image
not
available

BIBLIOTECA VITT. EMANUELE FONDO TORINESE
37
28 C
8
MAG 1206
Digitized by Google

Digitized by Google

INSTITUTIONES THEOLOGICÆ
AD USUM SEMINARIORUM

AUCTORE

GASPARE JUENIN

ORATORII GALLICANI PRESBYTERO

Et in Seminario Eminentiſs. Cardinalis DE NOAILLES Archiepiſcopi Pariſienſis Sacræ Theologiæ Profeſſore.

EDITIO OMNIUM RECENTISSIMA

QUATUOR TOMIS DIVISA

In qua nunc primum accedunt in calce Tomi Tertii Opuſcula nonnulla ex Cardinali de LAUREA, & JACOBO BOUDART excerpta ad majorem Operis illuſtrationem.

Adduntur præterea in Tomo Quarto Compendium ipſarum Inſtitutionum Theologicarum, necnon Index locupletiſſimus Materiarum totius Operis, qui in anteactis Editionibus deſiderabatur.

TOMUS SECUNDUS.

EMANUELE VITTORIO BIBLIOTECA IN ROMA

VENETIIS,

Sumptibus HEREDIS NICOLAI PEZZANA.

MDCCLXXVIII.

SUPERIORUM FACULTATE.

Digitized by Google

Digitized by Google

INDEX.

PARS II. *De Deo Trino.* pag. 1
Diſſ. I. *De exiſtentia SS. Trinitatis.* ibid.
Quæſt. I. *De Trinitate perſonarum in divinis.* 2
Cap. I. *Utrum pluralitas perſonarum poſſit probari ex antiquo teſtamento.* ibid.
Cap. II. *Utrum perſonarum in divinis diſtinctio poſſit ex Novo Teſtamento demonſtrari.* 3
Cap. III. *Utrum perſonarum in divinis diſtinctio poſſit ex traditione demonſtrari.* 5
Cap. IV. *Solvuntur argumenta Sabellianorum contra perſonarum diſtinctionem.* 7
Quæſt. II. *De unitate naturæ in Trinitate.* 10
Cap. I. *De divinitate Verbi.* ibid.
Art. 1. *Utrum Verbi divinitas poſſit ex Scripturis demonſtrari.* ibid.
Art. II. *Quid de Verbi divinitate ſenſerint Patres trium priorum ſæculorum.* 15
§. I. *Proponitur Patrum Orientalium doctrina.* ibid. *Ignatius martyr.* ibid. *Polycarpus.* ibid. *Juſtinus martyr.* 16 *Athenagoras.* 18. *Irenæus.* ibid. *Clemens Alexandrinus.* 19. *Origenes.* 20. *Dionyſius Alexandrinus.* 21. *Gregorius Thaumaturgus.* 22. *Patres Concilii Antioch.* 23. *Pamphilus martyr.* ibid. *Lucianus.* ibid. *Methodius.* 24
§. II. *Proponitur Patrum Occidentalium doctrinæ de Verbi divinitate.* 24. *Tertullianus.* ibid. *Dionyſius Romanus.* 26. *Cyprianus.* ibid. *Lactantius.* 27. *Arnobius.* ibid.
Art. III. *Quid Concilium Nicænum I. circa Verbi divinitatem definierit.* 28
Art. IV. *Quid de Verbi divinitate ſenſerint Patres, qui poſt Nicænam I. Synodum floruerunt.* 30
§. I. *De Euſebio Cæſarienſi.* ibid.
§. II. *De formulis fidei poſt Nicænam Synodum editis.* 33
§. III. *De Oſio Cordubenſi Epiſcopo.* 36
§. IV. *De Liberio Papa.* 37
Cap. II. *De divinitate Spiritus ſancti.* 39
Art. I. *Utrum divinitas Spiritus ſancti poſſit ex Scriptura demonſtrari.* ibid.
§. I. *Profertur argumentum petitum ex Dei nominibus.* ibid.
§. II. *Profertur argumentum petitum ex characteribus Deo propriis.* 40
Art. II. *Utrum divinitas Spiritus ſancti poſſit ex traditione demonſtrari.* 41
§. I. *Quid de divinitate Spiritus ſancti ſenſerint Patres trium priorum ſæculorum.* ibid. *Hermas.* ibid. *Clemens Romanus.* ibid. *Juſtinus.* 42. *Athenagoras.* ibidem. *Irenæus.* ibidem. *Lucianus.* 43. *Clemens Alexandrinus.* ibid. *Tertullianus.* ibid. *Origenes.* 44. *Cyprianus.* ibid. *Ambo Dionyſii, Romanus & Alexandr.* ibid. *Gregorius Thaumaturgas.* 45
§. II. *Quid de divinitate Spiritus ſancti ſenſerint.* 4. 5. *ac ſequentium ſæculorum Patres.* ibid.
§. III. *Solvuntur argumenta quibus impugnatur divinitas Spiritus ſancti.* 46
Quæſt. III. *Utrum myſterium Sanctiſſimæ Trinitatis cognoſci poſſit.* 48
Diſſ. II. *De proceſſionibus divinis.* 49
Quæſt. I. *Utrum in divinis dentur proceſſiones.* ibid.
Quæſt. II. *De numero divinarum proceſſionum.* 52
Quæſt. III. *De proceſſione Verbi a Patre.* 53
Cap. I. *An Verbi proceſſio nominetur generatio.* ibid.
Cap. II. *De germanæ divinæ generat. idea.* 55
Cap. III. *Cur Verbi proceſſio dicatur generatio.* 56
Cap. IV. *Cur proceſſio Spiritus ſancti non dicatur generatio.* 58
Cap. V. *De principio divinarum proceſſionum.* 60
Art. I. *Utrum intellectus & voluntas ſint principium* Quo *proximum di-*

Digitized by Google

vinarum proceſſionum. ibid.

Art. II. *Utrum eſſentia divina ſit principium* Quo *remotum divinarum proceſſionum.* 61

Art. III. *Utrum relationes ſint principium* Quo *divinarum proceſſionum.* 64

Quæſt. IV. *Utrum proceſſiones in divinis ſint voluntariæ.* 65

Diſſ. III. *De relationibus divinis.* 67

Quæſt. I. *Utrum in Deo ſint relationes.* ibid.

Quæſt. II. *Quot ſint relat. in divinis.* 69

Quæſt. III. *De diſtinctione relationum a ſe invicem & ab eſſentia divina.* ibid.

Quæſt. IV. *Utrum relationes & eſſentia ſint de mutuo conceptu.* 72

Quæſt. V. *Utrum relationes ſint perfectiones.* 74

Quæſt. VI. *Utrum cuilibet relationi propria conveniat exiſtentia.* 75

Quæſt. VII. *Utrum in divinis ſit abſoluta ſubſiſtentia.* 77

Diſſ. IV. *De perſonis in communi.* 79

Quæſt. I. *De nominibus perſonarum in communi.* ibid.

Cap. I. *De nominibus, quibus Latini Patres uſi ſunt, ut perſonas divinas exprimerent.* ibid.

Cap. II. *De nominibus, quibus Græci uſi ſunt, ut divinas perſonas exprimerent.* 80

Cap. III. *Quo tempore Latini convenerint de adhibendo hypoſtaſis nomine.* 81

Quæſt. II. *De perſonarum divinarum eſſentia.* 82

Cap. I. *Quid ſit perſona in genere ſumpta.* ibid.

Cap. II. *Per quid perſonæ divinæ conſtituantur.* 83

Quæſt. III. *De proprietatibus perſonarum in divinis.* 85

Cap. I. *De appropriatione in divinis.* ibid.

Cap. II. *De æqualitate divinarum perſonarum.* 86

Cap. III. *De circumince ſſione perſonarum in divinis.* 87

Cap. IV. *De notionibus perſonarum in divinis.* 88

Cap. V. *De miſſione perſonarum in divinis.* 90

Diſſ. V. *De perſonis divinis in particulari.* 92

Quæſt. I. *De prima perſona SS. Trinitatis.* ibid.

Cap. I. *De nominibus principii & initii.* ibid.

Cap. II. *Utrum prima perſona recte dicatur cauſſa cæterarum.* 93

Cap. III. *Utrum primæ perſonæ proprium ſit auctoris nomen.* 94

Cap. IV. *Utrum nomina fontis, originis, capitis conveniant primæ perſonæ.* ibid.

Cap. V. *Utrum Patris nomen ſit proprium primæ perſonæ.* 95

Cap. VI. *Utrum Ingeniti nomen primæ perſonæ conveniat.* 96

Quæſt. II. *De ſecunda perſona SS. Trinitatis.* 97

Cap. I. *De nomine Verbi.* ibid.

Cap. II. *Utrum nomina Filii, Sapientiæ, Imaginis, conveniant ſecundæ perſonæ SS. Trinitatis.* 100

Quæſt. III. *De tertia perſona SS. Trinitatis.* 102

Cap. I. *De nominibus, quæ tertiæ perſonæ tribuuntur.* ibid.

Cap. II. *De proceſſione Spiritus ſancti a Patre & Filio.* 103

Art. I. *Utrum proceſſio ſancti Spiritus a Filio, Scripturis demonſtrari poſſit.* 104

Art. II. *Utrum proceſſio S. Spiritus a Filio poſſit ex Patribus Græcis demonſtrari.* 105

Art. III. *Utrum proceſſio ſancti Spiritus a Filio poſſit ex Patribus Latinis demonſtrari.* 107

Art. IV. *Quid Œcumenica Concilia definierint de proceſſione S. Spiritus a Filio.* 108

Art. V. *Utrum rationibus Theologicis demonſtrari poſſit, Spiritum ſanctum a Filio procedere.* ibid.

Art. VI. *Solvuntur argumenta Græcorum adverſus Spiritus ſancti proceſſionem a Filio.* 110

Cap. III. *De particula* Filioque *inſerta ſymbolo.* 115

Art. I. *Utrum particula* Filioque *jure*

ſu

ſit inſerta ſymbolo. ibid.
Art. II. *Quandonam, & a quibus particula* Filioque *inſerta fuerit ſymbolo.* 117
Diſſ. VI. *De modo loquendi circa Trinitatem.* 119
Quæſt. I *De nominibus quibus numerus perſonarum exprimitur.* ibid.
Quæſt. II. *De nominibus quibus numerus & diſtinctio perſonarum exprimuntur.* 121
Quæſt. III. *De nominibus adhibendis, ut unitas divinarum perſonarum explicetur.* 122
Quæſt. IV. *Utrum omnia nomina in divinis de ſe invicem prædicari poſſint.* ibid.
Cap. I. *Utrum abſolute de relativis prædicentur.* 124
Cap. II. *Utrum in divinis relativa de eſſentialibus prædicentur.* 125
Quæſt. V. *Utrum nomina eſſentialia ſupponant pro relativis.* 126
Cap. I. *Utrum nomina eſſentialia abſtracta pro perſonis ſupponant.* ibid.
Cap. II. *Utrum nomina eſſentialia concreta ſupponant pro perſonis.* 127
Pars III. *De Deo Creatore.* 129
Diſſert. I. *De Angelis.* ibid.
Quæſt. I. *De exiſtentia Angelorum.* ib.
Quæſt. II. *De Angelorum natura.* 131
Cap. I. *Utrum Angeli natura ſint ſpirituales.* ibid.
Cap. II. *Utrum Angeli ſint immortales.* 137
Cap. III. *Utrum Angeli inter ſe ſpecie differant.* 138
Quæſt. III. *De Angelorum auctore.* 140
Cap. I. *Quando & ubi creati ſint Angeli.* ibid.
Cap. II. *De ſtatu in quo Angeli creati fuerunt.* 143
Quæſt. IV. *De proprietatibus Angelorum.* 146
Cap. I. *De cognitione Angelorum.* ibid.
Art. I. *De objecto cognitionis Angelicæ.* ibid.
Art. II. *De medio cognitionis Angelicæ.* 149
Art III. *De dotibus cognitionis Angelorum.* 150
Cap. II. *De Angelorum amore.* 151
Cap. III. *De Angelorum loco.* 153
Art I. *Utrum Angeli ſint in loco.* ib.
Art II. *Quinam ſit Angelorum locus.* ib.
Art. III. *Quomodo Angeli ſint in loco.* 155
Art. IV. *Per quid Angeli ſint in loco.* ibid.
Cap. IV. *De motu, & locutione Angelorum.* 157
Cap. V. *De miſſione Angelorum.* 158
Art. I. *Utrum miſſio conveniat Angelis.* ibid.
Art. II. *Utrum Angeli ex omnibus ordinibus mittantur.* 159
Art. III. *Utrum quilibet homo habeat Angelum ſui cuſtodem.* 160
Art. IV. *Utrum homo quilibet habeat Angelum malum.* 161
Quæſt. V. *De merito Angelorum.* ibid.
Quæſt. VI. *De primo Angelorum peccato.* 162
Cap I. *Quæ fuerit origo primi peccati Angelorum.* ibid.
Cap. II. *Cujus ſpeciei fuerit primum peccatum Angelorum.* 163
Cap. III. *Quinam Angeli peccaverint.* 165
Cap. IV. *De pœna peccati Angelorum.* 166
Quæſt. VII. *De variis Angelorum effectibus.* 167
Quæſt. VIII. *De variis Angelorum ordinibus.* 170
Diſſ. II. *De univerſi productione.* 171
Quæſt. I. *De opere diei primæ.* 172
Quæſt. II *De opere ſecundæ diei.* ibid.
Quæſt. III. *De opere diei tertiæ.* 173
Quæſt. IV. *De operibus diei quartæ & quintæ.* ibid.
Quæſt. V. *De opere ſextæ diei.* 174
Diſſ. III. *De primo homine.* 176
Quæſt. I. *De primi hominis creatione.* ibidem.
Quæſt. II. *De dotibus hominis innocentis.* 180
Cap. I. *De dotibus ad intellectum hominis innocentis ſpectantibus.* ibid.
Cap. II. *De dotibus ad hominis innocentis voluntatem ſpectantibus.* 181
Cap. III. *De dotibus ad corpus hominis innocentis ſpectantibus.* 182
Cap. IV. *De propagatione naturæ in ſtatu*

Digitized by Google

tu innocentiæ. pag. 185
Quæſt. III. *De peccato primorum parentum.* 187
Cap. I. *De cauſſis peccati primorum parentum.* ibid.
Cap. II. *De ſpecie primi peccati, in quod Adamus & Eva lapſi ſunt.* 189
Cap. III. *De gravitate peccati primorum parentum.* 190
Cap. IV. *De pœnis peccati primorum parentum.* 191
Pars IV. *De Deo incarnato.* 193
Diſſ. I. *De poſſibilitate Incarnationis.* ibidem.
Quæſt. I. *Utrum poſſibilitas Incarnationis demonſtrari poſſit adverſus Gentiles.* ibid.
Quæſt. II. *Utrum mens creata poſſit ſuſpicari, Incarnationem eſſe poſſibilem.* 195
Diſſ. II. *De exiſtentia Incarnationis.* 197
Quæſt. I. *Utrum Incarnationis exiſtentia demonſtretur contra Gentiles.* ib.
Quæſt. II. *Utrum exiſtentia incarnationis poſſit adverſus Judaeos demonſtrari.* 198
Cap. I. *De Prophetia Jacob Geneſis* 49. ibidem.
Art. I. *Quis ſit Prophetiæ ſenſus.* 199
Art. II. *Utrum ex Prophetia Jacob contra Judaeos demonſtretur, Meſſiam veniſſe.* 200
Art. III. *Quomodo Prophetiæ verba cum eventu cohæreant.* 201
Cap. II. *Utrum ex Danielis ſecundo Capite probari poſſit, Meſſiam veniſſe.* 206
Cap. III. *De Prophetia quæ de Meſſia legitur Danielis* 9. 208
Art. I. *Utrum Prophetia Danielis* 9. *intelligatur de Meſſia.* ibid.
Art. II. *Quid ſint hebdomades Danielis* 9. 209
Art. III. *Unde ſumi debeat hebdomadarum Danielis initium.* ibid.
Art. IV. *Utrum Prophetia Danielis* 9. *contra Judaeos valeat.* 213
Art. V. *De ſenſu verborum, ex quibus conſtat Prophetia Danielis* 9. 214
Cap. IV. *Utrum Meſſias qui venit, ſit Jeſus Nazarenus.* 215
Cap. V. *Utrum Incarnatio Verbi peracta ſit debito tempore.* 219
Quæſt. IV. *Utrum Angeli Incarnationis exiſtentiam cognoverint.* 220
Diſſ. III. *De neceſſitate Incarnationis.* 221
Quæſt. I. *Utrum Incarnatio neceſſaria fuerit neceſſitate ſtricte ſumpta.* ibid.
Quæſt. II. *Utrum Incarnatio neceſſaria fuerit neceſſitate late ſumpta.* 223
Cap. I. *Utrum* Incarnatio *fuerit conveniens ad hominem redimendum.* 224
Cap. II. *Utrum Incarnatio Deo redimenti conveniens fuerit.* 225
Diſſ. IV. *De Motivo Incarnationis.* 228
Quæſt. I. *De Cauſſa meritoria Incarnationis.* ibid.
Cap. I. *Utrum humanitas Chriſti Incarnationem meruerit.* ibid.
Cap. II. *Utrum Patriarchæ meruerint Incarnationem.* 229
Cap. III. *Utrum B. Virgo Maria meruerit Incarnationem.* 230
Quæſt. II. *De cauſſa finali Incarnationis.* 231
Cap. I. *Utrum Incarnatio facta ſit ad liberandum hominem a peccato.* ibid.
Cap. II. *Utrum homine non peccante Verbum fuiſſet incarnandum.* 232
Cap. III. *Utrum Incarnatio potius propter peccatum originale, quam propter actuale peracta ſit.* 237
Diſſ. V. *De eſſentia Incarnationis.* ib.
Quæſt. I. *De Perſona aſſumente.* ibid.
Cap. I. *Utrum ſola Perſona Filii humanitatem aſſumpſerit.* 238
Cap. II. *Utrum naturæ, an vero perſonæ tantum conveniat aſſumere.* 239
Cap. III. *Utrum tres Perſonæ divinæ potuerint eamdem humanitatem aſſumere.* 240
Quæſt. II. *De natura aſſumpta.* 241
Cap. I. *Quam naturam Verbum aſſumpſerit.* ibid.
Cap. II. *Utrum natura quam Verbum aſſumpſit, propriam habeat exiſtentiam.* 243
Cap. III. *An Verbum perſonam humanam aſſumpſerit.* 244
Cap. IV. *An Verbum aſſumpſerit verum corpus.* 245

Cap. V.

Digitized by Google

Cap. V. *An Verbum corpus terrenum aſſumpſerit.* 247
Cap. VI. *Utrum Chriſti corpus fuerit corruptibile.* 248
Cap. VII. *De ſanctitate corporis quod Verbum aſſumpſit.* 250
Cap. VIII. *De pulcritudine corporis quod Verbum aſſumpſit.* 252
Cap. IX. *An Verbum hominis animam aſſumpſerit.* ibid.
Cap. X. *An Verbum intellectum humanum aſſumpſerit.* 254
Cap. XI. *An Verbum humanam voluntatem aſſumpſerit.* 255
Art. I. *In quo poſita fuerit hæreſis Monothelitarum.* ibid.
Art. II. *Quid fides catholica doceat de voluntate & operatione Chriſti.* 256
Art. III. *Quotuplicis generis operationes fuerint in Chriſto.* 260
Cap. XII. *An Verbum corporis defectus aſſumpſerit.* 262
Cap. XIII. *An Verbum aſſumpſerit animæ humanæ defectus.* 263
Art. I. *Utrum paſſiones fuerint in Chriſto.* ibid.
Art. II. *Utrum in Chriſto fuerit ignorantia.* 264
Art. III. *Utrum peccatum fuerit in Chriſto.* ibid.
Quæſt. III. *De unione quæ Verbum inter & humanam naturam reperitur.* 267
Cap. I. *In quo poſita ſit unionis eſſentia.* ib.
Cap. II. *Utrum unio Verbi cum humanitate ſit ſubſtantialis.* 269
Art. I. *An Neſtorius negaverit ſubſtantialem Verbi cum humana natura unionem.* 270
Art. II. *Utrum Cyrilli contra Neſtorium capitula ſapiant Apollinariſtarum hæreſim.* 274
Art. III. *An demonſtrari poſſit ſubſtantialis unio Verbi cum humana natura.* 277
§. I. *Utrum divinitas Chriſti contra Judæos & Mahumetanos oſtendi poſſit.* ibid.
§. II. *Utrum divinitas Chriſti poſſit adverſus hæreticos Scripturis demonſtrari.* 278
§. III. *Utrum divinitas Chriſti poſſit ex traditione demonſtrari.* 287
Cap. III. *Utrum unio Verbi cum humanitate fuerit univerſalis.* 290
Cap. IV. *Utrum unio Verbi cum humanitate fuerit indiſſolubilis.* 291
Cap. V. *An ex unione Verbi cum humana natura ſecuta ſit naturarum confuſio.* ibid.
Art. I. *Eutychianæ hæreſeos hiſtoria deſcribitur.* ibid.
Art. II. *In quo præciſe poſitus ſit Eutychianorum error.* 293
Art. III. *Defenditur adverſus Eutychem Eccleſiæ doctrina.* 294
Cap. VI. *Utrum ex unione ſubſtantiali cum humanitate ſequatur in Chriſto idiomatum communicatio.* 297
Art. I. *Utrum in Chriſto admitti debeat idiomatum communicatio.* ibid.
Art. II. *In quo poſita ſit idiomatum communicatio.* 299
Art. III. *De regulis, ad quas exigi debeat idiomatum communicatio.* 301
Art. IV. *De quibuſdam in ſpecie propoſitionibus, vel admittendis, vel rejiciendis.* 303
Cap. VII. *Utrum ex unione ſubſtantiali Verbi cum humanitate ſequatur, perſonam Chriſti eſſe perſonam compoſitam.* 304
Diſſ. VI. *De termino Incarnationis.* 305
Quæſt. I. *De Chriſti ſcientia.* ibid.
Quæſt. II. *De Chriſti ſanctitate.* 308
Quæſt. III. *De libertate Chriſti.* 309
Cap. I. *Utrum Chriſtus fuerit liber ad amandum Deum.* 310
Cap. II. *Utrum Chriſtus fuerit liber ad mortem ſubeundam.* 313
Quæſt. IV. *De merito Chriſti.* 315
Quæſt. V. *De ſubjectione Chriſti.* 317
Quæſt. VI. *De adoptione Chriſti.* 321
Cap. I. *An Felix & Elipandus agnoverint in Chriſto filiationem naturalem.* 322
Cap. II. *Utrum Felix & Elipandus Chriſto tantum cum additamento, prout eſt homo, adoptionem tribuerint.* 324
Cap. III. *Quibus argumentis omnis adoptiva filiatio a Chriſto excludatur.* ibid.
Cap. IV. *Solvuntur argumenta Felicis & Elipandi.* 326

Digitized by Google

Quæſt. VII. *De Prædeſtinatione Chriſti.* 327
Quæſt. VIII. *De dignitate Capitis in Chriſto.* 330
Quæſt. IX. *De Regia Chriſti dignitate.* 331
Quæſt. X. *De Chriſti Sacerdotio.* 332
Quæſt. XI. *De oratione Chriſti.* 334
Quæſt. XII. *De redemptione per Chriſtum.* 336
Cap. I. *An ſit Chriſtus omnium hominum redemptor.* ibid.
Cap. II. *Utrum Chriſtus proprie homines redemerit.* 339
Cap. III. *An Chriſtus homines redemerit per ſatisfactionem, quæ ſit ex rigore juſtitiæ.* 344
Quæſt. XIII. *De Chriſti mediatione.* 347
Cap. I. *Utrum Chriſtus ſit mediator Deum inter & hominem.* 348
Cap. II. *Utrum Chriſtus ſit mediator prout homo, an vero prout Deus.* 349
Cap. III. *Utrum invocatio ſanctorum oppoſita ſit Chriſti mediationi.* 352
Art. I. *Utrum ſancti in cælis pro viventibus orent.* 353
Art. II. *An liceat ſanctos invocare.* 355
Art. III. *Utrum invocatio ſanctorum ſit utilis & præcepta.* 357
Quæſt. XIV. *De Adoratione Chriſti.* 364
Cap. I. *De Adoratione, quæ debetur Chriſto.* ibid.
Cap. II. *De Adoratione, quæ debetur ſanctis.* 369
Cap. III. *De Adoratione Reliquiarum.* 377
Cap. IV. *De Imaginum Adoratione.* 380
Art. I. *An Deus in antiqua lege omnes prorſus immagines aut pingere, aut ſculpere prohibuerit.* ibid.
Art. II. *An in nova lege liceat Trinitatis ſtatuas aut imagines effingere.* 385
Art. III. *Utrum Angelorum, Chriſti, hominum, imagines pingere, aut ſculpere liceat.* 388
Artic. IV. *Utrum Crucis Chriſti effigies ſive in tabellis, ſive in ære exprimi poſſit.* 390
Art. V. *Utrum ſacræ imagines recte in templis collocentur.* 391
Art. VI. *Utrum ſacræ imagines coli debeant.* 395
Artic. VII. *An cultus imaginibus debitus ſit abſolutus, an vero relativus tantum.* 411
Quæſt. XV. *De fide in Chriſtum Mediatorem.* 416
Cap. I. *An fides in Mediatorem fuerit quovis tempore neceſſaria neceſſitate medii.* ibid.
Cap. II. *Quæ in Chriſtum fides ad ſalutem neceſſaria ſit neceſſitate medii.* 419
Artic. I. *An explicita in Chriſtum fides ante Evangelium neceſſaria fuerit.* ibid.
Artic. II. *An explicita in Chriſtum fides poſt Evangelii promulgationem neceſſaria ſit neceſſitate medii.* 421
Cap. III. *Utrum ante Chriſti nativitatem præter Iſraeliticum populum gentes aliquæ fidem habuerint.* 423

Digitized by Google

INSTITUTIONES THEOLOGICÆ AD USUM SEMINARIORUM.

PARS SECUNDA.

De Deo Trino.

ALTERAM hanc noſtrarum Inſtitutionum Theologicarum partem dividemus in quinque diſſertationes. In priore dicemus de exiſtentia SS. Trinitatis: in ſecunda, de proceſſione divinarum perſonarum: in tertia de divinis relationibus: in quarta de perſonis in communi: in quinta denique de divinis peſonis in particulari. Is noſtrarum diſſertationum ordo videtur ad rectam exactus methodum. Scilicet perſonæ relationibus conſtituuntur, relationes vero fundantur in proceſſionibus, proindeque par eſt, ut tractemus de proceſſionibus ac relationibus, antequam de perſonis ſermonem inſtituamus.

DISSERTATIO PRIMA.

De exiſtentia SS. Trinitatis.

Not. 1. SAnctiſſimæ Trinitatis myſterium in eo poſitum eſt, quod una divina eſſentia in tribus perſonis realiter a ſe invicem diſtinctis ſubſiſtat: *Catholica fides* (inquit Leo Magnus Epiſt. 93.) *Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum ſine confuſione indiviſos, ſine tempore ſempiternos, ſine differentia credit æquales, quia unitatem in Trinitate, non eadem perſona, ſed eadem implet eſſentia.*

Ante Leonem Magnum Auguſtinus, idem Trinitatis myſterium lib. 1. de Trinitate, cap. 4. hiſce verbis explicuit: *Omnes quos legere potui, qui ante me ſcripſerunt de Trinitate, quæ Deus eſt, divinorum librorum veterum & novorum catholici tractatores hoc intenderunt ſecundum Scripturas docere quod Pater, & Filius & Spiritus Sanctus unius ejuſdemque ſubſtantiæ inſeparabili æqualitate divinam inſinuent unitatem; ideoque non ſint tres Dii, ſed unus Deus. Quamvis Pater Filium genuerit, & ideo Filius non ſit qui Pater eſt; Filiuſque a Patre ſit genitus, & ideo non ſit Pater qui Filius eſt; Spiritus Sanctus nec ſit Pater, nec Filius, ſed tantum Patris & Filii ſpiritus, Patri & Filio etiam ipſe coæqualis, & ad Trinitatis pertinens unitatem.*

Not. 2. Ut igitur SS. Trinitatis exiſtentia aſſeratur, probari debet; 1. Trinitas perſonarum in divinis; 2. Unitas naturæ; 3. oportet expendere, utrum illud myſterium cognoſci poſſit.

Digitized by Google

QUÆSTIO PRIMA.

De Trinitate perſonarum in divinis.

Not. 1. TRinitatem perſonarum in divinis negant *primo* Judæi: contendunt enim ea Deorum pluralitatem invehi. *Secundo*, eam quoque negarunt quidam Montaniſtæ, nempe id aperte teſtatur Tertullianus in libro de Præſcriptionibus, cap. ultimo: ipſe tamen Montanus eo in capite cum catholicis cenſuit, ut videre eſt apud Epiphanium hæreſi 48. & apud Theodoretum lib. 3. hæreticarum fabul. 2. *Tertio*, in eumdem errorem incidit Praxeas, quem Tertullianus ſingulari libro confutavit. *Quarto*. Noetus Epheſius, qui circa annum Chriſti 245. prodiit, eamdem hæreſim docuit, ut ſcribit Epiphanius hæreſi 57. *Quinto*, Sabellius natus in Libya ſub annum 257. in eumdem ſcopulum incidit, ut videre eſt apud Euſebium hiſt. lib. 7. cap. 6. Ab iſto, ii qui deinceps impium illud dogma propugnarunt, dicti ſunt Sabelliani, quod Sabellius iis, qui præceſſerant, diligentius ac vehementius errorem, de quo agitur, defenderit. *Sexto*, circa ann. 264. Paulus Epiſcopus Samoſatenus, idem quod antea Sabellius, virus propinavit: unde & quod negaret perſonarum diſtinctionem, & Chriſti divinitatem, an. 270. in altero Concilio Antiocheno Epiſcopali ſede dejectus eſt.

Not. 2. Novatores, qui mox relati ſunt, paſſim a veteribus dicti ſunt Patripaſſiani, quod nimirum ex eorum doctrina conſequens eſſet, Patrem & crucifixum & paſſum fuiſſe pro nobis. *Sabelliani* (inquit Auguſtinus tract. 26. in Joannem) *dicti ſunt quidam hæretici, qui vocantur Patripaſſiani; qui dicunt, ipſum patrem paſſum fuiſſe.*

Not. 3. Michael Servetus Hiſpanus extinctam jamdiu Sabellii hæreſim iterum elapſo proxime ſæculo in orbem invexit, editis quibuſdam libris quos de *Erroribus Trinitatis* inſcripſit. Apud Polonos ac Tranſilvanos obtinuit Serveti error agentibus Georgio Blandrata, Paulo Alciato, Franciſco David, Fauſto Socino Senenſi, qui peragratis variis orbis regionibus, tandem ſedem fixit ſuam in Polonia, ubi diem extremam clauſit.

Not. 4. Hic cum Judæis & cum hæreticis eſt agendum: expendendum eſt itaque 1. utrum pluralitas perſonarum in divinis adverſus Judæos probari poſſit ex Antiquo Teſtamento; 2. utrum adverſus hæreticos aſſeri quoque poſſit ex Novo.

CAPUT PRIMUM.

Utrum pluralitas perſonarum poſſit probari ex Antiquo Teſtamento.

CONCL. PLuralitas perſonarum in divinis poteſt ex Antiquo Teſtamento probari.

Probatur. Plura ſunt loca in Antiquo Teſtamento, quæ (etiam ſecluſa Patrum traditione) ſi perſonarum in divinis pluralitatem non demonſtrent, innuunt tamen, ſaltem obſcure.

Primo. Geneſis cap. 1. Deus hominem conditurus ſic loquitur: *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*: atqui iis verbis innuitur pluralitas perſonarum in divinis; includunt enim plurium de homine faciendo conſultationem: Ii vero non ſunt plures natura, ſcilicet, apud ipſos etiam Judæos, conſtat, unum natura Deum eſſe hominis conditorem: ergo ſunt plures perſonæ; ac proinde in divinis eſt pluralitas perſonarum.

Dices 1. verba de quibus agitur, eſſe unius tantum perſonæ in plurali numero ob ſui dignitatem (ut principes ſolent) loquentis.

Sed inanis eſt illa reſponſio; nam etiamſi perſonæ quædam nobiles nonnunquam ob ſui dignitatem in plurali numero loquantur, nullibi tamen Deus ipſe eam loquendi rationem adhibuit, niſi cum (ut obſervat Theodoretus quæſt. 19. in Geneſim) innuit numerum perſonarum Trinitatis.

Dices 2. verba quæ ex Geneſi laudata ſunt, inducere Deum cum Angelis, non autem cum aliis divinis perſonis loquentem.

Sed falſa eſt illa reſponſio. Nam 1. homo creatus non fuit ab Angelis, immo nec quidquam ad illius creationem, etiam per modum inſtrumenti, contulerunt. 2. Homo factus eſt ad imaginem earum perſonarum, quas laudato loco Deus alloquitur: *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*, Atqui homo non eſt factus ad Angelorum ſed Dei imaginem. Vide Tertullianum lib. de Reſurrectione carnis, cap. 6. Clementem Alexandrinum, 5. Stromatum cap. 6. Irenæum lib. 4. cap. 37.

Quæres, cujus perſonæ ſint verba, de quibus agitur; an Patris, an Filii, an Spiritus ſancti, an trium perſonarum ſimul?

Reſp. varias eſſe de propoſita quæſtione Patrum ſententias. Auguſtinus lib. 1. de Trinitate, cap. 7. docet, vocem, *Faciamus*, eſſe Dei Patris alloquentis Filium, qui & magni conſilii Angelus, & Patris conſiliarius in Scripturis appellatur. Baſilius lib. 4. contra Eunomium vult, vocem eſſe non ad Filium modo, ſed etiam ad Spiritum ſanctum. Cyrillus Alexandrinus lib. 1. Theſauri adverſus Julianum, Fulgentius lib. 1. de fide ad Petrum,

trum, cap. 1. contendunt, verba de quibus agitur: *Faciamus*, &c. toti Trinitati convenire, hoc eſt, non unius tantum eſſe perſonæ, ſed omnium ſimul. Utra ex iis Patrum ſententiis eligatur, ſtabit ſemper argumentum, quod pro perſonarum pluralitate ex laudato loco deſumitur.

Secundo, Veritas, de qua agitur, iis locis probari poteſt, quæ Deum plurali numero loquentem inducunt, ut ſunt iſta Geneſeos 3. *Ecce Adam quaſi unus ex nobis factus*: Geneſis 11. *Venite, deſcendamus, & confundamus ibi linguam eorum*: neque enim verba illa ſunt Dei Angelos alloquentis, cum nulla aut præcedat aut ſubſequatur Angelorum mentio.

Tertio, Hæc Pſalmi 2. verba: *Filius meus es tu, ego hodie genui te*, non de Davide, aut de alio a Chriſto intelligi poſſunt: nimirum Judæi æquales Chriſti, de ſolo Meſſia eam Pſalmi ſententiam intelligebant, cum Chriſtus ipſe Matthæi 22. ea uſus ſit, ut ſe ipſum adverſus Judæos tueretur. Præterea de eo Filio intelligi debent, cui in eodem Pſalmo hæc promiſſa ſunt: *Dabo tibi gentes hereditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ*: ea autem Davidi promiſſa non fuerunt, ſed ſoli Meſſiæ. Atqui in iis verbis perſona Filii aperte diſtinguitur a perſona Patris: ergo in Deo ſunt plures perſonæ.

Quarto, Hæc Pſal. 109. verba: *Dixit Dominus Domino meo ſede a dextris meis*, ſunt Dei ipſius, Filium a ſe genitum alloquentis. *Ex utero ante Luciferum genui te*: ergo perſonarum diſtinctione important: neque enim eadem perſona poteſt ſub eodem reſpectu eſſe ſimul & generans & genita.

Sexto, In his verbis Geneſis 19. *Dominus pluit ſuper Sodomam & Gomorrham ſulphur & ignem a Domino de cælo*, Dominus a Domino, hoc eſt, Filius a Patre diſtinguitur quoad perſonam. *Dominus a Domino*, licet quoad operationem illi conjungatur, *pluit ſuper Sodomam & Gomorrham*. Loco illo adverſus Judæos uſi ſunt Juſtinus in Dialogo cum Tryphone, Irenæus lib. 3. adverſus hæreſes, cap. 7. Tanti roboris adverſus Sabellianos viſus eſt Concilio, quod contra Photinum Sirmii celebratum eſt, ut anathema dixerit iis qui eum detorquerent in alium ſenſum: *Si quis* (inquit) *Pluit Dominus a Domino, non de Filio & Patre intelligat, ſed ipſum a ſe dicat pluiſſe, anathema ſit. Pluit enim Dominus Filius a Domino Patre*.

Septimo, nonnulli veritatem, de qua agitur, probant verbis, quibus trium puerorum Canticum clauditur: *Benedicamus Patrem & Filium cum Sancto Spiritu, laudemus & ſuperexaltemus eum in ſecula*. Verum non ſunt Cantici illa verba, ſed ei addita ſunt ab Eccleſia, quemadmodum cuique Pſalmo additus eſt glorificationis hymnus: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto*.

Quæres, cur Spiritus ſanctus Trinitatem in antiquo teſtamento aperte non expreſſerit.

Reſp. id ſapienti œconomia factum fuiſſe: nempe periculum erat, ne Judæorum promiſcuum vulgus ad exemplum Ægyptiorum, a quibus plures dii colebantur, in tribus hypoſtaſibus trinam Dei eſſentiam ineſſe judicaret.

CAPUT II.

Utrum perſonarum in divinis diſtinctio poſſit ex Novo Teſtamento demonſtrari.

Nota. AD revincendos tum Gentiles, tum Judæos, tum Hæreticos, a quibus negatur perſonarum in divinis diſtinctio, ſatis eſt auctoritas Novi Teſtamenti. Scilicet ex motivis credibilitatis, quæ harum Inſtitutionum tom. 1. a nobis expoſita ſunt, conſtat, ſtultum eſſe eum qui iis auditis motivis, negat Novum Teſtamentum eſſe Dei ipſius verbum, cui proinde falſum ſubeſſe non poſſit. Unde licet Spiritus ſanctus perſonarum divinarum Trinitatem in antiqui Teſtamenti libris non multum evidenter expreſſerit, ſatis tamen conſuluit hominum tum gentilium, tum Judæorum, tum Chriſtianorum ſaluti, ad quam myſterii hujus explicita cognitio neceſſaria eſt neceſſitate medii. In novo nimirum Teſtamento, quod cuique ſapienti conſtat eſſe Dei verbum, aperte (ut mox probabitur) tradit veritatem, de qua eſt hic quæſtio.

CONCL. Perſonarum in divinis diſtinctio poteſt ex Novo Teſtamento demonſtrari.

Probatur. *Primo*, demonſtratur ex Evangelii Joannis cap. 1. ubi hæc habentur: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum: Hoc erat in principio apud Deum*. In eo textu Verbum aperte diſtinguitur a Deo; quod enim dicitur fuiſſe apud Deum, a Deo diſtinguitur, cum nullum ens proprie dici poſſit eſſe apud ſeipſum: atqui non diſtinguitur natura; quippe (ut ibidem dicitur) Verbum erat Deus: ergo diſtinguitur perſona. Ita ratiocinantur Tertullianus adverſus Praxeam cap. 26. Athanaſius oratione contra Sabellii Gregales.

Secundo, Chriſtus Joannis 14. ſic Apoſtolos alloquitur: *Si cognoviſſetis me, & Patrem meum cognoviſſetis ..... Philippe, qui videt me, videt & Patrem .... Non creditis, quia ego in Patre, & Pater in me eſt? .... Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis*. In eo Joannis loco non tantum adſtruitur unitas naturæ: *Qui videt me, videt & Patrem*; ſed etiam diſtinctio trium perſonarum: neque enim eadem perſona poteſt realiter eſſe Pater, & Filius, & Paracletus.

Tertio, in Chriſti baptiſmate, cujus Mat-

A 2 thæus

thæus meminit, c. 3. reperitur expreſſa trium perſonarum diſtinctio: 1. Pater de cælis loquitur: *Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi complacui:* 2. Filius in Jordane baptizatur: *Hic eſt Filius meus:* 3. Spiritus ſanctus viſus eſt in columbæ ſpecie: *Vidit Spiritum Dei deſcendentem ſicut columbam, & venientem ſuper ſe.*

Nec audiendi ſunt Sociniani, cum reponunt Filium, de quo textus ille loquitur, non eſſe Filium naturalem, ſeu conſubſtantialem Patri; ſed eſſe Chriſti perſonam, quæ (inquiunt) licet ſit mera creatura, ratione tamen unionis quam habet cum Deo per caritatem, dicitur Deus. Non ſunt (inquam) audiendi, tum quod (ut ſuo loco contra Neſtorium dicetur) Chriſtus ſit vere ac proprie Deus ratione ſubſtantialis unionis naturæ humanæ cum perſona Verbi: tum etiam quod Chriſtus eo loci non dicatur Filius ſimpliciter, ſed per emphaſim quamdam, qua diſtinguitur ab iis, qui per adoptionem tantum ſunt Filii Dei: *Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi complacui.*

Non majoris eſt ponderis, quod iidem hæretici reſpondent, nomine Spiritus ſancti non intelligi aliquam perſonam diſtinctam a Deo Patre, ſed ſolam divinitatis virtutem, qua Chriſtus abunde in baptiſmo cumulatus ſit. Nam 1. Evangelium apud Matthæum & Lucam, non virtutem, ſed perſonam indidicat: *Et deſcendit Spiritus ſanctus* (inquit Lucas c. 3.) *corporali ſpecie ſicut columba in ipſum*; ſcilicet deſcenſus, eſt actio perſonalis: 2. Dei virtus, Dei proprietas, nuſquam in Scripturis deſcendere dicuntur.

Quarto, idem trium perſonarum in divinis numerus clariſſime continetur in forma, qua, ex mandato Chriſti, baptiſma confertur: *Euntes ergo* (ait Chriſtus Matthæi 28.) *docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti.* Scilicet 1. Patris, & Filii, & Spiritus ſancti unam eſſe (ut inferius dicitur) poteſtatem, unam operationem, ac proinde & unam naturam, probant hæc verba: *In nomine*; ſiquidem illa verba ſignificant, auctoritate & operatione Patris & Filii & Spiritus ſancti dari tum baptiſmum, tum baptiſmi effectum. 2. Diſtincta appellatio Patris, Filii & Spiritus ſancti, aperte exprimit eorum a ſe invicem diſtinctionem. Id nonnulli de Filio, cum cenſeant eum eſſe creaturam, concedunt quidem, ſe negant habere locum in Spiritu ſancto; nempe contendunt non eſſe perſonam, ſed Dei virtutem, ita ut ſenſus ſit, *baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & virtutis Dei.* Verum quam vana ſit ea reſponſio, patet 1. ex eo quod non ſit potior ratio cur appellatio Patris & Filii denotet duas perſonas, quam appellatio Spiritus ſancti denotet aliam: patet 2. ex eo quod abſurdus ſit ſenſus quem adverſarii laudatæ ſententiæ tribuunt; neque enim recte dicitur quis operari in nomine, ſeu auctoritate Dei, & virtutis ejus.

Quinto. Veritas de qua agitur, conceptis terminis reperitur primæ Joannis c. 5. ubi hæc habentur: *Quoniam tres ſunt qui teſtimonium dant in cælo: Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus, & hi tres unum ſunt*: Nempe voces iſtæ Pater, Verbum, Spiritus ſanctus, non ſunt voces ſynonymæ; ſiquidem 1. id aſſereretur ſine fundamento, hoc eſt, abſque ullo Scripturæ aut traditionis teſtimonio. 2. Pater generat Verbum, unde & aliis locis Verbum dicitur Filius Patris: Pater & Filius mittunt Spiritum ſanctum, Spiritus ſanctus a Patre & Filio procedit: at generans & genitus, mittens & miſſus, procedens & is a quo procedit, diſtinguuntur realiter: ergo, &c. 3. Si Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus, nomine tantum, non re diſtinguerentur, non efficerent tres teſtes, ſed unum tantum, quod ſacro textui repugnat.

Sociniani duo reſpondent ad illud argumentum. *Primo*, contendunt, verſiculum ſeptimum quinti capitis primæ Joannis Epiſtolæ non eſſe ipſiuſmet Joannis, ſed pluribus ſæculis poſt illius mortem inſertum fuiſſe textui. Probant ex eo quod ille verſiculus ſeptimus in Græcis codicibus non legatur, immo nec in pluribus veteribus Latinis. Confirmant ex eo quod nec Auguſtinus, nec Ambroſius, nec Leo Magnus, qui ſæpius & ex profeſſo contra Sabellianos, Arianos & Macedonianos manus conſeruerunt, nuſquam eo verſiculo (qui tamen rem conficiebat) uſi ſint. *Secundo*, (inquiunt iidem Sociniani) quamvis daretur, verſiculum ſeptimum, de quo agitur, eſſe ipſiuſmet Joannis, inde tamen non colligeretur, eſſe tres perſonas diſtinctas in Deo: nec enim (addunt) ex eo verſiculo magis colligi poteſt, tres eſſe perſonas diſtinctas in Trinitate, quam ex his ejuſdem verſiculi verbis: *Et hi tres unum ſunt*, colligi poteſt unam eſſe in Patre & Filio naturam; atqui id revera colligi non poteſt, ſicut nec ex iſtis: *Et hi tres unum ſunt*, quæ verſiculo 8. leguntur, colligi poteſt, ſpiritum, aquam, & ſanguinem eſſe unum ſubſtantia & natura.

Sed contra priorem Socinianorum reſponſionem, cum auctore qui Eſtii Commentarium in caput quintum prioris epiſtolæ Joannis proſecutus eſt, dicendum eſt 1. non in omnibus quidem exemplaribus Græcis, ſed in pluribus tantum legi verſiculum ſeptimum, de quo eſt hic quæſtio: nempe Robertus ex ſexdecim vetuſtis exemplaribus Græcis ab Italia, Gallia, Hiſpania, petitis, ſolummodo notat ſeptem, in quibus verſiculus ille non reperitur.

Dicendum eſt 2. cum doctiſſimis Monachis

Be-

Digitized by Google

Benedictinis, fol. 1673. Tom. 1. operum S. Hieronymi, textum de quo agitur, deſiderari quoque in multis vetuſtiſſimis exemplaribus Latinis mſs. at in pluribus ejuſdem ætatis ſuppleri ad margines librorum: in recentioribus vero ſemper adeſse, non tamen eodem ordine, quia in iis ſæpiſſime verſiculus octavus vulgatæ Latinæ præcedit verſiculum ſeptimum.

Dicendum eſt 3. quod cum ille verſiculus legatur in pluribus exemplaribus, tum Græcis, tum Latinis, ac præterea ab antiquioribus Patribus, (ut mox dicetur) laudatus ſit, revera ſit ipſiuſmet Joannis textus, initio tamen oſcitantia & incuria amanuenſium omiſsus. Nec id mirum eſt; nihil enim facilius eſt, quam omittere verba quæ ſecundo eadem ac conſequentur leguntur, ut videre eſt duobus exemplis, quæ laudati Monachi ex Antiquo Teſtamento ibidem protulerunt. Proclivis autem admodum (addunt ii ſcriptores) fuit lapſus ille in caſu de quo agitur, propter eadem verba quæ ſecundo loco dicuntur: nempe, *Tres ſunt qui teſtimonium dant*; & iterum, *Et hi tres unum ſunt*. Qui enim a principio ſcribebant Græca novi Teſtamenti exemplaria, poſtquam poſuerant in membranis: *Quia tres ſunt qui teſtimonium dant*, ad exemplar, quod præ oculis habebant, recurrentes, facile priora cum poſterioribus ſociare potuerunt, relictis omnibus intermediis; & ita errore librariorum in pluribus libris duo verſiculi in unicum coaluerunt. Cumque ſequi debuiſsent, *In cælo, Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus, & hi tres unum ſunt*, conſequenter ſcripſerunt, *In terra, Spiritus, aqua, & ſanguis, & hi tres unum ſunt*. Hujuſmodi exemplaribus imperfectis uſi ſunt apud Latinos (verba ſunt eorumdem auctorum) qui Græca epiſtolæ Joannis convertentes, integrum verſiculum omittunt, ubi *Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus* unum eſse dicuntur.

Dicendum eſt 4. eum verſiculum laudatum fuiſse a vetuſtiſſimis patribus: *De Patre, & Filio, & Spiritu ſancto ſcriptum eſt*, (inquit Cyprianus libro de Unitate Eccleſiæ,) *Et hi tres unum ſunt*; laudat eum Fulgentius libro contra decem objectiones Arianorum; laudat Idacius Clerus libro contra Varimadum Arianæ ſectæ diaconum. Laudat quoque Vittenſis Epiſcopus; ſic enim loquitur l. 3. de VVandalica perſecutione qui extat Tomo 8. Bibliothecæ Patrum: *Ut adhuc luce clarius unius divinitatis eſſe cum Patre & Filio Spiritum ſanctum doceamur, Joannis Evangeliſtæ teſtimonio comprobatur; ait enim: Tres ſunt qui teſtimonium perhibent in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus, & hi tres unum ſunt*. Laudat denique fidei confeſſio, quam Eugenius Epiſcopus Carthaginienſis, ſuo & Catholicorum Africæ Epiſcoporum nomine, obtulit Hunnerico VVandalorum regi. Eam fidei confeſſionem loco proxime laudato refert ac probat idem Victor Epiſcopus Vitenſis. Igitur in forma reſpondendum eſt negando, illum verſiculum non eſſe germanum S. Joannis textum. Ad illius vero priorem probationem diſtinguendum eſt ant. Non reperitur in multis exemplaribus ſive Græcis ſive Latinis, & tamen reperitur in aliis, conc. ant. & non reperitur in aliis, neg. ant. Ad alteram probationem, diſtingui pariter debet ant. Aliqui ex Patribus, qui contra Arianos pugnarunt, non uſi ſunt adverſus eos illo verſiculo, & alii Patres eo uſi ſunt, conc. ant. & alii Patres eo uſi non ſunt, neg. ant. Patres qui verſiculum illum non objecerunt Arianis, uſi ſunt imperfectis codicibus; qui vero illum laudarunt, uſi ſunt codicibus integris: qua ratione autem imperfectio illa in codices irrepſerit, fuſe ſuperius explicatum eſt.

Quod ſpectat ad alteram Socinianorum ad noſtrum argumentum reſponſionem, vide quæ dicuntur inferius, ubi agitur de Verbi divinitate.

CAPUT III.

Utrum perſonarum in Divinis diſtinctio poſſit ex traditione demonſtrari.

Not. Aliquod dogma duobus modis poteſt ex traditione demonſtrari, præſcriptione nimirum & diſcuſſione: hic igitur quærendum eſt, utrum perſonarum in divinis diſtinctio eo duplici argumento demonſtrari poſſit.

CONCL. 1. Trium perſonarum in Divinis diſtinctio poteſt argumento præſcriptionis demonſtrari.

Probatur. Argumentum præſcriptionis eſt illud, in quo ex fide, quam Eccleſia certo ſæculo profitetur, colligitur, Eccleſiam anterioribus ſæculis ad Chriſtum uſque eamdem fidem abſque ullâ intermiſſione ſemper profeſſam fuiſſe: Atqui ejuſmodi argumento demonſtratur trium perſonarum in divinis diſtinctio: ergo demonſtratur argumento præſcriptionis.

Minor propoſitio, in qua poſitus eſt difficultatis cardo, ſic oſtenditur. Tertio ſæculo Eccleſia ſive in Oriente ſive in Occidente fidem de diſtinctione trium perſonarum in divinis profitebatur. Nam ubi tunc Sabellius contrarium docere inſtituit, adverſus eum inſurrexerunt omnes orbis Eccleſiæ. Dionyſius Alexandrinus Epiſcopus prolixas de eo argumento epiſtolas conſcripſit, de quibus (apud Euſebium Hiſt. l. 7. c. 6.) Xyſtum Romanum Pontificem hiſce verbis certiorem facit: *Nam de dogmate illo, quod nuper apud Ptolemaidem urbem Pentapoleos commotum eſt*,

eſt, pleno impietatis ac blaſphemiæ adverſus omnipotentem Deum Patrem Domini noſtri Jeſu Chriſti: pleno etiam incredulitatis erga unigenitum ejus Filium, primogenitum omnis creaturæ, Verbum quod inter homines verſatum eſt; pleno denique ſtuporis adverſus Spiritum ſanctum: cum ab utraque parte & littera ad me allatæ eſſent, & fratres mecum diſſerturi veniſſent, epiſtolas quaſdam, quantum Deo juvante potui, tractatoris more fuſius ſcripſi, quarum exemplaria ad te miſi. 2. Xyſtum Romanum Pontificem ejuſdem cum Dionyſio fidei, in capite de quo agitur, extitiſſe, demonſtratur ex eo quod receptis illius litteris adverſus Sabellium, ipſum violatæ fidei non accuſaverit. 3. Conſenſiſſe pariter eidem dogmati Dionyſium qui Xyſto ſucceſſerat, colligitur ex eo quod Dionyſius Alexandrinus apud eum poſtea accuſatus a Pentapolitanis, quod aſtruendo contra Sabellium perſonarum diſtinctionem, naturæ unitatem viſus eſſet deſtruxiſſe, iſtud quidem crimen a ſe depulerit datis ad Dionyſium Romanum litteris, dogma tamen de perſonarum diſtinctione nullo modo emollierit, aut excuſarit, ut patet ex Athanaſio libro de ſententia Dionyſii adverſus Arianos conſcripto.

Jam vero ſi tertio Eccleſiæ ſæculo ea erat totius Eccleſiæ fides, fuerat etiam ſecundo & primo; nam alioquin tertio ſæculo fides in eo capite immutata fuiſſet, quod eſt impoſſibile; nam 1. determinari non poteſt tempus, quo primum contigit illa mutatio. 2. Laudari non poſſunt ejuſmodi mutationis auctores. 3. Dici non poteſt, qua via novum alioquin illud dogma omnes orbis Eccleſias pervaſerit. Nec reſponderi poteſt, Dionyſii Alexandrini opera ipſum in Eccleſias invectum fuiſſe: Nempe ſi Dionyſius quidquam innovaſſet, aliarum Eccleſiarum Epiſcopi adverſus eum inſurrexiſſent, & præſertim Romanus Pontifex Xyſtus, ad quem (ut ex Euſebio fuit obſervatum) a ſe editarum contra Sabellium epiſtolarum exemplaria tranſmiſerat.

CONCL. 2. Trium perſonarum in divinis diſtinctio poteſt argumento diſcuſſionis demonſtrari.

Probatur. Argumentum diſcuſſionis eſt illud, quo veritas aliqua prolatis in ſpecie Scripturæ aut Patrum textibus aſſeritur: atqui dogma, de quo eſt hic quæſtio, prolatis in ſpecie Scripturæ aut Patrum textibus poteſt demonſtrari. De Scripturæ locis, ſat ſuperque ſunt, quæ duobus hujuſce quæſtionis capitibus dicta ſunt: de Patribus vero hæc momenta proferuntur.

1. S. Juſtinus Martyr, qui altero Eccleſiæ ſæculo floruit, in Dialogo cum Triphone Judæo, multis argumentis e Scriptura petitis probat, *eſſe alterum qui nominatur Deus, præter univerſorum opificem*. Oſtendit poſtea, vim illam Patris, quam contendit Scripturas aſſerere, non eſſe meram virtutem, ſeu efficientiam, ſed perſonam a Patre diſtinctam, quæ non minus Deus ſit, quam ipſe Pater: *Virtutem illam* (inquit) *eſſe Dei, ac Deus a Propheta nuncupari, non ita ut ſolis lux ſolo vocabulo numeratur; ſed numero alterum quiddam eſſe: non tamen reciſione, tanquam Patris ſubſtantia ſecetur.*

2. S. Irenæus l. 2. adverſus hæreſes aperte Filium a Patre diſtinguit; Illum enim, non autem iſtum, cum Moyſe locutum fuiſſe contendit: de utroque tanquam a ſe invicem diſtincto explicat hæc Geneſis verba; *Et pluit Dominus ſuper Sodomam & Gomorram ignem & ſulphura Domino.*

3. Tertullianus libro adverſus Praxeam totus eſt in aſſerenda veritate, de qua agitur. Cap. 2. Filii a Patre diſtinctionem probat ex proceſſione; *Si Filium nominat; Filius autem non alius erit, quam qui ex ipſo prodiit: Sermo autem prodiit ex ipſo, hic erit Filius, non ipſe de quo prodiit: non enim ipſe prodiit ex ſemetipſo.* Capite 14. contendit, Filium eſſe perſonam diſtinctam a Patre, quod Pater in Scripturis aſſeratur eſſe inviſibilis, cum e contra Filius, etiam ante incarnationem, hominibus, Moyſi nimirum & Prophetis, viſus ſit. Capite 27. docet, Filium eſſe alium a Patre, quod a Patre, non autem a ſemetipſo, unctus ſit. Capite 31. aſſerit, hoc eſſe diſcrimen inter Judæos, & Chriſtianos, quod illi Trinitatem in divinis (explicite ſaltem) non agnoſcerent, & iſti e contra eam aperte profiterentur: *Cæterum* (ait) *Judaicæ fidei iſta res, ſic unum Deum credere ut Filium Dei adnumerare nolis, & poſt Filium Spiritum. Quid enim erit inter nos & illos, niſi differentia iſta?*

4. Dionyſius Alexandrinus ita Sabellii, perſonas in Deo confundentis, dogma confutavit, ut nonnullis viſus ſit in contrarium errorem abreptus, ſeu, diſtinxiſſe non tantum perſonas, ſed etiam naturas: unde ea de re a Pentapolitanis quibuſdam poſtulatus fuit apud Dionyſium Romanum; ac ſub finem vitæ coactus eſt apologiam ad eumdem Romanum Pontificem tranſmittere.

5. Dionyſius Romanus Pontifex expreſſe contra Sabellianos ſcripſit: opus quidem non habetur integrum, ſed S. Athanaſius libro de Nicænæ Synodi decretis refert fragmenta, quibus trium perſonarum diſtinctio clariſſime docetur: *Audio* (inquit apud Athanaſium) *quoſdam apud vos eſſe Catechiſtas, & doctores divini verbi, qui illius ſunt opinionis auctores; qui ex diametro, ut ſic dicam, pugnant cum Sabellii placitis. Hic enim blaſphemat, Filium ipſum aſſerens eſſe Patrem, & e converſo Patrem eſſe Filium. At iſti tres quodammodo Deos prædicant, dum ſanctam monadem dividunt in tres hypoſtaſes peregrinas, a*

ſe

Digitized by Google

ſe invicem plane ſeparatai. Etenim neceſſe eſt uniri omnium Deo Dei Verbum, & in Deo manere, & habitare Spiritum Sanctum.

6. Qui quarto ſæculo, ac poſtea ſcripſerunt Patres, perſonarum diſtinctionem, de qua hic agitur, omnes ad unum, ad Servetum uſque, & Socinum, elapſi proxime ſæculi hæreticos, ita aperte profeſſi ſunt, ut laudare eorum textus, ſit meridiano ſoli lucem addere. Legantur Athanaſii Oratio contra Sabellii Gregales, Baſilii epiſtola 64. ad Eccleſiæ Neocæſarienſis doctores, Epiphanius hæreſi 55. & 62.

C A P U T IV.

Solvuntur argumenta Sabellianorum contra perſonarum diſtinctionem.

Not. QUæ pro Sabellianis proferri poſſunt argumenta, reducuntur ad quædam Scripturæ loca; ad nonnullos Patrum textus; ad aliquot rationes ex philoſophia depromptas. Suo quæque ordine hic & proponi & ſolvi debent ejuſmodi argumenta.

Objicies 1. Scripturæ aſſerunt, Deum eſſe ſolum: ergo non ſunt plures perſonæ in Deo: ubi enim eſt pluralitas, ſive naturarum, ſive perſonarum, ibi non eſt ſolitudo. Probatur ant. 1. Joannis capite 17. hæc leguntur: *Hæc eſt autem vita æterna, ut cognoſcant te ſolum Deum verum, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum.* Primæ ad Corinth. 8. hæc habentur: *Nobis unus Deus Pater, ex quo omnia, & nos in illum, & unus Dominus Jeſus Chriſtus, per quem omnia, & nos per ipſum.* Ad Epheſ. 3. ſic Apoſtolus loquitur: *Unus Deus & Pater omnium, qui eſt ſuper omnes, & per omnia, & in omnibus nobis.*

Reſp. ad 1. conc. ant. neg. conſ. Ad 2. diſt. ant. Ubi eſt pluralitas perſonarum, licet non ſit pluralitas naturarum, ibi non eſt *omnimoda* ſolitudo, conc. ant. non eſt *aliqua* ſolitudo, neg. ant. Scripturæ textus, qui Deo ſolitudinem adſcribunt, de ſolitudine naturæ, non autem de ſolitudine perſonæ intelligendi ſunt. Ratio eſt, quia iis textibus Scriptura fideles docere voluit, unum eſſe Deum natura, contra quod gentiles credebant: nempe Deos, tum natura, tum perſonis plures, venerabantur: e contra vero Chriſtiani unum in tribus perſonis Deum, aut (quod idem eſt) tres perſonas in uno Deo colunt.

Nec contrarium probant, quæ objecta ſunt loca; nam ad priorem dici poteſt 1. ſic diſponi debere ſententiam ex Joanne laudatam: *Hæc eſt vita æterna, ut te, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum, cognoſcant ſolum Deum verum*: ita nimirum cenſet Auguſtinus tract. 105. in Joannem, necnon l. 3. contra Maxim. c. 15. Dici poteſt 2. Patrem appellari ſolum Deum per excluſionem Deorum qui a gentilibus colebantur, quique a parte rei non erant Dii; non autem per excluſionem perſonarum, quæ cum habeant unam naturam divinam, a parte rei ſunt unus & verus Deus: *Quapropter* (inquit Athan. Orat. 4. contra Arianos pag. 1257.) *cum Pater ſolus Deus, & verus appellatur, non ad exauctorationem ejus appellatur, qui dicit: Ego ſum veritas: ſed ad demolitionem eorum qui ex natura tales non ſunt, qualis eſt Pater, & Patris Verbum, neque veri Dii ſunt.*

Ad alterum locum eadem adhiberi debet reſponſio, ſeu, Patrem dici unum Deum cum excluſione inanium Deorum, quos gentiles colebant, non autem cum excluſione aliarum perſonarum. Ratio eſt, quia eodem modo (ex ipſo Joannis textu) Pater eſt unus Deus, quo Chriſtus eſt unus Dominus: Ergo ſicut Chriſtus non eſt Dominus cum excluſione Patris, ita nec Pater eſt unus Deus cum excluſione Chriſti, aut Spiritus ſancti.

Objicies 2. Nullus eſt alius Deus, quam qui in Vetere Teſtamento dicitur Deus Abraham, Iſaac, & Jacob: atqui ſola Patris perſona eſt Deus Abraham, Iſaac, & Jacob; Siquidem Deus Abraham, Iſaac, & Jacob in Scripturis aperte opponitur ceteris perſonis; Filio in primis: *Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Jacob, Deus patrum noſtrorum* (inquit Petrus Actor. 3.) *glorificavit filium ſuum Jeſum.* In epiſt. ad Hebræos c. 1. Deus Pater, qui prophetis locutus fuerat, dicitur *noviſſime locutus in filio.*

Reſp. ad 1. conc. maj. neg. min. Ad 2. diſt. ant. Deus Abraham in Scripturis aperte opponitur Filio, ut homo eſt, conc. ant. ut eſt Verbum, neg. ant. Deus Abraham glorificavit Filium ſuum ut homo eſt, ſeu prout eſt humana indutum carne, non autem prout Verbum eſt, hoc eſt, prout eſt altera SS. Trinitatis perſona; nec id mirum eſt; nam Deus Abraham glorificavit Filium, per quem noviſſime nobis locutus eſt: ſed non locutus eſt per Filium ſimpliciter ut eſt Verbum, ſed prout eſt unitum humanæ naturæ.

Objicies 3. Si in Deo eſſent tres perſonæ, eſſent tres Dii; nam perſonæ ſe habent reſpectu divinitatis, ſicut Petrus & Paulus ratione humanitatis; ita nimirum docet Gregorius Nyſſenus in epiſt. ad Ablavium. atqui Petrus & Paulus conſtituunt duas in individuo humanitates: ergo a pari tres perſonæ in divinis debent conſtituere tres deitates; ac proinde non unus tantum, ſed plures erunt Dii, quod dictum impium eſt.

Reſp. ad 1. & 2. neg. maj. Ad cujus probationem diſt. ant. Ita docet Gregorius Nyſſenus, & allatum ab eo exemplum eſt mancum & imperfectum, conc. ant. Et non eſt

Digitized by Google

mancum & imperfectum, neg. ant. In hoc valet allata a Gregorio comparatio, quod ſicut Petrus & Paulus conſtituunt perſonas diverſas, ita etiam Pater, Filius, & Spiritus ſanctus tres conſtituunt diſtinctas perſonas: ſed non valet in eo, quod eædem tres perſonæ in divinis conſtituant tres naturas, quemadmodum Petrus & Paulus conſtituunt duas naturas diſtinctas. Nec mirum eſt, quod ea comparatio ſit imperfecta: ſiquidem adeo ſublime eſt myſterium, de quo agitur, ut nullum ex rebus creatis exemplum peti poſſit, quo perfecte exhibeatur: unde ipſe Gregorius profitetur, ſe maximas acturum eſſe gratias ei, qui aliud accuratius protulerit. *Sin autem* (inquit) *noſtra oratio propoſita quæſtione infirmior arguatur, traditionem quidem, quam a Patribus per ſucceſſionem accepimus, ſervabimus in perpetuum firmatam; & immotam; orationem vero, quæ fidei patrocinetur, a Domino requiremus: quæ ſi ab aliquo eorum, qui gratia præditi ſunt, inventa fuerit, gratias agemus ei qui gratiam dederit.*

Inſtabis 1. Non eſt potior ratio, cur Petrus & Paulus duos homines conſtituant, quam tres perſonæ in divinis tres Deos conſtituant: ergo ſicut Petrus & Paulus ſunt duo homines, ita tres perſonæ in divinis ſunt tres Dii.

Reſp. neg. maj. Ratio eſt, quia natura humana in Petro & Paulo multiplicatur; nempe licet in eis una ſit ſecundum ſpeciem, non eſt tamen una ſecundum numerum & ſecundum individuum: e contra vero natura in tribus perſonis divinis eſt omnino una ſecundum individuum & ſecundum numerum.

Objicies 4. Myſterium Trinitatis repugnat trito iſti apud philoſophos axiomati: *Quæ ſunt eadem uni tertio, ſunt eadem inter ſe.* Nempe Pater, Filius, & Spiritus ſanctus, ſunt idem cum eſſentia divina: & tamen (in ſuppoſitione myſterii) non ſunt idem inter ſe; immo a ſe invicem realiter diſtinguuntur: ergo &c.

Reſp. 1. dato ant. neg. conſeq. Ratio eſt, quia myſteria divina, cum humanæ rationis captum ſuperent, non ſunt philoſophicis principiis explicanda, ſed Scriptura tantum & traditione: *Si inter nos & Deum nihil eſt diſcriminis* (inquit Cyrillus Alexandrinus l. 11. in Joannem pag. 99.) *divina noſtris metiamur. Sin autem incomprehenſibile eſt intervallum, cur natura noſtra defectus canonem, & regulam, ac normam Deo præfiniunt?* Confirmatur ſolutio ex eo, quod licet iſtud principium: *Ex nihilo fit*, apud philoſophos omnes receptum ſit, exceptionem tamen patitur reſpectu cauſæ ordinis ſupernaturalis: ſcilicet conſtans eſt, apud ipſos etiam Sabellianos, & Socinianos, Deum hocce univerſum eduxiſſe ex nihilo, tum ſui, tum ſubjecti, hoc eſt, condidiſſe independenter ex præjacente materia.

Reſp. 2. neg. ant. Ratio eſt, quia principium philoſophicum: *Quæ ſunt eadem uni tertio, ſunt eadem inter ſe*, non intelligitur de iis quæ ſunt eadem uni tertio univerſali, & communicabili. Sic quamvis Petrus & Paulus ſint idem cum homine (uterque nimirum eſt homo) tamen Petrus & Paulus non ſunt idem inter ſe. Sed intelligitur tantum de iis, quæ ſunt eadem uni tertio ſingulari & incommunicabili. Verum eſſentia divina non eſt ejuſmodi, nempe æqualiter in ſingulis perſonis reperitur.

Objicies 5. Ex myſterio Trinitatis multa ſequuntur, cum quibus divinitas ſtare non poteſt. Nam 1. cum quælibet perſona ſit infinita, includit omnes perfectiones, ac proinde alias perſonas, nempe in divinis perſona eſt perfectio. 2. Pluralitas perſonarum ſupponit, unam ab alia procedere, ſeu unam ab alia recipere ſuum eſſe: quod quidem divinitati repugnat, cum Deus ſit ens a ſe, & per hoc differt a creaturis, quæ ſunt ens ab alio. 3. Admittenda erit hæc propoſitio contradictoria: *Deus eſt genitus: Deus non eſt genitus:* nam Pater eſt Deus, Filius eſt Deus, ille vero non eſt genitus, cum e contra iſte genitus ſit. 4. Unam in individuo naturam reperiri in tribus perſonis realiter diſtinctis, res eſt, quæ non tantum ſuperat humanæ mentis captum, ſed quæ ipſi omnino repugnet.

Reſp. ad 1. diſt. ant. Una perſona includit alias in eſſentia divina, cum qua tum ipſa tum aliæ perſonæ identificantur, conc. ant. in ſe ipſa, & prout eſt perfectio relativa, neg. ant. nam ſub ratione relativæ perfectionis opponitur alteri perfectioni relativæ, ac proinde tantum abeſt, ut ſub eo reſpectu eam includat, quin excludat potius. Ea identitate perſonarum cum eſſentia divina nititur illud Trinitatis privilegium quod circuminceſſionem vocant, ratione cujus una perſona eſt in alia: *Eſt Filius in Patre* (inquit S. Athanaſius orat. contra Arianos) *quatenus intelligere licet, eo ipſo, quod totum id quod eſt Filius, ſubſtantiæ Patris proprium eſt . . . Cum id quod proprium eſt, nempe divinitas Patris, ſit eſſe Filii, conſequens eſt, ut & Filius in Patre ſit, & Pater in Filio.*

Reſp. ad 2. diſt. ant. Deus eſt ens a ſe, hoc eſt, non eſt ab alio tanquam a cauſſa, conc. ant. Eſt ens a ſe, hoc eſt, non eſt ab alio tanquam a principio, neg. ant. Ratio diſparitatis eſt, quia ens, quod per modum cauſſæ tribuit eſſe alteri, non dat illi proprium ſuum eſſe, ſed tantum ſimile, ut patet in igne qui alium ignem generat: e contra vero ens, quod alteri dat eſſe per modum principii, illi proprium ſuum eſſe communicat; ac proinde ſi eſſe principii ſit indepen-

dens

dens, eſſe ejus, quod oritur a principio, erit pariter independens. Hincque patet, eſſe Filii in Trinitate non minus eſſe perfectum, quam eſſe principii, ex quo oritur: eſt enim in utroque unum ac idem eſſe.

Reſp. ad 3. negando admitti debere propoſitiones contradictorias, de quibus agitur in argumento. Ratio eſt, quia in hac propoſitione: *Deus eſt genitus*, terminus iſte, *Deus*, ſupponit pro Filio, ac proinde eſt vera, vere enim Filius eſt genitus. In iſta vero propoſitione, *Deus non eſt genitus*, vox, *Deus*, ſupponit pro omnibus perſonis indiſtincte; & ſic ſenſus illius eſt, quod nulla perſona in divinis ſit genita, hincque patet, eam eſſe omnino falſam; unde aperte ſequitur, ex ſuppoſitione myſterii SS. Trinitatis admitti non debere has propoſitiones in ſpecie contradictorias, *Deus eſt genitus, Deus non eſt genitus*. E contra iſtæ propoſitiones admittendæ ſunt: *Deus eſt ingenitus, Deus non eſt ingenitus*; non enim ſunt contradictoriæ, quia diverſa habent ſubjecta; nempe in prima ſubjectum eſt Pater, & in ſecunda Filius, quia genitus & ingenitus ſunt termini relativi: *Sicut* (inquit Aug. l. 5. de Trin. c. 7.) *genitus non ad ſe ipſum dicitur, ſed quod ex genitore ſit: ita cum dicitur ingenitus, non ad ſe ipſum dicitur, ſed quod ex genitore non ſit, oſtenditur*.

Reſp. ad 4. neg. ant. ſeu nego repugnare rationi quod una numero natura in tribus perſonis diſtinctis reperiatur. Nec ad id probandum ſatis eſt oſtendere, myſterium illud humanæ mentis captum ſuperare. Nimirum ipſa humana ratione docemur, divinum eſſe, cum infinitum ſit, exiſtere poſſe variis modis, qui finiti intellectus creati captum ſuperent. Quum de myſteriis agitur, Chriſtianus cui perſuaſum eſt, Scripturam & traditionem eſſe verbum Dei, qui nec falli nec fallere poteſt, eos fontes, non autem humanam rationem conſulere debet: *De illa ſumma Trinitate quæ Deus eſt* (inquit Aug. l. 15. de Trint. c. 27.) *credant potius, quod in Sacris litteris invenitur, quam poſcant liquidiſſimam ſibi reddi rationem, quæ ab humana mente, tarda ſcilicet infirmaque, non capitur. Et certe cum inconcuſſe crediderint Scripturis ſanctis, tamquam veraciſſimis teſtibus, agant orando & quærendo & bene vivendo ut intelligant; id eſt, ut quantum videri poteſt, teneatur mente, quod tenetur fide*.

Objicies 6. Priores Chriſtiani non crediderunt myſterium Trinitatis; nam ſi illud credidiſſent 1. gentiles ex eo deſumpſiſſent argumentum pro pluralitate Deorum, quam Chriſtiani paſſim illis exprobrabant: 2. Illis ſaltem objeciſſent innumeras difficultates, quę ex illo myſterio naſcuntur, quæque ſponte cuique, cujus in mentem venerit, ſeſe objiciunt; atqui gentiles neutrum egerunt; nec enim ejuſmodi argumentationis vel minimam ſpeciem in gentilium libris aut in Chriſtianorum apologiis reperire eſt.

Reſp. 1. non extare libros omnes, quos gentiles adverſus Chriſtianam religionem quondam ſcripſerunt, nec apologias quibus Chriſtiani eam ab eorumdem gentilium conviciis vindicarunt; ac proinde quamvis nunc nullum ſit monumentum quo probari poſſit, gentiles ex myſterio SS. Trinitatis deſumpſiſſe argumenta, quibus impugnaverint Chriſtianam religionem, non ſequitur eos revera ex eo myſterio nuſquam contra fidem noſtram argumentatos fuiſſe. Vide ſimilem ſolutionem fuſe pertractatam tomo 1. Commentarii hiſtorici, & dogmatici de Sacramentis, p. 286.

Reſp. 2. quod quamvis paſtores prioribus ſæculis ſedulo SS. Trinitatis myſterium fideles explicite docerent, cum (ut agentes de fide dicetur) illius explicita cognitio ſit cuique adulto ad ſalutem neceſſaria neceſſitate medii, nec baptizarent catechumenos, antequam ſymbolum, in quo continetur, memoriter reddidiſſent; tamen paſſim illud Gentilibus non evulgabant, ne propter difficultates, quas continet, eorum animos exulcerarent, neve illud, quod nonnulla complectatur, quæ rationis captum ſuperant, irriſioni exponerent; unde iidem Patres de illo myſterio aut ſcribentes, aut coram gentilibus loquentes, œconomiæ ac prudentiæ cauſſa reticentiis ſubobſcuriſque phraſibus uſi ſunt. Vide varia illius ſubobſcuri loquendi modi exempla in unum collecta tom. 1. Commentarii Hiſtorici & Dogmatici de Sacramentis pag. 286.

Reſp. 3. negando abſolute ant. ſeu philoſophos gentiles nuſquam adverſus religionem Chriſtianam ex myſterio SS. Trinitatis argumentatos fuiſſe. Nam 1. Juſtinus in priore apologia quam pro Chriſtianis conſcripſit, refert, Chriſtianos pro inſipientibus apud gentiles audiiſſe, quod Chriſtum tanquam Dei Filium colerent: at Chriſti divina filiatio ſtare non poteſt abſque doctrina de perſonarum in divinis pluralitate. 2. Praxeas, qui labente altero ſæculo vexavit Eccleſiam, totus eſt, ut ex fide Trinitatis, Deorum pluralitatem adverſus orthodoxos adſtruat. Vide Tertullianum libro contra Praxeam edito. 3. Apud Origenem libro contra Celſum. Celſus gentilis philoſophus data opera probat, ex fide Trinitatis ſequi Deorum pluralitatem: quod quidem negat Origenes, quod (ut inferius oſtendetur) Pater & Filius ſint unum eſſentia, quamvis ſint plures perſonæ.

QUÆ

Digitized by Google

QUÆSTIO II.

De Unitate naturæ in Trinitate.

IN divinis (ut præcedente quæſtione , ex Scriptura & traditione oſtenſum eſt) tres ſunt perſonæ realiter a ſe invicem diſtinctæ : ut igitur unitatem naturæ ſeu eſſentiæ in Trinitate probemus , neceſſe eſt , ut earumdem perſonarum divinitatem adſtruamus. De Patris divinitate non eſt dubium , cum tum Scriptura , tum traditione, tum ratione conſtet, eum eſſe ens a ſe, & a quo creata omnia pendeant ; ſed difficultas eſt de Filii & Spiritus ſancti divinitate. Igitur hic agendum eſt 1. de divinitate Filii : 2. de divinitate Spiritus ſancti; ſeu expendendum eſt, utrum Filius & Spiritus ſanctus ſint vere Deus, ſicut eſt Pater.

CAPUT PRIMUM.

De Divinitate Verbi.

Not. 1. ARiani , quarto Eccleſiæ ſæculo , docuerunt , Verbum non eſſe vere & ſubſtantialiter Deum : blaſphemarunt e contra ipſum meram eſſe creaturam , quam Deus ante alia entia creata eduxiſſet ex nihilo , & per quam tamquam per inſtrumentum , quæcumque facta ſunt , condidiſset. Propter varias temporum circumſtantias mutarunt nonnunquam loquendi modum , ſed tamen a parte rei in eodem ſemper errore ſteterunt : ut ſuo loco dicetur.

Not. 2. Aliud eſt quærere, an Verbum ſit Deus, & aliud an Chriſtus ſit Deus. Nempe ex ſuppoſitione, quod Verbum ſit Deus, non ſequitur, Chriſtum eſſe Deum; quia ut Chriſtus ſit Deus , neceſſe eſt , ut illius humanitas hypoſtatice cum Verbo conjuncta ſit : at ea hypoſtatica unio non ſequitur ex Verbi divinitate. Unde Neſtorius, cui alioquin certa Verbi divinitas, negavit unionem hypoſtaticam, ſeu contendit Chriſtum non eſſe vere ac ſubſtantialiter Deum.

Not. 3. Licet (ut ex mox obſervatis patet) ex eo , quod Verbum ſit Deus , neceſſario non ſequatur , Chriſtum eſſe ſubſtantialiter Deum : ſequitur tamen, Verbum eſſe ſubſtantialiter Deum ex ſuppoſitione, quod Chriſtus ſit ſubſtantialiter Deus ; nec enim poteſt eſſe ſubſtantialiter Deus niſi illius humanitas ſubſtantialiter unita ſit cum perſona , quæ vere & ſubſtantialiter ſit Deus. Poſtremam hanc quæſtionem , *Utrum Chriſtus ſit vere ac ſubſtantialiter Deus*, fuſe pertractabimus agentes de Deo Incarnato : ibi lector argumenta reperiet , quæ demonſtrative quidem , ſed tamen indirecte, probant , Verbum eſſe Deum. Priorem igitur quæſtionem , *Utrum Verbum ſit vere Deus*, his ſeparatim a priore pertractabimus, quæremuſque 1. utrum Verbi divinitas poſſit directe ex Scripturis probari : 2. utrum eam crediderint Patres , qui ante Concilium Nicænum 1. hoc eſt , tribus prioribus ſæculis vixerunt : 3. quid de Verbi divinitate Concilium Nicænum 1. definierit : 4. quid poſt Concilium Nicænum 1. de eodem argumento Patres aſſeruerint.

ARTICULUS I.

Utrum Verbi divinitas poſſit ex Scripturis demonſtrari.

CONCL. VErbi divinitas poteſt ex Scripturis demonſtrari.

Probatur. Id probatur ex Scripturis, quod probatur ex Joannis Evangelii capite 1. Ex prioris ejuſdem Joannis epiſtolæ capite 5. Ex capite 28. Matthæi : atqui Verbi divinitas iis monumentis poteſt demonſtrari ; ergo revera ex Scripturis demonſtratur.

Profertur argumentum ex Evangelio Joannis deſumptum.

In Evangelio Joannis capite 1. hæc habentur : *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Omnia per ipſum facta ſunt , & ſine ipſo factum eſt nihil*. Atqui eo Joannis loco vera & ſubſtantialis divinitas aſſeritur Verbo.

Primo , per has voces : *In principio erat Verbum* , æternitas tribuitur Verbo : nempe terminus , *Erat* , denotat , ipſum ſemper fuiſſe , unde Joannes quater eum repetit : *Erat apud Deum. Erat, erat, erat. Ecce quater, erat*, (inquit Ambroſius l. 1. de Fide ad Gratianum cap. 5.) *ubi impius invenit, quod non erat ?* Vox hæc alia , *In principio*, eamdem æternitatem confirmat , ſumitur nimirum pro, *Ante omnia*, ita ut ſenſus ſit : *Ante omnia erat Verbum*. Hinc patet, Concilium Nicænum 1. ex eo Joannis loco, *In principio erat Verbum*, merito damnaſſe Arianos dicentes , *fuiſſe aliquando tempus, quando filius Dei non erat*.

Dices. 1. Nonnulli Patres hanc vocem , *In principio*, interpretati ſunt de Patre æterno, in quo erat Verbum, cum creata educta ſunt ex nihilo , ſic nimirum explicatur ab Auguſtino lib. 6. de Trinitate, cap. 5. Alii vero eamdem vocem , *In principio*, expoſuerunt de initio rerum omnium , ita ut (inquiunt) Joannes ſignificare voluerit originem mundi, ſeu Verbum extitiſſe, cum mundus fieri cœpit : Atqui ex ſuppoſitione illarum explicationum , hæ voces , *In principio* , non probant æternitatem Verbi : Siquidem potuit eſſe in Patre tamquam in principio , a quo originem ſuam ducit ; potuit jam exiſtere antequam mundus fieri inciperet , & tamen

non

Digitized by Google

non eſſe æternum : unde Ariani, licet faterentur, Verbum ante mundum extitiſſe, negabant tamen, illud æternum eſſe.

Verum inanis eſt illa objectio; nam quamvis in ſuppoſitionibus, de quibus agitur, Verbi æternitas non tam aperte adſtruatur, quam in priore quam retulimus, ſolide tamen ſtabilitur: ſiquidem ſi Verbum jam erat in Patre, ſi jam exiſtebat cum omnia facta ſunt, ſequitur ipſum factum non fuiſſe, ac proinde ipſum eſſe æternum.

Dices 2. non magis ex his verbis, *In principio erat Verbum*, colligi poteſt æternitas Filii, quam ex iſtis quæ Geneſis 1. leguntur, *In principio creavit Deus cælum & terram*, poteſt colligi æternitas cæli, aut terræ.

Sed contra eſt, quia Moyſes non dicit abſolute, cælum & terram fuiſse in principio; addit e contra, in principio creata fuiſſe: quod autem creatum eſt, æternum eſse nequit: Joannes e contra non dixit, Verbum in principio factum fuiſſe, ſed ſimpliciter fuiſse, ac omnia per ipſum fuiſſe facta.

Dices 3. nomine *Verbi*, quo Joannes laudato ſui Evangelii loco utitur, non ſignificari perſonam a Patre diſtinctam, ſed divinam Patris ſapientiam ab eo non diſtinctam, per quam educta ſunt ex nihilo, quæcumque facta ſunt: Ita apud Athanaſium oratione contra Arianos, quidam Ariani ratiocinantur.

Sed ſtare non poteſt ea reſponſio; nam de eo, de quo Joannes dixerat: *In principio erat Verbum: Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil*, dicit, *Verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis*; quæ quidem voces haud dubie non de interna ſapientia Patris, ſed de æterno ejus Filio neceſſario intelligi debent: nempe eum, per quem omnia facta ſunt, quippe factus eſt caro, Joannes ſtatim declarat fuiſſe Dei Filium: *Vidimus gloriam ejus, gloriam quaſi Unigeniti a Patre*. Id vero confirmatur ex Apoſtolo qui ad Hebr. 1. ſcribit, per Filium, quem Joannes vocavit Verbi nomine, ſæcula & univerſa quæ cæli ambitu continentur, condita fuiſse.

Secundo. Idem Joannes eum, quem dixerat Verbum, quem aſseruerat fuiſse in principio, conceptis terminis aſserit fuiſse Deum: *Et Deus* (inquit) *erat Verbum*. Nonnulli dubitant, quinam terminus in ea Joannis propoſitione ſit ſubjectum, qui vero terminus ſit prædicatum; ſeu dubitant, an Verbum de Deo prædicetur, an Deus de Verbo, ita ut ſic termini diſponi debeant, *Deus erat Verbum*, aut, *Verbum erat Deus*. Hilarius l. 1. de Trinitate cap. 7. multique poſt illum Patres docent, Deum de Verbo prædicari. Hilarii expoſitio cum evangelii contextu cohæret quam maxime: nam Joannes non de Deo, ſed de Verbo ante locutus fuerat: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum*: par igitur eſt ut quod illis ſententiis immediate ſubjicitur: *Et Deus erat Verbum*, de Verbo, non autem de Deo (de quo non erat quæſtio) prædicetur. Sed ſive in illa Joannis propoſitione Deus ſit ſubjectum, & Verbum prædicatum, ſive e contra Verbum ſit ſubjectum, & Deus prædicatum, valet argumentum pro Verbi divinitate ex eâ deſumptum: Siquidem ſi Verbum ſit ſubjectum, evidenter patet, ipſum eſſe Deum: nimirum ille Deus eſt, de quo Scriptura divinitatem prædicat, ſicut illa ſubſtantia eſt homo, de qua prædicatur humanitas, cum ex logicis, in propoſitione ſubjectum & prædicatum identificentur. Si autem Deus ſit ſubjectum, & Verbum ſit prædicatum, non alius quoque erit ſenſus, quia ſi Deus ſit Verbum, Verbum debet eſſe Deus, quia ſubjectum & prædicatum propoſitionis convertuntur propter rationem, quam ex Logicis mox tradidimus: idque hoc exemplo patet: *Homo eſt animal mente præditum: Animal mente præditum eſt homo*. Ergo ex laudata Joannis ſententia *Deus erat Verbum*, invictiſſime colligitur, Verbum eſse Deum.

Dices 1. Equidem Verbum eo loci Deum vocari; ſed id non intelligitur de Deo ſummo, ſed de quodam minore Deo, ſeu de eo qui propter excellentiam, qua inter alia creata pollet, Deus appellatur. Id autem patet ex eo, quod Deus qui de Verbo prædicatur, in Græco textu ſine articulo legatur, cum e contra Deus cum articulo præpoſito ὁ Θεὸς ſemper legatur; unde non ſimpliciter, ſed per emphaſim Deus appellatur, quaſi dicatur Magnus ac Summus ille Deus. Ita apud Chryſoſtomum Homilia 3. in Joannem Ariani quondam ratiocinabantur.

Sed futilis eſt ea reſponſio. Nam 1. (uti ibidem advertit Chryſoſtomus) Pater in Scripturis nonnunquam ſine præpoſito articulo Deus appellatur, ut in hujuſce capitis v. 6. legere eſt: *Fuit homo miſſus a Deo*, e contra vero Filius, ὁ Θεὸς Deus, cum articulo vocatur ſæpius, ut patet ex verſu 5. noni capitis epiſtolæ ad Romanos. Cur autem Joannes hoc loco articulum non addiderit, hanc Grammatici rationem reddunt. Non ſolet (inquiunt) Græca lingua prædicato propoſitionis articulum præponere, ſed ſubjecto tantum: unde λόγος Verbum, quod eſt, ut obſervatum fuit, ſubjectum propoſitionis, articulum habet, non autem vox Θεὸς, quæ eſt illius prædicatum.

Dices 2. Verbum in laudata Joannis ſententia vocari Deum eo modo, quo Moyſes Exodi 7. vocatus eſt Deus Pharaonis.

Sed illud Arianorum effugium præcludit Hilarius lib. de Trinitate cap. 7. ubi ſcribit, Moyſem non abſolute dici Deum, ſed

cum

cum additione, *Deum Pharaonis*; ac proinde (addit) *Moyſes Pharaoni Deus datus eſt, dum timetur, dum oratur, dum punit, dum medetur*, hoc eſt, Moyſes ratione effectuum, quos in Pharaonem operabatur, ſeu, quod in eum Dei potentia uteretur, vocatus eſt Deus: cum e contra Verbum in Evangelio ſimpliciter ac abſolute Deus appelletur. Præterea Scriptura non dicit, Moyſem fuiſſe Deum Pharaonis, ſed a Deo ipſo conſtitutum fuiſſe Deum Pharaonis: *Ecce* (verba ſunt ipſius Dei, Exodi 7.) *conſtitui te Deum Pharaonis*. *Aliud eſt* (inquit ibid. Hilarius) *Deum dari, aliud Deum eſſe. Eo ipſo quod dicitur conſtitutus Deus, non naturalis, ſed fictitius ſignificatur Deus*. Addunt interpretes aliqui, Moyſem non fuiſſe vocatum Deum, ſed *Deum Pharaonis*, hoc eſt (aiunt) in opinione Pharaonis. Addendum eſt, in eo loco non legi nomen *Adonai*, quod apud Hebræos eſt nomen Deo proprium, ſed *Eloim*, quod Chaldæus R. Abraham *Nuntium ac legatum ad Pharaonem* interpretatur.

Tertio, hæc ſententia quam Joannes aliis hactenus explicatis ſubjicit: *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil*, non minus quam præcedentes Verbi divinitatem confirmat. Nam 1. Dei ſolius eſt creare, nempe (ut philoſophi definiunt) ad creandum ſuperanda eſt diſtantia infinita, nihil nimirum ad ens, qua major excogitari non poteſt; ac proinde ad id requiritur virtus infinita, quæ quidem (ut patet) ſoli Deo convenire poteſt. Atqui Joannes aſſerit Verbum omnia cum Patre creaſſe: *Omnia per ipſum facta ſunt*: ergo pariter aſſeruit, Verbum eſſe ſubſtantialiter Deum. 2. Si verbum non ſit Deus, factum, ſeu creatum fuit a Deo, cum inter Deum & ens factum ac creatum non ſit aliquod medium; atqui Joannes docet, Verbum factum, ſeu creatum non fuiſſe: Scilicet illud ens factum, ſeu creatum non eſt, per quod quæcumque ſunt facta, ſeu creata, fuerunt facta, ac creata: Sed, ex Evangelio, quæcumque ſine ulla exceptione facta ſunt, ſeu creata, per Verbum facta, ſeu creata ſunt: ergo Verbum non eſt ens factum, ſeu creatum: *Exeat* (inquit Auguſtinus tractatu in Joannem) *nunc neſcio quis infidelis Arianus, & dicat, quia Verbum Dei factum eſt. Quomodo poteſt fieri, ut Verbum Dei factum ſit, quando Deus per Verbum fecit omnia? Si & Verbum Dei ipſum factum eſt, per quod aliud Verbum factum eſt? Si hoc dicitis, quia hoc eſt verbum Verbi, per quod factum eſt, illud ipſum dico ego unicum Filium Dei. Si autem non dicis verbum Verbi, concede non factum, per quod facta ſunt omnia: non enim per ſe ipſum fieri potuit, per quod facta ſunt omnia*.

Dices 1. ab illa generali ſententia: *Omnia per ipſum facta ſunt*, Verbum excipi debere; & in hoc Joannem imitatum eſſe tritum loquendi morem; nempe ita loqui ſolemus: ut cum aliquid univerſe de aliquibus dicimus, nos ipſos & eos, quibuſcum loquimur, comprehendi nolimus. Sic cum Chriſtus Marci 3. dicit, *Non ſurrexit inter natos mulierum major Joanne Baptiſta*, ſe ipſum minime comprehendi voluit; ſicut nec Apoſtolos cum Matthæi 18. Centurionis fidem hiſce verbis laudavit, *Non inveni tantam fidem in Iſrael*.

Verum non cohæret illa reſponſio cum Evangelii textu. Nam 1. Joannes ante ſententiam de qua agitur, *omnia per ipſum facta ſunt*, jam dixerat, Verbum eſſe æternum, ac proinde negaverat eſſe factum, *In principio erat Verbum*. 2. Poſtquam aſſeruit, *Omnia per ipſum eſſe facta*, conceptis terminis negat, aliquid ſine ipſo factum fuiſſe, *Et ſine ipſo factum eſt nihil*. Igitur Aſſertio Arianorum contendentium aliquid, Verbum ſcilicet, ſine Verbo factum fuiſſe, aperte contradictoria eſt aſsertioni Joannis, *Sine ipſo factum eſt nihil*. 3. Joannes, quaſi excludere voluiſset Arianorum exceptionem, addidit, *Quod factum eſt*, ſeu, nihil ex iis, quæ facta ſunt, ſine Verbo factum fuiſſe. Quæ tertio loco hic propoſita eſt ratio, locum habet in eorum opinione, qui cum aliquibus Patribus cenſent, Joannis ſententiam, *Sine ipſo factum eſt nihil*, claudi non debere puncto, niſi poſt hæc verba, *Quod factum eſt*, ita ut ſic ex integro legi debeat: *Sine ipſo factum eſt nihil quod factum eſt*. Vide Maldonatum Comment. in Joannem cap. 1.

Dices 2. Evangelium eo ſenſu aſserere, omnia per Verbum facta eſse, quod fuerit veluti inſtrumentum, quo Pater uſus eſt in Univerſi creatione: id vero confirmatur ex eo, quod Evangelium non adhibuerit præpoſitionem *a*, ſed præpoſitionem, *per*, quæ non cauſsam principalem, ſed inſtrumentalem tantum ſignificat: at ex eo quod Verbum fuerit veluti inſtrumentum, quo Pater uſus eſt in Univerſi creatione, non recte colligitur Verbum eſse Deum. Ita veteres Ariani cavillantur apud Athanaſium libro de communi eſsentia Patris & Filii & Spiritus Sancti, & apud Baſilium libro de Spiritu Sancto cap. 2.

Sed nullius eſt ponderis ea reſponſio. Nimirum 1. diſcrimen illud inter præpoſitiones *a* & *per*, quo nitebantur Ariani, non eſt perpetuum in Scripturis: variis enim exemplis oſtendi poteſt præpoſitionem *per* non minus quam præpoſitionem *a* conjungi cum cauſſa principe: id videre eſt in locis quæ hic ſubjicimus. Geneſeos 4. *Poſſedi hominem per Deum*. Proverbiorum 8. *Per me reges regnant*.

Digitized by Google

gnant. Primæ ad Corinth. 1. *Paulus vocatus Apoſtolus Jeſu Chriſti per voluntatem Dei*. 2. Hoc in loco præpoſitionem *per* ſignificare cauſſam principem, non autem inſtrumentalem, docet Paulus in epiſt. ad Hebræos cap. 1. ubi illud Pſalmi 101. *Initio tu, Domine, terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cæli*, quod haud dubie Pſalmus Deo tribuit, de Chriſto dictum affirmat. 3. Ariani nullo Scripturæ aut Patrum teſtimonio probare poſsunt, Evangelium in loco, de quo agitur, ſumere, *Omnia per ipſum facta ſunt*, pro cauſsa inſtrumentali; Non tantum igitur falſa eſt eorum interpretatio, ſed etiam temeraria.

Profertur argumentum deſumptum ex prima epiſtola Joannis cap. 5.

Prioris epiſtolæ Joannis capite quinto hæc leguntur; *Quoniam tres ſunt qui teſtimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus: & hi tres unum ſunt*. Atqui eo Joannis textu demonſtratur Verbi divinitas. Nam eo textu Verbi divinitas demonſtratur, quo ipſa Patris natura Verbo tribuitur: Sed textu, de quo agitur, ipſa natura Patris Verbo tribuitur; nimirum de Verbo prædicatur unitas cum Patre; *Hi tres unum ſunt*.

Ea autem unitas non eſt unitas perſonæ, cum Pater, Verbum, & Spiritus, ibi tamquam tres teſtes laudentur, idque (ſicut docet Scriptura) ut in ore duorum vel trium ſtet omne verbum.

Non eſt quoque ſola unitas conſenſus; ſiquidem eadem eſt unitas, de qua Chriſtus hæc habet, *Ego & Pater unum ſumus*; unitatem vero de qua Chriſtus laudatis verbis loquitur, non eſt (ut oſtendemus in tractatu de Incarnatione, agentes de Chriſti divinitate) ſola unitas conſenſus, cum ſit unitas, qua Chriſtus probat, neminem poſse oves illi traditas a Patre, de manibus illius rapere. 2. Teſtimonium, quod dant in cælo Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus, Evangeliſta mox, ſeu, verſu 9. vocat Dei ipſius teſtimonium, illudque opponit teſtimonio creaturarum; *Si* (inquit) *teſtimonium hominum accipimus, teſtimonium Dei majus eſt, quoniam hoc eſt teſtimonium Dei quod majus eſt, quoniam teſtificatus eſt de Filio ſuo*: ergo unitas cum Patre, quæ de Verbo hic prædicatur, eſt unitas naturæ.

Dices 1. Verſum, ex quo deſumptum eſt argumentum, non eſse indubitatæ fidei; nec enim in Græcis exemplaribus, immo nec in pluribus Latinis reperitur.

Verum corruit illa reſponſio ex iis, quæ ſuperius de divinarum perſonarum reali diſtinctione agentes diximus.

Dices 2. Si voces iſtæ verſus ſeptimi: *Hi unum ſunt*, ſignificent unitatem eſſentiæ & naturæ, eamdem quoque verſu octavo ſignificabunt, *Et tres ſunt, qui teſtimonium dant in terra, ſpiritus, aqua, & ſanguis, & hi tres unum ſunt*; atqui voces illæ verſu octavo non ſignificant unitatem eſſentiæ & naturæ; neque enim dici poteſt ſpiritum, aquam & ſanguinem habere unam eſſentiam, eamdem naturam.

Sed contra eſt 1. Nonnulli contendunt, voces verſus octavi, *Hi tres unum ſunt*, additas fuiſse ab Arianis, ut vim argumenti pro Verbi divinitate verſu ſeptimo deſumptam elevarent. Confirmant ex eo, quod Lovanienſes correctores teſtentur, ſe quindecim codices Latinos legiſse, in quibus non reperiebantur. 2. Alii affirmant quidem, adjecta non eſse verba, de quibus agitur, cum in omnibus Græcis codicibus (excepta tamen Complutenſi editione) conſtanter legantur, ſed contendunt, corrupte in Latinos codices irrepſiſſe: nam (ajunt) in Græcis omnibus leguntur cum appoſitione præpoſitionis *In*, hoc modo, *Et hi tres in unum ſunt*; idque factum eſt aut ſcribarum oſcitantia, aut Arianorum fraude. Unde ut Latini codices cum Græcis exemplaribus cohæreant, eadem ratione vulgatæ Latinæ editionis textus ita explicari debet, ac ſi præpoſitio, *In*, eo contineretur: quamobrem dicendum eſt, hunc eſse laudatæ ſententiæ ſenſum, *Et hi tres unum ſunt*, hoc eſt, ad unum de Chriſto teſtimonium referuntur, ſeu, (ut exponit OEcumenius) *Ad unam, eamdemque rem*, humanitatis nimirum a Verbo aſſumptæ veritatem, *teſtandam eſſe conſentiunt*.

Quæres, qua de re & quando, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus teſtimonium in cælo dederint.

Reſp. ad 1. eos dediſſe teſtimonium, ſeu teſtificatos fuiſse, Chriſtum id eſse, quod de ſe ipſo prædicaverat, Meſſiam nimirum in lege promiſſum, Deum verum ad hominum ſalutem incarnatum. Ratio eſt, quia verba verſus ſeptimi, ab iſtis verſus ſexti immediate præceduntur: *Et ſpiritus eſt, qui teſtificatur, quoniam Chriſtus eſt veritas*.

Reſp. ad 2. Patrem æternum variis modis ac temporibus teſtatum fuiſſe, Chriſtum eſſe ſuum Filium, ac mundi redemptorem. Nempe in illius tum baptiſmo tum transfiguratione vox Patris inſonuit: *Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipſum audite*. Joannis 12. cum Jeſus ſic oraſſet: *Pater clarifica nomen tuum*, ſtatim audita eſt vox de cælo: *Et clarificavi & iterum clarificabo*. Addendum eſt, Patrem toties Chriſto teſtimonium perhibuiſse, quoties Chriſtus edidit miracula, quibus divinam ſuam miſſionem confirmavit: *Amen, amen dico vobis*, (ait ipſe Chriſtus Joannis 5. verſu 19.) *non poteſt Filius a ſe facere quid-*

quam.

Digitized by Google

quam, niſi quod viderit Patrem facientem: quæcumque enim ille fecerit, hæc & Filius ſimiliter facit. Verbum, altera SS. Trinitatis perſona, toties Chriſto teſtimonium reddidit, quoties Chriſtus dixit ſe eſse Dei Filium, idque miraculis confirmavit: *Nos* (ajunt Judæi apud Joannem cap. 19.) *legem habemus, & ſecundum legem noſtram debet mori, quia Filium* Dei *ſe fecit.* Spiritus Sanctus ſæpius quoque pro Chriſto teſtimonium reddidit: *Et Spiritus eſt qui teſtificatur quoniam Chriſtus eſt veritas:* idque præſertim contigit, cum in ſpecie columbæ ſuper Jeſum baptizatum deſcendit: Scilicet Joannes Baptiſta eo ſigno novit eum eſse ad populi redemptionem divinitus miſſum: *Qui me miſit baptizare in aqua* (inquit ipſe Joannes Baptiſta in Joannis Evangelio cap. 1.) *ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum Sanctum deſcendentem, & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat in Spiritu Sancto. Et ego vidi & teſtimonium perhibui, quia hic eſt Filius* Dei.

Quæres 2. quid nomine ſpiritus, aquæ & ſanguinis intelligi debeat, & qua de re teſtimonium perhibuerint.

Reſp. ad 1. nomine ſpiritus intelligi humanam animam Chriſti: per ſanguinem vero & aquam intelligi debere ſanguinem & aquam, quæ ex Chriſti mortui latere fluxerunt. Ad 2. dicendum eſt, ſpiritum, ſanguinem & aquam perhibuiſse teſtimonium *in terra*, hoc eſt, teſtimonium quod minus quidem eſt divino, cujus verſus ſeptimus meminerat, ſed tamen omnino certum, de veritate humanitatis in Chriſto: quemadmodum enim Ebion negabat divinitatem Chriſti, cui tota Trinitas verſu ſeptimo teſtimonium perhibuit, ita Baſilides negabat humanitatis veritatem, cui verſu octavo ſpiritus, ſanguis & aquæ teſtimonium perhibent. Utrumque illum hæreticum priore ſua epiſtola Joannes aggreditur: unde tum pro Chriſti divinitate, tum pro illius humanitate plures in ea textus reperiuntur.

Profertur argumentum deſumptum ex Matthæi capite 28.

Hujuſce diſsertationis quæſtione 1. perſonarum in divinis diſtinctionem probavimus his Chriſti verbis, quæ Matthæi cap. 28. leguntur: *Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti.* Verum ea verba non minus aperte probant & Filii & Spiritus Sancti divinitatem. Siquidem 1. Apoſtoli jubentur baptizare non minus in Filii & Spiritus Sancti nomine, quam in nomine Patris: æquales igitur potentia, auctoritas & efficacia baptiſmatis, reſpectu, Patri, Filio, & Spiritui Sancto tribuuntur. 2. Si Filius & Spiritus Sanctus eſsent creaturæ, Chriſtiani baptizarentur in nomine alicujus creaturæ, quod tamen negat Paulus primæ ad Corinth. 1. Ex his patet, Athanaſium oratione contra Sabellii Gregales, Hilarium agendo de Trinitate, Fulgentium libro contra objectiones Arianorum, ceteroſque veteres Patres merito uſos fuiſse laudato Matthæi loco, ut Arianos debellarent.

Solvuntur Scripturæ loca, quæ contra Verbi divinitatem pugnare videntur.

Objicies 1. Scriptura docet, Chriſtum non eſse Deum, ſed meram creaturam: ergo docet quoque, Verbum non eſse Deum, ſed creaturam.

Reſp. 1. neg. ant. Quæ enim adverſus Chriſti divinitatem argumenta proferuntur, nullius omnino ſunt ponderis, ut in tractatu de Incarnatione contra Neſtorianos oſtendemus.

Reſp. 2. hic non eſse quæſtionem de Chriſti divinitate, ſed de divinitate Verbi, ut jam ſuperius obſervatum eſt: unde hæc, ſeu Verbi divinitas, revera ſtaret, quamvis (quod tamen dictu impium eſt, quodque ſuo loco fuſe probaturi ſumus, ſcripturæ & traditioni repugnare) Chriſtus vere non eſset Deus: unde in forma negari debet argumenti conſeq.

Objicies 2. Ille non eſt Deus, qui a Deo creatus eſt: atqui Verbum creatum eſt a Deo: nempe Verbum, idem eſt cum Sapientia; ſed Sapientia fuit a Deo creata; *Ab initio* (ait ipſamet Eccleſiaſtici cap. 24.) *& ante ſæcula creata ſum*; ergo, &c.

Reſp. ad 1. neg. min. ad 2. diſt. min. Sapientia creata fuit creatione impropriè dicta, conc. min. Creatione proprie dicta, neg. min. Creatio improprie dicta, idem eſt cum ſimplici productione ac generatione; creatio vero proprie dicta, eſt eductio ex nihilo. Illa, non autem iſta, Dei Sapientiæ convenit; Scilicet Sapientiæ ea creationis ſpecies convenit, quæ cum æternitate conjuncta ſit; *Ab æterno* (inquit ipſa) *ordinata ſum*: at creatio proprie dicta cum æternitate conjuncta non eſt. Præterea dici poteſt, laudatum ex Eccleſiaſtico locum intelligi de Sapientia incarnata, ſeu de Chriſto, prout eſt homo; *Caro Dominum agnoſcit* (inquit Ambroſius lib. 1. de Fide cap. 7.) *divinitas Patrem.* Dominus ego *creavit me*, id eſt, fecit & condidit me, ratione humanitatis; *initium viarum ſuarum*, quia ipſe Chriſtus nobis via eſt factus, ut eo duce nobis ad virtutem perfectam & immortalitatem aditus pateret. Eamdem reſponſionem tradit Fulgentius libro adverſus objectiones Arianorum; eam pariter tradit Auguſtinus lib. 1. de Trinitate cap. 12.

Objicies 2. Ille, quo, tamquam inſtrumento, Deus uſus eſt ad rerum omnium productionem, non eſt Deus; nempe inſtrumentum

eſt

eſt quid inferius eo, qui inſtrumento utitur: atqui Verbum fuit inſtrumentum, quo Deus uſus eſt ad rerum omnium productionem: id enim probare videntur hæc verba Joannis 1. *Omnia per ipſum facta ſunt*, nec non hæc alia, quæ leguntur ad Heb. 1. *Per quem fecit & ſæcula*: ergo, &c.

Reſp. ad 1. conc. maj. neg. min. Ad 2. nego præpoſitionem, *Per*, eo loci ſignificare cauſſam inſtrumentalem. Ratio eſt 1. quia antequam Joannes diceret, *Omnia per ipſum facta ſunt*, jam dixerat, Verbum eſſe æternum, ipſum eſſe Deum, ſine ipſo nihil omnino factum fuiſse; vide quæ ſuperius in eum locum dicta ſunt. 2. Apoſtolus capite 1. Epiſtolæ ad Hebræos, Verbo tribuit dotes, quæ ſoli Deo conveniunt; nempe tribuit ei jugem orbis conſervationem, *Portanſque omnia verbo virtutis ſuæ*: ita ut, quemadmodum ſi Pater manum ſuam ſubtraheret, ſtatim mundus in nihilum lapſurus eſſet; ita etiam idem accideret, Verbo manum ſuam, cum ei totus orbis innitatur, ſubtrahente. Sed de hoc loco vide, quæ in tractatu de Incarnatione dicemus agentes de Chriſti divinitate.

Reſp. 2. diſtinguendo Joannis & Apoſtoli textus; *Omnia per ipſum facta ſunt: Per quem fecit & ſæcula*, tamquam per cauſsam exemplarem, conc. ant. tamquam per cauſſam inſtrumentalem, neg. ant. Verbum fuit cauſsa exemplaris, ad quam Deus Pater exegit univerſi creationem; ſcilicet Pater per Verbum operatur tamquam per ideam, in qua omnium agendorum rationes continentur. Ita locus ille exponitur ab Auguſtino, pluribuſque Patribus. Vide quæ tom. 1. de Dei ideis dicta ſunt.

ARTICULUS II.

Quid de Verbi divinitate ſenſerint Patres trium priorum ſæculorum.

Not. 1. Nonnulli e Socinianis fatentur quidem, trium priorum ſæculorum Patres agnoviſse Verbi divinitatem, ſed contendunt, eos illo in capite novatores fuiſse, ſeu ipſos ſtatim poſt Apoſtolorum mortem immutaſse fidem, quam iidem Apoſtoli docuerant. Alii e contra contendunt, Patres ſæculorum, de quibus agitur, conſtanter ad Nicænum uſque Concilium docuiſſe, Verbum non eſse Deum.

Not. 2. Methodi cauſsa hic expendemus 1. quid de controverſia, de qua eſt quæſtio, ſenſerint Patres Orientales, qui ante Concilium Nicænum I. vixerunt; 2. Quænam pariter fuerit mens Occidentalium, qui idem Concilium præceſſerunt.

§. I. *Proponitur Patrum Orientalium doctrina.*

CONCLUSIO. Patres Græci qui floruerunt ante Concilium Nicænum 1. docuerunt Verbum vere eſse Deum.

Probatur. Præcipui Patres Græci, qui ante Concilium Nicænum 1. floruerunt, ſunt Ignatius martyr, Polycarpus, Juſtinus martyr, Athenagoras, Irenæus, Clemens Alexandrinus, Origenes, Dionyſius Alexandrinus, Gregorius Thaumaturgus, Epiſcopi Concilii Antiocheni, qui Paulum Samoſatenſem damnarunt, Pamphilus martyr, Lucianus & Methodius martyres; Atqui ii Patres docuerunt, Verbum vere eſse Deum; ergo &c. Minor propoſitio patebit ex eorum Patrum textibus, quos modo ſubjiciemus.

Ignatius martyr.

Ignatius martyr plurimo tempore vixit priore Eccleſiæ ſæculo, nempe diem extremam clauſit anno 108. Is in Epiſtola ad Epheſios ſic de Chriſto loquitur; *Unus eſt medicus carnalis & ſpiritualis, factus & non factus, in carne Deus, in morte vita vera, & ex Maria, & ex Deo*. Unde ſic arguitur. Ille docuit, Verbum eſse Deum, qui ipſum conceptis terminis vocat Deum; qui aſserit, ipſum non eſse factum: atqui Ignatius Verbum conceptis terminis vocat Deum, aſserit ipſum non eſſe factum; nam id prædicat de Chriſto; Chriſto autem non convenit niſi ratione Verbi; ergo, &c. Alios ejuſdem Ignatii textus vide in tractatu de Incarnatione iis locis, ubi expreſse Chriſti divinitatem adſtruemus.

Polycarpus.

Polycarpus, Joannis Apoſtoli diſcipulus, Euſebio teſte hiſt. l. 4. c. 5. jam jam martyrium ſubiturus, ſic precatus eſt; *Quamobrem de omnibus te laudo, te benedico, te glorifico per ſempiternum Pontificem Jeſum Chriſtum, dilectum Filium tuum, per quem tibi, una cum ipſo, in Spiritu Sancto, gloria nunc & in ſæcula ſæculorum. Amen*. Polycarpus iis verbis 1. vocat Chriſtum ſempiternum pontificem; at nullum ens, præter Deum, eſt ſempiternum. 2. Filium una cum Patre glorificat, ſeu æqualem ipſi gloriam tribuit; at ei tantum æqualis cum Patre gloria tribui poteſt, qui ſimul cum Patre Deus eſt. In Epiſtola ad Philippenſes idem S. Martyr non minus Dei filio, quam Patri adſcribit ſalutis, & gratiæ collationem; *Deus autem & Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, & ipſe ſempiternus Pontifex Dei Filius, Jeſus Chriſtus, ſanctificet vos in fide & veritate .... & det vobis ſortem & partem inter ſanctos ſuos.*

Dices.

Dices. Polycarpus in ſua precatione 1. ſolum Patrem dicit Deum; 2. ipſum Filium vocat ſacerdotem; Sed hæc Filii divinitati repugnant.

Verum hæc nullius ſunt ponderis. Nam 1, ideo ſolus Pater a veteribus, aliquo reſpectu, Deus dicitur, quod (ut docet Athanaſius) fons ſit Deitatis. Concilium Nicænum I. eadem loquendi ratione utitur; *Credimus* (inquit in ſymbolo) *in unum Deum Patrem omnipotentem, omnium tam viſibilium, quam inviſibilium creatorem*: At nemo, qui ſapiat, inde concludet, Concilium Nicænum I. credidiſse, Verbum non eſse vere Deum; 2. Polycarpus non unam ſolum naturam, ſed duplicem agnovit in Chriſto; igitur dici potuit Sacerdos ratione humanæ naturæ, & ſempiternus ratione divinæ.

Juſtinus Martyr.

Juſtinus, qui obiit anno 171. in Apolog. quæ ſecunda dicitur, eos arguit, qui negant, Filium eſse Deum. Suum autem adverſus illos argumentum petit ex eo, quod ſit Filius primogenitus, & Dei Verbum; *Filium* (inquit) *eſse Patri univerſorum, qui quod Verbum Dei primogenitum ſit, Deus etiam exiſtit.*

Idem auctor in Dialogo cum Tryphone aperte docet, Filium eſse quidem numero, ſeu perſona, diſtinctum a Patre, ſed non eſse diſtinctum natura & eſsentia; *Virtutem iſtam* (ait) *quam Deum ſermo propheticus vocat, non ut ſolis lumen nomine tantum numerari, verum numero aliud quiddam eſſe, ratione exquiſitâ ſupra paucis explicavi; virtutem hanc dicens de Patre genitam virtute & conſilio ipſius, non per abſciſſionem, tamquam diſpertita eſſet Patris eſſentia, prout alia omnia diviſa & ſecta, non eadem ſunt, quæ ante fuerunt, quam ſcinderentur.* Id Juſtinus confirmat ſimilitudine ab igne petita; *Quemadmodum in igne videmus alium fieri, non decreſcente illo, unde facta eſt alterius accenſio, ſed in eodem ſtatu permanente, & qui ex ipſo accenditur, etiam ipſe eſſe apparet, non imminuens illum, unde eſt accenſus.* Ea Juſtini ratiocinatio ſic ad ſyllogiſmum reducitur; Virtus de Patre genita non per abſciſſionem, ac diſpertitionem eſsentiæ Patris, eſt ejuſdem eſsentiæ cum Patre, nam virtus ſic genita integram habet naturam generantis. Virtus de Patre genita tamquam ignis de alio igne, ejuſdem eſt eſsentiæ cum Patre; nimirum ignis de alio igne genitus, habet ignis naturam. Atqui, ex Juſtino, Verbum eſt virtus de Patre genita non per abſciſſionem ac diſpertitionem eſsentiæ; eſt virtus de Patre genita tamquam ignis de alio igne: ergo Verbum, ex eodem Juſtino, eſt ejuſdem eſſentiæ, ejuſdem naturæ cum Patre; ac proinde non minus eſt Deus, quam ipſe Pater ſicut ignis genitus de alio igne, non minus eſt ignis, quam ille, de quo genitus eſt.

Idem ſcriptor in oratione parænetica ad Græcos, quam Juſtini germanum eſſe fetum docti omnes hodie conſentiunt, licet non reperiatur in additione operum Juſtini, quam Stephanus Robertus anno 1551. adornavit, ſic loquitur: *Ipſe omnipotens, & omnium conditor, & inviſibilis Deus, e cælis Veritatem, & Verbum ſanctum & incomprehenſibile inter homines locavit, non quemadmodum aliquis conjicere poſſit. miſſo hominibus miniſtro aliquo, ſed ipſo opifice & creatore omnium ... tamquam Rex mittens Filium Regem miſit tamquam Deum, tamquam ad homines miſit, tamquam ſervans miſit*: Unde ſic in forma conficitur argumentum: Is vere Deus eſt, qui non eſt Patris miniſter, ſed opifex ac creator omnium; qui non minus eſt Rex, quam Pater; atqui Verbum, ex Juſtino, non eſt Patris miniſter, ſed opifex ac creator omnium; Rex eſt a Rege miſſus; ergo Verbum eſt vere ac proprie Deus.

Tandem idem auctor Apologia ſecunda hæc habet de tribus perſonis SS. Trinitatis; *Fatemur quidem* (quod Chriſtianis exprobrabant Ethnici) *nos talium, qui habentur, Deorum eſse expertes, & atheos; ſed non veriſſimi illius Dei, Patris videlicet juſtitiæ, & caſtitatis, & virtutum aliarum .... Verum hunc ipſum, & qui ab eo venit, Filium & Spiritum Sanctum colimus, & adoramus cum ratione & veritate venerantes.* Ex iis autem verbis ſic licet argumentari; Is cui eumdem exhibemus cultum, quem æterno Patri exhibemus, vere ac proprie Deus eſt; Atqui, ex Juſtino, Filio eumdem, quem æterno Patri, cultum exhibemus, nimirum cultum latriæ; nec enim Juſtinus quidquam diſtinguit inter cultum, quem Chriſtiani exhibent Deo Patri, & inter eum quem exhibent Filio; ergo Dei Filius, ſeu Verbum, eſt vere ac proprie Deus.

Objicies. In Juſtino Martyre plura ſunt, quæ videntur pugnare contra Verbi divinitatem. Scribit enim 1. in Apologia ſecunda, Chriſtianos Filium Dei *in ſecundo loco habentes cum ratione venerari*. 2. Ibidem aſſerit, quod Filius ſit prima *poteſtas poſt parentem, & Dominum univerſorum Deum*. 3. In Dialogo cum Tryphone Filium nuncupat *Deum, qui adminiſter eſt Dei univerſorum creatoris*. 4. In eodem Dialogo docet, Deum ipſum nec Moyſi nec Patriarchis quondam apparuiſse, licet Filius ei videndum ſe præbuerit, eo quod (inquit) Deus *neque ſuperiora cælo ſpatia relinquere poſſit, nec in exigua terræ parte conſpici*. 5. Ibidem ſcribit, Patrem eſse Filio *cauſſam ut ſit*. Ex iis autem textibus ſic contra Verbi divinitatem conficitur argumentum; Ille non credidit Verbum eſse vere ac proprie Deum, qui aſſeruit ipſum ſecundo tantum loco, hoc eſt, poſt Patrem, coli; ipſum ſecundam eſse poſt Patrem poteſtatem; ipſum eſse adminiſtrum Dei creatoris; ipſum viſum fuiſse Moyſi ac Patriarchis, ipſum eſse a Patre tamquam

a cauſ-

Digitized by Google

a cauſſa : Nempe qui Deus eſt, æquali cum Patre cultu colitur ; prima eſt , ſicut & Pater, poteſtas; non eſt Patris adminiſter ; non minus, quam ipſe Pater, eſt inviſibilis, nec minus , quam ipſe Pater , poteſt ſuperiora cælo ſpatia relinquere; non eſt a Patre tamquam a cauſſa : Atqui Juſtinus aſſeruit, Verbum ſecundo tantum loco coli ; ipſum non primam , ſed ſecundam tantum eſſe poteſtatem ; adminiſtrum eſſe patris; inviſibile non eſſe ; eſſe a Patre tamquam a cauſsa : Ergo Juſtinus non credidit, Verbum eſſe vere ac proprie Deum.

Reſp. neg. ant. Ad cujus priorem , & alteram probationem diſt. ant. Juſtinus ſcribit, fideles Filium venerari ſecundo loco; ipſum eſſe poſt Patrem poteſtatem primam, ratione originis, conc. ant. ratione dignitatis, neg. ant. Ratio eſt , quia Juſtinus laudatis locis ſibi probandum ſumit, id quod tunc negabant nonnulli hæretici , quibus poſtea Sabelliani adhæſerunt, plures eſſe perſonas in divinis , non autem unam tantum multiplici virtute præditam, multiplici nomine donatam; nempe ipſe in Dialogo cum Tryphone pag. 358. aſserit , eos hæreticos docuiſſe , *Virtutem a Patre rerum omnium provenientem , quæ Moyſi apparuit , aut Jacobo , aut Abrahæ , Angelum vocari, cum ad homines , quibus mandata Patris per ipſum denuntiantur , progreditur ; gloriam vero , cum in viſione incomprehenſibili aliquando exhibetur ; virum autem & hominem nominari , quandoquidem ea ſpecie , quam Pater velit , conſpicitur ; & propterea Verbum appellari , quod Patris ſermones ad mortales perferat , Virtutem autem , cum a Patre nullo pacto disjungi , & ſecerni poſſit , eo videlicet modo , ſicut ſolis lux in terris ab eo in cælis reſcindi & ſegregari nequit , atque illo occidente illa una aufertur ; tali nimirum modo Patrem, cum vult , efficere ut virtus ejus proſiliat , & cum vult , ut eamdem ad ſe ipſum retrahat*. Mirum igitur non eſt , quod Juſtinus ſcribat , Verbum ſecundo poſt Patrem loco coli, primam eſse ab ipſo poteſtatem : non enim eſt prima perſona , cum ab alia , Patris nimirum perſona , ſuam ducat originem.

Ad tertiam ejuſdem antecedentis probationem , diſt. ant. Juſtinus Filium nuncupat improprie miniſtrum creatoris , conc. ant. proprie , neg. ant. Is tantum proprie nuncupatur miniſter , qui nec per ſe , nec proprio nomine agit ; e contra vero improprie is dicitur miniſter, qui non agit, niſi ratione eſſe , quod habet ab alio . Filius non eſt creatoris miniſter ſumendo miniſtrum priore modo : ſiquidem licet acceperit eſse a Patre, illud tamen eſſe eſt ipſi proprium ; ipſe revera cum Patre operatus eſt, reſpectu creationis univerſi : ſed eſt miniſter ſumendo miniſtrum poſteriore modo : Scilicet eſse, ratione cujus agit, accepit a Patre tamquam a ſui fonte, ac origine, proindeque Pater per Filium agit , ac operatur , per eſse quod illi communicavit, ac communicat ſemper, mundum viſibilem cunctaſque creaturas eduxit olim ex nihilo, & jam tempore jugiter conſervat, juxta illud Joannis 1. *Omnia per ipſum facta ſunt*.

Ad quartam probationem , diſt. ant. Juſtinus ſcribit , Deum Patrem nec Moyſi nec Patriarchis apparuiſse, conc. ant. Deum Filium, neg. ant. Ratio eſt , quia Deus Pater nuſquam ſpeciem humanam geſſit ; e contra vero, ſecundum Juſtini ac plurimorum veterum ſententiam , Filius , etiam antequam Chriſtus naſceretur ex Virgine , ſub humana ſpecie , cui tamen non eſset unitus hypoſtatice , hominibus apparuit , ac revera cum Moyſe , Abrahamo , Iſaaco , Jacobo , ceteriſque Patriarchis collocutus eſt : idque (dicebant illi veteres) ut homines ad Incarnationis fidem , in tempore peragendam , ſenſim ac ſine ſenſu diſponerentur . Itaque , ex Juſtino , Filius in ſe ſumptus non minus eſt inviſibilis, quam Pater ; ſed ſumptus ſub humana ſpecie, viſibilis fuit, reliquit, quoad illum effectum , ſuperiora cælo ſpatia, conſpectus eſt (ut Juſtini verbis utamur) in exigua terræ parte.

Ad quintam probationem , diſtinguo pariter antecedens . Juſtinus ſcribit , Patrem eſse Filio cauſsam cur ſit; & nomine cauſsæ intelligit cauſsam late ſumptam , conc. ant. intelligit cauſsam ſtricte ſumptam , neg. ant. Cauſa late ſumpta eſt id omne, a quo aliquis accipit ſuum eſse , abſtrahendo a modo quo illud recipit , dependenter nimirum aut independenter . Cauſsa ſtricte ſumpta eſt , id a quo aliquis accipit ſuum eſse non ſimpliciter , ſed cum dependentia . Illo , non autem iſto modo, Juſtinus cauſsam ſumpſit , hoc eſt , nihil aliud adſtruere voluit , quam illud, nempe Patrem eſse principium Filii , Filium a Patre procedere ; ac proinde eſse perſonam a Patre diſtinctam, quod (ut jam obſervatum eſt) negabant ii , quos in Dialogo cum Tryphone Juſtinus obiter urgebat.

Confirmatur reſponſio 1. ex eo, quod Juſtinus Filium conceptis terminis nuncupet Deum , aſseratque , illi cum Patre naturam eſse communem. Vide loca, quæ ex illo ſcriptore ſuperius laudata ſunt. Confirmatur 2. ex eo, quod plures ex Patribus, qui poſt Nicænam I. Synodum floruerunt, quibuſque perſuaſum fuit, Filium vere ac proprie eſse Deum, ut Filii originem exponerent, aliquoties dixerunt, Patrem eſse cauſsam Filii : ita Baſilius lib. 1. contra Eunomium tom. 1. pag. 72. ita Gregorius Nazianzenus oratione 29. ita etiam Joannes Damaſcenus lib. 3. de Fide Orthodoxa cap. 5. Hincque patet, non ex illa

Digitized by Google

ſola voce *Cauſſa* judicandum eſſe, quid Patres de Verbo ſenſerint, ſeu, an crediderint aut non crediderint, illum non minus eſſe vere ac proprie Deum, quam ipſe Pater.

Athenagoras.

Athenagoras, philoſophus Athenienſis, fere fuit æqualis Juſtini: nempe pro Chriſtianis ſcripſit apologiam ad M. Aurelium Antoninum, & L. Aurelium Commodum Imperatores. Apud ethnicos Chriſtiani pro atheis audiebant: eos vero ſic ab ea calumnia liberat in ſua apologia: Docet nimirum 1. Chriſtianos unum Deum colere. *Ingenitum* (inquit) *& æternum, nec aſpectabilem, patiendi expertem, qui neque comprehendi, neque capi loco poſſit.* Docet 2. Deum illum habere Filium, qui ſit Verbum Patris in idea & operatione. *Ab ipſo enim & per ipſum omnia facta ſunt.* Rationem reddit, cur per ipſum omnia facta ſunt: *Cum* (inquit) *ſit unum Pater & Filius, & ſit in Patre Filius, & Pater in Filio, unitate & virtute Spiritus, Mens & Verbum Dei Filius eſt.*

Athenagoras iis verbis, 1. aperte diſtinguit perſonam Filii a perſona Patris: neque enim idem poteſt eſſe, reſpectu ſui ipſius, Filius & Pater: 2. aſſerit, Filium eamdem habere cum Patre naturam: *Cum ſit unum Pater, & Filius*: 3. ſcribit, omnia non tantum per Filium, ſed etiam a Filio, ſeu tamquam a cauſſa efficiente, facta fuiſse: *Ab ipſo enim & per ipſum omnia facta ſunt.* 4. Ex eo, quod Filius ſit unum cum Patre, colligit Trinitatis proprietatem, quam theologi circuminſeſſionem vocabant, per quam ſcilicet una perſona eſt in alia: *Et ſit in Patre Filius, & Pater in Filio.*

Idem ſcriptor Filium non minus aperte, quam Patrem, nuncupat Deum: *Quis igitur* (addit) *non miretur, cum audiat, nos qui Deum Patrem prædicamus, & Deum Filium, & Spiritum Sanctum, eorum in unitate virtutem, & in ordine diſtinctionem explicantes, Atheos vocari?* Eodem in libro idem repetit diſtincte, exponens, quid Chriſtiani de Trinitate credunt: *Deum* (ait) *aſſerimus, & Filium ipſius Verbum, & Spiritum Sanctum virtute unitos.* Conceptis terminis ibidem docet, Verbum ſeu Dei Filium, licet minime factum, vere tamen a Patre prodiiſse: *Quod ſi qui intellectus ſubtilitate excellit, altius repetendum videtur, quidnam ſibi velit hic Dei Filius, paucis dicam: primigeniam illum eſſe Patris progeniem, non quaſi factum quiddam ſit.* Ex iis autem omnibus locis ſic conficitur argumentum: Ille credidit, Verbum eſse vere ac proprie Deum, qui credidit, ipſum eamdem cum Patre naturam habere, ab ipſo ac per ipſum omnia ac ſingula facta fuiſse, ipſum eſse in Patre & Patrem in ipſo, ipſum recte vocari Deum, ipſum non eſse factum, ſed ab æterno fuiſse in Deo Patre, ipſum a Chriſtianis eodem cultu coli quo Pater: atqui ea omnia (ut mox dictum eſt) Athenagoras credidit. Ergo credidit, Verbum eſse vere ac proprie Dei Filium.

Objicies. Athenagoras aſseruit, Verbum in tempore a Patre prodiiſse, cum nempe mundus eductus eſt ex nihilo: *Sed ita* (inquit in ſua apologia) *ut cum materia concreta omnis, informiſque natura, atque terra inſtar vehiculi ſubjicerentur, in iiſque craſſioribus leviora admixta eſſent, ad hoc ut idea & actus illorum eſset, prodierit*; ergo Athenagoras credidit, Verbum non eſse Deum.

Reſp. diſt. ant. Athenagoras aſseruit, Verbum in tempore prodiiſse exterius, conc. ant. prodiiſse interius, neg. ant. Verbum in tempore quidem exterius prodiit, quia ab ipſo & per ipſum viſibile hoc univerſum conditum eſt; ſed non prodiit interius in tempore, eo quod (ut ipſe Athenagoras notat) factum non ſit, quod ab ipſo e contra facta ſint omnia, quod tandem ab æterno in Patre fuerit: *A principio enim Deus* (ait laudatus apologiſta) *qui eſt æterna mens, habuit in ſe ipſo λόγον, cum æternum ſit λογικός.*

Irenæus.

Irenæus Polycarpum Joannis Apoſtoli diſcipulum audiit, obiit anno 210. libro 3. adverſus hæreſes cap. 6. ſcribit, *neque Dominum, neque Spiritum Sanctum, neque Apoſtolos, eum qui non eſſet Deus, definitive & abſolute Deum nominaſſe aliquando, niſi eſſet verus Deus: neque Dominum appellaſſe aliquem ex ſua perſona, niſi qui dominatur omnium, Deum Patrem & Filium.* Unde ſic arguitur: Ex Irenæo, qui definitive & abſolute Deus in Scripturis nominatur, eſt vere ac proprie Deus: atqui Verbum, ſeu Filius, ex eodem Irenæo, in Scripturis definitive & abſolute nominatur Deus; ergo, &c.

Idem S. Martyr lib. 3. cap. 11. docet, vivum ac verum Deum quondam Moyſi apparuiſse in rubo: *Quoniam* (inquit) *is, qui de rubo locutus eſt Moyſi, & manifeſtavit ſe eſse Deum Patrum, hic eſt viventium Deus. Quis enim eſt vivorum Deus, niſi qui eſt ſuper omnia Deus, & ſuper quem alius non eſt Deus?* Addit S. Doctor, eum qui Moyſi locutus eſt in rubo, fuiſse Verbum ipſum, ſeu Dei Filium: *Qui igitur a prophetis adorabatur Deus vivus, hic eſt vivorum Deus & Verbum ejus, qui & locutus eſt Moyſi ....* Quod de Verbo aſseruit, mox de Chriſto aſserit: *Ipſe igitur Chriſtus cum Patre, vivorum eſt Deus, qui & locutus eſt Moyſi, qui & Patribus manifeſtatus eſt.*

Idem S. Doctor infinitatem ac immenſitatem eamdem Filio, quam Patri, tribuit: *Et bene*

Digitized by Google

bene (ait lib. 4. cap. 8.) *qui dixit ipſum Patrem in Filio menſuratum : menſura enim Patris Filius, quoniam & capit eum*. Lib. 2. c. 42. eidem Verbo aperte tribuit æternitatem, & æqualem cum Patre coexiſtentiam, quam ibidem cuilibet enti creato denegat, utiturque illo argumento, ut probet, Verbo nihil eſſe abſconditum, cum e contra creaturis plura ſint ignota; *Non enim infectus es, o homo, neque ſemper coexiſtebas Deo; ſicut proprium ejus Verbum*.

Ex iis autem Irenæi textibus ſic licet argumentari. Ille docuit, Verbum eſſe vere ac proprie Deum, qui aſſeruit, Scripturas ipſum abſolute ac definitive vocare Deum; qui ſcripſit, ipſum per ſe locutum fuiſse Moyſi in rubo; qui dixit, Chriſtum eſse cum Patre vivorum Deum; qui Verbo tribuit immenſitatem, infinitatem, æternitatem Patris; Atqui Irenæus hæc omnia dixit, & docuit: ergo, &c.

Objicies. Apud Irenæum multa ſunt quæ non cohærent cum Verbi divinitate. Nam 1. lib. 3. c. 8. ſcribit, Deum Patrem præcepiſſe Filio, ut mundum conderet: *Cui ergo præcepit* (inquit in hæc Pſalmi verba: Quoniam ipſe præcepit, & creata ſunt) *Verbo ſcilicet, per quod cæli firmati ſunt*. 2. lib. 4. cap. 17. aſserit, Filium eſse miniſtrum Patris, indeque colligit Patri angelorum miniſterio opus non fuiſse ad mundi creationem, ut volebant ii, quos ibidem Irenæus impugnat: *Miniſtrat enim ei ad omnia* (inquit) *ſua progenies & figuratio ſua*. 3. Verbo, ut Verbum eſt, ignorantiam extremæ mundi diei tribuit lib. 2. cap. 49. ubi hæc habet: *Etenim ſi quis exquirat cauſſam, propter quam Pater in omnibus communicans Filio, ſolus ſcire & horam & diem a Domino manifeſtatus eſt*. 4. Docet, Patrem eſse majorem Filio etiam qua Verbum eſt, additque propter id, ſeu, quod Pater ſit major Filio, illum, non autem iſtum, ſcire extremi judicii diem: *Neque* (inquit) *optabilem magis rationem, quam hanc, inveniat in præſenti, quoniam cum ſolus verax magiſter ſit Dominus, ut diſcamus per ipſum, ſuper omnia eſſe Patrem. Etenim Pater* (*ait*) *major me eſt*.

Ex iis autem locis ſic arguitur. Ille non credit Verbum eſse vere ac proprie Deum, qui docuit Patrem imperaſse Verbo; ſcilicet imperium ſupponit in imperante ſuperioritatem, reſpectu ejus cui ſit imperium; qui docuit Verbum fuiſse in creatione mundi Patris miniſtrum: miniſtratio enim arguit ſubjectionem, reſpectu ejus cui exhibetur miniſterium; qui docuit Verbum neſciiſse diem extremi judicii, ipſum eſse minus Patre: Atqui Irenæus ea omnia docuit: ergo non credidit Verbum eſse vere ac proprie Deum.

Reſp. neg. ant. Ad cujus priorem probationem diſt. ant. Præcepit improprie, conc. ant. proprie, neg. ant. Imperium de quo loquitur Irenæus, non eſt imperium Domini ad ſervum: ſiquidem Irenæus conceptis terminis ibidem eximit Verbum ex eorum numero, quæ conſtituta, facta, & ſubjecta ſunt; ſed eſt imperium Patris ad Filium, ejuſdem cum ipſo naturæ, hoc eſt, Pater voluit mundum fieri per Verbum ſuum, concurrente ipſius Verbi voluntate. Confirmatur reſponſio ex eo, quod plures ex Patribus, qui poſt Synodum Nicænam vixerunt, eadem loquendi ratione nonnunquam uſi ſint. Vide Baſilium libr. de Spiritu ſancto cap. 16. Cyrillum in libro 29. Theſauri, Athanaſium orat. contra gentes tom. 1. pag. 51.

Ad alteram ejuſdem antecedentis probationem, diſt. ant. Irenæus Verbum vocat Patris miniſtrum, connaturalem & internum, conc. ant. Irenæus eo loci arguit hæreticos, qui contendebant, Patri ad rerum creationem opus fuiſse angelorum miniſterio: eos autem ſic confutat: Pater non indiguit miniſterio alicujus poteſtatis inferioris & intrinſecæ; ſatis nimirum ei fuit miniſterium Verbi, quod ejuſdem eſt cum ipſo eſsentiæ & naturæ; unde illud miniſterium (ut jam ſuperius obſervatum fuit) eſt miniſterium improprie dictum.

Ad tertiam probationem dicendum eſt, Irenæum loqui de Filio, non prout eſt Patris Verbum, ſed prout eſt homo: de eo enim Filio loquitur, qui nos exterius docuit: *Ut* (inquit) *diſcamus per ipſum*: de illo loquitur quem opponit Spiritui Salvatoris, de quo hæc ibidem habet: *Etſi enim Spiritus Salvatoris, qui in eo eſt, ſcrutatur omnia, & altitudines Dei, &c.* At is qui Spiritui Salvatoris opponitur, non aliud eſt quam humanitas, cui Verbum ſeſe hypoſtatice conjunxit.

Clemens Alexandrinus.

Clemens Alexandrinus, diſcipulus Pantæni, qui magiſtros audit eos, qui Apoſtolos viderant, aperte favet Verbi divinitati.

Et ſane non minus Verbo quam Patri omnia ſubjicit: *Unus quidem eſt univerſorum Pater*, (inquit initio Admonitionis ad gentes) *unum eſt etiam Verbum univerſorum, & Spiritus ſanctus unus, qui & ipſe eſt ubique*. Eodem in libro cap. 8. omnia Dei Patris attributa abſoluta Verbo tribuit: idque oriri aſserit ex eo, quod Deus ſit ſicut Pater: *Nihil* (inquit) *odio habet Deus, ſed neque Verbum, utrumque enim unum eſt, nempe Deus*.

Idem ſcriptor Pædagog. lib. 3. cap. 7. probat Deum Filium nulla re indigere, quod Verbum habeat Deum omnipotentem: *Eſt enim* (ait) *minime indigens qui Verbum habet Deum omnipotentem, & nullo eorum, quibus*

opus habet, nunquam eget. Verbum enim poſſeſſio eſt, cui nihil deeſt, & eſt cauſſa omnis copiæ. Plurima alia loca ex eodem Clemente referemus, cum in tractatu de Incarnatione differemus de divinitate Chriſti: ſcilicet aperte profitetur, multiſque argumentis Chriſti divinitatem probat.

Objicies 1. Clemens Stromatum lib. 7. ſcribit, *naturam Filii eſſe ſoli omnipotenti conjunctiſſimam*. Aſſerit eodem in libro, *Filium omnipotentis Patris voluntati ſervire*. Stromatum 5. dicit, Filium Dei *primo creatam ſapientiam*. Unde ſic pro Arianis licet argumentari. Ille non credidit Verbum eſſe vere & proprie Deum, qui aſſeruit, Verbi naturam eſſe Patri conjunctiſſimam; quæ enim conjuncta ſunt, non ſunt unum, ſed duo; qui ſcripſit, Verbum ſervire Patri; nempe non ſervit niſi inferior ſuperiori; qui dixit, Verbum eſſe primo creatam ſapientiam: ſiquidem ens creatum non poteſt eſſe Deus: Atqui (ut ex dictis patet) Clemens Alexandrinus ea omnia aſſeruit, ſcripſit, & docuit: ergo, &c.

Reſp. ad 1. Vocem *naturam* ibi a Clemente ſumi pro perſona; alioquin ſibi ipſi contradiceret: idque mirum non eſt, cum vox *φύσις*, ſive *natura*, eo in ſenſu nonnumquam ab iis etiam ſumpta ſit, qui poſt Concilium Nicænum I. apertiſſime Arianiſmum impugnarunt, ut videre eſt in Epiſtola Gregorii Nyſſeni ad Ablaviſum. Ad 2. dicendum eſt, Clementem loqui de Filio, ut homo eſt; nempe de eo loquitur, quatenus eſt Salvator hominum, & eorum ſalutem promovet; ſic autem ſervit voluntati Patris, qui vult hominis ſalutem. Ad 3. dicendum eſt vocem *creatam* ſumi pro *genitam*, ita ut ſenſus ſit, Filii perſonam eſſe *primo* genitam ac productam; nimirum perſona Filii eſt prior origine perſona Spiritus ſancti. Ea ſolutio evidenter colligitur ex perfectionibus, quas Clemens (ut mox obſervatum eſt) Verbo tribuit.

Origenes.

Origenes Clementem Alexandrinum magiſtrum audiit. Quid de Verbi divinitate ſenſerit, eruemus ex libris, quos contra Celſum philoſophum jam ſenior exaravit: ii nimirum libri nec corrupti fuerunt ab ejus invidis, nec oſcitantia ſcribarum interpolati; nec dubium eſt, quin ab ipſo revera conſcripti fuerint: e contra plura ex aliis illius operibus, aut hæreticorum fraude, aut invidorum iniquitate, aut librariorum incuria, aut interpretum imperitia, ita corrupti ſunt, ut vix ex illis dijudicari poſſit, quid de pluribus magni momenti capitibus ſenſerit.

Lib. 3. contra Celſum, aſserit, Jeſum eſſe Deum, quod ſit ipſummet Dei Verbum: *Sciant iſti criminatores* (inquit reſpondens Celſo arguenti Chriſtianos, quod pro Deo venerarentur eum, qui cum mortali corpore viſus fuerat) *hunc Jeſum quem ab initio Deum, Deique Filium eſſe credimus, ipſum eſſe Verbum, ipſam veritatem, ipſam ſapientiam*. Libro 4. eidem Celſo contendenti, Chriſtianos Deum mutabilem colere, reſpondet, id calumnioſe Chriſtianis imponi, quia Verbum, *quod ad homines deſcendit*, (inquit) *in forma Dei ſubſiſtit*. *Diſcat* (Celſus) *Verbum manere Verbum ſua ſubſtantia, nec pati eorum quidquam, quæ corpus & anima patitur*. Ibidem contendit colligi non poſſe, Deum, quem Chriſtiani colunt, quidquam paſsum fuiſse, ex eo, quod Chriſtus revera paſſus ſit; nam (inquit) *reſponderi poteſt, diſtinguendo divini Verbi naturam, quæ Deus eſt, & Jeſu animam*.

Idem auctor libro 5. contra eumdem Celſum, ſcribit, Chriſtianos non adorare creaturas, ſed Deum ejuſque Filium, qui ſimul cum eo Deus eſt: *Sed* (ait) *quod agnoſcamus Dei & Filii ejus unigeniti inenarrabili præſtantia præcellentem divinitatem, quæ cetera omnia longe poſt ſe relinquit*. Libro 6. divinam ac increatam Filii Dei naturam apertis hiſce verbis profitetur: *Neque enim eum qui factus non eſt, & naturæ omnis factæ eſt primogenitus, quiſquam pro dignitate poteſt noſſe, ſicut Pater ipſe qui genuit, neque Patrem quiſquam, ſicut animatum ejus Verbum, veritas & ſapientia*. Eodem in libro docet, non creaturis, ſed ſoli Verbo, quod Deus ſit, Dei naturam eſse comprehenſibilem: *Diſtinguo ſignificatum* (inquit reſpondens Celſo aſſerenti, Deum ratione non eſſe comprehenſibilem) *ſi intelligatur de ratione, quæ vel inſerta eſt nobis, vel e nobis ſe exerit, hac non eſſe Deum comprehenſibilem. Sin de illa quæ erat in principio, & erat apud Deum, & ipſa erat Deus, damus hac Deum eſſe comprehenſibilem*. Alia loca hic prætermittimus, quibus Origenes Chriſti, ac proinde Verbi, divinitatem aperte profitetur, ea nimirum in tractatu de Incarnatione referemus.

Ex allatis autem Origenis textibus ſic licet argumentari. Ille cenſuit Verbum eſse vere ac proprie Deum, qui docuit, Jeſum eſse Deum, quod ſit ipſummet Dei Verbum; qui docuit, Verbum eſſe prorſus immutabile; qui docuit, Verbum quicquam pati non poſſe, quod natura Deus ſit; qui docuit, Chriſtianos, cum Verbum colunt, non colere creaturam aliquam, ſed Dei ac ejus Filii divinitatem; qui docuit factam non eſse Verbi naturam; qui tandem aſseruit Verbum comprehendere Deum Patrem, quod, juxta Evangelium Joannis, Deus ſit: Atqui Origenes in libris contra Celſum ea omnia docuit: ergo cenſuit Verbum eſse vere ac proprie Deum.

Objicies 1. Origenes lib. 7. contra Celſum ſcribit Patrem eſse primarium mundi opificem, Verbum vero, proximum: Patrem Verbo juſſi-

Digitized by Google

juſſiſſe ipſam mundi confectionem. Lib. 8. ſic loquitur: *Itaque religioſe colimus Patrem veritatis, & veritatem Filium, duos quidem hypoſtaſi, unum vero concordia, conſenſu, voluntatiſque identitate.* Ibidem aſſerit Verbum non eſſe univerſorum Deum: *Eſto autem* (inquit) *non deeſſe quoſdam ut in tam numeroſa credentium multitudine, qui diſcrepantes ab aliis, temere affirment, quod Servator ſit ille univerſorum Deus*: Ejus autem effati rationem reddit, qua Verbi divinitas plane deſtruitur: *Nos certo* (ait) *hoc non facimus, qui credimus ipſi dicenti: Pater qui miſit me, major me eſt*. Libro 5. ſcribit, ſolum Deum Patrem eſſe bonum: *Nemo bonus niſi unus, nempe Deus Pater*. Eodem in libro docet, preces, quas offerimus Verbo, vocari preces non proprie, ſed abuſive tantum: *Verbum quoque illud deprecaturi ſumus, modo intelligamus quomodo hæc accipiantur vel abuſive, vel proprie.*

Ex iis autem textibus ſic argui poteſt. Ille non credidit Verbum eſſe vere ac proprie Deum, qui docuit 1. Verbum non eſſe primarium, ſed ſecundum tantum mundi opificem; 2. Patrem & Verbum duos eſſe hypoſtaſi & unum concordia; neque enim Origenis tempore invaluerat uſus ſumendi hypoſtaſim pro perſona: nempe tribus prioribus ſæculis paſſim accipiebatur pro natura; 3. Verbum non eſſe univerſorum Deum; 4. ipſum eſſe minus Patre; 5. ſolum Deum Patrem eſſe bonum; 6. preces, quas offerimus Verbo, non proprie, ſed abuſive tantum, vocari preces: Atqui Origenes ea omnia docuit: ergo non credidit, Verbum eſse vere ac proprie Deum.

Reſp. ad 1. diſt. min. Origenes docuit Verbum eſſe tantum ſecundum opificem mundi, ratione originis, conc. min. ſcilicet Pater eſt origine prior Verbo; ratione naturæ, neg. min.

Ad 2. nego, Origenis tempore morem apud plures non obtinuiſſe ſumendi hypoſtaſim pro perſona, non autem pro natura: exempla laudabimus infra, ubi de Trinitatis perſonis in communi dicemus. Nec obſtat, quod Origenes dixerit, Patrem & Filium eſse unum concordia: neque enim aſserendo unum, ſcilicet unitatem concordiæ, cenſetur aliud negaſse, unitatem nimirum eſsentiæ.

Ad 3. diſt. ant. Origenes aſseruit, Verbum non eſse univerſorum Deum, ſumendo Deum pro Perſona Patris, conc. ant. ſumendo pro natura, neg. ant. Ibi enim perſtringit Noetianos, qui volebant, Filium eſse ipſum Deum Patrem, quem eorum temporum Scriptores his vocibus, *univerſorum Dominum*, ſignificabant.

Ad 4. diſt. ant. Origenes ſcripſit, Filium, qua Deus eſt, eſse minorem Patre, ratione originis, conc. ant. ratione dignitatis aut naturæ, neg. ant. Nec mirum eſt, quod Origenes eam loquendi rationem adhibuerit: Nempe plures e ſcriptoribus maxime Catholicis ea nonnunquam uſi ſunt: *Solum ingenitum* (inquit Alexander Epiſcopus Alexandrinus, a quo primum damnatus fuit Arius, apud Theodoretum lib. 1. cap. 4.) *Patris proprium eſſe dicamus, cum & ipſe Servator dixerit, Pater major me eſt.* Athanaſius oratione ſecunda contra Arianos, hæc quoque ſcribit: *Non dixit Filius, Patrem ſe meliorem eſse, ne quis ipſum externum, alienumque a Patris natura exiſtimaret: ſed Pater, inquit, major eſt. non quidem magnitudine aliqua, aut ætate, ſed propter generationem ex ipſo Patre.* Sic etiam Baſilius loquitur libro 1. contra Eunomium: *Quoniam enim a Patre principium eſt Filio, ideo major eſt Pater, ut cauſſa & principium: Quapropter etiam Dominus ſic dixit: Pater meus major me eſt, quatenus videlicet eſt Pater.*

Ad 5. diſt. ant. Origenes ſcripſit, ſolum Deum Patrem eſse bonum, excludendo humanam Chriſti naturam, conc. ant. excludendo illius perſonam, neg. ant. Ratio eſt, quia Origenes aſserit, Chriſtum, prout homo eſt, hæc verba protuliſse, *Quid me dicitis bonum?* nemo bonus niſi unus, nempe Deus Pater.

Ad 6. diſt. ant. Origenes preces, quas offerimus Verbo, vocavit preces abuſive, hoc eſt, ita hærentes humanitati, cui unitum eſt Verbum, ut ad Deum referantur, conc. ant. ut ad Deum non referantur, neg. ant. Origenes in eo loco agit de Filio Dei, prout eſt mediator; ibi enim eum vocat Pontificem ac propitiationem pro peccatis: ſumptus autem prout eſt mediator, ſumitur ratione humanæ naturæ, ac proinde preces, quas ad mediatorem illum dirigimus, non ita terminantur ad humanam illius naturam, quin ad Deum ultimo non tendant; immo eo fine preces offerimus mediatori, ut mediator ſibi, ut Verbum eſt, ac toti Trinitati eas offerat.

Objicies 2. Hieronymus variis in locis carpit Origenem, quod de Verbi divinitate peſſime ſenſerit. Idem de eo judicium tulit Epiphanius hæreſi 64. c. 4. & in Ancorato c. 63.

Reſp. Hieronymum, & Epiphanium ex libris aut interpolatis, aut corruptis, aut dubiis, aut infideliter ex Græco converſis judicaſse de Origenis circa Verbi divinitatem ſententia: nos vero ex illius libris contra Celſum, qui haud dubie ſunt germanus Origenis fetus, quos ſenex ſummo ſtudio conſcripſit adverſus infenſiſſimum religionis Chriſtianæ criminatorem, quique ſinceriores ſunt ac caſtigatiores aliis omnibus, qui ſub Origenis nomine laudantur.

Dionyſius Alexandrinus.

Dionyſius Alexandrinus poſt medium ſæculum tertium,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

Digitized by Google

tertium, ad Ammonium & Euphranorem dedit Epiſtolas adverſus Sabellianos, qui tunc temporis graſſabantur. In iis epiſtolis dum perſonas in Deo accuratius diſtingueret, quibuſdam viſus eſt in partem contrariam, & quidem extremam, abiiſſe, hoc eſt, non tantum perſonas contra Sabellium diſtinxiſſe, ſed etiam naturas, quemadmodum poſtea factum eſt ab Arianis. Eam ob rem a quibuſdam Pentapolitanis quaſi læſæ fidei ad Dionyſium Epiſcopum Romanum delatus eſt. Hic celebrato Romæ Concilio, Synodicam miſit ad Dionyſium Alexandrinum, imperavitque, ut ſuam de argumento circa quod ipſi lis inteniata fuerat ſententiam aperiret. Scripſit iſte apologiam ad Dionyſium Romanum, in qua Verbi ὁμοούσιον, ſive conſubſtantialitatem conceptis terminis profeſſus eſt, depulitque calumnias omnes ſibi a delatoribus impactas. Ejuſmodi autem apologiæ meminit Athanaſius tum in Commentario de Synodis Ariminenſi & Seleucienſi, tum in libro, quem ex profeſſo ſcripſit adverſus Arianos, qui Dionyſium laudabant quaſi in ſuis contra Sabellianos epiſtolis, Arii hæreſi fuiſſet patrocinatus. Euſebius hiſtoriæ lib. 7. cap. 26. hæc habet de eadem Dionyſii apologia: *Quatuor etiam libros de eodem argumento compoſuit, quos cognomini ſuo, Dionyſio Romanorum Epiſcopo nuncupavit.*

Quæ mox enarrata ſunt, confirmantur tum ex capitibus Dionyſio objectis, tum ex ejuſdem Dionyſii ad ea accuſationum capita reſponſis. Pentapolitani conqueſti fuerant 1. quod Dionyſius nominans Patrem, non appellaſſet Filium; unde concludebant, eum diviſiſſe Filium a Patre, cui tamen propter naturæ identitatem conjunctiſſimus eſt. Ad hoc, apud Athanaſium Tom. 1. pag. 561. ſic reſpondet S. Præſul: *Singula illa nomina* (Pater, Filius, Spiritus ſanctus) *de quibus locutus ſum, inſeparabilia a ſe invicem ſunt, nec dividi queunt*. Multis interjectis aſſerit: *Indiviſibilem & indiminutam Trinitatem in unitatem colligi.*

Conqueſti fuerant 2. quod dixiſſet, Patrem ad Filium ſe habere, ſicut agricola ſe habet ad vitem, & fabricator navis ad ſcapham; indeque concluſerant, eum aſſeruiſſe Verbum non eſſe conſubſtantiale Patri, ſed diverſæ omnino naturæ, quemadmodum agricola non eſt ejuſdem naturæ cum vite, nec navis fabricator cum ipſa nave.

Ad primum accuſationis caput reſpondet, ſe obiter tantum, ut perſonas contra Sabellianos diſtingueret, uſum fuiſſe ſimilitudine, de qua in illum Pentapolitani querelam moverant. *Horum quidem* (ait apud Athanaſium) *ut minoris momenti exempla tantum in tranſcurſu recenſui.*

Ad aliud autem delationis caput reponit, immerito ſuos accuſatores ex iis ſimilitudinibus concluſiſſe, eum ſenſiſſe Verbum non eſſe conſubſtantiale Patri: *Quæ magis genuina erant plenius enarravi, variis adinventis argumentis, (quæ & tibi in alia epiſtola deſcripſi) quibus oſtendi crimen, quod deferunt contra me, falſum eſſe. quaſi qui non dixerim, Chriſtum eſſe Deo* CONSUBSTANTIALEM. *Nam tametſi dico, me id nomen non reperiſſe, nec legiſſe alicubi in Sacris Litteris, argumenta tamen mea, quæ poſtmodum ſubjunxi, & ab illis tacita ſunt, ab hac ſententia non diſſonant.*

Quam merito Dionyſius id aſſeruerit, ipſemet probat ex aliis comparationibus, quibus ſcribit ſe uſum fuiſſe in ſuo contra Sabellianos opere. Nempe ſcribit, ſe Dei Filium cum humano partu comparaſſe, cum fluvio qui egreditur e fonte, cum planta quæ oritur a ſemine: Indeque concludit, ſe Verbi conſubſtantialitatem cum Patre, licet nomen non adhibuiſſet, tuitum fuiſſe in ſuo opere contra Sabellianos: ſcilicet homo & ejus partus, fluvius & fons, planta & ſemen, ejuſdem ſunt ſpeciei ac ſubſtantiæ: *Nam* (inquit) *& humanum partum pro exemplo adduxi, haud dubie congenerem, idque in verbis meis addens, omnino parentes eo ſolum alios eſſe a liberis, quod ipſi, liberi ſui non ſint ..... Nam & plantam dixi e ſemine aut radice provenientem, aliud eſſe ab eo unde germinaſcit, & tamen cum eo prorſus eſſe ſimilis naturæ; & fluvium a fonte promanantem, aliam formam nomenque accipere: neque enim fontem fluvium, neque fluvium fontem appellari, & tamen ambos exiſtere, & fontem inſtar patris eſſe, fluvium vero ex fonte aquam.*

Antequam Dionyſianæ hiſtoriæ finem imponamus, operæ pretium eſt, ut lector obſervet, ubique eo tempore, quo laudatus Epiſcopus florebat, fidelibus perſuaſum fuiſse, Verbum eſſe Patri conſubſtantiale.

Et quidem 1. id credebant Pentapolitani; ſiquidem Dionyſium Alexandrinum tamquam temerariæ fidei reum detulerunt ad Dionyſium Romanum; quod cenſerent, ejuſmodi conſubſtantialitati labem ab eo illatam fuiſſe in epiſtolis quas ſcripſerat adverſus Sabellianos. 2. Id quoque credebant Ægyptii, ſcilicet præcipuus Ægypti Epiſcopus, Dionyſium Alexandrinum dico, tanquam calumniam repulit, quæ ſibi de negata conſubſtantialitate Verbi objecta fuerant a Pentapolitanis. 3. Id quoque credebat Eccleſia Romana; nam Dionyſius Romanus Epiſcopus acceptis Pentapolitanorum adverſus Dionyſium Alexandrinum litteris, Romæ plurium Epiſcoporum Concilium habuit, miſſaque ad eum Synodica, juſſit, ut Pentapolitanorum accuſationibus reſponderet. Ei autem mandato Dionyſium Alexandrinum obtemperaſſe, ſuperius pag. 21. & ſeq. oſtenſum eſt Euſebii & Athanaſii teſtimonio.

Gr-

Digitized by Google

Gregorius Alexandrinus.

Gregorius Thaumaturgus, Neocæſarienſis in Ponte Epiſcopus, auditor fuit Origenis, dum adhuc in adoleſcentia verſaretur; obiit paullo poſt Dionyſii Alexandrini mortem: nempe interfuit Concilio, quod adverſus Paulum Samoſatenſem Antiochiæ ſecundo celebratum eſt, ante quod tamen Dionyſius jam diem extremam clauſerat.

Parte 1. operum ejuſdem Gregorii legitur fidei confeſſio hiſce verbis concepta: *Unus Deus, Pater Verbi viventis; ſapientiæ ſubſiſtentis & potentiæ & characteris ſempiterni, perfectus perfecti genitor, Pater Filii unigeniti. Unus Dominus, ſolus ex ſolo, Deus ex Deo... Unuſque Spiritus ſanctus ex Deo exiſtentiam habens, &c.*

Eam fidei confeſſionem ſpuriam cenſent novi Ariani, eo quod nec Euſebius, nec Hieronymus illius meminerint. Verum facile revincuntur. Nam 1. refertur a Gregorio Nyſſeno in vita Gregorii Thaumaturgi. 2. Ejuſdem Nyſſeni ætate ferebat traditio Eccleſiæ Neocæſarienſis, illam revera eſſe laudati Gregorii: *Per quem* (ait Nyſſenus) *uſque in præſentem diem inſtituitur plebs*, Neocæſarienſis, *quæ ab omni hæretica malitia intacta permanſit*. Unde ſumma cura ab eadem Eccleſia in archiviis conſervabatur: *Quod ſi quis ſibi fidem* (verba ſunt Nyſſeni) *de hac re fieri cupit, audiat Eccleſiam, in qua ſermonem prædicabat, apud quam illa ipſa verba a beata illa manu exarata, adhuc etiam nunc conſervantur*. 3. Baſilius, operum tom. 2. pag. 360. Edit. Pariſienſis 1638. expreſſe affirmat, Neocæſarienſes ſua ætate non ad aliam formulam, quam ad relictam a Gregorio, fidelibus tradidiſſe fidei rudimenta: *Itaque non praxim aliquam, non dictum, non formam ullam myſticam, ultra quam illis reliquit, Eccleſiæ ſuæ adjecerunt*: tunc autem (ut Nyſſenus teſtatur) Neocæſarienſis Eccleſia habebat apud ſe fidei confeſſionem, de qua agitur. 4. Quinta Synodus generalis eamdem confeſſionem agnovit, tamquam genuinum Thaumaturgi opus.

Objicies 1. Confeſſionis, de qua agitur, nec Euſebius, nec Hieronymus meminerunt: eam tamen non prætermiſiſſent, ſi Gregorii ſit opus: rem enim adverſus Arianos confeciſſet. 2. In ea confeſſione Thaumaturgus aſſerit, Patrem & Filium eſſe unum hypoſtaſi & ſola ratione diſtingui, id vero ipſiſſimus eſt Sabellianorum error. 3. Idem S. Pater de Chriſto agens, aliquando *creaturæ*, *facturæ*, nominibus utitur.

Reſp. ad 1. nec Euſebium, nec Hieronymum omnia retuliſſe, quæ ſcripſerunt Patres, qui ante eorum tempora vixerunt. Opus de quo agitur referunt Gregorius Nyſſenus & alii, quos jamjam laudavimus. Ad 2. reſpondet Baſilius, id dictum fuiſſe a Gregorio ex ſuppoſitione adverſariorum contra quos agebat: *Hoc ſcilicet* (ait) *non dogmatice, neque affirmando, ſed concertationis more in diſputatione adverſus Ælianum ab eo dictum eſſe, intelligere nequiverunt, qui propter intelligendi ſubtilitatem beatos ſeſe reputant*. Ad 3. idem Baſilius reſpondet, hæc nomina, *creatura*, *factura*, referri ad humanam, non autem ad divinam Chriſti naturam: *Multa etiam quæ de Incarnatione dicta ſunt, ad divinitatis rationem referunt, qui imperite, quæ ſcripta ſunt, audiunt.*

Patres Concilii Antiocheni.

Antequam frequens eſſet Epiſcoporum Antiochiæ conſeſſus, ſex Epiſcopi, qui ad Concilium brevi contra Paulum Samoſatenſem celebrandum ſeſe contulerant, Epiſtolam ad eumdem Paulum dederunt, in qua definiunt: *Chriſtum*, cujus divinitatem negarat Samoſatenſis, *Sapientiam eſſe, & Verbum, virtutemque Dei ante ſæcula exiſtentem, non ſola præſcientia, ſed ſubſtantia & ſubſiſtentia Deum*.

Pamphilus Martyr.

Pamphilus propter cauſſam fidei ſub Maximino occubuit. Is in libro apologetico, quem in Origenis defenſionem conſcripſit, & cujus meminit Euſebius hiſt. lib. 6. cap. 33. probat, Origenem catholice ſcripſiſſe: probat (inquam) quod docuerit, *eamdem eſſe inconvertibilitatem Spiritus Sancti, quæ & Patris & Filii, æqualem eſſe Trinitatem; ſicut Pater novit initia omnium quæ ſunt, & fines, ſic & Filium, ſic & Spiritum Sanctum ſcire, ὁμοούσιον eſſe cum Patre Filium; id eſt, unius ſubſtantiæ.*

Lucianus.

Lucianus, *Eccleſiæ Antiochenæ presbyter*, (ait Euſebius hiſt. lib. 6. c. 13.) *vir in omni vita ſanctiſſimus*, propria manu ſymbolum deſcripſit, in quo hæc leguntur: *Credimus in unum Deum Patrem ..... & in unum Dominum Jeſum Chriſtum, Filium ejus unigenitum Deum, per quem omnia facta ſunt, & Deum ex Deo, totum ex toto, ſolum ex ſolo, perfectum ex perfecto, regem ex rege. Et in Spiritum ſanctum, &c.* Iis autem verbis Lucianus aperte profitetur, Verbum eſſe Deum, *Deum ex Deo*, æquale eſſe Patri, *Perfectum ex perfecto*, æternum ficut & ipſe Pater, *Genitum ex Patre ante omnia ſæcula*.

Objicies 1. Nec Euſebius, nec Hieronymus meminerunt ſymboli, de quo eſt quæſtio. 2. Luciano affictum eſt ab Epiſcopis Concilii Antiocheni, quod Conſtantius ad Encænia (Sozomeno teſte hiſt. lib. 3. cap. 5.) convocarat.

Reſp. ad 1. ex Euſebii, ac Hieronymi ſilentio nihil poſſe concludi de facto, quod Athanaſius lib. de Synodis Arimin. & Se-

leucienſi Tom. 1. pag. 892. Socrates hiſtor. lib. 2. cap. 10. aliique non multum a Luciani temporibus diſtantes retulerunt. Ad ſecundum dicendum eſt, verum quidem eſse, Epiſcopos, de quibus argumentum loquitur, eam fidei confeſſionem primum promulgaſse: *Ajebant autem* (inquit Socrates) *reperiſſe ſe hanc fidem totam ſcriptam manu ipſius Luciani, ejus qui Nicomediæ martyrium perpeſſus eſt*. Sed multa (ajunt nonnulli) probant, illos Epiſcopos verum dixiſse. Nam 1. veriſimile non eſt Epiſcopos, quorum pars major plus æquo favebat Arianis, promulgaturos eſse Luciani martyris nomine confeſſionem, catholicæ fidei tam evidenter faventem, ſi eam de facto Luciani manu (ut ajebant) conſcriptam Antiochiæ non reperiſſent: 2. Impoſtura diu latere non potuiſset Antiochenſes, apud quos Luciani ſcripta ſummo ſtudio conſervabantur. Vide de hoc argumento Hilarium, libro de Synodis adverſus Arianos.

Methodius.

Methodius Tyri Epiſcopus (Hieronymo teſte in catalogo de ſcriptoribus Eccleſiaſticis cap. 34.) ſub Diocletiano & Maximiano in Chalcide civitate Græciæ martyrio coronatus eſt. Is in libro de Martyribus apud Theodoretum, Dialog. 1. pag. 37. Chriſtum, ac proinde Verbum, nominat, *Dominum & Filium Dei, qui non rapinam arbitratus eſt, eſſe æqualem* Deo. Apud Photium cod. 237. dicit, exiſtentiam Verbi nec initium nec finem habuiſse, ſed ſemper eamdem fuiſſe. Unde ſic arguitur: Ille eſt vere ac proprie Deus, qui eſt æqualis Patri; qui eſt ipſi coæternus: atqui, ex Methodio, ſe ſic habet Verbum: ergo, &c.

Objicies. Methodius apud Photium cod. 235. ſcribit 1. duas eſse in Deo potentias effectrices. 2. Patri orbis creationem tribuit; Verbo autem illius ornatum tantum. 3. Aſſerit, Filium a ſe ipſo non operari, ſed ſolum Patrem. *Unam* (inquit) *quæ ex non extantibus a ſe ipſa molitur quidquid vult facere, eaque Pater; eſt alteram quæ componit, & varietate quadam exornat ad prioris imitationem, quæ jam facta ſunt, & eſt Filius*. Unde ſic arguitur: Ubi ſunt duæ potentiæ effectrices, ibi duæ ſunt naturæ; ubi operans producit effectum ad extra, qui ab alio operante non producitur, duplex eſt eſsentia: atqui, ex S. Methodio, duæ ſunt in Deo potentiæ effectrices; effectus, qui ab una producitur, non producitur ab alia: ergo in Deo ſunt duæ naturæ, & duæ eſsentiæ.

Reſp. ad 1. diſt. min. Ex S. Methodio, duæ ſunt in Deo potentiæ effectrices perſonaliter, conc. min. ſubſtantialiter, neg. min. ſcilicet, ſunt plures perſonæ operantes, licet una tantum ſit ſubſtantia operans. Ad 2. diſt. pariter min. Effectus, qui ab una producitur, non producitur ab alia ſecundum quemdam loquendi modum, conc. min. ab alia abſolute non producitur, neg. min. Patres, quos eo in capite ſequuntur de ſchola Theologi, nonnulla per appropriationem tribuerunt Patri, alia Filio, alia Spiritui Sancto; creationem adſcripſerunt Patri, eo quod conveniat, ut is dicatur rerum creatarum principium, qui totius deitatis fons eſt, ac origo. Filio univerſi ornatum ac ordinem, eo quod deceat, ut is dicatur res exornare & in ordinem diſponere, qui dicitur ſapientia, & Verbum Patris; nimirum ſapientis eſt, cuique rei convenientem ſitum ac ordinem tribuere. Jam vero quod Methodius non excludat Filium a creatione mundi, cujus ornatum illi tribuit, patet ex eo, quod non excludat Patrem ab ornatu & diſpoſitione univerſi, licet ipſi ejuſdem univerſi creationem adſcribat; *Omnipotens* (ait ibidem) *ac fortis manus Patris, in qua, poſtquam fecit materiam ex non extantibus, exornat*. Ad 3. diſt. ant. Methodius aſſerit, Filium non operari a ſe ipſo, hoc eſt, per eſse, quod ab alio non acceperit, conc. ant. nimirum totum ſuum eſse, omnem operationem ad extra, accipit a Patre per generationem: per eſse, quod ab alio acceperit, neg. ant. Non apud Methodium tantum, ſed etiam apud Patres, qui poſt Concilium Nicænum I. ſcripſerunt, invaluit ille loquendi modus.

§. II. *Proponitur Patrum Occidentalium doctrina de Verbi divinitate.*

CONCLUSIO. Patres qui ante Concilium Nicænum I. floruerunt in Occidente, docuerunt, Verbum eſse vere ac proprie Deum.

Probatur. Patres, qui ante Concilium Nicænum I. in Occidente floruerunt, ſunt Tertullianus, Dionyſius Romanus, Cyprianus, Lactantius, Arnobius; Sed Tertullianus & alii docuerunt, Verbum eſse vere ac proprie Deum: ergo, &c. Minor propoſitio ſubſequenti examine demonſtratur.

Tertullianus.

Tertullianus (ut ipſe teſtatur lib. 1. in Marcionem, nec non in Apologetico cap. 4.) tempore Severi Imperatoris floruit, hoc eſt, labente ſæculo ſecundo, & ineunte tertio.

In Apologetico cap. 21. expreſse docet 1. Dei Filium vocari Deum: 2. unius eſſe cum Patre ſubſtantiæ: 3. id ex eo colligi, quod ex Patre genitus ſit; *Hunc* (inquit) *ex Deo prolatum dicimus, & prolatione generatum; & idcirco Filium Dei, & Deum dictum, ex unitate ſubſtantiæ*.

Libro adverſus Praxeam cap. 8. aſserit, Verbum ſe habere reſpectu Patris, ſicut ſe habet fructus reſpectu radicis, ſicut fluvius reſ-

Digitized by Google

reſpectu fontis; indeque concludit unam eſſe ac indiviſam Patris ac Filii ſubſtantiam. *Protulit Deus Sermonem ſicut radix fructum, & fons fluvium, & ſol radium; nam & iſtæ ſpecies probolæ ſunt earum ſubſtantiarum, ex quibus prodeunt.*

Eodem in libro, c. 17. teſtatur, omnia Patris nomina & attributa Filio, ut Filius eſt, convenire. *Nomen Patris* (inquit) *Deus omnipotens, altiſſimus, Dominus virtutum, Rex Iſraelis, Qui eſt. Hæc dicimus & in Filium competiiſſe, & in his Filium veniſſe, & in his ſemper egiſſe, & ſic ea in ſe hominibus manifeſtaſſe.* Addit, eum non nomina tantum habere communia cum Patre, ſed etiam omnia prorſus, nihil plane præter perſonam excepto: *Omnia ſibi tradita dicit a Patre* (ait lib. 4. contra Marcionem cap. 25.) *Credas, ſi Creator eſt Chriſtus, cujus omnia, quia non minori ſe tradidit omnia Filio Creator, quæ per eum condidit, per ſermonem ſcilicet ſuum.*

Libro de Reſurrectione Carnis c. 6. ſcribit Filium in omnibus eſſe æqualem Patri: *Eſt Sermo enim Deus; qui in effigie Dei conſtitutus, non rapinam exiſtimavit pariari Deo.* Libro adverſus Praxeam cap. 22. hæc ait de Chriſto ut Filius eſt Patris: *Unum ſumus, dicens, Ego & Pater, oſtendit duos eſſe, quos æquat, & jungit.* Lib. de Pudicitia cap. 21. docet, non Filium modo, ſed & totam Trinitatem eſſe conſubſtantialem, quippe agnoſcit: *Trinitatem unius Divinitatis, Patrem, Filium & Spiritum Sanctum.*

Ex allatis vero Tertulliani ſententiis ſic confici poteſt argumentum. Ille docuit, Verbum eſſe vere ac proprie Deum, qui aſſeruit, ipſum vocari Deum, quod a Deo Patre genitum ſit; qui ſcripſit, Filium eſſe unius, ac indiviſæ ſubſtantiæ cum Patre; qui dixit, non nomina tantum, quæ Patri tribuuntur, ſed etiam attributa quælibet ipſi cum Patre eſſe communia; qui voluit ipſum in omnibus eſſe æquale Patri; qui tandem expreſſe profeſſus eſt trinitatem unius divinitatis: Atqui Tertullianus id aſſeruit, id ſcripſit, id dixit, id voluit, id profeſſus eſt: Ergo Tertullianus docuit, Verbum eſſe vere ac proprie Deum.

Objicies 1. Tertullianus negavit æternitatem Verbi: Ergo non credidit, ipſum eſſe vere ac proprie Deum. Probatur ant. Lib. contra Hermogenem cap. 3. ſcribit, Deum non ſemper fuiſſe Patrem; addit, fuiſſe tempus quo Filius non extitit; *Quia* (inquit) *& Pater Deus eſt, & judex Deus eſt; non tamen ideo Pater, & judex ſemper, quia Deus ſemper. Nam nec Pater eſſe potuit ante Filium, nec judex ante delictum. Fuit autem tempus, & delictum, & Filius non fuit, quod judicem & Patrem Dominum faceret.*

Nec argumentum ſolvunt, qui cum Bellarmino reſpondent, Filium, de quo Tertullianus loco mox laudato loquitur, non eſſe Verbum, ſed Filium per adoptionem. Nam 1. abſque ulla limitatione Tertullianus ſcribit, Deum non ſemper fuiſſe Patrem. 2. Libri, de quo agitur, capite 18. præcluditur illud effugium: ibi enim Tertullianus ait, Sophiam, quæ haud dubie eſt ipſummet Verbum, non ſine initio fuiſſe, immo prolatam ac natam eſſe, cum Deus ſeſe ad Univerſi productionem accinxit: *Si enim* (inquit) *intra Dominum, quod ex ipſo, & in ipſo fuit, ſine initio non fuit; Sophia ſcilicet ipſius exinde nata & condita, ex quo in Dei ſenſu ad opera mundi diſponenda cœpit agitari: multo magis non capit, ſine initio quidquam fuiſſe quod extra Dominum fuerit.*

Reſp. ad 1. neg. ant. Ad 2. diſt. ant. Tertullianus docet, Deum non ſemper fuiſſe Patrem, hoc eſt, non ſemper declaratum ac manifeſtum fuiſſe Patrem, conc. ant. Semper non fuiſſe abſolute & intrinſece Patrem, neg. ant. Ad 3. diſt. pariter ant. Tertullianus ſcribit, fuiſſe tempus, quo Filius non fuit, ſecundum aliquem reſpectum, conc. ant. quo non fuit abſolute, neg. ant. Tertullianus in loco de quo agitur, ſolvit hocce argumentum Hermogenis: *Si materia non eſſet æterna, Deus non ſemper fuiſſet Dominus: ſiquidem nihil habuiſſet, quod ipſi paruiſſet.* Solvit (inquam) dicendo, non eſſe abſurdum, quod Deus non ſemper fuerit Dominus, cum abſurdum non ſit, quod in omni ſenſu non ſemper fuerit Pater; neque enim fuit Pater extrinſece ac in manifeſto, niſi cum per generationem improprie dictam Verbum miſit ad univerſi creationem. Si quis autem urgeat, non magni eſſe ponderis illud Tertulliani reſponſum ad argumentum Hermogenis, dicendum erit, rem eſſe perſpicuam, auctorem illum undecumque reſponſa ac rationes, quas ſciret non plurimi eſse momenti, arripere ſolitum eſse, ut propoſitam ſibi theſim tueatur.

Confirmatur reſponſio ex eo, quod eodem contra Hermogenem libro Tertullianus millies teſtetur, Filium a Patre ab æterno genitum fuiſse.

Primo enim cap. 18. (ut jam obſervatum eſt) ſcribit. Sophiam, quam dicit natam, ex quo Pater accinxit ſe ad rerum externarum productionem, *fuiſſe ex ipſo & in ipſo Deo*: Quod autem in Deo & ex Deo fuit, non poteſt non eſse æternum, quippe nihil eſt in Deo, quod Deus non ſit.

Secundo, libro adverſus Praxeam cap. 5. dicit Deum, etiam ante mundi creationem, non fuiſse ſolum, quod etiam tunc ſecum haberet Rationem, ſeu Sermonem, ſeu Sophiam, ſeu Verbum: *Ante omnia* (inquit) *Deus erat ſolus, ipſe ſibi mundus, &*

ſe-

Digitized by Google

Deus, & omnia. Solus autem, quia nihil aliud extrinſecus præter illum. Ceterum ne tunc quidem ſolus; habebat enim ſecum, quam habebat in ſemetipſo; Rationem ſuam ſcilicet. Rationalis enim Deus, & Ratio in ipſo prius, & ita ab ipſo omnia. Ea autem Ratio, quæ in Deo fuit ſemper, in tempore vocata fuit Sermo, eo quod Sermo quidpiam exterius prolatum ſonet, cum e contra ratio internum aliquid dicat: *Jam in uſu eſt noſtrorum* (ait auctor) *per ſimplicitatem interpretationis, Sermonem dicere in primordio apud Deum fuiſſe, cum magis Rationem competat antiquiorem haberi, quia non Sermonialis a principio, ſed Rationalis Deus, etiam ante principium.* Itaque conſtat, eo ſenſu Sermonem natum fuiſſe in tempore, quod a Patre receperit metaphoricam quamdam generationem, quæ non aliud eſt, quam miſſio ad rerum externarum productionem.

Tertio, idem auctor ſumens Sermonem pro Ratione, conceptis terminis ſcribit lib. adverſus Praxeam cap. 13. Sermonem eſſe hypoſtaſim a Patre diſtinctam: *In principio erat Sermo, & Sermo erat apud Deum, & Deus erat Sermo, unus qui erat, & alius apud quem erat.* Capite 8. addit, qua ratione intelligendum ſit illud, *In principio*: hæc enim ſcribit: *Sermo ergo & in Patre ſemper, ſicut dicit, Ego in Patre, & apud Deum ſemper, ſicut ſcriptum eſt, Et Sermo erat apud Deum.*

Objicies 2. Tertullianus lib. adverſus Praxeam c. 6. docet, Sermonem, ſeu Verbum, ſeu Sophiam, a Patre procedere per quamdam ſeparationem: *Et hinc* (inquit, ubi retulit hæc Geneſeos verba: Dominus creavit me initium viarum in opera ſua) *adſiſtentem eam ipſa ſeparatione cognoſce*: Atqui quæ ſeparata ſunt, non ſunt unius ac ejuſdem ſubſtantiæ: ergo &c.

Reſp. diſt. maj. per quamdam ſeparationem improprie dictam, conc. maj. per ſeparationem proprie dictam, neg. maj. Separatio priore modo ſumpta, nihil aliud eſt, quam Filii miſſio ad opera externa: per ipſum nimirum omnia facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Hanc Tertullianus concedit Verbo, non autem aliam: nempe cap. 8. contra Valentinianum agens ſic loquitur: *Filius in Patre ſemper, & nunquam ſeparatus a Patre*: quibus verbis hæc alia ibidem ſubjicit: *Hæc erit probola veritatis, quæ prolatum dicimus Filium a Patre, non ſeparatum.* Hinc patet, quo ſenſu idem auctor ſcripſerit, Sermonem *ſpeciem & ornatum ſuum ſumpſiſſe, cum dixit Deus, Fiat lux*: nihil enim aliud voluit, quam quod tunc Verbi, quod eſt Sapientia Patris, virtus mirum in modum eluxerit, in ordine ad quem reduxit informem prius ac rudem materiam.

Dionyſius Romanus.

Dionyſius Romanus (Euſebio teſte hiſt. Eccleſ. lib. 7. cap. 7.) ſub Valeriano & Gallieno Imperatoribus floruit.

Prolixam Dionyſius ſcripſit Epiſtolam adverſus Sabellianos: hæc periit quidem, ſed tamen nonnulla illius apud Athanaſium fragmenta reperire eſt: ſic nimirum apud eum libro de decretis Nicænæ Synodi Tom. 1. pag. 275. veteris editionis loquitur: *Audio, quoſdam apud vos eſſe catechiſtas, & doctores divini verbi, qui illius ſunt opinionis auctores, qui ex diametro, ut ſic dicam, pugnant cum Sabellii placitis: Hic enim blaſphemat, Filium ipſum aſſerens eſſe Patrem, & e converſo Patrem eſſe Filium. Atiſti tres quodammodo Deos prædicant, dum ſanctam Monadem dividunt in tres hypoſtaſes peregrinas, a ſe invicem plane ſeparatas.* Eum autem errorem Sabellianiſmo plane contrarium ſic refellit: *Etenim neceſſe eſt uniri omnium Deo Verbum, & in Deo manere, & habitare Spiritum Sanctum. Jam divinam quoque Trinitatem in unum, velut in caput quoddam & ſummum, omnipotentem Deum univerſorum, dico, colligi & coaleſcere prorſus eſt neceſſe.*

Idem Pontifex maximus expreſſe negat, Verbum aut factum aut creatum fuiſſe: *Ceterum* (ait) *non minus culpaveris eos, qui Filium Dei opus exiſtimant, & Dominum factum eſſe ſicut cetera opinantur, cum ſacra eloquia generationem ei congruentem & decentem, non autem formationem & creationem teſtimoniis ſuis attribuant.* Alia ejuſdem ſancti Pontificis loca vide in tractatu de Incarnatione, ubi agitur de Chriſti divinitate.

Cyprianus.

Cyprianus medio tertio ſæculo floruit. Libro ſecundo Teſtimoniorum adverſus Judæos ad Quirinum, probat e Scripturis, Chriſtum eſſe Deum, eique omnia tribuit, quæ in iiſdem Scripturis ſoli vero ac ſummo Deo tribuuntur: Vide S. Martyris textus deſcriptos in tractatu de Incarnatione, ubi de Chriſti divinitate differemus. Si vero Cyprianus crediderit, Chriſtum eſſe Deum, conſequens eſt, ipſum quoque crediſſe, Verbum eſſe vere ac proprie Deum.

Idem S. Martyr in epiſtola ad Jubajanum de hæreticis baptizandis, alludens ad ſeptimum verſiculum capitis quinti primæ Joannis Epiſtolæ, docet, tres, in quorum nomine baptizamur, eſſe natura unum: *Cum* (inquit) *tres unum ſint.* In eadem Epiſtola S. Cyprianus Trinitatem vocat, plenam & adunatam: ſiquidem baptiſma in ſolo Chriſti nomine datum, irritum eſſe ex eo probat, *quod ipſe Chriſtus gentes baptizari jubeat in plena & adunata Trinitate.*

Quæ novi Ariani proferunt ex Cypriano, ut probent eum ſuo errori patrocinatum fuiſſe, referuntur aut ad Verbum prout incarnatum, aut ad proceſſionem Filii a Patre, ſecundum quam veteres quidam (ut ſuperius obſervatum eſt) dixerunt, Filium eſſe ſubordinatum Patri, ac illo eſſe minorem: de quorum quidem Patrum ſenſu jam ſuperius dictum eſt, ac inferius recurret ſermo, ubi de divinis proceſſionibus agetur.

Lactantius.

Lactantius Rhethor erat, non Theologus; unde magni ponderis non ſunt argumenta, quæ ex ipſo contra Verbi conſubſtantialitatem proferri poſſent. Præterea varios in ſuis libris errores ſparſit, quæ probant, eum non multam in fidei myſteriis peritiam habuiſſe. Addendum, graviſſimos ſcriptores cenſuiſſe, ea quæ Lactantius de Filii generatione lib. 2. cap. 9. & lib. 4. cap. 8. ſcribit, adulterata eſſe ab hæreticis.

Nonnulla tamen ſunt in Lactantio, quæ probant, eum idem cum Tertulliano de Verbi conſubſtantialitate credidiſſe. Nam 1. Sermonem, ſicut Tertullianus, a Ratione diſtinxit: 2. Contendit, Rationem eſſe idem cum iſta Dei Sapientia, quæ ſane Deus eſt: ſic enim loquitur lib. 4. c. 9. *Et ille Filius Dei, & Dei Sermo & Dei Ratio, & vox & ſapientia Dei; & melius dicitur in loco Joannis, Rationem & ſapientiam, quam Sermonem & vocem, in principio fuiſſe, & apud Deum fuiſſe.* 3. Cenſet, Rationem tunc factam fuiſſe Sermonem, cum Deus per eam condidit univerſum: *Scilicet vox & Sermo non erat Filius antequam ex Patre cum voce proceſſerit, ad conſtituendum univerſa; Sed Ratio & ſapientia Dei æternum erat.* Igitur cum Lactantius ſcribit, Sermonem fuiſſe tunc genitum, cum Deus Pater ſeſe accinxit ad univerſi productionem, intelligi poteſt de generatione improprie dicta, quæ non aliud eſt, quam Filii a Patre miſſio ad rerum externarum productionem.

Confirmatur reſponſio ex eo, quod Lactantius velit, Deum Patrem Filio tamquam conſiliatore uſum fuiſſe ad rerum productionem: *Exorſus igitur Deus* (inquit lib. 2. cap. 8.) *fabricam mundi, illum primum & maximum Filium præfecit operi univerſo, eoque ſimul & conſiliatore uſus eſt, & artifice in excogitandis, ornandis, perficiendiſque rebus:* At Dei ipſius conſiliator non alius eſt, quam ejus Verbum, quam illius Sapientia, quam quidem Lactantius aſſeruit æternam fuiſſe.

Confirmatur iterum ex lib. 4. cap. 29. ubi hanc Gentilium objectionem ſibi proponit. *Fortaſſe quærat aliquis, quomodo, cum Deum nos unum colere dicamur, duos tamen eſſe aſſeveramus, Deum Patrem, & Deum Filium:* Sic autem ſolvit eam objectionem: *Cum dicimus Deum Patrem & Deum Filium, non diverſum dicimus, nec utrumque ſecernimus, quia nec Pater ſine Filio eſſe poteſt, nec Filius a Patre ſecerni: ſiquidem nec Pater ſine Filio nuncupari, nec Filius poteſt ſine Patre generari.* Ex illa vero generatione hancce idem Lactantius concluſionem elicit: *Cum igitur & Pater Filium faciat, & Filius Patrem, una utrique mens, unus ſpiritus, una ſubſtantia eſt.* Id adhibitis comparationibus confirmat, quæ mirum in modum & Patris & Filii conſubſtantialitatem illuſtrant, ac ſupponunt: *Sed ille* (ait) *quaſi exuberans fons, hic tamquam defluens ex eo rivus: ille tamquam ſol, hic quaſi radius a ſole porrectus, qui quoniam ſummo Patri & fidelis & carus eſt, non ſeparatur, ſicut nec rivus a fonte, nec radius a ſole, quia & aqua fontis in rivo eſt; & ſolis lumen in radio.*

Arnobius.

Arnobius primum gentilis, rhetoricam Siccæ in Africa docuit, imperante Diocletiano. Opus in ſeptem libros diſtributum edidit adverſus Gentes, poſtquam Eccleſiæ Chriſtianæ dediſſet nomen. Pluribus locis, quos videre eſt deſcriptos in noſtro tractatu de Incarnatione, ubi agitur de Chriſti divinitate, conceptis terminis aſſerit, multiſque argumentis probat, Chriſtum eſſe vere ac proprie Deum: ergo credidit, Verbum eſſe Deum: neque enim (ut ſuperius obſervatum eſt) Chriſtus eſt Deus, niſi quod in eo natura humana hypoſtatice cum Deo conjuncta ſit.

Ex iis, quæ hucuſque dicta ſunt, colligitur, 1. Dionyſium Petavium lib. 1. de Trinitate non æquum fuiſſe cenſorem Patrum, qui ante Concilium Nicænum ſive in Oriente, ſive in Occidente floruerint, cum eos omnes, paucis exceptis, aſseruit, Arianiſmo circa Verbi divinitatem laboraſse. Colligitur 2. Socinianos, ut Traditionis vim enervent, immerito Catholicis objicere, Patres trium priorum ſæculorum docuiſse, Verbum non eſse Patri conſubſtantiale. Colligitur 3. ab iiſdem Socinianis ac aliis heterodoxis immerito objici Petavii hoc in capite judicium. Nam Petavius in præfatione ſui operis in anteceſsum retractat, quod docet lib. 1. quippe qui contendat, Patres trium priorum ſæculorum magis loquendi ratione, quam in rei veritate, differre ab iis Patribus, qui poſt Nicænum I. Concilium ſcripſerunt. Addendum eſt, Eccleſiam Catholicam in capite de quo agitur, non probare Petavii judicium, ſi revera ſenſerit, Patres trium priorum ſæculorum aliud de Verbi divinitate ſenſiſse, quam quod Nicæni Patres definierunt.

Digitized by Google

ARTICULUS III.

Quid Concilium Nicænum I. circa Verbi divinitatem definierit.

Not. HIC proferemus 1. Concilii definitionem: 2. exponemus vocem ὁμοούσιον, ſive Conſubſtantiale, qua uſa eſt Synodus.

CONCL. 1. Concilium Nicænum I. definiit, Verbum eſse vere ac ſubſtantialiter Deum.

Probatur. Concilium Nicænum I. in Symbolo, quod ab ipſo editum eſt, hiſce apertis verbis definit Filium eſse Deum: *Deum* (inquit) *de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero*. Addit, ipſum eſſe ejuſdem naturæ cum Patre; *Genitum, non factum, conſubſtantialem Patri, per quem omnia facta ſunt*. Aſserit æternum illum eſse, ac contrarium ſentientes cum Ario anathemate damnat: *Eos autem qui dicunt, erat quando non erat, & priuſquam naſceretur non erat, aut ex non extantibus factus eſt, vel ex alia hypoſtaſi ſive ſubſtantia, vel creatum, vel convertibilem, aut alterabilem dicentes Dei Filium, hos anathemate ferit Catholica & Apoſtolica Eccleſia.*

CONCL. 2. Nicæni Patres merito uſi ſunt voce ὁμοούσιον, hoc eſt, Conſubſtantiale.

Probatur. Nicæni Patres illa voce merito uſi ſunt, quæ aptiſſima erat ad damnandam Arianorum hæreſim, & ad ſtabiliendam Catholicam fidem: atqui vox ὁμοούσιον erat hujuſmodi. Nam 1. Ariani docebant, Verbum ex non extantibus factum eſse, fuiſse tempus, quo non eſset, ipſum eſse creaturam, licet in aliquo ſenſu ab aliis diſſimilem: Sed ad eos errores damnandos aptiſſima erat vox ὁμοούσιον, nempe ſignificat, Verbum eſse unius ac ejuſdem ſubſtantiæ, ſeu eſsentiæ, cum patre: Quod vero eſt unius ac ejuſdem ſubſtantiæ cum Patre, factum non fuit ex non extantibus, non præſupponit tempus quo non fuerit, nulla ratione dici poteſt creatura: 2. Catholici docebant, Verbum eſse ex ſubſtantia Patris, eſse vere ac proprie Deum, genitum, non factum: Sed vox ὁμοούσιον ea omnia ſignificat. Qui enim unam habet eſſentiam cum Patre, vere ac proprie Deus eſt ſicut Pater; proindeque æternus eſt, factus non eſt.

Confirmatur argumentum 1. ex Athanaſio, qui expreſse docet, neminem poſse credere Filium eſse natura Filium, quin ſimul profiteatur, eum eſse Patri conſubſtantialem: *Quod ſi* (inquit in epiſt. ad Afric. Epiſcopos) *ſimulent ſe exhorrere vocabulum ὁμοούσιον, dicant & ſentiant, ſimpliciter & vere Filium natura eſſe Filium, & anathemate, ut imperavit Synodus, eos feriant, qui dicunt, Filium Dei facturam, aut creaturam, aut ex non extantibus eſſe, vel fuiſſe quando non eſſet, & mutabilem & alterabilem, & ex aliena ſubſtantia illum eſſe; itaque fugiant hæreſim Arianam; & nulli dubitamus, quin poſtquam hæc ingenue & candide anathematizaverint, ſtatim confeſſuri ſint, Filium eſſe de ſubſtantia Patris, Patrique conſubſtantialem eſſe.*

Confirmatur 2. ex Hilario, qui in libro de Synodis adverſus Arianos hæc habet: *Diſplicet cuiquam, in Synodo Nicæna ὁμοούσιον, eſſe ſuſceptum? Hoc ſi cui diſplicet, neceſſe eſt placeat, quod ab Arianis eſt negatum. Negatum enim idcirco eſt ὁμοούσιον, ne ex ſubſtantia Dei Patris Deus Filius natus, ſed ſecundum creaturas ex nihilo conditus prædicaretur.*

Confirmatur 3. ex Baſilio, qui Epiſtola 300. ſic loquitur: *Et quia ex non eſſe ad eſſe productum Filium etiam tunc nonnulli aſſeverabant, hanc ut abſcinderent impietatem* (Nicæni Patres) *nomen Homouſii uſurparunt.*

Objicies 1. Vox illa, ὁμοούσιον, hoc eſt, *Conſubſtantiale*, in Scripturis non reperitur; ergo Nicæna Synodus eam adhibere non debuit, ut damnaret hæreſim Arianorum, & aſsereret Catholicorum fidem.

Reſp. conc. ant. neg. conſeq. Ratio eſt, quia Nicæna Synodus ad aſserendam Verbi divinitatem, & damnandam Arii hæreſim, habebat quidem in votis non adhibere alias voces quam quæ in Scripturis continentur: Verum cum eas omnes in pravum ſenſum Ariani detorquerent, coacta fuit uſurpare ὁμοούσιον, cui Ariani nullam ſenſum affingere poterant, qui ſuæ hæreſi patrocinaretur. Et ſane rogati, an agnoſcerent Filium ex Patre genitum eſse? annuebant: ſcilicet intelligebant, Filium eo ſenſu eſse genitum ex Patre, quod, ſicut aliæ res, ab ipſo, per creationem, originem ſuam traxiſset: Quæſiti, an Filium faterentur eſse Deum? affirmabant, contendentes eum eſse Deum, qui per gratiam, qua eminebat, vere factus eſset Deus: Reprehenſi, quod Dei Filium creaturam dicerent, reponebant, iniquam eſse accuſationem: ſed vana æquivocatione; ſubintelligebant enim, eum non eſse creaturam ejuſdem cum aliis creaturis gradus, ſed multum ſublimioris. Neceſse fuit igitur, ut Nicæni Patres voce uterentur, quam heterodoxi in pravum ſuum ſenſum detorquere non poſsent: ejuſmodi vero eſt vox ὁμοούσιον, unde Ariani nihil intentatum reliquerunt, ut illius uſum abolerent.

Objicies 2. Non licet ad explicanda fidei myſteria inuſitatis, ac novis terminis uti, nempe terminorum immutatio nonnunquam ipſarum rerum immutationem invehit; atqui terminus ὁμοούσιον, ſeu *Conſubſtantiale*, tempore Concilii Nicæni I. erat inuſitatus: ſi enim uſitatus fuiſset, Ariani non auſi fuiſſent ei tam evidenter contradicere, nec ar-

Digitized by Google

guere Catholicos, quod eo uterentur: ergo, &c.

Reſp. 1. neg. maj. nempe hæreticorum vafrities, qua fit, ut ſæpius conſuetis terminis abutantur, nonnunquam cogit Eccleſiam, ut terminos excogitet, quibus fiat, ne catholica dogmata heterodoxorum fraudibus ac cavillis pateant.

Reſp. 2. data maj. neg. min. ſeu contendimus longe ante Concilium Nicænum I. vocem ὁμοούσιον fuiſſe in communi Eccleſiarum uſu. Idque evincitur 1. ex S. Irenæo, qui l. 1. c. 1. exponens Valentinianorum placita, voce ὁμοούσιον utitur, ut ſignificet, rem ejuſdem eſſe eſſentiæ cum altera: dicit enim: *Id quod ſpirituale erat, haud quaquam ab Acamoth informari potuiſſe, quoniam ejuſdem cum ipſo eſſentiæ, ὁμοούσιον, erat*. Evincitur 2. ex Tertulliano, qui initio libri adverſus Praxeam expreſſis verbis ſcribit, Patrem, Filium & Spiritum ſanctum eſſe *unius ſubſtantiæ*, quæ quidem verba Græce per ὁμοούσιον, vertuntur. Evincitur 3. ex Athanaſio, qui in libro de ſententia Dionyſii Alexandrini circa Verbi divinitatem, ſcribit, Dionyſium Alexandrinum in Epiſtola ad cognominem Dionyſium Romanum dixiſſe, Chriſtum eſſe ὁμοούσιον, *Conſubſtantialem Deo*; eamque confeſſionem Dionyſium Romanum exegiſſe, ut Alexandrinus apud eum Catholicus audiret. Evincitur 4. ex Pentapolitanis, qui Dionyſium Alexandrinum tanquam violatæ fidei reum detulerunt ad Dionyſium Romanum, quod in ſuis contra Sabellianos epiſtolis Verbum non dixiſſet ὁμοούσιον, ſeu *Conſubſtantiale Patri*: Adeo vox illa neceſſaria erat, ne quis in hæreſis ſuſpicionem veniret. Evincitur 5. ex Euſebio Cæſarienſi, qui in Epiſtola ad ſuos Cæſarienſes, cujus meminit Socrates hiſt. Eccleſ. lib. 1. c. 8. ſic loquitur: *Novimus quoſdam ex veteribus, doctos & illuſtres Epiſcopos & ſcriptores, qui de Patris & Filii divinitate diſſerentes, nomine ὁμοούσιον, uſi ſunt*.

Objicies 3. Concilium Nicænum I. ad explicandam Verbi divinitatem uti non potuit voce quam Antiochena Synodus, ſexaginta circiter annis ante habita, expreſſe rejecerat: atqui ſic ſe res habuerat, Athanaſio teſte in libro de Synodis Arim. & Seleuc. ſeu laudata Synodus Antiochena decrevit, Filium non eſse ὁμοούσιον, hoc eſt, *Conſubſtantialem Patri*: ergo, &c.

Reſp. 1. diſt. maj. Concilium Nicænum I. uti non potuit voce ſumpta eodem ſenſu, quo damnata fuerat a ſecunda Antiochena Synodo, conc. maj. in alio ſenſu, neg. maj. Altera Synodus Antiochena (inquiunt nonnulli) damnavit vocem ὁμοούσιον, hoc eſt, *Conſubſtantiale*, in ſenſu Pauli Samoſateni, qui eam ſumpſerat in ſenſu Sabellii perſonas in Trinitate non diſtinguentis, ita ut vellet cum Sabellio, Filium eſse Patri conſubſtantialem, hoc eſt, unam cum eo non tantum naturam, ſed etiam perſonam conſtituere. Theologis qui ſic ſentiunt, prævivit Hilarius in lib. de Synodis adverſus Arianos prope finem: *Male* (inquit) ὁμοούσιον *Samoſatenus confeſſus eſt: ſed nunquid melius Ariani negaverunt?* In hoc autem male Samoſatenum confeſsum fuiſse ὁμοούσιον, ibidem docet Hilarius, *quia per hanc unius eſſentiæ nuncupationem ſolitarium atque unicum eſſe Patrem, & Filium prædicabat*.

Reſp. 2. diſt. maj. Concilium Nicænum uti non potuit voce, quam ſecunda Antiochena Synodus damnaverat, in ſe & abſolute ſumptam, conc. maj. quam damnaverat propter abuſum tantum, neg. maj. Paulus Samoſatenus (ajunt plures Theologi) nuſquam dixit, Filium eſse conſubſtantialem Patri, ſed ea doctrina, & eo loquendi modo, quem ſciebat apud Catholicos eſse paſſim receptum, abuſus eſt, ut contra ipſos probaret, inde ſequi, tres eſse ſubſtantias in Deo, unam quæ prior eſset, & duas alias quæ ex ea productæ eſsent. Ut autem Antiocheni Patres impedirent, ne ejuſmodi ſophiſma ſimplices Catholicos deciperet, vetuerunt, ne Filius Patri conſubſtantialis diceretur.

Confirmatur ſolutio 1. ex Athanaſio, qui in libro de Synodis Ariminenſi & Seleucienſi ſic loquitur: *Qui Samoſatenum ſubſtulerunt, hanc vocem, Conſubſtantiale, corporaliter accipere, cum ſcilicet Paulus ſophiſticari vellet, & diceret, Si non ex homine Chriſtus Deus factus eſt, igitur conſubſtantialis eſt Patri; unde neceſſario ſequitur, tres eſſe ſubſtantias, unam quidem, quæ prior ſit, reliquas vero duas ex ea oriundas: ideoque merito vitantes illud ſophiſma Pauli, dixere, Chriſtum non eſſe conſubſtantialem: non enim ita ſe habet Filius ad Patrem, ut ille cogitabat. Illi vero*, (hoc eſt Nicæni Patres) *qui Arianam hæreſim anathemate percuſſerunt, cum Pauli calliditatem animadvertiſſent, neque hoc modo in rebus corporeis, præſertim in Deo, conſubſtantiale accipiendum eſſe conſideraſſent . . . . merito inducti ſunt, ut Filium conſubſtantialem dicerent*.

Confirmatur 2. ex Baſilio, qui epiſt. 300. ubi aſseruit, neminem in Synodo Nicæna I. contradixiſse decreto, quo Patres, declararunt, Verbum eſse Deum verum de Deo vero, lumen de lumine, genitum non factum, dicit e contra, non eodem unanimi conſenſu vocem ὁμοούσιον, receptam fuiſse: *At* (inquit) *vocem illam* ὁμοούσιον, *ſiniſtre a nonnullis acceptam, ſunt qui nondum admiſerunt*. Addit eos, qui illam non recepiſsent, repreheнſione ac ſimul aliqua excuſatione dignos fuiſse: *Quos jure quis dignos reprehenſione dixerit, & eoſdem iterum jure excuſandos*. Mox reddit rationem, cur merito de-

Digitized by Google

debeant accuſari; *Patrum enim veſtigiis non inſiſtere, & ſuam ipſorum excogitatam ſententiam velut potiorem voci illorum anteferre, tamquam præſumptionis plenum, reprehenſione dignum eſt: eamdem vero rurſus a nonnullis accuſatam, ſuſpectam habere, videtur aliquatenus illos culpa liberare.* Quinam vero ſint, quibus illa vox ſuſpecta fuerat, hiſce verbis tradit: *Nam revera qui convenerunt in cauſſa Pauli Samoſateni, vocem hanc ut minus congruam accuſatam rejecerunt. Dixerunt enim illi, Homouſii vocem, notionem & ſubſtantiæ, & eorum quæ ex ipſa ſunt, repræſentare nobis, ita ut ſubſtantia diſtributa, Homouſii appellationem impertiat eis, in quæ diſtributa fuerit.* Eam autem expoſitionem, quam Paulus Samoſatenus Eccleſiæ Catholicæ imponebat, ſic idem Baſilius confutat. *Hoc quidem* (ait) *veriſſimum eſt de ære, & numiſmatibus inde cuſis: at in Deo Patre & Deo Filio, nec ſubſtantia eſt antiquior, nec utrique videtur ſuperſtrata: Hoc enim dicere vel cogitare, impietatis omnem rationem excedit.*

Confirmatur 3. ex Euſebio Cæſarienſi. Is in Epiſtola ad ſuos Cæſarienſes, quam Socrates deſcribit hiſt. lib. 1. c. 8. aſſerit *primo*, non ſine prævia diſcuſſione vocem *Conſubſtantialis*, inſertam fuiſſe ſymbolo: *Id quod ab illis dictum erat, Ex ſubſtantia Patris, & Conſubſtantialis, non abſque examine prætermiſimus. Hinc igitur variæ quæſtiones ortæ ſunt, & reſponſiones, & quænam eſſet eorum verborum ſententia, accurate expendebatur.* Aſſerit *ſecundo.* Patres Nicænos vocem illam non intellexiſſe eo ſenſu, quo eam ab orthodoxis intelligi finxerat Samoſatenus: *Et has quidem voces, Ex ſubſtantia, faſſi ſunt hoc ſignificare, Filium quidem eſſe ex Patre, ſed non tamquam partem ipſius Patris.* Aſſerit *tertio*, ipſum Conſtantinum Imperatorem eadem ratione vocem, de qua eſt quæſtio, expoſuiſse coram Epiſcopis, qui quod pravum ſenſum aut timerent, aut ſe timere fingerent, eam admittere detrectabant: *Conſubſtantiale a ſe dici, non juxta corporum affectiones, neque per diviſionem, aut per ſectionem quamdam Filium ex Patre ſubſiſtere: fieri enim non poſſe, ut materia expers natura, & intellectualis & incorporea, corpoream ullam affectionem admittat: ſed divinis arcaniſque rationibus id eſſe intelligendum.*

Confirmatur 4. ex eo, quod Sabellius ante Paulum Samoſatenum ex voce ὁμοούσιον concluderet, ſequi, Filium per exciſionem & ſeparationem divinæ ſubſtantiæ ex Patre generari; id enim aperte colligitur ex Alexandro Alexandrino, qui in Epiſtola ad Alexandrum Conſtantinopolitanum, apud Theodoretum Hiſt. Eccleſiaſt. lib. 1. cap. 1. expreſse aſserit: *Filium genitum eſſe, non ex non exiſtentibus, ſed ex ipſo exiſtente Patre, non corporum more per inciſiones aut defluxus diviſionem, quemadmodum Sabellio videtur.*

Ex iis, quæ hucuſque dicta ſunt, patet 1. ante Paulum Samoſatenum vocem ὁμοούσιον apud Catholicos in uſu fuiſse. Patet 2. alteram Synodum Antiochenam rejeciſse eamdem vocem quod Paulus Samoſatenus ea, ex ſuppoſitione Catholicorum, qui eam admittebant, abuteretur. Patet 3. Nicænam primam Synodum eam in uſum reſtituiſse, eo quod Arianis damnandis aptiſſima eſset, nec ea Ariani, ſicut antea Paulus Samoſatenus, abuti poſſent, cum illi ſubjecta eſset explicatio, qua impedirentur, ne ex ea inferrent, Filium á Patre generari per exciſionem aut partitionem Patris ſubſtantiæ: *Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem* (verba ſunt Nicænæ Symboli) *omnium viſibilium & inviſibilium creatorem; & in unum Dominum Jeſum Chriſtum, natum de Patre unigenitum; hoc eſt, ex ſubſtantia Patris; Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum ex Deo vero, genitum, non factum, conſubſtantialem Patri, per quem omnia facta ſunt.*

ARTICULUS VI.

Quid de Verbi divinitate ſenſerint Patres, qui poſt Nicænam I. Synodum floruerunt.

Not. NOn hic agemus de Patribus, quos poſt Synodum Nicænam certo, ac evidenter conſtat, Verbi divinitatem propugnaſse; ſed de iis tantum, quorum fides eo in capite poteſt eſse dubia. Ii vero præ ceteris ſunt, Euſebius Cæſarienſis, auctores formularum, quæ in aliquibus Conciliis poſt Nicænum habitis editæ ſunt, Oſius Cordubenſis, Liberius Papa.

§. I. *De Euſebio Cæſarienſi.*

CONCL. Euſebius Cæſarienſis apud plures Patres merito tanquam Arianus audiit.

Probatur prior pars. *Primo* ſic de illo loquitur Athanaſius in libro de Synodis Arimini, & Seleuciæ: *Non veritus eſt palam dicere, Chriſtum non eſſe verum Deum.* 2. Hieronymus in Epiſtola ad Cteſiphontem hæc ſcribit: *Euſebium fuiſſe Arianum, nemo eſt, qui neſciat:* 3. Patres ſeptimæ Synodi generalis actione ſexta ſic loquuntur: *Quis enim fidelium Eccleſiæ & eorum, qui verorum dogmatum ſcientiam perceperunt, ignorat, quod Euſebius Pamphili in reprobum ſenſum traditus, ejuſdem opinionis & ſenſus fuerit cum his, qui Arii impietatem ſecuti ſunt?*

Nec valet reſponſum Valeſii contendentis, id fuiſse dictum obiter tantum, & ex occaſione, non autem data opera, & cauſſa prius cognita; ſiquidem ſeptimæ Synodi

di Patres frigide non afferunt, Euſebium fuiſſe Arianum, ſed & variis argumentis ex ejus operibus depromptis probant, ut videre eſt in ſeptimæ Synodi loco, quem mox laudavimus.

Probatur altera pars. *Primo*, Euſebius Cæſarienſis lib. 7. Præparationis Evangelicæ cap. 15. Patrem comparat ſupremo cælo, Verbum Soli, & Spiritum ſanctum Lunæ: aitque, quod quemadmodum cælum ſupremum præſtantius eſt ſole, & ſol luna, ita Pater præſtantior eſt Verbo, & Verbum Spiritu ſancto: *Nobis igitur* (inquit) *ſimile utcumque modo de incorporearum illarum, intelligentiumque naturarum ordine ſentiendum, ut vis quidem illa immenſa Dei præpotentis omnique oratione major, confertim ac ſimul univerſa comprehendat; tum Patrem conſequatur Verbi divini potentia, quæ reliqua pariter & moliatur & illuſtret, quam ob cauſſam lux vera, & juſtitiæ ſol ab Hebræis nominari conſuevit. Deinde poſt ſecundam illam naturam, lunæ quaſi loco, Spiritus ſancti natura ſuccedat.*

Secundo, Euſeb. lib. 4. Demonſtrat. Evangelicæ cap. 3. ſcribit, Patrem exiſtere ante Verbum: *Pater* (ait) *priuſquam Filius, & ante generationem ejus ſubſiſtit, quatenus ſolus erat ingenitus.*

Tertio, idem auctor ſæpius iiſdem loquendi formulis utitur, quibus utebantur Ariani. Libro 4. Demonſtrationis Evangelicæ c. 2. Filium Dei vocat *Patris opificium*: lib. 5. c. 1. *ſecundam cauſſam*: cap. 6. dicit, *Patrem eſſe univerſorum Deum primum & vere Dominum tam ipſius unigeniti ſui Verbi, quam eorum omnium quæ poſt illud genita ſunt*: cap. 11. afferit, Filium eſſe *inferiorem prima cauſſa, eum eſſe alteram præter Patrem eſſentiam.*

Quarto, lib. 1. Hiſt. cap. 2. ſcripſit, Verbum qua Verbum eſt, fuiſſe Patris Præcepto de condendo orbe ſubditum, *Verum autem Dei ab ipſo ſecundum, paternis præceptis obtemperans*. Libro 1. adverſus Marcellum docuit, Filium Dei, qua Verbum eſt, mediatorem eſſe inter Deum & Angelos: *Non eſt exiſtimandum, hunc eſſe Deum illum, qui eſt ſupra omnia Deus, nedum de numero Angelorum aliquem: ſed medium utrorumque & mediatorem; quippe cum inter Patrem ſuum & Angelos intercedat medius*. Epiſtola ad Euphrationem negat, Filium coexiſtere Patri: *Non enim* (inquit) *coexiſtere Filium Patri, ſed ante fuiſſe Patrem quam Filium dicimus. Nam ſi coexiſtant, quomodo erat Pater Pater, aut Filius Filius? vel quomodo unus quidem primus, alter ſecundus eſt?*

Ex textibus, qui hucuſque laudati ſunt, ſic argumentum confici poteſt. Ille *merito* tamquam Arianus audiit apud Patres, qui ſcripſit, Patrem eſſe præſtantiorem Verbo, ante Verbum exiſtere, Deum eſſe Verbi; qui ſcripſit, Filium eſſe opificium Patris, ſecundam cauſſam, alteram præter Patrem eſſentiam, Patris præcepto de condendo orbe ſubditum, ipſum non coexiſtere Patri: atqui ea omnia (ut patet ex textibus mox laudatis) aſſeruit Euſebius Cæſarienſis: ergo *merito* tamquam Arianus audiit apud antiquos Patres.

Reſpondent nonnulli, ea omnia loca exponi poſſe in ſenſum catholicum: Hoc eſt (inquiunt) dici poteſt, Euſebium iis textibus non aliud intendiſſe, quam contra Sabellianos, ac præſertim contra Marcellum, quem Sabellianiſmi fuligine tinctum arbitratus eſt, aſſerere Patris a Verbo diſtinctionem perſonalem, & veram illius ab eodem Patre generationem, ac proinde Patrem eſſe præſtantiorem Verbo, *origine*, non autem natura; Patrem ratione *originis* eſſe priorem Filio; ipſum eo ſenſu Deum eſſe Filii, quod Filius eſſe ab illo receperit: Filium eſſe ſecundam *ratione originis* cauſſam; alteram præter Patrem eſſentiam *perſona, non natura*; ſubditum fuiſſe Patri præcepto improprie ſumpto, hoc eſt, accepto pro miſſione ad mundi creationem: nempe Pater per ſuum Verbum omnia & molitus & executus eſt.

Verum licet in alio ſcriptore loca, de quibus agitur, in ſenſum catholicum exponi poſſent, nimirum ex Juſtino, Tertulliano, Origene, ſimilia legere eſt, quæ tamen (ut ſuperius oſtenſum eſt) Arianiſmum non ſapiunt; in Euſebio tamen vehementer hæreſeos ejuſmodi ſuſpecta ſunt, nempe 1. Arium recenter exortum, & ab Alexandro Epiſcopo Alexandrino ſynodice damnatum, ſtudio ac favore complexus eſt, ut patet ex ejuſdem Arii ad Euſebium Nicomedienſem Epiſtola, quam hæreſi 68. refert Epiphanius 2. Cum in Concilio Nicæno propoſita fuiſſet fidei formula qua Verbum dicebatur Patri conſubſtantiale, ſubſcribere initio detrectavit, licet poſtridie, haud dubie veritus Imperatoris minas, eam amplexus ſit. 3. Poſt Concilium Nicænum, Arianorum conciliabulis non interfuit modo, ſed etiam præfuit, velut Antiocheno, in quo (ut inferius dicetur) Nicænæ fidei formula multum fuit coarctata, & Tyrio, in quo Athanaſius catholicæ fidei columen vim paſſus, inique ex ſua ſede dejectus eſt.

Objicies. Euſebius Cæſarienſis, 1. ſubſcripſit ſymbolo, quod in Synodo Nicæna confectum eſt: 2. Admiſit *Conſubſtantialis* vocem, quam Nicæni Patres ſymbolo inſeruerant: 3. Anathema cum iiſdem Nicænis Patribus dixit iis, qui aſſererent, Verbum de non extantibus factum fuiſſe, extitiſſe tempus, cum non eſſet: ergo Euſebius, ſaltem poſt Concilium Nicænum 1. catholice ſenſit de Dei Verbo. Probatur ante-

ante-

Digitized by Google

antecedens ex ipſiuſmet Euſebii de Nicæno Concilio Epiſtola ad ſuos Cæſarienſes, quam Socrates Hiſt. lib. 1. cap. 8. deſcribit: in ea enim epiſtola ſic loquitur: *Ne ipſam quidem vocem, Conſubſtantialis, rejicimus. Atque hæc dicta ſint de fide quæ Nicææ promulgata eſt, cui quidem omnes conſenſimus . . . . Sed & anathematiſmum, qui poſt fidei formulam ab illis eſt promulgatus, haudquaquam moleſte ſuſcepimus.*

Reſp. diſt. ant. Euſebius ſubdole ſubſcripſit ſymbolo, quod in Synodo Nicæna confectum eſt, conc. ant. ſubſcripſit ſincere, neg. ant. Nempe Epiſtola ad ſuos Cæſarienſes ita expoſuit Nicænum ſymbolum, ut ea quæ in illo propoſita ſunt, impietati Arianæ minime contraria ſint.

Et ſane aſserit 1. eo tantum ſenſu definitum fuiſse, Verbum *eſſe genitum ex ſubſtantia Patris*, quod non ſit portio ſubſtantiæ Patris, ita ut retenta ſibi portione ſubſtantiæ, aliam partem ipſi tradiderit: *Et hos quidem voces*, Ex ſubſtantia, *faſſi ſunt* (ait) *hoc ſignificare, Filium quidem eſſe ex Patre, ſed non tamquam partem ipſius Patris. Hunc ſenſum ut nos quoque amplecteremur, æquum omnino videbatur, cum pia doctrina prædicet, Filium ex Patre eſſe, nec tamen partem eſſe illius ſubſtantiæ;* cum e contra earum vocum, *Ex ſubſtantia*, obvius ſenſus, a Nicænis Patribus intentus, ſit, non eſſe quoddam extrinſecus productum & adventitium, ac neque de nihilo, neque de prius exiſtente materia factum.

Aſſeruit 2. *Conſubſtantialis* vocem non aliud excludere, quam quod ipſe excludi voluit voce *ex ſubſtantia genitum*, ſcilicet Filium a Patre non proceſſiſſe per diviſionem, aut abſciſſionem, aut mutationem ſubſtantiæ, ſicut contingit in corporum, aut animalium generatione: *Sic etiam* (inquit) *illud, conſubſtantialem eſſe Filium Patri, cum allatis rationibus diſcuſſum eſſet, convenit juxta corporum modum, neque inſtar mortalium animantium accipi debere: Nam neque per diviſionem ſubſtantiæ, neque per abſciſſionem, nec per mutationem paternæ ſubſtantiæ, atque virtutis, id poſſe conſtare. Ingenitam enim Patris naturam ab iis omnibus alienam eſſe.* Addit, eamdem *Conſubſtantialis* vocem hoc unum ſignificare, quod nulla ſit ſimilitudo inter Filium & creaturarum generationem; *Verum* (ait) *hoc Conſubſtantialem eſſe Patri, nihil aliud ſignificare, quam Filium Dei nullam cum creaturis ab ipſo factis ſimilitudinem habere; ſed ſolius Patris, a quo genitus ſit, per omnia ſimilem eſſe:* cum e contra voce *Conſubſtantialis*, Nicæni Patres adverſus Arium ſignificare voluerint, unicam & eamdem, nec ulla re diverſam Patris ac Filii eſse ſubſtantiam; ita ut perſonarum quidem, ſed non eſſentiæ ſit aliqua diſtinctio.

Aſſerit 3. Concilium ideo damnaſſe hæc verba: *Ex non extantibus: Fuit aliquando tempus cum non eſſet*, quod in Scripturis non reperiantur: *Sed & anathematiſmum, qui poſt fidei formulam ab illis eſt promulgatus, haudquaquam moleſte ſuſcepimus, eo quod peregrinis, & a ſacra Scriptura alienis vocibus uti prohibeat, ex quibus omnis fere diſſenſio ac perturbatio Eccleſiarum exorta eſt. Cum igitur nulla divinitus inſpirata Scriptura iſtis unquam uſa ſit vocibus, Ex non extantibus, &, Fuit aliquando tempus cum non eſſet; & aliis quæ ibidem ſubjiciuntur, viſum eſt, nullatenus rationi conſentaneum eſſe, ut hæc vel dicerentur vel docerentur. Proinde huic recto ac ſalubri decreto etiam conſenſimus.* Verum licet ſententias illas Euſebius proſcripſerit quoad verba quibus conſtant, non proſcripſit tamen quoad ſenſum quem continent, unde ſenſus iis vocibus damnati ne meminit quidem; ſed nec meminiſse potuiſset, cum alibi, ſcilicet lib. 4. de Evangelica Demonſtratione, cap. 1. ſcribat, omnibus omnino creaturis convenire, quod non factæ fuerint ex non extantibus: *Nulla* (inquit) *ratione dici poteſt, de nihilo eſſe quidquam eorum quæ ſunt: Neque enim eſſe quidquam poteſt ex eo quod ipſum non ſit. Quomodo enim id quod non eſt, alteri ut ſit cauſſa erit? omne autem quodcumque eſt, ex uno qui ſolus eſt, & ante omnia eſt, quique olim etiam illud reſpondit; Ego ſum qui ſum, ut eſſet, & accepit & habet.*

Objicies 2. Euſebius in Epiſtola ad ſuos Cæſarienſes, loquens de ſymbolo Nicæno, conceptis terminis negat, Verbum eſſe factum: *Pari enumeratione* (inquit) *has etiam voces approbavimus: Genitum non factum.* 2. Ibidem pariter negat, Verbum eſſe ex ſubſtantia alia a Patris ſubſtantia: *Nec ex alia* (inquit) *quadam hypoſtaſi aut ſubſtantia, ſed ex Patre eſſe.* 3. In libris contra Marcellum ſæpius aſſerit, Verbum extitiſſe ante omnia ſæcula: *Eccleſia Dei* (ait lib. 1. cap. 8.) *Dei Filium unigenitum agnoſcit eum, qui ante omnia ſæcula de Patre fuit genitus.* Ejuſdem libri cap. 9. damnat eos, qui contenderint, ipſum appellari debere creaturam: *Atque adeo reprehendi nec immerito debent ii, qui auſi ſunt illum creaturam nominare.* Tandem 4. ipſum ſæpius vocat Dei Filium unigenitum, Deum de Deo, lumen de lumine: *Credimus* (verba ſunt quæ leguntur in ſymbolo, quod ipſe Euſebius in Nicæna ſynodo obtulit Imperatori Conſtantino) *in unum Dominum Jeſum Chriſtum, Dei Verbum, Deum de Deo, lumen de lumine, vitam ex vita, Filium Unigenitum, primogenitum omnis creaturæ, ante omnia ſæcula ex Deo Patre genitum, per quem omnia facta ſunt.*

Reſp.

Digitized by Google

Ex iis autem locis ſic conficitur argumentum: Ille catholice de Verbo ſenſit, qui negavit, ipſum eſſe factum, eſſe ex ſubſtantia alia a ſubſtantia Patris, eſſe creaturam; qui e contra aſſeruit, Verbum eſſe ante omnia ſæcula, eſſe Deum de Deo, Unigenitum Patris Filium: Atqui Euſebius illud negavit, & iſtud aſſeruit: ergo, &c.

Reſp. conc. maj. neg. min. Ad cujus probationem diſting. priorem partem: Euſebius negavit Verbum eſſe factum; eſſe ex alia ſubſtantia a Patris ſubſtantia; eſſe creaturam, *ſecundum quid*, conc. ant. *abſolute*, neg. ant. Scilicet eo tantum ſenſu Euſebius ea, de quibus agitur, negavit de Verbo, quod contenderit, ea ipſi non convenire, eadem ratione, qua ceteris entibus conveniunt: Nam cum alia entia *immediate* a Deo condita non ſint, omnia quippe per Verbum facta ſunt; e contra ipſum Verbum *immediate* ab ipſo Deo productum eſt: *Pari ratione* (inquit ad ſuos Cæſarienſes ſcribens) *has etiam voces approbavimus, genitum, non factum. Nam* FACTUM *Verbum eſſe dicebant* COMMUNE *reliquis omnibus creaturis, quæ per Filium facta ſunt, quibus nihil ſimile habeat Filius; ac proinde eum non eſſe facturam, his, qui per ipſum facta ſunt, ſimilem: ſed longe præſtantioris, quam reliquas creaturas, eſſe ſubſtantiæ.*

Ad alteram partem probationis, de qua agitur, reſpondendum eſt, per has voces: *Ante omnia ſæcula*, Euſebium id tantum intellexiſſe, quod intelligebant Ariani, nempe Verbum a Deo productum fuiſſe ante ceteras omnes creaturas: quippe ſæcula recenſentur inter res a Deo creatas: *Tempora & ſæcula per illud facta ſunt*) inquiunt Ariani in Concilio Antiocheno). Eadem enim ratione aſſerebant, Verbum eſſe Primogenitum omnis creaturæ, unicum ejus Filium. Jam vero quod idem Euſebius Verbum dixerit Deum, nihil obſtat, cum creaturæ excellentes nonnumquam in Scripturis Dii appellentur. Hinc patet decretum eſſe Socratem, cum hiſt. lib. 1. cap. 23. ſcripſit, inter Epiſcopos quæſtionem non de re, ſed de nomine tantum extitiſſe: *His de cauſſis* (inquit) *ſinguli Epiſcopi velut contra adverſarios ſcriptis voluminibus decertarunt. Et cum utrique dicerent, Filium Dei propriam perſonam atque exiſtentiam habere, Deumque in tribus perſonis unum eſſe confiterentur; tamen, neſcio quo pacto, nullatenus inter ſe conſentire potuerunt, nec ulla ratione quieſcere ſuſtinuerunt.*

Objicies 3. In Martyrologiis Uſuardi, Adonis Vienneſis, & in veteri Breviario manuſcripto Eccleſiæ Lemovicenſis, Euſebius inter Sanctos recenſetur: ergo, ſaltem ante mortem, ejuravit hæreſim Arianam.

Reſp. 1. Illorum Martyrologiorum auctores deceptos fuiſſe ſumendo Euſebium Cæſarienſem pro Euſebio Samoſateno, qui ſub Conſtantio Ariano Imperatore maryr occubuit; nempe in odium fidei, projecta in illius caput tegula, ab Ariana muliere occiſus eſt. Reſp. 2. Eccleſiam Lemovicenſem, ſi verum ſit quod ex vetere illius Breviario objectum eſt, in facto erraſſe, ſeu catholicum credidit, quem multa probant juratum fuiſſe Arianum, etiam poſt habitam Synodum Nicænam.

§. II. *De formulis fidei poſt Nicænam Synodum editis.*

Not. Mortuo Conſtantino Imperatore, Ariani nullum non moverunt lapidem, ut *Conſubſtantialis* vocem, qua fides Catholica continetur, obliterarent; unde variis in Conciliis varias fidei formulas ediderunt, in quibus aut omiſſa eſt vox ejuſmodi; aut appoſiti termini, quibus illius ſenſus corrumperetur: operæ pretium eſt, ut eas poſt Nicænum Concilium editas fidei formulas, hoc in paragrapho proponamus.

CONCL. 1. In Concilio Antiocheno quod habitum eſt anno 341. tres editæ ſunt fidei formulæ.

Probatur 1. Socrates hiſt. lib. 1. cap. 10. duas refert fidei formulas Antiochiæ editas: 2. S. Athanaſius lib. de Synodis tertiam deſcribit. Prior formula nec conſubſtantialitatis, nec ſimilitudinis, nec diſſimilitudinis meminit: ſic enim habet: *Didicimus ab initio credere in unum Filium Dei unigenitum, ante omnia ſæcula ſubſiſtentem, manentemque cum Patre qui ipſum genuit, per quem omnia facta ſunt.* Alteram ſimilitudinem agnoſcit inter Verbum & Patrem: *Credimus in unum Dominum Jeſum Chriſtum, Filium ejus unigenitum Deum, per quem omnia facta ſunt, genitum ex Patre ante omnia ſæcula, Deum de Deo . . . . nec mutationi obnoxium, nec converſioni, paternæ divinitatis: ſubſtantiæ, poteſtatis, conſilii & gloriæ expreſſam undequaque imaginem.* Deinde anathema dicit iis, qui dixerint, *Filium creaturam tamquam unam ex creaturis.* Tertia fidei formula, quam protulit Theophronius Tyanorum Epiſcopus, quamque probavit Antiochenum Concilium, ſic habet: *Credimus in Filium Dei unigenitum, Deum, Verbum, potentiam & ſapientiam, Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, per quem omnia, eumque genitum eſſe ex Patre ante ſæcula, Deum perfectum ex Deo perfecto, & apud Patrem exiſtere in ſua perſona?*

Quæres, an tres illæ fidei formulæ ſint Catholicæ?

Reſp. 1. tres illas fidei formulas, ſi habeatur ratio ſolorum terminorum ex quibus con-

Digitized by Google

conſtant, nihil continere, quod Catholicæ fidei adverſetur. Reſp. 2. quod licet eæ formulæ cum Catholica fide, abſolute loquendo, conciliari poſſint; eam tamen non ſufficienter exprimant; nempe nihil in eis, quod (ut oſtendimus agentes de Euſebio) puri Ariani non concedant. Reſp. 3. eas fidei formulas eſſe ſuſpectas de hæreſi, tum quod vox *Conſubſtantialis*, quæ iis temporibus erat fidei Catholicæ teſſera, in eis omiſsa ſit, tum etiam quod editæ ſint ab Epiſcopis, qui Athanaſium, Euſtathium, Paulum Conſtantinopolitanum, præcipua tunc fidei Nicænæ apud orientales columina, ex ſedibus inique dejeciſſent; unde corrigendus videtur Hilarii locus, quo Antiochenum, de quo agitur, Concilium *Sanctorum Synodus* appellatur: tum denique quod trium perſonarum unitatem reducant ad unitatem conſenſus & voluntatis, licet tamen unitatem eſsentiæ non excludant.

CONCL. 2. Aliquibus poſt ſolutum Antiochenum Concilium menſibus, quarta edita eſt fidei formula.

Probatur ex Socrate, qui hiſt. lib. 1. c. 18. eam fidei formulam deſcribit; ſic autem habet: *Credimus in unigenitum ejus Filium Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, qui ex Patre genitus eſt ante omnia ſæcula, Deum ex Deo, lumen ex lumine; per quem omnia facta ſunt in cælo, & in terris.* Addit (quod & omnes fere Ariani addebant; ne audirent, tamquam fidei Nicænæ deſtructores:) *Illos autem qui dicunt, ex eo quod non erat, extitiſſe Filium Dei, & ex alia ſubſtantia, non autem ex Deo, & tempus aliquando fuiſſe cum non eſſet, Eccleſia Catholica alienos eſſe ſtatuit.*

Quæres, a quibus & qua occaſione edita ſit quarta illa fidei formula?

Reſp. ad 1. quartam illam fidei formulam editam fuiſse a Narciſso Cilice, Theodoro Thrace, Mario Chalcedonenſi, & Marco Syro. Reſp. ad 2. editam fuiſse occaſione depoſitionis Athanaſii, & Pauli ab Arianis tentatæ. Cum enim Conſtans Occidentalium Imperator de ea certus factus fuiſset, datis (inquit Socrates hiſt. lib. 2. cap. 18.) ad fratrem Conſtantium litteris, poſtulavit, tres ad ſe Epiſcopos mitti, qui de Pauli, & Athanaſii depoſitione rationem redderent: ii vero (pergit idem auctor) fidem Antiochiæ promulgatam penes ſe occultantes, quartam hanc fidei formulam a ſe compoſitam Conſtanti Auguſto obtulerunt.

CONCL. 3. Anno 345. Epiſcopi ad Concilium Antiochiæ coacti, quintam ediderunt fidei formulam.

Probatur auctoritate Socratis, qui hiſt. l. 2. c. 19. hæc ſcribit: *Tranſacto poſt hæc*, (ſeu poſt legationem Epiſcoporum ad Conſtantem Occidentis Imperatorem) *rurſus Orientales Epiſcopi collecta Synodo aliam fidei formulam conſcripſerunt, eamque ad Epiſcopos Italiæ* (qui tunc Mediolani habebant Synodum) *miſerunt.*

Ea vero fidei formula, quam ibidem Socrates deſcribit, prolixior quidem eſt aliis, quæ eo uſque poſt Concilium Nicænum promulgatæ fuerant, ſed nihil eis addit novi, niſi quaſdam expreſſiones, quæ cum Arianorum hæreſi facile conciliari poſſunt: Nempe aſserit quidem, Filium per omnia ſimilem eſse Patri; ſed ſubſtantiæ ne meminit quidem: Ait, eum ante tempora extitiſse; ſed tempora accenſet creaturarum numero, hincque fit, ut ex eo loquendi modo colligi non poſſit æternitatem Verbo convenire. Docet quidem, ipſum ex non extantibus factum non fuiſse, ſed nomen tantum, non vero rem ipſam proſcribit: *Neque* (inquit) *citra periculum erroris dici poteſt, Filium ex iis quæ non erant extitiſſe, cum nuſquam in divinis libris id de illo prædicatum reperiatur.* Videtur innuere, Divinitatem ei revera competere; verum immediate poſt, eum dicit ſubjectum eſſe Patri: *Scimus enim illum, quamvis Patri ac Deo ſubjectus ſit, nihilominus tamen genitum ex Deo, Deum natura eſſe perfectum ac verum.*

Poſtquam Epiſcopi, de quibus agitur, ſuum errorem variis vocum involucris obtegere conati ſunt, damnant Pauli Samoſateni de Chriſto hæreſim; in eo (inquiunt) poſitam, quod Chriſtus *natura* nudus ſit ac ſimplex homo: damnant quoque Photinum & Marcellum, quos errorum tum Sabellii circa Trinitatem, tum Pauli Samoſateni circa Incarnationem, inſimulant. Sed Marcellus in Concilio Sardicenſi, utroque ſe purgavit, *docens* (inquit Socrates Hiſtor. lib. 2. cap. 10. 21.) *verba libri ſui non fuiſſe intellecta, atque idcirco ſe in ſuſpicionem veniſſe erroris Samoſateni.*

CONCL. 4. Concilio Sirmienſi tres fidei formulæ paſſim adſcribuntur.

Probatur. Prior formula legitur apud Athanaſium libro de Synodis, apud Hilarium de Synodis, apud Socratem hiſt. lib. 2. c. 30. Ea formula prætermittit tum *ſubſtantiæ*, tum *ſimilitudinis* voces, conſtatque 25. anathematiſmis, quibus damnantur tum Photini de Chriſto errores, tum nonnullæ expreſſiones, quæ a primis Arianis adhibitæ fuerant, ſed quæ tamen cum Arii dogmate facile conciliari poterant. Hilarius libro de Synodis illam formulam non improbat, immo cenſet Catholicam: ſed ab Athanaſio rejicitur tamquam opus, quo Ariana impietas, implicite ſaltem, contineretur.

Altera fidei formula purum Arianiſmum complectitur, ſcilicet 1. Patrem ideo Deum appellat, quod ipſius etiam Chriſti ſit Deus: *Duos autem Deos nec poſſe nec debere prædicari*,

Digitized by Google

tari, quia ipſe Dominus dixit: Ibo ad Patrem meum & Patrem veſtrum, Deum meum & Deum veſtrum. 2. Prohibet, ne *ſubſtantiæ* aut *ſimilitudinis* voces adhibeantur: *Quod vero quoſdam haud multos movebat de ſubſtantia, quæ græce* οὐσία *appellatur, ideſt, ut expreſſius intelligatur, Homouſion quod dicitur, aut Homoeuſion, nullam omnino fieri oportere mentionem.* 3. Aſſerit, abſolute Patrem tum majeſtate, tum dignitate, tum gloria, eſſe Filio majorem: *Nulli poteſt dubium eſſe, Patrem honore, dignitate, claritate, majeſtate, & ipſo nomine Patris majorem eſſe.* 4. Docet, Filium eſſe Patri ſubjectum: *Catholicum eſſe nemo ignorat, duas perſonas eſſe Patris & Filii: majorem Patrem, Filium ſubjectum cum omnibus his quæ ipſi Pater ſubjecit.* 5. Innuit, ſolum Patrem cum excluſione Filii eſſe æternum, inviſibilem, & immortalem: *Patrem initium non habere, inviſibilem eſſe, immortalem eſſe, impaſſibilem eſſe.*

Tertia fidei formula, quæ Sirmienſi Concilio tribuitur, quaque ab Urſacio & Valente delata eſt ad Ariminenſem Synodum, a tribus aut quatuor Epiſcopis (ut teſtatur Athanaſius lib. de Synodis) Sirmii conſcripta eſt: In ea vero formula rejicitur ſubſtantiæ nomen, & adſtruitur ſimilitudo: *Vocabulum porro ſubſtantiæ, quia ſimplicius a Patribus poſitum eſt, & a populis ignoratur, & ſcandalum affert, eo quod in Scripturis non contineatur, placuit, ut de medio tolleretur, & nullum poſthac de Dei ſubſtantia mentionem eſſe faciendam, eo quod ſacræ Scripturæ nuſquam meminere ſubſtantiæ Patris & Filii. Filium autem Patri per omnia ſimilem dicimus, quemadmodum ſacræ litteræ dicunt & docent.*

Quæ mox relata eſt fidei formula, a juratis Arianis promulgata eſt; verum id factum fuit opera Semiarianorum, qui cum in Concilio Ancyrano, præſide Baſilio Ancyræ Epiſcopo, ſecundam formulam Sirmienſem proſcripſiſſent, ab Imperatore Conſtantio, apud quem plura poterant, obtinuerunt, ut ſecunda Sirmienſis formula proſcriberetur, ejuſque auctores ſubſcriberent Ancyranæ, in qua rejecta fuerat *Conſubſtantialis* vox, aſſerta ſola ſimilitudo; ſic enim habet quartus Concilii Ancyrani anathematiſmus: *Si quis audiens hoc: Quomodo Pater habet vitam in ſemetipſo, ſimilem non dicat etiam Filium Patri juxta eſſentiam, anathema ſit.* Sic etiam, Epiphanio teſte hæreſi 73. habet anathematiſmus decimus octavus: *Si quis Patrem poteſtate ſimul, & ſubſtantia, Filii Patrem aſſerens conſubſtantialem, vel ejuſdem cum Patre ſubſtantiæ Filium eſſe dicat, anathema ſit.* Verum Hilarius libro de Synodis, non refert, eum anathematiſmum ab Ancyranis Epiſcopis latum fuiſſe: nec enim extabat in Concilii Synodica, quam Hilarius penes ſe habebat: *Litterarum* (inquit) *fidem teneo non a Laicis ſumptam, ſed ab Epiſcopis datam.* Eo argumento S. Doctor utitur, ut Baſilii, Euſtathii, & Eleuſii, qui Ancyræ adverſus ſecundam Sirmienſem formulam convenerant, fidem, quæ tamen merito multis aliis Patribus dubia viſa eſt, tueatur.

CONCLUSIO 5. anno 359. in Concilio Ariminenſi Epiſcopi Occidentales ab Arianis territi & decepti probarunt tertiam formulam, quæ Sirmii promulgata fuerat.

Probatur auctoritate Theodoreti, hiſt. lib. 2. c. 16. Athanaſii in Epiſtola ad Africanos, Hilarii in fragmentis, Hieronymi in Dialogo adverſus Luciferianos; ii Patres factum, de quo agitur, miſſum a Socrate, litteris conſignarunt. Hoc tamen inter hanc formulam & tertiam Sirmienſem diſcrimen eſt, quod tertia Sirmienſis Filium dicat, *Per omnia* ſimilem Patri; Ariminenſis vero dicat ſolum, *Similem Patri qui eum genuit, ſecundum Scripturas.*

Diximus, Ariminenſes Epiſcopos, *territos ab Arianis*, formulam, de qua agitur, probaſſe, ut nimirum obſervet lector 1. defuiſſe illi Concilio libertatem, quæ requiritur in judicibus, ut eorum decreta valeant. Addidimus, eos pariter ab iiſdem Arianis *deceptos fuiſſe:* nempe arbitrati ſunt adverſantes ſibi Epiſcopos ſincere Arianam hæreſim damnare variis anathematiſmis, quibus ſubſcripſerant: decepti præſertim fuerunt a Valente, qui eis auctor fuit, ut in anathematiſmo, quo decernebatur Filium Dei non eſſe creaturam, adderent, *Sicut aliæ creaturæ*, ne (quod ipſi non adverterunt) Verbum e numero creaturarum prorſus eximeretur. Formulam, quam (ut mox diximus) Ariminenſes Epiſcopi, Arianorum minis territi, & fraudibus decepti probarunt, prius, ſeu dum libertate fruerentur, unanimi conſenſu rejecerant, ac inſuper Valentem, Urſacium, Demophilum, & alios contradicentes Epiſcopos ab Epiſcopatu dejecerant. Vide Socratem hiſt. lib. 2. cap. 37. Sozomenum hiſt. lib. 4. cap. 19.

CONCLUSIO 6. Orientales Epiſcopi in Concilio Seleucienſi, quod eodem tempore celebrabatur, quo Ariminenſe, duplicem propoſuerunt fidei formulam.

Probatur ex Socrate hiſt. lib. 2. c. 39. ex Sozomeno lib. 4. c. 21. Nempe ſcribunt auctores illi, Epiſcopos ex quibus conſtat ſynodus, in duas partes ſciſſos fuiſſe. Quatuor ſupra triginta Epiſcopi, quorum caput erat Acacius Cæſarienſis, protulerunt formulam, in qua tum *Homouſion*, tum *Homoeuſion*, tum *Anomoeon* anathemate damnarunt. *Nos non refugimus authenticam fidem, quæ Antiochiæ in encæniis promulgata eſt.... Cete-*

rum quandoquidem hæ voces, Homœuſion & Homouſion tamquam voces a ſacris litteris alienas rejicimus: Anomœon autem anathemate damnamus . . . . . Similem autem Patri Filium eſſe plane confitemur. Quæſiti autem Acaciani, in quo eam Filii cum Patre ſimilitudinem ponerent, reſponderunt, Filium *ſola voluntate* ſimilem eſſe Patri. Alii e contra Epiſcopi numero quatuordecim ſupra centum, quorum Principes erant Baſilius Ancyræ, Eleuſius Sizici, *in omnibus* (inquit Socrates) *Nicænum Concilium ſuſcipiebant, ſolam autem dictionem Conſubſtantialis reprehendebant;* unde rejecta Acacianorum formula, auctoribuſque ab Epiſcopatu dejectis, perlectam alteram formulam, quæ Antiochiæ in encæniis promulgata fuerat, ſua ſubſcriptione confirmarunt.

Non multo poſt ſolutum Seleucienſe Concilium, Acaciani Epiſcopi número quinquaginta, favente Imperatore Conſtantio, aliam fidei formulam, quam Socrates deſcribit hiſt. lib. 2. cap. 41. Conſtantinopoli promulgarunt: ea autem formula nihil differt ab ea, quæ Arimini probata fuerat, niſi quod prohibuerit, *ut neque hypoſtaſis, neque ſubſtantia de Deo diceretur.*

Aliquibus poſt annis (Athanaſio teſte) anno nimirum 359. formula, quam mox retulimus, Acacianis diſplicuit, quod Filium Patri ſimilem prædicaret; unde Aliam Antiochiæ protulerunt, in qua aperte profitebantur hæreſim Arianam, quæ latebat in Conſtantinopolitana formula: aſſeverarunt ergo, Filium omnino diſſimilem eſſe Patri, nec ulla ratione eſſe ſimilem.

Iis fidei expoſitionibus addi debent duæ aliæ. Prior edita eſt in Pſeudo-Concilio Sardicenſi, quod Philippopoli celebratum eſt; in Verbum *Deus de Deo* dicitur, tum anathemate damnantur *qui dicunt, fuiſſe aliquando tempus vel ſæculum quando non fuit Filius*, aut, *Chriſtum non eſſe Deum*. Poſterior anno 398. edita eſt in Concilio Ancyrano, cui Baſilius præerat: ea eſt, quam de ſecunda Sirmienſi differentes, ſuperius retulimus. Itaque tredecim vel quatuordecim fidei formulæ intra quatuordecim annos ab iis promulgatæ ſunt, qui Nicænam admittere detrectabant. Octo priores referuntur a Socrate, aliæ vero ab Athanaſio, Hilario, & Epiphanio.

Quæres, cur Epiſcopi, qui Nicænum ſymbolum non recipiebant, tot tamque diverſas fidei formulas ediderint?

Reſp. Id contigiſſe 1. quod mendacium diu ſibi conſtare non poſſit: 2. quod ii de quibus agitur Epiſcopi poſt Concilii Nicæni tempora in tres factiones abiiſſent.

Prima factio fuit Anomœorum, qui Filium aperte creaturam dicebant, contendebantque nulla re Patri eſſe ſimilem, e contra prædicabant in omnibus diſſimilem: Uno verbo quæcumque Arius de Verbo blaſphemaverat, blaſphemabant & Anomœi, qui & dicti ſunt Eunomiani ab Eunomio Presbytero, qui in omnibus capitibus hæreſim Arianam aperte profitebatur.

Altera factio fuit Semi-Arianorum, qui fatebantur quidem, Filium eſſe Patri *per omnia*, ac proinde *ſubſtantia* ſimilem: ſed conſubſtantialem non agnoſcebant, aut ſaltem contendebant adhiberi non debere *Conſubſtantialis* vocem.

Tertia factio inter duas, quæ mox relatæ ſunt, interjecta, eorum erat, qui neque Conſubſtantialem Filium, neque ſubſtantia ſimilem eſſe prædicabant, & eumdem creaturam ex ceterarum ordine eſſe vel negabant, vel manifeſte profiteri non audebant. Anomœorum capita fuerunt Aetius, Eunomius, Euzojus, Valens Murſæ, & Urſacius Singidoni, Germinius, Auxentius, Cajus, Demophilus. Inter Semi-Arianos præcipui erant Baſilius Ancyranus, Georgius Laodicenus, Sylvanus Tarſenſis, Eleuſius Cizicenus, & Macedonius Conſtantinopolitanus, qui poſtea in Spiritum ſanctum blaſphemavit, ut ſuo loco dicemus. Tertiæ factionis princeps fuit Acacius Cæſarienſis, cui ſuffragati ſunt Epiſcopi, qui poſt Concilium Seleucienſe formulæ Antiochiæ promulgatæ ſubſcripſerunt: hi non re, ſed nomine tantum (ut patet ex dictis ſuperius) a puris Arianis differebant. Vide Petavium lib. 1. de Trinitate, cap. 10.

§. III. *De Oſio Cordubenſi Epiſcopo.*

Not. De Oſio Cordubæ in Hiſpania Epiſcopo hic tria quæremus: 1. quid adverſus Arianam hæreſim egerit: 2. an in fide Catholica propugnanda conſtans fuerit ſemper: 3. utrum Catholicus, an vero hæreticus obierit.

CONCLUSIO 1. Oſius plura egit adverſus Arianam hæreſim.

Probatur brevi enumeratione. 1. a Conſtantino Magno circa annum 323. Alexandriam miſſus eſt, ut ortas in Ægypto de fide & diſciplina lites componeret: 2. Silveſtri Papæ nomine præfuit Concilio Nicæno primo; 3. Julii Papæ nomine præfuit quoque Concilio Sardicenſi, in quo Nicæna fides confirmata fuit: 4. Cordubæ Concilium celebravit, in quo proſcripti ſunt ii omnes quos Sardicenſe Concilium proſcripſerat, & abſoluti quos abſolverat. 5. Ab anno 355. ad plures alios, graviſſimas ab Arianis perſecutiones paſſus eſt. *Pro nihilo ſunt tanta opera* (verba ſunt Arianorum ad Conſtantium, apud Athanaſium in Epiſtola ad Solitarios) *neque quidquam profecimus, quamdiu reliquus eſt Oſius. Quamdiu enim ille in ſuis agit, omnes in ſuis Eccleſiis agere videntur. Poteſt ille & verbis & auctoritate fidei ſuæ omnes contra nos inducere. Hic princeps eſt Syno-*

derum,

dorum, & ſi quid ſcribit, ubique auditur. Hic formulam fidei in Nicæna Synodo concepit, & Arianos ubique pro hæreticis traduxit. 6. Arianorum factione tandem pulſus fuit in exſilium, in quo plurimas ærumnas perpeſſus eſt.

CONCL. 2. Oſius Sirmii exſul communicavit cum Arianis, ſubſcripſitque ſecundæ formulæ, quam Ariani in Concilio Sirmienſi promulgaverant.

Probatur 1. Auctoritate Socratis, qui hiſt. l. 2. c. 31. de Oſio ſic loquitur: *Neceſſitate compulſus* (Concilio Sirmienſi) *adfuit invitus. Sed cum conſentire renueret, verbera & tormenta inflixerunt ſeni* (& quidem centenario, ut ſcribit Athanaſius in epiſt. ad Solitarios:) *itaque vi & neceſſitate adactus, editis tum fidei expoſitionibus conſenſit atque ſubſcripſit.* 2. De eodem lapſu fuſe tractat Hilarius lib. de Synodis, vocatque formulam, cui ſubſcripſit Oſius, *blaſphemiam per Oſium & Potamium deſcriptam*. 3. Oſii lapſum recenſet pariter Athanaſius in Epiſtola ad Solitarios: *Tantam vim Conſtantius Imperator intulit ſeni, & ita eum arcte tenuit* (verba ſunt Athanaſii in Epiſtola ad Solitarios) *ut afflictus attrituſque malis, tandem ægreque cum Urſacio & Valente communicaret, ſed tamen contra Athanaſium non ſubſcriberet.*

CONCL. 3. Oſius Cordubenſis in hæreſi & impietate Arianorum non obiit.

Probatur ex S. Athanaſio. 1. S. Doctor in libris poſt Oſii mortem conſcriptis, de Oſio ſemper cum honore loquitur. 2. hæc de eodem habet idem Athanaſius in Epiſtola ad Solitarios: *Verum ne ita quidem eam rem pro levi habuit: moriturus enim proteſtatus eſt, & Arianam hæreſim condemnavit, vetuitque, eam a quoque probari, aut recipi.*

Objicies: Fauſtinus & Marcellus Presbyteri Luciferiani, in libello quem Imperatori Theodoſio porrexerunt, afferunt 1. Gregorium Illiberitanum Epiſcopum noluiſse cum Oſio, qui ex exſilio redierat, communicare: 2. Oſium ob id tentaſſe Gregorii depoſitionem, ſed tentatam cum vellet exequi, e ſede ſua divinitus dejectum & eliſum fuiſſe. Iis auctoribus ſubſcribit Iſidorus Hiſpalenſis, libro de Viris illuſtribus cap. 14. Ergo, &c.

Reſp. nec Fauſtinum, nec Marcellinum teſtes eſſe, qui fidem mereantur, nempe 1. libellus quem obtulerunt Theodoſio, variis in Athanaſium calumniis ſcatet: 2. neminem fugit, Luciferianos (ut erant Fauſtinus & Marcellus) odiſſe Epiſcopos omnes, qui clericos ſub Conſtantino lapſos cum ſuis ordinibus receperant.

§. IV. *De Liberio Papa.*

Not. Hic quæremus 1. quid Liberius pro cauſſa fidei egerit adverſus Arianos: 2. cui ex Sirmienſibus formulis ſubſcripſerit.

CONCL. 1. Liberius plura egit pro Catholica fide adverſus hæreſim Arianam.

Probatur. Liberius, *primo*, in Epiſtola ad Oſium damnavit Arelatenſe Concilium, in quo annuentibus ejus legatis, Vincentio Capuano & aliis, an. 353. decreta fuerat Athanaſii damnatio. *Secundo*, anno 355. fortiter reſtitit eunuchis quos Conſtantius Imperator Romam miſerat, ut eum ad damnandum Athanaſium inducerent. *Tertio*, proſcripſit Concilium Mediolanenſe, in quo major Epiſcoporum pars Conſtantii minis territa ſeſe ab Athanaſii communione ſejunxerat. *Quarto*, cum nec minis nec blanditiis Conſtantii, Mediolani ubi cum eo colloquium habuit, flecti potuiſſet, Berœam Thraciæ in exſilium miſſus eſt.

Verum qui, Theodoreto teſte hiſtor. lib. 2. cap. 16. dixerat: *Leges Eccleſiaſticas obſervare pluris faciendum cenſeo, quam Romæ domicilium habere*, biennio poſt, tædio affectus, & recuperandæ ſedis ſtudio exæſtuans, ab Athanaſii communione ſe ſejunxit, ſubſcripſitque fidei formulæ, quæ in Concilio Sirmienſi promulgata fuerat.

CONCL. 2. Liberius Papa, cum adhuc Berææ exſul eſſet, non ſubſcripſit ſecundæ Sirmienſi formulæ, ſed tantum primæ.

Probatur prior pars, ſeu, Liberium uni ex formulis, quæ Sirmii editæ fuerant, ſubſcripſiſſe, fidem facit Epiſtola, quam dedit ad Epiſcopos Orientales; ſic enim in ea loquitur: *Dominus & frater meus communis Demophilus* (Berææ Epiſcopus) *qui dignatus eſt pro ſua benevolentia fidem Catholicam exponere, quæ apud Sirmium a pluribus fratribus & coepiſcopis noſtri tractata, expoſita, & ſuſcepta eſt . . . . . ab omnibus qui in præſenti fuerunt, hanc ego libenti animo ſuſcepi, in nullo contradixi, conſenſum accommodavi, hanc ſequor, hæc a me tenetur:* Eam autem Epiſtolam, cum adhuc Berææ exſul verſaretur, ſcriptam fuiſſe, demonſtrant hæc verba, quæ mox laudatis ſubjiciuntur: *Sane petendum credidi ſanctitatem veſtram, quia jam pervidetis, in omnibus me vobis conſentaneum eſſe, dignemini communi conſilio ac ſtudio laborare, quatenus de exſilio dimittar, & ad ſedem, quæ mihi divinitus credita eſt, revertar.*

Probatur altera concluſionis pars, ſeu fidei formulam, cui Liberius ſubſcripſit, non eſſe ſecundam, ſed primam Sirmienſem.

Primo, Hilarius in fragmentis recenſens Epiſcopos, a quibus edita fuerat formula, quam Liberius probavit, recenſet plures Homoouſianos, quorum caput erat Baſilius Ancyranus. *Perfidiam autem apud Sirmium deſcriptam, quam dicit Liberius Catholicam, & a Demophilo ſibi expoſitam, hi ſunt qui conſcripſerunt, Narciſſus, Theodorus, Baſilius, Eudoxius, Demophilus, Cecropius, Silvanus, Urſacius,*

Valens, *Evagrius*, *Hyreneus*, *Exuperantius*, *Terentianus*, *Baſſus*, *Gaudentius*, *Macedonius*, *Martinus*, *Actius*, *Julius*, *Surinus*, *Simplicius* & *Junior*. At ab Homoouſianis edita non fuerat poſterior Sirmienſis formula; e contra ubi primum ad Homoouſianorum notitiam devenit, eam, coacta Ancyræ Synodo ſub Baſilio damnarunt. Nec obſtat, quod formulæ, cui Liberius ſubſcripſit, ſubſcripſiſſent non ſolum Homoouſiani, ſed etiam (Hilario teſte) Anomœi: ſiquidem ad id a Conſtantio coacti fuerant, apud quem Homoouſianos plura potuiſſe, ſcribit Socrates lib. 2. hiſtoriæ, c. 24.

Secundo, Liberius, dum adhuc Berææ eſſet, ſubſcripſit formulæ, quæ conveniebat cum ea, quam Sirmii, quo Beræa ab Imperatore vocatus fuerat, probavit poſtea: neque enim veriſimile eſt, eum intra breviſſimum tempus, probaturum fuiſſe duas formulas ſibi invicem oppoſitas: atqui prior Sirmienſis, non autem poſterior, conveniebat cum ea, quam Liberius coram Conſtantio Sirmii probavit: utraque nimirum ſimilitudinem Filii cum Patre profitebatur; cum e contra poſterior diſſimilitudinem aſſereret, damnaretque ſimilitudinem.

Confirmantur, quæ mox dicta ſunt, ex Sozomeno, qui lib. 4. hiſt. cap. 15. recenſet 1. Liberii ex urbe Berœa ad urbem Sirmium evocationem: *Non multo poſt Imperator* (inquit) *ab Urbe Roma Sirmium reverſus, cum Occidentales Epiſcopi legationem ad ipſum miſiſſent, Liberium Berœa ad ſe acterſivit*. Recenſet 2. Conſtantium conatum fuiſſe ſuadere Liberio, ut conſubſtantialitatis terminum damnaret: *Cumque adeſſent legati Epiſcoporum Orientis, convocatis ſacerdotibus, qui in comitatu erant, Liberium cœpit compellere, ut Filium Patri non eſſe conſubſtantialem profiteretur*. Recenſet 3. formulam, cui tunc Liberius conſenſit: *Inſtabant autem, & imperatorem ad hoc impellebant Baſilius, Euſtathius, & Eleuſius* (Homoouſianorum Principes) *qui præcipua apud ipſum auctoritate pollebant. Qui cum ea, quæ contra Paulum Samoſatenſem, & contra Photinum Epiſcopum Sirmii decreta fuerant, ac præterea fidei formulam in dedicatione Antiochenſis Baſilicæ editam, in unum tunc libellum conjeciſſent; perinde quaſi quidem ſub obtentu vocabuli, Conſubſtantialis, propriam hæreſim ſtabilire conarentur, effecerunt, ut Liberius, & Athanaſius, Alexander, Severianus, & Creſcens Africæ Epiſcopi, ei formulæ conſentirent. Conſenſerunt pariter Urſacius, & Germinius Epiſcopus Sirmii, & Valens Murſæ, & quotquot ex Orientis patribus aderant Epiſcopi*. Recenſet 4. confeſſionem a Liberio iiſdem Epiſcopis propoſitam: *Sed & confeſſionem* (ait) *a Liberio viciſſim ſuſceperunt, quæ eos, qui Filium ſecundum ſubſtantiam & per omnia Patri ſimilem non eſſe aſſererent, alienos ab Eccleſia pronuntiabat*.

Ex ea Sozomeni narratione patet 1. in formula, cui Liberius Sirmii ſubſcribſit, damnatam non fuiſſe Conſubſtantialitatem, licet *Conſubſtantialis* vox omiſſa fuerit, quod quidam (Sabelliani nimirum, ac Pauli Samoſateni diſcipuli) ſub illius vocis obtentu propriam hæreſim ſtabilire conarentur. Patet 2. a Liberio damnatos fuiſſe Anomœos, qui in altera Sirmienſi formula Filium Patri diſſimilem aſſeruerant. Patet 3. eumdem Liberium propugnaſſe Filii cum Patre per omnia, etiam ſecundum ſubſtantiam, ſimilitudinem: Ita vero ſeſe tunc Liberius geſſit, quod Anomœi ex occaſione formulæ, cui Berœæ ſubſcripſerat, divulgaſſent, Conſubſtantialitatem & ſimilitudinem a Liberio fuiſſe proſcriptas. *Nam cum Eudoxius* (verba ſunt Sozomeni) *& qui cum illo opinioni Aetii favebant, Antiochiæ Oſii Epiſtolam* (hoc eſt ſubſcriptam ab eo ſecundam formulam Sirmienſem) *accepiſſent, ſparſis rumoribus divulgaverant, Liberium quoque conſubſtantialis vocabulum condemnaſſe, & Filium Patri diſſimilem confiteri*.

Objicies 1. Liberius ei Sirmienſi formulæ ſubſcripſit, cujus beneficio ſperabat ſe revocandum eſſe ab exſilio: atqui ejuſmodi non erat prior, ſed altera tantum, quæ Arianiſmum aperte profitebatur: ergo &c.

Reſp. conc. maj. neg. min. Ratio eſt 1. quia vix edita fuerat poſterior fidei formula, cum Arianis ipſis & Conſtantio Imperatori diſplicuit: unde nullum non moverunt lapidem, ut exemplaria ab iis, qui eam deſcripſerant, reciperent. *Sciendum eſt*. (inquit Socrates hiſt. lib. 2. cap. 31.) *Epiſcopis qui Sirmii convenerant, latinam illam fidei formulam abs ſe editam, poſtea diſpliciuſſe . . . . . Quocirca operam dederunt, ut eam ab illis, qui deſcripſerant, reciperent. Sed quoniam multi eam occultabant, Imperator edicto præcepit, ut exemplaria ejus omnia conquirerentur, pœnam interminatus, ſi quis eam occultaſſe deprehenderetur*. Ratio eſt 2. quia ſecunda Sirmienſis formula plurimum exulcerarat Semi-Arianorum, ſeu Homoouſianorum animos; unde Baſilius eorum caput, ſtatim Concilium habuit Ancyræ, in quo altera illa Sirmienſis formula proſcripta fuit: Cum vero (Sozomeno teſte hiſt. lib. 4. cap. 15.) Conſtantius Imperator Baſilio ac ceteris Semi-Arianis impenſe faveret, mirum non eſt, quod Liberius non ſperarit, ſe alterius formulæ Sirmienſis ſubſcriptione ab exſilio revocandum eſſe.

Objicies 2. Liberius ei formulæ ſubſcripſit, quam Hilarius *vocat perfidiam apud Sirmium deſcriptam*: atqui Hilarius non vocavit priorem formulam Sirmienſem *perfidiam apud Sirmium deſcriptam*: ſiquidem lib.

de

de Synodis eam tamquam catholicam expoſuit: ergo, &c.

Reſp. conc. maj. neg. min. Ad cujus probationem diſt. ant. Hilarius libro de Synodis priorem formulam Sirmienſem, ſumptam in ſe & independenter a circumſtantiis, expoſuit tamquam catholicam, conc. ant. ſumptam non in ſe tantum, ſed etiam dependenter a circumſtantiis, neg. ant. Et ſane licet in ſenſu obvio, ſeu quem verba præ ſe ferebant, nihil falſi contineret; erat tamen maxime ſuſpecta ratione Epiſcoporum, a quibus conſcripta fuerat: nam in Ancyrana Synodo non erant ſolum Epiſcopi Semi-Ariani, ſed etiam Ariani, Valens, Urſacius & alii. 2. Illi formulæ Liberius addidit condemnationem Athanaſii, eumque tam ab Epiſcopali ſede, tum a communione fidelium expulit. *Ego* (inquit in Epiſtola, quam adhuc Berœæ exſul ſcripſit ad Orientales) *Athanaſium non defendi: ſed quia ſuſceperat illum bonæ memoriæ Julius Epiſcopus deceſſor meus, verebar, ne forte in aliquo prævaricator judicarer. At ubi cognovi, quando placuit Deo, juſte vos illum condemnaſſe, mox conſenſum commodavi ſententiis veſtris . . . . . . Itaque amoto Athanaſio a communione omnium noſtrum, cujus nec Epiſtola a me ſuſcipienda fuit, dico me pacem cum omnibus vobis & univerſis Epiſcopis Orientalibus, ſeu per univerſas provincias pacem & unanimitatem habeo*. 3. Rejecta eſt *Conſubſtantialis*, vox quæ erat Catholicorum velut teſſera; proindeque licet Hilarius probaſſet priorem Sirmienſem formulam in ſe ſpectatam, potuit poſtea in fragmentis propter circumſtantias peculiares eam vocare *perfidiam apud Sirmium conſcriptam, quam dicit Liberius catholicam*.

CAPUT II.

De Divinitate Spiritus ſancti.

Not. 1. EX Arii principiis ſequebatur quidem Spiritum ſanctum non eſſe Deum, ſed cum Arius id aperte non protuliſſet, nec Alexandrina Synodus, nec Nicæna I. in quibus ſollemniter damnatus eſt, hæreſis ejuſmodi meminerunt.

Not. 2. Quod Arius aperte non docuerat, palam deinceps aſſeruerunt illius diſcipuli, & quidem *primo* Aetius, & illius auditor Eunomius, Eudoxius Epiſcopus Antiochenus, aliique omnes, qui blaſphemabant, Filium eſſe Patri diſſimilem. *Secundo*, idem dogma propugnarunt plures ex Semi-Arianis, ſeu ex iis qui tuebantur *homoouſion*, hoc eſt, Filium eſſe ſimilem Patri: ſed quod apertius inter eos id propagnarit Macedonius, audiit apud veteres tamquam auctor Pneumatomachorum ſectæ, ſeu eorum qui Spiritui ſancto divinitatem abnegarunt.

Not. 3. Ut Catholicam de Spiritus ſancti divinitate doctrinam aſſeramus, methodi cauſſa hocce caput in tres articulos dividemus; in priore quæremus, utrum divinitas Spiritus ſancti poſſit ex Scripturis demonſtrari: in altero, utrum demonſtrari poſſit ex Patribus; in tertio tandem ſolventur Macedonianorum argumenta.

ARTICULUS I.

Utrum divinitas Spiritus ſancti poſſit ex Scripturis demonſtrari.

Not. 1. SCripturæ textus, de quibus agitur, ſunt 1. ii quibus ipſum Dei nomen Spiritui ſancto tribuitur; ſunt 2. ii quibus characteres, qui Deo proprii ſunt, dicuntur Spiritui ſancto convenire; nec non ii in quibus agitur de Spiritus ſancti efficientia & operatione.

§. I. *Profertur argumentum petitum ex Dei nominibus.*

CONCLUSIO. Divinitas Spiritus ſancti poteſt ex iis Scripturæ locis demonſtrari, quibus Dei nomen Spiritui ſancto tribuitur.

Probatur. Ille vere ac ſubſtantialiter eſt Deus, cui Scripturæ Dei nomen tribuunt, ipſum creaturis opponendo: atqui Scripturæ Spiritui ſancto tribuunt Dei nomen, ipſum creaturis opponendo: ergo Spiritus ſanctus eſt vere ac ſubſtantialiter Deus. Minor propoſitio, in qua poſita eſt difficultas, ſubſequentibus momentis oſtenditur.

Primo, Petrus Actorum 5. ſic Ananiam alloquitur: *Anania, cur tentavit ſatanas cor tuum, mentiri te Spiritui ſancto, & fraudare de pretio agri?* Eum autem, cui Ananias mentitus fuerat, hoc eſt Spiritum ſanctum, Petrus mox Deum vocat, ipſumque creaturis opponit, ſeu dicit Ananiam non creaturis, ſed ipſimet Deo fuiſſe mentitum: *Non es* (ait) *mentitus hominibus, ſed Deo*: ergo, &c.

Secundo, Textus Scripturæ in quibus Deus ipſe dicitur locutus fuiſſe, in aliis ejuſdem Scripturæ locis plerumque explicant de Spiritu ſancto. Hæc verba, *Audite audientes, & nolite intelligere*, quæ Iſaiæ 6. Deo exercituum tribuuntur, Paulus ad Hebræos 3. dicit fuiſſe a Spiritu ſancto prolata: *Quia bene* (inquit) *Spiritus ſanctus locutus eſt per Iſaiam Prophetam ad Patres noſtros, dicens, Vade ad populum iſtum, & dic ad eos, Aure audietis & non intelligetis*. Pſalm. 105. hæc habentur: *Tentaverunt Deum in inaquoſo*: at Deus ille, quem Judæi tentarunt, a Paulo vocatur Spiritus ſanctus: *Quapropter* (ait ad Hebræos 13.) *ſicut dicit Spiritus ſanctus, hodie ſi vocem ejus audieritis, nolite obdurare*

corda veſtra, ſicut in exacerbatione ſecundum diem tentationis in deſerto; ubi tentaverunt me patres veſtri. Apoſtolus primæ ad Corinth. 13. fideles vocat templum Dei: *Neſcitis, quia templum Dei eſtis vos?* Verum poſtea eoſdem fideles vocat templum ſpiritus ſancti: *An neſcitis, quoniam membra veſtra templum ſunt Spiritus ſancti?* Idem Apoſtolus, Dei opera recenſens, ea promiſcue Deo ac Spiritui ſancto tribuit: *Diviſiones* (inquit ad Corinthios ſcribens) *gratiarum ſunt, idem autem Spiritus..... Diviſiones gratiarum ſunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus*. Iis autem gratiis ſingulariter enumeratis, ſic concludit: *Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens ſingulis, prout vult*.

Tertio, ipſum *Spiritus* nomen, quod tertiæ Trinitatis perſonæ tribuitur, eum Deum eſſe non obſcure innuit. Scilicet (ut advertit Athanaſius in libro ad Serapionem) Spiritus ſanctus nuſquam fere in Scripturis *Spiritus* appellatur, quin aut præmittantur aut ſubſequantur verba quæ vocem illam *Spiritus* ad Deum referant; vel ſi ejuſmodi verba nec præcedant, nec ſubſequantur, Spiritus ſanctus non dicitur ſimpliciter *Spiritus*, ſed cum addito; *Spiritus Dei, Spiritus Chriſti*.

Quarto, idem pariter evincit *Paracleti* nomen quod Spiritui ſancto tribuitur, & præſertim ſi attendatur, quod ille Paracletus dicatur æqualis Filio: *Ego* (ait Chriſtus Joannis 14.) *rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis*: nempe vox, *Alium*, comparationem includit; ac proinde ſignificat, Paracletum quem Chriſtus pollicetur a Patre mittendum, ſibi omnino æquale fore.

§. II. *Profertur argumentum petitum ex characteribus Dei propriis*.

CONCLUSIO. Divinitas Spiritus ſancti poteſt iis Scripturæ locis demonſtrari, quæ illi tribuunt characteres, qui Deo ſoli conveniunt.

Probatur. Ille eſt Deus cui Scripturæ tribuunt characteres, qui Deo ſoli conveniunt: non enim alia ratione judicamus Patrem in divinis eſſe Deum, quam quod Scripturæ ei tribuant divinitatis characteres: atqui Scripturæ tribuunt Spiritui ſancto characteres, qui ſoli Deo conveniunt: ergo Spiritus ſanctus eſt vere ac ſubſtantialiter Deus. Probatur minor propoſitio. Characteres qui Deo ſoli conveniunt, ſunt proceſſio a Deo ipſo, expreſſa illius invocatio in Baptiſmatis formula, cogitationum cordis cognitio, collatio cæleſtis gratiæ quæ ſanctificet hominem, peccatorum remiſſio, in creaturis mente præditis habitatio tanquam in templo, Apoſtolorum, Doctorum, Epiſcoporum conſtitutio ac miſſio: Sed Scripturæ ea omnia tribuunt Spiritui ſancto, ut patebit attendenti ad ea quæ mox ſubjicienda ſunt.

Primo, Proceſſio unius ab alio in divinis arguit æqualitatem; eo nimirum argumento Patres quondam uſi ſunt, ut Verbi divinitatem adverſus Arianos aſſererent: ut videre eſt apud Ambroſium lib. 1. de Spiritu ſancto cap. 4. Nec id mirum eſt: ſiquidem procedere ab alio, eſt recipere ipſum eſſe principii, a quo eſt proceſſio. Atqui Spiritus ſanctus a Deo procedit, juxta illud Chriſti apud Joannem c. 16. *Cum autem venerit Paraclitus, quem mittam vobis a Patre Spiritum veritatis, qui a Patre procedit, ille teſtimonium perhibebit de me*.

Secundo. Ille vere ac ſubſtantialiter eſt Deus, cujus expreſſa invocatio neceſſario requiritur, ut Baptiſma valeat: non enim alterius quam Dei ipſius nomen invocatur in formula ſacramenti in quo fidem noſtram profitemur, ſcilicet fides non eſt in creaturam, ſed in Deum tantum: Atqui expreſſa invocatio Spiritus ſancti neceſſario requiritur, ut Baptiſma valeat; ita enim docet unanimis Patrum traditio, ut de ſacramentis agentes oſtendimus. Athanaſii eſt illud argumentum: ſic enim libro ad Serapionem loquitur: *Nam quid de Trinitate aliquid eximit, & in ſolo Patris nomine baptizatur, aut in ſolo nomine Filii, aut ſine Spiritu, in Patre ac Filio, nihil accipit; ſed inanis ac ſine initiatione manet tam ipſe quam qui tribuere videtur*. Præterea, is qui expreſſe invocatur in Baptiſmatis formula, in unum, cum Patre & Filio, majeſtatis ac honoris conſortium adjungitur: ergo utrique eſt æqualis. Addendum eſt, efficientiam Baptiſmatis non minus adſcribi Spiritui ſancto, quam aliis divinis perſonis: proindeque Deus eſt ſicut & aliæ perſonæ.

Tertio, Qui ſcrutatur internas homines cogitationes, vere ac ſubſtantialiter eſt Deus, juxta illud Scripturæ: *Scrutans corda & renes Deus*; atqui Spiritus ſanctus ſcrutatur internas hominis cogitationes: *Nobis autem* (ait Apoſtolus 1. ad Corinth. 2.) *revelavit Deus per Spiritum ſuum: Spiritus enim omnia ſcrutatur, etiam profunda Dei. Quis enim hominum ſcit, quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt? ita & quæ Dei ſunt, nemo cognovit, niſi Spiritus Dei*.

Quarto, Ille vere ac ſubſtantialiter eſt Deus qui confert gratiam, quæ hominem ſanctificet: ſiquidem (ut Baſilius ait in quinto adverſus Eunomium) *creatura non poteſt ſanctificare creaturam*: Atqui Spiritus ſanctus confert gratiam quæ hominem ſanctificet. Nam 1. non ob aliud in Epiſtola ad Romanos vocatur *Spiritus ſanctificationis*, ad Romanos octavo *Spiritus adoptionis*, ad Hebræos

bræos 11. *Spiritus gratiæ*, Actorum 15. gratia, qua gentes ſanctificatæ ſunt, Spiritui ſancto tamquam cauſsæ tribuitur: *In nationes gratia Spiritus ſancti effuſa eſt*: ad Romanos quinto, *Caritas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis*; ad Galatas quinto; *Fructus autem Spiritus eſt caritas, gaudium, pax, patientia, bonitas, longanimitas*.

Quinto, Qui peccata remittit, vere Deus eſt: atqui Spiritus ſanctus peccata remittit. Nempe 1. Spiritus ſanctus eſt principium, unde oritur poteſtas dimittendi peccata, qua Eccleſia fruitur: *Accipite* (inquit Chriſtus Joannis 20.) *Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis*. 2. Ei quoque tamquam cauſsæ tribuitur effectus poteſtatis miniſtri, qua per Baptiſmum peccata dimittuntur; nam non datur baptiſmus (ut jam ſuperius obſervatum eſt) niſi nomine, auctoritate, & invocatione Spiritus ſancti: *Baptizantes eos* (ait Chriſtus) *in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti*.

Sexto, Qui creaturis mente præditis inhabitat tamquam in templo, vere, ac ſubſtantialiter eſt Deus: Nam 1. ſolus Deus poteſt in creaturas illabi, ſeu, totum illarum eſse pervadere; ſunt enim Dei reſpectu, ſicut chryſtallus perlucida reſpectu ſolis. 2. Soli Deo templum debetur, quippe ipſi ſoli exhibendus eſt latriæ cultus. 3. Inhabitatio unius divinæ perſonæ in nobis efficit, ut a Patre ſimul ac Filio inhabitemur: atqui Spiritus ſanctus in creaturis mente præditis inhabitat tanquam in templo: *Neſcitis* (ait Apoſtolus 1. ad Corinth. 3.) *quia templum Dei eſtis, & Spiritus Dei habitat in nobis*? Capite 6. idem clarius aſserit: *An neſcitis, quoniam membra veſtra templum ſunt Spiritus ſancti*?

Septimo denique, Is a quo ſunt Apoſtolorum, Epiſcoporum, ac Doctorum conſtitutio ac miſſio, vere ac ſubſtantialiter eſt Deus: neque enim creatura poteſt Dei miniſtros conſtituere ac mittere: unde nec ipſe Chriſtus, ut homo eſt, ſemetipſum clarificavit, ut Pontifex fieret, nec Moyſes, nec Prophetæ ab omnibus miſſi ſunt ac conſtituti; ſed a Deo ipſo: Atqui Spiritus ſanctus conſtituit, ac miſit Apoſtolos, Epiſcopos, Doctores, Miniſtros: *Miniſtrantibus autem illis Domino & jejunantibus* (ait Lucas Actorum 13.) *dixit Spiritus ſanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus, ad quod aſſumpſi eos... Et ipſi quidem miſſi a Spiritu ſancto, abierunt*. Hæc pariter leguntur Actorum c. 20. *Attendite vobis, & univerſo gregi, in quo vos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei*. Capite 21. Agabus in Spiritum ſanctum, tamquam in auctorem, prophetiam ſuam refert: *Hæc dicit Spiritus ſanctus*, &c. Paulus 1. ad Timot. 4. eadem ratione loquitur: *Spiritus manifeſte dicit, quia in noviſſimis temporibus diſcedent quidam a fide*. Plurima ſimilia loca laudari poſſunt ex Scripturis, ſed brevitatis cauſa hic ea prætermittimus.

ARTICULUS II.

Utrum divinitas Spiritus ſancti poſſit ex Traditione demonſtrari.

Not. UT cum methodo pertractetur difficultas, de qua agitur, articulum hunc partiemur in tres paragraphos. In priore expendemus, quid Patres trium priorum ſæculorum docuerint de divinitate Spiritus ſancti: in altero quæremus, quid de eadem quæſtione ſenſerint quarti, quinti, & aliorum ſæculorum Patres.

§. I. *Quid de divinitate Spiritus ſancti ſenſerint Patres trium priorum ſæculorum.*

CONCLUSIO. Patres trium priorum ſæculorum docuerunt, Spiritum ſanctum eſſe vere ac ſubſtantialiter Deum.

Probatur. Inter Patres trium priorum ſæculorum non ultimum tenent locum Hermas, Clemens Romanus, Juſtinus, Athenagoras, Irenæus, Lucianus, Clemens Alexandrinus, Tertullianus, Origenes, Cyprianus, uterque Dionyſius, Romanus, & Alexandrinus, tandem Gregorius Thaumaturgus. Atqui ii Patres docuerunt, Spiritum ſanctum eſse vere ac ſubſtantialiter Deum: ergo, &c.

Hermas.

Hermas, ſeu auctor libri qui *Paſtor* inſcribitur, aſserit, humanam Chriſti naturam ſerviiſse Spiritui ſancto: *Cum igitur* (inquit) *corpus illud paruiſſet omni tempore Spiritui ſancto.... fortiter cum Spiritu ſancto comprobatum cum Deo* (in cælum) *receptum eſt*. Atqui humanitas Chriſti alii quam Deo ſervire non potuit nec debuit, cum inter ea quæ educta ſunt ex nihilo, principem locum tenuerit.

Clemens Romanus.

Clemens Romanus (teſte Baſilio, lib. de Spiritu ſancto, c. 29.) docuit, vitam eadem ratione convenire Spiritui ſancto, qua convenit Patri ac Filio: *Sed & Clemens antiquior* (verba ſunt Baſilii) *vivit, inquit, Deus & Dominus Jeſus Chriſtus, & Spiritus ſanctus*: atqui is, cui vita convenit eadem ratione, qua convenit Patri ac Filio, eſt vere ac ſubſtantialiter Deus. Confirmatur argumentum ex eo, quod Clemens Patrem, Filium ac Spiritum ſanctum opponat diis gentium, quibus vita non convenit; cum e contra Deus verus in Scripturis *Deus vivens* appelletur.

Dices, verba quæ Baſilius ex Clemente Romano laudat, neque in Epiſtola 1. Clementis, nec in ſecunda reperiri, ac proinde firmum non eſt argumentum, quod ex iis verbis deducitur.

Sed inanis eſt illa objectio: nam integram non habemus alteram Clementis Epiſtolam,

ſed

ſed tantum fragmenta quædam: itaque verba quæ Baſilius ex Clemente laudat, reperiebantur in iis ejuſdem Epiſtolæ fragmentis, quæ haud dubie Baſilius perlegerat.

Juſtinus.

Juſtinus Apologia quæ dicitur ſecunda, docet 1. Chriſtianos non eſſe atheos (ut gentiles calumniabantur:) *Fatemur quidem*, (ait) *nos talium qui habentur, Deorum eſſe expertes, & atheos, ſed non veriſſimi illius Dei, Patris videlicet, &c.* Docet 2. Chriſtianos Patrem, Filium ac Spiritum ſanctum eodem cultu, latriæ nimirum, de quo erat quæſtio, proſequi: *Verum* (inquit) *hunc ipſum, & qui ab eo venit ... Filium, & Spiritum ſanctum colimus & adoramus, cum ratione & veritate venerantes.*

Inde vero ſic arguitur: Ille vere ac ſubſtantialiter eſt Deus, cui Chriſtiani eumdem exhibent cultum, quem exhibent æterno Patri: atqui, ex Juſtino, Chriſtiani eumdem Spiritui Sancto cultum exhibent, quem æterno Patri: ergo, &c.

Athenagoras.

Athenagoras in ſua pro Chriſtianis apologia atheiſmi crimen, quod gentiles Chriſtianis imponebant, ſic repellit. *Quis igitur non miretur, cum audiat, nos qui Deum Patrem prædicamus, & Deum Filium, & Spiritum ſanctum, eorum in unitate virtutem, & in ordine diſtinctionem explicantes, atheos vocari?* Idem auctor eodem in libro ſic hiſce verbis Chriſtianorum de divinitate fidem proponit: *Deum aſſerimus, & Filium ejus Verbum, & Spiritum ſanctum, virtute unitos, Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum: Filius enim Patris mens, Verbum & ſapientia eſt, & effluentia, ut lumen ab igne Spiritus.*

Ex iis Athenagoræ textibus ſic argumentum conficitur: Ille credidit Spiritum ſanctum eſſe Deum, qui aſſeruit ideo Chriſtianos non eſſe atheos, quod profitentur ſe Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum colere: qui docuit, eum emanare ab eodem fonte, Patre nimirum, a quo Filius emanat; qui voluit, Spiritum ſanctum a Patre effluere ſicut lumen ab igne: atqui Athenagoras id aſſeruit, id docuit, id voluit: ergo Athenagoras credidit, Spiritum ſanctum eſſe vere ac ſubſtantialiter Deum.

Dices, Athenagoram non aſſerere, Spiritum ſanctum eſſe ejuſdem cum Patre, & Filio ſubſtantiæ, ſed tantum eorum virtutem.

Verum illa objectio nullius eſt momenti. Nam 1. Athenagoras aſſerit, ideo Chriſtianos non eſſe atheos, quod Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum venerentur: 2. Conceptis terminis aſſerit, Spiritum ſanctum eſſe Deum: *Deum aſſerimus* &c. 3. Eodem modo vult, Spiritum ſanctum eſſe Patris ac Filii virtutem, quo ibidem vult, Filium eſſe Patris Sapientiam: atqui Filius, ex Athenagora, eſt ſubſtantialis Sapientia Patris: ergo & Spiritus ſanctus eſt utriuſque ſubſtantialis virtus. Confirmatur ex eo, quod quidquid eſt in Deo, ſit Deus; ac proinde cum Sapientia illa, cum ea Virtus, ſint in Deo, Athenagora teſte, neceſſario ſunt Deus.

Irenæus.

Irenæus, lib. 1. adverſus hæreſes cap. 19. docet, Deum Patrem omnia, ſive viſibilia, ſive inviſibilia, non minus per Spiritum ſanctum, quam per Verbum olim condidiſſe, ac etiam nunc gubernare: *Nihil enim* (inquit) *indiget omnium Deus: ſed per Verbum & Spiritum ſuum omnia faciens & diſponens, & gubernans, & omnibus eſſe præſtans.* Eadem ratione loquitur lib. 4. cap. 37. *Nec enim indigebat horum* (Angelorum) *Deus ad faciendum quæ ipſe apud ſe præfinierat fieri, quaſi ipſe ſuas non haberet manus. Adeſt enim ei ſemper Verbum, & Sapientia, Filius & Spiritus, per quos, in quibus omnia libere & ſponte fecit.* Mox ibidem addit, ad imaginem Dei Patris, Filii, & Spiritus ſancti hominem conditum fuiſſe: *Ad quos loquitur dicens, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram.*

Idem S. Martyr, l. 5. c. 12. docet, Spiritum ſanctum in eo differre ab afflatu quo Adamus animatus eſt, quod Spiritus ſanctus ſit increatus, omnium rerum creator, afflatus e contra ſit creatus & temporalis: *Aliud eſt* (inquit) *afflatus vitæ, qui & animalem efficit hominem, & aliud Spiritus vivificans, qui & ſpiritualem efficit eum:* Addit, afflatum omni homini datum fuiſſe, cum e contra Spiritus ſanctus juſtis tantum conferatur: *Afflatum quidem communiter omni, qui ſuper terram eſt, populo dicens datum: Spiritum autem proprie his, qui conculcant terrenas concupiſcentias:* Tum ex Iſaja, diſtinguit originem Spiritus ſancti ob origine afflatus: *Propter quod rurſus ipſe Iſaias diſtinguens ea, quæ prædicta ſunt, ait, Spiritus enim a me exiet, & flatum omnem ego feci:* Obſervat, Iſaiam iis verbis prædixiſſe Spiritus ſancti, qui in Deo eſt, effuſionem in genus humanum: *Spiritum quidem proprie in Deo deputans, quem in noviſſimis temporibus effudit per adoptionem filiorum in genus humanum: afflatum autem communiter in conditione & facturæ oſtendens illum.* Addit tandem afflatum ideo eſſe temporalem, quia factus eſt, e contra Spiritum ideo eſſe æternum, quod minime factus ſit: *Aliud autem eſt, quod factum eſt, ab eo qui fecit. Afflatus igitur temporalis, Spiritus autem ſempiternus.*

Ex textibus, quos ex Irenæo mox laudavimus, Spiritum ſanctum eſſe Patris ac Filii virtutem, quo ibidem vult, Filium eſſe Patris Sapientiam: atqui Filium, ex Athenagora, ſic.

ſic licet argumentari. Ille credidit, Spiritum ſanctum eſſe vere ac ſubſtantialiter Deum, qui docuit, omnia per Spiritum facta fuiſſe; ea nimirum ratione S. Martyr utitur, ut Verbum eximat ex creaturarum numero, ipſiuſque divinitatem aſſerat; qui ſcripſit, Spiritum ſanctum cum Patre & Verbo operam ſuam contuliſſe ad hominis formationem; qui voluit, hominem ad Spiritus ſancti imaginem creatum fuiſſe, ſcilicet non ad creaturæ, ſed ad Dei ipſius imaginem homo primum factus eſt, juxta illud Scripturæ, quod ipſe Irenæus laudat: *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*; qui aſſeruit, Spiritum ſanctum in eo ab afflatu, ceteriſque rebus creatis differre, quod afflatus factus ſit, non autem Spiritus ſanctus; quod afflatus aliæque creaturæ temporales ſint, e contra vero Spiritus ſanctus ſit æternus; quod Spiritus ſanctus a Deo exierit: *Spiritus a me exiet*, cum e contra afflatus a Deo factus ſit: Atqui ea omnia docuit, aſſeruit, voluit, ſcripſit Irenæus: ergo credidit, Spiritum ſanctum eſſe vere ac ſubſtantialiter Deum.

Lucianus.

Lucianus floruit Marci Antonini temporibus, hoc eſt circa Chriſti annum 170. Illi adſcribitur Dialogus, qui Philopatris inſcribitur. In eo dialogo loquens inducitur Chriſtianus, qui ethnicum myſteria religionis edoceat. Roganti ethnico atque dicenti: *Quenam igitur tibi jurabo?* Tryphon, Chriſtiani perſonam ſuſtinens, ſic reſpondet: *Deum alte regnantem, magnum, immortalem, cæleſtem, Filium Patris, Spiritum ex Patre procedentem, unum ex tribus, & ex uno tria*. Illud Tryphonis reſponſum ethnicus excipit hac interrogatione: *Non intelligo, quid dicas, Unum tria, Tria unum.*

In eo textu tres perſonæ SS. Trinitatis clare deſignantur. Scilicet ille Deus alte regnans, eſt Deus Pater, qui ideo primus ſemper nominatur, quod ſit totius divinitatis fons & origo; deinde Filius Patri ſubjungitur tanquam perſona, quæ a Patre diſtincta ſit: tandem nominatur Spiritus ſanctus, qui ex Patre tanquam a primo divinitatis principio procedit. Eas vero perſonas unam ac eamdem eſſentiam habere, demonſtrat hæc altera hominis ethnici interrogatio: *Non intelligo quid dicas, Unum tria, Tria unum.*

Dices, equidem eo in dialogo recte explicari Chriſtianæ religionis de Trinitate fidem, verum nullius eſſe momenti argumentum ex eo deſumptum, eo quod Dialogus iſte non ſit Luciani, ſed hominis ethnici, qui ipſum edidit, ut illuderet Chriſtianæ religioni.

Sed futilis eſt ea objectio; Nam conſtat, ſcriptum eſſe dialogum illum ab auctore Luciano coætaneo, proindeque proponit fidem, quam Luciani temporibus, Chriſtiani de Trinitate profitebantur.

Clemens Alexandrinus.

Clemens Alexandrinus integram Trinitatem agnoſcit: Pædagog. l. 1. c. 6. ſic loquitur: *Unus quidem eſt univerſorum Pater: unus eſt etiam Verbum univerſorum; & Spiritus ſanctus, unus qui & ipſe eſt ubique*. In quæ quidem verba obſervandum eſt, cuique perſonæ vim divinam tribui: Primæ quidem, quod ſit Pater univerſorum: Secundæ, quod ſit Verbum univerſorum: Tertiæ vero, quod ſit in univerſis.

Ejuſdem Pædagog. l. 3. c. 7. hæc habet: *Gratias agamus ſoli Patri, & Filio, Filio & Patri, Pædagogo & Magiſtro Filio, una cum ſancto Spiritu, per omnia uni, in quo omnia, per quem eſt quod ſemper eſt*. Auctor (ut patet) docet, æqualiter agendas eſſe gratias Patri, & Filio, ac Spiritui ſancto: eos igitur cenſet eſſe prorſus æquales. Aſſerit Patrem, Filium & Spiritum ſanctum eſſe per omnia & in omnibus unum, non quidem perſona, ſed natura: arbitratus eſt igitur, unam eſſe in tribus perſonis naturam.

Tertullianus.

Tertullianus libro de Pudicitia c. 21. diſerte profitetur: *Trinitatem unius Divinitatis, Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum.*

Idem auctor libro adverſus Praxeam c. 2. poſt recitatam fidei regulam ſic loquitur: *Dandus eſt retractationi locus; vel ne videatur iſta perverſitas non examinata, ſed præjudicata damnari. maxime hæc, quæ ſe exiſtimat meram veritatem poſſidere, dum unicum Deum non alias putat credendum, quam ſi ipſum eumdemque & Patrem & Filium & Spiritum Sanctum dicat. Quaſi non ſic unus ſit omnia, dum ex uno omnia, per ſubſtantiæ ſcilicet unitatem; & nihilominus cuſtodiatur œconomiæ ſacramentum, quæ unitatem in Trinitatem diſponit. tres dirigens, Patrem, Filium & Spiritum ſanctum*. Ex iis verbis patet evidenter, 1. Tertullianum agnoſcere, Spiritum ſanctum eſſe unam e divinis perſonis, 2. eum eſſe ejuſdem ſubſtantiæ cum aliis perſonis.

Ejuſdem libri capite 13. expreſſis verbis aſſerit, Spiritum ſanctum eſſe Deum, licet ſit perſona quæ a Patre & Filio diſtincta ſit: *Duos quidem definimus* (inquit) *Patrem & Filium, etiam tres cum Spiritu ſancto ... Duos tamen Deos nunquam ex ore noſtro proferimus: non quaſi non & Pater & Deus, & Filius Deus, & Spiritus ſanctus, Deus & Deus unuſquiſque.*

Ex iis Tertulliani textibus ſic argumentum conficitur. Ille credidit, Spiritum ſanctum eſſe

Digitized by Google

eſse Deum, qui ſcripſit, Spiritum ſanctum unius eſse cum Patre & Filio divinitatis; qui aſseruit, credi debere unicum Deum qui ſit Pater, Filius, & Spiritus ſanctus; qui docuit, Spiritum ſanctum cum Patre & Filio efficere unitatem in Trinitate; qui tandem voluit, Spiritum ſanctum eſse eadem ratione Deum, qua Pater & Filius: Atqui ea omnia Tertullianus ſcripſit, aſseruit, & docuit: ergo credidit, Spiritum ſanctum eſſe vere ac ſubſtantialiter Deum. Vide eumdem auctorem iis locis ubi egimus de Verbi divinitate.

Origenes.

Origenes eadem ratione locutus eſt de Spiritu Sancto, qua de Verbo: ac proinde, cum Verbi divinitatem aſseruerit, præſertim in libris quos contra Celſum Philoſophum Epicureum exaravit, aſseruit quoque divinitatem Spiritus ſancti. Vide loca, quæ de divinitate Verbi diſserentes laudavimus; vide etiam totum ejuſdem auctoris opus adverſus Celſum; vide etiam Bellarminum, libro 1. de Chriſto, cap. 10.

Nobis hic ſatis ſit unicus textus, quem Pamphilus in apologia laudat ex libro 1. Periarchon ubi Origenes inter dogmata credita neceſsaria, hæc ponit: *Primo quod unus eſt Deus qui omnia creavit .... Tum deinde quod Jeſus Chriſtus ante omnem creaturam natus ex Patre eſt .... Incarnatus eſt, cum Deus eſſet, & homo factus manſit, quod Deus erat .... Tum deinde honore ac dignitate Patris & Filii ſociatum eſſe Spiritum ſanctum.*

Inde vero ſic arguitur. Ille docuit, Spiritum ſanctum eſse Deum, qui aſseruit, eum eſse tum dignitate, tum honore, ſociatum Patri ac Filio: neque enim aliqua creatura, ſive dignitate, ſive honore, poteſt eſse Deo Patri, ac Filio ſociata: nempe ſocietas illa æqualitatem importat: Atqui Origenes aſseruit, Spiritum ſanctum eſse tum dignitate tum honore ſociatum Deo Patri ac Filio: ergo docuit, Spiritum ſanctum eſse vere ac ſubſtantialiter Deum.

Cyprianus.

Cyprianus libro de unitate Eccleſiæ, laudat verſiculum ſeptimum capitis quinti primæ Joannis Epiſtolæ, quo trium SS. Trinitatis perſonarum conſubſtantialitas ac diſtinctio perſonalis aſseritur: *De Patre*) inquit cap. 4.) *Filio & Spiritu ſancto ſcriptum eſt, Hi tres unum ſunt.*

In Epiſtola ad Jubajanum, probat, baptiſmum ab hæreticis datum non valere, quod nec Deus Pater, nec Deus Filius, nec Deus Spiritus ſanctus per ejuſmodi baptiſmum remiſſionem peccatorum operentur: *Si baptizari quis apud hæreticos potuit, utique & remiſſam peccatorum conſequi potuit. Si peccatorum remiſſionem conſecutus eſt, & ſanctificatus eſt, & templum Dei factus eſt, quæro, Cujus Dei? Si creatoris, non potuit, qui in eum non credidit. Si Chriſti, nec hujus fieri poteſt templum, qui negat Deum Chriſtum. Si Spiritus ſancti, cum tres unum ſint, quomodo Spiritus ſanctus placatus ei eſſe poteſt, qui aut Patris aut Filii inimicus eſt.*

Eadem in Epiſtola idem S. Martyr baptiſma, quod quis, ſolo nomine Chriſti invocato, contulerit, irritum eſse ex eo probat, quod *ipſe Chriſtus gentes baptizari jubeat in plena & adunata Trinitate.*

Jam vero ſic ex laudatis Cypriani textibus licet argumentari. Ille cenſuit, Spiritum ſanctum eſse vere ac ſubſtantialiter Deum, qui aſseruit eum eſse unum natura cum Patre & Filio; qui dixit, eum eſse Deum eadem ratione, qua Pater & Filius; qui docuit, irritum eſse baptiſma datum abſque invocatione Spiritus ſancti: Atqui ea omnia aſseruit, ac docuit Cyprianus: ergo cenſuit, Spiritum ſanctum eſse vere ac ſubſtantialiter Deum.

Ambo Dionyſii, Romanus & Alexandrinus.

Dionyſius Romanus prolixam Epiſtolam ſcripſit adverſus Sabellianos, qui ſua ætate in Lybia graſsari cœperant. Integra non extat illa Epiſtola, ſed plurima illius fragmenta reperire eſt apud Athanaſium libr. de decretis Synodi Nicænæ.

Ubi S. Pontifex ea in Epiſtola plurimis confutavit Sabellianos, qui tres SS. Trinitatis perſonas, nomine tantum, non re, diſtinctas eſse contendebant, aggreditur oppoſitum dogma, eorum ſcilicet, qui tres perſonas ita diſtinguebant, ut etiam tres ſubſtantias admitterent. Docet itaque 1. tres SS. Trinitatis perſonas, licet a ſe invicem realiter diſtinctas, tamen minime ſeparatas eſse, ſed eſse in ſe invicem per mutuam inhabitationem, quam Theologi vocant circumince ſſionem: *Etenim neceſſe eſt uniri omnium Deo Dei Verbum, & in Deo manere & habitare Spiritum ſanctum.* Docet 2. omnipotentem Deum, ſeu Patrem, eſse totius Trinitatis caput: *Jam vero divinam quoque Trinitatem in unum, velut in caput quoddam, & ſummum, (omnipotentem Deum univerſorum dico) colligi & coaleſcere, prorſus eſt neceſſe.* Docet 3. credendam eſse SS. Trinitatis divinam unitatem: *Non igitur dividenda eſt in tres deitates admirabilis & divina unitas.* Docet 4. illam SS. Trinitatis divinam unitatem exprimi fide in Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum: *Sed credendum eſt in Deum Patrem omnipotentem, & in Chriſtum Jeſum Filium ipſius, & in Spiritum ſanctum.* Docet 5. ea unitate ac Trinitate ſanam de Deo doctrinam conſervari: *Ita enim (ait) & divina Trinitas, ſimulque ſancta prædicatio monarchiæ conſervari poſſunt.*

Ex iis Dionyſii Romani textibus ſic demonſtratur divinitas Spiritus ſancti. Ille vere ac ſubſtantialiter eſt Deus, qui eodem modo uni-

Digitized by Google

unitur Deo Patri, quo Verbum; qui pertinet ad Trinitatem, cujus caput, & origo eſt Deus Pater; ideo enim Verbum (ut ſuperius oſtenſum fuit) eſt Deus, quod originem ſuam Deo Patri debeat: qui eſt primarium objectum fidei, quam quis profiteri debet, ut Chriſtianus cenſeatur. Atqui, ex Dionyſio Romano, Spiritus Sanctus eodem modo, quo Verbum, unitur Deo Patri; pertinet ad Trinitatem, cujus caput eſt Deus Pater; eſt primarium objectum fidei, quam quis profiteri debet, ut Chriſtianus cenſeatur: Ergo Spiritus Sanctus, ex Dionyſio Romano, eſt vere ac ſubſtantialiter Deus.

Dionyſius Alexandrinus, idem de Spiritu ſancto ſenſit, quod Romanus. Scripſit nimirum 1. eum ab SS. Trinitatis perſonis ſeparari non poſse; ſcripſit 2. inviſibilem & indiminutam Trinitatem in unitatem colligi: Unde ſic in forma licet argumentari. Ille eſt Deus, qui nec a Patre, nec a Filio poteſt ſeparari; ſcilicet mutua inhabitatio eſt efficax pro ſubſtantiali unitate argumentum, unde inter Deum & creaturas non poteſt habere locum: Ille eſt Deus, qui cum aliis perſonis, licet a ſe diſtinctis, in unitatem colligitur; neque enim alia eſt ea unitas, quam unitas eſsentiæ: Atqui, ex Dionyſio Alexandrino, Spiritus ſanctus ſeparari non poteſt ab aliis SS. Trinitatis perſonis; cum eis, licet perſona diſtinctis, ad unitatem colligitur; Ergo ex Dionyſio Alexandrino, Spiritus ſanctus eſt vere ac ſubſtantialiter Deus. Vide Hujuſce tomi p. 22. & ſeq.

Gregorius Thaumaturgus.

Quid de Spiritu ſancto ſenſerit Gregorius Thaumaturgus, qui utrique Dionyſio, Romano & Alexandrino, coætaneus fuit, demonſtratur ex fidei confeſſione ab eo edita, quam retulimus ſuperius pagina 23.

In ea autem fidei confeſſione Gregorius docet Spiritum ſanctum pertinere ad divinam Trinitatem, ipſum non minus æternum eſſe, quam ſint Pater & Verbum; addit, perſonas, quibus Trinitas conſtituitur, non eſſe quid creatum & immutabile: *Non igitur* (inquit) *creatum quid ac ſervum in Trinitate, neque ſuperinductitium aliquid & adventitium, quaſi prius non exiſtens, poſterius vero adveniens: Non ergo defuit unquam Filius Patri, neque Filio Spiritus, ſed immutabilis & invariabilis, eadem ſemper manet Trinitas.*

Ex quo textu ſic Macedoniani poſſunt impugnari. Ille eſt Deus, qui pertinet ad Trinitatem; in qua nec quid creatum ac ſervum reperitur; qui non minus eſt æternus, quam ſint Pater & Filius; qui immutabilis & invariabilis eſt. Atqui ex Gregorio Thaumaturgo, Spiritus ſanctus eſt hujuſmodi: ergo &c.

§. II. *Quid de divinitate Spiritus ſancti ſenſerint quarti, quinti, ac ſequentium ſæculorum Patres?*

CONCLUSIO. Quarti, quinti, & aliorum ſequentium ſæculorum Patres docuerunt, Spiritum ſanctum eſse Deum.

Probatur 1. Athanaſius tum in libro ad Serapionem, tum in pluribus ſuis operibus divinitatem Spiritus ſancti non minus aperte adſtruit contra Pneumatomachos, quam Verbi divinitatem adverſus Arianos. 2. Baſilius in libro, quem contra Eunomium inſcripſit *De Spiritu ſancto*, idem dogma fuſe demonſtrat, ac ſolvit, quæ adverſus illud ab hæreticis objiciebantur. 3. Eamdem Catholicam veritatem tuitus eſt Ambroſius integro volumine, quod, ſicut antea Baſilius, de Spiritu ſancto inſcripſit. 4. Gregorius Nazianzenus oratione 37. ac pluribus aliis, Macedonianorum hæreſim impugnavit.

Probatur iterum 1. Ægypti Eccleſia poſt Imperatoris Conſtantii obitum, Alexandriæ ſub Athanaſio ad Concilium coacta, aperte definiit, Spiritum ſanctum eſſe Deum: *Convenerunt ergo ex diverſis civitatibus Epiſcopi* (inquit Socrates hiſt. lib. 3. cap. 7.) *& de pluribus rebus valde neceſſariis inter ſe contulerunt. At ſancti quidem Spiritus divinitatem illic aſſeruerunt, eum in conſubſtantiali Trinitate comprehendentes.* 2. Tota Orientalis Eccleſia ad generalem Synodum Conſtantinopoli ſub Theodoſio Magno, anno 381. congregata, in ſymbolo a ſe edito aperte profeſsa eſt: *Credendum eſſe in Spiritum ſanctum, Dominum, vivificantem, qui ex Patre procedit, qui cum Patre & Filio ſimul adoratur & conglorificatur.* 3. Eccleſia Romana, quoad illud caput, admiſit Synodum Conſtantinopolitanam in Concilio, quod ſub Damaſo celebratum eſt. 4. A quarto ſæculo ad hæc uſque tempora, tum apud Orientales, tum apud Occidentales, illæſa permanſit fides de articulo, de quo agitur. Eam nimirum fidem profitentur etiam nunc tum Græci tum Latini, quamvis in aliis capitibus diſſentiant. 5. In octava generali ſynodo, quæ celebrata fuit adverſus Photium, in Lugdunenſi, cui Orientales adfuerunt, in Florentina, cui Joſephus Patriarcha Conſtantinopolitanus, aliique ex Oriente Epiſcopi aut per ſe aut per legatos aderant cum ipſo Orientis Imperatore, idem definitus ac receptus eſt.

Quæres 1. quid Nicæna 1. Synodus edixerit de divinitate Spiritus ſancti.

Reſp. 1. Nicænam Synodum nihil ſtatuiſſe in cauſsa, de qua eſt quæſtio: Nec id mirum eſt, quippe quod nec ipſe Arius nec aliquis ex illius diſcipulis, ante Concilium Nicænum I. blaſphemaſset (aperte ſaltem) adverſus divinitatem Spiritus ſancti. Baſilii eſt ea reſponſio, Epiſt. nimirum 78. ſcribit, *paullatim progreſſum habuiſſe mala impietatis ſemina, quæ antea ab auctore illius hæreſis Ario jacta, ab iis deinde qui ipſius*

pra-

Digitized by Google

propugnanda dogmata male ſuſceperant, ad Eccleſiarum perniciem nutrita ſunt.

Quæres 2. quid Euſebius Cæſarienſis, quid Baſilius Ancyranus, aliique tum Ariani tum Semiariani ſenſerint de divinitate Spiritus ſancti.

Reſp. ad 1. Euſebium Cæſarienſem peſſime ſenſiſſe de divinitate Spiritus Sancti: lib. 5. contra Marcellum Epiſcopum Ancyranum, qui apud Arianos Sabellianus audiebat, ſcripſit (ait Petavius) *Paraclitum nec Deum eſſe, nec Filium*. Sed Petavii pace dixerim, argumentum ex iis verbis deſumptum, non multum habere roboris, quia Dei nomine Euſebius intelligit perſonam Patris, unde addit, *Neque Filius*, ſignificans, Spiritum ſanctum perſonam eſſe a Patre & Filio diſtinctam, contra quod ſentiebant Sabelliani, quibus Euſebius Marcellum accenſebat. Verum impietatem aperte tradit lib. 5. de Demonſtratione c. 4. eo nimirum loci ſcribit, Chriſtum non ſolum Davidis eſſe dominum, ſed etiam Spiritus ſancti, adeoque multo magis Angelorum & aliarum rerum omnium creatarum. 3. Agentes de Verbi divinitate, probavimus, Euſebium Cæſarienſem impenſe Arianiſmo faviſſe: at ex Arianiſmo evidenter ſequebatur blaſphemia, de qua eſt hic quæſtio: ſiquidem argumenta quibus Ariani Verbi divinitatem impugnabant, vim habebant adverſus divinitatem Spiritus ſancti: nam præcipuum erat, quod per Verbi conſubſtantialitatem cum Patre Sabellianiſmus in Eccleſiam inveheretur.

Reſp. ad 2. Baſilium Ancyranum circa divinitatem Verbi Catholicum audiiſſe apud Hilarium ac multos alios veteres, tum quod Anomœorum hoſtis inſenſiſſimus extiterit, tum etiam quod fidei formula Concilii Ancyrani, cui præfuit, in Catholicum ſenſum (ut ſuperius oſtenſum eſt) explicari poſſit: tum denique quod œconomiæ tantum cauſſa vocem, *Conſubſtantialis*, omiſiſſe viſus ſit. Tamen, eo quod ab aliis veteribus inter Semi-arianos recenſitus fuerit, audiit tamquam hoſtis divinitatis Spiritus ſancti. Verum immerito id erroris adſcriptum eſt ipſi. Nam 1. non omnes Semi-ariani, ſed ii tantum qui Macedonio adhærebant, negarunt divinitatem Spiritus ſancti. 2. Nullum monumentum proferri poteſt, quo probetur, Baſilium Ancyranum impie ſenſiſſe de Spiritu ſancto. 3. E contra Epiphanius hæreſi 73. quæ eſt Semiarianorum, teſtatur, hæc verba legi in Epiſtola Synodica Concilii Ancyrani, cui Baſilius præfuerat: *Credimus igitur in Patrem & Filium & Spiritum ſanctum, non in creatorem & creaturam. Aliud eſt enim creator & aliud Pater & Filius*; quibus quidem verbis aperte declaratur, Spiritum ſanctum non eſſe creaturam, nempe ibidem, aſſeritur, non eſſe credendum in creatorem & creaturam, licet credendum ſit in Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum. Petavio viſum eſt, voces iſtas, *Et Spiritum ſanctum*, formulæ poſtea inſertas fuiſſe: Sed levia ſunt momenta, quibus nititur. Non enim obſtat, quod in eo Concilio nulla poſthac fiat mentio Spiritus ſancti, licet copioſa fiat de Filio: Siquidem tunc non de Spiritu ſancto, ſed de ſolo Filio lis erat: ſcilicet formula Concilii Ancyrani edita eſt præſertim adverſus formulam quæ ſecunda Sirmienſis paſſim appellatur, & in qua purus Arianiſmus (ut ſuo loco dictum eſt) fuerat aſſertus.

Quæres 3. cur Concilium Conſtantinopolitanum I. Spiritum ſanctum expreſse non dixerit Deum, quemadmodum Concilium Nicænum I. expreſse Verbum vocaret Deum, *Deum de Deo*.

Reſp. Concilium Conſtantinopolitanum I. non obſcure in ſymbolo definiiſse, Spiritum ſanctum eſse Deum, ſiquidem definiit, eum ſimul cum Patre & Filio adorari: Is autem cui exhibetur idem omnino cultus, qui Patri & Filio, haud dubie Deus eſt. Addendum eſt, Concilium in Epiſtola Synodica quam miſit ad Damaſum Papam, expreſſis verbis Spiritui ſancto tribuiſse eamdem quam Patri & Filio divinitatem; ac aſseruiſse, eum eſse ceteris perſonis conſubſtantialem & coæternum.

§. III. *Solvuntur argumenta quibus impugnatur divinitas Spiritus ſancti.*

Not. **A**Rgumenta quæ pro Macedonianis objici poſſunt adverſus divinitatem Spiritus ſancti, reducuntur ad quædam tum Scripturæ tum Traditionis argumenta, quæ breviter hic expendenda ſunt.

Objicies 1. Quæ diſſimili modo in Scripturis exprimuntur, diſſimilis ſunt naturæ: atqui Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus diſſimili modo exprimuntur in Scripturis, nempe Pater exprimitur per præpoſitionem *Ex*, Filius per præpoſitionem *Per*, & Spiritus ſanctus per præpoſitionem *In*. Ita apud Baſilium lib. de Spiritu ſancto c. 2. Aetiani ratiocinantur; nixi hac Apoſtoli loquendi ratione primæ ad Corinth. 8. *Nobis tamen unus Deus Pater, ex quo omnia, & nos in illum, & unus Dominus Jeſus Chriſtus, per quem omnia, & nos per ipſum, & unus Spiritus ſanctus in quo omnia.*

Reſp. diſt. min. Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus *aliquando* diſſimili modo exprimuntur: neg. min. Silicet ſæpius cum una ac eadem perſona tres illæ propoſitiones conjunguntur, ut videre eſt in hac Apoſtoli ſententia ad Rom. XI. *Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia.*

Objicies 2. Ille non eſt Deus, qui nuſquam in Scripturis dicitur Deus, quem Scri-

Digitized by Google

Scripturæ nuſquam aſſerunt adorari debere: atqui Spiritus ſanctus nuſquam in Scripturis dicitur Deus; Scripturæ nuſquam aſſerunt, eum adorari debere: ergo non eſt Deus.

Reſp. neg. maj. Ratio eſt, quia ſolum ſcriptum Dei Verbum non eſt principium, ex quo eruantur fidei veritates; id enim virtutis habet etiam traditio, quæ eſt non ſcriptum Dei verbum; ac proinde non ſequeretur, Spiritum ſanctum non eſſe Deum, præciſe ex eo, quod illius divinitas in Scripturis non contineretur.

Reſp. 2. data maj. diſting. min. Spiritus ſanctus nuſquam in Scripturis *explicite* dicitur Deus, conc. min. nuſquam *implicite* dicitur Deus, neg. min. ſcilicet Scripturæ teſtantur, Spiritum ſanctum a Patre procedere, ipſum eſſe primarium fidei objectum, eamdem cum reliquis perſonis efficientiam habere, inhabitare tamquam in templo in creaturis ratione præditis: ea autem omnia (ut ſuperius oſtenſum eſt) demonſtrant illius divinitatem.

Objicies 3. Ille non eſt Deus, quem Scripturæ teſtantur gemere, interpellare, poſtulare pro nobis: nempe gemitus Deum dedecet: poſtulatio ac interpellatio inferioritatem arguunt reſpectu ejus, a quo oratur ac interpellatur; nam propter eam rationem Chriſtus, qui in cælis (ut ait Joannes) apparet vultui Dei pro nobis, ſub ea ratione, ſub qua orat, ſeu prout eſt homo, inferior eſt Patre: Atqui Scripturæ teſtantur, Spiritum ſanctum gemere, interpellare, poſtulare pro nobis: *Ipſe Spiritus* (verba ſunt Apoſtoli ad Rom. 8.) *poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus*.

Reſp. diſt. maj. Ille non eſt Deus, quem Scripturæ teſtantur gemere pro nobis, interpellare, poſtulare, proprie, conc. maj. gemere, interpellare, poſtulare, metaphorice, neg. maj. Propter rationes in argumento propoſitas Spiritus ſanctus proprie nec gemit, nec interpellat, nec poſtulat pro nobis: at vero gemit, interpellat, poſtulat metaphorice, quia nos gementes & poſtulantes efficit, ſeu (ut loquitur Auguſtinus Epiſt. 105.) nobis interpellandi & gemendi inſpirat effectum: *Dictum eſt*, ait, *interpellat pro Sanctis, quia interpellare Sanctos facit, ſicut dictum eſt: Tentat vos Dominus Deus noſter; ut ſciat ſi diligatis eum, hoc eſt, ut ſcire vos faciat*.

Inſtabis. Si Spiritus ſanctus eo ſenſu gemit, interpellat, ac poſtulat pro nobis, quod nos gementes, interpellantes, & poſtulantes faciat, Pater eodem ſenſu recte dici poterit gemere, interpellare, poſtulare pro nobis: ſiquidem effectus ad extra, ut eſt inſpiratio effectus ad gemendum & poſtulandum, communis eſt toti Trinitati: ſed abſurdum eſt conſequens: neque enim unquam apud ſacros ſcriptores obtinuit ille loquendi modus, quo Pater diceretur gemere, interpellare, ac poſtulare pro nobis.

Reſp. neg. maj. Ratio eſt, quia invaluit uſus, & quidem Scripturarum conſuetudine confirmatus, ut quædam opera, licet toti Trinitati communia, certo quodam modo, quem Theologi appropriationem vocant, uni perſonæ, non autem alteri, tribuantur: ſic, quod Pater ſit fons ac origo totius Trinitatis, omnipotentia ei adſcribitur; quod Filius ſit Verbum Patris, dicitur Sapientia; tandem quod Spiritus ſanctus per mutuum Patris ac Filii amorem producatur, operationes quæ ad noſtram ſanctificationem ſpectant, ſpeciali ratione ei tribuuntur.

Objicies 4. Ille non eſt Deus, qui nec eſt genitus, nec ingenitus: atqui Spiritus ſanctus non eſt ingenitus; id enim ſoli Patri convenit: non eſt quoque genitus, alioquin eſſet Filius: nempe terminus qui ex generatione reſultat, eſt Filius, quia producitur in ſimilitudinem naturæ.

Reſp. neg. maj. Ratio eſt, quia inter genitum & ingenitum datur aliquod medium, ſcilicet procedens alia via, quam per generationem: de ea proceſſionis ſpecie, diſſertatione ſecunda inferius fuſe dicetur.

Objicies 5. Qui a ſemetipſo non loquitur, & ea tantum profert, quæ audit ab alio, non eſt Deus: fungitur nimirum legati officio, quod quidem Deum dedecet: atqui (dicente Chriſto Joannis 16.) Spiritus ſanctus non loquitur a ſemetipſo, ſed tantum quæcumque audit, loquitur: ergo non eſt Deus.

Reſp. diſt. maj. Qui non loquitur a ſe ipſo, tamquam legatus alterius, non eſt Deus, conc. maj. tamquam non legatus alterius, neg. maj. Spiritus ſanctus non eſt legatus aut Patris aut Filii, quia non minus quam Pater & Filius, proprio nomine loquitur. Non ita tamen proprio nomine loquitur, ut ſuam ſapientiam, & ſuum eſſe a Patre & Filio non receperit; immo quæcumque loquitur, ea ſimul cum eſſentia ſua ab eis accepit. *Non ergo loquetur a ſemetipſo* (ait Auguſtinus tractatu 99. in Joannem) *ſed quæcumque audiet, loquetur. Ab illo audiet, a quo procedit. Audire, illi ſcire eſt: ſcire vero eſſe. Quia ergo non eſt a ſemetipſo, ſed ab illo, a quo procedit, a quo illi eſt eſſentia, ab illo ſcientia, ab illo igitur audientia; quia nihil eſt aliud, quam ſcientia*.

Objicies 6. Baſilius Epiſt. 42. apud Petavium lib. 1. de Trinitate cap. 14. hæc habet de Dionyſio Alexandrino: *Hunc* (de Spiritu ſancto loquitur) *ab adorandæ deitatis conſortio ſegregaſſe, & creatæ ac ſervili naturæ annumeraſſe fertur*. Idem Baſilius non videtur crediliſſe ſemper, Spiritum ſanctum eſſe Deum, non enim in omnibus ſuis operibus auſus eſt eum appellare Deum: cum autem

eam

Digitized by Google

quærendum eſt 1. quot ſint proceſſiones paſſivæ, 2. quot ſint activæ.

CONCL. 1. Duæ ſunt tantum in divinis proceſſiones paſſivæ.

Probatur. Tot ſunt proceſſiones paſſivæ, quot ſunt termini producti per proceſſiones activas: atqui duo tantum ſunt termini producti per proceſſiones activas, Verbum nimirum & Spiritus ſanctus: Cum enim Pater (ut ſuperius obſervatum eſt ex traditione) ſit fons, origo ac principium totius deitatis, a nulla alia perſona generari aut produci poteſt; ac proinde Filius & Spiritus ſanctus ſunt ſolæ perſonæ, ſeu termini, qui per proceſſiones activas in divinis producuntur.

CONCL. 2. Proceſſio activa, ſumpta realiter & a parte rei, eſt una tantum.

Probatur. Proceſſio activa, ex obſervatis, eſt actus, per quem datur eſſe Verbo & Spiritui ſancto: atqui unus tantum eſt realiter & a parte rei actus ille: ſiquidem actus in Deo non diſtinguuntur a parte rei; omne enim abſolutum quod in Deo reperitur, eſt una ac maxime ſimplex ſubſtantia.

CONCL. 3. Duæ tantum ſunt in divinis proceſſiones activæ, virtualiter diſtinctæ.

Probatur 1. Ex obſervatis, proceſſiones activæ ſunt actus, per quos aliquæ perſonæ in divinis producuntur: atqui illi actus ſunt tantum duo, virtualiter diſtincti; nam tot & non plures ſunt actus illi, quot in Deo ſunt actus immanentes, a ſe invicem virtualiter diſtincti: ſed actus immanentes virtualiter a ſe invicem diſtincti, in divinis ſunt duo tantum, intelligere ſcilicet & velle; alii enim omnes actus qui in Deo cogitari poſſunt ſunt tranſeuntes, ut ſunt creatio, conſervatio, deſtructio rerum, & alia hujuſmodi: ergo &c.

Probatur 2. Tot ſunt proceſſiones activæ virtualiter diſtinctæ, quot ſunt earum termini: neque enim actus Dei immanentes virtualiter diſtinguuntur, niſi ratione terminorum qui per eos producuntur: atqui fide conſtat, duos tantum eſſe terminos divinarum proceſſionum, Filius & Spiritus ſanctus: ergo ſunt tantum duæ proceſſiones activæ virtualiter diſtinctæ.

Objicies 1. Si eſſent in divinis plures proceſſiones activæ, quælibet earum non eſſet infinita in genere proceſſionis: ſed abſurdum eſt conſequens: ergo & antecedens. Probatur maj. Illud non eſt infinitum in genere proceſſionis activæ, quod non continet omnes proceſſiones activas: atqui quælibet proceſſio activa in divinis non contineret omnes proceſſiones activas: ſi enim contineret omnes, non eſſet multiplex, ſed una tantum proceſſio, quod eſt contra ſuppoſitionem.

Reſp. ad 1. neg. maj. Ad 2. neg. min. Ad 3. diſt. antec. Si una proceſſio contineret omnes proceſſiones, non eſſet multiplex proceſſio realiter & actu, conc. ant. non eſſet multiplex virtualiter, neg. ant. Generatio Verbi, & productio Spiritus ſancti non ſunt duæ entitates realiter & actu diſtinctæ, ſed una, & quidem maxime ſimplex, quæ tamen eſt virtualiter multiplex: nempe idem præſtat, ac ſi revera eſſent duæ actiones a parte rei actu diſtinctæ, hoc eſt, producit duplicem terminum, ſeu duas perſonas, tum a ſe invicem, tum a Patre realiter diſtinctas. Vide quæ harum Inſtitutionum Tom. 1. dicta ſunt de diſtinctione attributorum a ſe invicem, & quæ dicentur inferius de diſtinctione relationum ab eſſentia divina.

Objicies 2. Non eſt potior ratio, cur ex intellectione & volitione oriantur aliquæ proceſſiones, quam ex potentia & bonitate: atqui ex potentia & bonitate non oriuntur aliquæ proceſſiones, alioquin quatuor proceſſiones in divinis admitti deberent, quod quidem eſt contra theſim: ergo nec aliquæ oriuntur ex intellectione & volitione.

Reſp. neg. maj. Ratio diſparitatis eſt 1. quia actio potentiæ eſt ad extra, e contra proceſſio (ut patet ex obſervatis) eſt ad intra. 2. Bonitas ex ſe & ſecundum ſuum conceptum non dicit aliquam actionem, e contra vero proceſsio eſt activa, cum per eam Verbum & Spiritus ſanctus producantur.

QUÆSTIO III.

De proceſſione Verbi a Patre.

Not. DE proceſsione Verbi a Patre quærendum eſt 1. utrum dicatur generatio: 2. quænam ſit propria generationis idea: 3. utrum reddi poſsit ratio, cur Verbi proceſsio dicatur generatio.

CAPUT PRIMUM.

An Verbi proceſſio nominetur generatio.

Not. ARiani conſtanter negarunt, Verbi proceſsionem nominari debere generationem: nec mirum; cum enim nollent Verbum eſse vere Deum ac Patri conſubſtantiale, conſequens erat ut aſſererent, ipſum vera generatione non produci: nempe, quæ generatione producuntur, ejuſdem, ſaltem ſecundum ſpeciem, ſunt naturæ, ut videre eſt in homine qui ab alio generatur. E contra Catholici quovis ſæculo Verbi proceſsionem a Patre vocarunt veram ac proprie dictam generationem, indeque deſumpſerunt invictum argumentum pro conſubſtantialitate Verbi.

CONCL. 1. Proceſsio Verbi a Patre dicitur generatio.

Probatur 1. ex Scriptura. Pſal. 3. ſic Pater Ver-

Digitized by Google

Verbum alloquitur: *Filius meus es tu, Ego hodie genui te.* Nec obſtat, quod Apoſtolus Actorum 13. iis verbis utatur ad probandam Chriſti reſurrectionem, quæ fuit illius altera veluti generatio: Nam ad Hebræos 1. iis etiam utitur, ut eidem Chriſto divinitatem aſſerat: *Cui enim dixit aliquando Angelorum: Filius meus es tu, ego hodie genui te?* Nec mirum eſt, quod verbis, de quibus agitur, Apoſtolus duplicem ſenſum tribuat: tanta ſcilicet eſt Scripturæ vis, ut plures ſenſus etiam litterales contineat.

Pſalmo 109. ſic quoque Deus Verbum ſuum alloquitur: *In ſplendoribus Sanctorum ex utero ante Luciferum genui te.* Eam autem ſententiam de Chriſto intelligit Apoſtolus ad Hebræos 5. ut illius ſacerdotium ſupra Aaronicum extollat: *Nam* (inquit) *Chriſtus non ſemetipſum clarificavit, ut Pontifex fieret, ſed qui locutus eſt ad eum: Filius meus es tu, ego hodie genui te.*

De eadem proceſſione intelligi debent hæc verba, Iſaiæ 53. *Generationem ejus quis enarrabit?* ſcilicet temporalis enarrari poteſt ac intelligi, ſaltem a beatis. Joannis 3. Verbum vocatur Filius unigenitus: *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium ſuum unigenitum daret.* In pluribus locis prima perſona SS. Trinitatis vocatur: *Teſtimonium perhibet de me* (ait Chriſtus Joannis 8.) *qui miſit me Pater.*

Ex iis vero Scripturæ textibus ſic conficitur argumentum. Illius proceſſio recte dicitur generatio, qui in Scripturis dicitur Filius genitus a Deo Patre; cujus generatio eſt ſive beatis ſive viatoribus ineffabilis; qui eſt Dei Filius unigenitus; qui Deum habet Patrem; ideo enim Pater eſt, quod generet Filium: ergo Scripturæ docent Verbi proceſſionem debere nominari generationem.

Probatur 2. ex traditione. Patres qui Concilium Nicænum I. præceſſerunt, non raro generationis nomen explicite aut implicite uſurpant, ut Verbi proceſſionem deſignent: nonnunquam enim Verbum vocant Dei Filium; at nemo Filius eſt, niſi per generationem. Sæpius dicunt ipſum a Deo genitum: *Sic proprie* (ait Juſtinus Apolog. 2.) *etiam præter communem nativitatem genitum ipſum ex Deo Verbum Dei dicimus.* Idem auctor (ut videre eſt hujuſce tom. 3. pag. 16.) in dialogo cum Tryphone explicat modum divinæ generationis Verbi. Dionyſius Alexandrinus in Epiſtola adverſus Paulum Samoſatenum ſic loquitur: *Deus enim manifeſtatus eſt in carne, factus ex muliere; qui ex Deo Patre genitus eſt ex utero ante Luciferum, velut e corde Verbum ex Patre editum.* Sic etiam Alexander Epiſcopus Alexandriæ in Epiſtola ad Alexandrum Conſtantinopolitanum Epiſcopum: *Quid illud, Ex utero ante Luciferum genui te, nonne palam oſtendit naturalem partus paterni filiitatem?* Concilium Nicænum I. aperte profitetur in ſymbolo, Verbum eſſe *genitum*, non factum. Patres, qui poſt illum Concilium floruerunt, unanimi conſenſu hanc Pſalmi ſententiam: *In ſplendoribus Sanctorum ex utero ante Luciferum genui te*, explicarunt de æterna Verbi proceſſione a Patre. Vide Baſilium lib 5. contra Eunomium, Epiphanium hæreſi 69. Cyrillum Hieroſolymitanum Catecheſi 11. Auguſtinum lib. 2. contra Maximinum, cap. 7. Fulgentium qui libro Reſponſionum ad Objectiones Arianorum Reſponſione nona ſic loquitur de Pſalmi textu de quo agitur: *Multum fallitur, qui hujus ſcripturæ locum divinæ nativitati non credit convenire.* Concilium Toletanum XI. ex eodem textu colligit, Verbum ex nihilo non prodiiſſe: *Nec enim* (inquit) *de nihilo, neque de aliqua alia ſubſtantia, ſed de Patris utero, id eſt, de ſubſtantia ejus, idem Filius genitus, vel natus eſſe credendus eſt.*

Objicies. Vox hæc *Generatio*, apta non eſt ad exprimendam proceſſionem Verbi a Patre. Primo enim includit ideam principii mutabilis; quia generatio non fit niſi in tempore, nec ſine principii generantis mutatione: 2. importat diviſionem, ſectionem ac deciſionem ſubſtantiæ principii generantis; ſcilicet in animatis v. g. non fit generatio, niſi per ſemen, quod quidem eſt pars deciſa ex ſubſtantia generantis: ergo, &c.

Reſp. 1. Arianos iis ratiunculis olim uſos fuiſſe, ut Catholicis invidiam facerent: ſcilicet contendebant, ex Verbi generatione quam Catholici profitebantur, ſequi abſurda, quorum meminit objectio. Arius ea falſa ſuppoſitione nixus, in Epiſtola ad Euſebium Nicomedienſem conqueſtus eſt, ſe ab Alexandro Epiſcopo Alexandrino damnatum fuiſſe, quod ei aſſentire noluiſſet iſta prædicanti: *Semper Deus, ſemper Filius, ſimul eſt Pater, ſimul eſt Filius. Neque cogitatione, neque momento aliquo Filium Deus antecedit, ſemper Deus, ſemper Filius, ex ipſo Deo Filius eſt.* Ibidem aſſerit, ſe credere *Filium non eſſe ingeniti ullo modo partem.*

Reſp. 2. diſt. ant. Vox hæc *Generatio*, includit ideam principii mutabilis, diviſionem ſubſtantiæ, in creatis, conc. ant. in divinis, neg. ant. Ratio eſt, quia proprietates rerum creatarum Deo non tribuuntur, niſi ſecluſis imperfectionibus: Hinc ſequitur, generationem, cum de Deo paſſive dicitur, nihil aliud ſignificare, quam originem viventis a vivente in ſimilitudinem naturæ: cum autem active, non aliud in Patre dicit, quam ſubſtantialem ac perfectam naturæ divinæ communicationem.

Confirmatur reſponſio ex ipſo Scripturarum uſu: nempe ad ſignificanda varia Dei attributa nonnunquam iis vocibus utuntur,

quæ

Digitized by Google

quæ ſecundum ſenſum, quem ſyllabæ præ ſe ferunt, imperfectionem important, & tamen de Deo nonniſi perfecte, hoc eſt, ſecluſis imperfectionibus, prædicantur: *Scriptura* (ait Gregorius Nyſſenus l. 7. contra Eunomium) *oculum, & ſupercilia, & digitos, & manum, & dextram, & brachium, ac pedem, calceamenta & ejuſmodi alia de Deo narrat, quorum nihil ſecundum uſitatam intelligentiam in divina natura deprehenditur. Sed id quod facile a nobis percipi poteſt, diſciplinam perducens, tritis hominum conſuetudine vocibus res illas, quæ ſignificationem excedunt omnem, definit; dum proportione quadam per ſingula, quæ de Deo prædicantur, ad altiorem quemdam ſenſum evehimur.*

CAPUT II.

De germana divinæ generationis idea.

Not. Ut cum methodo proponatur divinæ generationis idea, quærendum eſt: 1. utrum generationis idea conveniat proceſſioni Verbi a Patre: 2. Quid ex ea idea conſequatur.

CONCLUSIO 1. Generationis idea convenit proceſſioni Verbi a Patre.

Probatur. Idea generationis continetur hac illius definitione, quam tradit S. Thomas 1. p. q. 27. art. 2. *Origo alicujus viventis a principio vivente conjuncto, ſecundum naturæ ſimilitudinem:* atqui ea generationis definitio convenit proceſſioni Verbi a Patre. Nam 1. ea proceſſio eſt vera origo viventis, nempe Verbum ſumit ſuum eſſe a Patre: 2. Eſt a principio vivente, Patre nimirum æterno: 3. Eſt a principio conjuncto non quidem per partitionem ſui eſſe, ut fit in creatis, per ſemen nimirum deciſum ex ſubſtantia principii; ſed integre ac perfecte, hoc eſt per totius naturæ communicationem: 4. Eſt in ſimilitudinem naturæ: nempe Verbum in Scripturis appellatur imago Patris, & quidem perfecta, cum eum perfecte referat; utpote eamdem a Patre recipiens naturam, qua ipſemet Pater eſt Deus.

CONCLUSIO 2. Varia conſequuntur ex eo quod veræ generationis idea conveniat proceſſioni Verbi a Patre.

Probatur enumeratione. *Primo*, ſequitur, Verbum non eſſe aliquid effectum exterius a Patre: nam quod extrinſecus efficitur, non dicitur generari, ſed fieri; ſic domus non dicitur generata ab artifice, ſed facta: unde Scriptura cum de rebus creatis agit, non generationis, ſed creationis nomen uſurpat: *In principio* (inquit Geneſis 1.) *creavit Deus cælum & terram*: E contra vero cum agit de Dei Filio; utitur generationis nomine: *Ex utero ante Luciferum genui te.*

Sequitur 2. Verbum divinum eſſe de Patris ſubſtantia: nempe eſſentiale eſt ei, qui per generationem procedit, ut fiat ex ſui principii ſubſtantia: *Quod efficitur* (inquit Baſilius l. 4. contra Eunomium) *non ex ſubſtantia efficientis exiſtit: Quod autem gignitur, ex ipſamet generantis eſt ſubſtantia. Non eſt igitur idem efficere ac generare.* Nihil magis olim offendit Arianos, quam conſequens, quod modo retulimus; unde ſemper negarunt, Verbum eſſe ex ſubſtantia Patris: E contra vero Catholici conſtanter propugnarunt, Patrem Verbum genuiſſe de ſe ipſo, de ſubſtantia ſua, de eo quod eſt; *Non ſic* (inquit Auguſtinus Epiſt. 67.) *ex Deo Patre unigenitus Filius, quemadmodum ex illo eſt univerſa creatura, quam ex nihilo creavit. Hunc quippe de ſua ſubſtantia genuit, non ex nihilo fecit, nec eum ex tempore genuit, per quem cuncta tempora condidit.* Catholici urgere ſoliti ſunt ſemper hunc Scripturæ loquendi morem, *Ex utero*, ut generationem a creatione, ac qualibet alia affectione diſcernerent. Aſſeruerunt, Verbum non eſſe Filium degenerem: *Non eſt* (ait Auguſtinus lib. 3. contra Max. c. 14.) *degener ab uno Deo Patre Deus unicus Filius.*

Sequitur 3. Verbum eſſe omnino ſimile Patri: ſcilicet eſt de eſſentia generationis, ut genitum ſit ſimile generanti: nam homo hominem, leo leonem generat. Ea vero ſimilitudo non eſt ſecundum accidentia, ſed ſecundum ipſam naturam; hincque fit, ut filius qui parentum vultum nulla ratione refert, parentum tamen imago nuncupetur: Hinc etiam olim contigit, ut Catholici conſtanter propugnaverint, Verbum non eſſe ſimile patri bonitate tantum, ſapientia, aliiſque attributis, quæ mens ab eſſentia diſtinguit; ſed & ipſamet eſſentia, natura, ſubſtantia.

Sequitur 4. Verbum eſſe Filium Dei per communicationem naturæ divinæ; ſiquidem generatio eſt origo viventis a principio *conjuncto*: generans vero non conjungitur genito, niſi per propriæ naturæ communicationem, quæ quidem in creatis continetur in ſemine, quod eſt pars ſubſtantiæ, quæ ex generante deciſa eſt.

Sequitur 5. idem Verbum eſſe Dei Filium per communicationem totius naturæ divinæ, nempe cum natura divina ſit indiviſibilis, oportet, ut, ſi communicetur (ut communicari neceſſe eſt per generationem) tota ac integra communicetur: *Impaſſibilis eſt enim ille qui genuit, & imago inviſibilis Dei eſt ille qui natus eſt* (ait Hilarius l. 2. de Trinitate c. 1.) *Eſt enim unus ex uno: non eſt portio, non eſt defectio, non eſt diminutio, non derivatio, non protenſio, non paſſio, ſed viventis naturæ ex vivente nativitas eſt.*

Sequitur 6. Verbum eſſe Omoouſion, hoc eſt Conſubſtantiale Patri. Quid enim aliud

Digitized by Google

Omoouſii, ſive Conſubſtantialis nomine intelligitur, quam res quæ ejuſdem eſt ſubſtantiæ cum eo, a quo procedit? Hinc mirum non eſt, quod Catholici tamdiu, tamque conſtanter pro illa voce contra Arianos decertaverint.

Sequitur 7. Verbum eſſe vere ac ſubſtantialiter Deum: Ille nimirum vere ac ſubſtantialiter eſt Deus, cui ineſt vera ac ſubſtantialis natura Dei.

Sequitur tandem 8. Verbi generationem eſſe æternam, nempe cum Verbum per generationem recipiat eſſe divinum, neceſſe eſt, æternam eſſe illius generationem. Neque enim æterna natura, ſeu eſſe divinum, communicari poteſt per temporalem generationem. Siquidem perſona, cui communicatur eſſe divinum, neceſſario eſt Deus ipſe; ac proinde ea perſona eſt neceſſario æterna, cum æternitas ſit eſſentialis Deo.

CAPUT III.

Cur Verbi proceſſio dicatur generatio.

Not. 1. MOvetur hæc quæſtio occaſione argumenti, quo Macedoniani quondam utebantur, ut Spiritus ſancti divinitatem impugnarent: *Si creatura non eſt* (inquiunt apud Athanaſium Epiſt. ad Serapionem) *neque unus ex Angelis, ſed a Patre procedit; igitur & ipſe Filius eſt, & duo ſunt fratres, nimirum ille ipſe Spiritus & Verbum. Quod ſi frater eſt, quinam unigenitus eſt Verbum?* Idem argumentum adhibuerunt etiam Ariani: *Cum enim* (ajunt apud Auguſtinum l. 1. contra Maximinum) *& Spiritum ſanctum de ſubſtantia Patris eſſe dicitis, ſi Filius ex ſubſtantia Dei Patris eſt, de ſubſtantia Patris & Spiritus ſanctus, cur unus Filius eſt, & alius non eſt Filius? Quid Spiritus vobis deliquit, cum ex eadem ſit ſubſtantia, cum æqualis ſit Filio, ut dicitis?*

Not. 2. Patres, antequam illud argumentum ſolverent, monuerunt, evidentem rationem reddi non poſſe, cur Filiii a Patre proceſſio dicatur generatio potius, quam Spiritus ſancti á Patre & Filio proceſſio; cur ille ſit Filius, iſte vero, licet ex ſubſtantia Patris productus, Filius nec ſit, nec appellari debeat. Auguſtinus l. 3. contra Maximinum c. 14. Ariano quærenti: *cur unus Filius ſit, & alius non ſit Filius*, ſic reſpondet: *Ecce reſpondeo, ſive capias, ſive non capias: De Patre eſt Filius, de Patre eſt Spiritus ſanctus; ſed ille genitus, iſte procedens. Quid autem inter naſci & procedere interſit, de illa excellentiſſima natura loquens, explicare quis poteſt? Non omne quod procedit, naſcitur, quamvis omne procedat quod naſcitur .... Hæc ſcio: Diſtinguere autem inter illam generationem & hanc proceſſionem neſcio, non valeo; non ſufficio.*

Not. 3. Poſtquam veteres monuerunt, non eſse quærendum evidens diſcrimen inter generationem Verbi & proceſſionem Spiritus ſancti, conati ſunt aliquod reddere, quod veriſimilitudine niteretur. Non eamdem tamen omnes viam tentarunt. Putarunt nonnulli ideo proceſſionem Spiritus ſancti non dici generationem, quo alioquin ſequeretur, eum a duobus Patribus generari: *Quoniam* (apud Auguſtinum lib. 15. de Trinit. c. 26.) *ſi & ipſe Filius diceretur, amborum utique Filius diceretur, quod abſurdiſſimum eſt: Filius quippe nullus eſt duorum, niſi patris & matris.*

Alii voluerunt, quæſtionis, de qua agitur, hanc reddi debere rationem, quod Filius procedat ut natus, e contra Spiritus c. 14.) *non quomodo natus ſed quomodo datus; & ideo non dicitur Filius.*

Contenderunt aliqui, ejus, de quo quæritur, hanc eſse rationem, quod Filius, non autem Spiritus ſanctus, proprie ſit imago Dei Patris. Docuerunt alii, peti debere rationem ex eo, quod Spiritus ſanctus a Patre & Filio non recipiat naturam fecundam; ac proinde (inquiunt) non poteſt eſſe Filius, quia Filius, cum debeat eſse omnino ſimilis Patri, fecundam, ſicut Pater, naturam debet habere.

Tandem alii, quibus ſubſcripſit S. Thomas, aſserunt, rationem, quæ hic inveſtigatur, peti debere ex eo, quod ſecunda perſona SS. Trinitatis producatur per intellectum, cujus operatio eſt productiva imaginis, quæ objecto intellecto plane ſit ſimilis; e contra Spiritus ſanctus procedat per voluntatem, cujus actus ex ſe non producit imaginem objecto, quod amatur, ſimilem. Cuinam ex iis ſententiis adhærendum ſit, ſubſequentes concluſiones aperient.

CONCLUSIO 1. Ratio, quam aſſignat prior ſententia, ſatis non eſt ad explicandum diſcrimen generationis Verbi a proceſſione Spiritus ſancti.

Probatur. Ea ratio ſatis non eſt, quæ non explicat, cur is, qui a duobus procedit, non ſit duorum Filius, quemadmodum Filius unius eſt qui ab uno procedit: atqui &c. ergo &c. Nec valet quod reponitur, ſcilicet, ubi duo concurrunt ad generationem, unum vocari Patrem, alterum vero nominari matrem. Non valet (inquam) ſiquidem licet id verum ſit in rebus creatis, non ſequitur, quod in divinis locum habere debeat: nempe divinæ generationis conditio diverſa eſt omnino a qualibet creata generatione; unde multa ei propria ſunt, quæ creatæ nullo modo conveniunt.

CONCL. 2. Sententia, quæ docet, ideo Verbum eſſe Filium, quod procedat ut natum, non

ſatis

Digitized by Google

tis explicat diſcrimen, quod reperitur inter Verbi proceſſionem a Patre, & proceſſionem Spiritus ſancti a Patre & Filio.

Probatur. Sententia, de qua agitur, non explicat, cur Filius, non autem Spiritus ſanctus, procedat ut natus, quamvis tamen utrique divina Patris natura ex æquo communicetur.

CONCLUSIO 3. Sententia, quæ docet, ideo Verbum eſſe Filium, quod ſit imago Patris, ſatis non eſt ad conſtituendum diſcrimen, quod reperitur inter proceſſionem Verbi & proceſſionem Spiritus ſancti.

Probatur. Ea ſententia ſatis non eſt, quæ præſupponit aliam rationem qua nitatur: atqui ſententia, de qua agitur, præſupponit aliam rationem qua nitatur: Scilicet ab eo qui aſſereret, Verbum ideo generari, quod ſit imago Patris, quæri poſſet cur Verbum ſit potius imago Patris, quam Spiritus ſanctus, cum uterque ratione naturæ perfecte referat Patrem æternum.

CONCLUSIO 4. Sententia, quæ docet, ideo Verbum, non autem Spiritum ſanctum, eſſe Filium, quod a Patre recipiat naturam fecundam quæ quidem e contra ſterilis eſt in Spiritu ſancto, ſatis non eſt.

Probatur. Primo, ea ſententia non reddit rationem cur eadem natura, quæ fecunda eſt in Filio, ſit ſterilis in Spiritu ſancto. 2. Ut quis ſit alicujus filius, non eſt neceſſe, ut ab eo naturam fecundam recipiat: quamplures enim ſunt filii, qui nullo modo generare poſſunt: ergo &c.

CONCLUSIO 5. Ceteris omnibus probabilior eſt ſententia quæ aſſerit, ſecundam perſonam SS. Trinitatis ideo generari, quod a Patre procedat per actum intellectus.

Probatur. *Primo*, ſecundam SS. Trinitatis perſonam procedere a Patre per actum intellectus, ſeu per actum, quo Pater æternus ſe ipſum cognoſcit, Patres docuerunt: *Cur Verbum dicitur?* (quæſtio eſt quam ſibi proponit Baſilius homil. in initium Evangelii Joannis) *ut oſtendatur* (reſpondet) *ex mente proceſſiſſe*. Eadem ratione loquitur Gregorius Nazianzenus Orat. 36. *Verbum* (inquit) *appellatur, quoniam ſic ſe habet ad Patrem, ut Verbum ad mentem*. Idem paſſim aſſerit Auguſtinus in libris de Trinitate.

Secundo, actum intellectus eſſe cauſſam, cur proceſſio de qua agitur, vocetur generatio, ſic oſtenditur. Ille actus eſt cauſſa, cur proceſſio dicatur generatio, vi cujus ſecunda perſona SS. Trinitatis producitur in ſimilitudinem divinæ naturæ; in eo enim poſita eſt generationis eſſentia; atqui ſecunda perſona SS. Trinitatis producitur in ſimilitudinem naturæ vi actus intellectus: ſiquidem producitur in ſimilitudinem naturæ vi actus, qui ex ſe tendit ad efformandam imaginem objecti quod intelligitur: ſed actus intellectus ex ſe tendit ad efformandam imaginem objecti quod intelligitur; unde dicitur, ad ſe attrahere objectum in quo cogitat, cum e contra volitio exeat ad objectum quod amat, immo & in ipſum aliqua ratione transformetur: idque patet experientia, qua docemur, nos de nulla recogitare, quin ejus in nobis exprimamus ſimilitudinem, quæ quidem ſimilitudo dicitur verbum mentis, ſeu interna mentis locutio.

Idem oſtenditur auctoritate Patrum. Secunda perſona SS. Trinitatis generatur vi illius actus, vi cujus eſt & dicitur Filius; nempe filius eſt terminus generationis: atqui dicitur, & eſt Filius vi actus, quo Pater ſe ipſum intelligit: eſt enim Filius, quia Verbum eſt Patris: at ideo eſt Verbum Patris, quod Pater ſemetipſum intelligat; quippe non alia ratione, quam ſemetipſum intelligendo, exprimit Verbum. Auguſtini eſt illud argumentum; ſcilicet Epiſt. 49. diſerte ſcribit, *Chriſtum dici Verbum Dei, per quod facta ſunt omnia, & ideo Filium quia Verbum, nec Verbum dictum, atque tranſactum, ſed apud incommutabilem Patrem incommutabile ipſum, atque incorruptibiliter manens*. Eodem modo loquitur Athanaſius impugnans Arianos, qui cum faterentur ſecundam perſonam SS. Trinitatis eſſe Verbum, nolebant tamen concedere eſſe Filium: *Ac Dei quidem omnino eſſe Verbum inficiari nolunt* (inquit in lib. de Decretis Synod.) *hoc vero eſſe Dei Filium nolunt confiteri. Sed illud eſt ignoratio veritatis & ſacrarum Scripturarum inſcitia. Nam ſi omnino Deus eſt Verbi Pater, cur non & hoc quod gignitur Filius eſt? Rurſus vero Dei Filius quis eſſe poteſt, niſi orta ex ipſo progenies?* Similis eſt loquendi modus apud Baſilium & Chryſoſtomum: *Propterea* (ait Homil. 2. in Joannem) *Verbum etiam ipſum nominavit. Nam quia illud edocturus erat, Verbum hoc unigenitum eſſe Filium Dei: ne quis patibilem putaret eſſe generationem, appellatione illa Verbi occupavit, pravam antea ſuſpicionem aufert, cum ex ipſo eſſe demonſtrans, tum ſine paſſione Filium*. Ambroſius hæc etiam habet libro de Incarnatione cap. 3. *Si multa Verba, multi Filii*.

Objicies 1. Secunda perſona vi illius actus non generatur, per quem non accipit eſſe verum & reale: atqui vi actus intellectus non accipit eſſe verum & reale: nempe eſſe quod habetur per actum intellectus, eſt eſſe fictum & intentionale, quod quidem non aliud eſt, quam idea ſeu imago objecti, de quo mens cogitat: unde nemo dixerit lapidem habere eſſe verum & reale, eo quod homo aut Angelus de eo cogitent: ergo ſecunda perſona SS. Trinitatis non generatur vi actus, per quem Pater æternus ſeipſum cognoſcit.

Reſp. ad 1. neg. min. Ad 2. diſt. ant. Eſſe

quod

Digitized by Google

quod habetur per actum intellectus creati, non eſt verum & reale, conc. ant. Eſſe quod habetur per actum intellectus divini, neg. ant. Ratio diſparitatis eſt, quia cum intellectus creatus non ſit perfectus in ratione intellectus, non poteſt exprimere, ſeu producere perfectum verbum, ſeu perfectam imaginem objecti, de quo cogitat: e contra vero, cum intellectus divinus ſit infinite perfectus in ratione intellectus, debet neceſſario exprimere perfectum verbum, ſeu perfectam imaginem objecti, de quo cogitat; id autem non eſt perfecta Dei imago, quod habet tantum eſſe intentionale & creatum: oportet igitur, ut Pater æternus, qui ſe ipſum perfecte intelligit, perfectum ſui verbum exprimat ac producat, ac proinde verbum, cujus eſſe ſit divinum ac reale. Confirmatur ex eo, quod Patris intellectio ſit actus puriſſimus, qui proinde non poſſit recipere ſpecies a ſe ipſo ſubſtantialiter diſtinctas: ergo ſpecies ſui ipſius, quam efformat, dum ſe ipſum intelligit, debet eſſe ſubſtantialiter idem cum illius intellectione. Vide S. Thom: 1. p. q. 4. art. 2. in corpore.

Objicies 2. Tota ratio, cur proceſſio Verbi ſit generatio, petitur ex eo, quod procedat vi intellectionis quæ ex ſe tendit ad productionem rei plane ſimilis objecto quod intelligitur: atqui illa ratio nulla eſt: ſiquidem cum intellectio & volitio in divinis ſint omnino idem ſubſtantialiter, Verbum tam dici poteſt produci vi volitionis quam vi intellectionis; ac proinde cum volitio non ſit generativa, ita nec intellectio debet eſſe generativa: ergo &c.

Reſp. ad 1. neg. min. Ad 2. diſt. ant. Intellectio & volitio in divinis ſunt omnino idem actu, conc. ant. virtualiter, neg. ant. Se habent Dei operationes ad intra, ſicut illius attributa: quemadmodum igitur (ut harum inſtitutionum prima parte dictum eſt) attributa Dei a ſe invicem diſtinguuntur virtualiter: ita etiam intellectio & volitio. Cum autem (ut ibidem obſervatum eſt) diſtinctio virtualis efficiat, ut idem attributum propter ſuam infinitatem ac eminentiam æquivaleat multis attributis realiter actu diſtinctis, ſic etiam efficit ut una operatio æquivaleat multis operationibus realiter actu diſtinctis; ac proinde eadem operatio poteſt ſub una formalitate, ſeu ſub una ratione conſiderata producere terminum, quem non producit conſiderata ſub alia ratione ſeu formalitate: Hincque ſequitur, eamdem entitatem reduplicative prout eſt intellectio, producere Verbum, licet reduplicative, prout eſt volitio, ipſum minime producat.

Argumenta quæ ex Sp. ſancti proceſſione moveri poſſunt adverſus concluſionem noſtram, vide pertractata ac ſoluta ſubſequente cap. quarto.

CAPUT IV.

Cur proceſſio Spiritus ſancti non dicatur generatio.

Not. TRia hic expendenda ſunt 1. an proceſſio Spiritus ſancti dici poſſit generatio: 2. cur non poſſit dici generatio: 3. denique cur appelletur proceſſio ſimpliciter ac ſine addito.

CONCLUSIO. Proceſſio Spiritus ſancti non poteſt dici generatio.

Probatur. Si proceſſio Spiritus ſancti dici poſſet generatio, Spiritus ſanctus dici poſſet Filius Patris ac Filii; nimirum ab utroque procederet per generationem, cujus terminus eſſentialiter eſt filius; atqui Catholica fides docet, Spiritum ſanctum dici non poſſe Filium Patris & Filii. Scilicet 1. nec Scriptura, nec Patres aliquando Spiritum ſanctum vocarunt Filium; 2. e contra eadem Scriptura docemur, unicum eſſe in Trinitate Filium: his enim ſimilibuſque ſententiis Scripturæ paſſim utuntur: *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium ſuum Unigenitum daret. Unigenitus, qui eſt in ſinu Patris, enarravit nobis.*

CONCL. 2. Ideo proceſſio Spiritus ſancti non eſt generatio, quod Spiritus ſanctus procedat per actum divinæ voluntatis.

Probatur. *Primo*, Spiritum ſanctum procedere per actum voluntatis, oſtendunt Scripturæ ac Patrum textus, in quibus dicitur caritas, donum, amor Patris ac Filii: ii enim textus ſignificant, eum eſſe terminum caritatis amoris, quibus Pater & Filius ſeſe mutuo diligunt.

Secundo, ideo proceſſionem illam non eſſe generationem, quod ſit per actum voluntatis, ſic oſtenditur. Per id Spiritus ſancti proceſſio non eſt generatio, per quod ex Patre & Filio non oritur in ſimilitudinem naturæ: ſiquidem ut actio ſit generatio, neceſſe eſt, ut illius terminus ſit ſimilis principio, a quo oritur, vi ejuſdem actionis: atqui Spiritus ſanctus non eſt ſimilis principio, a quo oritur, vi actus voluntatis. Nempe, ut eſſet ſimilis actus voluntatis, neceſſe eſſet, ut actus voluntatis ex natura ſua tenderet ad reddendum ſuum objectum ſimile voluntati, a qua exoritur: Sed actus voluntatis ex natura ſua non tendit ad reddendum objectum ſimile voluntati: immo, cum (ut præcedenti capite jam fuit obſervatum) voluntas amans quaſi exeat extra ſe ipſam, excurratque ad objectum quod proſequitur, ipſa per ſuum amorem fit ſimilis objecto, & aliqua etiam ratione in illud transformatur: unde tritum eſt axioma: *Anima magis eſt ubi amat, quam ubi animat.* Hinc fit, ut qui hominem aliquem deperit, omnes illius

Digitized by Google

lius affectiones induat: quamobrem recte Auguſtinus ait, talem eſſe animam, qualis eſt illius amor, cæleſtem quidem ſi cæleſtia deſideret, terreſtrem vero ſi fluxæ ac labentis naturæ rebus affectu inhæreat; ergo &c.

Objicies 1. Ille procedit per generationem, qui eſt perfecte ſimilis ſuo principio: atqui Spiritus ſanctus eſt perfecte ſimilis ſuo principio: eamdem enim habet naturam, quam habent Pater & Filius, a quibus procedit.

Reſp. diſt. maj. Qui eſt perfecte ſimilis vi ſuæ proceſſionis, conc. maj. aliunde quam ex vi ſuæ proceſſionis, neg. maj. Spiritus ſanctus eſt quidem perfecte ſimilis Patri & Filio, ſed id non habet vi ſuæ proceſſionis, ſed tantum ex eo, quod natura divina ſit ſubſtantialiter idem cum impulſu, ſeu cum amore, per quem Spiritus ſanctus producitur.

Inſtabis. *Primo*, Spiritus ſanctus habet naturam divinam per ſuam a Patre Filioque proceſſionem: *ſecundo*, procedit ut Deus: ergo vi ſuæ proceſſionis eſt ſimilis ſuo principio: *tertio*, procedit ut perſona divina, quia procedit ut ſubſiſtens in natura divina: ergo &c.

Reſp. ad 1. diſt. ant. Habet mediate, conc. ant. ſcilicet cum proceſſio Spiritus ſancti ſit realiter idem cum natura divina, neceſſe eſt, ut proceſſio, veluti per accidens, communicet naturam divinam Spiritui ſancto. Habet immediate, neg. ant. Siquidem amor præciſe ut eſt amor, non communicat Spiritui ſancto naturam divinam, neque enim (ut ſæpius obſervatum eſt) amor eſt communicativus naturæ principii amantis.

Reſp. ad 2. negando, quod Spiritus ſanctus procedat ut Deus, procedit enim tantum ut impulſus, qui licet a parte rei ſit Deus, tamen ſub ratione qua eſt impulſus Patris ac Filii, non eſt Deus; ſicut unum attributum, licet cum alio ſit idem realiter, non eſt tamen idem ſub ratione formali talis attributi; ſic miſericordia reduplicative prout eſt miſericordia, non eſt juſtitia. Vide quæ de attributis hujuſce operis tomo 1. dicta ſunt.

Reſp. ad 3. negando, Spiritum ſanctum procedere ut perſona *divina*. Ratio eſt, quia licet vi ſuæ proceſſionis habeat ſubſiſtentiam relativam, per quam modificat mutuum Patris & Filii impulſum, non habet tamen ſubſiſtentiam *divinam*, quia ſubſtantia divina eſt modificatio naturæ divinæ; quam quidem naturam divinam Spiritus ſanctus non habet (ut jam dictum eſt) immediate, præciſe, & vi ſuæ proceſſionis, ſed tantum ex eo, quod impulſus ſit idem entitative cum natura divina.

Objicies 2. Ea proceſſio dici debet generatio, vi cujus Spiritus ſanctus habet naturam divinam, ſiquidem ſi vi ſuæ proceſſionis habet naturam divinam, vi proceſſionis erit ſimilis ſuo principio, ac proinde genitus: atqui Spiritus ſanctus vi ſuæ proceſſionis habet eſſentiam divinam; nempe vi ſuæ proceſſionis habet exiſtentiam divinam, quæ (ut docent Theologi in tractatu de attributis) ne per mentem quidem ab eſſentia divina diſtinguitur: ergo &c.

Reſp. ad 1. conc. maj. neg. min. Ad 2. diſt. ant. Spiritus ſanctus vi ſuæ proceſſionis habet exiſtentiam, tamquam conditionem communem omnibus productionibus, conc. ant. tamquam terminum productioni Spiritus ſancti ſpecialem, neg. ant. exiſtentia enim per quamcumque productionem communicatur. Ut res aliqua recipiat eſſe, (ut revera recipit per quamcumque productionem) debet recipere exiſtentiam; ſed exiſtentia non recipitur tamquam terminus ſpecialis cuicumque productioni: alioquin omnes productiones eſſent ejuſdem omnino ſpeciei, quod eſt falſum; ac proinde quamvis Spiritus ſanctus vi ſuæ proceſſionis recipiat exiſtentiam, non ſequitur, eum vi ejuſdem proceſſionis recipere eſſentiam divinam tamquam terminum ſpecialem & proprium.

Objicies 3. Idem debet eſſe judicium de proceſſione per voluntatem, ac de proceſſione per intellectum; ergo quemadmodum in divinis proceſſio per intellectum producit terminum perfecte ſibi ſimilem, ita etiam proceſſio per voluntatem producit terminum perfecte unum cum principio amante: ſiquidem ſicut intellectus reduplicative prout intellectus, tendit ad efficiendam ſimilitudinem objecti, quod intelligitur cum principio intelligente, ita etiam voluntas reduplicative prout voluntas, tendit ad efficiendam unitatem objecti amati cum principio amante.

Reſp. conc. ant. neg. conſeq. Ratio diſparitatis eſt, quia licet voluntas ex ſe tendat ad unionem cum objecto amato, & quidem perfectiſſimam, ſi ſit (ut eſt in Deo) voluntas perfectiſſima; non tendit tamen ad unitatem identicam, hoc eſt, ad efficiendum unum identice ex principio amante & objecto amato; ſcilicet prout remanet in linea voluntatis, ac proinde per ſe, non ad aliam tendit unionem, non ad aliam unitatem, quam ad unitatem per affectum, quæ quidem (ut patet) nuſquam fit unitas per identitatem; e contra intellectus, remanens in linea intellectus, ex ſe tendit ad ſimilitudinem; ea autem ſimilitudo eſt imperfecta, ſeu per ſpeciem ab objecto cognito diſtinctam ſi intellectus ſit imperfectus: perfecta vero, ſeu per verbum quod ſit ejuſdem naturæ cum objecto cognito, ſi intellectus ſit perfectus: ac proinde mirum non eſt, quod Spiritus ſanctus vi ſuæ proceſſionis, quæ eſt per voluntatem, non recipiat naturam ſimilem principio, a quo producitur.

Objic. 4. Spiritus ſanctus prout procedens, eſt Deus: ergo vi ſuæ proceſſionis recipit natu-

Digitized by Google

in ratione principii productivi per relationes, in ea conſtituerentur per aliquod abſolutum; non enim in divinis datur medium inter relativum & abſolutum: atqui perſonæ non conſtituuntur in ratione principii productivi per aliquid abſolutum; in ea nimirum ſuppoſitione, Spiritus ſanctus eſſet principium productivum, cum nihil abſolutum ſit in Patre aut in Filio, quod in Spiritu ſancto non reperiatur.

Reſp. ad 1. conc. maj. neg. min. Ad 2. neg. ant. Ratio eſt, quia principium productivum, adæquate ſumptum, duo dicit, unum quod præcipue & in recto ſignificatur per potentiam producendi; & alterum quod per eam minus præcipue & in obliquo tantum ſignificatur. Id vero quod ſignificatur in recto & magis præcipue, eſt eſſentia divina; id e contra quod ſignificatur in obliquo & minus præcipue, eſt relatio, ſeu connotatio ad certam perſonam; cum autem in qualibet perſona non ſit ejuſmodi connotatio, mirum non eſt, quod quælibet non ſit principium productivum, ſumendo principium productivum adæquate, ſeu tam pro eo quod dicit in recto, quam pro eo quod dicit in obliquo. Solutio illa eſt S. Thomæ, qui 1. p. q. 41. art. 5. ad 3. ſic loquitur: *Ad tertium dicendum, quod cum dico potentiam generandi, potentia ſignificatur in recto, & generatio in obliquo, ſicut ſi dicerem eſſentiam patris. Unde quantum ad eſſentiam quæ ſignificatur, potentia generandi communis eſt tribus perſonis: quantum autem ad notionem quæ connotatur, propria eſt perſonæ Patris.*

Objicies 4. Illud eſt principium *Quo* divinarum proceſſionum, per quod Pater conſtituitur Pater, & Filius conſtituitur Filius: ſicut illud eſt principium *Quo* creationis, per quod Deus conſtituitur creator: Atqui Pater conſtituitur Pater, & Filius conſtituitur Filius per aliquid relativum, non autem per aliquid abſolutum: ergo principium *Quo* divinarum proceſſionum eſt aliquid relativum.

Reſp. neg. maj. Ratio eſt, quia id per quod Pater conſtituitur Pater, diſtinguitur a termino generationis: at principium *Quo* generationis diſtingui non debet a ſuo termino ſecundum ſpeciem in rebus creatis, nec ſecundum numerum in divinis, eo quod principium *Quo* generationis tendat ad reddendum terminum ſibi ſimilem, & quidem perfecte, ſi generatio, ut in divinis contingit, ſit perfectiſſima.

CONCLUSIO 3. Principium *Quo* divinarum proceſſionum includit relationem tanquam conditionem, per quam modificetur.

Probatur 1. Illud non eſt principium *Quo* divinarum proceſſionum ſine relatione, quod abſtractum a relationibus nec generat nec producit: atqui (ut ſuperius adverſus Joachimum Abbatem oſtenſum eſt) natura, ſeu eſſentia, abſtracta a relationibus nec generat nec producit: ergo principium *Quo* divinarum proceſſionum (quod quidem, ut dictum eſt, non aliud eſt quam natura) includit relationem tamquam conditionem per quam modificetur.

Confirmatur ex eo, quod principium *Quo* includat aliquid, per quod procedens aliquo modo diſtinguatur a producto: neque enim idem poteſt eſſe ſui ipſius principium: atqui id per quod producens diſtinguitur a producto, non eſt natura, cum natura ex ſe tendat ad reddendum terminum productum ſibi ſimilem, & revera eadem ſit numero in ſingulis SS. Trinitatis perſonis: ergo principium *Quo* in divinis includit relationem. Hincque patet, cur in Patre natura generet, non autem in Filio; cur in Patre & in Filio ſpiret, non autem in Spiritu ſancto. Vide Concilium Lateranenſe IV. c. *Damnamus*.

QUÆSTIO IV.

Utrum proceſſiones in divinis ſint voluntariæ.

Not. 1. Quæſtio, an proceſſiones in divinis ſint voluntariæ, movetur a theologis, ut ſolvant argumentum, quo hæretici Verbi ac Spiritu ſancti divinitatem impugnabant: qua arte illud proponerent, quave ratione Catholicus quidam illud alias ſolverit, Auguſtinus lib. 15. de Trinitate hiſce verbis enarrat: *Acute ſane quidam reſpondit hæretico verſutiſſime interroganti, utrum Deus Filium volens, an nolens genuerit: ut ſi diceret, nolens, abſurdiſſima Dei miſeria ſequeretur: ſi autem, volens, continuo quod intendebat, velut invicta ratione, concluderet, non naturæ eſſe Filium, ſed voluntatis. At ille vigilantiſſime viciſſim quæſivit ab eo, Utrum Deus Pater, volens an nolens, ſit Deus: ut ſi reſponderet, nolens, ſequeretur illa miſeria, quam de Deo credere magna inſania eſt; ſi autem diceret, volens, reſponderet ei: ergo & ipſe Deus eſt ſua voluntate, non natura.*

Not. 2. SS. Patres (ut videre eſt apud Auguſtinum lib. 3. contra Maximum cap. 3.) nonnunquam aſſeruerunt, divinas proceſſiones eſſe voluntarias, aliquando vero (ut apud eumdem Auguſtinum lib. 15. de Trinitate, cap. 20. videre eſt) negaverunt eſſe voluntarias; utramque illum dicendi modum niti veritate patebit ex iis quæ in ſubſequenti nota proponentur.

Not. 3. Aliquid dici poteſt voluntarium duobus modis. Uno modo (inquit Sylvius 1. p. quæſt. 42.) voluntate concomitante, ſicut aliquis dicitur voluntarie homo, quia vult, eique placet, quod ſit homo. Alio modo, volunta-

untate antecedente, hoc eſt, voluntate quæ ſe habeat per modum principii productivi: eo ſenſu amor eſt voluntarius, quia eſt a voluntate tamquam a principio ſui productivo.

CONCLUSIO 1. In divinis proceſſiones ſunt voluntariæ voluntate concomitante.

Probatur. Ex obſervatis, illud eſt voluntarium voluntate concomitante, quod placet, quod non fit ab invito: atqui proceſſiones divinæ placent, nec fiunt ab invito: Nam 1. cuilibet enti placet id quod confert ad illius perfectionem, ac proinde cum ad Dei perfectionem proceſſiones multum conferant, neceſſe eſt, eas Deo infinite placere. 2. Divinæ proceſſiones ſunt generatio Verbi, & ſpiratio Spiritus ſancti: ſed nec ea generatio, nec ea ſpiratio ab invitis fiunt: neque enim Pater non vult generare Filium, nec Pater & Filius nolunt ſpirare Spiritum ſanctum. Confirmatur ex Concilio Sardicenſi, quod quidem apud Hilarium lib. de Synodis, anathemate damnavit eos, qui dicerent, *quod neque conſilio, neque voluntate Pater genuerit Filium*. Confirmatur iterum ex Concilii Syrmienſis canone 25. cujus (eodem Hilario teſte) hæc ſunt verba; *Si quis nolente Patre natum dicit Filium, anathema ſit.*

CONCLUSIO 2. Generatio Verbi non eſt voluntaria voluntate antecedente.

Probatur. Ex obſervatis, illud ſolum eſt voluntarium voluntate antecedente, quod oritur a voluntate tanquam a principio: atqui generatio Verbi non oritur a voluntate tanquam a principio: neque enim (ut ſuperius oſtenſum eſt) Verbum a voluntate, ſed ab intellectu tamquam a principio *Quo* immediate procedit.

Objicies. Auguſtinus lib. 15. de Trinit. cap. 20. ſcribit, nonnullos non auſos fuiſſe dicere: Verbum eſſe de conſilio & de voluntate Patris, ne cogerentur ipſum appellare filium conſilii & voluntatis Patris: *Quidam ne Filium conſilii, vel voluntatis Dei dicerent unigenitum Verbum, ipſum conſilium, ſeu voluntatem Patris idem Verbum eſſe dixerunt.* Addit, placere ſibi magis oppoſitum loquendi modum: *Sed melius, quantum exiſtimo, dicitur conſilium de conſilio, & voluntas de voluntate, ſicut ſubſtantia de ſubſtantia, ſapientia de ſapientia:* ergo, ex Auguſtino, generatio Verbi eſt voluntaria voluntate antecedente, ſeu oritur a voluntate tamquam a principio.

Reſp. diſt. ant. Verbum, ex Auguſtino, dicitur voluntas de voluntate, veluti tanquam cauſa materiali, conc. ant. tamquam cauſa productiva, neg. ant. Ratio eſt, quia Auguſtinus eum loquendi morem, *voluntas de voluntate*, uſurpat adverſus Arianos qui aſſerebant, Verbum ex nihilo, ex non extantibus, a Patre productum fuiſſe, cum e contra Catholici contenderent; ipſum ex ipſa ſubſtantia, ex ipſa voluntate, ac ſapientia Patris, hoc eſt ipſa paternæ ſubſtantiæ, voluntatis & ſapientiæ communicatione, produci nunc, ac ab æterno productum fuiſſe. Illi rationi robur additur ex ipſomet Auguſtino, qui ibidem expreſſe ſcribit hæreticos abuti ſolitos fuiſſe hac loquendi ratione, *Verbum eſt voluntas, Conſilium, Sapientia Patris*, quaſi Pater habeat a Filio voluntatem, conſilium, ac ſapientiam: *Ne* (ait ibidem Auguſtinus) *abſurditate illa quam jam refellimus, Filius dicatur Patrem facere ſapientem, vel voluntatem, ſi non habet Pater in ſubſtantia ſua conſilium vel voluntatem.*

CONCLUSIO 3. Productio Spiritus ſancti eſt voluntaria voluntate antecedente.

Probatur. Ex obſervatis, illud eſt voluntarium voluntate antecedente, quod oritur a volutate tanquam a principio; atqui proceſſio Spiritus ſancti ab ea ſic oritur; nempe ſicut Verbum generatur a Patre per infinitam ſui cognitionem: ita (ut ſuperius oſtenſum eſt) Spiritus ſanctus producitur per infinitum amorem, quo Pater & Filius ſeſe mutuo proſequuntur.

Objicies. Quod eſt voluntarium voluntate antecedente, eſt liberum: atqui proceſſio ſancti Spiritus non eſt libera: alioquin poſſet non eſſe: nempe liberum definitur, Quod eſt indifferens ad eſſe, aut ad non eſſe: ergo &c.

Reſpondent nonnulli negando min. ad cujus probationem, negant, liberum recte definiri: *Quod eſt indifferens ad eſſe, aut ad non eſſe*: ſcilicet volunt, libertatem, ſi ſumatur ſecundum eſſentiam; non vero ſecundum ſtatum, hoc eſt, prout in homine per peccatum corrupto reperitur, nihil aliud dicere, quam volitionem elicitam cum plena rationis advertentia; unde concludunt, quod liberum non ſtet cum neceſſario naturali (ut ſunt in homine corrupto primi motus concupiſcentiæ) ſtet tamen cum neceſſario, quod plena rationis advertentia comitatur; ac proinde (inquiunt) cum Pater generet Verbum cum plena rationis advertentia; cum Pater & Filius cum eadem advertentia rationis producant Spiritum ſanctum, Verbum libere, licet neceſſario, generatur a Patre, & Spiritus ſanctus libere a Patre & Filio ſpiratur, quamvis neceſſario ab iis producatur. Sed utrum illorum theologorum ſententia veritate nitatur, expendemus agentes de actibus humanis. Satis eſt, ut hic moneamus, voluntarium neceſſarium, quamvis eliciatur ex plena ac integra rationis advertentia, non ſufficere ad merendum aut demerendum in ſtatu naturæ lapſæ, ſed præterea requiri immunitatem a neceſſitate, non tamen a determinatione cauſſæ ſuperioris, ſive ſit, in rebus quidem ordinis naturalis, præ-

Digitized by Google

præmotio phyſica, ſive ſit, in rebus quæ ſpectant ad ſalutem, auxilium efficax ab intrinſeco & ex natura ſua: unde Innocentius Papa X. cui ſubſcripſerunt omnes orbis Eccleſiæ, merito tanquam hæreticam, in ſenſu obvio (ut loquitur Innocentius Papa XII. in ſuo Brevi ad Belgarum Epiſcopos exponens ejuſdem Innocentii X. & Alexandri VII. de quinque famoſis propoſitionibus conſtitutiones) merito, inquam, tanquam hæreticam damnavit hanc propoſitionem, *Ad merendum & demerendum in ſtatu naturæ lapſæ, non requiritur in homine libertas a neceſſitate, ſed ſufficit libertas a coactione.*

Reſpondendum eſt igitur ad argumentum, diſt. maj. Quod eſt voluntarium voluntate antecedente, eligente, eſt liberum, conc. maj. non eligente, neg. maj. Productio ſancti Spiritus eſt a voluntate antecedente per modum principii naturalis, hoc eſt, per modum principii quod ipſi neceſſario tribuit eſſe, ſed non eſt a voluntate eligente, ut enim ſit electio, requiritur, ut id quod eligitur, poſſit non eligi: id autem (ut patet) locum non habet aut in generatione Verbi, aut in productione Spiritus ſancti.

DISSERTATIO TERTIA.

de Relationibus divinis.

Not. 1. EX Logicis, Relatio eſt habitudo unius ad aliud. Dividitur in relationem rationis, & in relationem realem. Prior eſt quæ fit per operationem mentis, unum cum alio comparantis; Realis e contra eſt ea quæ reperitur in ſubjecto independenter ab operatione mentis.

Not. 2. De poſteriore illa relationis ſpecie, ſeu de relationibus realibus, quæremus 1. utrum ſint in Deo; 2. quantus ſit earum numerus; 3. quomodo ab invicem diſtinguantur: 4. an eſſentia ſit de conceptu relationum, & viciſſim relationes ſint de conceptu eſſentiæ; 5. an relationes ſint perfectiones; 6. utrum quælibet relatio propriam habeat exiſtentiam; 7. tandem utrum in divinis ſit abſoluta ſubſiſtentia.

QUÆSTIO PRIMA.

Utrum in Deo ſint relationes.

CONCL. 1. DAntur in Deo relationes.

Probatur 1. Dantur in Deo Paternitas, Filiatio, & Spiratio, quia (ut ſuo loco probatum eſt adverſus Sabellium) dantur in Deo Pater, Filius, & Spiritus ſanctus: atqui Paternitas, Filiatio, & Spiratio ſunt relationes: ſiquidem, ex obſervatis, relatio eſt habitudo unius ad aliud: ſed paternitas, filiatio, & ſpiratio ſunt ejuſmodi: nempe paternitas eſſentialiter refertur ad filiationem, neque enim Pater concipi poteſt ſine Filio, nec Filius ſine Patre, nec Spiritus ſanctus ſine principio, a quo realiter procedit.

CONCLUSIO 2. Relationes quæ in divinis admittuntur, ſunt reales.

Probatur 1. Ex obſervatis, illæ relationes ſunt reales, quæ exiſtunt independenter a creatæ mentis operatione: atqui relationes, quæ in Deo reperiuntur, exiſtunt independenter a creatæ mentis operatione: nemine ſcilicet cogitante, paternitas, filiatio, & ſpiratio paſſiva ſunt in Deo, quia nemine cogitante, in Deo ſunt Pater, Filius & Spiritus ſanctus: ergo pariter in eo ſunt nemine cogitante, paternitas, filiatio, & ſpiratio paſſiva; ſunt enim formæ per quas Pater, Filius & Spiritus ſanctus conſtituuntur.

Probatur 2. Datur realiter in Deo id per quod perſonæ Patris, Filii, & Spiritus ſancti realiter diſtinguntur: atqui id non aliud eſt, quam relationes; ſiquidem non poteſt eſſe natura, cum omnino eadem ſit in ſingulis perſonis; ergo ſunt relationes.

Confirmatur argumentum ex Concilii Florentini ſeſſione 18. in qua theologus, qui Latinorum partes agebat, ſic diſcurrit: *Sola relatio apud omnes tam Græcos quam Latinos doctores, divina proceſſione perſonas multiplicat.* In Concilio Toletano XI. hæc etiam in fidei profeſſione leguntur: *In relativis perſonarum nominibus, Pater ad Filium, Filius ad Patrem, Spiritus ſanctus ad utrumque refertur. Quæ cum relative tres perſonæ dicantur, una tamen naturalis ſubſtantia creditur.* Ex iis tum Florentini tum Toletani Concilii textibus ſic confici poteſt argumentum: quod perſonas in divinis realiter multiplicat, id per quod perſonæ referuntur ad invicem, id per quod conſtituitur perſonarum numerus, datur in Deo realiter: atqui ex Concilio Florentino, & ex Concilio Toletano, relationes in divinis realiter multiplicant perſonas, per relationes perſonæ ad invicem referuntur, per relationes conſtituitur numerus perſonarum: *In relatione* (inquit Concilium Toletanum XI. *perſonarum numerus cernitur*: ergo &c.

Probatur 3. Ibi dantur relationes reales, ubi reperiuntur reales proceſſiones: ſiquidem realis proceſſio eſt origo unius ab alio: ex reali autem origine unius ab alio, relationes neceſſario ſequuntur; habitudines nempe principii ad principiatum, & viciſſim principiati ad principium: atqui (ut diſſertatione 2. demonſtratum eſt) in Deo reperiuntur reales proceſſiones), Filii nimirum a Patre, & Spiritus ſancti a Patre & Filio.

Objicies 1. Id in Deo non reperitur realiter,

liter, quod redderet perſonas a ſe invicem dependentes, quia, cum unaquæque perſona ſit Deus, a ſe invicem dependere non poſſunt; eſt enim de eſſentia Dei, ut ſit ab omni alio prorſus independens: atqui relationes redderent perſonas a ſe invicem dependentes: ſcilicet relationis extrema (ut forent perſonæ) a ſe invicem dependent: ergo &c.

Reſp. ad 1. conc. maj. neg. min. Ad 2. diſt. ant. Extrema relationis a ſe invicem dependent per modum ſimplicis termini, conc. ant. ex ſuppoſitione nimirum quod inter duo ſit mutua relatio tranſcendentalis, unum non poteſt eſſe ſine alio: Penderent per modum effectus, aut per modum cauſſæ, neg. ant. Relationes quæ reperiuntur in divinis, efficiunt quidem, ut perſonæ, quæ ſunt earum termini, ſibi invicem coexiſtant: ſiquidem ex ſuppoſitione quod Deus ſit pater, neceſſe eſt, ut habeat filium; ſed non efficiunt, ut perſonæ a ſe invicem pendeant, tamquam effectus a cauſſa pendet; quia (ut ſupra dictum eſt) producuntur actionibus, per quas unicuique perſonæ productæ communicatur eadem numero natura quæ in Patre reperitur, ac proinde natura prorſus independens.

Objicies 2. Relatio realis præſupponit extrema realiter diſtincta; atqui relationes in divinis non præſupponunt extrema realiter diſtincta: nam illud non præſupponit extrema realiter diſtincta, quod efficit realem extremorum diſtinctionem: atqui relationes in divinis efficiunt extremorum a ſe invicem diſtinctionem: ſcilicet in divinis extrema, ſeu perſonæ, non diſtinguuntur per eſſentiam, ſed tantum per relationes: ergo &c.

Reſp. diſt. maj. Relatio in creatis præſupponit extrema realiter diſtincta, conc. maj. in divinis, neg. maj. Ratio diſparitatis eſt, quia relationes quæ in creaturis reperiuntur, ſunt accidentia, ac proinde ſupponunt ſubjectum, cui inhærent, prius exiſtens: e contra in divinis, relationes non ſunt accidens, ſed ſubſtantia; & conſequenter non ſupponunt ſuum ſubjectum præexiſtens, unde non per aliud, ſed per ſeipſas, a ſe invicem diſtinguuntur.

Objicies 3. Relatio eſt ordo unius ad aliud; atqui in Deo non eſt ordo unius ad aliud; quidquid enim eſt in Deo, Deus eſt. Confirmatur ex Concilio Lateranenſi IV. quod quidem capitulo 2. ſic loquitur: *Licet igitur alius ſit Pater, alius Filius, alius Spiritus ſanctus: non tamen aliud, ſed id quod eſt Pater, eſt Filius & Spiritus ſanctus: idem omnino, ut ſecundum orthodoxam & catholicam fidem conſubſtantiales eſſe credantur.*

Reſp. diſt. maj. Relatio eſt ordo unius ad aliud, ſumendo vocem *Aliud*, aut adjective aut ſubſtantive, conc. maj. ſumendo ſubſtantive tantum, neg. maj. Vox *Aliud*, accepta *ſubſtantive*, diſtinctam eſſentiam ſignificat; adjective vero ſumpta dicit diſtinctam perſonam. Priore ſenſu vox *Aliud* admitti non debet in divinis, ſed in eis locum habet accepta poſteriore ſenſu, nempe prout ſignificat perſonas a ſe invicem diſtinctas.

Objicies 4. Relationes non poſſunt dici realiter de ſubjecto, niſi aut ſecundum ſubſtantiam, aut ſecundum accidens: ſed neutro modo ſunt in Deo: Non quidem ſecundum ſubſtantiam, cum enim relationes efficiant diſtinctionem; efficerent, ut eſſentia divina non eadem eſſet in ſingulis perſonis: Non etiam ſecundum accidens, quia accidentia locum non habent in Deo, alioquin non eſſet actus purus, non eſſet ens omnino ſimplex ac immutabile.

Reſp. 1. illud argumentum ab Arianis olim fuiſſe propoſitum adverſus Catholicos: *Quidquid de Deo dicitur, vel intelligitur* (inquiunt apud Auguſtinum l. 5. de Trinitate, c. 3.) *non ſecundum accidens, ſed ſecundum ſubſtantiam dicitur: Quapropter ingenitum eſſe Patri, ſecundum ſubſtantiam eſt, & genitum eſſe Filio, ſecundum ſubſtantiam eſt. Diverſum eſt autem ingenitum eſſe, & genitum eſſe; diverſa eſt ergo ſubſtantia Patris & Filii.*

Reſp. 2. neg. maj. Ratio eſt, quia inter dici ſecundum ſubſtantiam, aut dici ſecundum accidens, datur medium, nimirum dici ſecundum eſſe relativum: nam eſſe relativum præciſe ut relativum, abſtrahit a ſubſtantia, aut accidente: Quippe nihil aliud dicit in ſuo conceptu, quam referre unum ad aliud.

Quod mox traditum fuit reſponſum, deſumptum eſt ex Auguſtino: *Si* (inquit lib. 5. de Trinitate, c. 3.) *quidquid de Deo dicitur, ſecundum ſubſtantiam dicitur, ergo quod dictum eſt, Ego & Pater unum ſumus, ſecundum ſubſtantiam* (quod tamen negabant Ariani) *dictum eſt. Una eſt igitur ſubſtantia Patris & Filii. Aut ſi hoc non ſecundum ſubſtantiam dictum eſt, dicitur ergo aliquid de Deo non ſecundum ſubſtantiam, & ideo jam non cogimur ſecundum ſubſtantiam intelligere ingenitum & genitum.* Ubi S. Doctor oſtendit, non omnia de Deo dici ſecundum ſubſtantiam, demonſtrat nihil prorſus de eo dici ſecundum accidens: *Accidens* (ait c. 4.) *non ſolet dici, niſi quod aliqua mutatione ejus rei cui accidit, amitti poteſt . . . . . . Nihil itaque accidens in Deo, quia nihil mutabile aut amiſſibile.* Verum ſi nonnulla ſint quæ in Deo dicantur, nec tamen dicuntur aut ſecundum ſubſtantiam, aut ſecundum accidens, qua ratione dicuntur? Auguſtinus reſpondet, dici ſecundum eſſe relativum: *Dicitur enim ad aliquid* (ait c. 5.) *ſicut Pater ad Filium & Filius ad Patrem, quod non eſt accidens, quia & ille ſemper*

Pa-

Digitized by Google

Pater, *& ille ſemper Filius*. Illud autem. *Ad aliquid*, S. Doctor ſub finem capitis vocat eſſe relativum: *Quamobrem quamvis diverſum ſit, Patrem eſſe, & Filium eſſe, non eſt tamen diverſa ſubſtantia, quia hæc non ſecundum ſubſtantiam dicuntur, ſed ſecundum relativum, quod tamen relativum non eſt accidens, quia non eſt mutabile*. Ad pleniorem eorum, quæ huc uſque dicta ſunt, intelligentiam, vide totum ejuſdem Auguſtini librum quintum de Trinitate.

QUÆSTIO II.

Quot ſint relationes in Divinis.

Not. Certum eſt, nullam eſſe in Deo relationem realem ortam ex eo, quod entia fluxæ ac labentis naturæ creaverit, & nunc etiam conſervet: nam licet creaturæ realiter in Deum referantur, ipſe tamen ad eas non refertur per relationem quæ in eo ſit, ſed tantum per actionem tranſeuntem, quæ in eiſdem creaturis recipitur. Status igitur quæſtionis eſt de relationibus, quæ inter divinas perſonas reperiantur.

CONCLUSIO 1. Quatuor ſunt in Deo relationes reales.

Probatur 1. Tot ſunt in Deo relationes reales, quot ſunt ordines, ſeu reſpectus: nempe relatio definitur, Ordo ſeu reſpectus unius ad aliud: Sed in Deo quatuor ſunt ordines, ſeu reſpectus, Paternitas nimirum, Filiatio, Spiratio activa, & Spiratio paſſiva: neceſſario enim paternitas refertur ad filiationem, filiatio ad paternitatem, ſpiratio activa ad ſpirationem paſſivam, & viciſſim ſpiratio paſſiva ad ſpirationem activam.

Objicies. Si eſſent in Deo quatuor relationes reales, eſſet in eo non Trinitas, ſed quaternitas: atqui non eſt in Deo quaternitas *In Deo* (inquit IV. Concilium Lateranenſe cap. 2.) *Trinitas eſt ſolummodo, non quaternitas*: ergo &c.

Reſp. neg. maj. Ratio eſt, quia ſpiratio activa, quæ non aliud eſt quam actio productiva Spiritus ſancti, non diſtinguitur realiter a paternitate aut filiatione; ac proinde quartam rem in Deo non conſtituit.

CONCLUSIO 2. In Deo non plures ſunt quam quatuor relationes reales.

Probatur. Non plures ſunt in Deo relationes quam quæ ex proceſſionibus reſultant; ſiquidem proceſſiones ſunt fundamenta relationum: atqui quatuor tantum relationes reſultant ex proceſſionibus: nempe ex proceſſione per intellectum, quæ generatio dicitur, reſultant paternitas & filiatio: non enim poteſt eſſe generatio, quin illius principium ſit pater, & illius terminus ſit filius. Ex proceſſione per voluntatem reſultant ſpiratio activa & paſſiva: ſcilicet ſi ſit principium ſpirans, eſt neceſſario terminus ſpiratus, ac proinde eſt relatio inter principium ſpirans & terminum ſpiratum; & viciſſim reperitur inter terminum ſpiratum & principium a quo ſpiratus eſt.

QUÆSTIO III.

De diſtinctione relationum a ſe invicem, & ab eſſentia divina.

Not. Ex logicis, multiplex eſt diſtinctio, realis nimirum, modalis, formalis, ſcotiſtica, virtualis, ſeu rationis ratiocinatæ, & tandem rationis ratiocinantis. Prior reperitur inter rem & rem; altera inter rem & ejus modum; tertia inter varias formas ad idem ſubjectum pertinentes; quarta inter ejuſdem ſubjecti formas, ſeu cum fundamento in re; unde ſecundum ſe eſt opus mentis, unum ab alio, cum quo tamen eſt idem realiter, diſtinguentis; at ſecundum fundamentum eſt realis, ſeu independens eſt ab operatione mentis; quinta denique eſt opus ſolius rationis, objectum abſque ullo fundamento in diverſos conceptus dividentis.

Not. 2. Gilbertus Porretanus Epiſcopus Pictavienſis docuit, inter eſſentiam divinam & relationes admittendam eſſe diſtinctionem realem: Durandus contendit inter eas reperiri diſtinctionem modalem: Scotus aſſeruit, in eis locum habere diſtinctionem actualem formalem: Nominales voluerunt, ſatis eſſe diſtinctionem rationis ratiocinantis: Thomiſtæ requirunt præterea diſtinctionem virtualem, ſeu diſtinctionem (ut vocant) rationis ratiocinatæ, hoc eſt, quæ ſupponat reale fundamentum ex parte tum eſſentiæ divinæ, tum divinarum relationum.

CONCLUSIO 1. Relationes in divinis a ſe invicem realiter diſtinguuntur. Aſſertio hæc eſt de fide certa contra Sabellianos.

Probatur. Formæ per quas perſonæ a ſe invicem realiter diſtinguuntur, a ſe invicem diſtinguuntur realiter; nam propter quod unumquodque tale, & illud magis: atqui relationes ſunt formæ per quas perſonæ a ſe invicem realiter diſtinguuntur; ſiquidem ideo prima perſona diſtinguitur a ſecunda, quod ſit Pater; ſecunda, quod ſit Filius; tertia, quod ſit Spiritus ſanctus: Sed prima, ſecunda, tertia perſona ſunt Pater, Filius & Spiritus ſanctus per relationes, prima nimirum per paternitatem, ſecunda per filiationem, tertia per ſpirationem paſſivam: ergo relationes (quæ quidem ſunt paternitas, filiatio, & ſpiratio paſſiva) ſunt formæ, per quas perſonæ SS. Trinitatis ſunt Pater, Filius, & Spiritus ſanctus, disjunctive.

Digitized by Google

CONCLUSIO 2. Inter eſſentiam divinam & relationes admitti non debet diſtinctio realis: eſt de fide contra Gilbertum Porretanum.

Probatur 1. Si relationes realiter ab eſſentia diſtinguerentur, in divinis non eſſet Trinitas tantum, ſed etiam quaternitas; nimirum tres perſonæ, ſeu tres relationes, & eſſentia divina; Sed in divinis eſt Trinitas tantum, non autem quaternitas: *Et ideo* (verba ſunt capituli 2. Concilii Lateranenſis IV.) *in Deo Trinitas eſt ſolummodo, non quaternitas, quia qualibet trium perſonarum eſt illa res, videlicet ſubſtantia, eſſentia, ſive natura divina, quæ ſola eſt univerſorum principium, præter quod aliud inveniri non poteſt*. Ergo &c.

Nec valet reſponſio quâ aſſeritur, in laudato Concilii Lateranenſis IV. capitulo agi tantum de quaternitate perſonarum, non autem de quaternitate rerum. Non valet (inquam) ſi ſcilicet de ea quaternitate agitur, quam Joachimus Abbas contenderat ſequi ex hac Petri Lombardi propoſitione: *Quædam ſumma res eſt, Pater, Filius & Spiritus ſanctus, & illa non eſt generans, neque genita, nec procedens:* Sed quaternitas quam Joachimus Abbas contenderat ſequi ex illa propoſitione, non eſt (ut patet) quaternitas perſonarum, ſed quaternitas quæ conſtaret ex perſonis & ſumma illa re, quam Lombardus aſſeruerat, nec eſſe generantem, nec genitam, nec procedentem.

Probatur 2. Relationes, quas (ut obſervatum eſt) Gilbertus Porretanus realiter diſtingui voluit ab eſſentia divina, non ſunt ens rationis, ſed ens verum ac reale: Illud autem ens ab eſſentia divina, in Gilberti ſyſtemate, realiter diſtinctum, vel eſſet increatum, vel creatum: Si primum, eſſet Deus, ac proinde idem realiter cum Dei eſſentia; increatum enim & Deus convertuntur: Si ſecundum, qualibet perſona divina eſſet aliquid realiter compoſitum ex eſſentia divina, & aliquo ente creato, relatione nimirum, quod quidem falſum eſſe conſtat, tum ex iis quæ harum Inſtitutionum tom. 1. diximus agentes de ſimplicitate Dei, tum ex articulo tertio Concilii Remenſis quod adverſus Porretanum celebratum eſt: ſic enim habet articulus ille: *Credimus, nullas omnino res, ſive relationes, ſive proprietates, ſive ſingularitates, ſive unitates dicantur, adeſſe Deo, quæ ſint ab æterno, & non ſint Deus*.

Objicies 1. Relativum & abſolutum non minus diſtinguuntur, quam relativum & relativum, immo videtur, quod magis debeant diſtingui, cum non ſint ejuſdem ordinis: atqui relativum & relativum in divinis diſtinguuntur realiter actu, ſiquidem in divinis relativa non aliud ſunt, quam formæ quæ perſonas conſtituunt, ac proinde cum perſonæ realiter a ſe invicem diſtinguantur, neceſſe eſt pariter, relativa a ſe invicem realiter diſtingui.

Reſp. ad 1. neg. maj. Ratio eſt, quia licet abſolutum & relativum ſint ordinis diverſi, tamen ſibi invicem non opponuntur; e contra relativum & relativum in divinis ſibi invicem ita opponuntur, ut unum excludat aliud: nempe qui patrem dicit, dicit filium ab eo diſtinctum; qui dicit principium, dicit terminum a principio diſtinctum. Confirmatur reſponſio 1. ex eo quod ea uſi ſunt Patres, ut adverſus Sabellianos realem perſonarum diſtinctionem in divinis adſtruerent. Confirmatur 2. ex celebri hoc Theologorum effato: *Omnia ſunt unum in divinis, ubi non obviat relationis oppoſitio*.

Objicies 2. Ea de quibus dicuntur prædicata contradictoria, diſtinguuntur realiter actu: de una nimirum ac eadem re dici non poſſunt prædicata contradictoria: atqui de eſſentia divina & de relationibus dicuntur prædicata contradictoria: nam de eſſentia dicitur, quod communicetur; de relationibus vero dicitur, quod non communicentur: ſcilicet Pater generando Filium, ei ſuam eſſentiam communicat, non tamen communicata relatione paternitatis. Sic etiam dicitur quod perſona Verbi, non autem natura Verbi, humanam naturam aſſumpſerit in Incarnatione: ergo, &c.

Reſp. ad 1. neg. maj. Ad 2. diſt. ant. De una ac eadem re dici non poſſunt prædicata contradictoria, ſi non ſit virtualiter multiplex, conc. ant. ſi ſit virtualiter multiplex, neg. ant. ſiquidem res quæ virtualiter eſt multiplex, æquivalet pluribus realiter actu diſtinctis, ut patet in Petro, ex ſuppoſitione quod in pluribus locis per reproductionem conſtitueretur: in uno enim loco idem Petrus, in ea ſuppoſitione, mori poſſet, licet viveret in alio. Eſſentia Dei licet actu maxime ſimpliciſſima, eſt tamen virtualiter multiplex propter ſui eminentiam; proindeque de ea ſecundum conceptum abſolutum dici poteſt, quod communicetur, quamvis de ea ſecundum conceptum relativum dici etiam poſſit, quod minime ſit communicabilis. Sic etiam de eadem eſſentia dici poteſt, quod ſecundum conceptum abſolutum non aſſumpſerit humanam naturam, quamvis recte dicatur, quod ſecundum conceptum relativum, hoc eſt, prout eſt Verbum, eam aſſumpſerit in Incarnatione. Vide ſolutionem fuſius pertractatam harum inſtitutionum iis locis ubi agitur de Dei ſimplicitate.

Objicies 3. Tritum eſt apud veteres axioma naturam & perſonam in divinis idem non eſſe; dicit enim Theodoretus a Gilberto Porretano laudatus: *Qui naturam & perſonam idem eſſe intelligit, in diviſionem Arii incidet, aut in confuſionem Sabellii*. Hæc etiam apud eumdem auctorem habet Hilarius:

Non

Non eſt idem natura, quod res naturæ; ergo natura & relationes realiter diſtinguuntur.

Reſp. diſt. maj. Idem non eſſe, virtualiter, conc. ant. realiter actu, neg. ant. hoc unum laudato axiomate Patres volunt, quod conceptus naturæ, prout eſt conceptus naturæ, non ſit idem cum conceptu perſonæ, prout eſt conceptus perſonæ. Nec id mirum eſt: ſiquidem, cum natura divina ſit infinita, præbet intellectui fundamentum eam attingendi modo ſub conceptu naturæ, modo etiam ſub conceptu perſonæ: utroque nimirum officio, naturæ & perſonæ, ſed ſub diverſis reſpectibus conſiderata, fungitur.

CONCLUSIO 2. Relationes in divinis non diſtinguuntur ab eſſentia tamquam res & modus. Eſt contra Durandum.

Probatur 1. Diſtinctio quæ reperitur inter eſſentiam & modum, eſt quidem modalis, ſed ſecundum Durandi principia, eſt quoque realis actualis: atqui inter relationes & eſſentiam divinam admitti non debet diſtinctio realis actualis, quamvis ſolum ſit modalis: Nam 1. in ea ſuppoſitione quælibet perſona in divinis eſſet realiter compoſita, ex eſſentia nimirum & relatione, quæ ab eſſentia realiter diſtingueretur. 2. Contra ejuſmodi diſtinctionem, licet ſit ſolum modalis, militant argumenta omnia, quæ tum ex Concilio Remenſi contra Gilbertum Porretanum, tum ex Concilio Lateranenſi contra Joachimum Abbatem prolata ſunt. Scilicet vel illi modi relativi ſunt quid creatum, vel increatum; Si primum, perſonæ divinæ erunt compoſitæ ex eſſentia increata & modo creato; Si ſecundum, erunt realiter idem cum eſſentia divina. Addendum eſt, quaternitatem fore in Trinitate, in divinis enim reperirentur quatuor, nempe tres relationes & eſſentia ab eis realiter, licet modaliter tantum, diſtincta.

CONCLUSIO 3. Relationes in divinis ab eſſentia divina non diſtinguuntur diſtinctione formali Scotiſtica.

Probatur 1. Diſtinctio formalis Scotiſtica præcedit actu mentis operationem: atqui diſtinctio quæ reperitur inter relationes & eſſentiam divinam, non præcedit actu mentis operationem: ſiquidem diſtinctio quæ præcedit actu mentis operationem, eſt realis actualis, ſed inter eſſentiam divinam & relationes non reperitur diſtinctio realis actualis; ſive ſit realis major, id eſt inter rem & rem, ut voluit Gilbertus Porretanus; ſive ſit realis minor, hoc eſt inter rem & modum, ut contendit Durandus; ſive ſit realis formalis, ſeu inter rem & varias illius formas; ut Scotiſtæ contendunt: ſcilicet ejuſmodi diſtinctiones realem compoſitionem arguunt in Deo, non Trinitatem, ſed quaternitatem invehunt.

Dices ſupponere illud argumentum diſtinctionem, quam Scotiſtæ vocant diſtinctionem *ex natura rei formalem*, eſſe diſtinctionem realem: ea vero ſuppoſitio veritate minime nititur, nempe Scotiſtæ paſſim docent, eam diſtinctionem non eſſe realem.

Sed contra. *Primo*, non omnes Scotiſtæ negant diſtinctionem, de qua agitur, eſſe realem. *Secundo*, qui id negant, hoc argumento facile refelluntur. Diſtinctio Scotiſtica non eſt ſolum diſtinctio rationis, cum præcedat illius operationem: ergo eſt realis: neque enim datur medium inter diſtinctionem realem.

CONCLUSIO 4. Eſſentia divina & relationes non diſtinguuntur tantum diſtinctione rationis ratiocinantis.

Probatur. Diſtinctio rationis ratiocinantis eſt ea, cujus totum eſſe eſt ab operatione intellectus: atqui eſſentia divina & relationes non diſtinguuntur tantum diſtinctione, cujus totum eſſe eſt ab operatione intellectus: ſiquidem ejuſmodi diſtinctio, cum nihil ſupponat ex patre objecti, ſatis non eſt ad explicandum, quomodo Pater naturam divinam communicet Filio, non communicata paternitate, quæ tamen realiter eſt idem cum natura: *Omnia quæ Patris ſunt, ipſe Pater unigenito Filio ſuo gignendo dedit* (verba ſunt Concilii Florentini in decreto unionis) *præter eſſe Patrem*. Satis quoque non eſt ad explicandum, qua ratione Verbum, quod eſſentialiter eſt ſapientia, non ſit Verbum qua ſapientia: *Non eo Verbum* (inquit Auguſtinus lib. 7. de Trinitate, cap. 2.) *quo ſapientia: verbum enim relative, ſapientia vero eſſentialiter intelligitur*.

CONCLUSIO 5. Relationes & eſſentia divina diſtinguuntur diſtinctione virtuali, ſeu rationis ratiocinatæ.

Probatur 1. Relationes & eſſentia divina diſtinguuntur aliqua diſtinctione, cum in eis prædicata contradictoria verificentur; ſed ea diſtinctio non eſt realis, ut adverſus Gilbertum Porretanum, Durandum, & Scotum oſtendimus: non eſt quoque ſolius rationis ratiocinantis, ut contra Nominales probavimus: ergo eſt diſtinctio virtualis, ſeu rationis ratiocinatæ.

Probatur 2. Diſtinctio virtualis duo dicit, unum ex parte objecti, ſummam nimirum illius eminentiam, ratione cujus pluribus rebus actu diſtinctis æquivaleat; & aliud ex parte intellectus, nempe apprehenſionem objecti ſub una illius virtute, non apprehendendo, ſaltem explicite, aliam illius virtutem: atqui duo illa admittenda ſunt: Et quidem, *Primo*, cum eſſentia Dei ſit infinita, cum relationes ſint infinitæ, neceſſario ſequitur ſive eſſentiam, ſive relationes, æquivalere pluribus rebus finitis ac diſtinctis. *Secundo*, apprehenſio eſſentiæ ſecundum eſſe abſolutum non eſt apprehenſio ejuſdem eſſentiæ ſe-

Digitized by Google

ſecundum eſſe relativum, & viciſſim apprehenſio ejuſdem eſſentiæ ſecundum eſſe relativum non eſt apprehenſio eſſentiæ ſecundum eſſe abſolutum.

Objicies. In Conc. Florentino ſeſſ. 13. Joannes Epiſcopus, qui Latinorum partes agebat, aſſerit *divinam ſubſtantiam & perſonam re quidem idem eſſe, ſecundum autem modum intellectionis noſtræ videri differre*: cui quidem Joannis effato, Eccleſiæ Græcæ nomine, ſubſcripſit Marcus Epheſius. Ejuſdem Concilii ſeſſ. 19. ſimpliciter aſſeritur ſubſtantiam ac perſonam in divinis *ſola ratione ac intelligentia* differre: ergo ſola diſtinctio rationis ratiocinantis admitti debet inter eſſentiam & relationes.

Reſp. diſt. ant. Relationes & eſſentia videntur differre ſecundum modum intellectionis, ſola ratione, ſola intelligentia, cum fundamento in re, conc. ant. ſine fundamento in re, neg. ant. & conſequentiam. Patres ſive Latini ſive Græci ſuppoſuerunt fundamentum diſtinctionis, quam in divinis admiſere, licet expreſſe ejuſmodi fundamenti non meminerint.

QUÆSTIO IV.

Utrum relationes & eſſentia ſint de mutuo conceptu.

Not. Circa propoſitam quæſtionem tres ſunt Scholaſticorum ſententiæ: prior quæ plurium eſt Thomiſtarum, docet, eſſentiam divinam eſſe de conceptu formali relationum, & viciſſim relationes eſſe de conceptu formali eſſentiæ: ita ut qui concepit eſſentiam diſtincte etiam concipiat relationes; & viciſſim qui concipit relationes, diſtincte pariter eſsentiam concipiat. Altera, quæ priori plane eſt oppoſita, aſſerit, nec eſsentiam eſse de conceptu relationum, nec relationes de conceptu eſsentiæ. Tertia, quæ eſt Sylvii, negat relationes eſse de conceptu eſsentiæ; ſed affirmat, eſſentiam eſse de conceptu relationum.

Not. 2. Eſsentia divina duobus modis conſiderari poteſt: in ſe nimirum, ſeu prout eſt a parte rei: & reſpectu noſtri intellectus, ſeu prout ſubeſt noſtro intelligendi modo.

CONCLUSIO 1. Eſſentia divina ſumpta in ſe, hoc eſt, prout eſt a parte rei, includit eſſentialiter relationes, & viciſſim relationes includunt eſſentialiter divinam eſſentiam; unde in eo ſtatu concipi non poteſt ſine relationibus, nec relationes ſine eſſentia.

Probatur 1. Eſſentia divina, prout exiſtit a parte rei, includit eſsentialiter id, quod eſt omnino idem cum ipſa: neque enim prout exiſtit a parte rei, aliquid in ea eſt per modum accidentis, ſcilicet quidquid eſt in ea, Deus eſt: atqui eſſentia divina, prout exiſtit a parte rei, eſt omnino idem cum relationibus, & viciſſim relationes omnino idem cum ipſa: *Non aliud eſt Deo eſſe* (ait Auguſtinus lib. 7. de Trinitate c. 6.) *aliud perſonam eſſe, ſed omnino idem*: cui quidem axiomati cohærent hæc verba Concilii Lateranenſis IV. cap. 2. *In Deo Trinitas eſt ſolummodo, non quaternitas: quia quælibet trium perſonarum eſt illa res, videlicet ſubſtantia, eſſentia, ſive natura divina.*

CONCLUSIO 2. Relationes non ſunt de conceptu eſſentiæ, ſumptæ ſecundum noſtrum concipiendi modum.

Probatur. Illud non eſt de conceptu eſsentiæ, ſine quo, ſaltem explicite cognito, eſſentia concipi poteſt: atqui eſsentia divina poteſt concipi ſine relationibus. Nam quod prius eſt ſecundum noſtrum intelligendi modum, poteſt concipi ſine eo, quod poſterius eſt ſecundum eumdem noſtrum concipiendi modum: ſed eſsentia divina ſecundum noſtrum concipiendi modum, eſt quid prius relationibus, & relationes ſecundum eumdem noſtrum intelligendi modum, ſunt quid poſterius eſsentia: ſcilicet illud eſt prius relationibus, cui relationes advenire concipiuntur: atqui relationes concipiuntur advenire eſsentiæ, quia relativum advenire concipitur abſoluto; abſolutum quippe videtur eſse fundamentum relativi: ergo &c.

Confirmatur 1. Relationes concipiuntur ſicut quædam divinæ eſsentiæ contractiones, ac modificationes; eſsentia quippe communior eſt relationibus, reperitur enim in tribus perſonis, cum e contra omnes relationes in qualibet perſona non reperiantur.

Confirmatur 2. ex S. Auguſtino & S. Thoma. Ille lib. 5. de Trin. cap. 5. ſcribit, relationes non dici de Deo ſecundum ſubſtantiam, ſed ut ad aliquid. *Quamobrem* (inquit) *quamvis diverſum ſit, Patrem eſſe & Filium eſſe, non eſt tamen diverſa ſubſtantia, quia hæc non ſecundum ſubſtantiam dicuntur, ſed ſecundum relativum.* Lib. 7. cap. eadem prorſus ratione loquitur: *Non eo Verbum* (ait) *quo ſapientia: Verbum enim relative, ſapientia vero eſſentialiter intelligitur.* S. Thomas 3. p. q. 3. art. 3. hæc ſcribit: *Per hunc modum*, cognoſcendi Deum, non ut in ſe eſt, *poteſt intellectus noſter intelligere bonitatem & ſapientiam divinam, & alia hujuſmodi quæ dicuntur eſſentialia attributa, non intellecta paternitate vel filiatione quæ dicuntur perſonalitates.* Ex iis autem, tum S. Auguſtini, tum Sancti Thomæ textibus, ſic conficitur argumentum. Illud non eſt de conceptu formali eſsentiæ divinæ, quod de Deo non dicitur ſecundum ſubſtantiam, ſeu quod in modo ſignificandi non exprimit ſubſtantiam divinam: quod non eo eſt, quo eſt ſubſtantia divina, quod poteſt intelligi

ſine

ſine ſubſtantia divina: atqui ex S. Auguſtino, & ex S. Thoma, relationes de Deo non dicuntur ſecundum ſubſtantiam; non eo ſunt, quo eſt ſubſtantia divina; ſubſtantia divina poteſt intelligi ſine ipſis: ergo relationes non ſunt de conceptu formali eſsentiæ divinæ.

Confirmatur 3. ratione Theologica. Illud poteſt concipi ſine relationibus, quod virtualiter a relationibus diſtinguitur: propter eam enim rationem eſsentia divina (ut prima parte dictum eſt) poteſt cum fundamento concipi ſine attributis abſolutis, ut ſunt bonitas, ſapientia, & alia hujuſmodi: e contra vero eſſentia Dei non poteſt concipi ſine exiſtentia, quia inter eſsentiam divinam & exiſtentiam nulla reperitur diſtinctio virtualis: atqui eſſentia divina diſtinguitur virtualiter a relationibus, ſiquidem vi ejuſmodi diſtinctionis virtualis ſolvuntur contradictoria quæ de eſsentia & relationibus prædicantur, ſeu redditur ratio, cur Pater Filio eſsentiam divinam communicet, non communicata paternitate, quæ tamen eſt idem realiter actu cum ipſa: ergo eſsentia divina poteſt concipi ſine relationibus.

Objicies 1. Si eſsentia Dei poſset concipi ſine relationibus, in Deo conciperetur quaternitas, tres nimirum perſonæ & eſsentia divina: atqui in Deo concipi non poteſt quaternitas: *In Deo* (inquit Concilium Lateranenſe) *Trinitas eſt ſolummodo, non quaternitas*: ergo &c.

Reſp. diſt. maj. In Deo conciperetur quaternitas, quæ exiſteret tantum in intellectu creato, conc. maj. quæ exiſteret in Deo, neg. maj. In Concilio Lateranenſi IV. capite 2. damnatus eſt Joachimus Abbas, quod contenderet, ex ſententia Petri Lombardi ſequi, eſse realiter in Deo & a parte rei, non Trinitatem, ſed quaternitatem, tres nimirum perſonas & ſummam rem, ſive eſſentiam, quæ nec generaret, nec genita eſſet, nec procedens.

Objicies 2. Si eſsentia divina concipi poſset ſine relationibus, in Deo eſset compoſitio rationis: atqui in Deo non eſt compoſitio rationis; nempe repugnat ſummæ illius ſimplicitati: ergo &c. Probatur maj. Ibi eſt compoſitio rationis, ubi intellectus concipit potentiam & actum; ſed in ſuppoſitione, de qua agitur, intellectus in Deo conciperet potentiam & actum: ſiquidem conciperet ſubſtantiam divinam, quæ poſset recipere relationes, per quas veluti coarctaretur & modificaretur: ergo &c.

Reſp. ad 1. neg. maj. Ad 2. diſt. maj. Ibi eſt compoſitio rationis, ubi intellectus concipit potentiam & actum, quæ ſeſe invicem excludant, conc. maj. quæ ſeſe invicem non excludant, neg. maj. In Deo ſubſtantia ſeu eſſentia non concipitur ab intellectu quaſi excludens relationes, licet non concipiatur prout eas includens; ac proinde non ſe habet per modum potentiæ proprie dictæ reſpectu relationum, ſed ſe habet per modum abſtrahentis ab illis; ea autem abſtractio tantum abeſt, ut dicat imperfectionem in eſſentia divina, ſicut potentia & genus dicunt imperfectionem in ſubjecto, de quibus prædicantur, quia excludunt actum & differentiam; quin potius ſummam dicat perfectionem, divinæ nimirum ſubſtantiæ eminentiam, quæ quidem tanta eſt, ut uno conceptu attingi non poſſit ab intellectu creato.

CONCLUSIO. 3. Divina eſsentia non eſt de conceptu formali relationum.

Probatur. Relationes concipi poſsunt ſine eſſentia divina. Nam 1. ab ea virtualiter diſtinguntur: 2. Secundum noſtrum modum concipiendi, relationes ſunt eſsentia poſteriores; ſiquidem prius concipimus rem eſse, quam ad aliam referri, hoc eſt prius concipimus ens aliquod exiſtere, quam operari, quam generare, quam producere. 3. Tam relationes concipi poſsunt ſine eſsentia, quam non communicari, licet eſſentia communicetur; quam multiplicari non multiplicata eſſentia; quam produci non producta eſsentia; atqui relationes non communicantur, licet eſsentia communicetur; multiplicantur non multiplicata eſsentia; producuntur, quamvis eſsentia minime producatur; ſiquidem (ut ait Concilium Lateranenſe IV.) *eſſentia non eſt generans, neque genita, nec procedens.*

Objicies 1. Illud eſt de conceptu relationum, quod de illis eſsentialiter prædicatur: atqui divina eſsentia prædicatur eſsentialiter de relationibus, ſcilicet hæc propoſitio eſt vera: Paternitas, Filiatio, Spiratio paſſiva, ſunt eſsentia divina; ergo &c.

Reſp. diſt. maj. Illud eſt de eſsentia relationum quod de illis eſsentialiter prædicatur, tum ut ſunt a parte rei, tum ut ſubſunt noſtro modo concipiendi, conc. maj. quod de illis prædicatur tantum ut ſunt a parte rei; non autem prout ſubſunt noſtro modo concipiendi, neg. maj. Eſſentia divina prædicatur quidem de relationibus prout ſunt a parte rei, ſunt enim realiter unum & idem cum ea; ſed de eis non prædicatur prout ſubſunt noſtro intelligendi modo, hoc eſt, idea quam intellectus effingit de ſubſtantia divina, reduplicative prout eſt ſubſtantia, ſeu ut eſt radix & ſubjectum attributorum, tum abſolutorum, tum relativorum, non eſt idea, quam efformat de relationibus reduplicative prout ſunt relationes, ideſt, prout ſunt habitudo unius ad alterum.

Confirmatur ſolutio ex S. Thoma, qui q. 8. de Potentia, articulo 2. ad ſextum ſic loquitur: *Per ſe prædicatur aliquid de aliquo, quod prædicatur de eo ſecundum propriam rationem; Quod vero non ſecundum pro-*

Digitized by Google

propriam rationem prædicatur, ſed propter rei identitatem, non etiam prædicatur per ſe. Cum ergo dicitur: Eſſentia divina eſt paternitas, non prædicatur paternitas de eſſentia divina propter identitatem rationis, ſed propter identitatem rei; & ſimiliter eſſentia de paternitate, quia alia eſt ratio eſſentiæ & relationis.

Objicies 2. Idea, ſeu conceptus relationum eſt idea entis increati; non enim eſſe poteſt idea entis creati: atqui idea entis increati, eſt idea eſſentiæ divinæ: nempe idea eſſentiæ divinæ non aliud eſt, quam idea entis increati, hoc eſt, exiſtentis per ſe, & independenter a quovis alio; ergo idea, ſeu conceptus relationum, eſt idea, ſeu conceptus eſſentiæ divinæ.

Reſp. I. Ideam relationum nec eſſe ideam entis increati, nec ideam entis creati, ſed ideam rei ab utroque abſtrahentis; hoc eſt, licet intellectus, dum concipit relationes, concipiat a parte rei ens increatum; tamen iſtud non concipit ſub ratione entis increati, ſed tantum ſub ratione cujuſdam habitudinis unius ad alterum.

Reſp. 2. conceſſa majore, diſt. min. Idea entis increati eſt idea eſſentiæ divinæ, prout eſt ens increatum & actus purus, conc. maj. prout eſt eſſentia, ſub ratione ſubſtantiæ, neg. maj. Equidem idea paternitatis v. g. eſt idea eſſentiæ divinæ, prout eſſentia conſideratur ut ens increatum & actus purus, ſicut modi entis ſunt ens conſideratum præciſe ut ens: at vero non eſt idea eſſentiæ ſub ratione ſubſtantiæ & naturæ, quia ſub ratione ſubſtantiæ & naturæ, eſt veluti ſubjectum, in quo relationes recipiuntur, &, cui ſecundum imperfectum noſtrum intelligendi modum, advenire concipiuntur. Vide quæ diximus, agendo de attributorum diſtinctione ab eſſentia, & viciſſim eſſentiæ ab attributis.

QUÆSTIO V.

Utrum relationes ſint perfectiores.

Not. 1. IN relationibus divinis duo poſſunt conſiderari, eſſe *In*, ut loquuntur, & eſſe *Ad*. Eſſe, *In*, eſt relatio conſiderata, prout afficit ſubjectum in quo reperitur. Eſſe *Ad*, eſt eadem relatio, prout reſpicit terminum ad quem refertur.

Not. 2. Certum eſt, relationes divinas eſſe perfectiones, ſi conſiderentur ſecundum eſſe *In*: ſic enim conſideratæ ſumuntur vel ut ſunt idem realiter actu cum eſſentia divina, vel prout ab ea virtualiter diſtinguuntur: at utroque modo ſpectatæ, ſunt perfectiones. Nemini dubium eſt, eas eſſe perfectiones priore modo ſpectatas: nimirum eſſentia divina eſt infinite perfecta. Eas quoque altero modo conſideratas perfectiones eſſe, patet ex eo, quod ſecundum noſtrum concipiendi modum ſic ſpectatæ, coarctent, modificent, & determinent naturam divinam ad eſſe Patris, aut Filii, aut Spiritus ſancti.

Not. 3. Licet Theologi paſſim conveniant, relationes ſecundum eſſe *In*, ſpectatas, eſſe perfectiones, non conveniunt tamen, eas eodem frui jure, ſi ſecundum eſſe *Ad*, conſiderentur. Plures e ſchola Thomiſtarum contendunt, eas ſic ſpectatas non eſſe perfectiones: e contra plures alii ex eadem ſchola, quibus ſubſcribit Sylvius, aſſerunt, eas etiam in eo ſtatu, ſeu, prout dicunt reſpectum ad alias perſonas, eſſe veras perfectiones: quid nos de ea ſcholaſtica controverſia ſentiamus, concluſio ſequens aperiet.

CONCLUSIO. Relationes in divinis, etiam conſideratæ ſecundum eſſe *Ad*, hoc eſt, prout dicunt reſpectum ad alias perſonas, ſunt perfectiones.

Probatur 1. Eſſe Patris ut Pater eſt, eſſe Filii ut Filius eſt, ſunt eſſe relativum: neque enim concipi poteſt pater, quin concipiatur reſpectus ad filium: nec viciſſim filius ſine reſpectu ad patrem: unde merito ſic loquitur Auguſt. l. 6. de Trin. c. 13. *Dicitur ergo relative Pater, idemque relative dicitur principium, & ſi quid forte aliud; ſed Pater ad Filium dicitur, principium vero ad omnia quæ ab ipſomet ſunt. Item dicitur relative Filius, relative dicitur & Verbum & imago, & in omnibus his vocabulis ad Patrem refertur*: atqui eſſe Patris ut Pater eſt, eſſe Filii ut Filius eſt, ſunt perfectiones: nam illud eſt perfectio ſine quo divinitas eſſet imperfecta: ſed divinitas ſine eſſe Patris, eſſe Filii, eſſe Spiritus ſancti, foret imperfecta: *Non poteſt* (inquit Cyrillus lib. 2. Theſauri, cap. 1.) *eſſe perfecta divinitas, niſi Filium habeat, & fructum ex ſe pariat.* Cyrillo ſubſcribit Angelicus Doctor: *Non poſſet* (inquit in opuſculo 1. contra errores Græcorum cap. 7.) *eſſe Pater perfectus, niſi Filium haberet, quia nec Pater ſine Filio eſſet, nec eſſet Deus perfectus, niſi haberet Verbum.*

Probatur 2. Quod diſtinguit & conſtituit perfectiones, eſt eſſentialiter aliqua perfectio: propter quod enim unumquodque tale, & illud magis: atqui relationes ſecundum eſſe *Ad*, ſeu prout dicunt reſpectum ad alias perſonas, diſtinguunt & conſtituunt veras perfectiones, nimirum & hypoſtaſes, ut ſubſequente diſſertatione dicetur: ergo ſunt veræ perfectiones.

Confirmatur argumentum 1. ex eo, quod relationes, etiam ſecundum eſſe *Ad*, ſint aliquid reale; ſcilicet nemine cogitante, eſt reſpectus primæ perſonæ ad ſecundam & tertiam: Sed quidquid eſt reale in Deo, eſt perfectio. 2. Relationes prout ſunt reſpectus

ad

ad alias perſonas, ſunt in Deo: at quidquid eſt in Deo, eſt perfectio: ergo &c.

Objicies 1. Auguſtinus lib. 7. de Trinitate cap. 1. ſic loquitur: *Deus ad ſe dicitur & magnus, & bonus, & juſtus*: unde ſic arguitur: Ex Auguſtino, omnis perfectio in Deo eſt abſoluta, ad ſe enim dicitur: ergo relationes, cum non ſint quid abſolutum, reduplicative prout ſunt relationes, non ſunt perfectiones in divinis.

Reſp. neg. maj. ſcilicet Auguſtinus eo loci loquitur tantum de perfectionibus abſolutis, ut ſunt magnitudo, bonitas, juſtitia, quarum exemplum adducit, ut probet, in divinis perfectiones dici ad ſe, non autem ad aliud.

Objicies 2. Si relationes eſſent perfectiones, plura ſequerentur abſurda: nam 1. eſſentia ſola non eſſet infinite perfecta, ei nimirum deeſſet perfectio relativa: 2. Tres perſonæ ſimul ſumptæ, plus continerent perfectionis, quam una ſola perſona: 3. Filius eſſet perfectior Spiritu ſancto: nam ei duæ relationes conveniunt, ad Patrem nimirum cujus eſt Filius, & ad ipſum Spiritum ſanctum cujus eſt principium: cum e contra una tantum relatio, paſſiva nimirum, Spiritui ſancto conveniat.

Reſp. ad 1. neg. maj. Ad cujus probationem, negandum eſt ſequi abſurda, quæ contra theſim objiciuntur. Ratio eſt, quia infinita perfectio ſive trium relationum ſimul, ſive cujuſque in particulari ſpectatæ, continetur in eſſentia divina, eo quod relationes ſint actu realiter idem cum ipſa: ita ut ſicut quælibet trium relationum eſt ipſamet eſſentia divina, ita etiam eſſentia divina ſit quælibet trium relationum. Eo principio nixus ſanctus Auguſtinus libro 6. de Trinitate, cap. 8. docet, *tantum eſſe ſolum Patrem, vel ſolum Filium, vel ſolum Spiritum ſanctum, quantum tres perſonæ ſimul ſumptæ*.

Objicies 3. Theſis, qua docetur, relationes eſſe perfectiones, deſtruit æqualitatem perſonarum: ſcilicet eæ perſonæ non ſunt æquales, quarum una habet perfectionem, quam altera nec habet, nec habere poteſt: atqui una ex divinis perſonis habebit perfectionem, quam altera nec habet, nec habere poteſt: prima perſona v. g. habet perfectionem paternitatis, nec tamen habet, aut habere poteſt perfectionem filiationis, quia paternitas excludit filiationem: neque enim eadem perſona poteſt eſſe ſimul Pater & Filius cum nullum eſs poſſit ſe ipſum producere.

Reſp. ad 1. neg. ant. Ad 2. neg. min. Ad 3. diſt. ant. Prima perſona nec habet formaliter, nec habere poteſt filiationem, conc. ant. nec habere poteſt virtualiter ſeu eminenter, neg. ant. Ratio eſt, quia relationes non ſunt perfectiones ſimpliciter ſimplices, ut loquuntur ſcholaſtici, ſed perfectiones ſecundum quid, tum quia non ſunt meliores ipſæ, quam non ipſæ: nec enim in divinis melius eſt habere paternitatem, quam filiationem; tum etiam quia ut perfectio ſit ſimpliciter ſimplex, requiritur, ut non excludat aliam aut æqualem; ac proinde cum relationes ſeſe invicem excludant, non poſſunt eſſe perfectiones ſimpliciter ſimplices.

Objicies 4. Si relationes ſint perfectiones, tres res erunt in Deo: ſed in Deo non ſunt tres res, alioquin eſſent tres ſubſtantiæ, quod damnatum eſt in Ario.

Reſp. diſt. maj. Tres res relativæ erunt in Deo, conc. maj. nempe cum tres perſonæ ſint realiter diſtinctæ, revera ſunt tres res relativæ: Erunt tres res abſolutæ, neg. maj. Damnatus eſt Sabellius quod tres res relativas non admiſerit. Arius vero, quod res abſolutas aſſeruerit: *Cum enim* (ait Auguſtinus lib. 7. de Trinitate, cap. 4.) *conaretur humana inopia loquendo proferre ad hominum ſenſus, quod in ſecretario mentis pro captu tenet, de Domino Deo creatore ſuo, timuit dicere tres eſſentias, ne intelligeretur in illa ſumma æqualitate ulla diverſitas. Rurſus non eſſe tria quædam, non poterat dicere; quod Sabellius quia dixit, in hæreſim lapſus eſt.*

QUÆSTIO VI.

Utrum cuilibet relationi propria conveniat exiſtentia.

Not. 1. NEmo revocat in dubium, quin in Deo ante relationes intellecto unica ſit exiſtentia, & quidem abſoluta: ſiquidem in illo priori Deus concipitur eſſentiam abſolutam habere, ac proinde exiſtentiam abſolutam, cum (ut dictum eſt) ne per mentem quidem eſſentia Dei diſtincta ſit ab illius exiſtentia.

Not. 2. Licet omnes Theologi fateantur, in illo priori, in quo Deus ante relationes concipitur, unicam exiſtentiam eſſe, non conveniunt tamen unam eſſe tantum, ſi cum relationibus intelligatur: ſcilicet nonnulli contendunt, tres in Deo, ſi conſideretur in illo ſtatu, exiſtentias, non abſolutas quidem, ſed relativas admitti debere; e contra docent alii, nullam in Deo ſic concepto exiſtentiam eſſe relativam, ſed unam tantum abſolutam, quæ tribus relationibus conveniat.

CONCLUSIO. Deo concepto cum relationibus, nulla convenit exiſtentia relativa.

Probatur. Nec Scripturæ, nec Patres, cum agunt de SS. Trinitate, uſquam meminerunt exiſtentiæ relativæ.

Primo, quoties Scripturæ Deo tribuunt exiſtentiam, ſemper intelliguntur de exiſtentia abſo-

abſoluta: ſcilicet exiſtentiæ nomine ſemper exprimunt abſolutam illius eſsentiam: ſic cum in Exodo Deus ipſe dicit: *Ego ſum qui ſum*, vox hæc, *Sum*, in ultimo membro ſignificat exiſtentiam, ſeu actum exiſtendi, & in priore ſignificat eſsentiam, ſeu quidditatem Dei, hoc eſt, actus exiſtendi prædicatur de Dei eſsentia, ita ut hic ſenſus ſit, Dei eſsentia poſita eſt in actu exiſtendi neceſsario. Sic etiam apud Joannem cap. 1. cum dicitur: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum. Hoc erat in principio apud Deum*, verbum ſubſtantivum *Erat*, æternitatem, ac proinde exiſtentiam abſolutam ſignificat.

Secundo. Eodem exiſtentiæ nomine Patres uſi ſunt, ut Verbi quidditatem exprimerent. Aſſerebant Ariani, Verbum non habere Dei eſſentiam, contendebant e contra Catholici, ineſse Verbo eſsentiam Dei: Illi probabant, eſſentiam Dei non eſſe in Verbo, ex eo, quod ſemper non extitiſſet; iſti vero demonſtrabant, eſsentiam Dei Verbo convenire, quod ſemper extitiſſet; *Eos autem* (inquit Concilium Nicænum I.) *qui dicunt, Erat quando non erat, & priuſquam naſceretur, non erat, anathematizat Catholica & Apoſtolica Eccleſia*: ergo tum Catholici, tum hæretici exiſtentiam ſumebant pro ipſamet Dei eſsentia, ſeu (ut ſcholaſtici loquuntur) pro ipſa Dei quidditate.

Tertio Catholici qui labente quarto ſæculo Antiochiæ contendebant, tres hypoſtaſes in Deo admitti debere, redierunt in concordiam cum iis qui unicam admittebant, poſtquam iſti audierunt, illos hypoſtaſis nomine exiſtentiam intelligere, ſimulque cum illis confeſſi ſunt, unicam in Deo exiſtentiam, ſeu unicum eſse reperiri: *Una eſt Dei, & ſola natura quæ vere eſt* (inquit Hieronymus in Epiſt. ad Damaſum, pro unica hypoſtaſi pugnans adverſus Græcos) *id enim quod ſubſiſtit, non habet aliunde, ſed ſuum eſt: Cetera quæ creata ſunt, etiamſi videantur eſſe, non ſunt, quia aliquando non fuerunt: & poteſt ruſum non eſſe, quod fuit.*

Quarto. Auguſtinus aſserit, exiſtentiam in relationibus divinis dici in ordine ad ſubjectum, non autem in ordine ad terminum: *Quod enim eſt* (ait lib. 7. de Trinitate, c. 4.) *ad ſe dicitur: Pater, autem ad filium*: unde ſic conficitur argumentum: Omnis exiſtentia convenit relationi in ordine ad ſubjectum, non autem in ordine ad terminum: ergo totuplex tantum eſt exiſtentia relationum, quotuplex eſt earum ſubjectum; ac proinde cum in divinis unicum ſit, divina nimirum eſsentia, cui relationes concipiuntur advenire, unica pariter eſt earum exiſtentia, & quidem abſoluta, cum Dei eſsentia ſit abſoluta.

Quinto. Si ſint in divinis tres exiſtentiæ relativæ, tres erunt pariter eſsentiæ relativæ; nam exiſtentia proportionatur eſsentiæ, hoc eſt, ejuſdem cum eſsentia debet eſse generis; erunt quoque tres durationes: nimirum exiſtentia concipi non poteſt ſine duratione; erunt etiam tres æternitates: ſiquidem quælibet exiſtentia erit æterna: at ſi ſint tres eſſentiæ, ſi tres durationes, ſi tres æternitates, etiam relativæ, dici poterit, tres eſſe æternos, tres increatos, non adjective tantum, ſed etiam ſubſtantive: quod eſt contra ſymbolum quod Athanaſio tribuitur: *Et tamen non tres æterni, ſed unus æternus.*

Objicies 1. S. Auguſtinus in Pſalmum 68. ſic loquitur: *Quidquid eſt Pater, quod Deus eſt, hoc eſt Filius, hoc Spiritus ſanctus: Cum autem Pater eſt, non illud eſt, quod illud eſt.* Hæc etiam habet lib. 7. de Trinitate, cap. 4. *Aliud eſt Deo eſſe, aliud Patrem eſſe*. Ex iis autem Auguſtini verbis ſic arguitur: Ibi non eſt unica exiſtentia relativa, ubi plures perſonæ habent diſtinctum eſse relativum; ſed in Deo perſonæ habent diſtinctum eſse relativum: ſiquidem (Auguſtino teſte) eſse Patris qua pater eſt, non eſt eſse Dei qua Deus eſt: ergo, &c.

Reſp. neg. maj. Ratio eſt, quia multiplex illud eſse relativum dicit tantum plures terminos: at plures termini eadem exiſtentia poſsunt exiſtere, & revera exiſtunt in divinis. Nec aliud voluit Auguſtinus: ſiquidem cum aſseruit, quod eſse Dei qua Deus eſt, non ſit eſse Patris qua Pater eſt, non ſumpſit verbum ſubſtantivum *Eſſe*, pro actu exiſtendi, ſed pro notione tantum, hoc eſt, docuit, Deum non dicere ordinem ad Filium, qua Deus eſt præciſe, ſed quatenus Pater, ſeu quatenus generat. Nec id mirum eſt, cum eſse Dei ut Deus eſt præciſe, nec ſit Pater, nec Filius, nec Spiritus ſanctus, ſed eſse Dei tunc tantum eſt Pater, aut alia perſona, cum adjunctum habet terminum notionalem.

Objicies 2. Tot ſunt exiſtentiæ, quot ſuntentitates reales: ſiquidem non poſsunt eſse plures entitates reales, quin ſint plures entitates in actu, niſi per exiſtentiam, ſcilicet exiſtentia eſt id, per quod res eſt in actu, ſeu extra ſuam cauſsam, extra ſuum principium: atqui in divinis ſunt plures entitates reales, paternitas nimirum, filiatio, & ſpiratio paſſiva: ergo ſunt etiam plures exiſtentiæ reales.

Reſp. neg. maj. Ratio eſt, quia plures entitates reales poſsunt eſse in actu, hoc eſt, extra ſuum principium, extra ſuam cauſsam, aut per exiſtentiam propriam, aut per adjunctam & communem: entitates abſolutæ ſunt in actu per propriam exiſtentiam, relativæ vero per exiſtentiam ſubjecti: nec id mirum eſt; ſiquidem relativum non aliud eſt, quam modus ſeu modificatio, ſeu affectio ſubjecti;

at modi, modificationes, affectiones ſubjecti, non exiſtunt, niſi per exiſtentiam ſubjecti, in quo recipiuntur.

Confirmatur reſponſum ex Cyrillo, qui Dialogo 2. probat, Ingenitum in divinis propriam exiſtentiam non habere quod ſit proprium Dei Patris: *Ecquem* (inquit) *in Deo locum habere putandum eſt Ingenitum? Nam ſi Ingenitum ipſum eſt per ſeſe, & in extantia propria poſitum; eſt autem hoc, ut illi aſſerunt, proprium Dei & Patris, diverſum quippiam erit ab eo, cujus eſt proprium. Nam quod alicujus eſt, & proprie conſtitutum exiſtit, diverſum plane eſt ab eo cujus eſt; atque ita duplicatur ſimplex natura Patris, eaque ex Patre & Ingenito componitur.*

Objicies 3. Id omne quod realiter producitur, propriam habet exiſtentiam, nempe terminus productionis eſt exiſtentia, ſeu poſitio rei extra ſuum principium, aut extra ſuam cauſſam: atqui relationes realiter producuntur, Filius v. g. realiter generatur a Patre, & Spiritus ſanctus a Patre, Filioque ſimul producitur: ergo, &c.

Reſp. ad 1. neg. maj. Ad 2. diſt. ant. Terminus productionis eſt exiſtentia, vel communis, vel propria, conc. ant. propria tantum, neg. ant. Equidem cum Filius producitur, recipit exiſtentiam, ſed ea exiſtentia non aliud eſt, quam divinæ eſſentiæ exiſtentia, quæ illi cum eſſentia, a qua ne virtualiter quidem diſtinguitur, communicatur. Terminus productionis ſe habet in divinis reſpectu exiſtentiæ, ſicut ſe habet reſpectu eſſentiæ: ergo quemadmodum multiplicato termino non multiplicatur eſſentia: ita etiam nec exiſtentia multiplicatur multiplicato termino.

QUÆSTIO VII.

Utrum in divinis ſit abſoluta ſubſiſtentia.

Not. 1. PEr ſubſiſtentiæ nomen intelligitur forma, a qua res dicitur ſubſiſtens. Res vero duobus modis ſubſiſtens concipitur, vel in ſe, vel in alio: ſubſiſtit in ſe, cum non indiget alio, aut tanquam ſubjecto cui inhæreat, aut tanquam principio a quo recipiat ſuum eſſe, aut tanquam forma per quam habeat certum exiſtendi modum, per quem ſit incommunicabilis, & fiat hypoſtaſis ſive perſona: E contra ſubſiſtit in alio cum eo indiget, aut tanquam ſubjecto inhæſionis, aut tamquam principio per quod ſuum eſſe recipiat, aut tanquam forma per quam habeat certum exiſtendi modum, per quem modum ſit communicabilis, & fiat hypoſtaſis ſeu perſona.

Not. 2. Certum eſt apud omnes theologos 1. eſſentiam divinam, conceptam ſine relationibus, eſſe ſubſiſtentem, ſi nomine ſubſiſtentis intelligatur res quæ non indiget alio, tanquam ſubjecto cui inhæreat: id nimirum proprium eſt cuilibet ſubſtantiæ, ut eſt eſſentia divina, etiam ante relationes concepta. Certum eſt 2. eamdem eſſentiam in ſtatu, de quo agitur, intellectam, eſſe ſubſiſtentem, ſi nomine ſubſiſtentis intelligatur ens quod non indiget alio, tamquam principio a quo ſuum eſſe recipiat: ſcilicet eſſentia divina ex ſe ipſa & independenter a quolibet principio habet ſuum eſſe, ſuum exiſtere. Certum eſt 3. eſſentiam divinam, in illo priori de quo eſt quæſtio, conceptam, non eſſe ſubſiſtentem incommunicabiliter; neque enim ſic apprehenſa, eſt incommunicabilis, non eſt hypoſtaſis, non eſt perſona: ſi enim ſic intellecta foret incommunicabilis, nullæ forent in divinis proceſſiones: quod eſt hæreticum.

Not. 3. Scholaſtici, apud quos, quæ mox obſervavimus, certa ſunt, non conveniunt, an quarto modo a tribus relatis diverſo eſſentia divina, ante relationes concepta, ſit ſubſiſtens. Pluribus Thomiſtis placet ſententia quæ aſſerit, eſſentiam divinam conceptam ante relationes ſubſiſtere ſubſiſtentia abſoluta, quæ poſtea concipiatur tribus perſonis communicari, aliis e contra negans opinio videtur probabilior.

CONCLUSIO. Eſſentia divina ante relationes concepta nullam habet ſubſiſtentiam abſolutam.

Probatur. Id admitti non debet in divinis quod nec Scriptura nec traditio admiſerunt: ſunt enim ſoli fontes, ex quibus erui debent concluſiones theologicæ: atqui nec Scriptura nec traditio ſubſiſtentiam abſolutam admiſerunt in divinis: ergo non debet admitti. Probatur min. Subſiſtentia eſt certus quidam modus exiſtendi, qui eſſentiæ jam ſimpliciter exiſtenti concipitur advenire: ſed nec Scriptura nec Patres admiſerunt modum exiſtendi abſolutum, qui eſſentiæ jam ſimpliciter exiſtenti conciperetur advenire: ſiquidem admiſerunt tres tantum exiſtendi modos & quidem relativos, qui eſſentiæ divinæ jam ſimpliciter exiſtenti concipiuntur advenire; non enim alios exiſtendi modos in divinis admiſerunt, quam quos vocibus, perſonæ, ſubſiſtentiæ, hypoſtaſis, expreſſerunt: ſed per perſonas, ſubſiſtentiam, hypoſtaſim, modos relativos intellexerunt: hinc damnati ſunt Sabelliani, quod in Trinitate perſonas confunderent: hinc etiam Orientales litem olim intentarunt Occidentalibus, quod tres hypoſtaſes admittere detrectarent; hinc quoque factum eſt ut tunc tantum Occidentales dixerint, tres hypoſtaſes eſſe in Trinitate, cum certiores facti ſunt, Orientales eo loquendi modo non aliud intelligere, quam quod Occidentales nomine perſonarum intelligebant. Vide, quæ ſubſequentis diſſertationis quæſtione prima de hypoſtaſis ac perſonæ nominibus dicentur.

Con-

Digitized by Google

Confirmatur argumentum 1. ex eo, quod Patres ultra hypoſtaſes, perſonas, relationes, nihil in divinis admiſerint præter eſſentiam, naturam, ſubſtantiam, iis enim nominibus idem ſignificatum voluerunt. 2. Contenderunt, perſonis nihil aliud communicari, quam eſſentiam, ſubſtantiam, naturam divinam; nec uſquam aſſeruerunt, illis communicari ſubſiſtentiam illam abſolutam, quam poſtremis hiſce temporibus excogitarunt ſcholaſtici. 3. Docuerunt, naturam, eſſentiam, ſubſtantiam in eo poſitam eſſe, quod ſit communis, nec aliqua proprietate ſingulari definita ſit; ſubſiſtentiam vero, perſonam, hypoſtaſim, dixerunt eſſe naturam ſingulari proprietate definitam, hoc eſt, in certa, definitaque re conſiſtentem: illam adverſus Arianos aſſeruerunt eſſe unicam, iſtam vero adverſus Sabellianos docuerunt eſſe triplicem tantum: ergo ne in illorum quidem mentem venit, eſſe ſubſiſtentiam aliquam, quæ communis ſit & abſoluta. 4. Si natura ſuam ſubſiſtentiam habeat ſine perſonis, ſine relationibus, Patres dicere potuiſſent, unum eſſe in Trinitate ſubſiſtentem, ſcilicet unum eſſe aliquod complexum, concretum, compoſitum ex natura & ſubſiſtentia: ſed Patres tantum abeſt ut aliquando dixerint, unum eſſe in Trinitate ſubſiſtentem, quin expreſſis terminis id negaverint: Hilarius in libro de Synodis poſt expoſitam Sirmienſis Concilii fidem, docet in hoc poſitum eſſe dogma Catholicum, quod *non unus ſit ſubſiſtens, ſed una ſubſtantia non differens*. Hieronymus epiſt. 57. ſcribit, deitatem in tribus tantum perſonis ſubſiſtere: *Illa* (inquit) *ſola natura eſt perfecta, & in tribus perſonis deitas una ſubſiſtit*.

Objicies 1. Patres videntur in divinis admiſiſſe quartam ſubſiſtentiam, quæ communis ſit & abſoluta: 1. Agatho Papa in epiſtola quæ legitur in ſexta Synodo, actione quarta, ſic loquitur: *Confitemur trium ſubſiſtentiarum, ſive perſonarum, unam ſubſiſtentiam*: 2. Auguſtinus lib. 7. de Trinitate, cap. 4. hæc etiam habet: *Omnis res ad ſe ipſam ſubſiſtit, quanto magis Deus? Si tamen dignum eſt, ut Deus dicatur ſubſiſtere*. 3. Sanctus Thomas quæſt. 9. de potentia art. 5. ad 13. hæc in eumdem ſcribit ſenſum: *In divinis proprietates perſonales hoc ſolum habent, quod ſuppoſita naturæ divinæ ad invicem diſtinguant, non autem ſunt principium ſubſiſtendi divinæ eſſentiæ; ipſa enim divina eſſentia eſt ſecundum ſe ſubſiſtens*: ergo, &c.

Reſp. neg. Ad cujus priorem probationem dicendum eſt, Agathonem Papam nomine ſubſiſtentiæ intelligere ipſam divinam ſubſtantiam, ita ut docere voluerit, in hoc poſitum eſſe myſterium Trinitatis, quod in Deo tres ſint perſonæ & una tantum ſubſtantia: nec id mirum eſt, ut enim dicetur inferius, plures ex Patribus uſi ſunt ſubſiſtentiæ nomine, ut divinam eſſentiam, prout a relationibus virtualiter diſtinctam, exprimerent, quemadmodum uſi ſunt etiam ſubſtantiæ nomine ut ſignificarent perſonam. *Quæſivit*) apud Auguſtinum lib. 7. de Trinitate, cap. 4.) *quid tria diceret: Et dixit ſubſiſtantias ſive perſonas, quibus nominibus non diverſitatem intelligi voluit, ſed ſingularitatem noluit: ut non ſolum divinitas intelligatur ex eo, quod dicitur una eſſentia, ſed & Trinitas ex eo, quod dicuntur tres ſubſtantiæ vel perſonæ*.

Ad alteram ejuſdem antecedentis probationem, diſtinguenda ſunt Auguſtini verba: Omnis res ad ſe ipſam ſubſiſtit improprie, conc. ant. proprie, neg. ant. Subſiſtentia improprie ſumpta, idem eſt cum ſubſtantia: *Sicut enim* (ait ibidem Auguſtinus) *ab eo quod eſt eſſe, appellatur eſſentia, ita ab eo quod eſt ſubſiſtere, ſubſtantia dicitur*. E contra ſubſiſtentia proprie ſumpta, ſignificat certum ſubſtantiæ exiſtendi modum. Priore modo, non autem poſteriore, Auguſtinus ſumpſit verbum *Subſiſtit*, hoc eſt, docuit, ſubſtantiam, prout eſt ſubſtantia, dici ad ſe ipſam, ſeu non dicere ordinem ad aliquem terminum; unde verbis quæ nobis objecta ſunt, hæc alia præmittit: *Abſurdum eſt autem, ut ſubſtantia relative dicatur, omnis enim res ad ſe ipſam ſubſiſtit*: an vero non ſumpſit idem verbum *Subſiſtit* proprie, prout ſignificat certum ſubſtantiæ exiſtendi modum; pro quo tamen exiſtendi modo ſumitur, cum divinæ eſſentiæ ſubſiſtentia tribuitur.

Ad tertiam ejuſdem antecedentis probationem diſtinguenda ſunt pariter S. Thomæ verba: Ipſa divina eſſentia eſt ſecundum ſe ſubſiſtens, ſumendo ſubſiſtentiam improprie, hoc eſt, pro exiſtentia ſimpliciter & abſolute, conc. ant. ſumendo proprie, hoc eſt, pro certo exiſtendi modo, neg. ant. Igitur non aliud loco nobis objecto vult S. Thomas, quam quod eſſentiæ divinæ conveniat exiſtentia independenter a relationibus; nec id mirum eſt, quippe quod exiſtere ſimpliciter præſupponatur certo exiſtendi modo, qui per ſubſtantiam proprie dictam habetur. Confirmatur reſponſio ex ſimili loquendi ratione, qua S. Doctor utitur in 3. diſt. 6. quæſt. 2. art. 2. ad 2. *In Deo* (inquit) *ipſa eſſentia, ſubſiſtens eſt: unde ei ſecundum ſe debetur eſſe, immo ipſa eſt ſuum eſſe ſubſiſtens*, eo autem in loco (ut patet) S. Thomas concludit, eſſe, ſeu exiſtentiam, deberi eſſentiæ divinæ, ex eo quod ſit eſſentia divina, immo ipſam eſſe ſuum exiſtentiam, quia eſſentia divina concipi non poteſt ſine actuali exiſtentia: quemadmodum ergo in iis verbis vox *Subſiſtens* ſumitur pro *Exiſtens*: ita & in iis quæ in argumento nobis objecta ſunt.

Objicies 2. Terminus iſte concretus, *Deus*, inclu-

Digitized by Google

includit ſubſiſtentiam, & tamen non includit perſonas, cum ab illis præſcindat: atqui non includit ſubſiſtentiam relativam, neque enim Deo, ut inſtanti rationis ante relationes concepto, quidpiam relativum convenit; ergo ſic intellecto convenit abſoluta ſubſiſtentia. Major, in qua poſita eſt difficultas, ſic oſtenditur. Ille terminus includit ſubſiſtentiam, quo ſignificatur ens habens divinitatem; neque enim ens concipi poteſt habens formam, niſi concipiatur ſubſiſtens: ſed hocce termino concreto, *Deus*, ſignificatur ens habens divinitatem: ac proinde includit ſubſiſtentiam.

Reſp. ad 1. neg. maj. Ad 2. neg. ant. Ad 3. nego, ens concipi non poſſe habens formam, niſi concipiatur ſubſiſtens: ſatis nimirum eſt, ut ſit ſimpliciter exiſtens, ſeu non requiritur, ut exiſtat certo aliquo modo, qui quidem modus (ut dictum eſt) per ſubſiſtentiam habetur: unde cum ens, quod in hac voce, *Deus*, ſignificatur ut habens formam, exiſtat ante relationes, poteſt præſciſſus ab illis, concipi habens formam deitatis, ſeu eſſe, non quidem ſimpliciter, ſed eſſe a ſe, & independenter ab alio.

Objicies 3. Quod operatur, conceptum ante relationes, aliquam habet ſubſiſtentiam independenter a relationibus; ſiquidem actiones ſunt ſuppoſitorum, ſeu ſubſiſtentium: atqui eſſentia divina, concepta ante relationes, operatur: nimirum creat, intelligit, vult: Si enim in illo ſtatu non operaretur, creatio, intellectio, volitio non eſſent communes toti Trinitati: nempe communes ſunt tantum, quod ſint ab eſſentia quæ perſonis communis eſt: ergo, &c.

Reſp. ad 1. neg. maj. Ad 2. diſt. ant. Actiones ſunt ſuppoſitorum, in cauſſis in quibus ſunt ſuppoſita, conc. ant. in cauſſis in quibus non ſunt ſuppoſita, neg. ant. ſcilicet ad operandum, abſolute loquendo, ſatis eſt exiſtentia, quæ quidem (ut ſæpius obſervatum eſt) reperitur in eſſentia divina concepta ante relationes.

Confirmatur reſponſum ex eo quod in Chriſto natura humana per mentem præſciſſa a ſui cum Verbo unione, concipitur tamen ut operativa, (proprium nimirum eſt intelligenti naturæ, ut cognoſcat, & amet) & tamen ſine ſuppoſito in eo ſtatu concipitur; neque enim aliud habet ſuppoſitum, aliam hypoſtaſim, aliam perſonam, quam perſonam, hypoſtaſim, ſuppoſitum Verbi.

Nec tamen ex principiis noſtris ſequitur, eſſentiam generare, quia intellectio non eſt generativa, niſi modificata ſit per relationem paternitatis. Addendum eſt, eſſentiam divinam in illo priori habere ſuppoſitum, ſecundum entitatem ſumptum, licet non ſecundum terminum; ſiquidem relationes, hypoſtaſes, perſonæ, ſunt eædem realiter entitas cum eſſentia divina, ut fuſe ſuperius a nobis probatum eſt.

DISSERTATIO QUARTA.

De Perſonis in communi.

Not. Divinarum perſonarum in communi exponemus 1. nomina; 2. eſſentiam; 3. proprietates.

QUÆSTIO PRIMA.

De nominibus perſonarum in communi.

Not. Dicemus hic 1. de nominibus, quibus Latini Patres uſi ſunt, ut perſonas divinas in communi ſumptas exprimerent; 2. de nominibus quæ a Græcis adhibita ſunt; 3. quæremus, quo tempore tum Latini, tum Græci Patres convenerint de adhibendo hypoſtaſis nomine.

CAPUT PRIMUM.

De omnibus quibus Latini Patres uſi ſunt ut perſonas divinas exprimerent.

CONCL. 1. Latini Patres variis nominibus uſi ſunt, ut divinas perſonas in communi ſumptas exprimerent.

Probatur enumeratione. *Primo*, nonnunquam *Subſtantiæ* dicuntur a Patribus, *Cum enim* (inquit Auguſtinus lib. 7. de Trinitate, cap. 4.) *conaretur humana inopia loquendo preferre ad hominum ſenſus, quod in ſecretario mentis pro captu tenet, de Domino Deo creatore ſuo ...... timuit dicere tres eſſentias, ne intelligeretur diverſitas. Rurſus non eſſe tria quædam non poterat dicere, quod Sabellius quia dixit, in hæreſim lapſus eſt .... Quæſivit, quid tria diceret: Et dixit ſubſtantias ſive perſonas, quibus nominibus non diverſitatem intelligi voluit, ſed ſingularitatem noluit*. Verum obſervandum eſt, Patres, cum ſubſtantiam uſurparunt pro perſona, eam oppoſuiſſe eſſentiæ, ut patet ex loco, quem mox ex Auguſtino laudavimus.

Secundo, Perſonæ SS. Trinitatis a Latinis Patribus aliquando *Subſiſtentiæ* dicuntur, *Sabellius* (verba ſunt Ambroſii in Symbol. Apoſt. cap. 2.) *docuit, unam ſubſiſtentiam eſſe Patrem, & Filium: & Spiritum ſanctum, unamque trinominem perſonam. Sed dum omnes unam eſſe perſonam reputat, nihil eſſe unamquamque deſignat*. Utitur eodem nomine Romana Synodus, quæ ſub Agathone celebrata fuit: profitetur nimirum *unitatem quidem eſſentiæ, trinitatem vero perſonarum, ſive ſubſiſtentiarum*. Anaſtaſius Bibliothecarius Præfatione in ſeptimam Synodum hæc ſcribit: *Sed & illud notandum, quoniam ubicumque in hu-*

in hujus Synodi textu ſubſiſtentiam poſui, perſonam intelligi volui.

Tertio, paſſim & ordinarie Latini Patres uſi ſunt *Perſonæ* nomine, ut id exprimerent, quod in Trinitate commune non eſt, ſed ſingulare. Auctor libri de Trinitate, qui vulgo Novatiano tribuitur, auditque tamquam ſcriptor tertii ſæculi, cap. 21. docet Chriſtum *ſecundam eſſe perſonam poſt Patrem*. Eamdem vocem in ordinario Latinorum uſu fuiſſe, teſtatur Alexandrina Synodus, quæ anno 362. celebrata eſt ſub Athanaſio. Hieronymus epiſtola 57. quæ eſt ad Damaſum Papam, ſic loquitur: *Sufficiat nobis dicere unam ſubſtantiam, tres perſonas ſubſiſtentes, perfectas, æquales, coæternas*. Auguſtinus lib. 7. de Trinitate, cap. 4. eumdem Latinorum uſum hiſce verbis exprimit: *Itaque loquendi cauſſa de ineffabilibus, ut fari aliquo modo poſſemus, quod effari nullo modo poſſumus, dictum eſt a noſtris Græcis, una eſſentia, tres ſubſtantiæ: a Latinis autem, una eſſentia, vel ſubſtantia, tres perſonæ*. Symbolum quod Athanaſio, ſed falſo, tribuitur, eamdem adhibet vocem: *Alia eſt enim* (inquit) *perſona Patris, alia Filii, alia Spiritus ſancti*. Concilium Lateranenſe IV. eum terminum pariter adhibuit: *Nos autem* (ait cap. 2.) *ſacro & univerſali Concilio approbante, credimus & confitemur cum Petro, quod una quædam ſumma res eſt, incomprehenſibilis quidem & ineffabilis, quæ veraciter eſt Pater & Filius & Spiritus ſanctus, tres ſimul perſonæ, ac ſingulatim qualibet earumdem.*

Quæres 1. quo tempore Latini perſonæ nomen uſurpare cœperint ad id exprimendum quod non commune, ſed ſingulare eſt in SS. Trinitate.

Reſp. Facundus Hermianenſis lib. 1. pag. 19. perſonæ ac ſubſiſtentiæ nomina tum primum adhibita fuiſſe, cum orta eſt hæreſis Sabellii: *Nam* (inquit) *ſic Eccleſia Chriſti, etiam cum necdum ad diſtinctionem Patris, & Filii, & Spiritus ſancti uteretur nomine perſonæ, tres credidit & prædicavit, Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum. Perſonarum autem nomen, nonniſi cum Sabellius impugnaret Eccleſiam, neceſſario in uſum prædicationis aſſumptum eſt, ut qui ſemper tres crediti ſunt & vocati, Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus, uno quoque ſimul, & communi perſonarum nomine vocarentur.*

CAPUT II.

De nominibus quibus Græci uſi ſunt, ut divinas perſonas exprimerent.

CONCL. GRæci Patres *Hypoſtaſis* nomine uſi ſunt, ut id exprimerent, quod Latini per perſonas.

Probatur. *Primo*, Dionyſius Alexandrinus in reſponſione ad propoſitionem quartam Pauli Samoſateni, de SS. Trinitate loquens, hæc ſcribit: *Duæ hypoſtaſes* (*Patris ſcilicet & Filii*) *inſeparabiles ſunt, & ſubſiſtens Patris Spiritus, qui erat in Filio.*

2. Alexander Epiſcopus Alexandrinus, a quo Arius primum damnatus eſt, in Epiſtola ad Alexandrum Epiſcopum Conſtantinopolitanum ſcribit, *proprio modo conſtantem hypoſtaſim Filii ſignificaſſe Joannem his verbis: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum*. Addit poſtea, *Patris & Filii duas eſſe hypoſtaſis naturas*.

3. S. Baſilius Epiſtola 125. laudat S. Epiphanium, quod tres hypoſtaſes admittendas eſſe ſcripſiſſet in litteris, quas Antiochia ad eum dederat: *Illud inſuper & mentem meam bene ſatis habuit: quod in reliqua egregie accurateque* (*ut theologum decebat*) *diſputata adjecit tua diligentia, neceſſum eſſe omni modo confiteri tres hypoſtaſes.*

4. Concilium Œcumenicum II. in Synodica ad Damaſum, agnoſcit unam divinitatem *in tribus perfectis ſubſiſtentiis* (græce, hypoſtaſibus) *ſive in tribus perſonis*. Concilium Epheſinum Anathematiſmo 4. eodem utitur nomine: *Si quis duabus perſonis, ſive hypoſtaſibus, eas voces attribuit, quæ in evangelicis & apoſtolicis ſcripturis paſſim occurrunt, & alias quidem homini, tamquam ſeorſim a Dei Verbo conſiderato, adſcribit, alias vero tamquam Deo convenientes, ſoli Dei Patris Verbo adaptat, anathema ſit*. Eandem loquendi rationem legere eſt in Concilio Chalcedonenſi actione 5. nec non in Epiſtola Agathonis Papæ ad ſextam Synodum, quæque ejuſdem ſextæ Synodi actione 4. refertur.

Quæres 1. utrum omnes Græci Patres *hypoſtaſis* vocem uſurpaverint pro perſona, ſeu pro eo, quod in Trinitate commune non eſt, ſed ſingulare.

Reſp. negative: nam 1. Nicæni Patres ſubſiſtentiam, ſeu (ut habet exemplar Græcum) hypoſtaſim, cum ſubſtantia confudiſſe videntur in expoſitione fidei, ubi ſic loquuntur: *Eos autem qui dicunt, Erat aliquando tempus, quando non erat, & antequam naſceretur, non erat: & quia ex nullis ſubſtantibus factus eſt, aut ex alia ſubſiſtentia vel ſubſtantia . . . anathematizat Catholica & Apoſtolica Eccleſia*. 2. Epiſtola Synodica Concilii Sardicenſis apud Theodoretum hiſtoriæ l. 2. cap. 6. (ſi tamen ſit Concilii Sardicenſis, nec enim apud Athanaſium reperitur) fidem facit, damnatos eſſe Arianos, quod *differentes eſſe hypoſtaſas aſſererent Patris, & Filii, & Spiritus ſancti*. 3. Athanaſius in Oratione quinta contra Arianos hæc ſcribit: *Ut autem unum eſt principium, & ideo unus Deus: ita plane ac revera una eſt, quæ vere eſt, eſſentia & hypoſtaſis*, 4. Cy-

rillus

rillus Hieroſolymitanus in eumdem ſenſum ſcribit Catecheſi 6. Deum eſſe *multinominem & omnipotentem*, *& unius hypoſtaſis*.

Quæres 2. quo tempore Patres Græci hypoſtaſim frequentius uſurpare cœperint pro eo, quod in Trinitate ſingulare eſt.

Reſp. Baronius in Annalibus Eccleſiaſticis ad annum 320. Græcos *Hypoſtaſim* pro eo, quod Latini perſonam appellant, frequentius uſurpaſſe ab anno 319. Tunc ſcilicet Alexandriæ celebrata fuit Synodus, in qua (eodem Baronio teſte) Oſius Epiſcopus Cordubenſis auctor fuit Patribus, ut deſinerent hypoſtaſim uſurpare pro ſubſtantia, eaque voce uterentur ſolum ad exprimendum id, quod in Trinitate non commune, ſed ſingulare eſt.

CAPUT III.

Quo tempore Latini convenerint de adhibendo hypoſtaſis nomine.

CONCL. LAtini Patres multis annis detrectarunt uti hypoſtaſis nomine ad exprimendas perſonas SS. Trinitatis.

Probatur. *Primo*, ubi imperante Juliano Meletius Antiochenæ Eccleſiæ reſtitutus eſt, & Paulinus a Lucifero Calaritano ejuſdem Eccleſiæ ordinatus eſt Epiſcopus, quod omnes Catholici cum Meletio, Catholico quidem, ſed ab hæreticis ordinato, qui eum Semiarianiſmo fàvere cenſebant, convenire detrectarent, gravis inter Meletianos & Paulinianos orta eſt de hypoſtaſi controverſia. Contendebant illi, tres hypoſtaſes eſſe in divinis admittendas; afferebant iſti, unicam tantum admitti debere: utrique ſibi invicem hæreſeos notam inurebant, Paulino quidem adhærentes, Meletianis Arianiſmum imponebant; Meletiani vero Sabellianiſmi Paulinianos inſimulabant: *Qui* (verba ſunt Baſilii in Epiſtola 391.) *uſiam & hypoſtaſim idem eſſe ſtatuunt, coguntur perſonas* (qua voce Meletiani ſolas functiones intelligebant) *tantummodo fateri eſſe diverſas, & in eo ipſo, quod hypoſtaſes tres dicere verentur, Sabellii impietatem non videntur effugere, qui & ipſe paſſim propriam notionem confundens, perſonas* (hoc eſt, ut intelligebat Baſilius, functiones ac nomina) *diſtinguere conatur, unam & eamdem hypoſtaſim affirmans, pro eo atque res tulerit, varie transformari*. De eadem lite hæc habet Gregorius Nazianzenus oratione 32. *Diverſæ fidei ſpeciem præbuit levis illa & jejuna de vocum ſono altercatio. Hinc deinde & Sabellianiſmus ob tres perſonas excogitatus eſt, & Arianiſmus ob tres hypoſtaſes. Quorum utrumque pertinax contentionis ſtudium ſinxerat.*

Secundo, Athanaſius litem de una, aut tribus hypoſtaſibus, evocavit ad Concilium Alexandrinum, quod poſt obitum Conſtantii, imperante Juliano, anno 362. celebratum eſt.

Qui tres hypoſtaſes admitti debere contendebant, interrogati fuerunt in Alexandrina Synodo, an per tres hypoſtaſes intelligerent tres eſſentias, tres ſubſtantias, tria principia, quemadmodum intellexerunt Ariani: *Interrogatique ſunt* (verba ſunt Epiſtolæ Alexandrini Concilii) *num pro Arianorum ſententia alienas peregrinaſque, ac diverſa a ſe invicem ſubſtantiæ perſonas eſſe velint, & unamquamque hypoſtaſim per ſe ac ſeorſum diviſam eſſe pro ratione cæterarum creaturarum, eorumque qui ex hominibus naſcuntur, exiſtiment. An ſic intelligant diverſas res, quale eſt aurum, argentum, æs. An, ut alii hæretici, ſub iſtis vocibus tria principia, & tres maximos Deos conſtituant*. Cui quidem interrogationi Meletiani reſponderunt, ſe nequaquam id intelligere, quod quæſiti fuerant: *Ceterum illi affirmabant, ſe ita nec dixiſſe, nec ſenſiſſe*. Addiderunt, ſe ideo tres hypoſtaſes admittere, ne nomine tenus tantum, ſicut olim Sabelliani, Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum diſtinguere viderentur. *Percunctantibus autem nobis, qua ratione iſta dicerent, aut cur omnino iſtiuſmodi vocabulis uterentur, reſponſum dederunt, ſeſe in Trinitatem credere, non quæ nomine tenus Trinitas, ſed quæ vere Trinitas eſſet, & ſubſiſteret .... Se ſcire, eſſe ſanctam Trinitatem, ut tamen una ſit deitas & unum principium: & Filium ſe agnoſcere coeſſentialem ſuo Patri (ut dixerunt Patres) & Spiritum ſanctum non creaturam, neque alienum, ſed proprium & indiſgregatum ab eſſentia Patris, & Filii.*

E contra qui tres hypoſtaſes rejiciebant, contendebantque, unam tantum in SS. Trinitate admitti debere, interrogati ſunt, *num pro Sabelliano dogmate ea mente loquerentur; ut ſublatos vellent in Trinitate Filium, & Spiritum ſanctum, quaſi Filius eſſentia careat, aut Spiritus ſanctus non ſubſiſteret*. Ejuſmodi autem quæſtioni reſponderunt, ſe ideo tantum tres hypoſtaſes rejicere, quod hypoſtaſis nomine uſiam ſive eſſentiam aut naturam intelligi crederent: *Qui & ipſi quoque affirmarunt, neque ita ſe dicere, neque ſe ita ſenſiſſe unquam, ſed hypoſtaſim eos intelligere idem eſſe cum uſia: unam autem ideo ſeſe hypoſtaſim intelligere, partim quia Filius ex eſſentia Patris ſit, partim quia in tribus identitas ſit naturæ: unam enim ſeſe deitatem, & unam naturam credere, neque aliam Patris, aliam Filii, aliam Spiritus ſancti eſſe naturam.*

Ubi ſive Meletio, ſive Paulino adhærentes audierunt ſibi invicem datam hypoſtaſis interpretationem, mutuam inter ſe pacem inie-

inierunt, ſeſe habuerunt pro Catholicis: *Illi* (verba ſunt Epiſt. Synodicæ) *qui eo crimine poſtulati erant, quod tres hypoſtaſes inducerent, cum iſtis in eamdem ſententiam convenerunt: viciſſimque illi qui unam hypoſtaſim aſſeverarant, iſtorum interpretationi adquieverunt, & ambæ factiones pariter Arium execratæ ſunt ut Chriſti hoſtem: Sabelliumque & Paulum Samoſatenſem ut impios, Valentinum item & Baſilidem ut alienos a veritate; Manichæum quoque, ut malorum machinatorem.*

Tertio. Paulinus (Epiph. teſte, hæreſi 77.) Alexandrinæ Synodi decretum approbavit, ſibique adhærentibus permiſit, ut tam hypoſtaſes tres, quam unam hypoſtaſim affirmarent: E contra qui ſtabant a Meletii partibus, ejuſdem Synodi decreto non obtemperarunt; exagitarunt nimirum eos, qui tres hypoſtaſes admittere detrectarent: *Non igitur, proh dolor!* (inquit Hieronym. Epiſt. 57. quæ eſt ad Damaſum Papam) *poſt Nicænam fidem, poſt Alexandrinum juncto pariter Occidente decretum, trium hypoſtaſeon ab Arianorum præſule, & Campenſibus* (intelligit adhærentes Meletio, qui urbicis Eccleſiis ab Eudoxio, Arianæ partis Antiochiæ Epiſcopo, excluſi, extra urbem in campis ſuos conventus celebrabant) *novellum a me homine Romano nomen exigitur. Qui, quæſo, iſta Apoſtoli prodidere? Quis novus magiſter gentium Paulus hæc docuit? Interrogamus quid tres hypoſtaſes poſſe arbitrentur intelligi? Tres perſonas ſubſiſtentes, ajunt. Reſpondemus, nos ita credere. Non ſufficit ſenſus, ipſum nomen efflagitant, quia neſcio quid veneni in ſyllabis latet.*

Poſt expoſitas adverſus Meletianos ſuas querimonias Hieronymus profitetur, ſe tres hypoſtaſes dicturum, ſi Damaſus dici jubeat: *Decernite* (inquit) *ſi placet, obſecro. Non timebo tres hypoſtaſes dicere, ſi jubetis: condatur nova poſt Nicænam fides, & ſimilibus verbis cum Arianis confiteamur orthodoxi.* Addit, ancipitem ſe hærere, quod vox græca *hypoſtaſis* apud Latinos ſcriptores non aliud ſignificet, quam eſsentiam & ſubſtantiam: *Tota ſæcularium litterarum ſchola nihil aliud hypoſtaſim, niſi uſiam novit. Et quis ore ſacrilego tres ſubſtantias prædicabit?* Optat, ut Damaſus prohibeat dici tres hypoſtaſes; *Sufficiat nobis dicere unam ſubſtantiam, tres perſonas ſubſiſtentes, perfectas, æquales, coæternas. Taceantur tres hypoſtaſes, ſi placet, & una teneatur. Non vanæ ſuſpicionis eſt, cum in eodem ſenſu verba diſſentiunt. Sufficiat nobis memorata credulitas:* Repetit deinde quæ dixerit initio: *Aut ſi rectum putatis, tres hypoſtaſes cum ſuis interpretationibus debere nos dicere, non negamus: ſed mihi credite, venenum ſub melle latet.*

Ex his quæ huc uſque dicta ſunt, patet 1. Græcos pluribus annis non admiſiſse Latinorum de tribus perſonis, & una in Trinitate eſsentia, loquendi modum. Patet 2. Latinos pluribus etiam annis detrectaſse Græcorum de tribus hypoſtaſibus & una eſſentia loquendi morem. Patet 3. utroſque, ſive Græcos, ſive Latinos, non de re, ſed de nomine tantum litigaſse; ac proinde æqualiter fuiſſe catholicos, & eos qui unam tantum hypoſtaſim, & eos qui triplicem admittebant. Patet 4 græcam vocem, *Hypoſtaſis*, & Latinam, *Perſona*, ſolo uſu Eccleſiaſtico, non autem ſæculari & grammatico, adhiberi ad id exprimendum, quod in SS. Trinitate ſingulare eſt, Patrem nimirum, aut Filium, aut Spiritum ſanctum. Patet denique 5. poſt quartum ſæculum, ſive Latinos ſive Græcos *hypoſtaſim* paſſim non ſumpſiſse pro eſsentia, ſed tantum pro perſona, quam & ſubſtantiam (ut ſuperius obſervatum eſt) noſtri majores nonnunquam appellarunt.

QUÆSTIO II.

De perſonarum divinarum eſſentia.

Not. UT quæ ad divinarum perſonarum eſsentiam pertinent, explicentur, quærendum eſt 1. quid ſit perſona in genere: 2. utrum divinæ perſonæ per aliquid abſolutum, an vero per relativum conſtituantur.

CAPUT PRIMUM.

Quid ſit perſona in genere ſumpta.

CONCL. PErſona in genere recte definitur, *Individua ſubſtantia completa naturæ rationalis.*

Explicatur concluſio. Perſona dicitur 1. *Subſtantia*, eo quod ſoli ſubſtantiæ conveniat, ſcilicet accidentia non ſunt perſonæ. Dicitur 2. ſubſtantia *individua*; ſeu non tantum quæ ſit ſingularis, ſed etiam quæ ſit incommunicabilis alteri: unde eſsentia divina, prout eſt eſsentia, non eſt perſona, quia ſic conſiderata communicari poteſt, & revera Patri, Filio, ac Spiritui ſancto communicatur. Ob eamdem rationem, licet humanitas Chriſti ſit humanitas ſingularis, non eſt tamen perſona. Dicitur 3. individua ſubſtantia *completa*, neque enim pes, manus, immo nec anima rationalis, ſunt perſonæ: nam licet pes ſit completus in ratione pedis, manus in ratione manus, anima in ratione animæ, abſolute tamen loquendo non ſunt aliquid completum, nimirum pes, & manus ordinantur ad corpus, cujus ſunt partes, & anima ad corpus, cum quo conjuncta conſtituit hominem. Dicitur 4. individua ſubſtantia completa *naturæ rationalis*, per

quæ

Digitized by Google

quæ quidem verba ſubſtantiæ, quæ mere ſunt materiales, excluduntur a ratione perſonæ.

Ex tradita ac explicata ea definitione perſonæ Sylvius colligit, quinque requiri ad rationem perſonæ: Primum, quod ſit in genere ſubſtantiæ: Secundum, quod ſit naturæ intellectualis: Tertium, quo ſit ens completum: Quartum, quod ſit quid incommunicabile: Quintum, quod ſubſiſtat per ſe ſeparatim ab aliis, hoc eſt, in nullo alio ſuppoſito, a quo ſuſtentetur.

Quæres, utrum ſuppoſitum, hypoſtaſis, ſubſiſtentia, idem ſignificent quod perſona.

Reſp. affirmative, cum hoc tamen diſcrimine quod ſuppoſitum, ſubſiſtentia, hypoſtaſis, latius pateant, quam perſona; nempe illa nomina conveniunt omni enti completo incommunicabili, perſona vero ſoli naturæ intellectuali: nonnumquam tamen, cum de divinis agitur, pro eodem ſumuntur: unde ſicut dicitur, quod in Trinitate ſint tres perſonæ, ita dicitur, quod ſint tria ſuppoſita, tres ſubſiſtentiæ, tres hypoſtaſes. Vide quæ de eorum nominum uſu hujuſce diſſertationis quæſtione prima dicta ſunt.

CAPUT II.

Per quid perſonæ divinæ conſtituantur.

CONCL. In divinis perſonæ non conſtituuntur per aliquid abſolutum, ſed per aliquid relativum: hoc eſt, Perſona in divinis non ſignificat aliquid abſolutum, ſed tantum aliquid relativum: ſeu nuſquam ſumitur pro eſſentia, natura, ſubſtantia divina, ſed tantum in concreto, aut pro Patre, aut pro Filio, aut pro Spiritu ſancto; & in abſtracto, vel pro paternitate, vel pro filiatione, vel pro ſpiratione paſſiva.

Probatur 1. Perſonæ per id in divinis conſtituuntur, per quod numerum faciunt; quod enim in divinis numerum non facit, non eſt perſona, ſed natura: atqui id per quod in divinis perſonæ numerum faciunt, non eſt aliquid abſolutum, ſed relativum tantum; quod enim eſt abſolutum in divinis, unum eſt omnino tum in Patre, tum in Filio, tum in Spiritu ſancto: igitur in divinis perſonæ non conſtituuntur per aliquid abſolutum, ſed tantum per aliquid relativum.

Confirmatur argumentum ex Patribus. Auguſtinus tract. 39. in Joannem ſic loquitur: *Hoc ſolo numerum inſinuant, quod ad invicem ſunt, non quod ad ſe ſunt:* Sermone 58. de Verbis Domini, diviſionem pariter, ſeu diſtinctionem repetit ab ingenito & genito, quæ haud dubie ſunt relativa. *Nec aliqua alia cauſſa eſt* (inquit) *quæ diviſionem faciat perſonarum, niſi quod hic ingenitus eſt, & ille genitus, id eſt, hic Pater eſt, & ille Filius.*

Fulgentius in libro de Trinitate, expreſſe docet, perſonas in divinis multiplicari, quod relationem importent. *Pater* (ait) *non ſibi eſt, ſed Patri. Spiritus alicujus eſt adſpirantis, ergo ad Patrem, Filiumque refertur. Illa itaque relativa nomina Trinitatem faciunt: eſſentialia vero nullo modo multiplicantur.*

Toletanum Concilium XI. hæc in eumdem habet ſcopum: *In relatione perſonarum numerus cernitur, in divinitatis vero ſubſtantia quid enumeratum ſit, non comprehenditur. Ergo hoc ſolo numerum inſinuant, quod ad invicem ſunt, & in hoc numero carent, quod ad ſe ſunt.* Non alia Bernardo fuit mens, cum adverſus Petrum Abaelardum hæc ſcripſit, Epiſt. 190. *Nam quod alter ex altero, vel alter ad alterum veraciſſime dicitur, perſonarum ſane deſignatio eſt, non unitatis diviſio.* Concilium Lateranenſe IV. cap. *Damnamus*, unitatem in Trinitate repetit ex abſoluto, eſſentia nimirum; ſed numerum & multiplicationem repetit ex relativis; *Una*, (inquit) *ſumma res eſt, quæ nec eſt generans, neque genita, nec procedens: ſed eſt Pater qui generat, Filius, qui gignitur, & Spiritus ſanctus qui procedit, ut diſtinctiones ſint in perſonis, & unitas in natura.* Ex laudatis Patrum textibus evidenter patet, ea tantum quæ ſunt relativa, facere numerum in divinis; ac proinde ea ſola conſtituere perſonas, a quibus (ut dictum eſt) numerus in Trinitate deſumitur.

Probatur 2. Per id tantum perſonæ divinæ conſtituuntur, quod in Trinitate ſingulare eſt, non commune: ſcilicet quod eſt commune, eſſentiam, ſeu naturam conſtituit, ac proinde id tantum debet conſtituere perſonas, quod eſt ſingulare; cum ipſæ perſonæ non ſint communes, ſed ſingulares, ita ut ſibi invicem minime communicentur: atqui ſolum relativum in Trinitate ſingulare eſt, cum e contra omne quod eſt abſolutum, ſit commune: ſic Paternitas primæ tantum perſonæ, Filiatio ſecundæ tantum, Spiratio paſſiva Spiritui ſancto dumtaxat convenit: e contra quidquid eſt abſolutum, ſive ſit natura, ſive ſint attributa, communia ſunt, cum ex æquo in ſingulis perſonis reperiantur.

Confirmatur argumentum ex Patribus. Baſilius Epiſt. 391. ſic loquitur: *Commune, eſt deitas: proprium, eſt paternitas.* Epiſt. 349. relationes paternitatis, filietatis, & ſanctificationis vocat *ſeparatas perſonæ cujuſque notas & characteres.* Gregorius Nazianzenus Orat. 39. hæc ſcribit: *Adoramus Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum ita ut proprietas* (quæ non aliud ſunt, quam relationes) *diſtinguamus, divinitatem autem unam faciamus.*

Theodoretus Dial. 1. hæc habet: *Mox ea quæ*

Digitized by Google

de divina natura dicuntur, communia ſunt Patris & Filii & Spiritus ſancti, ut ſunt, Deus, Dominus, Omnipotens, & id genus alia: Quæ vero hypoſtaſes ſignificant, non jam ea ſanctæ Trinitatis communia ſunt, ſed illius hypoſtaſis unumquodque eſt, cujus eſt proprium, Cyrillus lib. XI. Commentariorum in Joannem, aſſerit, *nihil eſſe quod Filium a Patre dividat, ac differre faciat, quo minus in omnibus ſimilis, æqualiſque ſit, præter hoc unum, quo Pater eſt.* Similem loquendi modum paſſim uſurpat Auguſtinus in ſuis de Trinitate libris.

Probatur 3. Per id divinæ perſonæ non conſtituuntur, quod dicitur ad alium: atqui quod dicitur ad ſe, non ad alium, eſt abſolutum: ergo perſonæ divinæ non conſtituuntur per aliquod abſolutum. Minor eſt evidens, unde probatur major. Per id perſonæ non conſtituuntur, quod ſignificat Dei ſubſtantiam; ſubſtantia enim Dei eſt communicabilis, cum e contra perſonæ ſint incommunicabiles; unde Concilium Florentinum in decreto fidei aſſerit: *Omnia quæ Patris ſunt, ipſum Patrem unigenito Filio ſuo, gignendo dediſſe, præter eſſe Patrem.* Atqui quod ad ſe dicitur, ſignificat Dei ſubſtantiam: *Quapropter* (inquit Auguſtinus lib. 5. de Trinit. cap. 8.) *illud præcipue teneamus, quidquid ad ſe dicitur præſtantiſſima illa, & divina ſublimitas, ſubſtantialiter dici; quod autem ad aliquid, non ſubſtantialiter, ſed relative.* Ex eo tantum principio S. Doctor concludit, ſingula quæ ad ſe dicuntur, ſive ſint natura, ſive ſint attributa, ſubſtantiam, non autem perſonas, ſignificare: *Quidquid ergo* (ait) *ad ipſum dicitur, Deus, & de ſingulis perſonis ſingulariter dicitur, id eſt, de Patre, & Filio, & Spiritu ſancto, & ſimul de ipſa Trinitate non pluraliter, ſed ſingulariter dicitur.*

Objicies 1. Perſonæ divinæ per id conſtituuntur, quod dicitur ad ſe: ſed id quod dicitur ad ſe, non eſt relativum, ſed abſolutum, Auguſtino teſte lib. 5. de Trinitate, cap. 8. ergo divinæ perſonæ conſtituuntur per aliquid abſolutum, non autem per aliquid relativum. Probatur major ex Auguſtino, qui lib. 7. de Trinit. cap. 6. ſic loquitur: *Non enim eſt aliud Deo eſſe, aliud perſonam eſſe, ſed omnino idem.*

Aſſertionem illam idem Auguſtinus probat ex eo, quod alioquin ſequeretur, non alio modo dici tres perſonas in Trinitate, quam quo in humanis dicuntur tres amici, tres propinqui, tres vicini. *Nam ſi eſſe ad ſe dicitur, perſona vero relative, ſic dicamus tres perſonas, Patrem, Filium & Spiritum ſanctum, quemadmodum dicuntur aliqui tres amici, aut tres propinqui, aut tres vicini, quod ſint ad invicem, non quod unuſquiſque eorum ſit ad ſeipſum.*

Addit S. Doct. eodem modo Patrem dici perſonam, quo dicitur Deus, & magnus, & bonus: *Quocirca ut ſubſtantia Patris ipſe Pater eſt, non quo Pater eſt, ſed quo eſt; ita & perſona Patris non aliud, quam ipſe Pater eſt: ad ſe quippe dicitur perſona, non ad Filium vel Spiritum ſanctum: ſicut ad ſe dicitur Deus & magnus, & bonus, & juſtus, & ſi quid aliud hujuſmodi:* Ergo, ex Auguſtino, perſonæ divinæ per id conſtituuntur, quod dicitur ad ſe; proindeque per abſolutum, non autem per relativum conſtituuntur.

Reſp. ad 1. neg. maj. Ad 2. diſt. priorem partem antecedentis. Non aliud eſt Deo eſſe, aliud perſonam eſſe, a parte rei, conc. ant. nimirum eſſe Dei, ſive ſumatur pro eſſentia, ſive pro exiſtentia; non diſtinguitur realiter a perſona; quidquid enim eſt in Deo, Deus eſt; Ex parte noſtri intellectus, qui unum ab alio diſtinguit cum fundamento in re, neg. ant.

Ad alteram ejuſdem antecedentis partem, reſpondendum eſt cum ſequenti diſtinctione: Sequeretur, Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum dici tres perſonas, ſicut aliqui dicuntur tres amici, tres vicini, quantum ad aliquid, conc. ant. quantum ad omnia, neg. ant. Totum eſſe amici, vicini, propinqui, eſt ad aliud; e contra in divinis totum eſſe Patris non eſt ad aliud: ſiquidem in eo perſona & eſſentia idem ſunt a parte rei; eſſentia autem reduplicative prout eſſentia, ſeu, ſub conceptu formali eſſe, non eſt ad aliud; ac proinde nec perſona eſt ad aliud ſecundum totum ac adæquatum ſuum eſſe.

Ad tertiam partem ejuſdem antecedentis reſpondendum eſt pariter cum diſtinctione: Pater ad ſe dicitur perſona, ſumendo perſonam indirecte & in obliquo, conc. ant. ſic enim ſumpta, eſt idem cum eſſentia: Sumendo perſonam directe & in recto, neg. ant. In Patre perſona directe & in recto dicit ordinem ad Filium; non enim directe ac in recto perſona in Patre aliud eſt, quam eſſe Patris: at eſſe Patris eſt eſſe relativum: ſiquidem aliquis non poteſt habere eſſe Patris ad ſe ipſum. Itaque ex illo Auguſtini textu, qui adverſum concluſionem objectus eſt, hoc unum tantum colligi poteſt, ſcilicet, idem a parte rei eſſe perſonam & eſſentiam in divinis; perſonam dici ad ſe, ſecundum indirectum ſui conceptum, hoc eſt prout eſt una ac eadem res cum eſſentia, non vero ſecundum directum conceptum: ſic enim conſiderata, diſtinguitur virtualiter ab eſſentia, nec aliud habet eſſe, quam eſſe ad aliud.

Jamvero quod ea fuerit Auguſtini mens, oſtendi poteſt ex ſcopo, quem S. Doctor eo loci ſibi proponit. Quærit, cur in Deo potius dicantur tres perſonæ, quam tres ſubſtantiæ: *Fortaſſis igitur* (inquit lib. 7. de Trinitate, cap. 5.) *commodius dicuntur tres*

per-

Digitized by Google

perſona, quam tres ſubſtantia: Ubi vero tacite ſubintellexit, reſponſionem, qua aſſereretur, ideo non dici tres ſubſtantias, quod ſubſtantia ſit idem cum eſſentia, ac proinde cum certum ſit, unam tantum in Deo eſſentiam admitti debere, ita etiam una tantum ſubſtantia dici debeat: ubi (inquam) reſponſionem illam implicite præſupponit, eam impugnat, aſſerens perſonam non minus eſſe idem a parte rei cum eſſentia, quam ſit ipſa ſubſtantia; *Nam & in perſonis* (inquit c. 6.) *eadem ratio eſt: non enim aliud eſt* (a parte rei) *Deum eſſe, aliud perſonam eſſe*. Rejecta autem ejuſmodi ratione, docet, non ob aliud apud Latinos dici tres perſonas, non autem tres ſubſtantias, quam quod ſic uſus apud eos invaluerit: ſicut invaluit uſus dicendi, Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum eſſe tres perſonas, non autem unam tantum, licet in eis perſona ſit idem cum eſſentia: *Cur ergo* (inquit capite 6.) *non hæc tria ſimul unam perſonam dicimus, ſicut unam eſſentiam & unum Deum, ſed tres dicimus perſonas, cum tres Deos aut tres eſſentias non dicamus, niſi quia volumus, vel unum aliquod vocabulum ſervire huic ſignificationi, qua intelligitur Trinitas, ne omnino tacaremus interrogati, quid tres, cum tres eſſe fateremur?* In uſum quoque liberum refert Græcorum loquendi morem, qui licet unum Deum confiteantur, Trinitatem tamen tribus ſubſtantiis, tribus hypoſtaſibus ſolent exprimere: *Quamquam & illi ſi vellent, ſicut dicunt tres ſubſtantias, tres hypoſtaſes, poſſunt dicere tres perſonas, tria proſopa. Illud autem maluerunt, quod forte ſecundum linguæ ſuæ conſuetudinem aptius diceretur.*

Objicies 2. Perſona prius eſt in divinis ſecundum noſtrum concipiendi modum, quam relativum: ergo perſona non conſtituitur per relativum, ſed per abſolutum: neque enim quod prius eſt, conſtituitur per id quod eſt poſterius. Probatur ant. Illud eſt prius relativo, quod eſt prius eo quod eſt principium relativi: ſed perſona in divinis prius eſt eo quod eſt principium relativi: ſcilicet eſt prior intellectione & volitione, quæ ſunt principium *Quo* immediatum relativi, ſive in Patre, ſive in Filio, ſive in Spiritu ſancto.

Reſp. ad 1. neg. ant. Ad 2. diſt. min. Perſona ſecundum aliquem reſpectum eſt prius eo quod eſt principium relativi, conc. min. eſt prius ſecundum omnem reſpectum, neg. min. Perſona in divinis duo dicit, unum quod eſt veluti materiale, eſſentiam nimirum divinam, cum qua perſonæ ſunt realiter idem; & aliud quod eſt veluti formale, ſeu reſpectus ad aliud. Perſona priore modo ſumpta prius eſt ſecundum noſtrum concipiendi modum intellectione & volitione, non autem ſi poſteriore modo ſumatur. Vide quæ ad argumentum ſimile ſuperius dicta ſunt quæſt. 7. tertiæ diſſertationis.

QUÆSTIO III.

De proprietatibus perſonarum in divinis.

Not. INter proprietates divinarum perſonarum in communi, recenſeri poſſunt appropriatio, æqualitas, circuminceſſio, notiones, miſſio, de quibus ſubſequenti multiplici capite ſeorſim eſt a nobis agendum, ad regulas & principia, quæ 1. part. traduntur a S. Thoma iis quæſtionibus, in quibus de hujuſmodi proprietatibus S. Doctor diſſerit.

CAPUT PRIMUM.

De appropriatione in divinis.

Not. APpropriatio nihil aliud eſt, quam modus loquendi, quo quædam attributa, quædam operationes, uni perſonæ potius quam alteri tribuuntur.

CONCLUSIO. Appropriatio locum habet in perſonis divinis.

Probatur. Appropriatio eſt loquendi modus, quo quædam, ſive operationes, ſive attributa, alioquin tribus perſonis communia, ſpecialiter tamen uni perſonæ præ aliis tribuuntur: Sed in divinis locum habet ejuſmodi loquendi modus, ut patet ex iis Scripturæ locis, in quibus omnipotentia Patri, ſapientia Filio, bonitas Spiritui ſancto tribuuntur: ergo appropriatio locum habet in perſonis divinis.

Quæres 1. in quo fundetur appropriatio, quæ locum habet in divinis.

Reſp. eam fundari tum in eminentia divinarum perſonarum; tum etiam in imbecillitate intellectus creati. Et ſane cum mens creata perſonales Dei proprietates difficile concipere poſſit, eo quod in nullo fere cum proprietatibus perſonalibus creaturarum conveniant, eas per eſſentiales proprietates, quod magis notæ ſint, apprehendit, ſervatis tamen quibuſdam congruentiis.

Quæres 2. quænam ſint eæ congruentiæ, quæ requiruntur ad appropriationem.

Reſp. eſſe quadruplices, nimirum congruentiam *eſſe*, *unitatis*, *virtutis*, *habitudinis*; nam illa quatuor, eſſe, unitas, virtus, habitudo, conſiderari poſſunt in divinis.

Hinc fit 1. ut quæ nonnullam habent ſimilitudinem cum *eſſe* perſonarum, illis ſpecialiter tribuantur: Sic Hilarius lib. 2. de Trinitate, paullo poſt principium, æternitatem Patri, ſpeciem Filio, uſum Spiritui ſancto ſpecialiter appropriat: *Æternitas* (inquit) *eſt in Patre, ſpecies in imagine, uſus in munere*; ſiquidem æternitas, ſpecies, uſus,

uſus, quamdam habent analogiam cum eſſe Patris, Filii, ac Spiritus ſancti: ſcilicet quemadmodum Pater habet eſſe, quod eſt ſine principio; ita & æternitas. Cum eſſe Filii in eo poſitum ſit, quod ſit Verbum, ſeu imago, merito ſpecies, hoc eſt, pulcritudo Filio tribuitur; non enim eſt imperfecta, ſed perfectiſſima Patris imago. Cum eſſe Spiritus ſancti ſit amor, uſus illi tribuitur, eo quod amor ad uſum, ſive fruitionem tendat.

Hinc etiam fit 2. ut quæ unitatem deſignant, Patri tribuantur, quæ vero æqualitatem Filio, quæ concordiam Spiritui ſancto, juxta illud Auguſtini lib. 6. de Trin. cap. 10. *In Patre eſt unitas, in Filio æqualitas, in Spiritu ſancto æqualitatis unitatiſque concordia.* Nec mirum; nam quemadmodum unitas non præſupponit aliud: ita nec Pater præſupponit aliam perſonam, cum ſit primum principium. E contra, cum æqualitas aliud ſupponat, cum quo ſit æqualitas, convenit ut approprietur Filio, qui alium, Patrem nimirum, præſupponit. Tandem ſicut concordia eſt duorum unio, ita Spiritus ſanctus eſt Patris ac Filii vinculum, ſcilicet eſt amor utriuſque.

Hinc quoque fit 3. ut quæ virtutem exprimunt, tribus perſonis, ſed diverſimode conveniant: ſic convenit, ut potentia tribuatur Patri, eo quod potentia habeat rationem principii, quæ quidem ratio eſt intrinſeca Patri: ſapientia Filio; cum enim ſit Verbum, nihil aliud eſt, quam conceptus ſapientiæ: bonitas denique Spiritui ſancto, eo quod bonitas ſit objectum amoris, per amorem autem Spiritus ſanctus ſuum habet eſſe.

Hinc etiam fit 4. ut nomina quæ exprimunt habitudinem ad cauſſam, modo Patri, modo Filio, modo etiam Spiritui ſancto tribuantur. Quæ deſignant veluti cauſſam materialem, ut hæc præpoſitio *Ex*, Patrem ſignificant, cum eſt quæſtio de operationibus ad intra: ſic ſenſus hujus propoſitionis, qua Patres ſæpius uſi ſunt adverſus Arianos: *Pater Filium genuit ex ſe, ex ſua ſubſtantia*, eſt, quod Pater Filium non genuerit ex nihilo, ut contendebant Ariani; ſed ex ſua ſubſtantia veluti cauſſa materiali, in quantum nempe propriam ſuam eſſentiam communicavit. Cum autem eadem præpoſitio, *Ex*, refertur ad operationes ad extra, ſignificat cauſſam efficientem, ac proinde tribuitur Patri, cum ei approprietur potentia, quæ cauſſæ efficientis propria eſt. Quæ ſignificant cauſſam mediam, ut præpoſitio *Per*, tribuuntur Filio; per eum enim Pater creaturas omnes eduxit ex nihilo, juxta illud Joannis capite 1. *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.* Tandem quæ ſignificant Dei in res creatas propenſionem, appropriantur Spiritui ſancto: propter eam rationem præpoſitio, *In*, nonnunquam illi tribuitur. Hinc patet, quam merito hæc ſcribat Auguſt. l. 6. de Trin. cap. 10. *Non confuſe accipiendum eſt quod ait Apoſtolus, Ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo; Ex ipſo dicens, propter Patrem; Per ipſum, propter Filium; & In ipſo, propter Spiritum ſanctum.*

Hinc denique fit 5. ut quæ aliqua ratione conveniunt operationibus, per quas Filius & Spiritus ſanctus producuntur, ipſis etiam ſpecialiter approprientur: ſic veritas, ſcientia, ſapientia, Filio tribuuntur, quia veritas, ſcientia, ſapientia ſunt in intellectu, per quem Filius a Patre generatur. Proprie igitur locutus eſt Chriſtus, cum ait Joan. 14. *Ego ſum via, veritas, & vita.*

CAPUT II.

De æqualitate divinarum perſonarum.

Not. Æqualitas conſiderari poteſt vel ratione eſſe, vel ratione attributorum, vel ratione relationum.

CONCLUSIO 1. Perſonæ divinæ ſunt æquales tum in eſſe, tum in attributis.

Probatur. Ea ſunt æqualia tum in eſſe, ſeu eſſentia, tum in attributis, in quibus eadem eſt numero eſſentia, eadem prorſus ſunt attributa: atqui in unaquaque SS. Trinitatis perſona eadem eſt numero eſſentia, eadem prorſus ſunt attributa: nimirum cum eſſentia & attributa ſint quid abſolutum, ſingulis perſonis communia ſunt; ergo perſonæ divinæ ſunt, &c.

Objicies 1. Eſſe, omnipotentia, tribuuntur ſpecialiter Patri: nam Pater eſt qui ſic loquitur in Exodo, *Ego ſum qui ſum*: ſapientia Filio, & amor Spiritui ſancto: ergo nec eadem eſſentia, nec eadem attributa conveniunt ſingulis perſonis SS. Trinitatis.

Reſp. conc. ant. diſt. conſeq. Ergo nec eadem eſſentia, nec eadem attributa reperiuntur in ſingulis perſonis, ſecundum modum loquendi, quem Theologi vocant appropriationem, conc. conſeq. non reperiuntur a parte rei, neg. conſeq. Solutio patet ex iis quæ de appropriatione, ſuperiori capite, dicta ſunt.

Objicies 2. Æternitas in divinis non convenit Filio & Spiritui ſancto, licet conveniat Patri: ergo perſonæ SS. Trinitatis non ſunt æquales. Probatur ant. Æternitas non convenit iis quæ principium habent: nimirum æternitas non minus caret principio, quam fine: atqui Filius & Spiritus ſanctus habent principium: neque enim ſunt a ſe ipſis, cum ab alio procedant, ut ſupra dictum eſt: ergo nec Filio, nec Spiritui ſancto convenit æternitas.

Reſp. ad 1. neg. ant. Ad 2. diſt. maj. Illis non convenit æternitas, quæ principium habent durationis, conc. maj. ſupponunt enim aliquam durationem ante ſe: Quæ principium

Digitized by Google

ipium habent originis, neg. maj. Hocce principii genus convenit Filio ac Spiritui ſancto, non autem illud. Confirmatur ex eo, quod natura divina in Patre ſit æterna, ac perfecta, ac proinde id operatur ab æterno, quod producit neceſſario: ergo cum neceſſario generet Filium, & ſpiret Spiritum ſanctum, ab æterno illum generat, & iſtum ſpirat. Vide rationem illam ſuſe pertractatam apud S. Thom. 1. p. q. 42. art. 2. in corp.

Objicies 3. Illæ perſonæ non ſunt æquales, in quorum aliqua reperitur dignitas, quæ non eſt in aliis: atqui in una ex divinis perſonis reperitur dignitas, quæ non eſt in aliis: ſcilicet Paternitas eſt dignitas, ſed paternitas quæ reperitur in Patre, non eſt in aliis perſonis: ergo &c.

Reſp. ad 1. conc. maj. neg. min. Ad 2. diſt. maj. Paternitas ſecundum id quod dicit abſolutum, eſt dignitas, conc. maj. ſecundum id quod dicit relativum, neg. maj. Ratio eſt, quia relationes in divinis, ut ſuperius oſtenſum eſt, non ſunt perfectiones ſimpliciter ſimplices, ac proinde non meliores ſunt ipſæ quam non ipſæ: non ex eis igitur, ſed tantum ex abſolutis petitur ratio dignitatis: unde cum paternitas ſecundum id quod dicit abſolutum, ſeu ratione eſſentiæ, ſit in ſingulis perſonis, id totum quod dignitatem importat, in ſingulis reperitur.

CONCLUSIO 2. In divinis Perſonæ ſunt æquales ratione relationum.

Probatur. Eæ perſonæ ſunt æquales ratione relationum, quarum relationes ſunt prorſus æquales: atqui relationes divinarum perſonarum ſunt prorſus æquales: ſiquidem cum (ut jam obſervatum eſt) non ſint perfectiones ſimpliciter ſimplices, una non eſt dignior alia: ergo &c.

Objicies. Unaquæque relatio in Trinitate non eſt æque perfecta, ac omnes ſimul ſumptæ: neque enim pars tantam habet perfectionem, quantam totum: ergo perſonæ, ſaltem ſeorſim ſumptæ, non ſunt æquales perſonis ſimul ſumptis.

Reſp. ad 1. neg. ant. Ad 2. diſt. ant. Pars non tantam habet perfectionem, quantam totum, proprie ſumptum, conc. maj. ſic anima ſeorſim ſumpta non habet totam perfectionem, quæ convenit homini cujus eſt pars: Quam totum improprie ſumptum, neg. maj. Relationes, etiam ſimul ſumptæ, non efficiunt totum priore modo ſumptum, quia totum proprie ſumptum conſtat partibus a ſe invicem quoad eſſe & exiſtere diſtinctis: at relationes in divinis non ſunt ejuſmodi, habent enim eamdem tum eſſentiam tum exiſtentiam; unde mirum non eſt, quod una relatio totam perfectionem habeat, quæ in omnibus ſimul ſumptis reperitur.

Confirmatur reſponſum ex eo, quod (ut jam obſervatum eſt) perfectio aut imperfectio petantur ex eſſe & exiſtere, ſeu ex abſolutis; ac proinde & æqualitas aut inæqualitas: ſiquidem æqualitas aut inæqualitas nihil aliud ſunt, quam major vel minor quantitas perfectionis in aliquo ſubjecto per comparationem ad aliud. Unde merito S. Thom. 1. p. 42. art. 4. ad 3. ſic loquitur: *Ad tertium dicendum, quod relatio in divinis non eſt totum univerſale, quamvis de ſingulis relationibus prædicetur, quia omnes relationes ſunt unum ſecundum eſſentiam & eſſe . . . . Unde neque omnes relationes ſunt majus aliquod, quam una tantum, quia tota perfectio divinæ naturæ, eſt in qualibet perſonarum.*

CAPUT III.

De circumince ſſione perſonarum in divinis.

Not. 1. NOmine Circuminceſſionis intelligitur inhabitatio mutua unius perſonæ in alia, aut (ut alii loquuntur) mutua perſonarum immeatio, aut penetratio.

Not. 2. Licet quæſtio de Circuminceſſione mere ſcholaſtica videatur, non levis tamen eſt ponderis: ex ea enim, ſi ſemel ſupponatur, invictum argumentum ſumitur, tum adverſus Arianos, tum etiam contra Sabellianos. Et quidem 1. ſi Pater ſit in Filio, & viciſſim Filius in Patre, neceſſario conſubſtantiales erunt: ſiquidem uterque immenſus erit, uterque increatus: nempe qui non eſt immenſus, eſſe non poteſt in omnibus locis, in quibus Deus exiſtit; qui non eſt increatus, penetrare non poteſt divinam eſſentiam, intime eam pervadere non poteſt. 2. Si unus non ſit ab altero diſtinctus, dici non poterit eſſe in altero; aſſeri quoque non poterit, quod alterum pervadat, penetret, inhabitet. *Eo ipſo* (inquit Cyrillus Alexandrinus in libro Theſauri XII.) *quod ait Chriſtus, hunc in illo, & illum in hoc videri, identitatem deitatis, & unitatem ſubſtantiæ monſtrari dicit: Cum autem alterum in altero ineſſe aſſerit, excludi illud, ne quis unum aliquid eſſe numero putet.*

CONCLUSIO. In perſonis divinis admitti debet Circuminceſſio.

Probatur 1. ex Scriptura Joannis 14. Chriſtus ſic Apoſtolos alloquitur: *Non creditis, quia ego in Patre, & Pater in me eſt?* Paullo poſt hæc etiam habet: *Pater in me manens, ipſe facit opera*. Capite 17. ſic Patrem alloquitur: *Sicut tu Pater in me, & ego in te*. Ex iis autem textibus ſic conficitur argumentum: Circuminceſſio eſt proprietas, per quam perſonæ ſunt invicem in ſe ipſis; atqui proprietas illa debet in divinis admitti, cum Chriſtus expreſſe aſſerat, ſe eſſe in Patre, & Patrem in illo eſſe.

Probatur 2. ex Patribus. 1. Pentapolitani

Digitized by Google

tertio Eccleſiæ ſæculo Dionyſium Alexandrinum accuſarunt, quaſi in ſuis adverſus Sabellianos epiſtolis Patrem a Filio & Spiritu ſancto ſeparaſſet; eam vero calumniam Dionyſius Alexandrinus multis confutat in ſua ad Dionyſium apologia. Vide textus, quos ex illo opere protulimus agentes de Verbi divinitate. 2. Athanaſius adverſus Arianos agens, ut videre eſt Oratione quinta, ſæpius aſſerit, Verbum *impartibile, & inſeparabile eſſe a Patre, quod Verbum ſit in Patre, & viciſſim Pater in verbo*. 3. Auguſtinus, ubi lib. 5. de Trinitate, cap. ult. docuit, quod tantam habeat unaquæque perſona perfectionem, quantam tres ſimul ſumptæ, hæc addit: *Ita & ſingula ſunt in ſingulis, & ſingula in omnibus, & omnia in omnibus, & unum omnia*.

Probatur 3. ratione Theologica. Illa ſunt in ſe invicem, quæ eamdem numero ac indiviſibilem eſſentiam habent: ſiquidem quæ eamdem ac indiviſibilem habent eſſentiam, ſeparari minime poſſunt; ubi eſt unum, neceſſe eſt, ut ſit aliud: atqui tres perſonæ SS. Trinitatis eamdem ac indiviſibilem habent eſſentiam: ergo ſunt in ſe invicem.

Objicies 1. Si Pater ſit in Filio, paternitas erit in Filio: ſiquidem Pater, qua Pater eſt, habet neceſſario formam per quam eſt Pater; ea autem forma non alia eſt, quam paternitas, atqui paternitas non eſt in Filio: ſcilicet ſi paternitas ſit in Filio, Filius erit Pater: Ille enim eſt Pater, in quo eſt paternitas: Sed Filius non eſt Pater, ut fides docet: ergo &c.

Reſp. ad 1. conc. maj. neg. min. Ad 2. neg. ſequelam majoris. Ad 3. diſt. maj. Ille eſt Pater in quo eſt paternitas per modum formæ & proprietatis perſonalis, conc. maj. non per modum formæ & proprietatis perſonalis, neg. maj. Ut aliqua perſona ſit Pater, non ſufficit, ut ei quoquo modo paternitas inſit, ſed præterea requiritur, ut in eo ſit per modum formæ & proprietatis perſonalis: at ſic non eſt in Filio, ſed tantum per ſimplicem identitatem cum eſſentia. Hinc patet, perſonas SS. Trinitatis non eſſe tantum in invicem ſecundum eſſentiam, ſed etiam ſecundum relationem; ſed non per modum relationis, ſed tantum per modum identitatis cum eſſentia, ſeu natura; hincque fit, ut Eccleſia merito canet: *In Patre totus Filius, & totus in Verbo Pater*.

Objicies 2. Quæ ſe invicem excludunt, non poſſunt eſſe in ſe mutuo: atqui perſonæ SS. Trinitatis ſe invicem excludunt: nam quæ relative opponuntur, ſeſe invicem excludunt: ſic terminus ad quem refertur fundamentum relationis, excludit fundamentum: nec mirum; idem enim ad ſe ipſum referri non poteſt: Sed perſonæ SS. Trinitatis opponuntur relative, nimirum ratione paternitatis, filiationis, & ſpirationis paſſivæ: ergo &c.

Reſp. ad 1. conc. maj. neg. min. Ad 2. diſt. maj. Quæ ſecundum omnia opponuntur relative, ſeſe invicem excludunt, conc. maj. quæ ſecundum aliqua tantum, neg. maj. Perſonæ SS. Trinitatis opponuntur quidem relative ſecundum aliqua, hoc eſt, prout dicunt relationes, quæ ſe habent per modum formæ determinantis eſſentiam divinam, ut ſub tali ratione exiſtat, ſeu ſub ratione Patris aut Filii aut Spiritus ſancti: verum non opponuntur relative ſecundum omnia, immo conveniunt ſecundum eſſentiam: nam paternitas eſt realiter & entitative idem cum eſſentia divina, quæ quidem eſt quoque realiter ac entitative idem cum filiatione & ſpiratione paſſiva. Quæ mox tradita eſt reſponſio, deſumpta eſt ex S. Thoma, qui 1. p. q. 42. art. 5. ad 3. ſic loquitur: *Dicendum, quod Pater & Filius opponuntur ſecundum relationes, non autem ſecundum eſſentiam, & tamen oppoſitorum relative unum eſt in altero, ut dictum eſt* in corpore articuli.

CAPUT IV.

De notionibus perſonarum in divinis.

Not. 1. PEr notiones hic intelliguntur nomina, quæ characterem cuique perſonæ proprium exprimunt: ſic paternitas, filiatio, ſpiratio paſſiva, dicuntur notiones, quia exprimunt characteres, qui non ſunt communes tribus perſonis, ſed cuique perſonæ proprii.

Not. 2. Ad notionem tria requiruntur. Primo neceſſe eſt, ut exprimat aliquam dignitatem: 2. ut dicat aliquid ſpeciale ac diſtinctivum: 3. ut pertineat ad originem: nihil enim in divinis eſt diſtinctivum & ſpeciale, niſi id quod ad originem pertinet.

Not. 3. De notionibus quæri poteſt 1. utrum perſonis divinis attribui debeant: 2. quantus ſit earum numerus: 3. quænam ſint earum proprietates.

CONCLUSIO 1. Notiones attribui debent divinis perſonis.

Probatur. Ex obſervatis, notiones ſunt nomina, quæ exprimunt characteres cuique perſonæ ſpeciales: atqui ejuſmodi nomina debent attribui perſonis divinis: iis enim tum a Scriptura, tum a Patribus attribuuntur: nimirum prima perſona dicitur Pater, altera Filius, tertia Spiritus ſanctus. Prior dicitur generans, altera genita, tertia producta. Iis terminis notionalibus utuntur ſymbola omnia, eos quoque legere eſt in Concilio Lateranenſi IV. cap. *Damnamus*.

Quæres, utrum in divinis ſit fundamentum reale, quo termini notionales nitantur.

Reſp. affirmative: ſiquidem in divinis ſunt realiter proceſſiones: nimirum a parte rei Filius producitur a Patre, & Spiritus ſan-

Digitized by Google

ſanctus ab utroque ſimul : atqui proceſſiones ſunt fundamentum terminorum, quos notionales vocant: ſiquidem proceſſiones ſunt (ut ſuo dictum eſt loco) fundamenta rationum: at termini notionales nihil aliud ſunt, quam ipſæmet relationes, quæ variis modis exprimuntur: unde (ut recte refert S. Thomas ex Magiſtro Sent.) *Generatio & nativitas, aliis nominibus dicuntur paternitas & filiatio*.

CONCLUSIO 2. Nec plus nec minus ſunt quam quinque notiones in divinis: Innaſcibilitas nimirum, Paternitas, Filiatio, Spiratio activa, & Spiritio paſſiva.

Probatur. Ex obſervatis, tot ſunt notiones in divinis, quot ſunt characteres divinis perſonis ſpeciales: Sed characteres illi nec plus nec minus ſunt, quam quinque, ii ſcilicet quos in concluſione recenſuimus: ſiquidem characteres nec plus ſunt nec minus, quam qui oriuntur ex divinis proceſſionibus: nempe ſolæ proceſſiones ſunt in divinis principium multiplicationis & diſtinctionis: atqui nec plus nec minus quam quinque characteres oriuntur ex proceſſionibus divinis: nam in proceſſionibus tria tantum conſiderari poſſunt, principium, terminus, negatio tum principii, tum termini: atqui ex iis tribus nec plus nec minus quam quinque characteres oriuntur. Scilicet negatio tum principii tum termini conſtituit Innaſcibilitatem, quæ ſoli Patri convenit: Pater enim nec habet principium, a quo oritur, nec eſt terminus alicujus actionis. Ratio principii conſtituit Paternitatem & Spirationem activam: nimirum Pater eſt principium, a quo Filius oritur: Pater & Filius ſunt principium a quo Spiritus ſanctus producitur. Terminus vel eſt reſpectu actionis generativæ quæ convenit Patri, vel reſpectu activæ ſpirationis quæ Patri Filioque convenit: ſi primum, conſtituit Filiationem: ſi vero ſecundum, conſtituit Spirationem paſſivam: ergo nec plus nec minus quam quinque characteres oriuntur ex iis, quæ in divinis proceſſionibus conſiderari poſſunt.

Objicies 1. Negatio non poteſt eſſe notio alicujus divinæ perſonæ: ſiquidem notio debet nos deducere in cognitionem perſonæ, cui attribuitur: ad eam autem cognitionem negatio non deducit: neque enim poſitivum, ut eſt perſona, innoteſcit per negativum; ſic qui diceret, arbor non eſt lapis, nequaquam interrogantem, quid ſit arbor, in arboris cognitionem deduceret: Atqui Innaſcibilitas eſt aliquid negativum: nihil enim aliud dicit, quam non naſcibilitatem, non productibilitatem, ſeu quod idem eſt, negationem naſcibilitatis & productibilitatis: ergo, &c.

Reſp. diſt. maj. negatio quæ non fundatur in aliquo poſitivo, non poteſt eſſe notio alicujus perſonæ, conc. maj. quæ in eo fundatur, neg. maj. Innaſcibilitas non eſt negatio prioris generis, ſed alterius, nempe fundatur in eo, quod prima perſona ſit a ſe, cum e contra ſecunda & tertia ſint ab alio, tamquam ab originis principio. Inde vero colligitur, Innaſcibilitatis conceptum non eſſe conceptum paternitatis reduplicative, ut eſt paternitas: nam paternitas, ut paternitas eſt, dicit habitudinem ad filiationem, hoc eſt, Pater non concipitur ſine Filio; innaſcibilitas e contra abſtrahit a Filio.

Objicies 2. Notio non debet eſſe communis pluribus perſonis: ſiquidem ſignificat characterem proprium ac ſpecialem, ut videre eſt in paternitate & filiatione; ſed ſpiratio activa communis eſt pluribus perſonis, Patri nimirum & Filio, cum uterque ſpiret Spiritum ſanctum: ergo ſpiratio activa non eſt notio.

Reſp. diſt. maj. Notio non debet eſſe communis pluribus perſonis, ſi per plures intelligantur tres perſonæ, conc. maj. ſi intelligantur duæ tantum, neg. maj. nam in ea ſuppoſitione notio excludet tertiam perſonam, ac proinde character erit ſpecialis & proprius duarum.

Objicies 3. Inſpirabilitas in Filio, & ingenerabilitas in Spiritu ſancto ſunt notiones Filii & Spiritus ſancti: ergo præter innaſcibilitatem, paternitatem, filiationem, ſpirationem activam & paſſivam, ſunt aliæ notiones. Probatur ant. Notio definitur character proprius ſignificans dignitatem alicui perſonæ ſpecialem: atqui inſpirabilitas eſt character proprius Filio, & ingenerabilitas character proprius Spiritui ſancto, & utraque ſignificat dignitatem ſpecialem: non enim potior eſt ratio, cur non ſignificent dignitatem, quam innaſcibilitas quæ ſpecialis eſt Patris character.

Reſp. ad 1. neg. ant. Ad 2. conc. maj. neg. min. Ad 3. nego paritatem. Ratio diſparitatis eſt, quia vox hæc *Innaſcibilitas*, licet ſecundum ſyllabas quibus conſtat, negationem tantum ſignificet: tamen ſecundum ſenſum realem, importat poſitivam, ſecundum noſtrum concipiendi modum, dignitatem, nimirum eſſe a ſe & non ab alio: e contra inſpirabilitas in Filio, & ingenerabilitas in Spiritu ſancto, dicunt negationem meram, ſeu non fundatam in aliqua dignitate: ſi enim ejuſmodi negatio eſſet in aliqua dignitate fundata, maxime quia ingenerabilitas fundatur in productione per voluntatem, & inſpirabilitas in productione per intellectum: ſed illa ratio nulla eſt. Nempe licet produci per intellectum ſit perfectio & dignitas in Filio, & produci per voluntatem ſit quoque perfectio & dignitas in Spiritu ſancto, quia certo quodam modo actuant eſſentiam divinam, ex qua omnis perfectio ſumitur: tamen produci per intellectum, & produci per voluntatem, ſi ad ſe invicem comparentur, non ſunt dignitas aut perfectio: ipſum enim (ut loquuntur ſcholaſtici) non eſt melius, quam

quam non ipſum. E contra eſſe a ſe, cum non ſit aliquid relativum, ſed aliquid tantum excluſivum prioris, a quo dicitur origo, ab intellectu noſtro concipitur tamquam dignitas & perfectio, quæ quidem licet ſecundum modum, quo eſt in prima perſona, non ſit in filiatione & ſpiratione paſſiva, in eis tamen eſt realiter, quia filiatio & ſpiratio paſſiva ſunt unum & idem cum eſſentia divina, quæ eſt a ſe: nec enim (ut loquitur Concilium Lateranenſe IV. cap. *Damnamus*) eſſentia divina generat aut generatur, producit aut producitur.

Objicies 4. Generatio, nativitas, verbum, imago, donum, amor, ſunt notiones perſonales, ſcilicet poſſunt nos deducere in cognitionem ſpecialem divinarum perſonarum: ſiquidem generatio, proprius eſt Patris character; naſci, uni convenit Filio, ſicut & ratio tum verbi, tum imaginis: donum vero & amor propria ſunt Spiritui ſancto; igitur in perſonis divinis aliæ ſunt notiones præter Innaſcibilitatem, Paternitatem, Filiationem, Spirationem tum activam tum paſſivam.

Reſp. ad 1. diſt. ant. Generatio & nativitas poſſunt nos deducere in cognitionem ſpecialem divinarum perſonarum in fieri, conc. ant. perſonarum ut ſunt ac exiſtunt, neg. ant. Ratio eſt, quia prima perſona non eſt Pater, niſi poſt generationem, ſicut nec ſecunda Filius, niſi poſt nativitatem, ac proinde nec generatio, nec nativitas ſunt characteres ſpeciales perſonarum ut exiſtentium. Ad 2. dicendum eſt, hæc nomina, Verbum, Imago, eſſe ſynonyma cum filiatione, ſicut donum & amor cum ſpiratione paſſiva.

CAPUT V.

De miſſione perſonarum in divinis.

Not. MIſſionis perſonarum in divinis exponemus 1. exiſtentiam: 2. eſſentiam: 3. diviſionem.

CONCLUSIO 1. In divinis exiſtit perſonarum miſſio.

Probatur. Chriſtus Joannis 8. ex eo probat ſuum teſtimonium eſſe verum, quod ſit ipſummet teſtimonium Patris, a quo miſſus eſt: *Et ſi judico ego, judicium meum verum eſt, quia ſolus non ſum: ſed ego, & qui miſit me Pater*. Joannis 10. ſic idem Chriſtus de ſe ipſo loquitur: *Quem Pater ſanctificavit, & miſit in mundum, vos dicitis: Quia blaſphemat: quia dixi: Filius Dei ſum*. Apoſtolus ad Galatas 4. meminit quoque miſſionis ad Chriſtum comparatæ: *Quando venit* (inquit) *plenitudo temporis, miſit Deus Filium ſuum*. Joannis 16. Chriſtus pollicetur, ſe poſt aſcenſionem in cælum miſſurum eſſe Spiritum ſanctum: *Si autem abiero, mittam eum ad vos:* Ergo in divinis exiſtit miſſio perſonarum.

Objicies 1. Ibi non exiſtit miſſio, ubi omnimoda eſt æqualitas: eam nimirum æqualitatem tollit miſſio, cum miſſus ſit minor mittente, ut patet in legato qui a rege mittitur: ſed in divinis eſt omnimoda æqualitas: ergo &c.

Reſp. ad 1. neg. maj. Ad 2. diſt. ant. Miſſus eſt minor mittente per conſilium aut imperium, conc. ant. ſic enim mittens eſt aut ſapientior aut potentior miſſo: Mittente tantum per originem, neg. ant. nempe qui ſic mittitur, conſubſtantialis eſt mittenti, eo quod illius eſſentiam vi ſuæ originis recipiat.

Objicies 2. Qui mittitur, ſeparatur a mittente; ſiquidem miſſio eſt veluti emiſſio alicujus extra mittentem; atqui perſonæ SS. Trinitatis a ſe invicem non ſeparantur: ergo non convenit eis miſſio.

Reſp. diſt. maj. Qui mittitur, ſeparatur a mittente, in creatis, conc. maj. in divinis, neg. maj. Ratio eſt quia in creatis, qui mittitur, mittitur ad locum, in quo nec ipſe, nec mittens prius erat; in divinis vero, & is qui mittit, & is qui mittitur, erant prius in loco, ad quem fit miſſio; licet tamen (ut infra dicetur) miſſus in eo incipiat eſſe ſecundum quid, hoc eſt, ſecundum modum extrinſecum.

CONCLUSIO 2. Eſſentia miſſionis perſonarum in divinis continetur hac illius definitione: *Miſſio eſt proceſſio unius perſonæ ab alia in ordine ad aliquem effectum ad extra de novo producendum*.

Explicatur definitio. Miſſio dicitur 1. proceſſio unius perſonæ ab alia: nempe, miſſio eſt veluti emiſſio miſſi a mittente, ut patet in flore qui ab arbore emittitur: at divinæ perſonæ alio modo quam per proceſſionem emitti non poſſunt a perſona mittente. 2. Ad aliquem effectum ad extra de novo producendum: ſiquidem miſſio eſt ad aliquid quod ante non erat; ac proinde ad aliquid operandum ad extra, cum operationes ad intra ſint ab æterno.

Quæ mox tradita eſt divinæ miſſionis definitio, probatur auctoritate Auguſtini, qui quidem duplex illius membrum, ſeu duplicem illius conditionem, proceſſionem nimirum, & ordinem ad aliquid extrinſecum, lib. 2. de Trinitate c. 5. hiſce verbis complectitur: *Si ergo* (de Filio loquitur) *miſſus dicitur, in quantum apparet foris in creatura corporali, qui intus in natura ſpirituali oculis mortalium ſemper occultus eſt: jam in promptu eſt intelligere etiam de Spiritu ſancto, cur miſſus & ipſe dicatur. Facta eſt enim quædam creatura ſpecies ex tempore, in qua viſibiliter oſtenderetur Spiritus ſanctus... Hæc operatio viſibiliter expreſſa, & oculis oblata mortalibus, miſſio Spiritus ſancti dicta eſt*.

Objicies 1. Nonnulli Patres aſſerunt, Filii miſſionem a Patre, non aliud eſſe, quam illius

Digitized by Google

lius à Patre proceſſionem. Cyrillus lib. 2. in Joannem, in hæc verba, *Quem enim miſit Deus, verba Dei loquitur*, duplicem diſtinguit in Filio miſſionem; unam *quæ eſt ſecundum Incarnationis rationem, quia in hunc mundum cum carne venit*: alteram per quam *Pater Filium ex propria natura coruſcare fecit, tamquam ex lumine ſplendorem, ſecundum ineffabilem & inexplicabilem divinæ generationis modum*. Secundam illam miſſionem confirmat ex Evangelio: *Quod quidem & ipſe nobis Unigenitus aperuit, dicens: Ego ex Patre exivi & veni. Exivit enim ex Patre in propriam exiſtentiam Filius, etſi in ipſo ſecundum naturam ineſt. Et quod apud nos illic exiſſe ſignificat, hoc rurſus illic miſſum eſſe demonſtrat*: Ergo, ex Cyrillo, miſſio non aliud dicit, quam æternam alicujus perſonæ proceſſionem.

Reſp. ad 1. neg. ant. Ad 2. diſt. conſeq. Ergo, ex Cyrillo, miſſio inadæquate ſumpta, non aliud dicit, quam perſonæ alicujus æternam proceſſionem, conc. conſeq. Miſſio adæquate ſumpta, neg. conſ. Solutio patet ex iis quæ in definienda miſſione dicta ſunt ſuperius.

Objicies 2. Patres miſſionem agnoſcunt, ubi nulla eſt proceſſio: non ſemel enim dicunt, mitti Filium tum a ſe, tum a Spiritu ſancto. *Miſſus Filius* (inquit Toletana Synodus XI. in fidei Profeſſione) *non ſolum a Patre, ſed & a Spiritu ſancto miſſus, credendus eſt, in eo quod per Prophetam eſſe dicitur: Et nunc Dominus miſit me, & Spiritus ejus. A ſe ipſo quoque miſſus accipitur, pro eo quod inſeparabilis non ſolum voluntas, ſed operatio totius Trinitatis agnoſcitur*: ergo, &c.

Reſp. ad 1. neg. ant. Ad 2. diſt. ant. Patres non ſemel dicunt, Filium, ut homo eſt, tum a ſe ipſo ut Deus eſt, tum a Spiritu ſancto mitti miſſione improprie ſumpta, conc. ant. miſſione proprie ſumpta, neg. ant. Toletana Synodus loquitur de Filio, ut eſt homo, & nomine miſſionis intelligit hypoſtaticam Verbi cum humana natura unionem, ad quam, ſumptam efficienter, tres perſonæ SS. Trinitatis ex æquo concurrerunt. Confirmatur ex eo, quod laudata Synodus ideo definiat, Filium a Spiritu ſancto & a ſe miſſum eſſe, quod inſeparabilis ſit non ſolum voluntas, ſed operatio totius Trinitatis: at operationis nomine intelligit actionem, quæ a Trinitate tamquam cauſſa efficiente procedit.

Ex iis, quæ hucuſque dicta ſunt, ſequitur 1. miſſionem adæquate, & proprie ſumptam, æternum quid, & temporale ſimul, includere in ſuo conceptu. Sequitur 2. ſoli Filio, ac Spiritui ſancto miſſionem convenire: illis enim ſolis in Trinitate proceſſio convenit, ſine qua miſſio ſtare non poteſt. Sequitur 3. merito Scripturam nuſquam aſſeruiſſe, quod Pater mittatur, ne impropria quidem miſſione, quæ poſita eſt in operatione effectus alicujus novi & ſenſibilis: ſcilicet ea improprie ſumpta miſſio, ſupponit, tamquam fundamentum, proceſſionem unius ab alio: *Pater* (inquit Auguſtinus lib. 2. de Trinitate, cap. 5.) *nuſquam legitur miſſus*: cujus quidem effati rationem hanc reddit lib. 4. cap. 20. *Pater, cum ex tempore a quoquam cognoſcitur, non dicitur miſſus: non enim habet, de quo ſit, aut ex quo procedat*. Sequitur 4. quod ſi Pater Filii loco incarnatus fuiſſet, etiam tunc non diceretur miſſus: *Quoniam* (ait Auguſtinus lib. 6. de Trinitate cap. 4.) *non habet auctorem, a quo genitus ſit, vel a quo procedat*.

CONCLUSIO 3. Miſſio divinarum perſonarum dividitur in viſibilem & inviſibilem.

Probatur. Perſonæ quæ mittuntur, vel operantur aliquid ſenſibile, vel inſenſibile. Si primum, tunc mittuntur viſibiliter: Si vero ſecundum, mittuntur inviſibiliter. Priore modo Filius per Incarnationem miſſus eſt, nec non Spiritus ſanctus, cum ſub linguarum ſpecie Apoſtolis inſedit; altero autem, cum interius noſtram ſanctificationem efficiunt per donorum & caritatis infuſionem. Duplicis illius miſſionis meminit Auguſtinus lib. 4. de Trinitate, cap. 28. *Sed aliter mittitur* (inquit de Sapientia loquens) *ut ſit cum homine: aliter miſſa eſt, ut ipſa ſit homo*.

Quæres 1. quandonam miſſio in iis, quæ ad noſtram ſanctificationem ſpectant, ſit miſſio Filii, & quandonam ſit miſſio Spiritus ſancti.

Reſp. miſſionem eſſe Filii, cum ipſa Filii perſona manifeſtatur in effectu, qui per appropriationem ei ſpecialiter tribuitur: idem pariter dici debet de Spiritus ſancti miſſione: hinc autem concluditur, quod ſit miſſio Filii, quoties agitur de meritis, quibus a peccato liberamur, & viciſſim ſit miſſio Sancti ſpiritus, quoties agitur de caritate, aliiſque donis quæ ad noſtram ſanctificationem concurrunt: Siquidem per appropriationem (ut ſuo loco dictum eſt) dona illa Spiritui ſancto ſpecialiter tribuuntur.

Quæres 2. cuinam perſonæ ex SS. Trinitate tribui debeant Dei apparitiones, quarum vetus teſtamentum meminit.

Reſp. 1. Arianos omnes aſſeruiſſe, ſolum Verbum Adamo, Moyſi, Patriarchis ac Prophetis in antiquo teſtamento apparuiſſe: idque hæretici docebant, ut inde concluderent, Verbum non eſſe conſubſtantiale Patri, quem nec unquam exterius viſum fuiſſe, nec poſſe videri docebant.

Reſp. 2. plures ex Patribus antiquis, iis etiam qui docuerunt, Verbum ejuſdem eſſe naturæ cum Patre, docuiſſe, Patrem nuſquam ſe veteribus aſpectabilem præbuiſſe,

ſed

ſed ſolum Verbum, & quidem in humana ſpecie, quam tamen ſibi ipſi non uniſſet hypoſtatice, idque ut homines ſenſim ſine ſenſu ad fidem de Incarnatione præpararet. Ita Juſtinus in Dialogo cum Tryphone, Irenæus lib. 4. cap. 26. Patres qui ex Antiocheno Concilio Synodicam ad Paulum Samoſatenum ſcripſerunt, Athanaſius Orat. 4. Cyrillus Catecheſi 14. Baſilius lib. 2. adverſus Eunomium, Chryſoſtomus hom. 58. in Geneſim, Ambroſius lib. 1. de fide, capite quinto.

Verum duplex inter recenſitos Patres & Arianos diſcrimen eſt. Primo, iſti contendebant Filium, etiam qua Verbum, eſſe viſibilem; illi e contra docebant ipſum, qua Verbum eſt, non minus inviſibilem eſſe, quam ipſe Pater; Secundo, illi ex apparitione Verbi facta veteribus concludebant ipſum non eſſe Deum, iſti e contra concludebant, ipſum eſſe Deum: *Ubicumque* (inquit Baſilius lib. 2. contra Eunomium) *& Angelus & Deus appellatus eſt, unigenitur ſignificatur, qui ſe ipſum per generationes hominibus manifeſtum fecit, & voluntatem Patris ſanctis ſuis denuntiat. Quamobrem & qui cum Moyſe colloquens, cum ſe nominavit, Qui eſt, non alius quiſpiam intelligendus eſt, quam Deus Verbum, qui in principio erat apud Deum.*

Reſp. 3. Auguſtinum, &, poſt illius tempora, ceteros Patres, præſertim Latinos, multa de quæſtione, de qua hic agitur, docuiſſe: ſcilicet Auguſtinus aſſeruit 1. non ſolum Filium apparuiſſe veteribus, ſed etiam Patrem ac Spiritum ſanctum, interdum etiam totam ſimul Trinitatem.

Aſſeruit 2. non ſine aliqua ſpecie temeritatis definiri poſſe, niſi Scriptura id in antecedentibus aut conſequentibus innuat, quænam perſona potius apparuerit quam alia.

Aſſeruit 3. ea omnia quæ Deo in illis apparitionibus tribuuntur, ipſi quidem ut cauſſæ principi, Angelis vero tamquam cauſſæ miniſteriali, merito tribui poſſe.

Nec obeſt, quod in Scripturis Deus ipſe loquens inducitur: *Quia* (inquit lib. 2. de Trinitate, cap. 11.) *cum verba judicis præco pronunciat, non ſcribitur in geſtis, ille præco dixit, ſed, ille judex: Sic etiam loquente Propheta ſancto, etſi dicamus, Propheta dixit, nihil aliud quam Dominum dixiſſe intelligi volumus. Et ſi dicamus, Dominus dixit, Prophetam non ſubtrahimus, ſed quis per eum dixerit, admonemus.*

Aſſeruit 4. eos merito argui debere, qui quoties in Exodo aliiſque veteris teſtamenti libris *Scriptura Angelum nominat, ipſum per ſe ipſum Filium Dei volunt intelligi, quia propter annuntiationem paternæ ac ſuæ voluntatis, a Propheta dictus eſt Angelus*. Id vero confirmat ex Epiſtola ad Hebræos, in qua non Angelus ſingulari numero, ſed Angeli memorantur: *Si enim* (ait Apoſtolus) *qui per Angelos dictus eſt ſermo, factus eſt firmus*: quibus cum verbis cohærent hæc quæ Actorum 7. in oratione Stephani leguntur: *Qui accepiſtis legem in diſpoſitione Angelorum, & non cuſtodiſtis.*

Vide eumdem S. Doctorem lib. ſecundo de Trinitate, capitibus 9. 10. 11. ubi argumentum, de quo eſt quæſtio, fuſe pertractat, eripitque Arianis argumentum, quod adverſus Verbi conſubſtantialitatem maximi roboris arbitrabantur, quodque Patribus quatuor priorum ſæculorum nonnihil negotii faceſſerat.

DISSERTATIO QUINTA.

De perſonis divinis in particulari.

Not. Hujuſce noſtrarum Inſtitutionum ſecundæ partis diſſertatione prima, adverſus Sabellianos oſtenſum eſt, tres eſſe in SS. Trinitate perſonas realiter a ſe invicem diſtinctas, Patrem, Filium & Spiritum ſanctum; tum adverſus Arianos & Macedonianos dictum eſt de earum conſubſtantialitate. Diſſertatione ſecunda actum eſt de earum proceſſionibus. In tertia dictum eſt de relationibus; quarum proceſſiones ſunt fundamentum, & quibus divinæ perſonæ conſtituuntur. Deinde diſſertatione quarta inſtitutus fuit ſermo de iiſdem perſonis in communi. Igitur operæ pretium eſt, ut in hacce diſſertatione quinta de iiſdem perſonis in particulari diſſeramus.

QUÆSTIO PRIMA.

De prima perſona SS. Trinitatis.

Not. In hac quæſtione unum tantum quærermus, ſed quod multa capita complectetur; nimirum, utrum primæ perſonæ recte conveniant nomina Principii, Initii, Cauſæ, Auctoris, Radicis, Fontis, Capitis, Patris, Ingeniti.

CAPUT PRIMUM.

De nominibus Principii ac Initii.

CONCL. 1. Prima perſona SS. Trinitatis recte dicitur principium.

Probatur. Illa perſona recte dicitur principium, a qua Filius & Spiritus ſanctus ſuam ducunt originem: id nimirum, ex quo aliud oritur, eſt illius principium: atqui Filius & Spiritus ſanctus ſuam originem ducunt a prima SS. Trinitatis perſona; cum (ut docet fides) ab ea procedant: ergo &c.

Objicies. In ſuppoſitione concluſionis, Filius

lius & Spiritus ſanctus dici poſſent aliquid principiatum: quod enim oritur a principio, recte dicitur principiatum: ſicut quod oritur a cauſſa, recte dicitur cauſſatum: ſed nec Filius, nec Spiritus ſanctus dici poſſunt quid principiatum: ea nimirum vox de ſolis creaturis dicitur: ergo &c.

Reſp. conc. maj. diſt. min. Nec Filius, nec Spiritus ſanctus dici poſſunt quid principiatum apud Latinos, conc. min. apud Græcos, neg. min. Apud illos vox *Principiatum*, ſufficit ideam ſubjectionis, apud iſtos vero ab ea abſtrahit. *Ad ſecundum* (inquit S. Thomas 1. p. q. 33. art. 1.) *dicendum, quod apud Græcos invenitur de Filio vel Spiritu ſancto dici, quod principientur: ſed non eſt in uſu doctorum noſtrorum.*

Quæres, utrum terminus iſte, *Principium*, ſit terminus notionalis, ſeu, utrum nomen illud ita ſit proprium primæ perſonæ, ut ceteris perſonis minime conveniat.

Reſp. 1. non eſſe terminum notionalem, ſi conſideretur in ordine ad creaturas: ſcilicet tres perſonæ ex æquo ſunt creaturarum principium: *Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus* (inquit Auguſtinus lib. 5. de Trinitate, cap. 14.) *ſunt unum principium, ſicut unus creator, & unus Dominus.* Reſp. 2. eſſe terminum notionalem, ſeu proprium ſoli primæ perſonæ, ſi conſideretur in ordine ad Filium: ſiquidem ſola prima perſona eſt Filii principium, cum ſola det eſſe Filio. Reſp. 3. non eſſe terminum notionalem primæ tantum perſonæ, ſi conſideretur in ordine ad Spiritum ſanctum: nempe ſecunda perſona eſt principium Spiritus ſancti, ſiquidem non minus a ſecunda quam a prima ſpiratur.

CONCLUSIO 2. Prima perſona SS. Trinitatis dici non debet initium aliarum.

Probatur. Prima perſona dici non debet principium durationis aliarum; neque enim alias perſonas antecedit duratione, cum omnes ſint æquales ac æternæ: atqui ſi prima SS. Trinitatis perſona diceretur initium aliarum, diceretur principium durationis earum: ſcilicet ſecundum tritum apud Patres loquendi morem, initium ſumitur pro principio durationis; unde veteres, cum adverſus Arianos diſputarunt, caverunt ſedulo, ne dicerent, Filium aliquando initium habuiſſe; immo damnarunt eos hæreticos, quod Filium initium habuiſſe contenderent.

Objicies. Æterna ſapientia, quæ Verbum eſt, Eccleſ. 24. dicit ſe exiſſe ab initio: *Ab initio & ante ſæcula creata ſum*: atqui nomine initii, ex quo æterna ſapientia exiit, non aliud intelligitur quam prima perſona SS. Trinitatis; neque enim ab alia poteſt exire: ergo prima perſona SS. Trinitatis recte dicitur initium Filii.

Reſp. ad 1. conc. maj. neg. min. ſiquidem per initium eo loci intelligitur initium durationis, non autem initium originis, ita ut ſenſus ſit, æternam ſapientiam genitam fuiſſe ante quodlibet tempus, antequam quidquam creatum exiſteret. Eum vero ſenſum hæc verba, *Ante ſæcula*, non obſcure innuunt.

CAPUT II.

Utrum prima perſona recte dicatur cauſſa ceterarum.

CONCL. PRima SS. Trinitatis perſona, paſſim a Græcis Patribus, & nonnunquam a Latinis, dicitur cauſſa Filii & Spiritus ſancti.

Probatur prior pars. Gregorius Nazianzenus orat. 24. cauſſæ nomen tamquam nomen proprium ac incommunicabile, tribuit primæ perſonæ: *Quod ſi* (inquit) *omnia, quæcumque Pater habet, Filii ſunt, excepta cauſſa; Quidquid item Filius habet, idem quoque Spiritus ſanctus eſt, ſi filietatem excipias.* Baſilius lib. 1. contra Eunomium, utitur eodem loquendi modo: *Nos autem ſecundum cauſſarum habitudinem ad ea, quæ ex illis oriuntur, Patrem collocari ante Filium aſſerimus.* Gregorius Nyſſenus, ad Ablabium Tom. 2. hæc quoque ſcribit: *Cum dicimus cauſſam & quod eſt cauſſa, iis vocabulis naturam* (divinam) *minime ſignificamus.*

Probatur altera concluſionis pars. S. Auguſtinus lib. octoginta trium quæſtionum, quæſt. 16. expreſſe aſſerit, quod Pater ſit cauſſa ſapientiæ, quæ quidem altera eſt SS. Trinitatis perſona: *Deus* (inquit) *omnium quæ ſunt, cauſſa eſt. Quod autem rerum omnium cauſſa eſt, etiam ſapientiæ ſuæ cauſſa eſt.* Eamdem vocem adhibet Hilarius: *Et ex cauſſa* (ait lib. 12. de Trinitate, loquens de æterna Filii generatione) *licet perfecta atque immutabili naſcens, neceſſe eſt, cauſſa in cauſſæ ipſius proprietate naſcatur*: ergo &c.

Quæres, an Eccleſia probarit utrumque illum ſive Græcorum, ſive Latinorum loquendi morem?

Reſp. Affirmative. Nempe Eccleſiæ perſuaſum fuit, Patres Græcos ſumpſiſſe cauſſæ nomen late, hoc eſt, pro eo omni a quo aliquid habet eſſe: non autem ſtricte, id eſt, pro eo a quo aliquid habet eſſe cum dependentia. Confirmatur 1. ex eo quod Patres Græci, apud quos invaluit uſus iſte loquendi, conſtanter docuerint adverſus Arianos Verbum eſſe conſubſtantiale Patri: at conſubſtantiale non eſſet, hoc eſt, non eſſet ejuſdem ſubſtantiæ cum Patre, ſi ab ipſo penderet, ſicut effectus pendet a cauſſa. Confirmatur 2. ex Concilio Florentino, in quo Eugenius in decreto unius definit, *Filium eſſe ſecundum Græcos quidem, cauſſam, ſecundum Latinos vero principium ſubſtantiæ Spiritus ſancti, ſicut & Patrem.*

CA-

CAPUT III.

Utrum primæ perſonæ proprium ſit auctoris nomen.

CONCL. PRima perſona SS. Trinitatis poteſt dici auctor ſecundæ & tertiæ.

Probatur. Aliqui Patres Latini primæ perſonæ nomen auctoris, aliarum reſpectu, tribuerunt. Hilarius lib. 6. de Trin. ſic de Verbo loquitur: *Ex Patre enim exiens, neque aliam nativitatis habuit naturam, neque nullam; ſed eum ſibi teſtatur auctorem, ex quo ſe profitetur exiſſe*. Hæc etiam habet l. 9. *Naturalis igitur Filio Dei, & congenita omnis poteſtas eſt; quæ cum data ſit, non alienata eſt per id ab auctore, quin data eſt, cum quod eſt auctoris, datum ſit*. Lib. 12. hæc etiam ſcribit de eodem Dei Filio: *Cum natus ſit, Patrem teſtatur auctorem*. Confirmatur. Is dici poteſt auctor alterius, qui ei communicat eſse: ſed prima SS. Trinitatis perſona communicat eſse ſecundæ & tertiæ, ergo &c.

Objicies 1. S. Thomas in 1. Sent. diſt. 29. quæſt. 1. art. 1. negat, auctoris nomen tribui debere primæ perſonæ SS. Trinitatis. 2. Nulli Patres Græci ea loquendi ratione uſi ſunt. 3. Præter Hilarium vix alium Latinum Patrem reperire eſt qui auctoris nomen aut Patri reſpectu Filii, aut Filio reſpectu Spiritus ſancti tribuerit.

Reſp. ad 1. S. Thomam in Summa theologica (quæ poſtremum eſt illius opus) prætermiſiſse quæſtionem, an auctoris nomen Patri proprium ſit: unde conſequens eſt (ajunt nonnulli) quod tunc ipſi diſplicuerit, quod olim ſcribens in Sententias aſseruerat. Ad 2. reſpondet Petavius Græcos nullum habere nomen quod nomini Latino, de quo agitur, reſpondeat; unde hanc elicit concluſionem lib. de Trinitate, c. 5. *Quamobrem fruſtra ſunt recentiores quidam de ſchola theologi, qui ut Patrem auctorem appellari poſſe demonſtrent, teſtes Græcos Patres adhibent, Dionyſium, Athanaſium, Gregorium Nazianzenum, Euſebium, & ceteros, nam eorum dumtaxat interpretes auctoris nomen aſſumpſerunt*. Ad 3. dicendum eſt, unum Hilarium, cui Patres alii non contradixerant, ſatis eſse, ut loquendi modo, de quo hic agitur, concilietur auctoritas; ſcilicet (Hieronymo teſte, ad Lætam) Hilarii de Trinitate libri inoffenſo pede decurri poſsunt.

Quæres, utrum prima perſona SS. Trinitatis abſolute ac ſine addito dici debeat auctor ſecundæ & tertiæ. Ratio vero dubitandi petitur ex eo quod *Auctoris* nomen apud Latinos ſcriptores interdum ſignificet eum, qui jure ac dignitate antecedit, ac penes quem eſt poteſtas in alium; *Majores noſtri*, (verba ſunt Livii Dec. 4. lib. 4.) *nullam ne privatam quidem rem agere feminas ſine auctore* (hoc eſt, tutore) *voluerunt*. In eumdem ſenſum Tertullianus lib. de Fuga in perſecutione, c. 11. Eccleſiæ miniſtros, quibus haud dubie convenit poteſtas in plebem, auctores vocat: *Sed* (inquit) *cum ipſi auctores, id eſt, ipſi Diaconi, Presbyteri & Epiſcopi fugiunt, quomodo laicus intelligere poterit, qua ratione dictum, Fugite de civitate in civitatem?*

Reſp. ne hæretici Auctoris nomine in ſenſum grammaticalem abutantur adverſus fidem, ſatius eſse illud Patri reſpectu Filii, aut Filio reſpectu Spiritus ſancti, non tribuere, niſi cum ſubjecta explicatione: Scilicet ita ſeſe geſſit Auguſtinus lib. 3. contra Maximinum Arianum, cap. 14. ubi ſolvens ejuſdem Maximini adverſus Verbi divinitatem argumentum petitum ex eo, quod Verbum Patrem habeat auctorem: *Sed habet* (inquit) *Dei Filius auctorem Patrem*, ſic loquitur: *Si propterea Deum Patrem Deo Filio dicis auctorem, quia ille genuit, genitus eſt iſte: quia iſte de illo eſt, non ille de iſto, fateor, & concedo: Si autem per nomen auctoris minorem vis facere Filium, Patremque majorem, nec ejuſdem ſubſtantiæ Filium, cujus eſt Pater, deteſtabor & reſpuam, quia & Filius hominis, in quantum eſt Filius, habet auctorem, de quo natus eſt.*

CAPUT IV.

Utrum nomina fontis, originis, capitis, conveniant primæ perſonæ.

Not. PRima perſona dici poteſt fons, origo, caput vel perſonarum, vel deitatis: hic igitur quærendum eſt: 1. utrum prima perſona recte dicatur fons, origo, caput aliarum perſonarum: 2. utrum recte etiam dicatur fons, origo, caput Deitatis.

CONCLUSIO 1. Prima SS. Trinitatis perſona *proprie* dici poteſt fons, origo, caput, radix aliarum ejuſdem SS. Trinitatis perſonarum.

Probatur 1. Tertullianus eam, de qua agitur, loquendi rationem adhibuit: *Nec dubitaverim* (inquit lib. contra Praxeam, cap. 8.) *Filium dicere & radicis fruticem, & ſolis radium*. 2. Ambroſius lib. 4. de fide, eodem utitur loquendi modo: *Fons* (ait) *Pater Filii eſt, radix Pater Filii eſt*. 3. Hæc etiam habet Baſilius homil. 27. contra Sabellianos: *Eſt quidem Pater, perfectum habens eſſe, & nullius egens, radix & fons Filii & Sancti Spiritus*. 4. Secunda & tertia perſonæ ſe habent reſpectu primæ, ſicut lumen reſpectu ſolis, ſicut fluvius reſpectu fontis, ſicut frutex reſpectu radicis: ſicut enim lumen a ſole, fluvius a fonte, frutex a radice ſuum eſse recipiunt; ita etiam ſecunda & tertia perſona SS. Trinitatis ſuum eſse recipiunt a prima: ergo ſicut ſol dicitur fons luminis, fons, origo fluvii, radix, principium

& ca-

Digitized by Google

& caput fruticis: ita prima perſona proprie dicitur fons, origo, radix, caput aliarum perſonarum.

CONCLUSIO 2. Prima SS. Trinitatis perſona dicitur quidem fons, origo, radix, caput deitatis, ſed *improprie* tantum.

Probatur prior pas 1. auctoritate, tum Dionyſii, cap. ſecundo de divinis nominibus; tum Concilii Toletani XI. in profeſſione fidei, tum denique S. Thomæ, qui 1. p. q. 33. art. 1. ſic loquitur: *Sed contra eſt quod dicit Auguſtinus in quarto de Trinitate, Pater eſt principium* (quod quidem nomen idem eſt cum iſtis nominibus) *totius Deitatis*.

Probatur altera pars. Id tantum poteſt proprie dici fons, origo, radix, caput, principium deitatis, a quo deitas procedit: ideo enim ſol, fons, radix, ſic appellantur reſpectu luminis, fluvii, fruticis, quod lumen, fluvius, frutex a ſole, fonte, radice procedant: atqui deitas a Patre non procedit: ſiquidem deitas ſupponit pro eſſentia: quæ quidem (ut definiit Concilium Lateranenſe IV.) nec eſt generans, nec genita, nec procedens; ergo &c.

Quæres 1. quænam ſit idea ſenſus illius improprii, in quo prima perſona dicitur fons, origo radix, principium, caput totius deitatis?

Reſpondent nonnulli, Patrem ſic appellari; quia eſt principium, fons, radix, origo, caput Filii & Spiritus ſancti, in quibus ſingulis eſt tota deitas. Sed nimis probat ea reſponſio: probat enim, Filium recte etiam dici poſſe principium, fontem, originem, radicem deitatis: ſcilicet eſt principium Spiritus ſancti, in quo tota eſt deitas. Reſpondendum eſt igitur, primam perſonam dici principium, fontem, originem totius deitatis, vel quod in ea ſit deitas tanquam in primo principio, quod eam aliis perſonis communicet: vel quod ſit principium omnium, præter quam ſui ipſius, divinarum perſonarum.

Quæres 2. quis ſit ſenſus hujus ſententiæ: *Pater eſt fons & origo totius Trinitatis*, quæ in Concilio VVormatienſi legitur: nimirum aperte falſa videtur; ſiquidem voces illæ, *totius Trinitatis*, ipſam etiam primam perſonam complectuntur: ita ut litteralis & obvius ſenſus ſit, quod Pater ſit ſui etiam ipſius fons & origo.

Reſpondemus cum Sylvio, commode exponendam eſſe laudatam ex Concilio VVormatienſi ſententiam, nempe Patrem dici totius Trinitatis fontem, eodem modo, quo Adamus dicitur principium, fons, origo, caput totius humani generis; itaque ſicut nullus eſt homo, qui ab Adamo non prodierit, ipſe autem a nullo alio prodiit; ita ex prima SS. Trinitatis perſona aliæ prodierunt, ipſa vero non prodiit ab alia.

CAPUT V.

Utrum Patris nomen ſit proprium primæ perſonæ.

Not. VOx hæc *Pater*, in divinis ſumitur vel perſonaliter, vel eſſentialiter; ſeu vel ſumitur pro prima perſona SS. Trinitatis, vel pro omnibus perſonis, in quantum conveniunt in eadem natura, eaſdemque actiones operantur ad extra.

CONCLUSIO 1. Vox hæc *Pater*, proprie dicitur de prima perſona.

Probatur 1. ex Scriptura. Pſalm. 2. hæc de Chriſto prædixit Deus Pater: *Ipſe invocabit me, Pater meus es tu;* unde & ipſe Chriſtus ait Matthæi cap. 10. *Confitebor & ego eum coram Patre meo*. Cap. 11. *Confitebor tibi Pater*. Cap. 16. *Caro & ſanguis non revelavit tibi, ſed Pater meus qui in cælis eſt*. Cap. 28. *Baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti*. Is autem quem Chriſtus Patrem appellat, eſt prima perſona SS. Trinitatis, ab alia nimirum ſubſiſtentiam ac filiationem non accepit: ergo Patris nomen proprie & perſonaliter tribuitur primæ perſonæ SS. Trinitatis.

Probatur 2. ratione theologica. Illud nomen proprie tribuitur primæ perſonæ, quod eam a ceteris diſtinguit; quod enim rem aliquam a ceteris diſtinguit, eam conſtituit: atqui vox hæc *Pater*, primam perſonam a ſecunda & tertia diſtinguit, cum ipſa ſola Filium habeat ac habere poſſit, eo quod ſola (ut ſuo loco dictum eſt) generet ac generare poſſit.

Quæres, cur prima perſona potius dicatur pater, quam genitor vel generans.

Reſp. Sic appellari, quod genitor & generans perfecte primam perſonam non exprimant: non enim eſt prima perſona, niſi per completam relationem ad Filium: at completa non eſt quamdiu prima perſona concipitur actu generare: in ea nimirum ſuppoſitione, concipitur eam eſſe tantum in via ad habendum Filium: e contra vero cum dicitur Pater, cum Filio jam exiſtente, jam genito, concipitur a nobis.

CONCLUSIO 2. Prima perſona eſſentialiter tantum dicitur creaturarum Pater.

Probatur. Quod ſignificat aliquid commune tribus perſonis, de prima non dicitur perſonaliter, ſed eſſentialiter tantum, cum eſſentia ſit omnibus perſonis communis: atqui vox hæc *Pater* ad creaturas comparata, ſignificat aliquid tribus perſonis commune, creationem nimirum, providentiam, & alia hujuſmodi, quæ cum creaturas reſpiciant, ſunt ad extra, ac proinde toti Trinitati communia.

Quæres, utrum de Deo proprie, an improprie tantum prædicetur, quod ſit creaturarum Pater.

Reſp.

Reſp. Deum improprie tantum, ſeu metaphorice, dici creaturarum Patrem. Ratio eſt, quia is tantum Pater eſt proprie, qui fetui ſuo ſimilem naturam communicat; nempe generatio (ut ſuperius dictum eſt) definitur, proceſſio viventis a vivente in ſimilitudinem naturæ; atqui Deus creaturis ſimilem naturam non communicat, ſed omnino diverſam, creatam nimirum & finitam: ergo &c.

Ex iis quæ hucuſque dicta ſunt, colligitur 1. antiquos ſcriptores merito Patris nomine uſos fuiſſe, ut tum diſtinctionem perſonarum contra Sabellianos, tum Verbi conſubſtantialitatem adverſus Arianos adſtruerent: neque enim is qui ſolus eſt, dici poteſt pater, cum non dicatur Pater, qui Filium nec habet nec habuit. Neque ex perſonæ ſunt ſubſtantia, quarum una eſt generans & altera genita: nempe generatio (ut multoties obſervatum eſt) producit ſimilitudinem naturæ, & quidem perfectam, ſi generatio, ut eſt in divinis perfectiſſima ſit. Colligitur 2. hæc Apoſtoli verba: *Ex quo omnis paternitas in cælo, & in terra nominatur*, intelligi de paternitate, quæ convenit primæ perſonæ SS. Trinitatis: nimirum paternitas in creatis non eſt exemplar ad quod exacta ſit divina paternitas, ſed potius paternitas divina eſt creatæ paternitatis exemplar; quod quidem imperfecte tantum in ea repræſentatur, cum per paternitatem creatam, non eadem numero, ſed ſimilis tantum in ſpecie, natura genito communicetur: *Paternitatis nomen* (ait Hieronymus in cap. 3. epiſtolæ ad Epheſios) *ex ſemetipſo Deus largitus eſt hominibus. Sicut ergo ſolus immortalis, immortales faciat: ita ſolus Pater, qui creator eſt omnium, præſtat ceteris, ut patres dicantur.*

CAPUT VI.

Utrum ingeniti nomen primæ perſonæ conveniat.

Not. 1. Ingeniti nomen tribus modis ſumitur. Et quidem 1. pro eo omni quod non eſt creatum, aut factum ab externo principio: 2. pro eo quod non producitur per viam generationis: 3. denique pro eo quod caret omni principio.

Not. 2. Certum eſt, ingeniti nomen priore modo ſumptum, non eſſe nomen proprium primæ perſonæ: ſcilicet duæ aliæ non minus ſunt quid increatum, & non factum ab externo principio, quam prima. Certum eſt pariter, idem nomen altero modo ſumptum, non eſſe proprium eidem primæ perſonæ; ſic enim acceptum convenit Spiritui ſancto, cum (ut ſuperius oſtenſum eſt) non procedat per viam generationis. Hic igitur quæſtio eſt, utrum acceptum tertio modo ſit terminus notionalis primæ perſonæ per excluſionem aliarum.

CONCLUSIO. Nomen ingeniti ſumptum pro eo quod caret omni prorſus principio, nomen eſt notionale, ſeu, ſoli primæ perſonæ proprium eſt.

Probatur 1. auctoritate Patrum. Baſilius lib. 2. adverſus Eunomium, hæc ait: *Ingenitum eſt quod nullum principium habet, neque cauſſam exiſtendi. Æternum vero, quod omni tempore ac ſæculo ſecundum eſſe antiquius eſt. Unde Filius neque ingenitus eſt, & eſt æternus.* Auguſtinus lib. 5. de Trinitate, idem nomen ſoli primæ perſonæ vindicat, ipſumque capitibus 5. & 6. liberat variis hæreticorum cavillationibus. Athanaſius in Epiſtola ad Serapionem hæc ſcribit: *Non eſt ingenitus Spiritus ſanctus, quia imprincipiatum eſſe, & ingenitum, ſoli Deo Patri Catholica Eccleſia congregata apud Nicæam recte & fideliter attribuit, & de ſolo Patre eſſe credendum & prædicandum, toti mundo ſub anathemate mandavit.* Patres toti fuerunt, tum labente ſæculo quarto, tum ineunte quinto, in hæreticis, Aetio præſertim & Eunomio, confutandis, quod contenderent, Verbum non eſſe ejuſdem ſubſtantiæ cum Patre, quia etiam ex ſuppoſitione catholicorum, Pater eſt ingenitus, Verbum e contra genitum eſt: *Quidquid de Deo dicitur, vel intelligitur, non ſecundum accidens, ſed ſecundum ſubſtantiam dicitur*, (argumentum eſt Arianorum apud Auguſtinum lib. 5. de Trinitate c. 3.) *Quapropter ingenitum eſſe, Patri ſecundum ſubſtantiam eſt; & genitum eſſe, Filio ſecundum ſubſtantiam eſt. Diverſum eſt autem ingenitum eſſe, & genitum eſſe. Diverſa eſt ergo ſubſtantia Patris & Filii*: ergo &c.

Probatur 2. ratione theologica. Illud nomen eſt primæ perſonæ proprium, quod eam ab aliis diſtinguit: ſed ingeniti nomen id præſtat: ſiquidem (ut obſervatum eſt) ingeniti nomen ſignificat id, quod expers eſt cujuſcumque principii, ſive creationis, ſive effectionis, ſive originis: atqui nomen quod ſignificat id, quod expers eſt cujuſcumque principii, primam perſonam ab aliis diſtinguit: ſcilicet aliæ non ſunt ſine principio: ſuum enim eſſe ſecunda ducit a prima, tertia vero a prima & ſecunda ſimul.

Objicies 1. Athanaſius l. 2. contra Arianos, ingeniti nomen rejicit a prima SS. Trinitatis perſona, tum quia, cum in Scripturis non legatur, ſuſpectum eſt, tum etiam quod ethnicis inſtitutionem ſuam debeat: ergo nomen ingeniti non eſt proprium primæ perſonæ SS. Trinitatis.

Reſp. diſt. ant. Athanaſius rejicit a prima perſona nomen ingeniti ſumptum in ſenſu Arianorum, conc. ant. ſumptum in ſenſu Catholicorum, neg. ant. Ariani per ingeniti nomen intelligebant id ſolum, quod creatum non eſt; unde concludebant, Filium eſſe quid creatum, eo quod non ſit ingenitus,

E con-

E contra Catholici per ingeniti nomen non tantum id intelligebant, quod creatum non eſt, ſed etiam id omne, quod expers eſt cujuſcumque principii; unde concludebant, quod licet Filius non ſit ingenitus, non ſequatur, eum eſſe creatum aliquid. Ingeniti nomen priore modo ſumptum, non autem poſteriore, rejicit Athanaſius: *Poſtquam* (inquit lib. 2. contra Arianos) *non amplius illis fiducia ſupereſt, ut dicant ex non entibus eum* (Filium Dei) *extitiſſe, neque prius extitiſſe, quam fieret, vocabulum ingeniti ſibi confinxerunt, ut illum genitum, hoc eſt, creatum, apud ſimpliciores dictitantes eadem illa verba, Ex non entibus, &, non erat priuſquam fieret, denuo ſubindicent: in iſtis enim creata & condita intelligi volunt.*

Objicies 2. Ingeniti nomen vel ſubſtantiam ſignificat, vel relationem: Non primum, alioquin tribus perſonis ex æquo conveniret; quæ enim ſignificant ſubſtantiam, abſoluta ſunt; ac proinde toti Trinitati communia. Non etiam ſecundum, quia quæ ſignificant relationem; dicunt reſpectum ad alias perſonas: eum autem reſpectum non dicit ingeniti nomen: ergo &c.

Reſp. Ingeniti nomen, nec ſubſtantiam, nec relationem ſignificare, ſed negationem, non quidem ſubſtantiæ, ſed relationis. Itaque prima perſona, reduplicative prout eſt ingenita, nec eſt Pater, nec Filius, nec Spiritus ſanctus; ſiquidem Pater, Filius, & Spiritus ſanctus ſunt poſitivæ relationes: ſed ſic accepta, eſt negatio relationis ad principium ſuperius, a quo ſuum eſſe recipiat; ſicut e contra nomen *Geniti*, quod illi opponitur, quodque convenit ſecundæ perſonæ, immo & tertiæ, prout dicit productionem in genere, eſt nomen relativum, nimirum dicit habitudinem ad principium, a quo Filius generatur, & a quo Spiritus ſanctus producitur. Quæ mox tradita fuit reſponſio, deſumpta eſt ex Auguſtino, qui lib. 4. de Trinitate, c. 6. ſic loquitur: *Ingenitus porro, quid eſt, niſi non genitus? Non ergo receditur a relativo prædicamento, cum ingenitus dicitur. Sicut enim genitus non ad ſe ipſum dicitur, ſed quod ex genitore ſit: ita cum dicitur ingenitus, non ad ſe ipſum dicitur, ſed quod ex genitore non ſit, oſtenditur.* Ea vero Auguſtini ſententia nititur hoc philoſophorum axiomate: *Negatio ad genus affirmationis reducitur*, hoc eſt, ſi prædicamentum quod negatione tollitur, pertineat ad ſubſtantiam, negatio ad eam quoque pertinet: ſi e contra prædicamentum pertineat ad relationem, ad relationem quoque pertinet negatio.

Objicies 3. Prima perſona non dicitur inſpirabilis: ergo pariter dici non debet ingenita: ſiquidem non minor eſt oppoſitio inter primam perſonam & ſpirabilitatem quæ convenit Spiritui ſancto, quam inter eamdem primam perſonam & generabilitatem, quæ Filio tribuitur.

Reſp. conc. ant. neg. conſeq. Ratio diſparitatis eſt, quia inſpirabilitas ſequitur ex ingenito: ſiquidem ingenitum, ut hic ſumitur, non accipitur tantum, prout opponitur genito ſpecifice ſumpto, hoc eſt, prout dicit productionem per modum generationis; ſed accipitur prout opponitur cuicumque productioni paſſivæ, ſive ſit generatio, ſive ſpirabilitas.

Objicies 4. Ingenitum dicit privationem, ex S. Thoma 1. p. q. 3. art. 4. ad 2. ergo dici non debet de Patre, cum privatio ſit imperfectio; eſt enim carentia formæ debitæ ſubjecto.

Reſp. diſt. ant. Ingenitum dicit privationem late ſumptam, conc. ant. ſtricte ſumptam, neg. ant. Privatio priore modo ſumpta dicit carentiam formæ, quæ debetur alicui ſuppoſito ejuſdem generis, non tamen omni ejuſdem generis ſuppoſito; ſic viſio quæ debetur alicui animali, non debetur talpæ. Privatio altero modo ſumpta dicit carentiam formæ debitæ ſubjecto, cui ineſt. Porro ingenitum eſt privatio prioris generis, non autem poſterioris: *Sic autem* (hoc eſt, priore modo) *ingenitum non dicitur de Patre, ſed ſecundo modo, prout ſcilicet aliquod ſuppoſitum divinæ naturæ non eſt genitum, cujus tamen naturæ aliquod ſuppoſitum eſt genitum.* Verba ſunt S. Thomæ 1. p. q. 33. art. 4. ad 2.

QUÆSTIO II.

De ſecunda perſona SS. Trinitatis.

Not. SEcundæ perſonæ SS. Trinitatis varia tum in Scripturis, tum in Patribus nomina tribuuntur: nimirum dicitur, Verbum, Filius, Imago, Sapientia Patris: de iis vere nominibus agendum nobis incumbit ſequentibus capitibus.

CAPUT I.

De nomine Verbi.

Not. DE nomine Verbi quæremus 1. utrum conveniat ſecundæ perſonæ SS. Trinitatis; 2. utrum ita proprium ſit ſecundæ, ut aliis tribui non poſſit; 3. utrum ſit nomen relativum, an vero abſolutum; 4. denique, utrum procedat non tantum ex cognitione, quam Pater habet de ſua eſſentia, ſed etiam de cognitione creaturarum.

CONCLUSIO 1. Verbi nomen convenit ſecundæ perſonæ SS. Trinitatis.

Probatur. Primo ſic appellatur Joannis c. 1. *In principio erat Verbum..... Verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis.* 2. Patres Latini, qui floruerunt ante Concilium Nicænum I. eamdem adhibuerunt vocem, ut ſecundam SS. Trinitatis perſonam exprimerent. Tertullianus lib. de Præſcriptionibus,

Digitized by Google

cap. 13. ſcribit, *Patrem omnia condidiſſe per Verbum ſuum primo omnium emiſſum. Id Verbum Filium ejus appellatum*. Lactantius l. 4. c. 8. hæc ait: *Conteſtans* (in hiſce vocibus. Eructavit cor meum verbum bonum) *nulli alii opera Dei eſſe nota, niſi Filio ſoli, qui eſt Verbum Dei*. 3. Qui poſt Nicænam Synodum ſcripſere, nuſquam fere alio quam Verbi nomine ſecundam Trinitatis perſonam appellarunt, ut videre eſt in Hilarii, Auguſtini, aliorumque Latinorum, qui de Trinitate ſcripſerunt, operibus.

Quæres 1. cur Latini ſecundam Trinitatis perſonam vocarunt potius Verbum, quam Sermonem: nempe nomen *Logos*, qui legitur in Græco Evangelii textu, quodque Græci Patres adhibuerunt, Latine non minus per Sermonem, quam per Verbum redditur.

Reſp. Latinos ita ſe geſſiſſe, quod cum ſermo pluribus vocibus conſtet, minus aptus ſit, quam Verbi nomen, ad ſignificandum, quod Pater unico ac ſimpliciſſimo cognitionis actu ſecundam perſonam produxerit. Hinc patet, arguendum eſſe Eraſmum, quem eo in capite imitati ſunt Calvinus & Beza, quod in Latina novi Teſtamenti verſione poſterioris editionis, nomen *Logos* verterit per Sermonem, ſcribens: *In principio erat Sermo*.

Quæres 2. in quo Verbi nomen, quod ſecundæ perſonæ SS. Trinitatis tribuitur, conveniat cum nomine verbi, quod creatæ cognitionis termino tribuitur; & in quo ab eo diſcrepet.

Reſp. ad primum convenire, quod utrumque ſit expreſſa objecti imago, utrumque ſit terminus actualis intellectionis, utrumque ſit cujuſcumque paſſionis expers, hoc eſt, citra perfectionem aliquam intelligentis, a mente oriatur.

Reſp. ad ſecundum, differre 1. quod verbum creatum non ex ſubſtantia mentis, ſed ex ejus ſcientia, quæ qualitas eſt adventitia, naſcatur: cum e contra Verbum divinum oriatur ex ipſa divinæ ſubſtantiæ cognitione: 2. Creatum Verbum non eſt perpetuum, divinum vero perpetuum eſt: hinc S. Auguſtinus l. 15. de Trinitate, c. 15. ſcribit, ideo non dici cogitationem, *ne aliquid eſſe quaſi volubile credatur in Deo, quod nunc accipiat, nunc recipiat formam, ut Verbum ſit, eamque poſſit amittere*: 3. Creata verba, multa ſunt: neque enim unicum par eſſe poteſt omnibus rebus exprimendis, aut efficiendis: at divinum ideo ſingulare eſt & unum, quod per ſe ſatis ſit ad omnia: 4. Verbum creatum, nullum opus extrinſecum per ſe ipſum operatur: unde artifices non verbo, ſed manibus utuntur: e contra Dei Verbum per ſeſe efficax eſt: *Omnia enim per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil*. Tandem 5. Verbum creatum non eſt quid per ſe ſubſiſtens: at divinum per ſe ſubſiſtit, per ſe hypoſtaſim habet.

Quæres 3. utrum Verbi nomen, quod ſecundæ Trinitatis perſonæ tribuitur, intelligatur de Verbo interno, ſeu de illo verbo, quod mens efformat interne, an vero de prolatitio, hoc eſt, de verbo quod ore profertur exterius.

Reſp. Verbum quod alteri Trinitatis perſonæ tribuitur, intelligi de interno primæ perſonæ verbo: ſcilicet cum ſecunda Trinitatis perſona ſit æterna, ac neceſſario producta ſit a prima, oportet, ut verbum quod illi tribuitur, ſit æternum, ac neceſſario productum: at ejuſmodi non eſt verbum prolatitium: nempe dictum eſt in tempore, tum in rerum creatione, tum in ceteris Dei operationibus ad extra.

Dices. Ex veteribus aliqui ſecundam perſonam Trinitatis conferunt cum verbo prolatitio: *Verbum Patris ideo dictum eſt* (ait Auguſtinus lib. de Fide & Symbolo, cap. 3.) *quia per ipſum innoteſcit Pater. Sicut ergo verbis noſtris id agimus, cum verum loquimur, ut noſter animus innoteſcat audienti, & quidquid ſecretum in corde gerimus, per ſigna hujuſmodi ad alterius cognitionem proferatur: ſic illa ſapientia, quam Deus Pater genuit, quoniam per ipſam innoteſcit animus ſecretiſſimus Patris, Verbum ejus convenientiſſime nominatur*: ergo &c.

Reſp. diſt. ant. Ex veteribus aliqui ſecundam perſonam Trinitatis cum noſtro verbo prolatitio conferunt quoad officium, conc. ant. quoad entitatem, neg. ant. Hoc eſt, veteres illi non dicunt, ſecundam perſonam Trinitatis ſumptam ſecundum entitatem eſſe idem cum verbo noſtro; neque enim eſt ſonus aliquis exterior; nec cum verbo prolatitio Patris, ideſt, cum termino extrinſeco, quem Pater in tempore produxit; ſiquidem terminus exterior non aliud eſt, quam creatura. Igitur Patres de quibus in argumento, contulerunt verbum Patris ſive cum verbo noſtro, ſive cum ejuſdem Patris prolatitio verbo, quoad officium: nempe (ut liquet ex laudato Auguſtini teſtimonio) quemadmodum verbum, ſeu ſermo noſter, noſtrum verbum interius, hoc eſt, cogitationem, manifeſtat; ſicut etiam exterius Dei verbum, quod non aliud eſt, quam terminus ad extra, eſt manifeſtatio interioris illius verbi, ſeu cogitationis: ita ſecunda Trinitatis perſona manifeſtat Dei Patris mentem, internam illius cogitationem aperit: *Ut enim* (ait Origenes Tom. 1. in Joannem p. 166.) *apud nos ſermo nuntius eſt earum rerum, quæ a mente cernuntur: ſic ille Dei ſermo, qui Patrem agnovit, Patrem agnitum revelat*.

Si quis vero roget, cur aliqui ex antiquis Patribus ſecundam Trinitatis perſonam, etiam ſecundum entitatem ſumptam, nonnunquam dixerint eſſe prolatitium Patris Verbum, duplex afferri poterit reſponſio. Nam 1.

ſic

Digitized by Google

ſic ſe geſſerunt, quod prolatitium manifeſtius ſit interno. 2. Veteres cum egerunt de ſecunda perſona SS. Trinitatis, plerumque tum contra Sabellianos, tum adverſus Arianos diſputarunt. Sabelliani ultro fatebantur dari Verbum in divinis, ſed contendebant, illud Verbum perſona non diſtingui a principio illius productivo, ſicut in humanis cogitatio perſonæ non diſtinguitur ab homine cogitante. Ariani fatebantur quoque exiſtere Verbum, addebantque cum Catholicis, ipſum eſſe non nomine tantum, & officio, ſed etiam perſona diſtinctum a Patre; ſed docebant, ipſum præterea natura ab æterno Patre diſtingui. Patres vero cum adverſus Sabellianos conſeruerunt manus, nonnunquam dixerunt, ſecundam perſonam eſſe prolatitium Verbum Patris, quod ſcilicet Verbum prolatitium quod imago eſt interni, illudque manifeſtat, minus pateret Sabellianorum calumniis. E contra cum rem egerunt adverſus Arianos, eamdem ſecundam perſonam dixerunt internum Verbum Patris, ne ſi dixiſſent prolatitium, ut contra Sabellianos aliquoties, licet perraro, dixerant, Ariani inde cauſſam arriperent aſſerendi, ut aſſerebant, Verbum non perſona tantum, ſed etiam natura a Patre diſtingui.

CONCLUSIO 2. Verbi nomen proprium eſt ſecundæ perſonæ Trinitatis.

Probatur. Nomen quod ſignificat modum, quo ſecunda perſona SS. Trinitatis procedit, illi proprium eſt: ſiquidem nomina quæ modum illum ſignificant, ſunt nomina perſonalia; cum perſonæ non diſtinguantur, niſi per relationes, & aliunde relationes in proceſſionibus fundentur: atqui Verbi nomen ſignificat modum, quo ſecunda perſona SS. Trinitatis procedit: nempe ſignificat, ſecundam perſonam procedere per generationem; ſignificat enim illius productionem per intellectum, quia Verbum eſt terminus intellectionis: at intellectus divinus (ut ſuo loco dictum eſt) producit in ſimilitudinem naturæ, proindeque generat.

Objicies. Ambroſius non minus primæ, quam ſecundæ perſonæ, Verbi nomen tribuit: *Hæc eſt autem* (ait in libro de Filii divinitate, cap. 5.) *nominis ratio, ut in Patre & Filio unitatem ſubſtantiæ credas .... ut ſive Lumen de Lumine dicas, ſive Verbum de Verbo, ſive Spiritum de Spiritu, ſive Dominum de Domino, quodcumque de eo dixeris, unius tamen eſſentiæ Patrem & Filium credas*: Ergo Verbi nomen, ex Ambroſio, non eſt proprium ſecundæ perſonæ SS. Trinitatis.

Reſp. ad 1. neg. ant. Ad 2. diſt. ant. Ex Ambroſio, ſecunda perſona eſt de Verbo, ſumendo verbum pro ratione, ſeu principio intelligente, conc. ant. pro termino producto per rationem, neg. ant. Nomen græcum *Logos*, quod latine vertitur per *Verbum*, duo ſignificat, rationem intelligentem, ſeu ipſummet actum intelligendi, & terminum intellectionis. Prima perſona eſt verbum, ſumendo verbum in priore ſenſu: unde veteres adverſus Arianos contendentes Filium in tempore productum fuiſſe, docuerunt, Patrem ſemper fuiſſe *logicalem*, ſeu intelligentem, & nuſquam *alogon*, hoc eſt, non intelligentem; indeque concluſerunt, eumdem Filium eſſe æternum, quia Pater non poteſt eſſe *Logos*, hoc eſt, intelligens, quin Filium producat, cum ſit neceſſarius intellectionis paternæ terminus. Secunda perſona ſola dicitur Verbum in altero ſenſu, nec enim Pater aut Spiritus ſanctus ſunt *Logos*, ſeu Verbum, ſumendo voces illas pro termino per divinam intellectionem producto: *Verbum de Verbo dici non poteſt* (inquit Auguſt. l. 6. de Trinitate, c. 2.) *quia non ſimul ambo Verbum, ſed ſolus Filius*.

CONCLUSIO 3. Verbi nomen non eſt abſolutum, ſed relativum.

Probatur. Verbum, ex dictis ſuperius, eſt terminus intellectionis paternæ: atqui terminus ille eſt aliquid relativum, in ſuo nimirum conceptu dicit proceſſionem ab eo, cujus eſt verbum: ſed quod in ſuo conceptu proceſſionem dicit, eſt relativum: ergo Verbi nomen non eſt nomen abſolutum, ſeu, quod eſſentiam aut naturam ſignificet; ſed nomen eſt relativum, quod ſignificet perſonam.

Confirmatur ex Auguſtino, qui lib. 7. de Trinitate, cap. 2. ſic loquitur: *Sicut Filius ad Patrem refertur, non ad ſe ipſum dicitur; ita & Verbum ad eum, cujus Verbum eſt, refertur, cum dicitur Verbum. Eo quippe Filius quo Verbum, & eo Verbum quo Filius ... Verbum non ad ſe dicitur, ſed tantum relative ad eum cujus Verbum eſt, ſicut Filius ad Patrem.*

CONCLUSIO 4. Verbum non procedit a Patre per ſolam cognitionem quam Pater habet de ſua eſſentia, ſed etiam per cognitionem quam habet de creaturis poſſibilibus.

Probatur. Verbum procedit a Patre per cognitionem perfectiſſimam, cum illius proceſſio ſit omnium perfectiſſima: atqui perfectiſſima cognitio complectitur cognitionem non ſolius eſſentiæ divinæ, ſed etiam creaturarum poſſibilium: ergo &c.

Confirmatur. Verbum procedit per cognitionem intuitivam, quam Pater habet de ſua eſſentia: ſcilicet intuitiva cognitio perfectior eſt abſtractiva: atqui intuitiva divinæ eſſentiæ cognitio non poteſt haberi ſine cognitione creaturarum poſſibilium: ſiquidem eſſentia non eſt quid realiter actu diſtinctum ab omnipotentia: proindeque comprehenſivam omnipotentiæ cognitionem complectitur. At comprehenſiva omnipotentiæ cognitio includit cognitionem omnis termini, ad quem omnipotentia ſeſe poteſt extendere: ergo

Digitized by Google

Verbum producitur non ſolum per cognitionem divinæ eſſentiæ; ſed etiam per cognitionem omnium omnino creaturarum poſſibilium. Dixi, creaturarum poſſibilium, non autem exiſtentium, quia in illo priori nondum exiſtunt creaturæ.

Quæres, utrum Verbum procedat a Patre non ſolum per cognitionem divinæ eſſentiæ & creaturarum omnium, ſed per cognitionem ipſiuſmet Verbi ac Spiritus ſancti. Ratio dubitandi petitur ex eo, quod Verbum & Spiritus ſanctus ſint idem realiter cum eſſentia divina; ac proinde ſine eis haberi non poteſt intuitiva ejuſdem eſſentiæ divinæ cognitio.

Reſp. Verbum non procedere per cognitionem ipſiuſmet Verbi actu producti: ſcilicet ſi per eam cognitionem procederet, eſſet, ſecundum noſtrum intelligendi modum, prius ſe ipſo; id enim per quod quis procedit, prius eſt termino proceſſionis: at nec Verbum, aut aliquod aliud ens, poteſt ſe ipſo prius eſſe. Nec obſtat ratio dubitandi, quæ in quæſtione fuit propoſita: ſiquidem in illo priori, in quo concipimus, Patrem nondum producere Filium, Filius eſt quidem in eſſentia divina ſecundum eſſe abſolutum, ſed nondum eſt in ea ſecundum eſſe relativum: unde cognitio, quam tunc Pater habet de ſua eſſentia, non ſe extendit ad eſſe relativum Filii. Verum ſi Verbum objective ſumatur, dicendum erit, ipſum produci per ipſam cognitionem Verbi, ſicut & per cognitionem Spiritus ſancti.

CAPUT II.

Utrum nomina Filii, Sapientiæ, Imaginis conveniant ſecundæ perſonæ SS. Trinitatis.

CONCL. 1. Filii nomen convenit ſoli ſecundæ perſonæ SS. Trinitatis.

Probatur. Illi ſoli perſonæ convenit Filii nomen, quæ ſola generatur; nempe Filius eſt terminus generationis: atqui ſola ſecunda perſona SS. Trinitatis generatur (ut ſuperius oſtenſum eſt); ergo ſoli ſecundæ perſonæ Trinitatis convenit nomen Filii.

CONCLUSIO 2. Sapientiæ nomen non convenit proprie ſecundæ perſonæ SS. Trinitatis, ſed appropriative tantum.

Probatur prior pars. Quod ſignificat aliquid abſolutum, non convenit proprie, hoc eſt, per excluſionem, ſecundæ perſonæ; ſcilicet quæ ſunt abſoluta, ſingulis perſonis communia ſunt: atqui Sapientiæ nomen ſignificat aliquid abſolutum; ſicut enim immenſus eſt Pater, immenſus Filius, immenſus Spiritus ſanctus; ita ſapiens eſt Pater, ſapiens Filius, ſapiens Spiritus ſanctus.

Confirmatur ex Auguſtino, qui lib. 1. de Trinitate, cap. 2. opponit Sapientiam Verbo: aitque illam eſſe Patri ac Filio communem, iſtud vero proprium Filio: *Pater igitur* (inquit) *& Filius ſimul una eſſentia, & una magnitudo, & una veritas, & una ſapientia. Sed non Pater & Filius ſimul ambo unum Verbum, quia non ſimul ambo unus Filius.* Cur autem Patri ac Filio communis ſit Sapientia, non autem Verbum, aſſerit Auguſtinus, id ex eo oriri, quod illa ſit quid abſolutum, iſtud vero aliquid relativum: *Et hæc duo* (inquit) *cum dicuntur, id eſt, nata ſapientia, in uno eorum, quod nata eſt, & Verbum & Imago, & Filius intelligatur, & in his omnibus nominibus non oſtendatur eſſentia, quia relative dicuntur. At in altero, quod eſt Sapientia, quoniam & ad ſe dicitur, ſe ipſa enim ſapiens eſt, etiam eſſentia demonſtretur: & hoc ejus eſſe, quod ſapere. Unde Pater & Filius ſimul una Sapientia, quia una eſſentia, & ſingillatim Sapientia de Sapientia, ſicut eſſentia de eſſentia.*

Probatur altera concluſionis pars auctoritate Pauli, qui 1. ad Corinth. 2. de Chriſto ait, quod ſit *Dei virtus & Dei ſapientia*. Jam vero nomen illud per appropriationem de Filio dici, ſic oſtenditur: Illud nomen per appropriationem de Filio dicitur, quod licet rem tribus perſonis communem ſignificet, analogiam tamen habet cum modo peculiari, quo Filius a Patre procedit: atqui nomen, de quo agitur, eſt hujuſmodi: ſiquidem Filius a Patre per intellectum procedit: at ſapientia, aut eſt ipſe intellectus, aut illius operatio, aut virtus.

CONCLUSIO 3. Imaginis nomen convenit ſecundæ perſonæ SS. Trinitatis, & quidem proprie.

Probatur prior pars. Scriptura non ſemel Filium vocat imaginem Patris. Apoſtolus ſic loquitur ad Coloſſ. 1. *Qui eſt imago Dei inviſibilis, primogenitus omnis creaturæ.* Hæc etiam habet ad Hebræos 1. *Qui cum ſit ſplendor gloriæ ejus, & figura ſubſtantiæ ejus.* 2. Patres (ut videre eſt in Auguſtini libris de Trinitate, in Baſilii operibus adverſus Eunomium, in Oratione IV. Athanaſii contra Arianos, in Chryſoſtomo in laudatum Apoſtoli locum) eadem utuntur loquendi ratione.

CONCLUSIO 4. Imaginis nomen convenit ſoli ſecundæ perſonæ Ss. Trinitatis.

Probatur. Illud nomen convenit ſoli ſecundæ perſonæ Trinitatis, quod de ea dicitur relative, non autem abſolute: ſcilicet (ut ſæpius dictum eſt) quæ ſunt abſoluta, toti Trinitati communia ſunt: atqui nomen imaginis de ſecunda perſona dicitur relative, non autem abſolute: Nam id expreſſe docet Auguſtinus lib. 5. de Trinitate, cap. 13. *Relative* (inquit) *dicitur Filius, relative dicitur Verbum & Imago.* Idem hiſce verbis aſſerit libr. 7. cap. 1. *Quid autem abſurdius, quam imaginem ad ſe dici?* At quod ad ſe non dicitur, dicitur ad aliud; ac proinde non eſt nomen abſolutum, ſed relativum.

Objі-

Digitized by Google

Objicies 1. Homo dicitur imago Dei, juxta illud Scripturæ: *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram:* ergo vox hæc, *Imago*, non eſt propria ſecundæ perſonæ Trinitatis.

Reſp. diſt. ant. Homo dicitur improprie imago Dei, conc. ant. dicitur proprie, neg. ant. Imago proprie ſumpta, dicit ſimilitudinem ſecundum ſpeciem; ſumpta vero improprie, dicit ſimilitudinem ſecundum aliquam tantum perfectionem. Homo non eſt in priore ſenſu imago Dei; neque enim Dei & hominis natura ſunt ejuſdem ſpeciei; ſed eſt imago Dei in altero tantum ſenſu, nempe ſicut Dei natura eſt intelligens, ita etiam intelligens eſt hominis natura. E contra Verbum divinum in priore ſenſu eſt imago Patris; habet nimirum naturam non tantum eamdem ſpecie cum natura Patris, ſed etiam eamdem numero.

Objicies 2. Imaginis nomen convenit Spiritui ſancto: ergo non eſt proprium ſoli ſecundæ perſonæ Trinitatis. Probatur ant. Imago proprie ſumpta definitur ſimilitudo duorum in natura: atqui Spiritus ſanctus eſt æterno Patri ſimilis in natura; immo ſicut & Filius eamdem cum ipſo naturam habet: ergo &c.

Reſp. diſt. maj. Imago proprie ſumpta definitur ſimilitudo duorum in natura, vi proceſſionis, conc. maj. non vi proceſſionis, neg. maj. Ad imaginem proprie ſumptam requiritur quidem ſimilitudo in ſpecie, ſed id ſatis non eſt; unde licet ovum ſit alteri ſimile, non dicitur tamen illius imago: *Si gemini* (inquit Auguſt. lib. 83. quæſtionum, quæſt. 74.) *inter ſe ſimiles ſint, ſimilitudo dici poteſt alterius cujuſlibet in altero, non imago; & ovum alteri ovo quam maxime ſimile eſt, nec imago tamen ejus eſt, quia de illo expreſſum non eſt.* Igitur ad rationem imaginis præter ſimilitudinem in natura, requiritur proceſſio, & quidem ita, ut ea ſimilitudo, ea imago reperiatur in ſuppoſito vi originis ac proceſſionis: at ſic ſimilitudo in natura non convenit Spiritui ſancto; ſcilicet (ut ſuperius dictum eſt) vi actus, ſeu vi amoris, per quem producitur, non procedit ut verbum, in naturæ ſimilitudinem.

Objicies 4. Verbum non poteſt dici ſimile Patri: ergo nec dici poteſt illius imago. Probatur ant. Verbum non poteſt eſſe ſimile Patri, niſi vel ſecundum perſonam, vel ſecundum naturam: atqui nec ſecundum perſonam, nec ſecundum naturam eſt ſimile Patri. Non quidem ſecundum perſonam: tantum enim abeſt, ut filiatio ſit ſimilis paternitati, quin potius ſit omnino diverſa. Non etiam ſecundum naturam: nimirum ubi eſt identitas naturæ, non eſt ſimilitudo in natura, ac proinde cum Verbum eamdem omnino cum Patre naturam habeat, non poteſt dici ſimile Patri in natura.

Reſp. ad 1. neg. ant. Ad 2. conc. maj. neg. min. Ad 3. dicendum eſt, Filium eſſe ſimilem Patri ſecundum eſſentiam, ſeu ſecundum naturam, ſecundum ſubſtantiam. Siquidem Filius eſt ſimilis Patri ſecundum formam, quæ communis eſt utrique; ſic enim in humanis Filius dicitur ſuo genitori ſimilis non ſecundam rationem Patris, ſed tantum ſecundum naturam, quod utrique communis ſit, non quidem ratio Patris, ſed humana natura: Sed in divinis eſſentia ſola cum attributis abſolutis communis eſt Patri ac Filio: ergo &c. Ad 4. diſt. maj. Ubi eſt identitas in natura, non eſt ſimilitudo in natura, ſi eadem quoque ſit perſona, conc. maj. ſi non ſit eadem perſona, neg. maj. Ad ſimilitudinem duo requiruntur, unum, in quo ea quæ ſimilia ſunt, conveniant; & alterum, in quo diſconveniant. Non eſt neceſſe ut id in quo conveniunt, ſeu forma in qua ſimilitudo fundatur, ſit diſtinctum; ſed ſatis eſt, ut ſubjecta, in quibus ea forma reperitur, ſint diſtincta: ſic ſi in nive & lacte eſſet eadem numero albedo, lac & nivis perfecte ſimilia dicerentur, quia forma, ſeu albedo, in qua convenirent, eſſet utrique ſubjecto communis. Propter eamdem rationem perſona Filii quæ realiter diſtinguitur a perſona Patris, eſt Patri perfecte ſimilis in eſſentia, eo quod forma ſeu eſſentia, in qua ejuſmodi ſimilitudo fundatur, ſit in utroque ſubjecto, ſeu, in utraque perſona, eadem omnino. Confirmatur reſponſum 1. ex Scriptura, quæ ad Hebræos 1. docet, Chriſtum eſſe figuram divinæ ſubſtantiæ: *Qui cum ſit ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ ejus.* Nec eſt, quod quis opponat græcum textum pro voce, *Subſtantiæ*, legere, *Hypoſtaſis*. Nam 1. ante Sabellianorum hæreſim, vox *Hypoſtaſis* apud Græcos (ut ſuperius pag. 154. 155. probatum eſt) ſumebatur pro eſſentia, natura, ſubſtantia. 2. Vox iſta *Gloria*, non intelligitur perſonaliter, ſed eſſentialiter; ergo nec iſta *Subſtantia*, intelligitur perſonaliter, ſed eſſentialiter: itaque quemadmodum licet eadem ſit gloria, ſeu majeſtas, tum in Patre, tum in Filio, Filius tamen dicitur ſplendor paternæ gloriæ: ita etiam licet eadem ſit in utroque ſubſtantia, Filius tamen recte dicitur ſubſtantiæ figura.

Confirmatur 2. ex SS. Patribus: ſcilicet aſſeruerunt 1. Filium eſſe quid per ſe ſubſiſtens, ſicut & Pater, eo quod ſit figura paternæ ſubſtantiæ, hoc eſt, ſit, non minus quam Pater, ſubſtantia, cujus proprium eſt non indigere alio, tamquam ſubjecto cui inhæreat: *Addidit* (ait Chryſoſtomus in Comment. in epiſt. ad Hebræos) *Figura ſubſtantiæ ejus, ut oſtenderet, quemadmodum ſubſiſtens eſt Pater, & ad ſubſiſtendum nullius eſt egens, & eſſe Filium.* At Patres uſi ſunt nomine ſubſtantiæ, ut adverſus Sabellianos oſtenderent, Filium non eſſe quod inhærens alte-

alteri, ſed ſubſtantiam per ſe, ſicut Pater; conſiſtentem, idem ſubſtantiæ nomen quo Paulus utitur, ſumpſerunt non pro perſona, ſed pro eſſentia. Aſſeruerunt 2. poſt Apoſtolum, Chriſtum eſſe in forma Dei ſimul & in forma ſervi: *Qui cum in forma Dei eſſet* (ad Philippenſes 2.) *non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinanivit, formam ſervi accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo*: At Chriſtus eſt in forma ſervi, ſeu imago hominis ſervi, ratione humanæ naturæ: neque enim ratione perſonæ, quæ Verbum eſt, poteſt eſſe imago ſervi: ergo a pari eſt forma, ſeu imago Dei, non ratione perſonæ, ſed ratione eſſentiæ divinæ. Aſſeruerunt 3. præſertim Hilarius, fidei confeſſionem, qua Semiariani dixerant, Filium eſſe *Omouſion*, hoc eſt ſimilem in ſubſtantia cum Patre, eſſe veram: ergo illis Patribus perſuaſum fuit, Filium eſſe imaginem Patris, ratione ſubſtantiæ, non autem ratione perſonæ.

QUÆSTIO III.

De tertia perſona SS. Trinitatis.

Not. AGemus hic 1. de nominibus, quæ perſonæ Trinitatis tribuuntur; 2. de illius proceſſione a Patre & Filio; 3. de particula *Filioque*, quæ inſerta eſt ſymbolo. De illius autem conſubſtantialitate cum aliis perſonis divinis, ac reali ab illis diſtinctione, hujuſce tomi diſſertatione 1. fuſe dictum eſt.

CAPUT PRIMUM.

De nominibus, quæ tertiæ perſonæ tribuuntur.

Not. NOmina quæ paſſim tribuuntur tertiæ perſonæ, hæc ſunt, Spiritus ſanctus; Donum; Amor. De iis autem nominibus quæri poteſt; utrum conveniant tertiæ perſonæ: 2. utrum ei propria ſint.

CONCLUSIO 1. Hæc nomina, Spiritus ſanctus, Donum, Amor, conveniunt tertiæ perſonæ SS. Trinitatis.

Probatur. Ea nomina conveniunt tertiæ perſonæ SS. Trinitatis, quæ illi tribuuntur aut in Scripturis, aut in Patribus; atqui ea, de quibus in concluſione, tertiæ perſonæ tribuuntur in Scripturis. Et quidem *primo*, Spiritus ſancti nomen illi tribuitur, tum Matthæi 28. *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti*, tum etiam 1. Joannis 5. *Tres ſunt qui teſtimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus*. Tribuitur *ſecundo* nomen Doni: *Si ſcires* (ait Chriſtus, Joannis 4. alloquens mulierem Samaritanam) *Donum Dei*. De eadem tertia perſona intelliguntur hæc Actorum 8. ubi Petrus arguit Simonem magum, quod vellet emere Spiritum ſanctum: *Exiſtimaſti Donum Dei pecunia poſſideri poſſe*: Tribuitur *tertio* nomen Amoris ſeu caritatis: *Si ergo proprie* (inquit Aug. lib. 15. de Trin. c. 17.) *aliquid horum trium charitas nuncupanda eſt, quid aptius, quam ut hoc ſit Spiritus ſanctus?*

CONCLUSIO 2. Spiritus ſancti nomen proprie convenit tertiæ perſonæ SS. Trinitatis.

Probatur. Illud nomen proprie convenit tertiæ perſonæ SS. Trinitatis, quod illi tribuitur per oppoſitionem ad alias perſonas: atqui Spiritus ſancti nomen tribuitur tertiæ perſonæ per oppoſitionem ad alias perſonas, ut patet ex textibus quos ad primæ concluſionis probationem laudavimus.

Objicies 1. Prima & ſecunda perſona SS. Trinitatis non minus ſunt Spiritus, & quidem ſanctus, quam tertia: neque enim in eis aliquid eſt quod aut materiam aut impuritatem ſapiat: ergo Spiritus ſancti nomen non eſt tertiæ perſonæ proprium.

Reſp. diſt. ant. Non minus ſunt Spiritus ſanctus, quam tertia, ſumendo voces iſtas *Spiritus Sanctus* ſecundum ſenſum grammaticum, con. ant. ſecundum ſenſum Eccleſiaſticum, neg. ant. Senſu grammatico, qui ex duplici hac dictione *Spiritus ſanctus* petitur, non aliud ſignificatur quam ens immateriale, ac cujuſvis impuritatis expers: ſenſu vero eccleſiaſtico ſignificatur perſona quæ in divinis ſpiratur, hoc eſt, per amorem tanquam principii ſpiritualis impulſum, producitur. Ideo autem tum Scriptura tum Patres alium ſenſum eis vocibus *Spiritus ſanctus* affinxerunt, quam is quem illis grammatici tribuerunt, quod ſicut defectu terminorum, productio tertiæ perſonæ non exprimitur nomine ſpeciali, ſed generali tantum, *productionis* nimirum vocabulo; ita tertia perſona defectu termini ſpecialis in Scriptura & traditione ſignificatur hocce nomine generali *Spiritus ſanctus*.

Objicies 2. Nomen quod non ſignificat relationem, non eſt proprium alicui perſonæ: quæ enim relationem non ſignificant, ſunt abſoluta, ac proinde communia ſingulis perſonis; atqui Spiritus ſancti nomen non ſignificat relationem: ergo, &c.

Reſp. diſt. maj. Nomen quod relationem non ſignificat, neque ſecundum ſenſum grammaticum, neque ſecundum ſenſum Eccleſiaſticum, non eſt proprium, conc. maj. quod non ſignificat ſecundum ſenſum grammaticum, ſed ſignificat ſecundum Eccleſiaſticum, neg. maj. Reſponſum illud eſt S. Th. qui 1. p. q. 36. art. 1. ſic loquitur: *Ad ſecundum dicendum, quod licet hoc quod dico, ſpiritus Sanctus, relative non dicatur, tamen pro relativo ponitur, inquantum eſt accomodatum ad ſignificandum perſonam ſola relatione ab aliis diſtinctam*. Addi poteſt, vocem de qua agitur, ſignificare re-

Digitized by Google

lationem, ſi ad alias perſonas comparetur: ſiquidem (ut ibidem obſervat S. Th.) poteſt intelligi quaſi ſpiratus, ac proinde relationem dicit ad Patrem & Filium a quibus ſpiratur.

CONCLUSIO 3. Donum, eſt nomen, quod proprie convenit tertiæ perſonæ SS. Trinitatis.

Probatur. Illud nomen proprie convenit tertiæ perſonæ SS. Trinitatis, quo exprimitur modus, quo procedit a Patre & Filio: nimirum modi quibus perſonæ procedunt, iis tantum proprii ſunt: atqui hoc nomine, *Donum*, exprimitur modus, quo tertia Trinitatis perſona procedit a Patre & Filio: ſiquidem modus, quo tertia perſona procedit, eſt per amorem: ſed proceſſio per amorem exprimitur per hoc nomen *Donum*: ſcilicet ipſemet amor eſt donum, cum in eo poſitus ſit, quod alicui objecto velimus bonum; eſt etiam principium aliorum donorum, nempe iis tantum conferuntur dona, qui diliguntur: ergo &c.

Objicies 1. Dari convenit etiam Filio, juxta illud Iſaiæ 9. *Filius datus eſt nobis*; ergo donum non eſt nomen, quod proprie, hoc eſt, ſoli tertiæ Trinitatis perſonæ conveniat.

Reſp. diſt. ant. Dari improprie, convenit etiam Filio, conc. ant. dari proprie, neg. ant. Ratio eſt, quia id tantum proprie datur, quod datur vi ſuæ proceſſionis, quemadmodum id tantum proprie generatur, quod vi proceſſionis procedit in ſimilitudinem naturæ: at tertia perſona datur vi ſuæ proceſſionis, non autem Filius; nam Filius datur ex amore, quo Pater hominem diligit, juxta illud Joannis 3. *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium ſuum unigenitum daret*: amor vero non eſt ratio, per quam Filius a Patre procedit.

Objicies 2. Vel tertia Trinitatis perſona eſt donum reſpectu aliarum perſonarum, vel reſpectu creaturarum: atqui neutrum dici poteſt. Non primum, neque enim tertia perſona aliis datur: Non etiam ſecundum, quia alioquin, non eſſet donum, niſi in tempore; quod eſt abſurdum.

Reſp. ad 1. tertiam perſonam eſſe ſub utroque reſpectu donum: & quidem 1. reſpectu aliarum perſonarum, tamquam principium a quo datur; 2. etiam reſpectu creaturarum, tamquam ſubjectum cui communicatur, juxta illud Apoſtoli: *Caritas Dei diffuſa eſt in cordibus veſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt vobis*. Ad 2. diſt. ant. Tertia perſona eſſet in tempore tantum, donum in actu, conc. ant. neque enim actu creaturis data eſt, niſi in tempore: donum in potentia: ſeu quod ex ſe dari poſſit, ſi ſit ſubjectum cui detur, neg. ant. Vide S. Thomam 1. p. q. 38. art. 2. ad 1. Vide etiam Auguſtinum lib. 15. de Trinitate, cap. 19.

CONCLUSIO 4. Amor eſt nomen, quod proprie convenit tertiæ perſonæ.

Probatur auctoritate & argumento Auguſtini, qui lib. 15. de Trinitate, cap. 17. ſic loquitur: *Si ergo proprie aliquid horum trium caritas nuncupanda eſt, quid aptius, quam ut hoc ſit Spiritus ſanctus?* Nec obſtat, quod in Trinitate aliud non ſit ſubſtantia, & aliud caritas; ac proinde ſicut ſubſtantia communis eſt, ita & charitas. Nam tum in Scripturis, tum in Patribus uſus invaluit, ut caritas, ſeu amor, tribueretur tertiæ perſonæ, eo quod (ut ſæpius obſervatum eſt) per amorem a Patre ac Filio procedat. *Tamen* (ait ibidem Auguſtinus (*propter Spiritum ſanctum caritas nuncupatur*.

Confirmat S. Doctor comparatione, quæ ex lege dicitur. Quemadmodum quamvis lex nonnunquam univerſaliter, hoc eſt, pro integro codice veteris teſtamenti ſumatur; aliquando tamen ſumitur proprie & ſingulariter pro ejuſdem veteris teſtamenti libro aliquo particulari: ſic etiam caritas, quamvis toti Trinitati conveniat, *Deus caritas eſt*, invaluit tamen uſus, ut tertiæ perſonæ proprie tribueretur. *Hæc ideo dixi* (verba ſunt, quæ Auguſtinus mox allatæ comparationi ſubjecit) *ne quiſquam propterea nos inconvenienter exiſtimet caritatem appellare Spiritum ſanctum, quia & Deus Pater, & Deus Filius poteſt caritas nuncupari. Sicut ergo unicum Dei Verbum proprie vocamus nomine Sapientiæ, cum ſit univerſaliter & Spiritus ſanctus, & Pater ipſe ſapientia; ita Spiritus ſanctus proprie nuncupatur vocabulo caritatis, cum ſit univerſaliter caritas & Pater & Filius*.

CAPUT II.

De proceſſione Spiritus ſancti a Patre & Filio.

Not. 1. PRimus qui aperte negavit, Spiritum ſanctum a Patre Filioque procedere, eſt poſt Neſtorium Theodoretus. Siquidem in confutatione Anathematiſmi noni Cyrilli damnavit Cyrillum, quod aſſeruiſſet, *proprium eſſe Filii Spiritum*, addiditque, id eſſe *blaſphemum & impium*, ſi ita intelligeret, ut vellet ipſum *aut ex Filio, aut per Filium exſtantiam habere*. Photius qui per vim abjecto Ignatio, ſedem Conſtantinopolitanam invaſerat, idem quod antea Thedoretus poſt ſuam a Nicolao Papa dejectionem, aſſeruit circa annum 863. Photio deinceps adhæſerunt Græci: ſcilicet articulum, quo negatur Spiritum ſanctum a Patre Filioque procedere, jactarunt olim & nunc etiam jactant tamquam teſſeram qua ſe diſcernant a Latinis.

Not. 2. Poſt Photii mortem Græci ſæpius cum Latinis de quæſtione, de qua agitur, manus conſeruerunt. In Concilio Barenſi, quod Urbano Papa II. celebratum eſt, Anſelmus Epiſcopus Cantuarienſis pro Latinis adverſus Græcos ſtrenue decertavit. In Concilio Lateranenſi IV. Græci abjurata ſua hæreſi redie-

Digitized by Google

redierunt in Eccleſiæ Catholicæ communionem : verum poſt annos circiter triginta ſex in priſtinum ſchiſma & antiquum errorem relapſi ſunt. Imperante Michaele Palæologo, iterum concordiam cum Latinis inierunt in Concilio, quod ſub Gregorio X. anno 1274. Lugduni habitum eſt. Poſt Michaelis Palæologi mortem, quæ contigit anno 1283. Græci imperante Andronico Michaelis filio, errorem de proceſſione Spiritus ſancti a ſolo Patre rurſus amplexi ſunt. Imperante Joanne Palæologo, anno 1439. celebrata eſt generalis Synodus, in qua Græci poſt multas diſputationes tum Ferrariæ, tum Florentiæ habitas, iterum ſubſcripſere dogmati Catholico; ſed poſt Concilium opera Marci Epheſini præſulis, qui Florentino decreto ſubſcribere noluerat, Græci ad antiquum errorem redierunt.

Not. 3. Ut cum methodo controverſia, de qua eſt quæſtio, pertractetur, quærendum eſt, utrum dogma Catholicum demonſtrari poſſit 1. ex Scriptura ; 2. ex Patribus Græcis; 3. ex Patribus Latinis ; 4. ex Conciliis Œcumenicis; ac tandem 5. qua ratione ſolvi debeant Græcorum ſchiſmaticorum objectiones.

ARTICULUS I.

Utrum proceſſio ſancti Spiritus a Filio, Scripturis demonſtrari poſſit.

CONCL. PRoceſſio ſancti Spiritus a Filio poteſt Scripturis demonſtrari.

Probatur. Scripturæ aſſerunt 1. Spiritum ſanctum mitti a Filio, ſcilicet, Chriſtus ſic loquitur Joannis 15. *Cum venerit Paracletus, quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis, qui a Patre procedit, ille teſtimonium perhibebit de me*: ſic etiam cap. 16. *Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos: ſi autem abiero, mittam eum ad vos*. Aſſerunt 2. Spiritum ſanctum de Filio accipere: *Ille me clarificabit* (ait Chriſtus Joannis 16.) *quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis*: Qua autem ratione accipiet, ſic exponit : *Omnia quæcumque habet Pater, mea ſunt; propterea dixi quia de meo accipiet*. Aſſerunt 3. Spiritum ſanctum eſſe Spiritum Filii : *Miſit Deus Spiritum Filii ſui in corda veſtra*: verba ſunt Pauli ad Galatas 4. *Tentabant ire in Bithiniam* (inquit Lucas Act. 10.) *& non permiſit eos Spiritus Jeſu*. Aſſerunt 4. Chriſtum inſufflandi, ſeu inſpirandi cæremonia uſum fuiſſe, cum Spiritum ſanctum poſt reſurrectionem Apoſtolis infudit: *Hæc cum dixiſſet* (Joan. 20.) *inſufflavit & dixit eis: Accipite Spiritum ſanctum*. Atqui ea loca demonſtrant ſancti Spiritus a Filio proceſſionem; ergo ea proceſſio poteſt Scripturis demonſtrari.

Minor propoſitio, in qua vis argumenti ſita eſt, ſic per partes oſtenditur.

Primo, Miſſio in divinis ſupponit proceſſionem: ideo enim Pater non mittitur, quia ab alio non procedit. *Pater* (inquit Auguſtinus lib. 4. de Trinitate, cap. 19.) *cum ex tempore a quoquam cognoſcitur, non dicitur miſſus: non enim habet de quo miſſus ſit, aut de quo procedat*: ergo, ſi Spiritus ſanctus a Filio mittitur, ut eum mitti fidem faciunt Scripturæ, a Filio procedit. Athanaſii eſt illud argumentum : ſic enim in epiſt. ad Serapionem loquitur : *Hic eſt ordo naturæ divinæ a Patre & Filio, ut qui a nullo eſt, a nullo mittatur; & qui eſt ab alio, in nomine ſuo non veniat, ſed in nomine illius, a quo exiſtit. Ita & Spiritus ſanctus, qui a ſe non eſt, a ſe venire non debuit, ſed in nomine illius, a quo eſt, & a quo habet, ut hypoſtaſis ſit, Deus, quemadmodum de eo dicit Filius, Paracletus Spiritus ſanctus, quem mittet Pater in nomine meo*.

Nec alicujus eſt momenti quod Græci reſpondent contendentes, Scripturæ verba, quibus aſſeritur Spiritum ſanctum a Filio mitti, intelligi debere non quidem de ipſa Spiritus ſancti perſona, ſed de donis quæ per quandam appropriationem (ut loquuntur theologi) tribuuntur Spiritui ſancto. Non eſt (inquam) alicujus momenti. Nam 1. ſupponit ea reſponſio, perſonas divinas nobis non dari; ſed tantum communicari nobis earum effectus : at ea ſuppoſitio repugnat hiſce Chriſti verbis, Joannis 14. *Si quis diligit me, ſermonem meum ſervabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus*. 2. Quod ſolum habet rationem effectus, non dicitur mitti, ſed dari tantum, aut communicari: ergo Spiritus miſſio, de qua loquitur Evangelium, eſt miſſio ipſiuſmet perſonæ Spiritus ſancti.

Secundo, Perſona quæ recipit eſſe a Filio, a Filio procedit: nimirum proceſſio nihil aliud eſt, quam receptio eſſe, ſeu eſſentiæ & exiſtentiæ: atqui Spiritus ſanctus recipit eſſe a Filio: ſiquidem, ex Scriptura, quidpiam recipit a Filio: at id quod recipit, non eſt quid accidentale, cum accidentia locum in Deo non habeant : eſt ergo aliquid ſubſtantiale : ſed ſubſtantiale non aliud eſt, quam eſſentia & exiſtentia, quæ quidem in divinis ne per mentem quidem ſeparari poſſunt.

Nec audiendi ſunt Græci, cum reponunt, Chriſtum dixiſſe, *De me accipiet*, ſed *De meo*, hoc eſt, *De meo Patre*. Non ſunt (inquam) audiendi. Nam 1. Si Spiritus ſanctus de ſubſtantia Filii a Patre recipiat, recipit quoque ab ipſa Filii perſona; quæcumque enim, excepta paternitate, Pater habet, Filii ſunt : ergo cum Pater, fatentibus Græcis, ſit principium Spiritus ſancti, Filius eſt pariter illius principium.

Tertio,

Digitized by Google

Tertio, Ille procedit a Filio, qui dicitur Spiritus Filii. Nam 1. ideo aſſeritur a Patre procedere quod in Scripturis dicatur Spiritus Patris: ergo pariter ex eo quod dicatur Spiritus Filii, dici debet a Filio procedere. 2. Spiritus ſanctus non poteſt eſſe Filii, niſi aut tamquam ſuperior, aut tamquam inferior, aut tamquam æqualis. Non eſt Filii in duplici priore ſenſu, ſed in poſteriore tantum: at res æqualis, non dicitur eſſe alterius niſi ab ea procedat: Atqui (ut probatum eſt) Spiritus ſanctus in Scripturis dicitur Spiritus Filii, ergo ab eo procedit.

Quarto, qui inſufflavit, ut daret Spiritum ſanctum, eſt principium Spiritus ſancti: quid enim aliud inuſitata illa cæremonia poteſt ſignificari, quam quod ſicut flatus ex ore procedit, ita Spiritus ſanctus procedit a Filio? *Niſi procederet & de ipſo* (inquit Auguſtinus lib. 3. contra Maximum, cap. 14.) *non diceret diſcipulis, Accipite Spiritum ſanctum, eumque inſufflando daret, ut a ſe quoque procedere ſignificans, aperte oſtenderet flando, quod ſpirando dabat occulte.*

ARTICULUS II.

Utrum proceſſio ſancti Spiritus a Filio poſſit ex Patribus Græcis demonſtrari.

CONCL. Proceſſio ſancti ſpiritus a Filio poteſt ex præcipuis Patribus Græcis demonſtrari.

Probatur. Græci Patres & explicite & implicite docuerunt, Spiritum ſanctum a Filio procedere: ergo illius proceſſio a Filio poteſt ex Patribus Græcis demonſtrari. Prior antecedentis pars oſtenditur variis Græcorum Patrum textibus.

Primo, hæc habet Epiphanius in Ancorato, num. 67. *Jam vero cum Chriſtus ex Patre credatur Deus de Deo, & Spiritus ex Chriſto, ſive ab ambobus, ut Chriſtus his verbis aſſerit: Qui a Patre procedit, & hic de meo accipiet.* Unde ſic conficitur argumentum: Ille cenſuit, Spiritum ſanctum a Filio procedere, qui aſſeruit, eum eſſe Deum ex Chriſto, ſicut ipſe Chriſtus eſt Deus ex Patre: atqui Epiphanius id aſſeruit, idque confirmavit verbis Evangelicis, *De meo accipiet*, quibus Latini contra Græcos utuntur: ergo, &c.

Confirmari poteſt argumentum pluribus aliis ejuſdem Epiphanii textibus, ſed ſatis ſit iſte, quem in Ancorato, num. 72. legere eſt *Igitur ſi a Patre procedit, & de meo (ut ait Dominus) accipiet, quemadmodum nemo novit Patrem, niſi Filius: neque Filium, niſi Pater: & ita dicere audeo, neque Spiritum, niſi Pater, & Filius a quo procedit, & a quo accipit; & neque Filium ac Patrem niſi Spiritus ſanctus, qui vere glorificat, & qui docet omnia, qui teſtatur de Filio, qui a Patre, & ex Filio.* Vide actis Concilii Florentini plurima alia Epiphanii loca, quibus Latini in ea Synodo contra Græcos uſi ſunt.

Secundo, Cyrillus Alexandrinus lib. qui de lapſu & converſione hominis inſcribitur, probat Spiritum ſanctum non eſſe mutabilem eo, quod ſit *Dei Patris & Filii ille qui ſubſtantialiter ex utroque, nimirum ex Patre per Filium, profluit Spiritus*. Eum autem locum de ipſomet Spiritu ſancto, non autem de illius donis, intelligi debere, probant hæc verba: *Qui ſubſtantialiter ex utroque profluit:* neque enim dona ſancti Spiritus ex Dei Patris & Filii ſubſtantia profluunt. Præterea, ſi in laudato textu nomine Spiritus intelligitur temporalis miſſio per dona & effectus, ineptius erit argumentum, quod Cyrillus adhibuit, ut probaret, mutabilem non eſſe Spiritum ſanctum. *Mutabilis autem nullo modo Spiritus eſt, ſiquidem eſt Dei Patris & Filii.* Nempe nihil magis obnoxium eſt mutationi, quam miſſio per externa dona, tum quod temporalis ſit, tum etiam quod modo fiat, modo vero non fiat illa miſſio.

Idem S. Doctor in Commentariis in Joelem cap. 2. hæc etiam habet, quæ litem plane dirimunt: *Nam qua Deus, & ex Deo ſecundum naturam eſt Filius . . . proprius ipſius eſt, & in ipſo & ex ipſo Spiritus.* Libro 34. Theſauri hæc iterum habet, quæ non minus ſunt evidentia, quam quæ mox laudata ſunt ex commentariis in Joelem: *Cum ergo Spiritus ſanctus in nobis exiſtens conformes nos efficiat Deo, procedat autem a Patre & Filio: perſpicuum eſt, divinæ ipſum eſſe ſubſtantiæ, ſubſtantialiter in ipſa & ex ipſa procedentem, quemadmodum utique flatus ille qui ex ore hominis excurrit.* Manifeſte conſtat, Cyrillum eo in textu loqui de ipſomet Spiritu ſancto, cum aſſerat Spiritum, de quo loquitur, divinæ eſſe ſubſtantiæ, & ex ipſa procedere: at aſſerit, Spiritum de quo loquitur, non minus ex Filio quam ex Patre procedere, idque confirmat exemplo flatus, qui ex ore hominis excurrit: ac proinde quemadmodum flatus ille vere ex hominis ore procedit, ita etiam Spiritus ſanctus vere ex Filio procedit.

Tertio, Baſilius lib. 3. contra Eunomium docet, Spiritum ſanctum eſſe, tum ordine, tum dignitate ſecundum a Filio, eo quod *eſſe ab illo habeat, & ab ipſa accipiat, & annuntiet nobis, & omnino ex illa cauſſa pendeat:* atqui habere, accipere eſſe a Filio, eſt ab eo procedere: ergo &c.

Reſpondit olim Marcus Epheſius in Concilio Florentino: 1. Baſilium equidem innuiſſe, Spiritum ſanctum eſſe ordine ac dignitate ſecundum a Filio, ſed id aſſeruiſſe non ex propria ſententia, ſed ex ſententia Eunomii, qui

inde

Digitized by Google

inde colligebat, Spiritum ſanctum eſſe non perſona tantum, ſed etiam natura ſecundum a Filio. Marcus reſponſionem confirmavit ex his verbis, quæ in laudato Baſilii textu leguntur: *Pietatis ſermo fortaſſe tradit*. Idem Marcus Epheſius reſpondit, verba quæ laudata ſunt, non legi in germano Baſilii textu; ſed eſſe addita & inſerta ab aliquibus Latinis.

Verum inanes ſunt ambæ illæ Marci reſponſiones. Nam 1. Baſilius pluribus aliis in locis conſtanter aſſeruit, Spiritum ſanctum eſſe ſecundum a Filio, & tertium in Trinitate, ut videre eſt in illius Epiſtola centeſima, quæ eſt ad Canonicas, ubi ordinem illum probat ex tradita a Chriſto Baptiſmatis formula: *Spiritus vero ſanctus* (inquit) *eo collocatus ordine, quem nos in Evangelio Dominus edocuit, dicens: Euntes, baptizate &c.* 2. Verba de quibus agitur, reperiuntur in codicibus qui ante ſexcentos annos, quam Florentina Synodus haberetur, ſcripti ſunt; ac proinde ante exortam de Spiritu ſancti proceſſione controverſiam, ut probat Joannes, qui pro Latinis adverſus Græcos egit in Concilio Florentino.

Jam vero quod ſpectat ad alteram partem antecedentis, ſcilicet, Patres Græcos implicite docuiſſe, Spiritum ſanctum a Filio procedere, vario rationum genere demonſtrari poteſt.

Græci Patres aſſeruerunt 1. Filium eſſe fontem Spiritus ſancti. Nimirum paſſim aquam vivam, quam Joannis ſexto Chriſtus ipſe teſtatur a ſe profluere, interpretantur de Spiritu ſancto. Vide Athanaſium in libro de humana natura ſuſcepta, veteris editionis, pag. 479. Cyrillum lib. 5. in Joannem, Chryſoſtomum qui ſic loquitur tom. 5. pag. 684. *Vides fontem aquæ Deum; aquam autem vivam Spiritum ſanctum. Fons aquæ vivæ Pater eſt: flumen ex fonte procedens Filius, aqua fluminis Spiritus ſanctus.*

Aſſeruerunt 2. Spiritum ſanctum eſſe ex ſubſtantia Filii: *Hinc habes* (inquit Cyrillus lib. 13. Theſauri) *ex Salvatoris ſubſtantia Spiritum ſanctum eſſe, nec alienum ab unius deitatis eſſentia.* Aſſeruerunt 3. Spiritum ſanctum proprium eſſe Filii, vel (ut alii loquuntur) ſubſtantiæ Filii. *Credere namque debemus* (ait Cyrillus Alexandrinus libro decimo Commentariorum in Joannem) *quoniam Spiritus ſic proprius Filii eſt, ſicut ſane ipſius quoque Dei Patris.* Aſſeruerunt 4. Spiritum ſanctum eſſe *Omeouſion*, hoc eſt, conſubſtantialem Filio: *Conſubſtantialis eſt Deo & Patri* (inquit Cyrillus lib. 4. in Neſtorium) *nec non & Filio ipſi.* Aſſeruerunt 5. Spiritum ſanctum eſſe Filii veluti odorem, vaporem, flatum, halitum: *Quod ſi Spiritus eſt bonus odor, & forma Filii* (inquit Athanaſius in Epiſtola ad Serapionem) *perſpicuum eſt. Spiritum non poſſe eſſe creaturam.*

Ex iis vero, quæ hucuſque prolatæ ſunt, Patrum Græcorum ſententiis, ſic conficitur argumentum: Illi docuerunt, Spiritum ſanctum a Filio procedere, qui aſſeruerunt, Filium eſſe fontem a quo Spiritus ſanctus profluit: Spiritum eſſe ex ſubſtantia Filii; ipſum eſſe Filii proprium; eſſe conſubſtantialem Filio; eſſe Filii veluti odorem, vaporem, flatum, halitum. Siquidem 1. idea fontis in eo poſita eſt, quod ſit originis principium reſpectu ejus, quod ex ipſo profluit. 2. Nullum ens poteſt eſſe ex alterius ſubſtantia, niſi ab eo procedat: ſcilicet ea ratione Patres utuntur, ut adverſus Sabellianos probent, perſonas a ſe invicem eſſe realiter diſtinctas, & unam eſſe principium alterius; hincque concludunt, unum fratrem non poſſe dici eſſe ex alterius ſubſtantia, quod ab eo non procedat: 3. Ob eamdem rationem duo fratres non dicuntur conſubſtantiales: principium enim conſubſtantialitatis eſt proceſſio: *Subſtantiæ porro identitas* (ait Baſilius Homilia contra Sabellianos) *ideo ineſt, quoniam ex Patre Filius non juſſione factus eſt, ſed natura genitus:* 4. Odor, ſapor, halitus, ſunt energiæ, ſeu productiones ejus, cujus ſunt odor, ſapor, halitus: Atqui Græci Patres (ut patet ex locis proxime laudatis) ea omnia aſſeruerunt: ergo docuerunt, Spiritum ſanctum a Filio procedere.

Reſpondebis, quæ prolata ſunt ex Patribus loca ad probandum, Spiritum ſanctum a Filio procedere, id nequaquam probare. Nam vel intelliguntur de ſola conſubſtantialitate Spiritus cum Filio, non autem de illius productione; vel ſi de productione, vox, *Spiritus*, non accipitur pro perſona divina, ſed pro virtute Spiritus ſancti, ſeu pro donis, quæ per quamdam appropriationem Spiritui ſancto tribuuntur. Itaque ſenſus Patrum eſt 1. Spiritum ſanctum eſſe conſubſtantialem Filio, quia eſt ex ſubſtantia Filii, quæ ipſi a Patre communicatur: unde Chriſtus non dicit de Spiritu ſancto, *De me accipiet*, ſed *De meo*, ſeu *de mea eſſentia*: 2. Cum Patres ſcribunt, Spiritum ſanctum a Patre ac Filio mitti, procedere, oriri, id intelligitur non de miſſione ipſius perſonæ, ſed de collatione donorum externorum: ergo &c.

Sed inanes ſunt ejuſmodi reſponſiones. Ad 1. enim negari debet antecedens; ad cujus priorem probationem, nego, loca, de quibus eſt quæſtio, probare tantum conſubſtantialitatem Spiritus cum Filio. Nam 1. in ea ſuppoſitione tam Filius dici poteſt procedere a Spiritu ſancto per Spiritum ſanctum, quam Spiritus a Filio per Filium: ſiquidem Pater non minus communicat Filio ſubſtantiam quæ eſt in Spiritu ſancto, quam Spiritui ſancto ſub-

Digitized by Google

ſubſtantiam quæ eſt in Filio: verum id dici non poteſt, Gregorio Nyſſeno teſte, qui Oratione 3. in Orationem Dominicam expreſſe ſcribit, *Filium Spiritus ſancti neque eſſe, neque dici, neque hanc relativam conſecutionem converti, cum tamen Spiritus Chriſti nominetur*. 2. Quæ ſecundum relationem dicuntur, ſubſtantiam non ſignificant, ſed perſonas: atqui voces iſtæ: *A Patre: Per Filium: De meo accipiet: Quem ergo mittam vobis a Patre*, dicuntur ſecundum relationem, quia exprimunt ordinem & habitudinem quam perſonæ ad ſe invicem habent. 3. Patres non ideo dixerunt, Spiritum procedere a Filio, ut ipſi conſubſtantialis ſit; e contra ideo aſſeruerunt, ipſum eſſe conſubſtantialem, quod a Filio procedat, quemadmodum cum adverſus Arianos diſputarunt, aſſeruerunt, ideo Verbum eſſe conſubſtantiale Patri, quod a Patre procedat, ut videre eſt hujuſce tomi diſſertatione 1. ubi actum eſt de Verbi conſubſtantialitate cum Patre. 4. quamvis Filius ſit ex eadem ſubſtantia, quæ reperitur in Spiritu ſancto, nuſquam ſcripſerunt, Filium eſſe proprium Spiritus ſancti: quod tamen de Spiritu ſancto reſpectu Filii docuerunt.

Ad alteram antecedentis, de quo agitur, probationem, neg. loca de quibus eſt quæſtio, non intelligi de ipſa Spiritus ſancti perſona; ſed de collatione donorum: Siquidem 1. Spiritum produci a Spiritu per Spiritum, nuſquam dixerunt Patres; id tamen dicere debuiſſent, cum chariſmata, ſeu dona, non minus ſint propria Spiritus ſancti quam Filii; immo ſemper invaluit uſus ea per appropriationem Spiritui ſancto tribuere. 2. Cum vox, *Spiritus*, dicitur per oppoſitionem ad Patrem & Filium, non chariſmata, ſed perſonam ſignificat: atqui cum Patres dicunt, Spiritum a Filio, aut a Patre per Filium procedere, vocem, *Spiritus*, proferunt cum oppoſitione ad Patrem & Filium, ut videre eſt in textibus, quos ex Patribus ſupra laudavimus, ac præſertim ex Epiphanio qui cum in Ancorato ſcribit Filium eſſe Deum ex Deo; tam ipſum quam Spiritum ſanctum ex eadem eſſe divinitate; Spiritum ex Filio procedere; vocem, *Spiritus*, reliquis perſonis opponit.

Idem etiam patet ex Baſilio, qui libro quinto contra Eunomium quærit, cur Spiritus ſanctus quem aſſerit a Patre per Filium procedere, non ſit Filius Filii: ſcilicet evidens eſt, Baſilium in ea quæſtione Spiritum aliis perſonis opponere: *Itaque* (inquit) *Spiritum quidem in Deo eſſe diſerte prædicavit Apoſtolus dicens, Spiritum qui ex Deo eſt, accepimus; & per Filium prodiiſſe perſpicuum fecit, Filii Spiritum nominans ipſum, ſicut & Dei*. Præterea impertinens eſſet Baſilii quæſtio, ſi Spiritus nomine dona, non perſonam, intellexiſſet: Cui enim poteſt in mentem venire, Spiritum ſanctum eſſe Filium Filii, ſi ſit ipſi perſuaſum, aut Spiritus ſancti perſonam a Filio non produci, aut nomine Spiritus, qui a Filio produci dicitur, intelligat non perſonam, ſed effectus, ut ſunt caritatis, ſapientiæ, aliaque virtutum dona?

Addendum eſt, quod ſi Baſilius illam quæſtionem, inſulſam alioquin, aliorum nomine, qui rem non intellexiſſent, propoſuiſſet, debuiſſet reſpondere, Spiritum non eſſe Filium Filii, quia iis locis ubi dicitur ab eo produci, exire, ſcaturire, manare, non intelligitur tertia SS. Trinitatis perſona, ſed chariſmata, quorum productio toti Trinitati ex æquo conveniunt: Eam tamen, facilem alioquin, reſponſionem non dedit Baſilius; ſed iſtam, quæ invicte probat, eum nomine Spiritus, non chariſmata, ſed ipſam ſancti Spiritus perſonam intellexiſſe: *Non quod non ſit ex Deo per Filium, ſed ne Trinitas in infinitam abire multitudinem putetur, dum filios ex filiis, ut in hominibus uſuvenit, eam habere ſuſpicantur*.

Idem denique videre eſt tum in ipſo Baſilio, tum in aliis Græcis Patribus, qui verba, *procedere*, *exire*, *manare*, de proceſſione unius perſonæ ab alia, non autem de communicatione donorum, ſemper interpretantur: *Et profunditur quidem* (ait Cyrillus de Spiritu loquens, in Epiſtola ad Monachos) *ſive procedit tamquam a fonte, a Deo & Patre: tribuitur autem creaturæ per Filium*.

ARTICULUS III.

Utrum proceſſio ſancti Spiritus a Filio poſſit ex Patribus Latinis demonſtrari.

CONCL. Latini Patres docuerunt, Spiritum ſanctum a Filio procedere.

Probatur. Tertullianus lib. adverſus Praxeam hæc ſcribit: *Tertius eſt Spiritus a Deo, & Filio*: at inter divinas perſonas non eſt alius ordo, quam ordo originis: ergo, &c.

Hilarius l. 2. de Trinitate, hæc habet de Spiritu ſancto: *Loqui de eo non neceſſe eſt, quia de Patre, & Filio auctoribus confitendus eſt*. Hæc etiam Ambroſius lib. de Spiritu ſancto, c. x. *Spiritus quoque ſanctus, cum procedit a Patre & Filio, non ſeparatur a Patre, non ſeparatur a Filio*. Auguſtinus lib. 4. de Trinitate idem dogma ſæpius profitetur: *Nec* (inquit) *poſſumus dicere, quod Spiritus ſanctus & a Filio non procedat: neque enim fruſtra idem Spiritus, & Patris & Filii Spiritus dicitur*.

Leo Magnus Epiſtola 93. docet, *alium eſſe qui genuit, alium qui genitus eſt, alium qui de utroque proceſſit*. Gennadius Maſſilienſis lib. de Eccleſiaſticis dogmatibus, cap. 2. ſic de eodem articulo loquitur: *Credimus, unum eſſe Deum Patrem & Filium & Spiritum ſanctum; Patrem eo quod Filium habeat; Filium*

eo quod

Digitized by Google

eo quod Patrem habeat; Spiritum ſanctum eo quod ſit ex Patre & Filio procedens.

Nec audiendi ſunt Græci, cum reponunt, litem de qua agitur, dirimi non debere ex Patrum Latinorum ſententiis. Siquidem 1. Patres Latini qui mox laudati ſunt, iis temporibus vixere, quibus Græci Catholicos habebant Occidentales. 2. Synodi quas Græci pro Œcumenicis agnoſcunt, vim multam in definiendis fidei dogmatibus tribuerunt Latinis Patribus. Tertia, quæ eſt Epheſina, p. 2. act. 1. Cypriani & Ambroſii teſtimoniis utitur. In quarta, act. 8. ac aliis, Leoni Magno omnia fere tribuuntur. In ſexta Ambroſius, Auguſtinus, Leo Magnus ſumma cum laude proferuntur. 3. Ex illa Græcorum reſponſione ſequitur, Eccleſiam Occidentalem, cum ſemper docuerit, Spiritum a Filio procedere, peſſima hæreſi quovis ſæculo laboraſſe; quod tamen ipſimet Græci vix, ut ſuſpicamur, aſſerere proterunt, cum Eccleſia Occidentalis homines omni tum doctrinæ, tum pietatis genere præditos, immo & miraculis illuſtres in ſuo aluerit ſinu.

ARTICULUS IV.

Quid Œcumenica Concilia definierint de proceſſione ſancti Spiritus a Filio.

CONCL. ŒCumenica Concilia, quibus ipſi etiam Græci adfuerunt, definierunt tamquam articulum fidei, Spiritum ſanctum a Patre procedere.

Probatur. Articulus, de quo eſt quæſtio, definitus fuit 1. in Concilio Lateranenſi IV. c. 1. De fide Catholica, ubi hæc leguntur: *Pater a nullo, Filius autem a ſolo Patre, ac Spiritus ſanctus ab utroque pariter, abſque initio ſemper & fine.*

Definitum fuit 2. in altero Concilio Lugdunenſi ſub Gregorio Papa X. In eo nimirum a Latinis Latine decantatum eſt ſymbolum cum additione, *Filioque*: Græce quoque cum eadem additione decantatum eſt a Græcis, ut in ejuſdem Concilii actis videre eſt.

Definitum fuit 3. in Concilio Florentino: ſic enim habet Definito Concilii, quæ quidem promulgata eſt pridie nonas Julii, anno 1449: *In nomine igitur ſanctæ Trinitatis, Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, hoc ſacro univerſali approbante Florentino Concilio, definimus, ut hæc fidei veritas ab omnibus Chriſtianis credatur & ſuſcipiatur, ſicque omnes profiteantur, quod Spiritus ſanctus ex Patre & Filio æternaliter eſt, & eſſentiam ſuam, ſuumque eſſe ſubſiſtens habet ex Patre ſimul & Filio, & ex utroque æternaliter tanquam ab uno principio & unica ſpiratione procedit.*

Catholicæ definitioni Concilium Florentinum ſubjicit reſponſum ad argumentum ex nonnullis veteribus deſumptum adverſus proceſſionem ſancti Spiritus a Filio: *Declarantes* (inquit) *quod id, quod ſancti doctores & Patres dicunt, ex Patre per filium procedere Spiritum ſanctum, ad hanc intelligentiam tendit, ut per hoc ſignificetur, Filium quoque eſſe, ſecundum Græcos quidem, cauſſam, ſecundum Latinos vero principium ſubſiſtentiæ Spiritus ſancti, ſicut & Patrem.* Deinde idem Concilium reddit rationem, per quam definitio ab illo tradita confirmetur: *Et quoniam* (ait) *omnia quæ Patris ſunt, Pater ipſe unigenito Filio ſuo gignendo dedit, præter eſſe Patrem, hoc ipſum quod Spiritus procedit ex Filio, ipſe Filio a Patre æternaliter habet, a quo etiam æternaliter genitus eſt.* Eam Concilii definitionem omnes Græci, uno excepto Marco Epheſiorum Epiſcopo, amplexi ſunt; ea tamen lege, ut licet faterentur, particulam, *Filioque*, rationabiliter a Latinis inſertam fuiſſe ſymbolo, eam tamen ipſi non inſererent.

ARTICULUS V.

Utrum rationibus Theologicis demonſtrari poſſit Spiritum ſanctum a Filio procedere.

CONCL. 1. Rationibus Theologicis demonſtrari poteſt, Spiritum ſanctum a Filio procedere.

Probatur. Id demonſtrari poteſt rationibus Theologicis, quod poteſt demonſtrari duobus his principiis: *Quæcumque Patri propria ſunt, excepta paternitate, propria ſunt & Filio. In divinis ſola proceſſio eſt fundamentum diſtinctionis*; atqui duobus illis principiis demonſtrari poteſt, Spiritum ſanctum a Filio procedere: ergo demonſtrari poteſt rationibus Theologicis.

Prior pars minoris propoſitionis, in qua poſita eſt difficultas, ſic oſtenditur; Spiritus ſanctus ab eo procedit, cui convenit actio, per quam producitur: atqui Filio convenit actio, per quam Spiritus ſanctus producitur; ſiquidem ea actio eſt ſpiratio activa; ſed ſpiratio activa convenit Filio: nempe, ut habet prius principium, id omne, excepta paternitate, convenit Filio, quod convenit Patri; *Ceterum* (inquit Cyrillus Alexandrinus lib. 2. Dialogorum ad Hermiam) *credimus Patri Filium, & quodlibet aliud habentem ex æquo, eo ſolo excepto, quod non genuit.* Quæ quidem Cyrilli & aliorum Patrum ſententia videtur eſſe deſumpta ex his Chriſti verbis in evangelio. *Omnia quæcumque habet Pater, mea ſunt.* Atqui ſpiratio activa convenit Patri; ergo convenit quoque Filio.

Altera ejuſdem minoris propoſitionis pars ſic oſtenditur. Ille procedit a Filio, qui a

Filio

Digitized by Google

Filio realiter diſtinguitur; atqui Spiritus ſanctus realiter a Filio diſtinguitur, ergo, &c.

Minor eſt de fide, unde probatur major. In divinis ſola proceſſio unius ab alio eſt fundamentum realis diſtinctionis; ſiquidem illud ſolum in divinis eſt fundamentum realis diſtinctionis, quod ſolum eſt fundamentum relationis: ſcilicet ſola relatio eſt principium multiplicationis numeri; ac diſtinctionis, unde tria ſunt apud Patres axiomata: *In divinis non eſt diſtinctio, niſi ubi obviat aliqua relationis oppoſitio. Hoc ſolo numerum inſinuant*, verba ſunt Auguſtini tract. 30. in Joannem, *quod ad invicem ſunt, non quod ad ſe ſunt*, cui quidem Auguſtini ſententiæ adhæret Fulgentius libro de Trinitate, ubi ſic loquitur: *Illa relativa nomina Trinitatem faciunt: eſſentialia vero nullo modo triplicantur*. Atqui (ut ſuperius de proceſſionibus agentes oſtendimus) proceſſio ſolum eſt ac unicum fundamentum relationis: ergo eſt quoque ſolum fundamentum diſtinctionis: ac proinde ſi Spiritus ſanctus a Filio realiter diſtinguitur, neceſſe eſt, ut ab eo procedat.

Quæres, utrum ſi per impoſſibile Spiritus ſanctus a Filio non procederet, ab eo tamen diſtingueretur.

Reſp. circa eam quæſtionem varias eſſe ſcholaſticorum opiniones. Scotus in 1. diſt. 12. q. 9. art. 2. docet, Spiritum ſanctum fore realiter a Filio diſtinctum, etiamſi ab eo non procederet; e contra S. Thomas 1. p. q. 36. art. 2. docet, non fore diſtinctum. Cuinam ex iis ſententiis ſubſcribamus, concluſio ſubſequens aperiet.

CONCLUSIO. 2. Si Spiritus ſanctus a Filio non procederet, ab eo non foret realiter diſtinctus.

Probatur. Ille non diſtingueretur a Filio, in quo non eſſet fundamentum diſtinctionis: atqui in Spiritu ſancto non eſſet fundamentum diſtinctionis a Filio; ſcilicet proximum fundamentum diſtinctionis in divinis eſt oppoſitio relativa: *Hoc ſolo* (ait Auguſtinus, ad probationem primæ concluſionis laudatus) *numerum inſinuant, quod ad invicem ſunt*. Sed ſi Spiritus ſanctus a Filio non procederet, inter eum & Filium non eſſet oppoſitio relativa: non enim in eo eſſet ejuſmodi oppoſitionis relativæ fundamentum: cum (ut jam obſervatum eſt) illud fundamentum non aliud ſit, quam proceſſio unius ab alio: ergo, &c.

Argumento, quod mox propoſitum eſt, uſi ſunt olim Latini Patres, ut ſancti Spiritus a Filio proceſſionem adverſus Græcos adſtruerent. Anſelmus in libro quem inſcripſit, De Proceſſione Spiritus ſancti, cap. 3. quærit: *Quomodo invíſibilis unitas, & inſociabilis pluralitas in Deo ſe ad invicem habeant*: eum vero nodum hiſce verbis ſolvit: *Sic ergo unitatis & hujus relationis conſequentiæ ſe contemperant, ut nec pluralitas qua ſequitur relationem, tranſeat ad ea, in quibus prædicta ſimplicitas ſonat unitatis, nec unitas cohibet pluralitatem, ubi eadem relatio ſignificatur, quatenus nec obviat aliqua relationis oppoſitio; nec relatio perdat quod ſuum eſt, niſi ubi obſiſtit unitas inſeparabilis*. Idem argumenti genus adhibuit Joannes theologus, pro Latinis adverſus Græcos agens in Concilio Florentino, ſeſſ. 18. Ita etiam Patres Concilii Toletani XI. in profeſſione fidei.

Objicies 1. Si Spiritus ſanctus a ſolo Patre procederet, adhuc a Filio diſtingueretur: nam ille diſtingueretur a Filio, qui alia via, quam Filius, a Patre procederet; nempe diverſus productionis modus ſatis eſt, ut termini diverſo illo modo producti, a ſe invicem diſtinguantur: atqui Spiritus ſanctus alia via, quam Filius, a Patre procederet: ſcilicet procederet per amorem quo Pater ſe ipſum diligeret, cum e contra Filius procedat per cognitionem, quam Pater habet de ſe ipſo: ergo &c.

Confirmatur argumentum ex Anſelmo, qui cap. 3. libri quem de proceſſione Spiritus ſancti contra Græcos exaravit, docet 1. Filium & Spiritum ſanctum non habere eſſe a Patre eodem modo: *Habent* (inquit) *utique a Patre eſſe Filius & Spiritus ſanctus, ſed diverſo modo, quia alter naſcendo, alter procedendo*. Docet 2. propter eum diverſum procedendi modum, non poſſe naſci unum, cum producitur alius, nec alium produci, cum alius naſcitur: *Et ideo* (ait) *cum naſcitur unus, non poteſt cum eo naſci ille qui per hoc alius eſt ab eo, quia non ſimiliter naſcitur, ſed procedit: Et cum unus procedit, nequit ille ſimul procedere, qui per hoc eſt alius ab illo, quia non ſimiliter procedit, ſed naſcitur*. Docet 3. per hoc ſolum, ſeu quod unus producatur naſcendo, alter procedendo, unum fore diverſum ab alio, quamvis nullum diſcrimen aliunde peti poſſet: *Et ideo* (inquit) *non habet hic unitas illa vim conſequentiæ, quia pluralitas obviat, quæ ex nativitate naſcitur & proceſſione. Nam etſi per aliud non eſſent plures Filius & Spiritus ſanctus, per hoc ſolum eſſent diverſi*: ergo ex Anſelmo, ſolus proceſſionis modus eſſet principium diſtinctivum Spiritus ſancti, ſi Spiritus ſanctus a ſolo Patre procederet.

Reſp. ad 1. neg. ant. Ad 2. neg. maj. Ad 3. neg. ant. ſeu diverſum productionis modum ſatis eſſe, ut termini diverſo modo producti, a ſe invicem diſtinguantur: nimirum unus & idem terminus diverſis ac variis modis produci poteſt: Adamus v. g. qui per creationem a Deo productus eſt, ab alio homine per generationem produci potuiſſet.

Ad confirmationem dicendum eſt, ſimpliciter admitti debere duo priora, quæ tribuuntur Anſelmo, tertium vero cum hacce diſtinctione: Per hoc ſolum eſſent diverſi hypo-

the-

thetice, conc. ant. abſolute, neg. ant. hoc eſt, Anſelmus voluit Filium & Spiritum ſanctum & per nativitatem & productionem fore quidem diverſos, ſed ex ſuppoſitione, quod unus ab alio procederet: Ratio eſt, quia (ut ex ipſo Anſelmi textu patet) Anſelmus jam aſſeruerat, Spiritum ſanctum ſuam a Filio originem habere, cum ſcripſit, eos per nativitatem & proceſſionem eſſe diverſos Itaque ex Anſelmo, qui jam diverſi ſunt origine, diverſi ſunt poſtea diverſo originis modo; Filius quidem ratione nativitatis, & Spiritus ſanctus ratione proceſſionis. Ita laudatum Anſelmi locum interpretatur S. Thomas 1. p. q. 36. art. 2. ad 7. ubi ſic loquitur. *Ad ſeptimum dicendum, quod Spiritus ſanctus diſtinguitur perſonaliter a Filio, in hoc, quod origo unius diſtinguitur ab origine alterius: Sed ipſa differentia originis eſt per hoc, quod Filius eſt ſolum a Patre, Spiritus ſanctus vero a Patre & Filio. Non enim aliter proceſſiones diſtinguerentur, ſicut ſupra oſtenſum eſt.*

Objicies 2. Si Spiritus ſanctus a ſolo Patre procederet, adhuc opponeretur Filio: ſiquidem eſſet cum Filio, reſpectu Patris, terminus diſparatus: termini autem diſparati, hoc eſt, qui licet ab eodem principio procedant, ut patet in duobus fratribus, ad ſe invicem tamen non referuntur, ſibi opponuntur; unus enim non includit alium; atqui quæ opponuntur, diſtinguuntur a ſe invicem: ergo ſi Spiritus ſanctus a ſolo Patre procederet, adhuc a Filio diſtingueretur.

Reſp. ad 1. diſt. maj. Opponeretur Filio, diſparate, conc. maj. relative, neg. maj. Diſting. pariter minorem: Quæ opponuntur relative, conc. min. quæ opponuntur diſparate, ſubdiſtinguo, in creatis, conc. in divinis, nego. Ratio eſt, quia in creatis unum diſparatum, cum ſit finitum, non habet aut perfectiones, aut entitatem alterius; e contra in divinis unus terminus diſparatus, Filius v. g. in ſuppoſitione de qua agitur, foret adhuc infinitus, ac proinde contineret cum entitatem, tum perfectiones alterius termini diſparati, ſeu Spiritus ſancti: ſiquidem infinitum in ente, in perfectione, in relatione, includit omnes entitates, omnes perfectiones, omnes relationes, quæ ſeſe invicem non excludunt: at in ſuppoſitione, de qua eſt quæſtio, entitas, perfectiones, relatio Filii, non excluderent entitatem, perfectiones, relationem Spiritus ſancti: ea enim tantum ſeſe excludunt, quæ relative opponuntur, non autem quæ diſparate: ſic perfectiones & entitas unius e fratribus poſſet, ſaltem divinitus, in alio fratre reperiri.

Objicies 2. Filius foret perſona diſtincta a perſona Spiritus ſancti, etiam ex ſuppoſitione, quod Spiritus ab eo non procederet: ſiquidem ille foret perſona diſtincta a perſona Spiritus ſancti, qui independenter a perſona Spiritus ſancti haberet conſtitutivum propriæ perſonæ: idem enim, ex logicis, eſt diſtinctivum, quod conſtitutivum: ſic eo quod animal rationale ſit conſtitutivum hominis, eſt pariter illius a quolibet alio ente diſtinctivum: atqui in ea ſuppoſitione Filius haberet conſtitutivum propriæ perſonæ: ſcilicet conſtitutivum ſecundæ perſonæ eſt filiatio: ſed Filius eam haberet, quippe qui procedat in ſimilitudinem naturæ: ergo &c.

Reſp. ad 1. neg. ant. ad 2. data maj. neg. min. Ad 3. diſt. maj. Conſtitutivum ſecundæ perſonæ eſt filiatio perfecta, conc. maj. imperfecta tantum, neg. maj. In ſuppoſitione, de qua agitur, filiatio perfecta non conveniret ſecundæ perſonæ, ſcilicet perfecta filiatio eſt proceſſio in perfectam ſimilitudinem naturæ cum Patre: at proceſſio ſecundæ perſonæ non eſſet hujuſmodi; nec enim eſſet ſimilis in virtute ſpirandi, quam tamen Pater haberet.

Objicies 4. Si per impoſſibile Spiritus ſanctus a ſolo Filio procederet, Pater eſſet adhuc diſtinctus a Spirito ſancto: iſte enim eſſet procedens, ille vero minime procedens: ergo a pari, ſi Spiritus ſanctus a Patre ſolo procederet, adhuc eſſet a Filio diſtinctus.

Reſp. conc. ant. neg. conſeq. Ratio eſt, quia in ea ſuppoſitione Spiritus ſanctus, mediate ſaltem, a Patre procederet: ſiquidem Filius & ſuum eſſe & virtutem ſpirandi accepiſſet a Patre; ac proinde inter Spiritum ſanctum & Patrem eſſet adhuc oppoſitio relativa, ſicut reperitur inter avum & nepotem: at vero ſi Spiritus ſanctus a Filio non procederet, nulla inter utrumque reperiretur oppoſitio relativa.

Objicies 5. Ideo Spiritus ſanctus eſt perſona diſtincta a Filio, & Filius perſona diſtincta a Spiritu ſancto, quod iſte procedat ut datus, ille vero ut natus; ita enim ratiocinatur Auguſtinus lib. 5. de Trinitate, c. 14. Atqui licet a ſolo Patre procederet, adhuc procederet ut datus, & Filius ut natus: ergo eſſent perſonæ a ſe invicem diſtinctæ.

Reſp. conc. maj. neg. min. Ratio eſt, quia proceſſio per modum doni, non poteſt eſſe niſi ex duobus: ſiquidem proceſſio per modum doni, eſt proceſſio per voluntatem; proceſſio vero per voluntatem ſupponit proceſſionem per intellectum, quæ quidem cum in divinis debeat eſſe perfecte aſſimilativa, neceſſario complectitur virtutem ſpirandi, quæ in prima perſona continetur.

ARTICULUS VI.

Solvuntur argumenta Græcorum adverſus Spiritus ſancti proceſſionem a Filio.

Not. Argumenta Græcorum adverſus proceſſionem ſancti Spiritus a Filio, redu-

reducuntur ad Scripturæ de ejuſdem proceſſione ſilentium, ad nonnulla veterum Patrum loca, & tandem ad quaſdam rationes theologicas: Ea vero ſecundum illum ordinem hic proponenda ſunt ac ſolvenda.

Solvuntur argumenta ex Scripturis petita.

Objicies 1. Dogma non eſt admittendum, quod Scripturis non continetur; atqui iſtud, quod eſt de proceſſione ſancti Spiritus a Filio, Scripturis non continetur: ergo &c.

Reſp. 1. neg. maj. Ratio eſt, quia non ſolum ſcriptum Dei verbum, ſed etiam traditum (ut ſuperius dictum fuit) eſt fidei ac morum regula; unde ipſi etiam Græci, ut in Concilio Florentino ſuum de proceſſione Spiritus a ſolo a Patre dogma ſtatuerent, non provocarunt tantum ad ſacram Scripturam, ſed etiam ad auctoritatem Patrum: & ubi intellexere Patres Latinos cum Græcis in eo capite convenire, inierunt cum Eccleſia Romana concordiam; *Quoniam ſanctorum Patrum Occidentalium & Orientalium dicta audivimus* (verba ſunt, quibus Joſephus Patriarcha Conſtantinopolitanus in Synodo Florentina ſuam de unione ſententiam expreſſit) *Occidentales ſuſcipimus aſſerentes, Spiritum ſanctum eſſe ex Patre & Filio.*

Reſp. 2. data majore diſt. min. Atqui iſtud, quod eſt de proceſſione Spiritus a Filio, Scripturis non continetur explicite, conc. min. non continetur implicite, neg. min. ſcilicet continetur iis locis, in quibus Spiritus ſanctus dicitur mitti a Filio, accipere de Filio, eſſe Spiritum Filii. Vide quæ hujuſce capitis articulo primo obſervata ſunt in ea Scripturæ loca.

Inſtabis. Si dogma de quo agitur, vel implicite Scripturis contineretur, afferri non poſſet ratio, cur cum agitur de ſancti Spiritus proceſſione, ſolius Patris fiat mentio: *Cum autem venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis qui a Patre procedit*: Sed abſurdum eſt conſequens: ergo &c.

Reſp. 1. neg. maj. Ratio eſt 1. quia eſt Scripturarum conſuetudo, ut quæ pluribus perſonis communia ſunt, uni tribuantur, non tamen cum aliarum excluſione: ſic Joannis 1. de Filio dicitur: *Erat lux vera*, licet id quoque Patri & Spiritu ſancto conveniat: ſic etiam Actorum 1. de Patre dicitur: *Non eſt veſtrum noſſe tempora, quæ Pater poſuit in ſua poteſtate*, quamvis tempora ſint ex æquo in Patris, Filii, ac Spiritus ſancti poteſtate. Mirum igitur non eſt, quod proceſſio Spiritus, Patri, nulla Filii facta mentione, tribuatur; præſertim cum ex ipſis Scripturis conſtet, ea omnia quæ Patris ſunt, eſſe quoque Filii, ubi non obviat relationis oppoſitio.

Confirmatur reſponſio ex Latinis Patribus, licet expreſſe defenderint Spiritus a Filio proceſſionem, nonnumquam tamen eam Patri, tacito Filio, tribuerunt: *Fontem* (ait Bernardus Sermone IV. in Vigiliam Nativitatis Domini) *aſſignat Patri, ex quo naſcitur Filius, & procedit Spiritus ſanctus.*

Reſp. 2. Scripturam, cum agit de proceſſione ſancti Spiritus, nonnullis in locis ideo meminiſſe ſolius Patris, quod docere vellet, Patrem eſſe aliarum perſonarum fontem & originem; unum eſt, non multiplex in Trinitate principium, quod tamen Patri & Filio commune ſit: *Si ergo & de Patre & Filio procedit Spiritus ſanctus, cur Filius dixit, De Patre procedit?* (quæſtio eſt quam ſibi proponit Auguſtinus, tract. 99. in Joan.) *Cur putas, niſi quemadmodum ad eum ſolet referre & quod ipſius eſt, de quo & ipſe eſt? Unde illud eſt, quod ait, Mea doctrina non eſt mea, ſed ejus qui miſit me. Si igitur intelligitur hic ejus doctrina, quam tamen dixit non ſuam, ſed Patris; quanto magis illic intelligendus eſt, & de ipſo procedere Spiritus ſanctus, ubi ſic ait, De Patre procedit, ut non diceret, De me non procedit?*

Solvuntur argumenta ex Patribus deſumpta.

Objicies 1. Theodoretus in Confutatione Anathematiſmi noni, quem Cyrillus in Neſtorium intorſerat, hiſce verbis hoc ejuſdem Cyrilli dictum, *Proprium eſſe Filii Spiritum*, carpit: *Quod autem Spiritum Filii eſſe proprium aſſerit, ſi quidem ut ejuſdem cum eo natura, & ex Patre procedentem dixit, ſimul confitebimur & tamquam piam ſuſcepimus vocem. Si vero tamquam ex Filio, aut per Filium extantiam habeat, hoc ut blaſphemum, & impium rejiciemus: Fidem enim adhibebimus dicendi Domino: Spiritus qui ex Patre procedit: nec non diviniſſimo Paulo ſimiliter loquenti; Nos autem non ſpiritum mundi accepimus, ſed ſpiritum qui ex Deo Patre eſt.* Ergo Theodoretus cenſuit, Spiritum ſanctum a Filio non procedere.

Reſp. conceſſo antecedente, diſt. conſeq. Et eo in capite Theodoretus receſſit ab aliorum Græcorum doctrina, conc. conſeq. Et ab ea non receſſit, neg. conſeq. Theodoretus in Confutatione, de qua agitur, tuebatur adverſus Cyrillum Neſtorii partes; mirum igitur non eſt, quod faverit dogmati, quod Neſtorius antea diſerte propugnaverat: Hincque factum eſt ut Eccleſia Catholica in quinta & ſexta Synodo generali Theodoreti adverſus Cyrillum ſcripta damnaverit.

Inſtabis. In Concilio Epheſino publice recitatum fuit Neſtorii ſymbolum, recitata quoque fuit confutatio noni anathematiſmi Cyrilliani a Theodoreto conſcripta; at ſive Neſtorii ſymbolo, ſive Theodoreti confutatione expreſſe aſſerebatur, Spiritum a Filio non procedere. Et tamen nec Synodus, in ſua fidei definitione, nec Cyrillus, in decla-

cla-

Digitized by Google

claratione ſui noni anathematiſmi, id in ſymbolo Neſtorii aut in Theodoreti confutatione reprehenderunt: ergo Synodo & Cyrillo perſuaſum fuit, Spiritum a ſolo Patre procedere.

Reſp. 1. argumentum illud, ſi valeat, plus probaturum, quam velint Græci: ſcilicet Græci, ſive ante Concilium Florentinum, ſive in ipſo Concilio Florentino, contenderunt, & nunc etiam contendunt, Spiritum ſanctum a Patre *per* Filium procedere: at Theodoretus in confutatione noni anathematiſmi editi a S. Cyrillo, non minus aperte profeſſus eſt, id eſſe blaſphemum & impium, quam aſſerere, eumdem Spiritum ex Filio procedere; id tamen nec Synodus, nec Cyrillus arguerunt in Theodoreto.

Reſp. 2. Falſum eſſe, quod Synodus id non damnarit, quod de proceſſione Spiritus a ſolo Patre tum Neſtorius in ſuo ſymbolo, tum Theodoretus in ſua Confutatione docuerant: Nam 1. ſacra Synodus tamquam Catholicam admiſit epiſtolam a Cyrillo & Alexandrina Synodo ſcriptam ad Neſtorium: at in ea epiſtola c. 10. expreſſe aſſeritur, Spiritum ſanctum a Filio procedere: *Nam* (verba ſunt epiſtolæ) *etſi Spiritus in propria perſona ſubſiſtat, eatenuſque in ſe ipſo conſideretur, quatenus ſpiritus eſt & non Filius; non eſt tamen ab eo alienus, quandoquidem Spiritus veritatis nominatur: Chriſtus autem veritas eſt, & proinde quoque ab illo, atque a Deo Patre procedit*. 2. Ipſe Cyrillus in declaratione anathematiſmi noni, quem Theodoretus confutarat, aſſeruit, Filium omnia præter paternitatem habere cum Patre communia: *Etſi* (inquit) *unigenitum Dei Verbum homo factum eſt, manſit tamen Deus, omnia præter ſolam paternitatem cum Patre communia habens*. Verum qui, excepta paternitate, omnia habet communia cum Patre, habet communem cum eo ſpirationem activam. Aſſeruit iterum, Spiritum ſanctum ideo non eſſe extraneum, ſed proprium Filio, quod Spiritus ex ipſo ſit: *Spiritum ſanctum qui ex ipſo eſt, ipſique eſſentialiter ineſt, proprium habens, divinæ potentiæ ſigna operabatur*.

Reſp. 3. dato antecedente, ſeu dato, quod nec Synodus, nec Cyrillus arguerint, quod de proceſſione Spiritus a ſolo Patre Theodoretus in ſua Confutatione docuerat, neg. conſeq. Ratio eſt, quia articulus de proceſſione ſancti Spiritus ſive a Patre ſolo, ſive a Patre ſimul & Filio, erat articulus incidens, de quo inter Cyrillum & Neſtorium præcipue non agebatur; mirum igitur non eſt, quod Cyrillus quæſtionem præcipuam de ſubſtantiali Chriſti divinitate, quam Neſtorius impugnaverat, quamque ipſe Cyrillus in anathematiſmo ſuo defenderat, ad aliam quæſtionem non everterit: Nempe ſcriptores, ut omnino incumbant ſcopo quem ſibi propoſuerunt, plerumque quæſtiones incidentes, licet ſæpius graviſſimi ſint momenti, ſolent ommittere.

Objicies 2. Concilii Conſtantinopolitani I. Patres, particulam, *Filioque*, non inſeruerunt ſymbolo: ergo non crediderunt, Spiritum ſanctum a Filio procedere.

Reſp. neg. conſeq. Ratio eſt, quia Patres illi convenerant, ut adſtruerent divinitatem Spiritus ſancti; ſed ad id ſatis erat declarare, Spiritum ex Patre procedere: nam proceſſio ex Patre, ſeu ex ſubſtantia Patris, clare ſignificat perſonæ procedentis conſubſtantialitatem cum Patre producente, ut oſtendimus, cum ſuperius adverſus Arianos de Verbi divinitate diſſeruimus. Addendum eſt, argumentum, ſi valet, probaturum, Nicænos Patres non crediſſe S. Spiritus divinitatem; neque enim ſuo ſymbolo de ea quidquam inſeruerunt.

Objicies 3. Si Spiritus ſanctus a Filio procederet, ſolus Pater non eſſet fons divinitatis: ſcilicet Filius eſſet quoque fons ejuſdem divinitatis: is enim fons & eſt & dicitur, a quo alius procedit, a quo alius ſuam ſumit originem: atqui ſolus Pater eſt fons divinitatis, juxta illud Dionyſii de divinis nominibus cap. 2. *Pater ſolus eſt fons ſubſtantialis divinitatis*: ergo &c.

Reſp. ad 1. neg. maj. Ad 2. diſt. ant. Is eſt fons a quo alius procedit, ſi ipſe non procedat ab alio, conc. ant. ſi procedat ab alio, conc. ant. ſi procedat ab alio, neg. ant. Filius a quo Spiritus ſanctus procedit, procedit ab alio, Patre nimirum; ac proinde dici non poteſt, quod ſit ſubſtantialis divinitatis fons & origo: id igitur ſoli Patri convenit, cum reliquæ perſonæ ab eo procedant, ipſe vero a nulla alia procedat.

Objicies 4. Gregorius Nazianzenus, Orat. ad Epiſcopos Ægypti, ſic loquitur: *Omnia quæ habet Pater, Filii ſunt, præter principium: omnia quæ habet Filius, Spiritus ſunt, excepta generatione*: Unde ſic arguitur: Ab eo Spiritus ſanctus non procedit, qui cum Patre communem non habet rationem principii: atqui, ex Gregorio Nazianzeno, Filius cum Patre communem non habet rationem principii; ergo ab ipſo Spiritus ſanctus non procedit.

Reſp. diſt. maj. Ab eo Spiritus ſanctus non procedit, qui cum Patre communem non habet rationem principii ſpirativi, conc. maj. principii generativi, neg. maj. Gregorius ſumpſit principii nomen in hoc ſecundo ſenſu, non autem in primo: hoc eſt, docuit, omnia quæ Patris ſunt, excepta paternitate, eſſe Filio communia. Nec mirum, id enim paſſim alii Græci Latinique Scriptores aſſeruerunt: *Manſit tamen Deus*, (inquit Cyrillus, mox in reſponſione ad primam objectionem laudatus) *omnia, præter ſolam paternitatem, cum Patre communia habens*.

Obji-

Objicies 5. S. Joannes Damaſcenus, qui floruit imperante Leone Iſaurico, hoc eſt, octavo ſæculo, aſſerit 1. Eccleſiam Græcam non dicere quod Spiritus ſit ex Filio: *Porro* (inquit lib. primo de fide Orthod. c. 11.) *Spiritum ſanctum tam ex Patre eſſe profitemur, quam Patris appellamus Spiritum. Ex Filio autem Spiritum non dicimus, ſed eum Filii Spiritum nominamus*. Aſſerit 2. Spiritum ita per Filium procedere, ut tamen ex ipſo non ſit: *Sed & Filii* (inquit cap. 13.) *Spiritus eſt, non tamquam ex ipſo; ſed quod per ipſum ex Patre procedat*. Aſſerit 3. ideo Spiritum ex Filio non procedere, quod ſoli Patri principii ratio conveniat; *Solus enim Pater* (ait) *principium eſt*. Ex iis autem textibus ſic conficitur argumentum. Ille docuit, Spiritum ſanctum a Filio non procedere, qui conceptis terminis aſſeruit, Spiritum dici non debere, *Ex Filio*; qui aſſeruit, ipſum ex Patre per Filium procedere, opponendo præpoſitionem, *Per*, præpoſitioni, *Ex*; qui ideo aſseruit, Spiritum dici non debere, *Ex Filio*, quod in Trinitate ſolus Pater ſit principium: atqui ea omnia Joannes Damaſcenus aſseruit: ergo &c.

Reſp. 1. nonnullos propter illud argumentum cenſere, Damaſcenum Græcorum errori faviſse, ſicut & antea ipſi Theodoretus faverat: *Ad tertium dicendum* (inquit S. Thomas 1. p. q. 36. art. 2.) *quod Spiritum ſanctum non procedere a Filio, primo fuit a Neſtorianis introductum... Et hunc errorem ſecutus eſt Theodoretus Neſtorianus, & plures alii poſt ipſum: Inter quos fuit etiam Damaſcenus. Unde in hoc ejus ſententiæ non eſt ſtandum. Quamvis a quibuſdam dicatur quod Damaſcenus, ſicut non confitetur Spiritum ſanctum eſſe a Filio, ita etiam non negat ex vi illorum verborum.*

Reſp. 2. diſt. maj. Ille docuit, Spiritum ſanctum a Filio non procedere, qui aſseruit, Spiritum non debere dici ex Filio, & tamquam a ſecundo, & tamquam a primo principio, conc. maj. tamquam a primo principio tantum, neg. maj. Damaſcenus non docuit, Spiritum ſanctum non eſse ex Filio tamquam a ſecundo principio, ſed tantum tamquam a primo, hoc eſt, non eſse ex Filio tamquam a principio, quod rationem principii ab alio non acceperit. Ratio eſt *primo*, quia ejuſdem lib. c. 9. ſcribit, *omnia quæ habet Pater, eſſe Filii, hoc ſolo excepto, quod Filius ingenitus non eſt*; ac proinde virtus ſpirandi quam Pater habet, eſt etiam Filii. Scribit *ſecundo* Spiritum a Patre per Filium procedere: at procedere per Filium idem eſt (ut mox dicetur) ac procedere ex Filio tamquam a principio producente, quod tamen ſuum eſse ab alio principio receperit.

Hinc patet 1. qua ratione intelligi debeat oppoſitio, quam idem S. Doctor ſtatuit inter procedere per Filium & procedere ex Filio: nempe procedere per Filium, eſt procedere a perſona quæ ab alia procedit, & e contra procedere ex Filio, eſſet, in auctoris ſenſu, procedere ex Filio tamquam a perſona quæ ab alio non procedit. Patet 2. quo ſenſu idem ſcriptor dicat, ſolum Patrem eſſe principium, ſcilicet eo ſenſu vult eum ſolum eſſe principium, quod a nullo alio ſuum eſſe recipiat, ſitque (ut Patres loquuntur) totius Deitatis caput & origo. Patet denique 3. nihil eſſe in laudata Damaſceni ſententia, quod cum proceſſione ſancti Spiritus a Filio non cohæreat. Vide caput ſextum orationis dogmaticæ editæ a Cardinale Beſſarione. Vide etiam Petavium lib. 8. de Trinit. cap. 17. ubi fuſe pertractat tradita a Beſſarione principia.

Objicies 6. Si Patres Græci credidiſſent, Spiritum ſanctum ex Filio procedere, paſſim uſi fuiſſent præpoſitione, *Ex*, ut circa articulum illum fidem ſuam exprimerent, quemadmodum eam adhibuerunt, cum egerunt de relatione quam Spiritus ſanctus habet ad Patrem. *Qui ex Patre* (ajunt in ſymbolo Conſtantinopolitano) *procedit*: Sed uſi non ſunt præpoſitione, *Ex*, ſed præpoſitione, *Per*; idque variis momentis oſtendi poteſt. Athanaſius in ſermone qui inſcribitur, *Redargutio ſimulationis Meletii & Euſebii*, ſic loquitur: *Erat autem impoſſibile, Spiritum inter Trinitatem cum gloria numerari, ſi non eſſet emanatus ex Deo per Filium, ſed per modum creaturæ ex Deo factus, ut autumant*. Sic etiam Baſilius ſolvens hanc Eunomii quæſtionem, *Cur Spiritus ſanctus non dicatur Filii Filius?* loquitur: *Non ideo quia non eſt ex Deo per Filium, ſed ut Trinitas non in multitudinem infinitam incidat*. Græci in Concilio Florentino non ſemel profeſſi ſunt, ſe credere Spiritum ſanctum ex Patre per Filium procedere, vixque poſt multas diſputationes adduci potuerunt, ut eum *Ex* Filio procedere faterentur: ergo &c.

Reſp. ad 1. neg. maj. Ad 2. neg. paritatem. Ratio eſt 1. quia ideo dixerunt, Spiritum *Ex* Patre procedere, quod ex eo procedat per actionem ab alio principio minime receptam; e contra vero ideo ſcripſerunt, *Per* Filium procedere, quod actio ſpirativa non ſit in Filio tamquam in primo principio, cum actionem illam Filius a Patre receperit. Ratio eſt 2. quia præpoſitio, *Ex*, æqualitatem ſignificat; unde Patres ut adverſus Arianos probarent, Verbum eſſe æquale Patri, uſi ſunt hoc argumento, quod *Ex Patre* eſſet: e contra præpoſitio *Per*, ſignificat ordinem, ſeu relationem quam unus habet ad alium. Cum ergo Filius etiam cum ſpirat Spiritum ſanctum, ordinem habeat ad Patrem, Græcis viſum eſt expedire, ut ordo ille exprimeretur in fide de proceſſione Spiritus a Filio; Latini vero judicarunt convenire, ut luci-

tacito illo ordine per præpoſitionem, *Ex*, exprimeretur æqualitas Filii cum Patre: ita tamen ut ſicut ordo non officit æqualitati, ita nec æqualitas officiat ordini.

Inſtabis. Præpoſitio, *Ex*, ſignificat actionem cauſſæ efficientis; præpoſitio vero, *Per*, non ſignificat actionem hujuſmodi, ſed merum medium, per quod actio ad terminum tranſeat: ergo cum Patres Græci aſſeruerunt, Spiritum ſanctum a Patre, per Filium procedere, negarunt, actionem principii efficientis Filio reſpectu Spiritus ſancti convenire.

Reſp. negando ſecundam partem antecedentis, hoc eſt, præpoſitionem, *Per*, non aliud ſignificare, quam medium per quod actio principii operantis tranſit ad terminum: Scilicet in Scripturis non minus ſignificat actionem principii operantis, quam medium per quod tranſit actio principii operantis, ut in hiſce textibus videre eſt: Geneſis 4. *Poſſedi hominem per Deum:* Joannis capite 1. *Omnia per ipſum facta ſunt:* Primæ ad Corinth. 8. *Nobis unus eſt Deus Pater ex quo omnia, & nos in illum, & unus Dominus Jeſus Chriſtus per quem omnia, & nos per ipſum:* Ad Coloſſ. cap. 1. *Omnia per ipſum & in ipſo creata ſunt.* Eodem pariter ſenſu, ſeu pro præpoſitione, *Ex*, ſumitur a Patribus. Cyrillus in Epiſtola ad Theodoſium Imperatorem, de Chriſti Incarnatione loquens, hæc ſcribit, *Natus eſt per ſanctam Deiparam Virginem.* Gregorius Nazianzenus lib. 1. contra Eunomium ſcribit, Spiritum ſanctum produci per Filium, ſicut creaturæ per ipſum creatæ ſunt: *Per ipſum* (inquit) *Filium apparuit. Rurſus autem a creatura quæ per Filium eſt producta, diſtat, &c.*

Jam vero, cum conſtet tum ex Scriptura tum ex Patribus, præpoſitionem, *Per*, non minus ſumi pro actione principii efficientis, quam præpoſitio, *Ex*: ſi quis quærat, cur frequentius, cum actum eſt de proceſſione Spiritus ſancti, adhibita fuerit, quam præpoſitio, *Ex*: Dicendum erit, id factum fuiſſe, quod (ut jam ſuperius obſervavimus) Græci potius notiones perſonarum, quam earum inter ſe ipſas identitatem exprimere voluerint. Baſilii eſt ea reſponſio, qui libro de Spiritu ſancto cap. 3. ſic loquitur: *Hæ voces, Ex, Per, non præſcribentes legem ſunt, ſed hypoſtaſes diſcernentis: Non enim, ut naturæ diverſitatem introducat; ſed, ut minime confuſam Patris & Filii notionem præbeat, pronunciavit Apoſtolus.*

Solvuntur argumenta ex ratione petita.

Objicies 1. Si Spiritus ſanctus a Patre Filioque procederet, eſſent duo ſancti Spiritus principia: tot enim forent principia, quot ſunt perſonæ, a quibus ſuum eſſe ſumeret: atqui non ſunt duo Spiritus ſancti principia: nempe ſi duo forent principia, Spiritus ſanctus duplici actione produceretur, ſicque a ſeipſo diviſus eſſet: quod quidem eſt impium dictu.

Reſp. 1. ad neg. maj. Ad 2. neg. ant. Ratio eſt, quia ad multiplicitatem principiorum ſatis non eſt multiplicitas ſuppoſitorum, ſed præterea requiritur multiplicitas formarum & actionum: ideo enim Pater, Filius, & Spiritus ſanctus non ſunt tria principia creationis rerum, quod licet ſint tria principia realiter diſtincta, in eis non reperiatur multiplicitas formarum creationis; ſcilicet per unam & eamdem naturam, quaſi per formam, Pater, Filius, & Spiritus ſanctus in eſſe principii creativi conſtituuntur. In Filio autem & in Patre non eſt multiplicitas formarum, per quas conſtituantur in eſſe principii ſpirativi, ſed eſt unica tantum, unitas nimirum voluntatis: ex eo enim quod unam ac eamdem habeant voluntatem, unam ac eamdem eliciant volitionem, ſunt (ut loquuntur Græci) cauſſa, aut (ut ajunt Latini) principium Spiritus ſancti.

Eam de unitate principii reſpectu ſancti Spiritus fidem, eam de modo explicandi unitatem hujuſmodi, doctrinam Eccleſia quovis ſæculo profeſſa eſt: *Fideli ac devota profeſſione fatemur* (verba ſunt Concili Lugdunenſis ſub Gregorio X.) *quod Spiritus ſanctus æternaliter ex Patre & Filio, non tamquam ex duobus principiis, ſed tamquam ex uno principio, non duabus ſpirationibus, ſed unica ſpiratione procedit. Hanc profeſſa eſt hactenus, prædicavit & docuit; hoc firmiter tenet, prædicat, profitetur, & docet ſacroſancta Romana Eccleſia, mater omnium fidelium & magiſtra; hoc habet orthodoxorum Patrum, atque Doctorum, Latinorum pariter & Græcorum immutabilis, & vera ſententia.* Non abſimili ratione loquitur Concilium Florentinum in Decreto Unionis; *Definimus* (inquit) *ut hæc fidei veritas ab omnibus Chriſtianis credatur & ſuſcipiatur, ſicque omnes profiteantur, quod Spiritus ſanctus ex Patre & Filio æternaliter eſt, & eſſentiam ſuam, ſuumque eſſe ſubſiſtens habet ex Patre ſimul & Filio, & ex utroque æternaliter tamquam ab uno principio, & unica ſpiratione procedit.*

Inſtabis. Filius non poteſt producere Spiritum ſanctum ratione ſubſtantiæ ſibi ac Patri communis: alioquin enim cum ſubſtantia ſit quoque communis Spiritui ſancto, ſequeretur, Spiritum ſanctum eſſe ſui ipſius principium, quod (ut patet) fidei ac rationi repugnat: ergo Filius producit Spiritum ſanctum ratione perſonæ, ſeu prout eſt Filius; ac proinde non unicum erit, in Latinorum ſententia, ejuſdem ſancti Spiritus principium: Filius enim, qua Filius, realiter a Patre diſtinguitur.

Reſp. 1. nimis probare illud Græcorum argumentum; ſi enim valeret, probaret, Patrem æternum non producere Filium ratione ſuæ ſubſtantiæ: at id falſum eſt: nempe unanimis eſt Patrum tum Latinorum, tum

Græ-

Digitized by Google

Græcorum ſententia, Filium ex ſubſtantia Patris genitum eſſe: *Jeſum Chriſtum* (verba ſunt Nicæni Symboli) *Filium Dei genitum ex Patre, unigenitum, hoc eſt e ſubſtantia Patris.*

Reſp. 2. diſt. ant. Filius non poteſt producere Spiritum ſanctum ratione ſubſtantiæ ſibi ac Patri communis, prout communis eſt; ſiquidem ſic accepta nec eſt generans, nec genita, nec producens, nec producta, conc. ant. non prout eſt communis, neg. ant. Filius equidem producit Spiritum ſanctum ratione ſubſtantiæ ſibi ac Patri communis, non tamen prout communis eſt, ſed tantum prout eſt modificata, ſeu aliquo modo contracta per filiationem; ſicut Pater, licet ex ſubſtanſtia communi generet Verbum, ipſum tamen non generat ex ſubſtantia communi, ut communis eſt, ſed tantum prout eſt affecta paternitate.

Objicies 2. Vel productio Spiritus ſancti eſt perſonalis proprietas, vel ſubſtantialis; Si primum, non poteſt eſſe communis duabus perſonis: perſonales enim, ſeu notionales proprietates uni tantum perſonæ conveniunt; ſic activa generatio ſoli Patri convenit, ſicut generatio paſſiva convenit ſoli Filio. Si ſecundum, ipſi etiam Spiritui ſancto conveniet: nimirum quæ ſubſtantialia ſunt, toti Trinitati tribuuntur: ergo, &c.

Reſp. ad productionem ſancti Spiritus eſſe perſonalem. Ad 2. dicendum eſt, perſonales proprietates non eſſe quidem communes toti Trinitati, ſed falſum eſt, nullam duabus perſonis convenire: ſiquidem (ut jam obſervatum eſt) duabus perſonis convenit amor, quo ſeſe mutuo proſequuntur, ille autem amor eſt principium, quo duæ iſtæ perſonæ ſpirant ſeu producunt tertiam perſonam, quæ eſt Spiritus ſanctus: Hincque patet, argumentum Græcorum meram eſſe petitionem principii.

Objicies 3. Vel virtus ſpirandi quæ reperitur in Patre, ſatis eſt ad productionem Spiritus ſancti, vel ſatis non eſt. Si primum, fruſtra requiritur in Filio virtus ſpirativa: Si ſecundum, virtus ſpirativa quæ eſt in Patre, non erit infinita; quod eſt abſurdum.

Reſp. 1. argumentum illud, ſi valeat, probaturum eſſe, nec Filium, nec Spiritum ſanctum quidpiam contuliſſe ad univerſi creationem: nempe ad id operis pluſquam ſufficiens fuit virtus creativa, quæ eſt in Patre.

Reſp. 2. concedendo, virtutem ſpirativam ſatis fuiſſe in Patre ad producendum Spiritum ſanctum, ſed inde non ſequitur, inutilem eſſe virtutem ſpirativam in Filio, quia eadem eſt omnino cum virtute ſpirativa, quæ eſt in patre: ſcilicet omnia quæ Pater habet, una excepta paternitate, unigenito Filio ſuo communicat nunc, ac communicavit ab æterno.

CAPUT III.

De particula Filioque *inſerta Symbolo.*

Not. DE particula, *Filioque*, inſerta Symbolo quæremus 1. utrum jure inſerta ſit; 2. quo tempore inſertio illa contigerit; 3. utrum omnes Eccleſiæ Occidentales illam inſertionem ſtatim admiſerint.

ARTICULUS I.

Utrum particula, Filioque, *jure ſit inſerta Symbolo.*

CONCL. PArticula, *Filioque*, jure fuit inſerta ſymbolo.

Probatur. Ea particula jure fuit inſerta Symbolo, quæ continet neceſſariam ac veram hujus de Spiritu ſancto articuli, *Qui ex Patre procedit*, expoſitionem: atqui particula, *Filioque*, continet neceſſariam & veram hujus articuli, *Qui ex Patre procedit*, expoſitionem: ergo jure inſerta fuit ſymbolo. Minor propoſitio quoad primam partem certa eſt: ſiquidem cum particula, *Filioque*, inſerta fuit ſymbolo, nonnulli reperiebantur, qui contendebant, hæc ſymboli Conſtantinopolitani verba, *Qui ex Patre procedit*, intelligi debere cum excluſione Filii, ut Spiritus ſanctus a ſolo Patre procedat: neceſſaria igitur erat expoſitio, qua falſo ejuſmodi ſenſui occurreretur. Altera ejuſdem minoris propoſitionis pars non eſt minus certa: nempe, ſi Spiritus ſanctus a Patre Filioque procedat, ut procedenti capite fuſe probatum eſt eum procedere, particula, *Filioque*, veram continet articuli, *Qui ex Patre procedit*, expoſitionem. Itaque tota difficultas poſita eſt in majore argumenti propoſitione, quæ quidem ſubſequentibus momentis demonſtratur.

Primo. Eccleſia poteſt ex tradita a Chriſto doctrina ſymbolum condere; ergo a fortiori, jam condito poteſt veram ac neceſſariam expoſitionem inſerere. Conſequentia videtur evidens, qui enim poteſt id quod majus eſt, poteſt id quod eſt minus in eodem genere: condere vero ſymbolum, majus eſt, quam eidem jam condito veram ac neceſſariam expoſitionem inſerere: Itaque probatur ant. Condere ſymbolum, nihil aliud eſt quam certos fidei articulos ad doctrinæ formulam redigere, ad cujus normam infideles ad baptiſmum, hæretici ad Eccleſiam admittantur: atqui id poteſt Eccleſia: ſiquidem 1. id omne poteſt Eccleſia, quod nullum jus divinum vetat; id vero de quo agitur, nullo divino jure vetatur. 2. Licet Apoſtoli articulos, qui ſymbolo, quod vulgo inſcribitur eorum nomine, prout Apoſtoli, hoc eſt, prout teſtes doctrinæ, quam Chriſtus prædicaverat, tra-

Digitized by Google

diderint; eos tamen ad brevem illam qua nunc utimur, formulam redegerunt non tamquam Apoſtoli, ſed tamquam Eccleſiæ paſtores: at id jam temporis poteſt Eccleſia, quod Apoſtoli tamquam Eccleſiæ paſtores præſtiterunt: ergo, &c.

Secundo. Id Eccleſia jure potuit tempore quo particula, *Filioque*, inſerta fuit ſymbolo, quod temporibus Conciliorum, Nicæni primi & Conſtantinopolitani I. potuerat; una nimirum eſt quovis tempore Eccleſia, ſeu quæ nunc floret, eadem eſt cum ea quæ floruit antiquitus: ac proinde eadem fruitur poteſtate, iiſdem potitur juribus, quibus olim fruita eſt: atqui temporibus Conciliorum Nicæni I. & Conſtantinopolitani I. jure potuerat particulam, *Filioque*, ſymbolo inſerere: non enim eſt potior ratio de particula, *Filioque*, quam de aliis particulis: ſed alias particulas inſeruit ſymbolo temporibus eorum Conciliorum: ſiquidem tempore Nicæni I. inſeruit vocem, *Conſubſtantialem*, tempore Conſtantinopolitani I. inſeruit articulum de divinitate Spiritus ſancti, qui in Nicæno ſymbolo non legitur: *Et in Spiritum ſanctum Dominum vivificantem qui ex Patre procedit. Qui cum Patre & Filio ſimul adoratur, & conglorificatur*.

Tertio, Eccleſia poteſt ea omnia inſerere ſymbolo, quæ neceſſaria ſunt, ut Catholici ab hæreticis diſcernantur: cum nimirum ob finem ſymbola conſcripta ſunt, ſeu edita ſunt, quaſi teſſera qua fideles diſtinguantur ab iis qui extra Eccleſiam poſiti ſunt. Eccleſia poteſt ea inſerere ſymbolo, quorum profeſſionem poteſt ab hæreticis ad unitatem Catholicam redeuntibus exigere: Atqui particula, *Filioque*, potuit eſſe neceſſaria, ut Catholici ab hæreticis diſcernerentur; Eccleſia potuit fidei, quæ illa particula exprimitur, profeſſionem exigere ab hæreticis ad unitatem Catholicam redeuntibus; ſcilicet ex ſuppoſitione, quod ſit hæreſis aſſerere, Spiritum ſanctum non procedere a Filio, Eccleſia poſt damnatam illam hæreſim potuit fidei oppoſitæ profeſſionem exigere a redeuntibus ad unitatem Catholicam: ergo, &c.

Objicies 1. Tertium Concilium Generale, quod eſt Epheſinum, part. 1. actione 6. recitato Neſtorii impio ſymbolo, prohibuit, ne aliud a Nicæno ſymbolum conderetur, vetuit, nequis aliam a Nicæna fide formulam componeret: *His igitur prælectis* (verba ſunt ſacri Concilii) *ſtatuit ſancta ſynodus, alteram fidem nemini licere proferre, aut conſcribere, aut componere, præter definitam a ſanctis Patribus, qui in Nicæa cum Spiritu ſancto congregati fuerunt. Qui vero auſi fuerint, aut componere fidem alteram, aut proferre, vel offerre converti volentibus ad agnitionem veritatis, ſive ex gentilitate, ſive ex Judaiſmo, ſive ex qualicumque hæreſi; hos quidem, ſi ſunt Epiſcopi aut Clerici, alienos eſſe Epiſcopos ab Epiſcopatu, & Clericos a Clericatu decrevit; ſi vero laici fuerint, anathemati ſubjici*. Ex eo autem Concilii decreto ſic in forma conficitur argumentum. Ea additio jure facta non fuit in ſymbolo, quam Epheſina Synodus ſub anathematis pœna fieri prohibuit. Sed Epheſina Synodus ſub anathematis pœna prohibuit additionem particulæ, *Filioque*. Siquidem additio particulæ, *Filioque*, eſt prolatio alterius fidei a Nicena, eſt compoſitio formulæ præter Nicænam: atqui Epheſina Synodus prohibuit prolationem alterius fidei a Nicæna, compoſitionem formulæ præter Nicænam: ergo, &c.

Reſp. 1. diſt. maj. Ea additio jure facta non fuit in ſymbolo, quam Epheſina Synodus prohibuit, ſi facta non fuerit auctoritate Eccleſiæ, conc. maj. ſi facta fuerit auctoritate Eccleſiæ, neg. maj. Ratio eſt, quia licet homines privati non poſſint reſcindere aut mutare Conciliorum generalium decreta, quæ ſpectant ad diſciplinam, ut ad eam revera ſpectat Epheſina prohibitio, de qua agitur; id tamen univerſalis Eccleſia poteſt cum expedire judicat, immo id quoque poſſunt inſignes Eccleſiæ particulares, certis ac neceſſariis occurrentibus circumſtantiis. Hoc enim eſt inter decreta quæ pertinent ad diſciplinam, & ea quæ ſpectant ad finem aut mores, quod iſta (cum Eccleſia Deo major non ſit) obnoxia non ſint mutationi; illa e contra pro variis temporum aut locorum circumſtantiis mutationem patiantur.

Reſp. 2. conceſſa maj. neg. min. ad cujus probationem diſt. maj. Additio particulæ, *Filioque*, eſt prolatio alterius fidei a Nicæna; eſt compoſitio formulæ præter Nicænam, ſi voces iſtæ, *Alterius*, *Præter*, non ſumantur contrarie, conc. maj. ſi ſumantur contrarie, neg. maj. Synodus Epheſina prohibuit quidem prolationem fidei, compoſitionem formulæ, quæ contraria eſſet ei quæ in Concilio Nicæno propoſita eſt; ſed non prohibuit eam, quæ licet addita Nicænæ, ei tamen non eſſet contraria. Ratio ſolutionis petitur ex facto, quod occaſioni fuit decreto Concilii Epheſini: illud vero factum, eſt oblatio Neſtoriani ſymboli facta a Chariſio Presbytero, quem Photius & Anaſtaſius a Neſtorio Philadelphiam miſſi, a fidelium communione, quod illi ſymbolo ſubſcribere noluiſſet, ſegregaverunt: at illud ſymbolum, ad cujus normam Neſtorius recipi decreverat eos, qui aut ex infidelibus aut hæreticis Eccleſiæ Catholicæ darent nomen, plane contrarium erat Nicænæ fidei: eo nimirum, præter Neſtorii circa Verbi Incarnationem errores, expreſſe aſſerebatur, Spiritum ſanctum nec a Filio, nec per Filium procedere: *Sed nec Filium illum putamus neque per Filium ſuam ſubſiſtentiam habentem*. Cum igi-

igitur Concilium Epheſinum prohibuit, ne quis aliam a Nicæna fidem componeret, intellexit fidem, quæ, ut Neſtoriana, Nicænæ contraria foret. Altera noſtræ ſolutionis ratio petitur ex eo, quod Chariſius, ut ſe ſynodo probaret Catholicum, recitaverit ſymbolum, quod multis in capitibus idem non eſſet, ſive cum Nicæno, ſive cum Conſtantinopolitano: & tamen ob id Chariſius culpatus non eſt a ſacra ſynodo, id non impediit, quin ut Catholicus admitteretur.

Inſtabis. Cyrillus in Epiſtola ad Joannem Antiochenum, quæ incipit, *Lætentur cæli*, quæque continet Orientalium fidei confeſſionem, ſic loquitur: *Nullo modo autem patimur, ut ab aliquo fides illa, ſive fidei ſymbolum concutiatur, quod a ſanctis quondam Patribus Nicænis editum eſt. Neque enim aut nobis, aut ulli omnino alteri, vel unam voculam ibi poſitam immutare, aut unam etiam ſyllabam præterire permittimus*. 2. Actione 11. Concilii Chalcedonenſis, cum a judicibus rogati eſſent Patres, ut exponerent fidem, reſponderunt: *In ſcriptis expoſitionem non facimus. Regula eſt, quæ prædicat, ſufficere quæ ſunt expoſita. Regula vult, aliam expoſitionem non fieri. Ea quæ ſunt Patrum teneantur*. 3. Septima Synodus, poſt fidei definitionem, hæc habet: *Nos leges Patrum cuſtodimus. Nos eos qui addant quid, vel adimunt, anathematizamus*. Ex iis autem textibus ſic conficitur argumentum: Qui aſſerunt non licere vel voculam quidem in ſymbolo Nicæno immutare; qui docent, nullam fieri debere expoſitionem, eo quod id regula vetet; qui anathematizant eos qui addunt vel adimunt, cenſent decretum Epheſinum intelligi debere de additione, quæ cum Nicæno ſymbolo cohæreat: atqui Cyrillus, Concilium Chalcedonenſe, ſeptima Synodus generalis id aſſerunt: ergo, &c.

Reſp. conceſſa maj. diſt. min. Cyrillus aſſeruit, non licere vel voculam quidem in Nicæno ſymbolo mutare per additionem aut detractionem, quæ ſit contraria Nicænæ fidei, conc. min. quæ non ſit contraria, neg. min. Ratio ſolutionis eſt, quia Cyrilli tempore, ac aliis etiam ſequentibus, uſus invaluerat dicendi, nihil, ne voculam quidem, in Nicæno ſymbolo mutari, etſi fieret additio alicujus articuli, qui cum Nicæna fide cohæreret, & a fortiori, qui ex ea colligeretur: idque poteſt oſtendi ex confeſſione fidei Epiſcoporum Orientalium, quam Cyrillus probat in epiſtola ad Joannem Antiochenum, ex qua deſumptus eſt textus qui nobis objectus eſt. In ea autem fidei confeſſione Joannes Antiochenus, & Epiſcopi qui illi adhærebant, proteſtantur, ſe nihil in ſua confeſſione addituros Nicænæ fidei; *De virgine autem Dei genitrice quomodo ſentiamus & loquamur, deque unigeniti Filii Dei incarnationis modo breviter dicemus, nihil omnino addentes fidei in Nicæa a ſanctis Patribus expoſitæ: Illa namque, ut prius dictum eſt a nobis, ad omnem pietatis cognitionem, omniſque hæreticæ pravitatis refutationem ſufficit*. Poſt ſollemnem illam proteſtationem Orientales Epiſcopi debuiſſent (in adverſariorum ſuppoſitione) ſymbolum Nicænum ſimpliciter, & prout jacet, recitare; non recitarunt tamen, ſed ampliſſimam ſcripſerunt fidei confeſſionem, in qua plures ſunt tum de Incarnatione, tum de aliis capitibus articuli, quorum in Concilio Nicæno nulla plane fit mentio. Quæ mox ad Cyrilli textum adhibita eſt ſolutio, adhiberi quoque debet ad textus, qui tum ex Concilio Chalcedonenſi, tum ex ſeptimo generali laudati ſunt.

ARTICULUS II.

Quandonam, & a quibus, particula Filioque *inſerta fuerit ſymbolo*.

CONCL. IN Hiſpaniarum Eccleſiis particula *Filioque* inſerta fuit ſymbolo, ſexto labente ſæculo; apud Gallos & Germanos octavo: & tandem in Eccleſia Romana deſinente nono.

Probatur prior pars. Additionem, de qua agitur, legere eſt in Concilio Toletano III. quod ſub Reccaredo Rege, anno 589. celebratum eſt: ſcilicet in ſymbolo Conſtantinopolitano, quod laudatus princeps, ut fidem ſuam manifeſtam faceret, recitavit, inſerta erat particula, Filioque: *Credimus & Spiritum ſanctum, Dominum & vivificatorem, ex Patre & Filio procedentem*. Eadem additio reperitur quoque in Concilio Toletano IV. quod habitum eſt anno 633. non quidem inſerta Symbolo Conſtantinop. cum in ea Synodo recitatum non fuerit, ſed in Expoſitione fidei, quam capitulo 1. legere eſt: *Spiritum vero ſanctum, nec creatum, nec genitum, ſed procedentem ex Patre & Filio profitemur*. Reperitur quoque in Concilio Toletano VI. quod habitum eſt anno 639. nempe in Expoſitione fidei capitulo 1. hæc habentur: *Spiritum vero ſanctum, neque genitum, neque creatum, ſed de Patre, Filioque procedentem, &c.* Eam pariter, & quidem inſertam Symbolo, legere eſt in Concilio Toletano VIII. quod anno 639. celebratum eſt; *Credimus in Spiritum ſanctum, Dominum, vivificatorem, ex Patre & Filio procedentem*. Octavi Toletani Concilii veſtigiis inhæſit Concilium Toletanum XII. habitum anno 681. nempe in ſymbolo Conſtantinopolitano, quod capitulo 1. recitatur, hæc leguntur: *Credimus & in Spiritum ſanctum, Dominum, & vivificatorem, ex Patre & Filio procedentem*. Tandem eadem additio, & quidem inſerta ſymbolo, legitur in Con-

Conciliis Toletano XIII. & XV. quæ annis 683. 688. celebrata ſunt,

Probatur altera concluſionis pars. De particulæ, *Filioque*, additione actum eſt in Concilio Aquiſgranenſi, quod Gallorum ac Germanorum Epiſcopi anno 809. celebrarunt. Ex eo nimirum Concilio Bernarius VVormatienſium, Jeſſe Ambianenſium, Epiſcopi, & Adalardus Corbejenſis Abbas miſſi ſunt ad Leonem Papam III. tum ut ab eo probaretur additio, quam ſymbolo Patres Aquiſgranenſes inſeruerant, tum etiam ut ſuaderent, ſymbolum cum ejuſmodi additione inter miſſarum ſollemnia Romæ cantari debere: Verum cum in Aquiſgranenſi ſynodo additio illa facta fuerit nullo ex Patribus contradicente, colligi poteſt, eam aliquibus ante Concilium annis jam apud Gallos ac Germanos obtinuiſſe.

Probatur tertia pars. Ineunte nono ſæculo, Leo Papa III. probare noluit additionem, de qua agitur, quamvis id enixe poſtularent Aquiſgranenſis Concilii legati: *Si prius quam ita cantaretur, interogatus eſſem* (inquit Leo ad legatos) *ne insereretur, utique reſpondiſſem*. Ut autem declararet apertius, quantum eſſet alienus ab ejuſmodi additione, tabulis argenteis inſculpi juſſit ſymbolum, prout a centum quinquaginta Epiſcopis editum fuerat in ſecunda generali ſynodo. *Leo junior* (inquit Photius in epiſtola ad Patriarcham Aquiejenſem) *pietatis fervens zelator, ut nullo pacto barbara lingua corrumperetur immaculata noſtra fidei doctrina; Græca lingua Occidentalibus ſanctam Trinitatem glorificandam & celebrandam tradidit. Et non ſolum ſermone & mandato id faciendum curavit; verum etiam quibuſdam ancilibus, quaſi clypeis conſtructis, & columnis erectis, illam inſcripſit, & in conſpectu omnium ſtatuens, ad Eccleſiæ valvas collocavit, ut hoc pacto facile & incorrupte poſſent omnes pietatem ediſcere.*

Additio, quæ, ut mox dictum eſt, initio noni ſæculi, a Leone III. tam conſtanter rejecta fuerat, eodem jam adulto ſæculo a Romanis probata eſt: eo nimirum trahi poſſunt, quæ ſcribit Photius adverſus Nicolaum Papam I. ad omnes Orientis Epiſcopos, ubi ſic loquitur: *Præter illa quæ commemoravimus abſurda, ſacrum etiam & ſanctum ſymbolum, cui Synodica omnia, OEcumenica ſuffragia inexpugnabile robur addiderunt, adulterinis ſermonibus, non ſine incredibili audacia, falſare aggreſſi ſunt. O mali dæmonis medicamenta! Spiritum ſanctum non ex Patre ſolum, ſed etiam ex Filio procedere, vaniſſime prædicantes.*

Idem quoque videre eſt in Ratramno Corbejenſi monacho: is enim Nicolai Papæ I. temporibus, hoc eſt, circa annum 858, l. 2. quem adverſus Græcos pro Eccleſia Romana conſcripſit, confutat argumenta, quibus Photius, eique adhærentes Epiſcopi aggreſſi fuerant Occidentales, qui particulam, *Filioque*, ſymbolo inſeruerant. *Hanc quoque blaſphemiam propellendam* (ait loquens de Photii circa Spiritum ſanctum errore) *decernentes Eccleſiæ doctores, ſuperaddidere ſymbolo, Spiritum ſanctum a Filio quoque procedere.*

Objicies. Manuel Calecas in libro contra Græcos, Damaſum facit auctorem additionis particulæ, *Filioque*, idque (inquit) *ut illud refelleret, quod gigni dicebatur a Filio*. Manueli Calecæ adhæſerunt Genebrardus, nonnullique alii ſcriptores. 2. Idem auctor diffidens de facto, quod mox ex ipſo relatum eſt, ſuſpicatur, additionem de qua eſt quæſtio, factam fuiſſe ſexti generalis Concilii temporibus, hoc eſt, circa annum 680. idque probat ex epiſtola ſancti Maximi ad Marinum. 3. Julianus Cardinalis ſeſſione 5. Concilii Florentini, & Andreas Coloſſenſis ſeſſ. 7. contenderunt, additionem, de qua agitur, fuiſſe factam juſſu ſeptimæ Synodi generalis anno 787. *Prolatum a nobis ſymbolum, in ſeptima Synodo ſcriptum eſt in vetuſtiſſimo codice* (verba ſunt Juliani Cardinalis ad Græcorum Imperatorem) *& impoſſibile eſt ſuſpicari, aliquam in eo factam fuiſſe mutationem. Habemus porro & antiquum hiſtoricum virum doctum, qui quidem inter multa alia narrat, hoc etiam, ſymbolum videlicet, ita eſſe a ſeptima ſynodo expoſitum & lectum, quod etiam ex ejus teſtimonio probamus*: ergo particula, *Filioque*, ubique, ſaltem apud Occidentales, inſerta fuit ſymbolo Conſtantinopolitano ante nonum ſæculum.

Reſp. ad 1. Calecam nullo teſte probare factum quod narrat. Præterea ſi (ut vult ille ſcriptor) Damaſus & Romana ſynodus ſub eo celebrata, poſt Concilium ſecundum Œcumenicum, particulam, *Filioque*, ſymbolo inſeruiſſent, qui fieri potuiſſet, ut Leo III. a Gallis de ea additione conſultus, eam reprobaſſet? Addendum eſt, in Synodica Concilii Romani ſub Damaſo nihil eſſe quo factum illud confirmetur.

Reſp. ad 2. in epiſtola Maximi contineri quidem dogma Latinorum de proceſſione ſancti Spiritus a Patre & Filio, ſed de additione ad ſymbolum nihil omnino reperiri.

Reſp. ad 3. hiſtoricum quo nitebatur Julianus Cardinalis, non multam mereri fidem. Nam 1. ſi ſeptima ſynodus generalis additionem illam decreviſſet, decretum non potuiſſet fugere Græcos, qui ſumma cum cura laudatæ ſynodi ſervabant acta. 2. De illo ſeptimæ ſynodi decreto altum eſt ſilentium apud Anaſtaſium Bibliothecarium, qui annis ſeptuaginta poſt, Græcum illius Concilii textum in linguam Latinam tranſtulit.

Ex iis quæ tum in hoc articulo, tum in præcedenti dicta ſunt, patet 1. Græcos, poſt Photium, immerito Latinis vertiſſe crimini,

ni, quod particulam, *Filioque*, ſymbolo inſeruerint: patet 2. illam inſertionem, deſinente ſexto ſæculo, primum factam fuiſſe ab Epiſcopis Hiſpaniarum & Galliæ Narbonenſis, quæ tunc Hiſpanorum regibus parebat: patet 3. Germanos & Gallos in Concilio Aquiſgranenſi additionem illam probaſſe, & cum ea, inter miſſarum ſollemnia, ſymbolum decantaſſe: patet 4. eamdem additionem non fuiſſe ſtatim ab Eccleſia Romana probatam: patet denique 5. probabilem eſſe ſententiam quæ docet, Eccleſiam Romanam Nicolai Papæ I. temporibus particulam, de qua eſt quæſtio, inſeruiſſe ſymbolo.

DISSERTATIO SEXTA.

De modo loquendi circa Trinitatem.

Not. IN hac diſſertatione quæremus 1. quibus nominibus exprimi debeant numerus, diſtinctio, unitas perſonarum in divinis; 2. utrum eſſentialia de relativis, & viciſſim relativa de eſſentialibus prædicari poſſint; 3. utrum eſſentialia pro relativis ſupponere poſſint; 4. utrum abſtracta de concretis, & concreta de abſtractis prædicentur.

QUÆSTIO PRIMA.

De nominibus, quibus numerus perſonarum exprimitur.

Not. PRæcipua nomina, quibus perſonarum numerus exprimitur, ſunt pluralitas, multiplicitas, trinitas: neceſſe eſt igitur, ut hic ea explicemus.

CONCL. 1. Pluralitatis nomen admitti debet in divinis.

Probatur. In divinis eſt vera ac realis pluralitas: ſunt enim in Deo tres perſonæ: ergo pluralitatis nomen debet in divinis admitti.

Objicies. Illud nomen non debet in divinis admitti, quod, niſi aliquid addatur, tam poteſt intelligi de naturis, quam de perſonis: atqui nomen, *Pluralitas*, niſi aliquid addatur, tam poteſt intelligi de naturis, quam de perſonis; nec enim magis unum ſignificat quam aliud, ſed in ſe ſumptum abſtrahit ab utroque: ergo nomen illud, ſaltem ſimpliciter, & ſine addito, admitti non debet in divinis.

Reſp. neg. maj. Ratio eſt, quia cum nihil additur nomini, quod eſt indifferens ad ſignificandum unum potius quam aliud, illius ſignificatio determinatur per ſubjectum, de quo prædicatur; ac proinde cum Deus, in quo dicitur eſſe pluralitas, excludat in ſuo conceptu pluralitatem naturarum, vox *Pluralitas*, ratione ſubjecti reſtringitur ad pluralitatem perſonarum, quæ realiter & a parte rei in Deo reperitur: Hinc patet, hanc propoſitionem: *In Deo eſt pluralitas*, eſſe ſimpliciter veram.

CONCL. 2. Multiplicitas, ſive ſine addito, ſive cum hoc addito, *Perſonarum*, admitti debet in divinis.

Probatur. Multiplicitas ſine addito, non includit multiplicitatem naturarum, quia (ſicut dictum eſt de ea pluralitate) abſtrahit a multiplicitate, ſive naturarum, ſive perſonarum; ac proinde nihil dicit quod Deo repugnet: atqui quod nihil dicit quod Deo repugnet, ſimpliciter ac ſine addito poteſt in divinis admitti: ergo &c. Jam vero ſi ſimpliciter admitti poſſit, a fortiori poteſt cum addito, *Perſonarum*, admitti. Confirmatur ex eo, quod in Deo revera ſit multiplicitas perſonarum; ac proinde cum dicamus multiplicem proceſſionem, multiplicem relationem, eo quod in Deo revera ſit multiplicitas proceſſionum, multiplicitas relationum: ita etiam cum revera in eo ſit multiplicitas perſonarum, poſſumus dicere multiplicitatem perſonarum in divinis admitti debere.

Objicies. Si multiplicitas in abſtracto, ſimpliciter ac ſine addito, admitti poſſet in divinis, iſta propoſitio, *Deus eſt multiplex*, ſimpliciter admitti poſſet: ſiquidem ille dici poteſt multiplex, de quo multiplicitas poteſt prædicari ſimpliciter: atqui &c. ergo &c.

Reſp. ad 1. & 2. neg. maj. Ratio eſt, quia vox iſta, *Deus*, non abſtrahit a natura, ſed illam formaliter (ut ajunt) includit: ſcilicet Deus, idem eſt ac habens divinitatem; habens autem divinitatem, eſt habens naturam divinam: e contra multiplicitas ſimpliciter prolata, non includit naturam; ac proinde de Deo ſimpliciter poteſt prædicari.

CONCL. 3. Cum de divinis ſimpliciter, hoc eſt ſine addito, loquimur, recte utimur nomine Trinitatis.

Probatur. Primo, Patres cum locuti ſunt de divinis, uſi ſunt nomine Trinitatis, ut videre eſt in auctore ſymboli, quod paſſim quidem, ſed falſo, tribuitur Athanaſio: *Unitas in Trinitate, & Trinitas in unitate veneranda ſit*; in Hilario qui libros inſcripſit *De Trinitate*; in Auguſtino qui eadem uſus eſt inſcriptione; in profeſſione fidei Concilii Toletani XI. ſic enim incipit: *Confitemur & credimus ſanctam atque ineffabilem Trinitatem*; in Concilio Lateranenſi IV. *Et ideo* (inquit cap. 2.) *in Deo Trinitas eſt ſolummodo, non quaternitas*: in Concilio Florentino: *in nomine igitur ſanctæ Trinitatis*, inquit Eugenius titulo *Definitio Synodi*. 2. Idem evincitur ratione. Siquidem ſimpliciter eo uti poſſumus, cum de myſterio loquimur, in quo eſt determinatus numerus ex tribus perſonis conſtans: atqui in myſterio, de quo agitur, eſt determinatus ille numerus: ergo &c.

Digitized by Google

Objicies 1. Concilium Toletanum XI. quod anno 675. celebratum eſt, ſic in fidei profeſſione loquitur: *Nec recte dici poteſt, ut in uno Deo ſit Trinitas*: Ergo Trinitatis nomen non debet in divinis admitti.

Reſp. diſt. conſeq. Trinitatis nomen quod pro eſsentia ſupponat, non debet in divinis admitti, conc. conſeq. quod ſupponat pro perſonis, neg. conſeq. Concilium Toletanum XI. priore modo, non autem poſteriore, loco laudato ſumpſit Trinitatis nomen; unde poſtquam dixit: *Nec recte dici poteſt, ut in uno Deo ſit Trinitas*, mox addit; *Sed unus Deus Trinitas*.

Objicies 2. Si Trinitas de Deo diceretur, affirmari poſset Deum eſse Trinum: atqui id dici non poteſt: ſi enim dici poſset, quod Deus ſit Trinus, dici etiam poſset, quod ſit triplex: atqui dici non poteſt, quod Deus ſit triplex, Auguſtino teſte lib. 6. de Trin. c. 7. ergo nec dici poteſt, quod ſit Trinus.

Reſp. ad 1. conc. maj. neg. min. Ad 2. neg. maj. Ratio eſt, quia *Trinitas*, *Trinus*, dicunt unum quid tribus diſtinctis modis exiſtens: at vero triplex dicit non tantum tres diſtinctos exiſtendi modos, ſed etiam tres, ſaltem ſecundum numerum, eſsentias: nimirum triplex nihil eſt aliud quam eſse triplicatum; unde ſequitur, id quod eſt triplex, eſse majus eo quod eſt aut duplex aut ſimplex tantum. Auguſtinum movit ea ratio; ſic enim loquitur lib. 6. de Trinit. c. 7. *Nec quoniam Trinitas eſt, ideo triplex putandus eſt; alioquin minor erit Pater ſolus, aut Filius ſolus, quam ſimul Pater & Filius*. Idem repetit cap. 8. *Cum itaque tantus eſt ſolus Pater, vel ſolus Filius, vel ſolus Spiritus ſanctus, quantus eſt ſimul Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus, nullo modo triplex dicendus*. Auguſtini loquendi modum adhibuit Concilium Toletanum XI. *Hæc eſt* (inquit in profeſſione fidei) *Trinitatis relata narratio, quæ non triplex, ſed Trinitas & dici & credi debet*.

Objicies 3. Illud nomen, cum de divinis loquimur, adhiberi non debet, quod nec ſubſtantiam, nec relationem ſignificat: nempe nihil eſt in Deo præter ſubſtantiam, & relationes: atqui Trinitatis nomen neque ſubſtantiam, neque relationes ſignificat: non primum, alioquin enim de ſingulis perſonis prædicaretur, ſeu quælibet perſona diceretur Trinitas: non etiam ſecundum, quia relatio eſt ordo unius ad aliud: at nomen Trinitatis illum ordinem non ſignificat: ergo &c.

Reſp. ad 1. neg. maj. Ad 2. neg. in Deo nihil eſse præter ſubſtantiam & relationem; nam præterea eſt numerus relationum ſeu perſonarum, qui quidem numerus ſignificatur per nomen Trinitatis, ac proinde de unaquaque perſona dici non poteſt, quod ſit Trinitas; neque enim in unaquaque ternarius eſt perſonarum numerus.

Quæres 1. utrum eſsentia dici poſſit Trina?

Reſp. Affirmative, nempe deitas & eſsentia ſunt idem: at deitas dicitur trina; *Te Trina deitas, unaque poſcimus*, verba ſunt Eccleſiæ in hymno, *Sacris ſollemniis*, qui in feſto corporis Chriſti recitatur: verum non eo ſenſu deitas dicitur trina, quod eſsentia, ſeu deitas, ex ſe multitudinem importet; falſus nimirum eſset ſenſus ille, ſed quod deitas una ac indiviſa, ſit tribus perſonis communis, eiſque revera inſit, & cum eis identificetur.

Quæres 2. utrum dici poſſit Trina unitas, ſeu Unitas Trina?

Reſp. affirmative, idque non aliud ſignificat quam quod una eſsentia in tribus perſonis exiſtat.

Quæres 3. utru[illegible]initas dici poſſit trina, idque probari poſſit ex his verbis Concilii Toletani XI. in profeſſione fidei: *Hæc eſt ſancta Trinitatis relata narratio, quæ non triplex, ſed trina dici & credi debet*.

Reſp. negative. Ratio eſt, quia Trinitas ſignificat numerum ex tribus conſtantem; ac proinde ſi Trinitas diceretur trina, ſenſus eſset, quod numerus ex tribus coſtans, ter eſset in Deo, ac proinde quod novem eſsent in Deo perſonæ. Ad probationem petitam ex Concilio Toletano, reſpondendum eſt, genuinam non eſse lectionem, ſed dicendum eſt, loco hujus vocis, *Trina*, legi debere, *Trinitas*: ita reſtituta eſt lectio in Labbeana Conciliorum editione, ubi hæc habentur: *Hæc eſt ſancta Trinitatis relata narratio; quæ non triplex, ſed Trinitas dici & credi debet*.

Quæres 4. Utrum admitti debeat is loquendi modus *Unitas in Trinitate, Trinitas in unitate*. Ratio dubitandi petitur ex profeſſione fidei Concilii Toletani XI. ubi hæc habentur: *Nec recte dici poteſt, ut in uno Deo ſit Trinitas, ſed unus Deus Trinitas*.

Reſp. affirmative: eum enim loquendi modum adhibet auctor ſymboli, quod Athanaſio tribuitur: *Fides autem Catholica hæc eſt, ut unum Deum in Trinitate, & Trinitatem in unitate veneremur... Ita ut per omnia & unitas in Trinitate, & Trinitas in unitate veneranda ſit*. Confirmatur ex eo, quod tres divinæ perſonæ ſint realiter in una eſsentia divina, ea fere ratione, qua ſuppoſita alicujus naturæ, in illa natura eſse dicuntur; ac proinde ſequitur, Trinitatem, ſeu tres perſonas in una eſsentia exiſtentes adorari debere.

Addendum eſt, quod cum una ſit ac indiviſibilis eſsentia in tribus perſonis, ſequatur quoque unitatem eſsentiæ in Trinitate perſonarum colendam eſse. Quod autem ſpectat ad rationem dubitandi deſumptam ex Concilio Toletano XI. dicendum eſt, ſenſum

Digitized by Google

ſum eſse, quod in uno Deo non ſit Trinitas eſsentiæ, ſed quod Deus unus, ſeu eſsentia una, ſit idem cum tribus perſonis, quarum numerus Trinitatem conſtituit.

Quæres 5. an dicendum ſit: *Sancta Trinitas unus Deus.*

Reſp. tum Calvino, tum ipſi adhærentibus diſplicuiſſe morem illum loquendi: ſed immerito. Nam 1. argui non poteſt vox hæc *Sancta*, quaſi ſufficiat ideam alicujus ſanctæ; ut cum dicitur, *Sancta Catharina*: ſcilicet Latini Græco nomini, *ἡ τριάς*, quod eſt idem ac *ternarius* vel *ternio*, nomen *Trinitas*, ipſo etiam genere ſimile, ſubſtituerint. 2. Carpi quoque non poteſt vox, *Trinitas*, nihil enim aliud dicit, quam pluralitatem perſonarum, quæ a parte rei reperitur in divinis; unde ſcholaſtici concludunt, nomen, *Trinitas*, eſſe nomen quaſi collectivum, ſeu cum nominibus collectivis in eo conveniens, quod deſignet multitudinem ſuppoſitorum, & quamdam unitatem: ab eis vero diſconveniens, quod cum collectiva ſignificent imperfectam tantum unitatem, ordinis nimirum, Trinitas e contra perfectam unitatem, ſeu identitatem eſſentiæ ſupponat. Tandem 3. reprehendi non poteſt, quod Trinitas dicatur *unus Deus*: ſiquidem ſenſus eſt, quod tres perſonæ, licet realiter diſtinctæ, non habeant plures eſſentias, ſed unam & eamdem, ac proinde unus ſint Deus, non dii plures, ut Auguſtinus hiſce verbis explicat tractatu 39. in Joannem: *Quamvis nec ille qui eſt Pater, ſit Filius: nec ille qui eſt Filius, ſit Pater: nec Spiritus ſanctus Patris, & Filii, ſit vel Filius, vel Pater: tres Deos tamen eſſe non dicimus: quamvis de ſingulis ſi quæratur, neceſſe eſt, de quocumque interrogati fuerimus, Deum eſſe fateamur*: ſcilicet ut plures dii dicantur, ſatis non eſt multiplicitas perſonarum; ſed præterea requiritur multiplicitas, ſaltem numerica, naturarum. Vide Concilii Alexandrini ſub Athanaſio Synodicam, ubi Græci aſſerunt, quod licet tres in divinis hypoſtaſes admittant, nuſquam tamen in eorum mentem venerit, quod tres dii aut dici aut admitti debeant. Vide etiam priorum apologiſtarum noſtrorum opera, in quibus Deorum pluritatem impugnant, licet perſonas diſtinguant. Videri quoque poteſt Epiſtola Sophronii Hieroſolymitani adverſus Petrum Syrum, & Sergium Armenum: ea nimirum Epiſtola, quam omnes Concilii ſexti Patres probarunt, pluribus argumentis rejicitur Tritheitarum hæreſis in eo poſita, quod tres Deos & dici & admitti debere contenderet, hoc falſo nixa principio, cujus auctores fuerunt Philoponus, Eugenius, Conon, *In Deo tres ſunt naturæ non ſpecie quidem, ſed numero diſtinctæ, ſibi in omnibus æquales.*

QUÆSTIO II.

De omnibus, quibus numerus & diſtinctio perſonarum exprimuntur.

Not. **N**Omina, quibus numerus perſonarum exprimi poteſt, ſunt hæc, diſtinctus, diſcretus, ſecretus, alius, alter, non unus, diſſimilis, alienus, diſpar, diſcrepans, diverſus, differens, diviſus, ſeparatus, ſolus. De iis autem quærendum eſt, quomodo iis uti liceat, cum de divinis loquimur.

CONCLUSIO 1. Tres perſonæ recte dicuntur diſtinctæ, diſcretæ, ſecretæ, non una.

Probatur. Primo, hæc habet Concilium Toletanum XI. *Trinitatem igitur in perſonarum diſtinctione agnoſcimus.* Hæc etiam Concilium Lateranenſe IV. cap. 2. *ut diſtinctiones ſint in perſonis, & unitas in natura.* Prætera in eo poſita fuit Sabellii hæreſis, quod Trinitatis perſonas ab invicem non diſtingueret. 2. Diſcernere, ſecernere, idem ſunt quod diſtinguere; ac proinde cum perſonæ ſint ac dicantur diſtinctæ, recte etiam diſcretæ, & ſecretæ dicuntur.

CONCLUSIO 2. Tres perſonæ recte dicuntur *aliæ* ab invicem, ſed non *aliud*.

Probatur 1. ex Concilio Lateranenſi VI. quod quidem cap. 11. ſic loquitur: *Licet igitur alius ſit Pater, alius Filius, alius Spiritus ſanctus, non tamen aliud.* 2. Vox, *Alius*, ſignificat perſonam, e contra vox, *Aliud*, ſignificat naturam, ut hiſce verbis probat S. Thomas 1. p. q. 31. art. 2. ad 4. *Unde etiam in rebus humanis ſi quæratur, quis eſt iſte? reſpondetur, Socrates, quod nomen eſt ſuppoſiti. Si autem quæratur, Quid eſt illud? reſpondetur, Animal rationale & mortale.* 3. Ex diverſa illa ſignificatione vocis, *Alius*, & vocis, *Aliud*, Patres concludunt, quod in Incarnatione ſit aliud & aliud, non autem alius & alius, quia Chriſtus qui ex duabus naturis conſtat, non conſtat tamen ex duabus perſonis: e contra in Trinitate non eſt aliud & aliud, licet alius & alius reperiantur, *In Trinitate alius atque alius, non aliud atque aliud:* (verba ſunt Vincentii Lirinenſis) *in ſalvatore aliud atque aliud, non alius atque alius.* 4. Quæ ex Concilio Lateranenſi, S. Thoma, Vicentio Lirinenſi, mox laudata ſunt, variis in locis docuit Auguſtinus, cujus hæc ſunt verba tractatu 36. in Joannem: *Quid vis ire in alteram partem, ut dicas, Aliud eſt, Pater, Filius aliud; Alius eſt, recte dicis: Aliud, non recte. Alius enim eſt Filius, quia non eſt ipſe qui Pater; & alius Pater, quia non eſt ipſe qui Filius: non tamen aliud, ſed hoc ipſum eſt & Pater & Filius.*

CONCL. 3. Perſonæ SS. Trinitatis dici non

Digitized by Google

non poſſunt diſſimiles, alienæ, diſpares, diſcrepantes, differentes, diviſæ, ſeparatæ.

Probatur. Termini de quibus agitur in concluſione, ſignificant naturam, non perſonam: ac proinde cum fide certum ſit, perſonas non differre natura, termini illi de perſonis prædicari non poſſunt. Confirmatur ex S. Thoma, qui 1. p. q. 36. art. 2. in Corpore, ſic loquitur: *Ne tollatur ſimplicitas divinæ eſſentiæ, vitandum eſt nomen ſeparationis & diviſionis, quæ eſt totius in partes. Ne autem tollatur æqualitas, vitandum eſt nomen diſparitatis: Ne vero tollatur ſimilitudo, vitandum eſt nomen alieni & diſcrepantis.* Iis quæ mox dicta ſunt, lux addi poteſt ex iis, quæ ſuperius de perſonarum in divinis conſubſtantialitate, circuminceſſione, & æqualitate diſputavimus.

CONCLUSIO 34. Dictio excluſiva *Solus*, categorematice ſumpta, locum habere non poteſt in divinis: e contra accepta ſincategorematice, adhiberi poteſt.

Probatur prior pars. Dictio excluſiva *Solus*, categorematice ſumpta, excluſionem ponit in ſubjecto, ſeu efficit, ut ſubjectum ſit ſolitarium, ut cum dicitur: Joannes eſt ſolus: atqui quod ponit excluſionem in ſubjecto, ſeu quod efficit, ut ſubjectum ſit ſolitarium, non poteſt dici de Deo; neque enim Deus eſt ſolitarius: ſcilicet eſt in Deo beatiſſimum trium perſonarum conſortium. Hinc autem concluditur, hanc propoſitionem, *Deus eſt ſolus*, eſſe omnino falſam.

Probatur altera concluſionis pars. Dictio *Solus*, ſincategorematice ſumpta, non aliud denotat, quam ordinem prædicati ad ſubjectum, ſeu ſignificat, prædicatum non convenire alteri, quam ſubjecto: atqui ſic accepta, locum habet in divinis, ut patet in hac propoſitione: *Solus Deus eſt æternus;* neque enim in ea propoſitione ſolitudinem inducit in Deo, ſed removet prædicatum *Æternus* a quolibet ente quod non ſit Deus.

Quæres, utrum dictio excluſiva *Solus* æque conjungi poſſit cum termino eſſentiali, & cum termino notionali.

Reſp. dictionem excluſivam *Solus* cum utroque termino eſſentiali nimirum & notionali, conjungi poſſe. Sic recte dicitur: *Solus Deus eſt omnipotens. Solus Pater generat. Solus Filius generatur.*

QUÆSTIO III.

De nominibus adhibendis, ut unitas divinarum perſonarum explicetur.

Not. NOmina, quibus ſuſpicari quis poſſet divinarum perſonarum unitatem explicari poſſe, ſunt iſta, Idem, Unus, Solitarius, Singularis, Unicus, Unitus, Conjunctus: de iis igitur hic nobis agendum incumbit.

CONCLUSIO 1. Nomen, *Idem & Unum*, in neutro genere de divinis perſonis dici poſſunt; non autem in maſculino, ſi jungantur termino relativo, ſecus vero ſi abſoluto.

Probatur prior pars. Idem & unum in neutro genere ſignificant eſſentiam: ergo cum in tribus perſonis una ac eadem ſit eſſentia, Unum & Idem in neutro genere dici poſſunt de perſonis divinis: Hincque colligitur veram eſſe hanc propoſitionem: *Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus ſunt unum & idem.* Altera pars patet ex eo, quod Idem & Unus cum junguntur termino relativo, ſignificent unitatem ſuppoſiti: at in Deo non eſt unitas ſuppoſiti, ſeu non unum eſt, ſed multiplex ſuppoſitum: Hinc iſta propoſitio: *Pater, & Filius ſunt unus & idem*, eſt omnino falſa; utpote Sabelliana. Tandem tertia concluſionis pars colligitur ex eo, quod voces *Idem, Unus*, conjunctæ cum termino abſoluto, ſignificent naturam aut attributa, quæ naturam, ſecundum noſtrum concipiendi modum, conſequuntur: atqui perſonæ divinæ ſunt quid unum & idem in natura & in attributis quæ illam conſequuntur: ergo &c. Hinc autem concluditur, hanc propoſitionem, *Pater, Filius, & Spiritus ſanctus ſunt unus & idem creator, unus & idem omnipotens*, eſse veram, quia ſenſus eſt, vim creativam, & omnipotentiam, eſſe unum & idem in tribus perſonis.

CONCLUSIO 2. Vox *Solitarius* non poteſt dici de perſonis divinis.

Probatur. Vox *Solitarius* excludit non naturæ tantum, ſed etiam perſonarum pluralitatem: hinc Aug. lib. 6. de Trinitate, c. 7. merito negat, dici poſſe, perſonas in divinis eſſe ſolas, ſeu ſolitarias: *Quamquam* (ait) *non invenitur, quomodo dici poſſit, aut Pater ſolus, aut Filius ſolus, cum ſemper atque inſeparabiliter & ille cum Filio ſit, & ille cum Patre; non ut ambo ſint Pater, aut ambo Filius; ſed quia ſemper in invicem, neuter ſolus.*

Præterea, eadem vox, *Solitarius*, ſeparabilitatem ſignificat, hoc eſt unam perſonam poſſe ſine aliis eſſe: at ſeparabilitas locum non habet in divinis, juxta illud Concilii Toletani XI. in profeſſione fidei: *Tria ergo iſta unum ſunt, natura ſcilicet, non perſona: nec tamen tres iſtæ perſonæ, ſeparabiles æſtimandæ ſunt, cum nulla ante aliam, nulla poſt aliam, nulla ſine alia vel exitiſſe, vel quidpiam operaſſe aliquando credatur: inſeparabiles enim inveniuntur, & in eo quod ſunt, & in eo quod faciunt.*

CONCLUSIO 3. Vox *Singularis* adhiberi non debet, cum de divinis loquimur.

Probatur. Vox *Singularis* in ſenſu obvio ſignificat naturæ, de qua prædicatur, incommunicabilitatem: at Dei natura non eſt incommunicabilis cum in tribus perſonis reperia-

Digitized by Google

periatur: ergo &c. Inde vero concluditur, hanc propoſitionem: *Pater eſt Deus ſingularis*, eſſe falſam: nempe ſignificat, naturam divinam ineſſe Patri tantum, non autem ceteris perſonis.

Confirmatur argumentum ex S. Thoma, qui 1. p. q. 31. art. 2. in Corp. ſic loquitur: *Ad vitandum Sabellii errorem, vitare debemus ſingularitatem, ne tollatur communicabilitas eſſentiæ divinæ. Unde Hilarius dicit 7. de Trinitate, Patrem & Filium, ſingularem Deum prædicare, ſacrilegum eſt.*

Objicies 1. Vox *Singularis* ſignificat naturam individuam, ſeu hanc aut illam naturam in particulari: atqui de natura divina poteſt dici, quod ſit individua natura: ergo dici quoque poteſt, quod ſit natura ſingularis.

Reſp. diſt. maj. Vox *Singularis* ſignificat naturam individuam incommunicabilem, conc. maj. communicabilem, neg. maj. Natura divina eſt quidem individua natura, ſed non eſt incommunicabilis, ac proinde vox *Singularis* de illa prædicari non poteſt.

Objicies 2. Adverbium *Singulariter* admitti debet, cum de divinis loquimur: ergo debet pariter admitti vox *Singularis*. Probatur ant. ex Concilio Toletano XI. quod quidem in profeſſione fidei ſic loquitur: *Deus ergo Pater, Deus Filius, Deus Spiritus ſanctus ſingulariter dicitur..... Singulariter ergo, unaquæque perſona plenus Deus, & tota tres perſonæ unus Deus confitetur & creditur.*

Reſp. conceſſo antecedente, ac ejus probatione, neg. conſeq. Ratio diſparitatis eſt, quia adverbium, *Singulariter*, opponitur multiplicitati naturæ: vox vero, *Singularis*, opponitur illius communicabilitati: unde recte dicitur, quod tres perſonæ ſint ſingulariter Deus, hoc eſt, quod ſint unus Deus, non plures dii: e contra non dicitur quod tres perſonæ ſint Deus ſingularis, quia ſenſus eſſet, unamquamque perſonam eſſe Deum ſingularem, hoc eſt, habere naturam quæ ceteris perſonis non conveniret. Eum autem eſſe Concilii Toletani ſenſum, patet ex verbis quæ in argumentis laudatis ſubjunguntur: *Deus ergo Pater,* (inquit) *Deus Filius, Deus Spiritus ſanctus, ſingulariter dicitur: nec tamen tres dii, ſed unus eſt Deus.*

CONCLUSIO 4. vox *Unicus* non debet in divinis admitti.

Probatur. Vox *Unicus*, & vox *Singularis* idem omnino ſignificant; proindeque cum iſta (ut concluſione præcedenti dictum eſt) admitti non debeat, ita nec illa.

Confirmatur ex S. Thoma, qui 1. p. q. 31. art. 2. ſic loquitur: *Debemus etiam vitare nomen Unici, ne tollatur numerus perſonarum.* Aſſertionem ſuam probat S. Doctor ex Hilario: *Unde* (inquit) *Hilarius in eodem libro dicit, quod a Deo excluditur ſingularitas atque unica intelligentia.*

Objicies 1. Dici poteſt, Unicus Filius; ergo dici quoque poteſt, Deus unicus. 2. Hæc propoſitio: Unicus eſt Deus, eſt vera: ergo &c.

Reſp. ad 1. conc. ant. neg. conſeq. Ratio diſparitatis eſt, quia *Unicus* in Filio ſingularitatem ſignificat, hoc eſt, ſignificat unum tantum, non plures eſſe filios in Trinitate: e contra cum de Deo dicitur, ſignificat unam eſse in Deo perſonam. Ad 2. dicendum eſt, æquivocam eſse propoſitionem, de qua agitur, poteſt enim ſignificare unum tantum eſſe Deum, & ſic vox *Unicus* cadit in naturam: poteſt quoque ſignificare unam eſſe in Deo perſonam; unde ſimpliciter & ſine explicatione admitti non debet illa propoſitio. Quæ mox data eſt ſolutio, deſumpta eſt ex S. Thoma, qui 1. p. q. 31. art. 2. ſic loquitur: *Dicimus unicum Filium, quia non ſunt plures Filii in divinis: neque tamen dicimus unicum Deum, quia pluribus divinitas eſt communis.*

CONCLUSIO 5. Voces iſtæ, *Unitus*, *Conjunctus*, *Quid unitum*, admitti non debent in divinis.

Probatur. Voces, quæ compoſitionem arguunt, in divinis admitti non debent, cum Deus ſit ens maxime ſimplex: atqui voces, de quibus in concluſione, compoſitionem arguunt; neque enim quid dici poteſt unitum, conjunctum, niſi ſeſe cum alio, cui unitum ſit, per modum partis habeat: ergo &c.

Objicies. Tres perſonæ non ſunt diviſæ a ſe invicem, licet ſint diſtinctæ; ergo ſunt unitæ; proindeque voces iſtæ, *Unitus*, *Conjunctus*, *Quid unitum*, debent in divinis admitti.

Reſp. conc. ant. neg. conſeq. Ratio eſt, quia ad unionem requiritur, ut id, in quo extrema dicuntur conjuncta, ab iis ſit diſtinctum: at natura divina, ratione cujus perſonæ dici poſſent unitæ, a perſonis realiter non diſtinguitur: *Nam* (ait Concilium Toletanum XI. in profeſſione fidei) *& ſi de ſingulis perſonis interrogemur, Deum neceſſe eſt fateamur.*

QUÆSTIO IV.

Utrum omnia nomina in divinis de ſe invicem prædicari poſſint.

Not. 1. Nomina abſoluta ſunt ea, quibus eſſentia divina, aut illius attributa ſignificantur. Nomina vero relativa ſunt ea, quibus perſonæ, vel notiones exprimuntur.

Not. 2. Nomina, ſive ſint abſoluta, ſive ſint relativa, ſunt vel abſtracta, vel concreta. Priora ſunt ea quæ exprimunt formam ſine ſubjecto, ut ſunt deitas, ſapientia, paternitas, filiatio, & alia hujuſmodi; poſteriora

Digitized by Google

riora e contra ſignificant formam cum ſubjecto, ſeu ſubjectum habens formam.

Not. 3. Concreta ſubdividuntur in adjectiva, ut ſunt ſapiens, bonus: & in ſubſtantiva, ut Deus, Dominus. Quæri igitur poteſt 1. utrum & quomodo nomina abſoluta ſive in abſtracto, ſive in concreto, prædicari poſſint de relativis; 2. utrum relativa de abſolutis.

CAPUT PRIMUM.

Utrum abſoluta de relativis prædicentur.

CONCL. 1. Nomina abſoluta abſtracta de perſonis non prædicantur in plurali, ſed tantum in ſingulari numero.

Probatur prior pars. Nomina prædicantur de ſubjecto, ad quod ſe habent per modum formæ: quælibet enim forma de ſuo ſubjecto poteſt prædicari: ſic humanitas ideo poteſt prædicari de homine, quod homo ſit illius ſubjectum, ſcilicet homo idem eſt, ac ſubjectum habens humanitatem: atqui nomina abſoluta abſtracta ſe habent reſpectu relationum, tamquam formæ reſpectu ſubjecti: quamvis enim ſine ſubjecto ſeu ſine perſonis, concipiantur, tamen a parte rei ſunt in perſonis, quæ concipiuntur per modum ſubjecti, in quo recipiuntur: ſic hæc propoſitio eſt vera: *Tres perſonæ ſunt deitas, immenſitas, omnipotentia.*

Probatur altera pars. Formæ quæ non multiplicantur, prædicari non poſſunt in plurali numero; nimirum pluralis numerus eſſentialiter includit multiplicitatem; atqui (ut jam obſervatum eſt) nomina abſoluta abſtracta, ſunt reſpectu perſonarum, veluti formæ; ergo de perſonis prædicari non poſſunt in plurali numero. Inde vero concluditur, hanc propoſitionem eſſe falſam: *Tres perſonæ ſunt deitates, immenſitates, omnipotentiæ.*

CONCL. 2. Nomina abſoluta concreta, ſi ſubſtantiva ſint, de tribus perſonis prædicantur in numero ſingulari, non autem in plurali.

Probatur. Nomina abſoluta concreta, ſi ſubſtantiva ſint, ſignificant formam per modum ſubſtantiæ, ſeu per modum rei quæ non indiget alio, tanquam ſubjecto, cui inhæreat; atqui quod ſignificat formam per modum ſubſtantiæ, de perſonis divinis prædicari non poteſt in plurali numero, ſed tantum in ſingulari; nam ſi prædicaretur in plurali numero, multiplicari poſſet: at quod ſignificat formam per modum ſubſtantiæ, multiplicari non poteſt, cum in divinis ſubſtantia ſit immultiplicabilis: ergo &c. Hinc autem concluditur, falſam eſſe hanc propoſitionem: *Tres perſonæ ſunt tres dii:* ſiquidem in ea propoſitione Deus dicitur ſubſtantive, ac proinde prædicari non poteſt in plurali numero. Patres eo principio nixi, conſtanter aſſeruerunt, tres perſonas unum dici Deum, non plures deos, *Omnes, quos legere potui, qui ante me ſcripſerunt de Trinitate, quæ eſt Deus, divinorum librorum veterum & novorum Catholici tractatores hoc intenderunt* (verba ſunt Auguſtini lib. 1. de Trinitate c. 4.) *ſecundum Scripturas docere, quod Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus unius ejuſdemque ſubſtantiæ inſeparabili æquitate divinam inſinuent unitatem: Ideoque non ſint tres dii, ſed unus Deus.*

Objicies 1. Terminus iſte, *Res*, eſt nomen ſubſtantivum: atqui, *Res*, de tribus perſonis prædicatur in plurali numero, nempe recte dicitur quod tres perſonæ ſint tres res: ergo nomina ſubſtantiva de perſonis prædicantur in plurali numero. Minor propoſitio, in qua poſita eſt difficultas, videtur eſſe Auguſtini, qui l. 1. de Doctrina Chriſtiana, cap. 5. ſic loquitur: *Res quibus fruendum eſt, ſunt Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus.*

Reſp. diſt. maj. Terminus iſte, *Res*, eſt nomen ſubſtantivum tranſcendens, quia tum in abſolutis tum in relativis imbibitur, quemadmodum ens imbibitur (ut ajunt) & in ſubſtantia & in accidente, conc. maj. Eſt nomen ſubſtantivum, & non eſt tranſcendens, neg. maj. Ex eo principio ſequitur, vocem, *Res*, prædicari poſſe & de relativis & de abſolutis: cum hoc tamen diſcrimine quod in plurali numero prædicetur de relativis, quia relativa ſunt plura; e contra vero de abſolutis prædicetur in ſingulari numero: quia (ut ſæpius a nobis dictum eſt) in divinis abſoluta non multiplicantur, ſed ſunt unum & idem. Hinc autem colligitur, hanc propoſitionem, *Tres perſonæ ſunt tres res*, eſſe veram, ſi, *Res*, ſumatur relative, tunc enim ſenſus eſt, quod in Deo ſint tres relativæ: eſſe e contra falſam, ſi, *Res*, ſubſtantialiter & abſolute ſumatur.

Objicies 2. Ut nomina dicantur in plurali numero, ſufficit, ut ſuppoſita multiplicentur: ergo, cum in SS. Trinitate ſuppoſita, ſeu perſonæ multiplicentur, nomina ſubſtantiva concreta de perſonis divinis in numero plurali prædicari poſſunt. Probatur ant. Si per divinam potentiam una numero albedo in tribus ſubjectis reperiretur, poſſet de illis ſubjectis in numero plurali prædicari, quia licet non eſſet multiplex albedo, eſſet tamen multiplex ſuppoſitum: quemadmodum igitur, in ea ſuppoſitione, hæc propoſitio: *Tria ſunt alba*, eſſet vera: ita & in divinis, illa, *Tres ſunt Domini*, debet eſſe vera.

Reſp. diſt. ant. Ubi nomina adjectiva dicantur in plurali numero, ſufficit, ut ſuppoſita multiplicentur, conc. ant. nomina ſubſtantiva, neg. ant. Ratio eſt, quia nomina ſubſtantiva ſignificant formam & ſuppoſitum tamquam unum ſubſiſtens, proindeque, ut multiplicentur, neceſſe eſt, ut tum forma

tum

Digitized by Google

tum ſuppoſitum multiplicetur, adjectiva vero ſignificant tamquam duo, formam ſcilicet ut in ſuppoſito exiſtentem: Unde cum album ſit adjectivum nomen, Dominus e contra ſit ſubſtantivum, mirum non eſt, ſi album in caſu, de quo agitur in argumento, dicatur pluraliter, Dominus vero dici non poſſit niſi in ſingulari numero. Ex eo diſcrimine quod inter adjectiva, & ſubſtantiva nomina reperitur, Sylvius colligit, quod ſi tres perſonæ aſſumerent unam naturam, tres perſonæ eſſent unus homo propter unitatem naturæ aſſumptæ; & ſi una tantum perſona aſſumeret duas humanas naturas, eſſet quoque unus homo tantum propter unitatem ſuppoſiti. In utraque illa ſuppoſitione nomen ſubſtantivum, *Homo*, non multiplicaretur, quia (ut dictum eſt) ad multiplicationem nominis ſubſtantivi, ſatis non eſt, quod aut forma aut ſuppoſitum multiplicetur, ſed præterea requiritur ut utrumque, forma nimirum & ſuppoſitum multiplicentur.

Objicies 3. Nomen iſtud, *Perſona*, eſt nomen concretum ſubſtantivum: atqui prædicatur in plurali numero; quemadmodum enim vera eſt hæc propoſitio; *Tres perſonæ ſunt unus Deus*: ita etiam vera eſt hæc alia: *unus Deus eſt tres perſonæ*: ergo nomina concreta, quamvis ſint ſubſtantiva, prædicantur in plurali numero.

Reſp. diſt. maj. Nomen, *Perſona*, eſt nomen concretum, relativum conc. maj. non relativum, neg. maj. Nomina relativa, quæ Patri, Filio, & Spiritui ſancto communia ſunt, ut eſt perſona in genere, prædicantur in plurali numero, quia formæ quæ per illa nomina relativa ſignificantur, a parte rei multiplicantur in divinis: unde cum plures ſint perſonalitates, quæ ſunt formæ per vocem, *Perſona*, ſignificatæ, mirum non eſt quod perſonæ in plurali numero prædicentur: at idem de nominibus abſolutis, ſeu, eſſentialibus, dici non poteſt, cum forma, quam ſignificant, revera non multiplicetur in divinis.

CONCL. 3. Nomina adjectiva concreta, de divinis perſonis prædicantur in plurali numero.

Probatur. Ea prædicantur de perſonis plurali numero, quæ multiplicatis ſuppoſitis, concipiuntur multiplicari: atqui nomina adjectiva, multiplicatis ſuppoſitis, concipiuntur multiplicari, quia (ut dictum eſt) ſignificant duo, formam nimirum & ſubjectum, in quo forma reperitur: Hinc concludendum eſt, hanc propoſitionem, *Totæ tres perſonæ ſunt coæternæ & coæquales*, quæ legitur in ſymbolo quod Athanaſio tribuitur, veram eſſe. Nec mirum; ſenſus enim illius eſt quod tres divinæ perſonæ habeant unam ac eamdem æternitatem: unde propter multiplicationem ſuppoſitorum, ſeu perſonarum, coæternum, cum nomen ſit adjectivum, prædicatur in plurali numero.

Objicies. Increatus, immenſus, æternus, ſunt nomina adjectiva, & tamen, licet in divinis multiplicentur ſuppoſita quibus tribuuntur, non prædicantur in plurali numero, ſed in ſingulari tantum. *Increatus Pater*, (inquit auctor Athanaſiani ſymboli) *increatus Filius, increatus Spiritus ſanctus: Immenſus Pater, immenſus Filius, immenſus Spiritus ſanctus: Æternus Pater, æternus Filius, æternus Spiritus ſanctus. Et tamen non tres æterni, ſed unus æternus: Sicut non tres increati, nec tres immenſi, ſed unus increatus & unus immenſus*: Ergo falſa eſt regula, qua ſtatuitur, nomina adjectiva prædicari pluraliter, cum de multis ſuppoſitis prædicantur.

Reſp. diſt. ant. Increatus, immenſus, æternus, ſunt nomina adjectiva, quæ nonnumquam ſumuntur ſubſtantive, conc. ant. quæ nuſquam ſumuntur ſubſtantive, neg. ant. Nomina de quibus agitur, ſunt quidem in ſe adjectiva, ſed quæ tamen ab auctore Athanaſiani ſymboli ſubſtantive ſumuntur: *Dicimus enim* (inquit S. Thomas 1. par. q. 39. art. 3.) *vel tres ſapientes, & tres æternos, & increatos, & immenſos, ſi adjective ſumantur. Dicimus unum increatum, immenſum, & æternum, ut Athanaſius dicit*. Igitur Athanaſiani ſymboli ſenſus eſt, quod tres ſint, de quibus eadem ſapientia, eadem æternitas, eadem immenſitas prædicari poſſunt. Eadem quoque ratione, hoc eſt, ſubſtantive, ſumitur nomen *Omnipotens* a Patribus Concilii Toletani XI. qui in fidei profeſſione ſic loquuntur: *Item & Pater omnipotens, & Filius omnipotens, & Spiritus ſanctus omnipotens, ſingulariter dicitur; nec tamen tres omnipotentes, ſed unus omnipotens; ſicut & unum lumen, unumque principium prædicatur*. E contra idem Athanaſiani ſymboli auctor eadem nomina, paullo poſt, adjective ſumpſit, dicens: *Totæ tres perſonæ coæternæ ſibi ſunt & coæquales*. Adjective pariter ſumpta ſunt a Concilio Lateranenſi IV. c. 1. ubi hæc habentur: *Pater generans, Filius naſcens, & Spiritus ſanctus procedens; conſubſtantiales & coæquales, omnipotentes, & coæterni*.

CAPUT II.

Utrum in divinis relativa de eſſentialibus prædicentur.

CONCL. 1. In divinis nomina relativa, ſi adjectiva ſint, de eſſentialibus non prædicantur.

Probatur 1. Si nomina relativa, quæ adjectiva ſunt, de eſſentialibus prædicarentur, *Generans, Spirans, Generata, Spirata, Procedens*, dici poſſent de eſſentia divina; illa enim nomina ſunt relativa & adjectiva ſimul: atqui (ut adverſus Joachim Abbatem defi-

Digitized by Google

definiit Concilium Lateranenſe IV. cap. 2.) Generans, Spirans, Generata, Spirata, Procedens, dici non poſſunt de eſsentia: ergo &c.

CONCL. 2. In divinis relativa, ſi ſubſtantiva ſint, poſſunt de eſsentialibus prædicari.

Probatur. Quæ ſunt realiter idem cum eſſentialibus, de iis prædicari poſſunt: atqui in divinis relativa, ſive ſint abſtracta, ſive concreta, ſunt idem realiter cum eſsentialibus, cum Deus ſit ens maxime ſimplex, ac expers omnis compoſitionis, ſive realis, ſive mentalis: ergo &c. Ex eo autem argumento concluditur, iſtas propoſitiones eſse veras: *Eſſentia eſt tres perſonæ. Eſſentia eſt Pater. Eſſentia eſt Filius. Eſsentia eſt perſonalitas. Eſſentia eſt Paternitas. Eſſentia eſt Filiatio, Spiratio*: Et ita de ceteris.

Objicies 1. Trinitas eſt nomen relativum: atqui trinitas prædicari non poteſt de eſsentia; ſiquidem quod prædicatur de eſsentia, prædicatur de ſingulis perſonis; ſcilicet quod eſsentiæ convenit, eſt commune tribus perſonis: ſed trinitas non prædicatur de ſingulis perſonis: alioquin (quod abſurdum eſt) vera eſset hæc propoſitio: *Pater eſt trinitas*.

Reſp. ad 1. neg. min. Ad 2. diſt. maj. Quod prædicatur de eſsentia concepta ſine notionibus, prædicatur de ſingulis perſonis, conc. maj. de eſsentia concepta cum notionibus, neg. maj. In hac propoſitione, *Eſſentia eſt Trinitas*, eſsentia non ſupponit pro eſſentia ſine notionibus, ſed pro eſsentia cum notionibus concepta; ſiquidem nomen iſtud *Trinitas*, quod in propoſitione adjungitur eſsentiæ, determinat hoc aliud nomen *Eſſentia*, ad eſsentiam cum notionibus conceptam; at falſum eſt, eſsentiam cum notionibus, hoc eſt cum Paternitate, Filiatione, & Spiratione paſſiva conceptam, non eſse Trinitatem.

Objicies 2. Inferiora non prædicantur de ſuperioribus; ſic homo, cum ſit quid inferius reſpectu animalis, non prædicatur de animali, ſaltem eſsentialiter, alioquin omne animal deberet eſse homo: Atqui in divinis nomina relativa ſunt inferiora reſpectu eſſentialium; nempe quod eſt minus commune, eſt inferius reſpectu ejus quod eſt magis commune: ſed relativa ſunt minus communia, quam eſsentia, cum relativa in ſingulis perſonis non reperiantur: neque enim in Patre eſt Filiatio, e contra vero eſsentia ſingulis tribus perſonis communis eſt: ergo &c.

Reſp. ad 1. conc. maj. neg. min. Ad 2. neg. min. Ad 3. diſt. ant. Relativa in ſingulis perſonis non reperiuntur ſecundum modum ſignificandi, conc. ant. ſecundum entitatem, neg. ant. Paternitas v. g. ſumpta ſecundum modum ſignificandi, non eſt in Filio, quia ſic accepta, dicit perſonam generantem; at eſt in Filio ſecundum entitatem, cum a parte rei non diſtinguatur ab eſsentia, quæ eadem eſt in tribus perſonis: Hinc autem patet, eſſentiam & perſonas non ſe habere in divinis, ſicut univerſale & ſingulare. Deſumpta eſt illa reſponſio ex S. Thoma, qui 1. p. q. 39. art. 6. ſic loquitur: *Ad ſecundum dicendum, quod cum dicitur, Deus, vel Divina eſſentia eſt Pater, eſt prædicatio per identitatem, non autem ſicut inferioris de ſuperiori: quia in divinis non eſt univerſale & ſingulare. Unde ſicut eſt per ſe,* (hoc eſt eſſentialiter) *iſta, Pater eſt Deus; ita & iſta, Deus eſt Pater, & nullo modo per accidens.*

QUÆSTIO V.

Utrum nomina eſſentialia ſupponant pro relativis.

Not. PRæſuppoſita diviſione nominum eſsentialium in abſtracta & concreta, quærendum eſt 1. utrum nomina eſsentialia abſtracta ſupponant, ſeu, in propoſitionibus, quarum ſunt ſubjectum, ſumantur pro relativis, hoc eſt, pro perſonis: 2. utrum idem dici poſſit de iiſdem nominibus eſsentialibus, ſi ſint concreta.

CAPUT I.

Utrum nomina eſſentialia abſtracta pro perſonis ſupponant.

CONCL. NOmina eſsentialia abſtracta non ſupponunt pro perſonis.

Probatur. Eſsentia, deitas, ſapientia, bonitas, ſunt nomina eſsentialia abſtracta, quippe quæ ſignificent formam ſine ſubjecto: atqui nomina illa non ſupponunt pro perſonis; nempe ſi pro perſonis ſupponerent, iſtæ propoſitiones eſsent veræ: *Eſſentia generat, Eſſentia ſpirat*; atqui veræ non ſunt eæ propoſitiones. Nam 1. id definiit Concilium Lateranenſe IV. cap. 2. ubi ſic de ſubſtantia, ſeu eſsentia, ſeu natura divina loquitur; *Et illa res non eſt generans, neque genita, neque procedens*: ergo &c. 2. Eſsentia generaret ſe ipſam, eadem ſcilicet numero eſt eſsentia in tribus perſonis; atqui idem ſe ipſum generare non poteſt; docet enim ratio naturalis, producens diſtingui debere a producto.

Objicies 1. Patres qui adverſus Arianos pugnarunt, ſæpius aſseruerunt, hoc eſse diſcrimen inter Verbum & creaturas, quod iſtæ ſint ex nihilo, illud vero ſit de ſubſtantia Patris. Qui manus cum Sabellianis conſeruerunt, non raro ſcripſerunt, Patrem eſse fontem ac principium totius deitatis. Symbolum Conſtantinopolitanum docet, Verbum eſse lumen de lumine. Ex iis autem locis ſic conficitur argumentum. In mox laudatis textibus ſubſtantia, deitas, lumen, quæ ſunt nomina abſtracta, pro perſonis ſupponunt; alioquin dicendum eſset, ſubſtantiam Patris gene-

Digitized by Google

generare, deitatem habere principium, lumen oriri a lumine, quod tamen ex Concilio Lateranenſi IV. eſt omnino falſum; ergo nomina abſtracta ſupponunt pro perſonis.

Reſp. ad 1. neg. maj. ſeu, nego, in laudatis Patrum textibus nomina *Subſtantiæ*, *Deitatis*, *Luminis*, pro perſonis ſupponere. Ad 2. neg. ſequelam maj. ſeu, nego, ſequi quod alioquin ſubſtantia generaret, quod Deitas haberet principium, quod lumen, hoc eſt, eſsentia, oriretur a lumine. Ratio eſt 1. quia cum Patres dicunt Verbum eſse *de ſubſtantia Patris*, non ſumunt præpoſitionem, *De*, pro præpoſitione quæ denotet, ſubſtantiam Patris eſse principium productivum, ſed tantum pro aliquo quod ſignificet veluti cauſsam materialem, ita ut ſenſus ſit, quod, cum creaturæ ſint ex nihilo, Verbum e contra non ſit (ut contendebant Ariani, cum quibus iis in locis Patres manus conſerebant) ex nihilo, ſed ex Patris ſubſtantia, non quidem per exſciſſionem aut partitionem, ut frutex ex arbore (ut iidem Ariani ſequi contendebant ex Catholicorum doctrina) ſed per communicationem: Ita ut Pater ſuam ſubſtantiam integre ac perfecte Verbo communicet. 2. Eodem modo intelligendi ſunt SS. Doctores, cum aſſerunt, Patrem eſſe totius Deitatis principium: nimirum *Deitatis* nomen ſumunt pro eſſentia, non quidem quod velint, deitatem a Patre aut generari, aut ſpirari; ſed quod deitas, hoc eſt, eſſentia, ceteris perſonis communicetur a Patre, tamquam a principio primo, ſeu quod a nullo alio ſuum eſſe recipiat. 3. Non aliud etiam volunt iidem SS. Doctores, cum ſcribunt, Verbum eſſe lumen de lumine, hoc eſt lumen pro eſsentia ſumunt, ita ut Verbum ſuum eſse recipiat a Patre, in quo eſt primigenia totius eſse divini origo.

Objicies 2. Voces iſtæ, *Res generans*, non ſupponunt pro eſsentia, ſed pro perſona, quia (ut ſæpius dictum eſt) eſsentia nec generat, nec generatur: atqui voces illæ, *Res generans*, non aliud ſunt, quam nomina abſtracta: neque enim dicunt formam in ſubjecto, ſeu eſsentiam in aliqua perſona: ergo nomina abſtracta pro perſonis ſupponunt.

Reſp. conc. maj. neg. min. Ratio eſt, quia voces de quibus agitur, *Res generans*, dicunt eſsentiam, non quidem ſempliciter & in ſe ſumptam, ſed reduplicative, prout eſt idem cum perſona Patris; ac proinde mirum non eſt, quod ea nomina pro perſonis ſupponant, ſiquidem abſtracta non ſunt, ſed concreta; dicunt enim eſsentiam prout eſt in Patre. Vide S. Thom. 1. p. q. 39. art. 5. ad quintum argumentum.

CAPUT II.

Utrum nomina eſſentialia concreta ſupponant pro perſonis.

CONCL. Nomina eſsentialia concreta pro perſonis ſupponunt.

Probatur. Deus eſt nomen eſsentiale concretum; ſignificat enim divinam eſsentiam ut in habente; quippe vox, *Deus*, nihil aliud eſt, quam habens divinitatem; atqui nomen, *Deus*, ſupponit pro perſona: ſiquidem illud nomen pro perſona ſupponit, cui tribuuntur generatio tum activa, tum paſſiva: ſcilicet (ut non ſemel dictum eſt) eſsentia in ſe ſumpta, nec generat, nec generatur; atqui nomini, *Deus*, tribuuntur generatio, tum activa, tum paſſiva; hæc enim in ſymbolo leguntur: *Deum verum de Deo vero*: hæc etiam apud Auguſtinum lib. 5. de Trinit. c. 14. *Verbum ergo Dei Patris unigenitus Dei Filius, per omnia Patri ſimilis & æqualis, Deus de Deo, lumen de lumine, ſapientia de ſapientia, eſſentia de eſſentia*, &c.

Objicies 1. In hac propoſitione, *Deus creat*, nomen, *Deus*, ſupponit pro eſsentia, non autem pro perſona: ſiquidem vox, *Creat*, non eſt terminus relativus, aut notionalis, ſed abſolutus: ergo nomina concreta eſsentialia non ſupponunt pro perſonis.

Reſp. conc. ant. diſt. conſeq. Ergo nomina concreta eſsentialia non ſupponunt pro perſonis per accidens, conc. conſeq. per ſe, neg. conſeq. Nomina concreta, per ſe, hoc eſt, in ſe conſiderata, ſignificant perſonas, quia (ut dictum eſt) ſignificant naturam divinam ut in habente: per accidens tamen ſignificant eſsentiam, cum nimirum aliquid additur, quod illa nomina ad ideam eſsentiæ determinet; Ejus autem generis eſt vox *Creat*, ſeu determinat vocem *Deus*, ut pro eſſentia ſupponat.

Inſtabis. Vox, *Creat*, ſignificat actionem: atqui voces quæ ſignificant actionem, ſupponunt pro perſona, quia (ut ajunt) actiones ſunt ſuppoſitorum: ergo, &c.

Reſp. conc. maj. diſt. min. Voces quæ ſignificant actionem, ſupponunt pro perſona, minus præcipue, & indirecte, conc. min. præcipue & directe, neg. min. Actio præcipue ac directe ſignificat formam, ratione cujus effectus producitur, minus vero præcipue ac indirecte perſonam, quia perſona non per ſe, ſed tantum per formam, quæ in ea veluti in ſubjecto recipitur, operatur: proindeque cum perſonæ divinæ non agant ad extra ratione ſui; neque enim Pater v. g. ut Pater eſt, mundum produxit, ſed tantum ratione Deitatis, neceſse eſt, ut actiones ad extra præcipue ſignificent eſsentiam divinam, minus vero præcipue perſonas, in quibus ſupponitur exiſtere.

Obji-

Digitized by Google

Objicies 2. Si vox, *Deus*, quæ nomen eſt concretum, pro perſona ſupponeret, iſta propoſitio, *Unus Deus eſt Pater & Filius & Spiritus ſanctus*, eſſet falſa: ſed abſurdum eſt conſequens: ergo, &c. Probatur maj. Propoſitio de qua agitur, eſt omnino idem cum iſta, *Una perſona eſt Pater Filius & Spiritus ſanctus*: in iſta enim, ſicut & in illa, perſona eſt ſubjectum propoſitionis, idem pariter eſt prædicatum; atqui hæc falſa eſt; ergo & illa.

Reſp. ad 1. neg. maj. Ad 2. neg. pariter maj. Ad 3. diſt. ant. In iſta propoſitione perſona eſt ſubjectum diverſo modo, quo in alia, conc. ant. eodem modo, neg. ant. In iſta: *Perſona eſt Pater & Filius & Spiritus ſanctus*, vox perſona, quæ eſt ſubjectum, determinate ſumitur, hoc eſt, pro una tantum perſona: e contra vero in iſta alia: *Unus Deus eſt Pater, Filius & Spiritus ſanctus*, vox *Deus*, ſupponit pro perſonis indeterminate, ita ut ſenſus ſit, tres perſonas, quæ unam habent eſſentiam, eſſe Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum.

Quæres, utrum ſint aliquæ regulæ ad cognoſcendum, quandonam vox, *Deus*, in aliqua propoſitione ſupponat pro perſona, & quandonam pro natura.

Reſp. plures eſſe regulas, quibus cognoſci poteſt, quandonam vox, *Deus*, aut pro perſona, aut pro natura ſupponat: Eas autem regulas Sylvius ad ſubſequentes reducit.

Regula I.

Quando huic nomini, *Deus*, nihil adjungitur quod ejus ſignificationem reſtringat, vel determinet, ſupponit pro natura communi, ſive pro illo ſingulari ſimpliciſſimo, quod eſt natura divina ut communis, immo ut realiter idem cum tribus perſonis: ac per conſequens, æque principaliter & primo ſupponit pro perſona ac pro natura, ut videre eſt in hac propoſitione: *Soli Deo & honor & gloria.*

Regula II.

Quando iſti nomini, *Deus*, tribuitur actus eſſentialis, qui perſonis convenit ratione eſſentiæ, tunc nomen, *Deus* principaliter, ac primario ſupponit pro eſſentia; minus autem principaliter, & ſecundario pro perſonis: ut in hac propoſitione, *Deus creat*; nam creare non convenit Patri, quia eſt Pater; aut Filio, quia Filius eſt; ſed ſingulis perſonis competit ratione divinæ naturæ.

Regula III.

Quando eidem nomini, *Deus*, tribuitur talis actus vel proprietas eſſentialis, quæ convenit eſſentiæ ſecundum quod ipſa diſtinguitur a perſonis, tunc ſupponit tantum pro eſſentia: ut in his propoſitionibus, *Deus eſt communis tribus perſonis*, *Deus eſt Trinus*, *Deus eſt Trinitas*, videre eſt.

Regula IV.

Quando eidem nomini, *Deus*, tribuitur actus vel proprietas notionalis, tunc ſupponit pro perſona, eaque vel una, vel pluribus, ſecundum quod exigit proprietas ipſi attributa. Unde in hac propoſitione, *Deus generat Deum*, ſubjectum ſupponit pro perſona Patris, & prædicatum pro perſona Filii: In iſta vero, *Deus ſpirat Deum*, ſubjectum ſupponit pro Patre & Filio, prædicatum vero pro ſolo Spiritu ſancto. Hactenus laudatus auctor.

Tota fuit hæc ſexta Diſſertatio in aſſignandis, exponendiſque terminis, quibus, cum de Trinitate loquimur, uti debemus, ne dicendi modus aut Sabellii, aut Arii, aut Macedonii erroribus faveat: nempe præ oculis habuimus veriſſimam hanc Auguſtini de hocce myſterio agentis ſententiam lib. 1. de Trinitate, cap. 3. *Nec periculoſius alicubi erratur; nec laborioſius aliquid quæritur; nec fructuoſius aliquid invenitur.* Sed hæc de tanto myſterio ſint ſatis.

Digitized by Google

INSTITUTIONES THEOLOGICÆ AD USUM SEMINARIORUM.

PARS TERTIA.

De Deo Creatore.

IN duplici noſtrarum Inſtitutionum priore parte ſecuti S. Thomæ methodum, Deum in ſe, hoc eſt, prout eſt unus in eſſentia, & trinus in perſonis, perpendimus: in hac, quæ tertia eſt, de eo, prout per creaturarum productionem veluti exit a ſemetipſo, diſſeremus.

Cum autem inter creaturas nonnullæ ſint quæ ſunt omnino ſpirituales, ut Angeli; aliquæ prorſus materiales, ut corpora; aliæ vero ex ſpiritu & corpore conſtantes, ut homo; neceſſe eſt, ut hanc operis noſtri partem in tres diſſertationes dividamus. In priore dicemus de Angelis; in altera de aſpectabilis hujus univerſi productione; & in tertia de homine, ad cujus uſum condita ſunt omnia, quæ ſub ſenſus cadunt.

DISSERTATIO PRIMA.

De Angelis.

Not. ANgelorum nomine intelligimus ſubſtantias, quarum ſpecies inter Deum & hominem media ſit: ita ut Deo ſit inferior, & ſuperior homine. Quæ autem ad ejuſmodi ſubſtantias pertinent, reduci poſſunt ad earum exiſtentiam, naturam, auctorem, proprietates, meritum, peccatum, ordines.

QUÆSTIO PRIMA.

De exiſtentia Angelorum.

Not. PLures ex veteribus Philoſophis negarunt Angelorum exiſtentiam. Ejuſmodi autem erroris hancce cauſſam tradit S. Thomas 1. par. quæſt. 59. art. 1. *Ignorantes* (inquit) *vim intelligendi, & non diſtinguentes inter ſenſum & intellectum, nihil eſſe exiſtimaverunt in mundo, niſi quod ſenſu & imaginatione apprehendi poteſt. Et quia ſub imaginatione non cadit, niſi corpus, exiſtimarunt, quod nullum ens eſſet, niſi corpus*, Sadducæi inter Judæos in eumdem errem impegerunt: nempe palmarium erat apud ipſos principium, nullum ens creatum exiſtere, quod corpus non eſſet: *Sadducæi dicunt* (verba ſunt Scripturæ, Actorum 23.) *non eſſe reſurrectionem, neque Angelum, neque Spiritum.*

Not. 2. Ut in capite, de quo agitur, philoſophos confutemus, ex naturali ratione petenda ſunt argumenta; e contra ut impugnemus Sadducæos, proferendi ſunt Scripturarum textus, & quidem præcipue ex quinque libris Moyſis, quos ſolos (ut ſcribit Hieronymus in cap. 28. Matthæi) inter divinos admittebant. Igitur quærendum eſt 1. utrum Angelorum exiſtentia poſſit probari ratione naturali: 2. utrum ex Scriptura demonſtrari poſſit.

CONCLUSIO 1. Angelorum exiſtentia, probabiliter quidem, ſed non demonſtrative, poteſt oſtendi ratione naturali.

Probatur prior pars 1. Conveniens fuit, ut Deus creaturas produceret, quæ remanentes in eſſe creaturæ, ejus eſſent ſpeciei, quæ Deo perfecte ſimilis eſſet: id enim univerſi a Deo creati decus expetere videbatur. Atqui Angeli, ex ſuppoſitione quod exiſtant, ſunt ejuſmodi: ſcilicet intellectu & voluntate prædıti ſunt, & præterea, materiæ cujuslibet ſunt expertes: ergo &c. Deſumptum eſt illud argumentum ex S. Thoma 1. part. q. 50. art. 1. in corpore. 2. Ipſis ſenſibus patet, energumenos exiſtere, ſeu, homines qui ea faciunt aut dicunt, quæ probant eos ab aliqua ſuperiore intellectuali cauſſâ moveri: ſcilicet illi homines ignotis linguis loquuntur, res maxime abſconditas retegunt, narrant quæ in diſſitis regionibus aguntur: atqui ea cauſſa ſuperior eſt Angelus; neque enim quæ mox relata ſunt, homo per ſe facere poteſt; ea quoque Deus non operatur, cum plerumque contingat, homines illos obſeſſos, licet alioquin pios, in enormes blaſphemias erumpere; ac proinde cauſſa illa ſuperior non eſt alia quam Angelus nequam.

Probatur altera concluſionis pars. *Primo*, ut ratione naturali quæ ſit a priori, ſeu per cauſſam, demonſtretur Angelorum exiſtentia, neceſſe eſt ut oſtendatur, eam neceſſario ſequi ex Dei exiſtentia, ita ut hoc enthymema ſit verum: *Deus exiſtit: ergo exiſtunt Angeli*: atqui Angelorum exiſtentia non ſequitur neceſſario ex Dei exiſtentia: ſiquidem Angeli non neceſſario, ſed libere a Deo creati ſunt: nec mirum; illius enim tum eſſe, tum beatitudo nequaquam ab Angelorum eſſe dependet.

Digitized by Google

Secundo, exiſtentia Angelorum demonſtrari non poteſt demonſtratione quæ ſit à poſteriori, ſeu ex effectis: Argumentum enim quod petitur ex convenientia, non eſt demonſtrativum, ſed probabile tantum: ſcilicet Dei reſpectu, nec eſt conveniens, ut producatur creatura, quæ perfecte, in quantum creatura poteſt, eſſe Dei repræſentet. Non majorem habet vim aliud argumentum, quod ab energumenis deſumptum eſt: ea enim quæ in iis facultatem naturalem ſuperare videntur, abſolute loquendo, aut in Deum, ſi per ſe mala non ſint, aut in hominis corruptionem, ſi mala ſint, refundi poſſunt.

Objicies. Nonnulli Philoſophi agnoverunt Angelorum exiſtentiam. Plato tum in Timæo, tum in Convivio, ſæpius Angelorum meminit, eoſque inter Deum & hominem medios facit. Ariſtoteles lib. 8. Phyſicorum ſcribit, aſtra ab Angelis moveri: ergo exiſtentia Angelorum ſola ratione naturali poteſt oſtendi.

Reſp. diſt. conſeq. Exiſtentia Angelorum ſola naturali ratione poteſt oſtendi probabiliter, conc. conſeq. demonſtrative, neg. conſeq. Solutio patet ex iis, quæ hucuſque dicta ſunt. Addendum eſt, Platonem ex Moyſis Pentateucho, quem, Auguſtino teſte, legerat, Angelorum exiſtentiam deſumpſiſſe.

CONCLUSIO 2. Angelorum exiſtentia poteſt adverſus Sadducæos Scripturis demonſtrari.

Probatur 1. Non eſt dubium, quin ex novo teſtamento demonſtretur Angelorum exiſtentia: *Angeli eorum* (ait Chriſtus Matthæi 18.) *ſemper vident faciem Patris*. Apoſtolus ad Hebræos 1. docet, Chriſtum ideo eſſe majorem Angelis, quod iſti ſint adminiſtratorii ſpiritus; ille e contra ſit Dei Filius: *Tanto* (inquit) *melius Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hereditavit*. Hinc Auguſtinus concludit, fas non eſſe, ſanctorum illorum ſpirituum exiſtentiam in dubium revocare: *Angelos* (ait in Pſ. 103.) *novimus ex fide, & multis apparuiſſe ſcriptum legimus, & tenemus, nec inde dubitare fas nobis eſt*.

2. Non minus efficacia argumenta peti poſſunt ex Pentateucho Moyſis, quem ſolum inter veteris teſtamenti libros admittebant Sadducæi. Geneſeos cap. 16. Angelus Domini Agari perſuadet, ut redeat ad Abrahami domum. Capite 19. duo Angeli Sodomam proficiſcuntur, & apud Loth Abrahami nepotem hoſpitantur. Capite 24. Abrahamus famulum ſuum mittens in Meſopotamiam, ſic loquitur, *Dominus Deus cæli mittet Angelum ſuum coram te*. Eorum quoque fit mentio Exodi 14. Numerorum 22, unde ſic arguitur. Illi exiſtunt, de quibus tanquam de perſonis exiſtentibus Pentateuchus loquitur: atqui Pentateuchus de Angelis loquitur tanquam perſonis exiſtentibus: ergo, &c.

Dices cum Sadducæis, Pentateuchum Angelorum nomine non intelligere ſpiritus, perſonas, aut ſubſtantias per ſe ſubſiſtentes; ſed inſpirationes occultas, quibus quaſi Dei nunciis homines de Dei voluntate certiores facti fuerint.

Verum facile refelli poteſt ea reſponſio, Siquidem Pentateuchus, non minus quam alii veteris teſtamenti libri, de Angelis tamquam de perſonis, ſive ſubſtantiis per ſe ſubſiſtentibus, loquuntur: nimirum eis facta ac officia tribuunt, quæ ſolis perſonis, non autem meris animi cogitationibus, convenire poſſunt; v.g. cum dicunt Angelos aliquibus apparuiſſe, Patriarchis in via fuiſſe comites ſub humana ſpecie latentes, cum hominibus manducaſſe, Dei miniſtros eſſe, nonnunquam beneficiis homines cumulaſſe, aliquando vero caſtigaſſe pœnis.

Objicies 1. cum Sadducæis. Si Angeli eſſent perſonæ, ſeu ſubſtantiæ per ſe ſubſiſtentes, Moyſes Geneſis 1. recenſens Mundi ac partium ejus creationem, debuiſſet Angelorum mentionem facere: ſcilicet periculum alioquin fuiſſet, ne Judæi, pro quibus præſertim Geneſis ſcribebatur, ex illo Moyſis ſilentio colligerent, Angelos non fuiſſe creatos; ac proinde deos eſſe, quibus divinus cultus deberetur: atqui Moyſes rerum creationem deſcribens, Angelorum mentionem non facit: ergo &c.

Reſp. neg. maj. Ratio eſt, quia ut idololatriæ periculum Judæis eriperetur, ſatis fuit earum rerum creationem expreſſe recenſere, quæ idololatriæ cauſſam præbere potuiſſent: at ejuſmodi erant ſolæ res corporeæ, ut ſol, luna, ſtellæ, ejuſque generis alia; compertum eſt enim præteritorum temporum experientia, Judæos non ad rerum inſenſibilium, ut ſunt anima & angelus, ſed tantum ad rerum, quæ ſub ſenſus cadunt, adorationem fuiſſe propenſos. Præterea par fuit, ut Moyſes apud Judæos mere carnales de ſpiritualibus, ut ſunt Angeli, ſileret. *Nihil* (inquit Chryſoſtomus homil. 2. in Geneſim) *de inviſibilibus virtutibus* (expreſſe) *diſſerit, neque dicit: In principio fecit Deus Angelos vel Archangelos. Non ſimpliciter neque temere hanc nobis doctrinæ viam paravit: Judæis enim loquebatur, qui toti præſentibus rebus inhiabant, neque ſpirituale quidquam comprehendere valebant. Itaque eos a ſenſibilibus ad cognoſcendum univerſi opificem inducit*.

Inſtabis. Moyſes, qui rerum creationem Geneſis cap. 1. deſcribens, de Angelis tacuit, ſæpius in aliis ejuſdem libri capitibus de eis loquitur: ergo ne Judæis viderentur dii, Moyſes eorum creationem antea expreſſe recenſere debuiſſet, ſi Angeli aliud ſint, quam cogitationes a Deo hominibus infuſæ.

Reſp. neg. conſeq. Ratio eſt, quia Moyſes, cum poſtea de Angelis loquitur, ea dicit

quæ

Digitized by Google

quæ lectorem determinent ad judicandum, Angelos non eſſe deos, ſed creaturas: ſcilicet eorum mentionem non facit, niſi tanquam miniſtrorum ac nunciorum unius ac veri Dei: unde licet à Moyſe ad Sadducæos uſque Judæi omnes Angelorum tanquam ſubſtantiarum per ſe ſubſiſtentium exiſtentiam agnoverint: nuſquam tamen leguntur divinum eis cultum exhibuiſſe.

Objicies 2. Illi non exiſtunt, quorum nomen non eſt nomen perſonæ, ſed nuncii tantum: atqui nomen Angelorum non eſt nomen perſonæ, ſed nuncii tantum, juxta illud Auguſtini lib. 5. de Geneſi ad literam cap. 19. *Nuncii, Græce, Angeli dicuntur*, unde Chriſtus Matthæi 11. docet, Joannem Baptiſtam eſſe illum qui Malachiæ 3. hiſce verbis dictus fuerat Angelus: *Ecce ego mitto Angelum meum*: ergo &c.

Reſpondet Eſtius, aſſeritque 1. quod quamvis apud Græcos auctores Angelus ſit nomen officii, apud Hebræos tamen ei ſubſtantiæ ac perſonæ nomen reſpondeat.

Aſſerit 2. quod etſi *Angelus* officii nomen eſſe ſupponatur, inde tamen colligi non poſſit Angelum non eſſe perſonam; quemadmodum ex oratoris aut legati nomine colligi non poteſt, eum qui oratoris aut legati munere fungitur, non eſſe perſonam aut ſubſtantiam quæ per ſe ſubſiſtat.

Aſſerit 3. ideam, quæ tum in Scripturis, tum in Patribus voci *Angelus* reſpondet, eſſe ideam quæ non officium tantum, ſed perſonam officio fungentem menti exhibeat: unde (ut jam dictum eſt) Auguſtinus libro 5. in Geneſim, cap. 19. ſic loquitur, *Nuncii, Græce, Angeli dicuntur: quo nomine generali univerſa illa ſuperna civitas nuncupatur.*

QUÆSTIO II.

De Angelorum natura.

Not. Ut cum methodo quæſtio de Angelorum natura pertractetur, quærendum eſt 1. utrum Angeli natura ſint ſpirituales: 2. an ſint immortales: 3. utrum omnes Angeli ſpecie differant.

CAPUT PRIMUM.

Utrum Angeli natura ſint ſpirituales.

Not. 1. Duobus modis res aliqua dici poteſt ſpiritualis. Primo, quod ipſa non ſit corpus: ſecundo, quod per ſe nullum ordinem dicat ad corpus: ita ut neque ſit corporis forma, ſeu cum eo, tanquam materia, compoſitum efficiat; neque eo, tanquam inſtrumento, ad ſuas operationes indigeat: hic igitur eſt exponendum, utrum angelica ſubſtantia ſit eo duplici modo ſpiritualis.

CONCLUSIO 1. Angelica ſubſtantia eſt ſpiritualis, prout ſpirituale opponitur corpori.

Probatur. Subſtantia intelligens & volens eſt ſpiritualis, ſumendo ſpirituale prout opponitur corpori: atqui ſubſtantia angelica eſt intelligens & volens: ergo, &c. Minor eſt certa; unde probatur major. Corpus nec intelligere, nec velle poteſt; id enim nec intelligere nec velle poteſt, quod capax eſt ſolius motus localis: ſed corpus, quantumcumque ſubtile ſupponatur, capax eſt ſolius motus localis, nempe præter illam capacitatem nihil in eo concipimus: ergo &c.

Objicies. Auguſtinus pluribus in locis docet Angelos eſſe corporeos: atqui ſic voluit eſſe corporeos, ut nihil ſit in eis ſpirituale: ſi enim crediſſet, ſpirituale quid eis ineſſe, dixiſſet eſſe in Angelis animam, quemadmodum dicitur eſſe in homine; qui ſpiritu & corpore conſtat: ſed Auguſtinus nuſquam dixit animam in Angelis eſſe: immo libro ſecundo Retractationum cap. 11. quod in calce libri ſexti de Muſica Angelos appellaſſet *animarum beatarum atque ſanctarum* vocabulo, ſic corrigit: *Quan*[*d*]*oquidem hic nonniſi Angelos ſanctos intelligi volui: quos habere animas nuſquam me legiſſe in divinis eloquiis, canoniciſque recolo*: ergo, &c.

Reſp. ad 1. neg. min. Ad 2. neg. Ratio eſt, quia ea fuit Auguſtini conſuetudo, ut ſubſtantiis, de quibus Scriptura loquitur, non alia nomina tribueret, quam quæ Scriptura eis tribuit: unde quod Scriptura Angelos nuſquam appellarit *animarum* nomine, ideo S. Doctor lib. 2. Retractationum corrigit eum loquendi modum. Jam vero Auguſtinum nuſquam cenſuiſſe, Angelicam ſubſtantiam non aliud eſſe quam corpus, demonſtrari poteſt ex eo, quod innumeris in locis docuerit, Angelorum naturam multo eſſe excellentiorem humanâ: at id in ſuppoſitione, de qua agitur, falſum eſſet: nempe lib. 1. de Anima, & ejus origine, ad Renatum cap. 5. Vincentium Victorem redarguit, quod aſſeruiſſet animam hominis eſſe corpus: *Quod vero* (inquit) *eam non ſpiritum, ſed corpus eſſe contendis, quid aliud vult efficere, quam nos non ex anima & corpore, ſed ex duobus, vel etiam tribus conſtare corporibus?*

CONCLUSIO 2. Angelorum ſubſtantia non conſtat ex ſpiritu & corpore.

Probatur 1. ex Scriptura. Sacri codices Angelos vocant Spiritus: Hæc enim habentur Pſal. 103. *Qui facit Angelos ſuos ſpiritus*: quem quidem locum Apoſtolus ad Hebr. 1. exponit non de ventis, quos tamen aliunde conſtat eſſe aliqua ratione Dei nuntios, ſed de Angelis: *Et ad Angelos quidem dicit: Qui facit Angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos flammam ignis.* Et iterum ad Hebræos 1. *Nonne omnes ſunt adminiſtratorii ſpiritus?* Sic

 etiam

etiam idem Apoſtolus ad Epheſios 6. de ſpiritibus nequam loquitur: *Non eſt nobis colluctatio adverſus carnem & ſanguinem, ſed adverſus ſpiritualia nequitia in cæleſtibus*: Atqui iis locis Spiritus nomine intelligitur ſubſtantia, quæ non conſtat ex ſpiritu & corpore. Nam 1. iis in locis Scriptura per ſynecdochen, hoc eſt, ſumendo partem pro toto, non loquitur; ſcilicet nihil adjungit, quod Spiritus nomen ad incompletam ſubſtantiam reſtringat. 2. Scripturæ, cum Angelos vocant Spiritus, de iis eodem modo loquuntur, quo de hominibus, eos nimirum ſpiritus exhibent nobis tanquam perſonas, quæ Dei nomine quibuſdam miniſteriis funguntur: ergo, quemadmodum hominis nomine, Scripturæ completam ſubſtantiam intelligunt: ita & nomine Spiritus cum Angelos eo nomine deſignant. 3. Si Spiritus una eſſet Angelicæ ſubſtantiæ pars, & corpus altera, Scriptura alicubi proprio nomine expreſſiſſet completam illam ſubſtantiam, ex ſpiritu & corpore conſtantem, ſicut immuneris in locis, cum de homine loquitur, aſſerit eum ex anima & corpore conſtare: atqui Scriptura, cum de Angelis loquitur, nullibi proprio nomine expreſſit completam illam ſubſtantiam, quæ ex ſpiritu & corpore conſtet: ergo Spiritus nomen ſumpſit pro completa ac integra Angelorum natura.

Probatur 2. ex Patribus. Ignatius Martyr in Epiſtola ad Trallianos, Angelos vocat *incorporeas naturas*. Baſilius libro de Spiritu ſancto cap. 1. ut probet, omnem ſubſtantiam creatam eſſe obnoxiam mutationi, utitur argumento petito tum ex ſubſtantia corporea, tum ex incorporea, aitque Angelum hujus eſſe, hoc eſt, ſubſtantiæ incorporeæ. Gregorius Nyſſenus lib. 12. contra Eunomium, Angelos pariter nominat *incorpoream creaturam*. Euſebius Cæſarienſis lib. 4. de Demonſtratione Evangelia, cap. 1. ſcribit, *incorporeas quaſdam & intelligentes ac divinas virtutes eſſe Angelos & Archangelos, materia carentes & puros omnino ſpiritus*. Chryſoſtomus eadem ratione loquitur hom. 22. in Geneſim, & prima in Matthæum. Theodoretus quæſtione 20. in Geneſim, hanc affert rationem, cur homo ideo non ſit imago Dei, quod ſub ſenſus non cadat: *Alioquin* (inquit) *potius imagines Dei vocarentur Angeli & Archangeli, & omnes incorporea, utpote corporibus vacua, & ſine ulla mixtione minime aſpectabiles*. Joannes Damaſcenus lib. 2. de Fide cap. 3. Angelum definit *Subſtantiam intelligentem, materia atque corporis expertem*. Idem apud Dionyſium, ſi tamen auctor ſit libri de cæleſti hierarchia, videre eſt.

Laudatis Græcis Patribus ſubſcribunt plures Latini. Hieronymus in Epiſtola ad Avitum refellit Origenem, quod docuiſſet, *dæmones ob deliſta aereis corporibus eſſe veſtitos*. Leo Magnus in Epiſtola ad Turibium cap. 6. ſcribit, *fidem veram qua eſt Catholica, omnium creaturarum, ſive ſpiritualium, ſive corporearum, bonam confiteri ſubſtantiam*. Gregorius Magnus in quarto Moralium cap. 19. conceptis terminis aſſerit, Angelos cujuſque corporis expertes eſſe: *Angelus namque* (ait) *ſolummodo ſpiritus eſt: homo vero & ſpiritus eſt & caro*. Concilium Lateranenſe IV. idem, quod mox laudati Patres, ſenſit de Angelorum natura: *Creator omnium* (inquit c. 1. de Fide Cathol.) *qui ſua omnipotente virtute ſimul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, ſpiritualem & corporalem, angelicam videlicet & mundanam; ac deinde humanam quaſi communem ex ſpiritu & corpore conſtitutam*. Qui poſt Lateranenſe Concilium ſcripſere ſcholaſtici, in eamdem abierunt ſententiam, ſeu docuerunt, angelos eſſe corporis expertes, uno tamen excepto Cajetano, qui in Annotationibus ad ſecundum caput epiſtolæ ad Epheſios, ſcribit; dæmones (de ſanctis autem angelis idem non docet) ex ſpiritu & ſubtili quodam corpore compoſitos eſſe.

Ex iis vero tum Græcorum, tum Latinorum Patrum textibus ſic conficitur argumentum. Illi cenſuerunt, Angelos non eſſe ſubſtantias ex ſpiritu & corpore conſtantes, qui eos vocarunt incorporeas naturas; qui dixerunt, eos carere materia; corporibus eſſe vacuos; materiæ atque corporis expertes: eos eſſe mere ſpirituales: atqui Patres tum Græci tum Latini ſic angelos vocarunt, dixerunt eos ejuſmodi eſſe: ergo cenſuerunt, eos non eſſe ſubſtantias ex ſpiritu & corpore conſtantes.

Probatur 3. rationibus. Primo, ſi angeli habent corpora, ſpecie ab hominibus non differunt, neque enim ſubtile & craſſum ſpecie differunt. 2. Quoties angeli e cælo in terram mittuntur, aut cælum divideretur; aut fieret corporum penetratio. 3. Angeli moventur in inſtanti, aut ſaltem motu maxime celeri: ac proinde, ſi corpus habeant, neceſſe foret, aerem, quem pertranſeunt, maxima celeritate dividi, & poſtea claudi: at nec dividitur, nec poſtea clauditur; id enim fieri non poſſe ſine magno ſonitu & ingenti ſibilo, quem tamen nuſquam percipimus, quamvis angelorum & dæmonum motus frequentiſſime contingant. 4. Vix concipi poſſet, quomodo integra dæmonum legio unum hominem (ut habetur Lucæ 8.) obſediſſe potuerit.

CONCLUSIO 3. Angeli non indigent corpore tamquam inſtrumento, per quod ſuas naturales operationes eliciant.

Probatur. Naturales angelorum operationes ſunt intellectio & volitio; ſed angeli

Digitized by Google

geli corpore tamquam inſtrumento non indigent, ut eliciant intellectionem & volitionem: non minus enim independenter a corpore duplicem illum actum eliciunt, quam animæ a corporibus per mortem ſeparatæ: animæ vero a corporibus ſeparatæ eliciunt intellectionem, & volitionem: ergo &c.

Solvitur argumentum ex Scriptura petitum.

Objicies. Qui commiſceri poſſunt cum mulieribus, ex eiſque filios generare, verum habent corpus: atqui Angeli commiſceri poſſunt cum mulieribus, ex eiſque filios generare; id enim contigiſſe probant hæc verba Geneſis 6. *Videntes filii Dei filias hominum, quod eſſent pulcræ, acceperunt ſibi uxores ex omnibus quas elegerant*. Nempe nomine *filii Dei* intelliguntur Angeli, tum quod ii filii Dei opponantur filiabus hominum, tum etiam quod loco, *filii Dei*, plures ex codicibus ſeptuaginta interpretum legant *Angelos Dei*, licet non omnes, ut hiſce verbis docet Auguſtinus lib. 15. de civitate Dei, c. 23. *Septuaginta Interpretes & Angelos Dei dixerunt iſtos, & filios Dei, quod quidem non omnes codices habent; nam quidam niſi filios Dei habent*; tum denique quod in libro Enoch ii filii Dei vocentur Angeli: Quamvis autem ille liber Enoch non ſit unus e Canonicis, non levis tamen eſt ponderis, cum Judas Apoſtolus in ſua Epiſtola canonica teſtimonium ex eo deſumpſerit: ergo &c.

Reſp. ad 1. neg. min. Ad 2. neg. ant. ſeu per hæc verba, *Filii Dei*, Angelos intelligi. Ratio eſt 1. quia intelligi non poſſunt Angeli ſancti. Ii enim (dicente Chriſto Matthæi 20.) neque nubunt, neque nubentur. Non poſſunt quoque dæmones intelligi, cum dæmones nuſquam in Scripturis appellentur filii Dei. Præterea de iis intelligi non poſſunt voces, *Filii Dei*, quorum peccata non fuerunt diluvii cauſſa. Moyſes Geneſ. ſexto capite narrare voluit cauſſam, quæ Deum impulit ad perdendum genus humanum diluvio: atqui non Angelorum, ſed hominum peccata fuerunt cauſſa diluvii: *Videns autem Deus*, (inquit Moyſes) *quod multa malitia hominum eſſet in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta eſſet ad malum omni tempore, pœnituit eum, quod hominem feciſſet in terra. Et tactus dolore cordis intrinſecus: Delebo, inquit, hominem quem creavi, a facie terræ.*

Nec obſtat, quod aliqui codices loco, *Filii Dei*, legant *Angeli*: (ut relatum eſt ex Auguſtino) non enim omnes codices ſic legunt, ſed aliqui tantum. Præterea Cyrillus l. 2. adverſus Julianum emendatiorem cenſet lectionem, quæ habet *Filios Dei*, quam quæ habet *Angelos Dei*.

Nullius pariter eſt roboris, quod ex Enoch libro laudatur, ſcilicet apocryphus eſt liber ille, nec eum reddidit canonicum Judas Apoſtolus: ſiquidem librum non laudat, ſed prophetiam quæ voce tantum, ac majorum traditione accepta eſſe potuit. *Prophetavit* (inquit) *& de his ſeptimus ab Adam Enoch*. Præterea in libris apocryphis non omnia ſunt dubiæ fidei: igitur Judas Apoſtolus, ſpiritu quoad ſcribendum agebatur, judicare potuit, ſententiam quam laudavit, vere probatam fuiſſe ab Enoch, quamvis cetera, quæ in eodem libro continentur, minime probaverit.

Dicendum eſt igitur vocibus iſtis, *Filii Dei*, quæ Geneſis capite 6. leguntur, intelligi filios Seth, idque (ut ait Janſenius in hunc locum) ſive propter præſtantiam corporis non enervati libidinibus, ſive potius propter animum in pietate & veri Dei cultu conſtantem; filias hominum eſſe filias Cain, quæ tanquam caro & ſanguis nihil niſi humana & terrena cogitabant. Hi ergo (proſequitur idem auctor) cum hactenus cognationi Cain tamquam a Deo maledictæ non permiſcerentur, pulcritudinis libidine victi, deſertaque avita pietate, acceperunt ſibi uxores ex omnibus quas elegerant, id eſt, quæcumque ſibi placuiſſet accipere, quo indicari videtur, eos nec a violentia abſtinuiſſe. Unde cum earum quoque perverſiſſimos mores diſcerent, ſicut Iſraelitæ Madianitarum, dixit Deus: Non permanebit ſpiritus meus, ideſt ſtatus ille, ſeu ſpiraculum vitæ, quod eis inſpiravi, non manebit amplius in hominibus iſtis ſucceſſione perpetua, ſed brevi delebo eos diluvio. Hactenus laudatus ſcriptor in ſuo in Geneſim Commentario.

Solvitur argumentum petitum ex Patribus.

Objicies 1. Multi Patres docuerunt, Angelos eſſe ſubſtantias ex ſpiritu & corpore conſtantes.

Primo, nonnulli ſcripſerunt, eos qui in cælis ſunt ignoto quidem, ſed tamen materiali cibo, quem Scriptura panem Angelorum vocat, nutriri; eos vero qui huicce inferiori mundo præpoſiti ſunt, ſeſe cum mulieribus commiſcuiſſe, ex eiſque genuiſſe dæmones. Ita Juſtinus quoad utramque partem in Dialogo cum Tryphone; ita etiam quoad poſtremam Athenagoras initio Apologiæ, Clemens Alexandrinus lib. 8, Stromatum, cap. 3. Tertullianus lib. de cultu feminarum c. 10. Lactantius Inſtitution. lib. 2. c. 14. Ambroſius in Apologia Davidis cap. 1. necnon plures alii, ſive ſecundi, ſive tertii, ſive quarti ſæculi ſcriptores.

Secundo, alii licet negarint illud Angelorum cum mulieribus commercium, contenderunt tamen, Angelos habere corpora ſubtiliſſima, & non minus quam ſit aer, in omnem motum flexibilia. Baſilius in libro de Spiritu ſancto cap. 16. ſic loquitur: *Ideo & in loco*

Digitized by Google

ſunt (cæleſtes virtutes) *& ſiunt aſpectabiles, in ſpecie propriorum corporum iis, qui digni ſunt, apparentes*. Cyrillus Alexandrinus libro nono in Joannem ſcribit, ſolum Deum *incorporeum* eſſe. Joannes Theſſalonicenſis hæc habet in Dialogo, qui in ſeptima generali ſynodo, Actione 5. lectus eſt: *Solus revera Deus incorporeus & incircumſcriptus eſt. Intelligibiles vero creaturæ non penitus incorporeæ ſunt, & inviſibiles, ut Deus. Ideo in loco ſunt & circumſcribuntur. Sicubi autem incorporeos appellari Angelos invenias, idcirco ſit appellantur, ex materialium quatuor elementorum permixtione non conſtent, nec ejuſmodi ſint corpora craſſa, & ſolida, qualia nobis circumfuſa ſunt.*

Quæ ex Patribus Græcis mox laudata ſunt, probarat Tertullianus lib. de Carne Chriſti, cap. 16. Ad ea alludit Fulgentius in libro de Trinitate, ubi referens antiquorum ſententiam, ſic loquitur: *Plane ex duplici eos eſſe ſubſtantia, aſſerunt magni, & docti viri, id eſt, ſpiritu incorporeo, & ex corporeo.*

Auguſtinus in eam quoque propendet opinionem, quæ Angelis ætherea corpora tribuit. Lib. 2. de Trinit. c. 7. aſſerit, eos *corpus ſuum, cui non ſubduntur, ſed ſubditum regunt, in ſpeciem quas velint, accommodatas vertere*. In Pſal. 85. ſcribit, corpus hominis habere quidem vitam dum homo in humanis agit; ſed tamen dici poſſe mortuum, *comparatum corpori illi quod futurum eſt, qualia ſunt Angelorum corpora*. Epiſt. 115. interroganti Nebridio, quomodo poteſtates ſuperiores noſtram imaginationem movere poſſint, reſpondet, id fieri per earum in noſtrum corpus ſenſibilem impreſſionem: *Nequaquam* (ait) *eſt abſurdum eos, qui aereo, vel æthereo corpore aliquid in corporibus agunt, quæ naturali ordine penetrant, longe majore uti facultate ad movendum quidquid volunt*. Serm. 202. de Diverſis, celerrimum cælorum motum comparat cum celeritate, qua corpus Angelicum movetur.

Ex iis autem Patrum textibus ſic argui poteſt: Illi habent corpus, qui per ſui cum mulieribus conjunctionem dæmones generarunt; qui ſunt aſpectabiles in ſpecie propriorum corporum; qui non craſſa quidem, ſed ſubtilia habent corpora; qui ex duplici ſubſtantia conſtant; qui pro libito corpus ſuum movent; qui in mentes noſtras agunt per corporis ſibi proprii in ſenſus noſtros impreſſionem; qui ſunt corporei: atqui (ut patet ex laudatis Patribus) Angeli ſunt ejuſmodi: ergo verum habent corpus.

Reſp. 1. conceſſa maj. diſt. min. Atqui Angeli ſunt ejuſmodi in ſententia aliquorum Patrum, conc. min. in ſententia majoris partis Patrum, neg. min. Antiqui Patres de quæſtione, de qua agitur, varie ſenſerunt. Nonnulli Platonica philoſophia imbuti, Angelos (fatemur) crediderunt ſubſtantias eſse, quæ ſicut homo ex ſpiritu & corpore conſtarent: Verum alii, & quidem pars major (ut patet ex iis quos ad noſtræ concluſionis defenſionem laudavimus) contrariam ſententiam amplexi ſunt.

Reſp. 2. conc. maj. diſting. min. Atqui Angeli ſunt ejuſmodi, ex Patribus, quorum aliqui de ea re dubitando locuti ſunt, conc. min. qui non dubitando locuti ſunt, neg. min. Auguſtinus, qui plura ſcripſit quæ Angelico corpori favent pluribus tamen in locis dubitans, ac veluti hæſitans ea de re loquitur. Enchiridii c. 59. ſcribit difficillimam eſse quæſtionem de corporibus Angelorum. Lib. 1. Retractat. c. 26. id quod dixerat q. 67. inter octoginta tres, quoſdam Angelos animalium ad inſtar vivere, retractat velut audacius ac ſine fundamento dictum lib. 21. de Civit. c. 10. Cum enim dixiſset, dæmonibus ſua eſse corpora, quæ conſtent ex aere, ſic loquitur: *Si autem quiſquam nulla habere corpora dæmones aſſeverat, non eſt hac de re aut laborandum operoſa inquiſitione, aut contentioſa diſputatione certandum*. Idem S. Doctoris dubium legere eſt lib. 3. de Geneſi ad litteram, c. 10. ubi de Angelorum corporibus agens, conditionaliter loquitur: *Si hæc* (inquit) *ita ſint*. Eamdem ſententiam tamquam dubiam exhibet quoque lib. 15. de Civit. c. 23. nec non epiſtola 157. veteris editionis.

Idem quoque dubium tenuit duodecimo ſæculo Bernardus: hæc enim ſcribit lib. 5. de Conſideratione, c. 4. *Et primo quidam cives ſpiritus eſſe illic potentes ......, corpore æthereos .... quamquam de corporibus horum, non modo unde ſint, ſed an aliquatenus ſint, hæret ſententia aliquorum. Unde ſi quis inter opinabilia magis id ponendum cenſuerit, non contendo*. Sermone 5. in Cantica fatetur, rem de qua hic agitur, & apud ſe & apud veteres eſse dubiam: *Ceterum* (inquit) *Angelica corpora, utrumnam ipſis ſpiritibus naturalia ſint, ſicut hominibus ſua,.. nolo ut a me requiratis. Videntur Patres de hujuſmodi diverſa ſenſiſſe; nec mihi perſpicuum eſt, unde alterutrum doceam, & neſcire me fateor.*

Reſp. 3. inter ſcriptores quibus placuit, Agelos eſse compoſitos ex ſpiritu & corpore, numerari non debere eos omnes qui dicant Angelos eſse corporeos: ſiquidem 1. vocem *Corporeum* non ſumunt ſtricte, hoc eſt, pro ſubſtantia extenſa in longum, latum, & profundum; ſed late, id eſt, pro eo omni quod loco definitur, ſeu quod ita eſt in uno loco, ut non ſit alibi. Ratio eſt, quia vocem *Corporeum* plerumque oppoſuerunt immenſitati divinæ: ſic Caſſianus Coll. 7. c. 13.

di-

dicit, ſolum Deum eſſe incorporeum, *quia eſt ubique & omnia penetrat*: ſic etiam Hilarius ad calcem libri 2. de Trinitate, propter eamdem rationem ſcribit, ſolum Deum eſſe Spiritum: *Spiritus* (inquit) *nec circumſcribitur, nec tenetur, quia per naturæ ſuæ virtutem ubique eſt*. 2. Alii ex iiſdem ſcriptoribus *corporeum* ſumpſerunt pro eo omni quod eſt compoſitum ex ſubſtantia & accidentibus, ſive ſit omnino ſpirituale, ſive ſit ex ſpiritu & corpore compoſitum; in eoque ſenſu dixerunt, ſolum Deum eſse ſpiritum, & creata omnia eſse corporea: *Comparatione quidem noſtrorum corporum, Angeli ſpiritus ſunt* (ait Damaſcenus lib. 2. de Fide Orthod. c. 3.) *ſed comparatione ſummi & incircumſcripti ſpiritus, ſunt corpus*.

Itaque ex tribus ſolutionibus ad argumentum datis patet 1. non omnes Patres, ſed aliquos tantum docuiſse, Angelorum ſubſtantiam ex ſpiritu & corpore conſtare: patet 2. plures ex iis, qui eam ſententiam propenderunt, eam non propoſuiſse tamquam certam, ſed tamquam dubiam, de qua cuique pro libito licitum eſset opinari; patet 3. inter eos Patres numerari non debere eos omnes qui ſcripſerunt, Angelos eſse corporeos, cum id de eis non abſolute ſumptis, ſed comparative tantum, ad Deum nimirum, dixerint.

Solvitur argumentum ex Concilio Nicæno II. petitum.

Objicies. In Concilio Nicæno II. Actione 5. lectus eſt Dialogus Joannis Theſsalonicenſis, in quo vir quidem ſanctus cum gentili diſputans inducitur. In eo autem dialogo Joannes o e Sancti, quem pro Chriſtianis loquentem inducit, aſseruit 1. Angelos & Archangelos eſse corporeos, cum e contra ſolus Deus ſit incorporeus: *Solus revera Deus* (inquit) *incorporeus & incircumſcriptus eſt. Intelligibiles vero creaturæ non penitus incorporea ſunt*. Aſserit 2. eos, quod corporei ſint, loco circumſcribi poſse: *Ideo in loco ſunt, & circumſcribuntur*. Aſserit 3. quod textus in quibus nonnulli Patres ſcribunt, eos eſse incorporeos, intelligi debeant non de carentia cujuslibet, vel ſubtilis corporis, ſed craſſi, ſolidi, & impenetrabilis, cujuſmodi ſunt ea quæ conſtant ex quatuor elementorum commixtione. *Sicubi autem incorporeos appellari Angelos invenias, aut dæmones, aut animas, idcirco ſic appellantur, quod ex materialium quatuor elementorum permixtione non conſtent, nec ejuſmodi ſint corpora craſſa & ſolida, qualia nobis circumfuſa ſunt*. Aſserit 4. eos in proprio corpore nonnunquam ab hominibus viſos fuiſſe: *In ſpecie propriorum corporum viſi ſunt ab iis quorum Deus oculos aperuit*. Aſserit 5. Baſilium, Athanaſium, & Methodium ejuſdem ſecum eſse ſententiæ. Ubi autem perlectus fuit ille Joannis Theſsalonicenſis dialogus, Taraſius Conſtantinopolitanus Patriarcha ſic locutus eſt: *Oſtendit Pater, etiam Angelos oportere pingi, quoniam circumſcripti ſunt, & hominum ſpecie multis apparuerunt*. Taraſii dictum probavit tota Synodus: *Sancta Synodus dixit: Etiam Domine*.

Ex hactenus dictis ſic argumentum conficitur. 1. Illi ſunt corporei, quos Joannes Theſsalonicenſis aſseruit eſse corporeos. 2. Ii ſunt corporei, quod Taraſius dixit hominibus apparuiſse, loco circumſcriptos eſse, ac ob id poſse pingi. Ii ſunt corporei, de quibus ad mentem Joannis Theſsalonicenſis & Taraſii Patriarchæ locuta eſt Synodus Nicæna II. Atqui Joannes Theſsalonicenſis aſseruit Angelos eſse corporeos, Taraſius dixit eos hominibus apparuiſse, poſse loco circumſcribi, ac ob id pingi poſse; de Angelis ad mentem Joannis Theſsalonicenſis & Taraſii locuta eſt Synodus Nicæna II. ergo &c.

Reſp. 1. neg. priorem partem majoris propoſitionis. Nec enim privata ſententia Joannis Theſsalonicenſis præferri debet Patribus & argumentis, quæ ad noſtræ concluſionis probationem adducta ſunt.

Reſp. 2. diſt. alteram ejuſdem majoris propoſitionis partem. Ii ſunt corporei quos Taraſius dixit circumſcribi & apparuiſse in propria ſpecie, conc. maj. in aliena ſpecie, neg. maj. Taraſius hoc tantum poſteriore modo, non autem priore, dixit Angelos apparuiſſe: ait nimirum, eos *hominum ſpecie*, quæ haud dubie non eſt Angelis propria, multis apparuiſse. Nec eſt quod quis urgeat Taraſium approbaſse Joannis Theſsalonicenſis dialogum: ſiquidem illum non probavit quantum ad omnia, ſed tantum quoad aliqua; hoc eſt, probavit quidem hocce Joannis dictum quoad ſubſtantiam ſumptam: *Angelos circumſcribi & apparuiſſe*, ſed non probavit ſumptum quoad modum circumſcriptionis & apparitionis: nempe tantum abeſt, ut dixerit Angelos in proprio corpore viſos eſſe (ut dixerat Theſsalonicenſis) quin potius id expreſse negarit, aſserens eas Angelorum apparitiones fuiſse ſub hominum ſpecie.

Reſp. 3. diſt. tertiam ejuſdem majoris propoſitionis partem: Ii ſunt corporei de quibus Nicæna II. Synodus locuta eſt ad mentem Joannis Theſsalonicenſis, quantum ad omnia, conc. maj. quantum ad aliqua tantum, neg. maj. Sancta Synodus id tantum in Joanne Theſsalonicenſi probavit, quod in ipſo Taraſius probaverat, nempe immediate poſt verba Taraſii, ſubjecit iſta: *Etiam Domine*, ac proinde, cum (ut mox obſervatum eſt) Taraſius in Joanne Theſsalonicenſi probaverit tantum Angelos circumſcribi & apparere, non probaverit vero, quod in corpore ſibi proprio circumſcribantur, & appareant, non aliud quoque probavit ſacta

Digitized by Google

ynodus, dum Taraſio hiſce verbis, *Etiam Domine*, ſubſcripſit.

Confirmatur reſponſio ex ſcopo, quem ſive Taraſius, ſive Patres Nicænæ Synodi ſibi propoſuere: hoc unum adverſus Iconomacuos intenderunt, *Licitum eſſe Angelos pingere*: id autem revera licere, ſic ex Joanne Theſsalonicenſi collegerunt: *Licitum eſt eos pingere, qui circumſcribuntur loco, & hominibus apparent: atqui Angeli circumſcribuntur loco, & hominibus apparent, & quidem ſecundum Joannis ſententiam, in propria ſpecie, ſecundum noſtram vero in aliena, ſcilicet humana: ergo &c.* Hincque patet neceſsarium non fuiſse, ut Patres ſecundæ Nicænæ Synodi Joannis de proprio Angelorum corpore dogma probarint, ut colligerent, eidem Joanni perſuaſum fuiſse, licitum eſse Angelos pingere.

Solvitur argumentum petitum ex apparitionibus Angelorum.

Objicies. Illi ſunt corporei, qui ſub ſenſibili ſpecie multoties hominibus apparuerunt; qui cum eis ſunt collocuti; cum iis manducarunt ac biberunt: atqui hæc omnia præſtiterunt Angeli, ut patet ex variis Scripturæ textibus: ergo Angeli ſunt corporei.

Reſp. 1. aliquando Auguſtinum dubitaſse, utrum Angeli apparuerunt in aſsumptis aliarum creaturarum corporibus, an vero in propriis, quæ pro libito in varias ſpecies, ac formas immutaverint, *Sed fateor* (ait lib. 3. de Trin. cap. 1.) *excedere vires intentionis meæ, utrum Angeli manente ſpirituali ſui corporis qualitate per hanc occultius operantes, aſſumant ex inferioribus elementis corpulentioribus, quod ſibi coaptatum, quaſi aliquam veſtem mutent, & vertant in quaslibet ſpecies corporales, etiam ipſas veras, ſicut aqua vera in verum vinum converſa eſt a Domino: an ipſa propria corpora transforment in quod voluerint accommodata ad id quod agunt.* Sed dubium illud non ſemper Auguſtinum tenuit: ſcilicet lib. 16. de Civit. Dei cap. 29. ſcribit, Angelos in aſsumptis corporibus apparuiſse.

Reſp. 2. aliquos auctores ſcripſiſse, Angelorum apparitiones, quarum Scripturæ mentionem faciunt, veras non fuiſse, ſed tantum phantaſticas, quatenus nimirum Deus, patriarcharum aliorumve, quibus Angeli dicuntur apparuiſse, ſenſus ita movit, ut moti fuiſsent, ſi Angeli ſub aliqua ſenſibili ſpecie ſeſe realiter præſentes exhibuiſsent. Sed admitti non debet illa reſponſio: Nam 1. ii quibus Angeli dicuntur apparuiſse, non unius ſenſus, ſed plurium ſenſuum actione probarunt Angelorum præſentiam: Quæ autem multoties plurium ſenſuum teſtimonio comprobantur, ad imaginariam, & fictitiam apparentiam reduci non poſsunt: non enim alia ratione Chriſtus ſuis apoſtolis probavit, ſe poſt reſurrectionem verum corpus habuiſse. 2. Quod eſt tantum in imaginatione cognoſcentis, ab omnibus indifferenter eodem modo non videtur: at Angeli eodem modo ab omnibus indifferenter viſi ſunt: ſcilicet ii qui apparuerunt Abrahæ, a tota illius familia viſi ſunt: is qui Tobiam comitatus eſt, paſſim ab omnibus videbatur.

Reſp. 3. diſt. maj. Illi ſunt corporei, qui ſub ſenſibili & propria ſpecie apparuerunt, con. maj. qui ſub aliena ſpecie, neg. maj. Angeli non apparuerunt in propria ſpecie, ſeu in corpore ſibi proprio, ſed in alieno, humano nimirum: formarunt autem ſibi corpus humanum ex aere circumſtante, quem virtute, qua pollent in res creatas, in oſſa, carnem, aliaſve corporis humani partes condenſarunt. Si quis vero roget, quas operationes Angeli exercuerint in corporibus aſſumptis, dicendum erit, quod licet reales fuerint, vere en... cibum infuderunt ori, digeſſerunt in ſtomacho; non fuerint tamen vitales, eo quod profectæ non fuit a principio vitali, quod quidem in homine non aliud eſt quam anima, quæ vere ac ſubſtantialiter unitur corpori, cum e contra Angeli accidentaliter tantum, hoc eſt, per quaſdam exteriores operationes, ut nauta navi, corporibus aſsumptis uniti fuerint.

Quæres utrum fidei ſit Angelos eſſe incorporeos?

Reſpondent nonnulli, doctrinam qua Angeli aſſeruntur penitus incorporei, ad fidem pertinere. Nituntur autem præcipue teſtimonio Concilii Lateranenſis IV. quod quidem cap. 1. ſic loquitur: *Firmiter credimus, quod unus eſt ſolus verus Deus... creator omnium inviſibilium & viſibilium, ſpiritualium & corporalium, qui ſua omnipotenti virtute ſimul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, ſpiritualem & corporalem, Angelicam videlicet & mundanam; ac deinde humanam quaſi communem ex ſpiritu & corpore conſtitutam.* Iis autem in verbis, (ajunt) Angelica natura dicitur ſpiritualis per oppoſitionem ad entia quæ mere corporea ſunt, & per oppoſitionem ad hominem qui ex ſpiritu & corpore conſtat. Nituntur iterum iis Scripturæ locis, in quibus Angeli, ſive boni, ſive mali dicuntur ſpiritus, ſicut Deus ipſe ſpiritus vocatur.

Reſp. Eſtius 1. temerarium eſſe aſſerere Angelos habere corpora: *Verum alii moderatius & rectius exiſtimant, his quidem argumentis effici, quo minus abſque temeritate aliqua poſt Lateranenſe decretum affirmari poſſit, Angelos eſſe corporeos aut habere corpora; ſatis enim evidenter ex decreto apparet, hanc fuiſſe mentem Patrum illius Concilii, quod Angelica creatura ſit ſpiritualis.* Reſpondet 2. quæſtionem de qua agitur, ad fidem non pertinere, eo quod multi Patres ante Conc. Lateranenſe, & poſt ipſum plures

ſcho-

Digitized by Google

ſcholaſtici contenderint, articulum illum ad fidem minime ſpectare: *Ceterum ab Eccleſia definitum eſſe, & proinde ad fidem pertinere negant: Qua in ſententia fuit S. Thomas, de malo quæſt. de dæmonibus art.* 1. *Sixtus Senenſis lib.* 5. *Bibliotheca ſanctæ, annot.* 8. *ubi profitetur, non obſtante decreto Lateranenſi, malle ſe ſequi Bernardi modeſtiam nihil de hac re pro certo definientis.* Reſpondet 3. Concilii Lateranenſis intentionem in ſuo decreto conſtituendo non fuiſse, ut definiretur, quaſdam eſse creaturas mere ſpirituales, alias mere corporeas, tertias ex ſpiritu & corpore conſtantes; ſed hoc unum, Deum eſse creatorem omnium quæ ſunt in univerſo, tam eorum quæ dicuntur corporalia & viſibilia, quam eorum quæ ſpiritualia & inviſibilia, ſive hæc prorſus corpore careant, ſive alia generaliori ratione ſpiritualia & indiviſibilia dicantur. Reſpondet 4. datam explicationem probari poſse 1. ex eo quod decretum editum ſit adverſus Albigenſes, qui ſecuti Manichæos, tunc contendebant, Deum non eſse rerum omnium principium, ſed quaſdam eſse a principio nequam, alias vero a bono principio, quod quidem Deum eſse fatebantur: 2. ex eo quod contrarium non oſtendatur iis locis, in quibus Angeli ſimpliciter vocantur ſpiritus: ſicut in ſacris litteris vocabulum *Spiritus*, interdum quibuſdam corporibus tribuitur, ita & quædam corpora dicuntur inviſibilia. *Unde patet* (verba ſunt auctoris laudati) *argumentum quod petebatur a diſtinctione viſibilium & inviſibilium, ad probandum aliquam creaturam eſſe prorſus incorpoream, non omnino certum eſſe ſecundum Scripturam ſacram.*

CAPUT II.

Utrum Angeli ſint immortales.

Not. Immortalitas enti convenire poteſt, aut ab extrinſeco, aut ab intrinſeco. Convenit ab extrinſeco, cum petitur a cauſa extrinſeca quæ entis corruptionem impedit: e contra convenit ab intrinſeco, cum petitur ex ipſiuſmet entis natura, quæ efficit, ne ſubjectum ſit corruptionis ſuſceptivum.

CONCLUSIO 1. Angeli ſunt immortales ab extrinſeco.

Probatur. Illi ſunt immortales ab extrinſeco, quorum corruptio ſemper impedietur a cauſa extrinſeca: atqui Angelorum corruptio ſemper impedietur a cauſa extrinſeca, Deo nimirum, quo in æternum conſervabuntur; illi quidem, ut in æternum ardeant juxta illud Matthæi 25. *Ite in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & Angelis ejus*, nec non & juxta illud epiſtolæ Judæ: *Angelos qui non ſervaverunt ſuum principatum, vinculis æternis ſub caligine reſervavit.* Angeli ſancti ſemper quoque conſervabuntur, ut cum hominibus prædeſtinatis parato ſibi regno fruantur.

CONCLUSIO 2. Angeli ſunt immortales ab intrinſeco.

Probatur. Illi ſunt immortales ab intrinſeco, quorum natura corrumpi non poteſt: atqui Angelorum natura corrumpi non poteſt; ſiquidem 1. ea natura corrumpi non poteſt, quæ non eſt ſuſceptiva principii corruptionis: ſed natura Angelorum non eſt illius ſuſceptiva: ſcilicet principium corruptionis eſt diſsolutio partium: ejuſmodi vero diſsolutionis ſuſceptiva non eſt Angelorum natura; cum enim ſit omnino ſpiritualis, partes non habet, quæ a ſe invicem diſsolvi poſſint. 2. Forma per ſe ſubſiſtens, hoc eſt, quæ non eſt in aliquo ſubjecto, nec exigit in eo eſse, corrumpi non poteſt: Angelorum natura eſt forma per ſe ſubſiſtens, ſeu habet eſse independenter ab aliquo ſubjecto in quo exiſtat, aut in quo exigat exiſtere: ergo &c.

Objicies 1. In Scripturis immortalitas quæ ſit ab intrinſeco, Deo ſoli, per creaturarum excluſionem, tribuitur: *Qui ſolus* (inquit Apoſtolus 1. ad Timoth. 1.) *habet immortalitatem*: ergo immortalitas ab intrinſeco non convenit Angelis.

Reſp. diſt. ant. Immortalitas intrinſeca quæ ſit independens, ſoli Deo tribuitur, conc. ant. quæ ſit dependens, neg. ant. Se habet, Dei reſpectu, immortalitas, ſicut ſe habet bonitas: ergo quemadmodum bonitas, quæ Deo ſoli tribuitur, *Nemo bonus, niſi ſolus Deus*, non excludit dependentem bonitatem, quæ in juſtis reperitur; ita nec immortalitas, quam Apoſtolus Deo tribuit, excludit dependentem & participatam immortalitatem, quam aſseruimus Angelis convenire.

Objicies 2. Patres non ſemel aſserunt, Angelos non natura, ſed gratia tantum, immortales eſse: *Immortalis eſt Angelus* (inquit Damaſcenus lib. 2. de Fide Orthod. cap. 3.) *non natura, ſed gratia.* Ejus autem effati hanc rationem reddit: *Nam quidquid initium habuit, deſinere ſuapte natura poteſt.* Sophronius Hieroſolym. in Epiſtola quæ legitur in Actis ſextæ Synodi, Act. XI. eadem ratione loquitur: *Immortales* (inquit) *perſeverant Angeli; non quod naturam revera incorruptam habeant, ſed quod gratiam divinitus ſortiti ſunt largitricem immortalitatis, & incorruptibilitatis conciliatricem.* Non abſimili ratione alii Patres loquuntur.

Reſp. diſt. ant. Patres aſsuerunt, Angelos eſse immortales non natura, ſed gratia, & nomine gratiæ intelligunt donum creationis, conc. ant. & intelligunt donum ſupernaturale, neg. ant. Ratio eſt, quia Patres eam Dei gratiam, per quam, ut vocant, Angeli ſunt

Digitized by Google

ſunt immortales, non minus damnatis quam beatis Angelis communem faciunt. Hic igitur eſt eorum ſenſus, Angelos non a ſe, ſed a Deo per creationis donum immortalitatem habere; illud vero donum nomine gratiæ vocatur, quod creaturæ nondum exiſtenti minime debeatur.

Confirmatur ex Hieronymo, qui in Comment. in Epiſt. Pauli ad Titum, ſic loquitur: *Et niſi fallor, quomodo ſolus habere dicitur immortalitatem, cum & Angelos, & multas rationabiles fecerit creaturas, quibus dederit immortalitatem: ita & ſolus dicitur verax, non quod & ceteri non immortales, & veritatis ſint amatores; ſed quod ille ſolus naturaliter ſit & immortalis & verus; ceteri vero immortalitatem & veritatem ex largitionis illius dono conſequantur.*

Objicies 3. Illi non ſunt immortales ex natura ſua, quos Deus poteſt in nihilum redigere: nimirum qui in nihilum poſſunt redigi, perire poſſunt: atqui Deus poteſt Angelos ad nihilum redigere: nam poteſt deſinere eos conſervare, cum eos non neceſſario, ſed libere conſervet.

Reſp. ad 1. neg. maj. Ad 2. diſt. ant. qui poſſint in nihilum redigi, perire poſſunt ab extrinſeco, conc. ant. ab intrinſeco, neg. ant. Angeli ab extrinſeco quidem perire poſſunt, quatenus nimirum Deus poteſt eos non conſervare; ſed non poſſunt perire ab intrinſeco, hoc eſt, eorum natura non eſt ſuſceptiva principii corruptionis, ſeu actionis, per quam creatura aliquam in eis phyſicam corruptionem efficiat.

CAPUT III.

Utrum Angeli inter ſe ſpecie differant.

Not. Circa difficultatem, de qua eſt quæſtio, tres ſunt theologorum ſententiæ. Nonnulli docent, Angelos omnes ejuſdem eſſe ſpeciei, & differre tantum ſecundum qualitates accidentales. Contendunt alii, plures quidem ſpecie differre, eos nimirum qui pertinent ad varios ordines qui in Scripturis aut in Patribus recenſentur, ſed non omnes: ita ut ſub eadem ſpecie plura S. Thomam, quæſt. 50. art. 4.) docent, ſingulos Angelos differre ſpecie, ut etiam divinitus duo ejuſdem ſpeciei eſſe non poſſunt.

CONCLUSIO 1. Utrum Angeli ſint unius, aut diverſæ ſpeciei, quæſtio eſt quæ ad fidem minime pertinet.

Probatur 1. Ea quæſtio ad fidem minime pertinet, quam Eccleſia nuſquam definiit: atqui eam de qua agitur, Eccleſia nuſquam definit, ergo, &c. 2. De eadem quæſtione multo cum dubio præcipui Patres locuti ſunt: *Et eſſe itaque ſedes* (ait Auguſt. lib. ad Oroſium, contra Priſcil. & Orig.) *dominationes, principatus, poteſtates in cæleſtibus apparatibus firmiſſime credo, & differre inter ſe aliquid indubitata fide teneo. Sed quo me contemnas, quem magnum putas doctorem, quænam iſta ſint, & quid inter ſe differant, neſcio, nec ſane ignorantia periclitari me puto.*

CONCL. 2. Probabilior videtur ſententia quæ aſſerit, Angelos omnes ejuſdem eſſe ſpeciei.

Probatur. Ea ſententia videtur probabilior quæ propius accedit ad modum loquendi Patrum, ſcilicet (ut oſtendimus) doctrina Patrum locus eſt theologicus: atqui ſententia quæ docet, omnes Angelos ejuſdem eſſe ſpeciei, propius accedit ad modum loquendi Patrum: ergo &c.

Maximus martyr in caput quintum Dionyſii de cæleſti hierarchia, docet *Ouſiam*, per quam Dionyſius aſſeruit Angelos differre, non eſſe ſubſtantiam, ſed hypoſtaſim tantum.

Baſilius ſcribit, Angelos non differre natura, ſed dignitate tantum: *Angeli omnes* (inquit lib. contra Eunomium) *ut appellationis unius, ſic & naturæ omnino ſunt ejuſdem invicem*. Addit eos non alia ratione differre, quam qua ſtellæ a ſe invicem diſcrepant; *Nam* (ait) *& ſtella a ſtella differt in gloria: natura vero ſtellarum omnium eſt una*. Eodem modo loquitur Gregorius Nyſſenus ad calcem libri ſexti contra Eunomium: *Non enim* (inquit) *ut Eunomio placet, illa quæ a Paulo recenſita ſunt ſuperiorum mundo virtutum nomina, naturas aliquas inter ſe differentes ſignificant: ſed appellationum ſignificatio ipſa præcipue demonſtrat.*

Cyrillus Alexandrinus ſupponit tamquam principium, Angelos ejuſdem eſſe ſpeciei, ut probet eos in Angelica natura nihil omnino differre: *Angelus* (inquit lib. 2. in Joann.) *ab altero Angelo nulla re differt ſecundum id quod ſunt Angeli: nempe pro eo, quod cum ſint ejuſdem omnes ſpeciei, in unam naturam colligantur*. Cyrillo ſubſcribit Damaſcenus: *Angeli & homines* (ait in libro de duabus voluntatibus) *ſuam quique diviſam & diſtinctam habent hypoſtaſim, etſi ejuſdem naturæ ſint.*

Ex Patrum textibus, qui hucuſque laudati ſunt, ſic argumentum conficitur: Illi ſenſerunt Angelos omnes ejuſdem eſſe ſpeciei, qui docuerunt, eos hypoſtaſi quidem, ſed non natura differre; eos ejuſdem eſſe naturæ; non magis diſcrepare, quam ſtella ab alia ſtella diſcrepat; eos tandem habere ſpeciem, & ideo in unam naturam colligari: Atqui (ut ex relatis textibus patet) Patres id docuerunt; ergo ſenſerunt, Angelos omnes ejuſdem eſſe ſpeciei.

Reſpondent adverſarii, Patres nominibus eſſentiæ, naturæ, intelligere eſſentiam, naturam, generice, non autem ſpecifice commu-

Digitized by Google

munem; hoc eſt, laudati Patres hoc unum voluerunt, Angelos eſſe ejuſdem eſſentiæ ac naturæ in ratione creaturæ intellectualis, non vero in ratione differentiæ, quæ ſub genere creaturæ intellectualis contineatur.

Verum inanis eſt illa nonnullorum Thomiſtarum reſponſio. Nam 1. ſupponit, Patres naturæ & eſſentiæ nomina ſumpſiſſe incomplete, hoc eſt pro genere tantum: non autem complete, id eſt, pro genere & differentia ſimul; id autem, præterquam quod aſſeritur abſque fundamento, eſt omnino falſum: ſiquidem cum illa nomina ſimpliciter & abſolute proferuntur, complectuntur genus & differentiam ſubjecti, de quo prædicantur, alioquin dicendum eſſet, uſitatum ac proprium eſſe loquendi modum, quo quis aſſereret, hominem & brutum, ejuſdem eſſe eſſentiæ, ejuſdem eſſe naturæ: ſcilicet brutum & homo in genere, animalis nimirum, conveniunt. 2. Patres in argumento laudati, eſſentiam, naturam opponunt hypoſtaſi ac individuo: at ſpecies ſola proxime & proprie opponitur hypoſtaſi ac individuo. 3. Conceptis terminis iidem Patres ſcribunt, Angelos ejuſdem eſſe ſpeciei, confirmantque addendo, eos non differre niſi penes dignitatem, quæ haud dubie qualitas non ſpecifica, ſeu eſſentialis, ſed accidentalis tantum: *In dignitate quidem* (ait Baſilius) *eſt differentia; in natura vero communio.*

Objicies 1. Illi differunt ſpecie, quorum differentia petitur a forma: ſiquidem differentia quæ petitur a forma, inducit ſpeciei diverſitatem: unde homo ideo a bruto ſpecie differt, quod aliam ab eo formam, animam nempe rationalem, habeat. Atqui Angelorum ab invicem differentia petitur a forma; ſcilicet omnis differentia petitur vel a forma, aut a materia; in Angelis autem non petitur a materia, cum (ut ſuperius dictum eſt) Angeli ſint ſubſtantiæ, materiæ cujuslibet expertes: ergo &c.

Reſp. ad 1. conc. maj. neg. min. Ad 2. diſt. maj. Omnis differentia eſſentialis petitur a forma aut a materia, conc. maj. differentia accidentalis, neg. maj. Differentia quæ inter Angelos reperitur, non eſt eſſentialis, ſed accidentalis tantum; unde non petitur a forma, ſed a numero, ſeu individuatione; hoc eſt, Michael v. g. a Gabriele differt, quod hanc, non autem illam in individuo naturam habeat, licet ejuſdem ſit ſpeciei cum aliorum Angelorum natura.

Objicies 2. Duo Angeli non poſſunt ſolo numero differre: ergo neceſſe eſt, ut ſinguli ſpecie differant. Probatur ant. Si duo Angeli ſolo numero differrent, ſpecies, ſeu forma angelica in duobus illis Angelis eſſet multiplex, quemadmodum in pluribus humanæ naturæ individuis multiplex eſt humana forma: atqui forma Angelica non poteſt eſſe multiplex in duobus Angelis; nempe illa forma non poteſt eſſe multiplex, quæ recipi non poteſt in materia: ſiquidem forma quæ recipi non poteſt in materia, non poteſt eſſe diverſimode participata, cum diverſimoda participatio dicat naturæ participatæ limitationem, ſeu finitum & inadæquatum modum habendi formam: ea vero limitatio, is finitus modus habendi formam, ſumuntur ex receptione in materia ſeu ſubjecto: ſolum enim ſubjectum efficit, ut natura in eo ſit limitata, ut finitus ſit modus habendi formam: Sed Angelorum forma recipi non poteſt in materia, ſeu in ſubjecto; cum (ut jam obſervatum eſt) nulla ſit in Angelis materia.

Reſp. ad 1. neg. ant. Ad 2. conceſſa majore, nego min. Ad 3. neg. maj. Ad 4. nego, limitationem, finitum & inadæquatum modum habendi formam, peti ex ſola receptione in materia, in ſubjecto: petitur nimirum præterea ex Dei voluntate, quæ non omnem & adæquatum modum habendi formam, communicat ſingulis ejuſdem ſpeciei individuis.

Confirmatur. Duæ animæ rationales, deſtructis corporibus quibus erant unitæ, non omni, non adæquato modo participant ſpeciem, ſeu formam humanam, ſed tantum limitato & inadæquato; ac proinde limitatus & inadæquatus modus habendi formam, non petitur ex receptione in materia, in ſubjecto: nam ut ſupponimus, non exiſtunt corpora in quibus recipiantur.

Nec ſatis eſt, quod in ordine ad corpora creatæ ſunt: ſiquidem 1. creari potuerunt ſine ordine ad corpora; 2. ordo ad corpus non limitat naturam, niſi in quantum corpus realiter exiſtit: ſiquidem ut cauſſa realiter operetur, debet realiter exiſtere.

Objicies 3. Conveniens fuit, ut Deus plures angelorum ſpecies crearet: ergo ſinguli non ſunt ejuſdem ſpeciei. Probatur ant. Conveniens fuit, ut Deus in rebus corruptibilibus plures ſpecies crearet: ergo conveniens quoque fuit, ut plures crearet angelorum ſpecies, cum ſubſtantiæ ſeparatæ ac incorruptibiles, ut eſt angelica, præcipuæ ſint univerſi partes.

Reſp. ad 1. neg. ant. Ad 2. conc. ant. neg. conſ. Ratio diſparitatis eſt, quia plures rerum corruptibilium ſpecies neceſſariæ fuerunt homini propter quem omnia corporea condita ſunt: multiplices vero ſpecies Angelorum neceſſariæ non fuerunt aut ad Dei laudem, aut ad hominis tutelam.

Addendum eſt, argumenta quæ ex convenienti, aut inconvenienti ſumuntur, levis eſſe ponderis, ut iis probetur, Deum hac aut illa ratione debuiſſe ſe gerere in ſuis operationibus ad extra. Quaſi vero is qui toties infirma mundi elegit, ut confunderet fortia, ſua conſilia, ſuum agendi modum ad humanam regulam exigere debeat.

QUÆ-

Digitized by Google

QUÆSTIO III.

De Angelorum auctore.

Not. 1. FIde certum eſt, Angelos bonos habere Deum auctorem: *Sua omnipotenti virtute* (inquit Concilium Lateranenſe IV. c. 1.) *Deus ſimul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, ſpiritualem & corporalem, angelicam videlicet & humanam.* Idem quoque conſtat de angelis malis ſive dæmonibus: *Diabolus enim* (ait idem Concilium) *& dæmones alii, a Deo quidem natura creati ſunt boni, ſed ipſi per ſe facti ſunt mali.*

Eamdem veritatem ratio confirmat: nempe cum Angeli ſint omnino ſpirituales, ab aliis Angelis per generationem externam produci non potuerunt: neque enim ſpiritus ſpiritum exterius generat: nec per internam generationem, quippe quod interna ſubſtantialis generatio ſoli Deo Patri propria ſit, cum ſolus per ſuam infinitam intellectionem poſſit perfectam ſui imaginem producere. Angeli non potuerunt quoque a ſe ipſis eſſe, cum nullum ens ſibi ipſi dare poſſit eſſe; nihilum enim non poteſt agere, quod tamen neceſſarium eſſet, ut ſe ipſum produceret.

Not. 2. Fide quidem & ratione certum eſt, Angelos Deum auctorem habere: ſed non eadem certitudine conſtat, quandonam, ubi & quo in ſtatu creati fuerint; eas igitur difficultates ſubſequentibus capitibus explicemus oportet.

CAPUT I.

Quando & ubi creati ſint Angeli.

CONCL. 1. ANgeli creati non fuerunt ante viſibile hoc univerſum.

Probatur 1. ex Scriptura. Geneſis 1. hæc habentur: *In principio creavit Deus cælum & terram.* Pſal. 101. *Initio tu Domine terram fundaſti.* Exodi 20. *Sex diebus fecit Deus cælum & terram, & omnia quæ in eis ſunt.* Ex iis autem locis ſic argumentum conficitur. Angeli ante hoc univerſum creati non fuerunt, ſi ante aliam omnem creaturam Deus cælum & terram condiderit, ſi Angeli ſint ex iis rebus, quas Deus fecit ſex dierum ſpatio: atqui Deus cælum & terram ante omnem aliam creaturam condidit: Angeli ſunt ex iis rebus, quas Deus fecit ſex dierum ſpatio: ſiquidem voces iſtæ, *In principio*, redduntur per has alias, *Ante omnia*, ut hiſce verbis docet Auguſt. lib. 11. de Civ. Dei, cap. 6. *Porro ſi littera ſacra, maximeque veraces, ita dicunt, in principio feciſſe Deum cælum & terram, ut nihil antea feciſſe intelligatur, quia hoc potius in principio feciſſe diceretur, ſi quid feciſſet ante cetera cuncta quæ fecit.* 2. Hæc verba: *Et omnia quæ in eis ſunt*; ea omnia complectuntur, quæ ſunt ſive in cælo ſive in terra: ergo Angelos quoque complectuntur, cum nonnulli ſint in cælis, & aliqui in terra verſentur.

Probatur 2. ex Patribus. Epiphanius hæreſi 65. num. 4. & 5. ſic loquitur: *Illud enim evidenter divinus ſermo declarat, neque poſt ſidera productos Angelos, neque ante cælum, terramque conſtitutos.* Id vero probat ex Geneſ. cap. 1. quod quidem eadem ratione, qua Auguſtinus exponit, *Quoniam* (inquit) *in principio creavit Deus cælum ac terram, ut illud ſit creandi principium, ante quod creatis ex rebus omnino nulla fuerit.* Idem docet Theodor. quæſt. 3. ubi enim hanc ſibi quæſtionem propoſuit: *Præceduntne Angeli creationem cæli & terræ, an una cum eis creati ſunt?* Reſpondet Angelos ante cælum corporeum creatos non eſſe, tum quod cælo circumſcripti ſunt; tum etiam quod cum ad hominum tutelam deſtinati ſint, inutilis fuiſſet eorum ante mundi creationem productio. *Quo miniſterio* (inquit quæſt. 4.) *fungebantur Angeli, qui creationem præcedebant, cum nullus eſſet qui indigeret, ut adjuvaretur eorum opera?*

Auguſtinus lib. 22. contra Fauſtum, cap. 10. docet, Angelos prima die factos fuiſſe; idem quoque ſcribit pluribus aliis in locis, quos ad probationem tertiæ concluſionis proferemus. Auguſtino ſubſcribunt plures alii Patres Latini quorum textus ibidem referentur. Eorumdem Patrum doctrinam probaſſe videtur Concilium Lateranenſe IV. cap. 1. ubi aſſerit, Deum *ſua omnipotenti virtute ſimul ab initio temporis utramque de nihilo condidiſſe creaturam, ſpiritualem & corporalem, angelicam videlicet & mundanam.*

Objicies. Plures Patres Græci docuerunt, Angelos ante viſibile hoc univerſum a Deo creatos fuiſſe. Baſilius hom. 1. in Hexameron ſic loquitur. *Erat enim (ut apparet) aliquid etiam ante hoc univerſum, quod mente quidem noſtra contemplari poſſumus; non eſt tamen litteris ullis proditum, quod rudibus, & cognitione adhuc infantibus nequaquam congruere videbatur.* Chryſoſtomus lib. 1. ad Stagirium, hæc habet: *Fecit Angelos, Archangelos, nullius alterius gratiâ, ſed bonitatis illius . . . Poſt horum creationem, etiam hominem fecit ob eamdem cauſſam, nec non totum hunc mundum*; quibus quidem verbis innuere videtur, totum mundum poſt Angelorum creationem conditum fuiſſe.

In eamdem ſententiam abierunt plures Latini, Ambroſius lib. 1. in Hexameron, cap. 5. quæſtionem aperte definit: *Angeli* (ait) *dominationes, & poteſtates, etſi aliquando cæpe-*

cœperunt, erant tamen jam; quando hic mundus eſt factus. Ambroſio ſcribit Hilarius, tum in præfatione ad Pſalmos, tum libro contra Auxentium. Subſcribit pariter Hieronymus in primum caput Epiſtolæ ad Titum, ubi ſic loquitur: *Sex millia necdum noſtri orbis implentur anni, & quantas prius æternitates, quanta tempora fuiſſe arbitrandum eſt, in quibus Angeli, throni, dominationes, ceteræque virtutes ſervierint Deo, & abſque temporum vicibus atque menſuris Deo jubente ſubſtiterint?* Hieronymo adhæret Beda: *Angeli* (inquit in libro quæſtionum, quæſtione 9.) *ante creationem mundi creati ſunt*. Ergo Patribus perſuaſum fuit, Angelos fuiſſe creatos longe antequam Deus hoc univerſum produceret.

Reſp. 1. conc. ant. diſt. conſeq. Ergo Patribus perſuaſum fuit, Angelos fuiſſe creatos antequam Deus hoc univerſum produceret, & illis Patribus contradicunt alii multo plures, conc. conſeq. Et non contradicunt alii multo plures, neg. conſeq. Theologicæ concluſiones equidem ex Patribus petendæ ſunt, ſed ex iis qui multo plures quam alii in aliquam abeunt ſententiam: at Patres qui negant Angelos ante hujus univerſi productionem creatos fuiſſe, multo ſunt in majori numero: ipſamque quæſtionem non incidenter, ut plures ex iis qui in argumento laudati ſunt, ſed dedita opera & ex profeſſo tractarunt.

Præterea in eo Patrum numero immerito recenſetur Baſilius; ſiquidem illius textus poteſt exponi de Deo ipſo, hoc eſt, Baſilius per rem illam quam ſcribit antea mundum extitiſſe, Dei ipſius Verbum intellexit: ſiquidem aſſerit, rem illam eſſe æternam: *Erat* (inquit) *quidam mundi productione ſtatus antiquior, ſempiternus, perpetuus*. Ex eodem quoque numero expungi debet Chryſoſtomus: hæc enim illius verba, *Nec non totum hunc mundum*, non referuntur ad iſta, *Poſt horum creationem*, ſed ad hæc alia, *Bonitatis illius*. Ita ut ſenſus non ſit, viſibilem hunc mundum poſt Angelorum creationem productum fuiſſe, ſed iſte tantum, Deum, viſibilem hunc mundum nullius alterius gratia, ſed ſuæ tantum bonitatis cauſſa produxiſſe.

Inſtabis. S. Thomas aperte docet, omnes Græcos Patres aſſerere, Angelorum creationem præceſſiſſe creationem univerſi: *Ad primum ergo dicendum*, (inquit 1. p. q. 61. art. 4.) *quod Hieronymus loquitur ſecundum ſententiam dictorum Græcorum, qui omnes hoc concorditer ſentiunt, quod Angeli ſunt ante mundum corporeum creati*. Cum etiam nonnulli ſint ex Latinis Patribus, qui in Græcorum ſententiam abierint, ſequitur, multo plures eſſe Patres qui affirmarunt, Angelos ante mundum corporeum conditos fuiſſe, quam qui id negarunt, proindeque verior eſt affirmativa illa ſententia.

Reſp. 1. propoſitionem qua aſſeruit, Græcos concorditer docere, Angelos eſſe conditos ante mundum corporeum, continere quæſtionem facti minime revelati, ac proinde illius judicium penes eſt quemque theologum. Reſp. 2. diſt. ant. Et illa verba S. Thomæ non ſunt univerſaliter, ſed cum exceptionibus, intelligenda, conc. ant. Et ſunt univerſaliter & abſque exceptionibus intelligenda, neg. ant. Et ſane evidenter patet ex iis quæ prolata ſunt ad noſtræ concluſionis probationem, Epiphanium, Theodoretum, ac plures alios Græcos quos laudat Eſtius, aperte docuiſſe Angelos ante viſibilem hunc Mundum minime creatos fuiſſe.

CONCLUSIO 2. Quamvis vera ſit propoſitio quæ negat, Angelos ante viſibilem hunc mundum creatos fuiſſe, non eſt tamen creata certitudine fidei Catholicæ.

Probatur 1. Illa propoſitio non eſt certa certitudine fidei Catholicæ, quæ expreſſe non continetur aut in Scriptura aut in traditione, aut quam Eccleſia non declaravit iis, implicite ſaltem, contineri: nam (ut diximus agentes de cenſuris propoſitionum) ut quid ad fidem Catholicam pertineat, neceſſe eſt, ut aut explicite in iis ſacris fontibus contineatur, aut ſi implicite tantum, contineri declaretur ab Eccleſia: atqui propoſitio quæ negat, Angelos ante viſibilem hunc mundum creatos fuiſſe, expreſſe non continetur aut in Scriptura aut in traditione, nec Eccleſia definiit iis, ſaltem implicite, contineri: ergo &c. Minor in qua difficultas eſt poſita, patebit ex iis quæ mox in objectionum ſolutionibus dicentur.

Probatur 2. Ea propoſitio non pertinet ad fidem Catholicam, quam nulli Patres dixerunt ad eam pertinere, quam e contra ad eam pertinere negarunt plurimi, ſive ante, ſive poſt Concilium Lateranenſe IV. atqui nulli Patres dixerunt, propoſitionem de qua agitur, ad fidem pertinere, nullius enim textus proferri poteſt: plures e contra negarunt, eam ad fidem pertinere.

Et quidem *primo*, ante Concilium Lateranenſe IV. S. Auguſtinus libro unico de Geneſi ad Litteram, cap. 3. ubi in utramque partem movit quæſtionem, utrum Angeli ante mundum creati fuerint, docet, unum tantum ad fidem pertinere, ſcilicet Angelos a Deo creatos eſſe: *Sed* (ait) *quoquo modo hic ſe habeat; res enim ſecretiſſima eſt, in humanis conjecturis impenetrabilis: Illud certe accipiendum eſt in fide, etiamſi modum noſtræ cogitationis excedit; omnem creaturam habere initium, tempuſque ipſum eſſe creaturam*. Quamvis Theodoretus (ut ſuperius dictum eſt) expreſſe neget, Angelos ante mundum viſibilem creatos fuiſſe, fatetur tamen, eum qui contrarium dixerit, nihil contra fidem proferre. Magiſter Sententiarum lib. 2. Sent.

dist.

Digitized by Google

diſt. 2. Hugo Victorinus cap. 5. Annotat. in Geneſim eadem ferme ratione loquuntur.

Secundo, poſt Concilium Lateranenſe IV. S. Thomas hæc habet 1. p. q. 61. art. 3. in corp. *Non eſt igitur probabile, quod Deus creaturam Angelicam ſeorſim ante alias omnes creaturas creaverit. Quamvis contrarium non ſit reputandum erroneum.*

Objicies. Scriptura docet 1. Deum in principio creaſſe cælum & terram; 2. ipſum intra ſex dies feciſſe omnia quæ cælis & terra continentur; 3. Concilium Lateranenſe IV. definiit Deum *ſimul initio temporis utramque de nihilo condidiſſe creaturam, Angelicam videlicet & mundanam*: Atqui ea loca probant, Angelos non fuiſſe creatos ante viſibilem hunc mundum: ergo &c.

Reſp. diſt. min. Ea loca probant argumento quod non faciat certitudinem fidei, conc. min. quod faciat certitudinem fidei, neg. min. Hoc eſt, licet (ut ſuperius oſtenſum eſt) ex iis locis colligi poſſit, Angelos ante hoc univerſum viſibile creatos non fuiſſe, id tamen non colligitur tanquam fide Catholica certum. Ratio eſt, quia alii aliter explicant textus, qui in argumento recenſentur.

Et ſane nonnulli contendunt, voces iſtas, *In principio*, ſignificare, *Ab initio aliquo temporis*, ita ut ſenſus ſit mundum non ſemper fuiſſe, Deumque effeciſſe, ut mundus, qui nullus in æternitate fuerat, de novo, quando ei libuit, primum eſſe inciperet: Ex qua quidem explicatione duo colliguntur; alterum, mundum non eſſe æternum, ſed aliquando incœpiſſe: alterum, cognoſci antiquitatem mundi, ita ut præciſe ſtatui poſſit, quinam ab orbe condito ad hoc uſque tempus fluxerit annorum numerus. In utroque ethnici aberrarunt: quidam enim cenſuerunt, mundum eſſe ab æterno; alii cœpiſſe quidem illum aliquando putaverunt, ſed innumera fere retro lapſa ſæcula numerarunt. Vide Pererium lib. 1. in Geneſim, cap. 1. verſ. 1.

Nonnulli alii ſcriptores contendunt, verba de quibus agitur, *In principio*, idem eſſe ac, *In Filio*; per eum enim omnia facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Utramque illam expoſitionem tamquam probabilem refert S. Thomas 1. p. q. 61. art. 3. ad 3. ubi ſic loquitur: *Si vero contrarium teneatur* (Angelos ante mundum creatos fuiſſe) *quod dicitur* Geneſis 1. *In principio Deus creavit cælum & terram, exponendum eſt, in principio temporis, non autem in principio, id eſt, antequam nihil fieret.*

2. Hæc verba Exodi 20. *Sex diebus fecit Deus cælum & terram; & omnia quæ in eis ſunt*, ab aliquibus exponuntur de rebus tantum viſibilibus, ita ut ſenſus ſit, nullam ex creaturis corporeis cælo ac terra contentis eſſe, quæ intra ſex dierum ſpatium a Deo producta non fuerit.

3. Concilii Lateranenſis locus quo decernitur Angelos ſimul ab initio temporis cum mundo viſibili creatos eſſe, duobus modis explicari poteſt. Dici poteſt *primo*, particulam *Simul* non intelligi de ſimultate phyſica quæ inſtans indiviſibile ſignificet, ſed de ſimultate morali quæ quamdam habeat latitudinem; ea ferme ratione, per quam ea quæ eodem die, immo & eodem anno facta ſunt, plerumque dicuntur eſſe ſimul facta. Dici poteſt *ſecundum*, particulam *Simul* a Patribus Lateranenſibus intellectam quidem fuiſſe de ſimultate phyſica, ita ut ſignificare voluerint, Angelos phyſice ſimul ab initio temporis cum mundo viſibili fuiſſe conditos; verum (inquit Eſtius) laudati Patres id non propoſuerunt tamquam fidei articulum, ſed tantum tanquam probabiliorem opinionem.

Nec obſtat, quod Patres Concilii Lateranenſis damnare voluerint Origenem qui docuit, ſubſtantias ſpirituales ante mundum viſibilem conditas fuiſſe. Nam *cum* (inquit Cajetanus) *dupliciter teneatur, Angelos productos eſſe ante corpora, ſcilicet vel ſecundum errorem jam dictum*) de Origene loquitur, cui viſum eſt, ſubſtantias ſpirituales per ſe productas fuiſſe a Deo, corporales vero longo poſt tempore, & quidem per accidens, nimirum ut ſpirituales propter demerita in corporibus tamquam in carceribus concluderentur) *vel ſimpliciter & abſolute, quod ex Dei voluntate Angeli præceſſerint mundum viſibilem, Decretalis illa, quamvis ſecundum verba utramque poſitionem deſtruat, contra primam tamen tamquam contra hæreſim interpretanda eſt: ad ſecundam vero tanquam ad minus probabilem applicari poteſt. Et ratio hujus gloſſæ eſt, quia determinationes iſtæ non niſi contra aliquos errores fieri conſueverunt.*

CONCLUSIO 3. Incertum eſt, quo in loco creati ſint Angeli: probabile tamen eſt, eos in cælo empyreo creatos fuiſſe.

Probatur prior pars. Id certum eſt, de quo tum Scriptura tum Patres ſilent: atqui revera ſilent de loco, in quo creati fuerunt Angeli: Et quidem 1. in Scriptura ne apex quidem eſt ejuſmodi loci. 2. In Patribus nonnulla quidem reperire eſt, ſed quæ per modum dubii prolata ſint.

Probatur altera pars. 1. Conveniens fuit, ut in loco nobiliori crearentur nobiliores univerſi partes: atqui Angeli ſunt ejuſmodi; ergo &c. 2. In eo loco Angeli creati fuerunt, ex quo Angeli prævaricatores dejecti ſunt: ſed dejecti ſunt ex cælo empyreo: de illo nimirum cælo nonnulli exponunt hæc verba Lucæ 10. *Videbam ſatanam ſicut fulgur de cælo cadentem*: nec non hæc alia apud Iſaiam cap. 14. *Quomodo de cælo cecidiſti Lucifer?* Addunt, favere Auguſtinum illi explicationi, cum lib. XI. de Civit. Dei, cap. 33. hæc ſcribit: *Illum* (hoc eſt, SS. Angelorum

lorum ſocietatem (*in cælis cælorum habitantem*; *Iſtam*, diabolicam, *inde*, e cælis cælorum, *dejectam*.

Objicies 1. In eo loco creati non fuerunt Angeli, ad quem mali Angeli ambierunt aſcendere: atqui mali Angeli ambierunt aſcendere ad cælum empyreum; ſic enim apud Iſaiam cap. 14. loquuntur: *In cælum conſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum*: ergo &c.

Reſp. ad 1. neg. min. Ad 2. neg. ant. Nempe verba quæ ex Iſaia laudata ſunt, non ſunt Angelorum, ſed Babyloniorum regis, cui propter ingentem ſuperbiam hyperpolicus ille loquendi modus tribuitur. Reſp. iterum diſt. min. Mali Angeli ambierunt ad cælum empyreum metaphorice ſumptum aſcendere, conc. min. proprie & ad litteram ſumptum, neg. min. hoc eſt, cæli nomine eo loci intelligitur æqualitas cum Deo, quam Angeli prævaricatores ambierunt: *Ad tertium dicendum* (inquit S. Thomas 1. p. quæſt. 63. art. 4.) *quod loquitur ibi non de cælo aliquo corporeo, ſed de cælo SS. Trinitatis, in quod Angelus peccans aſcendere voluit, dum voluit aliquo modo Deo æquiparari*.

Objicies 2. Illi creati non fuerunt in cælo empyreo, qui in eo nihil externum operati ſunt; ſubſtantiæ enim ſpirituales non ſunt in loco, niſi per ſuam operationem ad extra: ſed Angeli nihil externum operati ſunt in cælo empyreo: ergo &c.

Reſp. conc. maj. neg. min. ſcilicet Angeli in primo ſuæ creationis inſtanti concurrerunt ad ornatum cæli empyrei; quid vero ad eum contulerint, incognitum eſt nobis: nec mirum, cum incognita ſit nobis ipſa cæli empyrei natura. Nonnulli contendunt, concurriſſe eos ad lucem qua empyreum fulget, eoque trahunt hæc S. Thomæ verba in 1. Sent. diſt. 37. qu. 3. art. 1. *Angelus eſt in loco, in quantum operatur circa aliquod corpus locatum, vel motum, vel lumen, vel aliud hujuſmodi*. Sed de illo argumento redibit ſermo ubi de Angelorum loco inferius dicetur.

CAPUT II.

De ſtatu in quo Angeli creati fuerunt.

Not. 1. STatus in quo creati fuerunt Angeli, beatitudinem, & gratiam complectitur; ac proinde quærendum eſt 1. utrum Angeli in primo ſuæ creationis inſtanti fuerint beati; 2. utrum gratiam habuerint.

Not. 2. Beatitudo duplex eſt, naturalis & ſupernaturalis. Prior poſita eſt in ea perfectione quæ omnem omnino miſeriam excludat; altera addit intuitivam Dei viſionem. Gratia eſt quoque duplex, ſanctificans & actualis. Illa ſe habet per modum rei permanentis, & reddit ſubjectum Deo gratum: iſta contra ſe habet per modum tranſeuntis, & movet ſubjectum ad actum ſupernaturalem eliciendum.

CONCLUSIO 1. Angeli creati ſunt beati beatitudine naturali, non autem beatitudine ſupernaturali.

Probatur prior pars. Beatitudo naturalis, ex obſervatis, poſita eſt in perfectione quæ omnem omnino miſeriam excludat: Atqui Angeli creati ſunt in illa perfectione, tum quod miſeria ſit pœna peccati, nempe ſub Deo juſto nemo poteſt eſſe miſer, niſi mereatur; tum quod Patres id expreſſe docuerint: *Diabolus & Angeli ejus* (inquit Auguſtinus lib. de corrept. & gratia cap. 10.) *beati erant, antequam caderent*.

Objicies, Illi creati non ſunt beati, etiam beatitudine naturali, qui certi non erant ſe nunquam futuros eſſe miſeros: illa nimirum incertitudo, cum animum excruciet, non levis eſt miſeria: atqui Angeli, certi non fuerunt, ſe nunquam futuros eſſe miſeros: non enim ſciebant, an eſſent perſeveraturi in ſtatu in quo conditi fuerant; ergo Angeli non fuerunt creati in beatitudine, etiam naturali.

Reſp. diſt. maj. Illi creati non fuerunt beati, etiam beatitudine naturali, qui certi non erant ſe nunquam futuros eſſe miſeros, ſi non certo ſciverint ſe habuiſſe media, quibus in ſtatu, in quo conditi fuerant, perſeverare poſſent, conc. maj. ſi id certo ſciverint, neg. maj. Angeli certo cognoverunt, ſe per liberum arbitrium adjutum gratia quam experiebantur præſentem, quamque ſciebant ſibi non defuturam, poſſe, ſi vellent, in ſtatu in quo conditi fuerant, perſeverare: *Si autem* (inquit Auguſtinus lib. de Corrept. & Gratia, cap. 11.) *hoc adjutorium vel Angelo, vel homini, cum primum facti ſunt, defuiſſet . . . . non utique ſua culpa cecidiſſent*.

Probatur altera concluſionis pars. Illi non fuerunt creati beati beatitudine ſupernaturali, qui creati ſunt, ut per merita beatitudinem ſupernaturalem tanquam præmium conſequerentur: atqui ſic creati ſunt omnes Angeli: *Diabolus vero & Angeli ejus* (inquit Auguſtin. lib. de Corrept. & Gratia, cap. x.) *etſi beati erant, antequam caderent, & ſe in miſeriam caſuros eſſe neſciebant; erat tamen adhuc quod eorum adderetur beatitudini, ſi per liberum arbitrium in veritate ſtetiſſent, donec iſtam ſummæ beatitudinis plenitudinem, tamquam præmium ipſius permanſionis, acciperent: id eſt, ut magna per Spiritum ſanctum data abundantia caritatis Dei, cadere ulterius omnino non poſſent, & hoc de ſe certiſſime noſſent*.

CONCLUSIO 2. Angeli creati ſunt in ſtatu gratiæ ſanctificantis.

Probatur. Illi creati ſunt in ſtatu gratiæ ſanctificantis, qui creati ſunt in bona volunta-

luntate, in amore caſto, per quem beati in cælis adhærent Deo; quibus Deus, condendo naturam, ſimul largitus eſt gratiam, nempe gratia ſanctificans non aliud eſt, quam bona voluntas, quam amor caſtus per quem juſti in terris & beati in cælis adhærent Deo: atqui boni Angeli ſic a Deo creati ſunt, Auguſtino teſte, qui lib. 12. de Civit. Dei ſic loquitur: *Et iſtam* (bonam voluntatem) *quis fecerat, niſi ille qui eos cum bona voluntate, id eſt, cum amore caſto, quo illi adhærent, creavit, ſimul in eis & condens naturam, & largiens gratiam? Unde ſine bona voluntate, hoc eſt, Dei amore, numquam ſanctos Angelos fuiſſe credendum eſt*: ergo &c.

Probatur 2. de malis Angelis. 1. Illi creati ſunt in ſtatu gratiæ ſanctificantis, qui ut primum facti ſunt, facti ſunt lux; qui illuminati fuerunt, ut ſapienter beateque viverent: plerumque nimirum tum Scriptura, tum Patres lucis ac ſapientiæ nominibus utuntur, ut gratiam ſanctificantem exprimant: atqui pravi Angeli, ut primum facti ſunt, facti ſunt lux: illuminati fuerunt, ut ſapienter, beateque viverent: *Simul ut facti ſunt* (ait Auguſtinus lib. XI. de Civ. Dei, cap. XI.) *lux facti ſunt, non tamen ita tantum creati, ut quoquo modo eſſent, aut quoquo modo viverent; ſed etiam illuminati, ut ſapienter, beateque viverent*. 2. Illi creati ſunt in ſtatu gratiæ ſanctificantis, de quibus dicitur, quod ſi in ſtatu, in quo conditi fuerant, perſeveraſſent, æternam beatitudinem conſecuturi fuiſſent: neque enim per perſeverantiam in donis naturalibus creatura poteſt æternam beatitudinem conſequi, cum dona naturalia nullam habeant cum fine ſupernaturali proportionem: atqui de malis Angelis dicitur quod ſi in ſtatu, in quo conditi fuerant, perſeveraſſent, æternam beatitudinem conſecuti fuiſſent. *Erat tamen adhuc* (inquit Auguſtinus lib. de Corrept. & Gratia, cap. 10.) *quod eorum adderetur beatitudini, ſi per liberum arbitrium* (adjutum gratia verſatili, ut ſuo loco dicetur) *in veritate ſtetiſſent, donec iſtam ſummæ beatitudinis plenitudinem, tamquam præmium ipſius permanſionis, acciperent*.

Probatur 3. rationibus. 1. Non eſt potior ratio de Angelis, ſive bonis, ſive malis, quam de homine: atqui (ut hujuſce partis diſſertatione tertia dicetur) homo creatus fuit in ſtatu gratiæ ſanctificantis: ergo &c. 2. Deus, in inſtanti creationis rerum corporearum, eis indidit virtutes ſeminales, per quas ad finem ſibi convenientem poſſent pervenire; ergo a pari (argumentum eſt S. Thomæ 1. p. q. 62. art. 3.) omnibus creaturis intellectualibus, ac proinde Angelis, indidit virtutem ſeminalem, per quam ad finem ſibi convenientem pervenire poſſent; ea vero ſeminalis virtus non eſt alia, quam gratia ſanctificans, quæ principium eſt habituale cujuſcumque operis meritorii, quo creatura rationalis beatitudinem, ad quam eſt creata, conſequatur.

CONCLUSIO 3. Angeli, ſive boni, ſive mali, in primo reali creationis inſtanti receperunt gratiam actualem.

Probatur. Creaturæ innocentes, in primo reali inſtanti ſuæ creationis, receperunt gratiam neceſſariam, ut poſſent vitare quodcumque peccatum: *Si autem* (ait Auguſtinus libro de Corrept. & Gratia, cap. XI.) *hoc adjutorium vel Angelo, vel homini, cum primum facti ſunt, defuiſſet, non utique ſua culpa cecidiſſent*: atqui Angeli in ſua creatione erant innocentes, ac ſtatim indiguerunt actuali gratia, ut poſſent vitare peccatum, omiſſionem nimirum actus amoris in Deum: eodem enim inſtanti, quo cœperunt frui ratione, obligati fuerunt elicere actum amoris in Deum: ſcilicet, ſi non elicuiſſent actum amoris in Deum, neceſſario elicuiſſent actum amoris in creaturam: ſiquidem voluntas quæ corpori non eſt unita, non poteſt vel uno eſſe inſtanti, quin actum amoris in aliquod objectum eliciat. Auguſtini eſt argumentum illud: nempe docet, nec Angelum, nec hominem ſic factum eſſe, ut ſine Dei adjutorio poſſet non peccare: *Quoniam* (inquit lib. de Corrept. & Gratia cap. XI.) *non talis natura facta erat, ut ſine divino adjutorio poſſet permanere, ſi vellet*. Idem non multo poſt hiſce aliis verbis aſſerit: *Namque ut reciperet bonum, gratia non egebat, quia nondum perdiderat: ut autem in eo permaneret, egebat adjutorio gratiæ, ſine quo id omnino non poſſet*.

Objicies 1. Ideo aſſeruit, Angelos eſſe creatos in gratia ſanctificante, quod ſtatim lux a Deo facti ſint: atqui id falſum eſt: ſiquidem Auguſtinus lib. 2. de Geneſ. ad litteram cap. 1. aſſerit, Angelicam naturam primo informiter creatam fuiſſe, & cælum dictam, poſtmodum vero formatam eſſe, & lucem appellatam: ergo &c.

Reſp. ad 1. neg. min. Ad 2. diſt. ant. Auguſtinus aſſerit, angelicam naturam primo informiter creatam fuiſſe per reſpectum ad gloriam, conc. ant. per reſpectum ad gratiam, neg. ant. Hoc eſt, ſtatus quem per creationem habuerunt Angeli, multum fuit imperfectus, ſi comparetur cum ſtatu gloriæ, non autem ſi comparetur cum ſtatu gratiæ: nimirum licet Angelus gratiam habuerit viatori convenientem, non habuit tamen perfectam illam gratiam, quæ convenit poſſeſſori: *Erat autem adhuc* (ait Auguſtinus l. de Corrept. & Gratia, cap. X.) *quod eorum adderetur beatitudini, id eſt, ut magna per Spiritum ſanctum data abundantia caritatis Dei, cadere ulterius omnino non poſſent*. Sanctus Thomas aliam ſufficit ſolutionem: dicit enim, informem fuiſse Angeli productionem in in-

in inſtanti naturæ, concedit; in inſtanti temporis, negat. Hoc eſt, prius eſt prioritate naturæ, non autem prioritate temporis, Angelum factum eſſe in eſſe naturali, quam in eſſe gratiæ. Confirmari poteſt ea ſolutio, 1. ex eo quod Auguſtinus (ut ſuperius obſervatum eſt) lib. XI. de Civit. Dei, hæc ſcripſerit de Angelis: *Simul ut facti ſunt*. 2. Ex eo quod ſecundum Auguſtini ſententiam, de qua in ſecunda hujuſce partis diſſertatione dicemus, omnia ſimul creata fuerint: ac proinde, ſecundum eumdem Auguſtinum ſtatui non poteſt prioritas temporis inter lucis, cælique creationem.

Objicies 2. Illi creati non fuerunt in gratia, in quibus Deus oſtendere voluit, quid abſque gratia poſſet liberum arbitrium: atqui Deus in Angelis oſtendere voluit, quid abſque gratia poſſet liberum arbitrium; *Credimus* (verba ſunt Auguſtini lib. de Corrept. & Gratia cap. X.) *Deum ſic ordinaſſe Angelorum & hominum vitam, ut in ea prius oſtenderet, quid poſſet eorum liberum arbitrium, deinde quid poſſet ſuæ gratiæ beneficium, juſtitiæque judicium*; ergo &c.

Reſp. diſt. maj. In quibus Deus oſtendere voluit, quid abſque gratia actuali, & quidem efficace, poſſet liberum arbitrium, conc. maj. abſque gratia ſanctificante, aut gratia actuali minime efficace, neg. maj. Auguſtinus eo loci vult explicare diſcrimen, quod reperitur inter gratiam actualem, qua creatura innocens indiguit ad operandum bonum, & inter gratiam qua creaturæ lapſæ opus eſt ad idem bonum operandum: Diſcrimen autem illud in eo poſitum eſt, quod innocenti creaturæ, utpote ſanæ ac robuſtæ, ad operandum bonum ſatis fuerit auxilium indifferens, & determinandum a libero arbitrio; cum e contra homo lapſus ad operandum bonum indigeat auxilio per ſe efficaci, ſeu quod liberum illius arbitrium, utpote languidum & infirmum, ad bonum agendum determinet: unde in hoc ſtatu elucent divinæ gratiæ virtus & potentia, cum e contra in altero ſtatu, liberi arbitrii vires enituerint: *Tale quippe erat* (ait Auguſtinus libro de Corrept. & Gratia, cap. XI.) *adjutorium quod desereret, cum vellet, & in quo permaneret, ſi vellet, non quo fieret, ut vellet. Hæc prima eſt gratia, quæ data eſt primo Adam, ſed hac potentior eſt in ſecundo Adam: Prima eſt enim qua fit, ut habeat homo juſtitiam ſi velit: ſecunda ergo plus poteſt, qua etiam fit ut velit, & tantum velit, tantoque ardore diligat, ut carnis voluntatem contraria concupiſcentem voluntate ſpiritus vincat*.

Quæres 1. utrum ſit dogma fidei, quod Angeli in ſtatu gratiæ ſanctificantis creati fuerint.

Reſp. negative. Ratio eſt 1. quia dogma, de quo agitur, nec Scriptura nec traditione explicite continetur, nec uſquam Eccleſia definiit, illud in ſacris illis fontibus vel implicite reperiri. 2. Plures ex antiquioribus ſcholaſticis defenderunt ſententiam noſtræ concluſioni contrariam, ſeu docuerunt, Angelos omnes, non in ſtatu gratiæ ſanctificantis, ſed tantum in juſtitia quadam naturalis ordinis conditos fuiſſe, a qua Lucifer cum ſociis exciderit, & in qua e contra alii ſtantes, donati ſint poſtea gratia ſanctificante & auxiliis actualibus, quibus intuitivam Dei viſionem conſecuti ſunt. Ita ſenſerunt Hugo Victorinus lib. 1. de Sacram. p. 5. cap. 19. Magiſter Sentent. lib. 2. diſt. 3. Rupertus lib. 13. in Matthæum, Alenſis, Bonaventura, Scotus, multique alii, quorum habita ratione Sanctus Thomas in hanc diſtinctionem ſcribens, aſſeruit, illorum theologorum doctrinam fuiſſe ſuo ſæculo communiorem. 3. Idem Sanctus Doctor in Summa non ut certam certitudine fidei, ſed ut probabilem tantum, propugnat ſententiam quæ docet, Angelos in ſtatu gratiæ ſanctificantis conditos fuiſſe: *Reſpondeo dicendum* (inquit I. part. quæſt. 62. art. 3. in Corp.) *quod quamvis ſuper hoc ſint diverſæ opiniones .... hoc tamen probabilius videtur tenendum, & magis dictis ſanctorum Patrum conſonum eſt, quod fuerunt creati in gratia gratum faciente*.

Quæres 2. utrum omnes Angeli tum in donis naturalibus, tum in gratia fuerint æquales.

Reſp. 1. Angelos, inæquales in donis naturalibus creatos fuiſſe. Idque evidens eſt 1. in eorum ſententia qui contendunt, omnes Angelos eſſe diverſæ ſpeciei: quæ enim differunt ſpecie, differunt quoque proprietatibus naturalibus. 2. Id quoque patet in oppoſita ſententia: nam quemadmodum in rebus corporeis, individua ejuſdem ſpeciei inæquales habent perfectionis gradus: ita par fuit, ut inæquales habuerint individua ſpecierum ſpiritualium.

Reſp. 2. Angelos non in donis tantum naturalibus (ut mox dictum eſt) ſed etiam in ſupernaturalibus impares fuiſſe: nimirum ita docent auctor libri de cæleſti hierarchia, Baſilius libro de Spiritu ſancto, c. 16. Joannes Damaſcenus lib. 2. de Fide Orthodoxa, c. 3. Magiſter Sententiarum lib. 2. diſt. 3. Par fuit (ajunt illi ſcriptores) ut Deus eum gratiæ gradum Angelis largiretur, qui cum naturalibus eorum donis proportionem haberet.

Nec inde ſequitur, dona naturalia in Angelis fuiſſe diſpoſitiones ad ſupernaturalia: ſiquidem tota ratio, cur Angeli qui in naturalibus alios ſuperarunt, uberiorem gratiam habuerint, peti debet ex ſuprema Dei voluntate, qui donorum naturalium, quæ angelis contulerat, rationem habere voluit in ſupernaturalium diſpenſatione: Eum tamen ordinem ſervare noluit in homine lapſo, ut (in-

Digitized by Google

(inquiunt auctores quos retulimus) homo lapſus intelligat, gratiam Dei donum eſſe omnino gratuitum: quam enim fabuloſum ſit pactum quod nonnulli recentiores ſcribunt initum fuiſſe inter Deum & hominem de conferenda gratia iis, qui per vires liberi arbitrii ſibi relicti, bene moraliter ſe geſſerint, oſtendemus in tractatu de gratia.

QUÆSTIO IV.

De proprietatibus Angelorum.

Not. INter Angelorum proprietates ſunt cognitio, amor, locus, motus, locutio, miſſio: de iis igitur ſubſequentibus capitibus agendum nobis incumbit.

CAPUT PRIMUM.

De cognitione Angelorum.

Not. 1. CErtum eſt, Angelos eſſe præditos cognitione: ſiquidem cognitio neceſſario convenit cuilibet ſubſtantiæ ſpirituali; immo nonnulli contendunt, actualem cognitionem eſſe de illius eſſentia, eamque per actualem cognitionem differre a corpore; quod quidem, quantumcumque ſubtile ſupponatur, non poteſt eſſe capax alicujus cognitionis, ſed ſolius motus localis, qui pro varia partium ſubtilitate & figura, vel tardior eſt, vel velocior.

Not. 2. Suppoſito, quod Angeli præditi ſint cognitione, quæri poteſt 1. quodnam ſit objectum cognitionis angelicæ: 2. quodnam ſit illius medium: 3. denique quænam ſint illius dotes, ſeu qualitates, per quas ab humana cognitione differt. Ut autem nodos illos ſolvamus, hocce caput in plures articulos dividamus oportet.

ARTICULUS I.

De objecto cognitionis angelicæ.

Not. OBjectum cognitionis Angelicæ eſt id omne, quod angelicus intellectus poteſt cognoſcere. Id autem quod poteſt ab eo cognoſci, reducitur 1. ad ſubſtantias ſpirituales, Deum nempe, naturam angelicam, & animam rationalem; 2. ad res ex materia conſtantes, cujuſmodi ſunt corpora omnia; 3. ad futura, ſive neceſſaria, ſive libera; 4. ad occultas hominum cogitationes, ſive ſint præteritæ, ſive præſentes, ſive futuræ: denique ad myſteria ſupernaturalis ordinis. Operæ pretium eſt, ut ea omnia variis concluſionibus explicemus.

CONCLUSIO 1. Angelus per naturæ vires multa de Deo cognoſcit, ſe ipſum quoque novit, nec non alios Angelos, ac ſubſtantias per ſe ſubſiſtentes.

Probatur prior pars. Homo lapſus per naturæ vires multa de Deo cognoſcit, exiſtentiam nimirum & attributa, quæ proxime ex idea Dei ſequuntur: *Inviſibilia enim ipſius* (ait Apoſtolus ad Rom. 1.) *a creatura mundi, per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur, ſempiterna quoque ejus virtus & divinitas:* ergo a fortiori Angelus, cum ſit multo perfectior homine, plura de Deo per vires naturæ cognoſcit.

Probatur altera pars. Angelus id omne cognoſcit, quod proportionem habet cum vi illius intellectiva, quodque ipſi eſt intime præſens: nam præter duplicem illam conditionem alia non requiritur, ut facultas intellectiva objectum aliquod cognoſcat: atqui Angeli ſubſtantia proportionem habet cum vi illius intellectiva, cum ejuſdem ſit ordinis: eſt quoque intime præſens vi illius intellectivæ: ergo &c. Nec obſtat, quod anima licet proportionem habeat cum vi hominis intellectiva, ipſique ſit intime præſens; tamen ſemetipſam, ſaltem perfecte, non cognoſcat. Non obſtat (inquam) quia anima, quamdiu remanet unita corpori ab ipſo impeditur, ne ſpiritualia perfecte contempletur.

Probatur tertia pars. Primo, Scriptura nobis exhibet Angelos ſibi invicem quaſi colloquentes: *Clamabant* (ait Iſaias c. 6.) *alter ad alterum.* Zachariæ 2. unus Angelus dicit alteri: *Curre, loquere ad puerum iſtum.* Apocal. 7. unus Angelus loquebatur quatuor Angelis: *Nolite nocere terræ & mari.* 2. Spiritus qui unam ſimul ſocietatem conſtituunt, ſe ipſos mutuo norunt: non enim in alio poſita eſt ſpirituum ſocietas, quam in mutua ſui ipſius cognitione, & in amore quo ſe mutuo proſequuntur.

CONCLUSIO 2. Angeli cognoſcunt res omnes materiales.

Probatur. Res materiales conſiderari poſſunt vel ſecundum rationes communes, vel ſecundum ſingulares: atqui Angeli utroque modo cognoſcunt res materiales. Et quidem 1. norunt communes rerum omnium rationes: nempe quæ in inferioribus gradibus reperiuntur, continentur in ſuperioribus; ac proinde a ſuperioribus, ſi ſint intellectiva, cognoſcuntur. 2. Norunt aliqua ſingularia: ſiquidem (ut argumentatur S. Thomas) Angeli ea norunt, quorum adminiſtratio ipſis eſt credita: atqui ſingularium adminiſtratio Angelis eſt credita, juxta illud ad Hebræos 1. *Omnes ſunt adminiſtratorii ſpiritus.*

CONCLUSIO 3. Angeli certo cognoſcunt futura neceſſaria; contingentia vero, quæ ut plurimum accidunt, per conjecturam; quæ vero ſunt aut fortuita, aut libera, ab eis ignorantur.

Probatur prior pars. Angeli certo cognoſcunt ea quæ neceſſariam habent connexionem cum cauſſis, quas comprehendunt: atqui

qui

Digitized by Google

qui futura neceſſaria connexionem habent neceſſariam cum cauſſis, quas Angeli comprehendunt; ſcilicet Angeli propter naturæ ſuæ perfectionem, cognoſcunt ea omnia, ad quæ cauſſarum naturalium virtus ſeſe poteſt extendere: ergo ejuſmodi cauſſæ ab eis comprehenduntur.

Probatur altera pars. Quæ non neceſſario, ſed ut plurimum, accidunt, ab hominibus probabiliter cognoſcuntur: ergo a fortiori cognoſcuntur ab Angelis, quorum vis intellectiva multo perfectior eſt humana. Jam vero quod non certo, ſed probabiliter tantum ea noverint, colligitur ex eo, quod futura, de quibus agitur, non infallibilem, aut neceſſariam cum ſuis cauſſis connexionem habeant.

Probatur tertia pars. Si Angeli futura libera aut omnino fortuita, cognoſcerent, ea viderent aut in ſe ipſis, aut in futurorum cauſſis: atqui neutrum dici poteſt. Non primum; nam ut quis in ſe ipſo videat futura, neceſſe eſt, ut ſit futuris præſens: at Angelus non eſt præſens futuris: neque enim creatura omnibus temporibus ſimul eſt præſens, ſed Deus ſolus, qui cum ſit æternus, omnia ſimul tempora complectitur. Non poteſt quoque dici, quod Angelus futura contingentia videat in eorum cauſſis; ſcilicet Angelus non poteſt in cauſſa indifferente videre effectum determinatum; ſed cauſſæ futurorum contingentium ſunt indifferentes; ideo enim dicuntur contingentes, quod reſpectu ſuorum effectuum ſint omnino indifferentes.

Quæres, utrum dogma ſit fidei, quod Angeli per vires naturæ futura libera, aut omnino fortuita certo non cognoſcant.

Reſp. affirmative: nempe tum Scriptura, tum Patres Deo ſoli, per creaturarum excluſionem, tribuunt cognitionem futurorum, de quibus agitur. *Annunciate* (apud Iſaiam cap. 14.) *quæ ventura ſunt in futurum, & ſciemus, quia Dii eſtis vos*. Hæc quoque leguntur cap. 46. *Ego ſum Deus, & non eſt ultra Deus, nec eſt ſimilis mei, annuntians ab exordio noviſſimum, & ab initio quæ nondum facta ſunt*. Sic quoque loquitur Tertullianus Apologetici cap. 20. *Idoneum opinior teſtimonium divinitatis, veritas divinationis*.

Objicies. Angeli tum ſancti tum reprobi ſæpius futura contingentia prædicunt: ergo ab utriſque cognoſcuntur.

Reſp. conc. ant. diſt. conſeq. Ab utriſque cognoſcuntur, diverſo modo, conc. conſeq. eodem modo, neg. conſeq. Angeli ſancti nonnulla futura contingentia norunt ex ſpeciali Dei revelatione; reprobi vero per quaſdam tantum conjecturas: unde quæ ab illis prædicuntur, ſemper eveniunt; e contra quæ ab iſtis, plerumque non contingunt. *Futura quidem* (ait Damaſcenus lib. 2. de Fide Orthod. c. 3.) *tametſi nec Dei Angeli, nec dæmones norint, utrique tamen prædicunt, ſed diſpari modo. Angeli enim futuros eventus non aliter prædicunt, quam Deo ipſis quæ futura ſunt detegente, quo fit, ut ea omnia eveniant, quæ ab ipſo prædicuntur. Dæmones autem ipſi quoque prædicunt, interdum videlicet, quia in ea quæ procul geruntur, cernunt interdum ſola conjectura ducti, ex quo etiam efficitur, ut plerumque mentiantur.*

CONCLUSIO 4. Angeli non cognoſcunt occultas ac liberas cordis cogitationes, licet actu & realiter exiſtant.

Probatur. Id Angeli non cognoſcunt, quod ſive Scriptura, ſive Patres Deo ſoli proprium faciunt: atqui ſive Scriptura, ſive Patres Deo ſoli propriam faciunt occultarum & liberarum cogitationum notitiam: *Tu ſolus* (ait Scriptura 2. Paral. 6.) *noſti corda filiorum hominum*. Pſalm. 7. *Scrutans corda & renes Deus*. Jeremiæ 7. *Pravum eſt cor hominum & inſcrutabile: quis cognoſcet illud? Ego Dominus ſcrutans cor & probans renes*. Sancti Patres uſi ſunt eo argumento, ſeu, ex eo quod Deo ſoli conveniat cogitationum notitia, probarunt, Chriſtum, quibus erant perſpectæ, verum eſſe Deum: *Dominus videns cogitationes eorum oſtendit* (inquit Hieronymus in c. 9. Matthæi) *ſe Deum, qui poſſit cordis occulta cognoſcere*.

Objicies 1. Angeli, ſive boni, ſive mali comprehendunt eſſentiam animæ: ergo vident omnes illius modificationes: nempe idea comprehenſionis includit non ſolum cognitionem ſubſtantiæ, ſed etiam omnium illius modorum, cum ſit cognitio omnium perfectiſſima: atqui Angeli, ſive boni, ſive mali comprehendunt eſſentiam animæ; ſunt enim anima multo ſuperiores: ergo &c.

Reſp. ad 1. conc. ant. neg. conſeq. Ad 2. diſt. ant. Idea comprehenſionis includit cognitionem omnium modificationum neceſſariarum ſubſtantiæ quæ comprehenditur, conc. antec. modificationum liberarum, neg. ant. Ratio eſt, quia ad perfectam ſubſtantiæ cognitionem ſatis eſt, ut tum ipſa ſubſtantia, tum ea quæ naturaliter ſeu neceſſario ex illa ſequuntur, cognoſcantur; ac proinde cum liberæ cordis cogitationes non ſequantur neceſſario ex angelica aut humana mente, recte mens ipſa comprehendi dicitur, in quantum a creata mente poteſt comprehendi, quamvis liberæ illius cogitationes non cognoſcantur.

Inſtabis. Quod objectum aliquod non cognoſcatur, id oritur aut ex eo quod non ſit proportionatum cum facultate intellectiva, aut ex eo quod illi minime ſit præſens: atqui neutrum habet locum in objecto de quo agitur; nimirum mentis cogitationes ſunt quid intelligibile, ac proinde proportionem habent cum intellectiva Angelorum facultate: actu quoque ſunt in anima quæ cogitat; &

Digitized by Google

conſequenter, cum ipſa anima, quæ cogitat, præſens ſit Angelo, illi quoque præſentes ſunt ejuſdem animæ cogitationes.

Reſp. ad 1. conc. maj. neg. min. Ad 2. concedo animam eſſe præſentem Angelo, ſed nego inde ſequi, quod animæ cogitationes Angelo ſint præſentes: idque oritur ex eo, quod non habeant neceſſariam cum anima connexionem, nec anima (ut ſupponitur) eas Angelo manifeſtare velit.

Objicies 2. Id poſſunt Angeli, quod poſſunt homines multum ſagaces: atqui homines multum ſagaces cognoſcunt aliorum hominum cogitationes; *Corda hominum* (ait Scriptura Proverb. 17.) *manifeſta ſunt prudentibus*; ergo &c.

Reſp. conc. maj. diſtin. min. Homines multum ſagaces cognoſcunt aliorum hominum cogitationes, quæ ſe produnt aliquibus ſignis ſenſibilibus, conc. min. quæ non ſe produnt ſignis ſenſibilibus, neg. min. Nonnullæ ſunt cogitationes, quæ nulla ratione, ſui veſtigia corporibus imprimunt; e contra ſunt aliquæ aliæ quæ ſigna quædam ſenſibilia corporibus imprimunt; ſcilicet vel movent imaginationem, vel vultum immutant. Illas nec Angeli, nec homines, quantumcumque ſagaces ſupponantur, noſſe poſſunt naturali virtute; ſed nihil obſtat, quin iſtas percipiant, ita tamen ut certo ſcire non poſſint, an mens ejuſmodi cogitationibus conſenſum præbuerit: *Angelis* (inquit Auguſtinus lib. de divin. dæmonum, cap. 5.) *omnium diſpoſitiones, non ſolum voce prolatas, verum etiam cogitatione conceptas, cum ſigna quædam ex animo exprimuntur in corpore, tota facilitate perdiſcunt*.

Nec obſtant hæc, quæ idem S. Doctor ſcripſit l. 2. Retract. c. 30. *Rem dixi occultiſſimam audaciore aſſeveratione, quam debui. Nam pervenire iſta ad notitiam dæmonum, per nonnulla etiam experimenta compertum eſt. Sed utrum ſigna quædam dentur ex corpore cogitantium illis ſenſibilia, nos autem latentia; an alia vi, & ea ſpiritali, iſta cognoſcant; aut difficillime poteſt ab hominibus, aut omnino non poteſt inveniri*. Non obſtant (inquam); nam Auguſtinus iis verbis non rejicit, quod antea ſcripſerat, ſcilicet dæmones cognoſcere cogitationes, quæ ſigna quædam corporibus imprimunt; ſed dubitat, an eas cogitationes ſenſibili virtute, an vero ſpirituali percipiant. Nec mirum eſt, quod S. Doctor anceps hæſerit, an dæmones virtute aliqua ſenſibili corporum impreſſiones noverint, cum ipſe diu dubitarit, an dæmones habeant ſubtilia quædam corpora, quæ ſicut humana, aliorum corporum impreſſionibus moveantur.

Quæres, utrum fide Catholica certum ſit, Angelos non cognoſcere occultas cordis humani cogitationes.

Reſp. ſententiam quæ docet, cogitationes de quibus agitur, ab Angelis non cognoſci, eſſe quidem certam ac veram, cum maxime cum Scripturis & Patribus cohæreat, ſed tamen non eſſe certam certitudine Fidei Catholicæ; nam ex Catholicis alii aliter exponunt tum Scripturæ tum Patrum loca quæ ſuperius relata ſunt: ſcilicet non pauci contendunt, Angelos naturali virtute poſſe quidem cognoſcere occultiſſimas cordium cogitationes, ſed tamen eas actu non cognoſcere, eo quod (inquiunt) Deus nolit ſuum concurſum præbere, aliunde tamen neceſſarium, ut virtus naturalis, qua pollent Angeli, executioni mandetur. Ita cenſent Scotus, Ochamus & Gabriel. Alii plus addunt, nempe judicant, probabile eſſe, quod Angeli cognoſcant actu quaſcumque mentis tum cogitationes tum affectiones, quæ præſentes ſunt, non autem præteritas, aut futuras, & in hoc volunt Angelorum cognitionem a divina diſcrepare; ita Durandus. Unde licet interpretationes ejuſmodi ſint falſæ, eo quod tum Scriptura tum Patres abſolute ac ſine reſtrictione loquantur, & quidem maxime de cogitationibus actu præſentibus; tamen cum Eccleſia expreſſo aliquo decreto illas interpretationes non proſcripſerit, haberi non debent tamquam hæreticæ.

CONCL. 5. Angeli naturæ viribus cognoſcere non poſſunt religionis Chriſtianæ myſteria.

Probatur. Id Angeli cognoſcere non poſſunt naturæ viribus, cum quo eorum intellectiva facultas non habet proportionem; nam inter principium cognoſcens & objectum cognitum debet eſſe proportio: atqui inter intellectivam Angeli facultatem viribus naturalibus relictam, & inter myſteria religionis Chriſtianæ, nulla eſt proportio: iſta enim ſunt ordinis ſupernaturalis; intellectiva vero facultas Angelorum ordinis omnino naturalis.

Quæres, utrum Deus Angelis viatoribus aliqua revelarit myſteria, & in primis myſterium Incarnationis?

Reſp. 1. Certum eſſe, Deum aliqua myſteria Angelis viatoribus revelaſſe, ſcilicet Angeli viatores habuerunt fidem: fides autem habet pro motivo divinam revelationem; at Deus alia non revelavit Angelis, quam quæ eſſent ſupernaturalis ordinis; ſiquidem Angeli per naturæ vires noverant quæ ſunt ordinis naturalis. At quæ ſint in ſpecie myſteria, quæ Deus Angelis viatoribus revelarit, incertum eſt omnino.

Nonnulli contendunt, eos antequam cæleſti beatitudine fruerentur, nec quoad ſubſtantiam, nec quoad circumſtantias particulares, noviſſe myſterium Incarnationis: cum enim (inquiunt) beatitudinem non eſsent ex Chriſti meritis conſecuturi, non erat opus, ut incarnationem Verbi docerentur.

Alii poſt S. Thomam aſserunt 1. myſterium

Digitized by Google

rium illud Angelis imperfectè fuiſſe revelatum: *Myſterium regni Dei, quod eſt impletum per Chriſtum* (ait S. Doctor 1. p. q. 64. art. 1. ad 4.) *omnes quidem Angeli a principio aliquo modo cognoverunt, ſed maxime ex quo beatificati ſunt viſione Verbi, quam dæmones nunquam habuerunt*.

Aſſerunt 2. S. Angelis fuiſſe revelatum perfectius initio beatitudinis, non tantum ſecundum ſubſtantiam, hoc eſt, prout dicit hominem Deum ſuper omnes principatus exaltandum, ſed etiam plures circumſtantias particulares, licet non ſecundum omnes. *Ad primum ergo dicendum* (inquit idem S. Doctor 1. p. q. 57. art. 5.) *quod de myſterio Incarnationis dupliciter contingit loqui. Uno modo in generali, & ſic omnibus revelatum eſt a principio ſuæ beatitudinis. Alio modo poſſumus loqui de myſterio Incarnationis, quantum ad ſpeciales conditiones, & ſic non omnes Angeli a principio de omnibus ſunt edocti, immo quidam, etiam ſuperiores Angeli, poſtmodum didicerunt*.

Aſſerunt 3. omnes Angelos ſtatim poſt hominis lapſum cognoviſſe myſterium Incarnationis quantum ad aliquas circumſtantias particulares, iſtam v. g. quod per Chriſtum ex Adami ſtirpe naſciturum, homo lapſus redimendus erat, ac diabolus qui ſeduxerat Evam, ſuperandus. Nam (inquiunt) hæc ad ſerpentem verba, Geneſ. 3. *Inimicitias ponam inter te & mulierem, & ſemen tuum & ſemen illius: ipſa conteret caput tuum*, ſunt verba Angeli Dei nomine loquentis: Angelum autem non fugiebat ſenſus verborum, quæ ab illo proferebantur.

Aſſerunt 4. proceſſu temporis ante Chriſtum natum Angelos cognoviſſe plures alias ejuſdem myſterii circumſtantias, aut Deo, prout ferebant occaſiones, plenius revelante, aut Apoſtolis ejuſmodi circumſtantias prædicantibus; unde Paulus ad Epheſ. 3. ſcribit, ſibi datam eſſe evangelizandi gratiam, *ut* (inquit) *innoteſcat principibus & poteſtatibus in cæleſtibus per Eccleſiam multiformis ſapientia Dei ſecundum præfinitionem ſæculorum, quam fecit in Chriſto Jeſu Domino noſtro*.

ARTICULUS II.

De medio cognitionis angelicæ.

Not. 1. Nomine medii hic intelligitur id in quo Angelus videt objecta, ad quæ ferri poteſt illius cognitio. Ea autem objecta (ut patet ex dictis articulo præcedenti) ſunt Deus, ipſa Angeli natura, res corporeæ, cordis humani cogitationes, religionis Chriſtianæ myſteria: quærendum eſt igitur, ubinam angelicus intellectus ea omnia cognoſcat, & qua cauſſa efficiente ſit medium quo, in quo cognoſcuntur.

Not. 2. Circa eam quæſtionem variæ ſunt ſcholaſticorum ſententiæ. Nonnulli docent, Angelum videre res omnes in ſpeciebus, quæ ipſis ſint aut a Deo infuſæ, aut congenitæ. E contra alii docent, Angelum res nonnullas videre in ſua ſubſtantia, alias vero in ipſarum rerum ſpeciebus: qua ratione nodus ille ſolvendus ſit, ſubſequentes concluſiones aperient.

CONCLUSIO 1. Angeli non vident Deum in aliqua ſpecie creata, ſed eum in ſe ipſo immediate vident.

Probatur. Qui vident Deum intuitive, eum vident immediate: hoc enim eſt diſcrimen inter intuitivam Dei cognitionem & aſtractivam; quod iſta ſit cognitio Dei in creaturis, illa vero in ipſo Deo: atqui (ut tomo 1. dictum eſt) Angeli, cum ſint beati, Deum vident intuitive: ergo eum vident non in ſpeciebus, ſed in illo immediate.

Confirmatur. Angeli Deum non vident in eo quod ipſum, ut in ſe eſt, repræſentare non poteſt: atqui ſpecies creatæ non poſſunt repræſentare Deum, ut in ſe eſt: illud enim ſolum poteſt Deum repræſentare, ut in ſe eſt, quod eſt perfecta illius imago; ſed ſpecies creatæ non ſunt ejuſmodi; nempe id ſoli Verbo debetur, in quo eadem eſt eſsentia, eædemque perfectiones, quæ in Deo Patre reperiuntur.

CONCLUSIO 2. Angeli ſe ipſos non vident in ſpeciebus a ſe diſtinctis.

Probatur. Species illæ diſtinctæ ſunt inutiles: ergo Angeli ſe ipſos in illis non vident. Probatur ant. Species ideo tantum neceſſariæ ſunt, ut facultas intellectiva conjungatur cum objecto cognoſcendo: atqui in caſu, de quo agitur, ſpecies ad id non ſunt neceſſariæ; ſiquidem Angelus ſibi ipſi intime præſens eſt; ac proinde non eſt opus ſpeciebus, ut natura Angelica, quæ eſt objectum cognitionis, cum intellectiva facultate conjungatur.

CONCL. 3. Angeli in ſe ipſis cognoſcunt communes rationes rerum omnium corporearum, non autem ſingulares.

Probatur prior pars. Angeli cognoſcunt in ſe ipſis rationes, quæ in illorum natura continentur, ſe ipſos nimirum comprehendunt: atqui rationes communes rerum omnium corporearum continentur in Angelorum natura; ſiquidem naturæ ſuperiores continent rationes communes naturarum inferiorum: ſic vivens continet perfectiones communes non viventis, animal v. g. perfectiones lapidis: Sed Angelorum natura ſuperior eſt natura corporea: ergo continet rationes communes rerum corporearum.

Probatur altera pars. Angeli id tantum in ſe ipſis cognoſcunt, quod in eorum natura continetur; nempe ut quid in aliquo medio cognoſcatur, neceſſe eſt, ut in illo contineatur: atqui rationes ſingulares rerum corporearum, ſeu ſpecificæ illarum differentiæ, non

Digitized by Google

non continentur in natura Angelica; lapis v. g. in ratione ſpecifica lapidis non eſt in Angelorum natura, alioquin Angelus eſſet lapis; quod implicat: ergo &c.

CONCLUSIO 4. Rationes ſingulares, ſeu differentiæ, tum ſpecificæ, tum numericæ, quæ ab Angelis cognoſcuntur, videntur in propriis rerum ſpeciebus.

Probatur. Angeli cognoſcunt rationes ſingulares rerum in eo, per quod res conjunguntur eorum intellectivæ facultati, & per quod repræſentantur: atqui rationes ſingulares rerum per ſpecies conjunguntur facultati intellectivæ Angelorum, & per eas repræſentantur: cum enim in angelica natura minime contineantur, non eſt aliquid aliud præter illarum rerum ſpecies, per quod res conjungantur intellectivæ facultati Angelorum, & per quod repræſententur.

CONCLUSIO. 5. Angeli per ſpecies ſibi congenitas vident rationes communes rerum, rationes vero ſingulares per ſpecies a Deo infuſas.

Probatur prior pars. Angeli per ſpecies ſibi congenitas vident ea, quæ in propria ſua natura cognoſcunt: atqui ex dictis conclusione 3.) Angeli vident in propria ſua natura communes rerum rationes: ergo &c. Altera vero pars ſic oſtenditur. Angeli (ut concluſione 4. dictum eſt) vident res ſingulares in earum ſpeciebus: ſed illæ ſpecies ex objectis exterioribus non recipiuntur ab Angelis; neque enim res corporeæ poſſunt Angelos ad ſui cognitionem movere; nimirum quod corporeum eſt, movere non poteſt ſpirituale, niſi illi, ut anima rationalis corpori, ſit unitum: ergo ſpecies, de quibus agitur, ſunt Angelis a Deo infuſæ.

Quæres, utrum Deus Angelis, ubi primum conditi ſunt, infuderit ſpecies communes rerum omnium, quas naturaliter cognoſcere poſſunt.

Reſp. affirmative. Ratio eſt, quia intellectus Angelicus creatus fuit in ſtatu perfecto: at perfectus non eſt intellectus, cui deſunt ſpecies rerum, quas naturaliter cognoſcere poteſt.

ARTICULUS III.

De dotibus cognitionis Angelorum.

Not. Hic cum S. Thoma 1. p. quæſt. 58. quærenus 1. utrum Angeli cognitio ſemper ſit in actu; 2. utrum multa ſimul attingat; 3. utrum ſit diſcurſiva; 4. an componat, ac dividat; 5. an poſſit eſſe falſa; 6. quid ſit Angelorum tum matutina, tum veſpertina cognitio.

CONCLUSIO 1. Angeli cognitio eſt ſemper in actu reſpectu eorum, quæ videt in Verbo, non autem reſpectu rerum aliarum.

Probatur prior pars: Ea cognitio ſemper eſt in actu reſpectu alicujus objecti, quæ ſine intermiſſione illud objectum contemplatur: atqui Angeli cognitio ſine intermiſſione contemplatur res quas videt in Verbo: ſcilicet Verbum eſt veluti ſpeculum, in quo res illæ neceſſario repræſentantur. Altera vero pars ſic oſtenditur: Angeli cognitio non ſemper eſt in actu reſpectu rerum quas ſine intermiſſione non conſiderat: atqui non conſiderat ſine intermiſſione res quas non videt in Verbo; in hoc enim angelica cognitio differt a cognitione divina, quod hæc ſemper actu in objectum ſuum feratur.

CONCLUSIO 2. Angeli cognitio plura ſimul attingit, ſed non omnia.

Probatur. Angeli cognitio ſimul attingit ea quæ in unica ſpecie repræſentantur: atqui plura, licet non omnia, repræſentantur in una ſpecie. Quæ videntur in Verbo, exhibentur in eſſentia divina, quæ maxime eſt una. 2. Individua ejuſdem ſpeciei in unica idea communi repræſentantur, 3. e contra quæ ſunt diverſæ ſpeciei, non continentur in unica idea, v. g. leo non continetur in idea bovis: ergo ſimul non cognoſcuntur.

CONCLUSIO 3. Angelorum cognitio non eſt diſcurſiva reſpectu eorum, quæ naturaliter ab eis cognoſcuntur.

Probatur. Illa cognitio non eſt diſcurſiva, quæ non infert unum ex alio: nimirum diſcurſus non aliud eſt, quam illatio unius ex alio: atqui Angelorum cognitio non infert unum ex alio in iis quæ naturaliter ab iis cognoſcuntur; nam ea cognitio non infert unum ex alio, quæ eſt comprehenſiva, ſcilicet in cognitione illativa unius ab alio unum ſupponitur ignotum, in cognitione vero comprehenſiva, omnia ſimul ſunt nota: ſed Angelorum cognitio eſt (ut ſuperius dictum eſt) comprehenſiva, reſpectu eorum quæ ab eis naturaliter, hoc eſt, per ſpecies illis ingenitas, cognoſcuntur: ergo &c.

Quæres, utrum Angeli cognitio ſit diſcurſiva reſpectu earum rerum, quæ ab eis naturaliter non cognoſcuntur.

Reſp. nonnulli negative, alii vero, & quidem multo plures, affirmative; idque (inquiunt) patet ex eo, quod Angeli ex iis aut illis motibus, quos in alicujus hominis corpore percipiunt, inferant, eum has aut illas cogitationes animo volvere; ſic etiam dæmones ex Chriſti miraculis inferebant, eum eſſe Meſſiam in lege promiſſum.

CONCLUSIO 4. Angeli cognitio non eſt per diviſionem & compoſitionem, in iis quæ naturaliter ab eo cognoſcuntur.

Probatur. Cognitio comprehenſiva non eſt per diviſionem & compoſitionem; ſiquidem dividere, componere, non aliud ſunt, quam apprehendere ſubjectum ſine prædicato, aut ipſum cum prædicato conjungere per actum di-

Digitized by Google

diſtinctum ab eo, per quem apprehenditur: atqui (ut ſuperius dictum eſt) Angeli cognitio eſt comprehenſiva reſpectu earum rerum, quæ naturaliter ab illo cognoſcuntur: ergo &c. Deſumptum eſt illud argumentum ex S. Th. qui 1. p. q. 58. art. 4. ſic loquitur: *Si intellectus ſtatim in ipſo principio videret concluſionis veritatem, numquam intelligeret diſcurrendo, vel ratiocinando: Similiter ſi intellectus ſtatim in apprehenſione quidditatis ſubjecti, haberet notitiam de omnibus quæ poſſunt attribui ſubjecto, vel removeri ab eo, numquam intelligeret componendo & dividendo, ſed ſolum intelligendo quod quid ſit.*

CONCLUSIO. 5. Angeli cognitio non poteſt eſſe falſa reſpectu eorum quæ ab eo naturaliter cognoſcuntur, immo nec reſpectu eorum, quæ ſupernaturaliter coveniunt objecto, ſecus vero in Angelis damnatis.

Probatur prior pas. Cognitio comprehenſiva non poteſt eſſe falſa: nimirum poſita eſt in perfecta ac adæquata objecti cognitione, ac proinde objecti prout eſt a parte rei: atqui (ut jam ſæpe diximus) Angeli cognitio eſt comprehenſiva reſpectu eorum, quæ ab eo naturaliter cognoſcuntur: ergo &c.

Altera concluſionis pars non minus eſt evidens. Nam ea cognitio non poteſt eſſe falſa, quæ non dicit abſolutam, ſive affirmationem, ſive negationem: ſed in Angelis ſanctis cognitio eorum quæ ſupernaturaliter tantum cognoſci poſſunt, non dicit abſolutam, ſive affirmationem, ſive negationem, ſed hypotheticam tantum, hoc eſt, ſalva ordinatione divina: e contra vero pravi Angeli, cum eorum voluntas ſit inordinata, abſolutum de rebus ſupernaturalibus, aut mere contingentibus judicium ferunt; ac proinde mirum non eſt, quod in iis rebus ſæpiſſime fallantur. *Angeli boni* (inquit Sanctus Thomas) *habentes rectam voluntatem, per cognitionem quidditatis rei non judicant de his quæ ſupernaturaliter ad rem pertinent, niſi ſalva ordinatione divina; unde in eis non poteſt eſſe falſitas aut error. Dæmones vero per voluntatem perverſam, ſubducentes intellectum a divina ſapientia, abſolute interdum de rebus judicant ſecundum naturalem conditionem. Et in his quæ naturaliter ad rem pertinent, non decipiuntur; ſed decipi poſſunt quantum ad ea quæ ſupernaturalia ſunt: Sicuti conſiderans hominem mortuum, judicet eum non reſurrecturum. Et ſi vident hominem Chriſtum, judicet eum non eſſe Deum.*

CONCLUSIO 6. Duplex eſt in Angelis cognitio, Matutina ſcilicet & Veſpertina.

Probatur. Cognitio matutina & veſpertina, ſunt ejuſdem objecti cognitio perfectior & minus perfecta, quemadmodum mane & veſpere ſunt eadem dies, ſed perfectior & minus perfecta: atqui datur in Angelis cognitio ejuſdem objecti perfectior & minus perfecta; ſiquidem perfectio aut imperfectio cognitionis petuntur ex perfectione aut imperfectione mediorum, in quibus res cognoſcuntur, cum in uno clarius repræſententur, quam in alio: ſed ex mediis in quibus Angeli res cognoſcunt, unum eſt perfectius alio, nimirum Angeli beati vident res creatas in Verbo, eas quoque vident in ſpeciebus quæ ſibi de iiſdem rebus inditæ ſunt; at res creatæ perfectius in Verbo repræſentantur, quam in ſpeciebus quas de iis Deus Angelis indidit: ergo &c.

Confirmatur ex Auguſtino, qui lib. 4. de Geneſi ad lit. c. 24. docet 1. uno reali temporis momento res omnes creatas fuiſſe. Docet 2. ſex illos dies quos Scriptura teſtatur Deum impendiſſe ad rerum productionem, metaphorice ſumi debere, pro cognitione nimirum quam Deus de rebus creatis ſucceſſive contulit Angelis. Docet 3. Angelos beatos prius, & quidem perfecte, creaturas in Verbo vidiſſe, deinde ſucceſſive ac minus perfecte in ipſarummet rerum ſpeciebus receptis, non quidem ex ipſiſmet rebus, ſed Angelico intellectui (ut ſuperius dictum eſt) infuſis. Vide quæ diximus agentes de objecto intuitivæ Dei viſionis. Vide etiam quæ hujuſce tertiæ partis diſſertatione ſecunda, de aſpectabilis hujus univerſi creatione dicentur.

CAPUT II.

De Angelorum amore.

Not. DE Angelorum amore quæremus 1. utrum revera detur; 2. quodnam ſit illius objectum; 3. utrum ſit immutabilis.

CONCLUSIO 1. Datur amor in Angelis.

Probatur. Amor eſt motus quo voluntas fertur in bonum; & quidem per complacentiam, ſi ſit præſens; per deſiderium vero, ſi ſit abſens: atqui motus iſte datur in Angelis: nempe motus ad bonum, ſive per complacentiam, ſive per deſiderium, ſequitur ex ejuſdem boni cognitione: neque enim intellectus poteſt aliquod bonum cognoſcere, quin voluntas aliquo in eum motu, cum ſit naturale illius objectum, veluti, quodam pondere feratur; ergo, cum in Angelis (ut præcedente capite dictum eſt) ſit boni cognitio, neceſſe eſt, ut in eis quoque ſit nonnullus ejuſdem boni amor.

CONCLUSIO 2. Angelus ſeipſum, creaturas mente præditas, & Deum diligit, ſed diverſimode.

Probatur prior pars. Diligere objectum aliquod, eſt velle ei bonum: atqui Angelus ſibi, creaturis mente præditis, Deo, vult bonum; ſibi quidem ac ceteris creaturis mente præditis vult pacem, quæ non habetur ſi

Digitized by Google

niſi per poſſeſſionem ultimi finis, ad quem creaturæ mente prædıtæ creatæ ſunt; Deo autem, ſummum honorem, ſummam gloriam. Altera pars non minus evidens eſt; ſcilicet Angelus diverſimode diligit, quæ diverſimode diligenda ſunt: illius enim amor eſt amor rectus; Sed creaturæ quæ mente præditæ ſunt, & Deus, diverſimode diligenda ſunt: creaturæ nimirum in ordine ad Deum, Deus vero propter ſe ipſum diligendus eſt. Vide quæ hujus operis tom. 3. de caritatis ordine dicentur.

Quæres, utrum amor quo Angelus Deum, ut auctorem naturæ, ſuper omnia diligit, ſit amor naturalis.

Reſp. neg. Ratio eſt, quia amor Dei ſuper omnia, etiam ut auctoris naturæ, eſt amor, quem Auguſtinus ſæpe vocat amorem caſtum: at amor caſtus, ex eodem Auguſtino, eſt caritas: Caritas autem (ut habetur 1. Joan. 4.) ex Deo eſt.

Confirmatur. Amor quo Angelus, dum eſſet in via, Deum, ut eſt auctor naturæ, dilexit, fuit amor qui Deo ſerviit: amor vero qui Deo ſerviit, ab ipſo Deo, ſive hominibus, ſive Angelis donatur, Auguſtino teſte, qui lib. 4. contra Julianum, cap. 4. ſic loquitur: *Abſit autem, ut virtutes veræ cuiquam ſerviant, niſi illi vel propter illum cui dicimus, Deus virtutum converte nos. Proinde virtutes quæ carnalibus delectationibus, vel quibuſque commodis & emolumentis temporalibus ſerviunt, veræ prorſus eſſe non poſſunt: Quæ autem nulli rei ſervire volunt, nec ipſæ veræ ſunt: Veræ quippe virtutes Deo ſerviunt in hominibus, a quo donantur hominibus; Deo ſerviunt in Angelis, a quo donantur & Angelis.*

Dices. Quæ mox data fuit reſponſio, videtur adverſari S. Thomæ, qui 1. p. q. 60. art. 5. ſic loquitur: *Quia igitur bonum univerſale eſt ipſe Deus, & ſub bono continetur etiam ipſe Angelus, & homo, & omnis creatura, ſequitur, quod naturali dilectione etiam Angelus & homo plus & principalius diligat Deum, quam ſeipſum; alioquin ſi naturaliter plus ſeipſum diligeret, quam Deum, ſequeretur, quod naturalis dilectio eſſet perverſa, & quod non perficeretur per caritatem, ſed deſtrueretur.*

Sed nullius eſt ponderis illud argumentum: ſcilicet S. Thomas eo loci non loquitur de amore elicito & libero, ſed de amore innato & neceſſario. Ratio eſt 1. quia ſcribit, non Angelum tantum, ſed etiam hominem naturaliter diligere Deum ſuper omnia: at, in ejuſdem S. Thomæ doctrina, homo non poteſt Deum, etiam ut auctorem naturæ, naturaliter, hoc eſt, naturæ viribus, ſuper omnia diligere. Ratio eſt 2. quia S. Doctor non loquitur de Deo, ut eſt bonum a cæteris diſtinctum, ſed ut eſt bonum quoddam commune non ſeparatum ab aliis: *Deus* (inquit in reſponſione ad quartum) *ſecundum quod eſt univerſale bonum, a quo dependet omne bonum naturale, diligitur naturali dilectione ab unoquoque:* at bonum illud commune neceſſario, ſive quoad ſpecificationem, ſive quoad exercitum, a creaturis mente præditis diligitur; illius enim boni amor non aliud eſt, quam propenſio ad univerſale bonum indita creaturæ rationali.

CONCLUSIO 3. Angelorum amor non eſt naturaliter immutabilis. Eſt contra plures Thomiſtas, quibus placet, Angelum ita objectum aliquod eligere, ut in facta electione ſit prorſus immutabilis.

Probatur. 1. Angelorum amor re ipſa mutatus eſt; ii enim qui perierunt, ex amantibus Deum peccando facti ſunt amantes. Dæmonis voluntas circa Chriſti mortem mutata eſt: nempe prius eam voluit, ſed poſtea eam per Judæos qui perierunt, ut de cruce deſcenderet, conatus eſt impedire.

Probatur 2. Si quis Angelorum amor eſſet immutabilis naturaliter, eſſet præſertim amor Dei qui in beatis Angelis reperitur, & amor peccati qui eſt in dæmonibus: atqui neuter ex iis amoribus eſt naturaliter immutabilis. Si enim eſſet naturaliter immutabilis, Patres beatificum Angelorum amorem adſcripſiſſent eorum naturæ, non autem Dei gratiæ; eidem naturæ, non autem divinæ deſertioni, tribuiſſent obſtinatum peccati amorem, qui in pravis Angelis reperitur: atqui neutrius ex illis amoribus immobilitatem Patres tribuerunt Angelorum naturæ, ſed aut ſoli gratiæ, aut divinæ deſertioni. *Hoc ipſum* (inquit Fulgentius lib. de Fide ad Petrum, cap. 23.) *quod ab illo ſtatu beatitudinis in quo ſunt, mutari in deterius nullatenus poſſunt, non eſt eis naturaliter inſitum; ſed poſtquam creati ſunt, gratiæ divinæ largitate collatum.* Hæc etiam habet Auguſtinus lib. 22. de Civitate Dei, cap. 1. *Caſum Angelorum voluntarium juſtiſſima pœna ſempiternæ infelicitatis obſtrinxit; atque in eo ſummo permanentibus ceteris, ut de ſua ſine fine permanſione certi eſſent, tamquam præmium ipſius permanſionis dedit.* Iſidorus lib. 1. de Summo bono cap. 12. ſic loquitur: *Gratia dicimus, non natura, eſſe immutabiles Angelos: nam ſi natura immutabiles eſſent, diabolus non utique cecidiſſet.*

Objicies. Illi ſunt immutabiles ex natura ſua, in quibus poſt electionem non remanet indifferentia judicii; ſcilicet indifferentia judicii eſt radix mutabilitatis in voluntate, ſeu ratio propter quam voluntas modo velit unum objectum, modo vero illud non velit, petitur ex eo quod intellectus ſemper eadem ratione non apprehendat objectum; quippe novæ rationes illi plerumque occurrunt propter quas voluntas odit objectum, quod prius deperierat: atqui poſt electionem non remanet in Angelis indifferentia judicii circa

ca objectum quod elegerunt; cum enim perfectus ſit eorum intellectus, unico inſtanti detegit omnes omnino rationes, propter quas objectum aut odio haberi aut amari debeat: *Differt enim* (inquit Sanctus Thomas 1. part. quæſt. 64. art. 2.) *apprehenſio Angeli ab apprehenſione hominis in hoc, quod Angelus apprehendit immobiliter per intellectum, ſicut & nos immobiliter apprehendimus prima principia quorum eſt intellectus: homo vero per rationem apprehendit mobiliter, diſcurrendo de uno ad aliud, habens viam procedendi ad utrumque oppoſitorum. Unde & voluntas hominis adhæret alicui mobiliter, quaſi potens etiam ab eo diſcedere, & contrario adhærere: voluntas autem Angeli adhæret fixe & immobiliter: & ideo ſi conſideretur ante adhæſionem, poteſt libere adhærere & huic & oppoſito, in his ſcilicet quæ non naturaliter vult.*

Reſp. ad 1. conc. maj. neg. min. Ad 2. diſt. ant. Angelorum intellectus detegit omnes rationes, propter quas objectum aut odio haberi aut amari debeat; & illæ rationes remanent in Angelorum intellectu, etiam poſt factam electionem, conc. ánt. & non remanent, neg. ant. Ubi Angelus propter hanc aut illam rationem elegit aliquod objectum, habet adhuc in apprehenſione rationes alias, propter quas illud poſt electionem deſerere poſſit, ſi tamen ſit ex numero eorum objectorum, quæ non ſunt ultimus finis, aut quæ cum eo non habent connexionem neceſſariam. Ad 3. diſt. ant. ex S. Thoma Angelus immobiliter apprehendit objectum, quod eſt ultimus finis, aut cum eo neceſſariam habet connexionem, conc. ant. quod nec eſt ultimus finis, nec habet cum eo neceſſariam connexionem, neg. ant. Confirmatur reſponſio ex eo, quod juxta doctrinam S. Thomæ, Angeli ſancti per primum ſuæ voluntatis actum, beatitudinis præmium conſecuti ſint, alii vero damnationem æternam: ac proinde cum S. Doctor ſcribit, utroſque immobiliter objectum apprehendere, illique immobiliter inhærere, loquitur de objecto, per quod Angeli ſancti conſtituti ſunt beati, & de peccato, per quod Angeli mali facti ſunt in æternum miſeri.

CAPUT III.

De Angelorum loco.

Not. HOc in capite quæri poteſt 1. utrum Angeli ſint in loco; 2. quotuplex ſit eorum locus; 3. quomodo ſint in loco; 4. denique per quid in eo conſtituantur.

ARTICULUS I.

Utrum Angeli ſint in loco.

CONCL. ANgeli vere ſunt in loco.

Probatur. Ii ſunt in loco qui in eo operantur: neque enim cauſſa efficiens operatur ubi non eſt; atqui Angeli in loco operantur; movent nimirum hominum corpora, ut in obſeſſis patet: apparent hominibus, ut ex Scriptura docemur: ergo revera ſunt in loco.

Quæres, utrum ſola virtus Angeli ſit in loco, ân etiam illius ſubſtantia.

Reſp. Angelorum eſſe in loco non tantum ſecundum ſuam virtutem, ſed etiam ſecundum ſubſtantiam. Revera enim ſubſtantia Angelorum eſt aut in cælis, aut in inferno, aut in terris: quæ enim proferentur teſtimonia ad ſecundæ concluſionis probationem non tantum intelliguntur de præſentia virtutis, qualis eſt præſentia Solis in viſceribus terræ, ſed etiam de præſentia ſubſtantiæ.

Confirmatur 1. ex Patribus. Chryſoſtomus lib. 6. de Sacerdotio, agens de ſacrificii tempore ſic loquitur: *Per id tempus & Angeli ſacerdoti aſſident, & cæleſtium poteſtatum univerſus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honorem, qui immolatur, Angelorum choris plenus eſt.*

Non abſimili ratione loquitur Concilium Aquiſgranenſe, imperante Ludovico Pio celebratum: *Nec* (inquit cap. 132.) *dubitare licet, ubi Corporis & Sanguinis Domini geruntur myſteria, ſupernorum civium adeſſe conventus.* Athanaſius in Epiſt. ad Serapionem concludit, ideo Spiritum ſanctum eſſe majorem Angelis, quod ſit ubique, Angeli vero *certis locis circumſcribantur.*

Confirmatur 2. ex eo, quod hic articulus: *Subſtantiæ ſeparatæ nuſquam ſunt*, quondam, (Sylvio teſte 1. p. q. 52. art. 1.) tamquam erroneus ab Epiſcopo Pariſienſi proſcriptus fuerit.

ARTICULUS II.

Quinam ſit Angelorum locus.

CONCL. 1. TRiplex eſt Angelorum locus, cælum, infernus, aer.

Probatur. *Primo*, aliquos Angelos in cælis eſſe, certiſſimum eſt: ibi enim regnant cum Patre noſtro qui in cælis eſt. *De die illo vel hora* (inquit Chriſtus Marci 13.) *nemo ſcit, neque Angeli in cælo.* Lucæ 2. *Diſceſſerunt ab eis Angeli in cælum.* Luc. 22. *Apparuit illis Angelus de cælo.* Matth. 28. *Angelus Domini deſcendit de celo.*

Secundo, conſtat quoque nonnullos Angelos ad infernum detruſos fuiſſe; hæc enim leguntur ſecundæ Petri 2. *Si enim Deus Ange-*

Angelis peccantibus non pepercit, ſed rudentibus inferni detractos in tartarum, tradidit cruciandos in judicium reſervari. Conſonat Judas in Epiſtola ſua canonica, cap. 6. *Angelos vero* (ait) *qui non ſervaverunt ſuum principatum, ſed dereliquerunt ſuum domicilium, in judicium magni diei vinculis æternis ſub caligine reſervavit.*

Tandem *tertio*, non minus eſt certum, plures e dæmonibus in aere verſari. Job cap. 1. Satan interrogatus, unde veniret, ait: *Circuivi terram & perambulavi eam.* Primæ Petri 5. hæc habentur: *Adverſarius veſter diabolus tamquam leo rugiens circuit, quærens quærens quem devoret.* Eodem ſpectant, quæ ſcribit Paulus ad Epheſ. cap. 2. *In quibus aliquando ambulaſtis ſecundum principem aeris hujus.* Ejuſdem Epiſt. cap. 6. dæmones vocantur *mundi rectores tenebrarum harum, ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus*, hoc eſt, aeris locis. In eum vero textum ſic loquitur Hieronymus: *Hæc autem omnium doctorum opinio eſt, quod aer iſte, qui cælum & terram medius dividens inane appellatur, plenus ſit contrariis fortitudinibus:*

Objicies. Secundæ Petri 2. innuitur, omnes prorſus Angelos apoſtatas in infernum detruſos fuiſſe: *Rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos.* Idem quoque colligi poteſt ex capite ſexto Epiſtolæ canonicæ Judæ. Ergo nulli dæmones ſunt in aere.

Reſpondet Eſtius negando conſeq. Ratio eſt (inquit quia licet Deus omnes Angelos apoſtatas ſtatim poſt peccatum in infernum detruſerit: poſtea tamen principi eorum permiſit, ut ex illo carcere egreſſus, primos parentes ad peccatum provocaret; poſt peccatum vero primorum parentum, nonnullos alios permittit pariter ex inferis exire, ut Adami poſteros ad peccatum pelliciant, atque pro meritis eos divexent. Reſpondent alii, Petrum eo ſenſu aſſeruiſſe, Angelos prævaricatores in infernum detruſos fuiſſe, quod major eorum pars in tenebricoſum illum locum dejecta fuerit. S. Thomas 1. p. q. 64. ar. 4. illi reſponſo patrocinatur.

Quæres, utrum dæmones, ſive qui in infernis concluduntur, ſive qui verſantur in aere, torqueantur, tum pœna damni, tum pœna ſenſus; hoc eſt, utrum non ſolum crucientur ex carentia intuitivæ Dei viſionis, ſed etiam utrum igne torqueantur?

Reſp. 1. Nonnullos ex antiquis cenſuiſſe dæmones, ſive qui tartaris concluduntur, ſive qui verſantur in aere, poſt extremum tantum judicii diem ignis pœna cruciandos eſſe. Ita ſenſiſſe videntur Tertullianus in Apolog. cap. 27. Juſtinus in apologia priore. Quidam recentiores in eam ſententiam trahunt hæc Bernardi verba Sermone de Tranſitu S. Malachiæ: *Definita quidem, ſed nondum promulgata ſententia eſt. Denique jam diabolo ignis paratus eſt, & ſi nondum præcipitatus in ignem, modico adhuc tempore ſinitur malignari.*

Reſp. 2. alios, & quidem multo plures ex Patribus cenſuiſſe, dæmones omnes ignis pœna ſtatim poſt peccatum cœpiſſe cruciari: Ita enim docent Auctor libri de vita contemplativa lib. 1. cap. 3. Beda in cap. 3. Lucæ, Auguſtinus lib. de Corrept. & Gratia c. 10.

Reſpondeo 3. S. Thomam de ea quæſtione agere 1. p. q. 64. art. 4. Eo vero loci refert 1. eorum ſententiam, qui contendunt, nec animas damnatorum, nec dæmones igne cruciari debere ante extremum judicii diem, aitque eam eſſe erroneam: *Quod* (inquit ad 4.) *eſt erroneum.* Refert 2. opinionem aliam quæ aſſerit, animas quidem jam nunc igne cruciari, ſed id negat de dæmonibus: Illi vero ſententiæ nullam inurit notam, ſed ſimpliciter eam hiſce verbis recenſet: *Alii vero licet non concedant de animabus, concedunt tamen de dæmonibus.* Refert 3. proprium ſuum judicium: *Sed* (inquit) *melius eſt dicendum, quod idem judicium ſit de malis animabus, & de malis Angelis, ſicut idem judicium eſt de bonis animabus, & de bonis Angelis.* Addit S. Doctor quod licet Angeli qui in aere verſantur, nondum igni ſenſibili ſint alligati, illo tamen crucientur, quod ſciant ſe poſt extremum judicii diem in eum eſſe dejiciendos: *Similiter* (inquit) *dicendum eſt, quod dæmones licet non actu alligentur gehennali igni, dum ſunt in aere iſto caliginoſo; tamen ex hoc ipſo quod ſciunt, illam alligationem ſibi deberi, eorum pœna non diminuitur.*

Reſpondeo 4. tenendam eſſe omnino eam S. Doctoris opinionem, cum invaluerit in Eccleſia, ſeu, aſſerendum eſt, dæmones omnes etiam nunc igne torqueri, & quocumque eant, ſua ſecum ſupplicia circumferre.

Ad ea vero Patrum loca quæ pro priore ſententia laudata ſunt, dicendum eſt 1. eos Patres qui ſcripſerunt, dæmones omnes nondum pati pœnam ignis, intelligi debere de pœna ſumpta quoad locum, in quo ſævit ejuſmodi pœna: neque enim (ut dictum eſt) omnes dæmones tartaro concluduntur.

Dicendum eſt 2. alios Patres, qui docuerunt nondum eſſe completa dæmonum ſupplicia, intelligendos eſſe de complemento quoad locum, & quoad privationem poteſtatis tentandi homines, qua pollent degentes in terris: *Nec eſt contra hoc,* (inquit S. Thomas) *quod rogaverint Dominum, ut non mitteret eos in abyſſum:* (ut dicitur Lucæ 8.) *quia hoc petierunt, putantes ſibi pœnam, ſi excluderentur a loco, in quo poſſunt hominibus nocere.*

Dicendum eſt 3. textum ex Bernardo prolatum non intelligi de omnibus dæmonibus, quaſi docere voluerit, nullum ex dæmonibus maj nunc inferorum igne torqueri; ſed intel-

telligitur de iis tantum dæmonibus, qui (ut ſuperius dictum eſt) in terris verſantur, nec adhuc (ut loquitur S. Thomas) igni tartareo ſunt alligati.

ARTICULUS III.

Quomodo Angeli ſint in loco.

Not. Duobus modis res aliqua poteſt eſſe in loco, circumſcriptive nimirum & definitive. Eſſe in loco circumſcriptive, eſt reſpondere variis partibus loci, quo res ſupponitur contineri: eſſe vero definitive, eſt rem ita eſſe in uno loco, ut non ſit alibi.

CONCLUSIO 1. Angeli non ſunt in loco circumſcriptive.

Probatur. Ex obſervatis, eſſe in loco circumſcriptive, eſt ita contineri loco, ut res quæ in eo eſt, correſpondeat variis partibus loci, ſeu ſpatii; ſed Angeli non correſpondent variis partibus loci, ſeu ſpatii; ſiquidem ut res aliqua correſpondeat variis partibus loci, ipſa debet habere partes: atqui Angeli partes non habent, cum (ut ſuperius probatum eſt) expertes ſint cujuslibet materiæ, cui ſoli partes conveniunt.

Objicies. Athanaſius in Epiſtola ad Serapionem aſſerit, Angelos certis locis circumſcribi: *Angeli* (inquit) *conſiſtunt in certis locis, loco ſcribuntur*. Eodem modo loquitur Gregorius Magnus lib. 2. Moralium, cap. 3. *Circumſcriptus eſt* (ait) *Angelicus ſpiritus*: ergo &c.

Reſp. diſt. ant. Angeli, ex Athanaſio & Gregorio Magno, circumſcribuntur improprie, con. ant. proprie, neg. ant. Circumſcribi proprie, eſt (ut jam dictum fuit) correſpondere partibus ſpatii; improprie vero, eſt ſpatio comprehendi; hoc, non autem illo modo, Patres in argumento laudati ſumſerunt verbum *Circumſcribi*. Ratio eſt, quia ſic locuti ſunt, ut probarent immenſitatem, non Angelis, ſed Deo ſoli convenire: at ad id probandum ſatis erat argumentum deſumptum ex eo, quod qualibet creatura, ipſe etiam Angelus, loco comprehendatur, id eſt, ita ſit in uno loco, ut non ſit alibi.

CONCL. 2. Angeli ſunt in loco definitive.

Probatur. Ex obſervatis, rem eſſe definitive in loco, eſt eam certo ſpatio ita contineri, ut non ſit alibi, ſeu, eſt loco comprehendi: atqui Angeli certo ſpatio ita continentur, ut non ſint alibi: & in hoc differunt a Deo, qui, cum ſit immenſus, nullo ſpatio, nullo loco comprehenditur.

Objicies 1. Unus Angelus poteſt divinitus ſimul eſſe pluribus in locis: atqui quod, etiam divinitus, poteſt eſſe pluribus in locis, non eſt in loco definitive: ſiquidem eſſe in loco definitive, eſt rem ita eſſe in uno loco, ut non ſit alibi: ergo &c.

Reſp. conc. maj. neg. min. Ad cujus probationem, diſt. ant. Eſt rem ita eſſe in uno loco, ut non ſit alibi, ſpectata virtute naturali, neg. ant. Hac tantum virtute, non autem illa, Angelus poteſt eſſe pluribus in locis.

Objicies 2. Si unica tantum in orbe eſſet hoſtia conſecrata, Corpus Chriſti ita eſſet in uno loco, ut non eſſet alibi; & tamen ex theologis, non eſſet definitive ſub ſpeciebus panis: ergo quamvis Angelus ita ſit in uno loco, ut non ſit alibi, non ſequitur, quod ſit in loco definitive.

Reſp. conc. ant. neg. conſeq. Ratio diſparitatis, eſt, quia exiſtit aliquid in orbe, ratione cujus Corpus Chriſti multiplicari poſſit: nempe eſt ſubſtantia panis, quæ ubicumque reperta fuerit, poteſt per evangelica verba, *Hoc eſt corpus meum*, in Chriſti Corpus tranſubſtantiari: at nihil eſt, ratione cujus Angelus conſtitui poſſit pluribus in locis; unde mirum non eſt, quod Angelus, non autem corpus Chriſti, ſit in loco definitive.

ARTICULUS IV.

Per quid Angeli ſint in loco.

Not. Status quæſtionis eſt, quænam ſit forma, per quam Angelus in loco conſtituitur: quemadmodum quando quæritur, per quid ſol calefaciat, ſtatus quæſtionis eſt, quænam ſit forma, per quam ſol effectum illum operatur.

Not. 2. Circa quæſtionem eo, quo dictum eſt, modo propoſitam, duplex eſt ſcholaſticorum ſententia. Scotiſtæ poſt Subtilem Doctorem paſſim aſſerunt, Angelum conſtitui in loco per ſuam eſſentiam prout a ſpatio indiſtantem; unde cum ab eis quæritur, quid ſit, Angelum eſſe in loco, reſpondent eſſe, ipſius eſſentiam a ſpatio non diſtare. Thomiſtæ e contra poſt Angelicum Doctorem docent, Angelum conſtitui in loco per operationem ad extra, in ea autem operatione duo ſunt, applicatio nimirum angelicæ virtutis ad aliquod corpus, & effectus qui in corpore ſequitur ex ejuſmodi virtutis applicatione; ea ferme ratione qua in tractu navis, applicatio virtutis ex parte trahentium diſtinguitur ab actuali navis tractu: nec enim toties navis movetur loco, quoties qui per ſuæ virtutis applicationem, illam trahere conatur.

CONCLUSIO 1. Angeli non conſtituuntur in loco per ſuam eſſentiam.

Probatur. Angeli per id non conſtituuntur in loco, quod per ſe eſt indifferens ad hunc aut illum locum: ſcilicet id per quod res aliqua conſtituitur in loco, debet eam determinare, ut ſit in uno loco potius quam in alio: atqui (ut patet) Angelorum eſſentia per ſe eſt indifferens, ut ſit in uno loco potius quam in alio.

Digitized by Google

Nec valet, quod nonnulli reſpondent, eſſentiam Angeli determinari ad locum per eſſentiam, non quidem abſolute ſumptam, ſed prout eſt *indiſtans* a loco. Non valet (inquam) nam indiſtantia ſatis non eſt, ut res ſit in loco; ſiquidem res non eſt in loco niſi per contactum, hoc eſt, niſi tangat locum in quo dicitur eſſe: ſed indiſtantia non efficit, ut res locum tangat; locus enim tangitur, niſi aut per quantitatem, aut per virtutem locati: ergo cum in adverſariorum ſuppoſitione, Angelus locum non tangat, aut per quantitatem, aut per virtutem, revera illum minime tangit, ac proinde non eſt illi præſens.

CONCLUSIO 2. Angeli ſunt in loco libero per operationem ad extra.

Probatur 1. iis omnibus argumentis, quibus hujuſce tom. 1. operis oſtenſum eſt, Deum eſſe formaliter in loco per operationem ad extra, hoc eſt, operationem ad extra eſſe formam, per quam Deus conſtituitur in loco.

Probatur 2. Res non eſt in loco, ut mox obſervatum eſt, niſi per contactum: atqui contactus in Angelis non eſt, niſi per virtutem, ſeu per operationem ad extra: ergo &c.

Probatur 3. Per id ſolum Angelus eſt in in loco libero, per quod poteſt abſolvi ab omni loco, ſeu exiſtere ſine omni loco: atqui per ſolam operationem ad extra, Angelus poteſt abſolvi ab omni loco libero, ſeu loco in quo non ſit violenter: ergo per ſolam operationem ad extra conſtituitur in loco libero. Minor propoſitio eſt evidens; neque enim eſt aliquid aliud præter operationem ad extra, quod Angelus pro libito poſſit aut ponere aut tollere. Itaque major, in qua difficultas eſt poſita, hiſce momentis oſtenditur. *Primo*, Angelus poteſt ſe ipſum ab omni loco abſolvere: *Nihil prohibet* (inquit S. Thomas quæſt. 3. de potentia, art. 19. ad 2.) *Angelos non eſſe in loco, ſi voluerint*: ergo Angelus per id conſtituitur in loco, per quod poteſt abſolvi ab omni loco. *Secundo*, Angeli creari potuerunt ante mundum hunc corporeum, immo (ut ſuperius dictum eſt) revera, ſecundum aliquos Patres, creati ſunt ante mundum: atqui in illa ſuppoſitione non eſſet aliquis locus: ergo Angeli, abſolute loquendo, poſſunt abſolvi ab omni loco.

CONCL. 3. Angelus eſt in loco violento per paſſionem ortam a cauſſa efficiente extrinſeca.

Probatur. Per id Angelus eſt in loco violento, per quod exteriori corpori invitus conjungitur: atqui per paſſionem ortam a cauſſa extrinſeca invitus exteriori corpori conjungitur; ſic nonnulli dæmones per paſſionem ab igne tartareo, inviti ſunt in inferis: ergo pravi Angeli ſunt in loco violento per paſſionem.

Objicies 1. Per id Angelus non conſtituitur in loco ſibi naturali, quod ſupponit, Angelum jam eſſe in loco: atqui operatio ad extra ſupponit Angelum jam eſſe in loco; ſcilicet operari ſequitur eſſe: ergo Angelus non eſt in loco ſibi naturali per operationē ad extra.

Reſp. ad 1. conc. maj. neg. min. Ad 2. diſt. ant. Operari ſequitur eſſe ſumptum abſolute, conc. ant. ſumptum in ordine ad locum, ſuddiſtinguo, in agentibus corporeis, conc. ant. in agentibus ſpiritualibus, neg. ant. Ratio eſt, quia agentia corporea ſunt in loco per quantitatem, ſeu dimenſionem, quia per eam replent locum, ſeu variis loci partibus correſpondent; unde mirum non eſt, quod eorum præſentia in loco præſupponatur operationi ad extra: e contra vero agentia ſpiritualia, cum non habent quantitatem, per quam eorum ſubſtantia loci partibus correſpondeat, non tangunt locum, niſi per virtutem, ſeu actionem, quam in eum exerunt.

Objicies 2. Si Angelus eſſet in loco per operationem ad extra, exiſtere poſſet abſque omni loco; nempe cum operatio ad extra ſit libera, Angelus poſſet ab omni operatione externa temperare: ſed Angelus non poteſt exiſtere abſque omni loco; nam ens creatum exiſtens dicit eſſe quod ſit alicubi, cum dicat eſſe limitatum: ergo &c.

Reſp. ad 1. conc. maj. neg. min. Ad. 2. neg. ant. Ad 3. diſt. ant. Ens creatum exiſtens dicit eſſe limitatum termino eſſentiæ, quæ eſt finita, conc. ant. termino loci, neg. ant. *Ad quartum dicendum* (ait S. Thomas in 1. Sent. diſt. 37. quæſt. 3. art. 1.) *quod hoc non reputo inconveniens, quod Angelus poſſit eſſe, & non in loco, quando nullam operationem circa locum habet; nec eſt inconveniens, ut tunc nuſquam, vel in nullo loco eſſe dicatur; ſicut etiam non eſt inconveniens, quod nullo colore coloratus dicatur.*

Objicies 3. In ſententia quæ aſſerit, Angelos eſſe in loco per operationem ad extra, non poteſt explicari, quomodo Angeli ſancti ſint in cælis; qua ratione animæ Sanctorum qui ante Chriſti adventum obierant, in lymbo eſſe dicerentur: neque enim Angeli quidquam externum in cælis operantur; aut operatæ ſunt animæ quæ lymbo ante Chriſti adventum detinebantur: nec in Ægypti deſerto dæmon Aſmodæus, ubi Tobiæ 8. alligatus fuerat a Raphaele.

Reſp. neg. ant. Nam dici poteſt 1. Angelos, cum præfecti ſint rerum omnium corporearum adminiſtrationi, per aliquam operationem nonnihil conferre ad externum cæli empyrei ornatum, quamvis id non lateat, quod illius reſpectu conferunt; nec id mirum eſt, cum ipſiuſmet empyrei cæli qualitates nobis ignotæ ſint. Dici poteſt 2. animas Sanctorum, quæ quondam lymbo concludebantur, fuiſſe in loco, non quidem per actionem aliquam, ſed per paſſionem: licet

Digitized by Google

licet enim non cruciarentur, tamen patiebantur ſui detentionem a cauſſa extrinſeca, Deo nimirum. Ratio autem diſparitatis, quæ inter Angelos beatos, & animas, de quibus agitur, reperiebatur, deſumpta erat ex eo, quod Angeli beati, in cælis exiſtentes, loco ſibi connaturali fruerentur: animæ vero Patriarcharum erant in loco violento, aut ſaltem præternaturali. Verum (ut ſuperius dictum eſt) ſubſtantia ſpiritualis in loco ſibi connaturali, ſeu in quo vult eſſe, conſtituitur per operationem ad extra, cum e contra in loco ſive violento, ſive præternaturali, per paſſionem ortam ab aliqua cauſſa extrinſeca, conſtituatur. Verum in his ſimilibuſve explicandis uſurpare licet hanc Auguſt. l. 2. de Trinitate, cap. 10. ſententiam: *Quemadmodum hæc faciant Angeli*, (de miraculis loquitur) *vel potius quemadmodum Deus hæc faciat per Angelos ſuos, nec oculorum acie penetrare, nec fiducia rationis enucleare, nec provectu mentis comprehendere valeo, ut tam certus loquar ad omnia, quæ requiri de his rebus poſſunt, quam ſi eſſem Angelus, aut Propheta, aut Apoſtolus*. Dici poteſt 3. cum Eſtio, myſtice intelligi debere, quæ de Aſmodæo dicuntur Tobiæ 8.

Objicies 4. Angeli cuſtodes ſemper ſunt prope clientes ſuos, & tamen ſemper circa illos non operantur exterius; ergo Angeli cuſtodes non ſunt in loco per operationem ad extra.

Reſp. 1. neg. ant. ſcilicet innumera ſunt, tum ſalutis, tum vitæ corporeæ pericula, e quibus Angeli cuſtodes ſuos clientes ſine intermiſſione liberant. Reſp. 2. negando, Angelos cuſtodes ſemper eſſe prope ſuos clientes: interdum enim ſunt in cælo: idque non impedit, quin etiam tunc ſint clientium ſuorum cuſtodes. Ratio eſt, quia licet tunc circa clientes nihil operentur exterius; ad eos tamen virtutem ſuam dirigunt, hoc eſt, parati ſunt eis, cum opus fuerit, opitulari: unde tunc non habent quidem ad clientes relationem rei locatæ ad locum, ſed habent ordinis relationem. Deſumpta eſt illa ſolutio ex S. Thoma, nempe 1. par. q. 113. art. 6. ad 3. ſic loquitur: *Angelus licet interdum derelinquat hominem loco, non tamen derelinquit eum quantum ad effectum cuſtodiæ, quia etiam cum eſt in cælis, cognoſcit, quid circa hominem agatur, nec indiget mora temporis ad motum localem, ſed ſtatim poteſt adeſſe*.

Objicies 5. Si Angelus eſſet in loco per operationem, poſſet eſſe ſimul in pluribus locis, etiam a ſe invicem diſtantibus; immo ſimul in cælo & in terra: ſiquidem pluribus iis in locis aliquid exterius ſimul operari poteſt, ut patet in Angelo qui lib. 4. Reg. cap. 19. centum octoginta quinque millia hominum percuſſit: atqui conſequens eſt abſurdum: ergo &c.

Reſp. diſt. ant. Angelus poteſt eſſe pluribus in locis inadæquatis, conc. ant. adæquatis, neg. antec. Locus adæquatus eſt actio externa, quæ exhaurit totam agendi virtutem, quæ reperitur in Angelo; inadæquatus vero eſt actio quæ non exhaurit totam illius agendi virtutem. Hincque patet, Angelum naturaliter non poſſe eſſe in pluribus locis adæquatis; nam ex ſuppoſitione quod in uno loco aliqua actio externa exhauriat totam illius agendi virtutem, Angelus naturaliter non poteſt in alio loco operari; e contra vero, cum per unam actionem illius virtus non exhauritur, nihil impedit, quin in alio loco operetur, ac proinde quin in illo loco exiſtat. Verum cum Angeli virtus ſit finita, non poteſt ubique operari; immo nec in ſpatio, quod non eſt intra ſphæram activitatis illius; cujuſmodi vero ſit illud ſpatium, petitur ex majori vel minori Angelorum virtute, quæ nonnumquam extendit ſe ad domum, nonnumquam ad civitatem, aliquando ad provinciam & regnum. Sed hæc ſatis ſint de iis, ſimilibuſve quæſtionibus. Qui de iis plura noſſe voluerit, S. Thomam 1. par. quæſt. 53. ejuſque commentatores Sylvium & alios poterit conſulere.

CAPUT IV.

De motu, & locutione Angelorum.

CONCL. 1. Angeli moventur localiter. Probatur. Scripturæ motum localem Angelis adſcribunt: ſiquidem tribuere aſcenſum, deſcenſum, circuitionem, itineris confectionem, eſt motum localem adſcribere; ea enim motus localis ideam complectuntur, ſeu derelictionem termini *A quo*, & progreſſum ad terminum *Ad quem*: atqui Scripturæ ea omnia tribuunt Angelis; nempe Matthæi 28. hæc habentur; *Angelus autem Domini deſcendit de cælo*. Hæc etiam Lucæ 2. *Diſceſſerunt Angeli a paſtoribus in cælum*. Job. 1. Satan hæc ait: *Circuivi terram & perambulavi eam*. Tobiæ 5. Angelus Raphael dicit: *Omnia itinera ejus frequenter ambulavi*.

Objicies. Moveri localiter, eſt ſucceſſive correſpondere variis partibus ſpatii; atqui id Angelis non convenit, cum quantitatem non habeant: ergo motus localis, ſaltem proprie, eis minime convenit.

Reſp. diſt. maj. Moveri localiter, eſt ſucceſſive correſpondere variis partibus ſpatii, in rebus corporeis, conc. maj. in rebus ſpiritalibus, ut ſunt Angeli, neg. maj. Duplex eſt ſpecies motus localis, etiam proprie ſumpti. Prior quæ ſolis corporibus convenit, poſita eſt in eo quod mobile variis ſpatii partibus correſpondeat: poſterior, quæ ſpiritibus eſt propria, poſita eſt in eo quod mobile aut

Digitized by Google

aut continue aut ſucceſſive in variis ſpatii partibus operetur.

Quæres, utrum Angelus poſſit ab uno extremo ad aliud extremum moveri impertranſito medio.

Reſp. affirmative. Ratio eſt, quia motus Angeli poſitus eſt in illius operatione ad extra: porro Angelus poteſt operari in uno ſpatii extremo, quamvis nec in alio extremo, nec in medio operetur; ac proinde ab uno extremo moveri poteſt in aliud, impertranſito medio.

CONCL. 2. Angeli inter ſe colloquuntur.

Probatur 1. ex Scriptura: Loqui, eſt internam cogitationem alteri per aliquod ſignum manifeſtare; atqui Angeli id præſtant. Nam 1. hæc leguntur Iſaiæ ſexto: *Seraphim clamabant alter ad alterum.* Judas Apoſtolus in epiſtola ſua canonica refert Michaelis cum diabolo circa Moyſis corpus contentionem: at contentio inter ſpiritus eſſe non poteſt, niſi contendentes ſibi invicem quibuſdam mediis ſuas cogitationes manifeſtent. Apoſtolus linguam Angelis tribuit: *Si* (inquit 1. ad Corint. 13.) *linguis hominum loquar & Angelorum, caritatem autem non habeam, factus ſum velut æs ſonans:* ergo Apoſtolus docuit, mutuum eſſe inter Angelos colloquium. Chryſoſtomi eſt argumentum illud; ſic enim in eum Pauli locum loquitur: *Linguam Angelorum hic apellat, non corpus Angelis attribuens, ſed ejuſmodi eſt quod ait; Quamvis ita loquar, ut Angeli inter ſe colloquuntur.* Eadem eſt Theophylacti in eumdem locum ſententia: *Angelis porro lingua eſt intellectiva,* (ait) *vis nimirum illa, qua ſibi mutuo divinarum rerum intellectum, ac divinas cogitationes impertiunt.*

Probatur 2. ratione: Qui perfectam inter ſe ſocietatem habent, ſibi invicem mutuo loquuntur: id enim neceſſario videtur exigere perfectio ſocietatis: ſed Angeli perfectam inter ſe ſocietatem habent: nempe cæleſtis Jeruſalem præcipui ſunt cives; reſpublica cæleſtis ex Angelis præcipue componitur.

Quæres, quomodo Angeli inter ſe loquantur.

Reſp. Angelorum loquendi modum poſitum eſſe 1. in eo quod Angeli cogitationes ad ſe invicem dirigant; 2. in eo quod Deus ex impoſita ſibi lege excitet in Angelo ideam cogitationis quæ ad ipſum ab alio Angelo directa fuit: *Ex hoc* (inquit S. Thomas 1. p. q. 107. art. 1.) *quod conceptus mentis angelicæ ordinantur ad manifeſtandum alteri voluntatem ipſius Angeli, conceptus mentis unius Angeli innoteſcit alteri: & ſic loquitur unus Angelus alteri. Nihil eſt enim aliud loqui ad alterum, quam conceptum mentis alteri manifeſtare.*

Ex iis quæ mox dicta ſunt de modo loquendi Angelorum, colligitur 1. localem diſtantiam non impedire, quin Angeli cuſtodes qui in terris verſantur, cum iis colloquantur qui ſunt in cælis. Colligitur 2. unius Angeli collocutionem cum altero, ceteris Angelis non innoteſcere; non enim (ut ſupponitur) Angelus ille ſibi proponit, ſuas cogitationes omnibus manifeſtas facere.

CAPUT V.

De miſſione Angelorum.

Not. HIc nomine miſſionis intelligitur proceſſio a Deo per imperium ad aliquem effectum producendum. De ea vero miſſione quæremus. 1. utrum Angelis conveniat: 2. an Angeli ex omnibus ordinibus mittantur: 3. utrum quilibet homo habeat Angelum ſui cuſtodem: 4. utrum pariter adſit cuique Angelus malus.

ARTICULUS I.

Utrum miſſio conveniat Angelis.

CONCL. MIſſio convenit Angelis.

Probatur. Ex obſervatis, miſſio, in creatis, eſt proceſſio a Deo per imperium ad aliquem effectum producendum: atqui ejuſmodi proceſſio convenit Angelis; ſcilicet Angeli tum in veteri teſtamento, tum in novo ſæpius juſſi ſunt, aut miniſteria ſua hominibus exhibere, aut quæ ventura erant, prænuntiare; Exodi 33. ſic Deus Moyſi loquitur; *Mittam præcurſorem tuum Angelum,* Tobiæ 12. Raphael ait; *Tempus eſt, ut revertar ad eum qui me miſit.* Luc. 1. *Miſſus eſt Angelus Gabriel a Deo.*

Quæres, utrum Angeli, qui ſua miniſteria hominibus exhibent, dici poſſint hominum miniſtri.

Reſp. negative. Ratio eſt, quia Angeli nuſquam in Scripturis dicuntur hominum miniſtri, ſed Dei tantum: unde Angelus qui Apocal. 19. & 22. ſuum miniſterium exhibuit Joanni, ſe ipſum non vocavit Joannis ſervum, ſed conſervum: nec ii qui Danielis 10. regnorum curam agunt, dicuntur regnorum ſervi, immo principes regnorum appellantur; *Princeps autem regni Perſarum* (verba ſunt Angeli Danielem alloquentis) *reſtitit mihi viginti & uno diebus; & ecce Michael unus de principibus venit in adjutorium meum, & ego remanſi ibi juxta Regem Perſarum.* 2. Patres (ut patet ex Leone Magno ſermone 2. de quadrageſima) ex his Evangelii verbis Matthæi c. 4. *Angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ei,* concludunt, Chriſtum eſſe Deum, ſupponentes, Angelos non creaturis, ſed Deo ſoli ſervire. 3. Licet Paſtor gerat ovium curam, non dicitur tamen ſervus ovium, ſed heri cujus ſunt oves: ita quamvis Angelis commiſſa ſit hominum cura, dici nihilominus non debent hominum ſervi, ſed Dei tantum, a quo miſſi ſunt. Hincque concluditur, quod cum Bernardus ſerm. 11. in Pſalmum,

Digitized by Google

mum, *Qui habitat*, Angelos vocat hominum miniſtros, intelligi non debeat de miniſterio ſubjectionis, ſed de miniſterio laboris & operis.

ARTICULUS II.

Utrum Angeli ex omnibus ordinibus mittantur.

CONCL. PRobabilius eſt, Angelos non ex ordinibus infimis tantum, ſed ex omnibus, mitti ad hujus univerſi regimen, & ad hominum tutelam.

Probatur. Nullus eſt Angelorum ordo, ex quo ad hujus univerſi regimen & ad hominum tutelam non mittantur Angeli: ergo non ex infimis tantum, ſed ex omnibus ordinibus mittuntur. Probatur ant. Apoſtolus ad Hebræos c. 1. ſcribit, *omnes* Angelos mitti propter homines; *Nonne omnes* (ait) *ſunt adminiſtratorii ſpiritus in miniſterium miſſi propter eos, qui hereditatem capiunt ſalutis?* atqui per vocem illam, *Omnes*, Apoſtolus intelligit omnes prorſus Angelorum ordines; cum enim illa vox, *Omnes*, univerſalitatem aliquam importet, de univerſalitate ſaltem ordinum intelligi debet.

Confirmatur argumentum ex ſcopo, quem eo loci Paulus ſibi proponit. Intendit nimirum probare, Chriſtum dignitate ac natura ſuperare creaturas omnes, ipſos etiam Angelos, qui principem inter creaturas locum obtinet; id vero probat ex eo, quod Angeli tamquam Dei miniſtri mitti dicantur propter eos qui hereditatem capiunt ſalutis; Chriſtus e contra non miniſter, ſed Dei Filius appelletur; at corrueret illud argumentum, ſi vel unus eſſet ordo, ex quo Angeli ad homines non mitterentur; nempe dici poſſet, aliquos eſſe Angelos, eos ſcilicet qui ſunt ex ſuperioribus ordinibus, qui tamquam Dei miniſtri non ſunt miſſi propter eos qui hereditatem capiunt ſalutis: ac proinde Chriſtum illis ſupremorum ordinum Angelis non eſſe ſuperiorem.

Confirmatur 2. Non eſt potior ratio, cur de omnibus Angelorum ordinibus non intelligatur vox, *Omnes*, quam in hac ſententia: *Nonne omnes ſunt adminiſtratorii ſpiritus &c.* Paulus adhibet, quam in his aliis, quibus eodem capite ſæpius utitur: *Adorent eum omnes Angeli Dei. Ad quem Angelorum dixit aliquando: Sede a dextris meis &c.* atqui in iſtis, vox *Omnes*, vox *Angelorum*, de omnibus Angelorum ordinibus intelliguntur; nullus enim eſt ordo qui Chriſtum non adoraverit: ergo & in illa ſententia, *Nonne omnes ſunt &c.* vox *Omnes* de omnibus omnino ordinibus intelligi debet.

Confirmatur 3. ex Patribus, qui non ſemel Apoſtoli locum, de quo eſt quæſtio, de omnibus omnino Angelorum ordinibus expoſuerunt. Gregorius Nyſſenus lib. 1. contra Eunomium de Seraphinis illis agens, qui apud Iſaiam triſagium hymnum canunt, docet eos eſſe Dei miniſtros, qui *propter ſalutem eorum, qui ſalvantur, emittuntur*. Bernardus in Sermone de S. Benedicto, neminem debere otio torpere, colligit ex eo, quod ipſi Cherubim, licet Deo adſtantes, agant tamen noſtri curam, mittanturque ut hominum ſalutem procurent: *Cherubim, ait Propheta, ſtabant & non ſedebant: quid laboraſti ut jam ſedeas? Omnes adminiſtratorii ſunt ſpiritus miſſi in miniſterium, propter eos qui hereditatem capiunt ſalutis.* Vide de eodem argumento Cyrillum in ſecundo libro de Recta Fide ad Reginas, Hyeronymum in ſextum Iſaiæ caput, Chryſoſtomum in caput primum epiſtolæ ad Hebræos.

Objicies 1. Gregorius Magnus lib. 17. Moralium c. 9. in hæc Danielis cap. 7. verba: *Millia millium miniſtrabant ei, & decies millies centena millia aſſiſtebant ei*, docet Angelos non mitti ex omnibus ordinibus; ſic enim loquitur: *Aliud eſt aſſiſtere, aliud miniſtrare. Aſſiſtunt enim illæ procul dubio poteſtates, quæ ad quædam hominibus nuntianda non exeunt; Miniſtrant vero hi qui ad explenda officia nuntiorum veniunt. Sed tamen ipſi quoque contemplatione ab intimis non recedunt. Et quia plures ſunt qui miniſtrant, quam qui principaliter aſſiſtunt, aſſiſtentium numerus quaſi definitus oſtenditur.* Ergo &c.

Reſp. diſt. ant. Gregorius Magnus docuit, Angelos quos adſtantes vocat, non mitti, ipſique contradicunt alii Patres, conc. ant. & illi non contra dicunt alii Patres, neg. an. Nam Athanaſius Oratione tertia contra Arianos ſcribit, infinita millia Deo *aſſiſtere miniſtrorum, qui parati ſunt ut mittantur*. Hieronymus in caput 33. Job, docet, Angelum *quemlibet de cælo aſſiſtentem ante faciem Dei*, ad hominum utilitates a Deo mitti. Tota ratio, cur nonnulli negarunt, Angelos aſſiſtentes mitti ad miniſteria hominibus exhibenda, petitur ex eo, quod arbitrati ſint vocem *aſſiſtere* ſignificare præſentiam quæ miniſterium excludat: ſed falſus eſt ille ſenſus; ſcilicet *Aſſiſtere* idem eſt ac *Præſto eſſe*, ſeu exhibere ſe paratum ad recipienda exequendaque principis mandata: unde in Scripturis plures ex Angelis, qui aſſiſtentes appellantur, leguntur ad homines miſſi. Raphael, qui Tobiæ 12. fatetur ſe unum eſſe ex ſeptem qui adſtant ante Deum, infima quæque obſequia Tobiæ exhibuit: Gabriel qui Lucæ 1. ſic loquitur: Ego ſum Gabriel qui *adſto ante Deum*, ad Zachariam, dum Sacris daret operam, miſſus eſt. Michael qui Danielis 10. vocatur *unus de principibus primis*, &c. 9. *princeps magnus*, miſſus eſt ad ferendam opem. Tandem Seraphini qui omnium ſupremi habentur; licet Deo aſſiſtant,

ſtant, mittuntur tamen, Hieronymo teſte: nempe epiſt. 142. quæ eſt ad Damaſum, refert cujuſdam opinionem qua id aſſeritur, eamque minime rejicit: *Quidam Græcorum in Scripturis optime eruditus* (ait) *Seraphim virtutes quaſdam in cælis eſſe expoſuit, quæ ante tribunal Dei aſſiſtentes, laudent eum, & in diverſa miniſteria mittantur.*

Objicies 2. Ratio præcipua, propter quam aſſeritur, Angelos ex omnibus ordinibus ad homines mitti, petitur ex his Apoſtoli verbis ad Hebr. 1. *Nonne omnes ſunt adminiſtratorii ſpiritus in miniſterium miſſi propter eos, qui hereditatem capiunt ſalutis?* Sed id ea verba non probant; ſiquidem non aliud ſignificant, quam quod Lex Nova in eo præcellat Veteri, quod iſta data ſit per miniſterium Angelorum, abſtrahendo, an illi Angeli fuerint ex ſupremis, an infimis ordinibus: e contra Lex Nova a Chriſto data fuerit: ergo &c.

Reſp. ad 1. conc. maj. neg. min. Ad 2. neg. ant. ſeu negatur, Apoſtolum de lege vetere loqui; loquitur enim de Chriſto, quem probare vult Deum eſſe, eo quod in Scripturis appelletur Filius Dei; cum e contra Angeli *omnes* ſint adminiſtratorii ſpiritus, miſſi propter eos qui hereditatem capiunt ſalutis. Confirmatur ex eo, quod in toto illo priore capite epiſtolæ ad Hebræos ne verbum quidem ſit de lege veteri, ſed totum eſt in aſſerenda Chriſto divina filiatione.

ARTICULUS III.

Utrum quilibet homo habeat Angelum ſui cuſtodem.

Not. HOmo vel eſt fidelis, vel infidelis: uterque poteſt conſiderari, vel ut eſt particularis perſona, vel prout reipublicæ aut ſocietatis membrum: expendendum eſt igitur, utrum homo variis illis modis conſideratus, habeat Angelum ſui cuſtodem.

CONCL. 1. Quilibet fidelis habet Angelum ſui cuſtodem.

Probatur. Jacob habuit Angelum ſui cuſtodem; *Angelus* (inquit Gen. 48.) *qui eruit me de cunctis malis*. Idem quoque dici debet de Juditha: *Cuſtodivit me* (ait c. 13.) *Angelus ejus*. Adeſſe pariter cuique parvulo, probant hæc Chriſti verba, Matthæi 18. *Angeli eorum ſemper vident faciem Patris mei qui in cælis eſt*. Dum Eccleſia Chriſti adhuc erat in incunabulis, omnium mentem pervaſerat illa ſententia, quod quiſque fidelis Angelum haberet ſui cuſtodem: id enim evincitur ex eo quod Actorum 12. fideles, Petro januam pulſante, dixerint: *Angelus ejus eſt*. Unde ſic arguitur. Idem de quolibet fideli ſaltem juſto, ferri debet judicium, ac de Jacobo, Juditha, parvulis innocentibus, Petro: atqui ii omnes (ut patet ex laudatis textibus) habuerunt Angelum ſui cuſtodem: ergo &c.

Confirmatur ex Patribus. Chryſoſtomus in caput 18. Matthæi ſic loquitur: *Hic manifeſtum eſt, quia omnes ſancti Angelos habeant*. Sic etiam Baſilius in Pſalm. 48. *Cuilibet fidelium eſt Angelus aſſiſtens.*

Quæres, utrum ſit de fide, cuique fideli ac electo Angelum cuſtodem adeſſe.

Reſp. negative: neque enim id unquam Eccleſia aperte definiit, nec evidens eſt unanimis ea de re Patrum ſententia. Verum temeraria eſſet propoſitio quæ id negaret, cum plures Patres affirmativam propoſitionem ex Scriptura collegerint; *Valde probabile eſt*, (inquit Eſtius) *unum quemque hominem, præſertim fidelem & electum, habere deputatum ſibi peculiarem Angelum bonum, velut cuſtodem, ducem ac directorem inter tot pericula tam animi quam corporis, quibus hæc vita plena eſt: Etenim id eſt Scripturis admodum conſentaneum, & ſententiis Patrum celebratum.*

CONCL. 2. Multum probabilis eſt ſententia, quæ aſſerit, omnibus hominibus, etiam infidelibus, adeſſe Angelum cuſtodem.

Probatur. Plures ex SS. Patribus ſententiam, de qua in concluſione, docuerunt. Hieronymus in caput 18. Matthæi ſic loquitur: *Magna dignitas animarum, ut unaquæque habeat ab ortu ſuæ nativitatis in cuſtodiam ſui Angelum deputatum;* ſic iterum in Iſaiæ c. 66. *Quod unuſquiſque noſtrum habeat Angelos, multæ Scripturæ docent, e quibus illud eſt: Nolite contemnere unum de minimis iſtis, quia Angeli eorum vident quotidie faciem Patris.* Ambroſius in Pſal. 38. hæc habet: *Angelus in circuitu eſt hominis, qui prætendit, ne quis noceat ei*. Non diſtinguit S. Doctor hominem fidelem & infidelem: utriſque igitur voluit Angelum cuſtodem adeſſe. Bernardus lib. 5. de Conſiderat. cap. 4. *Putemus* (ait) *Angelos dici, qui ſingulis hominibus dati creduntur*. Vide apud Petavium, Theologicorum Dogmatum tom. 2. lib. 2. de Angelis, & apud Eſtium, alia in eumdem ſcopum Patrum loca.

Objicies. Apoſtolus cum loquitur de Angelorum ad hominum tutelam miſſione, nonniſi de electis hominibus agit: *Nonne omnes* (inquit ad Hebræos c. 1.) *ſunt adminiſtratorii ſpiritus in miniſterium miſſi, propter eos qui hereditatem capiunt ſalutis?* ergo non omnes homines, ſed electi tantum, habent Angelum ſui cuſtodem.

Reſp. conc. ant. diſt. conſeq. Ergo non omnes homines per ſe habent Angelum ſui cuſtodem, conc. conſeq. per accidens, neg. conſeq. Reprobis propter reprobos non tur Angelus cuſtos, ſed tantum propter ctos, quibus reproborum opus ad huju

tentationem, & ad virtutis praxim neceſſarium eſt. Vide, quæ de reprobatione, harum Inſtitutionum tom. 1. diſputavimus.

CONCLUSIO 3. Non eſt improbabile, cuique regno, provinciæ, immo & civitati deputatum eſſe Angelum cuſtodem.

Probatur 1. Angelos fidelium exercitibus præeſſe, probant hæc Joſue 5. *Sum* (inquit Angelus) *princeps exercitus Domini*. Danielis 10. fit mentio Angeli, qui præerat regno Perſarum, & alterius qui præerat regno Græcorum: nempe qui princeps erat regni Græcorum, ſic Danielem allocutus eſt: *Princeps regni Perſarum reſtitit mihi viginti & uno diebus, & ecce Michael unus de Principibus primis venit in adjutorium meum, & ego remanſi ibi juxta regem Perſarum.*

Probatur 2. Baſilius de Angelis agens: *Alii ipſorum* (inquit) *gentibus præpoſiti ſunt, alii fideles ſingulos conſequuntur*. Theodoretus quæſtione 3. in Geneſim: *Cuique genti* (inquit) *Angelum præeſſe, affirmat Scriptura*. Idem docet Ambroſius lib. 3. de Virginitate, Damaſcenus lib. 2. de Fide Orthod. c. 2. multique alii veteres.

Quæres, quid officii ab Angelis cuſtodibus hominibus exhibeatur?

Reſp. 1. Angelos cuſtodes periculis ac malis imminentibus homines liberare: *Angelus* (inquit Jacob Gen. 48.) *qui eripuit me de cunctis malis*. 2. Impediunt, ne dæmones hominibus noceant, ut patet ex c. 6. & 8. Tobiæ. 3. Pias cogitationes ſuggerunt, Exodi 23. Judith 13. Actor. 5. Tandem preces noſtras offerunt Deo, ſuaſque ipſi noſtris conjungunt, Auguſtino teſte, epiſt. 121. Bernardo, Serm. ſuper *Miſſus eſt*, & Serm. 7. ſuper Cantica.

ARTICULUS IV.

Utrum homo quilibet habeat Angelum malum.

Not. Status quæſtionis eſt, utrum ſicut quilibet homo ad ſui cuſtodiam habet Angelum bonum, ita etiam ad exercitium habeat Angelum malum.

CONCLUSIO. Quilibet homo non habet Angelum malum, a quo aut ad peccatum provocetur, aut in naturæ fortunæque rebus detrimentum patiatur.

Probatur. Homo vel eſt reprobus, vel electus: atqui nec reprobis, nec ſingulis electis, adeſt Angelus. Nam 1. ideo Angelus malus reprobis deputatus eſſet, ut eos provocaret ad peccatum: ſed ad id neceſſarius non eſt; plures enim ſunt e reprobis, qui dæmoni voluntarie ſerviunt, cum in omnibus, pravis concupiſcentiæ deſideriis obſequantur. 2. Fruſtra dæmon aliquis cuique electo divinitus deputatus fuiſſet, cum dæmones omnes multum proclives ſint ad tentandum electos, ſemperque præſto ſint, ut eis noceant. 3. Cum (Jacobo teſte in epiſtola Canonica) Deus neminem tentet, non convenit, per illius providentiam hoc agi, ut cuilibet homini tentator provideatur. 4. Quæ concluſioni adverſatur ſententia, nec Scriptura, nec Patribus nititur; immo traxiſſe videtur originem a gentilibus, qui duos genios, alterum bonum, & alterum malum, cuique homini deſtinatos eſſe voluerunt.

Objicies 1. Decet Dei providentiam, ut electos ſuos probet; ut in eos & in reprobos ob præterita peccata ſæviat; ſed ad id neceſſarium eſt, ut Angelus malus cuique homini deſtinatus ſit: ergo &c.

Reſp. conc. maj. neg. min. Ratio eſt, quia ut Deus ſuos electos probet, eoſque ob peccata caſtiget, non eſt opus, ut per ipſum tentator illis provideatur; ſed ſatis eſt, ut aut dæmoni qui ad nocendum homini maxime proclivis eſt, tentandi facultatem faciat, aut permittat hominem obſequi innatæ ſibi concupiſcentiæ, quæ perpetua eſt illius tentatio, ipſique dominatur, niſi contraria boni cupiditate ſuperetur.

Objicies 2. Nonnulli e veteribus docuerunt cuilibet homini deſtinatum eſſe divinitus Angelum malum: id enim ſcripſerunt Origenes hom. 12. in Lucam, Caſſianus collatione 13. cap. 12. Magiſter Sentent. & poſt ipſum nonnulli alii auctores: ergo &c.

Reſp. diſt. ant. Et Origeni, Caſſiano, Magiſtro Sentent. non aſſenſerunt alii Patres, conc. ant. & aſſenſerunt alii Patres, neg. ant. Præterea Origeni non multum fidei debetur, cum non ſolum in hoc capite, ſed etiam in pluribus aliis quæ maximi ſunt momenti, multos errores defenderit. Quod ad Caſſianum pertinet, Proſper lib. 3. contra Collatorem cap. 27. dogma de quo agitur in ipſo arguit.

Objicies. Quilibet homo habet Angelum bonum ſui cuſtodem: ergo & Angelum malum ſui inimicum.

Reſp. neg. conſeq. Ratio eſt, quia decuit, ut Deus, cum ſit ſumme bonus, ſalutis adquirendæ media, non autem impedimenta, hominibus provideret.

QUÆSTIO V.

De merito Angelorum.

Not. Quæremus hic 1. utrum Angeli meruerint; 2. quid & per quid meruerint.

CONCL. 1. Angeli ſancti revera meruerunt.

Probatur. Illi meruerunt, in quibus fuerunt conditiones omnes ad meritum requiſitæ: atqui fuerunt in Angelis; ſcilicet ad meritum, ex parte operantis requiritur, ut ſit liber, viator, in ſtatu gratiæ ſanctificantis; ex parte vero operis, ut ſit bonum tum ratione objecti, tum ratione finis: requiritur præterea, ut fiat ex motu gratiæ actualis: at-

atqui eæ omnes conditiones fuerunt in Angelis. Nam 1. erant liberi: neque enim ex neceſſitate determinati erant ad alicujus actus ſive ſpeciem, ſive exercitium; unde nonnulli peccarunt, alii vero ſteterunt. 2. Licet Angeli creati fuerint beati beatitudine inchoata, quæ poſita eſt in imperfecta Dei cognitione & imperfecto illius amore; non fuerunt tamen (ut ſuperius dictum eſt) creati in ſtatu beatitudinis conſummatæ, quæ in intuitiva Dei cognitione conſiſtit, ac proinde aliquandiu fuerunt in via, nec ſemper in termino. 3. Gratia ſanctificante (ut jam ſuo loco probatum eſt) donati fuerunt. Potuerunt elicere actum obedientiæ, fidei, ſpei, & caritatis: ergo penes ipſos fuit efficere opera quæ bona eſſent, tum ratione objecti, tum ratione finis: Ad ea autem opera efficienda præſentem habuerunt gratiam actualem, ut in tractatu de Gratia dicetur; ergo in Angelis fuerunt omnes conditiones ad merendum requiſitæ.

CONCL. 2. Angeli meruerunt augmentum gratiæ ſanctificantis, & beatitudinem ſupernaturalem, quæ poſita eſt in intuitiva Dei cognitione.

Probatur 1. Homo viator per actus ſupernaturalis ordinis meretur utrumque, gratiæ ſcilicet augmentum, & beatitudinem ſupernaturalem: ergo & utrumque Angelus meritus eſt. 2. Id meruit Angelus, quod fuit præmium illius in bono perſeverantiæ: atqui beatitudo ſupernaturalis fuit hujuſmodi, Auguſtino teſte, qui lib. de Corrept. & Gratia cap. 11. ſic loquitur: *Angeli ſancti, cadentibus aliis per liberum arbitrium, per idem liberum arbitrium ſteterunt ipſi; & hujus manſionis debitam mercedem recipere meruerunt, tantam ſcilicet beatitudinis plenitudinem, qua eis certiſſimum ſit, ſemper ſe in illa manſuros:* Eadem ratione S. Doctor loquitur lib. de dono perſever. cap. 7. *Diabolo* (inquit) *cum ſuis cadente, in veritate ſteterunt, & ad ſecuritatem non cadendi, in qua nunc eos eſſe certiſſimi ſumus, pervenire meruerunt.*

CONCLUSIO 3. Angeli non meruerunt æternam beatitudinem per opera illa ſubſequentia, ſed per ea quæ eam præceſſerunt.

Probatur 1. Auctoritate Auguſtini, qui (ut mox oſtenſum eſt) conceptis terminis docuit Angelos per ſuam in bono perſeverantiam meruiſſe beatitudinem æternam; 2. Per id meruerunt Angeli, quod eſt via ad terminum, non autem per id, quod terminum ſequitur; atqui opera, quæ præceſſerunt beatitudinem, fuerunt via ad terminum, ipſam ſcilicet beatitudinem, non autem ea quæ beatitudinis adeptionem ſubſecuta ſunt: ergo &c.

Inde vero colligitur 1. Angelos non meruiſſe beatitudinem per gratiam, per quam in bono confirmati ſunt; ea nimirum gratia non alia eſt quam iſtius beatitudinis adeptio, quam Auguſtinus *magnam abundantiam caritatis* appellat. Nec obſtat, quod S. Thomas in 4. Sentent. diſt. quinta doctrinam contrariam propugnaverit: ab ea nimirum receſſit poſtea 1. p. q. 62. art. 4. in Corpore.

Colligitur 2. alienam eſſe a veritate ſententiam Magiſtri Sententiarum, cui viſum eſt, Angelos meruiſſe beatitudinem æternam per obſequia, quæ Deo circa homines exhibeant, prout in præſcientia divina priora fuerunt ipſa beatitudinis adeptione; ſcilicet perabſurdum eſt aſſerere quempiam a termino ad viam pervenire, cum e contra via ſit medium, per quod terminus comparatur.

QUÆSTIO VI.

De Primo Angelorum peccato.

Not. IN primo Angelorum peccato conſiderari poſſunt illius origo, ſpecies, auctores, pœna: igitur operæ pretium eſt, ut de iis ſermonem inſtituamus.

CAPUT PRIMUM.

Quæ fuerit origo primi peccati Angelorum.

CONCL. ORigo primi peccati in Angelis non fuerunt aut ignorantia mentis, aut paſſio cordis; ſed ſola voluntatis poteſtas.

Probatur prior pars. Illud non fuit origo, ſeu cauſſa prima peccati in Angelis, quod in eis locum non habuit ante peccatum; nimirum cauſſa debet eſſe prior effectu ſuo: atqui nec mentis ignorantia, nec paſſio cordis, locum habuerunt in Angelis ante peccatum; ſiquidem ſive ignorantia, ſive paſſio, mala quædam ſunt, quæ naturam, in qua reperiuntur, miſeram efficiunt: Sed ea quæ naturam efficiunt miſeram, locum non habuerunt in Angelis ante peccatum, cum (ut ſæpe docet Auguſtinus) ſub Deo juſto nemo ſit miſer, niſi mereatur.

Probatur altera pars concluſionis 1. Patres Angelorum arbitrio caſum illorum adſcribunt: *Angeli ſancti* (inquit Auguſtinus) *cadentibus aliis per liberum arbitrium, per idem liberum arbitrium ſteterunt ipſi.* Summa erat in Angelis arbitrii indifferentia: nihilque omnino fuit extrinſecum, quod ad malum eos determinarit: ergo arbitri libertas ſola fuit cauſſa primi eorum peccati.

Objicies 1. Cauſſa primi peccati in Angelis fuit inconſideratio, ſeu, Angeli attenderunt ad rationes, propter quas ſeipſos diligere poterant, excellentiam nimirum naturæ ſibi per creationem datæ, ſed non attenderunt ad finem ultimum, ad quem ſuam excellentiam referre debuerunt: ergo non voluntatis pote-

Digitized by Google

poteſtas, ſed potius inconſideratio mentis, fuit in Angelis origo primi peccati.

Reſp. neg. maj. Ratio eſt, quia inconſideratio, de qua agitur, fuiſſet inconſideratio privativa, ſeu non advertentia rei, quam Angeli potuiſſent & debuiſſent advertere; ac proinde illa inconſideratio fuiſſet peccatum; peccat enim peccato omiſſionis, qui ad rem non attendit, ad quam poteſt ac tenetur attendere: ergo illa inconſideratio non fuit origo, ſeu cauſſa primi peccati in Angelis. Præterea ſi in Angelis inconſideratio locum habuerit, vel fuit involuntaria, vel voluntaria: Si primum, motus quidam inordinatus prævenire potuit Angeli innocentis voluntatem: ſed id falſum eſt; alioquin enim concupiſcentia, ſeu inordinatus amor creaturæ, locum in Angelis innocentibus habuiſſet. Si ſecundum, illa inconſideratio fuiſſet imperata a voluntate, & conſequenter fuiſſet peccatum vere ac proprie dictum; non fuiſset igitur cauſſa primi peccati in Angelis, ſed potius ipſa fuiſset primum peccatum.

Objicies 2. Errant (ait Scriptura Proverbiorum 14.) qui malum operantur: ergo Angeli, cum peccaverint, erraruut: error igitur fuit cauſſa primi eorum peccati.

Reſp. diſt. ant. Errant aut errore mentis aut errore cordis, qui malum operantur, conc. ant. errore mentis ſemper, neg. ant. Error prioris generis non magis locum habere potuit in Angelis innocentibus, quam in Adamo ante ſuum lapſum; at in Adamo nondum lapſo locum non habuiſſe ſupponunt hæc Auguſtini verba lib. 3. de libero arbitrio, c. 18. *Approbare falſa pro veris, ut quis erret invitus non eſt natura inſtituti hominis, ſed pœna damnati*; at vero in eiſdem Angelis locum habuit error poſterioris generis: nempe error ille poſitus eſt in eo, quod voluntas eligat objectum, quod lex vetat eligere; ſed Angeli ejuſmodi objectum elegerunt, propriam nimirum excellentiam Deo rerum omnium fini ultimo prætulerunt.

Objicies 3. Voluntas creata non fertur in malum, niſi intellectus in illo malo nonnullam boni rationem apprehenderit: non enim (ut habet tritum apud philoſophos axioma) malum qua malum poteſt amari: ergo Angelorum intellectus aliquam rationem boni apprehendit in primo peccato, cujus rei facti ſunt: ſi autem eam boni rationem apprehendit, laboravit errore, cum a parte rei nulla eſset boni ratio in peccato, quo ſe Angeli contaminarunt: ergo error, ſeu ignorantia, fuit origo primi eorum peccati.

Reſp. ad 1. conc. totum argumentum, ſeu & antecedens & conſequens; Ad 2. diſt. ant. nulla erat ratio boni in peccato Angelorum ſumpto ſecundum formale, conc. ant. ſumpto ſecundum materiale, neg. ant. Peccatum Angelorum ſecundum materiale ſumptum, fuit amor propriæ excellentiæ; is autem amor in ſe bonus erat, ſcilicet naturæ rationali conveniens eſt, ut ſe ipſam diligat. E contra peccatum Angelorum, ſumptum ſecundum formale, fuit privatio debitæ rectitudinis, ſeu defectus relationis propriæ excellentiæ ad Deum tanquam ultimum finem: in ea autem privatione non eſt a parte rei ratio boni, nec aliquam in ea intellectus angelicus apprehendit; unde deceptus non fuit, antequam peccaret; ac proinde deceptio, ſeu ignorantia, non potuit eſse cauſſa primi peccati, in quod Angelus incidit, ſed ſola illius voluntatis electio.

CAPUT II.

Cujus ſpeciei fuerit primum peccatum Angelorum.

CONCL. 1. PRimum Angelorum peccatum fuit peccatum ſuperbiæ.

Probatur 1. ex Scriptura. 1. Id a quo omnis perditio ſumpſit initium, fuit primum peccatum Angelorum: nempe ab Angelorum peccato orta ſunt mala omnia, ipſa etiam Adami prævaricatio; neque enim peccavit, niſi a dæmone per Evam tentatus: atqui omnis perditio ſumpſit initium a ſuperbia: *Superbiam* (ait Spiritus ſanctus Tobiæ 4.) *numquam in tuo ſenſu, aut in tuo verbo dominari permitte: in ipſa enim initium ſumpſit omnis perditio.* 2. Iſaiæ 14. ſub figura regis Babyloniorum deſcribitur primum Angelorum peccatum: atqui peccatum, quod eo loci deſcribitur, eſt ſuperbia: *Detracta eſt ad inferos ſuperbia tua: Quomodo cecidiſti de cælo lucifer, qui dicebas in corde tuo, in cælum conſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum.*

Probatur 2. ex Patribus. Chryſoſtomus hom. 15. in Joannem ſic loquitur: *Neque in Diabolum verſus fuiſſet Angelus, niſi hoc ſe ſcelere* (de ſuperbia agit) *coinquinaſſet.* Sic etiam Hieronymus epiſt. 83. *Judicium & ruina Diaboli nulli dubium, quin arrogantia ſit.* Auguſtinus docet Pſalmi 18. verbis: *Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero* intelligi ſuperbiam de qua ſic habet: *Hoc eſt delictum, quod dejecit Angelum, quod ex Angelo fecit Diabolum.* Bernardus in tractatu de modo bene vivendi, Serm. 37. hæc ſcribit: *Superbia radix omnium malorum, Angelos depoſuit.* Ex iis textibus patet ſuperbiam fuiſse primum angelorum peccatum.

Probatur 3. rationibus. *Primo*, Superbia (Auguſtino teſte lib. 14. de Civit. Dei, cap. 13.) eſt inordinatus amor propriæ excellentiæ: atqui primum Angelorum peccatum non aliud fuit, quam ille inordinatus amor: *Aſcendam in cælum* (ait prævaricator Angelus Iſaiæ 14. ſub figura regis Babyloniorum) *ſimilis ero Altiſſimo.* 2. Primum Angelorum peccatum fuit amor rei cujuſdam ſpiritualis;

nec enim ſubſtantiæ ſpirituales poſſunt corporeis rebus affici: Sed ille amor non potuit eſſe, niſi peccatum ſuperbiæ: nempe in amore ſpiritualium non peccatur, niſi quia regula, ad quam amor ille debet exigi, contemnitur, ſeu quia amor ille inhæret creaturæ, cum ad Deum ultimo referri deberet. Eo principio nixus Auguſtinus, lib. 12. de Civit. Dei, cap. 6. de Angelis apoſtatis ſic loquitur: *Ab illo qui ſummus eſt, averſi, ad ſe converſi ſunt, & hoc vitium non aliud, quam ſuperbia eſt*. 3. Primum Angelorum apoſtatarum peccatum, illud fuit, quod in eis arguit ſanctorum Angelorum princeps: atqui arguit ſuperbiam; ob id enim vocatur Michael, quod quidem nomen idem ſignificat, ac ſi quis dicat: *Quis ut Deus?* hoc eſt, *Quis eſt iſte, qui ſe Deo audeat comparare?*

Objicies 1. Primum Angeli peccatum fuit peccatum inobedientiæ: nam ideo excidit ex juſtitia, in qua creatus fuerat, quod Deo (ut ipſa ratio præcipit) ſubjici noluerit. 2. Videtur etiam (ut Scotus arbitratur) quod fuerit peccatum luxuriæ ſpiritualis: ſiquidem Angelus peccavit, quod ex conſideratione propriæ excellentiæ ſumme delectatus ſit. 3. Videtur tandem, quod fuerit peccatum invidiæ, nimirum contemplatus Dei independentiam, invidia in eum exarſit, ſibique independentiam illius appetiit; *Aſcendam in cælum, ſimilis ero Altiſſimo*.

Reſp. ad 1. neg. ant. Ratio eſt, quia in Angelo fuit aliquid prius ea non ſubjectione, cujus meminit argumentum, inordinatus nimirum amor ſui; ideo enim noluit Deo ſubjici, quod ſe ipſum inordinate dilexerit.

Reſp. ad 2. equidem Angelum ſumme delectatum eſse ex conſideratione propriæ excellentiæ, verum ea delectatio non conſtituit peccatum ſpeciale luxuriæ ſpiritualis, ſed potius peccatum ſuperbiæ. Ratio eſt, quia delectatio non conſtituit ſpeciale peccatum, niſi ratione rei quæ eſt cauſſa, ſeu objectum delectationis: delectatio v. gr. in cibis efficit peccatum gulæ; in venereis, peccatum luxuriæ; & in honoribus peccatum ſuperbiæ; ac proinde ſumma illa delectatio, qua Angeli ex ſuæ excellentiæ conſideratione affecti fuerunt, fuit delectatio, quæ ſpeciale peccatum ſuperbiæ conſtituit.

Reſp. ad 3. neg. ant. Ratio eſt, quia invidia eſt dolor conceptus ex alterius bono: at dolor ille non fuit in Angelis, ubi primum peccarunt; neque enim conciliari potuit cum ſumma illa delectatione, qua affecti ſunt ex propriæ excellentiæ conſideratione. Præterea invidia, ſeu dolor conceptus ex alterius bono, naſcitur ex amore inordinato, quo quis ſe ipſum deperit: ille autem amor inordinatus ipſummet eſt ſuperbiæ peccatum, ut ſuperius obſervatum eſt ex Auguſtino.

Quæres, in quo ſita fuerit Angelorum apoſtatarum ſuperbia.

Reſp. 1. nonnulli, in eo poſitam fuiſse, quod Chriſtum adorare noluerint. Scilicet (ajunt illi ſcriptores) ſtatim ab Angelorum creatione, myſterium Incarnationis eis revelatum eſt, juſſique ſunt homini Deo latriæ cultum exhibere. Angeli ſancti (proſequuntur iidem auctores) divinum illud præceptum mandarunt executioni: apoſtatæ vero obedire noluerunt.

Sed 1. ea ſententia nullo Scripturæ aut Patrum teſtimonio nititur: 2. adverſatur Patribus, qui non aliam Incarnationis cauſſam agnoſcunt, quam hominis redemptionem; at Angeli ante ſuum peccatum non noverant futuram per Chriſtum hominis redemptionem; neque enim tunc præcognoverunt hominis cauſſam, ac proinde nec futuram illius redemptionem. 3. Angeli ſancti non erant habituri perſeverantiam, aut alia gratiæ dona, per Chriſti merita; ac proinde non erat opus, ut Incarnationis myſterium illis ante eorum lapſum revelaretur.

Reſp. 2. alii, ſuperbiam Angelorum in eo ſitam fuiſſe, quod eam cum Deo ſimilitudinem, quæ per viſionem intuitivam habetur, conſequi voluerint per naturæ ſuæ vires, & abſque auxilio ſupernaturali.

Verum ſi id abſolute voluerint, neceſſe eſt ut prius judicaverint id eſſe poſſibile; neque enim voluntas abſolute deſiderat objectum, cujus adeptionem intellectus judicat non eſſe poſſibilem: at Angeli non judicarunt poſſibile, ut per naturæ vires intuitivam Dei viſionem conſequerentur; alioquin eorum intellectus turpi errore, immo & hæreſi, ante peccatum laboraſſet; quod (ut ſupra dictum eſt) falſum eſt omnino.

Reſp. 3. alii in eo ſitam fuiſse ſuperbiam Angelorum, quod æqualitatem cum Deo, ſeu independentiam, deſideraverint. Confirmant 1. ex eo, quod Scripturæ id innuere videantur: *Similis* (ait Diabolus Iſaiæ 14.) *ero Altiſſimo*. Ezechielis 28. irridetur, quod dixerit: *Deus ego ſum*. 2. In eo (inquiunt) poſita fuit prævaricatoris Angeli ſuperbia, quod ipſe poſt lapſum ab hominibus exiſtimari cupiit: atqui cupiit pro Deo haberi: Siquidem effecit, ut ſibi quondam ubique gentium offerrentur ſacrificia, & alia divini cultus ſigna exhiberentur.

Verum dici non poteſt, quod Angelus prævaricator æqualitatem cum Deo deſideraverit abſolute; nec enim (ut jam obſervatum eſt) potuit ante peccatum judicare, æqualitatem illam eſſe poſſibilem, ſed eam expetiit conditionate, ſi nimirum eſſet poſſibilis. Quamobrem (ut nobis videtur) in eo poſita fuit Angelorum ſuperbia, quod deſideraverint eſse æquales Deo, ſi id foret poſſibile, in eoque deſiderio mirum in modum ſibi complacuerint.

CA-

Digitized by Google

CAPUT III.

Quinam Angeli peccaverint.

Not. STatus quæſtionis eſt 1. utrum aliqui Angeli ex ſingulis ordinibus ceciderint; 2. utrum major fuerit numerus eorum qui ceciderunt, quam eorum qui ſteterunt; 3. utrum dæmonum princeps fuerit omnium Angelorum ſupremus.

CONCL. 1. Probabile eſt, aliquos ex ſingulis ordinibus Angelos cecidiſſe.

Probatur. Apoſtolus ad Rom. 8. inter humanæ ſalutis hoſtes recenſet Angelos, Principatus, Virtutes: *Neque Angeli* (inquit) *neque Principatus, neque Virtutes . . . . neque creatura alia poterit nos ſeparare a caritate Dei*. Primæ ad Corinth. cap. 15. præter Principatus & Virtutes recenſet Poteſtates: *Cum evacuaverit* (ait) *omnem Principatum & Poteſtatem & Virtutem*. Ex ordine Seraphinorum nonnulli quoque lapſi ſunt; nam (ut concluſione 2. dicetur) ex illo ordine fuit dæmonum princeps. Ex cherubinis pariter aliquos cecidiſſe, colligitur ex eo, quod nomen Cherub in malum ſumatur Ezechielis 28. Tandem cum Archangeli ſub Angelorum nomine comprehendantur, & cum Troni & Dominationes ſint Seraphinis & Cherubinis inferiores, probabiliter infertur, plures ex ſingulis Angelorum ordinibus cecidiſſe.

Nec obſtat, quod Seraphinorum & Thronorum nomina Angelis apoſtatis minime tribuantur: ſiquidem gravis eſt ejus rei ratio, quam S. Thomas 1. p. q. 63. art. 9. ad 3. hiſce verbis tradit: *In ſacra Scriptura tamen nomina quorumdam ordinum, ut Seraphim & Thronorum, Dæmonibus non attribuuntur, quia hæc nomina ſumuntur ab ardore caritatis, & ab inhabitatione Dei, quæ non poſſunt eſſe cum peccato mortali. Attribuuntur autem eis nomina Cherubim, Poteſtatum, & Principatuum, quia hæc nomina ſumuntur a ſcientia & potentia, quæ bonis maliſque poſſunt eſſe communia.*

CONCL. 2. Tot Angeli ex ſingulis ordinibus non ceciderunt, quot ex iiſdem ordinibus ſteterunt.

Probatur 1. Stellæ, quæ Apoc. 8. concuſſæ leguntur, ſunt, per metaphoram, Angeli qui ceciderunt: atqui eæ ſtellæ tot non fuerunt numero, quot ſtellæ concuſſæ non fuere, ſeu Angeli qui ſteterunt in juſtitia. *Et percuſſa eſt* (inquit Joannes) *pars tertia ſtellarum*. Ejuſdem libri cap. 12. hæc leguntur de Angelorum apoſtatarum principe, quem Scripturam draconem appellat: *Et cauda ejus trahebat tertiam partem ſtellarum cæli, & miſit eas in terram:* igitur duæ aliæ ſtellarum partes dejectæ non ſunt in terram: at eæ ſtellæ, ſive quæ dejectæ ſunt in terram, ſive quæ remanſerunt in cælis, adumbrant Angelos tum apoſtatas, tum fideles: ſcilicet non multo poſt verba quæ mox laudata ſunt, hæc alia leguntur: *Et factum eſt prælium magnum in cælo: Michael & Angeli ejus præliabantur cum dracone, & draco pugnabat & Angeli ejus. Et non valuerunt, neque locus inventus eſt eorum amplius in cælo.*

Probatur 2. auctoritate & ratione S. Thomæ, qui 1. p. q. 63. art. 9. ſic loquitur: *Peccatum eſt contra naturalem inclinationem: Ea vero quæ contra naturam fiunt, ut in paucioribus accidunt*. Nec obeſt, quod ex hominibus multo plures ſint impii, quam juſti: Non obeſt (inquam) quia hominis natura, per peccatum originale in aliam ferme naturam immutata eſt; hoc eſt, alios induit affectus ab iis, in quibus primum a Deo condita fuerat; ac proinde peccatum aliquo vero ſenſu non eſt contra naturam hominis per peccatum corrupti.

CONCL. 3. Dæmonum princeps fuit omnium Angelorum ſupremus. Ita S. Thom. 1. par. q. 63. art. 7.

Probatur 1. ex Scriptura. Job. 40. ſub typo Behemot, de diabolo dicitur; *Ipſe eſt principium viarum Dei*, ideſt (ut interpretatur Eſtius) opus, ſeu creatura Dei prima & præſtantiſſima. Ezechielis cap. 31. ſub typo Regis Aſſur, de eo hæc dicuntur: *Cedri non fuerunt altiores illo in paradiſo Dei: Omne lignum paradiſi non fuit aſſimilatum illi, & pulcritudini ejus*. Eidem ſententiæ favent Patres, ut videre eſt apud Tertullianum l. 2. contra Marcionem; Hieronymum in caput quartum Danielis; Auguſtinum lib. 2. Geneſi ad litteram, cap. 19. Gregorium Magnum lib. 32. Moralium, c. 24. Bernardum Serm. 1. de Adventu. Nonnullas rationes idem confirmantes videre eſt apud Eſtium in lib. 2. Sent. diſt. 6. §. 10. eas autem hic non inferimus, quod levis ponderis eſse videantur.

Objicies. Angelus qui primus peccavit, Ezechielis 28. dicitur fuiſse ex ordine Cherubinorum. *Tu Cherub* (ait propheta alloquens Tyriorum regem, quo adumbratus eſt dæmonum princeps) *extentus & protegens:* Sed Angelus qui eſt ex ordine Cherubinorum, non fuit omnium Angelorum ſupremus, cum ipſe Cherubinorum ordo ſit inferior ordine Seraphinorum: ergo &c.

Reſp. diſt. ant. Princeps dæmonum Ezechielis 28. vocatus fuit Cherub, & illud nomen non erat proprium ordini, ex quo erat dæmonum princeps, conc. ant. & proprium erat, neg. ant. Dæmonum princeps poſt peccatum appellari non potuit Seraphim, eo quod caritas eo nomine ſignificata, in ſubjecto conciliari non poſſit cum ſtatu peccati mortalis; potuit e contra appellari Cherub, eo quod ſcientiæ plenitudo, quæ per illud nomen ſignificatur, non excludatur

Digitized by Google

per peccatum mortale. Sed hæc ſatis ſint de argumento, de quo nihil certi ſtatui poteſt.

CAPUT IV.

De pœna peccati Angelorum.

Not. Jam ſuperius dictum eſt, Angelos omnes ſtatim poſt peccatum, damnatos fuiſse, tum damni, tum ignis pœna, quæ ad eorum aut intellectum, aut voluntatem, aut præfecturam pertinent. Præterea quærendum eſt, utrum tum iſtæ, tum aliæ pœnæ perpetuo duraturæ ſint.

CONCL. 1. Intellectus dæmonum nihil in naturalibus paſſus eſt detrimenti; in gratuitis, quæ mere erant ſpeculativa, imminuta eſt illius cognitio: in iis vero, quæ gratuita ſimul & in Deum affectiva, totaliter ablata eſt.

Probatur prior pars. Intellectus in naturalibus non minuitur, niſi cum minuitur natura, cujus eſt facultas; nam facultas ſequitur naturam: atqui Angelorum natura per peccatum non eſt imminuta; ergo nec eorum intellectus in naturalibus. Altera pars ſic oſtenditur. Cognitio gratuita quæ in mera ſpeculatione conſiſtit, eſt cognitio per revelationem: atqui ea cognitio multum fuit imminuta in Angelis, pauca nimirum per revelationem attingunt; cum e contra dum ſtarent, plurima cognoſcerent: *De ſecretis divinis* (inquit S. Thom. 1. p. q. 64. art. 1.) *tantum revelatur eis, quantum oportet, vel mediantibus Angelis, vel per aliqua temporalia divinæ virtutis effecta.* Tandem tertia pars eſt evidens: ſiquidem cum dæmones omni prorſus caritate deſtituti ſint, carent iis virtutibus, quæ ad caritatem referuntur, ut ſunt fides, ſpes & aliæ ejuſmodi.

CONCL. 2. Obduratio in malo, pœna eſt qua dæmonum voluntas caſtigatur.

Probatur. Eorum voluntas eſt obſtinata in malo, qui non poſſunt a peccato temperare: atqui dæmones non poſsunt a peccato temperare, cum eis deſit omnis gratiæ auxilium. Addendum eſt cum S. Thoma, eos in omnibus ſuis actibus peccare lethaliter, eo quod in eis ſummum Dei odium dominetur; non demerentur tamen, eo quod ad demerendum ſatis non ſit peccatum, ſed præterea ſtatus viæ in peccante requiratur.

CONCL. 3. Angeli apoſtatæ eadem pollent in Angelos, qui ſibi adhæſerunt, præfectura, qua pollebant ante peccatum.

Probatur. Matthæi 12. Beelzebub vocatur dæmoniorum princeps: *Phariſæi autem audientes, dixerunt: Hic non ejicit dæmones, niſi in Beelzebub principe dæmoniorum.* Ibidem dæmonum ſocietas a Chriſto dicitur regnum: *Si Satanas Satanam ejicit, adverſum ſe diviſus eſt: quomodo ergo ſtabit regnum ejus?* Sed neceſſe eſt, ut in regno præſint aliqui, ceteri vero ſubjiciantur. Præterea dæmones antequam caderent, ſibi invicem ſubordinati erant; ergo etiam poſt lapſum, cum nomina quæ ſubordinationem ſignificant, retinuerint, ut patet ex locis, quæ ſuperius ex Rom. 8. primæ Corinth. 15. Epheſ. 6. laudavimus. Confirmatur ex eo, quod quorumdam dæmonum, aliorum reſpectu, ſubjectio ſequatur ex illorum natura; nempe alii aliis natura ſunt excellentiores: atqui quæ ſequuntur ex natura, per peccatum (ut ſuperius dictum eſt) ab Angelis ablata non fuerunt; ergo &c.

Objicies. Angeli ſuperiores, per peccatum meruerunt dejici ex ſuo in inferiores Angelos principatu: ergo revera eo dejecti ſunt.

Reſp. neg. ant. Ratio eſt, quia principatus ille poſt peccatum non confert ad bonum ſuperiorum, ſed potius ad malum: ita S. Thomas ratiocinatur 1. p. q. 109. art. 2. ubi ſic loquitur: *Quod autem ſuperioribus inferiores ſubdantur, non eſt ad bonum ſuperiorum, ſed magis ad malum eorum: quia cum mala facere maxime ad miſeriam pertineat, præeſſe in malis, eſt eſſe magis miſerum.*

Quæres, an dæmonum principatus, ad hominem, reſque illi ſubjectas extendatur?

Reſp. affirm. 1. Non ob aliud enim diabolus in Scripturis dicitur princeps hujus mundi, Deus hujus ſæculi, mundi rector tenebrarum harum. Nec mirum eſt, quod homo poſt peccatum diabolo ſubjici cœperit; nam, ut fert axioma, *A quo enim quis ſuperatus eſt, hujus & ſervus eſt.* Eccleſia eo nixa principio, exorciſmos adhibere ſolet, ut ab homine diabolum expellat: *Eccleſia* (inquit Auguſtinus lib. 4. contra Julianum c. 4.) *filios fidelium nec exorcizaret, nec exſufflaret, ſi non eos de poteſtate tenebrarum erueret:* adhibet quoque preces, ut creaturæ, eæ etiam quæ ratione deſtitutæ ſunt, liberentur ab infeſtatione dæmonum, qui eis ſæpius utuntur, ut homines ad peccatum moveant. Eam vero dæmonum infeſtationem Paulus præ oculis habuit, cum hæc ſcripſit ad Romanos: *Vanitati enim creatura ſubjecta eſt non volens, ſed propter eum qui ſubjecit eam in ſpe. Quia & ipſa creatura liberabitur a ſervitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei:* In quæ quidem Apoſtoli verba ſic Eſtius loquitur: *Ad quam vanitatem hoc quoque pertinet, quod creatura quæ in uſum hominis venit, pro magna parte permiſſa eſt poteſtati principis hujus mundi; Propter quod & multæ creaturæ conſuetudine fidelium benedicuntur, & juxta Apoſtolum 1. ad Timoth. 4. ſanctificantur per verbum Dei & orationem, ut poteſtas diaboli, per eas nocere parati, cohibeatur.*

CON-

Digitized by Google

CONCLUSIO 4. Æterna ſunt Angelorum apoſtatarum ſupplicia.

Probatur 1. ex Scriptura. Matthæi 25. hæc habentur: *Diſcedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt Diabolo & Angelis ejus*: atqui ſi ignis qui inſtrumentum eſt ſupplicii, ſit æternus, neceſſe eſt, æternum etiam eſse ſupplicium. Valet idem argumentum reſpectu hominum damnatorum: unde ibidem de reprobis & prædeſtinatis hæc dicuntur: *Et ibunt hi in ſupplicium æternum: juſti autem in vitam æternam*. Hinc etiam fit, ut Marci 3. de iis qui blaſphemarint in Spiritum ſanctum, hæc legantur: *Qui autem blaſphemaverit in Spiritum ſanctum, non habet remiſſionem in æternum; ſed reus erit æterni delicti*. Hinc quoque Paulus 2. ad Theſſalonicenſes 1. de impiis, ſive chriſtianis, ſive infidelibus, dicit: *Qui pœnas dabunt in interitu æternas a facie Domini*.

Probatur ex traditione. Irenæus lib. 4. adverſus hæreſes cap. 4. ſic loquitur: *Quibuſcumque dixerit Dominus. Diſcedite a me maledicti in ignem æternum, iſti erunt ſemper damnati*. Tertullianus libro de Carne Chriſti, cap. 14. probat, dæmonum ſupplicia fore æterna, quod Chriſtus pro eis mortuus non ſit: *Nullum (ait) mandatum de ſalute Angelorum ſuſcepit Chriſtus a Patre. Quod Pater neque repromiſit, neque mandavit, Chriſtus adminiſtrare non potuit*. Cyprianus in calce libri ad Demetrianum, aliam profert rationem, deſumptam nimirum ex defectu ſatisfactionis & pœnitentiæ, ſine quibus nec diabolus nec homo inflicta ſibi pœna liberari poſſunt: *Quando iſtinc exceſſum fuerit, nullus jam pœnitentiæ locus, nullus ſatisfactionis effectus*. Hieronymus in hæc Matthæi verba: *Et ibunt hi in ſupplicium æternum, juſti autem in vitam æternam*, hæc habet: *Prudens lector adverte, quod & ſupplicia æterna ſint, & vita perpetua metum deinceps non habeat ruinarum*. Plures alii tum Latini, tum Græci Patres pro eodem argumento laudari poſſent, ſed adeat lector Auguſtinum lib. 21. de Civit. Dei, Gregorium Magnum lib. 14. Moralium, cap. 16.

Quæres, quis inter Chriſtianos cenſuerit dæmonum aut hominum damnatorum pœnas, finem aliquando habituras eſſe.

Reſp. Theophilum Alexandrinum, epiſtola ſecunda Paſchali, Hieronymum epiſtola 59. ad Avitum, Auguſtinum lib. de hæreſibus, cap. 18. quintam generalem Synodum in anathematiſmis, errorem de quo agitur, Origeni tribuiſſe. Eum quoque Sociniani poſtremis hiſce temporibus amplexi ſunt; impie nimirum arbitrantur æquum non fore Dei judicium, ſi creaturas ob unum, vel cogitationis, peccatum lethale, æternis ſuppliciis addixerit.

QUÆSTIO VII.

De variis Angelorum effectibus.

Not. Dicemus hic 1. de extraordinariis effectibus ſanctorum Angelorum; 2. de iis qui ab apoſtatis nonnumquam producuntur; 3. de miraculis quæ iſtis tribuuntur.

CONCLUSIO 1. Varii ſunt extraordinarii ſanctorum Angelorum effectus.

Probatur enumeratione. *Primo*, nonnunquam in corporibus aſſumptis, hominibus apparent; id autem prioribus mundi & Eccleſiæ ſæculis frequentius, quam nunc, fieri conſueverat.

Secundo, Angelis ſanctis, Danielis cap. 10. & 11. tribuuntur regnorum everſio, & illorum ad alios populos translatio: tribuuntur etiam clades, quibus profligantur exercitus: unde Auguſtinus lib. 4. de Civit. Dei, cap. 17. refellens Deorum cultores, qui dicebant, *Quod Deam Victoriam Jupiter mittat, atque illa tamquam Regi Deorum obtemperans, ad quos juſſerit, veniat, & in eorum parte conſidat*, ſic loquitur: *Hoc vero dicitur non de illo Jove, quem Deorum Regem pro ſua opinione confingunt, ſed de illo vero rege ſæculorum quod mittat non Victoriam, quæ nulla ſubſtantia eſt, ſed Angelum ſuum, & faciat vincere quem voluerit*.

Tertio, Angeli ſancti divinæ miſericordiæ in homines pios, & juſtitiæ in impios judicia, in hac vita exequuntur: *Si propterea* (ait Auguſtinus in illa Pſal. 77. verba, Immiſſiones per Angelos malos) *per malos Angelos illa Deum feciſſe putaverimus, quia pœnæ infligebantur, non beneficia præſtabantur, tamquam nemini Deus pœnas irroget per Angelos bonos, ſed per illos veluti militiæ cæleſtis carnificet: conſequens erit, ut etiam Sodomam per Angelos malos everſam eſſe credamus, & malos Angelos Abraham & Loth hoſpitio ſuſcepiſſe videantur, quod abſit, ut contra Scripturas apertiſſimas ſentiamus*.

CONCL. 2. Plures ſunt modi, quibus Angeli mali poſſunt extraordinarios effectus operari.

Probatur. Applicando (ut loquuntur) activa paſſivis, dæmones poſſunt producere animalia, quæ ſine generatione ſtricte ſumpta, ex aliis corporibus naſcuntur, ut ſunt ranæ, muſcæ, mures, vermes. Vide Auguſtinum l. 15. de Civ. Dei, c. 23. nec non quæſt. 21. in Exodum.

Præterea, vi poteſtatis quam habent movendi corpora, facile, ſi Deus permittat, poſſunt noſtris ſenſibus illudere, ita ut noſtri ſenſus eodem modo afficiantur, ac ab ipſiſmet exterioribus corporibus afficerentur; unde poſſunt oculis objicere lapides pro lupis, & viciſſim lupos pro lapidibus. Poſſunt quoque, Deo permittente, ex ejuſdem poteſtatis

Digitized by Google

virtute, cogere nubes, excitare fulmina, variis motibus terram concutere, fructibus nocere, morbis quibuſdam in homines ſævire. Vide eumdem Auguſtinum loco proxime laudato. Hincque colligitur, quam pie ſe gerat Eccleſia, cum, adhibitis precibus, aerem, flumina, terræ fructus benedicit.

CONCLUSIO 3. Dæmones non poſſunt vera patrare miracula.

Probatur. Miraculum eſt opus quod excedit naturalem cujuſlibet creaturæ virtutem: atqui opus hujuſmodi dæmones efficere non poſſunt; neque enim Deus aliam eis tribuit virtutem, quam quæ data fuit, cum educti ſunt ex nihilo: ergo non poſſunt vera miracula patrare.

Confirmatur 1. Si Deus dæmoni facultatem faceret patrandi vera miracula, eſſet in confirmationem aut erroris, aut veritatis: atqui neutrum dici poteſt. Non primum: cum enim Deus ſit ipſamet veritas, non poteſt, ſive per ſe ipſum, ſive per alium, quempiam in errorem inducere. Non etiam ſecundum: ſiquidem non convenit, ut Deus tribuat mendaciorum Patri virtutem ſupernaturalem, qua veritas apud homines confirmetur, præſertim cum in Scripturis vetet hominibus, ne diaboli aut operibus aut conſiliis aſſenſum præbeant.

Confirmatur 2. Si Deus diabolo facultatem faceret patrandi vera miracula, nihil eſſet, quo certi eſſe poſſemus, Deum, non autem creaturam aliquam, nobis loqui, ac proinde vacillaret fides, cum fides nitatur teſtimonio Dei loquentis: ſed abſurdum eſt conſequens: ergo &c.

Confirmatur 3. ratione petita a ſimili, quam tom. 2. Brevium obſervationum, Gummarus Huigens in Academia Lovanienſi ſacræ theologiæ Doctor ac Profeſſor, hiſce verbis proponit: *Etſi Rex poſſit in regno ſuo permittere, ut ſubditis ſuis in pœnam eorum, quæ in Regem commiſerunt, obveniant ab hoſtibus variæ illuſiones pœnales, ac aliæ afflictiones; non poteſt tamen, ſi impedire valeat, permittere, ut circa characteres & ſigillum Regis ita a quibuſdam illuſoribus decipiantur ſubditi, ut nulla circumſpectione aut prudentia, litteras nomine regis fictas diſcernere valeant a litteris vere a rege conſcriptis, & ipſius ſigillo ſignatis; nam hoc permittens, ſaltem ordinarie, non poterit ægre ferre, ſi veris ſuis litteris fides non adhibeatur.* Vide eumdem auctorem loco proxime laudato.

Objicies 1. Id poſſunt dæmones, quod poſſunt malefici; nimirum non operantur, niſi dæmonum virtute: atqui malefici poſſunt patrare vera miracula: ſiquidem reipſa patrata ſunt a maleficis Pharaonis, cum (ut habetur Exodi 7.) per incantationes verterint virgas ſuas in dracones, & aquam in ſanguinem, eduxerintque, ſicut Moyſes, ranas ex fluviis: ergo &c.

Reſp. ad 1. conc. maj. neg. min. Ad 2. neg. ant. ſeu, nego, mutationes de quibus agitur, fuiſſe miracula. Ratio eſt 1. quia mutationes illæ (ſecundum ſententiam Joſephi lib. 2. Antiquit. Tertulliani lib. de anima c. 57. & plurium aliorum) non fuerunt veræ, ſed tantum apparentes: ſcilicet Pharaonis malefici per ſuas præſtigias ita populorum oculis ludificarunt, ut dracones, ranæ, ſanguis apparuerint, quamvis a parte rei, & virgæ, & fluvius, & aquæ, in ſua naturali ſubſtantia remanſiſſent. Ratio eſt 2. quia, licet concedatur, mutationes, de quibus agitur, fuiſſe veras ac reales (ut docet Auguſtinus q. 21. in Exodum, eo quod Scriptura eodem modo de eis loquatur, quo de mutationibus quæ Moyſi tribuuntur) non ſequitur tamen, maleficos illos vera miracula patraſſe: nempe licet illa opera humanam virtutem ſuperaverint, non fuerunt tamen ſupra naturales dæmonum vires: cum enim ſibi ipſis a Deo permittuntur, activas paſſivis applicando, poſſunt (ut docet Auguſtinus lib. 3. de Trinitate, cap. 83.) corpora quædam in alia tranſmutare, in ea præſertim quæ aut non vivunt, aut ex putri materia per imperfectam tantum generationem, ut mures & ranæ, producuntur: *Sciendum eſt tamen* (inquit S. Tom. 1. p. q. 114. art. 4.) *quod quamvis hujuſmodi opera dæmonum, quæ nobis miracula videntur, ad veram rationem miraculi non pertingant, ſunt tamen quandoque veræ res: ſicut magi Pharaonis per virtutem dæmonum veros ſerpentes & ranas fecerunt.* Præterea, ex ſuppoſitione, quod mutationes, de quibus eſt hic quæſtio, reales ac veræ fuerint, dici poteſt cum Janſenio in cap. 7. Exodi, *veros dracones aliunde adductos ope dæmonis, virgarum loco fuiſſe ſubſtitutos, fallendo oculos, ut nemo præſtigias illas animadverteret: Et ſic præſtigiæ fuiſſent non in converſionis termino, ſeu re converſa, ſed in convertendi modo; unde & Hebraice malefici iſti vocantur præſtigiatores: Scriptura tamen dicit feciſſe ſimiliter, quia modus agendi externus ſimilis erat, quemadmodum & Angeli dicuntur comediſſe.*

Objicies 2. Nullum eſt majus miraculum, quam cum quis e mortuis ſuſcitatur: atqui dæmones poſſunt homines e mortuis ſuſcitare: de facto nimirum, ſaltem ad tempus, ſuſcitarunt Samuelem, qui per Pythoniſſæ incantationes Sauli Regi & apparuit & locutus eſt poſt mortem: de eo autem miraculo hæc habentur Eccleſ. 46. *Et poſt hoc dormivit* (Samuel) *& notum fecit regi, & oſtendit illi finem vitæ ſuæ, & exaltavit vocem ſuam de terra in prophetia, delere impietatem gentis?* ergo, &c.

Reſp. ad 1. neg. min. Ad 2. diſt. ant. Dæmones de facto ſuſcitarunt Samuelem,

Digitized by Google

apparenter tantum; conc. ant. vere & realiter, neg. ant. *In hoc facto* (ait Auguſtinus lib. 2. ad Simplicianum, quæſt. 3.) *poteſt eſſe alius ſimplicior intellectus, & expeditior exitus, ut non vere ſpiritum Samuelis excitatum a requie ſua credamus, ſed aliquod phantaſma & imaginariam illuſionem, diaboli machinationibus factam; quam propterea Scriptura nomine Samuelis appellat, quia ſolent imagines rerum, earum nominibus appellari; quarum imagines ſunt.*

Præterea dici poteſt, quod etiam ex ſuppoſitione, quod realis ac vera fuerit ſuſcitatio Samuelis, inde non ſequatur, diabolum aliquod miraculum patraſſe; ſcilicet negandum eſt, illud miraculum opera diaboli patratum fuiſſe: ſed potius uni Deo tribuendum eſt. Nec obſtat quod incantatio Pythoniſſæ occaſioni fuerit illi miraculo: *Cum enim* (ait Auguſtinus lib. 2. ad Simplicianum quæſt. 3.) *vult Deus etiam per infimos & infernos ſpiritus aliquem vera agnoſcere, temporalia dumtaxat, atque ad ipſam mortalitatem pertinentia, facile eſt & non incongruum, ut omnipotens & juſtus ad eorum pœnam, quibus iſta prædicantur, ut malum quod eis impendet, antequam veniat, prænoſcendo, patiantur, occulto apparatu myſteriorum ſuorum etiam ſpiritibus talibus aliquid divinationis impertiat, ut quod audiunt ab Angelis, pronuntient hominibus: Tantum autem audiunt, quantum omnium Dominus atque moderator vel jubet vel ſinit.*

Objicies 3. Diabolus imminente totius orbis clade, per Antichriſtum plura patrabit miracula: per eum enim patrabit miracula, per quem adveniet in omni virtute & ſignis: atqui ſic diabolus, imminente totius mundi clade, per Antichriſtum adveniet: *Tunc* (ait Apoſtolus 2. ad Theſſalonicenſes 2.) *revelabitur ille iniquus, quem Dominus Jeſus interficiet ſpiritu oris ſui, & deſtruet illuſtratione adventus ſui eum, cujus eſt adventus ſecundum operationem Satanæ in omni virtute & ſignis, & prodigiis mendacibus, & in omni ſeductione iniquitatis iis qui pereunt, eo quod caritatem veritatis non receperunt, ut ſalvi fierent:* ergo &c.

Reſp. ad 1. neg. ant. Ad 2. diſt. min. Diabolus per Antichriſtum adveniet in omni virtute & ſignis, quæ naturales diaboli vires non excedent, conc. min. quæ excedent naturales dæmonis vires, neg. min. Diabolus, ſi ſuis viribus a Deo permittatur, ſumma in ſubſtantias corporeas virtute pollet: ita ut (niſi Deus impediret) planetarum ordinem invertere poſſet, aliaque peragere, quæ licet hominis poteſtatem ſuperent, non excedunt tamen dæmonis vim naturalem. Itaque Antichriſtus multa operaturus eſt, quæ pro miraculis habebuntur ab iis, qui aut non attendunt ad dæmonis virtutem, aut potius qui a Deo ſpargente pœnales cæcitates ſuper illicitas cupiditates deſerentur: *Sola ambigi* (inquit Auguſtinus lib. 20. de Civitate Dei, cap. 19.) *utrum propterea dicta ſint ſigna & prodigia mendacii, quoniam mortales ſenſus per phantaſmata decepturus eſt, ut quod non facit, facere videatur: An quia illa ipſa, etiamſi erunt vera prodigia, ad mendacium pertrahent credituros, non ea potuiſſe niſi divinitus fieri, virtutem diaboli neſcientes, maxime quando tantam, quantam nunquam habuit, accipiet poteſtatem.*

Objicies 4. Translatio Sagarum in conventus nocturnos, in quibus & ventri & libidini ſerviunt, videtur naturales diaboli vires ſuperare: Realis eſt tamen illa translatio: ergo dæmones aliquid poſſunt, quod ſuperat naturales eorum vires, ac proinde poſſunt patrare miracula.

Reſp. 1. neg. maj. ſcilicet, diabolus (ut ſuperius oſtenſum eſt) corpora, eorum præſertim hominum qui propter peccatum ſunt illius juris, poteſt, abſolute loquendo, cum a Deo permittitur, de loco in locum movere. Reſp. 2. neg. min. ſeu negatur, realem ac veram eſſe translationem, de qua agitur. Nimirum ejuſmodi translatio tribui poteſt imaginationi, a qua mulieres, quæ dicuntur ſagæ, ita decipiuntur, ut credant, licet falſo, ſe translatas fuiſſe ad nocturnos conventus, in quibus ventrem & libidinem expleverint. Confirmatur 1. ex eo quod pluribus experimentis compertum ſit, ſagas viſas fuiſſe in carcere, in lecto, in aliiſve ſimilibus locis, toto eo tempore, quo aſſerebant, ſe nocturnis, de quibus agitur, conventibus interfuiſſe. Confirmatur 2. ex eo quod tanta ſit imaginationis vis, ut iis in locis ubi mulieres ſub nomine ſagarum ad judices trahuntur, plures aliæ ſibi perſuadeant, quod & ipſæ ſagæ ſint: nempe quæ de ſagis audiunt, ita movent earum imaginationem, ut certo credant, ſe & feciſſe & paſſas eſſe illa omnia, de quibus iis aliis intentatur. Hincque fit, ut in iis provinciis, in quibus tribunalia adverſus ſagas eriguntur, creſcat in dies earum numerus; cum e contra in aliis, in quibus nihil agitur ſimile, vel exiguus, vel nullus ſit ſagarum numerus. Vide de hoc argumento Abulenſem in caput 13. Geneſeos quæſtione 354. Cajetanum in 2. 2. quæſt. 95. art. 3.

Quæres, an ſint aliquæ regulæ, quibus vera miracula diſcerni poſſint a quibuſdam diaboli operibus, quæ miraculum hominibus ſapiunt.

Reſp. affirmative. Nam 1. falſa miracula curioſitati, non autem ædificationi ſerviunt: 2. Tantum abeſt, ut hominibus proſint, quin potius noceant quam maxime: 3. Plerumque tendunt ad ſacrilegia, laſciviam, aliaque tum facinora, tum flagitia. E contra vera miracula (ut patet in iis quæ ſive Chriſtus, ſive Apoſtoli patrarunt) animabus corpori-

pori-

Digitized by Google

poribuſque profuerunt: *Pertranſiit* (ajunt Scripturæ de Chriſto) *benefaciendo, & ſanando omnes oppreſſos a diabolo.*

Præter notas, quæ mox traditæ ſunt, aliæ rurſus proferri poſſunt. *Primo*, cum objectum quod uni & alteri hoc vel illo modo videtur, eadem ratione omnibus non apparet, ſignum eſt, quod illuſio ſit in ſenſibus, nihilque ſit reale in objecto. *Secundo*, illuſio eſt pariter, cum objecto, quod reale deprehenditur, deeſt aliqua ex proprietatibus, quæ naturaliter illi convenire debent, ut ſi corpus quod appareret, non eſſet palpabile. *Tertio*, cum fundamentum eſt judicandi, rem quæ de novo producta videtur, aliunde, per celeritatem nimirum dæmonum allatam fuiſſe, ut obſervavimus ſupra de draconibus, in quos virgæ maleficorum Pharaonis mutatæ videbantur. *Quarto*, cum judicari poteſt, ope dæmonum afferri objectum, & ablato ſubſtitui aliud. Hinc cum Auguſtino dicendum eſt, fabulam eſſe, *quod ſocii Diomedis, quia nuſquam ſubito comparuerunt, & poſtea nullo loco apparuerunt, perdentibus eos ultoribus Angelis, in eas aves, quæ pro illis occulte ex aliis locis, ubi eſt hoc genus avium, ad ea loca perductæ ſunt, ac repente ſuppoſitæ, creduntur eſſe converſi.* Tandem *quinto*, miraculum eſt apparens, non verum, quando alio miraculo præſtantiore ſuperatur: ſic Ægyptii colligere poterant, miracula quæ coram Pharaone ab eorum maleficis patrabantur, fictitia tantum fuiſſe: nempe ſerpens, in quem mutata fuit Aaronis virga, voravit maleficorum ſerpentes, & Magi ita in quarto portento defecerunt, ut Moyſi ad ulteriora prodigia progredienti dixerint, *Digitus Dei eſt hic.*

QUÆSTIO VIII.

De variis Angelorum ordinibus.

Not. HIc quæremus 1. quot ſint Angelorum ordines; 2. quot hierarchiis ordines illi contineantur; 3. quænam ſint ſingularum hierarchiarum proprietates.

CONCLUSIO 1. Novem ſunt Angelorum ordines.

Probatur. Tot ſunt Angelorum ordines, quot tum in Scripturis, tum in Patribus reperiuntur; atqui tum in Scripturis, tum in Patribus novem Angelorum ordines reperiuntur. Et quidem *primo* in Scripturis novem recenſentur. Iſaias c. 6. de Seraphimis, tamquam qui conſtituant ordinem ab aliis diſtinctum, ſic loquitur: *Seraphim ſtabant ſuper illud: ſex alæ uni, & ſex alæ alteri.* Moyſes Geneſis 3. meminit *Cherubimorum*: hæc quoque de eis habentur Ezechielis 10. *Cherubim autem ſtabant a dextris eorum.* Paulus primæ ad Theſſalonicenſes 4. laudat Archangelos: *Quoniam* (inquit) *ipſe Dominus in juſſu & in voce Archangeli, & in tuba Dei deſcendet de cælo.* Idem nomen legere eſt in Judæ Catholica. *Cum* (ait) *Michel Archangelus cum diabolo diſputans altercaretur de Moyſi corpore.* Paulus ad Romanos 8. loquitur de Angelis, tamquam de ordine aliis Angelorum ordinibus diſtincto: *Certus ſum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque Principatus, neque Virtutes* &c. Idem Apoſtolus ad Coloſſ. 1. quatuor diſtinctos ordines deſcribit *Sive throni,* (ait) *ſive dominationes, ſive principatus, ſive poteſtates.* Ad Epheſios 1. dominationibus, principatibus, & poteſtatibus addit Virtutes: *Supra* (inquit de Chriſto loquens) *omnem principatum, & poteſtatem, & virtutem.* Ex quibus locis patet, ſeptem Angelorum ordines ab Apoſtolo recenſeri; quibus quidem ordinibus ſi jungantur Seraphimi, & Cherubimi, quorum Iſaias & Ezechiel meminerunt, novem, ex Scriptura, erunt Angelorum ordines.

Secundo. Patres, ubi dedita opera catalogum texuere ordinum Angelorum, nec plus, nec minus quam novem recenſuerunt. Ignatius in Epiſtola ad Trallianos, quam Hieronymus inter genuinas admittit, ſic loquitur: *Ego vero non quia vinctus ſum, & intelligere poſſum cæleſtia, & angelicos ordines; nec non Angelorum & exercituum & principatum differentias, ac virtutum, & dominationum diſcrimina: thronorumque ac poteſtatum varietates, eorum magnitudines, cherubim ac ſeraphim excellentias,* &c. Irenæus lib. 2. cap. 54. eumdem texit catalogum, cum hoc tamen diſcrimine, quod *Exercituum* loco ponat vocem *Principatuum*. Eumdem quoque deſcripſit Dionyſius lib. de cæleſti Hierarchia, cap. 6. Iis Græcis Patribus adhærent Latini. Inſtar omnium ſit Gregorius Magnus hom. 34. ubi ſic loquitur: *Novem Angelorum ordines diximus, quia videlicet eſſe, teſtante ſacro eloquio, ſcimus Angelos, Archangelos, virtutes, poteſtates, principatus, dominationes, thronos, cherubim, atque ſeraphim.* Eadem, qua Gregorius, ratione locuti ſunt, qui poſt illius tempora ſcripſerunt, ut videre eſt apud Bernardum lib. 5. de Conſideratione, cap. 4. Rupertum lib. 3. de proceſſione Spiritus ſancti, cap. 16. Magiſtrum Sententiarum, S. Thomam & alios.

Objicies. Hieronymus lib. 2. contra Jovinianum, Ambroſius lib. 1. de Fide cap. 1. Cyrillus Hieroſolymitanus cathecheſi 6. quatuor tantum recenſent Angelorum ordines: ergo non ſunt novem.

Reſp. diſt. ant. Et illi Patres non excludunt majorem numerum, conc. ant. & excludunt, neg. ant. Iis locis propoſitum non fuit Patribus accuratum deſcribere catalogum ordinum Angelorum; ac proinde mirum non eſt, quod tunc omnium non meminerint. Confirmatur ex eo, quod Eccleſia Latina

tum

Digitized by Google

tum in miſſæ præfatione, tum in hymno Ambroſiano, *Te Deum laudamus*, non recenſeat novem Angelorum ordines: & tamen inde concludi non poteſt, Eccleſiam Latinam ſolum illum numerum admittere, qui iis in locis recenſetur. Confirmatur iterum ex eo, quod nonnulli ex Patribus, qui nobis objecti ſunt, alibi novem ordines expreſſe recenſuerint, ut patet in Hieronymo, lib. 2. Apologiæ contra Rufinum.

CONCLUSIO 2. Novem Angelorum ordines tribus hierarchiis continentur.

Probatur ex Patribus, inter quos Dionyſius lib. de cæleſti hierarchia, cap. 6. expreſſe docet novem ordines Angelorum triplici hierarchia contineri. In priorem refert Seraphimos, Cherubimos, Thronos: in alteram, Dominationes, Virtutes, Poteſtates; in tertiam denique, Principatus, Archangelos, Angelos. Gregorius hom. 34. Dionyſianæ hierarchiæ ſubſcribit, cum hoc tamen diſcrimine, quod Principatus collocet in ſecunda, & Virtutes in tertia. Gregorium ſequuntur Bernardus lib. 5. de Conſideratione, cap. 4. Magiſter Sententiarum, & S. Thomas.

Quæres, quid tum Dionyſius, tum Gregorius, tum alii deinde Patres per hierarchiam intellexerint.

Reſp. Hierarchiam in genere ſumptam, ſeu prout abſtrahit a cæleſti aut Eccleſiaſtica, eſſe Sacrorum præfecturam, ſeu poteſtatem. *Sciendum eſt igitur* (inquit Maximus initio Commentariorum ad Dionyſium de Cæleſti Hierarchia) *Hierarchiam quidem eſſe principatum ac velut curam ordinandorum Sacrorum: Hierarchiam vero qui Sacris præeſt, eaque curat ac moderatur.* At vero Hierarchia cæleſtis, de qua hic agitur, eſt poteſtas ordinandarum functionum, quæ in cælis fiunt; ſicut hierarchia Eccleſiaſtica eſt poteſtas ordinandorum Sacrorum quæ fiunt in terris; Hierarcha vero, qui tamquam princeps Sacris illis præeſt. Igitur hic hierarchiæ nomine non aliud intelligitur, quam certus Angelorum numerus, qui ſibi invicem ac uni tamquam principi in ordine ad cæleſtes actiones ſubordinantur; unde, ſi ſumatur adæquate, dicit, ſecundum Dionyſium, poteſtatem, ſcientiam, & actionem.

CONCLUSIO 3. Variæ ſunt ordinum Angelorum proprietates.

Probatur. Proprietates ordinum Angelorum conſiderari poſſunt vel reſpectu ſpiritualium perfectionum, quibus præditi ſunt, vel reſpectu miniſteriorum exteriorum, quibus funguntur: atqui utrovis modo conſiderentur, ſunt variæ: ergo &c.

Primo, perfectionum intrinſecarum proprietates eſſe varias, demonſtrant ipſa ordinum Angelicorum nomina. Siquidem Seraphimi ſic appellantur, quod, Bernardo teſte ſerm. 19. in Cantica, maxime Deo conjuncti, ſumma ardeant caritate. Cherubimi ſic dicuntur, quod præditi ſint eminente ſapientia, ſeu ſcientia. Throni, quod peculiari modo ſint Dei ſedes; unde ab eo ſingulariter inhabitantur, & ratione inhabitationis hujuſmodi ſingulari pace ac tranquilitate fruuntur. Dominationes, quod in eis maxime eluceat Dei in res creatas principatus: *Mira* (inquit Gregorius) *potentia præeminent*. Virtutes, quod in recipiendis Dei illuminationibus maxime ſint conſtantes. Principatus, quod Dei majeſtatem ac dignitatem referant, & ad illius contemplationem & amorem alios alliciant. Archangeli, quod ſublimium Dei arcanorum præ ceteris conſcii ſint. Vide Dionyſium lib. de cæleſti hierarchia, c. 5.

Secundo, eadem ordinum Angelicorum nomina, ſecundum Gregorii Magni interpretationem, ſignificant diverſitatem miniſteriorum, quibus Angeli funguntur. Seraphimi ſic appellantur, quod caritatem, qua ardent, in alios Angelos transfundant; Cherubimi, quod ſcientiam, qua præditi ſunt, aliis communicent; Throni, quod alios ſuæ ſecuritatis ac pacis participes efficiant; Dominationes, quod ad eos tamquam ad principes, aliorum Angelorum miniſteria referantur; Virtutes, quod per eos miracula patrentur; Poteſtates, quod efficiant ſuo miniſterio, ne poteſtates infernales hominibus noceant; Principatus, quod in divinorum mandatorum executione cæleſtibus virtutibus principentur: Archangeli, quod (ut putat Gregorius) ſumma nuntient, Angeli denique, quod nuntient minima, nullamque in divinis nutiandis ſingularem prærogativam habeant.

Sed hæc de Angelis ſatis ſint. Qui plura noſse voluerit, conſulat Dionyſium de cæleſti Hierarchia, Gregorium Magnum hom. 34. in Evangelia, Bernardum lib. 5. de Conſideratione, Magiſtrum Sent. lib. 2. diſt. 9. & tandem S. Thomam. 1. part. quæſt. 107. & ſequentibus.

DISSERTATIO SECUNDA.

De Univerſi productione.

Not. MOyſes toto priore Geneſeos capite deſcribit hiſtoricam aſpectabilis hujus Univerſi productionem. Eam vero non divina tantum revelatione, ſed etiam humana didicerat, ſcilicet Majorum ſuorum traditione, & quidem facili ac breviſſima: ab Adamo nimirum per Mathuſalem, Sem, Iſaacum, Levi, & Amram patrem ſuum, quæ in ſuum librum retulit, acceperat. Non aliam hic adhibebimus methodum, quam quæ a ſacro illo ſcriptore fuit adhibita: hoc eſt, ſigillatim recenſebimus opera, quæ intra ſex dierum ſpatium, intra quod mundum conditum fuiſſe ſcribitur, recenſuit.

QUÆ-

QUÆSTIO PRIMA.

De opere diei primo.

CONCL. Diei primæ opera, ſunt cælum, terra, lux, diviſio lucis a tenebris.

Probatur auctoritate Moyſis, qui Geneſeos capite 1. ſic loquitur: *In principio creavit Deus cælum & terram. Terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erant ſuper faciem abyſſi, & Spiritus Dei ferebatur ſuper aquas. Dixitque Deus, Fiat lux: & facta eſt lux. Et vidit Deus lucem quod eſſet bona, & diviſit lucem a tenebris. Appellavitque lucem diem, & tenebras noctem: factumque eſt veſpere & mane dies unus.*

Quæres 1. quinam ſit ſenſus verborum, quæ ex Moyſe jamjam laudata ſunt?

Reſp. verba de quibus agitur, illuſtrari poſſe ſubſequente, & quidem brevi, commentario, quem ex doctiſſimo recentiore deſcripſimus. *In principio*, hoc eſt (ſecundum Auguſtini ſententiam lib. 2. de Civit. Dei cap. 9.) ante omnia: *creavit*, produxit non ex præexiſtente materia, ut voluit Hermogenes apud Tertullianum, ſed ex nihilo fecit: *Deus*, non Angeli (ut placuit Simoni Mago, ac aliis apud eumdem Tertullianum, de Præſcript. c. 36.) *cælum & terram*, ſupremam mundi partem & infimam, & quidquid earum ambitu continetur.

Terra autem erat inanis & vacua. Hebr. *deſoluta & inanis*, ſine plantis, ſine animalibus. *Et tenebræ erant ſuper faciem abyſſi*, adeo ut terra eſſet aquarum abyſſo & tenebris obvelata. *Et Spiritus Dei*, quem pauci pro aere, & fere omnes poſt Ambroſium lib. 1. cap. 8. in Hexam. pro Spiritu ſancto accipiunt, *ferebatur ſuper aquas*. Syr. Confovebat aquas, ad ſimilitudinem aviculæ incubantis (ait Baſilius hom. 2. ad Hexam.) vimque vitalem imprimentis in ea, quæ ab ipſa foventur. Idque non abſque ratione (inquit Chryſoſtomus hom. 3. in Geneſim) Scriptura divina præveniendo dicit, eo quod poſtea dictura eſt nobis, quod animalia ex aquis iſtis producta ſint.

Dixitque Deus, Fiat lux: & facta eſt lux. Dixit Verbo ſibi coæterno (ait Auguſtinus lib. 1. de Geneſi ad litteram, c. 10.) id eſt immutabilis ſapientia internis æterniſque rationibus, non corporali ſono vocis. *Et vidit Deus lucem quod eſſet bona*, quia facta ad artis ſuæ, hoc eſt, æternæ Sapientiæ regulas. Sed numquid neſciebat ante, quod lux bona eſſet? Prorſus noverat: Verum (ait Chryſoſtomus) demittit ſe, & juxta humanam conſuetudinem hæc omnia loquitur beatus ille Propheta. Et quemadmodum homines cum magnum aliquid elaboraverint.... tum tandem .... opus laudibus extollunt: ita & divina Scriptura ſolet & nunc, cum ſe ad aurium noſtrarum infirmitatem demiſit.

Et diviſit lucem a tenebris, diviſit, natura, loco, tempore. *Appellavitque lucem diem, & tenebras noctem*, hoc eſt, voluit appellari lucem non quamcumque, ſed quæ tenebris ſuccedit, *Diem*, & tenebras, quæ luci ſuccedunt, *Noctem*. *Factum eſt veſpere & mane dies unus*, id eſt, ex nocte quæ incipit *veſpere*, & ex die ſubſequente, quæ incipit *mane*, factus eſt dies *unus*, hoc eſt, primus, phraſi hebraica, qua numerus cardinalis pro ordinali ponitur.

Quæres 2. Quid intelligi debeat lucis nomine, quam Moyſes ſcribit prima die creatam fuiſſe.

Reſp. varias eſſe de propoſita quæſtione ſententias. Alii Angelos, alii nubem, aut columnam, alii aliud corpus lucidum, quod ſucceſſive utrumque hemiſpherium pererraret, intelligunt. Sed operæ pretium eſt hic ſequi conſilium Auguſtini lib. 2. de Gen. ad lit. cap. 18. *Ut ſervata ſemper moderatione piæ gravitatis, nihil de re obſcura temere credamus: ne forte quod poſtea veritas patefecerit, propter amorem noſtri erroris oderimus.*

QUÆSTIO II.

De opere ſecunda diei.

CONCL. Opus ſecundæ diei non aliud fuit, quam firmamentum.

Probatur auctoritate Scripturæ, quæ ſic habet Geneſeos 1. *Dixit quoque Deus, Fiat firmamentum in medio aquarum, & dividat aquas ab aquis. Et fecit Deus firmamentum, diviſitque aquas quæ erant ſub firmamento, ab his, quæ erant ſuper firmamentum. Et factum eſt ita. Vocavitque Deus firmamentum, cælum: & factum eſt veſpere & mane dies ſecundus.*

Quæres 1. quid loco proxime laudato Scriptura intelligat firmamenti nomine.

Reſp. intellexiſſe quidpiam extenſum, quod aquas ab aquis dividat. *Fiat firmamentum: Quaſi quis dicat humana lingua* (ait Chryſoſtomus hom. 4. in Geneſim) *fiat paries quidam, & interſtitium, in medio dividens & ſeparationem faciens.* An autem illud ſpatium ſit aer, an vero corpus aliquod ſolidum, quod aere ſit ſuperius, non una eſt antiquorum ſententia. Trita eſt, apud recentiores præſertim, opinio quæ docet firmamentum eſſe immenſum illud aeris ſpatium, quod a terris ad empyreum uſque protenditur, & in quo ſidera, tamquam piſces in mari, poſtea collocata ſunt, ſuoſque agunt circulos.

Confirmant 1. ex eo quod Scriptura non raro aeris nomine vocet ſubſtantiam illam, quam hic firmamentum appellat, velut cum ait Pſ. 146. *Qui operit cælum nubibus*: Matthæi 16. *Triſte & rubicundum cælum.* Tritum eſt & illud: *Volucres cæli*. Confirmant 2.

ex eo, quod Moyſes populari loquendi ratione uſus ſit: atqui fert popularis loquendi modus, ut aer cæli nomine vocetur. Favet Auguſtinus lib. 2. de Geneſi ad litteram, capite 4. ubi ſic loquitur: *Talibus eorum diſputationibus aliquis cedens oſtendit, & ipſum aerem cælum appellari, non ſolum ſermone communi, ſed etiam noſtrarum Scripturarum auctoritate, ubi legitur: Volatilia cæli. Cum ergo probaſſet & hunc aerem cælum dici, nulla alia cauſſa etiam firmamentum appellatum voluit exiſtimari, niſi quia intervallum ejus dividit inter quoſdam vapores aquarum, & iſtas aquas quæ corpulentius in terris fluitant. Quam conſiderationem laude digniſſimam judico.*

Quæres 2. quid intelligi debeat aquarum nomine, quas Moyſes ſcribit eſſe ſuper firmamentum.

Reſp. varias eſſe de illis aquis ſententias. Cenſent aliqui, aquas illas, licet noſtris puriores ſint, ejuſdem nihilominus eſſe ſpeciei. Ita philoſophantur ii quibus placet, firmamentum eſſe corpus ſolidum. Si quis vero quærat ab iis auctoribus, cuinam in ea ſuppoſitione uſui ſint illæ aquæ; reſpondent, ibi collocatas fuiſſe, ut humore ſuo firmamenti celerrimum motum temperent. Alii vero, ii præſertim qui firmamentum aerem interpretantur, contendunt, aquas de quibus agitur, eſſe aquarum terreſtrium vapores tenuiſſimos, qui poſtea in nubes condenſati, pluviam efficiunt. Hinc autem facile intelligitur, qua ratione firmamentum, ſeu aer, dividat (ut ſcribit Moyſes) aquas ab aquis: nempe vapores, ſeu nubes, medio aere dividuntur ab aquis quæ in terris fluitant.

Quæres 3. cujus formæ ac figuræ ſint orbes cæleſtes.

Reſpondet Auguſtinus his verbis lib. 2. de Geneſi ad litteram, c. 9. *Quæri ſolet, quæ forma & figura cæli eſſe credenda ſit ſecundum Scripturas noſtras. Multi enim multa diſputant de iis rebus, quas majori prudentia noſtri auctores omiſerunt, ad beatam vitam non profuturas diſcentibus, & recuſantes (quod pejus eſt) multum pretioſa & rebus ſalubribus impendenda temporum ſpatia. Sed... breviter dicendum eſt, de figura cæli hoc ſciſſe Auctores noſtros, quod veritas habet; ſed Spiritum Dei, qui per ipſos loquebatur, noluiſſe iſta docere homines, nulli ſaluti profutura.*

QUÆSTIO III.

De opere diei tertiæ.

CONCL. Die tertia congregatæ ſunt aquæ: terra facta eſt arida, & germinavit.

Probatur ex Scriptura, quæ ſic habet Geneſeos cap. 1. *Dixit vero Deus: Congregentur aquæ quæ ſub cælo ſunt, in locum unum, & appareat arida. Et factum eſt ita. Et vocavit Deus aridam, Terram, congregationeſque aquarum appellavit maria. Et vidit Deus quod eſſet bonum. Et ait: Germinet terra herbam virentem, & facientem ſemen, & lignum pomiferum faciens fructum, juxta genus ſuum, cujus ſemen in ſemetipſo ſit ſuper terram. Et factum eſt ita. Et factum eſt veſpere & mane dies tertius.*

Quæres 1. quis ſit ille locus, in quem aquæ congregatæ ſunt?

Reſp. eſſe vel terræ cavitates, quibus maria continentur, vel meatus ſubterraneos, in quos aquæ defluunt, vel ipſam terræ ſuperficiem, ad quam eædem aquæ decurrunt. Si quis autem roget modum quo facta ſit ejuſmodi aquarum congregatio, dicendum erit, die tertia, aquæ tenuis, ac nebuloſæ voraginis, qua ante cooperta erat terra, vaſtitatem inferiore ſui parte condenſatam, in uno conſediſſe loco. Favet Auguſtinus lib. 1. de Geneſi ad litteram cap. 12. ubi ſic loquitur: *Cum totam omnino terram undoſa materia cooperiret, quo cederet, ut nudaret aliquas partes? An forte rarior aqua velut nebula terras tenebrat, quæ congregatione ſpiſſata eſt; ut ex multis partibus eas, in quibus arida poſſit apparere, nudaret?* Ut autem aquæ illæ condenſatæ, terræ ſinu exciperentur, tellus ipſa, quæ antea deſinebat in æquabilem omni ex parte ſphæram, in pluribus ſui partibus altius depreſſa, & in immenſum excavata eſt. Hincque factum eſt, ut aliæ illius partes in ingentem altitudinem elatæ ſint, indeque ſurrexerint montes, qui quaſi terræ tumores extiterint.

Quæres 2. quo ſenſu a Moyſe dictum ſit, aquas congregatas fuiſſe in unum locum.

Reſp. 1. Moyſen loqui de primaria ac præcipua congregatione, quæ haud dubie in unum locum facta eſt. Reſp. 2. Scripturæ textum intelligi debere diſtributive: *Congregentur aquæ omnes in unum locum*, hoc eſt, in ſuum quemque locum: ita ut licet plures ſint collectiones, aqua tamen omnis certo ac præfinito ſibi loco conſiſtat.

Quæres 3. cur Moyſes terram vocaverit *aridam*.

Reſp. id factum fuiſſe duplici de cauſſa. *Primo*, quod per Dei imperium, aquis in terræ ſinu congregatis, ejuſdem terræ ſuperficies exſiccata eſſet: *Secundo*, ut ſciremus, terram, cum plane exſiccata eſſet, non ſponte ſua, ſed Dei virtute herbas ac fructus protuliſſe.

QUÆSTIO IV.

De operibus diei quartæ & quintæ.

CONCL. 1. Die quarta Deus produxit ſolem, lunam, ſtellas.

Probatur narratione Moyſis, quæ ſic habet Geneſeos 1. *Dixit autem Deus: Fiant luminaria*

naria in firmamento cæli, & dividant diem ac noctem, & ſint in ſigna & tempora, & dies & annos, ut luceant in firmamento cæli, & illuminent terram. Et factum eſt ita: Fecitque Deus duo luminaria magna; luminare majus, ut præeſſet diei, & luminare minus, ut præeſſet nocti: & ſtellas. Et poſuit eas in firmamento cæli ..... Et factum eſt veſpere & mane dies quartus.

Quæres, quinam ſit ſenſus ſingulorum verborum, quibus in ea narratione Moyſes uſus eſt.

Reſp. Firmamenti nomine Moyſen non intellexiſſe ſpatium illud, quod (ut ſecunda quæſtione dictum eſt) aquas ab aquis dividit; ſed ingentem illum tractum qui ab aquis tenuioribus, quæ aeri ſupereminent, in immenſum fere protenditur. Solem & lunam vocat luminaria magna, non quidem reſpectu ſtellarum omnium: nimirum ex paralaxi (ut mathematici loquuntur) conſtat, ſtellas multo majores eſſe ſive ſole ſive luna. Scribit, luminaria facta fuiſſe in ſigna, & tempora, & dies, & annos. *Non illa* (inquit Auguſtinus l. 2. de Geneſi ad litteram, c. 17.) *quæ obſervare vanitatis eſt, ſed utilia, & uſibus hujus vitæ neceſſaria:* Unde ſequitur: *Et tempora*, hoc eſt, ut deſignent tempora, ver, æſtatem, autumnum, hyemem, meſſem, vindemiam, aliaque hujuſmodi quæ ad vitam ſuſtentandam conferunt. Addit Moyſes, *Et poſuit eas in firmamento cæli*, non quidem quod prius illas fecerit, deinde poſuerit in firmamento; ſed quod eas in ipſo firmamento condiderit.

CONCL. 2. Die quinta Deus piſces & volucres ex aquis produxit.

Probatur hiſce verbis Moyſis, Geneſeos c. 1. *Dixit etiam Deus: Producant aquæ reptile animæ viventis, & volatile ſuper terram ſub firmamento cæli. Creavitque Deus cete grandia, & omnem animam viventem atque mutabilem, quam produxerant aquæ in ſpecies ſuas, & omne volatile ſecundum genus ſuum. Et vidit Deus, quod eſſet bonum; Benedixitque eis dicens: Creſcite & multiplicamini, & replete aquas maris: aveſque multiplicentur ſuper terram. Et factum eſt veſpere & mane dies quintus.*

Quæres, quid ea Moyſis verba ſignificent.

Reſp. Moyſen per *Reptile* intellexiſſe piſces, qui cum pedibus careant, in aqua repunt, ſicut ſerpentes in terra; piſces autem & aves ſcribit ex aqua effectas fuiſſe: *Quoniam* (inquit Baſilius homil. 8. in hexam.) *cognatio quædam eſt avium cum piſcibus. Etenim quemadmodum piſces aquam ſecant, pinnarum agitatione progredientes: ſic idem in volucribus licet cernere.* Per hæc alia verba, *Cete grandia*, auctor intelligit piſces illos ingentes, qui præ ſuæ magnitudine montes videntur. Tandem per hæc alia, *Benedixit eis, dicens: Creſcite & multiplicamini*, intellexit fecunditatem, quam tum piſcibus, tum avibus Deus impertitus eſt. Quærit Theodoretus, *Cur Deus non benedixit plantis, animalibus autem dixit, Creſcite?* Reſpondet q. 7. in Geneſim: *Deus pro nutu ſuo ſtatim univerſam terram replevit pratis, ſegetibus, & aliis omnis generis herbis, & arboribus: bruta vero animalia, bina creavit. Unde merito benedictionem eis largitus eſt, ut per multiplicationem, quædam replerent maria, quædam aerem, nonnulla vero terram.*

QUÆSTIO V.

De opere ſextæ diei.

CONCL. Die ſexta animalia & homo producta ſunt.

Probatur ex Geneſis capite 1. ubi hæc leguntur: *Dixit quoque Deus, Producat terra animam viventem in genere ſuo, jumenta & reptilia & beſtias terræ ſecundum ſpecies ſuas; factumque eſt ita. Et fecit Deus beſtias terræ juxta ſpecies ſuas, & jumenta, & omne reptile terræ in genere ſuo ... Et creavit Deus hominem ad imaginem ſuam: ad imaginem Dei creavit illum: maſculum & feminam creavit eos. Benedixitque illis Deus* &c.

Explicatur prior pars textus ex Moyſe laudati. *Producat terra animam viventem in genere ſuo:* hoc eſt, animalia viventia ſecundum ſuas ſpecies, quæ in tres claſſes diſtinguuntur; jumenta, a juvando dicta (nimirum hominibus tum ad laborem, ut equi & cameli, tum ad cibum, ut oves & vituli, neceſſaria ſunt). *Reptilia*, quæ ſuper terram aut repunt, ut ſerpentes, vel ſaltitant, ut lacerti. *Beſtias terræ*, ſub quibus comprehenditur quidquid reliquum eſt, & maxime feræ, ſive noceant veneno, ſive minime noceant. Nec enim citra peccatum nocuiſſent homini, ut etiam quondam in vipera & leonibus erga Paulum & Danielem demonſtratum eſt. Vide Auguſtinum l. 1. de Geneſi contra Manichæos, c. 1. Quæ autem ex putri materia naſcuntur, ut pulices, ranæ, mures, non immediate ſunt a Deo producta, ſed tantum mediate, ex putri nimirum materia, ex qua deinceps per calorem genita ſunt. Idem quoque dici debet de animalibus heterogeneis, ut ſunt muli, leopardi: creatis enim eorum parentibus, virtute creata cenſentur.

Explicatur altera pars ejuſdem textus: *Et ait*: in quæ quidem verba ſic loquitur Ambroſius l. 6. in hexam. c. 7. *Non ſibi utique, quia non dixit, faciam, ſed faciamus. Non Angelis, ſed dicit Filio, etiamſi Judæi nolint, etiamſi Ariani repugnent, Faciamus hominem.* Vide (ait Chryſoſtomus homil. 8. in Geneſim) quanta verborum diverſitas: non enim jam dicit: *Fiat homo*, ſed quid? Faciamus hominem *ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*, id eſt ut ſit imago quæ nos ipſos referat. *Nec tamen hoc* (ait Auguſtinus lib. 6. de Geneſi

ad

Digitized by Google

ad litteram, cap. 12.) *ſecundum corpus, ſed ſecundum intellectum mentis*, quæ capax eſt intuitivæ Dei viſionis, & perfectæ in eum caritatis. *Et præſit piſcibus maris*, &c. ratione, *ut videlicet intelligamus*, (ait Auguſtinus lib. 3. de Gen. ad litteram, c. 20.) *in eo factum hominem ad ſimilitudinem Dei, in quo irrationalibus animantibus antecellit*. Addit Moyſes, *Maſculum & feminam creavit eos*; ac proinde corpore ſexu diſtinto. Creavit quidem eodem die, ſed non ſimul: nam primo ſolus Adam creatus eſt, cui Evam poſtea dedit in adjutorium. *Benedixitque illis, & ait. Creſcite:* quibus quidem verbis Deus vim ſeminis ad procreandam prolem primis parentibus contulit; *Sed* (ait Auguſtinus) *abſit, ut credamus illos conjuges in paradiſo conſtitutos per libidinem impleturos fuiſſe, quod in ſua benedictione Deus dixit, Creſcite* &c. Subdit idem ſanctus Scriptor, *Et dominamini piſcibus maris*, &c. Nimirum par fuit, ut inferiora parerent homini, quamdiu ipſe Deo pareret. *Dixitque Deus: Ecce dedi vobis omnem herbam & univerſa ligna, &c. ut ſint vobis in cibum*. Inordinate igitur ſe gerit ille qui eis non in cibum, ſed in voluptatem abutitur.

Quæres 1. utrum ſex illi dies, quos Scriptura teſtatur Deum impendiſse ad rerum omnium productionem, ſint dies veri; an figurati tantum.

Reſp. dies, de quibus agitur, fuiſſe veros dies. Ratio eſt 1. quia res quæ ſex diebus factæ ſunt, res ſunt veræ, ut unanimi conſenſu Patres adverſus Origenem demonſtrant: ergo & dies, quos Deus ad rerum productionem impendit, ſunt dies veri: nempe Scriptura eodem modo loquitur de iis diebus, quo de rebus quæ intra dies illos factæ ſunt. Ratio eſt 2. quia Scriptura figurate ſumi non debet, cum nulla ad id neceſſitas cogit: *Cum primitus* (ait Auguſtinus lib. 8. de Civit. Dei cap. 7.) *proprie res ipſa intelligere ratio nulla prohibeat, cur non potius auctoritatem Scripturæ ſimpliciter ſequimur in narratione rerum geſtarum, res vere geſtas prius intelligentes, tum demum quidquid aliud ſignificant, perſcrutantes?* atqui nulla neceſſitas cogit ſumendi Scripturam figurate iis locis, in quibus loquitur de diebus quos Deus ad mundi productionem impendit; neque enim ex ſenſu litterali aliquod ſequitur abſurdum: ergo &c. Ratio eſt 3. quia diebus, de quibus agitur, ſucceſſit ceſſatio ab omni opere: *Sex enim diebus* (ait Scriptura Exodi 20.) *fecit Dominus cælum & terram, & mare, & omnia quæ in eis ſunt, & requievit in die ſeptimo: idcirco benedixit Dominus diei ſabbati, & ſanctificavit eum;* at ſex diebus non ſucceſſiſſet (in oppoſita ſententia) ceſſatio ab omni opere, nec actio quæ præceſſiſſet, fuiſſet cauſſa hujuſmodi ceſſationis: quod tamen aſſerit Scriptura, cum utatur particula cauſſali *Enim*, dicens: *Sex enim diebus* &c.

Objicies 1. Auguſtinus lib. 11. de Civit. Dei, cap. 7. ſcribit, dies de quibus agitur, eſſe figurate ſumendos. Nempe docet, ſex illos dies non aliud eſſe, quam angelicas cognitiones rerum quas a Deo, uno ac eodem die, immo & eodem inſtanti productas eſſe contendit: Ita ut dies prima ſit angelica cognitio lucis; dies ſecunda cognitio firmamenti; & ſic de aliis eo ordine quo in Scripturis deſcribuntur: veſpera ſit cognitio creaturæ in ſe ipſa, mane e contra ſit cognitio qua cognoſcitur in Verbo; hic quidem clarius, illic autem obſcurius. Rationes vero quibus S. Doctor nititur, hæ ſunt. *Prior*. Non fuerunt diſtincti dies ante ſolis productionem: ergo ſaltem tres priores figurate ſumi debent. *Altera*, Scriptura Eccl. 18. teſtatur, omnia ſimul creata fuiſſe: *Qui vivit in æternum* (inquit) *creavit omnia ſimul*.

Reſp. diſt. ant. Auguſtinus ſcribit, dies de quibus agitur, figurate ſumi debere, & illi paſſim alii Patres contradicunt, ipſeque eo in capite a ſuis principiis recedere videtur, conc. ant. Et illi paſſim alii Patres non contradicunt, nec eo in capite a ſuis principiis recedere videtur, neg. ant. Auguſtino, in capite de quo agitur, alii Patres non ſubſcripſerunt: ſcilicet timuerunt, ne totam Scripturarum fidem, quantum ad res geſtas attinet, enervarent, niſi & dies, & quæ diebus illis creata narrantur, proprie; & non figurate ſumerentur. Præterea nullas cogit neceſſitas dies illos ſumendi figurate; ac proinde Auguſtinus a ſuis principiis receſſiſſe videtur, cum naturalem & litteralem ſenſum admittere detrectavit.

Quæ autem prolatæ ſunt ab Auguſtino rationes, neceſſario non concludunt. Nam 1. Baſilius homil. 2. in hexam. modum tradit, quo tres primi dies ſine ſole peracti ſunt: *Tunc vero fiebat dies*, (inquit) *cui cedenti nox viciſſim ſuccedebat, non quidem ſecundum motionem ſolis, ſed primogenia illa luce ſuum ſplendorem diffundente, ſeque rurſum contrahente, idque pro menſura a Deo definita*. 2. Cum Scriptura dicit, omnia creata fuiſſe ſimul, intelligitur de ſimultate rerum, non autem de ſimultate temporis: ita ut ſenſus ſit, nihil eſſe quod a Deo creatum non ſit. Solutio illa confirmari poteſt ex eo, quod loco adverbii *Simul* in græco textu legatur *Communiter*, hoc eſt, ſine exceptione. Præterea etiam ſi daretur, omnia eſſe creata ſimul ſimultate temporis, non inde tamen ſequeretur, veros non eſſe dies, de quibus agitur. Nempe Deus veros dies impendiſſet ad creationem rerum aliarum,

Digitized by Google

non quidem ſumptarum ſecundum ſubſtantiam, ſed tantum ſecundum modum, hoc eſt, ſecundum ornatum & ſitum in quo collocatæ ſunt.

Quæres 2. utrum dies nocte prior fuerit, an vero nox præceſſerit diem.

Reſp. probabiliorem nobis videri ſententiam quæ aſſerit, noctem præceſſiſſe diem. Ratio eſt 1. quia cælum & terra facta ſunt ante creationem lucis: ergo nox præceſſit diem. 2. Tempore legis Moſaicæ, dies a veſpera (quæ per ſynecdochen pro nocte ſumitur) incipiebant, ut patet ex Levitici cap. 23. ubi Dominus jubet ut a veſpera ad veſperam ſabbata celebrentur: atqui id præceptum eſt, quod Deus ſabbathum, quo ab omni opere ceſſavit, inchoaſſet a nocte quæ ſeptimam diem præceſſit. 3. Sententiæ quam propugnamus, ſubſcribunt multi Patres, inter quos Hieronymus in illud Jonæ capitis ſecundi: *Et erat Jonas in ventre piſcis tribus diebus & tribus noctibus*, ſic loquitur: *Nam & in Geneſi nox non præcedentis diei eſt, ſed ſequentis*, hoc eſt, principium futuri, non finis præteriti.

Objicies. In Geneſi dies ante noctem nominatur: *Appellavitque lucem diem, & tenebras noctem*. 2. Poſt illa verba, hæc habentur: *Factumque eſt veſpere & mane dies unus*, id eſt primus.

Reſp. ad 1. diſt. ant Appellavit lucem diem, & tenebras noctem, non ſervans ordinem temporis, conc. ant. & ſervans ordinem temporis, neg. ant. Ideo Moyſes in ſua narratione præmiſit diem nocti: quod immediate ante verba, de quibus eſt quæſtio: *Appellavitque lucem diem*: locutus fuit de luce; *Et vidit Deus lucem quod eſſet bona: & diviſit lucem a tenebris*: igitur ut repetitionem vitaret, ſtatim de eadem luce ſubjunxit: *Appellavitque lucem diem*. Confirmatur ſolutio ex aliis Scripturæ locis, in quibus ſervato temporis ordine, nox præmittitur diei: *Nox & dies* (Geneſis 8.) *non deficient*. Idem pariter ordo ſervatur in cantico trium puerorum: *Benedicite noctes & dies Domino*.

Reſp. ad 2. diſt. ant. factum eſt veſpere & mane dies unus, ita ut veſpera, hoc eſt, nox, præceſſerit mane, conc. ant. ita ut non præceſſerit, neg. ant. Equidem veſpera, de qua Moyſes loquitur, conjuncta cum mane, hoc eſt, cum die proxime ſequente, conſtituit primam diem, ſed non conſtituit conjuncta cum mane, hoc eſt, cum luce præcedente: nec enim tunc, ſed cum Deus creavit cælum & terram, adhuc creata fuerat lux, quæ per illud mane intelligitur. Confirmatur reſponſio ex eo, quod ſecundum Hebræum loquendi morem veſpera per ſynecdochen ſumantur pro nocte, & mane pro die quæ ſequitur noctem; id enim videre eſt Marci c. 1. *Veſpere autem facto cum occidiſſet ſol*. Capite ultimo: *Valde mane orto jam ſole*.

Quæres 3. qua anni tempeſtate conditus ſit mundus, ſeu in quo Zodiaci ſigno ſol a Deo primum conſtitutus ſit.

Reſp. varias eſſe de propoſita quæſtione ſententias. Theodoretus putat, mundum verno tempore fuiſſe productum: *Nam* (inquit quæſt. 72. in Exodum) *ineunte vere prata florent, & ſegetes fluctuant, & fructum, arbores emittunt*. E contra Lyranus, Abulenſis, Pererius & alii plures cenſent, mundum autumnali tempore conditum fuiſſe.

Confirmant 1. ex eo quod ea anni parte, non autem verno tempore, fructus maturi ſint & ad cibum apti. 2. Ante Moyſen autumnus erat anni civilis initium, unde & æſtatis exitus (Exodi 23. & 24.) fini sanπis vocatur.

Nec eſt, quod quis opponat praxim Judæorum, qui annum ſacrum a menſe Niſan, ſeu æquinoctio verno incipiunt. Nempe conſtat id a Moyſe primum inſtitutum fuiſſe, cum antea ab autumno initium duceret. Vide Pererium lib. 1. Comment. in Geneſim, ad opus tertiæ diei; Serarium in cap. 5. Joſue qu. 27. & alios Scripturarum interpretes.

DISSERTATIO TERTIA.

De primo homine.

Not. QUæ ſpectant ad primum hominem, reducuntur ad illius creationem; ad dotes quas accepit ab auctore ſuo; ad peccatum cujus per inobedientiam reus factus fuit; de iis igitur tribus ſubſequentibus quæſtionibus agendum incumbit.

QUÆSTIO PRIMA.

De primi hominis creatione.

Not. PRimi hominis creatio complectitur modum quo productus eſt a Deo; locum & ſtatum in quo conditus fuit.

CONCLUSIO 1. Primus homo corpore & anima donatus eſt a Deo.

Probatur auctoritate Scripturæ, quæ ſic habet Geneſeos 2. *Formavit igitur Deus hominem de limo terræ, & inſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viventem*. In his verbis: *Formavit Deus hominem*, totum, ſeu homo, pro parte, hoc eſt, corpore, ſumitur: in his aliis *Spiraculum vitæ*, intelligitur anima quæ vitæ principium eſt & origo: tandem hæc alia: *Et factus eſt homo in animam viventem*, ſignificant, ex unione corporis cum anima hominem factum eſſe animal vivens, nempe anima quæ pars eſt hominis, per ſynecdochen ſumitur pro toto quod ex utriuſque partis, corporis nimirum & animæ, conjunctione reſultat.

Quæ-

Digitized by Google

Quæres 1. cur Deus primi hominis corpus ex limo formaverit.

Reſp. Deum hominis corpus ex limo formaſſe, ut illius immortalitas, non naturæ, ſed gratiæ tribueretur: *Quid mirum* (inquit Auguſtinus lib. 2. de Geneſi ad litteram contra Manichæos agens, cap. 7.) *aut difficile Deo, etiamſi de limo iſtius terræ hominem fecit, tale tamen corpus efficere, quod corruptioni ſubjaceret, ſi homo præceptum Dei cuſtodiens peccare noluiſſet?*

Verum licet hominis corpus id habet commune cum beſtiis, quod ex limo formatum ſit: tamen illius fabrica beſtiarum corporibus longe antecellit. Nam 1. corporis figura non proni, ſed erecti ſumus: 2. Sic diſpoſitum eſt corpus, ut homo judicet, ipſum factum eſſe ad animæ rationalis miniſterium: 3. Tam numeroſa eſt partium omnium congruentia, ut vix judicari poſſit, an in eo condendo major ſit utilitatis habita ratio, quam decoris: 4. In ipſis etiam partibus, quæ non apparent, tanta eſt proportio, ut ex illius contemplatione mens mirum in modum delectetur: 5. Sunt quædam in humano corpore, quæ decori tantum, non autem uſui inſerviunt: ex iis autem omnibus patet, in formatione corporis dignitatem neceſſitati fuiſſe prælatam. Vide rationes illas fuſe pertractatas apud Auguſtinum pluribus capitibus libri de Geneſi ad litteram.

Quæres 2. cur Scriptura loquens de homine, dicat, Deum formaſſe illius corpus ex limo, animam vero inſpiraſſe in faciem ejus?

Reſp. Scripturam eum loquendi modum adhibuiſſe, ut ſignificaret, hoc eſſe diſcrimen inter corpus & animam, quod illud ex præſuppoſito ſubjecto, limo nimirum, productum ſit, anima e contra educta non ſit ex ſubjecto, ſed ex nihilo, ac proinde per creationem producta ſit: *Hoc teſtimonio* (inquit Auguſtinus lib. 7. de Geneſi ad litteram, cap. 18.) *ſane ſatis admonemur, ex nihilo Deum feciſſe animam, quam primo homini dedit, non ex aliqua jam facta creatura ſicut corpus ex terra: & ideo cum redit, non habet quo redeat niſi ad auctorem qui dedit eam, non ad eam creaturam ex qua facta, ſicut corpus ad terram.* Si quis autem roget, quo præciſe tempore creata ſit anima, reſpondendum erit, tunc tantum productam fuiſſe, cum unita eſt corpori: nimirum Deus eam creando corpori infudit. Ratio eſt, quia ſi extitiſſet aliquandiu ante ſuam cum corpore unionem, aliquid aut meruiſſet aut demeruiſſet; tunc enim aut creaturam aut Deum amaſſet: at dici non poteſt, quod tunc aut meruerit aut demeruerit, cum juxta Apoſtolum de eo tantum judicandus ſit homo, quod in corpore ſuo geſſerit, ſive bonum, ſive malum.

Quæres 3. quando, ex qua materia, & propter quid condita ſit prima mulier.

Reſp. ad 1. Evam, ſeu primam mulierem, immediate poſt Adami formationem productam fuiſſe. *Et creavit Deus hominem ad imaginem ſuam:* (inquit Scriptura Gen. 1.) *ad imaginem Dei creavit illum; maſculum & feminam creavit eos.* Nec obſtat, quod eadem Scriptura Geneſis cap. 2. de mulieris formatione loquatur, cum e contra productionem hominis cap. 1. recenſuerit: Siquidem quæ ſcripta ſunt cap. 2. non aliud ſunt, quam iterata, & quidem per compendium, narratio eorum quæ ſexta die facta fuerant; unde idem ſecundum caput non de mulieris tantum productione, ſed etiam de Adami formatione loquitur.

Reſp. ad 2. primam mulierem factam fuiſſe 1. de viro ſuo Adamo; 2. de viro dormiente; 3. de latere viri; 4. de coſta ejus; 5. pro coſta detracta, ſubſtituta eſt caro; ſcilicet omnes illæ circumſtantiæ Geneſ. cap. 2. ſigillatim recenſentur; de iis autem ſic loquitur Auguſtinus lib. 12. de Civitate Dei, cap. 23. *Hæc autem fabuloſa potius quam vera eſſe arbitrantur, qui virtutem ac ſapientiam Dei, quæ novit & poteſt etiam ſine ſeminibus ipſa certe facere ſemina, ex his uſitatis & quotidianis metiuntur operibus. Ea vero quæ primitus inſtituta ſunt, quoniam non noverunt, infideliter cogitant.* Deus autem fecit mulierem ex viro, ut commendaret unitatem; non fecit ex capite, ne dominetur; non ex pedibus, ne ſerviat; ſed ex coſta, ut vitæ ſocia ſit. Addit Scriptura, eam Adamo fuiſſe datam in adjutorium; eo quod data ſit tantum ad filiorum generationem: *Non enim video* (ait Auguſt. lib. 9. de Gen. ad litteram c. 7.) *ad quod aliud adjutorium mulier facta ſit viro, ſi generandi cauſſa ſubtrahatur.* Circumſtantias illas myſtice variis in locis explicuit idem Auguſtinus, ſed ſatis ſint quæ de iis habet tract. 9. in Joannem: *Dormit Adam* (inquit) *ut fiat Eva; moritur Chriſtus ut fiat Eccleſia. Dormienti Adæ fit Eva de latere, mortuo Chriſto lancea percutitur latus, ut profluant Sacramenta, quibus formetur Eccleſia.*

CONCLUSIO 2. Adam & Eva extra paradiſum voluptatis creati ſunt, ſed paullo poſt in eum tranſlati fuere.

Probatur. Gen. c. 2. hæc habetur: *Tulit ergo Dominus Deus hominem, & poſuit eum in paradiſo voluptatis, ut operaretur & cuſtodiret illum.* Ex illis vocibus, *Tulit*, *Poſuit*, Tertullianus lib. 2. contra Marcionem, & Baſilius homil. de paradiſo, colligunt, primos parentes extra paradiſum a Deo creatos fuiſſe. In eo autem non multo poſt poſiti ſunt, ut operarentur *per agriculturam* (ait Auguſtinus lib. 8. de Geneſi ad litter. cap. 10.) *non laborioſam, ſed delicioſam*. Et ut cuſtodirent illum; *ipſi ſibi* (ait idem S. Doctor) *ne aliquid admitterent, quare inde mererentur expelli.*

Digitized by Google

Quæres 1. in qua orbis parte ſitus eſſet paradiſus voluptatis.

Reſp. inutile eſſe id quærere, inutilius inveſtigare, temerarium definire, noxium de eo litigare: *Nempe melius eſt* (inquit Auguſtinus lib. 8. de Gen. ad lit. cap. 8.) *dubitare de occultis, quam litigare de incertis*. Hinc ibidem, cap. 7. paradiſum illum dicit, *locum a cognitione hominum remotiſſimum*.

CONCLUSIO 3. Adamus creatus eſt in ſtatu gratiæ ſanctificantis.

Probatur 1. Ex Auguſtino natura humana ſine vitio, ſine culpa, ſalva & incolumis a Deo creata eſt: *Creatus eſt* (inquit ſerm. 11. de verbis Apoſt. c. 2.) *primus homo in natura ſine culpa, in natura ſine vitio*: atqui juxta ejuſdem S. Patris doctrinam, ſalvum, ſanum, ſine culpa, ſine vitio eſſe, non aliud eſt, quam eſſe in ſtatu gratiæ ſanctificantis; qui enim eſt ſine vitio, eſt ſine culpa; qui ſalvus eſt & incolumis, jus habet ad beatitudinem æternum: nempe (ut ait lib. 1. de peccatorum meritis, c. 24.) *A ſalute & vita æterna hominem niſi peccata non ſeparant*. Unde l. de peccato orginali, c. 13. concludit adverſus Pelagianos, infantes qui ſine baptiſmo moriuntur, ſi innoxii ſint, (ut aſſerebant hæretici) hoc eſt, *ſi ſine vitio procreantur, hoc ſolum in ſe habentes, quod Deus condidit*, conſequi debere, non vitam æternam tantum, quam Pelagini diſtinguebant a regno cæleſti; ſed ipſum etiam regnum cæleſte, quod quidem poſitum eſt in intuitiva Dei viſione.

Probatur 2. Adamus aut cum ſapientia aut cum ſtultitia conditus fuit; non enim datur medium: *Nemini dubium eſt* (inquit Auguſtinus) *omnes homines, aut ſtultos, aut ſapientes eſſe*. Non fuit vero conditus cum ſtultitia; nempe conditus eſt (ut jam dictum eſt) ſine vitio, proindeque ſine ſtultitia quæ magnum eſt vitium; atqui ſi Adamus conditus fuit cum ſapientia, ſequitur eum quoque conditum fuiſſe in ſtatu gratiæ ſanctificantis; ſiquidem ea ſapientia non erat ſine caritate; ſcilicet Auguſtinus lib. 2. de libero arbitrio, cap. 9. definit, ſapientem non aliud eſſe quam *veritatem in qua cernitur* (ſaltem imperfecte) *& tenetur ſummum bonum*.

Probatur 3. Ille creatus eſt in ſtatu gratiæ ſanctificantis, qui creatus eſt cum perfecta caritate; nempe perfecta caritas neceſſario confert ſanctitatem ſubjecto in quo reperitur: atqui Adamus creatus fuit cum perfecta caritate: ſiquidem ille creatus eſt cum perfecta caritate, qui creatus eſt cum voluntate omni ex parte bona, hoc eſt nulli admixta malo: nimirum bona voluntas & caritas ſunt unum & idem: *Quaſi vero* (inquit Auguſtinus lib. de Gratia Chriſti, cap. 1.) *aliud ſit bona voluntas, quam caritas, quam Scriptura nobis eſſe clamat ex Deo*. Sed Adamus creatus eſt cum voluntate omni ex parte bona, quia creatus eſt rectus; rectitudo autem idem eſt cum bona voluntate: *Fecit Deus* (ait idem S. Doctor lib. 4. de Civit. Dei, cap. 11.) *ſicut ſcriptum eſt, hominem rectum, ac per hoc voluntatis bonæ; non enim rectus eſſet, bonam non habens voluntatem: bona igitur voluntas opus eſt Dei*.

Probatur 4. Ille conditus eſt in ſtatu gratiæ ſanctificantis, qui conditus eſt cum integritate, cum ſalute quæ ſine gratiæ auxilio ſervari non poſſunt: integritas enim & ſalus quæ ſine gratiæ auxilio ſervari non poſſunt, ordinis ſunt ſupernaturalis; atqui Adamus conditus eſt cum integritate & ſalute quæ ſine gratiæ auxilio ſervari non potuerunt: *Natura humana* (ait Auguſtinus Epiſt. 106.) *etiamſi in illa integritate, in qua condita eſt, permaneret, nullo modo per ſe ipſam, creatore ſui non adjuvante, ſervaret*. Illud autem creatoris auxilium eſſe gratiam ordinis ſupernaturalis aperte definit Concilium Arauſicanum can. 19. qui confectus eſt ex mox laudatis Auguſtini verbis: ſic enim habet: *Natura humana, etiamſi in illa integritate, in qua condita eſt, permaneret, nullo modo ſe ipſam, creatore ſuo non adjuvante, ſervaret. Unde cum ſine gratia Dei ſalutem non poſſit cuſtodire, quam accepit, quomodo ſine Dei gratia poterit reparare, quod perdidit?*

Objicies. Ille non fuit creatus in ſtatu gratiæ ſanctificantis, qui tunc tantum factus eſt homo ſpiritualis, cum a Deo poſitus eſt in paradiſo voluptatis; nam Adamus (ut ſuperius dictum eſt) extra illum paradiſum efformatus eſt: atqui Adamus tunc tantum factus eſt ſpiritualis, cum a Deo poſitus eſt in paradiſo voluptatis: nempe S. Auguſtinus lib. 2. de Geneſi contra Manichæos, cap. 8. tractans illum Scripturæ locum; *Inſufflavit in faciem ejus ſpiraculum vitæ*, ſic loquitur: *Nondum tamen ſpiritalem hominem debemus intelligere, qui factus eſt in animam viventem, ſed adhuc animalem. Tunc enim ſpiritualis effectus eſt, cum in paradiſo, hoc eſt, in beata vita conſtitutus, præceptum etiam perfectionis accepit, ut verbo Dei conſummaretur*: ergo &c.

Reſp. ad 1. conc. maj. neg. min. Ad 2. diſt. ant. Et illæ voces, *Nondum*, *Tunc*, ſignificant tantum ordinem narrationis, conc. ant. Et ſignificant præterea ordinem rerum geſtarum, neg. ant. Hoc eſt, S. Auguſtinus eo loci non aliud vult, quam quod Scriptura prius narret hominis creationem, quam illius ſanctificationem per gratiam. Illam contendit ſignificatam fuiſse hiſce verbis: *Inſufflavit in faciem ejus ſpiraculum vitæ*; iſtam vero his aliis: *Et poſuit eum in paradiſo voluptatis*.

Obji-

Digitized by Google

Objicies 2. Angeli omnes conditi non ſunt in ſtatu gratiæ ſanctificantis: ergo nec primi parentes.

Reſp. neg. ant. aperte nimirum repugnat Auguſtino, qui (ut ſuperius obſervavimus agentes de Angelorum creatione) ſic loquitur lib. 12. de Civit. Dei, cap. 9. *Et iſtam, bonam voluntatem, quis fecerat, niſi ille, qui eos cum bona voluntate, id eſt cum amore caſto, quo illi adhærent, creavit, ſimul in eis & condens naturam, & largiens gratiam? Unde ſine bona voluntate, hoc eſt Dei amore, nunquam ſanctos Angelos fuiſſe, credendum eſt.* Addit ibidem S. Doctor, eum amorem non aliud eſſe, quam caritatem quæ ſanctos homines juſtificat: mox enim ſcribit de ſanctis Angelis poſſe dici, *quod caritas Dei diffuſa eſt in eis per Spiritum ſanctum, qui datus eſt eis.* In ea autem verba obſervare eſt, bonam voluntatem vocari amorem caſtum, amorem qui per gratiam datur, caritatem quæ per Spiritum ſanctum diffunditur in ſanctorum hominum cordibus: hincque concludi poteſt, Auguſtinum per bonam voluntatem, in qua non ſemel aſſerit, Adamum fuiſſe creatum, non aliud intelligere, quam amorem caſtum, amorem qui per gratiam datur, caritatem quæ in cordibus SS. hominum per Spiritum ſanctum diffunditur; ac proinde non minus aperte docuit, primos parentes in ſtatu gratiæ ſanctificantis conditos fuiſſe, quam ſanctos Angelos.

Quæres, utrum ſit de fide, primum hominum parentem conditum fuiſſe cum gratia ſanctificante?

Reſpondet affirmative Janſenius Yprenſis libro de gratia primi hominis, cap. 1. *Exiſtimamus* (inquit) *non poſſe in controverſiam rem iſtam revocari, ſed tamquam in Eccleſia definitam, & fide certam debere ſupponi.* Reſpondet Eſtius, cui ſubſcribimus, negative. Ratio eſt 1. quia Eccleſia expreſſe (quod tamen, ut agentes de propoſitionum cenſuris, tom. 1. diximus, requiritur ad articulum fidei, qui alioquin explicite non continetur in Scripturis) nullibi definiit, rectitudinem, integritatem, in quibus creati fuerant primi parentes, eſſe a gratia ſanctificante. 2. Scotiſtæ, quorum hoc in capite ſententiam Eccleſia nullo aperto decreto proſeripſit, contendunt, primam juſtitiam, rectitudinem primorum parentum fluxiſſe a quodam naturalis integritatis dono, quod quidem (ajunt) poſtea, cum nimirum Adamus poſitus eſt in paradiſo voluptatis, perfectum & conſummatum fuit per gratiam ſanctificantem. 3. Præcipua adverſariorum ratio petitur ex his verbis Concilii Trid. ſeſſ. 5. *Si quis non confitetur, primum hominem Adam, cum mandatum Dei in paradiſo fuiſſet tranſgreſſus, ſtatim ſanctitatem & juſtitiam, in qua conſtitutus fuerat, amiſiſſe, anathema ſit.* Atqui verba illa non probant, fide certum eſſe Adamum in gratia ſanctificante conditum fuiſſe: Siquidem (ait Eſtius) aliud eſt creatum eſſe in juſtitia, & ſanctitate, aliud in ea conſtitutum fuiſſe; nam & in paradiſo conſtitutus, id eſt, poſitus fuit primo homo, Geneſis 2. quamvis in eo creatus non fuerit. Nec obſtat argumentum Janſenii ſcribentis, Concilium Tridentinum per vocem *Conſtitutum* intellexiſſe *Conditum*, eo quod (inquit) Concilia & Scripturæ, quas Concilium Tridentinum ſe dicit ſequi, indicent, Adamum non alio tempore *conſtitutum fuiſſe in ſanctitate*, quam cum creatus eſt. Non obſtat (inquam) illud argumentum: nam licet ſit pluſquam probabile, vocem *Conſtitutum*, qua Concilium Tridentinum utitur, ſumi pro *Conditum*; id tamen non eſt de fide: ſiquidem ſacra ſynodus (ut teſtantur hiſtorici qui illius acta deſcripſerunt) de induſtria vocem *Conſtitutum* adhibuit, deleríque juſſit vocem *Conditum*, quam decreti confectores primum inſeruerant; ne ſcilicet damnarentur theologi (alioquin Catholici) qui negaverant, primum hominem in ſtatu gratiæ ſanctificantis creatum fuiſſe. Ex his quæ hucuſque dicta ſunt, patet in capite, de quo agitur, hoc unum eſſe de fide, primos parentes caritate & ſanctitate donatos fuiſſe, antequam in peccatum laberentur.

CONCL. 4. Adamus creatus fuit beatus beatitudine, non perfecta quidem, ſed imperfecta.

Probatur. *Primo*, Adamus ſtatim dilexit bonam voluntatem in qua conditus fuerat: at dilectio bonæ voluntatis inchoata fuit in illo beatitudo: ſcribit enim Auguſtinus lib. 1. de libero arbit. c. 13. plane beatum eſſe hominem dilectorem bonæ voluntatis ſuæ: *nam* (inquit) *hoc gaudium quod hujus boni adeptione gignitur, etiam tranquille, & quiete, & conſtanter erigit animum, beata vita dicitur: niſi tu putes aliud eſſe beate vivere, niſi veris bonis, certiſque gaudere.*

Secundo, in paradiſo nullum aderat malum quod primi parentes timerent, nullumque aberat bonum, quod juſte cuperent: *Quid timere vel dolere poterant illi homines* (inquit Auguſt. lib. 14. de Civit. Dei, cap. 10.) *in tantorum tanta affluentia bonorum, ubi nec mors metuebatur, nec ulla corporis mala valetudo? nec aberat quidquam quod bona voluntas adipiſceretur; nec inerat quod carnem animumve hominis feliciter viventis offenderet:* atqui beatitudo, ſaltem imperfecta, in eo poſita eſt, quod nullum adſit malum quod timeatur, nullum abſit bonum quod juſte deſideretur.

Tertio, beatitudo poſita eſt in pace, in immortalitate, in ſecuritate: atqui iis bonis Adamus innocens in paradiſo fruebatur: *Nulla rixa* (inquit Auguſtinus lib. de Corrept. & Gratia, cap. 11.) *a ſe ipſo adverſus ſe ipſum tentatus, atque turbatus, in illo beati-*

Digitized by Google

pudinis loco ; ſua ſecum pace fruebatur. Ejuſdem libri cap. 10. docet, Adamum potuiſſe & non mori, & certam facere ſuam beatitudinem, ſi voluiſſet: *Hominem* (inquit) *fecit eum libero arbitrio, & quamvis ſui futuri caſus ignarum, tamen ideo beatum, quia & non mori, & non miſerum fieri, in ſua poteſtate eſſe ſentiebat. In quo ſtatu recto ac ſine vitio, ſi per ipſum liberum arbitrium manere voluiſſet, profecto ſine ullo mortis & infelicitatis experimento, acciperet illam, merito hujuſmodi permanſionis, beatitudinis plenitudinem, qua & ſancti Angeli ſunt beati; id eſt, ut cadere non poſſet ulterius; & hoc certiſſime ſciret.* Vide quæ de Angelorum beatitudine diſſertatione 2. dicta ſunt.

Probatur altera concluſionis pars, ſeu, perfectam non fuiſſe primorum parentum in paradiſo beatitudinem. Perfecta beatitudo poſita eſt in intuitiva Dei viſione: atqui primi parentes in paradiſo fruiti non ſunt intuitiva Dei viſione; nam 1. intuitiva Dei viſio neceſſario importat impeccabilitatem in ſubjecto qui ea fruitur: atqui impeccabilitas locum non habuit in primis parentibus exiſtentibus in paradiſo voluptatis: revera enim peccarunt, licet potuerint non peccare: *Poſſet ergo permanere ſi vellet* (inquit Auguſtinus lib. de Corrept. & Gratia, cap. 11.) *quia non deerat adjutorium, per quod poſſet, & ſine quo non poſſet perſeveranter bonum tenere quod vellet. Sed quia noluit permanere, profecto ejus culpa eſt, cujus meritum fuiſſet, ſi permanere voluiſſet*. 2. In primis parentibus, Auguſtino teſte lib. 14. de Civit. Dei, cap. 16. flagrabat caritas in Deum de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta; at fides componi non poteſt cum Dei poſſeſſione, quæ quidem in intuitiva Dei viſione conſiſtit. 3. Primi parentes non ampliori donati ſunt privilegio, quam S. Angeli: Sed (ut ſuo loco probatum eſt) S. Angeli dum eſſent in via, donati non ſunt intuitiva Dei viſione: ergo, &c.

Objicies. Perfecta beatitudo & Dei viſio ſunt unum & idem: atqui Adamus in paradiſo fruitus eſt Dei viſione, ut his verbis docet Auguſtinus in Pſalm. 70. Serm. 7. *Dicatur mihi, quid illi deerat in paradiſo conſtituto, in media opulentia, mediiſque deliciis, cui magnæ deliciæ erant ipſa viſio Dei, cujus faciem quaſi inimici timuit poſt peccatum?*

Reſp. diſt. maj. Perfecta beatitudo & Dei viſio intuitiva, ſeu Dei, prout in ſe eſt, ſunt unum & idem, conc. maj. viſio abſtractiva, ſeu Dei cognitio per creaturas, neg. maj. Hac viſione, non autem illa, Adamus in paradiſo fruebatur.

QUÆSTIO II.

De dotibus hominis innocentis.

Not. Hominis innocentiis dotes numerari non poſſunt: cum enim homo innocens immediate prodierit à Deo, ſitque illius imago, par fuit, ut omnibus virtutibus donaretur, quæ naturæ adeo ſublimi convenirent. Methodi cauſſa eas omnes reducemus ad virtutes, quæ ſpectant ad intellectum, voluntatem, corpus. De iis igitur ſubſequentibus concluſionibus eſt agendum.

CAPUT PRIMUM.

De dotibus ad intellectum hominis innocentis ſpectantibus.

CONCL. 1. Homo innocens per infuſionem habuit eam rerum ſcientiam, quam procedente tempore ſibi proprio marte comparare potuiſſet.

Probatur 1. Homo conditus fuit, ut foret totius naturæ princeps: 2. nomen impoſuit omnibus rebus corporeis: 3. præpoſitus eſt dux omnium, qui ex eo oriundi erant: ergo par fuit ut Deus ei rerum omnium naturalium cognitionem, hominum regendorum normam, infuderit.

CONCL. 2. Homo innocens errare non potuit.

Probatur. Primo, errare non potuit in iis, quorum notitiam à Deo acceperat: nempe Deus non poteſt aut falli, cum ſit ſumme ſapiens, aut fallere, cum ſit ſumme bonus: 2. Errare non potuit in iis, quorum notitiam nondum acceperat: ſcilicet cum eſſet ſapientiſſimus, temperabat ab affirmatione aut negatione rerum, quas certo non noverat. 3. Errare pariter non potuit in rebus, quæ per ſenſus cognoſcuntur, quia quamdiu ratio remanſit Deo ſubdita, phantaſmata rationem ſibi ſubjicere non potuerunt: 4. A nullo decipi potuit; non ab alio homine, cum ſolus eſſet; non ab Angelo ſancto: nemo enim (ait Auguſtinus) auctore ſancto fit deterior; non etiam a dæmone, quippe ſciebat illum eſſe mendacii parentem: 5. Tandem errare non potuit in iis quæ ad mores & pietatem ſpectant: ſiquidem error ille magnum fuiſſet malum: at malum omne aberat a beato ſtatu, in quo conſtitutus fuerat homo innocens. Præterea, *Approbare falſa pro veris, ut erret invitus, non eſt* (ait Auguſtinus lib. 3. de libero arbitrio, cap. 18.) *natura inſtituti hominis, ſed pœna damnati*: Ergo homo, quamdiu ſtetit in ſtatu innocentiæ, nulla erroris ſpecie potuit errare. Vide Auguſtinum lib. 14. de Civit. Dei, cap. 14.

Objicies 1. Prima mulier adhuc innocens decepta fuit a ſerpente: *Serpens* (inquit ipſa

Digitized by Google

ipſa Geneſis 3.) *decepit me & comedi*: ergo homo innocens errare potuit.

Reſp. neg. ant. Ratio eſt, quia licet illam mulieris ſeductionem non præceſſerit peccatum operis, præceſſit tamen peccatum cordis, internæ nimirum elationis; dicit enim Auguſtinus lib. 11. de Geneſi ad lit. c. 3. quod mulier verbo ſerpentis non crederet, niſi jam ineſſet menti ejus amor propriæ poteſtatis, & quædam de ſe ſuperba præſumptio.

Objicies 2. Adamus ideo comedit ex fructu vetito, quod per illius eſum ſperaverit ſe (ut ſerpens promiſerat) conſecuturum æqualitatem cum Deo: *Scit enim Deus* (ait ſerpens, Geneſis 3.) *quod in quocumque die comederitis ex eo, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut dii, ſcientes bonum & malum*: ergo, &c.

Reſp. neg. ant. Ratio eſt 1. quia *Adam* (ait Apoſtolus 1. ad Timoth. 2.) *non eſt ſeductus, mulier autem ſeducta eſt*. 2. Sicut Salomon (ait recentior quidam in c. 3. Geneſeos) blanditiis uxorum ad idola colenda ceſſit, nullo errore ſeductus; ita vir feminæ, unus uni, homo homini, conjux conjugi, non tamquam verum loquenti credidit, ſed ſociali neceſſitudine paruit; & ita ſciens, prudenſque peccavit. Vide Auguſtinum lib. 14. de Civitate Dei, cap. 11.

CAPUT II.

De dotibus ad hominis innocentis voluntatem ſpectantibus.

Not. Quæremus hic 1. utrum & quæ fuerint paſſiones in voluntate hominis innocentis: 2. utrum & quæ in ea virtutes extiterint: 3. an in ea locum habuerit concupiſcentia.

CONCLUSIO 1. Paſſiones, quæ reſpiciunt malum pœnæ, non fuerunt in voluntate hominis innocentis; ſecus vero eæ, quæ ordinantur ad bonum.

Probatur prior pars. Paſſiones quæ reſpiciunt malum pœnæ, ſunt timor & dolor: atqui nec timor, nec dolor fuerunt in voluntate hominis innocentis: *Timor quidem non erat*: (ait Auguſtinus lib. 14. de Civit. Dei, cap. 10.) *Quid enim timere poterant primi homines in tantorum affluentia bonorum, ubi nec mors metuebatur, nec ulla mala valetudo, nec dolor, quandoquidem nihil inerat, quod carnem, animumve hominis feliciter viventis offenderet .... Erat devitatio tranquilla peccati, qua manente, nullum omnino aliunde malum quod contriſtaret, irruebat*.

Probatur altera pars. *Primo*, paſſiones quæ ſunt de bono præſente, ut amor & gaudium, fuiſſe in primis parentibus etiam ante peccatum, docet Auguſtinus loco proxime laudato: *Amor* (inquit) *erat in eis imperturbatus in Deum, atque inter ſe, conjugum fide, & ſinceritate viventium, & ex hoc amore grande gaudium, non deſiſtente quod amabatur ad fruendum*. 2. Inerant quoque, ſed citra animi ſollicitudinem, paſſiones quæ reſpiciunt bonum abſens, ſed habendum ſuo tempore, nimirum erant in eis deſiderium & ſpes æternæ beatitudinis, quam noverant per fidem, & quæ eis ſervabatur in præmium. 3. Quæ in primis parentibus inerant paſſiones, aliter ſunt in nobis, aliter erant in eis: in nobis enim nonnunquam præveniunt, & perturbant rationis uſum: in eis vero nec præveniebant, nec perturbabant uſum rationis, ſed ipſi in omnibus obſequebantur.

CONCLUSIO 2. Nullus omnino concupiſcentiæ motus locum habuit in Adamo innocente.

Probatur. Concupiſcentiæ nomine intelligitur propenſio ad actum rationi oppoſitum, idque ad diſcrimen alterius concupiſcentiæ, quæ fertur ad actum rationi conſentaneum: prioris generis eſt ea, de qua dicit Apoſtolus ad Gal. 5. *Spiritus concupiſcit adverſus carnem*: atqui in Adamo innocente non fuit propenſio ad actum rationi oppoſitum: ergo &c. Minor propoſitio, in quam vertitur difficultatis cardo, ſubſequentibus momentis oſtenditur.

Primo, Propenſio ad actum rationi oppoſitum non eſt vel ſine peccato, vel ſine bello: ſcilicet aut ratio illi ſubjicitur, & tunc eſt peccatum; vel ipſa ſubjicitur rationi, & tunc eſt bellum: atqui in Adamo innocente nec peccatum fuit, nec bellum: *Si talis erat, qualis nunc eſt*, (inquit Auguſtinus lib. 1. operis Imperf. cap. 7.) *vel illi reſiſtebatur per temperantiam, vel per intemperantiam cedebatur: ac ſic homo libidini aut peccando ſervire cogebatur, aut bello intimo repugnare, quorum alterum honeſtati, alterum paci felicitatis illius, ſi humanum ſenſum habetis, non convenire ſentitis*.

Secundo, Propenſio ad actum rationi oppoſitum ſtatim poſt peccatum exorta eſt in primis parentibus. Tunc enim exorta eſt, cum de ſua nuditate erubuerunt; nimirum erubeſcentia nata eſt ex eo, quod primi parentes aliquod inordinatum experti ſint: atqui primi parentes non erubuerunt de ſua nuditate ante, ſed tantum poſt peccatum: de iis enim, poſtquam peccaſſent, dicitur Geneſis 2. *Cumque cognoviſſent ſe eſſe nudos, conſuerunt folia ficus, & fecerunt ſibi perizomata*, quibus pudenda velarent. Ita ratiocinatur Auguſtinus lib. 5. contra Julianum, cap. 2. *Ego vero* (inquit) *non a pictore inanium figurarum, ſed a ſcriptore divinarum didici litterarum, quia illi primi homines nudi erant, & non confundebantur. In quibus abſit, ut tanta innocentia tam impudens eſſet, ſed nondum inerat quod puderet. Peccaverunt .... & adhuc clamas: Nihil illic incedent novumque ſenſerunt? Hanc plane impudentiam tuam nimis incredibilem, abſit ut dicam*, *nul-*

nullus te Apoſtolus, aut Propheta, ſed nec piſtor docuit, nec poeta.

Tertio, Concupiſcentia eſt magnum malum, licet non ſit peccatum: nempe non expectat rationis imperium, ſed exurgit invita etiam ipſa ratione, nec ſedatur aut quieſcit ipſa imperante; movet ac pertrahit ad malum: atqui nullum malum erat in primis parentibus innocentibus; nam ſine vitio, ſine culpa, ab auctore ſuo creati fuerant: ergo, &c.

Objicies. Concupiſcentia, ſeu propenſio ad bonum ſenſibile, per ſe eſt indifferens ad bonum aut malum, ut patet in deſiderio cibi, in delectatione quæ ex alicujus objecti jucundi perceptione concipitur; ſed quod per ſe eſt indifferens ad bonum aut malum, fuit in primis parentibus innocentibus: ergo &c.

Reſp. neg. ant. Ratio eſt, quia licet aliqua objecta ſenſibilia per ſe, & ratione ſpeciei, ſint indifferentia ad bonum & malum; concupiſcentia tamen quæ fertur ad illa objecta, eſt grave malum; tum quod præveniat uſum rationis, tum quod inclinet rationem, ut illis objectis per fruitionem inhæreat, tum denique quod moveat ad finem, voluptatem ver. gr. qui rationem dedeceat.

Confirmatur ex eo quod propoſitum argumentum ipſa ſit Pelagianorum adverſus Auguſtinum objectio: contendebant enim, innatum eſſe homini delectationis deſiderium; inditum illi fuiſſe propriæ excellentiæ amorem; cibum prohibitum, ſuo decore & ſpe jucundi ſaporis primos parentes ad eſum ſui provocaſſe. Verum ſic illi objectioni occurrit Auguſtinus: *Ergone & in paradiſo, ante venena ſerpentis, ante corruptam ſermone ſacrilego voluntatem, illiciti libido jam fuit, & quod intolerabilius dicitur, ad malum provocabat, & malum non fuit?*

Quæres 1. utrum ſit fide Catholica certum, nullum in primis parentibus innocentibus fuiſſe concupiſcentiæ motum?

Reſp. affirmative. Nam 1. articulum illum totius Eccleſiæ nomine contra Pelagianos propugnavit Auguſtinus. 2. Aperte traditur in Concilio Tridentino, ſeſſ. 5. can. 5. ubi definitur, concupiſcentiam ex peccato eſſe & ad peccatum inclinare. *Hanc concupiſcentiam, quam aliquando Apoſtolus peccatum appellat, ſancta ſynodus declarat, Eccleſiam Catholicam nunquam intellexiſſe peccatum appellari, quod vere & proprie in renatis peccatum ſit: ſed quia ex peccato eſt, & ad peccatum inclinat. Si quis autem contrarium ſenſerit, anathema ſit.*

Ex his infertur 1. primos parentes ante primum peccatum non fuiſſe niſi exterius tentatos, non interius, per aliquem ſcilicet motum inordinatum, cujuſcumque fuerit generis. Infertur 2. innatum eis non fuiſſe propriæ excellentiæ ac laudis amorem; is enim amor eſt concupiſcentia proprie dicta, cum hominem avertat a creatore, cumque ad creaturam per fruitionis deſiderium inclinet. Infertur 3. quod ſi quæ fuerint in eis ſenſuum voluptates, nunquam voluntatis nutum aut præceſſerint, aut exceſſerint. Illationes ejuſmodi deſumptæ ſunt ex Auguſtino qui lib. 4. contra Julianum cap. 14. ſic loquitur: *Remanet igitur, ut aut nulla ibi fuerit carnalis concupiſcentia, ſed ille fuerit vivendi modus, ut omnia neceſſaria congruis membrorum officiis, ſine ullius motu libidinis, implerentur... aut (ne nimium videamur offendere homines, qui voluptatem corporis quomodocumque defendunt) ita ibi credatur carnalium ſenſuum fuiſſe libidinem, ut omnino rationali ſubdita voluntati, non alias adeſſet, niſi cum per illam vel ſaluti eſſet corporis, vel ſtirpis propagini conſulendum; & tanta adeſſet, ut nulla ex parte mentem ſupernarum cogitationum delectatione deponeret.*

Quæres 2. utrum negatio concupiſcentiæ in primis parentibus innocentibus oriretur a gratia ſanctificante, an vero ab aliquo dono quod ab illa diſtinctum eſſet.

Reſp. eam ortam fuiſſe a gratia habituali, ſeu ſanctificante; ea nimirum gratia duplicem in primis parentibus innoxiis effectum operabatur, mentis ſcilicet ad Deum, & carnis ad ſpiritum, ſubjectionem. Ubi autem per inobedientiam mens creata Dei jugum excuſſit, caro cœpit in ſpiritum rebellare: *Injuſtum enim erat* (ait Auguſtinus lib. 1. de Nuptiis & Concupiſcentia, cap. 6.) *ut obtemperaretur a ſervo ſuo, id eſt, a corpore ſuo, ei qui non obtemperaverat domino ſuo.*

CAPUT III.

De dotibus ad corpus hominis innocentis ſpectantibus.

Not. Dotes quæ pertinent ad corpus hominis innocentis, ſunt immortalitas, immunitas a quibuſcumque miſeriis, quies omnium ſenſuum.

CONCLUSIO 1. Corpus hominis innocentis fuit immortale.

Probatur 1. ex Scriptura. Apoſtolus ad Rom. 5. aperte docet, per peccatum mortem in mundum intraſſe: *Per unum hominem* (inquit) *peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors*; ergo ante peccatum, hominis corpus non erat obnoxium morti. Quod Apoſtolus revera accidiſſe teſtatur, Deus Adamo minatus fuerat Gen. 2. *Quocumque die comederis ex eo, morte morieris*; in quæ quidem verba ſic Auguſtinus loquitur libro 1. de peccat. merit. cap. 15. *Quamvis annos multos, primi homines, poſtea vixerint, illo tamen die mori cœperunt,*

Digitized by Google

quo mortis legem, qua in ſenium veteraſcerent, acceperunt. Sapientiæ 2. hæc habentur: *Deus mortem non fecit: invidia autem diaboli mors intravit in mundum*: at ſi corpus hominis innocentis mortale fuiſſet, Deus ipſe feciſſet mortem, hoc eſt, plaſmando corpus, quod eſſet obnoxium morti, ipſe mortem in mundum invexiſſet.

Probatur 2. ex traditione. Primo, Synodus Palæſtina tanquam hæreticam proſcripſit propoſitionem, qua Pelagius aſſeruerat; *Adam mortalem factum, qui ſive peccaret, ſive non peccaret, moriturus eſſet*: De eo Palæſtinorum patrum judicio hæc habet Auguſtinus lib. de geſtis Pelagii, cap. 3. *Unde fit conſequens, ut quiſquis ſequitur illius Epiſcopalis auctoritatem judicii, & ipſius Pelagii confeſſionem* (ſubdole nimirum & oretenus eamdem propoſitionem in Concilio damnaverat) *hæc tenere debeat, quæ ſemper tenuit Catholica Eccleſia: Adam niſi peccaſſet, non fuiſſet moriturus*. 2. Concilium Carthaginienſe V. idem definiit: *Placuit omnibus Epiſcopis, qui fuerunt in hac ſancta Synodo, ut quicumque dicit Adam primum hominem mortalem factum, ita ut ſive peccaret, ſive non peccaret, moreretur in corpore, hoc eſt de corpore exiret, non peccati merito, ſed neceſſitate naturæ, anathema ſit*. 3. Concilium Tridentinum ſeſſ. 5. can. 1. ea veterum Synodorum decreta, hiſce verbis innovavit: *Si quis non confitetur, primum hominem Adam.... incurriſſe, per offenſam prævaricationis hujuſmodi, iram atque indignationem Dei, atque adeo mortem, quam antea illi comminatus fuerat, anathema ſit*. 4. Patres, & in primis Auguſtinus, ex morte cui nunc homines obnoxii ſunt, deſumpſerunt argumentum ad aſſerendam adverſus Pelagianos exiſtentiam peccati originalis; at nullius eſſet ponderis illud argumentum, ſi Adamus innocens mortis legibus ſubjectus fuiſſet.

Objicies 1. Auguſtinus lib. 1. de peccator. meritis, cap. 3. ſcribit, Adamum ante peccatum fuiſſe mortalem: ergo &c.

Reſp. diſt. ant. Auguſtinus ſcribit Adamum ante peccatum fuiſſe mortalem, hoc eſt, mori potuiſſe, conc. ante mori debuiſſe, neg. ant. Hæc propoſitio, *Adamus innocens erat mortalis*, poteſt duplicem habere ſenſum, iſtum ſcilicet, *Adamus mori poterat*, & hunc alium, *Adamus debebat mori*. In priore ſenſu vera eſt propoſitio, nempe Adamus peccare poterat: *Poterat mori* (ait Auguſtinus lib. 1. contra Julianum, operis imperf.) *poterat namque peccare*: ſed in altero ſenſu eſt hæretica: cum enim Adamus poſſet non peccare, nulla in eo erat moriendi neceſſitas. Igitur diſcrimen hominis innocentis a lapſo, eſt, quod iſte neceſſario, ſive velit, ſive nolit, moriatur, ille vero mori potuerit, quod potuerit peccare, ac proinde velle mori. Diſcrimen e contra hominis innocentis a beatis, eſt, quod iſti, cum peccare non poſſint, nulla ratione poſt reſurrectionem mori poſſint. *Prima immortalitas* (inquit Auguſtinus lib. de Corrept. & Gratia, c. 12.) *erat poſſe non mori; noviſſima* (beatorum) *erit multo major, non poſſe mori*.

Objicies 2. Corpus quod conſtat ex elementis contrariis, & diverſis humoribus, eſt mortale: ſiquidem corpus quod ita compactum eſt, neceſſario obnoxium eſt intemperiei, ac proinde diſſolutioni, & tandem morti: atqui corpus primorum parentum, etiam ante peccatum, conſtabat ex elementis contrariis, & diverſis humoribus; nam ejuſmodi compoſitio cuilibet corpori animali eſſentialis eſt: ergo corpus primorum parentum erat mortale, etiam ante peccatum.

Reſp. diſt. maj. Corpus, quod conſtat ex elementis contrariis, eſt mortale, ſi Deus ſingulari beneficio non impediat illius mortem, conc. maj. ſi impediat, neg. maj. Corpus Adami, ex ſe quidem & ex natura ſua non habebat, etiam ante peccatum, donum immortalitatis; ſcilicet in interna illius compoſitione nihil erat, quod interitum arceret; verum munus illud ſingulare habebat ex Dei beneficio, qui per juſtitiam originalem elementa, ex quibus Adami corpus conſtabat, in debita temperie fuiſſet conſervaturus, ita ut in eo non eſſet aliquis humor, aut aliquod elementum, quod alteri elemento aut humori læſionem allaturum fuiſſet.

Objicies 3. Corpus, quod tandem conſenuiſſet, erat mortale: atqui corpus Adami innocentis tandem conſenuiſſet: ergo, &c.

Reſp. diſt. maj. Corpus, quod tandem conſenuiſſet, erat mortale, ſi non adfuiſſet cibus, qui vires illius in juventutis flore ac integritate conſervaturus fuiſſet, conc. maj. ſi adfuiſſet ille cibus, neg. maj. Duplici cibo uſus fuiſſet Adamus innocens, altero ad ſuſtentationem, altero autem ad vitandum ſenectutis defectum; priorem Deus hiſce verbis Geneſis 1. conceſſerat: *Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem ſemen ſuper terram, & univerſa ligna, quæ habent in ſemetipſis ſementem generis ſui, ut ſint vobis in eſcam*; poſteriorem vero Geneſis 1. *Produxitque Dominus Deus de humo omne lignum pulcrum viſu, & ad veſcendum ſuave; lignum etiam vitæ in medio Paradiſi*. Illud autem lignum vitæ vim habuiſſe depellendi mortem, docet Scriptura: nempe Gen. 3. dicitur, quod ejectus ſit Adam ex Paradiſo, ne forte de ligno vitæ ſumeret, & viveret in æternum: *Ecce Adam* (ſunt Dei ipſius verba) *quaſi unus ex nobis factus eſt, ſciens bonum & malum: nunc ergo ne forte mittat manum ſuam, & ſumat etiam de ligno vitæ, & comedat, & vivat in æternum. Et emiſit eum Dominus de paradiſo volupta-*

tis. Utriuſque illius cibi S. Auguſtinus variis locis meminit; de priore hæc habet lib. 13. de Civit. Dei, cap. 20. *Licet morituri non eſſent primi homines, niſi peccaſſent, alimentis tamen ut homines utebantur, nondum ſpiritualia, ſed adhuc animalia corpora terrena geſtantes:* de utroque ſimul ſic loquitur lib. 4. contra Julianum, cap. 14. *Habebat* (uterque ſexus) *ex hoc victu ſuſtentaculum congruum, licet modo quodam immortali, tamen animali corpori neceſſarium, ne indigentia læderetur: de ligno autem vitæ, ne ſenectute perduceretur ad mortem*. Lib. 1. de peccatorum meritis eadem ratione loquitur: *Habebat* (inquit) *quantum exiſtimo, & de lignorum fructibus refectionem contra defectionem, & de ligno vitæ ſtabilitatem contra vetuſtatem*.

Objicies 4. Adami innocentis corpus obrui potuiſſet ſubverſione molis alicujus, aut aliquo inopinato caſu: ergo erat mortale.

Reſp. neg. ant. Ratio eſt, quia Deus pro ſingulari ſua providentia in ſuam imaginem innocentem, impediturus fuiſſet, ne objecta extrinſeca aliquod illi detrimentum inferrent.

Objicies 5. cum Pelagianis apud Auguſtinum libro 1. de peccatorum meritis, capite 30. Si primi hominis peccato factum eſt, ut moreremur, Chriſti adventu fieret, ut credentes in eum non moreremur: neque enim prævaricatoris tranſgreſſio plus nobis nocuit, quam redemptio profuit ſalvatoris: ergo, &c.

Reſp. neg. ant. Ratio eſt, quia mors quam credentes in Chriſtum patimur, copioſe compenſatur per reſurrectionem, quam ſancti ex Chriſti meritis habituri ſunt: per eam enim, vitam conſecuturi ſumus, quæ morti deinceps non erit obnoxia: ſed placet verba deſcribere quibus eam rationem exprimit Auguſtinus libro primo de peccatorum meritis, cap. 30. *Cur* (inquit) *non potius hoc attendunt, quod Apoſtolus ſine ambiguitate locutus eſt: Quia per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum? Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes vivificabuntur: neque enim aliunde quam de corporis reſurrectione dicebat . . . . Quomodo ergo plus nocuit ille peccando, quam iſte profuit redimendo, cum per illius peccatum temporaliter moriamur, per iſtius autem redemptionem non ad temporalem vitam, ſed ad perpetuam reſurgamus?* Poſtquam ſanctus Doctor explicavit fructum, quem per reſurrectionem ex Chriſti meritis conſequimur, rationem reddit, cur Deus credentes in Chriſtum non liberet temporali morte, quam omnes homines per Adamum incurrerunt: *Poterat autem Deus* (inquit cap. 31.) *etiam hoc donare credentibus, ut nec iſtius experirentur corporis mortem: ſed ſi hoc prodeſſet, carni quadam felicitas adderetur, minueretur autem fidei fortitudo ... Quid enim magnum erat vivendo non mori eos qui crederent, credere ſe non moriturum?*

CONCLUSIO 2. Corpus Adami innocentis nulli omnino miſeriæ ſit obnoxium.

Probatur. Auguſtinus contra Pelagianos agens, expreſſe noſtram concluſionem tuetur: *Ægritudinem* (ait lib. 1. Retract. cap. 11.) *ita nullam corpora illa* (poſt reſurrectionem) *patientur, ſicut nec iſta pati poſſent ante mortem*. Lib. 9. de Geneſi ad litter. labores omnes ab innocentis hominis corpore removet: *Nondum* (ait) *erat labor, ut adjumento indigeret*. Arcet quoque moleſtias omnes lib. 2. de Geneſi contra Manichæos, c. 7. *Quid mirum, ſi corpus potuit ab omnipotente artifice tale fieri, ut nulla moleſtia, nulla indigentia cruciaret hominem ante peccatum, & nulla corruptione tabeſceret?* Quæ mox ex Auguſtino prolata ſunt, nituntur iiſdem principiis, quibus nititur immortalitas corpori Adami innocentis divinitus conceſſa. Nam ideo par fuit, ut corpus ante peccatum obnoxium non eſſet morti, quod mors ſit miſeria, miſeria autem locum non habuerit in innocente Dei imagine, cum ſub Deo juſto nemo ſit miſer, niſi mereatur; in homine, qui ſumma pace ac perfecta tranquillitate fruebatur, in homine tandem a quo aberat omne malum, & cui e contra aderat omne bonum, quod viatori convenire poteſt. 3. Patres ad probandam adverſus Pelagianos exiſtentiam peccati originalis, uſi ſunt argumento deſumpto ex miſeriis corporeis, quibus homo ſubjicitur; ac proinde ſuppoſuerunt, illum ab iis omnibus miſeriis, quantumcumque leviſſimis, antequam peccaret, immunem omnino fuiſſe.

Objicies. Primi parentes in ſtatu innocentiæ famem, ſitim, defatigationem, in corpore paſſi fuiſſent: nam ut iis incommodis mederentur, cibo ac potu uſi fuiſſent, juxta illud Geneſis 1. *Ecce dedi vobis omnem herbam & univerſa ligna, ut ſint vobis in eſcam*: ergo corpus hominis innocentis obnoxium erat pluribus miſeriis.

Reſp. ad 1. neg. ant. Ad 2. nego, quod cibus datus ſit homininibus innocentibus, ut ſe fame ac ſiti liberarent, ſed ut remedio, quod haberent præ manibus, eas miſerias eaque incommoda vitarent: quo quidem medio ſibi divinitus conceſſo ſi uti noluiſſent, inordinata fuiſſet eorum voluntas. *Alebantur ergo aliis quæ ſumebant* (inquit) Auguſtinus lib. 3. de Crvit. Dei cap. 20.) *ne animalia corpora moleſtia aliquid eſuriendo ac ſitiendo ſentirent*.

Digitized by Google

CAPUT IV.

De propagatione naturæ in ſtatu innocentiæ.

Not. HOc in capite quæremus 1. utrum inter homines innocentes futurum fuiſſet conjugium; 2. an per libidinem iidem homines innocentes generaturi fuiſſent: 3. quales genuiſſent filios.

CONCLUSIO 1. Ante peccatum fuerunt nuptiæ inter Adamum & Evam; futura quoque fuiſſet copula carnalis, etiamſi in juſtitia ſtetiſſent.

Probatur rationibus, quas lib. 14. de Civitate Dei, c. 22. tradit Auguſtinus. Primo non ob aliam cauſſam, quam ad prolis generationem, viro adjutorium, non vir, ſed femina facta eſt. 2. Illi primævæ inſtitutioni acceſſit etiam Dei benedictio per hæc verba; *Creſcite & multiplicamini*. Non valet eorum reſponſio qui fatentur nuptias quidem fuiſſe in paradiſo ante peccatum, ſed futurum non fuiſſe coitum, niſi peccatum præceſſiſſet: Nam S. Auguſtinus hiſce verbis eam reſponſionem confutat: *Quid dicit aliud, niſi propter numeroſitatem ſanctorum neceſſarium hominis fuiſſe peccatum? ſi enim non peccando ſoli remanerent, profecto ut non ſoli duo juſti homines poſſent eſſe, ſed multi, neceſſarium peccatum fuit.*

CONCLUSIO 2. Adamus & Eva, ſi non peccaſſent, non generaſſent cum libidine.

Probatur. Non erat libido in primis parentibus innocentibus, nec futura fuiſſet in eorum poſteris, ſi perſeveraſſent in juſtitia: ergo generatio non fuiſſet facta cum libidine. Antecedens, quod (ut hujuſce quæſtionis cap. 1. dictum eſt) ad fidem Catholicam pertinet, Sanctus Auguſtinus variis argumentis adverſus Pelagianos aſſerit.

Primum S. Doctoris argumentum deſumptum eſt ex primorum parentum pudore ad libidinem, quam poſt peccatum experti ſunt: illud autem argumentum ſic in forma proponitur: Si libido fuiſſet in primis parentibus etiam ante peccatum, eos tunc ad ejus motum puduiſſet, quemadmodum poſt peccatum puduit: atqui non puduit ante peccatum; tunc enim tantum eos puduit, cum puduit nuditatis; ſed poſt peccatum tantum puduit eos nuditatis, ut probant hæc verba Geneſeos 3. *Tulit* (mulier) *de fructu illius* (ligni ſcientiæ boni & mali) *& comedit, deditque viro ſuo qui comedit. Et aperti ſunt oculi amborum: cumque cognoviſſent ſe eſſe nudos, conſuerunt folia ficus, & fecerunt ſibi perizomata.* Sed placet ipſum Auguſtinum audire. Ubi ſic Deum loquentem inducit lib. 5. operis imperfecti, cap. 16. *Non tibi nuntiata eſſet nuditas tua, niſi eſſet prævaricata lex mea*, his verbis proſequitur: *Quid eſt autem nuditas nuntiata, cui procul dubio ignota non erat, niſi eo motu ſtimulante & inſitato aſpectu ſe urgeret adverti, pudoremque incuteret, quoniam peccato factum erat, ut hominis pars inferior contra ſuperiorem, hoc eſt, caro contra ſpiritum concupiſceret? Sed tu* (alloquitur Julianum) *contra omnia claudis oculos, & ita aſſeris fuiſſe inſtitutum hominem, ut etiamſi non peccaſſet, puderet eum nuditatis ſuæ.*

Alterum Auguſtini argumentum petitur ex malo libidinis, ſicque proponitur. Quod magnum eſt malum, locum non habuit in primis parentibus innocentibus; nempe Deus fecit hominem rectum, ſine vitio, ſine culpa: atqui libido magnum eſt malum; ſiquidem ſine ullo diſcrimine fertur ad illicita, & ſi ei ceditur, committitur peccatum; unde nulli omnino libidini, quantumcumque levis ſupponatur, quacumque ſit in re, nuſquam licet præbere conſenſum; immo nec in ipſo conjugii actu, qui propter ſolam prolis generationem, aut ad reddendum petenti conjugi debitum, fieri debet.

Tertium argumentum. Quod eſt pœna peccati, non fuit in primis parentibus innocentibus: nempe culpa præcedit pœnam: atqui libido quæ ſentitur in actu conjugii, eſt pœna peccati: nam ſi libido illa non eſſet pœna peccati, membrum in quo ſpecialiter reſidet, non minus obediens eſſet voluntati, quam pes aut manus; non ſic tamen eſt obediens: ergo &c. Vide Auguſtinum, lib. 14. de Civit. Dei c. 23. & 24.

Quartum argumentum ſumitur ex traductione peccati originalis. Id unde peccatum originale contrahitur, non fuit in primis parentibus innocentibus: atqui libido, quæ generationem comitatur, eſt (ut ſuo loco dicetur) id per quod peccatum originale contrahitur: ergo &c.

Quintum argumentum petitur ex eo, quod ſi libido, ſeu concupiſcentia, fuerit in primis parentibus ante peccatum, eis ab auctore naturæ inſerta fuiſſet, id eſt, fuiſſet ipſis naturalis: atqui primis parentibus concupiſcentia inſerta non fuit ab auctore naturæ: ſcilicet ſi ab auctore naturæ fuiſſet primis parentibus inſerta, licite potuiſſent, & nunc etiam licite poſſemus ſingulis illius motibus ac deſideriis conſenſum præbere: ſiquidem motibus, qui a Deo ſunt, poſſumus licite præbere conſenſum: ſi enim illis obſiſtamus, aut bono obſiſtimus, aut malo: ſi bono, peccamus; ſi malo, malum ipſum in Deum tamquam in ejus auctorem refundimus: atqui ſinguli concupiſcentiæ motus ex Deo eſſent, nempe ejus ſunt fructus, cujus eſt arbor: ergo, cum concupiſcentia (in adverſariorum ſuppoſitione) eſſet a Deo, motus qui ſunt illius veluti naturales fructus, a Deo pariter eſſent: *Quam* (concupiſcentiam) *nemo pote*- (ait

(ait Auguſtinus lib. 4. contra Julianum cap. 14.) *bonam dicere, niſi cujus adverſus eam non amat concupiſcere ſpiritus. Quod ſi talis non eſt in motu & ardore genitalium, non adverſus eam concupiſcat ſpiritus, ne adverſus donum Dei concupiſcendo inveniatur ingratus; ſed quidquid appetiverit, detur tamquam illi quæ ex Patre eſt. Si autem non eſt quod detur, hoc potius petatur a Patre, non ut auferat vel comprimat, ſed ut expleat concupiſcentiam quam donavit.*

Objicies 1. Libido in brutis naturalis eſt, & Deum habet auctorem: ergo etiam & in hominibus.

Reſp. conc. ant. neg. conſeq. Ratio eſt, quia in brutis non eſt mens, non eſt ratio, cui diſſonet libido; unde cum non poſſint veritatem, virtutemque mente concipere & ejus honeſtate frui, datum eſt illis ſenſibile bonum, quo ſine ulla rationis repugnantia perfruantur: *Ideo* (inquit Auguſtinus lib. 4. contra Julianum c. 14.) *in pecoribus malum non eſt concupiſcentia, quia non adverſus ſpiritum concupiſcit, ſed eorum potius oblectat ſpiritum.*

Objicies 2. Si concupiſcentia carnis malum eſt, malum etiam eſt copula conjugalis; nam quod non poteſt eſſe ſine malo, eſt malum: atqui copula carnalis non poteſt eſſe ſine malo; quippe in hoc rerum ſtatu non poteſt eſſe ſine libidine, quæ, ut ſupponitur, magnum eſt malum.

Reſp. ad 1. neg. ant. Ad 2. neg. maj. Ratio eſt 1. quia nullum eſt malum ſine aliquo bono, & tamen non ſequitur, malum eſſe bonum: ergo a pari, quamvis non poſſit eſſe copula carnalis ſine aliquo malo, copula carnalis non ideo debet dici mala. *Concubitus equidem* (inquit Auguſtin. lib. 3. contra Julianum, c. 23.) *ſine malo concupiſcentiæ eſſe non poteſt, ſed non ideo malum eſt iſte concubitus; ſicut e contrario nullum malum ſine aliquo bono eſſe poteſt, nec ideo bonum eſt: opus enim Dei bonum eſt in natura, ſine quo tamen non poteſt eſſe voluntas mala, ac per hoc ſicut adulterium non poteſt eſſe ſine bono naturæ; nec ideo bonum eſt; ita connubium non poteſt eſſe ſine malo concupiſcentiæ, nec ideo malum eſt; immo potius bonum quod bene malo utitur.* Ratio eſt 2. quia ſe habet concubitus in homine lapſo ſicut vir, qui pede vitiato, aliquid quod bonum ſit, operatur: quemadmodum igitur pes vitiatus quo vir ille utitur ad forum, non eſt malum, ita nec concubitus eſt malum, quamvis ad bonum, ad quod tendit, prolis nimirum generationem, malo, hoc eſt, concupiſcentia, libidine, utatur: *Proinde nuptiæ* (inquit Auguſtinus lib. 1. de Nupt. & Concup. c. 7.) *quia etiam de illo malo aliquid boni faciunt, glorìantur; quia vero ſine illo fieri non poteſt, erubeſcunt; tamquam ſi quiſquam pede vitiato ad aliquod bonum etiam claudicando perveniat, nec propter claudicantis malum mala eſt illa perventio, nec propter illius perventionis bonum bona eſt claudicatio; ita nec propter libidinis malum nuptias condemnare, nec propter nuptiarum bonum, libidines laudare debemus.*

Objicies 3. Libido, ſeu concupiſcentia, quam homo lapſus experitur in concubitu carnali, quamvis fiat aut ad reddendum conjugi debitum, aut ad generandam prolem, non aliud eſt quam motus membrorum, quæ data ſunt ad generationem, quam ſeminatio quæ fit in uxoris gremio, quam voluptas quæ tum ex illo motu, tum ex illa ſeminatione percipitur; atqui ea omnia locum habuiſſent in primis parentibus, ſi ante peccatum dediſſent operam generationi prolis: ergo hominis generatio facta non fuiſſet, etiam in ſtatu innocentiæ, ſine concupiſcentia, ſine libidine.

Reſp. neg. maj. nempe concupiſcentia ſine qua jam non fit copula carnalis, dicit motum ad voluptatem qui prævenit uſum rationis, qui non cedit rationis imperio, qui inclinat rationem, ut voluptati conſentiat, qui mentem impellit, ut ea voluptate fruatur, hoc eſt, ut illi per amorem inhæreat: at motus ejuſmodi magnum eſt malum, cum adverſetur rationi quæ non niſi propter honeſtatem, nuſquam vero propter voluptatem operari debet: *Alii ſunt* (inquit Auguſtinus lib. 4. contra Julianum, cap. 27.) *Carnis ſenſus, quibus caro præſentia corporalia ſpiritui quodammodo renuntiat, & alii ſunt carnalis concupiſcentiæ motus quibus caro adverſus ſpiritum concupiſcens, in quæque illicita, atque inhoneſta præcipitat, niſi adverſus eam etiam ipſe ſpiritus concupiſcat; quæ diſcordia carnis & ſpiritus non creatori carnis, aut ſenſus, ſed malo ſuaſori & homini prævaricatori tribuitur ab eis, quorum fide ſana error inſanus Pelagianorum & Manichæorum damnatur.*

Objicies. Libido, qua quis ad conjugii voluptatem movetur, non eſt in ſe mala, ſed tantum illius exceſſus, cum nempe aut fertur ad voluptatem etiam extra conjugium percipiendam, aut cum voluntas ita ei obſequitur, ut nullum ei limitem præfigat: ergo nihil impedit, quin cum ea, præfixo ei debito limite, primi parentes, etiam ante peccatum, prolem generaſſent.

Reſp. neg. ant. Ratio eſt 1. quia libido per ſe movet ad voluptatem, ex quocumque concubitu ſive conjugali, ſive non conjugali, percipiendam: per accidens tamen, ſeu ex imperio rationis, reſtringitur ad eam quæ naſcitur ex concubitu conjugali: unde per ſe magnum eſt malum. Ratio eſt 2. quia malum eſt, etiam cum per rationem reſtringitur ad eam, quæ percipitur ex concubitu conjugali: id enim malum eſt, quod indiget fræno, per quod cohibeatur; id malum eſt cui ſpiritus debet reſiſtere: atqui libido etiam in actu conjugali indiget fræno, per quod cohibeatur; illi etiam tunc ſpiritus debet reſiſtere, ac proinde libido etiam in

actu

actu conjugali, & quantumcumque moderata ſupponatur; eſt aliquod & quidem magnum malum: *Quid enim te adjuvet* (inquit Auguſtinus lib. 5. contra Julianum c. 7. Pelagianum illum alloquens) *quod reprehendere videris ejus exceſſum, quia approbas motum? Tunc enim excedit licitum limitem, quando ejus motibus creditur. Mala eſt tamen & quando non ceditur, quia male reſiſtitur, ne bonum caſtitatis intereat.*

CONCLUSIO 3. Adamus & Eva, ſi non peccaſſent, genuiſſent filios omni prorſus miſeria liberos.

Probatur. *Primo*, in hominibus, de quibus agitur, non fuiſſet bellum internum, quod homo lapſus experitur in ſe ipſo: cum enim bellum illud ſit magnum malum, utpote contrarium paci ac tranquillitati, in creatura innocente & ad Dei imaginem efformata locum non habuiſſet. Præterea in ſuppoſitione, de qua eſt hic quæſtio, aſſignari non poteſt auctor concupiſcentiæ, quæ creaturam innocentem perturbaſſet: illa enim concupiſcentia non eſſet a parentibus, quia (ut ſupponitur) parentes ea immunes eſſent; non eſſet etiam a Deo, nempe nullum malum eſt a Deo; ac proinde nec concupiſcentia, quæ malum eſt, & quidem grave, (ut dictum eſt ſuperius) perturbet rationem, ei non obtemperet, eam ad peccatum inclinet.

Secundo, in hominibus, de quibus agitur, non fuiſſet hæc infirmitas mentis, quæ efficitur, ut infantes in Adamo lapſi, nec Deum, nec ſe ipſos cognoſcant. Non fuiſſet quoque infirmitas corporis; cum qua modo naſcimur; ubi enim non fuiſſet mentis infirmitas, nec fuiſſet infirmitas corporis, iſtam enim habemus ab alia.

Tertio, itaque dicendum eſt, infantes, in illo ſtatu, excepta corporis quantitate, quæ exigua fuiſſet propter uteri materni incapacitatem, in omnibus ſtatim futuros fuiſſe ſimiles ſuis parentibus.

Quæ hucuſque dicta ſunt, confirmantur ex Auguſtino, qui l. 3. operis imperfecti, ſic loquitur: *Sed illi parvuli nec flerent in paradiſo, nec aliquando uti ratione non poſſent, nec ſine uſu membrorum infirmi & inertes jacerent, nec morbis affligerentur, nec a beſtiis læderentur, nec venenis necarentur, nec aliquo caſu vulnerarentur, nec ullo ſenſu, vel ulla parte corporis privarentur, nec ulli eorum tam vano & obtuſo naſcerentur ingenio; ſed excepta, propter incapaces uteros matrum, ſui corporis quantitate, tales omnino, qualis Adam factus eſt, naſcerentur.* Vide eumdem S. Doctorem in libris de Civitate Dei, ubi quod mox dictum eſt, aliis terminis ſæpius enuntiat.

QUÆSTIO III.

De peccato primorum parentum.

Not. IN primorum parentum peccato perpendi poſſunt 1. illius cauſſæ; 2. gradus, quibus in illud lapſi ſunt; 3. gravitas; 4. denique pœnæ, quibus in illud animadverſum eſt: ea omnia ſubſequentibus capitibus expendamus oportet.

CAPUT PRIMUM.

De cauſſis peccati primorum parentum.

Not. INter cauſſas primi peccati Adami & Evæ tres fingi poſſunt externæ, Deus, diabolus, lignum ſcientiæ boni & mali; & una interna, voluntas nimirum primorum parentum. Quærendum eſt igitur, quid Deus, diabolus, lignum ſcientiæ boni & mali, ipſa hominis voluntas ad primum hominis peccatum contulerint.

CONCLUSIO 1. Deus nullo modo fuit cauſſa primi peccati, in quod lapſi ſunt Adamus & Eva.

Probatur. Propter tria tantum Deus dici poſſet cauſſa primi peccati, in quod Adamus & Eva lapſi ſunt: nempe aut quod ſit auctor naturæ quæ peccavit, aut quod naturam creaverit, quam prævidebat peccaturam, aut tandem quod non dederit gratiam, per quam creatura vitaret peccatum. Atqui propter nullum ex iis capitibus Deus dici poteſt cauſſa primi peccati, in quod Adamus & Eva lapſi ſunt: Nam 1. Deus nullam peccandi neceſſitatem impoſuit creaturæ quam condidit: ſcilicet dedit ei liberum arbitrium, per quod aut ad ignem aut ad aquam poſſet manum extendere; hoc eſt, per quod aut ad actum peccati, aut ad actum virtutis ſe ſe determinare poſſet. 2. Largitus eſt eis auxilium, quo poſſent perſeverare in juſtitia, quam in creatione receperant, licet non conceſſerit auxilium quo re ipſa perſeverarent. Tandem 3. prævisio peccati in quod erant lapſuri, nullum habuit influxum in primorum parentum voluntatem, ac proinde nullam eis peccandi neceſſitatem impoſuit. Sed hæc ſubſequentibus quæſtiunculis clariora fient.

Quæres 1. utrum aliqua creatura rationalis poſſit eſſe impeccabilis per naturam?

Reſp. negative. Nam 1. ita docet Auguſtinus lib. 3. contra Maximum Arianum, c. 12. *Cuicumque creaturæ rationali præſtatur, ut peccare non poſſit: non eſt hoc naturæ propriæ, ſed Dei gratiæ.* 2. Quælibet creatura poteſt deficere, cum facta ſit ex nihilo; e contra nec Filius in divinis, nec Spiritus ſanctus ſunt mutabiles, quia ex ſubſtantia Patris, non ex nihilo, ſicut Angelus & homo, facti ſunt.

Quæ-

Digitized by Google

Quæres 2. cur Deus per ſuam gratiam non reddiderit hominem impeccabilem.

Reſp. Deum per ſuam gratiam ideo non reddidiſſe hominem impeccabilem, 1. quod decuerit, ut homo impeccabilitatem tamquam meritorum ſuorum præmium mereretur: 2. quod non decuerit, ut prævenirentur tempora, ſeu ut quod pro pleniſſima beatitudine ſervabatur, homini in prima ſui inſtitutione concederetur.

Quæres 3. cur homo talis factus non ſit, qui licet peccare poſſet, reipſa tamen peccare nollet.

Reſp. id factum eſſe, quod auxilium *Quo* ægræ tantum ac infirmæ naturæ, non autem ſanæ ac integræ conveniret, ſeu naturæ innocenti ac robuſtæ ſatis erat auxilium *ſine quo* poterat non peccare, nec opus erat ei auxilium *quo* reipſa peccare nollet: *Ut ergo* (inquit Auguſtinus lib. de Corrept. & Gratia, cap. 12.) *non acciperet hoc donum Dei, id eſt, in bono perſeverantiam primus homo, ſed perſeverare, vel non perſeverare in ejus relinqueretur arbitrio, tales vires habebat ejus voluntas, quæ ſine ullo fuerat inſtituta peccato, & nihil illi ex ſeipſa concupiſcentialiter reſiſtebat, ut digne tantæ bonitati, & bene vivendi facilitati perſeverandi committeretur arbitrium; Deo quidem præſciente, quid eſſet facturus injuſte . . . . ſed ſimul ſciente quid de illo ipſe faceret juſte.*

Quæres 4. Cur Deus primum hominem fecerit, quem ſciebat peccaturum?

Reſp. 1. Auguſtinum id referre ad inſcrutabilia Dei judicia: *Si* (inquit lib. 11. de Gen. ad litter. cap. 4.) *quæritur, cur Deus tentari permiſerit hominem, quem tentatori conſenſurum eſſe prævidebat, altitudinem quidem hujus conſilii penetrare non poſſum, & longe ſupra vires meas hoc eſſe confiteor.* Dici poteſt 2. præſcientiam Dei non debuiſſe obſcurare illius tum ſapientiam, tum bonitatem, quæ quidem exigere videbantur, ut homo crearetur, licet prævideretur peccaturus: ſapientia quidem, quæ hominis peccato tantum bonum, quantum ſunt incarnatio Verbi, & generis humani per Chriſtum redemptio, oppoſitura erat; bonitas vero, quæ propter defectus qui in rebus futuris prævidentur, non debet ab iis condendis abſtinere, ſi res illæ ad univerſi decus & complementum conferant.

CONCLUSIO 2. Diabolus fuit cauſſa extrinſeca peccati primorum parentum.

Probatur. Ille fuit cauſſa extrinſeca peccati primorum parentum, qui illos ad divinæ legis infractionem perlexit: atqui diabolus primos parentes ad divinæ legis infractionem perlexit: *Dixit autem ſerpens ad mulierem:* (ait Scriptura Geneſis 3.) *Nequaquam morte moriemini: ſcit enim Deus, quod in quocumque die comederitis ex eo, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut dii, ſcientes bonum & malum*: hoc eſt, (ut exponit Auguſtinus lib. 11. de Gen. ad lit. cap. 30.) ſcit Deus, mandatum non ad litteram ſumi debere, ſed in ſenſu myſtico, quem vos per eſum fructus in ſpeciem vetiti, conſequemini.

Quæres 1. an ſerpens, per quem diabolus Evam tentavit, fuerit ſerpens, ſaltem ſecundum externam ſpeciem: 2. ex ſuppoſitione quod fuerit ſerpens, quomodo loqui potuerit: 3. cur Eva non exhorruerit ad ſerpentis tum acceſſum, tum vocem: 4. cur ſerpens aggreſſus ſit Evam potius, quam Adamum.

Reſp. ad 1. circa ſerpentem, de quo eſt hic quæſtio, tres eſſe opiniones. Prima, quam Patres paſſim defendunt, docet, fuiſſe verum ſerpentem. Altera quam Cyrillus lib. 3. adverſus Julianum apoſtatam propugnat, aſſerit, non fuiſſe verum ſerpentem, ſed ejus tantum ſimulacrum. Tertia, quæ eſt Cajetani in Commentariis in Geneſim, affirmat, ſerpentis vocabulo nec verum, nec apparentem ſerpentem intelligi debere, ſed metaphoricum, dæmonem nimirum qui propter noxiam calliditatem qua pollet, ſerpentis aut aliorum animalium nominibus ſæpius appellatur. Priori ſententiæ ſubſcribendum eſſe cenſemus, tum quod a Patribus unanimi fere conſenſu propugnetur, tum etiam quod cum contextu capitis tertii Geneſeos maxime cohæreat: *Sed & ſerpens erat callidior cunctis animantibus terræ, quæ fecerat Dominus Deus . . . Serpens decepit me . . . . Maledictus es inter omnia animantia & beſtias terræ . . . . Super pectus tuum gradieris, & terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ.* Auguſtinus tamen poſtrema hæc verba: *Maledictus es*, &c. metaphorice, hoc eſt, de diabolo intelligit lib. 2. de Geneſi ad litter. cap. 36.

Reſp. ad 2. ſerpentem illum non vi propria ac naturali locutum fuiſſe, ſed ope dæmonis qui per illius organa ita movit aerem, ut vocis ſonum expreſſerit, ea ferme ratione, qua poſtea Angelus per aſinam prophetæ Balaam locutus eſt.

Reſp. ad 3. Evam non exhorruiſſe ad acceſſum ſerpentis, quod ſciret, ſerpentem, aut quodlibet aliud animal, ſibi, quamdiu ſtaret in innocentia, nocere non poſſe. Præterea magnificis intenta promiſſis, non attendit an ſpiritus nequam, an vero bonus, per ſerpentem loqueretur. Vide S. Thomam 1. p. quæſt. 94. art. ult. Addendum eſt, Evam miratam quidem fuiſſe, quod præter uſum communem, brutum animal loqueretur; ſed præ curioſitate, qua tenebatur, rei eventum expectare voluit.

Reſp. ad 4. ideo dæmonem potius aggreſſum fuiſſe mulierem quam virum, quod mulier, ex naturali ſui ſexus conditione, viro ſit inferior, ac proinde facilius ad peccatum pertrahi potuerit. Auguſtini eſt illa reſponſio: ſic enim loquitur Serm. 61. de Diverſis:

Digitized by Google

Lapſum certe primi hominis noſtri, quia non eſt auſus ſerpens loqui viro: ſed ad eum dejiciendum femineo uſus eſt miniſterio: per inferiorem obtinuit fortiorem: & qui per alterum penetravit, de utroque triumphavit. Eamdem rationem apud eumdem S. Doctorem legere eſt lib. 14. de Civit. cap. 11.

CONCLUSIO 3. Lignum ſcientiæ boni, & mali non fuit cauſſa, ſed occaſio primi peccati primorum parentum.

Probatur prior pars. Nec pulcritudo, nec judicium de ſapore ligni, de quo agitur, potuerunt Evam movere ad primum peccatum: nempe perceptio, ſeu cognitio rei cujuſcumque ſenſibilis, primos parentes ante peccatum movere non poterat ad amorem ſui; nullus enim motus ad amorem, aut ad odium, aut ad aliam paſſionem, in primis parentibus oriebatur, niſi ex deliberatione & imperio voluntatis.

Altera concluſionis pars non minus eſt evidens: nam Scriptura perſpicuis verbis narrat, ſerpentem ſeu diabolum ex ligno ſcientiæ boni & mali occaſionem ſumpſiſſe polliciendi primos parentes ad peccatum: *Cur* (inquit ſerpens Geneſis 3.) *præcepit vobis Deus ut non comederetis ex omni ligno paradiſi? cui reſpondit mulier: De fructu lignorum quæ ſunt in paradiſo, veſcimur: de fructu vero ligni, quod eſt in medio paradiſi, præcepit Deus, ne comederemus, & ne tangeremus illud, ne forte moriamur. Dixit autem ſerpens ad mulierem, Nequaquam morte moriemini, ſcit enim Deus quod in quocumque die comederitis ex eo, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut dii, ſcientes bonum & malum.*

Objicies, Scriptura innuere videtur, mulierem pellectam fuiſſe ad eſum fructus vetiti ex illius pulcritudine, & ex judicio quod tulit de illius amœnitate; ſic enim loquitur: *Vidit igitur mulier, quod bonum eſſet lignum ad veſcendum, & pulcrum oculis, aſpectuque delectabile, & tulit de fructu illius, & comedit:* atqui primum mulieris peccatum fuit eſus fructus vetiti: ergo prima mulier pellecta, ſeu provocata fuit ad primum peccatum, ex pulcritudine & ſapore vetiti fructus.

Reſp. conc. maj. neg. min. Ratio eſt, quia judicium quod Eva tulit de pulcritudine & ſapore ligni ſcientiæ boni & mali, jam aliud peccatum præceſſerat, vana nimirum complacentia in independentia, quam ei ſerpens hiſce verbis promiſerat: Eritis ſicut dii, ſcientes bonum & malum. *Non temere* (ait Rupertus lib. 3. de Trinitate, cap. 9.) *dictum eſt, vidit mulier, quaſi non eam arborem ante vidiſſet. Et revera nondum eo modo viderat, quia cum hac præſumptione, qua nunc intuita eſt, nondum conſideraverat.*

CONCLUSIO 4. Sola voluntas fuit interna cauſſa primi peccati, in quod primi parentes lapſi ſunt.

Probatur. Triplex tantum fingi poteſt interna peccati cauſſa, ignorantia, concupiſcentia, voluntas: atqui nec ignorantia, nec concupiſcentia, fuerunt cauſſa primi peccati primorum parentum: neque enim (ut fuſe ſuperius probatum eſt) duo illi defectus, duo illa mala, locum in primis parentibus ante peccatum habuerunt.

CAPUT II.

De ſpecie primi peccati, in quod Adamus & Eva lapſi ſunt.

Not. SAncti Patres docent, in una primorum parentum tranſgreſſione plurium ſpecierum peccata reperiri, ſuperbiam nimirum, curioſitatem experiendi virtutem occultam, quam diabolus aſſeruerat fructu vetito contineri; dubium de ſenſu præcepti divini; opinionem, quod tranſgreſſio foret tantum venialis; gulam; inobedientiam; vanam commiſſi peccati excuſationem: quærendum eſt igitur, cujus ex iis ſpeciebus fuerit primum Adami & Evæ peccatum.

CONCLUSIO. Primum Adami & Evæ peccatum fuit peccatum ſuperbiæ.

Probatur 1. Primum Adami & Evæ peccatum fuit independentiæ deſiderium, ſaltem conditionatum; hoc eſt, ſi independentia foret poſſibilis: id enim Adamus & Eva primum deſiderarunt, quod ſerpens hiſce verbis pollicitus fuerat: *Eritis ſicut dii, ſcientes bonum & malum.* Atqui conditionatum illud independentiæ deſiderium, ipſum eſt ſuperbiæ peccatum; eſt enim propriæ excellentiæ inordinatus amor: ergo primum Adami & Evæ peccatum fuit peccatum ſuperbiæ.

Probatur 2. ex Auguſtino, qui in Pſalm. 118. ſic loquitur: *Primi homines per ſerpentem decepti, & dejecti non fuiſſent, niſi pluſquam acceperant, habere, & pluſquam facti fuerant, eſſe voluiſſent.* Libro 2. de Geneſi contra Manichæos cap. 15. in hæc ſerpentis verba, *Scit enim Deus quod in quocumque die comederitis ex eo, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut dii;* ſic idem S. Doctor loquitur: *Hoc eſt ergo quod perſuaſum eſt, ut propriam poteſtatem nimis amarent, & cum Deo eſſe pares vellent . . . . . atque ita quod acceperant amitterent, dum id quod non acceperant, uſurpare voluerunt. Non enim accepit hominis natura, ut per ſuam poteſtatem Deo non regente beata ſit, quia nullo regente per ſuam poteſtatem beatus eſſe ſolus Deus poteſt.* Lib. 8. de Gen. cap. 13. hæc pariter in eumdem ſcopum habet: *Ab homine peccante nihil aliud appetitum eſt, niſi non eſſe ſub dominatione*

Dei,

Digitized by Google

Dei, quando illud admiſſum eſt, in quo, ne admitteretur, ſola deberet juſſio dominantis attendi.

Objicies. Auguſtinus lib. 2. de Geneſi ad litteram, cap. 41. docet, inordinatum uxoris amorem præceſſiſſe Adami inobedientiam; ſic enim loquitur: *Noluit Adam Evam contriſtare, non quidem carnis victus concupiſcentia, quam nondum in membris ſuis ſenſerat, ſed amicali quadam benevolentia, qua plerumque fit, ut offendatur Deus, ne homo ex amico fiat inimicus:* ergo primum Adami peccatum, fuit inordinatus uxoris amor.

Reſp. diſt. ant. Auguſtinus docet, inordinatum uxoris amorem præceſſiſſe externam & apertam inobedientiam, conc. ant. internam & occultam, neg. ant. Inordinatus uxoris amor præceſſit quidem in Adamo externam inobedientiam, hoc eſt, eſum fructus vetiti; id enim teſtantur hæc ipſius Dei ad Adamum verba: *Quia audiſti vocem uxoris tuæ, & comediſti de ligno:* at vero non præceſſit internam inobedientiam in eo poſitam, quod præter ordinem rectum, in ſuæ excellentiæ contemplatione, & in independentiæ deſiderio, mirum in modum delectatus ſit; unde interna averſio a Deo præceſſit in Adamo inordinatum illius amorem in uxorem ſuam: *Niſi autem* (ait Auguſtinus lib. 15. de Civ. Dei, cap. 13.) *ad ſibi placendum aventeretur a ſuperiori immutabili bono, non Dei mandato uxoris propoueret voluntatem.*

Quæres 1. quibus gradibus Eva ceciderit.

Reſp. In Eva præceſſiſſe 1. ſuggeſtionem ſerpentis: *Eritis ſicut dii, ſcientes bonum & malum.* 2. Eva ſerpentis promiſſionem volvit animo, ad eamque ſponte delectata eſt: 3. Appetiit id, in quo præter ordinem rectum ſibi complacuerat, ſimilitudinem nimirum cum Deo, ſi foret poſſibilis; 4. Eam mentis elationem ſubſecuta eſt deceptio: verum enim credidit quod ſerpens promiſerat, ſeu, ſe, ſi fructum ederet, fore ſui juris: *Quomodo* (inquit Auguſtinus lib. 11. de Geneſi ad litteram, cap. 30. his verbis) *Eritis &c. crederet mulier a bona atque utili re divinitus ſe fuiſſe prohibitos, niſi jam ineſſet menti amor ille propriæ poteſtatis, & quædam de ſe ſuperba præſumptio quæ per illam tentationem fuerat convincenda & humilianda?* 5. Mulier conſideravit lignum ſcientiæ boni & mali, viditque bonum ad eſcam & decorum aſpectu. *Et non credens* (ait ibidem Auguſtinus) *poſſe inde ſe mori, arbitror, quod putaverit Deum alicujus ſignificationis cauſſa dixiſſe, Si manducaveritis, morte moriemini, atque adeo ſumpſit de fructu ejus & manducavit;* 6. Porrexit Adamo fructum de quo guſtaverat, *fortaſſis etiam* (ait idem Auguſtinus) *cum verbo ſuaſorio, quod Scriptura tacens, intelligendum reliquit.*

Quæres 2. quibus gradibus Adamus ceciderit?

Reſp. Adamum hiſce gradibus in legis prævaricationem lapſum fuiſſe. 1. Ab Eva audiit ſerpentis promiſſum: *Eritis ſicut dii, ſcientes bonum & malum.* 2. Appetiit eam cum Deo ſimilitudinem, ſaltem conditionate, ſi nimirum foret poſſibilis. 3. Licet non crederet, (ſicut crediderat mulier) ſe per eſum vetiti fructus, tantum bonum conſecuturum eſſe; ex eo tamen deguſtavit, ne contriſtaret uxorem, ratus ſuam inobedientiam non fore mortalem, ſed venialem tantum, ſi ſolo ſtudio indulgendi conjugi ſuæ, Dei præceptum infringeret: ita docet Auguſtinus lib. 14. de Civitate Dei, cap. 11. *Credendum eſt* (inquit) *illum virum ſuæ feminæ . . . . . . non tamquam verum loquenti credidiſſe ſeductum, ſed ſociali neceſſitate paruiſſe. Non enim fruſtra dixit Apoſtolus: Adam non eſt ſeductus, mulier autem ſeducta eſt: niſi quia illa quod ei ſerpens locutus eſt, tamquam verum eſſet, accepit: ille autem ab unico noluit conſortio dirimi, nec in communione peccati . . . Hos autem ſeductos intelligi voluit, qui id quod faciunt, non putant eſſe peccatum, ille autem ſcivit: alioquin quomodo verum erit, Adam non eſt ſeductus? Sed inexpertus divinæ ſeveritatis, in eo falli potuit, ut veniale crederet eſſe commiſſum, ac per hoc in eo quidem, quo mulier ſeducta eſt, non eſt ille ſeductus.* Nonnulli tamen alii Patres contendunt, Adamum in iis omnibus fuiſſe ſeductum, in quibus Eva ſeducta fuerat; Apoſtolum vero in eo ſenſu dicere eum non fuiſſe ſeductum, quod aut primus, aut a ſerpente ſeductus non fuerit: ſed Auguſtini verior eſt ſententia.

CAPUT III.

De gravitate peccati primorum parentum.

CONCLUSIO. Peccatum primorum parentum fuit graviſſimum.

Probatur. Peccati primorum parentum gravitas metienda eſt 1. ex objecto, quod appetierunt, ſcilicet (ut oſtendimus ſupra) appetierunt independentiam, quæ quidem attributum eſt, quod Deo ſoli convenire poteſt.

Metienda eſt 2. ex facilitate præcepti, quod primis parentibus impoſitum eſt: *Hoc itaque* (ait Auguſt. l. 14. de Civitate Dei, cap. 12.) *de uno cibi genere non edendo, ubi aliorum tanta copia ſubjacebat, tam leve præceptum ad obſervandum, tam breve ad memoria retinendum, ubi præſertim nondum voluntati cupiditas reſiſtebat, quod de pœna tranſgreſſionis poſtea ſubſecutum eſt, tanto majore injuſtitia violatum eſt, quanto faciliore poſſet obſervantia cuſtodiri.*

Metien-

Metienda eſt 3. ex bono, quo Adamus fruebatur, & quod per peccatum amiſit: *Quanto enim magis homo fruebatur Deo* (inquit Auguſtinus lib. 21. de Civ. Dei, cap. 12.) *tanto majore impietate dereliquit Deum, & factus eſt malo dignus æterno.*

Metienda eſt 4. ex ſublimi dignitate, ex qua cecidit Adam: *Fruſtra* (ait Auguſtinus Julianum alloquens lib. 6. operis imperfecti, cap. 22.) *peccato Adæ peccata filiorum ejus, quamlibet magna & horrenda, vel æquare, vel etiam præferre conaris: illius quippe natura, quanto magis ſublimior ſtabat, tanto magis graviter cecidit.*

Metienda eſt 5. ex gravitate ſupplicii, quo Deus in Adami peccatum animadvertit: *Pomum* (ait Auguſtinus l. 6. operis imperfecti, cap. 23.) *lege Dei vetitum manducare, leve videretur eſſe peccatum: ſed quanti hoc æſtimaverit qui non poteſt falli, ſatis apparet granditate ſupplicii.* Quodnam vero & quantum ſit ejuſmodi ſupplicium, ſubſequenti capite dicetur.

Metienda eſt 6. ex Dei contemptu, qui in Adami peccato reperitur: ſed placet ea de re Auguſtinum audire: *Quia ergo* (ait S. Doctor l. 14. de Civit. Dei, cap. 15.) *contemptus eſt Deus jubens qui hominem creaverat, qui ad ſuam imaginem eum fecerat, qui ceteris animalibus præpoſuerat, qui in paradiſo conſtituerat, qui rerum omnium copiam ſalutiſque præſtiterat, qui præceptis nec pluribus, nec grandibus, nec difficilibus oneraverat . . . juſta damnatio ſubſecuta eſt, taliſque damnatio, ut homo qui cuſtodiendo mandatum futurus fuerat etiam carne ſpiritalis, fieret etiam mente carnalis.*

Metienda eſt denique 7. ex eo quod variæ criminum ſpecies in Adami prævaricatione contineantur: *Et ſuperbia eſt illic* (verba ſunt Auguſtini, Enchirid. c. 45.) *quia homo in ſua potius eſſe quam in Dei poteſtate dilexit. Et ſacrilegium, quia Deo non credidit. Et homicidium, quia ſemetipſum* (& poſteros) *præcipitavit in mortem. Et fornicatio ſpiritualis, quia integritas mentis humanæ ſerpentina ſuaſione corrupta eſt. Et furtum, quia cibus prohibitus uſurpatus eſt. Et avaritia, quia pluſquam illi ſufficere debuit, appetivit.*

CAPUT IV.

De pœnis peccati primorum parentum.

CONCL. Variæ pœnæ mox ſubſecutæ ſunt peccatum primorum parentum.

Probatur 1. Non ſinit lex æterna, ut vel momentum ſit medium inter culpam & pœnam: ergo pœna mox ſubſecuta eſt peccatum primorum parentum. Antecedens oſtenditur hiſce Auguſtini verbis lib. 3. de libero arbitrio, cap. 15. *Quia nemo ſuperat leges omnipotentis creatoris, non ſinitur anima non reddere debitum . . . aut enim reddit bene utendo quod accepit, aut reddit amittendo quo bene uti noluit. Itaque ſi non reddit faciendo juſtitiam, reddit patiendo miſeriam. . . . Nullo autem temporis intervallo iſta dividuntur, ut quaſi alio tempore non faciat quod debet, & alio patiatur quod debet, ne vel puncto temporis univerſalis pulcritudo turpetur, ut ſit in ea peccati dedecus ſine decore vindictæ.*

Probatur 2. enumeratione pœnarum, quibus Deus ſævit in peccatum primorum parentum.

Prima hujus pœna fuit concupiſcentia carnis adverſus ſpiritum; ſtatim enim poſt peccatum primi parentes inordinatos ſenſerunt concupiſcentiæ motus. *Poſteaquam* (inquit Auguſtinus lib. 13. de Civit. Dei, cap. 13.) *præcepti facta eſt tranſgreſſio, confeſtim gratia deſerente divina, de corporum ſuorum nuditate confuſi ſunt; unde etiam foliis ficulneis, quæ forte a perturbatis prima comperta ſunt, pudenda texerunt, quæ prius eadem membra erant, ſed pudenda non erant. Senſerunt ergo novum motum inobedientis carnis ſuæ, tamquam reciprocam pœnam inobedientiæ ſuæ.*

Altera ejuſdem peccati pœna fuit fuga & elongatio a Deo. Nempe ſcriptum eſt, quod cum primi parentes audiiſſent vocem Dei ambulantis in paradiſo, ſeſe abſconderint a facie Domini: in quem quidem Scripturæ locum Auguſtinus docet 1. probabile eſſe, Deum hominibus ante lapſum ſub humana figura ſolitum fuiſſe apparere: *Satis probabile eſt* (inquit lib. 11. de Gen. ad litt. cap. 34.) *ſolere Deum per creaturam in forma humana primis illis hominibus apparere.* Docet 2. primos parentes parum ſe ſapientes exhibuiſſe, quod ſe a Dei conſpectu abſcondere poſt peccatum tentaverint. Docet 3. in iis tunc contigiſſe, quod in oculis debilibus, qui licet facti ſint, ut luce fruantur, eam tamen ferre nequeunt. *Sicut enim* (ait Serm. 18. de verbis Apoſtoli) *oculus factus ad hanc lucem temporalem videndam, tamen ſi injectum aliquid fuerit, vel irruerit unde turbetur, ſecluditur ab hac luce; & quamvis eum lux ſua præſentia circumfundat, ille tamen avertit, atque abſens eſt; non ſolum autem abſens fit perturbatione ſua a luce præſente, ſed etiam pœnalis illi eſt lux, ad quam videndam factus eſt: ſic & oculus cordis perturbatus atque ſauciatus, avertit ſe a luce juſtitiæ, nec audet eam contemplari, nec valet . . . . Nam & in paradiſo peccavit Adam, & abſcondit ſe a facie Domini. Cum haberet ergo cor ſanum pura conſcientia, gaudebat ad præſentiam Dei: poſtquam peccato oculus ille ſauciatus eſt, cœpit lucem formidare divinam, refugit in tenebras, atque in devia lignorum veritatem fugiens, umbras appetens.*

Ter-

Digitized by Google

Tertia pœna fuit ſervitus ſub libidine ac peccato, immo & ſub regno omnium peccatorum.

Quarta pœna fuit impotentia operandi bonum, niſi intellectus & voluntas medicinali Chriſti gratia ſanarentur.

Quinta pœna fuit amiſſo libertatis ad bonum; unde neceſſe eſt, ut ad bonum operandum voluntas per peccatum mortua, per gratiam actualem aliquod vitæ initium recipiat: *Libero arbitrio* (ait Auguſtinus, Enchiridii c. 3.) *male utens homo, & ſe perdidit & ipſam.*

Sexta pœna fuit ejectio a beatitudine in hujuſce vitæ miſerias. Eam ejectionem Auguſtinus lib. 11. de Gen. ad litt. cap. 40. docet adumbratam fuiſſe per expulſionem e paradiſo.

Septima peccati pœna mors eſt, ſive prima, ſive ſecunda. Prima mors (ait Auguſtinus) animam nolentem pellit e corpore: Secunda mors animam nolentem tenet in corpore; vocabunt enim damnati mortem, & mos fugiet ab eis. Utramque illam mortis ſpeciem Deus primis parentibus, ſi peccarent, comminatus fuerat.

Graves ſunt, fatemur, pœnæ quibus Deus caſtigavit primorum parentum inobedientiam: quam tamen juſte inflictæ ſint, hiſce verbis, quæ claudent tertiam hanc noſtrarum Inſtitutionum partem, declarat Auguſt. lib. 4. de Civ. Dei cap. 15. *Quiſquis hujuſmodi damnationem vel nimiam, vel injuſtam putat, metiri profecto neſcit, quanta fuerit iniquitas in peccando, ubi tanta erat non peccandi facilitas. Sicut enim Abraha non immerito magna obedientia prædicatur, quia ut occideret filium, res difficillima eſt imperata; ita & in paradiſo tanto major inobedientia fuit, quanto id quod præceptum eſt, nullius difficultatis fuit. Et ſicut obedientia ſecundi hominis eo prædicabilior, quo factus eſt obediens uſque ad mortem; ita inobedientia primi hominis eo deteſtabilior, quo factus eſt inobediens uſque ad mortem. Ubi enim magna eſt inobedientiæ pœna propoſita, & res a Creatore facilis imperata; quiſnam ſatis explicet, quantum malum ſit, non obedire in re facili, & tantæ poteſtatis imperio, & tanto terrenti ſupplicio?*



I N-

Digitized by Google

INSTITUTIONES THEOLOGICÆ AD USUM SEMINARIORUM.

PRRS QUARTA,

De Deo Incarnato.

DEI incarnati nomine intelligitur compoſitum reſultans ex unione naturæ divinæ cum humana in perſona Verbi. Actio, per quam illa unio facta eſt, vocatur *Incarnatio*, *Inhumanatio*, ſed frequentius *Incarnatio*. Utitur eo nomine Concilium Nicænum I. in Symbolo, *Et incarnatus eſt*. Utuntur quoque Auguſtinus lib. 10. de Civ. Dei cap. 29. Hieronymus in primum caput Marci, Cyrillus in anathematiſmis adverſus Neſtorium, & deinceps fere omnes alii Patres, quibus adhæſit S. Thomas, cum in ſecundo ſcripto ſuper tertium Sentent. art. 1. ſic incarnationem definiit: *Incarnatio eſt divina perſonæ ad humanam naturam unio.*

Non eo autem ſenſu unio perſonæ Verbi cum humana natura dicitur *Incarnatio*, quod Verbum aſſumpſerit carnem anima deſtitutam, ut nonnulli Ariani docuerunt: aut carentem mente, ſicut Apollinariſtæ blaſphemarunt: ſed quod totum hominem ſibi conjunxerit: ſcilicet in Scripturis, carnis nomine, plerumque, per ſynecdochen, totus homo ſignificatur, ut patet in hiſce verbis Geneſis 6. *Omnis caro corruperat viam ſuam.*

A carne vero potius quam ab anima denominatum eſt iſtud myſterium, 1. quia (ut ait Apoſtolus primæ ad Timotheum tertio) manifeſtatum eſt in carne: unde Leo Magnus Serm. 2. de Nativitate ſic loquitur: *Inviſibilis in ſuis, viſibilis factus eſt in noſtris*. 2. Caro eſt hominis infima pars: ac proinde per nomen *Incarnationis* exprimitur aliquo modo, quantum ſe depreſſerit Verbum per ſui cum homine unionem.

Myſterium quod *Incarnationem* dicimus, Patres Græci nonnunquam appellarunt Œconomiam: *Ne in Theologiam*, ſeu in Deum & in ejus attributa, *intenti* (inquit Baſilius) *OEconomiam*, ſive Incarnationem, *contemnamus*. Nec id mirum eſt; ſcilicet hocce myſterio Deus tamquam ſapiens œconomus & ſibi & nobis conſuluit: ſibi quidem, quod per Verbum incarnatum redimens hominem, ſuæ juſtitiæ jura illæſa ſervaverit: nobis vero, quod infinitam in nos miſericordiam probaver

Explicatis nominibus myſterii, de quo agitur, proponendus eſt ordo diſſertationum, quas hæc noſtrarum Inſtitutionum quarta pars complectetur. In prima dicemus de poſſibilitate Incarnationis, in altera de illius exiſtentia, in tertia de neceſſitate, in quarta de motivo, in quinta de eſſentia, & tandem in ſexta de termino, qui ex Incarnatione reſultat.

DISSERTATIO PRIMA.

De poſſibilitate Incarnationis.

Not. GEntiles aſſerunt, Incarnationem eſſe prorſus impoſſibilem: Judæi poſſibilem fatentur, ſed negant eſſe peractam: Chriſtiani e contra & poſſibilem, & peractam eſſe contendunt. Judæos aggrediemur ſubſequenti diſſertatione, iſtam vero contra Gentiles impendemus; quæremus nimirum 1. utrum Chriſtiani demonſtrare poſſint adverſus Gentiles, Incarnationem eſſe poſſibilem; 2. utrum ſecluſa revelatione, aliqua mens creata ſuſpicari valeat poſſibilitem Incarnationis: 3. utrum ſuppoſita revelatione, exemplis aliquibus poſſit reddi veriſimilis.

QUÆSTIO PRIMA.

Utrum poſſibilitas Incarnationis demonſtrari poſſit adverſus Gentiles.

Not. POſſibilitas rei poteſt demonſtrari duplici argumento, poſitivo nimirum & negativo. Prius petitur ex medio, ex quo certo & evidenter colligitur alicujus rei poſſibilitas; alterum vero, petitur ex medio, ex quo colligitur rem aliquam non eſſe impoſſibilem: Igitur ut Incarnationis poſſibilitas adverſus Gentiles a Chriſtianis demonſtretur, expendendum eſt hic 1. utrum poſſit demonſtrari argumento poſitivo; 2. utrum id ſaltem fieri poſſit argumento negativo.

CONCLUSIO 1. Poſſibilitas Incarnationis non poteſt, ſecluſa revelatione, poſitive contra Gentiles demonſtrari.

Probatur. Id non poteſt, ſecluſa revelatione, poſitive demonſtrari, quod nec a priori, nec a poſteriori cognoſci poteſt: atqui

Digitized by Google

poſſibilitas Incarnationis (ſecluſa revelatione) nec a priori, nec a poſteriori cognoſci poteſt. Non quidem a priori: ſiquidem quod cauſſam non habet, non poteſt a priori demonſtrari; nempe demonſtratio, quam vocant a priori, fit per cauſsam: atqui poſſibilitas Incarnationis non habet in rebus naturalibus cauſsam: ergo, &c. Non poteſt quoque demonſtrari a poſteriori; quia demonſtratio a poſteriori eſt ea, quæ fit per effectus rei quæ demonſtratur: Sed in rebus naturalibus nullus eſt effectus poſſibilitatis Incarnationis, cum ſit ordinis omnino diverſi: ergo demonſtrari non poteſt a poſteriori.

CONCLUSIO 2. Poſſibilitas Incarnationis poteſt (ſecluſa revelatione) adverſus Gentiles negative demonſtrari.

Probatur. Ut poſſibilitas Incarnationis negative demonſtretur, ſatis eſt demonſtrare, Incarnationem non eſſe impoſſibilem: Sed id revera demonſtrari poteſt; ſcilicet demonſtrare Incarnationem non eſse impoſſibilem, eſt oſtendere poſſibilitatem Incarnationis nullam involvere contradictionem: atqui id poteſt oſtendi; nam contradictiones quas Gentiles ex ea' ſequi contendunt, revera non ſunt contradictiones; ut mox patebit ex ſolutione argumentorum quæ a Gentilibus objiciuntur.

Objicies 1. Illud implicat contradictionem, ex quo ſequeretur Deum fore mutabilem; in illa enim ſuppoſitione eſset Deus, & non eſset Deus, cum mutabilitas Deo eſsentialiter repugnet: atqui ex poſſibilitate Incarnationis ſequeretur Deum fore mutabilem; ſiquidem ille foret mutabilis, qui poſset de novo aliquid adquirere: nempe propter eam rationem manus, quæ ex calida fit frigida, revera mutatur: ſed Deus ſuppoſita incarnationis poſſibilitate, poſset de novo aliquid adquirere, videlicet humanam naturam quam antea non haberet: ergo &c.

Reſp. ad 1. conc. maj. neg. min. Ad 2. diſt. maj. ille foret mutabilis, qui poſset de novo aliquid adquirere per receptionem, ſicuti manus cum ex calida fit frigida, conc. maj. per ſui communicationem, neg. maj. Deus, ſuppoſita incarnationis poſſibilitate, non poſset adquirere naturam humanam per receptionem, hoc eſt, eam recipiendo in ſe tamquam in ſubjecto, ſed eam adquireret per ſui collationem, hoc eſt, dando ei ſuum eſse divinum. Igitur, quemadmodum ſol non mutatur interius, cum aerem ſua luce de novo perfundit, eo quod aerem non recipiat in ſe tanquam in ſubjecto, ſed potius ei ſe quodam modo tradat: ita neque Deus, ſuppoſita incarnatione, mutaretur; nec enim adquireret humanam naturam, eam recipiendo in ſe, ſed (ut dictum eſt) per ſuæ divinæ perſonæ communicationem. Vide quæ de unione dicentur inferius.

Inſtabis. Deus per incarnationem adquireret humanam naturam, eam recipiendo in ſe tamquam in ſubjecto; ergo interius ac ſubſtantialiter mutaretur. Probatur ant. Deus revera, in ſuppoſitione, de qua agitur, reciperet aliquid; ſiquidem adquiſitio novæ realis denominationis ſupponit alicujus rei novæ receptionem; nempe nova & realis denominatio non oritur, niſi a forma quæ realiter & de novo in ſubjecto denominato recipiatur; ſic corpus in utero matris de novo, ac realiter denominatur animatum, eo quod aliquid, animam nimirum, de novo recipiat: At ex ſuppoſitione incarnationis, Deus adquireret novam & realem denominationem; quippe ex non unito cum humana natura, denominaretur unitus, ex non homine denominaretur homo: Sed id quod Deus reciperet, non aliud eſset, quam natura humana: ergo &c.

Reſp. ad 1. conc. ant. neg. conſeq. Ad 2. neg. maj. Ad 3. diſt. maj. Adquiſitio novæ ac realis denominationis ſupponit alicujus rei novæ receptionem, vel in ſubjecto, vel in termino denominationis, conc. maj. in ipſo ſubjecto, ſaltem ſemper; neg. maj. Fatendum eſt, quod ex ſuppoſitione incarnationis, Deus novam ac realem denominationem reciperet, ut probat objectio; fatendum eſt iterum, eam denominationem petendam eſse ex nova aliqua forma: ſed negandum eſt, quod ea nova forma reciperetur in natura divina: aſserendum eſt e contra, quod reciperetur in ſola humana natura, cui Deus ſuum eſse perſonale tribueret. Sic Deus in tempore denominatus eſt creator, non quidem per formam, quam ex rebus a ſe creatis de novo receperit, ſed per eſse, ſeu per exiſtentiam, quam eis in tempore contulit.

Objicies 2. Ut incarnatio ſit poſſibilis, neceſse eſt, ut natura humana ſpolietur naturali ſubſiſtentia; propria ſua (ut loquuntur) hypoſtaſi; nempe myſterium incarnationis excludit ab humana natura propriam ejuſdem humanæ naturæ perſonam: definitur enim, unio perſonæ Verbi cum humana natura: atqui humana natura ſpoliari non poteſt naturali ſubſiſtentia; cum, (ſecundum plures philoſophos, etiam Catholicos) ſubſiſtentia realiter a natura non diſtinguatur: ergo &c.

Reſp. ad 1. conc. maj. neg. min. Ad 2. neg. ant. Ratio eſt 1. quia non omnes Catholici philoſophi docent, ſubſiſtentiam eſse realiter idem cum natura, cujus eſt ſubſiſtentia; plures enim reperire eſt, qui contendunt eam realiter a natura diſtingui; at in eorum philoſophorum ſyſtemate, facile patet naturam propria ſua ſubſiſtentia poſse, ſaltem divinitus, ſpoliari. Ratio eſt 2. quia etiam ex ſuppoſitione, quod ſubſiſtentia non diſtin-

gua-

Digitized by Google

guatur realiter a natura, explicari poteſt, qua ratione natura poſſit ea ſpoliari: nimirum in ea ſuppoſitione, ſubſtantia licet aliquid poſitivum non addat naturæ cujus eſt ſubſtantia, addit tamen aliquid negativum, ſeu incommutabilitatem: hoc eſt, ſubſiſtentia eſt ipſamet natura, non quidem abſolute conſiderata, ſed prout dicit negationem communicabilitatis. Verum facile explicatur, quomodo tollatur ea negatio: tollitur enim cum humana natura perſonam Verbi in ſe recipit, quia tunc deſinit eſse ſui juris: ac proinde deſinit habere ſubſtantiam propriam, cum deſinat habere illius effectum, in eo poſitum, quod efficiat, ut natura, quam efficit, proprii ſit juris, non autem alieni.

Objicies 3. Implicat contradictionem Deum eſse mortalem ſimul & immortalem; Deum eſse aut animæ, aut corporis humani virtutem; unam numero perſonam habere operationes diverſæ ſpeciei. Atqui ea omnia ſequuntur ex poſſibilitate incarnationis: Nam 1. Deus, in ea ſuppoſitione, eſset Deus & homo ſimul, ac proinde mortalis & immortalis. 2. Eſset unitus animæ & humano corpori non ſub ratione formæ; quia forma, ex ſe, dicit compartem, ac proinde & imperfectionem: ergo eſset per modum virtutis tranſeuntis; quod eſt abſurdum. 3. Duæ eſsent in Deo incarnato naturæ differentes ſpecie: ergo & operationes quæ ſpecie different.

Reſp. ad 1. diſt. ant. Implicat Deum eſse mortalem & immortalem ſub eodem reſpectu, conc. ant. ſub diverſo reſpectu, neg. ant. Deus incarnatus, ſub uno reſpectu, ſeu ratione naturæ divinæ, eſset immortalis, & ſub altero, nimirum ratione humanæ naturæ, foret mortalis: at compoſitum aliquod eſse mortale ſub uno reſpectu, & immortale ſub alio, non ſunt contradictoria, quia contradictoria debent eſse de eodem ſecundum idem.

Reſp. ad 2. dari medium inter eſse in alio per modum formæ, aut per modum virtutis, nimirum eſse per modum termini: hoc modo, non autem duobus aliis, Deus ex ſuppoſitione quod incarnatio ſit poſſibilis, eſset in humana natura: ſiquidem eſset in ea per modum immeationis, aut aſsumptionis ad ſeipſum: ea autem immeatio, ea aſsumptio efficiunt, ne natura humana ſit ſui juris, ac proinde ne propriam perſonam habeat; quotieſcumque enim inferior natura accedit ad ſuperiorem, quoties ſuperior aſsumit inferiorem, toties inferior fit juris naturæ ſuperioris.

Reſp. ad 3. conc. ant. neg. conſeq. Ratio eſt, quia licet una & eadem perſona, quæ ſimul non eſt in diverſis naturis, non poſſit habere operationes ſpecie diverſas, poteſt tamen eas habere ſi in diverſis naturis exiſtat: ſic quamvis ſit unicus truncus in arbore, diverſos tamen ſpecie fructus producit pro diverſitate ramorum, qui illi trunco inſerti fuerint. Hincque ſequitur non fore abſurdum, quod ex ſuppoſitione incarnationis, eidem perſonæ operationes diverſæ tribuerentur.

Objicies 4. Si incarnatio eſſet poſſibilis, Deus conciperetur in potentia ad unionem cum humana natura; ſiquidem myſterium incarnationis in ea unione propoſitum eſt: atqui Deus concipi non poteſt in potentia ad unionem cum humana natura; cum enim Deus ſit actus purus, in eo nulla poteſt concipi potentia: ergo &c.

Reſp. ad 1. neg. min. Ad 2. diſt. an. In Deo concipi non poteſt potentia paſſiva, conc. ant. potentia activa, neg. ant. Prior repugnat actui puro, quia ſupponit ſubjectum non eſſe infinite perfectum; ſupponit enim illud non habere perfectionem, ad quam eſt in potentia; e contra poſterior arguit perfectionem, quia dicit infinitam virtutem aut ratione cauſsæ efficientis reſpectu effectuum quos poteſt operari, aut reſpectu terminorum quorum vices ſupplere poteſt.

Objicies 5. quod ſuperat humanæ mentis captum, non eſt poſſibile: ſed incarnatio eum revera ſuperat: ergo eſt impoſſibilis. Ita Sociniani ratiocinantur.

Reſp. neg. maj. Scilicet ipſa ratione docemur, Deum, cum ſit infinitæ virtutis, multo plura poſse, quam quæ mens creata, utpote finita, comprehendere valeat: *Fateamur* (ait Auguſtinus epiſt. ad Voluſianum, de hocce agens myſterio) *Deum aliquid poſſe, quod nos fateamur inveſtigare non poſſe.*

QUÆSTIO II.

Utrum mens creata poſſit ſuſpicari, Incarnationem eſſe poſſibilem.

CONCL. 1. Nulla mens creata poteſt (ſecluſa revelatione) ſuſpicari poſsibilitatem incarnationis.

Probatur. Nulla mens creata poteſt (ſecluſa revelatione) ſuſpicari poſſibilitatem rei, quæ tum ratione ſubſtantiæ, tum ratione modi, eſt omnino ſupernaturalis: ſcilicet mens creata nullam habet proportionem cum ejuſmodi re: atqui poſſibilitas incarnationis eſt omnino ſupernaturalis, tum ratione ſubſtantiæ, tum ratione modi; eſt enim unio finiti cum infinito, eſt perſonalis unionis modus; ſed unio finiti cum infinito, perſonalis unionis modus, ſunt omnino ſupernaturales, ſeu viribus naturæ fieri minime poſſunt: nihil enim inter opera Dei incarnatione majus excogitari poteſt: unde per antonomaſiam *Opus Dei* in Scripturis appellatur.

Confirmatur argumentum. Illud mens creata non poteſt (ſecluſa revelatione) ſuſpicari, quod ſecluſa revelatione, a mundi exordio ad Chriſti tempora in nullius hominis mentem venit: atqui poſſibilitas incarnationis (ſecluſa revelatione) in nullius hominis mentem venit; unde Apoſtolus hocce myſterium vocat myſterium abſconditum a ſæculis in Deo.

Objicies 1. Angeli (ſecluſa revelatione) ſuſpicari potuerunt, humanam naturam poſſe aſſumi a Verbo: ergo mens creata (ſecluſa revelatione) poteſt ſuſpicari poſſibilitatem incarnationis. Probatur ant. Illi potuerunt ſuſpicari, humanam naturam poſſe aſſumi a Verbo, qui comprehendunt humanam naturam; ſcilicet comprehendere rem aliquam, eſt eam cognoſcere non tantum ſecundum ſubſtantiam, ſed etiam ſecundum omnes modos, quibus poteſt exiſtere; ac proinde eſt cognoſcere, naturam poſſe ſubſiſtere per ſubſiſtentiam Verbi, ſi ejuſmodi ſubſiſtendi modus ſit poſſibilis; atqui Angeli, ſecluſa revelatione, comprehendunt humanam naturam: ſiquidem (ut docent Theologi in tractatu de Angelis) Angeli & ſe ipſos, & naturas ſibi inferiores naturaliter comprehendunt: ergo Angeli, ſecluſa revelatione, ſuſpicari potuerunt poſſibilitatem incarnationis.

Reſp. ad 1. neg. ant. Ad 2. neg. maj. Ad 3. diſt. ant. Comprehendere rem aliquam, eſt eam cognoſcere ſecundum modos omnes naturales, quibus poteſt ſubſiſtere, conc. ant. ſecundum modos ſupernaturales & obedientiales, neg. ant. Ratio eſt, quia ſi Angelus poſſet naturaliter cognoſcere modos omnes obedientiales (ut loquuntur) quibus humana natura poteſt exiſtere, comprehenderet ipſam divinam omnipotentiam: ſiquidem divinam omnipotentiam comprehendere, non eſt aliud, quam cognoſcere ea omnia quæ Deus poteſt in creaturis operari. Cum ergo modus ſubſiſtendi in Verbo non ſit modus humanæ naturæ connaturalis, ſed ſupernaturalis & obedientialis, ex eo quod Angelus humanam naturam comprehendat, non ſequitur, eum poſſe, ſecluſa revelatione, ſuſpicari poſſibilitatem incarnationis.

Objicies 2. Angelus poteſt, ſecluſa revelatione, id ſuſpicari, quod non involvit contradictionem: atqui poſſibilitas incarnationis non involvit contradictionem, ut adverſus philoſophos Gentiles probant theologi Chriſtiani: ergo, &c.

Reſp. diſt. maj. Si ſit ordinis naturalis, conc. maj. ſi ſit ordinis ſupernaturalis, neg. maj. Ratio eſt 1. quia naturalis facultas intelligendi non habet proportionem cum iis quæ ſunt alterius & ſupernaturalis ordinis. Ratio eſt 2. quia alioquin (ut jam obſervatum eſt) Angelus poſſet Dei omnipotentiam comprehendere; nempe cognoſceret ea omnia, cujuſcumque ſint generis, ad quæ Dei omnipotentia ſe ſe poteſt extendere.

Inſtabis. Angelus cognoſcit naturaliter, Deum eſſe omnipotentem: ergo etiam naturaliter cognoſcit ea omnia eſſe poſſibilia, quæ non involvunt contradictionem.

Reſp. conc. ant. diſt. conſeq. Cognoſcit indeterminate & confuſe, conc. conſeq. cognoſcit determinate & diſtincte, neg. conſeq. hoc eſt, quamvis Angelus naturaliter cognoſcat indeterminate & confuſe, Deum poſse ea omnia quæ non involvunt contradictionem, non cognoſcit tamen determinate & diſtincte, quænam ſint ea quæ contradictionem non involvunt.

Objicies 3. Angeli, ſecluſa revelatione, cognoſcunt humanam naturam poſse ſpoliari propria ſubſiſtentia; nempe cognoſcunt prius poſſe eſſe ſine poſteriori, ut eſt ſubſiſtentia reſpectu naturæ: atqui cognoſcere humanam naturam poſse ſpoliari propria ſubſiſtentia, eſt cognoſcere poſſibilitatem incarnationis: ſiquidem poſse cognoſcere naturam humanam poſse ſpoliari propria ſubſtantia, eſt cognoſcere eam poſse ſubſiſtere per alienam ſubſiſtentiam; ac proinde per ſubſiſtentiam Verbi; cum naturaliter cognoſci poſſit, ſubſiſtentiam Verbi id omne poſse reſpectu alicujus naturæ creatæ, quod aliena ſubſiſtentia quæ creata eſt: ergo &c.

Reſp. 1. neg. ant. Ratio 1. eſt, quia nullum eſt in naturalibus exemplum quo conſtet, naturam creatam ſpoliari poſse ſubſiſtentia ſibi propria. 2. Natura humana eſt quidem indifferens ad extrinſecos quoſdam exiſtendi modos, cujuſmodi ſunt ceræ reſpectu variæ figuræ, in quas cera poteſt deſinere; at vero natura non eſt indifferens, ſed intrinſece ac neceſsario determinata ad propriam ſubſiſtentiam.

Reſp. 2. Dato quod Angelus poſſit ſuſpicari naturam humanam poſse ſpoliari propria ſubſiſtentia, non ſequitur tamen eum poſse ſuſpicari, quod poſſit ſubſiſtere per ſubſiſtentiam Verbi, quia ſumma eſt inter naturam humanam & Verbi ſubſiſtentiam diſproportio.

Objicies 4. Ab eo, ſecluſa revelatione, cognoſci poteſt incarnationem eſse poſſibilem, a quo ſolvi poſsunt argumenta quæ contra illius poſſibilitatem moveri poſsunt: atqui a mente creata ſolvi poſſunt argumenta, quæ moveri poſsunt contra poſſibilitatem incarnationis: ergo &c.

Reſp. conc. maj. diſt. min. Atqui a mente creata ſolvi poſſunt argumenta quæ contra poſſibilitatem incarnationis moveri poſsunt, ſi ipſa incarnatio prius venerit in mentem, conc. min. ſi prius non venerit in mentem, neg. min. Ut quis ſolvat argumenta de quibus agitur, neceſse eſt, ut incarnationis idea prius in illius mentem venerit: at venire

non

Digitized by Google

non poteſt, ſecluſa revelatione; ac proinde nec ſine ipſa cognoſci.

Objicies 5. Mens creata, ſecluſa revelatione, poteſt ſuſpicari poſſibilitatem rei quæ eſt evidenter credibilis: atqui poſſibilitas incarnationis eſt evidenter credibilis: ergo &c.

Reſp. neg. maj. Ratio diſparitatis eſt, quia evidentia credibilitatis ſumitur ex extrinſecis myſterii circumſtantiis; poſſibilitas vero ex cauſſis intrinſecis: illæ patent omnium oculis; iſtæ vero latent omnino naturalem creatæ mentis cognitionem, cum ſint ſupernaturalis ordinis.

CONCL. 1. Suppoſita revelatione, mens creata poteſt aliquibus exemplis reddere veriſimilem poſſibilitatem incarnationis.

Probatur. Reddere veriſimilem incarnationis poſſibilitatem, eſt aliquibus exemplis minuere difficultates, quæ circa illius poſſibilitatem occurrunt: atqui mens creata, ſuppoſita revelatione, poteſt aliquibus exemplis minuere difficultates quæ circa incarnationis poſſibilitatem occurrunt. Nam eæ difficultates ſunt 1. quod videatur fieri non poſſe, ut duæ naturæ per unicum ſuppoſitum terminentur, ſeu ut ſint unius, ejuſdemque perſonæ: 2. quod duæ naturæ, divina & humana quæ infinite a ſe invicem diſtant, ſecum tamen perfectiſſime uniantur: 3. quod per idiomatum communicationem, ea, quæ Deo conveniunt, humanæ naturæ tribuantur, & viciſſim quæ humanæ naturæ, de Deo prædicentur. Atqui difficultates illæ exemplis ex revelatione petitis minuuntur: ergo &c.

Et ſane 1. in SS. Trinitate, eadem & indiviſa natura reperitur in tribus perſonis realiter a ſe invicem diſtinctis: verum non magis repugnat duas naturas exiſtere in una perſona, quam unam naturam in tribus perſonis. 2. In homine anima quæ omnino ſpiritualis eſt, unita cum corpore materiali, unum cum eo hominem conſtituit; ac proinde nihil impedit, quin per ſummam Dei potentiam ea quæ a ſe ſumme diſtant, ſibi invicem intime conjungantur. Tandem 3. licet corpus & anima diverſi ſint generis, tamen propter unionem quam habent in homine, patiuntur idiomatum communicationem: ſic de homine dicitur quod ſit mortalis, quamvis ille defectus ipſi ſecundum corpus tantum conveniat: ergo a pari nihil obſtat, quin, ſuppoſita incarnatione, ea quæ Deo conveniunt, humanitati, prout ſubſiſtens eſt in verbo, tribuantur.

DISSERTATIO SECUNDA.

De Exiſtentia Incarnationis.

Not. GEntiles negant, revera peractum eſſe myſterium incarnationis: id quoque inficiantur Judæi: hoc eſt aſſerunt Meſſiam in Lege promiſſum nondum veniſſe. Neceſſe eſt igitur, ut hic quæramus 1. utrum incarnationis exiſtentia poſſit contra gentiles demonſtrari; 2. an contra Judæos; 3. utrum debito tempore peracta ſit; 4. utrum eam Angeli ante Chriſti mortem cognoverint.

QUÆSTIO PRIMA.

Utrum Incarnationis exiſtentia demonſtretur contra gentiles.

CONCL. INcarnationis exiſtentia poteſt adverſus gentiles demonſtrari.

Probatur. Illud poteſt demonſtrari, in cujus teſtimonium vera miracula patrata fuerunt: nempe cum miracula ſuperent naturæ vires, neceſſe eſt, ut ſint a Deo ſolo; Deus autem vera miracula patrare non poteſt in teſtimonium rei falſæ; cum enim ſit infinite bonus, neminem poteſt in errorem inducere; cum ſit infinite ſapiens, ipſe falli minime poteſt; ac proinde ſi vera miracula patrata ſint in confirmationem exiſtentiæ incarnationis, neceſſario ſequitur, incarnationem eſſe peractam, hoc eſt, exiſtere myſterium incarnationis. Atqui vera miracula patrata fuerunt in teſtimonium exiſtentiæ incarnationis; ſiquidem ea miracula vere patrata fuerunt in teſtimonium incarnationis, quæ ob id patrata narrantur in libris, qui ſunt auctoritatis divinæ: ii nimirum libri falſum pro vero referre non poſſunt: Sed miracula de quibus agitur, narrantur in libris, qui ſunt auctoritatis divinæ; ſcilicet narrantur in Scripturis Novi Teſtamenti, quas harum Inſtitutionum tom. 1. agentes de libris canonicis, demonſtravimus eſſe divinæ auctoritatis.

Probatur 2. Fides de incarnationis myſterio, paucis poſt Chriſti mortem ſæculis, totum pervaſit orbem: ex omni quippe tribu, lingua & populo innumeri homines cujuſcumque ætatis, gradus, ſectæ, religioni Chriſtianæ, quæ incarnationis exiſtentiam profitetur, dederunt nomen: ergo myſterium incarnationis vere peractum eſt, vere exiſtit; ſiquidem fieri non poteſt, ut myſterium quod non eſt verum, ſubjiciat ſibi omnium gentium, omniumque conditionum innumeros homines, præſertim ſi rationi in ſpeciem repugnet, ſi abſque armis ac eloquentia perſuadeatur: ſi non a plebe modo, ſed etiam a ſapientioribus extorqueat aſſenſum; ſi diſſeminetur a rudibus & imperitis hominibus, quibus nulla propter id honoris aut divitiarum ſpes affulgeat, immo immineat mors certiſſima; ſi vulgatum imperatores potentiſſimi mox totis viribus extinguere conentur, enſe animadvertendo tum in concionatores, tum in credentes. Neminem, qui præjudiciis liber fuerit, reperire eſt,

Digitized by Google

qui non judicet, myſterium, cui ea omnia conveniunt, ſuam veritatem, vim, fecunditatem, ac propagationem Deo ſoli debere; proindeque myſterium eſſe certiſſimum. Atqui hujuſmodi eſt fides incarnationis, ſeu, eo quo dictum eſt modo, mortalium ubique terrarum mentes pervaſit: ea ratione homines ſubjecit ſibi, quamvis ſit myſterium creditu difficillimum, ac in ſpecie rationi naturali repugnet: ergo myſterium eſt, quod non eſt fictitium; ſed myſterium, quod certo ac vere peractum eſt.

Confirmatur argumentum ex comparatione fidei de Incarnatione cum antiquis Philoſophorum ſectis. Eæ vero ſectæ pauciſſimos homines addixerunt ſibi, quamvis ſenſibus plerumque faverent, licet præ ſe ferrent ſpeciem veri, etſi a viris diſertiſſimis evulgarentur, & quantumcumque a ſæculi principibus foverentur. E contra fides de Incarnatione abſque illis adminiculis totum (ut mox obſervatum eſt) orbem ſibi ſubjecit: atqui ideo id factum eſt, quod verum ſit illius fidei objectum, hoc eſt, certum ſit Incarnationis myſterium: philoſophorum vero doctrina falſa fuerit, & incerta: ergo &c.

Nec obſtat, quod de ultimo fine vera eſſet Platonicorum doctrina: ſummum enim bonum in ipſius veritatis contemplatione conſtituebant, docebantque, animum, ut veritatem contempletur, liberum eſſe debere ab amore rerum fluxæ ac labentis naturæ. Non obſtat (inquam) ſiquidem, licet illi philoſophi verum in aliquibus dicerent, optimaque in aliquibus traderent morum principia; pauciſſimos tamen habuerunt diſcipulos: nempe non homo purus, ſed ſolus Deus incarnatus potuit ſibi, ſuæque doctrinæ ſubjicere omnes omnium hominum animos: *Cur igitur* (ait Auguſtinus Epiſt. 56.) *tanta ſit caciter mentium per ingluviem peccatorum, amoremque carnis, ut etiam iſta ſententiarum portenta* (loquitur de Epicureorum, aliorumque ſimilium, circa ſummum bonum & virtutis exercitium, doctrina) *otio Doctorum diſputando conterere potuerint, dubitabis tu Dioſcore, vel quiſquam vigilanti ingenio præditus, ullo modo ad ſequendam veritatem melius conſuli humano generi potuiſſe, quam ut homo ab ipſa veritate ſuſceptus ineffabiliter atque mirabiliter, & ipſius in terris perſonam gerens, recta præcipiendo, & divina faciendo, ſalubriter credi perſuaderet, quod nondum prudenter poſſet intelligi? Hujus nos gloriæ ſervimus, huic te immobiliter atque conſtanter credere hortamur, per quem factum eſt, ut non pauci, ſed populi etiam qui non poſſunt iſta dijudicare ratione, fide credant, donec ſalutaribus præceptis adminiculati, evadant ab his perplexitatibus in auras puriſſimæ, atque ſinceriſſimæ veritatis.*

QUÆSTIO II.

Utrum exiſtentia Incarnationis poſſit adverſus Judæos demonſtrari.

Not. 1. UT a Chriſtianis adverſus Judæos demonſtretur Incarnationis exiſtentia, oſtendant oportet 1. Meſſiam in Lege promiſſum veniſſe: Meſſiam etenim Deum ſimul & hominem eſſe, ſeu Verbum Incarnatum, ſupponimus ex dicendis inferius. Oſtendant oportet 2. illum Meſſiam eſſe JESUM NAZARENUM, qui, Pontio Pilato Præſide, ad Judæorum poſtulationem Jeroſolymis actus eſt in crucem.

Not. 2. Veniſſe Meſſiam Lege promiſſum variis argumentis Theologi contra Judæos demonſtrant. Nos hic tria tantum expendemus, videlicet Prophetiam Jacob Geneſis 49. Prophetiam alteram Danielis 2. tertiam denique Danielis 9.

Not. 3. Ut oſtendatur, Jeſum Nazarenum, qui, Pontio Pilato in Judæa pro Romanis Præſide, actus eſt in crucem, eſſe Meſſiam Lege promiſſum, unum requiritur, nempe ut probetur in Jeſu Nazareno completas fuiſſe prophetias, quæ de Meſſia in Veteri Teſtamento leguntur.

CAPUT PRIMUM.

De Prophetia Jacob Geneſis 49.

Not. 1. PRophetia Jacob quæ Geneſis 49. legitur, ſic habet: *Juda, te laudabunt fratres tui: manus tua in cervicibus inimicorum tuorum: adorabunt te filii patris tui. Catulus leonis Juda: ad prædam, fili mi, aſcendiſti: requieſcens accubuiſti ut leo, & quaſi leæna: quis ſuſcitabit eum? Non auferetur ſceptrum de Juda, & dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus eſt, & ipſe erit expectatio gentium; ligans ad vineam pullum ſuum, & ad vitem, o fili mi, aſinam ſuam. Lavabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine uvæ pallium ſuum. Pulcriores oculi ejus vino, & dentes ejus lacte candidiores.*

Not. 2. Ut in ea Prophetia nihil obſcuri remaneat, hic tria præſtanda ſunt: 1. tradendus eſt germanus illius ſenſus, tum literalis, tum myſticus: 2. Adverſus Judæos oſtendendum eſt, recte ex ea prophetia concludi, jampridem veniſſe Meſſiam: 3. Exponendum eſt, qua ratione Prophetiæ verba cum eventu cohæreant.

Digitized by Google

ARTICULUS I.

Quis ſit Prophetiæ ſenſus.

CONCL. 1. PRophetia Jacob, Geneſis 49. non ad Judæ perſonam, ſed ad tribum, cujus fuit caput, præcipue ſpectat.

Probatur. Quæ continentur in prophetia Jacob, ad hæc capita reducuntur. Primo, Jacob Judæ pollicetur excellentiam laudis & honoris: *Juda laudabunt te fratres tui . . . . Adorabunt te filii patris tui*. Pollicetur 2. ſingularem fortitudinem: *Manus tua in cervicibus inimicorum tuorum*. Pollicetur 3. imperium atque principatum uſque ad adventum Meſſiæ: *Non auferetur ſceptrum de Juda, & dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus eſt*. Pollicetur 4. incredibilem bonorum temporalium copiam: *Lavabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine uvæ pallium ſuum*. Atqui nullum ex iis capitibus convenit perſonæ Judæ: nec enim docet nos hiſtoria ſacra, Judæ perſonam præ ceteris filiis Jacob ejuſmodi privilegiis potitam fuiſſe: immo Joſephus Judam in iis omnibus ſuperavit: ergo quæ continentur in prophetia Jacob, non ipſius Judæ perſonam, ſed tribum, cujus fuit caput, reſpiciunt.

CONCL. 2. Prophetiæ Jacob poteſt aſſignari germanus ſenſus litteralis.

Probatur afferendo literalem expoſitionem ſingulorum terminorum, ex quibus conſtat prophetia, de qua eſt hic quæſtio. *Juda, te laudabunt fratres tui*: vox hæc *Juda*, hebraice idem eſt ac *Laus*; unde hic eſt ſenſus illorum verborum: Merito vocaris laus; te enim futuro tempore laudabunt fratres tui, & ex nomine tuo Judæi vocabuntur: ut poſt captivitatem Babyl. contigit.

Manus tua in cervicibus inimicorum tuorum, ad eos vincendos, ac tibi ſubigendos. Eſt enim periphraſis perfecti victoris, quo ſenſu Joſue 10. Hebræi jubentur ponere pedes ſuper colla regum: id de Judæ tribu merito fuiſſe prænuntiatum, docuit eventus, ſcilicet numeroſiſſima, & fortiſſima, maximaque bella ſub David & ceteris regibus feliciter geſſit.

Catulus leonis Juda, id eſt, inſtar catuli leonis erit; qui quidem ſicut fortiſſimus eſt, & ad nullius pavet occurſum; ita & Judas, de quo hæc leguntur lib. 1. Paralipom. cap. 5. *Judas erat fortiſſimus inter fratres ſuos: de ſtirpe ejus principes generati ſunt*. Per catulum vero peculiariter ſignificatur robur, quo tribus Juda præ ceteris enituit in ſuis initiis, tum ſub Moyſe; ſub eo nimirum ante alias auſa eſt, perſequentibus Ægyptiis, ingredi mare rubrum; tum etiam ſub Joſue & judicibus; Iſraelitis enim Dominum interrogantibus Jud. 1. quis futurus eſſet dux belli, reſponſum fuit, *Judas aſcendet*. Davidi præ ceteris Judæ poſteris convenit nomen Catuli Leonis: ſiquidem cum adhuc eſſet adoleſcens, cum leonibus & urſis pugnavit, devicitque Goliath Hebræorum terrorem.

Ad prædam, fili mi, aſcendiſti. Præteritum (ut plerumque fit in prophetis) pro futuro ponitur, id eſt, aſcendens ad prædam, ut ſolet victor hoſtibus ſuperatis. Poſita eſt vox, *Aſcendiſti*, ut ſignificetur tantam fore tribus Judæ fortitudinem, ut potius ad prædam, quam ad prælium aſcenſurus ſit. Præterea per eadem verba, *Ad prædam, &c.* deſignatur ſecundus regni Judaici ſtatus ſub Davide, qui pluribus victoriis ac præliis clarus fuit. *Requieſcens accubuiſti*, hoc eſt, accumbes, *Ut Leo*, ut ſcilicet parta præliis præda quiete fruaris, ita ut nemo eam a te, utpote fortiſſimo, auferre valeat. *Quis ſuſcitabit eum?* id eſt, quis audebit eum bello laceſſere, ac eum præda fruentem turbare.

Non auferetur ſceptrum, id eſt, principatus, cujus inſigne ſceptrum eſt, *De Juda*, hoc eſt, aut de tribu Judæ (ut nonnulli exponunt) aut de gente Judaica (ut placet aliis). *Et dux*, ſeu Princeps qui leges ferendo Judæis imperet, *de femore ejus*, qui ſcilicet natus ſit aut ex poſteris Judæ, aut ſaltem de gente Judaica, *donec veniat qui mittendus eſt*, hoc eſt, uſque ad adventum Meſſiæ, ſeu Chriſti, quem Deus primo pollicitus eſt Geneſis 3. *Inimicitias ponam inter ſemen tuum, & ſemen mulieris, & ipſa*, per Chriſtum qui ex ea naſciturus eſt, *conteret caput tuum*. Additur: *Et ipſe erit*, in ſecundo adventu, *expectatio gentium*, quæ primum illius adventum crediderint, *aut ipſe*, etiam in adventu primo, *erit*, metaphorice, *expectatio*, ſeu res neceſſaria, *gentium*, etiam quæ nondum crediderint.

Ligans ad vineam pullum ſuum, & ad vitem aſinam ſuam. His verbis & aliis proxime ſequentibus, (ait Pererius) Jacob prædicit fertilitatem regionis, quæ in diviſione terræ Chanaan ſorte obventura erat tribui Judæ. Ejuſmodi vero fertilitatis duo proferuntur argumenta: primo quidem, quod tam grandes habitura eſſet vites, eaſque uvis adeo onuſtas, ut poſſet aſinus ad unam vitem alligari, & uvis ex ea productis onerari; cui rei fidem facit, quod prodidit Moſes in libro Numerorum, c. 13. Deinde ſignificat tantam vini abundantiam, ut non modo ſufficiat ad potum, ſed etiam (quod quidem hyperbolice ſumendum eſt) ſuperſit ad lavandas veſtes.

Pulcriores ſunt oculi ejus vino, & dentes ejus lacte candidiores. Hoc eſt, in regione, quæ obveniet Judæ, tanta erit vini lactiſque copia, ut in incolarum tum oculis tum dentibus conſpicienda ſit: nempe præ frequente vini epotatione, rubicundiores erunt

Digitized by Google

incolarum oculi, ſicut prælactis, quo paſcentur, abundantia, dentes eorum ipſius lactis candorem referent.

CONCL. 3. Poteſt aſſignari myſticus ſenſus prophetiæ Jacob.

Probatur proponendo myſticum ſenſum, qui ſingulis prophetiæ terminis continetur. *Juda*, hoc eſt, Chriſte, qui de tribu Juda oriundus es, *te laudabunt fratres tui*, Apoſtoli nimirum & omnes electi, quos non dedignaberis vocare fratrum nomine. *Manus tua in cervicibus inimicorum tuorum*, id eſt, ſubjicies tibi mundum, dæmonem & omnes qui tibi futuri ſunt adverſarii. *Adorabunt te filii patris tui:* quod quidem his aliis terminis ad Philippenſes 2. Paulus expreſſit; *Ut in nomine ejus omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum*. Idem etiam Pſ. 109. prædicitur, *Catulus leonis Juda*, quia (inquit Hilarius) ſicut leonis catulus eſt conſubſtantialis ei a quo natus eſt, ita & Chriſtus Patri ſecundum perſonam; eſt enim Deus de Deo, lumen de lumine.

Ad prædam, fili mi, aſcendiſti: nimirum Chriſtus morte, quam in cruce paſſus eſt, multos deprædatus eſt, eripuitque de faucibus diaboli. *Requieſcens*, per mortem, quando inclinato capite, tradidit ſpiritum; *accubuiſti*, per ſepulturam; *ut leo*, quia ipſa morte victus non es, ſed viciſti ut leo; nempe (ut exponit Auguſtin.) ſicut leo terror eſt omnibus dum vigilat, & ſecurus dum dormit; ita Chriſtus per confidentiam & ſecuritatem dormivit intrepidus. *Quis ſuſcitabit eum?* hoc eſt, nullus hominum Chriſtum ſuſcitabit a mortuis, ſed ipſe ſe ipſum ſuſcitabit, ea ferme ratione, ea facilitate, qua quis e ſomno ſurgit.

Non auferetur ſceptrum de Juda; hoc eſt, Eccleſia, quæ propria eſt Chriſti tribus, utpote ex eo orta, ejuſque ſanguine in cruce fuſo prognata, nuſquam deficiet: *Et dux de femore ejus;* ſummus nimirum Pontifex aliique paſtores, myſticum Chriſti corpus regent ac paſcent, *donec veniat qui mittendus eſt*, uſque ad Chriſti adventum in gloria. *Ligans ad vineam pullum ſuum, & ad vitem aſinam ſuam*. Pullus (ait Pererius) ſignificat populum Gentilem, aſinæ Judaicum; vitis eſt ipſe Chriſtus; vinea, Eccleſia quæ ex Gentibus & Judæis congregata eſt. Duplex autem eſt ligamen fidelium, unum ad vitem, id eſt, cum Chriſto, per fidem, ſpem, & caritatem; alterum ad vineam, id eſt, cum Eccleſia, per unitatem, pacem, & concordiam. Prius ligamen ab hæreticis ſolvitur, poſterius a ſchiſmaticis. *Lavabit in vino*, quod quidem non aliud eſt, quam Chriſti ſanguis, *ſtolam ſuam*, id eſt Eccleſiam quæ Chriſti indumentum eſt.

Pulcriores ſunt oculi ejus vino. Per oculos intelligi poſſunt Prophetæ & Apoſtoli: nam ſicut oculi in ſuperiori corporis parte collocati, illud regunt ac moderantur; ita Prophetæ & Apoſtoli ad Eccleſiæ thronos evecti ſunt, ut illam regerent, ac moderarentur. Cum autem in vino tria ſint, color, ſapor, vis: ita etiam tria præ ceteris eluxerunt in Prophetis & Apoſtolis, nimirum ſanctitas exterioris vitæ, virtutum interiorum ſapor, vis ac efficacia prædicationis.

Dentes ejus lacte candidiores. Dentes de quibus ſanctus Propheta loquitur, ſunt Eccleſiæ Chriſtianæ paſtores: nempe paſtores ſpiritualem cibum atterunt & comminuunt, ut facilius in cordis veluti ſtomacho, a fidelibus digeratur. Mordent quoque, eos nimirum arguendo, qui ſive fidem labefactare, ſive mores corrumpere, ſive diſciplinam verbis aut facto, infirmare auſi fuerint, juxta illud 2. ad Timoth. 4. *Prædica verbum, inſta opportune, importune, argue, obſecra, increpa &c.*

ARTICULUS II.

Utrum ex Prophetia Jacob contra Judæos demonſtretur, Meſſiam veniſſe.

Not. JUdæi qui poſt adventum Chriſti ſcripſerunt, varias commenti ſunt prophetiæ, de qua agitur, interpretationes. Nonnulli contendunt, vocem Hebræam *Schevet*, quam Latinus interpres vertit *Sceptrum*, ſive *Virgam*, hoc loco non ſignificare virgam dominationis, ſed virgam tribulationis, & tyrannicæ oppreſſionis; ita ut ſenſus ſit: *Non recedet a tribu Juda vexatio & oppreſſio, quoad veniat Meſſias*. Alii aſſeruerunt, non aliud Prophetia ſignificari, quam quod poſt adventum Meſſiæ, ſceptrum quod Meſſias tribui Judæ reſtituet, ab ea deinceps nuſquam auferendum ſit. Docuerunt alii, verbum illud, *Siloh*, pro quo Latinus interpres poſuit, *Qui mittendus eſt*, ſignificare urbem *Silo*, in qua multo tempore fuit arca Domini, & ubi (inquiunt) Saul unctus eſt in Regem; ut iſte ſit prophetiæ ſenſus: *Non recedet principatus a tribu Juda, donec veniat Silo, hoc eſt donec in Silo Saul, in quem transferri debet Juda principatus, in Regem ungatur*. Alii denique voluerunt per hæc verba, *Qui mittendus eſt*, non ſignificatum eſſe Meſſiam, ſed Nabuchodonoſor Regem Chaldæorum, quem Jeremia & Ezechiele teſtibus, Deus miſit ad caſtiganda Judæorum ſcelera; unde concludunt, hunc eſſe prophetiæ ſenſum: *Tribus Juda potietur imperio, donec veniat Nabuchodonoſor Rex*. Confirmant ex eo, quod Nabuchodonoſor capto Sedecia, effoſſiſque illius oculis, ſceptrum ita abſtulerit a tribu Juda, ut nullus ex ea tribu poſt Sedeciam Judæis imperaverit.

Not. 2.

Digitized by Google

Not. 2. Ut ex Prophetia. de qua agitur, demonſtretur, veniſſe Meſſiam, oſtendendum eſt hic falſas eſſe, quas in primo notando retulimus, Judæorum interpretationes; oſtendendum erit 2. quod ex ſuppoſitione, quod falſæ ſint Judæorum interpretationes, ex Prophetia neceſſario colligatur veniſſe Meſſiam.

CONCL. 1. Vox, *Sceptrum*, in prophetia Jacob non ſignificat virgam afflictionis.

Probatur 1. Quæcumque tribui Judæ promittuntur in Prophetia, proſpera ſunt ac fauſta, ut patet ex iis, quæ ſuperiori articulo dicta ſunt. 2. Falſum eſt, vexationem ac oppreſſionem a Jacobi morte uſque ad adventum Meſſiæ non receſſiſſe a tribu Judæ: ſcilicet conſtat ex libris Regum, tribum Judæ a Davide uſque ad Sedeciam, hoc eſt, per annos fere quingentos, ſummam rerum apud Judæos potitam fuiſſe.

CONCLUSIO 2. Hæc verba: *Donec veniat qui mittendus eſt*, non ſignificant tempus præteritum, ſed futurum.

Probatur 1. Alia omnia, quæ Prophetia, de qua agitur, continentur, futurum tempus reſpiciunt, ut patet ex iis quæ articulo ſuperiore dicta ſunt: ergo etiam & ea de quibus eſt quæſtio. 2. Judæi quos confutamus, ſine ullo fundamento, & abſque ullo Scripturarum exemplo, vertunt adverbium *Donec* per adverbium *Poſtquam*: ac proinde immerito hunc ſenſum Prophetiæ affingunt: *Poſtquam venerit Meſſias, ſceptrum a tribu Juda deinceps non auferetur.*

CONCLUSIO 4. Verbum Hebræum *Silo*, pro quo Latinus interpres poſuit, *Qui mittendus eſt*, non ſignificat urbem *Silo*, aut, *Saulem Regem*.

Probatur 1. Prophetia in ſuppoſitione de qua agitur, careret ſenſu; is enim eſſet: *Non auferetur ſceptrum de Juda, donec veniat urbs Silo.* 2. Immediate ante Saulis regnum, ſceptrum ſeu adminiſtratio non erat in tribu Juda, ſed in tribu Levi: nimirum Heli, & poſt eum Samuel Judæis præfuerant: falſum eſt igitur, principatum a tribu Juda ad Saulem fuiſſe translatum. 3. Tantum abeſt, ut ſceptrum a tribu Juda ad Saulem tranſierit, quin potius a Saule ad tribum Juda translatum ſit: ſiquidem poſt Saulem regnavit David, & a Davide Reges ex tribu Juda oriundi, uſque ad Sedeciam Regem qui Babylonem captivus ductus eſt. 4. Falſum eſt, Saulem in urbe Silo creatum fuiſſe Regem, ſcilicet, ut conſtat ex capite 10. primi libri Regum, in Maſpat Rex conſtitutus fuit. 5. Qua ratione hæc Prophetiæ verba: *Et ipſe erit expectatio gentium*, Sauli, aut Jeroboamo, aut alicui alii ex Judæis principi convenire poſſunt?

CONCL. 4. Voces iſtæ, *Qui mittendus eſt*, non ſignificant Nabuchodonoſor Regem.

Probatur 1. Nabuchodonoſor Regi non conveniunt, quæ prophetia tribuit ei quem mittendum prædicit: *Et erit expectatio gentium*: e contra tantum abeſt, ut eum gentes expectaverint, quin potius eum velut hoſtem infenſiſſimum, ac crudelem tyrannum oderint. 2. Nabuchodonoſor, fatentibus Judæis, non eſt Meſſias lege promiſſus: at ſolus Meſſias lege promiſſus dicitur ſimpliciter & abſolute *Miſſus*, aut *Mittendus*.

CONCLUSIO 5. Ex ſuppoſitione, quod Prophetia Jacob de Meſſia lege promiſſo intelligatur, ex ea certo demonſtratur, veniſſe Meſſiam lege promiſſum.

Probatur. Ille venit, quem Jacob venturum prædixit, ubi ſceptrum ablatum fuiſſet, ſive a tribu Iuda, ſive a tota Judæorum gente: ſcilicet ab annis ſeptingentis ſupra mille, ſceptrum ablatum eſt ſive a tribu Juda, ſive a tota Judæorum gente: atqui (ut ex dictis patet) Jacob prædixit Meſſiam lege promiſſum venturum eſſe, ubi ablatum eſſet ſceptrum ſive a tribu Juda, ſive a tota Judæorum gente: ergo venit Meſſias lege promiſſus.

ARTICULUS III.

Quomodo Prophetiæ verba cum eventu cohæreant.

Not. 1. Populus Hebræus ſtatim poſt egreſſum ex Ægypto, & legem a Deo receptam, cœpit habere principes, qui ex ſua eſſent gente, non eadem tamen principatus ſpecie.

Qui Hebræis primum imperarunt, fuerunt Duces, Moyſes nimirum & Joſue, penes quos fuit rerum Summa per annos ſexaginta ſex: neuter tamen fuit ex tribu Juda; Moyſes enim ex tribu Levi, & Joſue ex tribu Ephraim originem duxerant.

Ducibus ſucceſſere judices, qui ad Saulem uſque, hoc eſt, per annos trecentos & amplius, Hebræorum rempublicam adminiſtrarunt. Ex quindecim judicibus qui ſibi invicem ſucceſſerunt, duo tantum extiterunt, qui orti eſſent ex tribu Juda, Othoniel & Abeſam, qui (ut patet ex 1. Reg. 10.) per annos ſeptem ſupra quadraginta Iſraelitis jus dixerunt.

Poſt hæc, imperium fuit penes Reges, quorum primus fuit Saul ex tribu Benjamin. Sauli ſucceſſit David ex tribu Juda: a Davide uſque ad captivitatem Babylonicam, hoc eſt, per annos quadringentos ſeptuaginta tres, poteſtas regia manſit in tribu Juda. Poſt reverſionem autem Hebræorum ex captivitate Babylonica, uſque ad Herodem, id eſt, per annos viginti ſupra quingentos, Pontifices, qui erant ex tribu Levi, principatu fuiti ſunt.

His præmiſſis, quæſtio eſt, qua ratione cum iis factis Prophetia Jacob cohærere poſſit. ſcilicet

ſcilicet aſſerit, principatum futurum eſſe in tribu Juda uſque ad Chriſti adventum, & tamen conſtat, ex mille & quingentis annis qui ab egreſſu ex Ægypto ad Chriſtum uſque fluxerunt, tribum Juda per annos dumtaxat ſeptuaginta tres ſupra quadringentos, rerum ſumma potitam fuiſſe.

Not. 2. Theologi Catholici, ut eum nodum ſolverent, in varias ſententias abierunt. Euſebius Cæſarienſis libro octavo de Demonſtratione Evangelica, docet, ſceptrum eo ſenſu ſemper fuiſſe in tribu Juda, quod quamvis homines ex aliis tribubus principatu potiti ſint, ipſa tamen aliis tribubus & numeroſior, & florentior extiterit.

Cyrillus Alexandrinus, lib. 8. in Julianum apoſtatam, ſcribit, reipublicæ Judaicæ adminiſtrationem fuiſſe penes tribum Juda, etiam ſoluta Babylonica captivitate, ad Herodem uſque.

Lyranus, Toſtatus, Carthuſianus, aliique non pauci contendunt, poſt captivitatem Babylonicam uſque ad Herodis tempora ſceptrum remanſiſſe in tribu Juda: nam (inquiunt) licet principatus tunc fuerit penes Pontifices, ipſi tamen Pontifices, qui ſecundum paternum genus erant ex tribu Levi, ſecundum maternum tamen erant ex tribu Juda; ſcilicet (addunt) propter nobilitatem duarum illarum tribuum mutua inter illas inibantur matrimonia: idque patet exemplo Aaronis, qui (ut habetur Exodi 6.) duxit Eliſabeth filiam Abinadab principis ex tribu Juda: patet iterum exemplo Jojadæ Pontificis, qui (ut legitur libro 2. Paralipomenon) iniit matrimonium cum Joſabeth filia Joram Regis Juda.

Nonnulli poſt Genebrardum in Chronologia, ubi de Machabæis, docent, eos omnes qui Judæis poſt captivitatem Babylonicam imperarunt, non paterno tantum genere, ſed etiam materno, ortos fuiſſe ex tribu Juda.

Non pauci alii ſcriptores poſt Paulum Burgenſem, aſſerunt, ſceptrum, etiam ſoluta captivitate Babylonica, eo ſenſu remanſiſſe in tribu Juda, quod rerum Summa in iis quæ ſpectabant ad Moyſis legem, eſſet penes ſenatum conſtantem viris ſeptuaginta, electis de tribu Juda; hunc vero ſenatum poſtea *Sanhedrin* appellarunt.

Alii theologi, quibus adhæret Pererius, in commentario in caput 49. Geneſeos, ſcribunt, his verbis: *Non auferetur ſceptrum de Juda, donec veniat qui mittendus eſt*, non ſignificari tribum Juda, prout ab aliis diſtinctam, ſed totam Hebræorum gentem: ita ut ſenſus ſit, futurum in viris ex Hebraica gente progenitis principatum, donec Meſſias veniat. Si quis autem objiciat Prophetiam loqui de tribu Juda in ſpecie, *Non auferetur ſceptrum de Juda*, reſpondent ii auctores, id dictum fuiſſe per congruam quamdam applicationem, quam ſcholaſtici appropriationem vocant. Si quis iterum objiciat, ſceptrum, quamdiu captivitas Babylonica perduravit, non fuiſſe penes aliquem virum ex Hebræis natum, iidem auctores reſpondent, illud ſpatium, licet annorum ſeptuaginta, parvi eſſe momenti, ac proinde habita ratione tot annorum, per quos ſceptrum penes Hebræos remanſit, non efficere interruptionem quæ numerari debeat; præſertim cum deinceps, ſoluta captivitate, ſceptrum ſeu gentis Iſraeliticæ præfectura, Hebræis ad Herodem uſque reſtituta ſit.

Cajetanus exponens Prophetiam, de qua agitur, ſcribit 1. unam tribum Juda intelligi vocibus iſtis: *Non auferetur ſceptrum de Juda*: Scribit 2. eo ſenſu ſceptrum per captivitatem Babylonicam, & deinceps poſtquam ſoluta fuit, in tribu Juda remanſiſſe, quod ea tribus numquam exciderit jure, quod ex Dei electione, ac decreto habebat in regnum; quod nuſquam illius proprietatem amiſerit; quod uſque ad Meſſiæ adventum ſemper ſpem habuerit recuperandi regnum, quod ſibi divinitus conceſſum fuerat: *In reliquis tribubus* (inquit Cajetanus) *potuit omnino deficere principatus, ita quod numquam amplius recuperaretur: in tribu autem Juda, quicumque & quotcumque acciderint defectus principatus, ſive Regalis, ſive Ducalis, certa tamen erat ſpes, principatum eſſe reddendum tribui Juda.*

Quid nos de variis illis catholicorum theologorum opinionibus ſentiamus, ſubſequentes concluſiones aperient.

CONCLUSIO. 1. Non eo ſenſu hæc verba: *Non auferetur ſceptrum de Juda*, ſumuntur, quod licet tribus Juda ſceptrum non geſſerit, aliis tamen tribubus numeroſior, & florentior fuerit.

Probatur. Primo, vox, *Sceptrum*, vel (ut legitur in Hebraico textu) *Virga regia*, aut (ut verterunt Septuaginta) *Princeps*, & illud vocabulum, *Dux*, pro quo Hebræi legunt, *Legislator*, non ſignificant tantum ingentem numerum, aut ampliſſimas divitias tribus Juda; ſed aperte denotant ſummam principatus & imperii dignitatem: ergo non eo tantum ſenſu ſceptrum (ut habet prophetia) permanſurum erat in tribu Juda, quod ceteris & florentior & numeroſior futura eſſet. 2. Falſum eſt, tribum Juda ſemper ceteris florentiorem extitiſſe: cum enim ſupremus principatus per quingentos & amplius annos, ſoluta Babylonica captivitate, fuerit penes tribum Levi, fieri non potuit, quin ceteris & nobilior & honoratior extiterit, præſertim cum plerique Pontifices regiam dignitatem cum pontificia conjunxerint.

CONCLUSIO 2. Poſt captivitatem Babylonicam, ſupremus Hebræorum principatus non fuit in tribu Juda ad Herodem uſque.

Pro-

Probatur. Quamvis Zorobabel ex tribu Juda oriundus, primus ex Hebræis, poſt ſolutam captivitatem ſuæ genti præfuerit, non habuit tamen ex ſua ſtirpe ſucceſſorem: nec enim id aut in Scripturis, aut in Joſephi libris reperire eſt: immo contrarium evincitur ex Jeremiæ cap. 22. qui de Jechonia, cujus Zorobabel fuit nepos, ſic loquitur: *Scribe virum iſtum ſterilem, virum qui in diebus ſuis non proſperabitur; nec enim erit de ſemine ejus vir, qui ſedeat ſuper ſolium David, & poteſtatem habeat ultra in Juda.*

CONCLUSIO 3. Sceptrum non eo ſenſu poſt captivitatem remanſit in tribu Juda, quod geſtatum ſit a viris, qui paterno genere eſſent ex tribu Levi, materno vero ex tribu Juda.

Probatur. Primo, nullum eſt argumentum quo probetur, pontifices qui a Zorobabele ad Herodem uſque præfuerunt reipublicæ Judæorum, ordinarie iniiſſe matrimonia cum mulieribus ex tribu Juda; immo contrarium evincitur ex eo, quod cum tribus Levi propter imperium quo fruebatur, eſſet florentiſſima, veriſimilius ſit Pontifices ex ea tribu potius, quam ex aliis, uxores duxiſſe.

2. Licet detur, quod Pontifices toto temporis ſpatio, quod immediate poſt Zorobabelem ad Herodem uſque fluxit, inierint matrimonia cum filiabus ex tribu Juda; non ſequitur tamen, ſceptrum tunc in tribu Juda permanſiſſe, quemadmodum ad Prophetiæ veritatem permanere debuit; nempe conſtat, apud Judæos reſpectu capeſſendi imperii nullo loco fuiſſe mulieres; unde in ſacris codicibus nullius genealogia per mulieres deſcribitur, immo (ut nonnullis videtur) nec ejus qui ex matre ſine patre natus eſt, Chriſti videlicet: idque (addunt) patet ex primo Matthæi capite.

3. Dato, quod Pontifices materno genere fuerint ex tribu Juda, paterno vero ex tribu Levi, Maria quæ Chriſtum genuit, paterno genere fuiſſet quidem ex tribu Juda, materno vero ex tribu Levi; ac proinde Chriſtus non minus ex tribu Levi, quam ex tribu Juda, originem duxiſſet ſuam: ſiquidem in ea ſuppoſitione, Chriſtus, ſicut Maria, utriuſque tribus fuiſſet particeps, ſicque in utraque tribu cenſeri debuiſſet, potuiſſetque dici Sacerdos ex tribu Levi & ſecundum Aaronis ordinem: quod tamen negat Paulus ad Hebræos cap. 7.

4. Sceptrum quod mulierum tantum habita ratione remanet in aliqua tribu, non dicitur in ea eſſe ſimpliciter, ſed ſolum ſecundum quid: e contra ſceptrum quod eſt in aliqua tribu ratione virorum, in ea abſolute ac ſimpliciter eſſe dicitur: ergo, ſi tribus Levi immediate poſt Zorobabelem ad Herodem uſque potita ſit Judæorum imperio, Prophetia Jacob præcipue ſpectare debuiſſet tribum Levi: ac proinde tantum abeſt, ut Jacob diceret: *Non auferetur ſceptrum de Juda, donec veniat qui mittendus eſt;* quin potius dicere debuerit: *Non auferetur ſceptrum de Levi, donec veniat qui mittendus eſt.*

Objicies. Certum videtur, Pontifices uxores duxiſſe ex tribu Juda; ſiquidem non ob aliud lib. 1. Machabæorum, cap. 5. Judas & fratres ejus, qui haud dubie paterno genere nati erant ex tribu Levi, dicuntur viri Juda: *Et viri Juda magnificati ſunt valde in conſpectu omnis Iſrael, & gentium omnium, ubi audiebatur nomen eorum*: ergo, &c.

Reſp. neg. ant. Ratio eſt 1. quia alia lectio ſic habet: *Et vir Judas & fratres ejus magnificati ſunt.* 2. Dato quod ſic habeat lectio, ut in argumento refertur, nihil tamen adverſus noſtram concluſionem inferri poteſt: ſiquidem voces iſtæ, *Et viri Juda*, &c. ſic reddi poſſunt: *Et viri qui Judam ducem ſequebantur, magnificati ſunt valde.* 3. Nec Judas, nec illius fratres regnum Iſraeliticum hereditario jure, ſed ex electione populi conſecuti ſunt: *Et congregati ſunt omnes amici Juda*, (ait Scriptura lib. 1. Machabæor. c. 9.) *& dixerunt Jonathæ: Nunc te hodie eligimus eſſe nobis in principem & ducem ad bellandum bellum noſtrum*: at ſi ex materno ſaltem genere conſecuti fuiſſent principatum, poſſediſſent illud hereditario jure: quod tamen (ut patet ex laudato Scripturæ loco) plane falſum eſt.

CONCLUSIO 4. Hæc Prophetiæ verba: *Non auferetur ſceptrum de Juda, donec veniat qui mittendus eſt*, non ſignificant, principatum eo ſenſu permanſurum in tribu Juda, quod ad Chriſtum uſque futurus eſſet in Sanhedrin, ſeu collegio ſeptuaginta virorum, qui ex tribu Juda electi fuiſſent.

Probatur Primo, licet ejuſmodi collegium Moyſis tempore viſum fuerit, poſtea tamen apud Hebræos non remanſit: unde nec Joſephus, nec Philo illius unquam meminerunt. 2. Detur (quod tamen falſum eſt) illum ſeptuaginta virorum ſenatum ad Herodem uſque permanſiſſe, immerito ſupponitur, illum ex ſola tribu Juda compoſitum fuiſſe: e contra, ſi extiterit, veriſimilius eſt, illum coaluiſſe ex viris delectis ex ſingulis tribubus: ſiquidem par fuit, ut ex omnibus tribubus deligerentur judices, qui jus ſingulis tribubus dicturi erant. Ita nimirum factum eſt, cum pertractanda fuerunt negotia ſingulis tribubus communia. Exodi cap. 18. Moyſes ſoceri ſui conſilio conſtituit judices ex ſingulis tribubus delectos. Ex libro Numerorum conſtat, ſeptuaginta viros, quos Moyſes elegit, de ſenibus Iſrael, non autem de ſenibus Juda, delectos fuiſſe. In eodem Numerorum libro, cap. 13. legitur, duodecim

explo-

Digitized by Google

exploratores a Moyſe miſſos ad perluſtrandam terram Canaan, fuiſſe electos ex qualibet tribu. 3. Dato quod ſenatus ille ad Herodem uſque permanſerit apud Hebræos, dato quoque quod idem ſenatus conſtaret tantum ex viris, qui ex ſola tribu Juda electi fuiſſent, non exauriretur tamen Prophetiæ ſenſus. Nempe ſceptrum nuſquam fuit in illo ſenatu, ſed ſucceſſive fuit vel in Duce, vel in Judice, vel in Rege, vel in Pontifice. Se habuiſſet apud Hebræos ſenatus ille, ſicut apud Gallos ſe habet privatum regis conſilium: quemadmodum igitur non apud illos Regis conſiliarios, ſed apud Regem eſt rerum ſumma poteſtas: ita apud Hebræos non fuit penes Sanhedrin, ſed penes aut Ducem, aut Judicem, aut Regem.

CONCL. 5. Hæc Prophetiæ verba: *De Juda*, non ſignificant gentem Hebræorum, prout omnes ac ſingulas tribus complectitur: ſeu ſenſus Prophetiæ non eſt, quod ſceptrum permanſurum ſit in una ex tribubus Hebræorum, abſtrahendo, an ſit tribus Juda, an tribus Levi, an aliqua alia.

Probatur. Sententia de qua eſt quæſtio, Scripturis repugnare videtur: nempe Scripturæ innuunt, hæc Prophetiæ verba, *De Juda*, intelligi debere de ſola tribu Juda, cum excluſione Leviticæ, Benjamiticæ & aliarum.

Et ſane 1. quæ de Ruben, ac aliis Jacobi filiis Geneſ. 49. capite leguntur, de ſolis tribubus Ruben & Benjamin cum aliarum excluſione intelliguntur: cur ergo quæ eodem in capite de Juda dicuntur, non intelligentur de ſola tribu Juda, hoc eſt, de tribu Juda cum aliarum excluſione?

2. Si verba, *De Juda*, de peculiari tribu Juda non intelligerentur, falſa eſſent quæ Scriptura ibidem hiſce verbis tradit: *Omnes hi in tribubus duodecim; hæc locutus eſt eis pater ſuus benedixitque ſingulis, benedictionibus propriis*: neque enim in ſuppoſitione quam hic impugnamus, Jacob ſingulis tribubus, benedictionibus propriis benedixiſſet.

3. Hæc, *Juda, te laudabunt fratres tui.... adorabunt te filii patris tui*, quæ præcedunt iſta, *Non auferetur ſceptrum de Juda*, dicuntur de ſola tribu Juda: ergo & iſta quæ eodem tenore ſequuntur: *Non auferetur ſceptrum de Juda*, de ſola tribu Juda cum aliarum excluſione intelligi debent.

4. Hæc alia, *Ligans ad vineam pullum ſuum, & ad vitem, o fili mi, aſinum ſuam*, quæque iſta, *Non auferetur ſceptrum de Juda*, ſubſequuntur de una tribu Juda intelliguntur; nempe ſignificant fertilitatem terræ quæ ipſi in ſortem obventura erat: ergo & ea de quibus agitur: *Non auferetur ſceptrum de Juda*, de ſola tribu Juda cum aliarum excluſione intelligi debent.

5. Hic loquendi modus: *Dux de femore ejus* quo Jacob uſus eſt, ſignificat aliquam perſonam ſingularem, ex qua dux ille genitus ſit: neque enim duces qui modo ex una tribu, modo ex alia progeniti ſunt dici poſſunt de eodem femore generati: ſic in Gallia, Reges primæ, ſecundæ, & tertiæ ſtirpis, dici non poſſunt de eodem femore progeniti.

6. Tandem nulla fuit ratio, cur Jacob tribui Juda adſcripſerit, quæ ei cum aliis tribubus futura erant communia. Et ſane non eſt uſus eo loquendi modo, quod (ut ajunt adverſarii) per propheticum ſpiritum noviſſet, ſceptrum per multa ſæcula fore penes homines qui ex tribu Juda progeniti eſſent: ſiquidem Aſſamonæ pluribus pariter ſæculis poſt ſolutam captivitatem Babylonicam Judæis imperarunt. Non etiam quod Hebræi aliquando accepturi eſſent nomen a tribu Juda, ut revera acceperunt poſt ſolutam captivitatem Babylonicam: ſiquidem inde non ſequitur (quod tamen prædicit prophetia) ducem de femore Juda oriundum eſſe, qui Hebræis præſit uſque ad adventum Meſſiæ. Non denique quod ſceptrum poſt captivitatem Babylonicam geſtatum a Pontificibus, eo ſenſu remanſerit in tribu Juda, quod ſola fere tribus Juda ex captivitate redierit, occupaveritque ſedes quæ in prima terræ Canaan diviſione ei ſorte obvenerant: nam quamvis fere ſola tribus Juda, poſt captivitatem Babylonicam, in rempublicam coaluerit, tamen penes eam ſceptrum non fuit, ſed penes tribum Levi; ac proinde in ea (cujus tamen contrarium Prophetia continetur) ſceptrum uſque ad eventum Meſſiæ non permanſit.

CONCL. 6. Non eo ſenſu ſceptrum uſque ad adventum Meſſiæ permanſit in tribu Juda, quod ſemper actu fuerit penes duces ortos ex tribu Juda; ſed quod illa tribus ex quo ſceptrum habuit, nuſquam exciderit jure quod in illud habebat, hoc eſt, licet actu illius uſum non habuerit, nuſquam tamen illius proprietatem amiſerit.

Probatur prior concluſionis pars. Certum eſt 1. ſceptrum ab exitu Hebræorum ex Ægypto uſque ad Davidem, non fuiſſe ſemper penes viros qui orti eſſent ex tribu Juda, nempe (ut jam ſuperius obſervatum eſt) ſucceſſive fuit penes duces, & judices, ex variis tribubus progenitos: & immediate ante Davidis imperium, penes Saulem qui fuit ex tribu Benjamin. Certum eſt 2. penes nullum Hebræum fuiſſe ſceptrum, quandiu perduravit captivitas Babylonica. Certum eſt 3. a ſucceſſore Zorobabelis uſque ad Herodem, idem ſceptrum fuiſſe penes Aſſamonæos, qui, cum Pontifices eſſent, originem ſuam ex tribu Levi duxerant.

Probatur altera pars. Deus in Scripturis hominibus ortis ex tribu Juda pollicitus fuerat terrenum regnum, quod per Meſſiam mutan-

Digitized by Google

tandum erat in ſpirituale: at non eo ſenſu hujuſmodi regnum eis pollicitus fuerat, quod illius uſum fructum habituri eſſent: ergo eo tantum ſenſu, quod jus ad illud, ſeu illius proprietatem, ſemper habituri eſsent.

Confirmatur argumentum ex trito loquendi modo. Nimirum (ut advertit doctiſſimus Huetius, Demonſtratione Evangelica, Propoſitione IX. pag. 413.) jus ad ſceptrum, ſive jus poſſidendi ſceptrum, ſimpliciter appellatur ſceptrum, regnum, principatus. Dicere enim poſſumus, non ablatum fuiſſe Angliæ ſceptrum a Stuartorum gente, poſtquam in eam ſemel conceſſit, quamvis per multos annos Carolus II. Rex patria regnoque depulſus vixerit; nempe tunc quoque jus ad regnum, & regni proprietatem habebat, quamvis actu illo non potiretur.

Objicies 1. Si in prophetia Jacob vox *Juda* intelligeretur de ſola tribu Juda, & ſi nomine *Sceptri* intelligeretur jus ad ſceptrum, ſequeretur ſceptrum defeciſſe in Juda ante Davidis tempora: tunc enim tribus Juda nullum jus habebat ad ſceptrum, non habebat principatus proprietatem: atqui id repugnat oraculo, *Non auferetur ſceptrum de Juda, donec veniat qui mittendus eſt*: ergo, &c.

Reſp. neg. maj. Ratio eſt, quia ſceptrum non cenſetur ibi defuiſſe, ubi nec illius poſſeſſio, nec jus ad poſſeſſionem aliquando fuerat: atqui ante Davidis tempora, nec poſſeſſio ſceptri, nec jus ad illius poſſeſſionem fuerat in tribu Juda: nec enim id ſibi vult Jacob, ut ſtatim poſt ſuam prædictionem tribus Juda regni poſſeſſionem, aut ad illam jus habitura ſit; ſed hoc unum vult, ſceptrum, ubi ſemel tribus Juda eo potiri cœperit (quod quidem factum eſt in Davide) ab ea non auferendum eſſe, ſaltem quoad jus & proprietatem, donec veniat qui mittendus eſt. Confirmatur reſponſio ex eo, quod, Scriptura teſte, Jacob non in proximum tempus, ſed in remotiſſimum reſpexerit, cum edidit oraculum, de quo eſt quæſtio: *Congregamini* (ait filiis ſuis, Gen. 49.) *ut annuntiem quæ eventura ſunt vobis in diebus noviſſimis.*

Objicies 2. In ſuppoſitione concluſionis, ſceptrum defeciſſet in Juda cum tempore captivitatis Babylonicæ, tum ſoluta captivitate Babylonica; ſcilicet iis temporibus tribus Juda nullum jus habebat ad ſceptrum: delatum enim fuerat ad Chaldæos & poſtea ad Aſſamonæos, ſive ex electione populi, ſive jure præſcriptionis, cum a Zorobabelis ſucceſſore ad Herodem uſque eo potiti ſint: atqui id repugnat oraculo Jacobi: ergo, &c.

Reſp. neg. maj. Ratio eſt 1. quia Nabuchodonoſor Rex per vim ſceptrum abſtulerat a tribu Juda: at (ut ſuperius obſervatum eſt) jus ad ſceptrum non eripitur a principe, qui per vim e ſuo ſolio deturbatur. Ratio eſt 2. quia jus ad ſceptrum in Davidis perſona divinitus conceſſum fuerat tribui Juda uſque ad Meſſiæ tempora: at nulla populi electio, nulla præſcriptio, contra Dei ordinationem valere poſſunt: ac proinde, regnantibus etiam Aſſamonæis, qui erant ex tribu Levi, jus ad ſceptrum ablatum non fuerat a tribu Juda.

Objicies 3. Si vox *Juda* in prophetia Jacob de ſola tribu Juda intelligatur, & vox *Sceptrum* de ſolo ad ſceptrum jure explicetur, Chriſtiani uti non poterunt ea prophetia, ut adverſus Judæos probent, Meſſiam Lege promiſſum veniſſe; ſiquidem Judæi reſpondere poterunt, ſceptrum, in ſenſu quo ſumitur, nondum defeciſſe in tribu Juda, ſeu, dicere poterunt, tribum Juda etiam nunc jus habere ad ſceptrum, ac proinde nondum eſſe completum oraculum: ergo, &c.

Reſp. neg. ant. Ratio eſt, quia everſa per Titum urbe Jeroſolymitana, nulla ſervata fuit, nec ſervatur modo, nec etiam ſervari poteſt, tribuum diſtinctio; quæ tamen tum in captivitate Babylonica, & poſt captivitatem Babylonicam ad Chriſtum uſque in ſcriniis publicis, tum Jeroſolymis in templo, tum in aliis regionum locis, diligentiſſime ſervata fuit: unde nec regni Judaïci proprietas, nec ſpes recuperandi illius uſum, in tribu Juda reperitur.

Objicies 4. Herodis tempore tribus Juda habebat jus ad ſceptrum: accurate nimirum tunc temporis diſtinctio ſive tribuum, ſive familiarum ſervabatur: ergo Herodis tempore Meſſias venire non debuiſset; ſiquidem venire non debuit niſi poſt completum oraculum Jacob: *Non auferetur ſceptrum de Juda, donec veniat qui mittendus eſt*: atqui, Herodis tempore, nondum completum erat oraculum Jacob; tunc enim tribus Juda jus habebat ad ſceptrum, quod Herodes alienigena uſurpaverat, ſpem habebat illud aliquando recuperandi: ergo &c.

Reſp. ad 1. conc. ant. neg. conſeq. Ad 2. neg. maj. Ratio eſt, quia ſenſus oraculi non eſt, quod Meſsias venturus non ſit, niſi ablato a tribu Juda ſceptro: ſed ſenſus eſt, quod circa tempus, quo auferri debet, ſit in lucem proditurus: neque enim particula illa *Donec* ſemper in Scripturis ſignificat rem, quæ affirmatur, tunc præciſe deſituram, cum acciderit ea, quæ particulæ *Donec* ſubjicitur: eo ſenſu dicitur Job 27. *Donec deficiam, non recedam ab innocentia mea.*

CA-

CAPUT II.

Utrum ex Danielis ſecundo capite probari poſſit, Meſſiam veniſſe.

Not. 1. PRophetia quæ legitur Danielis cap. 2. duas partes complectitur; prior continet Nabuchodonoſoris ſomnium, quod quidem ſic verſu 31. & ſequentibus Daniel revocat in regis memoriam, ex qua exciderat: *Tu rex videbas, & ecce quaſi ſtatua una grandis; ſtatua illa magna, & ſtatura ſublimis ſtabat contra te, & intuitus ejus erat terribilis. Hujus ſtatuæ caput ex auro optimo erat, pectus autem & brachia de argento, porro venter & femora ex ære: tibiæ autem ferreæ, pedum quædam pars erat ferrea, pars autem fictilis. Videbas ita, donec abſciſſus eſt lapis de monte ſine manibus; & percuſſit ſtatuam in pedibus ejus ferreis & fictilibus, & comminuit eos. Tunc contrita ſunt pariter, ferrum, teſta, æs, argentum, & aurum, & redacta quaſi in favillam æſtivæ areæ, quæ rapta ſunt vento, nulluſque locus inventus eſt eis; lapis autem qui percuſſerat ſtatuam, factus eſt mons magnus, & implevit univerſam terram.*

Altera pars ejuſdem prophetiæ complectitur ſomnii regis explicationem, quam Daniel hiſce verbis verſu 36. & ſequentibus tradit: *Hoc eſt ſomnium: Interpretationem quoque ejus dicemus coram te, rex. Tu rex regum es; & Deus cæli, regnum & fortitudinem & imperium & gloriam dedit tibi.... Tu es ergo caput aureum. Et poſt te conſurget regnum aliud minus te argenteum. Et regnum tertium aliud æreum, quod imperabit univerſæ terræ. Et regnum quartum erit velut ferrum; quomodo ferrum comminuit, & domat omnia, ſic comminuet & conteret omnia hæc.*

Poſt explicationem ſomnii ſic Daniel proſequitur verſu 44. *In diebus autem regnorum illorum ſuſcitabit Deus cæli regnum quod in æternum non diſſipabitur, & regnum ejus alteri populo non tradetur; comminuet autem & conſumet univerſa regna hæc, & ipſum ſtabit in æternum.*

Not. 2. Ut in relatis Prophetiæ verbis nihil obſcurum remaneat, duo hic agenda ſunt: 1. tradendus eſt prophetiæ ſenſus: 2. oſtendendum eſt adverſus Judæos recte concludi, veniſse Meſſiam Lege promiſſum.

CONCL. 1. Tradi poteſt verus ſenſus Prophetiæ, quæ Danielis cap. 2. legitur.

Probatur. Prophetia de qua eſt hic quæſtio, deſignat quatuor imperia quæ ſibi invicem ſucceſsura erant, & quibus quintum aliud, quod eſt imperium Chriſti, ſuccedere debeat. Primo, hæc verba: *Tu es ergo caput aureum*, hoc eſt, imperium Chaldæorum, qui Judæos, Ægyptios, Aſsyrios, Moabitas ſibi ſubjecerant, exhibetur per caput aureum ſtatuæ, quæ Nabuchodonoſori per ſomnium apparuit. Illud autem imperium, dictum eſt *Caput*, non ratione amplitudinis, ſed ratione ſucceſſionis, hoc eſt, primum fuit; quia ſicut alia corporis membra ſequuntur, ita Babylonicum imperium, tria alia ſubſequi debebant. Dictum eſt caput *aureum*, non quidem ratione divitiarum; Perſicum enim, Macedonicum, & poſtea Romanum imperium, divitiarum abundantia longe ſuperarunt Chaldaicum, ſed ratione ſucceſſionis, ac interitus; ita ut quemadmodum quo longius ab auro receditur, & ad teſtam acceditur, eo magis acceditur ad ultimum metallorum gradum; ſic quo magis a regno Babylonico diſcedetur, eo magis accedendum erit ad finem humanæ monarchiæ, cui ad extremum ſucceſsura eſt alia diverſi generis, Chriſti nimirum, cujus regnum non ſit de hoc mundo, nec finem ullum habiturum ſit.

2. His verbis, *Et poſt te conſurget regnum aliud minus te*, S. Vates deſignat imperium Perſarum, quod quidem dicitur *minus* Chaldaico, non quidem propter potentiam & opes, cum (ut hiſtoria docemur) Perſæ Chaldæos debellaverint; ſed quod fuerit inferius tempore, hoc eſt, ſecundum a Chaldaico. Illud vero ſecundum imperium (ſi tamen vera ſit aliquorum interpretatio) exhibitum fuit per ſtatuæ pectus & brachia, quod duobus, altero Medorum, altero Perſarum, conſtaret regnis; ſed verius ſentiunt qui volunt, partes ſtatuæ ſpectari non debere, ſed locum quem inter ſe tenent: quemadmodum ergo pectus & brachia poſt caput ſequuntur in humano corpore, ita & imperium Perſarum ſubſequi debebat Chaldaicum.

3. His vocibus; *Et regnum tertium aliud æreum*, prædicitur Græcorum, ſeu Macedonum imperium ſub Alexandro Magno. Hieronymus illud æri propter ſonitum comparari putat, Græci nimirum omnes alios populos eloquentia ſuperarunt. Veriſimilius tamen eſt, prophetam non ad metalli proprietatem aliquam, ſed ad illius in ſtatua ſitum & gradum reſpexiſse. Cur autem dicit, *Imperabit univerſæ terræ*, quod non dixerat de Perſarum regno? Id factum eſt partim quod multo majus (ut ex hiſtoria conſtat) Macedonum quam Perſarum regnum fuerit; partim etiam accommode ad futuram hominum opinionem, qui Alexandrum Macedonem regem, totum terrarum orbem ſubjugaſse crediderunt. Scitum eſt, illum, cum ex Democriti ſententia audiſset, infinitos eſse mundos, ingemuiſse dolenter, quod nondum unum ſubjugaſset. Partim tandem quod ſecundum receptum in Scripturis loquen-

quendi morem, totus orbis pro majore illius parte cognita ſumatur.

4. Hæc verba: *Et regnum quartum erit veluti ferrum*, omnes fere ſcriptores interpretantur de Romanorum imperio; & quidem merito: nam Macedonum imperio ſucceſſit: quemadmodum enim (ut ait Propheta) ferrum comminuit, & domat omnia, ſic Romanum imperium Macedonum regnum, aliaque fere omnia comminuit, ac contrivit. Hæc alia verba; *Quia vidiſti pedum & digitorum partem teſtcam figuli, & partem ferream, regnum diviſum erit*, ſignificant, imperium, pro varia civium aut concordia aut diviſione, fore aut fortius aut debilius. Iſta: *Et digitos pedum ex parte ferreos, & ex parte fictiles*, ſignificant, quartum illud imperium non fore immune ab incurſionibus barbarorum, & populorum rebellionibus, quibus ſive incurſionibus, ſive rebellionibus, imperii vires plurimum imminuentur: unde ſubdit Propheta: *Ex parte regnum erit ſolidum, & ex parte contritum*. Quartum illud imperium quod cetera comminuerat, tandem diſſipabitur, nec fœdera quæ per matrimonia tentabit, ſtabilitatem illi conferent: *Quod autem vidiſti ferrum mixtum teſtæ ex luto, commiſcebuntur quidem humano ſemine, ſed non adhærebunt ſibi, ſicuti ferrum miſceri non poteſt teſtæ*.

Quamvis ea quæ Daniel de quarto imperio prædicit, optime (ut mox oſtenſum eſt) Romano conveniant, intelligi tamen poſſunt de Alexandri Magni ſucceſſoribus. Quatuor præcipui ex ducibus, qui Alexandri exercitibus præfuerant, mortuo Alexandro, Macedonum imperium inter ſe partiti ſunt: Nempe Ptolomæus regnavit in Ægypto, Seleucus Babylone & in Syria, Caſſander in Macedonia & in Græcia, & Antigonus in Aſia. Ducum illorum imperium exhibitum fuit in tibiis & pedibus ſtatuæ, quam Nabuchodonoſor in ſomnio viderat. Ea regna, ac præſertim Syriæ, & regnum Ægypti, ſive a ſe invicem, ſive a Judæis per Machabæos, ſive a Romanis, poſtea contrita ſunt. 5. Propheta prædicit, regnum Chriſti ſucceſſurum quatuor illius imperiis, de quibus locutus fuerat. *In diebus autem regnorum illorum*, hoc eſt, poſtquam quatuor illa imperia viſa fuerint, *ſuſcitabit*, id eſt, eriget, *Deus cæli*, non autem aliquis homo, aut armis, aut divitiis, aut eloquentia, aut induſtria, *regnum*, in Chriſto filio ſuo, *quod in æternum non diſſipabitur*, ſcilicet adverſus Eccleſiam Chriſti nuſquam vel ipſæ inferorum portæ prævalebunt. *Et regnum ejus alteri populo non tradetur*; non quidem quod fides ex una gente ad aliam gentem tranſmigratura non ſit; ſed quod Eccleſia non ita tyrannis, aut hæreticis tradi debeat, ut eam omnino deſtruant. *Comminuet autem, & conſumet omnia regna hæc*, non quidem immediate: jam enim, cum Chriſtus in lucem prodiit, evanuerant Chaldæorum, Perſarum, & Græcorum imperia; ſed mediate tantum, quatenus nempe Romanum comminuit Græcum, a quo cetera penitus contrita ſunt. *Comminuet autem*, modo qui naturæ ſuæ conveniat; hoc eſt, cum regnum Chriſti ſit omnino ſpirituale, *Regnum meum non eſt de hoc mundo*; ſpirituali modo Romanum imperium comminuet, abolendo nimirum idololatriam, alioſque ſuperſtitioſos cultus, qui in eo uſque ad Eccleſiæ Chriſtianæ tempus invaluerant: Ita ut Roma ipſa, quæ fuerat erroris magiſtra, facta ſit ipſius veritatis ſedes.

CONCL. 2. Ex prophetia, quæ legitur Danielis capite ſecundo, recte contra Judæos oſtenditur, veniſſe Meſſiam lege promiſſum.

Probatur. Ut ex capite ſecundo Danielis oſtendatur Meſſiam veniſſe, neceſſe eſt, ut probetur 1. præteriiſſe quatuor imperia, quæ ex Daniele quintum exceptura erant: 2. quintum regnum quod quatuor priora ſubſecuturum prædicitur, eſſe regnum Chriſti, ſeu regnum Eccleſiæ Chriſtianæ: atqui duo illa probari poſſunt. Nam, *primo*, quatuor imperia quæ præcedere debebant imperium Meſſiæ, ſunt imperia Babyloniorum, ſeu Chaldæorum, Perſarum, Macedonum, Romanorum: atqui quatuor illa imperia præterierunt: ergo &c. *Secundo*, non aliud regnum, quam regnum Chriſti, ſucceſſit quatuor illis imperiis, neque enim aliud fingi poteſt: ipſum enim ſolum pervaſit totum orbem, omnes omnium gentium populos ſibi ſubjecit, nulla unquam creata poteſtate diſſipari potuit, nec aliquando diſſipabitur.

Objicies 1. Imperium Romanum his etiam temporibus ſtat: Nam Romanorum Imperator etiam nunc in Germania ſedet; Turca qui ex parte antiquis Romanorum Imperatoribus ſucceſſit, ſedet Conſtantinopoli: ergo nondum advenit Meſſiæ regnum: neque enim (Propheta teſte) venturum eſt, niſi poſtquam quatuor alia præceſſerint.

Reſp. diſt. ant. Imperium Romanum his etiam temporibus ſtat nomine & loco, conc. ant. re ipſa & a parte rei, neg. ant. unde neg. conſeq. Ratio eſt, quia nomen & locus ſatis non ſunt, ut imperium ſtare dicatur: requiritur enim inſuper eadem reipublicæ forma, idem regiminis modus: at eamdem ſive apud Germanos, ſive apud Turcas non eſſe reipublicæ formam, quæ erat olim apud Romanos, nemo non videt. Confirmatur: ſi nomen & locus ſatis eſſent ad idem imperium conſtituendum, dici poſſet, quod ſtaret Turcarum imperium, etiamſi Perſæ illud invaderent, ſuiſque armis illud ſibi ſubjicerent.

Obji-

Objicies 2. Meſſiæ regnum debet eſſe ejuſdem generis cum regnis, quibus comparatur, comparatio enim non fit niſi inter ſimilia: atqui nondum advenit regnum, quod ſit ejuſdem generis cum quatuor illis, quæ, ex Propheta, Meſſiæ regnum præcedere debent: ergo &c.

Reſp. ad 1. neg. maj. Ad 2. diſt. ant. Comparatio non fit niſi inter ſimilia, aut univoce aut analogice, conc. ant. inter ſimilia univoce tantum, neg. ant. Unde Deus ipſe in Scripturis per analogicam comparationem dicitur Rex regum, & dominus dominantium. Ipſe etiam Chriſtus cum dixit: *Regnum meum non eſt de hoc mundo*, regnum ſuum cum regnis temporalibus per analogiam comparavit.

Objicies 3. Chriſti regnum non potuit eſſe quintum illud, quod quatuor a Daniele memoratis ſuccedere debuit; ſiquidem Chriſti regnum, cum ſit omnino ſpirituale, quintum a quatuor aliis diſtinctum non conſtituit: nec enim regna dicuntur regna diverſa ac diſtincta, propter diverſitatem ac diſtinctionem religionis: alioquin dicendum eſſet, Perſicum, Macedonicum, immo & Romanum, fuiſſe unum ac idem imperium: eadem enim illis multorum idolorum fuit ſuperſtitio. Dicendum iterum foret, mutata religione, mutari regnum: ac proinde imperium Romanum non fuiſſe idem imperium ſub Conſtantino, quod ante fuerat ſub Diocletiano: ergo &c.

Reſp. diſt. ant. Diverſitas religionis non conſtituit diverſum imperii genus in omnibus imperiis, conc. ant. in aliquibus tantum, neg. ant. In mundi regnis, cum temporalia ſint & terrena, arma, non autem religio, mutant imperii genus: e contra in regno Chriſti, cum ſpirituale ſit & cæleſte, non arma, ſed religio, regnum conſtituit: ſcilicet religio efficit, ut Deus in iis hominibus regnet, qui ipſi per fidem & amorem inhærent.

CAPUT III.

De prophetia, quæ de Meſſia legitur Danielis 9.

Not. 1. PRophetia quæ de Meſſia legitur Danielis 9. ſic habet: *Septuaginta hebdomades abbreviatæ ſunt ſuper populum tuum, & ſuper urbem ſanctam tuam, ut conſummetur prævaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur juſtitia ſempiterna, & impleatur viſio & prophetia, & ungatur Sanctus ſanctorum.*

Scito ergo & animadverte: Ab exitu ſermonis, ut iterum ædificetur Jeruſalem, uſque ad Chriſtum ducem, hebdomades ſeptem, & hebdomades ſexaginta duæ erunt: & rurſum ædificabitur platea, & muri in anguſtia temporum.

Et poſt hebdomades ſexaginta duas occidetur Chriſtus: & non erit ejus populus, qui eum negaturus eſt. Et civitatem & ſanctuarium diſſipabit populus cum duce venturo: & finis ejus vaſtitas, & poſt finem belli ſtatuta deſolatio.

Confirmabit autem pactum multis hebdomada una, & in dimidio hebdomadis deficiet hoſtia & ſacrificium: & erit in templo abominatio deſolationis & uſque ad conſummationem & finem perſeverabit deſolatio.

Not. 2. Ut cum methodo celebris illa prophetia pertractetur, expendendum eſt 1. utrum de Meſſia intelligi debeat; 2. quid ſint hebdomades de quibus propheta loquitur; 3. unde peti debeat illarum hebdomadarum initium; 4. utrum ex ea prophetia demonſtretur, Meſſiam lege promiſſum veniſſe; 5. denique utrum omnes prophetiæ circumſtantiæ in Jeſu Nazareno locum habuerint.

ARTICULUS I.

Utrum Prophetia Danielis 9. intelligatur de Meſſia.

CONCL. PRophetia quæ Danielis capite 9. verſu 24. & ſequentibus legitur, intelligitur de Meſſia lege promiſſo.

Probatur. Quæ priori parte Daniel aſſerit, ſoli Meſſiæ lege promiſſo conveniunt. Scribit enim 1. hebdomades abbreviatas eſſe, *ut conſummetur prævaricatio, & finem accipiat peccatum*: at peccato finem imponere, ac regnum illius evertere, ſoli Meſſiæ lege promiſſo Prophetarum oracula tribuunt: *Spiritus Domini ſuper me* (ait Meſſias ipſe apud Iſaiam c. 61.) *eo quod unxerit Dominus me; ad annuntiandum manſuetis miſit me, ut mederer contritis corde, & prædicarem captivis indulgentiam, & clauſis apertionem, ut prædicarem annum placabilem Domino*. Zacharias cap. 3. expreſſe pariter aſſerit, Meſſiam deleturum eſſe mortalium peccata: *Ecce enim adducam ſervum meum orientem .... & auferam iniquitatem terræ illius in die una*. Daniel ſcribit 2. abbreviatas eſſe hebdomadas, ut *adducatur juſtitia ſempiterna:* Illa autem juſtitia vel eſt Meſſias ipſe, qui in Veteri Teſtamento non raro vocatur juſtitia: *Et orietur* (apud Malachiam c. 4.) *vobis timentibus nomen meum ſol juſtitiæ;* vel eſt fructus adventus Meſſiæ: *In diebus illis* (apud Jeremiam c. 33.) *& in tempore illo, germinare faciam David germen juſtum: faciet judicium & juſtitiam in terra*. Scribit 3. abbreviatas eſſe eaſdem hebdomadas, ut *impleatur viſio & prophetia;* ſed id ſoli Meſſiæ convenit: cum ſit ipſamet veritas umbris ac figuris deſignata: unde Chriſtus ſic Matthæi 11. loquitur: *Omnes enim Prophetæ, & Lex uſque ad Joannem prophetaverunt*. Scribit 4. abbreviatas eſſe hebdomadas, ut *ungatur Sanctus ſan-*

Digitized by Google

ſanctorum : at ſanctus ſanctorum , unus eſt Meſſias lege promiſſus : neque enim illud nomen in Scripturis datum reperitur alicui Judæo , ſive regi , ſive pontifici . Scribit denique 5. eum quem tot nominibus commendavit , morti tradendum eſſe : *Et poſt hebdomadas ſexaginta duas occidetur Chriſtus* ; atqui id de Meſſia lege promiſſo Prophetæ prædixerant : *Sicut ovis ad occiſionem ducetur* (apud Iſaiam cap. 53.) *& quaſi agnus coram tondente ſe obmuteſcet , & non aperiet os ſuum* .

Objicies . Chriſtus quem Propheta occidendum eſſe prænuntiat , non eſt Meſſias lege promiſſus ; ſed metaphorice vel eſt Sacerdotium quod Daniel prædixit a Judæis auferendum poſt completas hebdomadas ; vel eſt Templum , quod deſtruendum prænuntiat ; vel denique eſt Agrippa junior , quem Rabbi Selomoth aſſerit a Romanis trucidatum fuiſſe , cum templum ſecundum exſcinderetur : ergo &c.

Reſp. neg. ant. Ratio eſt 1. quia ex Rabbinorum reſponſiones , Danielis hebdomadas uſque ad Hieroſolymitanam expugnationem proferunt ; neque enim ante Hieroſolymorum expugnationem , aut Sacerdotium penitus deſiit apud Judæos , aut Templum exciſum eſt . Verum ad illud uſque tempus proferri non poſſunt Danielis hebdomadæ , ut ſuo loco dicetur . Ratio eſt 2. quia neque ſacerdotes , neque reges qui poſt ſolutam captivitatem Judæis præfuerunt , Chriſti , ſive uncti fuerunt . Quinque enim rebus (ait Huetius pag. 450. colum. 2.) Templum primum ſecundo antecelluiſſe , Judæi docent , quarum duæ fuerunt oleum unctionis , & Spiritus ſanctus , ſine quibus nulla poteſt eſſe legitima unctio , nec quiſquam Chriſti titulum merito conſequi . Igitur cum templum ſecundum utraque caruerit , qui poſt primi Templi excidium , regium & pontificale munus obtinuerunt , Chriſti , hoc eſt , uncti nunquam fuerunt : Ratio eſt 3. quia reſponſio quam confutamus , ſupponit Agrippam Juniorem , in Hieroſolymitano per Titum excidio , occiſum fuiſſe : at id omnino falſum eſt , tum quod Hieroſolymis abfuerit , cum Urbs & Templum everſa ſunt ; tum etiam quod , Joſepho teſte lib. 2. de bello Judaico , cap. 6. cladi Hieroſolymitanæ per aliquot annos ſuperſtes fuerit . Ex his ergo patet , Chriſtum , ſive Unctum de quo Daniel loquitur , nec eſſe Sacerdotium , nec Templum , nec Agrippam Juniorem , ſed unum Meſſiam Lege promiſſum .

ARTICULUS II.

Quid ſint hebdomades Danielis 9.

CONCLUSIO 1. HEbdomades , de quibus Daniel loquitur , non ſunt hebdomades aut dierum , aut menſium , aut decenniorum , aut Jubilæorum , aut ſæculorum ; ſed ſunt hebdomades annorum .

Probatur . Primo , evidens eſt , hebdomadas de quibus Propheta loquitur , non eſſe hebdomadas dierum aut menſium : ſcilicet nec mors Chriſti , nec deſtructio templi ac civitatis Hieroſolymitanæ contigerunt intra nonaginta ſupra quadringentos dies aut menſes , qui fluxerunt ab edicto quo Perſarum reges Judæis fecerunt facultatem , ut dirutum ſub Nabuchodonoſore Hieroſolymitanum templum iterum ædificarent .

2. Non minus eſt evidens , hebdomadas illas non eſſe hebdomadas Jubilæorum , hoc eſt , quinquaginta annorum , aut ſæculorum , aut decenniorum . Nam civitatem & templum exciſum iri poſt ſeptuaginta hebdomades , ſacrificia vero in medio poſtremæ hebdomadis abolitum iri , prædicit Daniel : Atqui multo ante hæc evenerunt , quam forent elapſæ hebdomades decem , vel quinquaginta , vel centum annorum , etiamſi a Cyro qui primus ex Perſarum regibus Judæis permiſit , ut iterum Hieroſolymis templum ædificaretur , numerandi ducatur exordium . Supereſt ergo , ut hebdomades de quibus agitur , ſint hebdomades annorum , hoc eſt ſint ſpatium , quod quadringentis & nonaginta annis concluditur .

Confirmatur 1. ex eo quod is loquendi modus nitatur Levitici c. 25. verſu 8. ubi hæc habentur : *Numerabis quoque tibi ſeptem hebdomadas annorum , id eſt , ſepties ſeptem , quæ ſimul faciunt annos quadraginta novem* : cum e contra nullibi in Scripturis legantur hebdomades decenniorum , aut Jubilæorum , aut ſæculorum .

Confirmatur 2. ex eo , quod ea quæ a Propheta prædicuntur , ab edicto de reædificando Hieroſolymorum templo , intra ultimam ex illis hebdomadibus revera contigerint , ut ſuo loco dicetur .

ARTICULUS III.

Unde ſumi debeat hebdomadarum Danielis initium.

Not. 1. QUi in Perſide , expugnata Babylone , & ſuperatis Chaldæis , imperarunt , ſunt Cyrus , anno Mundi 3468. Aſſuerus , ſeu Cambyſes , qui Cyri major filius , patri ſucceſſit anno Mundi 3475. Oropaſtes magus , qui Eſdræ 1. verſu 6. Artaxerxes dicitur , quique mortuo Cambyſe , fratrem regis Smerdim mentitus , per aliquot menſes regnum obtinuit , idque anno Mundi 3482. Darius Hyſtaſpis filius , qui regnum auſpicatus eſt anno Mundi 3483. Xerxes qui ex Atoſſa filia Cyri progenitus , regnare cœpit anno Mundi 3519. Artaxerxes Longimanus Xerxi patri , quem Artabanus regio-

Digitized by Google

giorum ſatellitum præfectus occiderat, ſucceſſit anno Mundi 3531. Xerxes ejus filius anno Mundi 3579. ad unum dumtaxat annum Artaxerxi Longimano ſucceſſit. Ochus Artaxerxis Longimani frater, qui mutato nomine Darius Nothus appellatus eſt, regnum auſpicatus eſt anno Mundi 3581. Dario Notho ſucceſſit anno Mundi 3600. filius ejus major natu Artaxerxes, qui a memoriæ felicitate *Mnemonis*, ſeu *Memorioſi*, cognomen obtinuit, Perſis per annos 43. imperavit. Poſt Artaxerxem Memorioſum, Ochus ejus filius anno Mundi 3644. rex inauguratus eſt.

Not. 2. Inter Perſarum reges, qui Judæis faverunt, numerantur Cyrus, 1. Eſdræ 1. Darius primi Eſdræ cap. 4. Artaxerxes ejuſdem libri capite 7. Idem Artaxerxes lib. 2. Eſdræ cap. 4. Dubitatur, quis fuerit Darius ille, cujus primi Eſdræ cap. 4. fit mentio; nec enim Scriptura dicit Darium illum fuiſſe aut Hyſtaſpis filium, aut Darium Nothum. Incertum pariter eſt, an Artaxerxes cujus idem primus Eſdræ liber meminit, c. 7. ſit Artaxerxes Longimanus, an vero ſit Artaxerxes Memorioſus. Scaliger voluit, Darium & Artaxerxem, de quibus eſt quæſtio, fuiſſe Darium Nothum, & Artaxerxem Memorioſum: indeque cenſuit, ſeptuaginta Danielis hebdomadas initium ducere. Alii e contra chronologi paſſim aſſerunt, Darium illum fuiſſe Hyſtaſpidem, ſeu Hyſtaſpis filium, non autem Darium Nothum; Artaxerxem de quo agitur, fuiſſe Longimanum, non autem Memorioſum. Ex auctoribus quibus placet, Darium cujus fit mentio 1. Eſdræ 4. eſſe Hyſtaſpidem, nonnulli docent hebdomadas Danielis initium ab illius edicto ſumere; alii vero docent ab edicto quod Artaxerxes Longimanus promulgavit, imperii non quidem anno ſeptimo, ſed viceſimo. Quod nos circa eas contraverſias ſentiamus, ſubſequentes concluſiones aperient.

CONCLUSIO 1. Darius qui (ut habetur 1. Eſdræ 4.) Judæis permiſit, ut Templum Jeroſolymis extruerent, non eſt Nothus, ſed Darius Hyſtaſpides.

Probatur. In ſententia quæ aſſerit Darium, de quo agitur, fuiſſe Darium Nothum, dicendum eſt aliquot Hebræorum duces ultra humanæ vitæ modum longævos fuiſſe. Nam 1. Zorobabel dux fuit Judæorum qui a Cyro, anno Mundi 3468. Babylone dimiſſi ſunt. Annus ſecundus Darii Nothi fuit Mundi annus 3582. neceſſe eſt igitur Zorobabelem qui anno ſecundo Darii, Eſdræ lib. 1. c. 3. templum inſtauravit, Judæorum principatum tenuiſſe per annos quatuordecim ſupra centum, & amplius; neque enim ſcimus, quando mortuus ſit. Jam vero ſi addatur ætas quam habuit, cum ſub Cyro ſoluta eſt captivitas Babylonica, quæ potuit eſſe aut viginti vel triginta annorum, conſequens erit, Zorobabelem vixiſſe annis circiter centum quadraginta.

Idem manifeſtius apparet in Joſue Joſedecis filio. Is cum Zorobabele Babylone in Judæam rediit; tunc autem jam attigerat annum circiter quadrageſimum, tum quia ſummus erat ſacerdos, & forte jamdiu in ea dignitate, ad quam nemo, niſi ætate matura, provehebatur, pluribus annis ante Cyrum egerat; tum etiam quia Joſedech Joſue pater, quippe cum Sedecia rege Babylonem translatus fuerat, diu ante ſolutam captivitatem e vivis exceſſerat: unde conſequens eſt Joſue, quem certum eſt vixiſſe, cum ſub Dario inſtauratum eſt Templum, annis circiter centum ſexaginta in humanis egiſſe.

Vim habet illud argumentum in Eſdra: Si enim ſub Dario Notho Templum ædificatum eſt; ergo centum & quindecim annis poſt Cyri edictum in ruinis jacuit; tot enim ab anno 1. Cyri qui eſt Mundi 3468. ad 2. Darii Nothi fluxerunt. Si autem tanto tempore Templum in ruinis jacuit, Eſdram qui inter ſeniores ſub Cyro aſcendentes nominatur, quique hujus Templi dedicationem & vidit & deſcripſit, uſque ad hanc ætatem vitam produxiſſe, neceſſe eſt.

Id validius adhuc & manifeſtius poteſt in Nehemiam urgeri. Ipſe enim inter eos quoque annumeratus eſt, qui ſub Cyro cum Zorobabele aſcenderant: *Qui* (verba ſunt 1. Eſdræ 2.) *venerunt cum Zorobabele, Joſue, Nehemia, &c.* Idem deinde novæ ſub Artaxerxe coloniæ dux fuit, acceptis, anno regni ejus 20. diplomatibus. Nempe ſi Darius, ſub quo abſolutum eſt Templum, is eſt qui Nothus dicitur, Artaxerxes cujus anno 20. Nehemias Jeruſalem ſe contulit, erit Artaxerxes Memorioſus Darii Nothi filius, qui regnum auſpicatus eſt anno Mundi 360. & ſic dicendum erit, Nehemiam vitam produxiſſe ad annum 3620.

Si quis Nehemiæ caput decimum cum capite duodecimo conferat, reperiet homines pluſquam viginti, ex eorum numero, quia una cum Zorobabele ex captivitate aſcenderunt; nam fœderi, procurante Nehemia, inito ſubſcripſerunt: Atqui credibile non eſt, tot viros ſimul, eodem ſæculo & loco, tot annos, hoc eſt, pluſquam ducentos, vixiſſe: ſiquidem ab anno Cyri quem Mundi eſſe diximus 3448. ad hunc annum 3620. fluxerunt anni 171. quibus addendi præterea ſunt anni, quos jam vixerant illi homines, cum ſub Zorobabele aſcenderunt, & Principes familiarum meruerunt appellari.

Objicies 1. Ingens fuit ſpatium temporis inter edictum Cyri & edictum Darii: ſcilicet neceſſe fuit, ut Darius Archivia conſuleret, ut de conceſſa a Cyro Templum inſtaurandi facultate conſtaret; quod tamen minime neceſſarium fuiſſet, ſi recenter conceſſa fuiſ-

fuiſset ea facultas: *Tunc* (cum dubium eſſet ortum de Cyri edicto, quo Judæi, templi ædificationem tuebantur) *Darius rex præcepit* (inquit Scriptura 1. Eſdræ, cap. 6.) *& recenſuerunt in bibliotheca librorum, qui erant repoſiti in Babylone*: Atqui Darius, de quo eſt quæſtio, ſi eſset Darius Hyſtaſpides, non ingens, immo breve fuiſset ſpatium, quod inter Cyri & Darii edictum fluxit; non enim ſunt anni plus quam octodecim: ergo Darius ille non eſt Darius Hyſtaſpides, ſed Darius Nothus.

Reſp. ad 1. neg. maj. Ad 2. diſt. ant. Quod tamen neceſsarium non fuiſset, ſi de edicti ſubſtantia fuiſset quæſtio, tranſeat ant. Dixi, tranſeat, eo quod homines paſſim ſoleant ad ipſa exemplaria recurrere, cum agitur de privilegiis etiam recenter conceſſis, ſi circa ea lis intentetur. Si quæſtio fuerit non de edicti ſubſtantia, ſed de circumſtantiis, neg. ant. Edictum a Cyro latum forte nondum exciderat ex Perſarum memoria; ſed facile excidere potuerant circumſtantiæ, clauſulæ, ac conditiones, ſub quibus conceſsum fuerat, nempe dubium eſse potuit, an Templum ſumptibus ærarii publici extrui juſſiſſet Cyrus, an cum facultate inſtaurandi Templum, conceſſa fuiſſet facultas urbem ipſam reædificandi: ac proinde mirum non eſt, quod Darius Hyſtaſpides archivia conſuli voluerit.

CONCLUSIO 1. Artaxerxes cujus fit mentio tum primi Eſdræ, cap. 7. tum libri ſecundi, cap. 2. non eſt Artaxerxes Memorioſus, ſed Artaxerxes Longimanus.

Probatur. Artaxerxes, de quo eſt quæſtio, is eſt a cujus edicto ſecundo, ſeptuaginta Danielis hebdomadæ debent initium ſumere: atqui (ut concluſione tertia dicetur) Artaxes a cujus edicto ſecundo, ſeptuaginta Danielis hebdomadæ ſumpſerunt initium, non eſt Memorioſus, ſed Longimanus: ergo &c.

Objicies 1. Sanaballatus Samaritanus Nehemiam Jeroſolymorum mœnia reficientem prohibere conatus eſt: *Factum eſt autem* (3. Eſdræ 4.) *cum audiſſet Sanaballat, quod ædificaremus murum, iratus eſt valde, & motus nimis ſubſannabat Judæos*. Sanaballatus vero Alexandro Magno coævus fuit: Nam (Joſepho teſte, lib. 11. Antiq. cap. ultimo) ad ipſum, cum Tyrum oppugnaret, defecit. Unde ſi arguitur: Nehemias & Sanaballatus eodem vixerunt tempore: ergo Artaxerxes cujus fit mentio 2. Eſdræ 2. non fuit Artaxerxes Longimanus, ſed Memorioſus. Probatur conſeq. Si Artaxerxes ille fuiſset Longimanus, Nehemias ab Artaxerxe Longimano uſque ad Alexandrum Magnum vitam produxiſset; nempe vixit cum Sanaballato, qui (ut mox obſervatum eſt) fuit Alexandro Magno coætaneus: atqui Nehemias vitam non produxit Artaxerxe Longimano uſque ad Alexandrum Magnum: alioquin dicendum eſset, quod vixiſset pluſquam centum & viginti ſex annis: nempe Artaxerxes Longimanus Perſis triginta duobus annis imperavit, Darius Nothus 19. Artaxerxes Memorioſus 43. Ochus 43. Arſen 3. Darius Codomanus ultimus Perſarum Imperator, quem & Alexander Magnus ſuperavit, ſex annis.

Reſpondet Petavius, l. 12. de Doctrina Temporum, cap. 25. par eſse arbitrari, duos omnino Sanaballatos extitiſse: quorum unus Nehemiæ & Artaxerxis Longimani, alter Darii Codomani & Alexandri ætate vixit. Unde ad argumentum reſpondendum eſt, neg. maj. ad cujus probationem, negandum eſt, Sanaballatum qui ad Alexandrum defecit, eſſe eumdem qui Nehemiam muros inſtaurantem prohibere conatus eſt. Nec obſtat auctoritas Joſephi contrarium aſserentis: ſcilicet in eo capite fidem non meretur, cum (ut patet ex lib. 11. antiq. cap. 5. ubi de Sanaballato loquitur) in plures errores impegerit; nempe ſcribit, Eſdram anno ſeptimo Xerſis in Judæam adventaſse, Nehemiam Xerſis viceſimo quinto eodem perveniſse, & opus ipſum anno viceſimo octavo Xerſis omnino abſolutum fuiſse: Quæ quidem omnia repugnant capiti ſeptimo lib. 1. Eſdræ, nec non ſecundo capiti ſecundi libri. Præterea Xerſi concedit annos 28. quem tamen conſtet ex Herodoto non plures viginti regnaſse.

CONCLUSIO 3. Septuaginta hebdomadæ de quibus fit mentio Danielis 9. non ducunt initium aut a primo Cyri anno, aut a ſecundo Darii Hyſtaſpidis, aut a ſeptimo Artaxerxis Longimani.

Probatur. Ab eo tempore ſeptuaginta Danielis hebdomadæ non ducunt initium, quo Judæis facta non fuit facultas inſtaurandi urbem Jeroſolymitanam: nempe S. Vates expreſse aſserit, ab edicto ejuſmodi ducendum eſse illarum initium: *Scito ergo & animadverte* (ait Gabriel Danielem alloquens) *ab exitu ſermonis, ut iterum ædificetur Hieruſalem, uſque ad Chriſtum ducem hebdomades ſeptem, & hebdomades ſexaginta duæ erunt; & rurſum ædificabitur platea & muri ejus in anguſtia temporum*. Atqui nec anno 1. Cyri regis, nec 2. Darii Hyſtaſpidis, nec 7. Artaxerxis Longimani Judæis facta eſt facultas inſtaurandi urbem Jeroſolymitanam: Scilicet edicta quæ a regibus illis emanarunt, de ſolius Templi aut inſtauratione, aut cultu loquuntur; altumque eſt in illis de reædificanda urbe ſilentium.

Objicies. Tum anno 1. Cyri regis, tum 2. Darii Hyſtaſpidis, tum ſeptimo Artaxerxis, Judæis facta fuit facultas reædificandi non templum tantum, ſed etiam Urbem: ergo ab iis temporibus hebdomadæ Danielis ducunt initium. Probatur ant. Primo, Iſaiæ cap. 44. hoc de Cyro prænuntiatum eſt: *Qui dico*

Digitized by Google

Cyro: Paſtor meus es, & omnem voluntatem meam complebis. Qui dico Jeruſalem: ædificaberis; & Templo, fundaberis. Apud eumdem Prophetam cap. 25. hæc enim habentur: *Ego ſuſcitavi eum* (Cyrum) *ad juſtitiam; & omnes vias ejus dirigam, ipſe ædificabit civitatem meam*. Hoc vero, ſeu & Urbis, & Templi ædificationem fuiſse tunc inchoatam, docent litteræ quas Judæorum hoſtes poſt Cyri mortem ad Aſsuerum, vel Artaxerxem Oropaſtem, dederunt, Eſdræ 1. c. 4. *Notum ſit* (inquiunt) *Regi, qui aſcenderunt a te ad nos, venerunt in Jeruſalem civitatem rebellem, & peſſimam, quam ædificant, extruentes muros ejus, & parietes componentes*.

2. Idem oſtenditur de Dario. Aggæus qui per illud tempus vaticinabatur, Darii edictum interpretatur de reædificanda urbe: ſiquidem c. 1. populum increpat, quod vulgo jactaret, nondum veniſse tempus ædificandæ domus Domini; eumque ſic arguit c. 4. *Numquid tempus vobis eſt, ut habitetis in domibus laqueatis, & domus iſta deſerta?*

3. Idem pariter evincitur ex edicto, quod in Judæorum gratiam Artaxerxes Longimanus tulit anno ſeptimo, quodque legere eſt Eſdræ 1. cap. 7. ubi dicitur, Artaxerxem Eſdræ dediſse *ſecundum omnem petitionem ejus*. Ergo non a viceſimo Artaxerxis Longimani anno, ſed ab antiquiore tempore, Danielis hebdomadæ ſeptuaginta ducunt initium.

Reſpondet ad illud argumentum Petavius, quod quamvis Cyrus, Darius & Artaxerxes Longimanus anno ſeptimo, Urbis ac Templi pariter excitandi poteſtatem fecerint; ab eo tamen tempore numerari non debeant Danielis hebdomadæ, quia Judæi ſive propter defectum rei pecuniariæ, ſive propter impedimenta quæ ab eorum hoſtibus apponebantur, regum edicta, quoad urbem iterum ædificandam, executioni mandare non potuerunt: e contra vero anno viceſimo Artaxerxis Longimani, ſuppeditatis ex ærario publico ſubſidiis, Judæi, Nehemia duce, Urbem iterum ædificarunt; Par autem fuit (addit laudatus auctor) Angelum ad hebdomadarum initium illud tempus elegiſse præ ceteris, cujus vi & auctoritate Urbs ipſa primum extrui cœperit.

Reſpondet Huetius, negando tribus prioribus edictis quæ in gratiam Judæorum a Perſarum regibus exierunt, factam fuiſse facultatem iterum ædificandi non templum modo, ſed & Urbem ipſam.

Huetio ſubſcribimus, & quidem merito; ſiquidem nec in edicto Cyri, neque in Darii reſcripto, neque in illo priore Artaxerxis, ulla apparet inſtaurandæ Urbis mentio, ſed Templi tantum: circumſtantia tamen de reædificanda Urbe, cum magni ſit momenti, maximeque diſcrat ab inſtauratione Templi, omitti non debuiſset in edictis, ſi iis edictis facta fuiſset facultas Urbem, ſicut & Templum, iterum ædificandi. Unde neganda eſt minor argumenti propoſitio. Ad cujus primam probationem diſt. hæc quæ de Cyro prædicuntur Iſaiæ cap. 23. ipſe ædificavit civitatem meam, excitatis ad habitandum domibus, conc. ant. extructis publicis ædificiis, mœnibus, ac munimentis, neg. ant. Priore modo reædificari Jeroſolymam, prioribus edictis permiſerunt Perſarum reges: cum enim Judæis facultatem fecerint extruendi Templum, conſequens fuit, ut permiſerint quoque extrui domos ad habitandum; nimirum arcendi fuerunt imbres, æſtus, aliæque temporum injuriæ: at vero ante viceſimum Artaxerxis annum non fecerunt facultatem extruendi mœnia, ædificia publica, propugnacula, quibus a vicinis populis extructas a ſe domos tuerentur.

Ad alteram ejuſdem minoris propoſitionis probationem, diſting. ant. Judæorum hoſtes ad Aſſuerum ſcripſerunt, Judæos Urbis muros extruere, & in hoc Judæis impoſuerunt, conc. ant. & Judæis non impoſuerunt, neg. ant. Judæorum hoſtes, cum viderent domos ad habitandum excitari, (quod quidem Judæis, ut ſe immunes præſtarent ab aeris injuriis, neceſsario faciendum erat) Urbis mœnia reædificari conqueſti ſunt, ut Judæos coram rege in rebellionis ſuſpicionem adducerent; unde reſcriptum eſt ad præfectos, ut curarent, ne Urbs reficeretur: quo quidem reſcripto præfecti abuſi ſunt ad impediendam ipſius etiam Templi inſtaurationem: *Tunc* (verba ſunt 1. Eſdræ cap. 4.) *intermiſſum eſt opus domus Domini in Jeruſalem*. In quæ quidem verba obſervare eſt, Scripturam non dicere, *Opus Urbis*, ſed *Opus domus Domini*.

Ad tertiam probationem, neg. Prophetam Aggæum edictum Cyri interpretatum fuiſſe de reædificanda urbe. Nec enim valet hoc argumentum: Aggæus arguit Judæos, quod neglecta ædificatione Templi, totos ſe darent ædificandis domibus: ergo Judæi urbem extruebant: Siquidem (ut jam obſervatum eſt) aliud eſt extruere domos ad habitandum, aliud Urbem extruere. Aggæus illud, non autem iſtud, in Judæis arguit: revera enim rei erant, quod, neglecta templi reædificatione, toti eſſent in quærendis per domorum extructionem propriis ſuis commodis.

Ad quartam minoris propoſitionis, de qua agitur, probationem, reſp. diſt. ant. Primi Eſdræ cap. 7. Artaxerxes dicitur Eſdræ dediſse ſecundum omnem petitionem ejus, ea quæ ſpectabant ad Dei cultum ac legis obſervationem, conc. ant. ad inſtaurationem Urbis, neg. ant. Eſdras in ſua petitione nihil aliud ſibi quam Dei cultum & obſervationem legis propoſuerat: unde non alterius rei ſit mentio

in

in edicto, quod ſeptimo Artaxerxis anno obtinuit: *A facie enim regis, & ſeptem conſiliariorum ejus* (Edicti verba ſunt 1. Eſdræ 7.) *miſſus es, ut viſites Judæam & Jeruſalem in lege Dei tui, quæ eſt in manu tua.*

CONCLUSIO 5. Initium hebdomadarum, quarum ſit mentio Danielis 9. ſumi non debet ab anno viceſimo Artaxerxis Memorioſi.

Probatur. Si Danielis hebdomadæ ſumerent initium ab anno viceſimo Artaxerxis Memorioſi, Chriſtus occiſus fuiſſet ante expletam hebdomadam ſexageſimam nonam: ſcilicet (ut patet ex calculo Petavii lib. 12. de Doctrina Temporum, cap. 32.) in ſuppoſitione, de qua agitur, ſexageſima nona hebdomas protenderetur uſque ad Jeroſolymitanum ſub Tito excidium: atqui falſum eſt, Chriſtum occiſum fuiſſe ante expletam hebdomadam ſexageſimam nonam: nam, cum Propheta verſu 25. ſeptuaginta hebdomades in ſeptem & ſexaginta duas partitus eſſet, ſtatim verſu 26. hæc habet: *Et poſt hebdomades ſexaginta duas occidetur Chriſtus.*

CONCLUSIO 6. Septuaginta hebdomadæ, quarum ſit mentio Danielis 9. ducunt initium ab anno viceſimo Artaxerxis Longimani.

Probatur 1. Hebdomadæ de quibus eſt quæſtio, ducunt initium ab anno, quo Judæis facta fuit facultas iterum extruendi non Templum, ſed Urbem Jeroſolymitanam: atqui facultas hujuſmodi facta eſt anno viceſimo Artaxerxis Longimani: *Anno vigeſimo Artaxerxis* (verba ſunt Nehemiæ, 2. Eſdræ 2.) *dixi ad regem: Si videtur regi bonum, & ſi placet ſervus tuus ante faciem tuam, ut mittat me in Judæam ad civitatem ſepulcri patris mei, & ædificabo eam ..... Et placui ante vultum regis, & miſit me ... Et dixi regi: Si ergo videtur bonum, epiſtolas det mihi ad duces regionis trans flumen ... & epiſtolam ad Aſaph cuſtodem ſaltus regis, ut det mihi ligna ... & dedit mihi rex juxta manum Dei mei bonam mecum*: ergo &c.

Dices, equidem Artaxerxis anno viceſimo exiiſſe edictum de Urbe reædificanda, ſed Artaxerxem, a quo exiit, non eſſe Longimanum.

Verum facile ex dictis ſuperius expugnari poteſt illa reſponſio. Inter reges Perſarum, tres tantum ſunt Artaxerxes, a quibus edictum de Urbe reædificanda exire potuerit; Oropaſtes nimirum qui mortuo Cambyſe, fratrem regis Smerdim ementitus, ſub Artaxerxis nomine (Juſtino & Herodoto teſtibus) per aliquot menſes regnum obtinuit; Artaxerxes Longimanus qui Xerſi patri ſuo ſucceſſit; & tandem Artaxerxes Memorioſus qui poſt Darium Nothum imperavit: Atqui edictum de quo agitur, nec ab Oropaſte, nec a Memorioſo latum eſt: Non ab Oropaſte cum e contra prohibuerit, ne Judæi Urbis ædificationem molirentur: Is enim eſt Artaxerxes ille, de quo Scriptura loquitur, lib. 1. Eſdræ, c. 4. verſ. 7. *Et in diebus Artaxerxis Beſelem Mithridates*, &c. Promulgata Oropaſtis prohibitione, Judæi a Templi ædificatione temperaverunt: *Itaque* (ait Scriptura 1. Eſdræ c. 4.) *exemplum edicti Artaxerxis lectum eſt. Tunc intermiſſum eſt opus domus Domini in Jeruſalem, & non fiebat uſque ad annum ſecundum regni Darii* (Hiſtaſpidis) *regis Perſarum.*

Probatur 2. Eo præciſe anno incœperunt hebdomadæ prænuntiatæ a Daniele, ex quo ad Chriſti mortem fluxerunt hebdomadæ ſexaginta novem cum aliquot annis hebdomadæ ſeptuageſimæ: atqui ab anno viceſimo Artaxerxis Longimani ad Chriſti mortem fluxerunt hebdomadæ ſexaginta novem cum aliquot annis hebdomadæ ſeptuageſimæ: nempe, viceſimus Artaxerxis Longimani annus, eſt Mundi 3552. Ab hoc hebdomades ſeptuaginta putatæ, ſive anni 490. deſinunt in annum Mundi 4011. qui ſaltem juxta chronologicorum aliquorum calculum, eſt annus poſt paſſionem Domini quartus. Ita anno tertio hebdomadis ſeptuageſimæ Chriſtus occiſus eſt. Ita enim exiſtimandum eſt, non ſic illud intervallum hebdomadarum ſeptuaginta oportere ſumi, ut totæ ac integræ ante myſterium, cujus gratia præfinitæ ſunt, decurrerint; ſed ſatis eſſe, ut in hebdomade poſtrema, eaque labente necdum finita, peractum fuerit. Unde non poſt hebdomades ſeptem & ſexaginta tres, id eſt, abſolutis ſeptuaginta, Chriſtum occiſum iri prædicit Angelus; quod tamen dicendum erat, ſi ad Chriſti necem ſeptuaginta hebdomades completæ numerentur; verum poſt ſeptem & ſexaginta duas, quæ ſunt ſexaginta novem, nempe in ſeptuageſima dicit eum occidi debere. Vide Huetium Demonſtratione Evangelica, Propoſitione IX. Petavium lib. 12. de Doctrina Temporum, cap. 32. Biblia Pariſiis apud Vitrè excuſa in notis marginalibus ad libros Eſdræ: Vide etiam Chronologiæ ſacræ, quæ ad eorumdem Bibliorum calcem legitur, capita 31. & 32.

ARTICULUS IV.

Utrum Prophetia Danielis 9. contra Judæos valeat.

CONCLUSIO. Ex prophetia Danielis 9. demonſtratur adverſus Judæos, veniſſe Meſſiam lege promiſſum.

Probatur. Ut ex prophetia demonſtretur, veniſſe Meſſiam lege promiſſum, ſatis eſt, ut demonſtretur, elapſam eſſe hebdomadem, in cujus medio, ex prophetia, illius adventus futurus erat: atqui revera demonſtratur, hebdomadem illam eſſe elapſam; ſiqui-

Digitized by Google

ſiquidem elapſa eſt hebdomas illa, ſi quæ, ex prophetia, poſt illam erant futura, revera contigerint: atqui revera contigerunt.

Primo, Propheta prænuntiarat, poſt ultimæ hebdomadis exitum Urbem & Templum diruenda eſſe: ſed revera a mille ſexcentis annis & amplius, & Urbs & Templum diruta ſunt, a Veſpaſiano nimirum & Tito Romanis Imperatoribus.

Secundo, Propheta prædixerat, ſacrificia deſitura eſſe in ultima hebdomada: atqui re ipſa deſierunt: in uno enim Jeroſolymorum Templo, juxta legis Moſaicæ præſcriptum, ſacrificia offerri poterant; ergo, cùm a ſexdecim ſæculis & amplius Jeroſolymorum Templum dirutum fuerit, ſacrificia apud Judæos omnino deſierunt.

Tertio, Peracta ſemel deſolatio, aſſeritur a Propheta perſeveratura uſque ad conſummationem & finem: atqui revera perdurabit; ſcilicet nuſquam aliud Templum Jeroſolymis ædificabitur: id enim certo colligere licet ex eventu præterito, quo docemur, id olim a Judæis fieri non potuiſſe, quamvis tentatum ſæpius fuerit. Ea templi inſtauratione prohibiti ſunt primùm ab Hadriano & a Conſtantino, cum ſe ad opus illud accinxiſſent. Deinde opus, imperante Apoſtata Juliano, incœptum, terræ motus excuſſit, ita ut nec antiquæ urbis lapis ſuper lapidem remanſerit: ſicque completum eſt ad litteram iſtud Chriſti Vaticinium: *Non relinquetur lapis ſuper lapidem*.

Objicies, Dubium eſt, quo tempore hebdomades, de quibus agitur, cœperint; nonnulli enim volunt eas initium ſumere a Cyro, alii a Dario, aliqui ab Artaxerxe Longimano, alii denique ab Artaxerxe Memorioſo: ergo ex Prophetia Danielis 9. non poteſt colligi, ſaltem certo, veniſſe Meſſiam lege promiſſum.

Reſp. conc. ant. neg. conſeq. Ratio eſt, quia quæſtio de tempore, quo cœperunt hebdomadæ, de quibus agitur, impertinens eſt ad quæſtionem, an Meſſias, de quo Propheta loquitur, reipſa venerit: certum eſt enim ultimam elapſam eſſe; ac proinde certum eſt etiam veniſſe Meſſiam, cum Meſſias a Propheta prænuntietur futurus in medio ultimæ hebdomadis. Verum ea reſponſio manifeſtior fiet ex iis quæ de Prophetiæ ſenſu ſubſequente articulo dicentur.

ARTICULUS V.

De ſenſu verborum, ex quibus conſtat Prophetia Danielis 9.

CONCL. Tradi poteſt litteralis ac germanus ſenſus Prophetiæ, quæ legitur Danielis 9.

Probatur expoſitione ſingularum vocum, ex quibus Prophetia conſtat. *Septuaginta hebdomades abbreviatæ ſunt*, hoc eſt ex infinito & incerto, hominum reſpectu, tempore, determinatæ ſunt ad finitum & certum tempus. *Super populum ſuum*, id eſt, ut ea quæ in populi tui gratiam a Deo decreta ſunt, perficiantur: nempe ut & Hieroſolyma inſtauretur, & in fine hebdomadum Chriſtus veniat, ac morte ſua peccata diluat. *Ut conſummetur prævaricatio, & finem accipiat peccatum*: non quidem ita ut deinceps nullum peccatum fiat, ſed ita ut per Chriſti meritum præparentur media, quibus homo peccatum vitare, & virtutem exercere valeat. *Et adducatur juſtitia ſempiterna*, nempe aut Evangelium quod priſcæ ac legali juſtitiæ, quæ ad tempus conceſſa fuerat, in perpetuum ſucceſſit; aut vera ac interna ſanctitas, quam legalis olim adumbrarat. *Et impleatur viſio & Prophetia*, hoc eſt, ut per illius adventum, quem Prophetæ prænuntiarunt, viſionibus ac prophetiis finis imponatur. *Et ungatur Sanctus ſanctorum*, Chriſtus nimirum qui tria illa, quæ commemorata ſunt, per paſſionem ſuam eſt adimpletus.

Ab exitu ſermonis. Quæ Daniel de ſeptuaginta hebdomadum intervallo generatim dixerat, deinceps diſtinctius exponit. *Ab exitu ſermonis*, ſeu edicti non cujuslibet, ſed ejus quo a regibus Perſarum decernetur, *ut iterum ædificetur Jeruſalem*, fluent hebdomades ſexaginta novem, deſinentque *ad Chriſtum Ducem*, non naſcentem quidem, ſed in apertum prodeuntem, hoc eſt, ad baptiſmum ipſius, qui anno primo ſeptuageſimæ hebdomadis occurrit.

Illæ hebdomades ſexaginta novem in Prophetia dividuntur, primo in ſeptem, tum in ſexaginta duas: *Ab exitu ſermonis, ut iterum ædificetur Jeruſalem, uſque ad Chriſtum ducem, hebdomades ſeptem, & hebdomades ſexaginta duæ erunt*. Annus primus hebdomadis primæ eſt, (ut ſuperius dictum eſt) Artaxerxis Longimani viceſimus: poſtremus vero, Darii Nothi 17. nimirum ab anno viceſimo Artaxerxis ad decimum ſeptimum Darii Nothi, fluxerunt anni quadraginta novem; ex eo enim annorum numero quælibet hebdomas componitur. Veriſimile eſt, (ut advertit Petavius) toto illo ſpatio Urbem penitus abſolutam fuiſſe, hoc eſt publica, privataque opera, & ædificia, domos, viarum ſtrata, & id genus reliqua.

E rurſum ædificabitur platea & muri; Urbs nimirum quæ a Nabuchodonoſor deleta fuerat, *in anguſtia temporum*, hoc eſt, intra ſeptem hebdomadas priores, quæ quidem ſunt anguſtum ſpatium, ſi cum ſexaginta duabus aliis hebdomadis conferantur: aut ſecundum aliqs, *in anguſtia temporum*, id eſt, temporibus illis difficillimis, quorum fit

mox.

Digitized by Google

mentio 2. Eſdræ 3. *Et poſt hebdomades ſexaginta duas*, expletas, ac proinde intra hebdomadem ſeptuageſimam, *occidetur Chriſtus*, Meſſias lege promiſſus: Revera enim Jeſus Nazarenus, quem credimus eſſe Meſſiam illum, poſt expletas hebdomadas ſeptem, & ſexaginta duas, id eſt (ut jam obſervavimus) ſeptuageſima, eſt occiſus. *Et non erit ejus populus*, id eſt, nihil ad Chriſtum pertinebit, ſed alienus habebitur ab eo populus Judaicus, *qui eum negaturus eſt*.

Et civitatem & ſanctuarium diſſipabit populus cum duce venturo. Nihil hæc ad ſeptuaginta hebdomadarum calculum pertinent; unde nonnulli poſt Scaligerum immerito contendunt, hebdomadas illas extendi debere uſque ad excidium Hieroſolymitanum. Dicendum eſt igitur, Prophetiam narrare calamitates, quibus Deus poſt Chriſti mortem, & multo poſt expletas hebdomadas, in Judæos per Veſpaſianum & Titum animadverſurus erat. *Et poſt finem belli deſolatio*, hoc eſt, deſolatio ac vaſtitas urbis a Deo decreta nonniſi poſt belli finem implebitur.

Confirmabit autem pactum hebdomada una: Chriſtus, abſolutis hebdomadis novem & ſexaginta, in ſeptuageſima, ejuſque dimidia parte, hoc eſt, triennio priore, novum fœdus confirmabit prædicatione, miraculis, morte, quam a Judæis patietur, *Et in dimidio hebdomadis deficiet hoſtia, & ſacrificium*, non quod reipſa ſacrificia Judaica tunc ceſſaverint, ſed quod abrogata fuerint, ſeu vis eorum ac præceptum evanuerint, ubi Chriſtus hanc in in cruce vocem protulit, *Conſummatum eſt*; quod quidem myſterium velo Templi conſciſſo adumbratum eſt.

Et erit in Templo abominatio deſolationis. Illam deſolationis abominationem permulti ſcriptores Romanum exercitum interpretantur: alii ſeditioſorum manus, qui obſidionis tempore in Urbe ac Templo graſſabantur: uti erant Zelotæ: alii denique ſtatuas & idola in Templi ipſius defuncti loco conſtituta. Iis qui Romanum exercitum interpretantur, Lucas favere videtur c. 21. ubi hæc habentur: *Cum autem videritis circumdari ab exercitu Jeruſalem*.

De ſeditioſis Judæis ſuadet, quod ſcribit Joſephus l. 5. c. 31. Poſtquam enim Zelotarum immanitatem expoſuit, ſic loquitur: *Vetus erat hominum fama, tunc Urbem expugnatum iri, ac bellica vaſtatione ſancta conflagratura, poſtquam incubuiſſet ſeditio; ac civium manibus ipſis Dei templum pollueretur*. Aut igitur gentilium exercitus ſanctam Urbem obſidens; aut ſeditioſi illi non Urbem modo, ſed etiam Templum occupantes, aut ambo ſimul, abominatio deſolationis a Daniele & a Chriſto appellantur.

Hieronymus in caput 24. Matthæi, Chryſoſtomus, Theophylactus, ac Theodoretus in Danielem, *abominationem deſolationis*, de qua agitur, de idolis ac ſimulacris interpretantur. Confirmant ex eo, quod abominationis vocabulum ex uſu Scripturæ idolis maxime conveniat: ſic enim Machab. lib. 1. c. 1. verſ. 57. appellatur illa ſtatua, quam Antiochus Jeroſolymis in Templo collocavit. Ea exponendi ratio rejicitur a pluribus, eo quod ſimulacra in Templo Jeroſolymitano nuſquam reipſa conſtituta fuerint; etſi id a Præſidibus, vel Procuratoribus tentatum ſit, ut a Pilato, qui (auctore Joſepho lib. VII. cap. IV.) Judæis renitentibus ceſſit tandem, nec non a Petronio, qui de eadem re Caji mandatum exequi cupiens, ab incœpto poſtea deſtitit.

Aliorum eſt ſententia, abominationem deſolationis nihil aliud eſſe præter templi ruinas, Judaicarum omnium cæremoniarum interitum, ac ipſius loci ſacri proculcationem, ac ſempiternam vaſtitatem; quæ quidem omnia, ſaltem ſimul, abſque quodam horrore videri minime poſſunt. His adjungi debet Adriani ſtatuæ equeſtris collocatio, quæ Urbis ac Templi vaſtitatem eſt conſecuta.

Et uſque ad conſummationem, & finem perſeverabit deſolatio; hoc eſt, ad finem uſque ſæculi perdurabit illa deſolatio, ita ut nuſquam Templum reædificandum ſit, nuſquam Deus antiquam Judaicæ reipublicæ formam reſtituturus ſit.

CAPUT IV.

Utrum Meſſias qui venit, ſit Jeſus Nazarenus.

Not. 1. Cum ſuperibus capitibus ſuſe probatum ſit, veniſſe Meſſiam lege promiſſum, quærendum eſt modo, quis in individuo ſit Meſſias ille, an Jeſus Nazarenus, qui, Pontio Pilato in Judæa Præſide, actus eſt in crucem, an aliquis alius.

Not. 2. Ut oſtendatur, Jeſum Nazarenum eſſe Meſſiam lege promiſſum, neceſſe eſt oſtendere, completas in eo fuiſſe prophetias, quæ de Meſſia habentur in antiquo teſtamento; ac vera eſſe miracula, quæ Jeſus Nazarenus in ſuæ divinæ miſſionis teſtimonium patravit, necnon etiam quæ in eumdem ab Apoſtolis peracta ſunt.

Not. 3. Prophetiæ quæ de Meſſia in antiquo teſtamento continentur, duplicis ſunt generis: nimirum nonnullæ ſunt prophetiæ verborum, ſeu verbis expreſſæ; aliæ vero rerum, ſeu non verbis, ſed ſignis quibuſdam exhibitæ. Prioris Prophetiarum generis eſt iſta, *Non auferetur ſceptrum de Juda, donec veniat qui mittendus eſt*, aut hæc alia quæ legitur Oſee c. 3. *Dies multos ſedebunt filii Iſrael ſine rege, & ſine principe, ſine ſacrificio, & ſine altari, & ſine Ephod, & ſine Theraphim*. Poſterioris vero prophetiarum

rum generis exemplo eſſe poteſt illud Ahiæ Silonitæ factum, qui pallium novum in duodecim partes ſciſſum juſſit Jeroboamum colligere, præſignificans, eum imperatum iri decem tribubus, quæ poſt Salomonis mortem a Roboamo deſecerunt. Hic igitur quærendum eſt, utrum utriuſque illius generis prophetiæ in Jeſu Nazareno completæ fuerint: mentem noſtram ſubſequentibus concluſionibus aperiemus.

CONCLUSIO 1. Prophetiæ verborum completæ fuerunt in Jeſu Nazareno.

Probatur ex comparatione Veteris Teſtamenti cum Novo. Primo, in Veteri Teſtamento Meſſias prædicitur oriturus ex Abrahamo, Iſaaco, & Jacobo; ſic enim Gen. 12. Deus Abrahamum alloquitur: *In te benedicentur univerſæ cognationes terræ*. Gen. 15. *Benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ*. Idem Iſaaco Gen. 96. promittitur, *Apparuitque ei Dominus & ait: Benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ*. Geneſ. 28. idem promiſſum Deus Jacobo confirmat: *Benedicentur in te & in ſemine tuo cunctæ tribus terræ*. Prænuntiatur quoque naſciturus ex tribu Juda: *Non auferetur ſceptrum de Juda* (Geneſ. 49.) *donec veniat qui mittendus eſt*. Jeſſe promittuntur Iſaiæ 11. *Et egredietur virga de radice Jeſſe, & flos de radice ejus aſcendet, & requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini*. Variis in locis aſſeritur, quod proditurus ſit ex Davide: *Ecce dies veniunt* (Jeremiæ 23.) *dicit Dominus, & ſuſcitabo David germen juſtum, & regnabit rex, & ſapiens erit*. Atqui Jeſus Nazarenus ex Abrahamo, Iſaaco, Jacobo, Juda, Jeſſe, Davide revera progenitus eſt, ut patet ex Matthæi cap. 1. ubi Chriſti genealogia deſcribitur idque etiam teſtantur tabulæ cenſoriæ, quibus, imperante Auguſto, Maria & Joſephus vir illius inſcripti fuerunt, & ad quas Tertullianus labente ſæculo ſecundo hæreticos Chriſti carnis veritatem negantes provocabat.

Quæres, an de Jeſu Nazareno intelligatur hæc prophetia Numerorum 24. *Dixit Balaam filius Beor .... Orietur ſtella ex Jacob, & conſurget virga de Iſrael, & percutiet duces Moab, vaſtabitque omnes filios Seth*.

Reſp. affirmative; Nam 1. ſtella, Jeſu Chriſti ſymbolum eſt; nempe frequenter in Scripturis dicitur Sol, Ignis, Lux. 2. Vox hæc *Virga*, pro qua in Hebraico textu legitur *Sceptrum*, ſignificat regiam dignitatem, quam Jeſu Nazareno convenire docebitur inferius. 3. Hæc verba: *Percutiet duces Moab*, vera fuerunt in Jeſu Nazareno; ſcilicet intelliguntur idololatræ omnes, qui Moabitis, utpote in ſcriptura propter Deorum cultum famoſis, adumbrantur: illos idololatras Chriſtus percuſſit, cum eorum ſuperſtitiones ac inanem cultum ubique terrarum deſtruxit; juxta illud Zachariæ 9. *Et poteſtas ejus a mari uſque ad mare*.

Confirmatur reſponſio ex eo, quod ea Balaami verba Davidi (ut Rabbini commenti ſunt) non poſſunt convenire: Quomodo enim in Davide hæc poſſunt eſſe vera: *Vaſtabit omnes filios Seth?* Numquid omnes homines, qui a Seth Noemi patre progeniti ſunt, David armis ſuis ſubjecit? Sed (reponunt Rabbini) Balaami verba ad litteram ſumenda ſunt, ſic vero ſumpta Jeſu Nazareno convenire non poſſunt. At falſum eſt, ea ſumi debere ad litteram, idque non obſcure innuitur, cum Propheta vaſtatorem illum vocat ſtellam ex Jacob; ſeu eo modo Meſſias percutiet Moab, quo eſt ſtella: ergo quemadmodum metaphorice tantum eſt ſtella, ita etiam metaphorice ſolum percutiet Moab.

2. Prophetæ prædixerunt, Meſſiam naſciturum eſſe tempore, quo homines ſumma pace fruerentur: Iſaiæ 11. *Et egredietur virga de radice Jeſſe ..... Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hœdo accubabit*. Zachariæ 3. *Ecce enim ego adducam ſervum meum orientem ..... In die illa, dicit Dominus exercituum, vocabit vir amicum ſuum ſubter vitem, & ſubter ficum*. Iidem prophetæ aſſeruerunt, virginem futuram eſſe Meſſiæ matrem; eum Bethlehemi in lucem proditurum eſſe: *Et tu* (apud Michæam c. 5.) *Bethlehem Ephrata, parvulus es in millibus Juda: ex te enim mihi egredietur qui ſit dominator in Iſrael, & egreſſus ejus ab initio, a diebus æternitatis*. Atqui ea omnia exitum habuerunt in Jeſu Nazareno: Id enim conſtat ex Evangeliis, quæ quidem libros non ſuppoſititios, ſed genuinos, non humanæ, ſed divinæ auctoritatis eſſe, hujuſce operis Tom. 1. fuſe demonſtravimus.

3. Ex antiquis oraculis conſtat, Meſſiam futurum fuiſſe ſacerdotem, Pſalm. 109. futurum Prophetam, Deuteron. c. 18. *Prophetam de gente tua & de fratribus tuis ſicut me, ſuſcitabit tibi Dominus Deus tuus: ipſum audies*; ipſum fore legiſlatorem, Jeremiæ 31. Miracula patraturum, Iſaiæ 42. *Ego Dominus dedi te in fœdus populi, in lucem gentium, ut aperires oculos cæcorum, & educeres de concluſione vinctum, de domo carceris ſedentes in tenebris*. Atqui Jeſus Nazarenus illis omnibus dotibus inſignitus fuit, ut videre eſt apud Paulum ad Hebræos 6. apud Matthæum c. 21. apud Lucam cap. 6. apud Joannem cap. 20. *Multa quidem & alia ſigna fecit Jeſus in conſpectu diſcipulorum ſuorum, quæ non ſunt ſcripta in libro hoc*.

4. Sacri codices prædixerunt, Meſſiam vectum aſina quam pullus comitaretur, palam exceptum in Jeroſolymis: *Exulta ſatis, filia Sion*, (apud Zachariam c. 9.) *jubila, filia*

Jeru-

Digitized by Google

Jeruſalem : ecce rex tuus veniet tibi juſtus & Salvator ; ipſe pauper, & aſcendens ſuper aſinam & ſuper pullum filium aſinæ : Principes Judæorum adverſus Meſſiam inituros iniquum concilium : *Adſtiterunt reges terræ, & principes convenerunt in unum, adverſus Dominum, & adverſus Chriſtum ejus ;* Eum a diſcipulo proditum iri : *Quoniam* (verba ſunt Pſalm. 54.) *ſi inimicus meus maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem utique : & ſi is qui oderat me, ſuper me magna locutus fuiſſet, abſcondiſſem me forſitam ab eo. Tu vero, homo unanimis, dux meus, & notus meus ; qui ſimul mecum dulces capiebas cibos, in domo Dei ambulavimus cum conſenſu.* Iidem codices ſacri prædixerunt Meſſiam cædendum & conſpuendum ab inimicis ; Iſaiæ 50. Manus illius perforandas eſſe, veſtem in partes dividendam, Pſal. 21. Eum denique morti tradendum eſſe, Sap. 2. *Morte turpiſſima condemnemus eum.* Atqui Jeſus Nazarenus opprobria illa ſuſtinuit, mortem revera paſſus eſt, ut manifeſtum eſt ex Evangeliis.

Nec audiendi ſunt Judæi contendentes, loca proxime adducta, aut de Iſaia, aut de Davide intelligi debere. Nam 1. Iſaias & David Meſſiam adumbrarunt : quæ ergo illis conveniunt, Meſſiæ pariter tribui poſſunt. 2. Nuſquam Iſaias, aut David, manuum ac pedum perforationem paſſi ſunt. 3. Nec Iſaias, nec David de ſe ipſis vaticinati ſunt, quod morti tradendi eſſent.

5. Antiqua vaticinia declarant, Meſſiam deſcenſum ire ad inferos, indeque patriarchas educturum, Pſ. 67. *Qui educit vinctos in fortitudine, ſimiliter eos qui exaſperant, qui habitant in ſepulcris.* Prænuntiant, eum poſt mortem reditum ire ad vitam, Pſal. 15. *Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem.* Aſcenſurum ad cælos, Pſal. 23. Sed ea omnia in Jeſu Nazareno completa ſunt : ergo, &c.

6. Denique prophetæ teſtati ſunt, Meſſiam erecturum eſſe Eccleſiam, ad quam omnes gentes confluerent : Iſaiæ 2. *Et erit in noviſſimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, & elevabitur ſuper colles, & fluent ad eum omnes gentes ;* Meſſiæ diſcipulos paſſuros eſſe martyria Pſalm. 43. Gentes amplexuras eſſe illius legem, *Et ipſe* (ait Scriptura Gen. 49.) *erit expectatio gentium :* Atqui hiſtoria docemur, ea omnia exitum habuiſſe in Jeſu Nazareno : Ergo omnes prophetiæ verborum in eo completæ fuerunt ; ac proinde Jeſus Nazarenus eſt ille ipſe Meſſias, quem adverſus Judæos jam veniſſe demonſtravimus.

CONCLUSIO 2. Prophetiæ, quæ in ſignis conſiſtunt, completæ fuerunt in Jeſu Nazareno.

Probatur. Signa quibus Deus Pater in antiqua lege Meſſiam futurum adumbravit, petuntur 1. ex rebus quibuſdam ſenſibilibus, ſub quibus Meſſias latuit, cujuſmodi fuit ſerpens æneus quem Deus erigi voluit in deſerto : Ejus etiam generis fuerunt nubes ignea quæ Hebræis in ſolitudine præluxit : Manna quod Iſraelitis e cælo pluit : Petra ex qua ad Moyſis contactum aquæ largiſſimæ fluxerunt. Ea ſigna petuntur 2. ex certis perſonis, quarum opera, immo & tota ferme vita, fuerunt figura futuri Meſſiæ. Atqui utriuſque illius ſpeciei ſigna completa fuerunt in Jeſu Nazareno. Et quidem 1. ſigna quæ petuntur a rebus ſub quibus Meſſias latuit, Paulus 1. ad Corinth. 10. fuſe explicat, oſtenditque, qua ratione exitum habuerint in Chriſto. 2. Adamus, Abrahamus, Iſaacus, Jacob, Moyſes, David, non paucique alii, quorum vetus teſtamentum meminit, ſuis factis Jeſum Nazarenum ad vivum adumbrarunt : nimirum inter antiquos illos & Chriſtum Dominum æquiſſime poſſunt inſtitui comparationes, quas apud Patres, Auguſtinum præſertim in ſuis adverſus Manichæos operibus, nec non in libris de Civitate Dei, fuſe pertractatas legere eſt.

Quæres 1. unde fiat, quod Judæi negent, Jeſum Nazarenum eſse Meſſiam lege promiſſum, cum ipſi conveniant notæ ſingulares, quibus Deus in antiquo teſtamento Meſſiam futurum deſignavit ?

Reſp. erroris cauſsam in Judæis eſse judicium quod ferunt de characteribus, ad quos Meſſiæ veritas exigi debet. Nempe multa quæ in myſticum ſenſum trahenda ſunt, ad litteram præpoſtere ſumunt. Velut cum Meſſiam forma externa præcellere putant, quod Pſal. 44. ſcriptum ſit : *Specioſus forma præ filiis hominum ;* ſicut etiam cum eum terreno regno potiturum cenſent, quod de eo Pſal. 2. ſcriptum ſit : *Dabo tibi gentes hereditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ.* Bellatorem illum, gentiumque domitorem futurum ſperant, quod Pſal. 44. de eo prædictum ſit : *Sagittæ tuæ acutæ, populi ſub te cadent.* Rebus tandem ab eo compoſitis, ſumma inter ſe pace non homines ſolum, ſed etiam bruta animalia fruitura collegerunt ex cap. 11. Iſaiæ : *Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hædo accubabit : puer parvulus minabit eos, leo quaſi bos comedet paleas.* Aſſerunt, illum regibus fore terrori, ubi primum in lucem prodierit, eo quod ſic de eo prophetarit Iſaias cap. 52. *Super ipſum continebunt reges os ſuum*, Contendunt, eum ſolius loquelæ vi homines interfecturum, quod hæc de eo Iſaiæ 11. ſcripta ſint : *Percutiet terram virga oris ſui, & ſpiritu labiorum ſuorum interficiet impium.*

Altera erroris cauſſa in Judæis eſt, quod quemadmodum ad litteram exponunt, quæ myſtice ſumi deberent : ita, contra myſtice interpretentur quæ ad verbum accipienda ſunt ;

Digitized by Google

ſunt; cujuſmodi eſt illud Pſal. 21. *Foderunt manus meas & pedes meos: dinumeraverunt omnia oſſa mea . . . . & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem:* nec non & iſtud aliud Pſal. 68. *Et dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti mea potaverunt me aceto;* & iſtud Zachariæ 9. *Ipſe pauper & aſcendens ſuper aſinam, & ſuper pullum filium aſinæ:* & deinde, capite nimirum 11. *Projice illud ad ſtatuarium, decorum pretium, quo appretiatus ſum: & tuli triginta argenteos, & projeci illos in domum Domini ad ſtatuarium.*

Quæres 2. quid Judæi reſpondeant ad argumentum, quod pro divina Jeſu Nazareni miſſione petitur ex miraculis.

Reſp. Judæos 1. negare veritatem miraculorum, quæ Chriſto a Chriſtianis tribuuntur: 2. contendunt, extraordinaria quædam illius opera, non virtuti divinæ, ſed magicis incantationibus adſcribi debere; 3. iis miraculis opponunt quædam ſigna a magis, & idololatris quondam perpetrata. Sed quantum aberrent, facile demonſtrare poſſumus.

Et quidem 1. veritas miraculorum, quæ Chriſto tribuuntur, iiſdem argumentis aſſeritur, quibus veritas miraculorum quæ in Pentateucho a Moyſe patrata narrantur: nempe ideo iſta ſunt vera, ſeu vere facta creduntur, quod coram innumeris teſtibus occulatis facta legantur, quod eorum teſtium oculatorum filii ea poſteris ſuis tradiderint, quod nemine contradicente, ab omni Judæorum populo pro veris non incorrupta ſerie habita ſint: Atqui idem dici poteſt de miraculis quæ Chriſto tribuuntur; nempe duodecim Apoſtoli, eorum teſtes oculati, ea narraverunt nobis, mortem pro illorum veritate oppetierunt, nullum ex ea narratione præmium, quam cruces & tormenta ſperarunt; & (quod majus eſt) ipſimet miracula patrarunt in confirmationem teſtimonii, quod Chriſto rediderant.

2. Impoſſibile eſt, ut miracula quæ Chriſto tribuuntur, non aliud fuerint, quam illuſio magicis artibus in ſenſibus effecta, quaſi vero cæcus natus cui Chriſtus viſum reſtituit, Lazarum quem ſuſcitavit a mortuis, apparenter tantum, non autem vere, aut viſum aut vitam receperint. Vide de hoc argumento, quæ hujuſce operis Tom. 1. diximus, de divinitate librorum Novi Teſtamenti. Præterea nulli rei Chriſtus magis inſenſus fuit, quam diabolo & arti magicæ. Sæpius nimirum ejecit invitos dæmones ex obſeſſorum corporibus; Chriſti invocato nomine, idem poſtea fecerunt Apoſtoli. Refert Lucas in actis cap. 19. Pauli diſcipulos, *qui fuerant curioſa ſectati, contuliſſe libros, combuſſiſſe coram omnibus.* Curioſa hæc fuerunt artes magicæ, quarum ſtudio infames fuiſſe Epheſios, antiqui ſcriptores produnt.

3. Quæ ethnicis quibuſdam miracula tribuuntur, fictitia ſunt omnino. Unde quæ adſcribuntur Imperatori Veſpaſiano de reſtituto per inſputationem cæco cuidam viſu, de homine curato, calcata ab Imperatore illius manu, commentitia ſunt. Tacitus qui hiſt. lib. 4. cap. 82. illa facta commemorat, multa ſcribit, ex quibus facile conjici poteſt, ſimulata fuiſſe ejuſmodi miracula. Nam 1. uterque ægrotus ab Ægyptiis, inter quos tunc verſabatur Veſpaſianus, oblatus eſt Imperatori: at Ægyptios ſubornaſſe viros, qui ſe ægros fingerent, colligitur ex eo, quod cum Ægyptii audiiſſent, Veſpaſiano a Joſepho accommodata fuiſſe quædam oracula ſacra quæ in unum Judæorum Meſſiam conveniebant, ne in arte adulatoria Joſepho cederent, Deum facere conati ſunt, affingendo ipſi quædam divinitatis opera. 2. Tacitus ibidem aſſerit, Veſpaſianum ad primam ſimulatorum illorum ægrotorum poſtulationem, confeſſum fuiſſe, ſe non habere vim reſtituendi eis ſanitatem: *Veſpaſianus* (inquit) *primo irridere, aſpernari*, &c. 3. Idem auctor ſcribit, Veſpaſianum vocibus adulantium Ægyptiorum in ſpem inductum fuiſſe, ſe poſſe hominibus illis reſtituere ſanitatem: *Vocibus* (inquit) *adulantium in ſpem induci.* Hinc igitur mirabile non eſt, quod addit idem Tacitus: *Utrumque qui interfuerunt, nunc quoque memorant, poſtquam nullo mendacio pretium.*

De Apollonio quoque Tyanæo multa quæ maxima miracula videntur, referuntur in libris, quos Philoſtratus de Apollonii vita ſcripſit. Nempe ſcriptor ille non eum dumtaxat in cælum elatum eſſe prædicat, ſed tot ac tanta de eo jactat miracula, ut Hierocles in Ægyto præfectus, & Chriſtianæ Religionis infenſiſſimus hoſtis inde occaſionem hauſerit inſtituendæ comparationis Apollonium inter & Jeſum Dominum. Verum Philoſtrati liber nullam omnino fidem meretur. Nam 1. Apollonius Imperante Domitiano vixit; Philoſtratus vero Imperante Severo; ac proinde centum poſt Apollonium annis, ex alieno tantum teſtimonio, res ab eo geſtas litteris mandavit. 2. Ex ipſo etiam Philoſtrato, prodigia quæ ab Apollonio facta narratur, paucis, & nonnumquam etiam nullis præſentibus, patrata ſunt. 3. Idem Philoſtratus profitetur, ſe a tribus tantum, Damide nimirum, Maximo Ægienſi, & Meragene, didiciſſe quæ de Apollonio in ſuum de Apollonii vita librum retulit: at ii teſtes nulla fide digni ſunt.

Nam quod ad primum ſpectat, nihil eſt quo probetur, illum non eſſe vaniloquum ac deceptorem. Præterea Damis ſuos ipſe commentarios non edidit in lucem, ſed per quemdam ſuum familiarem, qui ut amico aſſentaretur, potuit ipſis plurima inſerere, quæ a veritate aliena eſſent. Addendum eſt,

Philo-

Digitized by Google

Philoſtratum Juliæ Severi uxoris juſſu, Damidis libros recognoviſſe & in ordinem digeſſiſſe: num igitur ipſe Philoſtratis fabulas immiſcere potuit, ut de Julia quæ philoſophis delectabatur, bene mereretur.

Perpauca vero erant quæ Maximus de Apollonio ſcripſit: non enim de aliis ſcripſit, quam de iis, quæ egit Apollonius cum Ægiis verſaretur. Merageni fidem ipſe Philoſtratus hiſt. lib. 1. cap. 3. detrahit, ſcribens eum multarum rerum quæ ad Apollonium ſpectant, ignarum fuiſſe.

Præterea Philoſtratus videtur ſuos de Apollonio libros edidiſſe, ut invaleſcentem jam religionem Chriſtianam deprimeret; unde omnia fere quæ Scriptura Chriſto tribuit, Apollonio adſcripſit; ita ut ex ſacris litteris, mutato nomine, ſuos de Apollonii vita libros edidiſſe videatur. Quæ aliunde quæſita ſunt, aniles ſunt fabulæ, ut videre eſt apud doctiſſimum Huetium in ſua Demonſtratione Evangelica pag. 667.

Tandem ipſe Philoſtratus lib. 1. c. 1. expreſſe aſſerit, Apollonium ubique fere pro vaferrimo mago audiſſe, atque ob id in carcerem ab Imperatore Domitiano conjectum fuiſſe, nec abſque fundamento fuit ejuſmodi ſuſpicio; ſiquidem (Philoſtrato teſte hiſt. lib. 1. c. 1.) Apollonius Babylonios magos, Brachmanos, Gymnoſophiſtas, alioſque ejuſmodi homines, magiſtros audierat.

CAPUT V.

Utrum Incarnatio Verbi peracta ſit debito tempore.

Not. HOc in capite aggrediemur 1. Gentiles qui quondam Chriſtianis exprobrabant, quod Chriſtus veritatis dux ac magiſter prioribus ſæculis ſe ſubduxiſſet: 2. Judæos impugnabimus, qui contendunt, Meſſiam tunc non debuiſſe venire, cum Jeſus Nazarenus in lucem prodiit.

CONCLUSIO 1. Incarnatio fieri non debuit prioribus mundi ſæculis.

Probatur 1. Conveniens fuit, ut homines per præcedentia oracula diſponerentur ad fidem myſterii, quod eſt creditu difficillimum: ac per multa ſæcula præpararentur ad Meſſiam ea, qua par eſt, reverentia excipiendum. Ex Auguſtino deſumpta eſt illa ratio; ſic enim tract. 31. in Joannem loquitur: *Multi dicunt, quare non ante venit Chriſtus? quibus reſpondendum eſt, quia nondum venerat plenitudo temporis, moderante illo per quem facta ſunt tempora. Sciebat enim, quando venire deberet. Primo, per multam ſeriem temporum & annorum prædicendus fuit: non enim aliquid parvum venturum fuit. Diu fuerat prædicendus, ſemper tenendus. Quanto majus judex veniebat, tanto præconum longior ſeries præcedebat.*

Probatur 2. Expediit, ut homo lapſus per multa ſæcula experiretur & imbecilles naturæ ſuæ vires ad operandum bonum, & legis inſufficientiam ad conſequendam juſtificationem; ut nimirum & iſtius inſufficientia, & illius imbecillitate, ad Meſſiam confugeret, ac in ejus meritis & auxilio totam ſpem collocaret ſuam. Eam rationem, quæ deſumpta eſt ex epiſtola ad Romanos, multis proſequitur Auguſtinus, contra Pelagianos agens.

Objicies cum Ethnicis ſic apud Auguſtinum loquentibus epiſt. 49. ad Presbyterum Deogratias, quæſt. 2. *Si Chriſtus ſe ſalutis viam dicit, gratiam & veritatem, in ſeque ſolo ponit animis ſibi credentibus reditum, quid egerunt tot ſæculorum homines ante Chriſtum? Quare Salvator qui dictus eſt, ſeſe tot ſæculis ſubduxit?* Ergo conveniens fuit, ut Deus humanam carnem indueret ſtatim poſt Adami peccatum, ut tot hominum millibus, qui ante illius adventum vixere, conſuleret.

Reſp. homines qui ante Chriſtum vixerunt, ſi in eum aliquando futurum crediderint, per eam in redemptorem fidem, ſalutem conſecutos fuiſſe: ſcilicet hæc fuit virtus Chriſti, ut etiam antequam actu naſceretur, operaretur in eos qui per fidem ad myſticum illius corpus pertinebant: *Itaque* (ait Auguſtinus epiſt. 49.) *ab exordio generis humani, quicumque in eum crediderunt, eumque utcumque intellexerunt, & ſecundum ejus præcepta pie & juſte vixerunt, quandolibet & ubilibet fuerint, per eum procul dubio ſalvi facti ſunt. Sicut enim nos in eum credimus & apud Patrem manentem, & qui in carne jam venerit: ſic credebant in eum antiqui & apud Patrem manentem, & in carne venturum.*

CONCLUSIO 2. Incarnatio ad finem uſque ſæculorum differri non debuit.

Probatur 1. Si Incarnatio ad finem uſque mundi fuiſſet dilata, periculum fuiſſet, ne deſiiſſet eſſe in votis hominum: ſiquidem, cum homines vident ſua deſideria, etiam poſt multa tempora, non expleri, ſolent in deſperationem abire, ſeu deſinunt rem deſiderare, quam ſe conſecuturos eſſe prius ſperaverant: at ſummum malum eſſet non expectare Meſſiam, cum non ſit aliud nomen, in quo nos oporteat ſalvos fieri, ſeu, cum fides in eum, cuique adulto ſemper neceſſaria fuerit neceſſitate medii. 2. Per adventum Meſſiæ Lex Antiqua abrogari debuit, & ſanciri Nova: hæc, ſi Incarnatio tamdiu dilata fuiſſet, paucis (ut patet) profuiſſet hominibus, non multi ex Chriſti myſteriis, ex Evangelii prædicatione uberes illos fructus percepiſſent, quos Deus homini per ſe ſuum Filium incarnatum, & peracta illius myſteria contulit.

Objicies. Geneſ. 49. Jacob prædicturus ad ven-

ventum Meſſiæ, ſic filios ſuos alloquitur: *Congregamini, ut annuntiem quæ ventura ſunt noviſſimis diebus:* Iſaias, c. 2. hæc de Chriſti Eccleſia vaticinatur: *Et erit in noviſſimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, & fluent ad eum omnes gentes:* atqui noviſſimis illis diebus deſignatur extrema mundi periodus: ergo juxta Prophetarum oracula Incarnatio ad finem uſque ſæculorum differri debuit.

Reſpond. neg. min. Ratio eſt, quia per noviſſimos dies, de quibus Jacob & Iſaias loquuntur, intelligitur mundi ætas in qua verſamur, & quæ reſpectu aliarum quinque præcedentium, noviſſima dicitur. Scilicet prior mundi ætas ab Adamo ad diluvium fluxit; altera a diluvio ad Abrahamum; tertia ab Abrahamo ad Davidem; quarta a Davide uſque ad captivitatem Babylonicam; quinta a captivitate Babylonica uſque ad Chriſtum; ſexta denique quæ noviſſima eſt, quamque Prophetæ prænuntiarunt, ad finem uſque ſæculorum perdurabit.

CONCL. 3. Incarnationis myſterium convenienti tempore peractum eſt.

Probatur 1. Illud tempus fuit conveniens, quo expletæ erant prophetiæ de futuro Meſſia: atqui, cum Incarnatio peracta fuit, expletæ erant: Nimirum ſexageſima nona hebdomada poſt quam Meſſias (ex Danielis 2. cap.) naſciturus erat, expleta erat omnino, cum Chriſtus in lucem prodiit. Jam ab aliquot annis ablatum fuerat ſceptrum a tribu Juda, aut ſaltem imminebat tempus, circa quod tribus Juda ſpolianda erat jure ad ſceptrum, quod divinitus acceperat. Romanum Imperium quod (ut patet ex Danielis capite 2.) domare ac conterere debebat imperia Chaldæorum, Perſarum, Græcorum, & cui Meſſiæ regnum immediate ſuccedere debebat, aut ſaltem intra quod Chriſtus, ex eodem Propheta, naſciturus erat, jam a multis annis eminebat in orbe, cum Verbum humanam carnem induit: Ergo convenienti tempore peractum eſt Incarnationis myſterium.

QUÆSTIO IV.

Utrum Angeli Incarnationis exiſtentiam cognoverint.

Not. Certum eſt, exiſtentiam Incarnationis, hoc eſt, peractum Incarnationis myſterium, ſanctis Angelis ante Chriſti mortem innotuiſſe. Nam 1. Gabriel Archangelus illud Mariæ nuntiavit: *Ecce concipies, & paries Filium:* 2. Paſtores illud ab Angelis docti ſunt eadem nocte, qua Chriſtus in lucem Bethlehemi prodiit: 3. Evangelia fidem faciunt, Angelos ſanctos Chriſto, dum viveret, ſæpius miniſtraſſe. Igitur difficultas de ſolis Angelis deſertoribus intelligi debet: ſeu, quæſtio eſt ſolum utrum Angeli deſertores cognoverint ante Chriſti mortem, peractum eſſe myſterium Incarnationis, ſeu utrum cognoverint, Jeſum Nazarenum eſſe Chriſtum, Meſſiam lege promiſſum.

CONCLUSIO. Angeli deſertores certo non cognoverunt Jeſum Nazarenum, dum viveret, eſſe Meſſiam lege promiſſum.

Probatur 1. Illi certo non cognoverunt Jeſum Nazarenum eſſe Meſſiam lege promiſſum, qui neſcierunt eum de Virgine natum fuiſſe: ſcilicet ex Prophetarum oraculis Meſſias ex Virgine abſque ſemine virili in lucem proditurus erat: atqui Angeli deſertores neſcierunt Jeſum Nazarenum de Virgine natum fuiſſe: ideo enim Chriſtus ex deſponſata naſci voluit, ut (teſte Ignatio Martyre) partus illius diabolo celaretur, hoc eſt, ut dum putaret de corrupta natum, Meſſiam non ſuſpicaretur. 2. Diabolus (ut ſæpius aſſeritur ab Auguſtino) auctor fuit Judæis, ut Jeſum Nazarenum in crucem agerent: Atqui nequaquam ad illud facinus Judæos impuliſſet, ſi illi fuiſſet perſuaſum, Jeſum Nazarenum fuiſſe Meſſiam lege promiſſum: noverat enim ex Prophetis, ſe per Meſſiæ mortem ſpoliandum eſſe imperio, quo a primi parentis peccato in homines ſæviebat. 3. Angeli deſertores noverant ex Scripturis, Meſſiam eſſe futurum Deum & hominem ſimul: ergo ſi ſciviſſent, hujuſmodi fuiſse Jeſum Nazarenum, ab eo non expetiiſsent (ut expetierunt tamen) latriæ cultum. 4. Una vox eſt Patrum, dæmonem cum videbat Jeſum Nazarenum eſurire, ſitire, pati, communibuſque humanæ vitæ miſeriis obnoxium eſse, ſubdubitaſse, an Meſſias eſſet; nempe non ſinebat Deus, ut illos defectus cum Jeſu Nazareni divinitate conciliarent.

Objicies. Ex Evangelio conſtat, Jeſum Nazarenum a diabolis ſæpius vocatum fuiſſe Dei Filium. *Quibus nobis & tibi, Jeſu Nazarene?* (inquiunt apud Lucam, c. 4.) *veniſti perdere nos? Scio te quis ſis, Sanctus Dei.* Conſtat 2. diabolos nonnumquam a Chriſto prohibitos fuiſse, ne illum palam confiterentur: *Et Spiritus immundi cum illum videbant* (inquit Marcus cap. 3.) *procidebant ei, & clamabant dicentes: Tu es Filius Dei. Et vehementer comminabatur eis, ne manifeſtarent illum.* Conſtat 3. Evangelium expreſſe aſſerere, dæmones Jeſum Nazarenum pro ipſomet Chriſto agnoviſſe: *Exibant autem* (inquit Lucas Evang. c. 4.) *dæmonia a multis, clamantia & dicentia: Quia tu es Filius Dei. Et increpans non ſinebat ea loqui, quia ſciebant ipſum eſſe Chriſtum.* Ergo dæmones ante mortem Domini cognoverunt, Jeſum Nazarenum eſse Chriſtum, ſeu Meſſiam lege promiſsum.

Reſp. conc. ant. ſeu, dæmones Jeſum Nazarenum, dum viveret, appellaſse Dei Filium, Sanctum Dei: ſciviſse ipſum eſse Meſ-

ſiam,

Digitized by Google

ſiam, diſt. conſeq. Ergo dæmones cognoverunt cognitione dubia Jeſum Nazarenum eſſe Meſſiam, conc. conſ. cognoverunt cognitione certa, neg. conſeq. *Dæmones* (ait Hier. in allatos ex Evangelio textus) *ſuſpicari magis Filium Dei, quam noſſe, intelligendi ſunt.* Adducebantur autem in eam ſuſpicionem tum quod cernerent advenisse tempus, quo Prophetæ Meſſiam venturum eſſe prædixerant: tum quod miſſionem quam ſibi a Patre commiſſam Chriſtus prædicabat, multis miraculis confirmatam viderent; tum quod Chriſti miracula ſine ſuo miniſterio, immo & iis invitis, patrari experirentur.

Objicies 2. Patres non raro contra Arianos urgent diaboli teſtimonium, ut Verbi divinitatem aſſerant: *Anne bujus nominis proprietatem dæmones neſcieverunt?* (verba ſunt Hilarii lib. 6. de Trin.) *Dignum eſt enim hæretices non jam Apoſtolicis doctrinis, ſed dæmonum clamore convinci. Clamant enim, & ſæpe clamant: Quid mihi & tibi eſt, Jeſu Filii Dei altiſſimi? Invitis veritas elicuit confeſſionem, & naturæ poteſtatem teſtatur dolor obediendi:* ergo Patribus perſuaſum fuit, diabolum cognoviſſe Jeſum Nazarenum eſſe Meſſiam lege promiſſum: alioquin enim non valeret illorum adverſus Arianos argumentum.

Reſp. conc. ant. diſt. conſ. Patribus perſuaſum fuit, diabolum cognoviſſe cognitione dubia, Jeſum Nazarenum eſſe Meſſiam, conc. conſeq. cognitione certa, neg. conſeq. Valet contra Arianos Hilarii argumentum, quamvis in diabolo conjecturalis tantum & dubia ſupponatur Jeſu Nazareni notitia. Scilicet Ariani, in ea etiam ſuppoſitione, efficit iniquiores diabolo; iſte enim divinitatem in Jeſu Nazareno ex miraculis, aliiſque circumſtantiis ſuſpicatus eſt; illi e contra nulla ratione judicarunt, illi divinitatem ineſſe. Confirmatur reſponſio ex Caſſiano, qui eadem, qua Hilarius, ratione uſus, diaboli de Jeſu Nazareno cognitionem vocat meram ſuſpicionem: *Ille* (inquit l. 3. de Incarn. cap. 13.) *cum Filium Dei eſſe ſuſpicatus eſt, etiam cum mortem pertulit: tu negas eum, cum reſurrexit? ille enim Deum ſuſpicatus eſt, cui ſe occuluit: tu negas, cui probavit?*

DISSERTATIO TERTIA.

De neceſſitate Incarnationis.

Not. Neceſſitas vel ſtricte vel late ſumitur: ſtricte quidem, cum res ita exiſtit, ut non poſſit non exiſtere; late vero, cum decet & convenit rem eſſe, ita tamen, ut, abſolute loquendo, poſſit non eſſe. De incarnatione ad duplicem illam neceſſitatem comparata in hac diſſertatione diſputabimus.

QUÆSTIO PRIMA.

Utrum Incarnatio neceſſaria fuerit neceſſitate ſtricte ſumpta.

Not. Neceſſitas ſtricte ſumpta dividitur a Logicis in abſolutam, & hypotheticam. Prior eſt independens a quacumque ſuppoſitione; poſterior e contra ab aliqua ſuppoſitione dependet. Hic igitur quærendum eſt 1. utrum Incarnatio ſimpliciter & abſolute neceſſaria fuerit: 2. Utrum neceſſaria fuerit ex ſuppoſitione peccati per ſatisfactionem eluendi.

CONCL. 1. Incarnatio non fuit ſimpliciter & abſolute neceſſaria.

Probatur. Illud non fuit ſimpliciter & abſolute neceſſarium, quod Deus potuit non facere; atqui Deus potuit non incarnari: ſiquidem ille potuit non incarnari, cujus beatitudo, & cujus gloria intrinſeca, ſunt omnino independentes ab operibus ad extra; cujuſmodi eſt Incarnatio, cum per Incarnationem Verbum quaſi extra ſe exierit, agendo ſcilicet in humanam naturam, quam terminat ac ſubſtantialiter perficit; atqui Dei beatitudo ac gloria ſunt omnino independentes ab operibus ad extra: Deus enim, cum ſit infinite perfectus, ſatis eſt ſibi ipſi, nec ulla re extra ſe ipſum poſita illi opus eſt, ut ſumma beatitudine fruatur; alioquin a rebus extra poſitis penderet, quod dictu impium eſt.

Objicies 1. Deus neceſſario vult ſibi perfectiſſimum bonum; nempe ſe ipſum amat perfectiſſime: at effectus amoris eſt perſonæ amatæ velle bonum, amoris perfectioni proportionatum: atqui incarnatio eſt bonum perfectiſſimum; quippe quod nihil fingi aut excogitari poſſit, quod magis ad Dei gloriam conferat: ergo &c.

Reſp. diſt. maj. Deus neceſſario vult ſibi perfectiſſimum bonum intrinſecum, conc. maj. extrinſecum, neg. maj. Ratio eſt, quia Deus eſt in ſua beatitudine ac perfectione omnino independens a rebus extra ſe ipſum poſitis; ac proinde, licet incarnatio maxime conferat ad extrinſecam Dei gloriam, cum per eam attributa divina perfecte manifeſtentur; Deus tamen illius reſpectu maxime fuit indifferens, hoc eſt, pro libito potuit aut eam ponere, aut ab ea temperare.

Objicies 2. Patres docuerunt Deum, etiam in operibus ad extra, velle ſemper quæ meliora ſunt ac perfectiora. Nam 1. ſic loquitur Auguſtinus lib. 1. contra adverſarium Legis & Prophetarum cap. 14. *Uſque adeo deſipiendum non eſt, ut homo ei erat aliquid melius fieri debuiſſe, & Deum eccum facere noluiſſe.* Hæc etiam habent Patres Concilii Francofordienſis: *Credamus Deum omnia velle*

quæ

quæ meliora ſunt, ergo, cum Incarnatio ſit inter Dei opera, quæ ſunt ad extra, perfectiſſimum opus, Deus eam neceſſario voluit.

Reſp. neg. ant. Ad cujus priorem probationem diſt. ant. Ex Auguſtino, Deus vult ſemper id quod melius eſt, & per has voces, *Quod melius eſt*, intelligitur opus quod malitia & imprudentia vacuum ſit, conc. ant. & non intelligitur, neg. ant. Auguſtinus in loco, de quo agitur, agit contra Manichæos, qui præter Deum bonum, ſeu cujuſlibet boni auctorem, fingebant alium Deum qui auctor eſſet malorum: ut autem Manichæos eo in capite confutaret, neceſſe non fuit, ut oſtenderet Deum velle ſemper quod etiam extrinſece melius eſt; ſed ſatis fuit, ut aſſereret nullum opus a Deo prodire, quod non ſit bonum, hoc eſt, malitia & imprudentia omnino vacuum, licet peccatum, quod quidem eſt ſummum malum, permittat. Ad alteram probationem dicendum eſt, Patres Francofordienſes aſſerere Deum velle ſemper quæ meliora ſunt, comparative, conc. abſolute, neg. Hoc eſt Patres illi volunt, Deum ſemper eligere media quæ magis conveniunt ad finem, quem ſibi propoſuit, conſequendum. Hinc autem factum eſt, ut poſito decreto de homine reparando per condignam ſatisfactionem, id elegeret quod fuit melius, hoc eſt, aptius ad eam ſatisfactionem perſolvendam.

CONCLUSIO 2. Incarnatio, etiam ſuppoſito peccato, non fuit ex parte Dei abſolute neceſſaria.

Probatur. Primo Scriptura, etiam ſuppoſito hominis peccato, non neceſſitati, ſed divinæ in hominem caritati, Incarnationem adſcribit: *Sic* (inquit Joannis 3.) *Deus dilexit mundum, ut Filium ſuum Unigenitum daret*. 2. Patres ſæpius aſſerunt, penes Deum fuiſſe perditos homines relinquere in miſeriis, in quas ſe præcipites egerunt, ut reliquit Apoſtatas Angelos. Nec mirum: Dei enim beatitudo eſt (ut jam obſervatum fuit) a creaturarum redemptione prorſus independens.

Objicies. Si, ſuppoſito peccato, Deus non incarnaretur, vel totum genus humanum æternæ damnationis addictum remaneret: vel ſi ſalvaretur, ſcelus impunitum dimitteretur: Atqui neutrum dici poteſt. Non primum: alioquin enim ars diaboli, qui hominem ad interitum rapuit, prævaleret arti Dei ipſius, qui hominem creavit, ut beatitudine frueretur. Non etiam ſecundum, cum dimiſſio peccati nulla pœna caſtigati, quamdam dicat deordinationem: ergo, ſuppoſito peccato, neceſſe fuit Deum incarnari.

Reſp. neg. min. Ratio eſt 1. quia, in perpetua diaboli ex hominibus victoria, Dei in homines juſtitia eluceret quam maxime. 2. In dimiſſione peccati, quod nulla pœna caſtigatum fuiſſet, miſericordia, quæ nullam pœnam expoſcit a reo, plurimum commendaretur. Unde in neutro caſu aliquid inordinatum in Deo reperiretur: quod enim miſericordiam deprimere videretur, commendaret juſtitiam: quod autem juſtitiæ labem aliquam inferret, miſericordiam illuſtriorem faceret.

CONCLUSIO 3. Incarnatio non fuit neceſſaria, etiam ſuppoſito decreto de hominum per ſatisfactionem imperfectam redemptione.

Probatur. Incarnatio non fuiſſet in caſu, de quo agitur, neceſſaria, ſi creatura ſimplex potuiſſet imperfecte Deo ſatisfacere: atqui id revera potuiſſet per virtutum actus ex auxilio gratiæ elicitos: Scilicet ad imperfectam ſatisfactionem non requiritur æqualitas inter perſonam læſam & perſonam ſatisfacientem. Nec obeſt, quod Patres dicant, uno Chriſti ſanguine hominem redimi potuiſſe: Siquidem, cum hæc ajunt, non loquuntur de redemptione imperfecta, ſed de perfecta tantum, ad quam (ut dicemus) requiritur dignitas infinita perſonæ ſatisfacientis. Jam vero quod Patres dicant, uno Chriſti ſanguine hominem redimi potuiſſe, id intelligitur ſuppoſita libera Dei ordinatione: ea enim ordinatione ſecluſa, Chriſtus per alium quemcumque a morte actum, perfecte Deo Patri ſatisfeciſſet: omnes enim ac ſinguli actus Chriſti, ob perſonæ dignitatem, infiniti meriti fuerunt.

CONCLUSIO 4. Ex ſuppoſitione decreti de redemptione hominum per conditionem ac perfectam ſatisfactionem, Incarnatio fuit omnino neceſſaria.

Probatur. Ad condignam & perfectam pro peccato ſatisfactionem requiritur, ut ſatisfactio ſit pretii, quod æquivaleat gravitati injuriæ, quæ Deo per peccatum illata eſt: atqui ſatisfactio, ſine Incarnatione, non poteſt eſſe pretii, quod æquivaleat gravitati injuriæ quæ Deo per peccatum illata eſt: Siquidem ut pretium ſatisfactionis æquivaleat gravitati injuriæ, requiritur ut inter ſatisfacientem & læſum ſit aliqua proportio: quia ſicut gravitas injuriæ major aut minor eſt pro dignitate perſonæ læſæ; ita pretium ſatisfactionis eſt majus vel minus pro dignitate perſonæ ſatisfacientis; quia ſatisfactio non aliud eſt, quam reverentia exhibita in compenſationem injuriæ illatæ; at reverentia major eſt vel minor pro dignitate exhibentis: ſic minor eſt reverentia exhibita a ruſtico, quam quæ a viro nobili exhibita fuerit: Sed inter Deum læſum & hominum ſatisfactionem, nulla omnino eſt proportio, immo in ratione dignitatis, quæ in ſatisfactione præcipue conſideratur, a ſe invicem infinite diſtant: ergo purus homo condignam ſatisfactionem Deo exhibere non potuit: ac proinde ad hujuſmodi ſatisfactionem Incarnatio fuit abſolute & ſimpliciter neceſſaria.

Digitized by Google

Dices, illud argumentum nimis probare: nimirum probat peccati, etiam venialis malitiam eſſe infinitam; eo enim major eſt malitia peccati, quo perſona, quæ per illud læditur, majoris eſt dignitatis: ac proinde cum Deus per peccatum veniale læſus ſit perſona infinitæ dignitatis, ſequitur, malitiam peccati venialis eſſe infinitam.

Sed contra eſt, quia cum dicitur gravitatem injuriæ ſumi ex dignitate perſonæ læſæ, ſenſus non eſt, quod tanta ſit, quanta eſt dignitas perſonæ læſæ; ſed ſenſus eſt, quod creſcat, aut minuatur ſecundum majorem vel minorem dignitatem perſonæ læſæ; ac proinde ex argumento noſtro non ſequitur, malitiam peccati venialis eſſe infinitam, quamvis per illud infinitæ dignitatis perſona lædatur. Peccatum mortale & veniale in eo conveniunt, quod utrumque lædat perſonam infinitæ dignitatis; ſed differunt in eo, quod in peccato mortali major ſit averſio a Deo, majorque converſio ad creaturam, quam in peccato veniali; ſcilicet in peccato mortali creatura ſimpliciter & abſolute conſtituitur ultimus finis perſonæ peccantis, cum e contra id (ut de peccatis agentes dicemus) in peccato veniali minime contingat.

Objicies 1. Purus homo per actum perfectæ caritatis potuit Deo condigne ſatisfacere: ergo ad id Incarnatio non fuit ſimpliciter & abſolute neceſſaria. Probatur ant. Ut qui perfecte ac condigne ſatisfaciat, ſatis eſt, ut id Deo reddat, quod abſtulerat per peccatum: atqui purus homo per actum perfectæ caritatis reſtituiſſet Deo quod ab ipſo per peccatum abſtulerat: reſtituiſſet nimirum per actum caritatis ſuper omnia, reſtituiſſet (inquam) Deo rationem ultimi finis, quam, quantum in ipſo fuerat, Deo per peccatum ſuum abſtulerat.

Reſp. ad 1. neg. ant. Ad 2. neg. maj. Ratio eſt, quia licet redditio rei ablatæ ſufficiat ad reſtitutionem, ſatis tamen non eſt ad condignam ſatisfactionem, ut videre eſt in homine plebejo, quem ſane nemo dixerit tunc condigne reſarcire injuriam illatam Principi, cum ab illo poſtea veniam deprecatur, illique reverentiam exhibet.

Objicies 2. Patres ſæpius aſſerunt, mortem Chriſti non fuiſſe neceſſariam ad condignam pro peccatis ſatisfactionem: ergo nec Incarnationem.

Reſp. conc. ant. neg. conſeq. Ratio eſt, quia opera Chriſti, alia ab illius morte, fuerunt (ut jam obſervatum eſt) pretii infiniti, quippe quæ a perſona infinitæ ſanctitatis proceſſerint: unde eorum meritum fuit æquale gravitati injuriæ qua creatura per peccatum creatorem affecit: Hincque ſequitur, mortem non fuiſſe neceſſariam, niſi qua Chriſtus alia ſua opera ad completam hominis redemptionem non ordinavit.

Objicies 3. Purus homo ſanctus, adjutus gratia actuali, poteſt de condigno mereri vitam æternam, ut docet Concilium Tridentinum; ergo poteſt quoque pro ſuo peccato ſatisfacere.

Reſp. conc. ant. neg. conſeq. Ratio diſparitatis eſt, quia in merito non attenditur dignitas perſonæ merentis, ſed tantum dignitas operis quod exercetur: e contra vero in ſatisfactione præcipue conſideratur dignitas perſonæ ſatisfacientis, quia ſatisfactio eſt actus quo quis ſeipſum alteri ſubjicit: ergo dignior eſt ſatisfactio, quo perſona quæ ſe ſubjicit dignior eſt ac præſtantior.

Objicies 4. Homo juſtificatus poteſt per auxilium gratiæ actualis de condigno ſatisfacere pro pœna temporali, quæ debetur illius peccato jam quoad culpam dimiſſo: ergo a pari poteſt pro culpa ipſa ſatisfacere.

Reſp. conc. ant. neg. conſeq. Ratio eſt, quia ſatisfactio pro pœna temporali fit quidem ab homine puro, ſed ex præſuppoſitis meritis Incarnationis: *Neque vero* (verba ſunt Concilii Tridentini ſeſſ. 14. cap. 8.) *ita noſtra eſt ſatisfactio hæc, quam pro peccatis noſtris exſolvimus, ut non ſit per Chriſtum Jeſum . . . . Omnis gloriatio noſtra in Chriſto eſt; in quo vivimus, in quo meremur, in quo ſatisfacimus, facientes fructus dignos pœnitentiæ, qui ex illo vim habentes, ab illo offeruntur Patri, & per illum acceptantur a Patre*. E contra ſatisfactio pro culpa, in ſuppoſitione, de qua agitur, fieret independenter a meritis perſonæ infinitæ; ac proinde non eſſet æquivalens injuriæ quæ Deo per peccatum, ſive mortale, ſive veniale, illata fuiſſet.

Quæ hucuſque dicta ſunt, confirmantur ex Patribus. Baſilius in hæc Pſal. 49. verba, *Frater non redimit, redimet homo*, ſic loquitur: *Non homo nudus, ſed homo Deus Jeſus Chriſtus, quia nullus alius poterat offerre condignum pretium*. Baſilio ſubſcribit Auguſtinus: *Neque* (inquit Enchiridii cap. 105.) *per ipſum liberaremur unum mediatorem Dei & hominum Jeſum Chriſtum, niſi eſſet & Deus*. Eodem ſpectant hæc Leonis Magni Serm. 11. de Nativ. Domini: *Niſi eſſet verus Deus, non afferret remedium: niſi eſſet verus homo, non præberet exemplum*.

QUÆSTIO II.

Utrum Incarnatio neceſſaria fuerit neceſſitate late ſumpta.

Not. 1. Neceſſitas late ſumpta, eſt (ut ſuperius obſervatum eſt) idem cum convenientia; unde in eo ſenſu, neceſſarium & conveniens ſunt unum & idem.

Not. 2. Convenientia Incarnationis conſiderari poteſt vel reſpectu hominis redimendi,

vel

Digitized by Google

vel reſpectu Dei redimentis: unde neceſſe eſt, ut hic quæramus 1. Utrum incarnatio fuerit medium conveniens ad hominem redimendum: 2. Utrum ex parte Dei conveniens fuerit, ipſum incarnari.

CAPUT PRIMUM.

Utrum incarnatio fuerit conveniens ad hominem redimendum.

CONCLUSIO. Incarnatio fuit medium maxime conveniens ad generis humani redemptionem.

Probatur 1. Maxime fuit conveniens, ut homo ex perfecta juſtitia redimeretur; ea nimirum redimendi ratio longe dignior eſt redemptione quæ per nudam peccati dimiſſionem fieret; atqui (ut jam dictum eſt ſuperius) ſola Incarnatio efficere potuit, ut homo ex perfecta juſtitia redimeretur; ipſa enim eſt, quæ efficit, ut tum ex parte redimentis, tum ex parte pretii ad redemptionem exhibiti, tantæ dignitatis, tantique valoris fuerit redemptio, quantæ gravitatis fuit offenſa, cujus homo ſe reum conſtituerat. Ex eo principio, quod Verbum Incarnatum condigne, ſeu ex perfecta juſtitia, redemerit hominem, S. Athanaſius concluſit olim adverſus Arianos, Verbum non eſſe creaturam, ſed Deum: *Neque enim* (ait Orat. 2.) *rerum conditarum natura digna erat, aut idonea ad id negotium, cum & Angeli prævaricati eſſent, & homines inobedientes fuiſſent; Ideo opus erat ipſo Deo. Verbum autem eſt Deus, ut eos qui ſub maledictione erant, aſſereret. Si igitur ex non entibus extitiſſet, Chriſtus eſſe non potuiſſet, utpote unus e vulgo rerum, ac participator cum ceteris futurus.*

Dices, Deum per redemptionem mere gratuitam, ſeu, quæ non fieret ex juſtitia, magis liberalem ſeſe præbiturum fuiſſe, proindeque perfectior fuiſſet ille redimendi modus.

Sed illud effugium facile præcluditur. Nam juſtitia quæ in redemptione hominis elucet, nullum, dicente Scriptura, infert miſericordiæ detrimentum: *Miſericordia & veritas obviaverunt ſibi, juſtitia & pax oſculatæ ſunt.* Ratio eſt, quia per juſtitiam, quam Deus Pater exercuit in Filium, ſeſe in genus humanum maxime miſericordem præbuit: ideo enim ſævìit in Chriſtum, quod homini parcere ſtatuiſſet.

Probatur 2. Per peccatum duo hæc præcipua mala homines contraxerant, cæcitatem ex parte intellectus, & propenſionem ad bonum commutabile ex parte voluntatis: Sed utrique illi malo depellendo Incarnatio maxime fuit conveniens; nempe per Incarnationem Veritas ipſa, Deus Verbum, ſub humanitatis nube noſtros veluti ob oculos poſita eſt; ac proinde per eam conſultum eſt ignorantiæ, qua laborabat intellectus. Per Incarnationem incommutabile bonum, Deus ipſe, ad nos acceſſit, cum ne ad illud voluntas progrederetur, contracta per peccatum infirmitas impediret.

Dices, Deum potuiſſe ſine Incarnationis beneficio, hominem & docere & a creaturis revocare: unde conſequi videtur, Incarnationem homini ſanando neceſſariam non fuiſſe.

Verum nullius eſt ponderis ea reſponſio. Nam, quamvis ad docendum hominem, & ad eum a creaturis revocandum, ſimpliciter & abſolute Incarnatio neceſſaria non fuerit, ut recte probat argumentum, aptiſſima tamen fuit, ut homo modo ſuæ naturæ convenienti ſanaretur: Scilicet homo ejus eſt ſortis, ut ad cæleſtia nonniſi per ſenſibilia progrediatur: Unde Deus Patriarchis, quos edocturus erat, videndum olim ſe præbuit in humana ſpecie, ſeſe veluti ſubjecit Judæorum oculis, cum legem conſcripſit. Divinitas (ajunt Patres) eſt quidem hominis cibus, ſed ubi humanitatis lacte temperata fuerit.

Probatur 3. Hominibus redimendis conveniebat Magiſter, qui ſimul foret Deus & homo; ſiquidem opus erat magiſtro, qui mortalibus perſuaderet, beatitudinem non eſſe poſitam in ſenſuum illecebris, ut putarant Epicurei; non in fruitione propriæ mentis, ſeu in ſuperba mentis virtute, ut Stoici ſomniarunt; ſed e contra poſitam eſſe in contemplatione veritatis incommutabilis. Opus erat Magiſtro, qui non ſolum verbis, ſed etiam exemplo præiret; præceptis quippe premitur libertas, ſed exemplis juvatur: atqui utrumque illud munus non potuiſſet obire qui ſimul non fuiſſet Deus & homo; jam enim (ut ſuperius obſervatum eſt) inanis ac irritus fuerat conatus Philoſophorum, præſertim Platonicorum, qui id & arte, & ingenii acumine tentaverant: at Deus homo non habetur, niſi per Incarnationem: ergo &c.

Probatur 4. Ut homo repararetur, opus ei fuit auxilio, quo determinaretur ad fugiendum malum, & ad proſequendum bonum; inutile nimirum eſt (ajunt Patres) magiſterium veritatis, niſi adſit auxilium caritatis: atqui Incarnatio maxime fuit conveniens ad ſufficiendum auxilium ejuſmodi: Nam 1. Incarnatio ipſa exemplar eſt perfectiſſimum divinæ gratiæ: quippe quod ex parte hominum, nulla merita bona, ſed e contra multa merita mala eam præceſſerint. 2. Per Incarnationem juſtitia, ſeu ſanctitas, inexpugnabiliter humanæ naturæ implicatur: id autem videbatur neceſſarium, ne tota humana natura, ut olim in primis parentibus contingit, a ſanctitate deinceps excideret.

C A-

CAPUT I.

Utrum Incarnatio Deo redimenti conveniens fuerit.

Not. ID Deo redimenti conveniens eſt, per quod apud homines præcipua illius attributa manifeſtantur; neque enim alio modo quæ extrinſeca ſunt, ut eſt Incarnatio, Deo poſſunt eſse convenientia. Hic igitur quærendum eſt, utrum Dei attributa per Incarnationem manifeſtentur. De omnibus autem attributis non agemus, ſed tantum de Bonitate, Potentia, Sapientia & Juſtitia diſſeremus.

CONCLUSIO I. In Incarnatione multum elucet Dei Bonitas.

Probatur 1. Primum bonitatis, ſeu amoris ſignum in ſuperiore, reſpectu inferioris, eſt ſui conſpectus objecto amato copiam facere: atqui per Incarnationem Deus ſui conſpectus copiam hominibus fecit, & in hoc ardentiſſimis eorum votis ſatis: quantum enim id Moyſes, aliique pii quondam peroptarint, Scripturis docemur. 2. Bonitatis eſt extrema copulare, ſummam amantis majeſtatem inclinare, ut cum perſona directa colloqui & permanere poſſit: Id vero per Incarnationem præſtitum eſt: nimirum Deus per Incarnationem ſeſe ad ipſam ſervi conditionem depreſſit, ut ſervum ad Deum uſque eveheret. 3. Amantis eſt opem ferre amico laboranti, etiamſi furioſus ſit ac amens: atqui Deus per Incarnationem ea caritatis lege perfunctus eſt: Cum enim adhuc inimici eſſemus, ipſe prior dilexit nos, & proprium Filium pro nobis tradidit. 4. Quo quis magis effuſus eſt in beneficia, eo magis eſt bonus; bonitas enim eſt ſui diffuſiva; atqui Deus maximum beneficium nobis per Incarnationem contulit; ſcilicet nec ſe ipſum humilius deprimere, nec nos altius extollere potuit: per eam non hominem homini, ſed creaturæ creatorem reddidit.

Objicies cum Socinianis. Primo, Si Deus Deum homini dederit, prodigalitatis argui debet, non autem ex liberalitate, ſeu amore ordinato commendari; ſiquidem prodigalitatis eſt, rem quæ ſupra omne pretium eſt, profundere pro vili ac miſero peccatore, præſertim cum alioquin, ſeu alia via, ſervus redimi potuerit. 2. Deo indignum eſt tantum ſe deprimere, quantum ſe per Incarnationem depreſſiſset in eorum ſententia qui ſunt ex Communione Romana: ergo &c.

Reſp. ad 1. neg. ant. Ratio eſt, quia amor non neceſsaria tantum elargitur, ſed quæ etiam minime neceſsaria ſunt; amor non expletur, niſi cum amantem dedit amato; id innuit Scriptura; cum ait, *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium ſuum Unigenitum daret.* Reſp. ad 2. neg. ant. Scilicet nihil indignum eſt Deo, quam vitium: ergo Verbi per Incarnationem exinanitio Deum minime dedecet.

CONCL. 2. Dei Sapientia per Incarnationem maxime commendatur.

Probatur. Primo, ſummæ ſapientiæ eſt, hominis ſapientiam ſtultitia ſuperare, ſeu medio quod hominibus ſtultum videtur: Sed Deus id præſtitit per Incarnationem. 2. Sapientiæ eſt contraria contrariis curare: atqui Deus per Incarnationem contraria curavit contrariis, ſuperbiam humilitate, voluptatis amorem doloris amore, divitiarum deſiderium paupertatis exercitio, & ita de ceteris. 3. Deus in Incarnatione maxima œconomia uſus eſt, homines veluti infantes deditos puerilibus ludis, humanitatis lacte pavit ut Divinitatis cibo paſceret.

CONCL. 3. Dei omnipotentia maxime claruit in Incarnatione.

Probatur. Primo, in hominis creatione enituit maxime Dei omnipotentia; ergo & in illius per Incarnationem reparatione: Siquidem eadem vis, ars eadem, requiruntur ad refingendum opus, quam quæ ad illud primo faciendum neceſſariæ fuerant. 2. Dici poteſt, vero aliquo ſenſu majori virtute opus fuiſse Deo ad reparandum hominem, quam ad ipſum creandum: Hic enim ludus, (ut utamur Scripturæ verbis) illic vero labor maximus. 3. In Incarnatione Verbi fit unio plurium in ſpeciem impoſſibilium, ut cuilibet meditanti patebit: Sed in illa unione maxima elucet potentia: ergo &c.

Objicies. Primo, Deus per Incarnationem factus eſt impotens & debilis; ſcilicet, excepto peccato, omnes hominis miſerias contraxit: at omnipotentiæ non eſt redigi ad impotentiam & debilitatem. 2. Deus per Incarnationem ſibi viam ad mortem aperuit: ſed infirmitatis eſt mori: ergo & incarnari.

Reſp. ad 1. neg. min. Ratio eſt, quia maxima opus fuit potentia, ut ipſa omnipotentia fieret infirmitas: ad hoc enim oportuit, ut Deus ipſe in ſe ipſum & contra propriam naturam egerit, ut debilis ac infirmus fieret. Tantum abeſt igitur, ut Dei omnipotentia per redactionem ad infirmitatis ſtatum deprimatur, quin potius quam maxime commendetur. Reſp. ad 2. infirmitatem non eſſe, pati mortem, per quam inſenſiſſimus & fortiſſimus hoſtis ſuperetur, ut revera per Chriſti mortem in diabolo ſuperatus eſt, præſertim ſi is qui mortem patitur ab ea deinceps ſe per reſurrectionem liberet.

CONCL. 4. Divina juſtitia reſpectu Dei Patris maxime enituit in Incarnatione.

Probatur. Juſtitia maxime enituit reſpectu illius, cui par debito pretium exhibitum eſt: atqui Deo Patri par debito, ſeu peccato, pretium exhibitum eſt; infinita nimirum Verbi incarnati ſanctitas pro infinita peccati malitia: ea vero ſanctitas oblata eſt a perſona, quæ

quæ non minoris eſt dignitatis, quam perſona cui exhibita eſt: ergo &c.

Objicies 1. Ibi juſtitia locum non habuit ubi innocens deſtinatus fuit ad ſupplicium: repugnat enim juſtitiæ legibus, ut innocens plectatur: *Sub Deo juſto* (ait Auguſt.) *nemo miſer, niſi mereatur*: atqui in Incarnatione innocens deſtinatus fuit ad ſupplicium, Chriſtum dico, qui in primo ſui conceptionis inſtanti ſic Patrem allocutus eſt, Pſal. 39. *Sacrificium & oblationem noluiſti, aures autem perfeciſti mihi. Holocauſtum & pro peccato non poſtulaſti: tunc dixi, Ecce venio.*

Reſp. 1. diſt. maj. Si ſupplicium illud habeat rationem pœnæ, tranſeat maj. ſic enim acceptum, videtur eſſe correlativum ad demeritum: ſi habeat rationem ſatisfactionis, neg. maj. in eo nimirum caſu ſupplicium non arguit demeritum in patiente, ſed eximiam caritatem. Reſp. 2. data majore propoſitione, diſt. min. Atqui in Incarnatione innocens deſtinatus fuit ad ſupplicium, & ille innocens in ſe ſuſceperat hominis rei demeritum, conc. min. & in ſe non ſuſceperat hominis demeritum, neg. min. Chriſtus non habuit propria demerita, fuit enim impeccabilis ab intrinſeco, ſed aliena peccata in ſe voluntarie ſuſceperat; unde Deus Pater pœna alieno peccato debita merito in eum ſævit.

Objicies 2. Læditur juſtitia, quoties ad finem conſequendum eligitur medium iniquum; neque enim patiuntur juſtitiæ leges alicujus jus lædi, ut alterius jus ſervetur illæſum: atqui per Incarnationis decretum læſum eſt alicujus jus, ut alterius ſervaretur illæſum; nam ut Deus hominum ſaluti conſuleret, prædefiniit medium maxime injuſtum, quippe prædefiniit crucifixionem Chriſti, quæ quidem ſcelus fuit graviſſimum: ergo &c.

Reſp. ad 1. conc. maj. neg. min. Ad 2. diſt. maj. prædefiniit crucifixionem Chriſti, permittendo, conc. maj. impellendo, neg. maj. Unde licet mors Chriſti iniqua fuerit, tum ex parte Judæ, qui ſuum Dominum prodidit, tum ex parte Judæorum, qui eam a Pilato petierunt, tum ex parte Pilati, qui eam decrevit, tum denique ex parte militum, a quibus peracta eſt: tamen æquiſſima fuit ex parte Chriſti qui eam pertulit, nec non ex parte Dei Patris, qui eam permiſit, & permiſſam ſapienter ordinavit ad hominis ſalutem. *Potuit* (inquit Bernardus Epiſt. 190.) *in uno eodemque facto diſplicere iniquitas malignantium, & placere pietas patientis . . . . nec peccato ſive peccantibus adſcribitur hæc victoria, ſed bene utenti peccato, & peccatores fortiter præferenti, & convertenti in uſum pietatis, quicquid in ipſum auſa eſt crudelitas impiorum.*

CONCL. 5. In Incarnatione enituit juſtitia etiam reſpectu diaboli.

Probatur. Reſpectu illius enituit juſtitia, qui non poteſtate, ſed lege juſtitiæ victus eſt: atqui in Incarnatione diabolus non poteſtate, ſed lege juſtitiæ ſuperatus eſt; nempe *unicus Dei Filius* (inquit Auguſt. l. 3. de lib. arb. c. 10.) *diabolum . . . . . homini ſubjugavit, nihil ei extorquens violento dominatu, ſed ſuperans eum lege juſtitiæ*: hoc eſt, Dei Filius non ex potentiæ, ſed juſtitiæ legibus, diabolum ſuperavit, ut ipſemet ait Auguſt. lib: 13. de Trinit. cap. 13. *Non autem* (ait) *diabolus potentia Dei, ſed juſtitia ſuperandus fuit.*

Confirmatur 1. Ille lege juſtitiæ ſuperatus eſt, qui poſt Incarnationem & Chriſti mortem merito excidit ex jure, quo æquiſſime fruebatur in totum genus humanum: atqui diabolus per Incarnationem & per Chriſti mortem merito excidit ex illo jure. Nam 1. diabolus tranſgreſſus eſt limites poteſtatis, quam illi Deus Pater conceſſerat; nempe cum in ſolos aut originalis aut actualis peccati reos ſævire permiſſus fuiſſet, ſævit in innocentem, Chriſtum dico, quem per Judæos affixit cruci: Atqui merito is exuitur poteſtate ſibi conceſſa, qui in re omnium graviſſima limites ſibi præſcriptos tranſgreditur: *Per injuſtitiam plus petenti* (ait Leo Magnus Serm. 2. in Nativ. Domini) *totius debiti ſumma vacuatur.*

Confirmatur 2. Ille merito excidit ex ſuo jure, qui victus eſt in carne, quam ipſe vicerat in Adamo: ſiquidem conqueri non debet de divina poteſtate, cum quo certamen redintegravit natura, quam ſibi olim ſubjeciſſet: Sed diabolus, in Chriſto per eamdem carnem, quam in Adamo vicerat, ſuperatus eſt: ergo merito excidit ex jure, quo in humanum genus æquiſſime fruebatur.

Objicies 1. Ibi locum non habet juſtitia, ubi fraus & dolus reperiuntur: atqui in certamine quod Chriſtus iniit cum diabolo, fraus & dolus reperiuntur; ſiquidem Chriſtus diabolo objecit carnem in quam ſæviret, ſed abſcondit divinitatem quæ diabolum perimeret: *Dum in illo* (inquit Gregorius Magnus lib. 33. Moralium c. 7.) *appetit eſcam corporis, transfixus eſt aculeo divinitatis.*

Reſp. diſt. min. In certamine quod Chriſtus iniit cum diabolo, fraus pia, & dolus juſtus reperiuntur, conc. min. fraus impia & dolus injuſtus, neg. min. Victoria per iniquam fraudem parta, cujuſmodi fuit ea qua diabolus in primos parentes uſus eſt, poteſt abſque injuſtitia auferri per aliam piam ac ſalutiferam, ſi tamen ita loqui liceat, fraudem; cujuſmodi haud dubie fuit ea, quam Chriſtus adverſus diabolum adhibuit.

Objicies 2. Ut juſtitia, quæ in hominis per Incarnationem redemptione enituit, lo-

cum

Digitized by Google

cum habuerit etiam reſpectu diaboli, neceſſe eſt; diabolum ante Incarnationem æquum jus habuiſſe in homines; neque enim juſtitia dicitur ſervari reſpectu illius qui non juſte rem aliquam detinet: atqui diabolus, antequam Verbum incarnaretur, nullus jus, ſaltem quod eſſet æquum, habebat in homines qui ex Adamo geniti fuerant: ſiquidem vel habuiſſet jus illud ex furto, quo ſibi hominem rapuerat, vel ex homine qui ſe ipſum libere diabolo tradidiſſet: ſed neutrum dici poteſt. Non primum, cum furi in rem ablatam nullum omnino jus adquiratur. Nec etiam ſecundum: neque enim mancipium, ut eſt homo reſpectu Dei, poteſt ſeipſum alteri domino tradere: ergo &c.

Confirmatur argumentum ex Anſelmo, qui lib. 2. *Cur Deus homo*, cap. 7. ſic loquitur: *Illud quod dicere ſolemus, Deum ſcilicet debuiſſe prius per juſtitiam contra diabolum agere, ut liberaret hominem, quam per fortitudinem, non video quam vim habeat. Nam ſi ipſe diabolus, aut homo ſuus eſſet, aut alterius quam Deus, aut in alia quam Dei poteſtate maneret, forſitan hoc recte diceretur:* ergo &c.

Reſp. ad 1. neg. min. Nam doctrina, qua jus, de quo eſt quæſtio, aſſeritur diabolo, nititur 1. Scripturis: eo nimirum tendit, quod affirmat Apoſtolus, Chriſtum condonaſſe nobis omnia delicta, deleto quod adverſus nos erat, chirographo decreti, & illud ſuſtuliſſe e medio affixum cruci; expoliaſſe Principatus & Poteſtates de illis per ſemetipſum triumphando. Eodem etiam tendunt loca, in quibus diabolus dicitur princeps mundi hujus, tenebrarum harum, peccantium omnium: nec enim eſt princeps omnium peccantium, tantum ratione temporis, aut gravitatis quæ in illius rebellione continetur, ſed etiam ratione perſuaſionis & influxus. Nititur 2. unanimi Patrum conſenſu: nempe Auguſtinus lib. 3. de libero arbitrio, cap. 10. ſcribit, dæmonem *jure æquiſſimo* totum ſibi genus humanum vindicaſſe per victoriam quam in primis parentibus ex eo retulerat. Leo Magnus ait diabolum *non indebito dominatu* impiis omnibus præeſſe. Bernardus epiſt. 190. ſic in unum colligit Patrum doctrinam: *Sciendum eſt, quod omnes doctores noſtri poſt Apoſtolos in hoc conveniunt, quod diabolus dominium & poteſtatem habebat ſuper hominem, & jure eum poſſidebat; ideo ſcilicet quod homo ex libertate arbitrii, quam habebat, ſponte diabolo conſenſit. Ajunt namque quod ſi quis aliquem vicerit, victus jure victoris ſervus conſtituitur.* Idem S. Doctor ſcribit, aliud Abaelardo viſum fuiſſe, etiamſi fateretur, Patres in oppoſita fuiſſe ſententia: *Sed ut mihi videtur* (inquit Abaelardus ipſe apud Bernardum ep. 109.) *nec diabolus unquam jus aliquod in homine habuit, niſi forte, Deo permittente, ut carcerarius; nec Filius Dei, ut hominem liberaret, carnem aſſumpſit.* Quæ quidem verba ubi Bernardus retulit, ſic exclamat: *Quid in his verbis intolerabilius judicem, blaſphemiam, an arrogantiam? Quid damnabilius, temeritatem, an impietatem?*

Ad primam argumenti probationem, diſt. ant. Furto jus non adquiſitur in rem aliquam, invito legitimo rei domino, conc. ant. non invito legitimo rei domino, neg. ant. Deus ad quem tanquam ad legitimum dominum quælibet creatura pertinet, hominem ſpontaneum diaboli dominio dimiſit, vel in pœnam defectionis, vel ut turpem illam ſervitutem expertus, priori tandem aſpiraret.

Ad tertiam probationem, negandum eſt ant. Ratio eſt, quia creatura mente prædita, aliqua ratione a Deo ipſo emancipata fuit, ſeu facta proprii juris, cum accepit liberum arbitrium, quo vel malum, vel bonum eligeret; proindeque ſe ipſam, Deo non contradicente, diabolo mancipare potuit.

Ad confirmationem ex Anſelmo petitam, reſpondendum eſt cum diſtinctione. Anſelmus docuit, diabolum *juſte* non poſſidere hominem quem ſuperavit, ſumendo vocem illam *juſte* in ordine ad dæmonis voluntatem, conc. ant. in ordine ad poteſtatem, neg. ant. Hoc eſt, Anſelmus voluit jus diabolo ex victoria partum, licet in ſe, propter hominis in Deum rebellionem, juſtum, injuſta tamen voluntate ab eo poſſideri: unde cum ait poſtea, diabolum non potuiſse Dei dominio hominem ſubtrahere, loquitur de poteſtate, quæ per juſtam voluntatem adquiſita ſit: *Quamvis homo* (ait Anſelmus l. 2. c. 7.) *juſte a diabolo torqueretur, ille tamen eum injuſte torquebat. Homo namque meruerat, ut puniretur; nec ab ullo convenientius quam ab illo cui conſenſerat, ut peccaret: Diaboli vero meritum nullum erat ut puniret: immo hoc tanto faciebat injuſtius, quanto non ad hoc amore juſtitiæ trahebatur, ſed inſtinctu malitiæ impellebatur.* Addi poteſt, diabolum cum ſibi ſubjecit hominem, ipſum abſoluto Dei dominio non ſubtraxiſſe, cum & ipſe diabolus creatoris dominio neceſſario ſubjectus ſit; unde quod Anſelmus ſcribit hominem etiam lapſum remanere ſub Dei dominio, non impedit, quin & ipſius dæmonis poteſtati ſubjectus ſit. Eum explicandi modum tradidit ante Anſelmum Auguſtinus l. 13. de Trin. c. 12. ubi ſic loquitur: *Modus autem quo traditur eſt homo in diaboli poteſtatem, non ita debet intelligi, tanquam hoc Deus fecerit aut fieri juſſerit, ſed quod tantum permiſerit, juſte tamen. Illo enim deſerente peccantem, peccati auctor illico invaſit . . . . Nec hominem a lege ſuæ poteſtatis emiſit, quando in diaboli poteſtate*

 eſſe

eſſe permiſit, quia nec ipſe diabolus a poteſtate omnipotentis alienus eſt. Vide de Incarnationis neceſſitate, de qua in hac diſſertatione tertia diſputavimus, S. Thomam 3. p. q. 1. art. 2. Thomaſſinum noſtrum Theologicorum Dogmatum de Incarnatione Verbi lib. 1. cap. 3.

DISSERTATIO QUARTA.

De Motivo Incarnationis.

Not. MOtivum eſt id, quod operantem movet ad agendum. Operans autem movetur vel a clientum meritis, vel a fine quem ſibi proponit. Igitur ut adæquatum Incarnationis motivum explicetur, agendum eſt 1. de cauſſa motiva Incarnationis: 2. de illius cauſſa finali: ſeu quærendum eſt, an aliqua merita Incarnationem præceſſerint, & ob quem finem Verbum carnem induerit.

QUÆSTIO I.

De cauſſa meritoria Incarnationis.

Not. 1. MEritum dividitur in meritum de condigno, & in meritum de congruo. Prius, eſt illud, cui ſtricto jure merces debetur, ita ut ſine juſtitia negari non poſſit: alterum eſt illud cui præmium conceditur quidem, ſed ita, ut abſolute negari poſſit, & etiam actu aliquando negetur. Juſti de condigno (ut ſuo loco dicetur) merentur augmentum gratiæ ſanctificantis, & vitam æternam; de congruo vero res alias, auxilia actualia, quibus ad ſuperandas tentationes indigent.

Not. 2. Incarnatio duobus modis poteſt conſiderari, nimirum ſecundum ſubſtantiam, & ſecundum varias illius circumſtantias. Priore modo conſiderata, dicit hypoſtaticam Verbi cum humana natura unionem; poſteriore vero, dicit locum, tempus, parentes ex quibus Chriſtus prodiit.

Not. 3. Ii, quorum meritis fingi poteſt Incarnationem fuiſſe conceſsam, ſunt humanitas Chriſti, veteres Patriarchæ, beatiſſima Virgo Maria. Quærendum eſt igitur 1. utrum humanitas Chriſti meruerit, ſive de condigno, ſive de congruo, ſuam cum Verbo hypoſtaticam unionem: 2. an veteres Patriarchæ meruerint Incarnationem ſumptam ſecundum ſubſtantiam, an vero ſecundum circumſtantias tantum: 3. utrum beatiſſima Virgo aliquo modo meruerit eſſe Chriſti mater.

CAPUT PRIMUM.

Utrum humanitas Chriſti Incarnationem meruerit.

CONCL. 1. HUmanitas Chriſti nec de condigno, nec de congruo meruit hypoſtaticam cum Verbo unionem.

Probatur. Ut humanitas Chriſti, ſive de condigno, ſive de congruo, meruerit hypoſtaticam cum Verbo unionem, neceſſe fuit, ut aliquando extiterit ante illam unionem; nempe cauſſa debet eſse prior effectu: atqui humanitas Chriſti nuſquam fuit ante hypoſtaticam cum Verbo unionem; ſiquidem in primo inſtanti ſuæ conceptionis unita fuit cum Verbo, ut docet fides adverſus Photinum & Neſtorium: ergo &c.

Quæres 1. Utrum humanitas Chriſti, non quidem in inſtanti reali temporis, ſed ſaltem in inſtanti naturæ in quo poteſt conſiderari ſine unione, aliquo modo unionem hypoſtaticam mereri potuerit.

Reſp. negative. Ratio eſt, quia in eo inſtanti naturæ, humanitas Chriſti concipitur cum finitis tantum gratiæ donis, ut ſunt ſanctitas, & auxilia actualia, a Deo creatore (ut ſupponitur) conceſſa: atqui humanitas Chriſti cum donis finitis concepta, nullo modo mereri potuit hypoſtaticam unionem cum Verbo; illa enim nullam habent proportionem cum iſta: ſcilicet unio cum Verbo eſt ſubſtantialis & infinita gratia, e contra dona illa, quantumcumque perfecta ſupponantur, ſunt gratiæ finitæ & accidentales.

Quæres 2. Utrum humanitas Chriſti potuerit mereri Incarnationem meritis ipſa Incarnatione poſterioribus; hoc eſt, meritis quæ Deus prævidit habenda ab humanitate poſt hypoſtaticam unionem cum Verbo.

Reſp. negative. Ratio eſt, quia merita quæ neceſsario ſupponunt exiſtentiam Incarnationis, non poſsunt eſse meritoria exiſtentiæ Incarnationis, alioquin enim effectus præcederet cauſsam; quod quidem, etiam ſecundum noſtrum concipiendi modum, repugnat: atqui merita quæ natura habitura erat poſt unionem, neceſsario (ut patet) ipſam unionem ſupponunt: ergo &c.

Objicies 1. Scriptura ſic loquitur Apocalypſeos cap. 5. *Dignus eſt agnus accipere virtutem & divinitatem.* Eo autem in loco humanitas conſideratur ſine unione cum Verbo, quippe quæ concipiatur quaſi potens ad eam recipiendam: atqui ſic conſiderata, dicitur mereri unionem, ſeu divinitatem: ergo &c.

Reſp. ad 1. neg. maj. Ad 2. diſt. ant. In illo loco coſideratur quaſi potens ad recipiendam divinitatem, quoad manifeſtationem, conc. ant. quoad illius ſubſtantiam, neg. ant. Hoc eſt eo in loco dicitur Chriſtum per paſſionem

ſuam

ſuam meritum fuiſſe, ut in reſurrectione divinitas illius certa apud homines fieret. Confirmatur reſponſio ex eo quod ferat Scripturarum uſus, ut res fieri dicantur, cum hominibus de novo apparere incipiunt; ut patet in his apud Lucam verbis: *Creſcebat* (Chriſtus) *ſapientia & ætate coram Deo & hominibus*.

Objicies 2. Pſalmo 44. hæc de Chriſti humanitate prænuntiantur: *Dilexiſti juſtitiam, & odiſti iniquitatem, propterea unxit te Deus, Deus tu oleo lætitiæ præ conſortibus tuis*. Unde ſic arguitur: Unctio de qua ſanctus Pſaltes loquitur, eſt, ſecundum Patres, unio hypoſtatica: atqui ejuſmodi unio tribuitur meritis; ſunt enim (ut patet ex hac voce cauſſali *Propterea*) cauſſa unionis. Ea vero merita tribui non poſſunt humanitati conceptæ cum unione: ergo illi conveniunt conceptæ in inſtanti ſaltem naturæ, ante illam unionem.

Reſp. 1. neg. maj. ſeu nego, unctionem de qua ſanctus Pſaltes loquitur, eſſe unionem humanitatis cum Verbo. Scilicet a multis Patribus intelligitur de gloria quæ Chriſto in reſurrectione conceſſa eſt in mercedem amoris, quo, dum viveret, flagrarat in juſtitiam. Reſp. 2. conc. maj. neg. min. ſeu nego, in voce, *Propterea*, unionem hypoſtaticam tribui meritis humanitatis Chriſti. Ratio eſt, quia vox *Propterea*, ſumitur pro cauſſa finali: hoc eſt dilectio juſtitiæ eſt finis ad quem unio Verbi cum humanitate facta fuit: unde ſenſus eſt: *Dilexiſti juſtitiam: nec mirum, ad hoc enim te Deus tuus unxerat*, hoc eſt, cum Verbo unierat.

CAPUT II.

Utrum Patriarchæ meruerint Incarnationem.

Not. INcarnatio, ex obſervatis ſuperius, conſiderari poteſt vel ſecundum ſubſtantiam, vel ſecundum circumſtantiam temporis, vel ſecundum circumſtantiam parentum, ex quibus Chriſtus prodiit. Quærendum eſt igitur, utrum veteres Patriarchæ meruerint Incarnationem ſumptam ſecundum aliquem ex iis modis.

CONCL. 1. Veteres Patriarchæ nulla ratione, hoc eſt, nec de condigno, nec de congruo, meruerunt Incarnationem ſumptam ſecundum ſubſtantiam.

Probatur. Veteres Patriarchæ nulla ratione meruerunt id quod cuilibet merito præſupponitur: atqui Incarnatio ſumpta ſecundum ſubſtantiam, hoc eſt, prout dicit hypoſtaticam humanæ naturæ cum Verbo unionem, præſupponitur cuilibet merito; nullum enim eſt (ut fides docet) in ſtatu naturæ lapſæ meritum, niſi ex meritis Dei incarnati: ergo in ratione cauſſæ prius eſt Deum incarnari, quam hominem lapſum aliquid mereri, proindeque Incarnatio cuilibet merito præſupponitur.

Dices, hominis lapſi merita præſupponere quidem Chriſti merita in intentione divina, non autem in executione, hoc eſt, Incarnationem prædefinitam a Deo, præſupponi meritis hominum, non præſupponi vero, prout in executione peracta prævidetur.

Verum falſa eſt illa reſponſio: ſiquidem Incarnatio non eſt principium meriti prout prædefinita, ſed prout prævidetur in executione peracta. Ratio eſt, quia Chriſtus non meruit ex eo quod Deus pater illius futuritionem ab æterno decreverit, ſed quod revera & actu inter homines, ſaltem in præviſione, vixerit.

Objicies 1. Id meruerunt Patriarchæ veteres quod putarunt ſe mereri poſſe; neque enim aliunde inſita fuit eis merendi opinio, quam a Deo, qui nec fallitur, nec fallere poteſt; atqui Patriarchæ veteres putarunt ſe mereri poſſe, ſaltem de congruo, Incarnationem, ſumptam etiam ſecundum ſubſtantiam: id enim putarunt ſe poſſe mereri, quod enixiſſime poſtularunt; ſtulte nimirum petitur, quod quis certo ſcit ſe conſequi non poſſe: ſed Patriarchæ veteres enixiſſime poſtularunt Incarnationem: *Mitte* (inquiunt in Scripturis) *quem miſſurus es*. *Rorate cæli deſuper, & nubes pluant juſtum: aperiatur terra, & germinet Salvatorem*.

Reſp. ad 1, conc. maj. neg. min. Ad 2. diſting. min. Patriarchæ veteres poſtularunt Incarnationem ſumptam ſecundum ſubſtantiam, poſtulatione improprie dicta, conc. min. proprie dicta, nego min. Hoc eſt preces, quas antiqui circa Meſſiæ adventum fudiſſe leguntur, non aliud erant, quam ſignum deſiderii, quo in eum ardebant: ſicut cum nos hanc orationem fundimus, *Adveniat regnum tuum*, non poſtulamus, ut extrema Judicii dies abſolute adveniat, ſed noſtra exprimimus vota in illam diem, qua Chriſti gloria cunctis hominibus innoteſcat.

Objicies 2. S. Thomas in 3. Sent. quæſt. 3. art. 1. ſic loquitur: *Acceleratio Incarnationis potuit cadere ſub merito de condigno: Incarnatio autem ſub merito de congruo*. Sanctus Doctor iis verbis diſtinguit Incarnationem ſumptam ſecundum ſubſtantiam, ab Incarnatione ſumpta ſecundum circumſtantiam temporis: hoc ſenſu ſumptam contendit cadere ſub meritum de condigno, ſumptam autem priore ſenſu docet cadere ſub meritum de congruo: ergo S. Thomæ perſuaſum fuit, veteres Patriarchas meruiſſe de congruo Incarnationem ſumptam ſecundum ſubſtantiam.

Reſp. ita quidem, ut fert argumentum, ſenſiſſe

fiſſe Sanctum Thomam, dum in Sententias ſcriberet: verum ab ea opinione diſceſſit poſtea. Ratio eſt, quia in Summa Theologica abſolute ſcribit principium meriti ſub meritum non cadere, ſive ſit meritum de condigno, ſive meritum de congruo: ergo cenſuit, neminem potuiſſe mereri Incarnationem, cum in rei veritate, & in doctrina S. Doctoris Incarnatio ſit principium cujuslibet meriti: *Secundo* (inquit 3. part. quæſt. 1. art. 11. in Corp.) *quia gratia non poteſt cadere ſub merito, quia eſt merendi principium. Unde multo minus Incarnatio cadit ſub merito, quia eſt principium gratiæ, ſecundum illud Joannis* 1. Gratia & veritas per Jeſum Chriſtum facta eſt.

Nec obſtant hæc, quæ ibidem ſcribit S. Doctor: *Ex congruo tamen meruerunt ſancti Patres Incarnationem*. Non obſtante (inquam), quia ſumit Incarnationem ſecundum circumſtantiam temporis; alioquin ſibi ipſi contradiceret, cum paullo ante docuerit Incarnationem eſſe principium cujuslibet meriti, ac proinde eam ſub meritum nullo modo cadere.

CONCLUSIO 3. Veteres Patriarchæ meruerunt de congruo Incarnationem ſumptam ſecundum circumſtantiam temporis, hoc eſt, meruerunt illius accelerationem.

Probatur. Primo, ita ſenſit Sanctus Thomas. *Ex congruo tamen* (inquit) *meruerunt ſancti Patres Incarnationem, deſiderando & petendo: congruum enim erat, ut Deus exaudiret eos qui ei obediebant*. 2. Id meruerunt veteres Patriarchæ, quod non eſt primum principium meriti: atqui circumſtantia temporis ad Incarnationem comparata, ſeu ejus acceleratio, non eſt ejuſmodi: id enim privilegii debetur Incarnationi ſumptæ ſecundum ſubſtantiam: nimirum ex intuitu futuræ Incarnationis, abſtrahendo a tempore quo erat determinate futura, Deus largiri potuit auxilia ad illius accelerationem de congruo promerendam neceſſaria: ergo &c.

CONCLUSIO 4. Patriarchæ non meruerunt, etiam de congruo, hanc Incarnationis circumſtantiam, quod Chriſtus de eorum gente naſceretur.

Probatur. Id Patriarchæ non meruerunt, quod præſupponi debuit cuilibet illorum merito; neque enim effectus poteſt mereri ſui cauſſam: atqui hæc circumſtantia, quod Chriſtus de Patriarcharum gente naſceretur, præſupponi debuit cuilibet Patriarcharum merito; ſiquidem Chriſtus ut operans, ſaltem in Dei præviſione, præſupponi debuit cuilibet Patriarcharum merito: nempe Chriſtus non eſt principium meriti, niſi per opera quibus gratiam nobis promeritus eſt; ſed non poteſt præſupponi operans, etiam in Dei præviſione, niſi prout ex Patriarchis natus: nam non potuit prævideri ut operans, niſi prius, ſecundum noſtrum concipiendi modum, præviſus ſit ut exiſtens; non potuit vero prævideri ut exiſtens, niſi prout ex hac matre, ex illis avis ac proavis genitus: ergo &c.

Objicies 1. Geneſeos 22. Meſſiæ promiſſio Abrahamo facta eſt in remunerationem ſingularis obedientiæ, quam in immolatione Iſaaci Deo exhibuerat: *Quia obediſti voci meæ, benedicentur in ſemine tuo omnes gentes*: eam nimirum promiſſionem Paulus ad Galatas 3. de Chriſto exponit: *Abrahæ* (inquit) *dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini ejus: non dicit, & ſeminibus quaſi in multis, ſed quaſi in uno, & ſemini tuo, qui eſt Chriſtus*.

Reſp. diſt. ant. Meſſiæ jam ex Abrahamo futuri promiſſio facta eſt in remunerationem obedientiæ, conc. antec. Meſſiæ nondum ex Abrahamo futuri, neg. ant. Hoc eſt, Abrahamus ſua obedientia meruit, ut Deus Meſſiam ex illius ſtirpe jam futurum ex divino decreto promiſerit, promiſſionemque ſuam juramento confirmaverit: *Nec enim fuit* (inquit S. Thomas 1. 2. quæſt. 98. art. 4. Corpore) *propter meritum ipſius Abrahæ, ut talis promiſſio ei fieret, ut ſcilicet Chriſtus ex ejus ſemine naſceretur, ſed ex gratuita Dei electione & vocatione. Unde dicitur Iſaiæ* 41. *Quis ſuſcitavit ab oriente juſtum, vocavit eum, ut ſequeretur ſe? Sic ergo patet, quod ex ſola gratuita electione Patres promiſſionem acceperint . . . Si autem rurſus quæratur, quare hunc populum elegit, ut ex eo Chriſtus naſceretur, & non alium: conveniens reſponſio Auguſtini quam dicit ſuper Joannem: Quare hunc trahat & illum non trahat, noli velle dijudicare, ſi non vis errare*.

CAPUT III.

Utrum B. Virgo Maria meruerit Incarnationem.

CONCL. Virgo Maria, nec de condigno nec de congruo, meruit divinam maternitatem.

Probatur, Verbi incarnati merita, futura fuerunt antequam Virgo Maria quidquam mereri poſſet: ergo futura erat ejuſdem Dei incarnati mater, antequam quidpiam poſſet mereri; non enim realiter futurum fuit Verbum Incarnatum niſi ex hac matre in particulari.

Confirmatur hoc argumentum omnibus rationibus, quæ ſupra in quartæ concluſionis confirmationem prolatæ ſunt.

Objicies. De B. Virgine Maria canit Eccleſia quod Dominum omnium portare meruerit; ſed id non aliud eſt, quam divinam maternitatem mereri; ergo &c.

Reſp. 1. diſt. maj. quod Dominum portare meruerit metaphorice, conc. maj. meruerit pro-

Digitized by Google

proprie, neg. maj. Metaphorice meruit portare Dominum, quia eum conſecuta eſt ſanctitatis ac puritatis gradum, quo idonea, quantum tamen id in creatura fieri poteſt, Chriſto concipiendo facta eſt.

Confirmatur ex S. Thoma, qui 3. p. q. 2. art. 11. ſic loquitur: *Ad tertium dicendum, quod B. Virgo dicitur meruiſſe portare Dominum omnium: non quia meruit ipſum incarnari: ſed quia meruit ex gratia ſibi data illum puritatis & ſanctitatis gradum, ut congrue poſſet eſſe mater Dei.*

QUÆSTIO II.

De cauſſa finali Incarnationis.

Not. QUæremus hic 1. Utrum generis humani liberatio a peccato fuerit finis Incarnationis: 2. Utrum fuerit finis adæquatus: ita ut homine non peccante, Verbum non induturum fuiſſet carnem: 3. An Incarnatio potius facta ſit propter peccatum originale, quam propter actuale.

CAPUT PRIMUM.

Utrum Incarnatio facta ſit ad liberandum hominem a peccato.

CONCL. FIde certum eſt, Incarnationem factam fuiſſe ad liberandum hominem a peccato.

Probatur. Id fide certum eſt, quod tum in Scriptura, tum in Traditione expreſſe legitur: atqui in utroque illo ſacræ doctrinæ fonte expreſſe legitur, humani generis liberationem a peccato fuiſſe finem Incarnationis.

Et quidem 1. in Scriptura: *Venit* (ait Chriſtus de ſe ipſo Matt. cap. 18. verſ. 12.) *Filius hominis ſalvare quod perierat*. Hæc etiam habet Paulus primæ ad Timoth. 1. *Fidelis ſermo & omni acceptione dignus, quia Chriſtus Ieſus venit in hunc mundum peccatores ſalvos facere*. Hæc iterum ad Rom. 8. *Nam quod impoſſibile erat legi in quo infirmabatur per carnem, Deus Filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati, & de peccato damnavit peccatum in carne;* Primæ Joannis 2. *Ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris.*

Eodem ſpectant & illæ parabolæ tum Paſtoris qui (ut habetur Matt. 18.) relictis nonaginta novem ovibus vadit ad recuperandam centeſimam quæ perierat; tum mulieris amiſſam drachmam ſollicite requirentis; & tandem hac primæ Joannis 3. *Ille* (Chriſtus) *apparuit, ut peccata noſtra tolleret . . . . In hoc apparuit Filius Dei ut diſſolvat opera diaboli:* Idem 2. legitur in Traditione: *Qui propter nos homines & propter noſtram ſalutem deſcendit, & incarnatus eſt, & homo factus eſt*, verba ſunt Concilii Nicæni I. & aliorum, in quibus poſtea editæ ſunt fidei formulæ. Athanaſius lib. de Incarnatione pag. 40. veteris editionis, ſic loquitur: *Noſtra cauſſa occaſionem illi deſcendendi præbuit, & noſtra tranſgreſſio Verbi divini humanitatem elicuit: adeo ut ad nos veniret, & appareret inter homines Dominus. Illius enim incorporationi nos cauſſam dedimus.* Huc etiam adduci poſſunt loca quæ tum ſecundo, tum tertio hujuſce quæſtionis capitibus proferentur.

Quæres, quo ſenſu verum ſit, Chriſtum veniſſe ut hominum peccata deleret.

Reſ. quinque opus fuiſſe, ut per adventum Chriſti peccata hominis lapſi delerentur; Primo, opus fuit lege, per quam tenebræ, quibus involutus erat homo, depellerentur: lex autem illa non aliud eſt, quam Evangelium, de quo Propheta loquitur: *Sedentibus in regione umbræ mortis lux orta eſt eis*. Opus fuit 2. exemplo, quod quidem abunde exhibitum fuit a Chriſto: *Exemplum dedi vobis* (ait ipſe Joannis 13.) *ut quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis*. Neceſſe fuit 3. ut Deus placaretur per ſatisfactionem, cujus meritum non eſſet minus peccati malitia: Hanc autem ſatisfactionem Chriſtum exhibuiſſe Deo Patri, etiam ex rigore juſtitiæ, fuſe inferius a nobis dicetur. Neceſſe fuit 4. ut Chriſtus mereretur ſanctitatem, quæ nobis per ſacramenta confertur, nec non auxilia actualia quibus indigemus, ut futurum peccatum vitemus, & ut pro præteritis Deo ſatisfaciamus. Ea omnia hiſce verbis complectitur Auguſtinus Epiſt. 3. *Venit hominibus magiſterium & adjutorium ad capeſſandam ſempiternam ſalutem.*

Objicies. Id non fuit finis Incarnationis, quod Verbum Incarnatum aſſecutum non eſt: nempe propoſito ſibi fine, cum ſit omnipotens, fruſtrari non potuit: atqui Verbum Incarnatum non delevit nec extinxit peccatum, quippe quod innumera ſingulis diebus committantur: ergo deletio & extinctio peccati non fuit finis, quem ſibi Verbum in Incarnatione propoſuerit.

Reſp. conc. maj. diſt. min. Verbum Incarnatum non delevit peccatum, quantum ad radicem ex qua pullulat, conc. min. quantum ad culpam quæ in eo reperitur, neg. min. Chriſtus, quantum in ſe fuit, delevit peccati culpam; meritus eſt enim media, quibus, ubi applicarentur hominibus, peccati culpa penitus tolleretur; ſed non abſtulit peccati radicem, ſeu concupiſcentiam quæ ex peccato eſt, & ad peccatum inclinat, quam tamen per auxilia, quæ nobis Chriſtus promeruit, poſſumus ſuperare.

CAPUT II.

Utrum, homine non peccante, Verbum fuiſſet incarnandum.

Not. Circa eam quæſtionem duæ ſunt Theologorum Catholicorum ſententiæ. Rupertus lib. 14, de gloria & honore Filii hominis, Naclantus Clugiacenſis Epiſcopus, eorum, qui Concilio Tridentino interfuere non poſtremus, in epiſtolas ad Romanos, & ad Hebræos; Scotiſtæ omnes docent, Verbum, etiam homine non peccante, incarnandum fuiſſe, non quidem in carne paſſibili, ſed in impaſſibili. Hinc illi ſcriptores inferunt, Verbum incarnatum fuiſſe vi duplicis decreti: unum quod ſecundum noſtrum concipiendi modum præceſſit humani lapſus prævifionem; alterum quod ejuſdem lapſus prævifionem ſubſecutum eſt. Econtra Thomiſtæ omnes poſt ſuum Angelicum Doctorem, contendunt Verbum, homine non peccante, non induturum fuiſſe carnem, ſive paſſibilem, ſive impaſſibilem: unde concludunt, Verbum incarnatum fuiſſe tantum vi decreti de homine per condignam ſatisfactionem liberando.

CONCLUSIO. Si homo non peccaſſet, Verbum nullo modo fuiſſet incarnatum.

Probatur 1. Nuſquam aut Scriptura aut Patres afferunt, Verbum incarnandum fuiſſe, ſi homo non peccaſſet: unde ſic arguitur. Dogma quod nec Scriptura, nec Patribus nititur, invehi non debet in theologiam, tum quia Scriptura & Traditio, ſoli ſunt fontes ex quibus hauriri debeant dogmata Chriſtianæ religionis; tum etiam quia quæ a libera Dei voluntate pendent, ut revera pendet Incarnatio, cum ſit opus ad extra, afferi non debent; niſi Dei circa res hujuſmodi voluntas nobis innotuerit: at innoteſcere non poteſt, niſi per Scripturam aut Traditionem, ac proinde invehi non debet in theologiam dogma quod nec Scriptura, nec Traditione nititur: Atqui dogma quo afferitur, Verbum incarnandum fuiſſe, etiamſi homo non peccaſſet, nec Scriptura nec Traditione nititur, ut patebit ex ſolutione argumentorum, quæ pro oppoſita ſententia ab adverſariis objiciuntur: ergo &c.

Probatur 2. Tantum abeſt, ut Scriptura aſſerat Verbum, homine non peccante, incarnandum fuiſſe, quin potius contrarium, implicite ſaltem, affirmet.

Et ſane quoties de Chriſto loquitur, (quod quidem fit in ſingulis pene Novi Teſtamenti verſibus) ſemper eum nobis exhibet tamquam, aut legislatorem, aut mediatorem, aut redemptorem, aut medicum: *Ecce* (inquiunt de illo Scripturæ) *agnus Dei qui tollit peccatum mundi. Ut ſalvum faciat populum ſuum a peccatis eorum. In hoc apparuit Filius Dei, ut diſſolvat opera diaboli. Sic Deus dilexit mundum, ut Filium ſuum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum non pereat. Eum qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur juſtitia Dei in ipſo. Unus Deus, unus mediator Dei & hominum homo Chriſtus Jeſus, qui dedit ſemetipſum redemptionem pro omnibus.* Innumera ſunt ſimilia in Scripturis loca: plura collegit Auguſtinus l. 1. de peccatorum meritis & rem. cap. 16. Ergo Scriptura excludit alium ab humani generis redemptione finem; ſi enim alium finem noluiſſet excludere, ut quid eum, cum in ſententia adverſariorum non minus ſit præcipuus, quam is quem recenſet, prætermiſiſſet? cur myſterium illud de Deo, etiam homine non peccante, incarnando nuſquam aperuiſſet) In adverſariorum ſuppoſitione, Scriptura ſimilis eſſet hiſtorico, qui quamvis certo ſciret, Regem e regno ſuo diſceſſiſſe propter duplicem, & quidem æque primarium finem, unum tantum in hiſtoria recenſeret.

Præterea, Scripturæ ex eo Dei in homines caritatem commendant, quod ad peccatores & male meritos per Incarnationem venerit: *Deus qui dives eſt in miſericordia, propter nimiam caritatem ſuam, qua dilexit nos, cum eſſemus mortui peccatis, convivificavit nos in Chriſto Jeſu.* Atqui ſi, homine non peccante, Verbum tamen incarnandum fuiſſet, Scripturæ immerito commendarent Dei in homines caritatem ex eo, quod ad peccatores venerit: cum alioquin non minus incarnandus fuiſſet, ſi ſtetiſſent ſemper, ac quovis peccato liberi eſſent. Quemadmodum igitur immerito quis commendaret medicum, eo quod ad ægrotum acceſſerit, ſi aliunde, hoc eſt, etiamſi non fuiſſet æger, ad eum tamen acceſſurus fuiſſet: ita ex eo præciſe commendari non debuit Dei in nos caritas, quod ad male meritos filium ſuum miſerit, quem alioquin, hoc eſt, ſi bene meriti eſſemus ad nos miſſurus fuiſſet.

Probatur 3. ex Traditione. Græci Patres abſolute pronuntiarunt Chriſtum, homine non peccante, ventum non fuiſſe. Iræneus lib. 15. cap. 14. ſic loquitur: *Si non haberet caro ſalvari, nequaquam Verbum Dei caro factum eſſet:* ſic etiam Athanaſius Orat. 3. contra Arianos: *Ceterum*, ait, poſtquam collegit in unum plurima Scripturæ loca, *ut fieret homo, numquam deſtinatum fuiſſet Verbum, niſi hominum neceſſitas ejus rei cauſſam præbuiſſet.* Sic quoque Chryſoſtomus hom. 31. in Matthæum, in hæc Chriſti verba: *Non veni vocare juſtos, ſed peccatores*, loquitur: *Adeo procul abeſt, ne peccatores abominetur, ut propter ipſos ſolos advenerit.* Origines adhuc clarius mentem aperit ſuam: *Si non fuiſſet pec-*

Digitized by Google

peccatum . . . . . manſiſſe hoc quod in principio erat, Deus Verbum.

Idem non minus aperte docuerunt Latini Patres. Auguſtinus lib. 1. de pecc. meritis & remiſſ. capite 16. ſcribit, Jeſum Chriſtum *non aliam ob cauſſam in carne veniſſe, niſi ut hac diſpenſatione miſericordiſſima gratia omnes . . . . vivificaret, ſalvos faceret, liberaret.* Serm. 7. de verbis Apoſtoli, ſic iterum loquitur: *Chriſtus Jeſus venit in mundum. Quare venit in mundum? peccatores ſalvos facere. Alias cauſſa non fuit, quare veniret in mundum.* Hæc etiam habet in Pſ. 140. *Si tu, o homo non dimitteres Deum, non fieret pro te Deus homo.* Sermone 9. de verbis Apoſtoli adhuc clarius loquitur, ſi tamen meridiano ſoli lux addi poſſit: *Nulla cauſſa fuit veniendi Chriſto Domino, niſi peccatores ſalvos facere.* Leo Magnus Auguſtino conſentaneus eſt: *Si enim* (inquit Serm. 3. de Pentec.) *homo in ſua honore naturæ manſiſſet, Creator mundi creatura non fieret.* Auguſtino & Leoni ſubſcribit Gregorius Magnus: *Et quidem* (inquit lib. 4. in 1. Regum cap. 1.) *niſi Adam peccaret, Redemptorem carnem ſuſcipere noſtram non oporteret: Non enim venit vocare juſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam. Si ergo pro peccatoribus venit, ſi peccata deeſſent, eum venire non oporteret.*

Ex iis autem ſive Græcorum, ſive Latinorum Patrum textibus, ſic argumentum conficitur. Illi non cenſuerunt, Verbum, homine non peccante, incarnandum eſſe, qui ſcripſerunt, ipſum revera non induturum fuiſſe carnem, ſi homo non peccaſſet: atqui id expreſſe ſcripſerunt Patres ſive Græci ſive Latini; ergo &c. Præterea, illi non crediderunt Verbum, homine non peccante, incarnandum eſſe qui aliam a redemptione generis humani veniendi cauſſam excluſerunt: atqui eam excluſerunt Patres; *Nulla cauſſa fuit veniendi Chriſto Domino* (ait Auguſtinus), *niſi peccatores ſalvos facere.*

Ad tam apertos traditionis textus adverſarii reſpondent, iis probari quidem Chriſtum, homine non peccante, non venturum fuiſſe in carne paſſibili; non probari vero, quod abſolute, ſeu in carne impaſſibili venturus non fuiſſet.

Sed facile præcluditur illud effugium. Nam 1. Origenes expreſſe aſſerit, verbum, homine non peccante, manſurum fuiſſe, quod erat in principio Deus Verbum; ergo & ſine carne tum paſſibili tum impaſſibili; neque enim in principio habuit carnem aut paſſibilem aut impaſſibilem. 2. Si Patres, cum aſſeruerunt Chriſtum, homine non peccante, non fuiſſe venturum crediſſent venturum fuiſſe in carne impaſſibili, id in aliquibus ſuis ſcriptis dicere debuiſſent; non enim ad explicandam eorum mentem de Incarnationis cauſſa parum conducebat illa circumſtantia de Chriſto venturo, alioquin, in impaſſibili carne. 3. Quando futuritionis rei alicujus duo ſunt motiva, & quidem æque præcipua, res illa non dicitur abſolute & ſimpliciter non futura, ſi deſinente uno motivo, futura ſit tamen propter aliud. Sic falſum diceret, qui ſimpliciter & abſolute aſſereret, Petrum non profecturum Romam, licet reipſa in eam urbem profecturus eſſet ad conſulendum ſuis negotiis, non vero ad oſcula pedum Summi Pontificis: Ergo Patres falſum aſſeruiſſent, cum abſolute ac ſimpliciter ſcripſerunt, homine non peccante, Chriſtum non fuiſſe venturum, ſi tamen propter aliud a redemptione motivum venturum crediſſent. 4. Auguſtinus probat peccati originalis exiſtentiam in parvulis ex ipſa Chriſti exiſtentia; ſic enim diſcurrit: Non alia Chriſto fuit cauſſa veniendi, quam peccatum: ergo, ſi venerit, ut venit revera, infantes rei ſunt peccati: at nullius ponderis eſſet illud Auguſtini argumentum in adverſariorum ſyſtemate; nempe Pelagiani, quos eo argumento S. Doctor impugnat, facile reſpondere potuiſſent, Chriſto aliam a peccato cauſſam veniendi fuiſſe; ac proinde non ſequi, parvulos eſſe reos peccati originalis, ex eo quod Verbum carnem induerit.

Solvuntur Scotiſtarum argumenta

Objicies 1. Ille, homine non peccante, venturus fuiſſet, ſaltem in carne impaſſibili, quem Deus futurum voluit, antequam Adami futuritionem decerneret: atqui Deus voluit Chriſtum futurum, antequam Adami futuritionem decerneret; eum enim voluit eſſe futurum, antequam Adami futuritionem decerneret, de quo hæc habentur Proverbiorum 8. *Dominus poſſedit me in initio viarum ſuarum, antequam quidquam faceret a principio*: ſiquidem is quem Deus voluit eſſe initium viarum ſuarum, antequam quidquam operaretur ad extra, haud dubie futurus fuit, antequam Adami futuritio decerneretur: Atqui de Chriſto dicitur in Scripturis, *Dominus poſſedit me*, &c. ergo Deus voluit Chriſtum eſſe futurum, antequam Adami futuritionem decerneret.

Reſp. ad 1. conc. maj. neg. min. Ad 2. neg. primam partem minoris, ſeu, nego hæc verba: *Dominus poſſedit me*, &c. intelligi de Chriſto, ut homo eſt; contendo enim poſt Hieronymum, multoſque alios Patres, ea intelligi de Chriſto, ut Deus eſt, ſeu de Verbo, ut eſt patris Verbum: mirum enim in modum ſingula ſententiæ membra Verbo, ut Verbum eſt, conveniunt; nempe is eſt eorum ſenſus: *Dominus poſſedit me tamquam filium ſuum:* nam vox, *Poſſedit* (Hieronymo, Tertulliano lib. contra Hermogenem cap. 18. Athanaſio ad Decret. Nicænæ Synodi, teſtibus) ſignificat, quod ſemper in Patre Filius fuerit.

Digitized by Google

fuerit. *In initio viarum ſuarum*, id eſt, in ipſo exordio operationum ſuarum, quibus creaturas condendo, quaſi ad extra progreſſus eſt; Immo poſſedit me, *antequam quidquam faceret a principio*, ſcilicet ab æterno; quibus quidem terminis Verbi divinitas, & æqualitas cum Patre ſignificantur. Nec obſtat, quod Septuaginta, & poſt eos plures Patres legant: *Dominus creavit me*, ut etiam habetur Eccl. 24. *Ab initio & ante ſæcula creata ſum, & prior omnium creata eſt ſapientia*: nam in ſimilibus locis æternitas adjuncta creationi, ſatis indicat non proprie dictam creationem ex nihilo, quam impoſſibile eſt eſſe, antequam Deus quidquam faceret, ſed generationem & productionem eſſe intelligendam.

Verum cum plures alii Patres, ſive Græci, ſive Latini, textum de quo agitur, de incarnata quoque Sapientia interpretentur, in ea ſuppoſitione dicendum erit, eo textu ſignificari Chriſtum, ut eſt homo Deus, eſſe in initio viarum, antequam quidquam Deus faceret in iis quæ ſpectant ad hominis lapſi ſalutem, conc. ant. in iis quæ ſpectant ad illius exiſtentiam naturalem, neg. ant. hoc eſt, Deus Chriſti futuritionem decrevit, antequam de hominis lapſi reparatione, quæ ſecunda eſt creatio, quidquam decerneret.

Objicies 2. Chriſtus in Epiſt. ad Coloſſenſes cap. 1. dicitur *Primogenitus omnis creaturæ*: unde ſic arguitur: Ille, homine non peccante, fuit futurus, qui futurus fuit ante omnem creaturam: atqui Chriſtus fuit futurus ante omnem creaturam; dicitur enim genitus ante omnem creaturam; quippe non aliud ſignificant hæc verba, *Primogenitus omnis creaturæ*: non fuit vero genitus ante omnem creaturam ſecundum ordinem executionis, quia ex Maria natus eſt: ergo in ordine intentionis, ac proinde habita ratione divini decreti futurus fuit, antequam Deus Adami futuritionem decreviſſet.

Reſp. ad 1. conc. maj. neg. min. Ad 2. diſt. ant. Chriſtus prout Deus eſt, dicitur genitus ante omnem creaturam, conc. ant. prout homo, neg. ant. Confirmatur ex ipſo Apoſtolo, a quo explicatur, qua ratione Chriſtus ſit primogenitus omnis creaturæ: hæc enim immediate ſubjicit: *Quoniam in ipſo condita ſunt univerſa in cælis & in terra, viſibilia, & inviſibilia, ſive Throni, ſive Dominationes .... omnia per ipſum & in ipſo creata ſunt*: atqui a Chriſto, ut homo eſt, condita non ſunt univerſa: omnia per ipſum & in ipſo; ut homo eſt, creata non ſunt, ſed tantum prout Deus eſt. Nec obſtat, quod hæc verba, *Ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ*, quæ iſta: *Omnia per ipſum & in ipſo creata ſunt*, ſequuntur, de Chriſto, ut homo eſt, intelligantur; ſiquidem cum in Chriſto duplex ſit natura, mirum non eſt, quod Scriptura modo de eo ſecundum divinitatem, modo vero ſecundum humanitatem loquatur; quandonam autem de eo loquitur ſumpto ſecundum unam aut alteram ex iis duabus naturis, dijudicandum eſt ex iis, quæ aut præcedunt, aut ſubſequuntur.

Addendum eſt, textum de quo agitur, intelligi poſſe de Chriſto, ut homo eſt, ſed ſic, prout homo, eſt primogenitus dignitate, non autem futuritione, ita ut ſenſus ſit, Chriſtum etiam prout eſt homo, eſſe qualibet creatura præſtantiorem, non vero præordinatum ac prædefinitum ante omnes creaturas. Dici etiam poteſt, eumdem textum explicari poſſe de prioritate etiam futuritionis, ſi tamen creaturæ ſumantur ſecundum reparationem, non vero quoad entitatem; ſiquidem Chriſtus in intentione divina, reipſa prior eſt prioritate futuritionis, ſeu originis, creaturis reparatis; cum ex Chriſti meritis præviſis ipſe etiam Adamus redemptus fuerit. *Qui* (ait Paulus ad Coloſſ. 1.) *eripuit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filii dilectionis ſuæ; in quo habemus redemptionem per ſanguinem ejus, remiſſionem peccatorum*.

Objicies 3. cum Naclanto Epiſcopo Clugiacenſi. In epiſt. ad Rom. cap. 1. hæc habentur de Chriſto: *Qui factus eſt ei ex ſemine David ſecundum carnem, qui prædeſtinatus eſt filius Dei in virtutem ſecundum ſpiritum ſanctificationis*; unde ſic arguitur: Chriſtus prædeſtinatus eſt filius Dei longe antequam fieret ex ſemine David ſecundum carnem: atqui prædeſtinatus non eſt in ea forma, in qua eſt eſſentialiter Deus, quippe qui in illa non eſt prædeſtinatus, ſed genitus filius Dei, nec illam a tota Trinitate, ſed a ſolo Patre accepit: ergo in ea tantum forma, in qua eſt homo; ac proinde per divinam prædefinitionem futurus fuit homo, antequam alii homines prædefinirentur, ut exiſterent, & eſſent homines.

Confirmatur ex epiſtola ad Hebræos. Deus noviſſime locutus eſt nobis in filio, proculdubio humanitate veſtito. Hunc filium humanitate veſtitum, heredem conſtituit univerſarum rerum: per eum filium humanitate veſtitum, effectum heredem univerſarum rerum, Deus Pater fecit non Angelos tantum, ſed & cælos, & elementa; unde rurſus ſic argumentum conficitur; Ille fuit futurus, homine non peccante, qui in mente divina futurus fuit ante cælos, elementa, & totum hoc univerſum aſpectabile; atqui Chriſtus in mente divina futurus fuit, etiam ut homo, ante cælos, elementa, & totum hoc aſpectabile univerſum; ille enim ante hoc univerſum fuit in mente divina futurus, per quem Deus fecit & ſæcula: atqui per Chriſtum, etiam ut homo eſt, Deus fecit & ſæcula: ergo &c.

Reſp. 1. multos Interpretes, & inprimis Chry-

Digitized by Google

Chryſoſtomum, cui plures Græci ſubſcribunt, contendere, vocem hanc, *prædeſtinatus*, reddi debere per hanc aliam, *manifeſtatus*: idque juxta Scripturæ conſuetudinem, quæ ſæpius dicit fieri ac prædeſtinari, quæ incipiunt hominibus apparere: in ea autem ſuppoſitione plane corruit Naclanti argumentum; nimirum Paulinæ ſententiæ is erit ſenſus: ille idem qui factus eſt ex ſemine David ſecundum carnem, quem proinde conſtat eſſe verum hominem, etiam declaratus eſt ac certiſſimis argumentis comprobatus eſſe filius Dei: Ea autem argumenta ſunt 1. *Ex virtute*, id eſt, per potentiam miraculorum. 2. *Secundum ſpiritum ſanctificationis*, ſeu, ut habetur in Græco, *ſanctitatis*; hoc eſt, per Spiritum ſanctum, quem credentibus in ſe, per evidentia ſigna multipliciter impertitus eſt. 3. *Ex reſurrectione mortuorum*, ſive, *a mortuis*: nempe quia, ſicut prædixerat, ſemetipſum a morte ad vitam ſuſcitavit. His præmiſſis, ad argumentum Naclanti reſpondemus in forma, negando Chriſtum fuiſſe prædeſtinatum filium Dei, antequam ex ſemine David naſceretur: nempe non ante ſuam nativitatem ſecundum carnem, manifeſtatus eſt filius Dei in virtute, ſecundum ſpiritum ſanctificationis, ex reſurrectione mortuorum.

Reſp. 2. multos alios Patres hæc verba, *Prædeſtinatus eſt Filius Dei*, intelligere de prædeſtinatione ad divinam filiationem; ſed contendunt propoſitionis ſubjectum, quod per relativum, *Qui*, exprimitur ſumi pro Chriſto homine: ita ut ſenſus ſit, ab æterno præordinatum eſſe, ut homo, qui dicitur Chriſtus, eſſet filius Dei. Quamvis enim (inquiunt) propter unitatem perſonæ Eccleſia Catholica contra Neſtorium doceat, hunc hominem ſemper & ab æterno fuiſſe Dei filium; non tamen ab æterno verum fuit dicere, Hic homo eſt Filius Dei; nam unio Verbi cum carne facta eſt in tempore. Hoc igitur, inquit Eſtius, quod in tempore factum eſt, effectus fuit divinæ prædeſtinationis; ideoque prædeſtinatum recte dicitur. Ea autem facta ſuppoſitione, ad idem argumentum Naclanti ſic in forma reſpondetur: Chriſtus prædeſtinatus eſt Filius Dei, antequam in tempore fieret ex ſemine David, conc. ant. Nimirum homo ille, qui Chriſtus dicitur, cum in tempore vere fuerit Filius Dei, ab æterno ad eam filiationem prædeſtinatus eſt; neque enim Deus aliquid efficit in tempore, quod ab æterno non prædeſtinarit, ſeu prædefinierit, hoc eſt, ſe effecturum ſtatuerit. Chriſtus prædeſtinatus eſt Filius Dei, antequam ab æterno prædeſtinatus ſit, ut fieret ex ſemine David, neg. ant. neque enim Chriſtus prædeſtinatus eſt Filius Dei, niſi in ſigno rationis præcedenti prædeſtinatus fuerit, ut ex ſemine David naſceretur; ac proinde Chriſtus non fuit futurus independenter a præviſione peccati, cum non fuerit futurus niſi ex ſemine David, quod haud dubie prævidebatur in Adamo jam corruptum.

Ad argumenti confirmationem non aliud reſpondendum eſt, quam quod reſpondet Thomaſſinus noſter, *Theologicorum Dogmatum de Incarnatione Verbi*, *lib. 2. cap. 6.* ſcilicet, Apoſtolum in epiſt. ad Hebræos de Chriſto, cum ſit homo Deus, loqui modo ſecundum ea quæ illi ut Deo conveniunt, modo vero ſecundum ea quæ illi, ut homo eſt, propria ſunt. Mirum igitur non eſt, quod dicat, Deum noviſſime nobis locutum fuiſſe in filio carne veſtito; quod per eumdem filium, non jam ut carne veſtitum, ſed prout Verbum, ipſa etiam ſæcula fecerit: unde negatur hæc propoſitio, quam ut veram Naclantus ſupponit: Per filium prout humanitate veſtitum, prout heredem univerſorum, Deus fecit ſæcula.

Objicies 4. Ille futurus fuit, Adamo non peccante, qui eſt caput Adami innocentis; caput enim mortale, eſt futurum ante membra, quæ ab illo pendent: atqui Chriſtus eſt caput Adami innocentis, cum ex Apoſtolo, conſtitutus ſit caput ipſorum etiam Angelorum, *Caput hominum & Angelorum*. Confirmatur argumentum ex eodem Apoſtolo, qui ad Coloſſenſes 1. ſic de Chriſto loquitur: *Et ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ*: ergo eſt etiam caput hominum in ſtatu innocentiæ exiſtentium.

Reſp. diſt. min. Chriſtus eſt Adami innocentis caput dignitate, conc. min. influxu, neg. min. Ratio eſt, quia licet Chriſtus infinite quoad dignitatem & ſanctitatem Adamum innocentem, & Angelos & omnes ſuperet: illius tamen meritorum intuitu, nec Adamo innocenti, nec ſanctis Angelis data fuit gratia ſive actualis, ſive habitualis. Nempe dona quæ primis parentibus ante lapſum, & Angelis ſanctis, dum eſſent in via conceſſa ſunt, erant dona Dei creatoris, non autem Chriſti redemptoris. Unde hæc verba, Joannis 1. *De plenitudine ejus non omnes accepimus*, de hominibus lapſis, non autem de Adamo & Eva innocentibus, aut de Angelis ſanctis, intelligi debent. Ad confirmationem vero dicendum eſt, Chriſtum eſſe caput Eccleſiæ, quæ conſtat ex hominibus lapſis, non autem Eccleſiæ, quæ, Adamo non peccante, ex hominibus ſanis ac integris coaluiſſet.

Objicies 5. Ille futurus fuit, homine non peccante, qui in Adami & Evæ adhuc innocentium matrimonio adumbratus eſt: atqui Chriſtus eo fuit adumbratus: non enim de ſolo hominis lapſi matrimonio intelligi debent hæc Apoſtoli ad Epheſios 5. *Sacramentum hoc magnum eſt, ergo autem dico in Chriſto & in Eccleſia.*

Confirmatur argumentum ex S. Th. qui 2. 2.

Digitized by Google

quæſt. 1. art. 7. in corpore ſic loquitur. Nam ante ſtatum peccati homo habuit explicitam fidem de Chriſti Incarnatione, ſecundum quod ordinabatur ad conſummationem gloriæ, non autem ſecundum quod ordinabatur ad liberationem a peccato per paſſionem & reſurrectionem, quia homo non fuit præſcius peccati futuri: videtur autem Incarnationis Chriſti præſcius fuiſſe per hoc quod dixit: *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ*, ut habetur Gen. 2. Et hoc Apoſtolus ad Epheſ. 5. dicit Sacramentum magnum eſſe in Chriſto & Eccleſia; quod quidem ſacramentum non eſt incredibile primum hominem ignoraſſe. Hactenus S. Doctor.

Reſp. neg. maj. Ratio eſt, quia Adamo & Eva ſtantibus in gratia, jam futura erat Incarnatio ex vi decreti, quod de ea, præviſo primorum parentum peccato, Deus tulerat: mirum igitur non eſt, quod matrimonio quo Deus Adamum & Evam innocentes conjunxerat, adumbrata fuerit unio Verbi cum Eccleſia: quam quidem unionem primi parentes adhuc innocentes non noverant, niſi prout erat ordinata ad extrinſecæ divinæ gloriæ conſummationem, licet ex ſolo intuitu divinæ gloriæ, tanquam finis proximi, futura non eſſet.

Objicies 6. Ille fuit venturus homine non peccante, qui fuit exemplar, ad quod exacta fuit formatio corporis Adami; cauſſa enim efficiens ad quam (ut philoſophi docent) exemplaris reducitur, prior eſt effectu ſuo: atqui Chiſtus, ſeu corpus Chriſti, fuit exemplar ad quod exacta eſt formatio corporis Adami. *Recogita* (inquit Tertullianus lib. de reſurrectione carnis) *totum illi Deum occupatum & deditum, manu, ſenſu, opere, conſilio, ſapientia, providentia, & ipſa in primis affectione, quæ lineamenta dictabat. Quodcumque enim limus exprimebatur, Chriſtus cogitabatur homo futurus, quod & limus: & Sermo caro, quod & terra tunc. Sic enim præfatio patris ad filium, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Et fecit hominem Deus, id utique quo finxit. Ad imaginem Dei fecit illum, ſcilicet Chriſti. Ita limus ille jam tunc imaginem induens Chriſti futuri in carne, non tantum Dei opus erat, ſed & pignus*: ergo &c.

Reſp. conc. maj. diſting. min. Chriſti jam prædefiniti corpus fuit exemplar, ad cujus normam exacta eſt formatio corporis Adami, conc. min. Chriſti nondum prædefiniti, neg. min. Chriſtus fuit quidem futurus, antequam Deus in tempore primum hominem plaſmaverit, non vero antequam decreverit illius futuritionem. Hincque patet, Chriſtum jam prædefinitum in remedium peccati, potuiſſe, (ut vult Tertullianus) eſſe exemplar, ad cujus ſimilitudinem Adami corpus effectum ſit. Uſus eſt vero ea loquendi ratione Tertullianus, ut carnem quam Marcion deprimebat, extolleret, oſtenderetque, in ea condenda & efformanda Deum peccati futuri præſcium, ſuam de homine redimendo, & carne per hypoſtaticam cum Verbo unionem glorificanda, quaſi oppignoraſſe fidem.

Objicies 7. Si Chriſtus tantum poſt præviſionem peccati prædefinitus fuerit, Maria Virgo non fuit immunis a debito contrahendi peccatum originale; ſi quidem Deus prævidendo peccatum Adami, prævidit quoque illud propagandum eſſe in omnes, qui ex Adami corrupti ſemine naſcituri erant, niſi eo, ex ſpeciali per Chriſtum privilegio, liberarentur; atqui Maria Virgo fuit immunis a debito contrahendi peccatum originale: ergo &c.

Reſp. neg. min. Ratio eſt, quia licet plures doceant, Virginem Deiparam nuſquam actu contraxiſſe peccatum originale, pauci tamen ſunt qui contendant illam a debito contrahendi ejuſmodi peccatum immunem fuiſſe. Virginem Deiparam contraxiſſe peccatum originale Theologis, poſt Summorum Pontificum bullas ubique promulgatas, docere non licet; ſed nullo umquam Eccleſiæ præcepto vetati ſunt, ne docerent illam incurriſſe debitum contrahendi ejuſmodi peccatum. Vide quæ harum pag. 135. dicta ſunt.

Objicies 8. Summum bonum eſt eſſentialiter & perfectiſſimo modo ſui ipſius communicativum: atqui Deus eſt ſummum bonum: ergo perfectiſſimo modo eſt ſui ipſius communicativum: Sed communicatio per unionem hypoſtaticam eſt modus perfectiſſimus: ergo Deus per ſe ipſum, ac independenter a peccato, debuit incarnari.

Reſp. diſt. maj. Summum bonum eſt eſſentialiter & modo perfectiſſimo ſui ipſius communicativum ad intra, conc. maj. ad extra, neg. maj. Ratio eſt, quia ſummum bonum, ſive quoad perfectionem, ſive quoad beatitudinem, eſt omnino independens a rebus quæ ſunt ad extra; ac proinde ab ipſa etiam Incarnatione, quæ eſt opus ad extra, cum ſit actio, per quam perſona Verbi humanæ naturæ coommunicatur. Vide quæ ſuperius diximus agentes de Incarnationis neceſſitate.

Objicies 9. Si Verbum ita propter peccatum induerit carnem, ut ſublato peccato eam non induturum fuiſſet, multa ſequerentur abſurda: Sequeretur enim 1. tantum bonum, quantum eſt Incarnatio, fuiſſe bonum conceſſum per accidens, per occaſionem. Sequeretur 2. lætari nos poſſe de primorum parentum peccato, quod tanto bono, quantum eſt Incarnatio, occaſionem præbuit. Sequeretur 3. nobilius, Chriſtum dico, or-

Digitized by Google

ordinatum ac relatum fuiſse ad ignobilius, ſcilicet ad humani generis redemptionem: quod quidem perabſurdum eſt, cum is qui, ut Deus, ordinate ſemper agit, nobilius ad ignobilius referre non debeat.

Reſp. ad 1. diſting. ant. Sequeretur tantum bonum, fuiſse bonum per accidens & per occaſionem ex parte naturæ humanæ, conc. ant. ex parte Dei, neg. ant. Ratio eſt, quia Deus præviſo peccato, a quo primi parentes temperare potuerunt, poſitive voluit incarnationem, ut, ubi abundarat delictum, abundaret & gratia: quæ autem, præviſa aliqua re, decernuntur, non dicuntur fieri per accidens ex parte illius, a quo decernuntur ac prædefiniuntur.

Reſp. ad 2. neg. ant. Ratio eſt, quia peccatum primorum parentum non fuit cauſsa neceſsaria Incarnationis; Deus enim primos parentes relinquere potuit in perditionis ſtatu, in quem inciderant; ſed unica cauſsa Incarnationis eſt ſumma Dei in homines caritas: *Sic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret;* unde horum verborum quæ canit Eccleſia in conſecratione Cerei Paſchalis: *O felix culpa, quæ talem ac tantum meruit habere redemptorem*, ſenſus eſt, quod culpa per quam homo mortis æternæ reatum incurrerat, ei, ex ſumma Dei in homines benignitate, feliciter ceſserit.

Reſp. ad 3. diſt. ant. Sequeretur, nobilius relatum fuiſse ad ignobilius, tanquam ad finem *Cui*, conc. ant. tanquam ad finem *Cujus gratia*, neg. ant. Incarnatio a Deo quidem relata fuit ac ordinata in generis humani redemptionem, tanquam ad finem *Cui*, ceſſit nimirum in bonum hominis; non vero tanquam ad finem *cujus gratia*: hoc eſt, Deus voluit, ut humani generis per Incarnationem redemptio, medium eſset, per quod ſummam ſibi extrinſecam gloriam compararet; ita tamen ut eam per illud medium comparaturus non fuiſset, ſi primi parentes in ſtatu gratiæ ſanctificantis ſtetiſsent.

CAPUT III.

Utrum Incarnatio potius propter peccatum originale, quam propter actuale peracta ſit.

CONCL. 1. Fide Catholica certum eſt, Chriſtum veniſse tum propter originale, tum propter actualia peccata.

Probatur. Id fide catholica certum eſt, quod expreſse legitur in Scripturis: atqui Chriſtum veniſse tum propter peccatum originale, tum propter actualia, expreſse legitur in Scripturis: *Vulneratus eſt* (ait Iſaias cap. 53.) *propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra*. Matthæi 1. *Ipſe ſalvum faciet populum ſuum a peccatis eorum*. 1. Joannis 1. *Sanguis Jeſu Chriſti emundat nos ab omni peccato*. Cap. 2. *Ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris: non pro noſtris autem tantum, ſed etiam pro totius mundi*. Cap. 3. *In hoc apparuit Filius Dei, ut diſſolvat opera diaboli*. Apoc. 1. *Lavit nos a peccatis noſtris in ſanguine ſuo*.

CONCL. 2. Incarnatio magis præcipue facta eſt propter peccatum originale.

Probatur. Incarnatio magis præcipue facta eſt propter peccatum, quod gravius infert humano generi detrimentum: atqui peccatum originale revera illud infert; ſcilicet actuale peccatum eam tantum inficit perſonam, cujus voluntate committitur; cum e contra peccatum originale totum humanum genus infecerit.

Quæres 1. Utrum Chriſtus venturus fuiſſet etiamſi nulla peccata actualia ſubſecutura fuiſsent originale.

Reſp. affirmative. Ratio eſt 1. quia peccatum originale fuit, ut mox dictum eſt, præcipuum motivum Incarnationis. 2. Poſito ſolo originali ſine redemptione, omnia individua humanæ naturæ excluſa fuiſsent a beatitudine, ad quam fuerunt creata; ſicque, in aliquo ſenſu, diabolus Deo potentior fuiſſet, quod dictu impium eſt.

Quæres 2. An Deus in inſtanti rationis, ante decretum de Verbi Incarnatione, viderit omnia peccata actualia, quæ ex originali ſubſecutura erant.

Reſp. affirm. Ratio eſt, quia licet Deus præcipue carnem induerit propter peccatum originale, induit tamen quoque propter omnia peccata actualia: ergo prævidit actualia omnia in inſtanti rationis ante decretum de Incarnatione Verbi.

DISSERTATIO V.

De Eſſentia Incarnationis.

Nos. Incarnationis eſsentia, ex dictis ſuperius, poſita eſt in actione, per quam natura Divina & humana in una Verbi perſona uniuntur. Ut autem explicemus ea omnia, quæ ad illam actionem pertinent, dicemus 1. de perſona quæ naturam humanam aſsumpſit; 2. De natura aſsumpta; 3. De unione quæ vinculum eſt, quo duo extrema, Verbi perſona & humana natura, conjuncta ſunt.

QUÆSTIO I.

De perſona aſſumente.

Not. Hac in quæſtione expendemus 1. An ſola Filii perſona humanitatem aſsumpſerit. 2. Utrum divina natura, ſecluſis perſonalitatibus, humanitatem potuerit aſsumere. 3. Utrum una perſona plures naturas aſsumere potuerit. Licet duæ ultimæ difficultates ſint Metaphyſicæ; hic tamen omit-

Digitized by Google

omitti non debent, eo quod non parum conſerant ad explicandum myſterium, de quo agimus in hac quarta noſtrarum Inſtitutionum parte.

CAPUT PRIMUM.

Utrum ſola perſona Filii humanitatem aſſumpſerit.

Not. 1. SAbellius (ut harum Inſt. Tom. 2. dictum eſt) unicam in Deo perſonam admiſit. Eam vero perſonam aſſeruit vocari Patrem, quod Filius & Spiritus ſanctus, quos pro veris perſonis Catholica Fides agnoſcit, non aliud, ex ipſo, ſint, quam quædam Dei functiones temporariæ. Ex eo autem principio conſequens erat, Patrem incarnatum fuiſſe in ſinu Virginis, eum per idiomatum communicationem eſſe mortuum ac paſſum in cruce. Propter illud conſequens Sabelliani a veteribus Patripaſsiani dicti ſunt: *Olim quippe illos* (ait Ferrandus Diaconus in epiſtola ad Severum) *veritas confutavit hæreticos, qui ſic unum Deum Trinitatem dicere voluerunt, ut quem Patrem fatebantur, ipſum ſibi filium, ipſum fingerent Spiritum ſanctum, Deum ſcilicet qui manens in cæleſtibus creaturæ totius Pater fuit, protenſus in virginem etiam naſcendo inter homines filius fieret; rurſuſque diſpenſationis humanæ conſummato myſterio ſuper Apoſtolos in linguis igneis veniens, Spiritus ſanctus vocaretur. Hoc errore compulſi, non filium Dei Patris, ſed patrem credidere crucifixum. Unde eos etiam Patripaſſianos appellari vetuſtas oſtendit.*

Not. 2. Licet Catholici fateantur, ſolam Filii perſonam humanitatem aſſumpſiſſe; docent tamen Patrem & Spiritum ſanctum eſſe in humanitate Chriſti, ſed diſsident circa id per quod in ea ſunt. Alvarez cum quibuſdam aliis contendunt id oriri ex Dei immenſitate, alii vero ex concomitantia. Id igitur expendendum eſt, ubi fidem catholicam aſſeruerimus.

CONCL. Sola Filii perſona naturam humanam aſſumpſit.

Probatur 1. tum ex Scriptura, tum ex Traditione. Scriptura docemur 1. Deum Patrem nobis per Incarnationem Filium ſuum dediſſe: *Sic*, inquit Joannes, *Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret*. Docemur 2. eum ſolum qui Patrem habet, ratione aſſumptæ humanitatis, eſſe eodem Patre minorem: *Pater major me eſt*. 3. De verbo tantum, non autem de ceteris perſonis, dicitur, quod carnem induerit: *Verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis*: Idem dogma Traditione continetur. Symbola omnia, ut videre eſt in Apoſtolico Nicæno & Conſtantinopolitano, ſoli Filio tribuunt aſsumptionem humanæ naturæ: *Et in Jeſum Chriſtum Filium ejus unicum, Dominum noſtrum, qui conceptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria Virgine*. Tandem damnati ſunt olim Patripaſsiani quod ex eorum de Trinitate principiis ſequeretur, Patrem pro nobis incarnatum ac paſſum fuiſse.

Probatur 2. ratione. Conveniens fuit, ut ſola Filii perſona naturam humanam aſsumeret. Nam 1. par erat, ut qui ab æterno erat Dei Filius, in tempore fieret filius hominis; nec erat conſentaneum, ut is, qui ab æterno pater eſt, in tempore filius fieret. 2. Æquum fuit, ut Dei Patris opus per eamdem ſapientiam reficeretur, per quam olim conditum fuerat. 3. Decuit, ut homines fierent filii adoptivi per eum, qui Dei filius eſt naturalis. 4. Rationi fuit conſentaneum, ut accidentalis imago Dei, per ſubſtantialem illius imaginem ad prototypi ſui ſimilitudinem rediret. Congruentiam ſapiunt illa argumenta, ſed vera ac unica ratio, cur ſolus Filius carnem induerit, fuit ſuprema ac ſola Dei voluntas.

Objicies 1. Una perſona non potuit ſine alia incarnari: ergo non ſola filii perſona humanam naturam aſsumpſit. Probatur ant. Una perſona non poteſt ſine alia incarnari, ſi una perſona ſine alia non poſsit agere ad extra; incarnatio enim eſt opus Dei ad extra, cum per eam Deus aliqua ratione extra ſe ipſum exierit: atqui una perſona non poteſt ſine alia agere ad extra: ergo nec incarnari.

Reſp. ad 1. neg. ant. Ad 2. neg. maj. Ad 3. diſt. ant. Incarnatio eſt opus ad extra, quod actionem ſimul & terminum importat, conc. ant. quod ſolam actionem, neg. ant. Incarnatio duo dicit, actionem per quam aſsumpta fuit humana natura, & terminum illius aſsumptionis. Prius ſeu actio, eſt communis toti Trinitati, quia emanat tanquam a cauſsa efficiente: poſterius vero, hoc eſt, terminus, ſingulare eſt Filio, quia emanat non tanquam a cauſsa efficiente, hoc eſt, tanquam a natura, quæ communis eſt, ſed tanquam a cauſa ſubſiſtente & relativa, quæ ſingularis eſt perſonæ Verbi: *Cum* (inquit Concilium Toletanum VI. cap. 1.) *tota cooperata ſit Trinitas formationem ſuſcepti hominis, quoniam inſeparabilia ſunt opera Trinitatis; ſolus tamen filius ſuſcepit humanitatem in ſingularitate perſonæ, non in unitate divinæ naturæ*, ideſt, *in eo quod proprium eſt filii, non quod commune Trinitati*. Qua autem ratione id fieri potuerit, declarat Aug. Serm. 3. de temp. ubi ſic loquitur; *Ars dictat, manus tangit cytharam, chorda reſonat: cum chorda autem ars pariter & manus operantur. Sic non Pater, non Spiritus ſanctus ſuſceperunt carnem, & tamen cum Filio pariter operantur.*

Objicies 2. Una perſona videri non poteſt a bea-

Digitized by Google

a beatis ſine alia: ergo nec poteſt ſine aliis incarnari.

Reſp. conc. ant. neg. conſeq. Ratio diſparitatis eſt, quia tres perſonæ ſunt realiter idem cum eſſentia divina, quæ primarium eſt objectum viſionis beatificæ; tres autem perſonæ a ſe invicem realiter diſtinguuntur; ac proinde mirum non eſt, quod uni tribuatur effectus relativus, qui ceteris minime convenit.

CONCL. 2. Licet nec Pater nec Spiritus ſanctus humanitatem aſſumpſerint, ſunt tamen per concomitantiam in humanitate, quam ſolum Verbum aſſumpſit.

Probatur. Eſſe per concomitantiam, eſt eſſe ratione alicujus, cum quo vel eſt identitas, vel unio: atqui hac ratione Pater & Spiritus ſanctus ſunt in humanitate Chriſti: ſcilicet perſona Filii, quæ in ea eſt, idem eſt realiter cum natura divina, quæ tribus perſonis communis eſt: ergo &c.

Hinc autem patet ratio, cur Chriſtus Joannis 8. ſic loquatur: *Solus non ſum, ſed ego & qui miſit me Pater*. Et c. 14. *Non creditis, quia ego in Patre, & Pater in me eſt?* Eodem ſpectant quæ leguntur ad Coloſſ. 2. *In ipſo* (Chriſto) *inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter*. Huc etiam ſpectat hæc Cyrilli Alexandrini ſententia, in Concilio Epheſino, Tom. 6. cap. 17. *Erat Deus Pater cum Filio, hoc eſt, cum incarnato, inhumanatoque Verbo, prout is a filio ſeparari nequaquam poteſt.*

Objicies 1. Si Pater & Spiritus ſanctus eſsent in humanitate per concomitantiam, in ea eſsent vi incarnationis; ſicut ideo ſunt in Euchariſtia per concomitantiam, quod in ea ſint vi conſecrationis: atqui ſic non ſunt in humanitate Chriſti, alioquin enim dicerentur incarnati, ſaltem mediate; ſcilicet eſsent ſecundarius terminus Incarnationis; quemadmodum natura filii quæ ob id ſecundario dicitur incarnata.

Reſp. ad 1. conc. maj. neg. min. Ad 2. 3. 4. neg. ant. Ratio diſparitatis eſt, quia natura Filii non ideo eſt terminus ſecundarius Incarnationis quod ſit natura divina ſimpliciter, ſed præciſe quod ſit natura filii, ſeu natura quæ per Verbi hypoſtaſim terminatur.

Objicies 2. Pater & Spiritus ſanctus dici non poſsunt eſse in filio per concomitantiam: ergo neque in humanitate Chriſti. Probatur ant. Dici non poteſt, quod tota Trinitas ſit in Filio per concomitantiam: ergo neque dici poteſt, quod Pater & Spiritus per concomitantiam ſint in Filio.

Reſp. ad 1. neg. ant. Ad 2. conc. antec. neg. conſ. Ratio eſt, quia per hanc propoſitionem: *Tota Trinitas eſt in Filio*; ſignificatur, perſonam Filii eſse quartam perſonam a Trinitate diſtinctam; quod eſt falſum, ut patet ex cap. *Damnamus, de ſumma Trin.* At vero per hanc propoſitionem, *Pater & Spiritus ſanctus ſunt in Filio*, non ſignificatur quaternitas, ſed tantum trinitas perſonarum; non ſignificatur pariter per hanc aliam, *Pater, Filius, & Spiritus ſanctus ſunt in Chriſto*, quia vox, *Chriſto*, in ea propoſitione ſupponit pro humanitate: ita ut ſenſus ſit, tres perſonas eſse in humanitate, Filium quidem directe & primario, alias vero perſonas indirecte & ſecundario, nimirum ratione alterius, id eſt, quod ſint idem cum natura quæ in Filio reperitur.

CAPUT II.

Utrum naturæ, an vero perſonæ tantum, conveniat aſſumere.

Not. Aſſumptio duobus modis poteſt conſiderari, vel ratione principii activi, vel ratione termini.

Iterum aſsumptio ſumi poteſt proprie, vel improprie. Hic igitur quæri poteſt 1. Utrum aſsumere aliquo modo naturæ divinæ conveniat. 2. Utrum ſecluſis perſonis, natura divina ſubſtantialiter uniri potuerit humanæ naturæ.

CONCL. 1. Aſsumptio aliquo modo convenit naturæ divinæ.

Probatur. Quod naturæ divinæ convenit tanquam principio activo, ei aliquo modo convenit: atqui aſsumere convenit naturæ divinæ tanquam principio activo; ſcilicet natura divina eſt principium effectivum *Quo* unionis hypoſtaticæ, ſeu eſt principium efficiens actionis, per quam Verbum humanitati fuit hypoſtatice conjunctum.

CONCL. 2. Aſsumptio proprie ſumpta non convenit naturæ divinæ.

Probatur. Aſsumptio proprie ſumpta dicit per ſe & primario rationem termini: atqui ratio termini non convenit naturæ divinæ, ſed perſonæ tantum; perſona nimirum eſt quæ naturam reddit incommunicabilem; ac proinde quæ eam terminat, hoc eſt, efficit, ut natura alteri non communicetur.

Objicies 1. Ex Sanctis Athanaſio & Cyrillo natura divina dicitur incarnata; unde ſic arguitur: Aſsumptio ei proprie convenit, quod dicitur incarnatum: atqui natura divina dicitur incarnata: ergo &c.

Reſp. diſt. maj. Aſsumptio ei proprie convenit, quod dicitur incarnatum primario & per ſe, conc. maj. ſecundario, & tantum ratione alterius, neg. maj. Non illo, ſed isto tantum modo, natura divina dicitur incarnata; ſic enim dicitur ratione perſonæ Verbi, quæ humanæ naturæ immediate communicata fuit: *Et ideo* (inquit S. Thom. 3. p. q. 3. in Corp.) *primo quidem & propriiſſime perſona dicitur aſſumere; ſecundario autem poteſt dici, quod etiam natura aſſumpſit naturam*

Digitized by Google

ram ad ſui perſonam. Et ſecundum etiam hunc modum dicitur natura incarnata, non quod ſit in carnem converſa, ſed quia naturam carnis aſſumpſit. Unde Damaſcenus dicit: Dicimus naturam Dei incarnatam eſſe ſecundum beatos Athanaſium & Cyrillum.

CONCL. 3. Si per impoſſibile natura divina eſset ſine relationibus, paternitate nimirum, filiatione & ſpiratione paſſiva, poſſet humanam naturam aſſumere.

Probatur. Ad aſsumendum requiruntur tria, omnipotentia, perſona aſſumens, natura aſsumenda: atqui in ſuppoſitione, de qua agitur, tria illa reperirentur. Et quidem 1. omnipotentia, cum ſit idem cum natura, quæ (ut ſupponitur) remaneret: 2. Reperiretur perſona; Deus enim in eo caſu tanquam res ſubſiſtens conciperetur, & eſset ſui juris: 3. denique reperiretur natura aſſumenda, humana nimirum, aut quævis alia: ergo natura divina concepta ſine relationibus, poſset humanam naturam aſsumere.

Objicies. Aſsumptio eſt actio, per quam natura creata unitur divinæ perſonæ: atqui in ſuppoſitione de qua agitur, impoſſibilis eſset ejuſmodi actio; ſiquidem in Deo non eſset perſona: ſcilicet perſonæ in divinis per relationes conſtituuntur: atqui nullæ in Deo forent relationes; ergo nec aliqua perſona.

Reſp. diſt. ant. In Deo non eſset perſona ejuſdem generis, ac eſt modo, conc. ant. alterius generis, nego ant. Perſona in illo caſu eſset in Deo, quemadmodum eſt in creatis, aliquid abſolutum.

CONCL. 3. Natura divina, conjuncta, ut eſt revera, relationibus perſonalibus, non poſset creatam naturam aſsumere, non communicando ei aliquam perſonalem relationem.

Probatur. Ut natura divina creatam aſſumat, neceſse eſt, ut ei ſubſiſtentiam divinam communicet, alioquin enim eſset tantum aſsumptio accidentalis, per auctoritatem nimirum, amorem & gratiam: atqui in ſuppoſitione, de qua eſt quæſtio, natura divina nullam creatæ naturæ ſubſiſtentiam communicaret; neque enim (ut Tom. 2. diximus) natura divina habet aliquam ſubſiſtentiam abſolutam, quæ tribus perſonis communis ſit; ſed quæcumque eſt in ea, ſubſiſtentia, eſt omnino relativa.

Objicies. Repugnat concluſio S. Thomæ: ſic enim loquitur 3. p. q. 3. art. 3. in Corp. *Et ſecundum hoc abſtracta perſonalitate per intellectum, poſſumus adhuc intelligere naturam aſſumentem*: ergo &c.

Reſp. diſt. textum S. Thomæ: Poſsumus adhuc intelligere naturam aſsumentem, in alio ſtatu in quo res non ſunt, conc. ant. in ſtatu in quo res ſunt, neg. ant. S. Doctor non loquitur de Deo ſecundum ſtatum realem, in quo eſt modo, hoc eſt ſecundum ſtatum in quo tres habet ſubſiſtentias relativas; ſed loquitur de eo ſecundum ſtatum in quo revera non eſt, ſeu in quo intellectus eum concipit, ſicut & Judæi eum concipiunt, contendentes, unam eſſe in divinitate perſonam, quemadmodum una eſt tantum natura. Vide ejuſdem S. Doctoris reſponſionem ad tertium argumentum.

CAPUT III.

Utrum tres perſonæ divinæ potuerint eamdem humanitatem aſſumere.

Not. Scotiſtæ paſſim contendunt, tres perſonas non potuiſſe ſimul eamdem humanitatem aſſumere; affirmant e contra Thomiſtæ poſt Angelicum Doctorem 3. p. q. 3. art. 6. Quæri etiam ſolet, utrum una perſona duas diverſas naturas aſsumere potuerit. Noſtram iis de rebus mentem ſubſequentes concluſiones aperient.

CONCL. 1. Tres perſonæ SS. Trinitatis potuerunt eamdem humanitatem ſimul aſsumere.

Probatur. Non implicat, neque ex parte divinarum perſonarum, neque ex parte humanitatis, neque ex parte aſsumptionis: ergo fieri potuit. Probatur ant. per partes. Non implicat 1. ex parte divinarum perſonarum: ſi enim implicaret, id oriretur ex eo, quod tres divinæ Perſonæ ſeſe invicem ab eadem natura excludant; at ex eo non oritur, cum ex myſterio SS. Trinitatis conſtet, eamdem divinam naturam eſse in tribus perſonis realiter diſtinctis, & tres illas perſonas eamdem divinam naturam terminare. Non implicat 2. ex parte humanitatis: cum enim per potentiam divinam fiat capax perſonalitatis Verbi, quæ eſt infinita, non repugnat quin per eamdem potentiam fiat capax perſonalitatis Patris & Spiritus ſancti. Tandem 3. non implicat ex parte aſsumptionis, quia (ut jam ſupra dictum eſt) aſſumptio conſiderata in ordine ad principium activum a quo oritur, communis eſt tribus perſonis SS. Trinitatis.

Objicies 1. Unus effectus pendere non poteſt a pluribus cauſſis totalibus; eſsent enim totales ex ſuppoſitione, & non eſsent totales, quia admitterent aliarum conſortium: atqui ſi tres perſonæ aſsumerent eamdem humanitatem, unus effectus penderet a pluribus cauſſis totalibus; ſiquidem idem humanæ naturæ terminus eſſet a tribus perſonis, ita ut quælibet revera eam adæquate terminaret; ergo &c.

Reſp. neg. maj. Ratio eſt, quia conſortium alterius cauſsæ impedit tantum, ne alia cauſsa ſit totalis, cum impedit, ne totum effectum producat. Verum ſuppoſitione, de qua agitur, id nulla divina perſona impe-

impediret : nam per ſubſiſtentiam Patris v. gr. humanitas ita ſubſiſteret, ut ea ſublata, ſubſiſteret adhuc per aliam ſubſiſtentiam, Filii nimirum, aut Spiritus ſancti.

Objicies 2. Divina perſona non poteſt aſſumere humanitatem propria ſubſiſtentia terminatam: ergo neque terminatam aliqua divina ſubſiſtentia.

Reſp. conc. ant. neg. conſeq. Ratio diſparitatis eſt, quia humanitas, quæ propriam habet ſubſiſtentiam, per ſe ſubſiſtit; quæ vero alienam, per ſe non ſubſiſtit, ſed in alio: humanitas autem quæ per ſe ſubſiſtit, capax non eſt alterius ſubſiſtentiæ, quia per propriam ſubſiſtentiam fit proprii juris: in hoc enim poſitus eſt formalis (ut loquuntur) effectus ſubſiſtentiæ; ac proinde non poteſt fieri alieni juris: alioquin eſset ſimul & non eſset juris proprii. E contra humanitas quæ ſubſiſtit in alio, poteſt eſse duplici titulo juris alieni, per duplicem nimirum alienam ſubſiſtentiam, ſeu per conjunctionem cum duplici perſona, quæ natura aſſumpta ſuperior ſit.

Objicies 3. Si tres perſonæ eamdem humanitatem aſſumerent, de eadem humanitate dici poſset, 1. quod eſset ſimul Pater, Filius, & Spiritus ſanctus, ac proinde ingenitum & genitum de ea dici poſsent; 2. quod Pater eſset Filius, ſicut dicitur, quod homo ſit Verbum, eo quod in perſona Verbi ſubſiſtat: atqui hæc abſurda ſunt: ergo &c.

Reſp. Non fore abſurdum in caſu de quo agitur, dicere, quod idem homo eſset ſimul Pater, Filius, & Spiritus ſanctus. Ratio eſt, quia in hac propoſitione, *Eadem humanitas eſſet ſimul Pater, Filius, & Spiritus ſanctus*, ſubjectum, *Humanitas*, ſupponeret pro natura, prædicata vero, *Pater, Filius, & Spiritus ſanctus*, pro perſonis; unde ſenſus eſſet, quod eadem natura tribus ſubſiſtentiis, Patris nimirum, Filii, & Spiritus ſancti ſubſiſteret. E contra vero in hac propoſitione, *Pater eſt Filius*, ſubjectum, *Pater*, prædicatum, *Filius*, pro perſonis ſupponunt; ac proinde falſa eſt, cum certum ſit, perſonam Patris eſſe realiter diſtinctam a perſona Filii. Vide S. Thomam hic in reſp. ad 3.

CONCLUSIO 2. Una perſona poteſt aſſumere plures naturas ſimul.

Probatur. Id non implicat neque ex parte perſonæ, quæ infinitam habet vim terminativam, quæ proinde non exhauriatur per ſui cum una natura creata unionem; Non implicat quoque ex parte naturarum, cum nulla omnino ſit natura quæ propria ſubſiſtentia ſpoliari non poſſit, ac proinde quæ per divinam terminari non valeat: ergo &c.

Objicies. In ea ſuppoſitione dici poſset, quod Deus eſſet plures homines, nempe multiplicatur denominatio, quoties natura multiplicatur; ſed id videtur abſurdum, quia ſecundum receptum loquendi modum voces iſtæ, *plures homines*, ſignificant pluralitatem tum naturarum, tum ſuppoſitorum.

Reſpondet S. Thomas negando maj. & ejus probationem: *Nuſquam* (inquit 3. p. q. 3. art. 7. ad 2.) *nomen ab aliqua forma impoſitum, pluraliter dicitur*, niſi *propter pluralitatem ſuppoſitorum*. Ex eo principio S. Doctor colligit, quod ſi perſona divina aſſumeret duas naturas humanas, propter unitatem ſuppoſiti diceretur unus homo, habens duas naturas humanas.

QUÆSTIO II.

De Natura aſſumpta.

Not. QUæremus hic 1. Quam naturam Verbum aſſumpſerit; 2. An humanam exiſtentiam; 3. Utrum perſonam; 4. Utrum corpus ab eo aſsumptum fuerit verum, e cælis delatum, corruptibile, ſanctum, commendatum venuſtate formæ: 5. Utrum Verbum aſſumpſerit animam humanam; 6. An in anima aſſumpta fuerint intellectus & voluntas; 7. Denique utrum in anima aſſumpta aliquæ paſſiones extiterint.

CAPUT I.

Quam naturam Verbum aſſumpſerit?

Not. IN natura quam Verbum aſsumpſit, conſiderari poſsunt ſpecies, abſtractio ab individuis, exiſtentia in omnibus individuis: hic igitur quærendum eſt 1. Cujus ſpeciei fuerit natura quam Verbum aſſumpſit; 2. Utrum aſſumpſerit naturam ab omnibus individuis abſtractam; 3. Denique an naturam in omnibus individuis exiſtentem.

CONCL. 1. Natura cujuſcumque ſit ſpeciei, potuit aſsumi a Verbo.

Probatur 1. Verbum potuit aſſumere naturam angelicam, id enim ſupponit Apoſtolus, cum divinæ in homines clementiæ tribuit, quod Deus non Angelos, ſed Abrahæ ſemen apprehenderit. 2. Uniri potuit creaturæ irrationali tum quod in triduo mortis Chriſti, Verbum hypoſtatice remanſerit unitum cum corpore quod jacebat in ſepulcro; tum etiam quod id ſuppoſuerint Patres, cum adverſus Arianos diſputarunt. Iſti contendebant, Verbum aſſumpſiſse corpus anima deſtitutum: illi vero, efficaci alioquin hoc argumento, quod Verbum cum natura irrationali hypoſtatice conjungi non potuerit, uſi non ſunt. 3. Ut natura potuit aſſumi a Verbo, ſatis eſt, ut ſpoliari poſſit propria ſubſiſtentia, & terminari divina: atqui natura, cujuſcumque ſit ſpeciei, id poteſt; non enim propria ſubſiſtentia magis

eſt eſſentialis alicui naturæ, quam humanæ: ac proinde, cum, ut fides docet, humana poſſit propria ſubſiſtentia ſpoliari, ita & quælibet alia creata, cujuſcumque ſit ſpeciei: Addendum eſt ſubſiſtentiam Verbi non minoris eſſe Virtutis reſpectu naturarum, quæ ſunt ſpeciei ab humana diverſæ, quam reſpectu naturæ humanæ, proindeque non minus poteſt ſupplere ſubſiſtentias aliarum naturarum, quam naturæ humanæ.

CONCL. 2. Verbum nec Angelum, nec aliam ab humana naturam uſquam aſſumpſit.

Probatur ex Scriptura, quæ excludit Angelos ab hypoſtatica cum Verbo unione: *Non Angelos, ſed ſemen Abrahæ apprehendit*. 2. Tertulliani tempore nonnulli ſomniarunt, Verbum aſſumpſiſſe naturam Angelicam: *Sed* (verba ſunt Tertulliani lib. de carne Chriſti, novatorum illorum ſomnium referentis) *Angelum, ajunt, geſtavit Chriſtus. Qua ratione? Qua & hominem*. Eos autem ſic idem Tertullianus urget: *Homo perierat, hominem reſtitui oportuerat. Ut Angelum geſtaret Chriſtus, nihil tale de cauſa eſt. Nam etſi Angelis perditio reputatur, in ignem præparatum Diabolo & Angelis ejus, numquam tamen illis reſtitutio repromiſſa eſt. Nullum mandatum de ſalute Angelorum ſuſcepit Chriſtus a Patre*. 3. Cum unio Verbi cum aliqua natura creata, ſit opus, Dei reſpectu, liberum, eſt enim ad extra; aſſeri non debet, ſi nec Scriptura, nec Traditione contineatur: atqui neutra continetur Verbi cum Angelica natura unio hypoſtatica; nempe ambo illi Theologiæ fontes, cum de Verbi exinanitione loquuntur, hominis ſolius meminerunt: *Verbum caro factum eſt. Venit Filius hominis quærere & ſalvum facere quod perierat*.

Objicies. Nonnulli ſunt Patres, qui aſſeruerunt, Verbum Angelos aſſumpſiſſe. 1. Hæc habet Origenes Com. in Joan. *Factum eſt omnibus omnia, ut omnes lucrifaceret vel perficeret: & manifeſte homo hominibus, Angelus Angelis factus eſt*. 2. Eam naturam Dei filius aſſumpſit, pro qua mortuus eſt: atqui mortuus eſt pro Angelis: hunc enim Apoſtoli locum in Epiſtola ad Hebræos, *Ut ſine Deo pro omnibus guſtaret mortem*, ſic poſt Theodoretum OEcumenius exponit: *Ita* (inquit) *hoc accipiendum eſt, quod ſine Deo, ſeu excepto Deo, pro omnibus aliis mortuus ſit Chriſtus*. Origenes docuit, Chriſtum nondum quidem pro Angelis paſſum eſſe, ſed contendit paſſurum aliquando; *Ad extremum* (inquit Hieronymus in Epiſtola ad Avitum, ubi recenſet errores qui Origenianis libris Periarchon continentur) *intulit, quod & cogitaſſe ſacrilegium, eſt, pro ſalute dæmonum Chriſtum etiam in aere, & in ſupernis locis eſſe paſſurum*: ergo &c.

Reſp. ad 1. Origenem, ſi ea docuerit, turpiter erraſſe, ſicut & in multis aliis capitibus erravit; ac proinde nullam auctoritatis illius hac in re haberi debere rationem. Reſp. ad 2. Theodoretum & OEcumenium ab Origene differre, quod non aſſeruerint, Chriſtum aut mortuum eſſe, aut aliquando moriturum eſſe pro ſalute dæmonum. Quantum vero ad beatos Angelos, docuerunt, mortuum eſſe pro eis Chriſtum, non quidem quantum aut ad gratiam quam receperunt in via, aut quantum ad gloriam eſſentialem qua fruuntur in cælis, ſed tantum quantum ad gloriam accidentalem; gaudium nimirum quod ex hominum per Chriſti mortem reparatione perceperunt; nonnulla enim, ſaltem improprie dicta, triſtitia affecti fuerant ex eorum lapſu, ut hiſce verbis declarat Theodoretus, & poſt eum nonnulli alii Patres: *Hoc etiam dicit in Epiſtola ad Hebræos: Ut ſine Deo pro omnibus guſtaret mortem. Sola autem divina natura ab egeſtate aliena eſt, omnis vero creatura opus habebat incarnationis medicamento. Elementa enim, quæ propter uſum hominum facta ſunt, correptioni obnoxia fecit, quandoquidem hunc etiam mortalem factura erat tranſgreſſio. Inviſibiles autem poteſtates ægre ferebant, ut eſt veriſimile, dum improbitatem viderent graſſantem inter homines. Si enim lætantur propter unum peccatorem, pœnitentiam agentem, ſicut dicit Dominus, clarum eſt eas ægre ferre, dum vident contraria*.

CONCL. 3. Conveniens fuit, ut Verbum naturam humanam, non autem aliquam aliam aſſumeret.

Probatur variis argumentis. 1. Par fuit (ut obſervat Auguſtinus lib. 13. de Trinitate, cap. 18.) ut diabolus in eadem, quam vicerat, natura vinceretur. 2. Conveniens fuit, ut natura, quæ peccaverat, ipſa cum Verbo hypoſtatice conjuncta ſatisfaceret. Dei potentia in eo maxime elucet, quod per corruptam ac infirmam naturam, tantum dignitatis homini contulerit.

Dices, ea argumenta nimis probare: probant nimirum Verbum debuiſſe aſſumere ipſam, quæ peccaverat, Adami naturam.

Sed facile præcluditur illud effugium, ſiquidem oportuit eum qui venerat, ut tolleret peccata, eſſe immunem a peccato: neque enim par erat, ut liberaturus liberatione indigeret.

Quæres, an Verbum unitum carni potuiſſet dæmones liberare, niſi Pater irrevocabili decreto eos pœnis damnaſſet.

Reſpondent nonnulli negative, quia (inquiunt) Angeli non ſunt capaces pœnitentiæ, eo quod (addunt) ſic a natura comparati ſint, ut ubi unum objectum elegerint, ipſi immobiliter inhæreant. Reſpondent alii affirmative: Unde (inquiunt) quod Chriſtus

pro

Digitized by Google

pro dæmonum ſalute paſſus non ſit, id factum eſt, quod Pater eos liberari noluerit.

Jam vero ſi quis urgeat, quare Pater homines, non autem Angelos liberari voluerit; reſpondendum erit 1. non aliam certam cauſſam, quam ipſam Dei voluntatem aſſignari poſse. Reſpondendum erit 2. multas ejuſmodi conſilii a S. Doctoribus cauſsas afferri. Id factum eſt (ait Auguſtinus Tract. 110. in Evang. Joannis) quod Angelorum culpa, noſtra multum gravior fuerit. *Tanto enim minus quam nos peccare debuerunt, quanto meliores nobis fuerunt.* Id contigit (ait idem Sanctus Doctor lib. 3. de libero arbitrio, cap. ult.) quod homo fuerit imitator ſuperbiæ, diabolus vero illius auctor. Sic ſe Deus geſſit quod omnes Angeli in uno non peccaſsent, cum e contra homines in uno Adamo rei facti ſunt: *Angeli* (inquit Anſelmus lib. 2. cur Deus homo cap. 21.) *ſunt omnes pariter creati, non ab uno Angelo, ſicut homines ab uno homine nati. Ideo ſi Chriſtus ab uno Angelo naturam Angelicam ſumeret, illum redimeret, alii extra redemptionem remanerent.*

CONCL. 4. Verbum non debuit aſsumere naturam humanam ab omnibus individuis abſtractam; nec naturam in omnibus individuis exiſtentem.

Probatur prior pars. Natura ab omnibus individuis abſtracta, eſt natura quæ exiſtit tantum in intellectu hominis cogitantis, non autem a parte rei: at æquum fuit, ut Verbum aſsumeret veram & realem naturam, quo eam vere & realiter ſanaret; non enim ſanavit, niſi id quod aſſumpſit.

Probatur altera pars. Si Verbum omnes in individuo naturas humanas aſsumpſiſset, nullus foret inter Deum & homines mediator: ſcilicet propter unitatem ſuppoſiti, unus tantum eſset homo qui plures haberet naturas. Præterea per aſsumptionem unius naturæ, abunde conſultum fuit humanæ ſaluti: ergo ſuperfluum fuiſset plures, & a fortiori omnes omnino naturas aſsumere.

CAPUT II.

Utrum natura quam Verbum aſſumpſit, propriam habeat exiſtentiam.

Not. PLures ex Thomiſtis contenderunt, naturam humanam quam Verbum aſſumpſit, carere propria exiſtentia, aſserueruntque quod ſicut ſubſiſtit per ſubſiſtentiam Verbi, ita etiam exiſtat per ejuſdem Verbi exiſtentiam. E contra alii Scholaſtici paſſim docent, naturam humanam quam Verbum aſsumpſit, propriam habere exiſtentiam, ſicut & propriam eſsentiam.

Probatur 1. Natura humana, quam Verbum aſsumpſit, eſt ens verum ac reale: atqui ens verum & reale habet exiſtentiam ſibi propriam; ſiquidem ens verum & reale, id habet quod neceſſario ex idea entis veri & realis ſequitur: ſed exiſtentia propria ex ea ſequitur: ens enim verum & reale differt a non ente, quod cum iſtud exiſtentiam non habeat, ſeu ſit in nihilo, illud e contra habeat exiſtentiam, ſeu in nihilo minime jaceat.

Probatur 2. ex comparatione, quam Patres nonnunquam inter Trinitatem & Incarnationem inſtituerunt. Aſseruerunt, quod cum in Trinitate, quæ abſoluta ſunt, minime multiplicentur; e contra in Incarnatione multiplicia ſint: atqui exiſtentia eſt aliquid abſolutum; non enim *ad aliud* dicitur, ſicut ſubſiſtentia, hypoſtaſis, perſona, ſed *ad ſe*: ergo multiplicatur in Incarnatione; ac proinde ſive divina, ſive humana natura propriam in ea exiſtentiam habent.

Confirmatur auctoritate Cyrilli Alexandrini. Is in primo adverſus Neſtorium opponit exiſtentiam Verbi exiſtentiæ humanæ naturæ: nimirum ubi aſseruit, quod illa nullum habere poſſit initium: *Impium eſt* (inquit) *vel opinari ſolum, Verbum quod ex Patre prodiit, ad novum initium, ut eſſe inciperet, vocatum fuiſſe, aut exiſtentiæ propriæ velut radicem quamdam cepiſſe ſanctiſſimæ Virginis carnem*: Ubi (inquam) id aſseruit, docet e contra, exiſtentiam humanæ naturæ initium accepiſse in Virginis ſinu: *Nec* (ait) *exiſtentia carnalis initium vitam alteram* (quam per generationem & nativitatem) *habere poſſit.*

Objicies 1. Sophronius Jeroſolymitanus Patriarcha in epiſtola Synodica, quam miſit ad Sergium Patriarcham Conſtantinopolitanum, quæque probata eſt a ſexta generali Synodo, ut patet ex Actione 2. ſic loquitur de humana Chriſti natura: *In ipſo* enim (Verbo) *& non per ſeipſam, exiſtentiam habuit.* S. Joannes Damaſcenus lib. 3. cap. 12. ſcribit, *carnis extantiam in ipſo Verbo habere*: ergo tum Sophronio, tum Joanni Damaſceno perſuaſum fuit, humanam naturam in Chriſto non habere propriam exiſtentiam.

Reſp. ad 1. diſt. ant. Ex Sophronio, natura humana non per ſeipſam, hoc eſt, ante ſuam unionem cum Verbo, exiſtentiam habuit, conc. ant. Non per ſeipſam, hoc eſt, non propriam ac ex ipſa natura fluentem exiſtentiam habuit, neg. ant. Solutionis veritatem probant tum quæ in Sophronio præcedunt verba quæ nobis objecta ſunt, tum quæ ipſa immediate conſequuntur; ſic enim habet textus: *Simul enim caro; ſimul Dei Verbi caro; ſimul animata rationalis: ſimul Dei Verbi caro animata rationalis. In ipſo enim, & non per ſe ipſam, exiſtentiam habuit. Quippe ſimul cum Verbo concepta, corpus & anima ad conſiſtendum iſta producta ſunt, & unita ſunt ipſi ſecundum hypo-*

ſtaſim, ſimul atque ad conſiſtendum producta Nec obeſt, quod in veteri interpretatione Latina legeretur: *In illo itaque, & non per ſeipſam habuit exiſtentiam unam*: Siquidem vox, *unam*, deeſt in Græco textu; unde in interpretatione recentiore merito prætermiſſa fuit.

Reſp. ad 2. diſt. ant. Ex Damaſceno natura humana habet extantiam in Verbo, ſibi propriam, conc. ant. non ſibi propriam, neg. ant. Naturam humanam habere extantiam in Verbo, & habere extantiam propriam, non ſunt duo quæ ſe invicem excludant. Damaſcenus ea loquendi ratione non aliud voluit, quam quod Eccleſia contra Neſtorianos docuit, naturam humanam ne momento quidem extitiſſe ante ſuam cum Verbo unionem: ſcribit enim, *aſſumptionem carnis, hujus extantiam, & deificationem a Deo Verbo eodem momento fuiſſe*.

CAPUT III.

An Verbum perſonam humanam aſſumpſerit.

Not. NEſtorius, de quo jam aliqua diximus Tom. 1. Diſſert. 4. art. 3. §. 1. de quo etiam multa plura dicemus agentes de unione Verbi cum natura humana, docuit, Verbum non humanam tantum naturam, ſed etiam perſonam aſſumpſiſſe: indeque concluſit, in Chriſto duas eſſe perſonas, divinam & humanam, duos eſſe filios, Filium Dei & filium Mariæ Virginis; moralem tantum, non autem ſubſtantialem Verbum inter & humanam naturam unionem reperiri, poſitam nimirum in auctoritate, ſanctitate, ac donis accidentalibus humanitati conceſſis; neque enim alia quam morali & accidentali unione duæ perſonæ a ſe invicem realiter diſtinctæ copulari poſſunt.

Not. 2. Eutyches, de quo nonnulla diximus ſupra diſſert. 4. art. 4. §. 1. & de quo redibit ſermo, cum agemus de unionis proprietatibus, docuit quoque, Verbum aſſumpſiſſe perſonam humanam. Uterque, Neſtorius & Eutyches, hoc utebantur principio, quod natura & perſona eſſent unum & idem, ac proinde ab invicem ſeparari non poſſent.

Not. 3. Licet quoad illud caput Neſtorius & Eutyches convenirent, diſcrepabant tamen in concluſione, quam ex eo capite inferebant. Scilicet Neſtorius ſupponens, poſt unionem duas in Chriſto naturas remanſiſſe, docebat duas quoque remanſiſſe perſonas. E contra Eutyches ſupponens, unam tantum perſonam poſt unionem in Chriſto remanſiſſe, contendebat, unam quoque tantum naturam remanſiſſe.

CONCL. Verbum non aſſumpſit perſonam humanam.

Probatur. Verbum non aſſumpſit id quod poſt unionem non remanſit in Chriſto, tum quod Verbum nuſquam dimiſerit quod ſemel aſſumpſit; tum etiam quod (ut inferius contra Eutychem oſtendemus) per unionem nulla facta ſit in aſſumptis confuſio: atqui humana perſona poſt unionem non remanſit in Chriſto. Nam 1. id aperte contra Neſtorium in Concilio Epheſino 1. definitum eſt. 2. Id pariter expreſſe fuit aſſertum in Concilio Chalcedonenſi, quod quidem Actione 5. in definitione fidei pronuntiat: *Utriuſque naturæ proprietates ſalvas manere, & in unam perſonam, atque unam hypoſtaſim concurrere*. 3. Nulla inter humanam naturam & Verbum divinum admitti deberet communicatio idiomatum, ſi duæ eſſent in Chriſto perſonæ; non enim alio principio nititur idiomatum communicatio, quam quod unum ſit in Chriſto ſuppoſitum, una perſona in qua duæ naturæ ſubſiſtant: at admitti debere eam idiomatum communicationem, aperte Scriptura & traditio docent, ut fuſe ſuo loco dicetur: ergo &c.

Objicies 1. Si Verbum non aſſumpſit humanam perſonam, humanam ſubſiſtentiam, non aſſumpſit quoque humanam ſubſtantiam: ſed impium eſt conſequens: ergo &c. Probatur maj. Subſtantia humana in ſuo conceptu eſſentiali includit perſonam, includit ſubſiſtentiam: Siquidem eſſentialis ſubſtantiæ conceptus in eo poſitus eſt, quod ſit aliquid per ſe ſubſiſtens: & in hoc differt ab accidente, quod neceſſario in alio ſubſiſtit: ac proinde ſi Verbum non aſſumpſit humanam ſubſiſtentiam, humanam quoque ſubſtantiam non aſſumpſit.

Reſp. ad 1. neg. maj. Ad 2. neg. ant. Ad 3. diſt. ant. Quod ſit aliquid per ſe ſubſiſtens in exigentia: conc. ant. actu, neg. ant. Equidem eſſentiale eſt cuilibet ſubſtantiæ, ut exigat *per ſe* ſubſiſtere, & in hoc differt ab accidente, quod accidens per ſe indigeat alio in quo ſubſiſtat; ſed non eſt eſſentiale, ut actu *per ſe* ſubſiſtat. Unde licet humanitas in Chriſto per ſe non ſubſiſtat actu, exigit tamen per ſe ſubſiſtere, & revera ſi a Verbo ſepararetur, *per ſe* ſubſiſteret; cum e contra accidens a ſubjecto ſeparatum ſubſiſtere minime poſſit.

Objicies 2. Si Verbum naturam humanam aſſumpſit, non aſſumpta humana perſona, aſſumpſit mancam ac imperfectam naturam: illa nimirum natura manca ac imperfecta, cui deeſt congruum illi complementum, modus exiſtendi quem naturaliter exigit: atqui naturæ humanæ a Verbo aſſumptæ deeſſet congruum illud complementum, modus exiſtendi quem naturaliter exigit: ergo &c.

Reſp. diſt. maj. Aſſumpſit mancam & imperfectam accidentaliter naturam, conc. maj. mancam & imperfectam ſubſtantialiter, neg. maj. Subſiſtentia eſt modus exiſtendi

Digitized by Google

accidentalis ſubſtantiæ, non autem ſubſtantialis; ſubſtantia enim in ratione ſubſtantiæ, non aliud dicit, quam ens quod exigit per ſe, hoc eſt, independenter ab alio, ſubſiſtere: & in hoc (ut jam obſervatum eſt) differt ab accidente, quod ex natura ſua exigit eſſe in alio.

Objicies 3. Individuum eſt idem cum perſona: atqui Verbum aſſumpſit inviduum humanum: ergo & perſonam.

Reſp. neg. maj. Ratio eſt, quia individuum prout individuum, non aliud eſt, quam aliquid ſingulare; nempe opponitur communi: at id omne quod eſt ſingulare, non eſt perſona: ſiquidem ſingulare excludit tantum id quod eſt commune multis, perſona vero excludit præterea conjunctionem cum ente ſuperiore, a quo pendeat; ſcilicet perſona in ſuo conceptu dicit rem quæ ſui ſit juris: amittitur vero jus illud per conjunctionem cum ente ſuperiore; quippe quod ens ſuperius ſpoliet proprio jure naturam inferiorem, quam ad ſe ſumit, eamque ſibi ita vindicat, ut illius actus enti ſuperiori tribuantur.

Inſtabis. In humanitate Petri v. g. eſt perſona humana: ergo etiam & in humanitate Chriſti.

Reſp. conc. ant. neg. conſeq. Ratio eſt, quia eſt negatio communicationis in humanitate Petri, quæ non reperitur in humanitate Chriſti; ſcilicet humanitas Chriſti communicata eſt Verbo, ac proinde jam non ſui juris eſt, ſed Verbi, cum Verbum infinita virtute ac dignitate humanitatem ſuperet: e contra humanitas Petri non eſt communicata alteri perſonæ ſuperiori; & conſequenter non alieni, ſed proprii eſt juris: nempe eſſentia perſonæ in eo poſita eſt, quod ens cujus eſt perſona, proprii ſit juris, non autem alieni.

Quæres, an verbum ſubſtantialiter aſſumere potuerit humanam perſonam.

Reſp. negative. Ratio eſt, quia perſona humana dicit negationem communicationis naturæ ſuperiori, a qua pendeat: at ſi Verbum humanam perſonam aſſumeret, tolleretur hujuſmodi negatio communicationis, ac proinde ipſa etiam perſona tolleretur.

Confirmatur reſponſio ex Patribus, qui Neſtorium impugnarunt. Humana (inquiebant) cum ſit unita Verbo, non poteſt ſubſiſtere eo modo, quo, non poſita ejuſmodi unione, ſubſtitiſſet: ergo propriam non habet ſubſiſtentiam. Ita ratiocinantur Cyrillus & alii qui in Epheſina Synodo Neſtorium damnarunt.

CAPUT IV.

An Verbum aſſumpſerit verum corpus.

Not. 1. ECcleſia adhuc erat in incunabulis, cum veritas carnis Chriſti ab hæreticis impugnari cœpit. *Multi* (inquit Joannes in prima epiſt. Canon. cap. 4.) *Pſeudoprophetæ exierunt in mundum. In hoc cognoſcitur Spiritus Dei. Omnis ſpiritus qui confitetur Jeſum Chriſtum in carne veniſſe, ex Deo eſt. Et omnis ſpiritus qui ſolvit Jeſum* (vel ut Græce ſcriptum eſt) *qui non confitetur Jeſum Chriſtum in carne veniſſe, ex Deo non eſt, & hic eſt Anti Chriſtus.*

Not. 2. Hæreticorum qui negarunt Chriſti carnis veritatem, agmen ducit Simon Magus, Auguſtino teſte lib. de hæreſibus. Simonis blaſpemiam probarunt, eodem Auguſtino teſte, Saturninus, Baſilides & Marcus. Iis (ut Tertullianus refert lib. de præſcriptionibus, c. 51.) adhæſit Cerdo, qui ex Syria Romam venit Hygini Papæ temporibus: adhæſit quoque Marcion Ponticus genere, ut videre eſt apud eumdem Tertullian. lib. de Carne Chriſti, c. 1. & 5. lib. contra Marcionem, c. 9. Manes, a quo Manichæi, circa annum Chiſti 277. in eamdem hæreſim impegit. *Dicis* (ait de eo Aug. lib. de hæreſib. cap. 46.) *Chriſtum nec fuiſſe in carne vera, ſed ſimulatam ſpeciem carnis ludificandis humanis ſenſibus prætuliſſe: ubi non ſolum mortem, verum etiam reſurrectionem ſimiliter mentiretur.* Manichæis ſubſcripſerunt Priſcillianiſtæ: de iis enim hæc habet Leo Magnus, epiſt. 93. *Chriſtum Dominum in vera hominis natura natum eſſe non credunt.*

CONCL. Verbum aſſumpſit verum ac reale corpus.

Probatur 1. Scriptura Chriſto verum corpus tribuit: ſic enim ipſemet loquitur apud Iſaiam, cap. 56. *corpus meum dedi percutientibus:* ſic etiam Joannis 2. *Solvite templum hoc:* quæ quidem verba ſic ibidem explicantur: *Ille autem dicebat de templo corporis ſui.* Apoſtolus hæc habet ad Hebræos 2. *Quia ergo pueri communicaverunt carni & ſanguini, & ipſe ſimiliter participavit eiſdem.* Jo. 8. Chriſtus ſeipſum dicit hominem: *Quæritis me interficere, hominem qui veritatem locutus ſum vobis.* Matth. 20. aſſerit ſe vere paſſurum: *Ecce aſcendimus Jeroſolymam, & filius hominis tradetur, & occidetur, & tertia die reſurget.* Poſt reſurrectionem ſeipſum ſuis Apoſtolis palpandum tradit: *Videte* (inquit Lucæ ult.) *manus meas & pedes meos, quia ego ipſe ſum.* Tandem poſt reſurrectionem cum Apoſtolis non ſemel manducavit, ut probaret ſe non eſſe phantaſma, quemadmodum Apoſtoli ſuſpicati fuerant, cum eum primum poſt reſurrectionem viderunt. Ex iis autem locis ſic argumentum conficitur: Ille verum habit corpus, qui ſibi ipſi tribuit corpus, qui communicavit carni & ſanguini ſicut alii homines, qui vere mortuus eſt ac vere reſurrexit, qui ſe videndum ac palpandum non ſemel diſcipulis tradidit: atqui Chriſtus, &c. ergo &c.

Reſp. Phantaſiaſtæ, nomine corporis, de quo in textibus mox laudatis fit mentio, intelligi debere corpus fictum & apparens tantum, non autem corpus verum ac reale.

Verum quam falſa ſit illa reſponſio, variis momentis oſtenditur. 1. Si Chriſtus aſſerere voluiſſet ſe verum habere corpus, non aliis terminis uti potuiſſet, quam iis quibus uſus eſt. Si poſt reſurrectionem ſuam probare voluiſſet ſe verum habere corpus, non aliis argumentis uti potuiſſet: Apoſtolis enim ſingulatim, ac deinde congregatis ſe oſtendit, voluit ut palparent ejus corpus, cum iis ſæpius manducavit. 3. Si Chriſtus non habuit verum corpus, natus eſt ac paſſus eſt tantum ſpecie tenus, ac proinde apparenter tantum, non autem realiter & vere genus humanum redemit. 4. Si non habuit verum corpus: ergo non reſurrexit, proindeque (ut ait Apoſtolus) inanis eſt ſpes noſtra; ſiquidem Chriſtus in ſuæ divinæ miſſionis teſtimonium ac confirmationem, ſuam ex mortuis reſurrectionem pollicitus fuerat: *Solvite templum hoc, & in tribus diebus reædificabo illud. Illud autem dicebat de templo corporis ſui.* Tandem 5. Chriſtus eſt ipſamet veritas, ipſamet bonitas: igitur nec ipſe falli, nec ceteros per ementitum corpus fallere potuit.

Probatur. 2. iis omnibus in locis, in quibus tum Scriptura tum Patres teſtantur, Verbum factum fuiſſe carnem, verum fuiſſe hominem: *Aliter* (inquit Tertullianus in lib. de Carne Chriſti) *non diceretur homo Chriſtus ſine carne, nec hominis filius ſine aliquo parente homine. Quid dimidias cum mendacio Chriſtum? totus veritas fuit.*

Probatur. 3. argumento, quo Tertullianus utitur contra Marcionem. Ille verum habuit corpus, qui ex matre, avis, proavis, progenitus eſt: Sed Chriſtus progenitus eſt ex vera matre, veris avis, veris proavis; hos enim ab Abrahamo ad ipſum Chriſtum uſque recenſet Matthæus cap. 1. immo eorum ab ipſo Adamo Lucas catalogum texit: ergo &c.

Reſpondebant olim Phantaſiaſtæ, primum Matthæi caput, in quo Chriſti genealogia deſcribitur, non eſſe genuinum ipſius Matthæi textum.

Sed quantum errarent, facile poteſt oſtendi; nempe primum Matthæi caput eſſe genuinum iiſdem argumentis demonſtratur, quibus Tom. 1. aliorum capitum, immo & librorum novi Teſtamenti veritatem demonſtravimus.

Objicies 1. Paulus ad Philippenſes 2. loquendi modo utitur, quo veritas carnis a Chriſto videtur ablegari: *In ſimilitudinem* (inquit) *hominum factus, & habitu inventus ut homo.* Ad Rom. 8. *Miſit Deus filium ſuum in ſimilitudinem carnis peccati.* 2. ad Corinth. 5. *Etſi cognovimus ſecundum carnem Chriſtum, ſed nunc jam non novimus*: hoc eſt, licet olim putaremus, Chriſtum habuiſſe verum corpus, nunc doctiores facti, id non credimus: ergo &c.

Reſp. ad 1. diſt. ant. Factus in ſimilitudinem hominum quoad ſtatum, in quo ſunt homines, conc. ant. quoad ſubſtantiam, neg. ant. Hoc eſt, licet non fuerit homo purus & peccator, exterius tamen viſus eſt *in ſimilitudinem* (ut ait Apoſtolus ad Rom. 8.) *carnis peccati*. Sed factus non eſt in ſimilitudinem, ſeu externam tantum ſpeciem hominum quoad ſubſtantiam; vere enim & ſubſtantialiter fuit homo. Ita Græci locum illum paſſim interpretantur. Ad eumdem textum reſponderi poteſt iterum, factus eſt in ſimilitudinem veram & realem, conc. ant. apparentem tantum, neg. ant. Id eſt, Chriſtus vere fuit ſimilis aliis hominibus, ac proinde verus fuit homo, ſicut verus eſt Deus, quia factus eſt æqualis Deo.

Inſtabis. Chriſtus dicitur *habitu inventus ut homo*: habitus vero externam ſpeciem ſignificat cum excluſione ſubſtantiæ, idque innuit particula *ut*; unde ſenſus eſt, Chriſtus in externa hominis ſpecie viſus eſt, ſeu apparuit exterius ut homo, quamvis tamen non eſſet realiter homo: ergo &c.

Reſp. neg. ant. Habitus ſignificat figuram, unde in Græco textu, loco *habitus*, *figura* legitur: figura autem, ſeu externa ſpecies, per ſe realitatem non excludit a ſubjecto, in quo reperitur: ſic, ut vulgo dicitur, licet nihil magis ſit ſimile quam ovum ovo, non ſequitur, ovum non eſſe realiter ovum. Particula *Ut*, eo loci veritatis, non autem meræ ſimilitudinis eſt nota: quod & Theophylactus annotavit, adducens locum, ubi Joannes dicit: *Vidimus gloriam ejus quaſi unigeniti*, cum vere Chriſtus ſit unigenitus, ſicut ibidem dicitur: *Unigenitus qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarravit*.

Reſp. ad 2. ſimilitudinem referri non ad carnem, ſed ad peccatum, ita ut ſenſus ſit, Verbum induiſſe carnem, quæ licet realiter ſumme ſancta eſſet, in ſpecie tamen caro peccatrix videbatur; cum iiſdem miſeriis externis obnoxia eſſet, fami nimirum, ſiti & doloribus, quibus obnoxia eſt aliorum hominum caro.

Reſp. ad 3. hunc eſſe verborum, de quibus agitur, ſenſum: *Et ſi cognovimus ſecundum carnem Chriſtum*, id eſt, licet olim pluris fecerimus gentilem & conſanguineum eſſe Chriſti ſecundum carnem; *Sed nunc jam non novimus*, hoc eſt, ita mortui ſumus vitæ veteris affectibus, ut cenſeamus, in hujuſmodi re gloriandum non eſſe. Hinc patet, Paulum eo loci carpere Pſeudo Apoſtolos, qui (ut conſtat ex capite 9. Epiſtolæ ad Romanos) eo in primis gloriabantur, quo Chriſto carne & ſanguine conjuncti eſſent. Apoſtolus ejuſ-

Digitized by Google

ejuſmodi prærogativam non multi faciendam eſſe didicerat ab ipſomet Chriſto, quandoquidem nonnullis ſibi nuntiantibus ſuæ matris & conſanguineorum adventum, Lucæ 8. reſpondit: *Mater mea, & fratres mei ſunt, qui verbum Dei audiunt & faciunt*. Ex expoſitio confirmari poteſt ex Epiſtola ad Philippenſes: ſcilicet Paulus capit 3. adverſus eoſdem Pſeudo Apoſtolos *in carne fiduciam habentes* agens, ſcribit, ſe quidem etiam habere, unde in carne confidere poſſit; ſed univerſam illam in carne gloriandi materiam æſtimaſſe propter Chriſtum ut detrimenta & ſtercora.

Inde vero evidenter colligitur, locum qui nobis objectus eſt, nullo modo favere Manichæis: immo in eos ſic cum Aug. l. 11. contra Fauſtum cap. 7. intorqueri poteſt: Si Chriſtus numquam fuit ſecundum carnem, mentitus eſt Paulus, cum ait: *Cognovimus eum ſecundum carnem*: ſiquidem nemo cognoſcit, quod non eſt; nempe Paulus non dixit, *putavimus*, quod eſt opinantis vere aut falſo, ſed, *cognovimus*. Præterea (alterum eſt argumentum Auguſtini) ſi Chriſtus ideo non habuit carnem, quia dicit Apoſtolus, *ſe nunc* eum non noviſſe ſecundum carnem: igitur nec illi carnem habuerunt, de quibus verſu præcedente dicit, *Ex hoc neminem novimus ſecundum carnem*.

Addendum eſt cum Eſtio, dici non poſſe, Paulum his verbis: *Sed nunc jam non novimus*, correxiſſe priorem ſuam de carnis veritate ſententiam; nempe in aliis Epiſtolis, quæ poſt Epiſtolas ad Corinthios ſcriptæ ſunt, eam multoties repetit ac confirmat: *Memor eſt* (inquit 2. ad Timoth. 2.) *Jeſum Chriſtum reſurrexiſſe a mortuis ex ſemine David ſecundum Evangelium meum*.

Objicies 2. Humana caro eſt Deo prorſus indigna, tum quod ab eo diſtet infinite, tum quod adverſus ſpiritum concupiſcat, tum denique quod ſit a principio nequam. Ita Manichæi quondam ratiocinabantur: ergo &c.

Reſp. ad 1. neg. ant. Nempe 1. Deum ipſum non dedecet, quod propriis manibus, & quidem ex conſilio SS. Trinitatis effectum eſt. 2. Caro quæ in Adamo in variis membra diſponebatur, ipſummet futurum Chriſtum adumbrabat. 3. Deus carnem multis beneficiis cumulavit; animam nimirum quæ Dei ipſius eſt imago, illi inſeruit: Chriſtus eam redemit; illi ſacramentorum receptio debetur: in carne virginitas multæque aliæ virtutes exercentur. Vide Tertul. lib. de reſurrect. carnis.

Nec valent Phantaſiaſtarum inſtantiæ. Nam 1. ex infinita carnis a Deo diſtantia non colligitur carnis indignitas, ſed ſummus Dei in hominem amor; nimirum amoris eſt, amatum quantumcumque emineat, ad objectum amatum deprimere. 2. Caro quæ hominis peccato fuit commolata, concupiſcit quidem adverſus ſpiritum, non autem caro virgo & ſanctiſſima, quam Verbum aſſumpſit. 3. Fictitium eſt nequam illud mali principium, quod Manichæi ſuppoſuerunt; ſcilicet aliud non eſt, quam iniqua voluntas hominis, quam Deus ſinit abuti arbitrio, quod illi conceſſum eſt.

Objicies 3. Ex multis Patribus Græcis, Verbum carne indutum antiquis Patriarchis apparuit, coram eis ambulavit, peregitque alia quæ realem cum carne unionem arguebant; & tamen phantaſticum erat illud corpus; ergo ex eo quod Chriſtus hominibus viſus ſit, quod cum eis biberit, ac manducarit, colligi non debet, ipſum habuiſſe verum ac reale corpus.

Reſp. neg. conſeq. Ratio eſt 1. quia vera non eſt aliquorum veterum ſententia, qui contenderunt, apparitiones, de quibus agitur, factas fuiſſe in perſona Verbi: nempe harum Inſtitutionum tom. 2. cum Auguſtino probavimus, eas apparitiones factas fuiſſe per Angelos, qui Deum ſe dicebant, quod tunc illius partes agerent. 2. Veteres illi quibus placuit, apparitiones de quibus agitur, factas fuiſſe in perſona Verbi, docuerunt corpus in quo Verbum ſeſe Patriarchis videndum præbebat, fuiſſe non fictitium, ſed verum & reale corpus, quo, licet nondum nato, Verbum utebatur, ut homines ad veri, nati, ac paſſuri corporis fidem diſponeret.

CAPUT V.

An Verbum corpus terrenum aſſumpſerit?

Not. Valentius (Iræneo teſte lib. 1. de hæreſibus cap. 4.) ex Ægypto Romam, Hygino Pontifice, venit. Sub Pio celebrem fuiſſe & ad Anicetum uſque manſiſſe, idem auctor ſcribit. Ex Heſiodi Theogonia plurium Deorum fabulam in Eccleſiam Chriſtianam transferre conatus eſt: nempe Deos triginta conſtituit, quos Æonas nominavit. Docuit, *Unigenam* ex illis Æonibus unum, procreaſſe Chriſtum & Spiritum ſanctum; Jeſum autem ab Æonibus ſimul omnibus velut ex collatitia ſtirpe procreatum fuiſſe. *Hunc* (verba ſunt Epiphanii hæreſi 31.) *e cælo detuliſſe corpus, ac per Mariam Virginem, velut aquam per canalem, tranſiſſe, nec ex ejus utero quidquam ſumpſiſſe*.

CONCLUSIO. Verbum non detulit e cælo carnem, cui unitum eſt, ſed eam ex Maria ſumpſit.

Probatur 1. iis omnibus Scripturæ locis, in quibus Chriſtus dicitur filius hominis: at filius hominis non eſt, niſi qui ſit ex alte-

Digitized by Google

rius hominis ſubſtantia. 2. Matthæi capite primo Chriſtus dicitur natus non in Maria, ſed de Maria: *De qua natus eſt Jeſus qui vocatur Chriſtus*: Eam vero loquendi rationem adhibuit Evangelium, quod Chriſtus ex Mariæ ſubſtantia efformatus ſit: Ideo nimirum aqua quæ per hortum vehitur, non dicitur ex horto naſci, quod ex horti ſubſtantia non generetur. 3. Idem oſtenditur iis omnibus locis, quibus Chriſtus aſſeritur genitus ex ſemine David. 4. Eamdem veritatem demonſtrat Chriſti genealogia, quam per avos & atavos Matthæus ad Abrahamum uſque deducit; Lucas vero uſque ad Adamum. Tandem 5. articulum, de quo agitur, probant argumenta omnia quibus ſuperius oſtenſum eſt conveniens fuiſſe, ut Verbum carnem humanam indueret.

Objicies 1. Paulus primæ ad Corinth. 15. in eo Chriſtum opponit Adamo, quod cum Adamus terrenum corpus habuerit, Chriſtus e contra habuerit cæleſte: *Primus homo* (ait) *de terra terrenus: ſecundus homo de cælo cæleſtis*: ergo &c.

Reſp. diſt. ant. Apoſtolus in eo Chriſtum opponit Adamo, quod habuerit corpus cæleſte poſt reſurrectionem, conc. ant. ante reſurrectionem, neg. ant. Ratio eſt, quia Apoſtolus opponit ſtatum in quo nunc eſt Corpus Chriſti, ſtatui in quo erat Adami corpus, dum viveret: Hoc eſt, cum mortale ac paſſibile fuerit Adami corpus, eo quod de terra confectum eſſet, & poſt peccatum careret gratia, per quam erat immortale: e contra corpus Chriſti nunc poſt reſurrectionem ſit impaſſibile ac immortale, non tantum ratione beneficii gratuiti, quod Deus omnibus juſtorum corporibus aliquando conceſſurus eſt; ſed etiam ratione perſonæ cui unitum eſt, & ratione cujus perſonæ Chriſtus de cælo ſit, hoc eſt, cæleſtem in ſinu Patris originem habeat.

Objicies 2. Si Chriſtus in terra carnem ſumpſiſſet, deterioris conditionis fuiſſet, quam Angeli: at non fuit deterioris conditionis: alioquin enim humanitas Chriſti ſupra choros Angelorum poſt illius mortem exaltari non debuiſset, quod tamen factum eſt.

Reſp. diſt. maj. Chriſtus qua homo, deterioris fuiſset conditionis quam Angeli, conc. maj. de eo enim ſecundum humanitatem conſiderato, intelliguntur hæc Pſalmi verba, *Minoraſti eum paullo minus ab Angelis*: qua Deus, neg. ant. Ad 2. dicendum eſt, Chriſti humanitatem fuiſse ſupra choros Angelorum, quod merita humanitatis Chriſti, ex unione hypoſtatica, infinite ſuperaverint merita, quibus Angeli viatores ſe commendarunt.

CAPUT VI.

Utrum Chriſti corpus fuerit corruptibile.

Not. Inter Julianum Halicarnaſſi Epiſcopum & Severum Monachum non ultimos Eutychetis ſectarios; agitata quondam fuit hæc quæſtio: *An Chriſti caro ante reſurrectionem corruptibilis fuerit, an vero incorruptibilis ex ſua cum Verbo unione*. Julianus cenſebat, fuiſse incorruptibilem, ita ut (inquiebat) ſecundum Eutychetis principia, ſicut natura humana per ſuam cum Verbo unionem in ipſo penitus abſorpta fuerat, ita & proprietates quæ ex carne ſive ſubſtantia ſive ſtatu neceſsario ſequebantur. Severus e contra quamvis cum Eutychete naturas confunderet, diſtinguebat tamen earum proprietates, ac proinde concludebat, carnem Chriſti degentis in terra fuiſse corruptibilem.

CONCL. Caro Chriſti ante reſurrectionem fuit corruptibilis.

Probatur 1. ex Scripturis. Chriſtus ipſe hæc ait de carne quam cum ceteris hominibus commmunem habuit: *Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma*. Apoſtolus de Chriſto: *Etſi crucifixus eſt ex infirmitate, ſed vivit ex virtute Dei*. Vetus Teſtamentum prædixerat, quod novum refert accidiſse: *Homo* (inquit Iſaias) *in plaga exiſtens, & ſciens ferre infirmitatem*.

Probatur 2. Ea caro fuit corruptibilis, in qua Chriſtus vere paſsus eſt: nimirum caro non eſt occaſio doloris, niſi ratione alterationis quæ in ea fit, alteratio autem eſt principium corruptionis: atqui Chriſtus vere paſſus eſt in carne: ſi enim tantum ſpecie tenus dolores in carne ſuſtinuerit, nullo argumento contra Manichæos, alioſque Phantaſiaſtes, probari poterit, Chriſtum veram & non phantaſticam carnem habuiſse: ſiquidem dici poterit, quod ſicut tantum ſpecie tenus paſſus eſt, ita etiam tantum ſpecie tenus corpus geſtaverit.

Reſpondebat Julianus cum aliis incorrupticolis, Chriſtum vere quidem in carne paſſum eſse, hoc eſt, ſuſtinuiſse dolores quos alii homines occaſione carnis experiuntur; ſed id non accidiſse naturaliter, ſed divinitus, nimirum ex divina diſpenſatione.

Verum inanis eſt illa reſponſio. Nam 1. fruſtra carni per ſuam cum Verbo unionem conceſsa fuiſset incorruptibilitas, ſi præcipuo incorruptibilitatis privilegio, immunitate nimirum a paſſione, mox ita ſpolianda fuiſset, ut Chriſti inter homines vita non aliud fuerit, quam paſſionum continuata ſeries, nullo aut vix ullo interrupta interſtitio. 2. Deus non ſolet patrare miraculum, ut rei naturam immutet, & ſtatim aliud miraculum operari, quo illi rei per ſuam omnipotentiam mutatæ proprias ac naturales operationes conſervet. 3. Æquius fuiſset impedire, ne caro ex ſui cum Verbo unione incorruptibilitatem contraheret, quam poſt contractam illam incorruptibilitatem efficere, ut caro perinde ſe haberet, ac ſi reipſa foret cor-

corruptibilis. Vide Leontium Byſantinum libro 1. adverſus Neſtorium & Eutychetem.

Probatur 3. noſtra concluſio auctoritate Patrum, qui (ut videre eſt apud Auguſtinum lib. 2. de peccatorum meritis cap. 29.) docent, Verbum, excepto peccato, omnes humanæ carnis miſerias aſsumpſiſse: unde non aſsumpſit carnem, qualem Deus in Adamo innocente plaſmaverat: ſed qualem, excepto peccato, ipſum Adami peccatum effecerat.

Objicies 1. Chriſtus Pſ. 15. ſic Deum Patrem alloquitur: *Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem*: ergo David prædixit, Chriſti carnem incorruptibilem fore.

Reſp. diſt. conſeq. Fore incorruptibilem poſt Chriſti mortem, neg. conſeq. *Chriſtus ergo* (ait Fulgentius Epiſtola ad Reginum, cap. 4.) *non vidit corruptionem, quia nullam ſenſit caro ejus putredinem. Hoc autem non ejuſdem carnis incorruptibilitas, ſed reſurrectionis celeritas fecit*.

Objicies 2. Chriſtus, ex Scriptura, eſt novus Adam: ergo prioris, hoc eſt, Adami innocentis, carnem geſtavit: atqui caro Adami innocentis fuit incorruptibilis, hoc eſt, non erat Adamo occaſio doloris: ergo &c.

Reſp. neg. maj. Ratio eſt, quia Verbum eam carnem aſsumpſit, quam ſanavit; non ſanavit vero carnem Adami innocentis; ergo eam non aſsumpſit.

Objicies 3. Dionyſius Alexandrinus qui tertio Eccleſiæ ſæculo vixit, in Epiſtola adverſus Paulum Samoſatenum conſcripta, illum tanquam hæreticum inſectatur, quod dixiſset, Chriſti ſanguinem fuiſse corruptibilem; *Surrexit itaque primum Samoſatenſis loquens iniqua, qui diceret eſſe corruptibilem ſanguinem Jeſu, qui eſt Deus Iſrael, & Jeſus, & qui omnem corruptionem & paſſionem & mortem ſolvit, qui redemit nos a ſervitute corruptionis. Sanguinem mortalis & patibilis hominis dicit, quia dixit Dominus gloriæ diſcipulis, Accipite & dividite: Novum teſtamentum eſt in meo ſanguine: & quia dicit idem, Qui pro vobis effunditur*; ergo Dionyſius cenſuit, corpus Chriſti fuiſse incorruptibile: idem enim ferri debet judicium de corpore Chriſti, ac de illius ſanguine.

Reſp. diſt. ant. Dionyſius Paulum Samoſatenum inſectatur tanquam hæreticum, quod dixiſset ſanguinem Chriſti eſse corruptibilem poſt reſurrectionem conc. ant. ante reſurrectionem, neg. ant. Contendebat Samoſatenus, Chriſti ſanguinem, etiam ſecundum ſtatum in quo Chriſtus eſt modo, eſse corruptibilem; voluit enim eum eſse corruptioni obnoxium in myſtico poculo quem Eccleſia ex ipſius Chriſti mandato conſecrat: *Sanguinem mortalis & patibilis hominis dicit, quia dixit Dominus gloriæ diſcipulis: Accipite & dividite*, &c. Duobus autem argumentis utebatur, ut errorem illum adſtrueret. 1. Contendebat Chriſtum eſse purum hominem; ac proinde nihil eſse divinum in Chriſti ſanguine, quod illius corruptionem impediret. Contendebat 2. verba illa, *Dividit, Qui pro vobis effunditur*, in ſenſu litterali ſumi debere, hoc eſt, pro diviſione & effuſione, quæ non tantum in ſigno, ſeu in vini ſpecie, ſed etiam in ipſo Chriſti ſanguine fiat: *Quia* (inquiebat) *dixit Dominus gloriæ diſcipulis: Accipite & dividite... Et quia dicit idem, Qui pro vobis effunditur*.

Calviniſtæ, apud quos Chriſti corpus & ſanguis non niſi in figura, in Euchariſtia continentur, obſervent velim, qua ratione in Pauli Samoſateni mentem venire potuiſſet ſententia de corruptibilitate ſanguinis Chriſti in Euchariſtia, ſi illi perſuaſum non fuiſſet, Chriſti corpus & ſanguinem ea realiter ac ſubſtantialiter non contineri. Obſervent iterum, Dionyſium hoc argumento, *Quod Chriſti ſanguis non realiter, ſed in figura tantum Euchariſtia continetur*, uſurum fuiſſe adverſus Samoſatenſem, ſi credidiſſet, eum ipſa realiter ac ſubſtantialiter non contineri: eo tamen uſus non eſt, proindeque perſuaſum illi fuit, Chriſtum eſſe corporaliter præſentem in Euchariſtia.

Objicies 4. Ille non habuit corpus corruptibile, qui mortem obiit non neceſſitate, ſed poteſtate, hoc eſt, non vi cruciatuum, ſed ex plena ac perfecta voluntate: atqui Chriſtus non neceſſitate, ſed poteſtate mortem obiit: *Plus mirati ſunt* (inquit Auguſtinus Tractatu 32. in Joannem) *iſtam poteſtatem morientis, quam potentiam miracula facientis*. Id vero probat S. Doctor ex eo, quod Salvator paullo ante mortem, cum omnes illius vires exhauſtæ viderentur, prævalida voce (ut narrat Evangelium) exclamarit, *Conſummatum eſt*: ergo &c.

Reſp. diſt. maj. Qui mortem obiit non neceſſitate, ſed poteſtate quæ erat in carne, conc. maj. quæ erat in Verbo tantum, neg. maj. Equidem Chriſtus poteſtate mortuus eſt, ſed ea poteſtas ex illius carnis conditione repeti non debuit: *Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma*: ſed tantum ex infinita virtute Verbi, quod carni ſubſtantialiter erat unitum: *Quando Chriſtus* (quæſtio eſt, quam ſibi proponit Auguſtinus Tract. 47. in Joannem) *animam poſuit? Quando Verbum voluit; Principatus enim in Verbo erat, ibi poteſtas erat, quando poneret animam, & quando ſumeret*.

Objicies 5. Cyrillus lib. 9. de adoratione in ſpiritu & veritate, aperte profitetur, corpus Chriſti propter ſuam cum Verbo unionem fuiſſe prorſus incorruptibile: *Incorruptibile namque eſt Chriſti corpus* (inquit) & dici-

Digitized by Google

divinam in ſeipſa naturam habet. Verbum caro factum, & habitavit in nobis. Primitiæ porro noſtræ atque radix noſtri generis Chriſtus eſt: quod genus hoc ipſo quod Deo junctum eſt, ad incorruptionem recreatur: ergo &c.

Reſp. diſt. ant. Cyrillus profitetur, corpus Chiſti fuiſſe prorſus incorruptibile, ſumendo incorruptibilitatem pro reſolutione in prima elementa, conc. ant. ſumendo incorruptibilitatem pro privatione læſionis aut alicujus alterationis, neg. ant. Cyrillus multoties docet, Chriſtum vere eſuriiſſe, paſſum fuiſſe dolores, quos occaſione corporis experiri ſolemus; ac proinde non omnem incorruptibilitatem ablegavit a Chriſti corpore, ſed tantum quæ in ſua idea reſolutionem in prima elementa complectitur: nec immerito: nempe, Verbum quod ſemper unitum remanſit corpori, quod aſſumpſerat, ejuſmodi corruptionem impediit, ut demonſtrant ipſa Cyrilli verba: *Incorruptibilis namque eſt Chriſti corpus, & divinam in ſe ipſa naturam habet.*

CAPUT VII.

De ſanctitate corporis quod Verbum aſſumpſit.

Not. COmmaculatam fuiſſe Chriſti carnem blaſphemarunt Ebion, nonnullique alii hæretici prioris ſæculi: nempe docuerunt Chriſtum ex Joſephi cum Maria congreſſu, proindeque ex libidine, genitum fuiſſe. Idem affirmarunt veteres Judæi, & affirmant hodierni. Ut igitur carni Chriſti ſanctitas aſseratur contra Judæos & hæreticos, oſtendendum eſt, Chriſtum genitum fuiſse ex puella, quæ partum cum virginitate conjunxerit.

CONCLUSIO. Chriſtus genitus eſt ex puella, quæ partum cum virginitate conjunxit.

Probatur 1. Iſaias cap. 7. prædixerat, Meſſiam naſciturum eſse ex puella quæ partum cum virginitate conjungeret: ergo Meſſias, quem ſupra oſtendimus non alium eſſe, quam Jeſum Nazarenum, revera genitus eſt ex puella quæ partum cum virginitate conjunxit. Probatur ant. ex cap. 7. Iſaiæ, ubi hæc habentur: *Et adjecit Dominus loqui ad Achaz, dicens: Pete tibi ſignum a Domino Deo tuo in profundum inferni, ſive in excelſum ſupra. Et dixit Achaz: Non petam & non tentabo Dominum. Et dixit: Audite ergo domus David: numquid parum vobis eſt, moleſtos eſſe hominibus? quia moleſti eſtis & Deo meo? Propter hoc dabit Dominus ipſe vobis ſignum: Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel.* Ergo Iſaias prædixerat, Meſſiam naſciturum eſse ex puella, quæ partum cum virginitate conjungeret.

Reſpondent Judæi 1. apud Iſaiam non legi *Bethulah*, quæ proprie *virgo eſt*: ſed econtra legi *habhalmah*, quod non virginem, ſeu conditionem, ſed puellam, hoc eſt ætatem ſignificat: unde is eſt (inquiunt) prophetiæ ſenſus: *Adoleſcentula concipiet, & pariet filium.*

Verum nullius eſt ponderis ea reſponſio. 1. Falſum eſt, vocem, *habhalmah*, teneram tantum puellæ ætatem ſignificare: ſignificat enim præterea puellam quæ virum paſſa non fuerit, ſcilicet ſignificat puellam *abſconditam*, ſeu, puellam quæ ad virginitatem cuſtodiendam abſtinuerit publico, ac intima domo concluſa fuerit: ſic Rebecca, de qua Geneſis 24. verſ. 16. Vulgata ſic loquitur: *Puella decora nimis, virgoque pulcherrima, & incognita viro*, in Hebræo textu *habhalmah* dicitur. Sic etiam Maria ſoror Moyſis, de qua hæc habentur Exodi 2. verſ. 8. *Perrexit puella, & vocavit matrem ſuam*: dicitur *habhalmah*. Addendum eſt, Judæos ne unum quidem exemplum proferre poſſe quo probent, vocem de qua agitur in Scripturis aliquando ſumi ad ſignificandam adoleſcentulam tantum, hoc eſt, pro muliere quæ cum ætate tenera virginitatem non conjunxerit.

Quæ hucuſque dicta ſunt, deſumpta ſunt ex Hieronymo, qui in Traditionibus Hebraicis ſic loquitur: *Alma, quod interpretatur abſcondita, ideſt, virgo nimia diligentia cuſtodita, majoris mihi videtur eſſe laudis, quam virgo. Virgo quippe juxta Apoſtolum, poteſt eſſe corpore, non ſpiritu. Abſcondita vero quæ virgo eſt ἐπίτασιν virginitatis habet ut & virgo ſit, & abſcondita: & quæ abſcondita eſt, juxta idioma linguæ Hebrææ, conſequenter & virgo eſt: quæ autem virgo, non ſtatim ſequitur, ut abſcondita ſit.* Iis præmiſſis, ſic S. Doctor concludit: *Oſtendant igitur Judæi in Scripturis alicubi poſitum* Alma, *ubi adoleſcentulam tantum, & non virginem ſonet, & concedimus eis illud quod in Iſaia apud nos dicitur, Ecce virgo concipiet, & pariet, non abſconditam virginem, ſed adoleſcentulam ſignificare jam nuptam.*

Reſpondent 2. ex Judæis alii, vocem *habhalmah*, apud Iſaiam ſignificare quidem virginem, quæ virum paſſa non fuerit uſque ad conceptum, non autem quæ in ipſo conceptu virginitatem ſervaverit: unde concludunt, hunc eſſe Iſaiæ ſenſum, Virgo quæ prius abſcondita fuerat, tradetur nuptui & filium pariet.

Sed facile demonſtratur, quam vanum ſit reſponſum illud. Iſaias inauditum prodigium, rem maxime extraordinariam, Regi Achaz prædicit: *Pete tibi ſignum a Domino Deo tuo in profundum inferni, ſive in excelſum ſupra . . . Propter hoc dabit vobis Dominus ipſe ſignum. Ecce virgo concipiet.* Signum illud Jeremias: *Novum appellavit. Creavit* (inquit cap. 31.) *Dominus novum ſuper ter-*

ram:

rum ; femina circumdabit virum . Atqui ſi valeat Judæorum , quos confutamus , reſponſum, ſignum quod Iſaias pollicetur , non foret inauditum prodigium , res extraordinaria , res aliqua nova : quid enim frequentius accidit quam partus ex virgine, quæ nuptui tradita fuerit? Unde jam olim Juſtinus in dialogo cum Tryphone, Tertullianus libro adverſus Judæos, aliique veteres illud Judæorum effugium merito irriſerunt.

Reſpondent 3. alii Judæi, verba de quibus eſt quæſtio : *Ecce virgo concipiet* , dicta eſſe de uxore Regis Achaz, de ejus filio Ezechia, quem brevi erat paritura. Verum illa reſponſio cum hiſtoria ſtare minime poteſt . Edita enim eſt hæc prophetia regnante jam Achaz (argumentum eſt Hieronymi in caput 7. Iſaiæ) ad eum enim tanquam Regem dirigebatur. Supponamus, editam fuiſſe anno quo regnare cœpit; at jam tunc Ezechias novem ut minimum annos natus erat : nempe regnavit Achaz ſexdecim annos, ut patet ex lib. 4. Regum, cap. 6. Eo mortuo, ſtatim regnavit filius ejus Ezechias; Erat autem (ut conſtat ex lib. 4. Regum, c. 16.) vigintiquinque annorum, cum regnare cœpit.

Reſpondent denique 4. nonnulli alii, prophetiam, *Ecce virgo concipiet* , intelligi non poſse de partu Meſſiæ, ſive is ſit Jeſus Nazarenus, ſive aliquis alius: neque enim (inquiunt) Achaz dari debuit ſignum , quod ipſe videre non poſset, cum nonniſi octingentis poſt annis eſset eventurum.

Quænam ad illud argumentum adhibenda ſit reſponſio, tradit Chryſoſtomus in Commentario ad locum, de quo eſt quæſtio : nempe docet ſignum non dari Achaz, ſed domui David, quæ non ſolum uſque ad Chriſtum permanſura, ſed & quæ ipſum paritura erat. Principio quidem Iſaias Regi Achaz conditionem obtulerat petendi ſignum, ex quo intelligeret, Deum ſibi contra Regem Aſſyriorum adfuturum : *Pete tibi ſignum a domino Deo tuo*. Quod quidem cum ex contemptu petere noluiſset, commutata oratione , Propheta aliud majus ſignum, quam quod petere non auderet , pollicetur ; prædicit enim Deum daturum eſse non jam Regi Achaz, ſed domui David , majoris liberationis argumentum : *Audite domus David , numquid parum vobis eſt moleſtos eſſe hominibus , quia moleſti eſtis & Deo meo? Propterea ecce Dominus ipſe dabit vobis ſignum : Ecce virgo concipiet* , &c. Quaſi dicat (inquit Maldonatus in hunc locum) quia vos petere negligitis, ipſe ultro dabit, non jam quale Regi obtulit, fore ut Deus populum ſuum a Rege Aſsyriorum liberet ; ſed longe majus, fore ut liberet a peccatis, a diaboli tyrannide. Itaque a majore probat minus.

Probatur 2. noſtra concluſio ex novo Teſtamento . Matthæi cap. 1. hæc habentur : *Chriſti autem generatio ſic erat : Cum eſſet deſponſata mater ejus Maria Joſeph , antequam convenirent , inventa eſt in utero habens de Spiritu ſancto . . . Hoc autem factum eſt , ut adimpleretur quod dictum eſt a Domino per Prophetam dicentem: Ecce virgo in utero habebit , & pariet filium , & vocabitur nomen ejus Emmanuel .* Hæc quoque leguntur Luc. 1. *Et ait Angelus ei : Ne timeas Maria , inveniſti enim gratiam apud Deum : Ecce concipies in utero , & paries filium , & vocabis nomen ejus Jeſum , . . . Dixit autem Maria ad Angelum : Quomodo fiet iſtud , quoniam virum non cognoſco? Et reſpondens Angelus , dixit ei ; Spiritus ſanctus ſuperveniet in te , & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi: ideoque & quod naſceretur ex te ſanctum , vocabitur filius Dei* . Aperte igitur Novi Teſtamenti Scripturæ declarant, Mariam virginitatem cum partu compoſuiſſe, & in ea completam fuiſſe Iſaiæ prophetiam : *Ecce virgo concipiet* , &c. Unde mirum non eſt , quod omnia fidei ſymbola quæ ab Eccleſiæ incunabulis ad hæc uſque tempora condita ſunt, expreſſe articulum illum tradant , quod Chriſtus ex Maria Virgine prodierit.

Objicies cum impiis Ebionitis . Paulus ad Galatas 4. ſic de Chriſto loquitur : *Miſit Deus Filium ſuum , factum ex muliere ;* atqui mulier eſt nomen feminæ corruptæ ; ergo &c.

Reſpondet Tertullianus, de virginibus velandis, c. 4. vocem , *Mulier*, ſignificare ſexum , non vero conditionem , aut qualitatem ſexus , ſeu nomen eſſe quod ſumitur pro femina , ſive ſit virgo , ſive non ſit : id autem probat ex eo, quod Eva ſtatim a ſua creatione , & antequam a viro cognita fuiſset , mulier appellata ſit.

Quæres 1. Utrum caro Chriſti , quæ fuit in Mariæ progenitoribus , in ipſis ante Mariæ ortum munda fuerit.

Reſpondeo neg. Ratio eſt , quia alii omnes ante Mariam , & peccato originali & peccato actuali inquinati fuerunt , proindeque caro Chriſti in ſolo Mariæ ſinu , quæ nuſquam peccavit, actu mundata fuit.

Dices, ſi Chriſti caro in Mariæ avis mundata non fuerit , cur (ut habetur ad Hebr. 7.) decimato Levi , Chriſtus qui in eo erat , non fuit decimatus?

Reſpondet his verbis Auguſt. lib. 2. de peccatorum meritis , c. 25. *Secundum rationem ſeminalem fuit ibi Levi , qua ratione per concubitum venturus erat in matrem , ſecundum quam rationem non ibi erat Chriſti caro , quamvis ſecundum ipſam ibi fuerit Mariæ caro . . . Levi in lumbis fuit Abrahæ ſecundum concupiſcentiam carnalem , Chriſtus autem ſecundum ſubſtantiam corporalem.*

CA-

Digitized by Google

CAPUT VIII.

De pulcritudine corporis, quod Verbum aſſumpſit.

Not. Circa quæſtionem, an Chriſti corpus venuſtate formæ floruerit, triplex eſt antiquorum Patrum ſententia. Clemens Alexandrinus ſenſiſſe videtur, vilem fuiſſe formam de qua agitur: *Non ſine cauſſa* (ait Stromatum lib. 6.) *Dominus habere voluit vilem corporis formam*. Alii contendunt, elegantem admodum fuiſſe formam corporis, quod Verbum aſſumpſit. Tertii docent, formam illam nec multum vilem, nec multum elegantem fuiſſe, ita ut Chriſtus nec deformitate, nec pulcritudine, hominum oculos aut abalienaverit, aut illexerit.

CONCLUSIO I. Chriſtus formæ venuſtate non floruit.

Probatur. Maxime congruum fuit 1. ut Chriſtus externa oris forma, ac temporali pulcritudine, mortalium oculos ad ſe non alliceret. 2. Incarnatio eſt Verbi exinanitio: par igitur fuit, ut Chriſtus omnem, etiam quæ ex ore petitur, humanam gloriam abdicaret. 3. Ut quid Chriſtus eo ſe commendaſſet, quod cuique hominum deſpectui eſſe debet?

Objicies 1. Scriptura Pſ. 44. ſic de Chriſto loquitur: *Specioſus forma præ filiis hominum, diffuſa eſt gratia in labiis tuis*: ergo, &c.

Reſp. diſt. conſeq. Ergo Chriſtus fuit ſpecioſus forma interna præ filiis hominum, conc. conſeq. forma externa, neg. conſeq. *Hic autem* (inquit Chryſoſtomus in Pſal. 44.) *ſpecioſus forma præ filiis hominum, ſignificans gratiam, ſapientiam, doctrinam, miracula*. Eadem eſt Theodoreti ſententia; hanc enim ex aliis ejuſdem Pſalmi verbis concluſionem infert: *Manifeſto per hæc docens, veritatem, & manſuetudinem, & juſtitiam, ejus eſſe pulcritudinem, & potentiam, & arma, & victoriam.*

Objicies 2. Hieronymus in epiſtola ad Principiam virginem aſſerit, nonnihil ſidereum emicuiſſe in vultu Chriſti. Idem quoque docet in caput IX. Matthæi, ubi ſic loquitur: *Arguit in hoc loco Porphyrius & Julianus Auguſtus vel imperitiam hiſtorici mentientis, vel ſtultitiam eorum qui ſtatim ſecuti ſunt Salvatorem quaſi irrationabiliter quemlibet vocantem hominem ſint ſecuti.... Certe fulgor ipſe, & majeſtas divinitatis occultæ, quæ etiam in humana facie relucebat, ex primo ad ſe videntes trahere poterat aſpectu*: ergo &c.

Reſp. diſt. ant. Hieronymus aſſerit, nonnihil ſidereum aliquando emicuiſſe in Chriſti vultu, conc. ant. emicuiſſe ſemper, nego ant. Nemini dubium eſſe debet, quin majeſtas, gravitas, ſidereum aliquid, emicuerint in Chriſti vultu aliquibus in circumſtantiis, v. g. cum ad ſe diſcipulos vocavit, cum terrefecit milites, cum quæſtuarios ejecit e Templo: Verum eam oris majeſtatem, id ſidereum, in Chriſto ſemper emicuiſſe negamus.

CONCL. 2. Chriſtus deformi non fuit facie.

Probatur 1. Oris deformitas Chriſto nuſquam exprobrata fuit, quæ tamen, ſi deformi fuiſſet facie, proculdubio exprobrata fuiſſet ab eis qui non ſemel ſubobſcuros parentes illi verterunt contumeliæ: *Nonne eſt hic faber, & fabri filius?* 2. Quemadmodum Chriſtus eleganti forma non debuit (ut concluſione 1. dictum eſt) hominum oculos ad ſe convertere, ita nec deformi abalienare: nempe decuit, ut eo in capite auream mediocritatem ſervaret.

Objicies 1. Iſaiæ cap. 43. hæc de Chriſto leguntur: *Non eſt ſpecies ei, neque decor: & vidimus eum, & non erat aſpectus, & deſideravimus eum*: ergo &c.

Reſp. diſt. ant. Non eſt ſpecies ei, neque decor, tempore paſſionis, conc. ant. extra tempus paſſionis, neg. ant. Chriſtus Iſaiæ viſus eſt, qualis futurus erat ſuæ paſſionis tempore. *Deſpectus erat & ignobilis* (inquit Hieronymus in Iſaiæ caput 43.) *quando pendebat in cruce, & factus eſt pro nobis maledictum, peccata noſtra portabat, & loquebatur Patri: Deus, Deus meus, quare me dereliquiſti?* Eadem eſt Auguſtini ſententia, ſic enim loquitur Serm. 22. de verbis Apoſtoli: *Pendebat ergo in cruce deformis, ſed deformitas illius, pulcritudo noſtra erat. In hac ergo vita deformem Chriſtum tenemus. Quid eſt deformem Chriſtum? Abſit mihi gloriari, niſi in Cruce Domini, per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo.*

Objicies 2. Origines in ſuis contra Celſum operibus, refert quidem Celſi hominis gentilis convitia in Chriſtum, petita ex deformitate quam in Chriſto fuiſſe ſupponebat: ea tamen convitia Origenes non confutat: igitur videtur iis faviſſe, qui Chriſtum ore deformi extitiſſe cenſuerunt.

Reſp. conc. ant. neg. conſeq. Ratio eſt, quia Patres ſoliti non ſunt ea gentilium argumenta ſolvere, quæ nullam fidei labem inferunt. Satis fuit Patribus, Chriſto dum in terris degeret, divinam a Patre miſſionem, omnium virtutum cumulum adverſus gentiles vindicare, nec ipſis curæ fuit de externa oris corporiſque forma.

CAPUT IX.

An Verbum hominis animam aſſumpſerit?

Not. Athanaſius libro de adventu Chriſti adverſus Apollinarium, Epiphanius hæreſi 60. Auguſtinus libro de hæreſibus ad Quodvultdeum, nonnullique alii veteres

Digitized by Google

res ſcripſerunt, Arium, ejuſque diſcipulos docuiſſe, Chriſtum anima humana fuiſſe deſtitutum, ejuſque vices Verbum corpori ſubſtantive conjunctum impleviſſe. In eam opinionem Arius ejuſque ſectatores abierunt, ut Verbi divinitati facilius inſidiarentur. Nempe dum Verbo adſcribebant affectiones, dolores, aliaſque paſſiones quæ in Chriſto viſæ ſunt, neceſſe erat, ut illius cum Patre conſubſtantialitatem inficiarentur: neque enim is poteſt eſſe Deus, cui affectiones, ſolis naturis propriæ, conveniunt.

Not. 2. Quamvis error ille maximi ſit momenti, uno tamen excepto Athanaſio, & Epiphanio, vix alios Patres reperire eſt, qui eum in Ario, ejuſque ſectatoribus impugnaverint. *In eo autem* (Auguſtinus) *quod Chriſtum ſine anima ſolam carnem ſuſcepiſſe arbitrantur, minus noti ſunt: nec adverſus eos ab aliquo inveni de hac re fuiſſe certatum.* Nec id mirum eſt: ſiquidem Patribus in more poſitum eſt, ut vel omittant, vel ſaltem levius pertractent ea, quæ ſunt aliorum capitum conſectaria & appendicula quædam. Veteres omnino intenti in aſſerenda adverſus Arium Verbi conſubſtantialitate, diſſimularunt, quod circa Incarnationem blaſphemaverat. E contra cum in Apollinario (ut infra dicetur) error de non aſſumpta a Verbo humana mente palmarius eſſet, cum dedita opera in Apollinario ejuſque diſcipulis impugnarunt.

CONCL. Verbum humanam animam aſſumpſit.

Probatur 1. ex Scriptura. Joannis 10. ſic Chriſtus ipſe loquitur: *Propterea me diligit Pater: quia ego pono animam meam, ut iterum ſumam eam. Nemo tollit eam a me: ſed ego pono eam a meipſo, & poteſtatem habeo ponendi eam: & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam.* In iis Chriſti verbis anima ponenda & ſumenda expreſſe diſtinguitur a perſona, quæ eam ponat & aſſumat: ergo Verbum in Chriſto non eſt idem cum anima.

Probatur 2. ex Traditione. 1. Id Verbum aſſumpſit, quod ab eo ſanatum eſt: *Cavendum eſt* (inquit Auguſtinus lib. de fide & operibus, cap. 4.) *ne cum crediderit aliquid noſtrum non pertinere ad iſtam ſuſceptionem, non pertineat ad ſalutem*: atqui anima a Chriſto ſanata eſt; immo ad animæ ſalutem magis præcipue quam ad carnis ſalutem Verbum Incarnatum eſt: ergo &c. 2. Deus id aſſumpſit, in quo dat auxilium; nempe non dat auxilium, niſi in eo, in quo tentatus eſt: *In quo enim paſſus eſt, ipſe & tentatur* (ait Fulgentius de Incarnat. ad Traſimundum, cap. 15.) *potens eſt his qui tentantur, auxiliari. Si ergo in eo quod tentatus eſt, tentatis auxilium donat, profecto in quo tentatus non eſt, tentatis auxilium non miniſtrat*: atqui Deus dat auxilium tentatis in anima; hanc enim præcipuam hominis partem tentationes impetunt: ipſa eſt cui per Dei gratiam victoria tentationum tribuitur: ergo Deus animam humanam aſſumpſit. 3. Totus homo alienatione a Deo perierat: totus ergo copulatione cum Deo ſalvari debuit. 4. Si Deus animam non ſuſcepiſſet, non eſſet Pontifex: neque enim illo munere fungi poteſt, niſi ratione animæ humanæ, per quam res noſtras agat apud Deum Patrem, ipſumque pro nobis oret; ſcilicet, Verbum, ut Verbum eſt, non eſt inferius Patre, ac proinde ſub illo reſpectu non poteſt Deum orare, cum oratio ſoli naturæ inferiori conveniat.

Probatur 3. ratione. Scriptura & Traditio explicite docent, Chriſtum eſſe verum hominem: atqui verus homo non eſt qui humana caret anima; homo enim eſt compoſitum, quod eſſentialiter ex anima & corpore conſtat: ergo &c.

Objicies 1. Eam tantum hominis partem Verbum aſſumpſit, cujus Joannes meminit Evangelii cap. 1. ubi recenſet Incarnationis myſterium: atqui non meminit animæ, ſed carnis tantum: ergo Verbum carnem, non autem animam, aſſumpſit.

Reſp. neg. maj. Ratio eſt, quia Joannes per ſynecdochen locutus eſt, hoc eſt, partem pro toto ſumpſit. Is autem loquendi modus non eſt in Scripturis inuſitatus, ut videre eſt apud ipſummet Joannem, ubi Chriſtus carnem pro toto homine ſumit: *Sicut* (inquit) *dediſti ei poteſtatem omnis carnis*. Præterea animæ nomine ſæpius totus homo intelligitur, ut cum dicitur Jacob deſcendiſſe in Ægyptum *cum ſeptuaginta animabus*, aut cum dicitur de Joſeph, quod *ferrum pertranſit animam ejus*. Si quis vero roget, cur Joannes carnis potius quam animæ meminerit, dicendum erit, id factum fuiſse, ut magis commendaretur Dei in nos caritas, qui, ut nobis mederetur, non dedignatus eſt viliorem noſtri partem aſſumere: *More ſuo* (inquit Auguſt. ep. 120.) *Scriptura ut Chriſti humilitatem magis oſtenderet, ne carnis nomen quaſi indignum aliquid refugiſſe videretur, carnem pro homine poſuit. Nec enim quia ſcriptum eſt, Videbit omnis caro ſalutare Dei, animæ ibi non ſunt intelligendæ.*

Objicies 2. Si anima humana fuiſſet in Chriſto, fuiſſent etiam humanæ cogitationes; ergo fuiſſet quoque peccatum, cum ex humanis cogitationibus tanquam ex iniqua radice profluat.

Reſp. diſt. ant. Fuiſſent humanæ cogitationes, quales fuerunt in Adamo innocente, conc. ant. in Adamo lapſo, neg. ant. Concupiſcentia, ſeu propenſio ad malum, non fuit in anima Adami antequam per peccatum lapſus eſſet: at Verbum animam aſſumpſit ei ſimilem, quæ Adamo ante peccatum infuſa fuerat.

Obji-

Objicies 3. Ideo tantum Verbum carnem induit, ut per eam cum hominibus congreſſum iniret, eoſque ſub ſenſibili forma viam ſalutis doceret: atqui ad id ſatis fuit caro, nec adhiberi debuit anima, cum ſpiritualis ſit, ac proinde ſub ſenſum minime cadat.

Reſp. neg. maj. Ratio eſt, quia Verbum carnem induit, ut animæ saluti conſuleret: proindeque conveniens fuit, ut ipſammet animam aſſumeret, quia (ut jam obſervavimus) Verbum non ſanavit, niſi quod aſſumpſit.

CAPUT X.

An Verbum intellectum humanum aſſumpſerit.

Not. SAnctus Auguſtinus in libro de hæreſibus ſcribit, Apollinariſtas initio idem docuiſſe, quod antea Ariani docuerant, nempe Verbum aſſumpſiſſe carnem ſine anima; verum poſtea Scripturæ textibus victos, ſic priorem ſententiam emolliſſe, ut contenderint, aſſumptam quidem fuiſſe animam ſecundum eam partem qua vivimus, ſentimus, ac præſtamus communia cum animantibus officia; non vero ſecundum eam partem, qua rationales ſumus, id eſt, ſecundum mentem: unde omnes effectus qui ab anima, ut eſt mente prædita, naſcuntur, Verbo tribuerint: *Apollinariſtas* (ait Auguſtinus) *Apollinarius inſtituit, qui de anima Chriſti a catholica diſſenſerunt, dicentes ſicut Ariani, Deum Chriſtum carnem ſine anima ſuſcepiſſe. In quæſtione teſtimoniis victi, mentem qua rationalis eſt anima hominis, non fuiſſe in anima Chriſti, ſed pro hac ipſum Verbum in ea fuiſſe, dixerunt.* Idem de Apollinarinariſtis ſcripſit Epiphanius, hæreſi 77.

CONCL. Verbum aſſumpſit animam mente præditam.

Probatur 1. Verbum aſſumpſit animam quæ ſit principium & ſubjectum voluntariarum quarumdam paſſionum, ut Chriſto fuerunt metus & triſtitia: atqui ea anima non alia eſt, quam quæ mente prædita ſit; tum quia, ut ſupponitur, eæ paſſiones voluntariæ fuerunt in Chriſto, ac proinde excitatæ a facultate quæ libera fuerit; tum etiam quia eæ paſſiones non aliud ſunt, quam affectus qui ex perceptione mali imminentis oriuntur: ergo &c.

Dices, Verbum in Chriſto ſuppleviſſe vices animæ, prout rationalis eſt; ac proinde fuiſſe tum principium, tum ſubjectum ejuſmodi paſſionum.

Sed contra eſt, quia ſequeretur, Verbum non eſſe Deum: ſcilicet cum diverſæ paſſiones, diverſæ ſint mutationes ſubjecti in quo recipiuntur, dicendum eſſet in Apollinariſtarum ſyſtemate Verbum eſſe mutabile; quod quidem aſſerere, non aliud eſt, quam cum Arianis dicere, Verbum non eſſe Deum.

Probatur 2. iis omnibus argumentis, quibus hujuſce quæſtionis capite nono adverſus Arianos oſtendimus, Verbum humanam animam aſſumpſiſſe; non ſanaſſe niſi quod aſſumpſit; Chriſtum fuiſſe verum ac perfectum hominem; id quod aſſumptum eſt a Verbo, fuiſſe non brutum animal, ſed hominem.

Quæres 1. Quis eſſet Apollinarius. 2. Ubi & a quibus expreſſe damnata ſit illius hæreſis.

Reſp. ad 1. duos fuiſſe Apollinarios, patrem & filium: ille (teſte Socrate hiſt. l. 2. cap. ult.) Alexandrinus genere, profeſſione grammaticus, cum Beryti aliquandiu litteras docuiſſet, Laodiceam ſe contulit, ubi, uxore ducta, filium ſuſcepit cognominem, qui humanis litteris totum ſe dedit. Ambo in Clerum cooptati ſunt; pater quidem presbyter conſecratus fuit, filius vero donatus eſt epiſcopatu, ut patet ex epiſtola ſynodica Concilii, quod Alexandriæ habitum eſt ann. 362. Theodoretus hiſt. lib. 5. cap. 3. ſcribit eum Antiochiæ Epiſcopum ſediſſe, cum, eodem titulo, in ea urbe ſederent Meletius, Paulinus, Euzojus. Verum licet Apollinarius Vitalem ſuæ partis Epiſcopum Antiochiæ conſtituerit, nuſquam tamen ipſe in ea urbe Epiſcopatum geſſit, ſed Laodiceæ tantum: id enim aperte teſtantur Ruffinus hiſtoriæ lib. 1. cap. 20. Hieronymus in libro de Scriptoribus Eccleſiaſticis, & Liberatus in Breviario cap. 3.

Reſp. ad 2. Apollinariſtarum hæreſim, primum, tacito auctoris nomine, damnatam fuiſſe in Concilio quod Alexandriæ poſt Conſtantii obitum, anno 362. ab Athanaſio celebratum eſt. Nempe (ut patet ex epiſtola ſynodica ad Antiochenſes) definitum eſt, *Salvatorem non habuiſſe corpus inanimum, nec ſenſus aut mentis expers.* Damnata fuit iterum in altero Concilio, quod, mortuo Imperatore Juliano, Alexandriæ coactum eſt ab Athanaſio, anno 363. in eo nimirum edita eſt fidei formula, quam Athanaſius Imperatori Joviniano obtulit, & in qua prioris Concilii Alexandrini decretum de Incarnatione confirmatum eſt. Aliquibus poſt annis Romæ proſcripta fuit a Damaſo, qui tum in Apollinarium, tum in ejus diſcipulum Timotheum, tulit excommunicationis ſententiam. In eam pariter dictum eſt anathema in Concilio Conſtantinopolitano primo, quod anno Chriſti 381. habitum eſt, ut in Synodica Epiſtola ad Damaſum miſſa videre eſt. Tandem unanimi Patrum conſenſu rejecta eſt in aliis omnibus ſynodis, quæ poſtea, etiam propter alias cauſas, celebratæ ſunt.

Quæres 2. cur Athanaſius, Baſilius, non paucique alii veteres maxime catholici, cum Apollinario impii dogmatis auctore communicaverint.

Reſp. Apollinarium optime quidem de iis

Patri-

Digitized by Google

Patribus meritum fuiſſe, quamdiu conceptam hæreſim in mente retinuit: ſed ubi eam prodidit, eos ubique adverſarios paſſus eſt, ut videre eſt tum in Conciliis, quæ jamjam relata ſunt, tum in Baſilii Epiſtolis 74. & 82.

Quæres, quinam præcipui fuerint Apollinarii diſcipuli?

Reſp. duos fuiſse præcipuos, Timotheum, in quem (ut mox obſervatum eſt) Damaſus tulit excommunicationis decretum, & Vitalem, qui Apollinariſtis Antiochiæ ab ipſo Apollinario præfectus fuerat. Is cum apud Damaſum in hæreſeos ſuſpicionem veniſset, Romam profectus eſt, ubi oblata ſummo Pontifici ſubdola fidei confeſſione, in communionem catholicam admiſsus eſt. Verum poſtea Damaſus, detecta illius fraude, eum a fidelium communione ſegregavit, damnavitque ambiguam fidei confeſſionem, quam Vitalis prius obtulerat. De eo facto vide Gregorium Nazianzenum Epiſtola ſecunda ad Cledonium.

CAPUT XI.

An Verbum humanam voluntatem aſſumpſerit.

Not. QUæſtioni, *An Verbum humanam voluntatem aſſumpſerit*, hæretici, qui Monothelitæ dicti ſunt occaſioni fuere. Ut eam cum methodo pertractemus, quæremus 1. quis fuerit auctor hæreſis Monothelitarum. 2. Quinam ejuſdem hæreſeos præcipui fautores extiterint. 3. Quinam fuerint præcipui Monothelitarum impugnatores. 4. In quo præciſe poſita fuerit eorum hæreſis: 5. denique, quibus argumentis catholica veritas adverſus eos afferi, confirmarique poſſit.

Not. 2. Harum inſtitutionum Tom. 1. Diſſert. 4. quæſt. 3. cap. 2. art. 6. §. 1. appellavimus hæreſis Monothelitarum auctores, fautores, impugnatores: ſatis eſt igitur, ut hic tum facti, tum juris veritatem expendamus, ſeu ut quæramus 1. In quo ejuſmodi hæreſis poſita fuerit; 2. Quibus argumentis adverſus eam catholica veritas confirmari poſſit: 3. Quotuplicis generis operationes in Chriſto fuerint.

ARTICULUS I.

In quo poſita fuerit hæreſis Monothelitarum.

CONCL. IN eo poſita fuit Monothelitarum hæreſis, quod contenderent, unicam in Chriſto eſse voluntatem, divinam nimirum, unicamque operationem, quam *Theandricam*, ſeu, Dei virilem appellabant.

Probatur prior concluſionis pars. Primo, Theodorus Pharanites, ſectæ auctor, in Epiſtola ad Sergium Arſenoitam, aperte profitetur unicam in Chriſto fuiſse tum voluntatem, tum operationem. *Omnia* (inquit) *quæ velut de Deo, aut humane de ipſo dicuntur, una eſt operatio Verbi divinitatis ... una eſt voluntas, eaque divina.* 2. Pyrrhus in diſputatione, quam cum Maximo Monacho ſuſcepit in Africa, expreſse tuetur, *unam eſſe voluntatem divinitatis, humanitatiſque Chriſti.* 3. Macarius Antiochenus in fidei profeſſione, quam legere eſt in Actione 8. ſynodi ſextæ, aſserit, Verbum per humanam naturam omnia quæ caſui propria ſunt, explevíſse, *unica & ſola voluntate divina.* 4. In Ecthesi quam Heraclius Imperator ex Monothelitarum conſilio promulgavit, hæc habentur: *Unde ſanctos Patres in omnibus, & in hac ſequentes, unam voluntatem Domini noſtri Jeſu Chriſti veriſſimi Dei confitemur.* Vide quæ Tom. 1. Diſsert. 4. quæſt. 3. c. 2. art. 6. §. 1. dicta ſunt.

Probatur altera pars, ſeu, Monothelitas unicam operationem, eamque divinam, in Chriſto agnoviſse. Primo, Sergius Conſtantinopolitanus Patriarcha ab Heraclio Imperatore conſultus, an *Unica eſſet operatio in Chriſto*, reſpondit, unicam eſse: ut patet ex ejus ad Imperatorem Epiſtola, quæ ſexti generalis Concilii Actione 13. legitur. 2. Cyrus in Concilio quod Alexandriæ anno 633. celebravit, poſtquam profeſsus eſt duas in Chriſto naturas, realiter a ſe invicem diſtinctas, anathematiſmo ſeptimo definiit, in duabus naturis *Chriſtum unum, & filium, tam illa quæ Deo conveniunt, quam humana, operari unica operatione Theandrica.* 3. Qui contra Monothelitas, tum ante Concilium ſextum Œcumenicum, tum in ipſo Concilio manus conſeruerunt, aperte declarant, eos reos fuiſse, quod contenderent unicam tantum, non voluntatem modo, ſed etiam operationem, in Chriſto fuiſse.

Objicies. Monothelitæ aperte quidem profeſſi ſunt, unam tantum in Chriſto eſse voluntatem, ſed non ita clare docuerunt, unicam tantum in eo operationem fuiſse. Nam, illi non docuerunt unicam tantum operationem eſse in Chriſto, qui expreſse prohibuerunt, ne una aut duplex operatio diceretur: atqui Monothelitæ id expreſſe prohibuerunt.

Et quidem 1. Ecthesis Heraclii quæ legitur in Secretario quarto ſynodi Lateranenſis ſub Martino primo celebratæ, nullo modo concedit *alicui ex omnibus unam, vel duas dicere, ſive docere operationes in divina Domini Incarnatione: ſed magis, ſicut ſanctæ & univerſales tradiderunt ſynodi, unum eumdemque filium unigenitum Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, verum Deum confiteri operari divina & humana.*

2. Typus Conſtantis aperte pariter prohibet, ne quis unam aut duas operationes in Chriſto dicet, immo nec unam aut duas voluntates: *Ut qui ſunt Catholicæ & Apoſtolicæ*

Digitized by Google

ſica Eccleſia (verba ſunt Typi, ſeu Edicti, quod ab Imperatore Conſtante latum eſt) *non habeant licentiam invicem a præſenti de una voluntate, aut una operatione, aut duarum voluntatum, aut duarum operationum qualemcumque proferre altercationem, aut contentionem, aut rixam.*

3. Sergius Patriarcha Conſtantinopolitanus in Epiſtola ad Honorium Papam, aſſerit ſe, cum a Cyro Alexandrino, & a Sophronio qui ex Monacho nuper inauguratus fuerat Epiſcopus Hieroſolymitanus, conſultus fuiſſet, *An una, an vero duplex in Chriſto operatio dici deberet*, utrique ſuaſiſſe, ut ab unius aut duarum operationum appellatione deſiſterent, quod prior, etſi ab aliquibus Patribus uſurpata legitur, nonnullis tamen ſit offendiculo, tamquam quæ duarum in Chriſto naturarum diſtinctionem tollat; poſterior vero, præterquam quod nullus e veteribus illius meminerit, inducere videatur in Chriſto *duas voluntates invicem contrarias, ex quo volentes duo & quidem contraria, colliguntur; quod eſt impium: cum impoſſibile ſit, in uno eodemque ſubjecto duas ſimul voluntates ſubſiſtere*. Ex iis textibus conſequens eſſe videtur, Monothelitas non negaſſe duplicem in Chriſto operationem, ſed œconomiæ cauſſa, tantum prohibuiſſe, ne una aut duplex operatio diceretur.

Reſp. neg. maj. Mimirum Monothelitæ ſubdole prohibuerunt, ne una aut duplex operatio diceretur: ita enim ſeſe geſſerunt, ut a Catholicis tolleretur facultas impugnandi operationis unitatem, quam in Chriſto eſse contendebant. Petitur ea reſponſio 1. ex eo quod antequam controverſia, de qua agitur, orbem commoviſſet, Sergius ab Heraclio de hac re quæſitus, expreſſe reſponderit, unam eſſe *energiam* ſeu operationem in Chriſto, ut patet ex Epiſtola Cyri ad Sergium, quæ in ſexta ſynodo Actione 13. recitata eſt. 2. Cyrus ubi primum Alexandriæ ſedit, ſynodum (ut jam obſervavimus) habuit, in qua definiit, unam tantum operationem in Chriſto dici debere. 3. Monothelitæ ex duplici operatione contendebant ſequi, duas eſse voluntates in Chriſto: at aperte negarunt, duas eſse voluntates in Chriſto, ut patet ex Epiſtola Sergii ad Honorium; ergo pariter negabant, duas operationes dici debere.

Addendum eſt, hæreſeos initio Monothelitas non minus aperte duas operationes negaſſe, quam duas voluntates; ſed cum viderent errorem ſuum ſine maxima fidelium offenſione promulgari non poſſe, tempori ſervientes, prohibuerunt, ne una aut duplex operatio diceretur.

ARTICULUS II.

Quid fides Catholica doceat de voluntate & operatione Chriſti.

CONCL. IN Chriſto non una, ſed duplex eſt voluntas; non una, ſed duplex eſt operatio.

Probatur prior pars. Matthæi 26. Chriſtus ſic Patrem alloquitur; *Verumtamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu vis*. Lucæ 22. *Non mea, ſed tua voluntas fiat*. Joannis 6. *Deſcendi de cælo, non ut faciam voluntatem meam ſed ejus qui miſit me*. Paulus docet, Chriſtum Deo Patri obedientem fuiſſe uſque ad mortem: Sed ii textus demonſtrant, humanam voluntatem in Chriſto fuiſſe, demonſtrant nimirum voluntatem a voluntate Patris diſtinctam: *Non mea, ſed tua voluntas fiat*; ac proinde voluntatem diſtinctam a voluntate Verbi, cum Patris & Verbi voluntas ſint una ac eadem voluntas: atqui voluntas, quæ in Chriſto diſtinguitur a voluntate Patris, eſt humana voluntas: ergo &c.

Probatur altera pars. In eo duplex fuit operatio, in quo duplex fuit natura; Scilicet natura quælibet propriam habet operationem; per eam enim propriam operationem cognoſcitur differre ab aliis naturis ſpecie diverſis: *Quorum operatio una eſt* (inquit Baſilius adverſus Eunomium) *horum eſſentia una eſt*. E contra *quorum natura diverſa* (ait Damaſcenus de fide orth. lib. 3. cap. 15.) *illorum diverſa actio*: atqui (ut adverſus Eutychetem inferius oſtendetur, & ut, ſaltem oretenus, Monothelitæ fatebantur) duplex fuit in Chriſto natura, etiam poſt unionem: ergo etiam & duplex operatio.

Confirmatur 1. Nonnullæ fuerunt actiones in Chriſto quæ divinæ voluntati tribui non poſſunt. Et quidem 1. eæ omnes quibus corpus eſt occaſio, ut ſunt turbari, triſtari, hilareſcere, eſurire, ſitire & alia ejuſmodi: 2. Eæ etiam quibus corpus non eſt occaſio, ſi inferioritatem arguunt, ut eſt oratio: ergo humanæ voluntati adſcribi debent. Fuerunt etiam aliæ actiones quæ a ſola humana voluntate eſſe non potuerunt, ut excitatio Lazari a mortuis, aliaque miracula quæ a Chriſto patrata ſunt; ergo non una, ſed duplex in Chriſto, divina nimirum & humana fuit operatio.

Confirmatur 2. Si una tantum eſſet operatio in Chriſto, divina nimirum, corruerent argumenta omnia, quibus Patres uſi ſunt, ut adverſus Phantaſiaſtas, Arianos, Apollinariſtas probarent, eum habuiſſe verum corpus, veram animam, animam mente præditam; ſiquidem ideo id aſſeruerunt, quod in Chriſto viſæ ſint operationes quæ corpus, animam, mentem arguunt: atqui argumenta ex

Digitized by Google

ex eo capite deſumpta corruerent in ſyſtemate Monothelitarum, nempe quæ in Chriſto viſæ ſunt operationes, non eſſent humanæ, ſed divinæ; ac proinde divinam quidem naturam arguerent, ſed non humanam. Vide plura alia argumenta tum in Concilio Lateranenſi, quod ſub Martino Papa celebratum eſt, tum in Actis ſexti Concilii generalis.

Objicies 1. Unitas aut multiplicitas, ſive voluntatis, ſive operationis, deſumuntur ex unitate vel multiplicitate ſuppoſiti: ſcilicet (ut fert ipſa ratione confirmatum axioma) actiones ſunt ſuppoſitorum, non autem eſſentiæ aut naturæ: atqui in Chriſto unum eſt ſuppoſitum, divinum nempe, quod eſt Verbum, ut docet fides adverſus Neſtorium: ergo pariter unica eſt voluntas, unicaque operatio, eaque non humana, ſed divina.

Reſp. neg. maj. Unitas aut multiplicitas operantium ſumuntur quidem ex unitate aut multiplicitate ſuppoſiti, unde in Chriſto unus tantum eſt operans, quia unicum eſt ſuppoſitum: at vero unitas aut multiplicitas operationum petuntur ab unitate aut multiplicitate naturarum. Ratio eſt, quia principium operationum eſt ipſamet rei ſubſtantia, non autem illius ſubſiſtentia, ſeu perſonalitas: ſiquidem ſubſiſtentia ſeu perſonalitas, eſt modus exiſtendi, ſubſtantia vero eſt res ipſa quæ exiſtit: at modus exiſtendi non eſt principium operationis, ſed res ipſa quæ exiſtit: ſic ſeſſio in Petro non eſt in eo alicujus operationis principium, ſed ipſa Petri natura: ac proinde, cum in Chriſto duplex ſit natura, duplex eſt etiam operatio, quamvis unicus in eo ſit exiſtendi modus. Confirmatur illa reſponſio ex myſterio SS. Trinitatis, in quo licet ſint tres perſonæ; quia tamen eſt una tantum natura, ideo non multiplex ad extra, ſed una tantum eſt operatio.

Objicies 2. Cauſſæ principalis & cauſſæ inſtrumentalis una eſt, ac eadem operatio; aſciæ v. g. & manus quæ aſciam movet, non multiplex, ſed una eſt actio; atqui natura humana in Chriſto, fuit cauſſa inſtrumentalis reſpectu Verbi, & Verbum fuit reſpectu humanitatis, cauſſa principalis: *Deus* (inquit Athanaſius Orat. 4.) *exiſtens proprium corpus habuit, & hoc uſus inſtrumento, homo propter nos factus eſt*. Eodem modo loquitur Cyrillus Alexandrinus in dialogo de Incarnatione: *Uſus* (ait) *tanquam inſtrumento propria quidem carne ad opera carnis ... anima itidem propria ad humanas, & expertes vitii actiones*, ergo &c.

Reſp. 1. diſt. maj. Cauſſæ principalis & cauſſæ inſtrumentalis una eſt ac eadem operatio, ſi cauſſa principalis & cauſſa inſtrumentalis ejuſdem ſint naturæ, conc. maj. Propter eam rationem actio quæ in cerebro nervis imprimitur ad pingendum, & actio per quam manus pingit, ſunt una & eadem actio. Si cauſſa principalis & inſtrumentalis ſint diverſæ naturæ, neg. maj. nam ob id actio, per quam ignis comburit ſubjectum cui applicatur, diverſa eſt ab actione, per quam applicatur ſubjecto. Hinc patet, actionem humanæ naturæ in Chriſto, eſſe aliam actionem ab ea per quam Verbum humana natura uſum eſt ad operandam hominis ſalutem: ſiquidem Verbum quod fuit cauſſa principalis, fuit diverſæ omnino naturæ a natura humana, quæ fuit cauſſa inſtrumentalis.

Reſp. 2. conc. maj. diſt. min. Natura humana in Chriſto fuit inſtrumentum Verbi ad operandam hominis ſalutem, conc. min. ad actus ſibi proprios, neg. min. diſt. pariter conſequens: ergo Verbi & humanæ naturæ una fuit actio reſpectu ſalutis efficiendæ, conc. conſeq. reſpectu actuum qui proprii ſunt humanæ naturæ, neg. conſeq. Deſumptum eſt illud reſponſum ex S. Thoma, qui 3. part. quæſt. 19. art. 1. ſic loquitur: *Actio inſtrumenti in quantum eſt inſtrumentum non eſt alia ab actione principalis agentis; poteſt tamen habere aliam operationem, prout eſt res quædam. Sic igitur operatio quæ eſt humanæ naturæ in Chriſto, in quantum eſt inſtrumentum divinitatis, non eſt alia ab operatione divinitatis; non enim eſt alia ſalvatio, qua ſalvat humanitas Chriſti & divinitas ejus. Habet tamen humana natura in Chriſto, in quantum eſt natura quædam, quamdam propriam operationem præter divinam.*

Objicies 3. Cyrillus Alexandrinus l. 4. in Evang. Joannis pag. 361. expreſse aſserit, unam tantum fuiſse verbi, ac humanæ naturæ operationem: ſic enim loquitur: *Cum principis ſynagogæ filiam ſuſcitavit, dicens, filia, ſurge, apprehendit manum ejus, ut ſcriptum eſt: eam nempe omnipotenti ſuo juſſu ut Deus, & rurſus tactu ſanctæ carnis vivificando, unam & congeneam per hæc ambo oſtendit operationem*: ergo &c.

Reſp. 1. diſt. ant. Cyrillus aſserit, unam tantum fuiſse Verbi, ac humanæ naturæ operationem reſpectu effectuum extraordinariorum, ut ſunt miracula, tranſeat ant. reſpectu functionum quæ naturæ humanæ naturaliter conveniunt, ut intelligere, & velle, neg. ant. Non in eo Monothelitæ fuerunt hæretici, quod in rebus extraordinariis & miraculoſis humanitati Chriſti non tribuerent actionem diſtinctam ab actione Verbi, ſed quod in functionibus quæ humanitati naturaliter conveniunt, ut intelligere & velle, quamcumque ipſi actionem detraherent.

Reſp. 2. diſt. ant. Cyrillus aſserit, unam fuiſse operationem divinitatis ipſius, conc. ant. duarum naturarum, neg. ant. Hoc eſt, Cyrillus docet Verbum carnem factum, divinam operationem, qualem, antequam homo fieret, habebat cum Patre communem,

explicuiſſe per carnem in extraordinariis operibus ac miraculis faciendis.

Reſp. 3. diſt. ant. Cyrillus aſſerit, unam fuiſſe operationem unitate improprie dicta, conc. ant. unitate proprie dicta, neg. ant. Illa unitas eſt unitas numerica; iſta e contra eſt ea quæ petitur ex arctiſſima conjunctione duorum inter ſe: hoc, non autem illo modo, operatio eſt una in duabus Chriſti naturis, id eſt, utrique propter intimam earum in uno ſuppoſito conjunctionem tribuitur, quamvis utraque ad effectus extraordinarios, de quibus Cyrillus loquitur, modo ſibi conveniente concurrat, divina quidem jubendo, humana vero per ſuum contactum exequendo. Vide Maximi cum Pyrrho diſputationem Actioni 13. Concilii ſexti generalis inſertam.

Objicies 4. Id admitti non debet in Chriſto quod Honorius Papa primus docuit admitti non debere; ſcilicet decreta Romanorum Pontificum ſunt (ut Tom. 1. dictum eſt) loci Theologici, ſeu loci ex quibus pro fide vel moribus argumenta petuntur: atqui Honorius Papa docuit, unam tantum eſſe voluntatem in Chriſto, unicam tantum operationem: ergo, &c. Minor propoſitio ſubſequentibus momentis oſtenditur.

Primo, Honorius in Epiſtola ad Sergium quæ lecta eſt Actione 12. ſexti Concilii generalis, laudat eumdem Sergium, quod Cyro Alexandriæ Epiſcopo, qui in Alexandrina ſynodo definierat unam tantum in Chriſto eſſe operationem, & Sophronio tunc quidem Monacho, & poſtea Hieroſolymitano Epiſcopo, qui duas operationes, & eſſe in Chriſto & dici debere contenderat, auctor fuiſſet, ut ſive ab unius, ſive a duplicis operationis vocabulo abſtinerent: *Intuentes ſatis provide, circumſpecteque fraternitatem veſtram ſcripſiſſe, laudamus novitatem vocabuli auferentem, quod poſſet ſcandalum ſimplicibus generare.*

Secundo, docet, nec Scripturam, nec Patres unquam meminiſſe unius aut duplicis operationis in Chriſto: *Ut unam vel duas energias aliquis præſumat Chriſti Dei prædicare, quas neque Evangelicæ, vel Apoſtolicæ litteræ, neque ſynodalis examinatio ſuper his habita, viſa ſunt terminaſſe.*

Tertio, contendit, quæſtionem de intelligenda, aut dicenda in Chriſto una vel duplici operatione ad Theologos minime pertinere, ſed ad grammaticos tantum. *Utrum autem propter opera divinitatis & humanitatis, una, an geminæ operationes debeant derivatæ dici vel intelligi, ad nos iſta pertinere non debent, relinquentes ea grammaticis, qui ſolent parvulis exquiſita derivando nomina venditare.*

Quarto, vetat, ne quis unam, vel duas operationes dicat; ne ſi unam, audiat tanquam Eutychianus; aut ſi duas, Neſtorio faveat. *Et nos quidem ſecundum ſanctiones divinorum eloquiorum oportet ſapere, vel ſpirare, illa videlicet refutantes, quæ quidem novæ voces noſcuntur ſanctis Dei Eccleſiis ſcandala generare, ne parvuli aut duarum operationum vocabulo offenſi, ſectantes Neſtorianos, nos veſana ſapere arbitrentur: aut certe, ſi rurſus unam operationem Domini noſtri Ieſu Chriſti fatendam eſſe cenſuerimus, ſtultam Eutychianiſtarum attonitis auribus dementiam fateri putemur.*

Quinto, aperte definit, unam tantum, non autem multiplicem voluntatem & eſſe & dici debere in Chriſto. *Unde & unam voluntatem fatemur Domini noſtri Jeſu Chriſti:* idque probat 1. ex eo, quod alioquin ſequeretur (ut Sergius ad eum ſcribens ſequi contenderat) in Chriſto fore duas contrarias voluntates; id enim innuunt hæc illius verba: *Quia profecto a divinitate aſſumpta eſt noſtra natura, non culpa, illa profecto quæ ante peccatum creata eſt, non quæ poſt prævaricationem vitioſa.* Probat 2. ex eo quod putet, non proprie, ſed metaphorice tantum accipi debere Evangelii verba, quibus paſſim oſtenditur, humanam voluntatem vere ac proprie in Chriſto & eſſe nunc in cælis, & fuiſſe dum in terris viveret: *Et ſi quidem ſcriptum eſt* (ait): *Non veni facere voluntatem meam, ſed ejus qui miſit me patris. Et: Non quod ego volo, ſed quod tu vis, Pater; & alia hujuſmodi; non ſunt hæc diverſæ voluntatis, ſed diſpenſationis humanitatis aſſumptæ. Iſta enim propter nos dicta ſunt, quibus dedit exemplum, ut ſequamur veſtigia ejus, pius magiſter diſcipulos imbuens, ut non ſuam unuſquiſque noſtrum, ſed potius Domini in omnibus præferat voluntatem.* Ex iis vero Honorii teſtibus patet ipſum docuiſſe, unam tantum in Chriſto eſſe voluntatem, unam tantum & eſſe & dici debere operationem.

Reſp. non unam fuiſſe de Honorii Epiſtola ad Sergium antiquorum ſententiam. Joannes Papa IV. qui non multo poſt Honorii mortem Romanam ſedem tenuit, ad Conſtantinum Imperatorem Heraclii filium litteras dedit, in quibus conatur oſtendere, Honorii Epiſtola ad Sergium ſenſum catholicum contineri. Docuit nimirum 1. ipſum prohibuiſſe quidem, ne quis duplicis operationis vocabulum adhiberet, non vero ne quis crederet dogma quod eodem vocabulo ſignificatur. Docuit 2. Honorium, cum dixit unam eſſe in Chriſto voluntatem, locutum fuiſſe de Chriſto, prout eſt homo, non vero prout eſt Deus & homo ſimul.

Nonnullos hiſce temporibus Theologos reperire eſt, qui eamdem quem Joannes IV. inierunt viam. Itaque ad argumentum quod adverſus noſtram concluſionem objectum eſt, in

Digitized by Google

in forma reſpondent ; conceſſa majore , neg. min.

Ad cujus priorem probationem diſt. ant. Honorius laudat Sergium, quod Cyro & Sophronio auctor fuiſſet, ut ſive ab unius, ſive a duplicis operationis vocabulo abſtinerent , & credidit, Sergium ſuaſiſſe, ut non res ipſa, ſed nomen tantum aboleretur , conc. ant. & credidit , Sergium ſuaſiſſe , ut res & nomen abolerentur, neg. ant.

Ad alteram ejuſdem minoris probationem, diſtinguunt pariter antecedens. Honorius docet nec Scripturam , nec Patres unquam meminiſſe unius aut duplicis operationis ſecundum nomen , conc. ant. ſecundum rem quæ iis vocibus ſignificatur, neg. ant.

Ad tertiam probationem , diſtinguunt etiam antecedens . Honorius contendit , quæſtionem de una aut duplici operatione pertinere ad grammaticos , ſi ſumatur ſecundum terminos *unius aut duplicis operationis* , conc. ant. ſi ſumatur ſecundum ſenſum qui iis nominibus ſignificatur, neg. ant.

Ad quartam probationem , eadem ratione reſpondent: Honorius vetat, ne aut duplex, aut una operatio dicatur ſecundum terminos , concedunt ant. ſecundum rem iis terminis ſignificatam, negant ant. Hoc eſt (inquiunt) Honorius non vetuit, ne duplex operatio crederetur in Chriſto , ſed tantum ne quis voces unius aut duplicis operationis adhiberet , quia voces illæ nonnullis erant offendiculo, quod proferentes adducerent in ſuſpicionem aut Neſtorianæ , aut Eutychianæ hæreſeos: ſed nequaquam prohibuit, ne duplex operatio crederetur.

Ad quintam probationem, diſtinguunt pariter antecedens . Honorius definiit , unam tantum eſſe voluntatem Chriſti , prout eſt homo, conc. ant. prout eſt Deus ſimul & homo, neg. ant. In quolibet homine qui ex virili ſemine progenitus ſit , duplex eſt voluntas , una per quam caro concupiſcit adverſus ſpiritum, quæ & concupiſcentiæ nomine paſſim appellatur, quæque ad peccatum inclinat: alia vero per quam homo vult quæ recta ſunt, ſeu quæ ſunt conformia rectæ rationi . In Chriſto (inquiunt illi auctores) eſt prior voluntas, non autem poſterior . Hanc (addunt) Honorius docuit in Chriſto locum non habuiſſe; idque probari poteſt 1. ex eo quod Honorius id tantum improbet , quod Sergius in ſuis epiſtolis dixerat ſe improbare in Sophronio: At dixerat ſe iſtud tantum improbare in Sophronio , nimirum in Chriſto , hoc eſt , in humanitate Chriſti , non eſse, ſicut ſunt in nobis, duas voluntates contrarias: *Ex iis* (hoc eſt , duabus operationibus) *conſequens ſit* (verba ſunt Sergii ad Honorium ſcribentis) *duas agnoſcere voluntates inter ſe contrarias* . Probari poteſt 2. ratione qua Honorius ſuam de una in Chriſto voluntate ſententiam confirmat: *Unam* (inquit) *voluntatem fatemur Domini noſtri Jeſu Chriſti , quia profecto a divinitate aſſumpta eſt noſtra natura , non culpa ; illa profecto quæ ante peccatum creata eſt , non quæ poſt prævaricationem vitiata*.

Nec adverſus quintam reſponſionem quæ mox tradita eſt, poteſt objici ſextum Concilium generale, in quo Honorius cum Pirrho, Sergio , & aliis Monothelitis damnatus eſt . Nam (inquiunt reſponſionis, de qua agitur, defenſores) non ideo damnatus eſt Honorius , quod illius ad Sergium epiſtola contineret Monothelitarum hæreſim, ſed quod illius fautor eſſe videretur , tum quia prohibuit , ne dogma catholicum de duplici voluntate , & de duplici operatione prædicaretur , tum quia terminis uſus eſt , quibus ad hæreſim ſuam exprimendam Monothelitæ utebantur.

E contra ſextum Concilium generale, quod poſt Joannem Papam IV. celebratum eſt , quodque a Leone II. confirmatum fuit , & cui adhæſerunt Patres ſeptimi & Octavi Concilii generalis , judicavit, epiſtolam Honorii ad Sergium , in ſenſu obvio , ſenſu quem verba præ ſe ferunt , abſtrahendo ab Honorii mente , continere Monothelitarum hæreſim : *Retractantes* (verba ſunt Concilii actione 13.) *dogmaticas epiſtolas quæ tamquam a Sergio quondam Patriarcha hujus a Deo conſervandæ regiæ urbis ſcriptæ ſunt , tam ad Cyrum , quam ad Honorium ; ſimiliter autem & epiſtolam ab Honorio reſcriptam ad eumdem Sergium , haſque invenientes omnino alienas exiſtere ab Apoſtolicis dogmatibus, & a definitionibus ſanctorum Conciliorum & cunctorum probabilium Patrum , ſequi vero falſas doctrinas hæreticorum , eas omnino abjicimus , & tamquam animæ noxias execramur* . Paullo poſt ea verba ſic idem ſextum generale Concilium proſequitur ; *Cum his vero ſimul projici a ſancta Dei catholica Eccleſia , ſimulque anathematizari prævidimus , & Honorium , qui fuerat Papa antiquæ Romæ , eo quod invenimus per ſcripta , quæ ab eo facta ſunt ad Sergium , quia in omnibus ejus mentem ſecutus eſt , & impia dogmata confirmavit*.

Non pauci ſunt Theologi, qui idem quod ſexti Concilii Patres , de Honorii epiſtola judicium ferunt : unde contendunt , non videri veram eorum auctorum explicationem, qui aſserunt Honorium nomina tantum unius aut duplicis operationis , non autem rem ipſam prohibuiſse . Nam 1. Honorius non ſolum aſserit, duas operationes dici non debere , ſed addit , nec debere in Chriſto *intelligi* . 2. Scribit , ſe idem cum Sergio ſentire ac prædicare : *Hæc nobiſcum fraternitas veſtra prædicet , ſicut & nos ea vobi*

 ſcum

ſtum unanimiter prædicamus: atqui Sergius non tantum aboleri voluit nomen duplicis operationis, ſed & rem eo nomine ſignificatam. 3. Ideo docuit, non debere dici duas operationes in Chriſto, quod hinc ſequeretur, duas eſſe voluntates in Chriſto, quas tamen Honorius negat in eo eſſe: *Unde* (ait) *unam voluntatem fatemur Domini noſtri Jeſu Chriſti*.

Nec audiendi ſunt (addunt illi Theologi) auctores qui reponunt, unam ab Honorio dictam fuiſſe voluntatem humanitatis, non autem duplicis naturæ quæ in Chriſto poſt unionem remanſit. Nam 1. in eo ſenſu Honorius dicere potuiſſet, unam in Chriſto fuiſſe naturam, ſubintelligendo, (ut illi auctores eum in hac propoſitione: *Unam voluntatem fatemur Domini noſtri Jeſu Chriſti*, ſubintellexiſſe volunt) in Chriſto ut homo eſt. 2. Honorius in ea propoſitione loquitur ad mentem Sergii, ad quem reſcribit, & cujus probat epiſtolam ad Cyrum & Sophronium: atqui Sergius aſſerens unam in Chriſto voluntatem, humanam excluſit: ergo & Honorius. 3. Satis non fuit Honorio dicere, unam eſſe in Chriſto voluntatem; ſed præterea enervavit argumentum quo Patres adverſus Monothelitas probarunt, præter divinam voluntatem, eſſe humanam; ſcilicet aſſeruit, hæc Chriſti verba: *Non veni facere voluntatem meam, ſed ejus qui miſit me Patris*: *Non quod ego volo, ſed quod tu vis*, non proprie, ſed metaphorice debere intelligi. 4. Ne apex quidem eſt in Honorii epiſtola quo probetur, illum docuiſſe duplicem eſſe in Chriſto ſive voluntatem ſive operationem. Siquidem levis eſt ponderis, quod a nonnullis reponitur: nempe hæc verba, *quia profecto a divinitate aſſumpta eſt noſtra natura, non culpa*, quæ ab Honorio iſtis ſubjiciuntur, *Unam voluntatem fatemur Domini noſtri Jeſu Chriſti*, probare, laudatum Pontificem de voluntate tantum humana quæ divinæ contraria eſſet, locutum fuiſſe. Nam Honorius potuit non attendere ad duplicem voluntatem quæ in homine etiam per peccatum lapſo reperitur, ſicque defectu ejuſmodi attentionis, præoccupatus Sergii epiſtolis, judicare potuit, ex dogmate de duplici operatione, de duplici voluntate, ſequi futuras fuiſſe in Chriſto contrarias voluntates. 5. Aut Honorii epiſtola hæreſim continet, aut illius expertes ſunt epiſtolæ Sergii ad Cyrum, ad Sophronium, ad Honorium; iiſdem nempe terminis conſtant, idem eſt in utriſque loquendi modus: at nemo hucuſque dixit, erroris expertes eſſe epiſtolas Sergii ad Cyrum, ad Sophronium, ad Honorium: ergo &c.

Ex iis quæ hucuſque dicta ſunt, patet aperte non conſtare, quinam ſit ſenſus obvius epiſtolæ Honorii ad Sergium: judicarunt nempe nonnulli Pontifices, catholicum eſſe ſenſum illum: judicavit e contra ſextum Concilium generale, non eſſe catholicum: hincque concludimus, nullius eſse ponderis argumentum, quod ex ea epiſtola contra Chriſti duplicem tum voluntatem tum operationem petitur. Vide quæ harum Inſtitutionum Tom. 1. Diſsert. 4. quæſt. 3. cap. 1. art. 4. dicta ſunt. Sed corrige, ſi lubet, erratum quod in eas paginas irrepſit; ſcilicet ubi diximus, Honorium prohibuiſse, ne una vel duplex *voluntas* in Chriſto diceretur, lege, prohibuiſse, ne una vel duplex *operatio* diceretur.

ARTICULUS III.

Quotuplicis generis operationes fuerint in Chriſto.

Not. Superiore articulo demonſtratum eſt adverſus Monothelitas, non unam, ſed duplicem eſse operationem in Chriſto, divinam nimirum quæ a natura divina, & humanam quæ a natura humana, ſecum invicem unitis in perſona Verbi oriuntur. Operæ pretium eſt, ut hic expendamus 1. Cujuſmodi ſit duplex illa pro numero naturarum operatio. 2. Utrum ſint aliquæ regulæ quæ ad explicandas Chriſti operationum conditiones conferant.

CONCLUSIO 1. Chriſti operationes triplicis ſunt generis.

Probatur. Ex operationibus Chriſti nonnullæ ſunt divinæ, ſeu quæ emanant a Chriſto, ut Deus eſt, hoc eſt, abſque ullo ad humanam naturam reſpectu; hujuſmodi ſunt animarum mente præditarum, hujuſce aſpectabilis univerſi creatio. Aliæ ſunt humanæ, & definiuntur eæ quæ naturæ humanæ propriæ ſunt, velut edere, bibere, flere, pati. Aliæ denique ſunt mixtæ, eæ nimirum, in quibus agit utraque natura, ut cum Chriſtus ſuo contactu curabat ægrotos; in ea enim curatione agebat natura divina per ſuam omnipotentiam, humana vero per ſuum contactum.

Triplicis ejuſmodi operationum generis meminit Cyrillus Alexandrinus in epiſtola ad Acacium Melitinenſem Epiſcopum, ubi ſic loquitur: *Alia ſunt voces, quæ divinæ naturæ, maxime conveniunt; alia quæ in humanam naturam congruunt; aliæ medium quemdam ordinem tenent, ac Dei filium pariter & hominem ſimul, & eadem ſignificatione comprehendunt*. Prioris operationum generis exemplum petit ex his Chriſti verbis: *Ego in Patre, & Pater in me eſt*; alterius exemplum deſumit ex his aliis: *Quæritis me interficere, hominem qui veritatem vobis locutus ſum*; tertii tandem, ex hac Apoſtoli ſententia. *Jeſus Chriſtus heri, & hodie, & ipſe in ſæcula*.

Quæres 1. quo nomine apud Patres appellentur

tur operationes mixtæ, ſeu quæ tum a natura divina, tum a natura humana, per modum cauſæ efficientis proficiſcuntur?

Reſp. operationes mixtas, a Græcis vocari, *Theandricas*, a Latinis vero, Dei viriles. *Ceterum* (ait Dionyſius epiſt. 4. ad Cajum) *neque divina ut Deus gerebat, neque humana ut homo, ſed in humanato Deo, novam quamdam* θεανδρικὴν, latine *Dei virilem, operationem nobiſcum converſando exhibebat*.

Quæres 2. utrum operatio Theandrica, ſeu Dei virilis, ſit una vel multiplex?

Reſp. 1. Monothelitas exiſtimaſse, unam tantum, non vero multiplicem fuiſse operationem Theandricam, hoc eſt, cenſuerunt, eam operationem non eſse mixtam ex divina & humana: voluerunt enim eam eſse mere divinam, ſeu a natura divina ut cauſsa efficiente elicitam. Facti illius veritas oſtenditur ex eo quod Monothelitæ, ut ſuum de una in Chriſto operatione dogma confirmarent, textum Dionyſii laudarent, ac pro *nova* operatione, fraudulenter *unam* ſubſtituere auderent. Crimen illud temeratæ Dionyſii ſententiæ exprobrarat illis Martinus Papa in Synodo Lateranenſi Conſultatione 3. ubi hæc habet: *B. Dionyſio aſſerente, novam quamdam Dei virilem operationem inter nos converſatam: uterque eorum apertiſſime contra Patrem mentitus eſt. Et Cyrus quidem in ſuo ſeptimo capitulo novam immutando, & unam pro nova aſſerendo . . . . . . Sergius autem immutationem novæ cum illo confirmans, & non ſolum hoc, ſed & Dei virilem amputans penitus vocem, & unam abſolute in Chriſto Dei dogmatizans operationem*.

Reſp. 2. apud Catholicos operationem Theandricam non unam eſse, ſed duplicem; eſt enim compoſitum quid ex divina & humana operatione, quæ tamen remaneant a ſe invicem realiter diſtinctæ, licet non ſint diviſæ. Ratio petitur 1. de ipſo nomine operationis Theandricæ, quod quidem, ſicut Deum atque hominem connectit, non confundit: ita & operationem humanam atque divinam arctiſſime copulatas declarat. Petitur 2. ex Martino Papa qui in Concilio Lateranenſi conſultatione III. ſic adverſus Monothelitas diſcurrit: Si una eſt operatio quæ Theandrica dicitur, eaque ſit divina; vel ſimplex eſt, & ſic Patri Deo competet, quod tamen dici non poteſt, cum inde ſequatur Patrem (quod & voluit Sabellius) carnem humanam induiſse; vel eſt compoſita, & ſic operatio Verbi quæ prius erat ſimplex, per incarnationem facta eſt compoſita; ac proinde (quod tamen repugnat) mutationem paſsa eſt.

Quæres 3. utrum omnes Chriſti operationes fuerint Theandricæ.

Reſp. quod licet omnes operationes elicitæ ab humanitate Chriſti ſummam in eo dignitatem habuerint a perſona Verbi, cui natura humana ſemper fuit unita, & licet eodem Verbo dirigente ac movente prodierint: non omnes tamen Theandricæ fuerint, ſed eæ tantum quæ mixtæ fuerunt ex operatione Verbi tanquam cauſsæ efficientis, & ex operatione naturæ humanæ agentis quoque per modum cauſsæ efficientis. Ratio eſt, quia ita ſenſerunt veteres: *Illam miſcellaneam operationem ſolam, Dei virilem appellavit* (inquit Maximus Martyr, Scholio in epiſtolam quartam Dionyſii); *ſiquidem ut Deus tantum, operabatur, quando abſens Centurionis filium ſanabat; in quantum vero homo tantum, etſi Deus erat, quando comedebat & triſtabatur: mixtim autem operabatur miracula, cæcis oculos illiniendo reſtituens, hemorroiſſæ fluxum ſolo tactu ſiſtens*. Sophronius a quo ad Honorium Papam delata eſt primum Monothelitarum hereſis, idem, quod Maximus, docet in epiſtola, quæ inſerta eſt Actioni II. ſextæ ſynodi generalis.

CONCLUSIO 2. Certæ regulæ ſtatui poſſunt ad explicandas Chriſti operationes.

Probatur earum regularum enumeratione. *Prima regula*. Chriſti operationes, quarum aliæ ſunt humanæ, aliæ divinæ, ſunt unius ac ejuſdem operantis. Ratio eſt, quia unitas aut multiplicitas operantis ſumuntur ab unitate aut multiplicitate perſonæ: atqui (ut Eccleſia adverſus Neſtorianos docet) unica eſt in Chriſto perſona, Verbi nimirum: ergo omnes Chriſti actiones, ſive divinæ, ſive humanæ, unius tantum ſunt operantis.

Secunda regula. Quamvis in Chriſto ſit unus tantum operans, ſunt tamen duæ & diverſæ operationes: ſcilicet (ut ait Leo Magnus epiſt. 10. c. 4.) Verbum operatur quod Verbi eſt, ſeu quod naturæ divinæ eſt proprium; & caro exequitur quod carnis eſt, quod humanæ naturæ convenit.

Tertia regula. Una natura nuſquam diviſim, ſed ſemper cum altera conjunctim operatur. Ratio eſt, quia natura humana ſemper eſt divinæ hypoſtatice conjuncta, ac proinde nuſquam diviſim operatur: *Agit* (ait Leo Magnus) *utraque natura cum alterius communione, quod ſuum eſt*.

Quarta regula. Omnes actiones humanæ in Chriſto etiam naturales, ex nutu divinitatis gubernatæ fuerunt: hinc colligitur, motus qui nobis ſunt naturales, hoc eſt, neceſſarii, in Chriſto fuiſſe liberos: *Turbaris tu nolens* (verba ſunt Auguſtini Tractatu 49. in Joannem) *turbatus eſt Chriſtus, quia voluit. Eſurivit Jeſus, verum eſt, ſed quia voluit. Dormivit Jeſus, verum eſt, ſed quia voluit. Mortuus eſt Jeſus, verum eſt, ſed quia voluit. In illius poteſtate erat ſic*

Digitized by Google

ſic affici, vel non affici. Eodem fere modo loquitur Sophronius in epiſtola ſynodica, quam legere eſt in ſexta ſynodo Actione II.

Quinta regula. Caro humana Chriſti, naturæ divinæ fuit inſtrumentum, per quod natura divina operabatur tum ea, quæ humanum modum excedebant, tum etiam ea, quæ naturæ quidem humanæ conveniebant; ſed ad ſalutem noſtram referebantur: *Uſus* (inquit Cyrillus in Dialogo de incarnatione) *tanquam inſtrumento, propria quidem carne ad opera carnis, & ad naturales ægritudines, & ejuſmodi alia: anima vero itidem propria, ad humanas, & expertes vitii paſſiones; nam & eſuriiſſe dicitur, & longinquarum peregrinationum labores pertuliſſe*. In quo autem poſita fuerit ea inſtrumenti ratio, expoſuimus ſolventes quæ adverſus duas operationes a Monothelitis objiciuntur.

Sexta regula. Verbum non egit omnia per naturam humanam tanquam per inſtrumentum ſibi hypoſtatice conjunctum, ſed ea tantum quæ ad ſalutem noſtram, & ad mediatoris officium pertinebant. Hinc patet, Verbum non conſervare mundum, aut producere Spiritum ſanctum per humanitatem cui hypoſtatice conjunctum eſt.

CAPUT XII.

An Verbum corporis defectus aſſumpſerit.

Not. Corporis defectus ſunt duplicis generis: nonnulli enim communes ſunt humanæ ſpeciei, ut eſt corruptibilitas; alii vero aliquibus tantum individuis conveniunt, ratione ſcilicet aliquarum particularium cauſſarum, ut febris, lepra, & alia hujuſmodi.

CONCLUSIO 1. Corporis defectus toti ſpeciei communes, fuerunt in Chriſto.

Probatur 1. Corpus Chriſti (ut adverſus Incorrupticolas ſuperius oſtenſum eſt) fuit corruptibile. 2. Motus corporis in Chriſto fuerunt occaſio variarum ſenſationum, quæ defectum arguunt, ſitis nimirum, famis, doloris. 3. Corpus Chriſti obnoxium fuit morti: vere enim (ut ajunt ſymbola) pro nobis paſſus ac mortuus eſt.

Quæres 1. cur Verbum corpus aſſumpſerit communibus defectibus obnoxium?

Reſp. plures rationes moviſſe Verbum, ut communes corporis defectus aſſumeret. 1. Ii defectus videntur fuiſſe neceſſarii, ut per eos filius debitam Patri ſatisfactionem perſolveret. 2. Ut carnis aſſumptæ veritas adverſus futuros illius hoſtes aſſereretur. 3. Ut eſſent materies patientiæ, humilitatis, ceterarumque virtutum, quibus Deus incarnatus præire nobis debuit. 4. Ut tanquam caput, in omnibus, excepto peccato, nobis ejus membris aſſimilaretur.

Quæres 2. utrum corporei defectus, in Chriſto neceſſarii fuerint.

Reſp. 1. eos defectus non fuiſſe neceſſarios quantum ad aſſumptionem: ſcilicet Verbum potuiſſe aſſumere corpus ei ſimile, quod Deus in Adamo plaſmaverat. Reſp. 2. eos defectus etiam aſſumptos, non fuiſſe neceſſarios quoad illorum actus: nempe humanitas verbo hypoſtatice conjuncta potuiſſet actus illorum defectuum impedire: ſic potuiſſet impedire, ne orirentur ſenſationes famis, ſitis, doloris, aliorumque defectuum quos experimur. Reſp. 3. eos defectus fuiſſe neceſſarios, ſpectata conditione naturæ, quam Verbum aſſumpſerat, ſeu, ſi natura aſſumpta ſibi relicta eſſet, ex ea neceſſario conſequi debuiſſent.

Objicies. Hilarius lib. 10. de Trinitate, negat in Chriſto locum habuiſſe dolores, quibus certæ corporis modificationes eſſe ſolent occaſioni; docet enim ictibus laceratum quidem fuiſſe corpus Jeſu, ſed hinc animæ nihil doloris illatum fuiſſe: ſcilicet animam Chriſti comparat cum aqua, cum igne, cum aere, quæ telum aliquod pervaſerit: ergo quemadmodum in eo caſu nec aqua, nec ignis, nec aer aliquod doloris ſentiunt; ita nec anima Chriſti ad corporis, cui unita erat, diviſionem: *Unigenitus Deus* (ait S. Doctor) *hominem verum, non deficiens a ſe Deo ſumpſit: in quem quamvis aut ictus incideret, aut vulnus deſcenderet, aut nodi concurrerent, aut ſuſpenſio elevaret, afferrent quidem hæc impetum paſſionis, non tamen dolorem paſſionis inferrent, ut telum aliquod aquam perforans*: ergo &c.

Reſp. 1. Claudianum Mamertum in Tractatu de ſtatu animæ, nonnulloſque alios cenſere, Hilarium, in iis quæ objecta ſunt, humanum aliquid paſſum fuiſſe: Sed contradicit Hieronymus epiſt. ad Lætam, ubi hæc habet: *Cypriani opuſcula ſemper in manu teneat, Athanaſii epiſtolas, & Hilarii libros inoffenſo decurrat pede. Illorum tractatibus, illorum delectetur ingeniis: in quorum libris impietas fidei non vacillet. Ceteros ſic legat, ut magis judicet quam ſequatur*.

Reſp. 2. ad primum, diſt. ant. Hilarius negat in Chriſto locum habuiſſe dolores, quantum ad modum ſecundum quem ſunt in nobis, conc. ant. quantum ad rei veritatem, neg. ant. *Hilarius* (inquit S. Thom. 3. p. q. 15. art. 9. ad 1.) *a carne Chriſti non veritatem doloris, ſed neceſſitatem excludere intendit*. Ad 2. diſt. ant. Hilarius comparat animam Chriſti cum aqua, quæ telo perforatur, quantum ad actum primum, conc. ant. quantum ad actum ſecundum, neg. ant. Hoc eſt, Hilarius non dicit, quod anima Chriſti actu non ſenſerit dolorem, ſed tantum quod potuerit ipſum non magis ſentire, quam aqua, quod telum aliquod pervaſerit.

Reſp.

Digitized by Google

Reſp. 3. diſt. ant. Hilarius negat, dolores in Chriſto, prout Verbum eſt, habuiſſe locum, conc. ant. prout homo, neg. ant. Ratio ſolutionis petitur ex ſcopo quem eo loci Hilarius ſibi proponit: intendit autem ſolvere Arianorum argumentum, qui ex eo quod fames, ſitis, dolor, extiterint in Chriſto, concludebant, Verbum non eſſe Deum; nimirum aſſerebant, Verbum in Chriſto animæ humanæ vices ſuppleviſſe.

CONCLUSIO 2. Verbum non aſſumpſit corporis defectus, qui ex humanæ naturæ ſpecie non conſequuntur.

Probatur. Verbum eos defectus non aſſumpſit, qui oriuntur aut ex culpa, aut a vitio hominis, aut ex imbecillitate virtutis formatricis: atqui defectus, de quibus agitur in concluſione, ex illis capitibus oriuntur: ergo &c.

Objicies. Chriſti corpus per febrim, peſtem, aliaſque externas cauſas mori potuiſſet: ergo Chriſtus eos etiam defectus aſſumpſit, qui ex cauſſis quibuſdam particularibus oriuntur; non autem eos tantum, qui naturam humanam ſumptam ſecundum ſpeciem conſequuntur.

Reſp. neg. ant. Ratio eſt, quia tanta fuit virtus, quæ Chriſti corpus formavit, ut illud reddiderit aptum ad reſiſtendum impreſſioni cauſſarum ſecundarum, quæ illius temperiem invertere potuiſſent.

CAPUT XIII.

An verbum aſſumpſerit animæ humanæ defectus.

Not. AD animæ defectus reduci poſſunt paſſiones, ignorantia, peccatum. Quærendum eſt igitur, an in humana Chriſti anima locum habuerint.

ARTICULUS I.

Utrum paſſiones fuerint in Chriſto.

CONCL. IN Chriſti anima paſſiones locum habuerunt.

Probatur. Paſſiones ſunt quidam motus, qui in anima oriuntur ex alicujus objecti apprehenſione: atqui motus hujuſmodi locum habuerunt in anima Chriſti.

Et quidem 1. dolor, ſeu læſio ſenſu tactus percepta, juxta illud Iſaiæ 53. *Languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portavit.*

2. Fuiſſe in eo triſtitiam, ſuadent hæc apud Lucam verba: *Cœpit contriſtari & mœſtus eſſe.* Confirmatur ex eo, quod triſtitia oriatur ex apprehenſione mali quod aut apprehendenti, aut alteri noceat; atqui in Chriſto fuit ejuſmodi mali apprehenſio, ſive cum futuram paſſionem apprehendit, ſive cum attendit ad diſcipulorum fugam, aut ad gravitatem peccati, quod Judæi in illius occiſione perpetraturi erant.

3. Fuit quoque timor; ſcilicet Chriſtus apprehendit malum futurum ſibi certo impendens; ac proinde in ipſo natura humana, quæ de corporis integritate ſollicita eſt, illud timere debuit, ut & revera timuit, cum tanti mali diſpenſationem a Patre petiit: *Si poſſibile eſt, tranſeat a me calix iſte.*

4. Fuit etiam ira: *Circumſpiciens eos* (inquit Scriptura Marci 3.) *cum ira*, &c. Confirmatur ex eo quod ira ſit appetitus vindictæ; atqui Chriſtus vindictam appetiit, & quidem ſecundum ordinem juſtitiæ: ergo &c.

Objicies 1. Hieronymus in cap. 26. Matthæi, ſcribit, Chriſtum nullas paſſiones expertum fuiſſe, ſed propaſſiones tantum, id eſt, externam paſſionum ſimilitudinem in eo nonnunquam viſam fuiſſe, ita ut vultum compoſuerit perinde, ac ſi interius motum aliquem paſſus fuiſſet; ergo &c.

Reſp. diſt. ant. Hieronymus ſcribit; paſſiones noſtris quoad modum ſimiles non fuiſſe in Chriſto, conc. ant. ſimiles quoad ſubſtantiam & veritatem, neg. ant. Hoc eſt, S. Doctor non ablegavit a Chriſto paſſiones ipſas, ſed modum tantum quo in nobis ſunt, & quidem merito; neque enim Chriſtus motus aliquos invitus perſenſit, nec excitati rationem in eo perturbarunt, ut tamen in nobis paſſim contingit. *Illud* (ait Hieronymus ipſe) *quod ſupra diximus de paſſione & propaſſione, etiam in præſenti capitulo oſtenditur, quod Dominus, ut veritatem probaret aſſumpti hominis, vere quidem contriſtatus ſit, ſed ne paſſio in animo illius dominaretur, per propaſſionem cœperit contriſtari.*

Objicies 2. Hilarius lib. 10. de Trinit. a Chriſto removet metum mortis quatuor argumentis. 1. Quod ipſe Chriſtus ab Apoſtolis omnem mortis timorem abegerit: *Interrogo* (inquit) *an ratione ſubſiſtat, ut mori timuerit, qui omnem ab Apoſtolis terrorem mortis propellens, ad gloriam eos ſit martyrii cohortatus.* 2. Quod Chriſtus infirmior non fuerit iis martyribus quibus mors in votis fuit: *Quod ſi illi, fidei calore, & beati martyrii gloria timere neſciunt, quæ timentur: Chriſtus . . . . per crucem manſurus Deus & mundum judicaturus, & rex æternorum ſæculorum futurus, triſtis metu crucis eſſet?* 3. Quod mori, aut non mori, in illius eſſet poteſtate: *Non eſt terror mortis in poteſtate moriendi.* Quod ipſe ceteris, militibus nimirum a quibus comprehenſus eſt, timorem incuſſerit: *Anne metuit, qui armatis ad corripiendum ſe obvius prodiit? Et in corpore ejus infirmitas fuit, ad cujus occurſum conſternata perſequentium agmina conciderunt?* ergo &c.

Reſp. 1. Hilarium loqui de timore, qui in Chriſto, prout eſt Verbum, extiterit. Nimirum

mirum (ut jam ſuperius obſervatum eſt) agebat adverſus Arianos, qui contendentes, Verbum in Chriſto ſuppleviſſe vices animæ, ex metu reliquiſve paſſionibus concludebant, illud non eſſe Deum. Reſp. 2. dici poſſe, S. Doctorem loqui de timore ei ſimili qui in nobis propter malum impendens reperitur, hoc eſt, de timore qui neceſſarius ſit, non vero liber: illum abegit a Chriſto, non autem iſtum: *Hilarius* (inquit S. Thom. 3. p. q. 15. art. 7. ad 2.) *eo modo a Chriſto excludit timorem, quo excludit triſtitiam, ſcilicet quoad neceſſitatem timendi.*

Objicies 3. In eo non fuit triſtitia, qui a primo ſuæ conceptionis inſtanti vera beatitudine fruitus eſt; nempe triſtitia cum ſit quoddam malum, ſtare non poteſt cum beatitudine, quæ definitur ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus: atqui Chriſtus a primo ſuæ conceptionis inſtanti vera beatitudine fruitus eſt: ergo &c.

Reſp. diſt. maj. In eo non fuit triſtitia, qui vera beatitudine, tum quoad eſſentiam, tum quoad effectum, fruitus eſt, conc. maj. qui fruitus eſt quidem vera beatitudine ſecundum eſſentiam, non autem ſecundum effectum, neg. maj. Chriſtus fruitus eſt quidem vera beatitudine ſumpta ſecundum eſſentiam quæ in clara Dei viſione & amore perfecto conſiſtit; at vero non fruitus eſt ſemper vera beatitudine ſumpta ſecundum omnes illius effectus: ſcilicet aliqui, ex diſpenſatione quadam in eo impediti ſunt: nec id mirum eſt, cum Deus pro libito cujuslibet cauſsæ efficientis vires cohibere valeat.

ARTICULUS II.

Utrum in Chriſto fuerit ignorantia.

CONCL. IN Chriſto nulla fuit ignorantia. Probatur. In eo non fuit ignorantia, in quo fuit plenitudo ſcientiæ: ſicut enim plenitudo ſanctitatis excludit omne peccatum, ita plenitudo ſcientiæ omnem ignorantiam excludit: ſed in Chriſto (Apoſtolo teſte) fuit plenitudo ſcientiæ: ergo &c.

Objicies 1. Chriſtus non novit peccatum; ſcilicet hæc ſcribit Apoſtolus 2. ad Corinth. 5. *Eum qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit*: ergo &c.

Reſp. diſt. ant. Chriſtus non novit peccatum per experientiam, conc. ant. neque enim unquam peccavit; per ſimplicem cognitionem, neg. ant. ſcilicet id cognovit, ad quod tollendum mortem paſſus eſt in cruce.

Objicies 2. Chriſtus, ſaltem dum eſſet infans, ignorantia laboravit: de eo enim ſic loquitur Iſaias cap. 8. *Antequam ſciat puer vocare patrem ſuum & matrem ſuam, auferetur fortitudo Damaſci*: ergo &c.

Reſp. diſt. ant. Chriſtus, ſaltem dum eſſet infans, laboravit ignorantia quæ dicit privationem ſcientiæ experimentalis & adquiſitæ, conc. ant. privationem ſcientiæ ſimpliciter, neg. ant. Prophetæ ſenſus eſt 1. quod auferetur fortitudo Damaſci, antequam puer adquiſierit cognitionem humanam eorum qui ſibi patris ac matris ſunt loco. 2. Antequam ſciat, hoc eſt, poſſit ore humano vocare patrem & matrem, ſeu vulgari & humano modo dicere, *Pater mi*; ſic enim habent Hebræa: *Antequam ſciat puer vocare, Pater mi, & mater mea.* 3. Antequam natus ſit, populum ſuum ſola invocatione a fortitudine Damaſci, hoc eſt, dæmonis ſervitute, liberabit.

Objicies 3. In Chriſto fuit admiratio; ait enim Evangelium Matthæi 8. *Audiens Jeſus*, verba Centurionis, *miratus eſt*: atqui admiratio præſupponit ignorantiam; eſt enim illius effectus; nempe ex hoc cauſsatur (inquiunt Philoſophi) quod aliquis videt effectum, & ignorat cauſam: ergo &c.

Reſp. diſt. ant. In Chriſto fuit admiratio metaphorice ſumpta, conc. ant. proprie ſumpta, neg. ant. Admiratio priori modo ſumpta, non eſt admiratio, ſed illius effectus, certa nimirum vultus compoſitio; ſumpta vero poſteriore modo, eſt animi motus qui naſcitur ex aliquo novo & inſolito; Illa fuit in Chriſto; audiens enim Centurionis fidem, eadem ratione faciem ſuam compoſuit, qua ſolent homines qui mirantur; ſic vero ſe geſſit exterius, ut auditores moveret ad ponderandum, quanta eſſet Centurionis fides.

Quæres, ad quæ objecta ſe extenderit Chriſti ſcientia quæ ignorantiæ opponitur.

Reſp. quæſtionem illam pertinere ad ea quæ inferius de Chriſti dotibus dicentur.

ARTICULUS III.

Utrum peccatum fuerit in Chriſto.

Not. HIC tria expendemus: 1. an revera peccatum aliquod in Chriſto fuerit: 2. an potuerit peccare: 3. unde ſumeretur illius impeccabilitas.

CONCL. 1. Nullum in Chriſto fuit peccatum.

Probatur 1. ex Scriptura. Chriſtus ad Hebr. 4. dicitur: *Tentatus per omnia pro ſimilitudine abſque peccato.* Ejuſdem Epiſtolæ cap. 7. hæc habentur: *Talis enim decebat, ut nobis eſſet pontifex ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus a peccatoribus.* Ipſe Salvator in Evangelio hæc habet de ipſo: *Quis ex vobis arguet me de peccato?*

Probatur 2. ex Traditione. Concilium Epheſinum can. 10. hæc ait: *Non eguit oblatione, qui peccatum omnino neſcivit.* Concilium ſextum OEcumenicum, actione 8. multis probat, in Chriſto non fuiſſe peccatum, quamvis in eo fuerit humana voluntas;

Digitized by Google

contra quod tamen Monothelitæ docebant, contendentes voluntatem humanam, ſi fuiſſet in Chriſto, futuram fuiſſe voluntatem Deo contrariam, ac proinde peccato vitiatam. Huc referri debent loca Patrum quibus hujuſce articuli concluſione 2. Chriſto impeccabilitas aſſeritur.

Probatur 3. rationibus. Si Chriſtus peccaſſet, ipſe indiguiſſet redemptore. 2. Id egiſſet quod legibus vetaſſet ſuis. 3. Nullum fuiſſet inter eum & reliquos Sacerdotes diſcrimen; cum eis enim primo pro ſe ipſo, & poſtea pro populo orare debuiſſet: quod quidem dictu impium eſt.

Objicies. David Pſal. 21. hæc habet in Chriſti perſona; *Deus, Deus meus, reſpice in me, quare me dereliquiſti? longe a ſalute mea verba delictorum meorum*. Secundæ ad Corinthios 5. Paulus ſcribit, Chriſtum pro nobis factum fuiſſe peccatum: *Eum qui non novit peccatum, pro nobis peccatum fecit*.

Reſp. ad primum, Chriſtum aliena delicta vocaſſe propria delicta, quod propter ea Deo Patri fidejuſſorem ſeſe exhibuit. Reſp. ad ſecundum, peccatum a Paulo ſumi pro victima, ſeu hoſtia, idque juxta Scripturæ morem, quæ ſacrificia, peccati nomine nonnunquam appellat; *Peccata populi mei comedent*, Oſee 4.

CONCLUSIO 3. Chriſtus, etiam prout homo, fuit impeccabilis.

Probatur 1. auctoritate Patrum. *In cujus* (inquit Auguſt. lib. 2. de peccat. meritis & remiſſ. cap. 13.) *non tantum in divinitate, ſed nec in anima, nec in carne, ullum potuit eſſe peccatum*. Id autem S. Doctor. cap. 14. probat verbis Pauli ad Hebr. 1. *Talis enim decebat, ut nobis eſſet Pontifex, ſanctus, innocens*; atque his verbis non ſolum probari, quod Chriſtus non peccaverit, ſed & quod peccare non potuerit. Libro de prædeſt. SS. cap. 15. ſic idem Auguſtinus de Chriſto loquitur: *An ideo in illo libera voluntas non erat, ac non tanto magis erat, quanto magis peccato ſervire non poterat?* Vide alios Patres, quos ad tertiæ concluſionis probationem adducemus.

Probatur 2. ratione. Si Chriſtus, etiam prout eſt homo, peccare potuiſſet, idem de Verbo dici potuiſſet; ſiquidem ea omnia quæ dicuntur de natura tamquam principio *Quo*, prædicantur quoque de ſuppoſito tamquam de principio *Quod*: ideo enim veræ ſunt hæ propoſitiones, Deus paſſus eſt, Deus mortuus eſt, quod paſſio, quod mors, naturæ, cui Verbum eſt ſubſtantialiter unitum, tribuantur tamquam principio *Quo*; atqui ſuppoſitum humanæ naturæ in Chriſto non aliud eſt, quam Verbum: ergo &c.

Objicies 1. Ille potuit peccare, in quo fuit potentia qua peccatur: atqui in Chriſto fuit potentia qua peccatur, ſcilicet liberum arbitrium: ergo &c.

Reſp. diſt. maj. In quo potentia, qua peccatur, fuit non impedita, conc. maj. impedita, neg. maj. Equidem in Chriſto fuit potentia, ſeu facultas naturalis, qua peccatur, ſed illa potentia, ſeu facultas, impedita erat in Chriſto, tum (ut dicetur infra) per Verbum cui erat hypoſtatice conjuncta, tum per viſionem beatificam, qua anima Chriſti a primo ſuæ conceptionis inſtanti fruita eſt.

Objicies 2. Perſona Verbi nihil prorſus immutavit in operationibus humanæ naturæ: ergo ſi ſecluſa unione humanitas peccare potuerit, ita & poſita unione.

Reſp. diſt. ant. Nihil Phyſicum immutavit conc. ant. nihil morale, neg. ant. Nimirum perſona Verbi, quæ in omnibus humanam naturam dirigit, ac gubernat, effecit, ut ſemper ejus voluntas non operaretur, niſi ſervato ordine finis.

Objicies 3. Mors non minus Deo repugnat, quam peccatum; quippe Deus non minus eſt vivens per eſſentiam, quam ſit ſanctus per eſſentiam: atqui mors Deo non repugnat, prout in humana natura ſubſiſtit: ergo neque peccatum repugnat humanæ naturæ quæ ſubſiſtit in Verbo.

Reſp. neg. maj. Ratio diſparitatis eſt, quia mors eſt malum pœnæ, cujus Deus ipſe poteſt auctor eſſe; unde mirum non eſt, quod illi, prout in natura creata ſubſiſtit, per idiomatum communicationem, mors tribuatur. E contra Deus nec directe, nec indirecte poteſt eſſe auctor peccati, cum peccatum ſit eſſentialiter aliquid inordinatum: ac proinde peccatum magis repugnat ſanctitati per eſſentiam, quam mors repugnet vitæ per eſſentiam in aliena natura ſubſiſtenti.

Objicies 4. Ille potuit peccare, qui potuit non obedire præcepto, quo Pater mortem imperavit: peccatum enim in tranſgreſſione, ac in inobſervatione præcepti, ſeu legis, poſitum eſt: atqui Chriſtus potuit non obedire præcepto quo Pater mortem imperavit; ſiquidem ille potuit non obedire ejuſmodi præcepto, qui potuit non mori: ſed Chriſtus potuit non mori; libere nimirum & non neceſſario mortuus eſt, juxta illud Scripturæ: *Oblatus eſt, quia ipſe voluit*: ergo &c.

Reſp. ad primum, conc. maj. neg. min. ad ſecundum, diſt. maj. Ille potuit non obedire ejuſmodi præcepto, qui potuit non mori privative, conc. min. non mori negative, neg. min. Non mors negative ſumpta, eſt non mors conſiderata abſque reſpectu, ac ordine ad aliquod præceptum: Non mors e contra privative ſumpta, eſt non mors, prout comparatur cum præcepto. Non mortem illo modo; non autem iſto, conſideratam, Chriſtus velle potuit. Idque (ut dicetur inferius)

ſerius) ad libertatem ſufficit; ſcilicet ad libertatem non requiritur indifferentia ſpecificationis moralis, ſed phyſicæ tantum, hoc eſt, non requiritur, ut voluntas poſſit eligere objectum honeſtum ut honeſtum eſt, aut non eligere: ſed ſatis eſt, ut objectum phyſice ſumptum eligere poſſit aut non eligere.

CONCLUSIO 3. Impeccabilitas in Chriſto oritur ex hypoſtatica naturæ humanæ conjunctione cum Verbo,

Probatur 1. auctoritate Patrum. Dionyſius Alexandrinus in Epiſtola Synodica ad Paulum Samoſatenum, ſic loquitur: *Niſi Chriſtus idem eſſet Deus Verbum, non poterat a peccato immunis eſſe*. Cenſet igitur S. Præſul cauſſam impeccabilitatis in Chriſto eſſe, quod ſit Deus Verbum: atqui non eſt Deus Verbum, niſi ratione unionis hypoſtaticæ, quam natura humana habet cum Verbo.

Athanaſius expreſſe docet, in humanam naturam invehi non potuiſſe impeccabilitatem, niſi per ſuam cum Deo conjunctionem: *Impoſſibile erat* (inquit in libro de Incarnatione Verbi, veteris editionis pag. 461.) *alio modo integritatem & impeccantiam in humanam recipi naturam, niſi Deus in carne crederetur eſſe*.

Cyrillus Alexandrinus libro ſexto Commentariorum in Joannem pag. 564. agens de his Chriſti verbis: *Qui ex vobis arguet me de peccato?* ſeu quærens cauſſam, cur Chriſtus peccare non potuerint, hanc profert rationem: *Quod prorſus fieri nequeat, ut peccatum incidat, qui ex Deo prodiit Deus verus*: igitur humanæ Chriſti naturæ impeccabilitatem Cyrillus adſcribit illius divinitati, ac proinde unioni hypoſtaticæ, per quam Chriſtus eſt Deus. Hæc etiam habet Hilarius lib. x. de Trinit. *Nec eſt* (Jeſus) *in vitioſa hominis infirmitate, quia Chriſtus eſt*: atqui Jeſus eſt Chriſtus per hypoſtaticam unionem: ergo per eam quoquè eſt impeccabilis.

S. Auguſtinus in eamdem, in quam ceteri Patres, radicem refundit humanæ in Chriſto naturæ impeccabilitatem: *Neque enim* (ait in libro de Corrept. & Gratiâ cap. xi.) *metuendum erat, ne iſta ineffabili modo in unitatem perſonæ a Verbo Deo natura humana ſuſcepta, per liberum voluntatis peccaret arbitrium, cum iſta ſuſceptio talis eſſet, ut natura hominis a Deo ita ſuſcepta, nullum in ſe motum malæ voluntatis admitteret*. Tandem Patres aſſeruerunt, naturam humanam ideo eſſe impeccabilem, quod facta ſit natura propria Dei, ita ut quidquid in eam caderet, caderet & in Verbum; quod quodammodo deificata ſit; quod vivifica Verbi virtute donata fuerit: atqui ideo facta eſt natura propria Dei, ideo fuit deificata, ideo donata vivifica Verbi virtute, quod hypoſtatice cum Verbo conjuncta ſit: ergo Patres humanæ in Chriſto naturæ impeccabilitatem refuderunt in illius hypoſtaticam cum Verbo conjunctionem.

Probatur iterum concluſio ratione. Verbum divinum ratione unionis hoc ſibi debet, ut in omnibus omnino actibus humanitatem regat, ac gubernet. Nam quoties duo ſunt perfecte conjuncta; ſuperioris eſt inferiorem regere: ſiquidem defectus cauſſæ quæ ſubordinata eſt alteri, refunduntur in ſuperiorem cui ſubjicitur; ut in corpore reſpectu animæ videre eſt. Rationem illam tradit ſexta Synodus generalis, Actione octava ubi hæc habentur: *Quemadmodum corpus noſtrum regitur, & ornatur; atque ordinatur ab intellectuali & rationali anima noſtra: ita in homine Chriſto tota humana ejus conſperſio ab ejuſdem Verbi divinitate ſemper & in omnibus mota, Deo mobilis fuit*: atqui ſi humana Chriſti natura ſemper in omnibus a Verbo, ratione unionis, regi ac moveri debuit, neceſſe fuit, ut eadem humana Chriſti natura ratione ejuſdem unionis fuerit prorſus impeccabilis.

Objicies. Verbum humanam naturam non reddit impeccabilem, qua Verbum eſt, ſeu quatenus eſt perſona, quæ a Patre & Filio diſtincta ſit: nempe perſonæ, ut eſt perſona, effectus, non eſt abſolutus, (ut eſt tamen humanæ naturæ ſanctificatio) ſed relativus tantum. Non reddit quoque naturam impeccabilem ratione naturæ divinæ; alioquin enim humanitatis impeccabilitas, tam a Patre & Spiritu ſancto, quam a Verbo oriretur, cum opera ad extra toti Trinitati communia ſint; ac proinde humanitas Chriſti non fuiſſet impeccabilis ratione unionis hypoſtaticæ.

Reſp. diſt. maj. Verbum, qua Verbum eſt, non reddit naturam humanam impeccabilem per modum cauſſæ efficientis, conc. maj. Quæ enim ſunt ab una perſona per modum cauſſæ efficientis, ceteris quoque perſonis communia ſunt. Per modum cauſſæ formalis, & exigentis, ut Deus per ſuam omnipotentiam efficiat, ne humanitas peccare poſſit, neg. maj. Cum tres SS. Trinitatis perſonæ contulerint auxilia ac dona, quibus humana natura in Chriſto fuit impeccabilis, tres perſonæ fuerunt cauſſa efficiens impeccabilitatis ejuſmodi; at vero perſona Verbi, ut Verbum eſt, ratione unionis fuit cauſſa quæ exegit, ut aliæ perſonæ impeccabilitatem conferrent: hincque patet, radicem impeccabilitatis in Chriſti humanitate, fuiſſe hypoſtaticam illius cum Verbo conjunctionem.

QUÆ-

QUÆSTIO III.

De Unione qua Verbum inter & humanam naturam reperitur.

Not. IN unione quæ naturam humanam cum perſona Verbi conjungit, perpendi poſſunt, eſſentia, proprietates, conſequentia; unde quærendum eſt hic 1. quid ſit unio quæ naturam humanam cum perſona Verbi conjungit; 2. quænam ſint illius proprietates, hoc eſt, an fuerit ſubſtantialis, univerſalis, indiſſolubilis; 3. quænam ex illa unione conſequantur, id eſt, an ex ea ſecuta ſit naturarum confuſio; an ex ea idiomatum communicatio neceſſario colligatur.

CAPUT I.

In quo poſita ſit Unionis eſſentia.

Not. DE eſſentia unionis, per quam humana natura cum Verbo copulatur, ſcholaſtici multa vocant in controverſiam. Nos quæ ad eam ſpectant, ad quatuor tantum reducemus: quæremus nimirum 1. utrum unio ſit aliquid diſtinctum a productione humanitatis Chriſti: 2. an ſit modus realiter diſtinctus ab extremis: 3. qua ratione hæc quatuor, unio, unitio, aſſumptio, Incarnatio differant: 4. tandem quæ ſit poſitiva ac germana ejuſdem unionis idea.

CONCLUSIO 1. Unio Verbi cum humana natura realiter diſtinguitur a productione humanitatis Chriſti.

Probatur. Illud diſtinguitur realiter a productione humanitatis Chriſti, quod ſupponit humanitatem jam productam in priori naturæ; propter eam rationem lux diſtinguitur a ſole; atqui unio Verbi cum humanitate ſupponit humanitatem jam productam in priori naturæ: ſcilicet vinculum ſupponit exiſtere (ſaltem in priori naturæ) duo extrema quæ conjungit, ut patet in corpore & anima, quæ quidem in inſtanti naturæ ſupponuntur exiſtere, antequam uniri poſſint.

Objicies. Leo Magnus epiſt. 11. aſſerit, humanitatem Chriſti fuiſſe creatam ipſa ſui aſſumptione: *Natura noſtra non ſic aſſumpta eſt* (inquit), *ut prius creata, poſtea aſſumeretur, ſed ut ipſa aſſumptione crearetur:* ergo unio Verbi cum humana natura non diſtinguitur ab ipſa humanitatis aſſumptione.

Reſp. diſt. ant. Natura noſtra non ſic aſſumpta eſt, ut prius prioritate temporis creata aſſumeretur, conc. ant. prius prioritate naturæ, neg. ant. Illud, non autem iſtud, voluit Leo Magnus, idque contra Neſtorium qui contendebat, humanitatem Chriſti aliquo tempore realiter extitiſſe ſine unione cum Verbo, indeque concludebat Virginem eſſe quidem Chriſtiparam, non autem Deiparam.

Objicies 2. Humanitas Chriſti per unionem cum Verbo accepit exiſtentiam: ergo unio non diſtinguitur a creatione humanitatis. Probatur ant. ex Sophronio qui ſic loquitur in ſexta generali Synodo: *Humanitas in Verbo, non in ſemetipſa, habuit exiſtentiam unam:* ergo &c.

Reſp. ad 1. neg. ant. nempe ſuperius a nobis oſtenſum eſt, naturam humanam a Verbo aſſumptam fuiſſe cum propria exiſtentia. Ad 2. reſpondeo, Sophronium nomine exiſtentiæ intellexiſſe ſubſiſtentiam, ut patet ex his quæ ſubjungit: *Chriſtus eſt unum & duo: unum ſecundum ſubſiſtentiam, duo ſecundum naturam.*

Objicies 3. Ea non diſtinguuntur, quæ habent unum ac eumdem terminum: atqui unio & actio productiva in Chriſto habent eumdem terminum; nimirum unio hypoſtatica habet pro termino ſubſiſtentiam humanitatis in Verbo: ſed actio productiva humanitatis habet quoque pro termino eamdem humanitatis ſubſiſtentiam; ſiquidem creatio non terminatur, niſi ad rem ſubſiſtentem: non minus enim reſpectu termini, quam reſpectu cauſſæ efficientis, locum habet hoc philoſophorum axioma: *Actiones ſunt ſuppoſitorum.*

Reſp. ad 1. & 2. neg. min. Scilicet actio creativa abſtrahit a ſuppoſito; ſiquidem ſubſtantia ſive per ſe ipſam, ſive per alium ſubſiſtat, eſt adæquatus terminus creationis. Unde verum non eſt, quod termino creationis applicari poſſit laudatum ex philoſophis axioma. Nec urgent qui reponunt, inde conſequi rem aliquam poſſe creari ſine ſubſiſtentia. Non urgent (inquam) nam res illa quæ creatur, vel eo inſtanti temporis quo producitur, communicatur alteri, vel non communicatur. Si primum, non habet propriam ſubſiſtentiam, cum (ut dicetur infra) propria rei ſubſiſtentia poſita ſit in negatione communicabilitatis. Si ſecundum, ſui juris eſt, ac proinde in ſe ſubſiſtit. Hinc vero patet, creationem eſſe, ad ſubſiſtentiam propriam aut alienam, prorſus indifferentem.

CONCLUSIO 2. Unio in Chriſto non eſt modus ab extremis realiter diſtinctus.

Probatur. Ille modus a Verbo, ut ſupponitur diſtinctus, eſſet aliquid creatum: ergo non poſſet humanitatem immediate cum Verbo conjungere; non enim magis eſſet proportionatus cum Verbo, quam ipſa humanitas; ac proinde, cum ex adverſariis, humanitas ideo immediate non uniatur Verbo, quod ei ſit improportionata, ita nec ille modus cum eo uniri poſſet. 2. Concipi non poteſt, quomodo unio illa, (ut dictum fuit) eſſet creatura; reciperetur in Verbo, ut tamen

reci-

Digitized by Google

recipi debet, ut ipſum cum humanitate conjungat. 3. Fruſtra ſupponitur ille nexus medius, cum Verbi ſubſiſtentia ſatis ſit, ut per ſe ac immediate compleat humanitatem, eamque juri ſuo vindicet; ſeu ut efficiat, ne humanitas ſit juris proprii, ſed alieni.

Objicies 1. Humanitas intrinſece mutatur per ſui cum Verbo unionem: ergo aliquid intrinſece recipit per quod mutetur; non enim in ſubjecto fit nova intrinſeca mutatio, niſi ſubjectum quod mutatur, novam ac intrinſecam formam ſibi accidentalem accipiat: Sed id quod humanitas Chriſti recipit per ſui cum Verbo unione, non aliud eſt, quam modus diſtinctus a Verbo: ergo &c.

Reſp. neg. ſubſumptum. Nimirum humanitas intrinſece & phyſice mutatur per ſubſiſtentiam Verbi, quam intrinſece ac phyſice recipit, ut hujuſce Inſtitutionum noſtrarum partis diſſertatione 1. dictum eſt.

Objicies 2. Humanitatem eſſe unitam Verbo, eſt aliquid reale de novo poſitum in rerum natura; juxta illud Cyrilli: *Anathema iis qui non dixerint, unionem illam eſſe phyſicam*, id eſt, realem & veram. Sed illud reale de novo poſitum in rerum natura, non eſt ſola humanitas, nec ſola Verbi ſubſiſtentia; nam utraque poteſt exiſtere ſine unione: ergo eſt modus ab utraque natura phyſice diſtinctus.

Reſp. conc. maj. diſt. min. Non eſt ſola humanitas, nec ſola Verbi ſubſiſtentia ſeorſim ſumptæ, conc. min. conjunctim ſumptæ, min. Unio eſt ipſamet humanitas, cui Verbi ſubſiſtentia communicatur, unde ſubſiſtentia Verbi, reduplicative prout communicata, eſt ipſa unio de qua hic agitur.

CONCLUSIO 3. Unio ſecundum diverſos reſpectus differt ab unitione, aſſumptione, terminatione.

Probatur. Unio eſt vinculum extrema conjungens: unitio vero eſt actio, ex qua unio tamquam terminus reſultat. 2. Incarnatio effective ſumpta eſt omnino idem cum unitione; accepta vero formaliter, idem eſt cum unione, ſeu vinculo extrema conjungente. 3. Aſſumptio, quæ eſt quaſi ad ſe, ſeu ad proprium eſſe ſumptio, differt ab Incarnatione, quod iſta dicat relationem Verbi ad carnem, illa vero relationem carnis ad Verbum. 4. Terminatio ſolum deſignat effectum formalem, aut quaſi formalem ſubſiſtentiæ Verbi reſpectu humanitatis.

Ex iis, quæ mox dicta ſunt, colligitur 1. unitionem, & incarnationem entitative ſumptam, eſſe effectum tribus perſonis SS. Trinitatis communem. Ratio eſt, quia procedunt a natura divina, ut natura eſt, non autem prout eſt in perſonas diſtincta; unitio enim, & Incarnatio effective ſumptæ, ſunt opus ad extra. Colligitur 2. aſſumptionem & terminationem eſſe proprias Verbo, ut Verbum eſt: Nam aliæ a Verbo perſonæ humanam naturam nec aſſumpſerunt, nec terminarunt.

CONCLUSIO 4. Unio hypoſtatica Verbi cum humanitate nihil aliud eſt, quam communicatio eſſe divini facta humanitati.

Probatur. Primo, ſuppoſita illa communicatione, intelligitur 1. quomodo natura humana in Chriſto non ſit perſona humana, ſed divina. Nam ratio propriæ perſonæ poſita eſt in eo, quod natura aliqua ſit juris proprii, non autem alieni; quod ſe ipſum regere ac gubernare poſſit: atqui communicatione eſſe divini facta humanitati ſuppoſita, recte intelligitur, quomodo natura humana non ſit juris proprii, ſed alieni, quomodo non a ſe ipſa regi ac gubernari poſſit. Scilicet quoties natura inferior accedit ad ſuperiorem, tunc inferior deſinit eſſe juris proprii, natura inferior regitur ac gubernatur a ſuperiore natura. Id videre eſt in corpore humano reſpectu animæ rationalis; nam ideo corpus hominis non habet perſonam a perſona animæ diſtinctam, quod per modum naturæ inferioris accedat ad animam, quæ natura eſt ſuperior; quod non a ſeipſo, ſed ab anima regatur ac gubernetur, illique tribuantur ea omnia quæ fiunt a corpore. *Anima* (ait Cyrillus in ſcholis pag. 782.) *omnia quæ ſunt corporis, ſua facit, licet per naturam propriam expers ſit paſſionum corporis . . . Et ſua quidem facit Deus Verbum ea quæ ſunt ſuæ carnis propria, quia ipſius eſt corpus & non alterius.* Ea de cauſſa Patres aſſeruerunt humanitatem & Verbum unam eſſe perſonam, ſicut una ſunt perſona anima & corpus humanum: *Filius hominis* (inquit Auguſtinus tractatu 19. in Joannem) *habet animam, habet corpus. Filius Dei quod eſt Verbum Dei, habet hominem, tamquam anima corpus. Sicut anima habens corpus non facit duas perſonas, ſed unum hominem; ſic Verbum habens hominem, non facit duas perſonas, ſed unum Chriſtum. Quid eſt homo? Anima rationalis habens corpus. Quid eſt Chriſtus? Verbum Dei habens hominem.*

Hinc colligitur 1. unionem quæ reperitur inter Verbum & naturam humanam, non eſſe unionem tantum moralem, per gratiam & alia dona, ut docebat Neſtorius; ſed realem, phyſicam, ac ſubſtantialem: Oritur nimirum illa unio ex intima ipſiuſmet divinæ ſubſtantiæ communicatione facta humanitati, quemadmodum unio corporis humani cum anima rationali ideo non eſt mortalis, ſed phyſica & ſubſtantialis, quod ex intima ipſius animæ communicatione corpori facta naſcatur: *Pie recteque aſſeveramus* (inquit Cyrillus lib. de recta fide, pag. 144.) *dum magnus ille Paulus omnem divinitatis plenitudinem in ipſa inhabitaſſe ſcribit, non quidem per alicujus doni participationem, aut habitudinem, aut gratiæ communicationem: ſed corporaliter, hoc eſt,*

Digitized by Google

eſt, eſſentialiter, ſicut in homine dicitur inhabitare ſpiritus ejus, non alias exiſtens præter ipſum.

Colligitur 2. omnes humanitatis actiones, per idiomatum communicationem, tribui debere Verbo, ſicut corporis actiones, animæ rationali, cui conjunctum eſt, tribuuntur: *Quamvis igitur* (ait Cyrillus epiſtola ſecunda ad Succeſſum) *in Emmanuel, hominis naturam ac divinitatis dicant; ipſa tamen humanitas, propria facta eſt Verbi, unuſque cum ipſa filius intelligitur. Cum vero Scriptura divina dicat ipſum carne paſſum, ſatius eſt nos quoque ſic dicere, quam in natura humanitatis.* Sed his lux addetur maxima ex iis quæ ſubſequentibus capitibus dicentur.

CAPUT II.

Utrum unio Verbi cum humanitate ſit ſubſtantialis.

Not. NEſtorius primum monachus, poſtea Sacerdotio functus apud Antiochenos, & tandem anno 428. ad Epiſcopatum Conſtantinopolitanum evectus, aſſeruit unionem Verbi cum humana natura eſſe ſolum accidentalem, per dona nimirum ab ipſo Dei Verbo realiter diſtincta.

Ex eo autem principio collegit 1. Verbum non alia ſecundum ſpeciem, licet diverſa ſecundum gradum, ratione humanitatem inhabitaſſe, quam ea qua homines juſtos cum ceteris SS. Trinitatis perſonis, inhabitat. Collegit 2. aut ſaltem ex ejus principiis conſequens fuit, licet id nuſquam aperte profeſſus ſit, duplicem eſſe in Chriſto perſonam, inhabitatam quidem, ſeu humanam, & inhabitantem, hoc eſt, divinam. Collegit 3. Mariam Virginem non eſſe *Theotocon*, ſed tantum *Chriſtotocon*, id eſt, non Deiparam, ſed Chriſtiparam, quod nempe Deum, ipſum non genuiſſet, ſed merum hominem, qui ſua eximia virtute poſtea meruiſſet ita ſingularem & auctoritatis & gratiæ cum Deo conjunctionem, ut Deus appellatus ſit, ac adorationis cultu dignatus. Collegit tandem 4. admitti non debere realem idiomatum communicationem, ſeu contendit, veras non eſſe propoſitiones, in quibus perſonæ Verbi tribuuntur, quæ uni humanæ naturæ conveniunt, aut in quibus ea quæ perſonæ Verbi propria ſunt, humanæ naturæ adſcribuntur: proindeque haſce enuntiationes: *Deus mortuus eſt, Homo eſt immortalis*, impias eſſe cenſuit.

Not. 2. Neſtorio præiverant Paulus Samoſatenus, Photinus, & alii, qui Chriſti divinitatem negaverant; cum hoc tamen diſcrimine, quod Neſtorius, ſaltem voce tenus, Chriſtum diceret Deum, unum Filium, unam perſonam: ſed ut dicetur infra, œconomice tantum ſic loquebatur; ne ſcilicet audiret tanquam Paulianiſta & Photinianus: revera enim ex illius principiis ſequebatur, Chriſtum non alio modo eſſe Deum quam homines, quos ſive propter dignitatem, ſive propter eminentem aliquam dotem Scriptura nonnumquam Deos appellat; non alia unitate eſſe unum Filium, unam perſonam, quam unitate morali, quæ in conſenſione & concordia poſita eſt.

Not. 3. Etſi inter Paulianiſtarum, Photinianorum & Neſtorii dogmata, maxima fuerit ſimilitudo, ab iis tamen Neſtorius ſuam hæreſim non hauſit, ſed a Diodoro Tarſi in Cilicia Epiſcopo, quem Theodorus Mopſueſtiæ antiſtes (Theodoreto teſte, lib. 5. hiſt. cap. 39.) una cum S. Joanne Chryſoſtomo magiſtrum audiit. Illi (Diodorum dico) Cyrillus Alexandrinus in epiſtola priore ad Succeſſum, hunc errorem tribuit, quod ſenſerit, alterum eſſe Filium qui natus eſt ex Virgine, alterum qui e ſinu Patris ab æterno prodiit. Iſtius vero, hoc eſt, Theodori Mopſueſteni, ſcripta damnavit quinta generalis Synodus, tanquam hæreſi, quæ deinceps a Neſtorio promulgata eſt, conſentanea.

Not. 4. Neſtorii hæreſis cum Pelagiana multum affinis fuit, unde Pelagiani, licet toto in Occidente damnati, a Neſtorio benigne excepti ſunt in Oriente: ab illius partibus conſtanter ſteterunt in conciliabulo, quod Joannes Antiochenus Epiſcopus celebravit adverſus Cyrillum, & Concilium Epheſinum, in quo Neſtorius proſcriptus fuerat: Utriuſque affinitatem hiſce verſibus deſcribit S. Proſper: *Neſtoriana lues ſucceſſit Pelagianæ, Quæ tamen eſt utero progenerata meo. Infelix miſera genitrix, & filia nata, Providi ex ipſo germine quod peperi. Nam fundare arces meritis prior cauſſa ſuperbit, In capite ad corpus ducere opus volui. Nam Chriſtum pietate operum & mercede volentes, Eſſe Deum, in capitis ſic ope non ſtetimus. Speranteſque animi de libertate coronam, Perdidimus, quam dat gratia, juſtitiam.* Inter Pelagianos vero qui expreſſe Neſtorianam hæreſim profeſſi ſunt, emicuit Leporius monachus. Is antequam Neſtorius ſuum impium dogma promulgaret; illud jam Leporius evulgaverat; ſed poſtea agnitum errorem ejuravit, ut videre eſt in emendationis libello quem Aurelio Carthaginienſi, & Auguſtino Hipponenſi Epiſcopis porrexit.

Not. 5. Ut quæ ad Neſtorianam cauſſam ſpectant, ex integro pertractentur, quærendum eſſet 1. Utrum Neſtorius revera negarit perſonalem ac ſubſtantialem Verbi cum humana natura conjunctionem: 2. An Anathematiſmi quos Cyrillus in eum intorſit, a quolibet errore ſint immunes: 3. An Concilium Epheſinum I. in quo damnatus eſt Neſtorius, vere fuerit œcumenicum: 4. Utrum Theo-

Digitized by Google

Theodorus Mopſueſtenus, & Diodorus Tarſenſis Neſtorio præluſerint: 5. An Theodoretus qui impugnavit Cyrilli adverſus Neſtorium anathematiſmos, Neſtoriano errori faverit: 6. Utrum Joannes Antiochenus, aliique orientales Epiſcopi, qui Cyrillum & celebratam ab eo Synodum Epheſinam damnarunt, rei fuerint hæreſeos Neſtorianæ: 7. Denique quibus argumentis Catholica veritas adverſus Neſtorium confirmari poſſit.

Not. 6: Ex iis quæ mox propoſita ſunt, capitibus, nonnulla jam Tom. 1. pertractata ſunt, ſcilicet Diſſ. 4. q. 3. c. 2. art. 3. §. 3. probavimus, Concilium Epheſinum I. eſſe Concilium vere œcumenicum. Diſſ. 4. q. 3. cap. 2. art. 5. §. 2. prolata ſunt quæ in quinta generali Synodo de Theodori Mopſueſteni & Theodoreti ſcriptis adverſus Cyrillum definita ſunt. Diſſert. 4. q. 3. cap. 2. art. 3. §. 3. dictum eſt de Joanne Antiocheno, aliiſque orientalibus Epiſcopis, qui illi contra Cyrillum & Epheſinum primum Concilium adhæſerunt. Igitur ſupereſt, ut hic tria tantum expendamus: 1. An Neſtorius negaverit ſubſtantialem Verbi cum humana natura unionem: 2. An Cyrillus Neſtorium impugnans, oppoſito errori, Eutychiano nimirum, faverit: 3. Denique quibus argumentis fides Catholica contra Neſtorium confirmari poſſit.

ARTICULUS I.

An Neſtorius negaverit ſubſtantialem Verbi cum humana natura unionem.

Not. NOnnulli cenſent, Neſtorium revera non negaviſſe ſubſtantialem Verbi cum humana natura conjunctionem, ſed nonnulla tantum quæ ex ea ſequuntur, ſcilicet Virginem eſſe *Theotocon*, ſeu Deiparam, nec non idiomatum communicationem, per quam quæ Verbo proprie conveniunt, humanæ naturæ tribuuntur, & viciſſim quæ propria ſunt humanæ naturæ, Verbo adſcribuntur. E contra omnibus fere, tum antiquis, tum recentioribus, viſum eſt Neſtorium, moralem tantum, non autem realem ac ſubſtantialem, admiſiſſe, Verbum inter & humanam naturam, unionem.

CONCLUSIO. Neſtorius non admiſit realem ac ſubſtantialem Verbi cum humana natura unionem.

Probatur. Neſtorius aperte negavit, Chriſtum eſſe vere ac ſubſtantialiter Deum. Nam 1. ſic loquitur Anathematiſmo primo inter eos quos Cyrillianis oppoſuit: *Si quis eum qui eſt Emmanuel, Deum verum eſſe dixerit, & non potius nobiſcum Deum .... anathema ſit.* 2. Quaternione 27. libri a Neſtorio conſcripti, quem legere eſt actione 1. Concilii Epheſini, docet Chriſtum eadem ratione dici Deum, Filium Dei, Sanctum, quia nonnulli homines, quorum Scriptura meminit, appellati ſunt Dii, Filii Dei, Sancti. *Verbum* (inquit) *ut rerum omnium opificem Deum appellamus, & Moyſen rurſum Deum, ait enim: Conſtitui te Deum Pharaonis, & Iſrael filium Dei. Nam filius* (inquit) *meus primogenitus Iſrael eſt, & ſicut Saul appellatur Chriſtus non enim* (inquit) *injiciam manum meam in eum, quia Chriſtus Domini eſt: Et de Cyro ſimiliter dictum eſt: Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro; Et Babylonios ſanctos: Ego enim (ait) præcipiam eis; ſanctificati enim ſunt, & ego ducam eos: ita quoque Chriſtum dominum, & Deum, & Filium, & ſanctum, & Chriſtum appellamus.* 3. Variis in locis docet, eum qui conceptus eſt in ſinu Virginis, eum qui ex ea natus eſt, nec eſſe dici debere Deum: *Non per ſeipſum Deus eſt* (inquit) *quod in utero figuratum eſt.* Quaternione 21. hæc etiam habet: *Divina proinde Scriptura Deum ex Chriſtipara Virgine genitum eſſe nuſquam affirmat, ſed Jeſum Chriſtum & Filium, & Dominum.* 4. Conſtanter ſemper aſſeruit, ſe Deum bimeſtrem aut trimeſtrem non adorare: *Deum* (inquit Actione prima Epheſini Concilii) *bimeſtrem, aut trimeſtrem non adoro.* Docuit 5. eum qui jacuit in ſepulcro, non eſſe Deum: *Non per ſe* (inquit Quaternione 18.) *& ſecundum ſe Deus eſt, quod in monumento conditum eſt.* Docuit 6. (ut patet ex Quaternione 18.) eos qui ad ſacram ſynaxim accedunt, manducare quidem Chriſti carnem & bibere ejus ſanguinem, non autem deitatem, abſtractum ſubdole pro concreto ponens.

Ex iis autem textibus ſic in forma conficitur argumentum: Ille non admiſit realem ac ſubſtantialem Verbi cum natura humana unionem, qui aperte negavit, Chriſtum eſſe realiter ac ſubſtantialiter Deum: ſiquidem cum duæ naturæ ſubſtantialiter uniuntur, vere ac realiter prædicantur de compoſito in quo reperiuntur: propter eam rationem anima & corpus de homine vere ac realiter prædicantur. At qui Neſtorius aperte negavit, Chriſtum eſſe realiter ac ſubſtantialiter Deum: Non enim alio modo voluit eum eſſe Deum, quam Moyſes; aſſeruit enim qui conceptus eſt in Virginem, qui ex ea natus eſt, qui bimeſtris ac trimeſtris fuit, qui jacuit in ſepulcro, qui manducatur in Euchariſtia, nec eſſe nec dici debere Deum: ergo &c.

Probatur iterum noſtra concluſio. Neſtorius non aliam Verbum inter & humanam naturam unionem admiſit, quam quæ reperitur inter templum & inhabitatorem templi, inter rem geſtatam & perſonam gerentem, inter duos qui ejuſdem dignitatis ac honoris communione fruuntur: ſic enim loquitur in epiſtola ad Cyrillum, quam legere

re eſt cap. 9. part. 1. Concilii Epheſini: *Quaſi vero quæ in Dei Verbum naturaliter conveniunt ea templi conjunctione abolita ſint, aut parvi apud homines fieri debeat, templum illud nullo unquam peccato conſarcinatum, & a divina natura inſeparabile, peccatorum noſtrorum cauſſa & natum & mortuum eſſe.* Hæc etiam ait Quaternione 16. *Propter geſtantem geſtatum veneror, propter latentem adoro apparentem ..... naturas ſeparo, ſed adorationem conjungo*, Libro 3. apud Cyril. pag. 90. aſſerit, ſe in Chriſto diſcernere quidem naturas: *Sunt enim* (ait) *naturæ duplices*; ſed ſi quæ ſit unitas, ex auctoritate repeti debere: *Sed* (inquit) *dignitate ſingulares*: *Si quidem naturarum auctoritas, propter conjunctionem eſt una, naturis in ordine ſuo perpetuo manentibus, dignitate vero conjuncta, ut dixi, in ſingularem auctoritatem.* Atqui is qui non aliam unionem Verbum inter & naturam humanam admiſit, quam quæ reperitur inter templum & inhabitatorem templi, inter rem geſtatam & perſonam gerentem, inter duos qui ſola dignitatis & honoris communione fruuntur, non admiſit realem ac ſubſtantialem unionem: ergo &c.

Probatur 3. Ille non admiſit in Chriſto ſubſtantialem unionem Verbi cum humana natura, qui indirecte ſaltem docuit, duas eſſe in Chriſto perſonas; nempe unio ſubſtantialis non in natura, (ut ſuperius dictum eſt) ſed in ſola perſona fieri poteſt: atqui Neſtorius docuit, duas eſſe in Chriſto perſonas: nam ille docuit duas eſſe in Chriſto perſonas, qui ſcripſit, non eſſe unum Filium poſt aſſumptionem; eum, qui formatus eſt in ſinu Virginis, non eſſe unigenitum Filium Patris: eum, qui Pontifex eſt confeſſionis noſtræ, non eſſe Dei Verbum: atqui Neſtorius id ſcripſit: *Si quis* (inquit anathematiſmo 5.) *unum eſſe poſt aſſumptionem hominis naturaliter Dei Filium audet dicere, cum ſit Emmanuel* (hoc eſt, Nobiſcum Deus) *anathema ſit. Si quis* (ait anathematiſmo 7.) *hominem qui in Virgine creatus eſt, hunc eſſe unigenitum dixerit, qui ex utero Patris ante Luciferum natus eſt ..... anathema ſit. Si quis* (ait anathematiſmo 10.) *illum in principio Verbum, pontificem, & apoſtolum confeſſionis noſtræ factum eſſe, ſeque ipſum obtuliſſe pro nobis dicat ..... anathema ſit.* Ergo Neſtorius, indirecte ſaltem docuit, duas eſſe in Chriſto perſonas; ac proinde non admiſit ſubſtantialem unionem Verbi cum humana natura.

Probatur 4. Ille non admiſit ſubſtantialem unionem Verbi cum humana natura, qui diſerte negavit ea omnia, quæ neceſſario ſequuntur ex illa ſubſtantiali unione; qui enim omnes omnino cauſæ alicujus effectus negat, cenſeri debet negare cauſam ipſam: atqui Neſtorius diſerte negavit ea omnia, quæ neceſſario ſequuntur ex ſubſtantiali unione cum humana natura.

Et quidem 1. negavit Virginem eſſe ac debere dici Deiparam; nimirum, Cyrillo teſte in epiſtola ad Cæleſtinum, illo in cathedra Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ ſedente, ac probante, Dorotheus Epiſcopus magna elataque voce inclamare auſus eſt: *Si quis Mariam Deiparam dixerit, anathema ſit.* Ipſe Neſtorius in Epiſtola ad Cæleſtinum, ſic mentem aperit ſuam: *Sed & Virginem Chriſtotocon, aut* (Catholici) *cum modo quodam Theotocon dicere.* Eum vero, quem arguit, loquendi ac ſentiendi modum, declarat adverſari Nicænis Patribus, additque, nuſquam a Scripturis adhibitum fuiſſe: *Ego taceo Scripturas quæ ubique Virginem matrem Chriſti, non Dei Verbi, & per Angelos & per Apoſtolos prædicarunt.* Idem, etiam cum anathemate, confirmat anathematiſmo primo ex iis quos Cyrillianis oppoſuit: *Si quis Mariam, matrem etiam Dei Verbi, & non potius ejus qui Emmanuel eſt, nuncupaverit ..... anathema ſit.*

2. Idem Neſtorius negavit ea quæ carni propria ſunt, Verbo per communicationem idiomatum tribui debere. *Si quis* (ait anathematiſmo 4.) *eas voces quæ tam in Evangeliis, quam in Epiſtolis apoſtolicis de Chriſto, qui eſt ex utraque, ſcripta ſunt, accipiat tamquam de una natura; ipſiſque Dei Verbo tentet paſſiones tribuere, tam ſecundum carnem, quam ſecundum deitatem, anathema ſit.* Atqui tamen ex ſubſtantiali unione Verbi cum humana natura neceſſario ſequitur, Virginem non eſſe tantum Chriſtiparam, ſed etiam Deiparam: ſequitur, ea quæ carni propria ſunt, tribui debere Verbo: ſiquidem ratione unionis ſubſtantialis, quæ inter corpus & animam reperitur, quæ corpori tantum conveniunt, per idiomatum communicationem animæ tribuuntur.

Quæres, num cenſura aliqua debeatur ſententiæ, qua aſſeritur Neſtorium admiſiſſe realem, ac ſubſtantialem unionem Verbi cum humana natura.

Reſp. ſententiæ, de qua agitur, inuri debere non falſitatis tantum, ſed & temeritatis notam.

Ratio eſt 1. quia repugnat Cyrillo, cui haud dubie perſpecta eſſe debuit Neſtorii ſententia, cum & ejus ſcripta, & reſponſiones ad objecta ſibi argumenta, præ manibus habuerit. Repugnat 2. judicio tum Romanæ Sedis, tum Concilii Epheſini I. ubi Neſtorius tamquam hæreſeos reus, & Conſtantinopolitano pontificatu, & fidelium communione dejectus eſt. Repugnat denique 3. Leoni Magni Epiſt. 97. Vincentio Lirinenſi Commonitorio 1. cap. 17. Caſſiano lib. 1. de Incarn. cap. 1. Evagrio lib. 1. Hiſt. Eccleſ. cap. 2.

Digitized by Google

cap. 2. Liberato in Breviario cauſſæ Neſtorianæ & Eutychianæ, cap. 4. Facundo Hermanienſi, lib. 1. & tandem omnibus fere ſcriptoribus, qui ab ipſo Neſtorio ad elapſum proxime ſæculum ſcripſere.

Solvuntur quæ pro Neſtorio objiciuntur.

Objicies 1. Non alio nomine reus fuit Neſtorius, quam quod credens cum Catholicis Mariam genuiſse hominem Verbo ſubſtantialiter unitum, eam tamen Deiparam non vocaret, nec vocandam cenſeret, ne initium æterno Verbo cum Arianis tribueretur: ergo &c.

Antecedens colligitur 1. ex Socrate, qui lib. 7. Hiſt. Eccl. cap. 32. ſic loquitur: *Ego vero dum ejus* (Neſtorii) *libros luſtro, hominem imperitum reperio . . . nec tamen mihi videtur imitari Paulum Samoſatenum, aut Photinum, & Dominum omnino ſimplicem hominem dicere; ſed ſolam Deiparæ vocem tamquam larvam reformidare.*

Colligitur 2. ex Joanne Antiocheno, cui utpote Neſtorii amiciſſimo, & acerrimo adverſus Cyrillum, & Synodum Epheſinam, defenſori, doctrina haud dubie perſpecta fuit. Is in Epiſtola ad Neſtorium, quæ legitur 1. part. Concilii Epheſini, c. 25. ſic eum hortatur, ut Deiparæ vocem adhibeat: *Neque id nunc apud ſe cogitet, turpe eſſe ſibi pugnantia docere. Si enim mens tua eadem ſapit & ſentit, quæ ſancti Patres, Eccleſiæque doctores ſentiunt, & ſapiunt: (nam hoc, domine mi, & ex multis, & ex communibus amicis de te accepimus) quorſum vereris pium ſenſum convenienti voce publicare . . . Quis laudibus non efferat, ſi nomen cujus ſenſum pietas tua, ut cognovimus, poſſidet, propter publicam quietem, communemque orbis pacem admittat? . . . Ego vero non ad crebroſam aliquam orationis correctionem, neque ad puerilem palinodiam, ut ſic loquar, pietatem tuam invito, ſed quia multi, ut intelligo, non infrequenter ex te audierunt, quod ipſam ſolam vocem, non piam quoque ipſius vocis notionem, averſeris; ſi qui vero celebrioris famæ Eccleſiaſtici auctores tibi fuerint, ut ipſo quoque nomine admiſſo, ſacram Virginem Mariam Deiparam appelles, te iſtud neutiquam recuſaturum eſſe: hanc ob rem te moneo, &c.*

Colligitur 3. ex Theodoreto, qui in Epiſtola ad Alexandrum Hieropolitanum conqueritur, quod Joannes Antiochenus, pacem cum Cyrillo iniens, & abdicationi Neſtorii conſentiens, oblique ejus ſanam doctrinam damnaſſet: *Id ipſum* (inquit) *ſentiens, indiſcrete atque inique damnavit eum, qui nihil præter doctrinam ſanam novit aliquid, & docuit.* Hæc addit idem Theodoretus: *Jam tuæ ſanctitati prædixi, quia ſi domini mei venerabilis & ſanctiſſimi Epiſcopi Neſtorii fuerit dogma damnatum, nec ego cum his qui hoc faciunt, communicabo.* Ergo Neſtorius non alio nomine reus fuit, quam quod vocem *Deiparæ*, cujus ſenſum tenebat, adhibere pertinaciter detrectarit.

Reſp. neg. ant. Ad cujus priorem probationem dicendum eſt, Socratem non aſſecutum fuiſſe Neſtorii mentem: nimirum tum ex Neſtorii ſcriptis, tum ex veteribus fere omnibus conſtat Neſtorium, licet a Paulo Samoſateno quoad ea quæ ad Trinitatem ſpectant, diſſenſerit, in iis tamen capitibus quæ pertinent ad Incarnationem, ejuſdem fuiſſe cum ipſo dogmatis, ſeu, crediſſe Chriſtum non fuiſſe vere Deum, ſed purum ac ſimplicem hominem; donis tamen præditum, quæ excellentiora fuerint iis, quæ aliis hominibus conceſſa fuerunt, aut in poſterum concedentur.

Ad alteram ejuſdem antecedentis probationem, dicendum eſt, Joannem Antiochenum, cum hæc ſcriberet ad Neſtorium, nondum penitus detexiſſe hæreticum dogma, quod Neſtorius ommittens ac condemnans vocem *Deiparæ*, propugnare voluerat: at poſtea, quando nempe cum Cyrillo pacem iniit, detexit hæreſim quam idem Neſtorius Orbi propalare contenderat.

Ad tertiam probationem, reſpondendum eſt, Theodoretum, amicitia in Neſtorium, antiquiſve pro illo præjudiciis excæcatum, ſtatim non advertiſſe impium dogma, quod latebat ſub verbis æquivocis: verum detecta poſtmodum fraude, hanc fidei profeſſionem edidit in Epiſt. ad Dioſcorum: *Si quis ſanctam Virginem Deiparam non dicit, aut purum hominem vocat Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, vel in duos filios dividit unum Unigenitum ac Primogenitum omnis creaturæ, a ſpe in Chriſtum excidat, & dicat omnis populus, fiat, fiat.* Hinc etiam factum eſt, ut eumdem Neſtorium in hæreticorum catalogum retulerit lib. 4. Hæreticarum fabularum, cap. 12.

Objicies 2. Neſtorius unum tantum Filium agnovit in Chriſto: *Chriſtus* (inquit Serm. 11.) *ſecundum quod eſt Chriſtus, indiviſus eſt, & Filius ſecundum quod eſt Filius, indiviſus eſt: Non enim habemus duos Chriſtos, vel duos Filios.* 2. Conceptis terminis confeſſus eſt, unam eſſe in eo perſonam; nimirum laudat Cyrillum, quod duas naturas in una perſona conjunctas prædicaret; *In eo autem laudo* (inquit in Epiſtola ad eumdem Cyrillum, quæ legitur 1. parte Concilii Epheſini cap. 9.) *quod diſtinctionem naturarum, ſecundum divinitatis & humanitatis rationem, harumque in una perſona conjunctionem prædicas.* 3. Non ſemel ſcripſit, ſe admittere vocem *Deiparæ*, modo non dicatur, Virginem eſſe Deam: *Dixi jam ſæpius* (ait Serm. 6.) *ſi quis inter vos ſimpliciter voce Theotocos gaudet, apud me nulla eſt ac voce invidia; tantum ne Virginem deam.* Idem in Epiſtola ad Cæleſtinum Papam hiſce

verbis

Digitized by Google

verbis confirmat: *Ferri tamen poteſt hoc vocabulum*. Serm. 12. ſcribit, ſe non in alio quam in Apollinarii & Arii ſenſu damnare vocem, de qua agitur: *Damna* (inquit) *eos qui dicunt ſecundum Apollinarii & Arii ſenſum Dei genitricem, & ego una tecum clamo, Theotocon*. Rationem reddit, cur in ea ſuppoſitione vocabulum adhibiturus ſit: *Filius Dei natus eſt Deus Verbum & homo: ergo quæ peperit, propter unitatem dicatur Dei genitrix, Theotocos*.

Ex iis autem textibus ſic arguitur. Ille admiſit ſubſtantialem unionem Verbi cum humana natura, qui unum tantum Filium, unam tantum perſonam agnovit in Chriſto; qui ſcripſit, Virginem dici poſſe Deiparam, qui aſſeruit ſe, cum negavit, Virginem dici debere Deiparam, non aliud in eo vocabulo damniſſe, quam Apollinarii & Arii ſenſum, qui docuerunt, Verbum vices animæ rationalis in Chriſto ſuppleviſſe: Atqui Neſtorius 1. unum tantum Filium: 2. unam tantum perſonam agnovit in Chriſto: 3. aſſeruit, ſe in ſolo Apollinarii & Arii ſenſu damnare vocem *Theotocos*: 4. ſcripſit, Mariam propter Verbi, & hominis unitatem revera eſſe Dei genitricem, *Theotocon*: 5. ipſam etiam idiomatum communicationem admiſit, dicens, Filium Dei natum, eſſe Verbum ſimul & hominem: Ergo Neſtorius admiſit ſubſtantialem unionem Verbi cum humana natura.

Reſp. ad 1. diſt. ant. Neſtorius agnovit in Chriſto Filium unum unitate morali, conc. ant. unum unitate phyſica, neg. ant. Prior unitas (ut jam ſuperius obſervatum eſt) poſita eſt in ejuſdem honoris ac dignitatis conſortio, poſterior in communicatione reali propriæ hypoſtaſis: Illam, non autem iſtam Neſtorius agnovit in Chriſto: ait enim apud Cyrillum lib. 2. contra Neſtorium pag. 44. *Nec duos habere nos Chriſtos, vel filios duos, ſed unum & eumdem eſſe dignitate, non natura*.

Reſp. ad 2. diſt. ant. Neſtorius unam in Chriſto perſonam agnovit fictione juris, conc. ant. a parte rei, neg. ant. Qui eodem aut dignitatis aut poteſtatis conſortio gaudent, in jure una tantum perſona dicuntur, licet a parte rei ſint plures perſonæ: ſic duo conjuges, pater & filius, ſunt una tantum perſona, quia una eſt amborum poteſtas.

Reſp. ad 3. diſt. ant. Neſtorius admiſit vocem *Deipara*, modo Maria non diceretur dea, modo ſenſus Apollinarii & Arii excluderetur: Et exiſtimavit, Mariam in ſenſu Cyrilli fore deam, ac ſenſum Catholicorum eſſe ipſum ſenſum Apollinarii & Arii, conced. anteced. Et id non exiſtimavit, neg. antec. Neſtorius non ſemel aſſeruit, ex Cyrilli doctrina ſequi Mariam fore deam, quia (inquiebat) generans & genitum debent eſſe ejuſdem ſubſtantiæ. Sæpe Cyrillum calumniatus eſt, quod Apollinarii & Arii hæreſim per hanc vocem, *Theotocon*, in Eccleſiam inveheret; ac proinde eum profeſſus eſt ſe admiſſurum eſſe vocabulum illud, modo Maria non diceretur dea, modo excluderetur Apollinarii & Arii ſenſus, non aliud voluit, quam Mariam non eſſe deiparam in ſenſu Catholicorum, hoc eſt, prout genuit hominem ſubſiſtentem in Verbo.

Reſponſio noſtra confirmari poteſt 1. ex his Neſtorii verbis in epiſtola ad Cæleſtinum: *Si quis autem hoc nomen, Theotocon, propter natam humanitatem conjunctam Deo Verbo, non propter parentem proponet, dicimus quidem, hoc vocabulum in ea quæ peperit, non eſſe conveniens: oportet enim veram matrem de eadem eſſe eſſentia, qua ex ſe natum*.

Confirmari poteſt 2. ex epiſtola ejuſdem Neſtorii ad Cyrillum, quæ legitur 1. part. Conc. Epheſ. cap. 9. ſcilicet in ea Epiſtola aperte declarat, Cyrilli de Incarnatione ſententiam ab Apollinarii & Arii doctrina non diſcrepare: *Verum* (inquit) *propter hanc appropriationem, divino verbo adſcribere nativitatem, paſſionem, mortem, ceteraſque carnis proprietates; id demum, mi frater, mentis eſt aut ethnicorum more vere errantis, aut certe inſani Apollinarii & Arii, aliorumque hæreticorum morbo, aut alio etiam graviori laborantis*. Ea perſuaſione ductus, quod ſenſus, quem Cyrillus in voce *Theotocos* ſubintelligebat, eſſet ſenſus Apollinarii aut Arii, aut ſaltem illi indirecte faveret, idem Neſtorius ad Cæleſtinum ſcripſit ſe multa certamina adiiſſe, ut doctrinam Ario, & Apollinario plurimum affinem, ex quorumdam animis evelleret: *Unde* (inquit) *& nos non modicam corruptionem orthodoxæ apud quoſdam hic repeutientes, & ira & lenitate circa ægros quotidie utimur: eſt enim ægritudo non parva, ſed affinis putredini Apollinarii & Arii*.

Confirmari poteſt 3. ex eo, quod ipſe Neſtorius explicuerit, quo ſenſu voluerit Mariam poſſe *Theotocon* appellari: nempe Mariam ſic dici voluit, quod hominem genuiſſet, non Deum, ſed Deo moraliter conjunctum, per ſanctitatem, dignitatem, poteſtatem, unitum Deo ſicut templum unitur inhabitanti: *Ferri tamen poteſt* (ait Epiſtola ad Cæleſtinum) *hoc vocabulum propter ipſam conſecrationem, & quod ſolum nominetur de Virgine hoc Verbum, propter inſeparabile templum Dei Verbi ex ipſa non quia ipſa mater ſit Dei Verbi; nemo enim antiquiorem ſe parit*.

Digitized by Google

ARTICULUS II.

Utrum Cyrilli contra Neſtorium capitula ſapiant Apollinariſtarum hæreſim.

Not. 1. TRes a Cyrillo ad Neſtorium datæ ſunt Epiſtolæ: Prior continet purgationem illius, quam Cyrillus ſcripſerat ad Ægypti monachos, in quorum manus venerant nonnulla de Incarnatione ſcripta. Altera confutat errores Neſtorii, exponitque Catholicam de Incarnatione fidem. Tertia, non eſt Cyrilli ſolius, ſed totius Alexandrinæ Synodi, quæ Neſtorii doctrinam damnaverat: huic duodecim capitula, ſeu duodecim anathematiſmi, ſubjecta ſunt, quibus Neſtorius ſubſcribere jubebatur, ut excommunicationis & depoſitionis ſententiam declinaret.

Not. 2. Neſtorius duodecim capitulis a Cyrillo & Alexandrina Synodo conſcriptis, oppoſuit alia duodecim. In ea pariter inſurrexit Concilium Orientalium, quod ſub Joanne Antiocheno contra Synodum Epheſinam convenerat. Andreæ Samoſatenſium, & Theodoreto Cyrenenſium Epiſcopis ab eo Concilio datum eſt in mandatis, ut anathematiſmos illos ſcriptis impugnarent; quod & illi executi ſunt, contenderuntque probare, Cyrillum, dum Neſtorium configere viſus fuerat, impegiſse in errorem quem Eccleſia Catholica in Apollinare proſcripſerat.

CONCL. Duodecim Cyrilli, ſeu anathematiſmi, ſeu capitula, immunia ſunt a quolibet errore.

Probatur. Primo, capitula de quibus agitur, probata ſunt a tota Ægyptiorum Eccleſia, quæ ſub Cyrillo ad Concilium convenerat. 2. Ea capitula non aliam doctrinam continent, quam eam quam Cyrillus in ſuis, tum ad Neſtorium, tum ad Cæleſtinum, tum ad Ægypti monachos Epiſtolis tradiderat: at ea doctrina probata eſt a Cæleſtino: *Nefariam doctrinam ſuam anathematizet* (verba ſunt Cæleſtini ad Cyrillum de Neſtorio reſcribentis) *eamque de Chriſti Dei noſtri generatione fidem in poſterum confeſſurum ſe ſpondeat, quam & Romana, & tua ſanctitatis Eccleſia, & univerſa denique religio Chriſtiana prædicat.* Idem ad Neſtorium reſcripſit laudatus Pontifex: *Alexandrinæ Eccleſiæ ſacerdotis* (inquit) *fidem & probavimus & probamus.* Eædem Cyrilli ad Neſtorium litteræ probatæ ſunt pariter a Concilio Epheſino: *Lectæ deinde ſunt litteræ* (inquiunt Epheſini Patres in relatione ad Cæleſtinum poſt Actionem quintam) *quas ſanctiſſimus, Deique dilectiſſimus Alexandrinæ Eccleſiæ Epiſcopus Cyrillus ad eum ſcripſerat, quas Sancta Synodus approbavit, ut recte inculpateque exaratas.* Sollemniter quoque probatæ ſunt in Concilio Cchalcedonenſi: *Epiſtolas Synodicas* (inquit laudatum Concilium actione 6.) *beatiſſimi Cyrilli Alexandrinæ Eccleſiæ Præſulis ad Neſtorium, & ad Orientales, congruenter habentes ſuſcepit.* Tandem quintum Generale Concilium eo nomine capitula Theodoreti damnavit, quod adverſarentur doctrinæ a Cyrillo traditæ: *Si quis* (inquit can. 3.) *defendit impia Theodoreti conſcripta, quæ contra rectam fidem, & contra primam Epheſinam ſynodum, & ſanctum Cyrillum, & duodecim ejus capitula expoſuit ... anathema ſit.*

Objicies 1. Orientales qui ſub Joanne Antiocheno convenerant ad Concilium, damnarunt duodecim Cyrilli capitula, tanquam quæ erroribus jam damnatis, ac præſertim Apollinariſmo faverent. In ea pariter inſurrexerunt Theodoretus, in ſuis (ut vocat) reprehenſibilibus, Ibas Edeſsenus in Epiſtola ad Marim Perſam, Gennadius, qui Anatolio in ſede Conſtantinopolitana ſucceſſit, & tandem Iſidorus Peluſiota, ut patet ex illius ad Cyrillum Epiſtola, quæ numero eſt 370. ergo ea capitula non ſunt ab omni errore immunia.

Confirmatur 1. ex eo, quod Theodoretum tanquam maxime Catholicum, Concilium Chalcedonenſe admiſerit, quamvis Cyrilli capitula ſcriptis ſuis impugnaſset. Confirmatur 2. ex eo, quod nec Joannes Antiochenus, nec celebrati ab eo Concilii Patres unquam pro hæreticis habiti ſint, quamvis eadem capitula damnaverint.

Reſp. diſt. ant. Orientales, Theodoretus, Ibas, Gennadius, Iſidorus, duodecim Cyrilli capitula damnarunt, errore facti, conc. ant. errore juris, neg. ant. Hoc eſt, Epiſcopi de quibus agitur, eamdem quidem de Incarnatione doctrinam cum Cyrillo profitebantur, ſed ex cæco in Neſtorium amore, privataque in Cyrillum ſimultate excæcati, S. Præſulis in duodecim capitulis mentem minime aſſecuti ſunt: *Fatendum eſt* (inqui Facundus Hermanienſis lib. 6. pag. 242. *hanc Epiſtolam ſatis oſtendere, quod reverendiſſimus Ibas cum Orientalibus, aliarumque provinciarum Epiſcopis, intentionem dictorum beati Cyrilli minus intelligens, & ſuſpicatus quod negaret in Chriſto differentiam naturarum, conſequens judicavit, quia in Apollinarii dogma incidiſſet, qui non aſſumptione humanæ naturæ Deum Verbum credebat hominem factum, ſed partem ſubſtantiæ ipſius Dei Verbi putabat in carnem eſſe converſam.*

Ad argumenti vero confirmationem, ſive priorem, ſive poſteriorem, dicendum eſt, Concilium Chalcedonenſe admiſiſse quidem ipſum Theodoretum pro Catholico, poſtquam Neſtorio, impiiſque ejus dogmatibus, anathema dixiſset; ſed nuſquam probaſse aut editas ab eo capitulorum Cyrillianorum reprehenſiones, aut Epiſtolam Ibæ ad Marim Perſam, Scilicet Theodoreti confeſſio fidei edi-

Digitized by Google

edita in Concilio Chalcedonenſi, fuit tacita revocatio, aut ſaltem explicatio reprehenſionum, quæ in ſenſu obvio, ſeu in ſenſu quem verba præ ſe ferunt, errori Neſtoriano patrocinabantur: unde poſtea in illo ſenſu obvio, & non in ſenſu quem Theodoretus ſibi in mente propoſuerat, reprehenſiones illæ quinta generali Synodo damnatæ ſunt.

Objicies 2. Ea capitula non ſunt a quolibet errore immunia, quorum doctrinam Cyrillus, cum Joanne Antiocheno, aliiſque Orientalibus Epiſcopis pacem iniens, revocare coactus eſt; atqui Cyrillus capitulorum ſuorum doctrinam tunc revocare coactus eſt. Nam 1. ſubſcripſit confeſſioni fidei, quam Orientatales ad eum per Paulum Emiſſenum Epiſcopum miſerant: 2. Ab Orientalibus non exegit, ut ſuis capitulis ſuſcriberent: 3. Theodoretus poſt initam cum Cyrillo pacem, hæc ſcripſit Epiſtola 112. quæ eſt ad Domnum Antiochenum Patriarcham: *Nec prius illi* (de Cyrillo loquitur) *qui hæc* (capitula) *ſcripſerat, communicavimus, quam iis quæ expoſueramus, aſſentiens, conſonam his doctrinam accommodarit, nullam capitum illorum faciens mentionem:* 4. Concilium Chalcedonenſe, cum Theodoretum a prædatoria Epheſina Synodo ſub Dioſcoro dejectum admiſit, non poſtulavit ab ipſo, ut ſuas Cyrillianorum capitulorum reprehenſiones revocaret; ſed tantum ut Neſtorio, impiiſque illius dogmatibus anathema diceret.

Reſp. conc. maj. neg. min. Ad cujus primam probationem, diſt. ant. Cyrillus confeſſioni fidei ab Orientalibus editæ ſubſcripſit, & illa fidei confeſſio conſona erat doctrinæ capitulorum Cyrillianorum, conc. ant. & non erat conſona, neg. ant. Licet fidei confeſſio ab Orientalibus oblata Cyrillo, non iiſdem conſtaret terminis, quibus capitula conſtabant, eumdem tamen præ ſe ferebat ſenſum. Nam 1. articulum de Virgine Deipara expreſſe complectebatur: *Secundum hunc inconfuſæ unitatis intellectum, ſanctam Virginem Deiparam eſſe confitemur, propterea quod Deus Verbum incarnatum & homo factum, & ex ipſo conceptu templum ex illa ſumptum ſibi univerit.* 2. Unicum tantum in Chriſto filium ratione factæ unionis agnoſcebat: *Siquidem duarum naturarum facta eſt unio: propter quod unum Chriſtum, unum Filium, unum Dominum confitemur.* 3. Admittebat idiomatum communicationem ratione unitatis perſonæ, quæ in Chriſto reperitur: *Evangelicas autem & Apoſtolicas de Domino voces, ſcimus graves Theologos alios quidem communes facere, tanquam ad unam perſonam pertinentes; alios vero propter naturarum diverſitatem, diviſim nuncupare: & illas quidem quæ Deo conveniunt, ad Chriſti divinitatem; humiles vero, ad ejuſdem humanitatem referre ſolere.* Eadem idiomatum communicatione nititur vox Deipara, quam (ut obſervavimus) illa Orientalium confeſſio admittebat. 3. Damnato ipſo Neſtorio, tum ejus doctrina, loquendi modum, quem in Eccleſiam invehere conatus fuerat, aperte proſcribebat: *Placuit nobis Neſtorium quondam Conſtantinopolitanum Epiſcopum pro depoſito habere, tum pravas illius, profanaſque vocum novitates anathematizare:* Atqui ad articulos de Virgine Deipara, unitate Filii in Chriſto, idiomatum reali ac vera communicatione, proſcriptione novarum ac profanarum Neſtorii vocum, reducebantur duodecim Cyrilli capitula: ergo confeſſio fidei ab Orientalibus oblata Cyrillo, quoad ſubſtantiam & ſenſum a Cyrilli capitulis minime diſcrepabat; ac proinde Cyrillus ſubſcribens Orientalium confeſſioni fidei, ſuorum capitulorum doctrinam minime revocavit.

Confirmatur reſponſio ex ejuſdem Cyrilli Epiſtola ad Acacium Melitenæ Epiſcopum, in qua ſic loquitur: *Scribi ad me curarunt* (Orientales) *conventionis modum, id eſt ſanctarum Eccleſiarum pacis, niſi eo modo, quem ipſi præſcriberent, fieri non debere. Erat autem ea petitio gravis ac moleſta. Volebant enim ea omnia aboleri, quæ vel epiſtolis, vel tomis, vel libris evulgaveram, & ſoli fidei quæ a ſanctis Patribus noſtris Nicææ edita fuerat, conſentire. Ego vero ad iſta ita reſcripſi: Expoſitioni fidei, quam Nicæni patres ediderunt, adhæremus omnes . . . . . Quæ vero recte contra Neſtorii blaſphemias ſcripſimus, ea ejuſmodi eſſe, ut nulla nobis ratione perſuaderi poſſit, ut recte ſcripta eſſe negemus.*

Ad alteram minoris propoſitionis a nobis negatæ probationem, reſp. diſt. ant. Cyrillus duodecim capitulorum ſubſcriptionem ab Orientalibus non exegit, œconomiæ, ac pacis cauſſa, conc. ant. erroris alicujus in illis capitulis contenti cauſſa, neg. ant. Ea eſt hominum Eccleſiaſticæ pacis amantiſſimorum conſuetudo, ut ab iis qui ad unitatem redire ſatagant, non exigant ea omnia, quæ, ſtricto jure ſpectato, poſſent exigere: Sat nimirum eis eſt, ut qui redeunt, aperte damnent errores, quibus favere viſi fuerant, ac veritates confiteantur, quas aut vere, aut ſaltem in ſpeciem, ambiguis quibuſdam verbis impugnaverant

Ad tertiam ejuſdem minoris probationem, reſp. diſt. ant. Theodoretus exiſtimavit, Cyrillum recantaſſe edita a ſe capitula, & in hoc Theodoretus erravit errore facti, conc. ant. & non erravit errore facti, neg. ant. Theodoretus, cum hæc ad Domnum ſcriberet, nondum erat liber antiquis ſuis in Cyrilli capitula præjudiciis: *At ſcito domine,* (inquiebat in eadem ad Domnum epiſtola) *neminem eorum qui inſitam in his hæreſim norunt, adductum iri ut ea recipiat, quamvis duplo*

plures decernant. Erroris autem facti, quo tunc Theodoretus laborabat, duplex fuit cauſsa: 1. Recantationi adſcribebat omiſſionem, quæ dum pax inita eſt, ſolius caritatis cauſsa facta fuerat à Cyrillo; nempe (ut jam obſervatum eſt) Orientalium confeſſio eamdem, quam Cyrilli capitula, doctrinam complectebatur: 2. Ita comparati ſunt homines, ut quando pacem ineunt cum iis quibuſcum habuere ſimultates, ſibi ſemper primas tribuant; ac proinde mirum non eſt, quod Theodoretus, qui (ut dictum eſt) adverſus Cyrilli capitula, reprehenſionum tomum ediderat, crediderit Cyrillum, cum pax inita eſt, iis reprehenſionibus deterritum fuiſse, ne in pace ſancienda ſuorum capitulorum ſubſcriptionem ab Orientalibus expoſceret.

Ad quartam probationem, eadem, quæ ad ſecundam adhiberi debet reſponſio, ſcilicet diſt. ant. Concil. Chalcedonenſe, cum Theodoretum admiſit, ab illo reprehenſionum ſuarum recantationem non poſtulavit œconomiæ cauſsa, conc. ant. ſtricto jure, neg. ant. Par fuit, ut ſacra Synodus eadem uteretur diſpenſatione, quam Cyrillus adhibuerat, cum ipſe cum Theodoreto pacem iniit: *Reſpondemus* (inquit Leontius Byzantinus lib. de Sectis Actione 6. ubi ſolvit argumentum quod Acephali contra Concilium Chalcedonenſe movebant) *ob id non tam accuſandam Synodum, quam Cyrillum hominem ſanctum. Nam is communione cum Orientalibus, & cum ipſo Theodoreto conſtituta, non poſtulavit ab eo, ut anathemate ſcripta ſua, quæ contra duodecim capitula facta fuiſsent, execraretur. Quod igitur ipſe Cyrillus vir ſanctus non fecit, ob ejus intermiſſionem, an Synodus culpari meretur?*

Objicies 3. Cyrilli capitula ſecundum verborum tenorem conſiderata, reprehenſioni obnoxia ſunt. Et ſane primum capitulum ſic habet: *Si quis non confitetur, Emmanuelem vere Deum eſſe, & ob id ſanctam Virginem Deiparam (genuit enim illa carnaliter incarnatum Dei Patris Verbum) anathema ſit*; at in eo capitulo reprehenſioni obnoxia eſt vox *carnaliter*; pugnare nimirum videtur cum intemerata Mariæ virginitate.

Alterum capitulum quod anathemate damnat eum, *qui non confitetur Dei Patris Verbum carni ſecundum hypoſtaſim unitum*, in eo deficit, quod Verbi conjunctionem cum humana natura vocet *unionem ſecundum hypoſtaſim*; is enim loquendi modus apud antiquos non legitur. In tertio capitulo quo damnatur is, *qui in uno Chriſto poſt unionem dividit hypoſtaſes, ipſaſque ea tantum conjunctione inter ſe connectit, quæ eſt ſecundum dignitatem, & non eo potius concurſu qui eſt ſecundum naturalem unionem*, reprehendit Theodoretus 1. hæc verba: *Unionem naturalem*, quia (inquit) vox *naturalis* neceſſarium ſignificat, quod ſane Incarnationi non convenit. Reprehendit 2. hæc alia: *Dividit hypoſtaſes*, eo quod (ait) cum eo loci hypoſtaſis nomine naturæ ſignificentur; qui eas connectit, neceſsario ſupponit eas eſſe a ſe invicem diſcretas, cum unio nonniſi in diſcretis locum habeat. In quarto capitulo, quo anathemate feriuntur, *qui eas voces quæ de Chriſto in Scripturis aut a Sanctis dicta ſunt, ſoli Patris Verbo adaptat*, arguit Theodoretus, inde ſequi ſoli Patris Verbo adaptari debere hanc Chriſti orationem: *Pater ſi poſſibile eſt, tranſeat a me calix iſte: Et horam illam nemo novit, neque filius hominis*. In quinto capitulo Cyrillus ferit anathemate eos qui dicere auſi fuerint *Chriſtum hominem deiferum*: Sed id arguitur ab eodem Theodoreto, eo quod is loquendi modus a Baſilio in ſermone de Spiritu ſancto ad Amphilochium adhibitus ſit. Capitulum ſextum quo rejiciuntur ii qui dixerint *Dei Patris Verbum, Chriſti Deum vel dominum eſſe*, reprehendit Theodoretus, eo quod Iſaiæ 49. Chriſtus nominetur Patris ſervus. Capitulum ſeptimum, quod ſic habet: *Si quis Jeſum Chriſtum ut hominem a Dei Verbo operante motum fuiſſe dixerit, anathema ſit*, pugnare videtur cum his Apoſtoli verbis ad Epheſ. 1. *Secundum operationem potentiæ virtutis ejus, quam operatus eſt in Chriſto, ſuſcitans eum a mortuis*. Nonum capitulum quo damnantur, qui dixerint Chriſtum *a Spiritu clarificatum, & vim accepiſſe qua contra immundos ſpiritus operaretur*, non cohæret cum his Chriſti verbis: *Si in Spiritu Dei ejicio dæmonia*. Contra decimum capitulum, quod ſic habet: *Si quis dixerit, Pontificem & Apoſtolum noſtrum non eſſe ipſum Dei Verbum . . . . . anathema ſit*, objici poſſunt hæc Apoſtoli verba: *Non enim habemus Pontificem, qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris, ſed tentatum per omnia, ſecundum ſimilitudinem, abſque peccato*: & iſta: *Chriſtus non ſemetipſum clarificavit, ut Pontifex fieret*: nec non hæc alia; *Exauditus eſt pro ſua reverentia*: neque enim ea, quæ Pontifici noſtro conveniunt, Dei Verbo tribui poſſunt. Duodecimum capitulum, quod ſic habet: *Si quis non confitetur, Dei Verbum carne paſſum & crucifixum eſſe, mortemque carne guſtaſſe, &c.* reprehendi poteſt, quod Verbo paſſionem ac mortem adſcribat, cum e contra ſoli carni Verbo unitæ adſcribi debeat. Ex iis quæ hucuſque dicta ſunt, quæque in Concilio Epheſino, parte tertia, fuſius pertractata legi poſſunt, colligitur, Cyrilli capitula non eſſe ab errore quolibet immunia.

Reſp. ad 1. vocem *carnaliter*, pro eodem ſumi ac *ſecundum carnem*: ita ut ſenſus ſit, Mariam genuiſſe Verbum, non quidem ſecundum divinitatem, cum ſub eo reſpectu ex-

expers ſit cujuslibet initii, ſed ſecundum carnem.

Ad 2. reſpondet Cyrillus, per unionem ſecundum hypoſtaſim, ſe intellexiſse unionem ſecundum naturam; idque contra Neſtorium qui non aliam Verbum inter & humanam naturam admittebat, quam moralem. Addit, ſe nova hæreſi coactum fuiſse, ut novo nomine uteretur.

Ad 3. idem Cyrillus reponit, Verbum hoc, *Naturalem*, ſumi pro his aliis, *realem ac veram*; idque juxta Apoſtolum qui ſic loquitur: *Eramus natura*, hoc eſt, revera, *filii iræ*. Addit, ſe per hypoſtaſes intellexiſſe naturas, quæ reipſa poſt unionem diſtinctæ ſunt, licet minime diviſæ, cum ſubſiſtant in una Verbi perſona.

Ad 4. reſpondet idem Sanctus Doctor, omnes voces quæ de Chriſto in Scripturis dicuntur, convenire quidem & adſcribi Verbo, ſed ratione diſtinctarum naturarum, quæ in eo uno ſubſiſtunt.

Ad 5. dicendum eſt, Cyrillum negaviſse Chriſtum dici debere *Deiferum*, non quidem in ſenſu Baſilii, hoc eſt, prout vox illa ſignificat Chriſtum habere unitam ſibi totam Filii deitatem; ſed in ſenſu Neſtorii, qui contenderat, humanam naturam in Chriſto geſtaſſe divinitatem, ſicut bajulus onus ſuum geſtat, ſicut templum continet inhabitatorem ſuum.

Ad 6. reſpondet Cyrillus, Chriſtum dici quidem Patris ſervum, ratione ſcilicet humanæ naturæ, quæ ſubſiſtit in Verbo, quod quidem perſona eſt a perſona Patris diſtincta; ſed non poſſe dici ſervum ſui ipſius, eo quod vox iſta *Sui ipſius* perſonam importet, ac proinde ſervitutem excludat.

Ad 7. reſpondet idem S. Doctor, ſe excluſiſſe Verbi in humana natura operationem in ſenſu Neſtorii, hoc eſt, tanquam in altero a ſe diſtincto, & in propria perſona ſubſiſtente.

Ad 8. reponit, ſe per *Spiritum ſanctum*, intellexiſse vim alienam & non ipſi Chriſto propriam; ita ut ſenſerit, Chriſtum ejeciſſe quidem dæmones per virtutem Spiritus ſancti, ſed quæ propria eſset Chriſto, cum Deus ſit; non autem aliena ac extranea Chriſto, ut Neſtorius contenderat.

Ad 9. reſpondet, Verbum eo modo dici Pontificem, quo dicitur homo, *Verbum caro factum eſt*: ac proinde cum dicatur homo ratione humanæ naturæ, quæ in eo ſubſiſtit, Pontifex quoque dici debet ratione ejuſdem naturæ: Sub eo autem reſpectu, hoc eſt, ratione humanæ naturæ, Patri ac ſibi ipſi offert ſacrificium.

Ad 10. reponit, Verbum non dici paſſum ſimpliciter, ſed cum hoc addito, *Carne*; unde concludit, paſſionem ac mortem tribui Dei Verbo, non ratione ſui, ſed ratione humanæ naturæ quæ in eo ſubſiſtit. Is vero, aliique ſimiles loquendi modi ad Scripturæ normam exacti ſunt: nempe Scriptura paſſim Verbo tribuit, quæ propria ſunt humanæ naturæ, & viciſſim naturæ humanæ tribuit, quæ ſoli Verbo conveniunt. Vide Cyrilli apologeticum, nec non Cyrilli defenſiones, quæ 3. parte Concilii Epheſini de verbo ad verbum deſcriptæ leguntur. Vide quæ ad alia ejuſdem Cyrilli loca dicemus, cum expendemus, utrum ex unione ſubſtantiali Verbi cum humana natura ſequatur naturarum (ut voluit Eutyches) confuſio.

ARTICULUS III.

An demonſtrari poſſit ſubſtantialis unio Verbi cum humana natura.

Not. 1. Ut demonſtretur ſubſtantialis unio Verbi cum humana natura, neceſſe eſt, ut probemus Chriſtum eſſe vere ac ſubſtantialiter Deum: non enim poteſt eſse Deus, niſi quia Verbum non moraliter tantum, per dona nimirum, ſed realiter ac ſubſtantialiter unitum ſit humanæ naturæ.

Not. 2. Chriſti divinitatem negarunt olim Ebion, Cerinthus, Paulus Samoſatenſis, Photinus, Neſtorius; eam quoque hiſce temporibus negant Judæi, Mahumetani, Sociniani.

Not. 3. Cum (ut tom. 1. diximus) non ſola Scriptura ſit locus theologicus, ſed etiam Patrum traditio, poſt aſsertam Scripturis Chriſti divinitatem, eam deinceps auctoritate Patrum confirmabimus. Traditioni adjungemus duplex aliud argumentum, quod Præſcriptionis & Unitatis argumentum vocabimus. Quærendum eſt igitur 1. utrum divinitas Chriſti tum adverſus Judæos, tum adverſus Mahumetanos oſtendi poſſit; 2. an tum ex Scripturis, tum ex traditione, tum ex præſcriptione adverſus hæreticos demonſtretur.

Not. 4. Argumenta, quæ ex Scripturis petuntur, reduci poſsunt ad loca, in quibus Dei nomina, attributa, opera, cultus, Chriſto adſcribuntur.

§. I *Utrum divinitas Chriſti contra Judæos & Mahumetanos oſtendi poſſit.*

CONCL. 1. Divinitas Chriſti poteſt adverſus Judæos ex Veteri Teſtamento demonſtrari.

Probatur. Chriſtus (ut hocce Tomo demonſtrabimus) eſt Meſſias Lege promiſsus; atqui ex Veteri Teſtamento demonſtrari poteſt, Meſſiam Lege promiſsum eſse realiter ac ſubſtantialiter Deum: ergo ex eodem Veteri Teſtamento divinitas Chriſti poteſt adverſus Judæos demonſtrari. Minor propoſitio ſubſequentibus locis oſtenditur.

Secundus Pſalmus, fatentibus etiam Rabbinis, de Meſſia intelligitur; atqui Pſalmus ille docet, Meſſiam eſse Deum. Nam 1. Deus Pater eum ſic alloquitur: *Filius meus es tu, ego hodie genui te*: Si Filius eſt, quod ſit

ſit a Patre genitus, ergo ejuſdem eſt eſſentiæ cum Patre; ſiquidem generatio non fit niſi ex ſubſtantia generantis; 2. Ibidem prædicitur, Filium a Patre genitum, ab omnibus regibus adorandum eſſe: *Et nunc reges intelligite, apprehendite diſciplinam;* quorum quidem verborum loco, hæc in Hebræo textu leguntur: *Oſculamini Filium*, hoc eſt, in ſignum adorationis & ſubjectionis, oſculamini ſive illius manum, ſive pedem. 3. præcipitur in eum fiducia: *Cum exarſerit in brevi ira ejus, beati omnes qui confidunt in eo;* at ultima noſtra fiducia poni non debet in creatura, juxta illud Scripturæ: *Maledictus qui confidit in homine.*

Iſaiæ 35. hæc leguntur: *Deus ipſe veniet, & ſalvabit nos; tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum patebunt: tunc ſaliet ſicut cervus claudus, & ſoluta erit lingua mutorum.* Locus ille de ſolo Meſſia intelligitur, cum enim quæ hic prædicantur, ab aliquo Veteris Teſtamenti propheta nuſquam acta fuerint, ſequitur, ea ſoli Meſſiæ convenire: atqui is cui illa miracula tribuuntur, Deus eſt: *Deus ipſe veniet & ſalvabit nos:* ergo, &c.

Iſaiæ 45. hæc leguntur: *Hæc dicit Dominus: viri ſublimes ad te tranſibunt, & tui erunt, poſt te ambulabunt, vincti manicis pergent, & te adorabunt, teque deprecabuntur; tantum in te eſt Deus, & non eſt abſque te Deus; vere tu es Deus abſconditus: Deus Iſrael Salvator.* In eo Iſaiæ loco is qui loquitur, Deus eſt: *Hæc dicit Dominus.* Is ad quem loquitur, eſt etiam Deus, tum quod adoratio illi exhibenda ſit & ad ipſum dirigenda oratio; *Te adorabunt, teque deprecabuntur;* tum quod ſub Dei nomine exorandus ſit; nimirum hæc verba: *Tantum in te eſt Deus, &c.* ſunt verba eorum qui oraturi prædicuntur: atqui is quem Deus alloquitur, non alius eſt quam Meſſias; neque enim in aliquo alio locum habere poſſunt, quæ eo loci prænuntiantur: ergo &c. Vide Hieronymum in hunc locum.

Baruch, cap. 3. hæc habentur: *Hic eſt Deus noſter, & non æſtimabitur alius ad eum: hic adinvenit omnem viam diſciplinæ, & tradidit eam Jacob dilecto ſuo: poſt hæc in terra viſus eſt, & cum hominibus converſatus eſt.* Is quem Propheta Deum vocat, prædicitur videndus in terris, & cum hominibus converſaturus: at is non alius eſſe poteſt quam Meſſias; ſiquidem alius ab ipſo dici non poteſt Deus, æqualis Deo, tradidiſſe Iſraelitis diſciplinam, ſive Legem: ergo Meſſias eſt vere ac ſubſtantialiter Deus. Vide Auguſtinum lib. 18. de Civitate Dei, cap. 33.

Zachariæ capite 2. hæc habentur: *Hæc dicit Dominus exercituum: Poſt gloriam miſit me ad gentes, quæ ſpoliaverunt vos: qui enim tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei. Ecce ego levo manum meam ſuper eos, & erunt præda his, qui ſerviebant ſibi: & cognoſcetis, quia Dominus exercituum miſit me.* Is quem Propheta prædicit ad gentes mittendum Meſſias eſt: tum quia Prophetæ Veteris Teſtamenti non mittebantur ad gentes, tum etiam quia dicitur gentes futuras eſſe in populum ejus qui mittendus eſt, *Et erunt mihi in populum:* atqui is, qui mittendus prædicitur, eſt vere ac ſubſtantialiter Deus: eo enim nomine ſe ipſum appellat; ſcilicet hæc verba: *Miſit me ad gentes,* ſunt Dei ipſius loquentis: *Hæc dicit Dominus exercituum: Poſt gloriam miſit me ad gentes:* ergo Meſſias eſt Deus. *Ecce* (inquit Auguſtinus lib. 20. de Civit. Dei, cap. 30.) *dicit Dominus omnipotens, a Domino omnipotente ſe miſſum. Quis hic audeat intelligere, niſi Chriſtum loquentem? ſcilicet ovibus quæ perierunt domus Iſrael, quas hic comparat pupillæ oculi Dei, propter excellentiſſimum dilectionis affectum?*

Zachariæ 12. hæc habentur: *Effundam ſuper domum David, & ſuper habitatores Jeruſalem ſpiritum gratiæ, & precum, & aſpicient ad me quem confixerunt.* Is qui in eo textu loquitur, Deus eſt Iſrael: at Meſſias, eſt ille Deus Iſrael; ille enim qui loquitur, futurus eſt ſpes Iſraelitarum, poſtquam eum confixerunt: *Aſpicient ad me quem confixerunt:* at id nulli alteri quam Chriſto Meſſiæ convenit; unde S. Joannes cap. 19. obſervat illud vaticinium impletum fuiſſe, cum Judæi cruci Chriſtum affixerunt: ergo &c.

CONCL. 2. Divinitas Chriſti poteſt adverſus Mahumetanos demonſtrari.

Probatur. Chriſtus eſt vere ac ſubſtantialiter Deus, ſi dixerit ſe eſſe vere ac ſubſtantialiter Deum, ſi idem Apoſtoli prædicaverint; atqui Chriſtus dixit ſe eſſe vere ac ſubſtantialiter Deum, idem quoque Apoſtoli prædicarunt: ergo Chriſtus eſt vere ac ſubſtantialiter Deus. Minor propoſitio proxime ſequente paragrapho contra Socinianos demonſtrabitur. Itaque probatur major. Chriſtus in confirmationem eorum quæ de ſeipſo dixit, vera patravit miracula, patrata ſunt quoque ab Apoſtolis in confirmationem eorum quæ prædicarunt, ut tomo 1. demonſtravimus agentes de veritate librorum Canonicorum: ergo quod Chriſtus de ſe ipſo teſtatus eſt, quod de illo prædicarunt Apoſtoli, veriſſimum eſt; neque enim (ut ibidem jam obſervavimus) miracula, cum ſint ſolius Dei opus, in mendacii, & quidem tanti momenti, quanti foret illud, de quo agitur, confirmationem edi poſſunt; ergo Chriſtus eſt vere ac ſubſtantialiter Deus.

§. II. *Utrum divinitas Chriſti poſſit adverſus hæreticos Scripturis demonſtrari.*

CONCL. Divinitas Chriſti poteſt adverſus hæreticos Scripturis demonſtrari.

Pro-

Digitized by Google

Probatur. Illius divinitas poteſt Scripturis demonſtrari, cui Scripturæ tribuunt Dei nomen, attributa, operationes, æqualitatem cum ente ſupremo, adorationem ſoli Deo debitam: atqui Scripturæ Chriſto tribuunt Dei nomen, attributa, operationes, æqualitatem cum ente ſupremo, adorationem ſoli Deo debitam: ergo divinitas Chriſti poteſt Scripturis demonſtrari. Major argumenti propoſitio videtur evidens: nam ſi is Deus non ſit, cui Scripturæ tribuunt ea omnia de quibus in argumento, ipſæ nos in errorem ac idololatriam inducerent; ſcilicet ideam ſoli Deo propriam, characterem ſoli Dei convenientem, id per quod ipſe Deus diſcerni voluit a creaturis, homini puro, meræ creaturæ, enti creato tribuunt; idque eo validioris eſt roboris, quod tum Lex ipſa, tum Prophetæ, tum Evangelium, nihil frequentius ac majori cum cura prædicent, quam unum eſſe Deum; a quo alia omnia entia pendeant; *Non habebis Deos coram me*. Itaque minor propoſitio per partes oſtendenda eſt.

Proferuntur textus, in quibus Dei nomen Chriſto tribuitur.

Primo, Iſaiæ 9. Chriſtus ſimpliciter & abſolute appellatur: *Vocabitur nomen ejus admirabilis, Deus, fortis, princeps pacis.* Joannis 20. Thomas hiſce poſt reſurrectionem verbis eum affatur: *Dominus meus, & Deus meus.* Actorum 20. Sanguis Chriſti dicitur ſanguis Dei: *Attendite vobis* (ait Paulus) *& univerſo gregi, in quo vos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei, quam adquiſivit ſanguine ſuo.* Ad Romanos 9. Chriſtus, etiamſi antea nulla facta fuerit mentio Dei, ſine ulla reſtrictione, ac ad aliud relatione, dicitur Deus: *Quorum Patres, & ex quibus eſt Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula. Amen.* Primæ Joannis 3. anima ſeu vita Chriſti, dicitur anima Dei: *In hoc cognovimus caritatem Dei, quoniam ille animam ſuam pro nobis poſuit.*

Secundo, Chriſtus non tantum dicitur Deus, ſed filius Dei, ac proinde ejuſdem cum Deo eſſentiæ. Matthæi 16. ſic eum Petrus alloquitur: *Tu es Chriſtus filius Dei vivi.* Vox illa *Vivi* demonſtrat, Petrum intellexiſſe filiationem, non adoptivam, ſed naturalem: ſcilicet viventium proprium eſt generare ſibi ſimile in natura, hoc eſt, generare naturam quæ ejuſdem ſit cum generante ſpeciei. Præterea Petrus in mercedem illius confeſſionis: *Tu es Chriſtus filius Dei vivi*, accepit Eccleſiæ claves: *Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & tibi dabo claves regni cælorum;* at tantam mercedem Chriſtus Petro non rependiſſet, ſi Petrus non aliam in Chriſto quam adoptivam filiationem agnoviſſet; nimirum ejus generis filiationem non Apoſtoli tantum, ſed etiam plures ex Judæis in Chriſto eſſe fatebantur.

Confirmatur illud argumentum ex aliis locis, in quibus nomina quæ conjunguntur huic voci *Filius*, quam Petrus Chriſto tribuit, demonſtrant Petri verba intelligi non debere de filio adoptivo. Joannis c. 3. Chriſtus dicitur *Filius unigenitus.* Ad Rom. 8. *Filius proprius.* Primæ Joannis 5. *Filius verus.* Ad Heb. c. 1. Chriſtus dicitur Dei Filius per oppoſitionem ad Angelos: *Cui enim dixit aliquando Angelorum, Filius meus es tu, ego hodie genui te?* Ergo, Chriſti filiatio alia eſt a filiatione quæ convenit Angelis; ac proinde cum iſta ſit adoptiva, neceſſario ſequitur, illam eſſe naturalem. Joannis 19. coram Judæis accuſatus eſt, quod ſe Dei filium prædicaſſet: *Nos* (inquiunt ibid. Judæi) *legem habemus, & ſecundum legem noſtram debet mori, quia filium Dei ſe fecit:* Igitur Judæi judicarunt, Chriſtum, ſeipſum dixiſſe filium Dei naturalem, non adoptivum; neque enim Judæi Chriſto vertiſſent crimini, quod ſe adoptivum Dei filium prædicaſſet, cum & ipſi (ut habetur Jo. 8.) eo nomine gloriarentur: *Unum Patrem habemus Deum.* Idque manifeſte patet ex alio Joannis loco, in quo Judæi Chriſtum accuſant, quod ſe æqualem Deo jactaret: *Magis quærebant eum Judæi interficere* (Joannis 5.) *quia non ſolum ſolvebat ſabbatum, ſed etiam patrem ſuum dicebat Deum, æqualem ſe faciens Deo.*

Ad ea Scripturæ loca reſpondent adverſarii 1. hæc Thomæ poſt Chriſti reſurrectionem verba, *Dominus meus, & Deus meus,* non referri ad Chriſtum, ſed ad Deum Patrem; nempe Thomas Chriſto apparente ſtupefactus, per exclamationem dixit, *Dominus meus, & Deus meus.*

Sed admitti non poteſt ea reſponſio. Ratio eſt 1. quia in græco textu præponitur articulus, non autem ſignum exclamationis. Verba de quibus agitur, ad eum referuntur, cum quo Thomas loquebatur; at non loquebatur cum Patre, ſed cum Chriſto. 3. Immediate ante illa Thomæ verba, *Dominus meus, & Deus meus*, iſta in Evangelio leguntur: *Reſpondit Thomas, & dixit ei: Dominus meus, & Deus meus;* ac proinde, *Dominus meus, & Deus meus,* referuntur ad eum de quo aſſeritur, *Dixit ei.*

Reſpondent 2. in hac ſententia quæ ex capite 9. Epiſtolæ ad Romanos laudata fuit: *Qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula;* vocem *Deus* non eſſe Scripturæ, ſed inſertam fuiſſe aut a commentatoribus, aut ab amanuenſibus: ſiquidem locus ille ſine voce *Deus* a Cypriano lib. 2. contra Judæos c. 6. & Hilario in Pſalm. 122. laudatur.

Verum nullius eſt momenti reſponſum illud.

Theodorus Mopſueſtenus, & Diodorus Tarſenſis Neſtorio præluſerint : 5. An Theodoretus qui impugnavit Cyrilli adverſus Neſtorium anathematiſmos, Neſtoriano errori faverit : 6. Utrum Joannes Antiochenus, aliique orientales Epiſcopi, qui Cyrillum & celebratam ab eo Synodum Epheſinam damnarunt, rei fuerint hæreſeos Neſtorianæ : 7. Denique quibus argumentis Catholica veritas adverſus Neſtorium confirmari poſſit.

Not. 6: Ex iis quæ mox propoſita ſunt, capitibus, nonnulla jam Tom. 1. pertractata ſunt, ſcilicet Diſſ. 4. q. 3. c. 2. art. 3. §. 3. probavimus, Concilium Epheſinum I. eſſe Concilium vere œcumenicum. Diſſ. 4. q. 3. cap. 2. art. 5. §. 2. prolata ſunt quæ in quinta generali Synodo de Theodori Mopſueſteni & Theodoreti ſcriptis adverſus Cyrillum definita ſunt. Diſſert. 4. q. 3. cap. 2. art. 3. §. 3. dictum eſt de Joanne Antiocheno, aliiſque orientalibus Epiſcopis, qui illi contra Cyrillum & Epheſinum primum Concilium adhæſerunt. Igitur ſupereſt, ut hic tria tantum expendamus : 1. An Neſtorius negaverit ſubſtantialem Verbi cum humana natura unionem : 2. An Cyrillus Neſtorium impugnans, oppoſito errori, Eutychiano nimirum, faverit : 3. Denique quibus argumentis fides Catholica contra Neſtorium confirmari poſſit.

ARTICULUS I.

An Neſtorius negaverit ſubſtantialem Verbi cum humana natura unionem.

Not. NOnnulli cenſent, Neſtorium revera non negaviſſe ſubſtantialem Verbi cum humana natura conjunctionem, ſed nonnulla tantum quæ ex ea ſequuntur, ſcilicet Virginem eſſe *Theotocon*, ſeu Deiparam, nec non idiomatum communicationem, per quam quæ Verbo proprie conveniunt, humanæ naturæ tribuuntur, & viciſſim quæ propria ſunt humanæ naturæ, Verbo adſcribuntur. E contra omnibus fere, tum antiquis, tum recentioribus, viſum eſt Neſtorium, moralem tantum, non autem realem ac ſubſtantialem, admiſiſſe, Verbum inter & humanam naturam, unionem.

CONCLUSIO. Neſtorius non admiſit realem ac ſubſtantialem Verbi cum humana natura unionem.

Probatur. Neſtorius aperte negivit, Chriſtum eſſe vere ac ſubſtantialiter Deum. Nam 1. ſic loquitur Anathematiſmo primo inter eos quos Cyrillianis oppoſuit : *Si quis eum qui eſt Emmanuel, Deum verum eſſe dixerit, & non potius nobiſcum Deum . . . . anathema ſit.* 2. Quaternione 27. libri a Neſtorio conſcripti, quem legere eſt actione 1. Concilii Epheſini, docet Chriſtum eadem ratione dici Deum, Filium Dei, Sanctum, quia nonnulli homines, quorum Scriptura meminit, appellati ſunt Dii, Filii Dei, Sancti. *Verbum* (inquit) *ut rerum omnium opificem Deum appellamus, & Moyſen rurſum Deum, ait enim : Conſtitui te Deum Pharaonis, & Iſrael filium Dei. Nam filius* (inquit) *meus primogenitus Iſrael eſt, & ſicut Saul appellatur Chriſtus non enim* (inquit) *injiciam manum meam in eum, quia Chriſtus Domini eſt: Et de Cyro ſimiliter dictum eſt: Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro; Et Babylonios ſanctos : Ego enim* (*ait*) *præcipiam eis; ſanctificati enim ſunt, & ego ducam eos· ita quoque Chriſtum dominum, & Deum, & Filium, & ſanctum, & Chriſtum appellamus*. 3. Variis in locis docet, eum qui conceptus eſt in ſinu Virginis, eum qui ex ea natus eſt, nec eſſe dici debere Deum: *Non per ſeipſum Deus eſt* (inquit) *quod in utero figuratum eſt*. Quaternione 21. hæc etiam habet: *Divina proinde Scriptura Deum ex Chriſtipara Virgine genitum eſſe nuſquam affirmat, ſed Jeſum Chriſtum & Filium, & Dominum*. 4. Conſtanter ſemper aſſeruit, ſe Deum bimeſtrem aut trimeſtrem non adorare: *Deum* (inquit Actione prima Epheſini Concilii) *bimeſtrem, aut trimeſtrem non adoro*. Docuit 5. eum qui jacuit in ſepulcro, non eſſe Deum: *Non per ſe* (inquit Quaternione 18.) *& ſecundum ſe Deus eſt, quod in monumento conditum eſt*. Docuit 6. (ut patet ex Quaternione 18.) eos qui ad ſacram ſynaxim accedunt, manducare quidem Chriſti carnem & bibere ejus ſanguinem, non autem deitatem, abſtractum ſubdole pro concreto ponens.

Ex iis autem textibus ſic in forma conficitur argumentum : Ille non admiſit realem ac ſubſtantialem Verbi cum natura humana unionem, qui aperte negavit, Chriſtum eſſe realiter ac ſubſtantialiter Deum : ſiquidem cum duæ naturæ ſubſtantialiter uniuntur, vere ac realiter prædicantur de compoſito in quo reperiuntur: propter eam rationem anima & corpus de homine vere ac realiter prædicantur. Atqui Neſtorius aperte negavit, Chriſtum eſſe realiter ac ſubſtantialiter Deum: Non enim alio modo voluit eum eſſe Deum, quam Moyſes: aſſeruit enim qui conceptus eſt in Virginem, qui ex ea natus eſt, qui bimeſtris ac trimeſtris fuit, qui jacuit in ſepulcro, qui manducatur in Euchariſtia, nec eſſe nec dici debere Deum: ergo &c.

Probatur iterum noſtra concluſio. Neſtorius non aliam Verbum inter & humanam naturam unionem admiſit, quam quæ reperitur inter templum & inhabitatorem templi, inter rem geſtatam & perſonam gerentem, inter duos qui ejuſdem dignitatis ac honoris communione fruuntur : ſic enim loquitur in epiſtola ad Cyrillum, quam legere

re eſt cap. 9. part. 1. Concilii Epheſini: *Quaſi vero quæ in Dei Verbum naturaliter conveniunt ea templi conjunctione abolita ſint, aut parvi apud homines fieri debeat, templum illud nullo unquam peccato conſarcinatum, & a divina natura inſeparabile, peccatorum noſtrorum cauſſa & natum & mortuum eſſe*. Hæc etiam ait Quaternione 16. *Propter geſtantem geſtatum veneror, propter latentem adoro apparentem . . . . . naturas ſeparo, ſed adorationem conjungo*, Libro 3. apud Cyril. pag. 90. aſſerit, ſe in Chriſto diſcernere quidem naturas: *Sunt enim* (ait) *naturæ duplices*; ſed ſi quæ ſit unitas, ex auctoritate repeti debere: *Sed* (inquit) *dignitate ſingulares*: *Si quidem naturarum auctoritas, propter conjunctionem eſt una, naturis in ordine ſuo perpetuo manentibus, dignitate vero conjuncta, ut dixi, in ſingularem auctoritatem*. Atqui is qui non aliam unionem Verbum inter & naturam humanam admiſit, quam quæ reperitur inter templum & inhabitatorem templi, inter rem geſtatam & perſonam gerentem, inter duos qui ſola dignitatis & honoris communione fruuntur, non admiſit realem ac ſubſtantialem unionem: ergo &c.

Probatur 3. Ille non admiſit in Chriſto ſubſtantialem unionem Verbi cum humana natura, qui indirecte ſaltem docuit, duas eſſe in Chriſto perſonas; nempe unio ſubſtantialis non in natura, (ut ſuperius dictum eſt) ſed in ſola perſona fieri poteſt: atqui Neſtorius docuit, duas eſſe in Chriſto perſonas: nam ille docuit duas eſſe in Chriſto perſonas, qui ſcripſit, non eſſe unum Filium poſt aſſumptionem; eum, qui formatus eſt in ſinu Virginis, non eſſe unigenitum Filium Patris: eum, qui Pontifex eſt confeſſionis noſtræ, non eſſe Dei Verbum: atqui Neſtorius id ſcripſit: *Si quis* (inquit anathematiſmo 5.) *unum eſſe poſt aſſumptionem hominis naturaliter Dei Filium audet dicere, cum ſit Emmanuel* (hoc eſt, Nobiſcum Deus) *anathema ſit*. *Si quis* (ait anathematiſmo 7.) *hominem qui in Virgine creatus eſt, hunc eſſe unigenitum dixerit, qui ex utero Patris ante Luciferum natus eſt . . . . . anathema ſit*. *Si quis* (ait anathematiſmo 10.) *illum in principio Verbum, pontificem, & apoſtolum confeſſionis noſtræ factum eſſe, ſeque ipſum obtuliſſe pro nobis dicat . . . . . anathema ſit*. Ergo Neſtorius, indirecte ſaltem docuit, duas eſſe in Chriſto perſonas; ac proinde non admiſit ſubſtantialem unionem Verbi cum humana natura.

Probatur 4. Ille non admiſit ſubſtantialem unionem Verbi cum humana natura, qui diſerte negavit ea omnia, quæ neceſſario ſequuntur ex illa ſubſtantiali unione; qui enim omnes omnino cauſſæ alicujus effectus negat, cenſeri debet negare cauſſam ipſam: atqui Neſtorius diſerte negavit ea omnia, quæ neceſſario ſequuntur ex ſubſtantiali unione cum humana natura.

Et quidem 1. negavit Virginem eſſe ac debere dici Deiparam; nimirum, Cyrillo teſte in epiſtola ad Cæleſtinum, illo in cathedra Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ ſedente, ac probante, Dorotheus Epiſcopus magna elataque voce inclamare auſus eſt: *Si quis Mariam Deiparam dixerit, anathema ſit*. Ipſe Neſtorius in Epiſtola ad Cæleſtinum, ſic mentem aperit ſuam: *Sed & Virginem Chriſtotocon, aut* (Catholici) *cum modo quodam Theotocon dicere*. Eum vero, quem arguit, loquendi ac ſentiendi modum, declarat adverſari Nicænis Patribus, additque, nuſquam a Scripturis adhibitum fuiſſe: *Ego taceo Scripturas quæ ubique Virginem matrem Chriſti, non Dei Verbi, & per Angelos & per Apoſtolos prædicarunt*. Idem, etiam cum anathemate, confirmat anathematiſmo primo ex iis quos Cyrillianis oppoſuit: *Si quis Mariam, matrem etiam Dei Verbi, & non potius ejus qui Emmanuel eſt, nuncupaverit . . . . . anathema ſit*. 2. Idem Neſtorius negavit ea quæ carni propria ſunt, Verbo per communicationem idiomatum tribui debere. *Si quis* (ait anathematiſmo 4.) *eas voces quæ tam in Evangeliis, quam in Epiſtolis apoſtolicis de Chriſto, qui eſt ex utraque, ſcripta ſunt, accipiat tamquam de una natura; ipſiuſque Dei Verbo tentet paſſiones tribuere, tam ſecundum carnem, quam ſecundum deitatem, anathema ſit*. Atqui tamen ex ſubſtantiali unione Verbi cum humana natura neceſſario ſequitur, Virginem non eſſe tantum Chriſtiparam, ſed etiam Deiparam: ſequitur, ea quæ carni propria ſunt, tribui debere Verbo: ſiquidem ratione unionis ſubſtantialis, quæ inter corpus & animam reperitur, quæ corpori tantum conveniunt, per idiomatum communicationem animæ tribuuntur.

Quæres, num cenſura aliqua debeatur ſententiæ, qua aſſeritur Neſtorium admiſiſſe realem, ac ſubſtantialem unionem Verbi cum humana natura.

Reſp. ſententiæ, de qua agitur, inuri debere non falſitatis tantum, ſed & temeritatis notam.

Ratio eſt 1. quia repugnat Cyrillo, cui haud dubie perſpecta eſſe debuit Neſtorii ſententia, cum & ejus ſcripta, & reſponſiones ad objecta ſibi argumenta, præ manibus habuerit. Repugnat 2. judicio tum Romanæ Sedis, tum Concilii Epheſini I. ubi Neſtorius tamquam hæreſeos reus, & Conſtantinopolitano pontificatu, & fidelium communione dejectus eſt. Repugnat denique 3. Leoni Magni Epiſt. 97. Vincentio Lirinenſi Commonitorio 1. cap. 17. Caſſiano lib. 1. de Incarn. cap. 1. Evagrio lib. 1. Hiſt. Eccleſ. cap. 2.

Digitized by Google

cap. 2. Liberato in Breviario cauſſæ Neſtorianæ & Eutychianæ, cap. 4. Facundo Hermanienſi, lib. 1. & tandem omnibus fere ſcriptoribus, qui ab ipſo Neſtorio ad elapſum proxime ſæculum ſcripſere.

Solvuntur quæ pro Neſtorio objiciuntur.

Objicies 1. Non alio nomine reus fuit Neſtorius, quam quod credens cum Catholicis Mariam genuiſse hominem Verbo ſubſtantialiter unitum, eam tamen Deiparam non vocaret, nec vocandam cenſeret, ne initium æterno Verbo cum Arianis tribueretur: ergo &c.

Antecedens colligitur 1. ex Socrate, qui lib. 7. Hiſt. Eccl. cap. 32. ſic loquitur: *Ego vero dum ejus* (Neſtorii) *libros luſtro, hominem imperitum reperio . . . nec tamen mihi videtur imitari Paulum Samoſatenum, aut Photinum, & Dominum omnino ſimplicem hominem dicere; ſed ſolam Deiparæ vocem tamquam larvam reformidare.*

Colligitur 2. ex Joanne Antiocheno, cui utpote Neſtorii amiciſſimo, & acerrimo adverſus Cyrillum, & Synodum Epheſinam, defenſori, doctrina haud dubie perſpecta fuit. Is in Epiſtola ad Neſtorium, quæ legitur 1. part. Concilii Epheſini, c. 25. ſic eum hortatur, ut Deiparæ vocem adhibeat: *Neque id nunc apud ſe cogitet, turpe eſſe ſibi pugnantia docere. Si enim mens tua eadem ſapit & ſentit, quæ ſancti Patres, Eccleſiæque doctores ſentiunt, & ſapiunt: (nam hoc, domine mi, & ex multis, & ex communibus amicis de te accepimus) quorſum vereris pium ſenſum convenienti voce publicare . . . Quis laudibus non efferat, ſi nomen cujus ſenſum pietas tua, ut cognovimus, poſſidet, propter publicam quietem, communemque orbis pacem admittat? . . . Ego vero non ad prebroſam aliquam orationis correctionem, neque ad puerilem palinodiam, ut ſic loquar, pietatem tuam invito, ſed quia multi, ut intelligo, non infrequenter ex te audierunt, quod ipſam ſolam vocem, nec piam quoque ipſius vocis notionem, averſeris; ſi qui vero celebrioris famæ Eccleſiaſtici auctores tibi fuerint, ut ipſo quoque nomine admiſſo, ſacram Virginem Mariam Deiparam appelles, te iſtud neutiquam recuſaturum eſſe: hanc ob rem te moneo, &c.*

Colligitur 3. ex Theodoreto, qui in Epiſtola ad Alexandrum Hieropolitanum conqueritur, quod Joannes Antiochenus, pacem cum Cyrillo iniens, & abdicationi Neſtorii conſentiens, oblique ejus ſanam doctrinam damnaſſet: *Id ipſum* (inquit) *ſentiens, indiſcrete atque inique damnavit eum, qui nihil præter doctrinam ſanam novit aliquid, & docuit.* Hæc addit idem Theodoretus: *Jam tuæ ſanctitati prædixi, quia ſi domini mei venerabilis & ſanctiſſimi Epiſcopi Neſtorii fuerit dogma damnatum, nec ego cum his qui hoc faciunt, communicabo.* Ergo Neſtorius non alio nomine reus fuit, quam quod vocem *Deiparæ*, cujus ſenſum tenebat, adhibere pertinaciter detrectarit.

Reſp. neg. ant. Ad cujus priorem probationem dicendum eſt, Socratem non aſſecutum fuiſſe Neſtorii mentem: nimirum tum ex Neſtorii ſcriptis, tum ex veteribus fere omnibus conſtat Neſtorium, licet a Paulo Samoſateno quoad ea quæ ad Trinitatem ſpectant, diſſenſerit, in iis tamen capitibus quæ pertinent ad Incarnationem, ejuſdem fuiſſe cum ipſo dogmatis, ſeu, credidiſſe Chriſtum non fuiſſe vere Deum, ſed purum ac ſimplicem hominem; donis tamen præditum, quæ excellentiora fuerint iis, quæ aliis hominibus conceſſa fuerunt, aut in poſterum concedentur.

Ad alteram ejuſdem antecedentis probationem, dicendum eſt, Joannem Antiochenum, cum hæc ſcriberet ad Neſtorium, nondum penitus detexiſſe hæreticum dogma, quod Neſtorius ommittens ac condemnans vocem *Deiparæ*, propugnare voluerat: at poſtea, quando nempe cum Cyrillo pacem iniit, detexit hæreſim quam idem Neſtorius Orbi propalare contenderat.

Ad tertiam probationem, reſpondendum eſt, Theodoretum, amicitia in Neſtorium, antiquiſve pro illo præjudiciis excæcatum, ſtatim non advertiſſe impium dogma, quod latebat ſub verbis æquivocis: verum detecta poſtmodum fraude, hanc fidei profeſſionem edidit in Epiſt. ad Dioſcorum: *Si quis ſanctam Virginem Deiparam non dicit, aut purum hominem vocat Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, vel in duos filios dividit unum Unigenitum ac Primogenitum omnis creaturæ, a ſpe in Chriſtum excidat, & dicat omnis populus, fiat, fiat.* Hinc etiam factum eſt, ut eumdem Neſtorium in hæreticorum catalogum retulerit lib. 4. Hæreticarum fabularum, cap. 12.

Objicies 2. Neſtorius unum tantum Filium agnovit in Chriſto: *Chriſtus* (inquit Serm. 11.) *ſecundum quod eſt Chriſtus, indiviſus eſt, & Filius ſecundum quod eſt Filius, indiviſus eſt: Non enim habemus duos Chriſtos, vel duos Filios.* 2. Conceptis terminis confeſſus eſt, unam eſſe in eo perſonam; nimirum laudat Cyrillum, quod duas naturas in una perſona conjunctas prædicaret; *In eo autem laudo* (inquit in Epiſtola ad eumdem Cyrillum, quæ legitur 1. parte Concilii Epheſini cap. 9.) *quod diſtinctionem naturarum, ſecundum divinitatis & humanitatis rationem, harumque in una perſona conjunctionem prædicas.* 3. Non ſemel ſcripſit, ſe admittere vocem *Deiparæ*, modo non dicatur, Virginem eſſe Deam: *Dixi jam ſæpius* (ait Serm. 6.) *ſi quis inter vos ſimpliciter voce Theotocos gaudet, apud me nulla eſt de voce invidia; tantum ne Virginem deam.* Idem in Epiſtola ad Cæleſtinum Papam hiſce

verbis

Digitized by Google

verbis confirmat: *Ferri tamen poteſt hoc vocabulum.* Serm. 12. ſcribit, ſe non in alio quàm in Apollinarii & Arii ſenſu damnare vocem, de qua agitur? *Damna* (inquit) *eos qui dicunt ſecundum Apollinarii & Arii ſenſum, Dei genitricem, & ego una tecum clamo, Theotocon.* Rationem reddit, cur in ea ſuppoſitione vocabulum adhibiturus ſit: *Filius Dei natus eſt Deus Verbum & homo: ergo quæ peperit, propter unitatem dicatur Dei genitrix, Theotocos.*

Ex iis autem textibus ſic arguitur. Ille admiſit ſubſtantialem unionem Verbi cum humana natura, qui unum tantum Filium, unam tantum perſonam agnovit in Chriſto; qui ſcripſit, Virginem dici poſſe Deiparam, qui aſſeruit ſe, cum negavit, Virginem dici debere Deiparam, non aliud in eo vocabulo damnaſſe, quàm Apollinarii & Arii ſenſum, qui docuerunt, Verbum vices animæ rationalis in Chriſto ſuppleviſſe: Atqui Neſtorius 1. unum tantum Filium: 2. unam tantum perſonam agnovit in Chriſto: 3. aſſeruit, ſe in ſolo Apollinarii & Arii ſenſu damnare vocem *Theotocos*: 4. ſcripſit, Mariam propter Verbi, & hominis unitatem revera eſſe Dei genitricem, *Theotocon*: 5. ipſam etiam idiomatum communicationem admiſit, dicens, Filium Dei natum, eſſe Verbum ſimul & hominem: Ergo Neſtorius admiſit ſubſtantialem unionem Verbi cum humana natura.

Reſp. ad 1. diſt. ant. Neſtorius agnovit in Chriſto Filium unum unitate morali, conc. ant. unum unitate phyſica, neg. ant. Prior unitas (ut jam ſuperius obſervatum eſt) poſita eſt in ejuſdem honoris ac dignitatis conſortio, poſterior in communicatione reali propriæ hypoſtaſis: Illam, non autem iſtam Neſtorius agnovit in Chriſto: ait enim apud Cyrillum lib. 2. contra Neſtorium pag. 44. *Nec duos habere nos Chriſtos, vel filios duos, ſed unum & eumdem eſſe dignitate, non natura.*

Reſp. ad 2. diſt. ant. Neſtorius unam in Chriſto perſonam agnovit fictione juris, conc. ant. a parte rei, neg. ant. Qui eodem aut dignitatis aut poteſtatis conſortio gaudent, in jure una tantum perſona dicuntur, licet a parte rei ſint plures perſonæ: ſic duo conjuges, pater & filius, ſunt una tantum perſona, quia una eſt amborum poteſtas.

Reſp. ad 3. diſt. ant. Neſtorius admiſit vocem *Deiparæ*, modo Maria non diceretur dea, modo ſenſus Apollinarii & Arii excluderetur: Et exiſtimavit, Mariam in ſenſu Cyrilli fore deam, ac ſenſum Catholicorum eſſe ipſum ſenſum Apollinarii & Arii, conced. anteced. Et id non exiſtimavit, neg. antec. Neſtorius non ſemel aſſeruit, ex Cyrilli doctrinâ ſequi Mariam fore deam, quia (inquiebat) generans & genitum debent eſſe ejuſdem ſubſtantiæ. Sæpe Cyrillum calumniatus eſt, quod Apollinarii & Arii hæreſim per hanc vocem, *Theotocon*, in Eccleſiam inveheret; ac proinde cum profeſſus eſt ſe admiſſurum eſſe vocabulum illud, modo Maria non diceretur dea, modo excluderetur Apollinarii & Arii ſenſus, non aliud voluit, quàm Mariam non eſſe deiparam in ſenſu Catholicorum, hoc eſt, prout genuit hominem ſubſiſtentem in Verbo.

Reſponſio noſtra confirmari poteſt 1. ex his Neſtorii verbis in epiſtola ad Cæleſtinum: *Si quis autem hoc nomen, Theotocon, propter natam humanitatem conjunctam Deo Verbo, non propter parentem proponet, dicimus quidem, hoc vocabulum in ea quæ peperit, non eſſe conveniens: oportet enim veram matrem de eadem eſſe eſſentia, qua ex ſe natum.*

Confirmari poteſt 2. ex epiſtola ejuſdem Neſtorii ad Cyrillum, quæ legitur 1. part. Conc. Epheſ. cap. 9. ſcilicet in ea Epiſtola aperte declarat, Cyrilli de Incarnatione ſententiam ab Apollinarii & Arii doctrina non diſcrepare: *Verum* (inquit) *propter hanc appropriationem, dictus verbo adſcribere nativitatem, paſſionem, mortem, ceteraſque carnis proprietates; id demum, mi frater, mentis eſt aut ethnicorum more vere errantis, aut certe inſani Apollinarii & Arii, aliorumque hæreticorum morbo, aut alio etiam graviori laborantis.* Ea perſuaſione ductus, quod ſenſus, quem Cyrillus in voce *Theotocos* ſubintelligebat, eſſet ſenſus Apollinarii aut Arii, aut ſaltem, illi indirecte faveret, idem Neſtorius ad Cæleſtinum ſcripſit ſe multa certamina adiiſse, ut doctrinam Ario, & Apollinario plurimum affinem, ex quorumdam animis evelleret: *Unde* (inquit) *& nos non modicam corruptionem orthodoxæ apud quoſdam hic repenientes, & ira & lenitate circa ægros quotidie utimur: eſt enim ægritudo non parva, ſed affinis putredini Apollinarii & Arii.*

Confirmari poteſt 3. ex eo, quod ipſe Neſtorius explicuerit, quo ſenſu voluerit Mariam poſſe *Theotocon* appellari: nempe Mariam ſic dici voluit, quod hominem genuiſſet, non Deum, ſed Deo moraliter conjunctam, per ſanctitatem, dignitatem, poteſtatem, unitum Deo ſicut templum unitur inhabitanti: *Ferri tamen poteſt* (ait Epiſtola ad Cæleſtinum) *hoc vocabulum propter ipſam conſiderationem, & quod ſolum nominetur de Virgine hoc Verbum, propter inſeparabile templum Dei Verbi ex ipſa non quia ipſa mater ſit Dei Verbi: nemo enim antiquiorem ſe parit.*

ARTICULUS II.

Utrum Cyrilli contra Neſtorium capitula ſapiant Apollinariſtarum hæreſim.

Not. 1. TRes a Cyrillo ad Neſtorium datæ ſunt Epiſtolæ: Prior continet purgationem illius, quam Cyrillus ſcripſerat ad Ægypti monachos, in quorum manus venerant nonnulla de Incarnatione ſcripta. Altera confutat errores Neſtorii, exponitque Catholicam de Incarnatione fidem. Tertia, non eſt Cyrilli ſolius, ſed totius Alexandrinæ Synodi, quæ Neſtorii doctrinam damnaverat: huic duodecim capitula, ſeu duodecim anathematiſmi, ſubjecta ſunt, quibus Neſtorius ſubſcribere jubebatur, ut excommunicationis & depoſitionis ſententiam declinaret.

Not. 2. Neſtorius duodecim capitulis a Cyrillo & Alexandrina Synodo conſcriptis, oppoſuit alia duodecim. In ea pariter inſurrexit Concilium Orientalium, quod ſub Joanne Antiocheno contra Synodum Epheſinam convenerat. Andreæ Samoſatenſium, & Theodoreto Cyrenenſium Epiſcopis ab eo Concilio datum eſt in mandatis, ut anathematiſmos illos ſcriptis impugnarent; quod & illi executi ſunt, contenderuntque probare, Cyrillum, dum Neſtorium configere viſus fuerat, impegiſſe in errorem quem Eccleſia Catholica in Apollinare proſcripſerat.

CONCL. Duodecim Cyrilli, ſeu anathematiſmi, ſeu capitula, immunia ſunt a quolibet errore.

Probatur. Primo, capitula de quibus agitur, probata ſunt a tota Ægyptiorum Eccleſia, quæ ſub Cyrillo ad Concilium convenerat. 2. Ea capitula non aliam doctrinam continent, quam eam quam Cyrillus in ſuis, tum ad Neſtorium, tum ad Cæleſtinum, tum ad Ægypti monachos Epiſtolis tradiderat: at ea doctrina probata eſt a Cæleſtino: *Nefariam doctrinam ſuam anathematizet* (verba ſunt Cæleſtini ad Cyrillum de Neſtorio reſcribentis) *eamque de Chriſti Dei noſtri generatione fidem in poſterum confeſſurum ſe ſpondeat, quam & Romana, & tua ſanctitatis Eccleſia, & univerſa denique religio Chriſtiana prædicat.* Idem ad Neſtorium reſcripſit laudatus Pontifex: *Alexandrinæ Eccleſiæ ſacerdotis* (inquit) *fidem & probavimus & probamus.* Eædem Cyrilli ad Neſtorium litteræ probatæ ſunt pariter a Concilio Epheſino: *Lectæ deinde ſunt litteræ* (inquiunt Epheſini Patres in relatione ad Cæleſtinum poſt Actionem quintam) *quas ſanctiſſimus, Deique dilectiſſimus Alexandrinæ Eccleſiæ Epiſcopus Cyrillus ad eum ſcripſerat, quas Sancta Synodus approbavit, ut recte inculpateque exaratas.* Sollemniter quoque probatæ ſunt in Concilio Cchalcedonenſi: *Epiſtolas Synodicas* (inquit laudatum Concilium actione 6.) *beatiſſimi Cyrilli Alexandrinæ Eccleſiæ Præſulis ad Neſtorium, & ad Orientales, congruenter habentes ſuſcepit.* Tandem quintum Generale Concilium eo nomine capitula Theodoreti damnavit, quod adverſarentur doctrinæ a Cyrillo traditæ: *Si quis* (inquit can. 3.) *defendit impia Theodoreti conſcripta, quæ contra rectam fidem, & contra primam Epheſinam ſynodum, & ſanctum Cyrillum, & duodecim ejus capitula expoſuit ... anathema ſit.*

Objicies 1. Orientales qui ſub Joanne Antiocheno convenerant ad Concilium, damnarunt duodecim Cyrilli capitula, tanquam quæ erroribus jam damnatis, ac præſertim Apollinariſmo faverent. In ea pariter inſurrexerunt Theodoretus, in ſuis (ut vocat) reprehenſibilibus, Ibas Edeſſenus in Epiſtola ad Marim Perſam, Gennadius, qui Anatolio in ſede Conſtantinopolitana ſucceſſit, & tandem Iſidorus Peluſiota, ut patet ex illius ad Cyrillum Epiſtola, quæ numero eſt 370. ergo ea capitula non ſunt ab omni errore immunia.

Confirmatur 1. ex eo, quod Theodoretum tanquam maxime Catholicum, Concilium Chalcedonenſe admiſerit, quamvis Cyrilli capitula ſcriptis ſuis impugnaſſet. Confirmatur 2. ex eo, quod nec Joannes Antiochenus, nec celebrati ab eo Concilii Patres unquam pro hæreticis habiti ſint, quamvis eadem capitula damnaverint.

Reſp. diſt. ant. Orientales, Theodoretus, Ibas, Gennadius, Iſidorus, duodecim Cyrilli capitula damnarunt, errore facti, conc. ant. errore juris, neg. ant. Hoc eſt, Epiſcopi de quibus agitur, eamdem quidem de Incarnatione doctrinam cum Cyrillo profitebantur, ſed ex cæco in Neſtorium amore, privataque in Cyrillum ſimultate excæcati, S. Præſulis in duodecim capitulis mentem minime aſſecuti ſunt: *Fatendum eſt* (inqui Facundus Hermanienſis lib. 6. pag. 242. *hanc Epiſtolam ſatis oſtendere, quod reverendiſſimus Ibas cum Orientalibus, aliarumque provinciarum Epiſcopis, intentionem dictorum beati Cyrilli minus intelligens, & ſuſpicatus quod negares in Chriſto differentiam naturarum, conſequens judicavit, quia in Apollinarii dogma incidiſſet, qui non aſſumptione humanæ naturæ Deum Verbum credebat hominem factum, ſed partem ſubſtantiæ ipſius Dei Verbi putabat in carnem eſſe converſam.*

Ad argumenti vero confirmationem, ſive priorem, ſive poſteriorem, dicendum eſt, Concilium Chalcedonenſe admiſiſſe quidem ipſum Theodoretum pro Catholico, poſtquam Neſtorio, impiiſque ejus dogmatibus, anathema dixiſſet; ſed nuſquam probaſſe aut editas ab eo capitulorum Cyrillianorum reprehenſiones, aut Epiſtolam Ibæ ad Marim Perſam, Scilicet Theodoreti confeſſio fidei edi-

edita in Concilio Chalcedonenſi, fuit tacita revocatio, aut ſaltem explicatio reprehenſionum, quæ in ſenſu obvio, ſeu in ſenſu quem verba præ ſe ferunt, errori Neſtoriano patrocinabantur: unde poſtea in illo ſenſu obvio, & non in ſenſu quem Theodoretus ſibi in mente propoſuerat, reprehenſiones illæ quinta generali Synodo damnatæ ſunt.

Objicies 2. Ea capitula non ſunt a quolibet errore immunia, quorum doctrinam Cyrillus, cum Joanne Antiocheno, aliiſque Orientalibus Epiſcopis pacem iniens, revocare coactus eſt; atqui Cyrillus capitulorum ſuorum doctrinam tunc revocare coactus eſt. Nam 1. ſubſcripſit confeſſioni fidei, quam Orientatales ad eum per Paulum Emiſſenum Epiſcopum miſerant: 2. Ab Orientalibus non exegit, ut ſuis capitulis ſuſcriberent: 3. Theodoretus poſt initam cum Cyrillo pacem, hæc ſcripſit Epiſtola 112. quæ eſt ad Domnum Antiochenum Patriarcham: *Nec prius illi* (de Cyrillo loquitur) *qui hæc* (capitula) *ſcripſerat, communicavimus, quam iis quæ expoſueramus, aſſentiens, conſonam his doctrinam accommodarit, nullam capitum illorum faciens mentionem:* 4. Concilium Chalcedonenſe, cum Theodoretum a prædatoria Epheſina Synodo ſub Dioſcoro dejectum admiſit, non poſtulavit ab ipſo, ut ſuas Cyrillianorum capitulorum reprehenſiones revocaret; ſed tantum ut Neſtorio, impiiſque illius dogmatibus anathema diceret.

Reſp. conc. maj. neg. min. Ad cujus primam probationem, diſt. ant. Cyrillus confeſſioni fidei ab Orientalibus editæ ſubſcripſit, & illa fidei confeſſio conſona erat doctrinæ capitulorum Cyrillianorum, conc. ant. & non erat conſona, neg. ant. Licet fidei confeſſio ab Orientalibus oblata Cyrillo, non iiſdem conſtaret terminis, quibus capitula conſtabant, eumdem tamen præ ſe ferebat ſenſum. Nam 1. articulum de Virgine Deipara expreſſe complectebatur: *Secundum hunc inconfuſæ unitatis intellectum, ſanctam Virginem Deiparam eſſe confitemur, propterea quod Deus Verbum incarnatum & homo factum, & ex ipſo conceptu templum ex illa ſumptum ſibi univerit.* 2. Unicum tantum in Chriſto filium ratione factæ unionis agnoſcebat: *Siquidem duarum naturarum facta eſt unio: propter quod unum Chriſtum, unum Filium, unum Dominum confitemur.* 3. Admittebat idiomatum communicationem ratione unitatis perſonæ, quæ in Chriſto reperitur: *Evangelicas autem & Apoſtolicas de Domino voces, ſcimus graves Theologos alios quidem communes facere, tanquam ad unam perſonam pertinentes: alios vero propter naturarum diverſitatem, diviſim nuncupare: & illas quidem quæ Deo conveniunt, ad Chriſti divinitatem: humiles vero, ad ejuſdem humanitatem referre ſolere.* Eadem idiomatum communicatione nititur vox Deipara, quam (ut obſervavimus) illa Orientalium confeſſio admittebat. 3. Damnato ipſo Neſtorio, tum ejus doctrina, loquendi modum, quem in Eccleſiam invehere conatus fuerat, aperte proſcribebat: *Placuit nobis Neſtorium quendam Conſtantinopolitanum Epiſcopum pro depoſito habere, tum pravas illius, profanaſque vocum novitates anathematizare:* Atqui ad articulos de Virgine Deipara, unitate Filii in Chriſto, idiomatum reali ac vera communicatione, proſcriptione novarum ac profanarum Neſtorii vocum, reducebantur duodecim Cyrilli capitula: ergo confeſſio fidei ab Orientalibus oblata Cyrillo, quoad ſubſtantiam & ſenſum a Cyrilli capitulis minime diſcrepabat; ac proinde Cyrillus ſubſcribens Orientalium confeſſioni fidei, ſuorum capitulorum doctrinam minime revocavit.

Confirmatur reſponſio ex ejuſdem Cyrilli Epiſtola ad Acacium Melitenæ Epiſcopum, in qua ſic loquitur: *Scribi ad me curarunt* (Orientales) *conventionis modum, id eſt ſanctarum Eccleſiarum pacis, niſi eo modo, quem ipſi praſcriberent, fieri non debere. Erat autem ea petitio gravis ac moleſta. Volebant enim ea omnia aboleri, quæ vel epiſtolis, vel tomis, vel libris evulgaveram, & ſoli fidei quæ a ſanctis Patribus noſtris Nicææ edita fuerat, conſentire. Ego vero ad iſta ita reſcripſi: Expoſitioni fidei, quam Nicæni patres ediderunt, adhæremus omnes .... Quæ vero recte contra Neſtorii blaſphemias ſcripſimus, ea ejuſmodi eſſe, ut nulla nobis ratione perſuaderi poſſit, ut recte ſcripta eſſe negemus.*

Ad alteram minoris propoſitionis a nobis negatæ probationem, reſp. diſt. ant. Cyrillus duodecim capitulorum ſubſcriptionem ab Orientalibus non exegit, œconomiæ, ac pacis cauſſa, conc. ant. erroris alicujus in illis capitulis contenti cauſſa, neg. ant. Ea eſt hominum Eccleſiaſticæ pacis amantiſſimorum conſuetudo, ut ab iis qui ad unitatem redire fatagunt, non exigant ea omnia, quæ, ſtricto jure ſpectato, poſſent exigere: Sat nimirum eis eſt, ut qui redeunt, aperte damnent errores, quibus favere viſi fuerant, ac veritates confiteantur, quas aut vere, aut ſaltem in ſpeciem, ambiguis quibuſdam verbis impugnaverant.

Ad tertiam ejuſdem minoris probationem, reſp. diſt. ant. Theodoretus exiſtimavit, Cyrillum recantaſſe edita a ſe capitula, & in hoc Theodoretus erravit errore facti, conc. ant. & non erravit errore facti, neg. ant. Theodoretus, cum hæc ad Domnum ſcriberet, nondum erat liber antiquis ſuis in Cyrilli capitula præjudiciis: *At ſcito domine,* (inquiebat in eadem ad Domnum epiſtola) *neminem eorum qui inſitam in his hæreſim norunt, adductum iri ut ea recipiat, quamvis duplo*

plures decernant. Erroris autem facti, quo tunc Theodoretus laborabat, duplex fuit cauſsa: 1. Recantationi adſcribebat omiſſionem, quæ dum pax inita eſt, ſolius caritatis cauſsa facta fuerat a Cyrillo; nempe (ut jam obſervatum eſt) Orientalium confeſſio eamdem, quam Cyrilli capitula, doctrinam complectebatur: 2. Ita comparati ſunt homines, ut quando pacem ineunt cum iis quibuſcum habuere ſimultates, ſibi ſemper primas tribuant; ac proinde mirum non eſt, quod Theodoretus, qui (ut dictum eſt) adverſus Cyrilli capitula, reprehenſionum tomum ediderat, crediderit Cyrillum, cum pax inita eſt, iis reprehenſionibus deterritum fuiſse, ne in pace ſancienda ſuorum capitulorum ſubſcriptionem ab Orientalibus expoſceret.

Ad quartam probationem, eadem, quæ ad ſecundam adhiberi debet reſponſio, ſcilicet diſt. ant. Concil. Chalcedonenſe, cum Theodoretum admiſit, ab illo reprehenſionum ſuarum recantationem non poſtulavit œconomiæ cauſsa, conc. ant. ſtricto jure, neg. ant. Par fuit, ut ſacra Synodus eadem uteretur diſpenſatione, quam Cyrillus adhibuerat, cum ipſe cum Theodoreto pacem iniit: *Reſpondemus* (inquit Leontius Byzantinus lib. de Sectis Actione 6. ubi ſolvit argumentum quod Acephali contra Concilium Chalcedonenſe movebant) *ob id non tam accuſandam Synodum, quam Cyrillum hominem ſanctum. Nam is communione cum Orientalibus, & cum ipſo Theodoreto conſtituta, non poſtulavit ab eo, ut anathemate ſcripta ſua, quæ contra duodecim capitula facta fuiſsent, execraretur. Quod igitur ipſe Cyrillus vir ſanctus non fecit, ob ejus intermiſſionem, an Synodus culpari meretur?*

Objicies 3. Cyrilli capitula ſecundum verborum tenorem conſiderata, reprehenſioni obnoxia ſunt. Et ſane primum capitulum ſic habet: *Si quis non confitetur, Emmanuelem vere Deum eſſe, & ob id ſanctam Virginem Deiparam (genuit enim illa carnaliter incarnatum Dei Patris Verbum) anathema ſit*; at in eo capitulo reprehenſioni obnoxia eſt vox *carnaliter*; pugnare nimirum videtur cum intemerata Mariæ virginitate.

Alterum capitulum quod anathemate damnat eum, *qui non confitetur Dei Patris Verbum carni ſecundum hypoſtaſim unitum*, in eo deficit, quod Verbi conjunctionem cum humana natura vocet *unionem ſecundum hypoſtaſim*; is enim loquendi modus apud antiquos non legitur. In tertio capitulo quo damnatur is, *qui in uno Chriſto poſt unionem dividit hypoſtaſes, ipſaſque ea tantum conjunctione inter ſe connectit, quæ eſt ſecundum dignitatem, & non eo potius concurſu qui eſt ſecundum naturalem unionem*, reprehendit Theodoretus 1. hæc verba: *Unionem naturalem*, quia (inquit) vox *naturalis* neceſſarium ſignificat, quod ſane Incarnationi non convenit. Reprehendit 2. hæc alia: *Dividit hypoſtaſes*, eo quod (ait) cum eo loci hypoſtaſis nomine naturæ ſignificentur; qui eas connectit, neceſſario ſupponit eas eſſe a ſe invicem diſcretas, cum unio nonniſi in diſcretis locum habeat. In quarto capitulo, quo anathemate feriuntur, *qui eas voces quæ de Chriſto in Scripturis aut a Sanctis dictæ ſunt, ſoli Patris Verbo adaptat*, arguit Theodoretus, inde ſequi ſoli Patris Verbo adaptari debere hanc Chriſti orationem: *Pater ſi poſſibile eſt, tranſeat a me calix iſte: Et horam illam nemo novit, neque filius hominis*. In quinto capitulo Cyrillus ferit anathemate eos qui dicere auſi fuerint *Chriſtum hominem deiferum*: Sed id arguitur ab eodem Theodoreto, eo quod is loquendi modus a Baſilio in ſermone de Spiritu ſancto ad Amphilochium adhibitus ſit. Capitulum ſextum quo rejiciuntur ii qui dixerint *Dei Patris Verbum, Chriſti Deum vel dominum eſſe*, reprehendit Theodoretus, eo quod Iſaiæ 49. Chriſtus nominetur Patris ſervus. Capitulum ſeptimum, quod ſic habet: *Si quis Jeſum Chriſtum ut hominem a Dei Verbo operante motum fuiſſe dixerit, anathema ſit*, pugnare videtur cum his Apoſtoli verbis ad Epheſ. 1. *Secundum operationem potentiæ virtutis ejus, quam operatus eſt in Chriſto, ſuſcitans eum a mortuis*. Nonum capitulum quo damnantur, qui dixerint Chriſtum *a Spiritu clarificatum, & vim accepiſſe qua contra immundos ſpiritus operaretur*, non cohæret cum his Chriſti verbis: *Si in Spiritu Dei ejicio dæmonia*. Contra decimum capitulum, quod ſic habet: *Si quis dixerit, Pontificem & Apoſtolum noſtrum non eſſe ipſum Dei Verbum . . . . . anathema ſit*, objici poſſunt hæc Apoſtoli verba: *Non enim habemus Pontificem, qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris, ſed tentatum per omnia, ſecundum ſimilitudinem, abſque peccato*: & iſta: *Chriſtus non ſemetipſum clarificavit, ut Pontifex fieret*: nec non hæc alia; *Exauditus eſt pro ſua reverentia*: neque enim ea, quæ Pontifici noſtro conveniunt, Dei Verbo tribui poſſunt. Duodecimum capitulum, quod ſic habet: *Si quis non confitetur, Dei Verbum carne paſſum & crucifixum eſſe, mortemque carne guſtaſſe, &c.* reprehendi poteſt, quod Verbo paſſionem ac mortem adſcribat, cum e contra ſoli carni Verbo unitæ adſcribi debeat. Ex iis quæ hucuſque dicta ſunt, quæque in Concilio Epheſino, parte tertia, fuſius pertractata legi poſſunt, colligitur, Cyrilli capitula non eſſe ab errore quolibet immunia.

Reſp. ad 1. vocem *carnaliter*, pro eodem ſumi ac *ſecundum carnem*: ita ut ſenſus ſit, Mariam genuiſſe Verbum, non quidem ſecundum divinitatem, cum ſub eo reſpectu ex-

Digitized by Google

expers ſit cujuslibet initii, ſed ſecundum carnem.

Ad 2. reſpondet Cyrillus, per unionem ſecundum hypoſtaſim, ſe intellexiſse unionem ſecundum naturam; idque contra Neſtorium qui non aliam Verbum inter & humanam naturam admittebat, quam moralem. Addit, ſe nova hæreſi coactum fuiſse, ut novo nomine uteretur.

Ad 3. idem Cyrillus reponit, Verbum hoc, *Naturalem*, ſumi pro his aliis, *realem ac veram*; idque juxta Apoſtolum qui ſic loquitur: *Eramus natura*, hoc eſt, revera, *filii iræ*. Addit, ſe per hypoſtaſes intellexiſſe naturas, quæ reipſa poſt unionem diſtinctæ ſunt, licet minime diviſæ, cum ſubſiſtant in una Verbi perſona.

Ad 4. reſpondet idem Sanctus Doctor, omnes voces quæ de Chriſto in Scripturis dicuntur, convenire quidem & adſcribi Verbo, ſed ratione diſtinctarum naturarum, quæ in eo uno ſubſiſtunt.

Ad 5. dicendum eſt, Cyrillum negaviſse Chriſtum dici debere *Deiferum*, non quidem in ſenſu Baſilii, hoc eſt, prout vox illa ſignificat Chriſtum habere unitam ſibi totam Filii deitatem; ſed in ſenſu Neſtorii, qui contenderat, humanam naturam in Chriſto geſtaſſe divinitatem, ſicut bajulus onus ſuum geſtat, ſicut templum continet inhabitatorem ſuum.

Ad 6. reſpondet Cyrillus, Chriſtum dici quidem Patris ſervum, ratione ſcilicet humanæ naturæ, quæ ſubſiſtit in Verbo, quod quidem perſona eſt a perſona Patris diſtincta; ſed non poſſe dici ſervum ſui ipſius, eo quod vox iſta *Sui ipſius* perſonam importet, ac proinde ſervitutem excludat.

Ad 7. reſpondet idem S. Doctor, ſe excluſiſſe Verbi in humana natura operationem in ſenſu Neſtorii, hoc eſt, tanquam in altero a ſe diſtincto, & in propria perſona ſubſiſtente.

Ad 8. reponit, ſe per *Spiritum ſanctum*, intellexiſse vim alienam & non ipſi Chriſto propriam; ita ut ſenſerit, Chriſtum ejeciſſe quidem dæmones per virtutem Spiritus ſancti, ſed quæ propria eſset Chriſto, cum Deus ſit; non autem aliena ac extranea Chriſto, ut Neſtorius contenderat.

Ad 9. reſpondet, Verbum eo modo dici Pontificem, quo dicitur homo, *Verbum caro factum eſt*: ac proinde cum dicatur homo ratione humanæ naturæ, quæ in eo ſubſiſtit, Pontifex quoque dici debet ratione ejuſdem naturæ: Sub eo autem reſpectu, hoc eſt, ratione humanæ naturæ, Patri ac ſibi ipſi offert ſacrificium.

Ad 10. reponit, Verbum non dici paſsum ſimpliciter, ſed cum hoc addito, *Carne*; unde concludit, paſſionem ac mortem tribui Dei Verbo, non ratione ſui, ſed ratione humanæ naturæ quæ in eo ſubſiſtit. Is vero, aliique ſimiles loquendi modi ad Scripturæ normam exacti ſunt: nempe Scriptura paſſim Verbo tribuit, quæ propria ſunt humanæ naturæ, & viciſſim naturæ humanæ tribuit, quæ ſoli Verbo conveniunt. Vide Cyrilli apologeticum, nec non Cyrilli defenſiones, quæ 3. parte Concilii Epheſini de verbo ad verbum deſcriptæ leguntur. Vide quæ ad alia ejuſdem Cyrilli loca dicemus, cum expendemus, utrum ex unione ſubſtantiali Verbi cum humana natura ſequatur naturarum (ut voluit Eutyches) confuſio.

ARTICULUS III.

An demonſtrari poſſit ſubſtantialis unio Verbi cum humana natura.

Not. 1. UT demonſtretur ſubſtantialis unio Verbi cum humana natura, neceſſe eſt, ut probemus Chriſtum eſſe vere ac ſubſtantialiter Deum: non enim poteſt eſſe Deus, niſi quia Verbum non moraliter tantum, per dona nimirum, ſed realiter ac ſubſtantialiter unitum ſit humanæ naturæ.

Not. 2. Chriſti divinitatem negarunt olim Ebion, Cerinthus, Paulus Samoſatenſis, Photinus, Neſtorius; eam quoque hiſce temporibus negant Judæi, Mahumetani, Sociniani.

Not. 3. Cum (ut tom. 1. diximus) non ſola Scriptura ſit locus theologicus, ſed etiam Patrum traditio, poſt aſsertam Scripturis Chriſti divinitatem, eam deinceps auctoritate Patrum confirmabimus. Traditioni adjungemus duplex aliud argumentum, quod Præſcriptionis & Unitatis argumentum vocabimus. Quærendum eſt igitur 1. utrum divinitas Chriſti tum adverſus Judæos, tum adverſus Mahumetanos oſtendi poſſit; 2. an tum ex Scripturis, tum ex traditione, tum ex præſcriptione adverſus hæreticos demonſtretur.

Not. 4. Argumenta, quæ ex Scripturis petuntur, reduci poſsunt ad loca, in quibus Dei nomina, attributa, opera, cultus, Chriſto adſcribuntur.

§. I *Utrum divinitas Chriſti contra Judæos & Mahumetanos oſtendi poſſit.*

CONCL. 1. Divinitas Chriſti poteſt adverſus Judæos ex Veteri Teſtamento demonſtrari.

Probatur. Chriſtus (ut hocce Tomo demonſtrabimus) eſt Meſſias Lege promiſsus; atqui ex Veteri Teſtamento demonſtrari poteſt, Meſſiam Lege promiſsum eſse realiter ac ſubſtantialiter Deum: ergo ex eodem Veteri Teſtamento divinitas Chriſti poteſt adverſus Judæos demonſtrari. Minor propoſitio ſubſequentibus locis oſtenditur.

Secundus Pſalmus, fatentibus etiam Rabbinis, de Meſſia intelligitur; atqui Pſalmus ille docet, Meſſiam eſse Deum. Nam 1. Deus Pater eum ſic alloquitur: *Filius meus es tu, ego hodie genui te*: Si Filius eſt, quod

ſit a Patre genitus, ergo ejuſdem eſt eſſentiæ cum Patre; ſiquidem generatio non fit niſi ex ſubſtantia generantis; 2. Ibidem prædicitur, Filium a Patre genitum, ab omnibus regibus adorandum eſſe: *Et nunc reges intelligite, apprehendite diſciplinam;* quorum quidem verborum loco, hæc in Hebræo textu leguntur: *Oſculamini Filium,* hoc eſt, in ſignum adorationis & ſubjectionis, oſculamini ſive illius manum, ſive pedem. 3. præcipitur in eum fiducia: *Cum exarſerit in brevi ira ejus, beati omnes qui confidunt in eo;* at ultima noſtra fiducia poni non debet in creatura, juxta illud Scripturæ: *Maledictus qui confidit in homine.*

Iſaiæ 35. hæc leguntur: *Deus ipſe veniet, & ſalvabit nos; tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum patebunt: tunc ſaliet ſicut cervus claudus, & ſoluta erit lingua mutorum.* Locus ille de ſolo Meſſia intelligitur, cum enim quæ hic prædicantur, ab aliquo Veteris Teſtamenti propheta nuſquam acta fuerint, ſequitur, ea ſoli Meſſiæ convenire: atqui is cui illa miracula tribuuntur, Deus eſt: *Deus ipſe veniet & ſalvabit nos:* ergo, &c.

Iſaiæ 45. hæc leguntur: *Hæc dicit Dominus: viri ſublimes ad te tranſibunt, & tui erunt, poſt te ambulabunt, vincti manicis pergent, & te adorabunt, teque deprecabuntur; tantum in te eſt Deus, & non eſt abſque te Deus, vere tu es Deus abſconditus: Deus Iſrael Salvator.* In eo Iſaiæ loco is qui loquitur, Deus eſt: *Hæc dicit Dominus.* Is ad quem loquitur, eſt etiam Deus, tum quod adoratio illi exhibenda ſit & ad ipſum dirigenda oratio; *Te adorabunt, teque deprecabuntur;* tum quod ſub Dei nomine exorandus ſit; nimirum hæc verba: *Tantum in te eſt Deus,* &c. ſunt verba eorum qui oraturi prædicuntur: atqui is quem Deus alloquitur, non alius eſt quam Meſſias; neque enim in aliquo alio locum habere poſſunt, quæ eo loci prænuntiantur: ergo &c. Vide Hieronymum in hunc locum.

Baruch, cap. 3. hæc habentur: *Hic eſt Deus noſter, & non æſtimabitur alius ad eum: hic adinvenit omnem viam diſciplinæ, & tradidit eam Jacob dilecto ſuo: poſt hæc in terra viſus eſt, & cum hominibus converſatus eſt.* Is quem Propheta Deum vocat, prædicitur videndus in terris, & cum hominibus converſaturus: at is non alius eſſe poteſt quam Meſſias; ſiquidem alius ab ipſo dici non poteſt Deus, æqualis Deo, tradidiſſe Iſraelitis diſciplinam, ſive Legem: ergo Meſſias eſt vere ac ſubſtantialiter Deus. Vide Auguſtinum lib. 18. de Civitate Dei, cap. 33.

Zachariæ capite 2. hæc habentur: *Hæc dicit Dominus exercituum: Poſt gloriam miſit me ad gentes, quæ ſpoliaverunt vos; qui enim tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei. Ecce ego levo manum meam ſuper eos, & erunt prædæ his, qui ſerviebant ſibi: & cognoſcetis, quia Dominus exercituum miſit me.* Is quem Propheta prædicit ad gentes mittendum Meſſias eſt: tum quia Prophetæ Veteris Teſtamenti non mittebantur ad gentes, tum etiam quia dicitur gentes futuras eſſe in populum ejus qui mittendus eſt, *Et erunt mihi in populum:* atqui is, qui mittendus prædicitur, eſt vere ac ſubſtantialiter Deus: eo enim nomine ſe ipſum appellat; ſcilicet hæc verba: *Miſit me ad gentes,* ſunt Dei ipſius loquentis: *Hæc dicit Dominus exercituum: Poſt gloriam miſit me ad gentes:* ergo Meſſias eſt Deus. *Ecce* (inquit Auguſtinus lib. 20. de Civit. Dei, cap. 30.) *dicit Dominus omnipotens, a Domino omnipotente ſe miſſum. Quis hic audeat intelligere, niſi Chriſtum loquentem; ſcilicet ovibus quæ perierunt domus Iſrael, quas hic comparat pupillæ oculi Dei, propter excellentiſſimum dilectionis affectum?*

Zachariæ 12. hæc habentur: *Effundam ſuper domum David, & ſuper habitatores Jeruſalem ſpiritum gratiæ, & precum, & aſpicient ad me quem confixerunt.* Is qui in eo textu loquitur, Deus eſt Iſrael: at Meſſias, eſt ille Deus Iſrael; ille enim qui loquitur, futurus eſt ſpes Iſraelitarum, poſtquam eum confixerunt: *Aſpicient ad me quem confixerunt:* at id nulli alteri quam Chriſto Meſſiæ convenit; unde S. Joannes cap. 19. obſervat illud vaticinium impletum fuiſſe, cum Judæi cruci Chriſtum affixerunt: ergo &c.

CONCL. 2. Divinitas Chriſti poteſt adverſus Mahumetanos demonſtrari.

Probatur. Chriſtus eſt vere ac ſubſtantialiter Deus, ſi dixerit ſe eſſe vere ac ſubſtantialiter Deum, ſi idem Apoſtoli prædicaverint; atqui Chriſtus dixit ſe eſſe vere ac ſubſtantialiter Deum, idem quoque Apoſtoli prædicarunt: ergo Chriſtus eſt vere ac ſubſtantialiter Deus. Minor propoſitio proxime ſequente paragrapho contra Socinianos demonſtrabitur. Itaque probatur major. Chriſtus in confirmationem eorum quæ de ſeipſo dixit, vera patravit miracula, patrata ſunt quoque ab Apoſtolis in confirmationem eorum quæ prædicarunt, ut tomo 1. demonſtravimus agentes de veritate librorum Canonicorum: ergo quod Chriſtus de ſe ipſo teſtatus eſt, quod de illo prædicarunt Apoſtoli, veriſſimum eſt; neque enim (ut ibidem jam obſervavimus) miracula, cum ſint ſolius Dei opus, in mendacii, & quidem tanti momenti, quanti foret illud, de quo agitur, confirmationem edi poſſunt; ergo Chriſtus eſt vere ac ſubſtantialiter Deus.

§. II. *Utrum divinitas Chriſti poſſit adverſus hæreticos Scripturis demonſtrari.*

CONCL. Divinitas Chriſti poteſt adverſus hæreticos Scripturis demonſtrari.

Pro-

Probatur. Illius divinitas poteſt Scripturis demonſtrari, cui Scripturæ tribuunt Dei nomen, attributa, operationes, æqualitatem cum ente ſupremo, adorationem ſoli Deo debitam: atqui Scripturæ Chriſto tribuunt Dei nomen, attributa, operationes, æqualitatem cum ente ſupremo, adorationem ſoli Deo debitam: ergo divinitas Chriſti poteſt Scripturis demonſtrari. Major argumenti propoſitio videtur evidens: nam ſi is Deus non ſit, cui Scripturæ tribuunt ea omnia de quibus in argumento, ipſæ nos in errorem ac idololatriam inducerent; ſcilicet ideam ſoli Deo propriam, characterem ſoli Dei convenientem, id per quod ipſe Deus diſcerni voluit a creaturis, homini puro, meræ creaturæ, enti creato tribuunt; idque eo validioris eſt roboris, quod tum Lex ipſa, tum Prophetæ, tum Evangelium, nihil frequentius ac majori cum cura prædicent, quam unum eſse Deum, a quo alia omnia entia pendeant; *Non habebis Deos coram me*. Itaque minor propoſitio per partes oſtendenda eſt.

Proferuntur textus, in quibus Dei nomen Chriſto tribuitur.

Primo, Iſaiæ 9. Chriſtus ſimpliciter & abſolute appellatur: *Vocabitur nomen ejus admirabilis, Deus, fortis, princeps pacis*. Joannis 20. Thomas hiſce poſt reſurrectionem verbis eum affatur: *Dominus meus, & Deus meus*. Actorum 20. Sanguis Chriſti dicitur ſanguis Dei: *Attendite vobis* (ait Paulus) *& univerſo gregi, in quo vos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei, quam adquiſivit ſanguine ſuo*. Ad Romanos 9. Chriſtus, etiamſi antea nulla facta fuerit mentio Dei, ſine ulla reſtrictione, ac ad aliud relatione, dicitur Deus: *Quorum Patres, & ex quibus eſt Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula. Amen*. Primæ Joannis 3. anima ſeu vita Chriſti, dicitur anima Dei: *In hoc cognovimus caritatem Dei, quoniam ille animam ſuam pro nobis poſuit*.

Secundo, Chriſtus non tantum dicitur Deus, ſed filius Dei, ac proinde ejuſdem cum Deo eſſentiæ. Matthæi 16. ſic eum Petrus alloquitur: *Tu es Chriſtus filius Dei vivi*. Vox illa *Vivi* demonſtrat, Petrum intellexiſse filiationem, non adoptivam, ſed naturalem: ſcilicet viventium proprium eſt generare ſibi ſimile in natura, hoc eſt, generare naturam quæ ejuſdem ſit cum generante ſpeciei. Præterea Petrus in mercedem illius confeſſionis: *Tu es Chriſtus filius Dei vivi*, accepit Eccleſiæ claves: *Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & tibi dabo claves regni cælorum*; at tantam mercedem Chriſtus Petro non rependiſſet, ſi Petrus non aliam in Chriſto quam adoptivam filiationem agnoviſset; nimirum ejus generis filiationem non Apoſtoli tantum, ſed etiam plures ex Judæis in Chriſto eſſe fatebantur.

Confirmatur illud argumentum ex aliis locis, in quibus nomina quæ conjunguntur huic voci *Filius*, quam Petrus Chriſto tribuit, demonſtrant Petri verba intelligi non debere de filio adoptivo. Joannis c. 3. Chriſtus dicitur *Filius unigenitus*. Ad Rom. 8. *Filius proprius*. Primæ Joannis 5. *Filius verus*. Ad Heb. c. 1. Chriſtus dicitur Dei Filius per oppoſitionem ad Angelos: *Cui enim dixit aliquando Angelorum, Filius meus es tu, ego hodie genui te?* Ergo, Chriſti filiatio alia eſt a filiatione quæ convenit Angelis; ac proinde cum iſta ſit adoptiva, neceſſario ſequitur, illam eſſe naturalem. Joannis 19. coram Judæis accuſatus eſt, quod ſe Dei filium prædicaſſet: *Nos* (inquiunt ibid. Judæi) *legem habemus, & ſecundum legem noſtram debet mori, quia filium Dei ſe fecit*: Igitur Judæi judicarunt, Chriſtum, ſeipſum dixiſse filium Dei naturalem, non adoptivum; neque enim Judæi Chriſto vertiſſent crimini, quod ſe adoptivum Dei filium prædicaſſet, cum & ipſi (ut habetur Jo. 8.) eo nomine gloriarentur: *Unum Patrem habemus Deum*. Idque manifeſte patet ex alio Joannis loco, in quo Judæi Chriſtum accuſant, quod ſe æqualem Deo jactaret: *Magis quærebant eum Judæi interficere* (Joannis 5.) *quia non ſolum ſolvebat ſabbatum, ſed etiam patrem ſuum dicebat Deum, æqualem ſe faciens Deo*.

Ad ea Scripturæ loca reſpondent adverſarii 1. hæc Thomæ poſt Chriſti reſurrectionem verba, *Dominus meus, & Deus meus*, non referri ad Chriſtum, ſed ad Deum Patrem; nempe Thomas Chriſto apparente ſtupefactus, per exclamationem dixit, *Dominus meus, & Deus meus*.

Sed admitti non poteſt ea reſponſio. Ratio eſt 1. quia in græco textu præponitur articulus, non autem ſignum exclamationis. Verba de quibus agitur, ad eum referuntur, cum quo Thomas loquebatur; at non loquebatur cum Patre, ſed cum Chriſto. 3. Immediate ante illa Thomæ verba, *Dominus meus, & Deus meus*, iſta in Evangelio leguntur: *Reſpondit Thomas, & dixit ei*: *Dominus meus, & Deus meus*; ac proinde, *Dominus meus, & Deus meus*, referuntur ad eum de quo aſſeritur, *Dixit ei*.

Reſpondent 2. in hac ſententia quæ ex capite 9. Epiſtolæ ad Romanos laudata fuit: *Qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula*; vocem *Deus* non eſſe Scripturæ, ſed inſertam fuiſſe aut a commentatoribus, aut ab amanuenſibus: ſiquidem locus ille ſine voce *Deus* a Cypriano lib. 2. contra Judæos c. 6. & Hilario in Pſalm. 122. laudatur.

Verum nullius eſt momenti reſponſum illud.

Nam 1. vox *Deus* ab omnibus fere Patribus legitur etiam atiquioribus, ut videre eſt apud Tertullianum lib. de Trinitate. 2. Pamelius teſtatur eam reperiri in duobus manuſcriptis, quibus uſus eſt in adornanda ſua Cypriani editione. 3. Ipſe Cypriani contextus convincit, Cyprianum legiſse vocem illam; ſi enim in Cypriano deeſſet, textus Apoſtoli, quem Cyprianus laudat, nihil ad ejuſdem Cypriani ſcopum conferret; nam capite ſexto libri ſecundi adverſus Judæos intendit probare, Chriſtum eſſe Deum, cum caput illud ſic inſcribat: *Quod Deus Chriſtus*. 4. Mirum non eſt, quod Hilarius in Pſ. 122. vocabulum illud non legat, nempe eo loci non refert integrum textum: ſed eum cum illo laudat lib. quarto de Trinit. 5. Etiamſi vox *Deus* deeſset in Scripturæ textu, ſubintelligi deberet: ſoli nimirum Deo convenit, quod (ut Apoſtolus de Chriſto dicit) ſit ſuper omnia benedictus.

Reſpondent 3. adverſarii, equidem Chriſtum non ſemel ſe dixiſse Deum ac Filium Dei; ſed, (inquiunt) id intelligi debet metaphorice, nimirum pro eo qui divinitatem habet, ſed participatam, hoc eſt, pro eo cui auctoritas a Deo conceſsa eſt, præſertim ſi eminens ſit ejuſmodi dignitas. Probant reſponſionem illam ex capite decimo Joannis, ubi Chriſtus, cum Judæi vellent eum lapidare eo quod ſe Dei Filium faceret, reſpondit, ſe non alio ſenſu Deum eſse, quam ii qui in dignitate conſtituti jus ceteris dicunt: *Reſponderunt ei Judæi: De bono opere non lapidamus te, ſed de blaſphemia, & quia tu homo cum ſis, facis te ipſum Deum. Reſpondit eis Jeſus: Nonne ſcriptum eſt in lege veſtra, Quia ego dixi, Dii eſtis? Si illos dixit deos, ad quos ſermo Dei factus eſt, & non poteſt ſolvi Scriptura: quem Pater ſanctificavit, & miſit in mundum, vos dicitis: Quia blaſphemas, quia dixi, Filius Dei ſum?*

Verum rejici debet illa reſponſio. Nam 1. innumeris in locis Chriſtus ſeſe dixit & Deum & Dei Filium ſimpliciter, ſeu abſque ulla reſtrictione, abſque ulla expoſitione, & quidem coram iis qui ea quæ Joannis c. 10. leguntur, nuſquam aut audierant, aut audituri erant: igitur iis locis Dei nomen proprie ſibi tribuit; ac proinde voluit, ut auditores eum pro vero Deo haberent. 2. Quod Joannis cap. decimo legitur, non eſt (ut ſupponunt adverſarii) explicatio locorum in quibus Chriſtus ſe Deum & Dei Filium vocaverat; ſcilicet argumentum eſt, quod vocant a minori ad majus, & cujus hic eſt ſenſus: Ii, quibus Deus nonnihil ſuæ auctoritatis conceſſit, in Scripturis dii dicuntur; ergo non jam appellativo nomine, quod pluribus commune eſt (ac proinde participatam diverſitatem ſignificat,) ſed proprio omine, quod ſingulare eſt, & conſequenter totam divinitatem ſignificans, Deus appellari debet is, quem Pater ſanctificavit, per divinæ ſuæ eſſentiæ in perſona Verbi communicationem.

Ex iis quæ hucuſque dicta ſunt, patet 1. Chriſtum ſæpius ſeſe Deum, & Dei Filium appellaſse. Patet 2. eodem nomine ab Apoſtolis in ſuis ſcriptis canonicis appellatum fuiſse, & quidem in numero ſingulari. Patet 3. nec Chriſtum, nec Apoſtolos ullam unquam nominis illius expoſitionem tradidiſse, quæ illud ad aliam quam veræ ac proprie dictæ divinitatis ideam determinet. Patet 4. ſive Chriſtum, ſive Apoſtolos cum illo nomine *Deus*, ea conjunxiſse, quæ auditorum mentes ad Dei veri & proprie dicti ideam determinent: Ergo Chriſtus, ſive cum ſe Deum dixit, ſive Apoſtoli, cum eum Deum appellavere, docere voluerunt, Chriſtum revera & ſubſtantialiter eſse Deum. Vide quæ poſt ceteras e Scripturis petitas rationes inferius dicentur.

Proferuntur Scripturæ textus, in quibus Dei attributa Chriſto tribuuntur.

1. Æternitas unum eſt ex præcipuis Dei attributis, nempe Geneſis 21. hæc habentur; *Invocavit ibi nomen Dei æterni*: Ad Rom. 16. *Secundum præceptum æterni Dei*: Primæ ad Tim. 6. *Qui ſolus habet immortalitatem*: Atqui Scripturæ Chriſto tribuunt æternitatem. Joannis 8. Chriſtus ſic de ſeipſo loquitur: *Antequam Abraham fieret, ego ſum*. Nec audiendi ſunt, qui reſpondent, Chriſtum fuiſse ante Abrahamum tantum in typo, & variis promiſſionibus de ipſo mittendo; ſiquidem eo loci Chriſtus ſolvit objectionem Judæorum: *Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidiſti?* reponitque: *Antequam Abraham fieret, ego ſum*; ac proinde ejus reſponſio debet intelligi de exiſtentia reali, quemadmodum de ea intelligitur objectio Judæorum. Joannis 17. Chriſtus ſic Deum Patrem orat: *Clarifica me tu Pater apud temetipſum claritate quam habui, priuſquam mundus eſſet apud te*. Recte Bellarminus in hunc locum obſervat, Scripturam hoc loquendi modo: *Priuſquam mundus eſſet apud te*, deſignare æternitatem; idque colligit ex Joannis c. 17. ubi Chriſtus hæc ait: *Dilexiſti me ante conſtitutionem mundi*: nec non ex his primæ Petri, c. 1. *Præcogniti ante mundi conſtitutionem*. Ad Hebræos c. 13. Chriſti æternitatem hiſce verbis tradit Apoſtolus: *Chriſtus heri, & hodie, & in ſæcula*.

II. Omnipotentia titulus eſt, qui Deo ſoli convenit, juxta illud Scripturæ 1. ad Tim. 6. *Qui ſolus eſt potens*: atqui titulus ille Chriſto in Scripturis tribuitur; Apocalypſis 4. de Chriſto hæc habentur: *Sanctus*,

San-

Digitized by Google

Sanctus, Sanctus, Dominus Deus omnipotens, qui erat, & qui eſt, & qui venturus eſt.

III. Deo tanquam ſpecialis character adſcribitur vis ſcrutandi corda: *Parvum eſt cor hominis* (ait Scriptura, Hieremiæ 17.) *& inſcrutabile, quis cognoſcit illud? Ego Dominus ſcrutans corda & probans renes*: atqui vim eamdem Scripturæ adſcribunt Chriſto: nempe Joannis capite 21. ſic Petrus eum alloquitur: *Tu ſcis, quia amo te.*

Reſpondent adverſarii 1. Petri quidem eſſe ſententiam illam, ſed tamen quam Chriſtus ipſe non probarit.

Sed contra eſt: vel Petrus verum dixit, vel falſum. Si primum, habetur intentum, ſcilicet Chriſtum noſſe intima cordis arcana: Si ſecundum, Petrus reus fuit ingentis blaſphemiæ, cum homini puro tribuerit, quod convenit Deo ſoli: Chriſtus ipſe ejuſdem ſceleris particeps eſſet, quippe quia creatura pati non debet, ut ſibi tribuatur, quod Dei character eſt ſingularis.

Reſpondent 2. Chriſtum, per ſeipſum ac immediate non cognoviſſe cordium ſecreta, ſed tantum aliena virtute, revelatione nimirum a Deo accepta, quam & Deus nonnunquam aliis a Chriſto conceſſiſſe legitur.

Verum ſtare non poteſt illa reſponſio. Nam 1. qui vindicat ſibi titulum, propter quem venit in ſuſpicionem uſurpatæ poteſtatis, tenetur exponere ſententiam, per quam viſus fuerat eam poteſtatem ſibi tribuere: at Chriſtus nuſquam expoſuit eos textus, in quibus ſive ipſe ſibi, ſive Apoſtoli vim adſcripſerunt ſcrutandi hominum corda, ſeu nuſquam dixit, ſe virtutem illam non a ſe, ſed ab alio habere. 2. Petrus vim de qua agitur, non refundit in revelationem ſpecialem, ſed in infinitam, ſeu ad omnia ſeſe extendentem, Chriſti cognitionem: *Domine tu omnia noſti, tu ſcis quia amo te.* 3. Qui non ex ſe ipſo, ſed ex revelatione tantum novit cordium ſecreta, dici non poteſt abſolute ac ſine reſtrictione ſcrutator cordium; eam ob cauſſam nullus unquam Apoſtolus illud nomen ſibi tribuit: at Chriſtus ſimpliciter & abſolute ſe ipſum dicit cordium ſcrutatorem: *Et ſcient* (ait Apocal. 2.) *omnes Eccleſiæ, quia ego ſum ſcrutans renes & corda.*

IV. Sacri codices non ſemel affirmant, ſolum Deum eſſe principium & finem rerum omnium: *Ego Dominus* (Iſaïæ 41.) *primus & noviſſimus ego ſum:* atqui iidem ſacri codices idem afferunt de Chriſto: *Ego ſum alpha & omega, principium & finis* (ait ipſemet Chriſtus Apocalypſ. 1.) *dicit Dominus Deus qui eſt, & qui erat, & qui venturus eſt omnipotens.* Idem legitur c. 22. verſ. 13. *Ego ſum alpha & omega, primus & noviſſimus, principium & finis.* Ne quis autem alteri, quam Chriſto, verba illa tribuat, obſtant quæ poſt aliquot verſus ſequuntur: *Ego Jeſus miſi Angelum meum teſtificari vobis hæc in Eccleſiis.*

Ex iis textibus patet, novum teſtamentum adſcribere Chriſto omnes fere titulos, quos Prophetæ in veteri teſtamento uni Deo vero tribuerunt; æternitatem nimirum, omnipotentiam, ſcrutandorum cordium virtutem, rationem primi & ultimi finis. Inde vero facile colligitur, novi teſtamenti ſcriptoribus propoſitum fuiſſe docere populos, Chriſtum eſſe vere ac ſubſtantialiter Deum: alioquin enim, ſi error eſt, ſi piaculum eſt, Chriſtum pro Deo vero habere, error ille, piaculum illud in Apoſtolos refundi deberet, qui cum de Chriſto locuti ſunt, uſi ſunt iiſdem terminis, quibus in veteri teſtamento Prophetæ Deum verum expreſſerant.

Proferuntur textus quibus Dei opera Chriſto tribuuntur.

Primo, præcipuum Dei opus eſt hujuſce aſpectabilis orbis creatio: *Ego ſum Dominus* (ait Deus ipſe, Iſaïæ 44) *faciens omnia, extendens cælos ſolus, ſtabiliens terram, & nullus mecum:* atqui Scriptura rerum creationem, & earum conſervationem adſcribit Chriſto. Primæ ad Corinth. 8. hæc ait Apoſtolus: *Unus Deus Pater, ex quo omnia: Unus Dominus Jeſus Chriſtus, per quem omnia.* Ad Hebræos 1. *Per quem fecit & ſæcula.* Ibidem: *Et tu in principio Domine terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cæli.*

II. Rerum creatarum conſervatio, Dei quoque character eſt, juxta illud Actorum 17. *In ipſo vivimus, movemur, & ſumus.* Atqui ſacri codices opus illud Chriſto tribuunt. Ad Hebræos 1. *Qui portat omnia verbo virtutis ſuæ:* Ad Coloſſenſes 1. *Omnia in ipſo conſtant*, hoc eſt, (ut Chryſoſtomus exponit) omnia in ipſo habent ſubſiſtentiam: Joannis 5. Chriſtus ipſe ſibi ipſi tribuit non creationem modo, non conſervationem tantum, ſed omnia opera, quæ a Patre fiunt: *Quæcumque* (ait) *Pater facit, hæc & Filius ſimiliter facit: Pater meus uſque modo operatur, & ego operor.* Deus in Scripturis ſæpius appellatur redemptor, ſub ea idea Prophetæ illum Judæis non ſemel propoſuerunt: *Hæc dicit Dominus* (Iſaïæ 44.) *rex Iſrael, & redemptor ejus . . . . Hæc dicit Dominus redemptor tuus, & formator tuus ex utero.* Oſee 13. *Ego ſum Dominus Deus, & Salvator non eſt præter me:* atqui eædem Scripturæ ſacræ Chriſtum ſub Salvatoris idea exhibent ſæpiſſime: Matthæi 1. *Vocabis nomen ejus Jeſum; ipſe enim ſalvum faciet populum.* Cap. 18. *Venit enim filius hominis ſalvare quod perierat.*

III. Patrare miracula auctoritate propria opus eſt Deo ſoli conveniens, Pſal. 135. *Qui facit mirabilia magna ſolus:* ſed Scriptura

ptura id concedit Chriſto: ſiquidem ex Evangelio conſtat eum omnis generis miracula patraſſe: *Quis eſt hic, quia venti & mare obediunt ei?* Solo verbo, ſolo voluntatis nutu, ægris ſanitatem reſtituit, ut videre eſt Matth. 8. ubi abſens Centurionis puerum ſanavit. Immo ad Chriſti invocationem Apoſtoli miracula patrarunt: *In nomine Jeſu Chriſti Nazareni* (ait Petrus Act. 3.) *ſurge, & ambula*.

Ex his evidenter conſtat, Scripturam ſacram Chriſto tribuere opera, quæ Deo ſoli propria ſunt: rerum nimirum creationem, conſervationem, hominum redemptionem, miracula, & quidem auctoritate propria facienda: ergo Scriptura nos docere intendit, Chriſtum eſſe vere ac ſubſtantialiter Deum.

Proferuntur textus in quibus Scriptura adorationem Chriſto tribuit.

Nemo revocat in dubium, quin adoratio, ſeu latriæ cultus, Deo ſoli exhiberi debeat. Nam 1. id expreſſe docetur Matthæi 4. *Scriptum eſt* (ait Chriſtus) *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies*. 2. Curarunt Apoſtoli, ne vel externa adorationis ſigna ſibi exhiberentur. *Et factum eſt* (ait Lucas Actor. 10.) *cum introiſſet Petrus, obvius venit ei Cornelius, & procidens ad pedes ejus, adoravit. Petrus vero elevavit eum, dicens: Surge, & ego ipſe homo ſum*. 3. Angeli ſedulo curarunt, ne homines eadem externa adorationis ſigna exhiberent ſibi: *Poſtquam vidiſſem & audiſſem* (inquit Joannes Apocalypſ. c. 22.) *cecidi, ut adorarem ante pedes Angeli, qui mihi hæc oſtenderat. Et dixit mihi: Vide ne feceris: conſervus enim tuus ſum ... Deum adora*. 4. Perpetuo gentium omnium uſu mos invaluit, ut adoratio haberetur pro cultu, qui Deo ſoli exhibendus eſt. Ideo gentiles fuerunt idololatræ, quod creaturis adorationis cultum exhibuerint.

Atqui Scripturæ teſtantur, adorationem exhibitam fuiſſe Chriſto: infans a Magis adoratus eſt: *Et procidentes* (ait Evangelium Matthæi 2.) *adoraverunt eum*. Præceptum eſt Angelis, ut eum ejuſmodi cultu proſequerentur: *Et cum iterum* (ait Paulus ad Hebr. 1.) *introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei*. Paſſim in Evangelio legitur, quod ab hominibus adoratus fit: *Et ecce leproſus veniens* (ait Scriptura Matt. 8.) *adorabat eum, dicens: Domine, ſi vis, potes me mundare*. Nuſquam legimus, quod Chriſtus prohibuerit, ne ſibi cultus ille exhiberetur, quemadmodum prohibuerunt Apoſtoli, ut jamjam oſtendimus in Petro Centurionis reſpectu; nec non in Joanne reſpectu Angeli, a quo tot tantaque didicerat. Ergo &c.

Reſpondent adverſarii, Chriſto exhibitam quidem fuiſſe adorationem, ſed relativam, non autem abſolutam; hoc eſt, in Chriſto adoratus eſt Deus, cujus vices Chriſtus in terris agebat.

Verum falſa eſt illa reſponſio. Nam 1. Scriptura nullibi præbet fundamentum aſſerendi, relativam tantum adorationem exhibitam fuiſse Chriſto, immo, cum ſupremi Dei & nomen, & dotes, & opera ſibi, ex Scriptura, vindicaverit, evidens eſt, eum abſolutam quoque adorationem vindicaſse, quemadmodum abſolutum regium honorem ſibi vindicare cenſeretur regis legatus, qui regis nomen & inſignia ſumeret, qui vellet monetam excudi proprio ſuo nomine, qui (ut ferunt aliquorum regnorum conſuetudines) præciperet, ut populi flexis genibus ſibi miniſtrarent, qui ipſo Majeſtatis titulo vellet inſigniri. 2. Chriſtus, dum in terris ageret, triplicem ab hominibus adorationem expetiit, adorationem mentis, adorationem oris, adorationem operis.

Et quidem adorationem mentis & oris; voluit enim, ut homines eamdem de ſe ipſo quam de ſupremo Deo ideam haberent, ut idem quod de Deo ſupremo cogitarent, ut cum de ipſo loquuntur, iiſdem vocibus utantur, ac cum de ſupremo Deo loquuntur. Expetiit quoque adorationem operis: præcepit nimirum, ut illius ergo id operemur, quod pro ſolo Deo ſupremo licitum ac præceptum eſt operari; quippe quod velit, ut eum ſuper omnia diligamus: *Si quis* (ait ipſe Lucæ 5.) *venit ad me, & non odit patrem ſuum, & matrem, & filios, & fratres, & ſorores, adhuc autem & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus*. Præcepit quoque, ut ipſi offeramus ſacrificium, non taurorum aut hœdorum, ſed propriæ mentis: *Si quis* (ait Marci 8.) *vult me ſequi, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me*. Exigit a nobis propriæ vitæ temporalis ſacrificium, ſeu voluit, ut illius ergo eam profundamus: *Qui enim* (inquit ibidem) *voluerit animam ſuam ſalvam facere, perdet eam. Qui autem perdiderit animam ſuam propter me & Evangelium, ſalvam faciet eam*.

Confirmatur ex eo, quod licet Apoſtoli fuerint Dei miniſtri: *Sic nos exiſtimet homo, ut Dei miniſtros, & diſpenſatores myſteriorum Dei*, licet Dei ipſius nomine egerint, dum eſsent in vivis, nuſquam tamen aut eo modo locuti ſint de ſe ipſis, quo Chriſtus de ſe ipſo locutus eſt, aut expetierint, quod Chriſtus expetiit: immo quæ Chriſtus ſibi tribuit, quæ ab hominibus expetit, ſoli Deo ſupremo tribuerunt, ac tribuendum eſſe dixerunt.

Conſtat igitur ex dictis 1. adorationem ſoli ſupremo Deo, ex Scriptura, deberi, ac exhiberi poſse. Conſtat 2. adorationem exhibitam fuiſse Chriſto. Conſtat 3. adoratio-

nem,

nem; quæ Chriſto, dum in terris ageret, exhibita eſt, non fuiſse relativam, ſed abſolutam. Conſtat 4. quod tantum abeſt, ut Chriſtus (quod nonnunquam fecerunt Apoſtoli) vetuerit, ne ſibi adoratio exhiberetur, quin potius adorationem, ſive oris, ſive operis, omnibus ſuis diſcipulis, ſub periculo damnationis æternæ præceperit. Conſtat denique 5. Deum ipſum Angelis, ac proinde creaturis omnibus præcepiſse, quod Chriſtus poſtea ab hominibus ſibi reddi voluit: *Et adorent eum omnes Angeli ejus*: ac proinde certo etiam conſtare debet, Chriſtum non metaphorice, ſed vere ac ſubſtantialiter eſse Deum.

Proferuntur textus, in quibus Scriptura Chriſto æqualitatem cum Deo Patre tribuit.

Deus in Veteri teſtamento non ſemel prohibet, ne quis ipſi creaturam coæquare audeat: *Quis* (ait ipſe apud Iſaiam c. 44.) *ſimilis mei?* ergo ſi Chriſtus ſeipſum dixerit æqualem Deo, ſi Apoſtoli idem dixerint, Chriſtus revera eſt Deus: Atqui Chriſtus ſe ipſum dixit æqualem Deo, Apoſtoli idem dixerunt: ac proinde Chriſtus revera eſt Deus.

Primo, Joannis 5. hæc habentur: *Propterea ergo magis quærebant eum Judæi interficere, quia non ſolum ſolvebat ſabbatum, ſed & Patrem ſuum dicebat Deum, æqualem ſe faciens Deo.*

Nec in hoc Judæi Chriſto impoſuerunt: Nam 1. æqualitatem illam (quæ, ſi Chriſtus revera non eſset Deus, maximum fuiſſet blaſphemiæ crimen) Chriſtus non negavit, immo confirmavit argumentis: *Quæcumque ille* (Pater) *fecerit, hæc & Filius ſimiliter facit .... Sicut enim Pater ſuſcitat mortuos & vivificat; ſic & Filius, quos vult, vivificat; Neque enim Pater judicat quemquam, ſed omne judicium dedit Filio.* Æqualitatem illam Joannis 10. confirmavit argumento a minori ad majus: *Quem Pater ſanctificavit, & miſit in mundum, vos dicitis; Quia blaſphemas, quia dixi, Filius Dei ſum?* 3. Chriſtus paullo antequam neci traderetur, idem confeſsus eſt, ſeu, æqualem ſe Deo dixit: *Rurſum* (verba ſunt Scripturæ, Marci 14.) *ſummus ſacerdos interrogabat eum, & dixit ei: Tu es Chriſtus Filius Dei benedicti? Jeſus autem dixit illi: Ego ſum.* Illud autem Chriſti reſponſum Judæi de vera ac naturali filiatione, ac proinde de vera, non autem metaphorica tantum æqualitate, interpretati ſunt: ob id enim contenderunt, eum eſse reum blaſphemiæ: *Audiſtis blaſphemiam: quid vobis videtur?* ob id eum damnarunt morte: *Qui omnes condemnaverunt eum eſſe reum mortis.*

II. Paulus poſt Chriſti mortem, eamdem ipſi æqualitatem tribuit, ſed iis terminis qui demonſtrant, de æqualitate ſubſtantiali ac reali intelligi debere æqualitatem, quam Chriſtus coram Judæis ſibi tribuerat: *Hoc enim* (ait Apoſtolus ad Philippenſes 2.) *ſentite in vobis, quod & in Chriſto Jeſu. Qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo.*

In eam ſententiam obſervare eſt 1. proferri eam ab homine, cui perſpecti erant Scripturæ loca, in quibus Deus ipſe dixerat, neminem ſibi æqualem eſse: *Quis ſimilis mei?* 2. Sententiæ auctor noverat, Chriſtum apud Judæos audiiſse tanquam blaſphemum, quod ſe Deo æqualem feciſset: *Æqualem ſe faciens Deo.* 3. Prævidere poterat, ac debebat, eum loquendi modum (qui alioquin, ſi Chriſtus vere non ſit Deus, aperte repugnat modo quo Deus de ſe ipſo loquitur: *Quis ſimilis mei?*) pluribus fore ſcandalo, ſicut & fuerat Judæis, ſeu futuris Chriſtianis præbiturum occaſionem judicandi, Chriſtum vere ac ſubſtantialiter eſse Deum. 4. Non ſimpliciter æqualitatem Chriſto tribuit, ſed conteſtatur juſte id fieri, hoc eſt, Chriſtum, non rem alienam, ſed propriam vindicaſse ſibi, dum ſe ipſum dixit æqualem Deo: *Non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo.* 5. Rationem reddit, cur æqualitas illa Chriſto debita ſit, aſſeritque repeti debere ex eo, quod Chriſtus habeat Dei formam, ſeu eſsentiam divinam: *Qui cum in forma Dei eſſet.* 6. De illa æqualitate loquitur, ut Verbi per Incarnationem factam exinanitionem commendet, ſeu ut oſtendat, quantum ſeſe depreſserit, cum in ſinu Virginis factum eſt homo: *ſed ſemetipſum exinanivit formam ſervi accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo.*

Ex in Apoſtolicam ſententiam obſervationes demonſtrant, Apoſtolum locutum fuiſse de æqualitate naturæ, ſubſtantiæ, eſsentiæ. Siquidem 1. æqualitas improprie dicta, quæ in aliqua tantum unius rei cum alia ſimilitudine poſita eſt, non dicitur æqualitas ſimpliciter: ſic nemo, niſi impius, abſolute dixerit hominem eſse Deo æqualem, eo quod inter Deum & ipſum ſit quædam relatio ſimilitudinis in eo poſita, quod ſicut Deus, mente præditus ſit. 2. Si metaphorica tantum fuit ea æqualitas, neceſse fuit, ut Apoſtolus eam metaphoram explicuerit, ne impietatem adſtrueret, quam Deus aperte prohibet in Scripturis: *Quis ſimilis mei?* 3. Ex caritate quam Apoſtolus Judæis & Chriſtianis debebat, tenebatur tollere blaſphemiæ ac idololatriæ occaſionem, quam (ut prævidere potuit ac debuit) præbitura erat illa æqualitas, ſi ad litteram ſumeretur. 4. Si vera ac proprie dicta non fuit illa æqualitas, cur Paulus eam ex Dei natura, tanquam ex Chriſti cauſſa formali repetit? *Qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam, &c.* 5.

Im pro-

Impropria dicta æqualitas non conferebat ad Apoſtoli ſcopum : ſcilicet Apoſtolo propoſitum erat oſtendere, quanta Chriſti Jeſu depreſſio per incarnationem facta fuiſſet : *Exinanivit ſemetipſum formam ſervi accipiens* : at non magna foret ea depreſſio, ſi Chriſtus non haberet Dei formam, ſi eſſentiam Dei non haberet : *Cum in forma Dei eſſet* ; nam mirum non eſt quod prius homo, ut eſſet Chriſtus in adverſariorum ſuppoſitione, ſub forma ſervi viſus eſſet, cum ſervitus cuilibet creaturæ ſit eſſentialis : nempe creatura quælibet eſt eſſentialiter a Deo dependens.

Proſequuntur argumenta ex abſurdis petita.

Ex doctrina Neſtorianorum ac Socinianorum qui negant Chriſti divinitatem, graviſſima ſequuntur abſurda. Sequitur nimirum 1. Judæos jure ac merito damnaſſe Chriſtum tanquam blaſphemiæ reum. Sequitur 2. Chriſtum & Apoſtolos dedita opera homines in errorem induxiſſe. Sequitur 3. non ſtare ſublimitatem, quam Scriptura fidei noſtræ myſteriis tribuit. Sequitur 4. nullius eſſe momenti titulos, quibus Chriſtus in Scripturis commendatur. Sequitur 5. Scripturæ loquendi modum eſſe falſum, impium, & blaſphemum. Sequitur 6. Apoſtolos in ſuis commentariis nuſquam aſſecutos fuiſſe, ſive Legis Moſaicæ, ſive Prophetarum ſenſum.

Primo, Judæi juſte damnarunt eum, qui, cum purus eſſet homo, Deum ſe dixit, pro Deo haberi voluit ; ſcilicet homo ille reus eſſet blaſphemiæ, & homines alios in Idololatriam pertraheret : atqui in ſuppoſitione Neſtorianorum & Socinianorum, Judæi eum damnaſſent, qui cum purus eſſet homo, ſe Deum dixit : pro Deo haberi voluit. Ille nimirum ſe Deum dixit, & pro Deo haberi voluit, qui Dei nomen ſumpſit, qui præcipua illius attributa ſibi tribuit, qui adorationem ſibi exhiberi voluit, qui Deo ſe æqualem prædicavit, qui mortem paſſus eſt, ut Dei titulum, quem ſibi tribuerat, ſervaret ſibi : atqui Chriſtus (ut probatum eſt) egit ea omnia : ergo Judæi jure ac merito, in adverſariorum ſyſtemate, Chriſtum morte damnarunt.

II. Illi dedita opera homines in errorem pertraxerunt, qui loquentes de puro homine, abſolute uſi ſunt terminis, qui in Scripturis conſecrati erant ad ſolum Deum verum ſignificandum, qui ex uſu apud homines ubique recepto ſolius Dei veri ideam excitant : atqui ſive Chriſtus, ſive Apoſtoli, loquentes de puro homine, abſolute uſi ſunt ejuſmodi terminis, ut ſuo loco demonſtratum eſt : ergo &c.

III. Sublimitas myſterii Incarnationis poſita eſt in infinita caritate, qua Deus eo in myſterio homines proſecutus eſt : *Sic* (ait Evangelium) *Deus dilexit mundum, ut Filium ſuum unigenitum daret* ; poſita eſt in conjunctione Dei cum homine : *Et manifeſte* (inquit Apoſtol. 1. ad Cor. 3.) *magnum eſt pietatis ſacramentum, quod manifeſtatum eſt in carne, juſtificatum eſt in ſpiritu, apparuit Angelis, prædicatum eſt gentibus, creditum eſt in mundo, aſſumptum eſt in gloria* ; poſita eſt in eo, quod humanæ mentis captum ſuperet, unde Judæis fuit ſcandalum, & gentibus ſtultitia. Atqui, ſi Chriſtus non ſit Deus, immerito Dei in nos caritas commendatur ex dono filii : ſiquidem, quantumcumque filius ille ſupponatur juſtus & ſanctus, nuſquam erit majoris pretii, quam ſint omnes ſimul prædeſtinati, præſertim cum in cælis perfecte Deum diligent. Si Chriſtus non ſit Deus, magnum non erit pietatis ſacramentum ; ſcilicet in hoc tantum poſitum erit, quod Deus hominem ſuæ ſanctitatis, & auctoritatis participem fecerit : id autem extraordinarium non eſt, plura enim ejus rei, antequam Chriſtus prodiret in lucem, viſa fuerant argumenta. Si Chriſtus non ſit Deus, nihil erit creditu difficile in myſterio Incarnationis : ſiquidem facile capiunt homines, Deum homini puro poſſe conferre perfectam, ſed finitam ſanctitatem ; ſublimem, ſed quæ creaturam ex conditione creaturarum non eximat, dignitatem ; graviſſimi momenti, ſed quæ Deo ſoli propria non ſint, officia committere. Ergo ex adverſariorum doctrina ſequitur, nihil eſſe ſublime, nihil mentis creatæ captum ſuperare in myſterio, ad cujus intuitum exclamat Apoſtolus : *Et manifeſte magnum eſt pietatis ſacramentum.*

IV. Inter Chriſti dotes eminent Filiatio, & dignitas Salvatoris : atqui ambæ illæ dotes infinite ab adverſariis deprimuntur. Nam 1. Chriſtus per adoptionem tantum, ſicut ceteri homines, filius erit, ſicque evaneſcent tituli, quibus Scriptura filiationem Chriſti commendat, cum eum vocat, *Filium proprium, verum, unigenitum, qui eſt in ſinu Patris*. 2. Chriſtus Salvatoris dignitatem haberet communem cum martyribus ; nempe non foret Salvator, quod pro nobis Deo Patri ſatisfecerit : neque enim pretium obtuliſſet, quod noſtra erga Deum debita exæquet. In eo tantum mors illius nobis prodeſſet, quod traditam ab eo doctrinam confirmarit ; quod patientiæ ac humilitatis exemplum præbuerit : at non eſſet, cur iis titulis commendaretur, cum idem effectum ſit martyrum morte, quippe quæ traditam ab eis doctrinam obſignarit, nobiſque tum patientiæ, tum humilitatis exemplo fuerit.

V. Inter varios modos, quibus utitur Scriptura, cum de Chriſto loquitur, recenſeri poſſunt ii quos adhibet, cum de Chriſti origine, præexiſtentia, ac divinitate ſermonem inſtituit : Atqui ii loquendi modi carent ſen-

ſu, immo impii ſunt, ſi Chriſtus vere Deus non ſit. Nam quo ſenſu Chriſtus aſſerere potuit ſe de cælo deſcendiſſe? *Ego ſum* (ait ipſe Joannis 6.) *panis vivus, qui de cælo deſcendi. Deſcendi de cælo, non ut faciam voluntatem meam, ſed voluntatem ejus qui miſit me.* Iis verbis tribui non poteſt ſenſus aliquis metaphoricus, ſeu dici non poteſt, quod deſcenderit de cælo, quia corpus habet immediate efformatum a Deo; alioquin enim Adamus dicere quoque potuiſſet ſe de cælo deſcendiſſe: Non etiam, quia dona, quibus præeminet, terrena non ſunt, ſed cæleſtia, cum (Scriptura teſte) omne, etiam aliorum hominum, donum deſurſum ſit, ac deſcendens a Patre luminum. Non denique quia ſuam a Deo miſſionem habet; nimirum ſi res ita ſit, Prophetæ quos Deus immediate miſit, dicere poſſent ſe de cælo deſcendiſſe. Præterea in Scripturis, deſcenſui e cælis, quem ſibi Chriſtus tribuit, conjunguntur alia, quæ impediunt, ne deſcenſus ille ſit metaphoricus, ſeu ratio donorum, ac titulorum qui a Deo ſint: *Si ergo* (ait Chriſtus) *videritis filium hominis aſcendentem ubi erat prius*; Aſcenſus eo in loco eſt realis ac verus; ergo & deſcenſus.

Nec audiendi ſunt Sociniani, cum reponunt Chriſtum reipſa in cælum ante mortem ſuam aſcendiſſe: Siquidem ne apex quidem eſt in Scriptura quo aſcenſus ille nitatur. Credibile non eſt Evangeliſtas, qui res, quæ minoris momenti videntur, accurate narrarunt, hanc omiſſuros fuiſſe, quæ eſt de Chriſti in cælum aſcenſione, quæque ex adverſariis neceſſaria eſt, ne populi ex illo deſcenſu concludant, Chriſtum eſſe vere ac ſubſtantialiter Deum.

VI. In Socinianorum ſyſtemate explicari non poteſt, quo ſenſu Chriſto, antequam ex Virgine naſceretur, Scripturæ præexiſtentiam tribuant: *Amen, amen dico vobis* (ait Chriſtus ipſe Joannis 8.) *antequam Abraham fieret, ego ſum*: ſiquidem perabſurda eſt expoſitio Socini, qui contendit, Chriſtum eſſe antequam Abraham per fidem fieret pater credentium: nempe id non Chriſto peculiare fuit, ſed Judæis omnibus qui vivebant Chriſti tempore; tunc enim tantum Abraham per ſuam fidem factus eſt pater gentium credentium, cum Evangelium gentibus prædicatum eſt. Non majoris eſt ſoliditatis, quod a nonnullis aliis Socini diſcipulis in medium profertur, Chriſtum extitiſſe in decreto divino, in Dei prædeſtinatione, antequam Abrahamus in humanas auras prodiſſet: Eo nimirum ſenſu præextiterunt Abrahamo Prophetæ, Apoſtoli, immo & quotquot ad ſæculorum conſummationem futuri ſunt homines.

VII. Ex doctrina qua ſtatuitur, Chriſtum non eſſe vere ac ſubſtantialiter Deum, ſequitur, Apoſtolos non aſſecutos fuiſſe ſenſum Veteris Teſtamenti, quod quidem ſæpius in ſuis ſcriptis laudarunt. Sequitur nimirum 1. Matthæum non intellexiſſe hanc Prophetiam, quæ Iſaiæ 40. legitur: *Vox clamantis in deſerto: Parate viam Domini, rectas facite in ſolitudine ſemitas Dei noſtri*; nempe nominibus iſtis, *Domini Dei noſtri*, Iſaias Deum rerum omnium auctorem intellexit, cum e contra Matthæus intellexerit Chriſtum, qui, ex Socinianis, purus eſt homo: *Hic eſt enim* (inquit cap. 3. ubi de Joanne Baptiſta loquitur) *qui dictus eſt per Iſaiam Prophetam dicentem: Vox clamantis in deſerto: Parate viam Domini, rectas facite ſemitas ejus*. Sequitur præterea, Zachariam, qui tamen, ut legitur Lucæ primo, repletus Spiritu ſancto prophetavit, non intellexiſſe quoque quid, *Domini Dei noſtri* nominibus Iſaias intelligi voluerit: Zacharias enim ea de Chriſto, puro, ut Sociniani docent, homine, intellexit, cum e contra apud Iſaiam ſolum DEUM ſignificent: *Et tu puer* (ait Zacharias, Joannem filium ſuum alloquens) *propheta Altiſſimi vocaberis, præibis enim ante faciem Domini parare vias ejus*. 2. Si ſtet Socinianorum dogma, conſequens erit, Paulum non intellexiſſe hæc Pſalmi 101. verba, quæ ab eo in epiſtola ad Hebræos laudantur: *Initio tu, Domine, terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cæli. Ipſi peribunt, tu autem permanes: & omnes ſicut veſtimentum veteraſcent: Et ſicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur; tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient*. Ratio eſt, quia Pſalmi auctor iis verbis intelligit eum qui vere Deus eſt: Paulus e contra purum hominem, Chriſtum nimirum, intelligit: *Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei. Et ad Angelos quidem dicit, &c. Ad filium autem: Thronus tuus, Deus, in ſæculum ſæculi.... Dilexiſti juſtitiam. Et tu in principio Domine terram fundaſti*. 3. Revelatio gloriæ divinæ, quæ Iſaiæ facta eſt capite ſexto, haud dubie de ſolius Dei veri gloria intelligitur: *Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum & elevatum .... Seraphim ſtabant ſuper illud ... Et clamabant alter ad alterum, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum*: Joannes tamen Evangelii c. 12. revelationem illam de Gloria Chriſti intelligit; ac proinde, aut Chriſtus eſt omnino idem cum Deo vero, cujus gloria Iſaiæ revelata eſt, aut ſi non eſt idem, Joannes Prophetiæ ſenſum minime aſſecutus eſt, cum, ubi hæc ſcripſit: *Excæcavit oculos eorum, & induravit cor eorum, ut non videant oculis, & non intelligant corde, & convertantur & ſanem eos*, immediate poſt, hæc ait: *Hæc dixit Iſaias, quando vidit gloriam ejus, & locutus eſt ad eos*.

Nec

Digitized by Google

Nec audiendi ſunt Sociniani, cum reſpondent Apoſtolos per accommodationem tantum locutos fuiſſe, cum dixerunt, nonnullas Veteris Teſtamenti Prophetias habuiſſe locum in iis quæ ad Chriſtum ſpectant. Et ſane licet nonnunquam ea loquendi ratione uſi ſint, dici tamen non poteſt, quod eam iis in locis quæ hucuſque a nobis laudata ſunt, adhibuerint. Nam Apoſtoli iis locis probare voluerunt aut divinam Chriſti miſſionem, aut illius præ creaturis ipſis, etiam Angelis, excellentiam; aut docere voluerunt, quænam cultus ſpecies ei exhiberi debeat; aut tandem tollere ſcandalum, quod ex incredulitate Judæorum natum eſt, ubi Chriſtus Evangelium prædicavit: atqui ad ea non confert modus loquendi per accommodationem, ſiquidem ea quæ per accommodationem dicuntur, non continent ſenſum neceſſarium ſententiarum, quæ per accommodationem tantum de aliquo ſubjecto, aut eventu novo dicuntur, ſed arbitrarium tantum; unde ſenſus per accommodationem potius dici debet ſenſus loquentis, quam ſenſus qui ab auctore ſententiæ accommodatæ intentus fuerit.

Solvuntur argumenta Socinianorum.

Not. Quæ a Socinianis objiciuntur, petuntur 1. ex Scripturarum de Chriſti divinitate ſilentio; 2. ex capite 17. Joannis; 3. ex ratione naturali. Proferunt & aliqui ſcriptores, Scripturarum textus, qui probare videntur, Verbum non eſſe Deum. Sed ii ſcriptores probant, ſe multum in Socinianorum ſyſtemate peregrinos eſſe: Sociniani enim contendunt, Verbum non eſſe perſonam a Patre diſtinctam; docent, Chriſtum ex duabus naturis minime conſtare, ipſum ex nulla ſui parte habuiſſe exiſtentiam realem, antequam e Virginis ſinu prodiret. Qui tamen ſcire voluerit quis ſit ſenſus textuum quibus Verbi divinitas impugnari videtur, conſulat primum harum Inſtitutionum tomum iis in locis, ubi de Verbi cum Patre conſubſtantialitate diximus.

Objicies 1. Scriptura ſilet omnino de Chriſti divinitate: ergo Chriſtus non eſt Deus. Conſequens videtur evidens; cum enim articulus de Chriſti divinitate maximi ſit momenti, certo certius eſt eum, ſi reipſa revelatus eſſet, in pluribus Scripturarum locis reperiri debere. Itaque probatur ant. 1. Chriſti divinitas non reperitur *explicite* in aliquo Scripturæ loco; deberet tamen explicite in ea reperiri, cum ex doctrina Eccleſiæ Romanæ, fides de Chriſti divinitate ſit ad ſalutem neceſſaria; neque enim ſine eo articulo credi poteſt Incarnatio. 2. Non reperitur etiam *implicite*: ſiquidem Scripturæ loca, ex quibus Theologi qui ſunt ex communione Eccleſiæ Romanæ, inferunt Chriſti divinitatem, facile ſolvi poſſunt. Scilicet Dei nomen quod Chriſto nonnunquam tribuitur, nomen eſt appellativum, quod in Scriptura aliis a Deo entibus tribuitur, ut cum Moyſes dicitur Deus Pharaonis. Dei attributa quæ illi aliquoties adſcribuntur, ſunt attributa per participationem, ſicut dignitas regis, quæ licet in Scripturis Deo tribuatur, ſæpius etiam hominibus conceditur. Opera Dei dicuntur quidem a Chriſto fieri, ſed virtute quæ ipſi a Deo vero communicata ſit, juxta illud Joannis 5. *Non poteſt Filius a ſe facere quidquam;* nec non iſta Matth. 28. *Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra.*

Reſp. ad 1. neg. ant. Ad 2. dico 1. Chriſti divinitatem *expreſſe* reperiri in Scripturis: ſiquidem (ut ſuperius obſervatum eſt) ipſum Dei nomen non ſemel illi tribuitur. Dico 2. eam quoque *implicite* Scripturis contineri, ſcilicet attributa quæ Deo ſoli conveniunt, opera quæ a ſolo Deo eſſe poſſunt, cultus qui uni Deo poteſt exhiberi, Chriſto in Scripturis adſcribitur. Nec opus eſt longo ſyllogiſmorum anfractu, ut tum ex Dei nomine, tum attributis, tum operationibus, tum cultu concludatur, Chriſtum eſſe Deum; ſed ſola fere opus eſt terminorum explicatione. Ad 3. dicendum eſt nomen *Deum*, cum additione, ſeu reſtrictione prolatum, nonnunquam tribui creaturis, ut cum Moyſes dicitur Deus Pharaonis; ſed ſimpliciter & abſolute prolatum, nuſquam niſi ſoli Deo vero tribuitur. Ad 4. dicendum eſt falſum eſſe Dei attributa, quæ Chriſto tribuuntur, aliquando tribui creaturis. Ubi enim legitur creaturam eſſe æternam, omnipotentem, æqualem Deo? Ubi attributa quæ in Veteri Teſtamento dicuntur de Deo vero, tanquam characteres qui eum a creaturis diſtinguunt, alicui aut Angelo aut homini conceſſa leguntur? Ubinam legitur, creaturas operari quæcumque Deus operatur, eas cælos & terram creaſſe, quemadmodum de Chriſto legitur? Ad 5. dicendum eſt Filium recepiſſe, & nunc etiam recipere eſſe a Patre, cum (ut in tractatu de Trinitate diximus) Filius a Patre procedat; recipiendo autem eſſe, recepit ſcientiam, omnipotentiam, æqualitatem, & alia attributa; cum (ut conſtat ex tractatu de Attributis) in Deo, eſſe, attributa, operari, ſint unum & idem.

Objicies 2. Joannis 17. Chriſtus ſic Patrem alloquitur: *Hæc eſt autem vita æterna, ut cognoſcant te ſolum Deum verum, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum;* unde ſic arguitur: Chriſtus eo in loco nobis Patrem exhibet tanquam ſolum Deum verum: ergo ſolus Pater eſt Deus verus: ac proinde Chriſtus excluditur a divinitate.

Reſp. neg. ant. Ratio eſt, quia verborum, quæ ex Joanne laudata ſunt, triplex poteſt eſſe contextus: Nam 1. dici poteſt, hunc eſ-

Digitized by Google

ſe illorum ordinem: *Hæc eſt autem vita æterna; ut cognoſcant te eſſe ſolum Deum verum, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum.* Dici poteſt 2. ſic eadem verba poſſe diſponi: *Hæc eſt autem vita æterna, ut cognoſcant te eſſe illum Deum, qui ſolus eſt verus Deus, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum.* Dici poteſt 3. ſic conſtrui poſſe. *Hæc eſt autem vita æterna, ut cognoſcant te, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum, eſſe ſolum Deum verum.* Quocumque ex tribus illis modis diſponantur verba, de quibus agitur, nihil officiunt divinitati Chriſti.

Et quidem 1. ſi prior conſtructio locum habeat, evidens eſt, Patrem non dici Deum cum excluſione filii, manifeſtum eſt e contra, divinitatem utrique tribui: in utroque enim propoſitionis membro *Solum*, eſt prædicatum, non autem ſubjectum; ſcilicet non minus in ſecundo membro, quam in primo, ſubintelliguntur hæc verba *eſſe ſolum Deum*, ſicut in his Chriſti verbis, *Manete in me, & ego in vobis*, ſubintelligitur verbum *manebo in vobis*. Si altera conſtructio locum habeat, nihil erit quoque in ſententia, de qua agitur, quod Socinianis faveat; nimirum in ultimo propoſitionis membro ſubintelligi debebunt iſtæ voces, *eſſe ſolum Deum verum*, ita ut ſenſus ſit: *Ut cognoſcant te eſſe illum Deum, qui ſolus eſt verus Deus, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum, eſſe illum Deum qui ſolus verus eſt Deus.* Tertia tandem conſtructio aperte favet Catholicorum ſententiæ: *Ut cognoſcant te, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum, eſſe ſolum Deum verum.*

Jam vero ſi quis roget, quænam ex tribus illis conſtructionibus alteri præponenda ſit, dicendum erit 1. priorem traditam fuiſſe ab Auguſtino: *Quaſi* (ait) *is ſit ordo verborum: Hæc eſt vita æterna, ut te, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum, agnoſcant ſolum Deum verum.* Tradita quoque fuit ab auctore libri de Trinit. qui inter Tertulliani opera legitur: *Si noluiſſet te* (ait. cap. 24.) *etiam Deum intelligi, cur addit: Et quem miſiſti Jeſum Chriſtum, niſi quoniam & Deum accipi voluit? quoniam ſi ſe Deum nollet intelligi, addidiſſet, Et quem miſiſti hominem Jeſum Chriſtum: nunc autem nec addidit, nec ſe nobis hominem tantummodo Chriſtus tradidit, ſed Deo junxit, ut & Deum per hanc conjunctionem, ſicut eſt, intelligi vellet.* Dicendum erit 2. alteram conſtructionem videri magis convenire cum textu Græco, in quo pronomem *Illum* præponitur adjectivo *Solum*, hoc modo, *Ut cognoſcant te illum ſolum Deum verum*, hoc eſt, *Ut cognoſcant te, qui es ille Deus, qui ſolus verus eſt.* Confirmatur ex eo, quod Chriſtus eo loci de Patre loquatur per oppoſitionem ad idola gentilium, quæ non erant dii veri, ſed fictitii, indeque ſumat argumentū oſtendendi, quā immerito gentiles ſpem ſuam, ac fiduciam in idolis collocarent. Ita paſſim Græci Patres ratiocinantur.

Objicies 3. Equidem in Scripturis Chriſto tribuuntur Dei nomen, attributa, operationes; ſed ex Scripturæ, non ad litteram, ſed metaphorice, exponendæ ſunt; ſcilicet tunc Scripturæ non ad litteram, ſed metaphorice debent exponi, cum ſenſus litteralis eſt aut præter, aut contra rationem; ſiquidem licet ratio non ſit formale motivum fidei, illi tamen præſupponitur: atqui Scripturæ loca, quæ Chriſto Dei nomen, attributa, operationes adſcribunt, ſi ſumantur in ſenſu litterali, ſunt præter, immo contra rationem: Nam 1. nullus creatus intellectus capit, qua ratione homo poſſit eſſe vere ac ſubſtantialiter Deus: 2. repugnat quod homo ſit Deus, eo quod id in Deo mutabilitatem arguat; ergo &c.

Reſp. ad 1. neg. min. Ad 2. neg. priorem majoris propoſitionis partem, ſeu, nego Scripturas exponi debere in ſenſu metaphorico, quoties id quod ſignificantur per ſenſum litteralem, eſt præter creatæ mentis captum. Ratio eſt, quia potentia Dei eſt infinita, è contra finitus eſt humanæ mentis captus; ac proinde Deus plura poteſt operari, quæ ratio, etiam quæ per peccatum corrupta non fuerit, concipere non poteſt. Præterea ſi id tantum credi debeat, quod ratio concipit, ſequitur revelationem exigi debere ad rationis normam, non vero rationem ad revelationem, ſeu ad auctoritatem Dei revelantis. Sequitur iterum, Paulum hæc immerito ſcripſiſſe 1. ad Corinth. 1. *Nam quia in Dei ſapientia non cognovit mundus per ſapientiam Deum, placuit Deo per ſtultitiam prædicationis ſalvos facere credentes.* Rurſus ſequitur fidem non fore de obſcuris, ſed de viſis tantum, ſeu de iis quæ creata mens intellexerit. Sequitur tandem fidem non magis fore Dei donum, quam ſit conſenſus quem intellectus geometricis demonſtrationibus præbuerit. Reſp. iterum ad 2. neg. ſecundam partem minoris propoſitionis, ſeu nego Scripturæ loca quæ Chriſto divinitatem tribuunt, ſi ad litteram ſumantur, pugnare contra rectam rationem; neque enim quidquam aut ex eſſentia divina, aut ex illius attributis detrahunt, ut harum Inſtitut. part. 4. diſſert. 1. fuſe probatum eſt.

§. III. *Utrum divinitas Chriſti poſſit ex Traditione demonſtrari.*

Not. Non erit quæſtio de Patribus qui poſt Epheſinam Synodum ſcripſerunt, certo nimirum certius eſt, eos ad Socinum uſque, unanimi conſenſu ubique gentium docuiſſe, Chriſtum eſſe vere ac ſubſtantialiter Deum; ſed erit quæſtio de iis tantum auctoribus, qui ante Neſtorii tempora & ante Epheſinam primam Synodum vixere.

CONCL. Patres, qui a Chriſto ad Neſtorium uſque vixere, docuerunt, Chriſtum eſſe vere ac ſubſtantialiter Deum.

Pro-

Digitized by Google

Probatur enumeratione. Ignatius qui labente priore ſæculo ſcripſit epiſtolam ad Smyrnenſes hiſce verbis incipit: *Glorifico Jeſum Chriſtum Deum, qui ſic vos ſapientes fecit*. In ſalutatione epiſtolæ ad Epheſios, electos dicit eſſe prædeſtinatos *ex voluntate Patris & Jeſu Chriſti Dei noſtri*. In ipſa vero epiſtola aperte diſtinguit duplicem Chriſti nativitatem, duplicem naturam: *Unus eſt medicus carnalis & ſpiritualis; factus & non factus in carne Deus; in morte, vita vera, & ex Maria & ex Deo*.

Polycarpus (Euſebio teſte hiſt. Eccleſ. lib. 4. cap. 15.) eamdem gloriam Chriſto quam Deo Patri tribuit in oratione, quam fudit ſubiturus martyrium: *Quamobrem de omnibus te laudo, te benedico, te glorifico per ſupremum Pontificem Jeſum Chriſtum, dilectum filium tuum, per quem tibi una cum ipſo, in Spiritu ſancto, gloria nunc & in ſæcula ſæculorum, Amen*. Sed quæ fuerit Polycarpi de Chriſti divinitate ſententia, fuſius oſtendunt ea quæ de Irenæo dicentur; is enim Polycarpum per multos annos audiit.

Juſtinus in dialogo cum Tryphone, Judæos arguit, quod negarent, *Chriſtum Deum eſſe, utpote ſingularis & ingeniti, ineffabiliſque Dei Filium*. Idem auctor ibidem multoties ſcribit, Chriſtum in Veteri Teſtamento ſæpius vocatum fuiſſe Deum & Dominum, Dominum virtutum, Iſraelis Deum, illum eſſe qui Abrahamo, Moyſi, & Patriarchis apparuit. Immo & quæ in eodem Veteri Teſtamento de ſummo omnium Deo dicuntur, probat ea Chriſto convenire: ſic citato Davidis loco, Pſ. 45. *Thronus tuus, Deus, in ſæculum ſæculi*, aſſerit (quod & antea Paulus in epiſtola ad Hebræos) prophetiam illam ad Chriſtum pertinere, indeque concludit, eum eſſe *adorandum ut Deum*.

Irenæus lib. 4. capite 11. poſtquam probavit eum, qui olim Patriarchis apparuit, quique in Scripturis Deus dicitur, eſſe Chriſtum, ſic concludit: *Ipſe igitur Chriſtus cum Patre, vivorum eſt Deus, qui & locutus eſt Moyſi, qui & Patribus manifeſtatus eſt*. Libro 3. capite 18. probaturus adverſus hæreticos, *non alium Jeſum, alterum Chriſtum fuiſſe, ſed unum & eumdem Deum eſſe*, laudat Apoſtoli epiſtolam ad Romanos, in qua Chriſtus expreſſe Deus dicitur: *Et iterum* (ait Irenæus) *ad Romanos ſcribens*, (Apoſtolus) *de Iſrael dicit: Quorum Patres, & ex quibus Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt Deus ſuper omnia benedictus in ſæcula*.

Clemens Alexandrinus in admonitione ad gentes, non longe ab initio, hiſce verbis Gentes hortatur, ut in Chriſtum credant: *Crede, homo, homini & Deo: crede homo ei qui paſſus eſt, & ei qui adoratur, Deo viventi; credite ſervi mortuo: credite omnes homines ei qui ſolus Deus eſt omnium hominum*. Ibidem Chriſtus a Clemente dicitur: *Verbum Divinum, qui eſt manifeſtiſſime verus Deus, qui eſt univerſorum Domino exæquatus*. In Pædagog. lib. 1. cap. 7. de Chriſto Pædagogo hæc ſcribit: *Noſter autem Pædagogus ſanctus Deus Jeſus, Verbum quod eſt omnis humanæ naturæ dux, ipſe hominum amator Deus eſt pædagogus*.

Tertullianus lib. 3. contra Marcionem, cap. 6. expreſſe dicit, Chriſtum & Spiritum ſubſtantiam eſſe creatoris. Libro de carne Chriſti, diſerte duplicem in Chriſto naturam agnoſcit, humanam & divinam: *Itaque* (inquit c. 5.) *utriuſque ſubſtantiæ cenſus hominem & Deum exhibuit: hinc natum, inde non natum, hinc infirmum, inde præfortem*. Lib. 4. contra Marcionem, cap. 25. aſſerit, Deum Patrem omnia tradidiſſe Chriſto *non minori ſe*.

Origenes lib. 1. contra Celſum, de Magis qui (ut ait Matthæus cap. 1.) Chriſtum adorarunt, ſic loquitur: *Ferentes dona ei, qui componebatur (ut ſic loquar) ex Deo & homine mortali, ſymbola obtulerunt, aurum tanquam Regi, ut morituro myrrham, ut Deo thus*. Libro 3. objicienti Chriſtianis Celſo, quod *Jeſum mortali corpore conſtantem credant eſſe Deum*, ſic reſpondet: *Sciant ipſi criminatores, hunc Jeſum, quem ab initio Deum, Deique filium eſſe credimus, ipſum eſſe Verbum, ipſam veritatem, ipſam ſapientiam; cæterum mortale ejus corpus, & humanam in eo animam illius Verbi non ſolum communicatione, ſed etiam unione & permixtione maxima quaque dicimus accepiſſe, & divinitatem ipſius participantia in Deum evaſiſſe*.

Cyprianus lib. 4. Teſtimoniorum adverſus Judæos, cap. 5. & 6. nomina & characteres, quibus Prophetæ Deum deſignant, docet de Chriſto intelligi debere. Ejuſdem libri capite 9. ex profeſſo probare contendit: *Quod homo, & Deus Chriſtus, ex utroque genere concretus, ut mediator eſſe inter nos & Patrem poſſet*. Epiſtola 63. quæ eſt ad Cæcilium, Chriſtum appellat *Dominum & Deum noſtrum*. In libro de Idolorum vanitate ſic loquitur; *Hic* (Sermo, ſeu Verbum) *in Virginem illabitur carnem Spiritu ſancto cooperante induitur, Deus cum homine miſcetur, hic Deus noſter, hic Chriſtus eſt*. In Epiſtola ad Jubajanum hoc argumento probat, irritum eſſe datum ab hæreticis baptiſma: *Si baptizari quis apud hæreticos potuit, utique & remiſſam peccatorum conſequi potuit. Si peccatorum remiſſam conſecutus eſt, & ſanctificatus eſt, & templum Dei factus eſt. Quæro; Cujus Dei? Si creatoris, non potuit, qui in eum non credidit. Si Chriſti, nec hujus fieri poteſt templum, qui negat Deum Chriſtum. Si Spiritus ſancti, cum tres unum ſint, quomodo Spiritus ſanctus ei placatus eſſe poteſt, qui aut Patris, aut Filii inimicus eſt?*

Di-

Digitized by Google

Dionyſius Alexandrinus in Epiſtola, quam non multo ante mortem ſcripſit adverſus Paulum Samoſateuum, Chriſtum diſerte dicit: *Increatum & creatorem . . . . Illum qui natura Dominus eſt, & Verbum Patris, quem ſancti Patres conſubſtantialem Patri dixerunt.* Addit, immutabilem eſſe Chriſtum, *quatenus eſt Dei Verbum*. Sic paullo poſt iterum loquitur; *Qui ſuper omnia Deus eſt, Dominus & Deus Iſrael, Jeſus Chriſtus.* Hæc rurſus ait: *Deus enim Iſraelis eſt Jeſus ille, qui eſt Verbum ſæcula antecedens, nec non & Spiritus ſanctus.*

Patribus Concilii Nicæni I. idem perſuaſum fuit; ſcilicet in ſymbolo profitentur, eum qui Deus eſt ab æterno, in tempore per Incarnationem factum fuiſſe hominis Filium: *Qui* (unigenitus Dei Filius Patri conſubſtantialis) *deſcendit de cælis, & incarnatus eſt, & homo factus eſt.*

Athanaſius, acerrimus ille adverſus Arianos divinitatis Verbi defenſor, in epiſt. ad Epictetum ſic loquitur: *Quomodo autem quidam, qui inter Chriſtianos cenſentur, in quæſtionem vocare audent; dominuſne, quem Maria in lucem edidit, natura quidem & eſſentia Dei Filius exiſtat, ſecundum carnem vero ex ſemine David, & ſanctæ Mariæ carne ortum ducat? Quidam vero in eam temeritatem prolapſi ſunt, ut dicere audeant Chriſtum, qui carne paſſus & crucifixus eſt, nec Deum eſſe, nec Dominum, nec Salvatorem, nec Patris filium.*

Auguſtinus Enchiridii cap. 5. *Proinde* (inquit) *Chriſtus Jeſus, Dei Filius, Deus & homo eſt; Deus quia Dei Verbum, homo autem, quia in unitatem perſonæ acceſſit Verbo anima rationalis & caro.* Hæc etiam habet cap. 46. *Quid enim natura humana in homine Chriſto meruit, ut in unitatem perſonæ unici filii Dei ſingulariter eſſet aſſumpta?*

Concilium Epheſinum I. totum eſt in aſſerenda contra Neſtorium Verbi divinitate. Profert varia tum Scripturæ, tum Traditionis loca, quibus eam veritatem confirmat. Cyrillus in epiſtola prima ad Neſtorium ſupponit, ipſimet Neſtorio perſuaſum eſſe, omnes ubique fideles ante illius tempora, ſimpliciter & abſolute Chriſtum ſolitos eſſe vocare Deum: *Eo namque* (ait) *malum hoc paullatim ſerpendo pervenit, ut Chriſtum nonnulli Deum appellari fere non patiantur, ſed potius divinitatis organum & inſtrumentum, hominemque deiferum, & alia his ineptiora.* In epiſtola ad Cæleſtinum ſcribit, omnes Orientis, immo & terrarum orbis Eccleſias credere Chriſti divinitatem: *Sciat nihilo minus & hoc quoque pietas tua, idem ſentire cunctos etiam orientales Epiſcopos . . . . Et quia hoc Neſtorius non ignorat, ſe omnibus ſapientiorem exiſtimat, ſe ſolum divinæ Scripturæ ſcopum attigiſſe, ſe ſolum Chriſti myſterium cognoviſſe opinatur. Atqui quomodo non magis oportuit illud pro certo habere, cum omnes per terrarum orbem ſparſi orthodoxi Epiſcopi, & laici, Chriſtum Deum, virginem vero, quæ illum genuit, deiparam eſſe confiteantur, &c.*

Solvuntur Neſtorianorum argumenta.

Objicies 1. Se habet in Chriſto Verbum reſpectu humanitatis, ſicut ſe habet hoſpes reſpectu domus quam inhabitat. Nam 1. Chriſtus de ſuo corpore loquens, hæc ait: *Solvite templum hoc*. 2. Non pauci ſunt Patres, qui aſſeruerunt, humanitatem in Chriſto fuiſſe divinitatis templum: atqui inter hoſpitem & templum non eſt unio ſubſtantialis, ſed moralis tantum; ergo &c.

Reſp. ad 1. diſt. maj. Se habet &c. quantum ad aliqua, conc. maj. quantum ad omnia, neg. maj. In eo valet ſimilitudo de qua agitur, quod quemadmodum hoſpes eſt vere in domo cujus eſt hoſpes; ita Verbum vere eſt in humanitate: ſed non valet, quantum ad modum exiſtendi, quia hoſpes improprie tantum & moraliter unitur domo, cujus eſt hoſpes, cum e contra Verbum proprie & ſubſtantialiter cum humanitate conjunctum ſit. Ad 2. diſt. ant. Chriſtus de ſua humanitate loquens, dixit, *Solvite templum hoc*; & illud templum quoad unionem ſe habet reſpectu Verbi, ſicut corpus humanum reſpectu animæ rationalis, conc. ant. quemadmodum enim eſt unio ſubſtantialis inter corpus humanum & animam rationalem, ita etiam inter Verbum & humanitatem: Se habet quoad unionem ſicut domus reſpectu hoſpitis, neg. ant.

Objicies 2. In Chriſto ſe habet humanitas reſpectu Verbi, ſicut veſtimentum reſpectu veſtis, juxta illud Pauli ad Philippenſes 2. *In ſimilitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo*: ergo quemadmodum inter veſtem & veſtitum non eſt unio ſubſtantialis; ita nec inter Verbum & humanitatem.

Reſp. in græco textu loco hujus vocis *habitu*, qua nititur adverſariorum argumentum, legi hanc aliam *figura*: figura autem ſeu externa ſpecies realitatem non excludit, unde Apoſtoli ſenſus eſt, eum qui erat in forma Dei, inventum fuiſſe, ſeu realiter fuiſſe hominem. Vide quæ in hunc locum diximus pag. 246. & 247. His poſitis, ad argumentum in forma reſpondendum eſt, neg. maj.

Objicies 3. Ex unione ſubſtantiali Verbi cum humanitate, plura ſequuntur abſurda. Nam 1. ſequitur, Dei nomen abſolute ac ſine addito, tribui poſſe ei, qui paſſus ac mortuus eſt. 2. Mariam quæ vocatur Deipara, genuiſſe antiquiorem ſe; atqui hæc abſurda ſunt; ergo &c. Ita contra Cyrilli anathematiſmos Theodoretus argumentatur.

Reſp. conc. maj. neg. min. Siquidem 1. loquendi modus quem arguunt adverſarii, expreſſe legitur in Scripturis; *In hoc* (inquit Joannes prima Ep. c. 3.) *cognovimus caritatem Dei, quoniam ille animam ſuam pro nobis poſuit*. 2. Maria non genuit antiquiorem ſe ſecundum id quod in Chriſto erat antiquius, ſed ſecundum humanitatem, quia ſubſtantialiter erat unita antiquiori, Verbo nimirum.

CAPUT III.

Utrum unio Verbi cum humanitate fuerit univerſalis.

Not. CErtum eſt, unionem Verbi cum humanitate, eo ſenſu eſſe univerſalem, quod Verbum, aut mediate aut immediate, omnes omnino humanæ naturæ partes aſſumpſerit; ſed quæſtio eſt, quænam immediate aſſumptæ fuerint, quæ vero mediate tantum.

CONCLUSIO 1. Verbum immediate corpus, animam, animæ potentias, intellectum & voluntatem aſſumpſit.

Probatur. Verbum id aſſumpſit immediate quod eſt eſſentiale humanitati, aut quod ex ea neceſſario ſequitur: atqui corpus & anima ſunt eſſentialia humanitati, & potentiæ animæ, intellectus nimirum & voluntas, ex humanitate neceſſario conſequuntur; immo juxta veriorem philoſophorum ſententiam, ab anima realiter non diſtinguuntur: ergo &c.

CONCLUSIO 2. Verbum aſſumpſit immediate manus, pedes, aliaſque integrantes corporis partes.

Probatur. Verbum aſſumpſit immediate corpus, quod eſſet completum ac integrum: ergo & manus & pedes, reliquaſque integrantes corporis partes.

CONCLUSIO 3. Verbum aſſumpſit immediate ſanguinem.

Probatur 1. Verbum (ex dictis) id aſſumpſit immediate, quod eſt pars integrans humani corporis: atqui ſanguis eſt hujuſmodi. Nam 1. Levitici 17. *Anima*, animalis, *in ſanguine eſt*. 2. Medium eſt, quo anima omnes vitales operationes exercet, quodque ad carnis ipſius conſiſtentiam neceſſarium eſt. 3. Connexionem habet neceſſariam cum corpore; ea enim de cauſſa Concilium Tridentinum ſeſſ. 13. cap. 3. definiit, Chriſti ſanguinem eſſe per concomitantiam ſub ſpeciebus panis conſecrati, & corpus ſub ſpeciebus vini. 4. Non obeſt, quod ſanguis carni non ſit unitus; nec enim requiritur unio, ſed ſatis eſt continuitas, ut corporis partem integrantem conſtituat.

Probatur 2. Chriſtus eo modo ſanguinem aſſumpſit, quo carnem: *Quia* (ait Apoſtolus ad Hebr. 2.) *pueri communicaverunt carni & ſanguini, & ipſe ſimiliter participavit eiſdem*; atqui Verbum immediate carnem aſſumpſit: ergo & ſanguinem. Confirmatur ex Canone 5. Concilii Epheſini, quo anathema ei dicitur, qui negaverit, Verbum caro factum non communicaviſſe ſimiliter ut nos carni & ſanguini.

Probatur 3. Si Verbum immediate ſanguinem non aſſumpſerit, ſequitur, ipſum non fuiſſe aſſumptum, niſi quia aſſumptum eſt corpus, in quo continetur: atqui ea tantum ratione aſſumptus non eſt ſanguis; ſiquidem ſi ea tantum ratione fuit aſſumptus, ſequitur non habere pretium aliquod ratione ſui, ſed tantum ratione perſonæ, a qua oblatus eſt: contrarium tamen innuunt Scripturæ: *In quo* (ait Apoſtolus ad Epheſios 1.) *habemus redemptionem per ſanguinem ejus*. Ad Romanos 3. *Quem propoſuit Deus propitiationem per fidem in ſanguine ipſius*. Ad Heb. 9. *Per proprium ſanguinem introivit ſemel in Sancta, æterna redemptione inventa*. Eo principio nixus Clemens VI. in Extravag. *Unigenitus*, aſſerit poſt antiquos Patres, unam ſanguinis Chriſti guttulam fuiſſe ſufficiens noſtræ redemptionis pretium.

Objicies. Si ſanguis immediate fuit unitus Verbo, ſanguis per communicationem idiomatum dici poſſet Deus, & viciſſim Deus dici poſſet ſangnis; Et quemadmodum ratione corporis quod a cruce depoſitum eſt, Deus dicitur depoſitus fuiſſe de cruce: ita ratione ſanguinis, qui in paſſione effuſus eſt, Deus dici poſſet effuſus: quod eſt abſurdum.

Reſpondet Sylvius negando ſequelam, eo quod (inquit) ſanguis non dicat naturam completam, ſed incompletam, & ad aliud ordinatam. Sicut ergo Verbum aſſumens animam, caput, pedes, non dicitur eſſe anima, caput, vel pes; ita nec debet dici ſanguis; & quemadmodum illæ partes non ſunt Deus, ſed Dei habentis illas; ita & ſanguis. Neque enim hinc ſequitur dici poſſe, quod Deus fuerit ſparſus, effuſus, terræ commixtus, ſicut dicitur deſcendiſſe ad inferos, ſcilicet ratione unius partis; nam ſpargi, effundi, miſceri, conveniunt ſanguini, quatenus eſt pars a toto diſtincta; quæ vero talia ſunt, non poſſunt prædicari, vel de toto, vel de ſuppoſito. Deſcenſus autem ipſi etiam ſuppoſito convenit, ideoque poteſt ſuppoſito tribui; nam quæ indifferenter denominant partem vel totum, poſſunt dici de ſuppoſito. Hactenus Sylvius in 3. part. q. 5. art. 2.

CONCLUSIO 4. Probabile eſt, Verbum immediate aſſumpſiſſe partes, quæ ad corporis ornatum pertinent, ut ſunt ungues & capilli; non autem partes excrementitias, ut ſunt ſudores & lacrimæ.

Probatur prior pars. Partes, quæ ad ornatum, & ad meliorem corporis conditionem pertinent, anima informantur, vivuntque vita totius compoſiti: par igitur fuit, ut in Chriſto ſubſtiterint ſubſiſtentia, per

quam

Digitized by Google

quam ſubſiſtit totum compoſitum. Altera pars eſt certa: nempe partes excrementitiæ proprie non pertinent ad corpus, ut patet in lacrimis & ſudore, quæ ob eam rationem in beatis minime permanſura ſunt; unde ſi revera Chriſti ſint lacrimæ, quæ in aliquibus locis religioſe ſervantur, non alium cultum merentur, quam relativum: de quo quidem cultu, ad hujuſce quartæ partis calcem plurima dicentur.

CAPUT IV.

Utrum unio Verbi cum humanitate fuiſſet indiſſolubilis.

CONCL. Unio Verbi cum humanitate fuit indiſsolubilis.

Probatur. Unio Verbi cum humanitate diſſoluta non fuit in triduo mortis Chriſti, 1. non ratione animæ, alioquin enim dici non poſset quod Deus ad inferos deſcenderit; 2. nec ratione carnis: nempe ratione corporis quod in ſepulcro jacuit, dicitur in ſymbolis omnibus quod Dei filius ſepultus fuerit: 3. tandem nec ratione ſanguinis: quippe quod ſanguis tunc eſset pars corporis Chriſti, utpote in reſurrectione iterum cum ipſo corpore uniendus: ergo &c.

Confirmantur ea omnia trito hoc axiomate, quod plures ſcholaſtici tanquam ex Joanne Damaſceno laudant: *Quod ſemel Verbum aſſumpſit, nuſquam dimiſit*: atqui Verbum (ut ex dictis patet) aſſumpſit animam, carnem, & ſanguinem; ergo ea nuſquam dimiſit.

Objicies. In Provincia apud S. Maximinum, Veſuntione in Sudario, Pariſiis in Spina, quæ ſervatur in ſacello regio, Romæ in ferro lanceæ, nec non in aliis Dominicæ paſſionis inſtrumentis, guttulæ ſanguinis Chriſti remanſerunt. 2. Effuſus eſt ſanguis in circumciſione: & tamen cum illis particulis effuſis Verbum non remanſit unitum, ſicut nec cum ſpiritibus animalibus, quos per defatigationem Chriſtus amiſit: ergo unio Verbi cum humanitate non fuit indiſsolubilis.

Reſp. dato antecedente, quod quidem hic nolumus in examen adducere, diſt. conſeq. Ergo unio Verbi cum humanitate non fuit indiſsolubilis reſpectu partium quæ in reſurrectione non erant conjungendæ cum corpore, conc. conſeq. cum iis quæ erant conjungendæ, neg. conſequentiam. Unio Verbi fuit indiſsolubilis tantum cum partibus, quæ iterum corpori conjungendæ erant in reſurrectione, quia illæ tantum ad corporis integritatem pertinebant: de iis autem, non autem de aliis intelligi debet axioma, quod Scholaſtici laudant ex Damaſceno.

Quæres, utrum aliqua cenſura inuri debeat ſententiæ, quæ negat, Verbum in triduo mortis remanſiſse unitum cum effuſo Chriſti ſanguine.

Reſp. negative: id autem probatur auctoritate Pii Papæ II. qui quæſtionem illam inter Dominicanos & Franciſcanos circa annum 1462. motam, ſic ſolvit, ut utriſque prohibuerit, ne ob id ſibi notam aliquam theologicam inurerent.

CAPUT V.

An ex unione Verbi cum humana natura ſecuta ſit naturarum confuſio.

Not. Eutyches, medio ſæculo quinto, Monaſterii, quod Conſtantinopoli celeberrimum erat, archimandrita, docuit, naturam divinam & humanam ita per unionem hypoſtaticam permixtas fuiſse, ut mutuam a ſe invicem diſtinctionem non retinuerint; ſed e contra una, divina nimirum, aliam abſorpſerit. Ut quæ ad eam hæreſim pertinent, cum methodo pertractentur, hocce quintum caput in tres articulos partiemur: In priore, hæreſeos initium, progreſſum, variaſque ſectas exponemus; in altero quæremus, in quo præciſe poſitus fuerit Eutychianus error; in tertio denique Eccleſiæ Catholicæ fidem ejuſmodi errori contrariam adſtruemus multiplici argumentorum genere.

ARTICULUS I.

Eutychianæ hæreſeos hiſtoria deſcribitur.

Not. Quæ in hoc articulo dicentur, ad quædam capita revocanda ſunt.

I. Eutyches adhuc diaconus in Concilio Epheſino ſtrenue contra Neſtorium pro Catholica fide decertaverat. A ſacra Synodo (ut videre eſt parte 2. Actione 3.) tradita eſt ei Epiſtola ad Imperatores communi Patrum nomine perferenda. Is ex odio Neſtorianæ hæreſis, ac ex male intellectis quibuſdam Cyrilli ſententiis, in errorem Neſtoriano penitus oppoſitum lapſus eſt. Nempe (ut articulo ſecundo dicetur) docuit, unam tantum in Chriſto, non perſonam tantum, (uti definierat Concilium Epheſinum I.) ſed etiam naturam poſt unionem remanſiſse.

Ab Euſebio Dorylæi in Phrygia Epiſcopo delatus eſt ad Flavianum Epiſcopum Conſtantinopolitanum, a quo in Synodo, quæ in ea urbe tunc pro cauſſis quibuſdam eccleſiaſticis celebrabatur, impium illius dogma damnatum eſt; ipſe etiam quod pertinax eſset, ex ſacerdotio, præfectura monaſterii, fidelium communione ſegregatus fuit. Verum non multo poſt in Epheſina ſecunda ſynodo a Dioſcoro Alexandriæ Epiſcopo probatum eſt ejuſdem Eutychetis dogma, ipſeque fidelium communionem, monaſterii præfecturam, Sacerdotii dignitatem recuperavit. Paucis poſt annis in Concilio Chalcedonenſi

Digitized by Google

donenſi reſciſſa ſunt omnia, quæ a Dioſcoro in ſua prædatoria Synodo tentata fuerant, confirmataque fuerunt quæ Flavianus adverſus Eutychem & ejus errorem Conſtantinopoli peregerat. Vide quæ de eo argumento harum Inſtitutionum Tom. 1. Diſſert. 4. quæ. 3. c. 2. art. 4. §. 1. a nobis dicta ſunt.

II. Poſt Concilium Chalcedonenſe, Proterius vir maxime Catholicus, Alexandriæ in Dioſcori locum ſuffectus eſt: Verum poſt Imperatoris Marciani mortem quæ contigit anno 457. factione Timothei Æluri, hæreſeos Eutychianæ propugnatoris accerrimi, qui ſedem Alexandrinam invaſerat, neci traditus eſt. Hinc Cherſonam Leo, qui Marciano ſucceſſerat, in exſilium deportari juſſit: ejus autem loco (ut ſcribit Evagrius Hiſt. l. 2. cap. 10.) ſubſtitutus eſt Timotheus Soloſaciolus, Catholicus Epiſcopus.

III. Anno 463. turbas adverſus Concilium Chalcedonenſe excitavit in Oriente Petrus Cnaphæus, ſive Fullo. Abſente Martyrio Antiochiæ Epiſcopo, Eutychis veneno Orientales infecit, ac Sedem Antiochenam, cui Martyrius publice renunciarat, invaſit. Sed Leonis Imperatoris decreto damnatus exſilio, antequam in Oaſim deportaretur, clanculum aufugit.

IV. Baſiliſcus qui anno Chriſti 475. poſt Leonis obitum, Zenone imperante, tyrannum agebat Conſtantinopoli, Timotheum Ælurum ab exſilio revocavit. Is Alexandriam reverſus cum Petro Moggo, ejecit Timotheum Soloſaciolum & Synodum Chalcedonenſem proſcripſit: verum anno proxime ſequente, Zeno, victo Baſiliſco, rerum ſumma potitus, reſtitui curavit Soloſaciolum, Ælurumque damnavit exſilio, in quo non multo poſt diem ultimam clauſit. Huic ab hæreticis ſuffectus eſt Petrus Moggus, qui ob Imperatoris metum per triennium Alexandriæ delituit; ſed mortuo Soloſaciolo, agente Acacio, reſtitutus eſt, expulſo a Zenone Joanne Talaja viro maxime Catholico.

V. Anno 482. Zeno, ſuadente Acacio Epiſcopo Conſtantinopolitano, qui clanculum Eutychianis favebat, promulgavit decretum, quod *Henoticon*, ſeu *Conciliatorium*, appellavit, quod (ut illi videbatur) Catholicos & Eutychianos inter ſe conciliaret. In eo laudatæ fuerunt Epheſina & Chalcedonenſis Synodi, rejecti quoque Neſtorius & Eutyches, ſed & de una & de duabus naturis, ne alicui parti præjudicium fieret, altum erat ſilentium. *Henoticon* admiſit Petrus Moggus, & ob id Acacius ſe cum eo communione conjunxit. E contra Felix Papa III. *Henoticon* ejuſmodi Romæ damnavit anno 484. ipſumque Acacium & Sacerdotio & communione privavit. Is ea parvi pendens, perſeveravit in hæreticorum communione, ac inſuper Felicis ipſius nomen abraſit e ſacris diptychis. Quo ex tempore Apoſtolica ſedes a Conſtantinopolitanæ communione divulſa eſt, nec niſi poſt annos triginta quinque, Hormiſdæ Papæ opera, Juſtino primo imperante, anno nimirum 519. redintegrata concordia eſt. Idem Acacius Petrum Cnaphæum, qui tunc agebat Conſtantinopoli, ejecto Catholico Calendione quem ipſe ordinaverat, Antiochiam miſit. Cnaphæus vero recuperata ſede, rejecto *Henotico*, Concilium Chalcedonenſe palam damnavit, & ad Triſagii finem clauſulam addidit: *Qui paſſus es pro nobis, miſerere nobis.*

VI. Alexandriæ inter Eutychianos diſſidium ortum eſt occaſione *Henotici*, quod Petrus Moggus promulgaverat. Plures ægre ferentes, quod Concilio Chalcedonenſi anathema non dixiſſet, ſeſe ab illius communione ſegregarunt; ac propterea (ait Leontius Byzantinus) nominati ſunt Acephali, quod a capite, id eſt, Patriarcha ſuo disjuncti, ſeorſim congregabantur: nec ii in Petri Moggi communionem redire voluerunt etiam cum Petrus poſtea Concilium Chalcedonenſe damnavit.

VII. Ex Acephalorum ſecta prodiit Severus, primum monachus, deinde opera Anaſtaſii Imperatoris, ejecto Flaviano, antiſtite Catholico, conſecratus Epiſcopus Antiochenus. Is *Henoticon* admiſit, ac præterea dicto in Chalcedonenſe Concilium anathemate, e ſedibus expulit Epiſcopos omnes, qui ejuſmodi anathemati ſubſcribere detrectarent. Mortuo Anaſtaſio, Juſtinus Imperator Catholicus Severum damnavit morte; ſed iſte fuga ſupplicium antevertens, Alexandriam una cum Juliano Halicarnaſſenſi Epiſcopo ejuſdem ſecum opinionis ſe contulit. Præerat tunc Alexandrinæ Eccleſiæ Timotheus hæreticus, qui profugos illos libenter excepit.

VII. Inter Severum & Julianum non multo poſt Alexandriæ nata eſt quæſtio, an corruptibile, an vero incorruptibile fuiſſet Chriſti corpus. Severus contendebat, corruptibile fuiſſe, Julianus vero incorruptibile, eo quod (inquiebat) ſi corruptibile fuerit, admittendæ erunt duæ naturæ in Chriſto, una quæ corrupta fuerit, ſcilicet humana, & altera quæ fuerit expers corruptionis, divina nimirum; quod tamen omnes Eutychiani negabant. Hinc nata eſt ſecta duplex inter ipſos Eutychianos. Qui Severo adhærebant dicti ſunt *Corrupticolæ & Theodoſiani*, quod Theodoſius inter Severi ſectatores emineret; qui autem Juliano *Incorrupticolæ*, & nonnumquam etiam *Gajanitæ*, eo quod Gajanus inter Incorrupticolas primo eſſe loco videretur.

IX. Inter *Corrupticolas*, Themiſtius Diaconus Agnoetarum ſectæ locum dedit. Perſuaſus, Timotheum Alexandrinum Severo con-

contra Julianum favere, ſciſcitatus eſt ab eo an ſicut Chriſtus corruptioni obnoxius fuerat, ita etiam aliquorum ignorantia laboraſſet. Negante illo, Themiſtius ab ejus communione recedens, ignorantiam Chriſto perſeveravit adſcribere, & Agnoetarum ſectam condidit, quæ ab auctore Themiſtiana dicta eſt.

X. Ex Monophyſitarum, hoc eſt, unam in Chriſto naturam confitentium ſecta orti ſunt Theopaſchitæ, id eſt, ii qui contra Sabellianos cum Catholicis fatentes tres eſſe in Trinitate perſonas, docebant, non ſolum Filium, ſed & Patrem & Spiritum ſanctum paſſos fuiſſe. Horum auctor fuit Petrus Cnaphæus Antiochenſium Epiſcopus, qui (ut jam obſervavimus) clauſulam hanc: *Qui paſſus es pro nobis miſerere nobis*, ad Triſagii finem adjecerat. Ex eadem Monophyſitarum ſecta orti ſunt quoque Tritheiſtæ, hoc eſt, ii qui ſicut tres perſonas in Trinitate confitebantur, ita etiam tres naturas confeſſi ſunt. Tritheiſtarum author fuit Joannes Grammaticus, cognomento Philoponus. Scribit nimirum Leontius Byzantinus, eum, cum Alexandriæ adverſus Concilium Chalcedonenſe diſputaret, argumentorum vi coactum, eo deveniſſe, ut contenderit, quod ſicut tres ſunt hypoſtaſes in Trinitate, ita etiam tres ſint naturæ.

XI. Ex eiſdem Monophyſitis orti ſunt Jacobitæ, auctore Jacobo qui genere Syrus, ac Eutychis, Petri Cnaphæi, Severi, Theopaſchitarum, erroribus imbutus, eis populares ſuos infecit. Qui Catholicum dogma in Syria propugnabant, *Melchitæ*, ſeu *Imperatorii*, vulgo dicti ſunt, eo quod quartæ generali Synodo, ab Imperatore Marciano convocatæ, adhærerent: e contra qui Synodum illam deteſtabantur, Jacobitæ paſſim appellati ſunt. Impiis Jacobitarum dogmatibus Armeni præ ceteris depravati ſunt, adeo ut apud eos ad Concilii Florentini tempora permanſerint, & tunc etiam plurimi ſint qui eis pertinaciter inhæreant. De argumento quod huc uſque pertractatum eſt, vide Nicephorum Calliſtum lib. 15. Breviculum Eutychianæ hæreſis, Evagrium lib. 3. Baronium ad annum 460. & ſequentes alios, Petavium Theologicorum dogmatum de Incarnatione lib. 1. capitibus 16. & 17.

ARTICULUS II.

In quo præciſe poſitus ſit Eutychianorum error.

CONCL. Eutyches docuit 1. Chriſti corpus non fuiſſe corpus noſtro conſubſtantiale. Docuit 2. ante unionem Verbi cum humanitate, duas naturas in Chriſto fuiſſe. Docuit 3. poſt ejuſdem Verbi unionem cum humanitate, unam tantum remanſiſſe naturam.

Probatur prior pars. Primo, certum eſt, Eutychem, antequam in jus vocatus fuiſſet a Concilio Conſtantinopolitano, quod ſub Flaviano celebratum eſt, numquam aſſeruiſſe, Chriſtum ſecundum carnem eſſe nobis conſubſtantialem: *Sanctiſſimus Archiepiſcopus dixit* (verba ſunt Actorum ejuſdem Concilii, quæ inſerta ſunt Actioni primæ Synodi Chalcedonenſis) *Non dicis conſubſtantialem Patri ſecundum divinitatem, & conſubſtantialem nobis eumdem ſecundum humanitatem? Eutyches presbyter dixit: Uſque ad hodiernum diem non dixi corpus Domini & Dei noſtri conſubſtantiale nobis: ſanctam autem Virginem confiteor nobis eſſe conſubſtantialem, & quoniam ex ipſa incarnatus eſt Deus noſter.*

Certum eſt 2. Eutychem in ipſo Concilio confeſſum fuiſse, ſe deinceps admiſſurum eſſe eum loquendi modum, quo Chriſti corpus dicitur nobis conſubſtantiale: *Si autem* (inquit iterum a Synodo interrogatus) *oportet, ut dicatur ex Virgine & conſubſtantiale nobis, & hoc dico ..... Ante quidem non dicebam; dico quidem modo tibi quod juſo, in exordio non dixi: nunc autem quia veſtra ſanctitas hoc dicit, dico.*

Certum eſt 3. Eutychem, cum urgeretur, ut damnaret eos qui non dixerint, Chriſtum eſſe nobis conſubſtantialem ſecundum humanitatem, noluiſſe, ut jubebatur, eis anathema dicere. *Sancta Synodus dixit, oportet te clare confiteri, & anathematizare omne dogma, quod contrarium eſt his quæ modo lecta ſunt. Eutyches presbyter dixit: Dixi ſanctitati veſtræ, quoniam ante hoc non dicebam: nunc autem, quoniam hoc docet ſanctitas veſtra, dico & ſequor Patres. Neque autem in Scripturis inveni manifeſte hoc, neque omnes Patres dixerunt. Si vero anathematizavero, væ mihi eſt quod Patres meos anathematizato.*

Ex iis monumentis ſic arguitur. Ille docuit Chriſti corpus non eſse conſubſtantiale noſtro, qui ante Concilium Conſtantinopolitanum nunquam aſseruerat eſse conſubſtantiale; qui poſtea in ipſo Concilio id quidem confeſsus eſt, ſed non tanquam articulum fidei: atqui Eutyches ante Concilium Conſtantinopolitanum nuſquam aſseruerat, Chriſti corpus eſse noſtro conſubſtantiale; id poſtea in Concilio confeſsus eſt quidem, ſed non tanquam articulum fidei, ſiquidem juſsus anathematizare eos, qui contrarium cenſerent, noluit anathematizare: ergo revera docuit, Criſti corpus non eſse conſubſtantiale noſtro.

Probantur duæ aliæ concluſionis partes ex ipſiuſmet Eutychis confeſſione. Magnificentiſſimus & glorioſiſſimus Florentius patricius dixit; *Conſubſtantialem & ex duabus naturis poſt Incarnationem Dominum noſtrum, qui ex Virgine eſt, dicis, an non? Eutyches presbyter dixit: Confiteor ex duabus natu-*

naturis fuiſſe Dominum noſtrum ante adunationem (& in hoc cum Neſtorio conſentiens erat) *poſt adunationem vero unam naturam confiteor*. Idem, iterum interrogatus, reſpondit, ſed cum hoc addito: *Ego legi ſcripta beati Cyrilli, & ſanctorum Patrum, & ſancti Athanaſii, quoniam ex duabus quidem naturis dixerunt ante adunationem; poſt adunationem autem & incarnationem, non jam duas naturas, ſed unam naturam dixerunt.*

Quæres 1. An Eutyches qui negavit, Chriſti corpus eſſe noſtro conſubſtantiale, eamdem ipſi quam Valentinus, originem adſcripſerit, hoc eſt, utrum putavit, illud e cælis e Verbo in Mariæ ſinum delatum fuiſſe.

Reſp. Eutychem non ſenſiſſe idem cum Valentino circa originem carnis Chriſti: nam 1. in Synodo Conſtantinopolitana ſub Flaviano, eam a ſe calumniam depulit, expreſſe profeſſus, ſe nunquam dixiſſe: *Deum Verbum carnem e cælo detuliſſe*. 2. Conceptis terminis aſſeruit in eadem ſynodo, ſe crediſiſſe ſemper Verbum ex Virgine carnem aſſumpſiſſe: *Confiteor autem* (ait in fidei profeſſione quam in Concilio recitavit) *factam ejus in carne præſentiam ex carne ſanctæ Virginis, & incorporatum eum perfecte propter noſtram ſalutem.*

Quæres 2. Quomodo Eutyches explicuerit naturas, quæ ante unionem diſtinctæ erant, immo & ſecundum ipſum, ſeparatæ (neque enim voluit humanitatem in primo ſuæ conceptionis inſtanti, cum Verbo hypoſtatice conjunctam fuiſſe) in unam tamen, poſt factam unionem, naturam coaluiſſe.

Reſp. id ab ipſo Eutyche explicatum non fuiſſe; ſcilicet ejuſmodi expoſitionis ne apex quidem eſt in fidei confeſſione, quam obtulit Concilio Conſtantinopolitano: imo cum a Flaviano Concilii præſide urgeretur, ſic reſpondit; *Quoniam confiteor Deum meum, Dominum cæli & terræ, hactenus de ejus natura diſputare non mihi perſuadebam*, (aut, ut fert alia lectio) *non permittebam*.

Verum quod Eutyches ipſe non explicuit, explicatum eſt deinceps ab ejus ſectatoribus. Nonnulli contenderunt, Deum factum fuiſſe carnem per converſionem, hoc eſt, per mutationem divinitatis in carnem, ſicut panis in Euchariſtia per ſui mutationem fit Chriſti corpus. Docuerunt e contra alii, carnem fuiſſe converſam in divinitatem; ſic autem converſam dicebant, *Abſorptam a Divinitate*. Apud Theodoretum in Dialogo ſecundo, Eraniſtes ſeu Eutychianus, ſciſcitanti Catholico, *Quomodo poſt unitionem, unicam naturam agnoſceret*, reſpondet, *Ego divinitatem ajo manſiſſe; ab hac vero abſorptam eſſe humanitatem*. Alii tandem, ſed Semi-eutychiani, aſſerebant, divinitatem ita cum humanitate permixtam fuiſſe, ut ex utraque illa natura coaluerit tertia, quæ nec Deus eſſet, nec homo, quemadmodum in elementorum permixtione exurgit tertia natura, quæ compoſitum dicitur: Hinc ad intercludenda Eutychianorum effugia, Catholici in condendis fidei formulis hunc loquendi modum paſſim adhibebant: *Ex duabus & in duabus perfectis naturis Chriſtum ſine ulla confuſione ſubſiſtere*. Ita vero ſeu loquendi, ſeu ſentiendi occaſionem Eutychiani ſumpſerunt ex nonnullis, ſed perperam intellectis, Cyrilli ſententiis, ac præſertim ex iſta, quæ in epiſtola ejuſdem Cyrilli ad Acacium Melitinenſem Epiſcopum legitur: *Poſt unitionem in Chriſto, unam tantummodo Verbi Incarnati eſſe naturam* (ſeu, ut in aliis locis habetur) *Una eſt incarnata Dei natura*.

ARTICULUS III.

Defenditur adverſus Eutychem Eccleſiæ doctrina.

Not. Eccleſia Catholica adverſus Eutychem docet 1. in Chriſto duas eſſe naturas: 2. humanam nullo inſtanti temporis extitiſſe ſine unione cum Verbo: 3. humanitatem a Verbo aſſumptam, noſtræ conſubſtantialem eſſe: ſed ut ea Eccleſiæ fides methodice aſſeratur, hic nonnullas concluſiones ſtatuemus.

CONCL. 1. In Chriſto duæ ſunt naturæ a ſe invicem, etiam poſt unionem, diſtinctæ.

Probatur. Primo, in Chriſto eſſe naturam divinam, certum eſt ex iis omnibus, quibus ſuperius adverſus Ebionem, Photinum, Neſtorium, Socinum, oſtendimus, Chriſtum eſſe vere ac ſubſtantialiter Deum. 2. In eo quoque humanam naturam reperiri demonſtrant ea omnia, quæ contra Manichæos, alioſque Phantaſiaſtas dicta ſunt iis locis, ubi de veritate humanitatis aſſumptæ diſſeruimus. 3. Utramque illam naturam poſt unionem in Chriſto permanſiſſe demonſtrant Scripturæ: *De filio ſuo* (ait Apoſtolus ad Rom. 1.) *qui factus eſt ei ex ſemine David ſecundum carnem, qui prædeſtinatus eſt filius Dei in virtute.* Huc etiam referri debent alia Scripturæ ac Patrum loca, in quibus Chriſtus dicitur eſſe Deus & homo ſimul.

Probatur iterum concluſio rationibus theologicis. Quatuor tantum modis fieri potuit ut poſt unionem una tantum in Chriſto natura permanſerit, vel per converſionem divinitatis in carnem, aut carnis in divinitatem; vel ita ut duæ in unam coaluerint; vel tandem ita ut ex duabus in ſua ſpecie remanentibus, tertia quæ ſit heterogenea, reſultaverit: atqui nullus ex iis modis admitti debet: Non quidem prior & alter; neque enim mutabilis eſt Dei natura. Non etiam tertius, ſiquidem duæ naturæ in unam coaleſcere non poſſunt, niſi per ſui mutatio-

Digitized by Google

nem in tertiam illam naturæ ſpeciem, in quam coaleſcunt. Non etiam quartus, quia cum tertia natura, quæ heterogenea ſit, reſultat ex duabus naturis in ſua ſpecie remanentibus, neceſſe eſt, ut illæ duæ naturæ ſe habeant per modum partis reſpectu tertiæ naturæ, quæ ex iis reſultat, ut videre eſt in natura humana, quæ reſultat ex unione animæ cum corpore: atqui natura divina in Chriſto non ſe habet per modum partis; nempe pars eſſentialiter imperfectionem importat: ergo nulla ratione fieri poteſt, ut in Chriſto poſt unionem una tantum ſit natura.

Sed quidquid ſit de quarto illo modo explicandi Eutychianam hæreſim, obſervandum eſt illum ab ipſo Eutyche, aut præcipuis ejus ſectatoribus, nuſquam propoſitum fuiſſe. Et ſane ſi aut Eutyches aut Eutychiani non aliud ſenſiſſent, ſeu, ſi credidiſſent, poſt unionem hypoſtaticam duas naturas in ſua ſpecie ſine confuſione remanere, quemadmodum anima & corpus poſt mutuam ſecum invicem unionem in homine remanent, inter eos & Catholicos mera fuiſſet quæſtio de nomine: nempe quæſtio fuiſſet, utrum Chriſtus, ſeu compoſitum quod ex unione ſubſtantiali Verbi cum humana natura reſultat, debeat dici una natura, an vero duplex; ac proinde nec Concilium Conſtantinopolitanum, nec Chalcedonenſe, nec Leo Magnus hæreſim in Eutychianis damnaſſent, ſed tantum minus proprium, & ad regulas philoſophiæ minus exactum loquendi modum; Quod tamen falſum eſt. Hincque patet, quantum a vero Gabriel Vaſquez aberret, cum aſſerit, in eo poſitam fuiſſe Eutychis hæreſim, quod contenderit, duabus naturis, divina & humana, poſt unionem in propria ſpecie remanentibus, Chriſtum debere dici unius tantum naturæ.

CONCL. 2. Humana natura nullo unquam inſtanti reali temporis extitit ſine unione cum Verbo.

Probatur omnibus argumentis, quibus adverſus Neſtorium oſtendimus, Mariam concepiſſe ac genuiſſe Deum; eam vere eſſe Deiparam; nuſquam in Chriſto duos extitiſſe filios; naturas, licet ſemper diſtinctæ fuerint, nuſquam tamen a ſe invicem fuiſſe ſeparatas. Hinc vero patet, quam immerito Eutyches aſſeruerit, duas in Chriſto ante unionem fuiſſe naturas, nempe (ut jam obſervavimus) is loquendi modus ſupponit, extiſſe aliquando naturas ſine mutua ſecum invicem unione.

CONCL. 3. Humanitas a Verbo aſſumpta noſtræ humanitati conſubſtantialis eſt.

Probatur. Si humanitas Chriſti non eſſet conſubſtantialis noſtræ, etiam poſt ſui unionem cum Verbo, non eſſet ejuſdem cum noſtra humanitate ſpeciei; unitas nimirum ſpeciei petitur a forma, quæ entibus ſub illa ſpecie conſtitutis communis ſit: at humanitas Chriſti eſt ejuſdem ſpeciei cum noſtra, cum Chriſtus ſit homo, per omnia (ut ait Apoſtolus) ſimilis nobis, abſque peccato. 2. Is eſt conſubſtantialis nobis, qui carnem habet ex Virgine, quæ nobis conſubſtantialis eſt: atqui Chriſtus (ut contra Valentinum oſtendimus) carnem habet ex Virgine, quæ nobis conſubſtantialis eſt: ergo &c. Concilij Conſtantinopolitani ſub Flaviano eſt illud argumentum. *Eutyches presbyter dixit* (verba ſunt Concilii de quo agitur) *; Dixi quia virgo eſt conſubſtantialis nobis. Baſilius reverendiſſimus Epiſcopus dixit: Si mater eſt nobis conſubſtantialis, & ipſe: Quoniam filius hominis vocatus eſt. Si ergo mater ejus conſubſtantialis eſt nobis, & ipſe ſecundum carnem conſubſtantialis eſt nobis.*

Objicies 1. Qui factus eſt caro, non remanſit in propria ſua ſpecie; ideo enim aqua quæ in nuptiis Cana facta eſt vinum, non remanſit in propria ſpecie, quod, Evangelio teſte, facta ſit vinum; atqui Verbum, cum humanam carnem induit, factum eſt caro (dicente Scriptura Joannis 1.) *Verbum caro factum eſt*: ergo Verbum in propria ſua ſpecie non remanſit, ſed mutatum eſt in carnem.

Reſp. 1. argumentum illud non favere iis Eutychianis, qui contendebant, humanam naturam per ſui unionem cum Verbo ſic in divina abſorptam fuiſſe, ut omnino evanuerit, ac loco illius alia, ſed phantaſtica tantum, viſa ſit: unde conſequens erat, Chriſtum aut in ſpecie tantum, ut fingebant Manichæi, paſſum fuiſſe, aut divinitatem ipſam eos dolores fuiſſe paſſam, qui Chriſto ſecundum humanam naturam ſpectato tribuuntur.

Reſp. 2. diſt. maj. Qui per converſionem factus eſt caro, non remanſit in propria ſpecie, conc. maj. nam propter eam rationem aqua, quæ in nuptiis Cana facta fuit vinum, in propria aquæ ſpecie, ſive natura, non remanſit. Qui factus eſt caro per unionem, neg. maj. Verbum iſto, non autem illo modo factum eſt caro, ac proinde & Verbum & caro etiam poſt unionem, in propria ſpecie ſeu natura remanſerunt: nam unitio (ut docet Gelaſius lib. contra Eutychem) *eſt duarum naturarum, non cujuslibet alterius abolitio*. Confirmatur ex eo quod Evangelium verbis illis: *Verbum caro factum eſt*, hæc alia, *Et habitavit in nobis*, ſubjiciat, ut docemur, nullam confuſionem aut mutationem in Verbo contigiſſe, cum factum eſt caro: *Quid enim* (ait Chryſ. hom. 11. in Jo.) *ſubjicit? Et habitavit in nobis, tanquam ſic te alloqueretur; Vide ne quid abſurdi ſuſpiceris ex illa voce. Non enim mutationem illam immutabilis illius naturæ ſignificavi, ſed habitationem & commorationem. Porro id quod habitat, non eſt idem cum eo, quod habitatur, ſed diverſum.*

Objicies 4. Cyrillus in epiſtola 1. ad Succeſſum, conceptis terminis aſſerit, non duplicem, ſed unam tantum in Chriſto reperiri naturam: *Poſt unitionem* (inquit) *non dividimus naturas a ſe mutuo, neque in duos ſecamus filios illum, qui unus eſt & individuus. Sed unum dicimus Filium; & quemadmodum locuti ſunt Patres, unam naturam Dei Verbi incarnatam*: ergo poſt unionem &c.

Reſp. ad 1. neg. ant. ad 2. diſt. ant. Unam dicimus naturam Dei Verbi incarnatam, & vox illa *Natura*, pro hypoſtaſi, ſeu perſona ſumitur, conc. ant. ſumitur pro ipſa natura, prout virtualiter ab hypoſtaſi diſtincta, neg. ant. Ratio eſt, quia ea loquendi ratione Cyrillus utitur, ut contra Neſtorium probet, in Chriſto non eſſe duos filios: ſcopum aſſequitur ſuum aſſerens, unicam in Chriſto hypoſtaſim eſſe: ſiquidem unitas filiationis non ex natura, ſed ex hypoſtaſi ſeu perſona ſumitur.

Reſp. 2. diſt. ant. Una eſt unitate ſuppoſiti, natura Dei Verbi incarnata, conc. ant. Una eſt unitate ſubſtantiæ, neg. ant. Contendebat Neſtorius, duas eſſe in Chriſto naturas, quarum quælibet diviſa eſset ab alia, ac per ſe ſubſiſteret: ejuſmodi errori Cyrillus hanc ſententiam opponit: *Una eſt Dei Verbi incarnata natura*, quaſi dixiſset: quælibet natura per ſe non ſubſiſtit, nulla eſt inter utramque diviſio, cum una ſit incarnata, hoc eſt, una carni ſubſtantialiter unita ſit. Confirmatur reſponſio ex ſolutione, quam Cyrillus adhibuit ad objectionem, quam illius adverſarii ſumpſerunt poſtea ex ſententia de qua agitur: ejuſmodi autem eſt objectio illa: *Si poſt unitionem natura eſt una incarnata, ſequitur Verbum ipſum in ſua natura eſſe paſſum*: huic autem objectioni ita Cyrillus occurrit, ut nulla ratione innuat unam eſse naturam ex duabus compoſitam, ſed duas omnino diſtinctas, non tamen ſeparatas conſtitui: ſiquidem vocabulum *Incarnata*, quod iſtis vocibus addit, *Una eſt Dei Verbi*, alteram naturam deſignat, in qua Verbum pati potuit, & revera paſſum eſt. Ex quo ſic in ſecunda epiſtola ad Succeſsum Cyrillus concludit: *Quænam ergo neceſſitas cogit dicere, ipſum proprie in natura paſſum, cum poſt unitionem natura una Filii incarnata ponitur?*

Inſtabis. Cyrillus in eadem ad Succeſsum Epiſtola ſcribit, duas in Chriſto naturas poſt unitionem ſola cogitatione diſtingui: *Sed ignorant* (inquit de Neſtorianis agens) *quæcumque non ſola mentis conſideratione diſtingui ſolent, ea prorſus etiam in diverſitatem diſtinctam, omnifariam ac privatim a ſe mutuo ſegregari*. Unde ſic arguitur: Quæ ſola cogitatione diſtinguuntur, non ſunt diverſa: atqui ex Cyrillo, natura divina & natura humana in Chriſto poſt unionem ſola cogitatione diſtinguuntur: ergo non ſunt diverſæ naturæ, ſed una & eadem:

Reſp. diſt. maj. Quæ ſola cogitatione diſtinguuntur, non ſunt diverſa, ſumendo hæc verba, *Sola cogitatione*, prout opponuntur realitati, conc. maj. prout non opponuntur realitati, neg. maj. Cyrillus non eo ſenſu ſupponit, divinam & humanam naturam ſola cogitatione diſtingui, quod putet, ea realiter a ſe invicem poſt unionem in Chriſto non diſtingui: ſed quod a ſe invicem minime ſeparentur, ac per ſe ſubſiſtant. Ratio eſt, quia Cyrillus in exemplum diſtinctionis, quam aſserit ſola fieri cogitatione, profert unius ac ejuſdem hominis corpus & animam, quæ quidem haud dubie non eo ſenſu ſola cognitione diſtinguuntur, quod realiter & a parte rei ſint unum & idem; ſed tantum quod a ſe invicem ſeparata ac per ſe ſe ſubſiſtentia non ſint: *Sic* (inquit) *rurſus nobis in exemplum homo noſtri ſimilis: duas namque in eo naturas intelligimus, unam animæ, alteram corporis. Sed cum ſola diſcreverimus intelligentia, & differentiam ſubtili contemplatione, ſeu mentis imaginatione conceperimus, non tamen ſeorſim ponimus naturas, neque illis in totum per diviſionem virtutem immittimus, ſed unius hominis eſſe intelligimus, ita ut illa duæ jam non ſint duo, ſed utraque animal unum abſolvatur.*

Objicies 3. In eo non ſunt duæ naturæ a ſe invicem diſtinctæ, in quo duæ naturæ ſecum invicem permixtæ ſunt; ſcilicet mixtio confuſionem parit, & tollit diſtinctionem: atqui duæ naturæ, divina & humana, ſecum invicem permixtæ ſunt in Chriſto; ſiquidem Patres cum agunt de Incarnatione, non raro mixtionis nomen uſurpant: *Naſcitur* (ait Tertullianus Apolog. c. 21.) *homo Deo mixtus*. Auguſtinus in epiſtola ad Voluſianum, ſcribit, Chriſti perſonam *mixturam eſſe Dei & hominis*: ergo &c.

Reſp. diſt. maj. In eo non ſunt duæ naturæ a ſe invicem diſtinctæ, in quo naturæ ſunt mixtæ per mutationem unius in alteram, conc. maj. per unionem tantum, neg. maj. De hujuſce, non autem illius generis permixtione intelligendi ſunt Patres, qui cum agunt de Incarnatione, mixturæ nomen uſurparunt: *Ea voce* (inquit Cyrillus lib. 1. contra Neſtorium, c. 3.) *cum ſummam unionem oſtenderent*. Confirmatur reſponſio ex eo quod plerumque Patres, de quibus agitur, unionem animæ cum corpore protulerint ad explicandum naturarum permixtionem, quam in Chriſto reperiri contendebant: *Sicut* (ait Auguſtinus in epiſtola ad Voluſianum) *in unitate perſonæ anima unitur corpori ut homo ſit: ita in unitate perſonæ Deus unitur homini ut Chriſtus ſit. In illa ergo perſona mixtura eſt animæ & corporis; in hac perſona mixtura eſt Dei & hominis*. Re-

moveт

movet & idem S. Doctor ideam permixtionis, quæ in corporibus fieri ſolet: *Si tamen* (addit) *recedat auditor a conſuetudine corporum, qua ſolent duo liquores ita commiſceri, ut neuter ſervet integritatem ſuam.*

Objicies 4. Juſtinus in Apologia ſecunda Incarnationem cum Euchariſtia comparat, aitque Verbum factum fuiſſe carnem eo modo quo panis in Euchariſtia fit corpus Chriſti: *Quemadmodum* (inquit) *per Verbum Dei caro factum Jeſus Chriſtus Servator noſter & carnem & ſanguinem ſalutis noſtræ cauſſa habuit; ad eumdem modum etiam eam, in qua per preces Verbi ejus ab ipſo perfecti gratiæ ſunt actæ, alimoniam . . . Incarnati illius Jeſu carnem & ſanguinem eſſe docti ſumus*: atqui panis in Euchariſtia fit corpus Chriſti per converſionem: ergo &c.

Reſp. diſt. maj. Juſtinus Incarnationem comparat cum Euchariſtia quantum ad aliqua, conc. maj. quantum ad omnia, neg. maj. In eo valet allata ex Juſtino paritas, quod ſicut Verbum per Incarnationem realiter factum eſt caro, ita panis Euchariſtia fit realiter corpus Chriſti: non valet autem ea paritas quoad modum quo panis fit corpus Chriſti, hoc eſt, Juſtinus non aſſerit Verbum factum fuiſſe carnem per ſui mutationem in carnem, quemadmodum panis in Euchariſtia per ſui mutationem fit corpus Chriſti.

Quæres, utrum ad explicandam naturarum, poſt unionem, diſtinctionem, potior ſit formula qua aſſeritur, Chriſtum *Ex* duabus eſſe naturis, an quæ dicit, eum *In* duabus eſſe naturis?

Reſp. quæſtionem illam magna animorum contentione motam fuiſſe in Concilio Chalcedonenſi. Orientales Epiſcopi aſſerebant, dicendum eſſe Chriſtum *In* duabus eſſe naturis; Ægyptii vero contendebant, dici debere Chriſtum *Ex* duabus eſſe naturis. Sedis Romanæ legati effecerunt tandem, ut in definitione fidei obtineret fidei formula quæ dicit, Chriſtum *In* duabus eſſe naturis. Sic enim habet definitio fidei in Concilio Chalcedonenſi Actione quinta: *Unum eumdemque Chriſtum Filium, Deum unigenitum in duabus naturis, inconfuſe, immutabiliter, indiviſe, inſeparabiliter agnoſcendum*. Licet utriuſque formulæ idem ſit ſenſus, prior tamen, agentibus Sedis Apoſtolicæ Legatis, obtinuit, quod Leo Magnus in epiſtola ad Flavianum, eum loquendi modum adhibuiſſet: *Paſchaſinus & Lucentius reverendiſſimi Epiſcopi, & Bonifacius presbyter, Vicarii Sedis Apoſtolicæ Romæ, dixerunt: Si non conſentiunt epiſtolæ apoſtolici & beatiſſimi viri Papæ Leonis, jubete nobis conſcripta dari, ut revertamur, & ibi Synodus celebretur*. Verba ſunt quæ legere eſt Actione quinta Concilii Chalcedonenſis.

Si quis vero roget, quid ejuſmodi controverſiæ dederit occaſionem; reſpondendum erit diſſidium illud ortum fuiſſe ex eo quod Orientales qui Neſtorio adverſus Cyrillum favere viſi fuerunt, dixiſſent, Chriſtum in duabus eſſe naturis; cum e contra Cyrillus eum ex duabus eſſe naturis prædicaſſet.

CAPUT VI.

Utrum ex unione ſubſtantiali cum humanitate ſequatur in Chriſto idiomatum communicatio.

Not. IDiom & proprietas idem ſunt; hincque concluditur, idiomatum communicationem idem eſſe ac mutuam proprietatum communicationem. De ea vero propietatum communicatione quæremus 1. utrum admittenda ſit in Chriſto. 2. in quo ejuſmodi communicatio poſita ſit. 3. quænam ſint regulæ, ad quas mutua proprietatum communicatio exigi debeat. 4. quænam propoſitiones vi communicationis idiomatum admitti debeant, quænam vero rejiciendæ ſunt.

ARTICULUS I.

Utrum in Chriſto admitti debeat idiomatum communicatio.

Not. NEſtorio neganti hypoſtaticam Verbi cum humanitate unionem, nihil magis inviſum fuit, quam idiomatum communicatio inter divinam & humanam Chriſti naturam: *Rectum* (inquit in Epiſtola ad Cyrillum) *& evangelicæ traditioni conſentaneum eſt, ut Chriſti corpus divinitatis templum eſſe fateamur . . . Verum propter illud communicationis nomen, nativitatem, paſſionem, mortem, ceteraſque carnis proprietates divino Verbo adſcribere, id demum mentis eſt ethnicorum more errantis, aut certe inſani Apollinarii, & Arii, aliorumque hæreticorum morbo, aut alio etiam graviori laborantis*. E contra quotquot admittunt hypoſtaticam unionem Verbi cum humana natura, admittunt quoque realem idiomatum communicationem inter divinam & humanam Chriſti naturam.

CONCLUSIO. In Chriſto admitti debet realis idiomatum communicatio.

Probatur. Ex obſervatis, idiomatum communicatio eſt mutua attributio proprietatum quæ duabus naturis ſecum invicem conjunctis conveniunt: atqui admitti debet ejuſmodi attributio; idque tum Scriptura, tum Traditione demonſtrari poteſt: ergo &c.

Primo, Scriptura Deo ſanguinem tribuit, qui tamen ſolius humanitatis proprius eſt: *Attendite vobis* (inquit Apoſtolis Actorum 20.) *& univerſo gregi, in quo vos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei, quam adquiſivit ſanguine ſuo*. Primæ Joannis cap. tertio, anima ſeu vita temporalis, quæ

Digitized by Google

mnaverat. Reſpondent alii Catholicos quidem fuiſſe Monachos Scythas, ſed temerarios, quippe qui contenderent, mancam fore Synodi Chalcedonenſis profeſſionem, niſi hæc illi adderetur clauſula: *Unus de Trinitate crucifixus eſt*: Scilicet Hormiſdas Papa in Epiſtola ad Poſſeſſorem Africanum Epiſcopum, nullam aliam Scythis, a quibus prolata fuerat in medium, notam inurit, præter notam temeritatis, novitatis, ac ſuperbiæ; ſic enim loquitur: *Contemptores auctoritatum veterum, novarum cupidi quæſtionum, ſolam putantes ſcientiæ rectam viam, qualibet conceptam facilitate ſententiam. Eo uſque tumoris elati, ut ad arbitrium ſuum utriuſque orbis putent inclinandum eſſe judicium: nec in nomen fidelium deputantes ſequacem traditionis paternæ ſi ſua viderint credere nolle ſententiæ*. Itaque non ob aliud tunc ab Hormiſda proſcripta fuit illa propoſitio, quam quod eſset nova, ac aſſereretur neceſſaria, ne manca foret, ac imperfecta fidei profeſſio, quam Chalcedonenſe Concilium promulgaverat.

Quæres 1. utrum improprie tantum, ſeu metaphorice, ſit mutua inter Verbum & humanitatem idiomatum communicatio.

Reſp. communicationem, de qua agitur, non eſſe metaphoricam. Ratio eſt 1. quia Neſtorius proſcriptus eſt ab Epheſina Synodo, quamvis metaphoricam communicationem admitteret, qualis eſt inter veſtem & veſtitum, inter templum & habitatorem templi: *Corpus* (inquit ad Cyrillum reſcribens) *divinitatis templum eſſe fateamur, illudque nexu adeo ſublimi, divino & admirabili ipſi conjunctum eſſe ſtatuamus, ut divina natura ea ſibi vindicet, quæ corporis alioqui ſunt propria*. 2. Ea communicatio non eſt metaphorica, quæ nititur unione ſubſtantiali ac perſonali duorum extremorum: ſic de homine, quod perſona quæ ex corporis & animæ unione ſubſtantiali reſultet, proprie dicuntur ea quæ tum animæ, tum corpori conveniunt, v. g. dicitur, quod ſit mortalis & immortalis ſimul, ratione nimirum duarum partium, animæ & corporis, ex quibus eſſentialiter conſtat.

Quæres 2. quibus principiis nitatur vera ac propria idiomatum communicatio, quæ locum habet in Chriſto?

Reſp. communicationem illam niti variis principiis. Nititur enim 1. unitate hypoſtaſis, quæ in Chriſto reperitur, ſcilicet ratione unitatis ejuſmodi efficitur, ut uni Verbo, ſeu prout Verbum, ſeu prout incarnatum eſt, omnia tribuantur: *Uni igitur perſonæ* (inquit Cyrillus in Evangelium Joannis pag. 667.) *attribuendæ ſunt evangelicæ voces, hypoſtaſi nimirum Verbi incarnati. Dominus enim unus Jeſus Criſtus ſecundum voces*. Nititur 2. altero principio, quod tamen fluit ex alio quod mox prolatum eſt; nempe humanitas ratione unionis hypoſtaticæ, facta eſt humanitas propria Verbi; ubi enim cum eo conjuncta fuit, deſinit eſſe juris proprii; ac proinde mirum non eſt, quod quæ humanitati conveniunt, Verbo proprie tribuantur, *Verbum enim* (ait Athanaſius Orat. 4. contra Arianos) *caro factum eſt, neceſſe eſt paſſiones carnis, ejus quoque dici, cujus eſt illa caro*. Nititur 3. immeatione naturæ alterius in alteram; *Commiſcuit ſe nobis Deus Verbum* (verba ſunt Cyrilli, Theſauri pag. 235.) *commixtus nobis, factuſque homo omnes infirmitates noſtras geſtavit, & ipſe paſſus eſſe cenſetur, cum omnes templi, quod inhabitavit, proprietates ſibi vindicaſſet*.

ARTICULUS II.

In quo poſita ſit Idiomatum communicatio.

Not. 1. Lutherani contendunt, in eo poſitam eſſe communicationem idiomatum quod attributa unius naturæ in Chriſto communicentur alteri naturæ, non tantum in concreto conſideratæ, ſed etiam in abſtracto; hincque concludunt, non ſolum hanc propoſitionem quæ dicit formam & ſubjectum ſimul, *Chriſtus eſt ubique*, ſed etiam hanc aliam quæ dicit formam abſtractam a ſubjecto, *Humanitas Chriſti eſt ubique*, veram eſſe. Ratio eorum eſt, quod immenſitas quæ eſt attributum divinum, ratione unionis hypoſtaticæ communicetur humanitati. Ob id Lutherani qui ſic opinantur, *Ubiquiſtæ*, aut *Ubiquetarii*, vulgo nuncupati ſunt. E contra Catholici omnes concludunt, attributa unius naturæ in Chriſto non communicari alteri in abſtracto conſideratæ, hoc eſt, ſine ſuppoſito, aut perſona in qua ſubſiſtit: hincque concludunt immenſitatem prædicari non poſſe de humanitate in abſtracto conſiderata, ac proinde ulterius inferunt, Chriſti humanitatem non eſſe ubique.

Not. 2. Unio hypoſtatica poteſt conſiderari vel ſecundum eſſentiam, vel ſecundum conſequentia. Hic igitur quærendum eſt 1. utrum ratione unionis hypoſtaticæ conſideratæ ſecundum eſſentiam, attributa unius naturæ in Chriſto, communicentur alteri: 2. utrum ea attributorum communicatio ſit aliquid, quod ſaltem conſequatur unionem hypoſtaticam: 3. in ſpecie, utrum immenſitas communicetur humanitati.

CONCLUSIO 1. Ratione unionis hypoſtaticæ conſideratæ præciſe ſecundum eſſentiam, in Chriſto attributa unius naturæ non communicantur alteri.

Probatur. Unio hypoſtatica ſumpta præciſe ſecundum eſſentiam, dicit communicationem ſolius perſonæ Verbi factam humanitati: per eam nimirum communicationem natura humana deſiit eſſe proprii juris, deſiit eſſe,

Digitized by Google

eſſe perſona humana, ſactaque eſt (ut de unione agentes diximus) juris ipſiuſmet Verbi, ita ut non alia ſit perſona quam perſona Verbi: atqui ratione communicationis ſolius perſonæ Verbi, attributa divina non communicantur humanitati; ſiquidem id ratione communicationis ſolius perſonæ Verbi non communicatur humanitati, quod a perſona Verbi virtualiter diſtinguitur: nempe propter diſtinctionem virtualem, licet Pater æternus Verbo per generationem communicet naturam divinam, non communicat tamen paternitatem quæ idem eſt actu cum natura divina: Sed attributa (ut Tom. 1. dictum eſt) virtualiter a perſona Verbi diſtinguuntur: ergo ratione communicationis ſolius perſonæ Verbi, attributa divina in Chriſto non communicantur humanitati.

CONCLUSIO 2. In Chriſto communicatio attributorum humanitati in abſtracto conſideratæ, non eſt quid conſequens unionem hypoſtaticam.

Probatur. Si communicatio attributorum humanitati in abſtracto conſideratæ, eſſet quid conſequens unionem hypoſtaticam; id eſſet vel quod attributa ratione unionis hypoſtaticæ communicentur humanitati tanquam formæ aſſiſtentes, aut tamquam formæ eſſentiales: atqui neutrum dici poteſt. Non primum: ſiquidem formæ aſſiſtentes ſunt extrinſecæ ſubjecto, cui communicantur; unde nec de illis, nec de toto, quod ex eis & ſubjecto ſimul ſumptis reſultat, vere prædicari poſſunt; ſic de angelo a quo corpus aliquod movetur, dici non poteſt, quod ſit corpus motum, aut quod corpus motum & angelus, unum totum perfectum efficiant. Non etiam ſecundum, quia formæ eſſentiales unum quid efficiunt cum ſubjecto, in quo recipiuntur; ut videre eſt in anima & corpore, quæ ſimul unita, unum hominem efficiunt: at humanitas Chriſti abſtracta ab hypoſtaſi, & attributa Dei non efficiunt quid unum: ergo attributa Dei nec tanquam formæ aſſiſtentes, nec tanquam formæ eſſentiales, humanitati abſtractæ ab hypoſtaſi communicantur. Confirmatur argumentum ex textibus omnibus, quibus ſuperius probatum eſt naturas, proprietates, operationes remanere diſtinctas & cuique naturæ proprias, etiam poſt duarum naturarum unionem.

CONCLUSIO 3. Communicatio immenſitatis humanitati in abſtracto conſideratæ, non eſt quid conſequens hypoſtaticam unionem, hoc eſt, non ſequitur ex unione hypoſtatica.

Probatur 1. ex iis Scripturæ locis, in quibus aſſeritur, humanitatem Chriſti non eſſe ubique. Joannis 11. *Lazarus mortuus eſt, & gaudeo propter vos, ut credatis, quia non eram ibi*. Joannis 16. *Cum vidiſſet turba, quia Jeſus non eſſet ibi*. Matthæi ultim. *Non eſt hic, ſed ſurrexit*.

Nec audiendi ſunt adverſarii, cum reponunt non aliud iis textibus ſignificari, quam quod humanitas Chriſti non eſſet modo ſenſibili in locis, in quibus illi textus enuntiant non fuiſſe; non ſunt (inquam) audiendi: Siquidem cum ſubſtantia eſt alicubi aliquo modo reali, ſive modus ille ſit ſenſibilis, ſive non ſit ſenſibilis, abſolute ac ſine explicatione dici non poteſt, quod in eo loco non ſit: ſic dici non poteſt, quod Chriſtus non ſit in Euchariſtia, licet in ea non ſit localiter; ſic etiam nemo dixerit, Deum in hoc orbe non eſſe, eo quod in eo non ſit modo corporeo & ſenſibili.

Confirmatur argumentum 1. iis Scripturæ textibus, qui immenſitatem Deo tribuunt tanquam characterem, quo a creaturis diſtinguatur; Jeremiæ 23. *Cælum & terram ego impleo*. Hinc Patres (ut videre eſt apud Auguſtin. l. 3. contra Maximinum, cap. 21.) probant, Spiritum ſanctum eſſe Deum, ex eo quod Scripturæ fidem faciant eum eſſe ubique.

Nec reſponderi poteſt, ſolam immenſitatem eſſentialem, eſſe Deo propriam, non autem quæ participata ſit, ut eſt (inquiunt) immenſitas, quam humanitas Chriſti conſequitur ex unione cum Verbo. Nam 1. ſi quæ poſſit eſſe immenſitas participata, immerito Scripturæ Deum a creaturis diſcernunt per immenſitatem, non explicando cujuſmodi ſit immenſitas illa. 2. In illa ſuppoſitione corruit argumentum Eccleſiæ adverſus Arianos, & Macedonianos: nempe hæretici illi reſpondere potuiſſent, Spiritum ſanctum habere quidem immenſitatem, cum Scriptura teſtetur eum eſſe ubique, ſed immenſitatem non eſſentialem, ſed participatam tantum.

Confirmatur 2. ex Symbolo, nempe articuli de conceptione, de nativitate, morte, ſepultura, deſcenſu ad inferos, reſurrectione, aſcenſione, & deſcenſu ad judicium, evidenter ſupponunt, humanitatem Chriſti aliquando fuiſſe tantum in utero Virginis, in vico Bethleemitico, in tumulo &c.

Probatur 2. auctoritate Patrum. Ambroſius lib. 2. de Fide capite 4. in hæc Chriſti verba: *Surgite eamus*, ſic loquitur: *In eo ergo vadit & venit, quod eſt commune nobiſcum*. Chryſoſtomus in hæc Evangelii verba: *Filius hominis qui eſt in Cælo*, hæc ait: *Non de carne loquitur, ſed a ſumma ſubſtantia ſeipſum denominat*. Auguſtinus in epiſtola ad Dardanum, litem dedita opera dirimit: *Una enim (inquit) perſona Deus & homo eſt, & utrumque unus Chriſtus, ubique per id quod Deus eſt, in Cælo autem per id quod homo*. Cyrillus Alexandrinus lib. 11. in Joannem, c. 21. *Quare (ait) cum Deus &*

homo

homo Chriſtus vere ſit, oportuit (Apoſtolos) *intellexiſſe, ineffabili Dei poteſtate una cum eis ſemper futurum, etiamſi carne abeſſet*. Leo Magnus Serm. 2. de Aſcenſione: *Ineffabili* (ait) *modo per aſcenſionem cœpit eſſe divinitate præſentior, qui factus eſt humanitate longinquior*.

Objicies 1. Chriſtus ut homo exaltatus eſt ad dexteram Dei, Matthæi 26. Actorum 2. ad Epheſios 1. ad Hebræos 1. atqui dextera Dei eſt ubique, non enim eſt dextera corporalis, quæ certo loco definiri poſſit: ergo Chriſtus, ut eſt homo, exiſtit ubique.

Reſp. diſt. maj. Chriſtus ut homo exaltatus eſt ad dexteram Dei, ratione ſuppoſiti, conc. maj. ratione humanitatis, neg. maj. Dextera eo loci (ut paſſim aſſeritur a Patribus) metaphorice ſumi debet, nimirum pro æqualitate honoris, dignitatis, poteſtatis: unde ſenſus eſt, Chriſtum eodem honore, eadem dignitate, eadem poteſtate frui, qua Deus Pater, eo quod ratione ſuppoſiti non minus ſit Deus, quam ipſe Pater. Confirmatur reſponſio 1. ex Matthæi cap. 22. ubi Chriſtus ipſe hunc Pſalmi textum, *Dixit Dominus Domino meo, ſede a dexteris meis*, adhibet ut ſuam divinitatem, omnimodamque cum Patre æqualitatem probet. Confirmatur 2. ex Apoſtolo, qui ad Hebræos 11. eodem textu: *Dixit Dominus Domino meo*, &c. utitur, ut Chriſto divinitatem aſſerat: *Sedet* (inquit) *ad dexteram majeſtatis in excelſis, tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hereditavit: Cui enim Angelorum dixit aliquando, Sede a dextris meis?*

Objicies 2. Chriſto ut homini, data eſt omnis poteſtas: *Data eſt mihi* (ait ipſe Matth. ultimo) *omnis poteſtas in cælo & in terra*. Verùm ſi Chriſto data eſt omnipotentia, dari & potuit immenſitas: non enim potior eſt ratio de uno, quam de alio.

Reſp. argumentum eſſe de non ſupponente: ſupponit enim poteſtatem, quæ Chriſto ut homini tradita eſt, eſſe omnipotentiam, quam Scriptura Deo tribuit tanquam characterem Deo proprium. Verum non eſt ejuſmodi: non enim aliud eſt quam poteſtas, quæ Chriſto tanquam Eccleſiæ capiti in res omnes creatas a Patre tradita eſt, quamque exercere poteſt, etiamſi ubique non ſit.

Objicies 3. Chriſtus non in uno tantum eſt loco, cum ipſe dicit Matthæi 28. ſe futurum nobiſcum uſque ad conſummationem ſæculi. 2. Apoſtolus ad Epheſios quarto hæc ait: *Aſcendit ſuper omnes cælos, ut impleret omnia*: ergo &c.

Reſp. ad 1. diſt. ant. Chriſtus dicit ſe, uſque ad conſummationem ſæculi, futurum nobiſcum auxilio & virtute, conc. ant. præſentia quæ corpori conveniat, neg. ant. Eadem adhiberi debet ſolutio ad hæc alia Chriſti verba: *Ubi ſunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum*: Evidens enim eſt, eo in loco Chriſtum polliceri auxilium, per quod Apoſtoli eorumque ſucceſſores & veritatem cognoſcant, & difficultates ſuperent, quæ occurrunt in Evangelii prædicatione.

Ad 2. nonnulli reſpondent, Chriſtum eo ſenſu implevisse omnia, quod ejus in cælos aſcenſio complementum fuerit oraculorum omnium, quæ de eo a Prophetis edita fuerant. Alii contendunt verba de quibus agitur, *Ut impleret omnia*; intelligi de repletione locorum, ſed ſucceſſive, ita ut ſenſus ſit, Chriſtum ubi in terris ſuam vim ac poteſtatem miraculis probaſſet, conſcendiſſe cælos, ut ſua gloria & majeſtate eos impleret.

Objicies 4. Vera eſt hæc propoſitio: *Chriſtus eſt ubique*: ergo etiam iſta: *Humanitas Chriſti eſt ubique*: Confirmatur. Quando duæ res ſunt ſibi invicem inſeparabili nexu conjunctæ, ubi eſt una, ibi debet eſſe & altera: atqui perſona Verbi, quæ eſt inſeparabili nexu conjuncta humanitati, eſt ubique: ergo ubique pariter eſſe debet humanitas.

Reſp. ad 1. conc. ant. neg. conſeq. Ratio diſparitatis eſt, quia ſubjectum hujus propoſitionis, *Chriſtus eſt ubique*, ſupponit pro duabus naturis, ac proinde prædicatum *Ubique*, cadit in Chriſtum, prout eſt habens naturam divinam: e contra ſubjectum hujus propoſitionis, *Humanitas eſt ubique*, ſupponit pro ſola natura humana, cui, cum creata ſit, repugnat, ut exiſtat ubique. Ad 2. diſt. maj. Quando duæ res ſunt ſibi invicem unitæ adæquate & totaliter, conc. maj. inadæquate tantum, & non totaliter, neg. maj. Hac, non autem illa ratione Verbum eſt unitum humanitati; proindeque mirum non eſt, quod ſit alicubi, ubi non eſt humanitas; ſic licet anima ſit unita pedi, pes tamen non eſt in aliis corporis partibus, in quibus eſt anima.

ARTICULUS III.

De regulis ad quas exigi debet idiomatum communicatio.

CONCL. PLures ſunt regulæ, ad quas exigi debet idiomatum communicatio.

Probatur enumeratione, quam Sylvius 3. part. q. 16. art. 4. hiſce verbis tradit.

Regula I. Quæ conveniunt Filio hominis non poſſunt prædicari de divina natura abſtractim expreſſa; & ea quæ conveniunt Filio Dei, non poſſunt prædicari de natura humana abſtractim expreſſa. Propter eam regulam falſæ ſunt hæ propoſitiones: *Divinitas eſt nata de Virgine, eſt mortalis, eſt paſſa, eſt mortua. Humanitas eſt Deus, eſt creator, eſt omnipotens.*

Regula II. Abſtracta unius naturæ non poſſunt prædicari vel de illa natura, vel de alte-

alterius naturæ proprietatibus, ſive in concreto, ſive in abſtracto; ſic dici non poteſt: *Homo eſt divinitas*, *Deus eſt humanitas*. *Humanitas eſt Divinitas*, *Divinitas eſt humanitas*. *Homo eſt æternitas*, *Deus eſt mortalitas*, *Mortalitas eſt immortalitas*. Ratio hujus regulæ petitur ex eo quod ea quæ ſunt uni propria, non poſſint affirmari, niſi de eo quod eſt idem cum illo. In myſterio autem Incarnationis, quamvis duæ naturæ, divina & humana, conveniant in eamdem hypoſtaſim, ipſæ tamen manent inter ſe diſtinctæ, ſic ut una non ſit alia; & ſimiliter earum naturarum proprietates: ergo nec natura una, nec ejus proprietates, poſſunt in abſtracto affirmari de altera, vel de alterius concretis, neque concreta unius de abſtractis alterius, quia abſtracta (cum ſignificent ipſam naturam, ſeu formam abſtractim, ſeu ſimpliciter) neque ſupponunt hypoſtaſim, in quam conveniant, neque ſignificant naturarum conjunctionem in illa.

Regula III. Communicatio idiomatum facienda eſt ſolum in concretis. Ratio eſt, quia ſola concreta ſupponunt hypoſtaſim, in quam duæ naturæ conveniunt: communicatio autem idiomatum fit propter convenientiam naturarum in unam hypoſtaſim. Cum enim ſit eadem hypoſtaſis utriuſque naturæ, eadem hypoſtaſis ſupponitur nomine utriuſque naturæ. Sive ergo dicatur homo, ſive Deus, ſupponitur hypoſtaſis & divinæ & humanæ naturæ; & ideo dici poſſunt de homine ea quæ ſunt divinæ naturæ, tanquam de hypoſtaſi divinæ naturæ; & de Deo dici poſſunt ea quæ ſunt humanæ naturæ, tanquam de hypoſtaſi humanæ naturæ.

Regula IV. Quidquid dicitur eſſentialiter de Deo, de Verbo autem eſſentialiter vel perſonaliter, ſimpliciter poteſt in concreto prædicari de hoc homine, id eſt, de Chriſto; & propterea hæc propoſitio: *Hic homo eſt æternus*, *omnipotens*, *immenſus*, *naturalis Dei Filius*, vera eſt omnino. Ratio eſt 1. quia huic homini in Scripturis tribuuntur ea, quæ tum Deo, tum Dei Verbo conveniunt. 2. Hic homo eſt vere Deus & Verbum: ergo revera illi conveniunt abſoluta Dei attributa, non autem relativa aliarum perſonarum, quia hic homo neque eſt Pater, neque Spiritus ſanctus.

Regula V. Quidquid eſſentialiter dicitur de homine, vel abſolute de hoc homine Chriſto, prædicari poteſt de Deo & Dei Filio: unde veræ ſunt hæ propoſitiones, *Deus & Dei Filius eſt animal ratione præditum*, *eſt natus de Virgine*, *mortuus*, &c. Ea regula nititur 1. catholica veritate, qua aſſeritur, Deum & Dei Filium per incarnationem vere eſſe hominem. Nititur 2. Scriptura, in qua Deo tribuuntur, quæ humanæ naturæ propria ſunt: *Poſuit vos Spiritus ſanctus regere Eccleſiam Dei, quam adquiſivit ſanguine ſuo*.

Regula VI. Quamvis ea quæ prædicantur de Chriſto, non diſtinguantur quantum ad id de quo prædicantur, id eſt, quantum ad ſuppoſitum; diſtinguuntur tamen ſecundum id ſecundum quod prædicantur. Nam ea quæ ſunt divinæ naturæ, prædicantur de Chriſto ſecundum divinam naturam; ea autem quæ ſunt humanæ naturæ, prædicantur de eo ſecundum humanam naturam.

Cavendum eſt igitur, ne id quod convenit ſuppoſito ratione unius naturæ, denotetur convenire ratione alterius; & propterea quando de Chriſto dicuntur prædicata, ſeu attributa divina, non eſt addenda reduplicatio ſupra humanitatem: neque ſupra deitatem, quando humana attributa prædicantur de Deo; non eſt v. g. dicendum, *Chriſtus quatenus homo eſt æternus*; *Chriſtus quatenus Deus paſſus eſt*. Ratio eſt, quia per ejuſmodi reduplicationem ſignificatur, quod attributa non conveniunt ſubjecto alia ratione, quam revera convenire poſſint.

Cavendum præterea, ne prædicatio importet attributum requirens aut involvens ſuppoſitum creatum: cum enim fide conſtet, illud non fuiſſe in Chriſto, conſequens eſt, talem propoſitionem futuram falſam; velut ſi dicas, *Chriſtus eſt perſona creata*, *Chriſtus eſt purus homo*, *eſt Filius Dei adoptivus*.

Regula VII. Attributa quæ non ſunt mere humana, nec mere divina, ſed Chriſto conveniunt ratione utriuſque naturæ ſimul, ſi abſolute prædicentur, regulariter poſſunt prædicari de Chriſto, & de hoc homine, & de Verbo, ſeu Dei Filio. Sic vero dicimus, *Chriſtus eſt redemptor*, & *mediator noſter*. *Verbum nos redemit*, *ac ſatisfecit Patri ex rigore Juſtitiæ*. Dico *regulariter*, quoniam poteſt fieri, quod aſſumantur prædicata, quæ hoc ſubjectum *Chriſtus* determinent pro compoſito in quantum eſt tale, ut, eſſe compoſitum, eſſe terminum reſultantem ex unione hypoſtatica; & tunc attributum non poteſt abſolute prædicari de Verbo, vel Dei Filio.

Si vero hujuſmodi attributa prædicentur non abſolute, ſed cum reduplicatione, illa reduplicatio non debet cadere ſupra unam ſolam naturam, ſive divinam, ſive humanam; neque ſuper ſolum ſuppoſitum, ſed ſuper utrumque. Non eſt dicendum v. g. quod Chriſtus eſt redemptor, vel mediator noſter, vel quod ex rigore ſatisfecit ſolum quatenus homo, vel ſolum quatenus Deus, ſed quatenus Deus homo. Vide Sylvium, ex quo quæ huc uſque dicta ſunt, de verbo ad verbum exſcripſimus.

A R-

Digitized by Google

ARTICULUS IV.

De quibuſdam in ſpecie propoſitionibus vel admittendis vel rejiciendis.

Not. HIc cum Sancto Thoma expendi poteſt utrum hæ propoſitiones admitti debeant: *Deus factus eſt homo*: *Homo factus eſt Deus*: *Chriſtus eſt creatura*: *Iſte homo*, demonſtrando Chriſtum, *incepit eſſe*: *Chriſtus, ſecundum quod eſt homo, eſt Deus*: *Chriſtus, ſecundum quod eſt homo, eſt perſona*: *Chriſtus eſt homo Dominicus*.

CONCLUSIO 1. Hæc propoſitio, *Deus factus eſt homo*, vera eſt in ſenſu proprio & litterali.

Probatur. Primo, conceptis terminis in Evangelio legitur: *Verbum caro factum eſt*. Legitur quoque ad Rom. 1. *Qui factus eſt ei ex ſemine David ſecundum carnem*: 2. Illud vere ac proprie fieri dicitur, quod præextitit ei quod de ipſo de novo prædicatur: atqui Deus, ſive Verbum, præextitit humanitati, quæ de illo de novo prædicatur: ergo &c.

Objicies. Hæc propoſitio: *Homo factus eſt Deus*, in proprio ſenſu falſa eſt: ergo & iſta: *Deus factus eſt homo*: non enim videtur eſſe potior ratio de una, quam de altera.

Reſp. conc. ant. neg. conſeq. Ratio diſparitatis eſt, quia ut res fiat alia, neceſſe eſt, ut illi præexiſtat; at humanitas Chriſti nuſquam præextitit ſuæ cum Deo unioni: e contra Verbum realiter extitit, antequam cum Verbo uniretur. Si tamen propoſitio, de qua agitur, improprie ſumatur, hoc nimirum ſenſu: *Factus eſt, ut homo fieret Deus*, admitti poterit.

CONCLUSIO 2. Hæc propoſitio: *Chriſtus eſt creatura*, ſimpliciter accepta, ſeu abſque additione aliqua, vitari debet, & eſt falſa.

Probatur prior pars. Ea propoſitio favere videtur Arianis qui contenderunt, Verbum, ac proinde Chriſtum, eſſe creaturam: ergo vitandi ſcandali cauſſa, uſurpari non debet. Altera pars ſic oſtenditur: Ea propoſitio eſt falſa, in qua creatura prædicatur de hypoſtaſi Chriſti; nimirum hypoſtaſis Chriſti eſt ipſummet Verbum: atqui in propoſitione, de qua eſt quæſtio, creatura prædicatur de hypoſtaſi Chriſti; ſiquidem nomen *Chriſtus*, pro hypoſtaſi ſupponit. Confirmatur ex eo quod alioquin dici poſſet ſimpliciter: *Chriſtus incepit eſſe*, *Chriſtus non ſemper fuit*.

Verum licet abſolute ac ſimpliciter dici non poſſit, *Chriſtus eſt creatura*, poteſt tamen cum additione humanitatis: ſic vera eſt hæc propoſitio: *Chriſtus, prout homo, eſt creatura*. Ratio eſt, quia additio, *Prout homo*, efficit, ut ſubjectum pro natura Chriſti humana, non autem pro illius hypoſtaſi ſupponat: unde Auguſtinus ep. 57. ſic loquitur: *Quod ad Verbum attinet, creator eſt Chriſtus: quod ad hominem, creatura eſt*.

Objicies. Hæc propoſitio, *Chriſtus mortuus eſt*, ſimpliciter prolata eſt vera: ergo & iſta: *Chriſtus eſt creatura*.

Reſp. conc. ant. neg. conſ. Ratio diſparitatis eſt, quia mori eſt proprietas naturæ, non autem ſuppoſiti: ac proinde in propoſitione, de qua agitur, mors cadit ſupra humanam Chriſti naturam, non autem ſupra Verbum; e contra in iſta, *Chriſtus eſt creatura*, prædicatum cadit in hypoſtaſim, quia creatura dicit eſſe ſubſiſtens.

CONCLUSIO 3. Hæc propoſitio: *Iſte homo*, demonſtrato Chriſto, *incepit eſſe*, admitti non debet.

Probatur. Vox hæc, *incepit*, dicit negationem exiſtentiæ æternæ; at ea negatio dici non poteſt de Chriſto, cum fide certum ſit, illum hominem demonſtrato Chriſto, eſſe Deum, ac proinde habere exiſtentiam æternam. Sed eadem propoſitio vera eſt; ſi addatur reduplicatio: *Iſte homo, ſecundum eſſe hominis, incepit eſſe*.

CONCLUSIO 4. Hæc propoſitio, *Chriſtus ſecundum quod eſt homo Deus*, admitti non debet.

Probatur. Reduplicatio, *ſecundum quod eſt homo*, determinat ſubjectum *Chriſtum* ad naturam humanam; atqui Deus de natura humana prædicari non poteſt. E contra in hac propoſitione: *Chriſtus, in quantum iſte homo, eſt Deus*, prædicatum *Deus*, dicitur de Chriſto, ut habente hypoſtaſim: ſiquidem pronomen *Iſte*, determinat vocem *Homo*, ad hypoſtaſim.

CONC. 5. Hæc propoſitio, *Chriſtus ſecundum quod homo, eſt perſona*, admitti poteſt.

Probatur. Senſus obvius propoſitionis, de qua agitur, eſt iſte, *Chriſtus, quatenus eſt ſuppoſitum humanæ naturæ, eſt perſona*, atqui ſenſus ille verus eſt; ergo & propoſitio.

CONCLUSIO 6. Admitti non debet hæc propoſitio: *Chriſtus eſt homo Dominicus*.

Probatur. Dominicus denominative dicitur a Domino; ac proinde diſtinguitur a Domino, ſicut denominans a denominato: atqui Chriſtus a Domino non diſtinguitur, cum ipſe ſit Deus.

Objicies. Nonnulli Patres Chriſtum vocarunt hominem Dominicum, ut videre eſt apud Athanaſium in expoſitione fidei, Chryſoſtomum, hom. de Cruce, Auguſtinum in Pſal. 2. ergo admitti poteſt hæc propoſitio, *Chriſtus eſt homo Dominicus*.

Reſp. diſt. conſeq. Admitti poteſt aliqua ratione, conc. conſeq. ſimpliciter & abſolute, neg. conſeq. Ea loquendi ratione nulli Patres uſi ſunt, quod apud eos vox, *homo*, pro natura humana ſuppoſuerit; ita ut voluerint, naturam humanam eſſe Dominicam, quemadmodum caro in Synodo ſexta dicitur deificata: ſicut ergo natura humana dicitur deificata, eo quod per unionem in perſona Ver-

Verbi, facta ſit natura Dei, caro Dei, ita etiam dicitur Dominica, quod cum Domino unita ſit. Confirmatur ex Auguſtino, qui ubi lib. 1. retract. cap. 19. revocavit quæ ſcripſerat in Pſalm. 2. hæc addit: *Quamvis nonnulla poſſit ratione defendi*.

Quæres, an Chriſtus dici poſſit *homo Deifer*, ſicut dicitur, *Deum eſſe carniferum*.

Reſp. negative. Ratio eſt, quia in 1. propoſitione vel vox, *Homo*, ſumitur pro natura humana, vel pro hypoſtaſi humana, vel pro hypoſtaſi divina: atqui quoquo modo ſumatur, homo non eſt deifer. Nam 1. humana natura in Chriſto non ſuſtentat Deum, ſed e contra Deus ſuſtentat humanam naturam, cum non ea ſubſiſtat niſi per Verbi ſubſiſtentiam. 2. In Chriſto non eſt hypoſtaſis humana, ut docet fides adverſus Neſtorium. 3. Verbum non fert deitatem, cum ipſemet ſit Deus. E contra in propoſitione qua dicitur, *Deum eſſe carniferum*, Deus ſumitur pro perſona Verbi quæ ſuſtentat humanam naturam, quæque ab ea realiter diſtinguitur. Confirmatur reſponſio ex S. Cyrillo, qui anathematiſmo quinto ſic loquitur: *Si quis dicere audet, Chriſtum eſſe hominem deiferum, & non potius Deum verum, utpote unum, naturalemque Filium quatenus nimirum Verbum caro factum, carni & ſanguini perinde, ac nos communicavit, anathema ſit*. Quo vero ſenſu Baſilius uſus ſit ea loquendi ratione ante exortam Neſtorianorum hæreſim, diximus ſupra, ubi de Cyrilli anathematiſmis actum eſt. De iis, ſimilibuſve loquendi modis vide S. Thomam, qui 3. p. q. 16. pluribus articulis eos expendit.

CAPUT VII.

Utrum ex unione ſubſtantiali Verbi cum humanitate ſequatur, perſonam Chriſti eſſe perſonam compoſitam.

Not. Circa quæſtionem, an perſona Chriſti ſit ac dici debeat perſona compoſita, triplex eſt Scholaſticorum ſententia. S. Bonaventura, Scotus & plures alii contendunt, perſonam Chriſti nec eſſe, nec dici debere compoſitam. E contra S. Thomas 3. p. q. 2. art. 4. docet, eam & eſſe & dici debere compoſitam. Typhanius diſtinguens Chriſtum ab hypoſtaſi, ſcribit, hanc eſſe plane ſimplicem, illum vero compoſitum. Quid nos de ea ſcholaſtica quæſtione ſentiamus, ſubſequentes concluſiones aperient.

CONCL. 1. Perſona Chriſti & eſt vere & recte dicitur perſona compoſita.

Probatur 1. auctoritate Patrum. Quintæ generalis Synodi Patres can. 4. ſic loquuntur: *Sed non confitentur* (Neſtoriani) *unitatem Dei Verbi ad carnem animatam anima rationali & intellectuali, ſecundum compoſitionem, ſive ſecundum ſubſtantiam factam eſſe, ſicut ſancti Patres docuerunt: & ideo unam ejus ſubſiſtentiam compoſitam, qui eſt Dominus noſter Jeſus Chriſtus, unus de ſancta Trinitate*, &c. Sexti Concilii generalis Patres Actione II. eadem ratione loquuntur: *Unam ejus* (inquiunt) *ſubſiſtentiam compoſitam dicimus*. Auguſtinus Enchiridii c. 35. hæc habet: *Cum enim eſſet unicus Dei Filius non gratia, ſed natura, ut eſſet etiam plenus gratia, factus eſt & hominis Filius, idemque ipſe utrumque ex utroque unus Chriſtus*. Damaſcenus lib. 3. c. 4. ſic mentem aperit ſuam: *In Domino duas quidem naturas, at unam duntaxat perſonam, ex utriſque compoſitam, agnoſcimus*. Ex iis textibus evidens eſt, Patribus perſuaſum fuiſſe Chriſtum & vere eſſe, & recte dici perſonam compoſitam.

Confirmatur argumentum ex modo loquendi Patrum, qui ubi Chriſtum definierunt, aſſeruerunt, eum eſſe Dei & hominis mixturam. Textum Patrum retulimus ſolventes argumenta quibus Eutychiani probare nituntur, naturas poſt unionem ita permixtas fuiſſe, ut mutuam a ſe invicem diſtinctionem minime retinuerint. Huc etiam referri poteſt definitio, quam de Chriſto iidem Patres tradiderunt, ſcilicet aſſeruerunt, Chriſtum eſſe perſonam quæ habet naturam humanam. *Quid eſt Chriſtus?* (quæſtio eſt quam ſibi proponit Auguſtinus tractatu 19. in Joannem) *Verbum Dei habens humanitatem*.

Probatur 2. concluſio rationibus. Primo, Ea perſona eſt compoſita, in qua duæ naturæ ſubſiſtunt, ſicut truncus eſt compoſitus, cui duplicis ſpeciei rami inſerti ſunt: atqui duæ naturæ in una Chriſti perſona ſubſiſtunt, ut contra tum Neſtorianos, tum Eutychianos, fides Catholica docet: ergo eſt perſona compoſita. 2. Illud eſt compoſitum, in quo ſunt plura ſecum invicem unita; ob id enim homo eſt compoſitus: atqui plura, humanitas nimirum & divinitas, conjuncta ſunt in perſona Chriſti: ergo, &c.

Objicies 1. Si perſona Chriſti ſit compoſita, ſequitur, eam eſſe perfectiorem natura divina, ſeorſum ſumpta; ſiquidem compoſitum perfectius eſt rebus, ex quibus conſtat: atqui perſona Chriſti non eſt perfectior natura divina: nempe idem eſt realiter cum ea: ergo, &c.

Reſp. ad 1. neg. maj. Ad 2. diſt. ant. Compoſitum eſt perfectius rebus, ex quibus conſtat, ſi res illæ ſe habeant per modum partium, conc. maj. ſi per modum numeri, neg. maj. Natura divina in Chriſto non ſe habet per modum partis, quia pars ſe habet per modum rei imperfectæ; unde Auguſtinus lib. 3. contra Maximinum cap. 11. hæc ait: *Chriſtus una perſona eſt geminæ ſubſtantiæ, quia & Deus & homo eſt: nec tamen Deus pars hujus perſonæ dici poteſt*: ſed naturæ divina & humana ſe habent in Chri-

ſto

Digitized by Google

ſto per modum rerum, quæ conſtituentes numerum, in una perſona conjunguntur. Nec obſtant nonnulli Patrum textus, quibus aſſeritur, divinam & humanam naturam eſse Chriſti partes: Siquidem partis nomen late ſumunt, pro eo nimirum omni, quod ad aliquod totum efficiendum concurrit, ſive ſe habeat per modum partis proprie ſumptæ, ſive per modum numeri tantum.

Objicies 2. Componentia, ſive ſe habeant per modum partis, ſive ſe habeant per modum numeri, ſunt priora compoſito, quod ex eis reſultat; atqui natura divina in Chriſto non eſt prior perſona Chriſti, cum ſint unum & idem: ergo perſona Chriſti non eſt compoſita.

Reſp. conc. maj. neg. minor. Ratio eſt, quia perſona Chriſti non dicit perſonam Verbi in ſe ſumptam tantum; propterea enim dicit perſonam Verbi prout terminat humanam naturam: at perſona Verbi hoc modo ſpectata, poſterior eſt perſona Verbi, in ſe & abſolute ſumpta, ſeu cum ordine ad naturam divinam, non autem ad humanam.

Objicies 3. Iſtæ propoſitiones: *Filius Dei eſt compoſitus*, *Verbum divinum eſt perſona compoſita*, admitti non debent: ergo nec iſta: *Perſona Chriſti eſt compoſita*.

Reſp. conc. ant. neg. conſeq. Ratio diſparitatis eſt, quia in duabus propoſitionibus, de quibus agitur, ſubjectum, *Filius Dei*, *Verbum divinum*, ſuppununt pro perſona, quæ unam tantum naturam terminat, divinam nimirum: cum e contra in hac propoſitione, *Perſona Chriſti eſt compoſita*, ſubjectum, *Perſona Chriſti*, ſupponat pro perſona, quæ & naturam divinam & naturam humanam terminat.

Objicies 4. Perſona Chriſti eſt perſona divina: ſed perſona divina non eſt compoſita; quidquid enim eſt in Deo, eſt omnino ſimplex: ergo perſona Chriſti non eſt compoſita.

Reſp. conc. maj. diſt. min. Perſona, in ſe ſumpta, non eſt compoſita, conc. min. ſumpta & in ſe & in ordine ad humanitatem, neg. min. ſic enim accepta duplicem naturam conjungit.

Objicies 5. Si Chriſtus eſt perſona compoſita ex deitate & humanitate, hæc propoſitio, *Duæ naturæ, divinitas, & humanitas, ſunt unus Chriſtus*, erit vera: atqui ea propoſitio non eſt vera: ſcilicet in Concilio Conſtantienſi ſeſſ. 15. cum aliis articulis Joannis Hus proſcripta eſt.

Reſpondent nonnulli conceſsa maj. diſt. min. Ea propoſitio non eſt vera in ſenſu Joannis Hus, concedunt min. in ſenſu obvio, ſeu quem verba præ ſe ferunt, neg. min. Joannes Hus contendebat, propoſitionem, de qua agitur, eſſe veram in ſenſu diviſo, hoc eſt, humanitatem ſeorſim ſumptam, divinitatem ſeorſim ſumptam, eſse unum Chriſtum: at id hæreticum eſt; nam Chriſtus dicit naturam divinam & humanam ſimul conjunctas in perſona Verbi. Jam vero, quod ea eſſet mens Joannis Hus, evincitur ex eo, quod ſe ipſum Wicleffi diſcipulum profiteretur: at Wicleffus eam propoſitionem (teſte Thoma Waldenſi lib. 1. cap. 42.) ad mittebat in ſenſu diviſo.

Reſpondent alii cum Sylvio, negando maj. Ratio eſt (inquiunt) quia vox hæc, *Chriſtus*, plus dicit, quam natura divina & humana ſignificent; ipſam videlicet perſonam Verbi, de qua humanitas non abſtracta quidem, ſed concreta tantum prædicari poſſunt. Nec obſtant (ajunt) hæc Auguſtini verba, Enchiridii c. 38. *Utraque ſubſtantia, divina ſcilicet atque humana, Filius eſt unicus*: ſiquidem aut intelliguntur in ſenſu cauſali, hoc eſt, ita ut natura divina & natura humana ſint cauſsæ intrinſecæ Chriſti, ſeu res, ex quibus intrinſece conſtat: aut intelliguntur de natura divina & humana in concreto, hoc eſt prout cum perſona Verbi unitis; non autem in abſtracto, ſive conceptis ſine unione cum perſona Verbi. Idem pariter eſt ſenſus hujus Auguſtini ſententiæ tract. 78. in Joannem: *Agnoſcamus geminam ſubſtantiam Chriſti, divinam ſcilicet, qua æqualis eſt Patri, humanam qua minor eſt Patre: utrumque autem ſimul, non duo, ſed unus eſt Chriſtus*.

DISSERTATIO SEXTA.

De Termino Incarnationis.

Not. TErminus Incarnationis ſumptæ pro actione, per quam humana natura & divina conjunguntur in perſona Verbi, eſt compoſitum illud mirabile quod Chriſtum nuncupamus. In Chriſto autem præter ea quæ ſuperioribus quinque diſſertationibus jam dicta ſunt, poſſunt perpendi Scientia, Sanctitas, Libertas, Meritum, Subjectio, Adoptio, Prædeſtinatio, Dignitas Capitis, Sacerdotis, Regis, Redemptoris, Mediatoris, Oratio ab eo fuſa, Adoratio debita ipſi, & tandem Fides in eum; Ea autem omnia erunt hujus ſextæ diſſertationis argumentum.

QUÆSTIO PRIMA.

De Chriſti Scientia.

Not. NOn eſt quæſtio de increata Chriſti ſcientia; de ea nimirum harum Inſtitutionum Tom. 1. multis egimus: ſed quæſtio eſt de creata, ſeu humana ſcientia; de qua quærimus 1. utrum in Chriſto admitti debeat; 2. quotuplex ſit; 3. ad quæ objecta ſeſe extendat.

CONCL. 1. Fide Catholica certum eſt, aliquam in Chriſto fuiſse ſcientiam creatam.

Probatur 1. iis omnibus argumentis, quibus ſuperius oſtenſum eſt, eſse in Chriſto naturam humanam perfectionibus & dotibus ſibi

ſibi naturalibus inſtructam, ac præſertim adverſus Apollinarium, animam mente præditam. 2. Idem oſtenditur rationibus, quibus adverſus Monothelitas probatum fuit, functiones carnis, & animæ in Chriſto diſtinctas fuiſſe a functionibus divinitatis. 3. Eamdem veritatem demonſtrat effatum quo Patres aſſerunt, Chriſtum eſſe perfectum Deum & perfectum hominem, ob idque, conſentanee duabus naturis, eum habere duplicia, quæ iis naturalia ſunt.

CONCL. 2. In Chriſto triplex fuit ſcientia creata, Indita ſeu Infuſa, Beata, & Adquiſita.

Probatur prior pars. Verbum aſſumpſit humanitatem perfectam: atqui humanitas perfecta prædita eſt ſcientia, ſeu cognitione perfecta; ea autem perfecta cognitio proprio Chriſti labore adquiſita non fuit, cum ea in primo ſuæ conceptionis inſtanti fuerit inſtructus: ergo fuit indita, infuſa, ſeu (ut alii loquuntur) ipſi congenita.

CONCL. 3. In Chriſto a primo ſuæ conceptionis inſtanti fuit ſcientia beata.

Probatur. Scientia beata eſt ea, quæ petitur ex intuitiva Dei viſione: atqui in Chriſto fuit ejuſmodi ſcientia; nimirum a primo inſtanti ſuæ conceptionis anima Chriſti potita eſt viſione beatifica.

I. Eam veritatem non obſcure innuit Scriptura. Joannis 1. hæc habentur: *Vidimus gloriam ejus, gloriam quaſi unigeniti a Patre*: Ea autem verba ex iſtis ſequuntur: *Verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis*; ac proinde Joannes aſſerit, gloriam animæ Chriſti, ſeu viſionem beatificam, ex ipſa incarnatione ſequi; ergo Chriſtus ea viſione fruitus eſt a primo ſuæ conceptionis inſtanti, cum nullum fuerit inſtans, quo illius anima Verbo hypoſtatice conjuncta non fuerit. Eodem capite Joannes ait, humanitatem Chriſti plenam fuiſſe gratiæ & veritatis: *Plenum* (inquit) *gratiæ & veritatis*: illa enim verba de Chriſto ut ſenſibus ſubjecto intelliguntur, *Vidimus eum*; ac proinde de Chriſto, ut homo eſt: atqui in Chriſto ut homine plenitudo gratiæ & veritatis oritur ex viſione beatifica; ergo, &c. Eodem capite hæc iterum habentur: *Deum nemo vidit unquam: Unigenitus qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarravit nobis*. Qui autem eſt in ſinu Patris, fruitur viſione beatifica. Joannis 3. Chriſtus hæc ait: *Si dixero, quoniam neſcio eum* (Patrem) *ero ſimilis vobis, mendax, ſed ſcio eum & ſermonem ejus ſervo*. Chriſtus eo in loco loquitur de ſe ipſo ut homo eſt, ut probant hæc verba: *Sermonem ejus ſervo*: Sed aſſerit ſe ut homo eſt, ſcire Patrem; ſcire autem eſt rem clare & abſque ænigmate cognoſcere: ergo, &c.

II. Eadem veritas probari poteſt ex Auguſtino. S. Doctor libro de octaginta tribus quæſtionibus, quæſtione 65. exponens allegoricam ſignificationem Lazari a Domino ſuſcitati, ſcribit 1. linteaminibus quibus involutus erat, dum in ſepulcro jaceret, ſignificari abſtractivam Dei cognitionem, quam de Deo viatores habent: *Poſt hanc vitam* (inquit) *auferentur omnia velamenta, ut facie ad faciem videamus*. Scribit 2. hoc eſſe inter nos & Chriſtum diſcrimen quod nos poſt mortem tantum fruituri ſimus intuitiva Dei cognitione, cum e contra Chriſtus, etiam ante mortem, ea potitus ſit: *Quantum autem interſit inter hominem, quem Dei ſapientia geſtabat, per quem liberati ſumus, & ceteros homines, hinc intelligitur, quod Lazarus, niſi exiens de monumento, non ſolvitur, id eſt etiam renata anima, niſi reſolutione corporis, libera ab omni peccato & ignorantia eſſe non poteſt, quamdiu per ſpeculum & in ænigmate videt Dominum. Illius autem linteaminia & ſudarium, qui peccatum non fecit, & nihil ignoravit, in monumento inventa ſunt*. Scribit 3. Chriſtum, etiam in carne, & abſque velamine, Deum cognoviſſe, & nihil illum fugiſſe: *Ipſe ſolus in carne, non tantum in monumento non eſt oppreſſus, ut aliquod peccatum in eo inveniretur; ſed nec linteis implicatus, ut eum aliquid lateret; aut ab itinere retardaret*.

III. Laudari poteſt Euſebius Cæſarienſis, qui lib. decimo de Demonſtratione Evangelica c. 21. exponens hæc verba Pſal. 22. *In te projectus ſum ex utero: de ventre matris meæ, Deus meus es tu*, ſic Chriſtus loquentem inducit: *Cum enim adhuc in penetrali geſtantis me genitricis eſſem, te Deum meum intuebar*. Cujus quidem privilegii hanc rationem reddit, quod licet anima Chriſti conjuncta eſſet carni, ſeſe tamen haberet, quaſi ejus vinculis plane libera fuiſſet: *Tanquam in tanta carnis communione manens impermixtus & ſincerus, ſive potius vel tunc incorporeus exiſtens, & vinculis ſolutus omnibus*.

IV. Idem demonſtratur ex omnium Catholicorum ſcriptorum conſenſu. Scilicet nemo Catholicus ſcriptor aſſeruit, Chriſtum, ex quo vivere cœpit, divino aſpectu caruiſſe: nullus eſt modo, ſive inter peritos, ſive inter idiotas, qui id inficietur, ex quo concludi poteſt, Eccleſiam caput, de quo agitur, habere ex Apoſtolica traditione.

Quæres, an cenſoria quædam nota inuri deberet ſententiæ quæ negaret, Chriſtum a primo ſuæ conceptionis inſtanti fruitum fuiſſe intuitiva Dei viſione.

Reſp. erroneam ſaltem dici debere ſententiam hujuſmodi. Ratio eſt, quia unanimi ſive theologorum, ſive Chriſtianorum omnium conſenſui repugnat.

CONCL. 3. in Bhriſto fuit ſcientia adquiſita.

Probatur. Scientia adquiſita, eſt habitus qui propriis actibus comparatur: atqui in Chriſto fuit habitus hujuſmodi. Nam 1. intelle-

tellectus Chriſti per vires ſibi proprias cognovit, quæ ſunt ordinis naturalis: ſcilicet s cognoſcendi modus perfectio eſt, quæ naturalem intelligendi facultatem ſequitur; ſic Christus ex primis principiis collegit concluſiones ſive proximas, ſive remotas, quæ ex eis ſequuntur: Ii autem actus ſæpius iterati generant habitum ſcientiæ adquiſitæ: ergo ſcientia adquiſita fuit in Chriſto. 2. Chriſtus per ſenſuum operationes, multa expertus eſt: ea autem experientia in eo, ſicut & in aliis hominibus, generavit habitum adquiſitum: ergo, &c. 3. Concluſioni noſtræ favere videtur Apoſtolus ad Hebræos c. 5. *Cum eſſet* inquit) *Filius Dei, didicit ex his quæ paſſus eſt, obedientiam*.

Quæres, utrum cenſura aliqua debeatur ſententiæ quæ negat, in Chriſto locum habuiſſe habitum ſcientiæ adquiſitæ.

Reſp. nullam theologicam cenſuram inuri debere ſententiæ, de qua agitur. Ratio eſt 1. quia nec ex Scriptura, nec ex Patribus certo colligitur, habitum ſcientiæ adquiſitæ locum habuiſſe in Chriſto: 2. Primi ordinis theologi maxime Catholici, poſt S. Bonaventuram, Scotum, Durandum, immo & S. Thomam, dum ſcriberet in Sententias, fatentur quidem, Chriſtum per naturales ingenii vires multa cognovisſe, ſed negant ex actibus repetitis generatum fuiſse habitum adquiſitæ ſcientiæ, eo quod (inquiunt) habitus ejuſmodi generationem impediret habitus ſcientiæ infuſæ, per quam Chriſtus cognoſcebat ea omnia, quorum cognitionem ſucceſſu temporis, proprio marte comparare potuiſſet.

Dices. Sententia quæ negat, ſcientiam adquiſitam in Chriſto fuiſse, pugnat cum his Evangelii verbis Lucæ 2. *Et Jeſus proficiebat ſapientia & ætate & gratia apud Deum & homines*: ſiquidem non proficiebat ſapientia aut divina, aut beata, aut infuſa: ergo adquiſita tantum.

Reſp. diſt. ant. Proficiebat demonſtratione externa, ſapientia, conc. ant. reipſa, neg. ant. hoc eſt, Chriſtus in dies plura & plura dedit ſapientiæ, qua præditus erat, argumenta: ita locum illum interpretantur Athanaſius Serm. 4. contra Arianos, Epiphanius in Ancorato, Ambroſius lib. de Incarnationis Dominicæ ſacramento, cap. 7. Cyrillus lib. de recta fide ad Reginas.

Nec illi expoſitioni obſtat 1. quod Jeſus non ſolum apud homines, ſed etiam apud Deum, ſapientia & gratia profeciſſe dicatur. Nam quamvis voces iſtæ, *Apud Deum*, ſecundum vim phraſis hebraicæ, idem ſignificent, ac adverbium *vere*, ut cum Zacharias & Eliſabeth juſti *apud Deum* fuiſſe dicuntur; tamen non ſemper ſignificant realitatem quæ fit ex parte objecti, ſed aliquando realitatem quæ fit ex parte ſolius cognoſcentis: unde ſenſus eſt, quod Jeſu hominibus vere viſus ſit, apud Deum ſapientia profeciſſe.

Non obſtat quoque 2. quod Jeſus eodem modo dicatur ſapientia profeciſſe, quo dicitur profeciſſe ætate; ætate autem non ſola hominum opinione, ſed vere ac reipſa profecerit. Siquidem Scripturæ mos eſt plura conjungere, quæ non eodem modo ſumi debeant, ut patet in hac Chriſti ſententia, Joannis 20. *Aſcendo ad Patrem meum & patrem veſtrum*; nec non in hac alia, Matthæi 8. *Dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos*.

Non obſtat denique 3. quod hæc quæ Joannis c. 1. de Joanne Baptiſta dicuntur: *Puer autem creſcebat, & confortabatur ſpiritu*, debeant intelligi de vero ac reali incremento. Scilicet Scriptura idem de Joſepho & Maria dixit, nam utrumque Chriſti parentem appellavit: tamen non ſequitur, aut Joſephum eodem modo, quo Mariam, aut Mariam non alio modo, quam Joſephum, fuiſſe Chriſti parentem.

CONCL. 4. Objectum ſcientiæ infuſæ, fuerunt in Chriſto res omnes neceſſariæ, ſpecies omnium entium exiſtentium, artes omnes, omnis generis diſciplinæ.

Probatur. Humanitas Chriſti habuit perfectionem omnem naturalem, quam poteſt habere res creata: ergo cognovit res omnes neceſſarias, ſpecies rerum omnium exiſtentium, artes & diſciplinas, cujuſcumque ſint generis; ſcilicet objectorum illorum cognitio confert ad creatæ mentis perfectionem: atqui humanitas Chriſti non cognovit objecta illa per ſcientiam adquiſitam: ergo per infuſam.

Quæres, utrum ſcientia infuſa Chriſto, fuerit perfectior ea, quæ infuſa fuit Adamo innocenti: 2. an fuerit quoque perfectior ea, quæ Angelis indita fuit, cum primum educti ſunt ex nihilo.

Reſp. ſcientiam infuſam Chriſto, fuiſse perfectiorem ea quæ Adamo innocenti infuſa eſt, tum extenſive, ad plura nimirum objecta extendit ſeſe; tum etiam intenſive, eo quod objectorum illorum inditæ ſpecies, minus abſtractæ, ac proinde clariores fuerint. Reſp. ad 2. affirmative: eam enim majorem perfectionem exigebat ſubjecti recipientis dignitas. De argumento illo vide S. Thomam 3. p. q. 11.

CONCL. 5. Chriſtus per ſcientiam beatam non cognovit omnia poſſibilia, ſed cognovit exiſtentia omnia, in quacumque temporis differentia concipiantur.

Probatur prior pars. Cognitio omnium poſſibilium eſt cognitio comprehenſiva divinæ omnipotentiæ; nempe cognitio eſt omnium rerum, ad quas omnipotentia ſeſe poteſt extendere: atqui Chriſtus per ſcientiam beatam non habuit cognitionem comprehenſivam omnipotentiæ divinæ; neque enim, cum finita fuerit, utpote recepta in mente fini-

finita, objectum infinitum comprehendere potuit. Altera pars ſic oſtenditur: Chriſtus per ſcientiam beatam cognovit ea omnia quæ ad ſtatum illius ac dignitatem ſpectabant; docent enim theologi, beatos in Verbo videre quæcumque ad illos ſpectant: atqui res exiſtentes, in quacumque temporis differentia concipiantur, pertinent ad Chriſti ſtatum ac dignitatem, ſcilicet a Patre conſtitutus eſt rerum omnium dominus, hominum & Angelorum judex.

Objicies. Tempus quo futurus eſt extremus judicii dies, pertinet ad Chriſti hominum & Angelorum judicis ſtatum: atqui Chriſtus, dum in terris ageret, tempus illud non noverat: *De die autem illa vel hora* (inquit ipſe Marci cap. 13.) *nemo ſcit, neque Angeli in cælo, neque filius hominis niſi Pater*: ergo, &c.

Reſp. 1. certum eſſe fide Catholica, Chriſtum, abſolute loquendo, ſciviſſe, quo præciſe tempore futurus eſſet extremus judicii dies. Ratio eſt, quia Chriſtus, abſolute ac ſimpliciter dicit duplicem naturam, humanam nimirum & divinam, ſubſiſtentes in perſona Verbi; at divinam in Chriſto naturam nihil omnino latere potuit. Hinc Eccleſia quondam Agnoetas damnavit, quod docentes cum Eutychianis, quorum ramus erant, ex divinæ & humanæ naturæ permixtione in Chriſto tertiam naturam reſultaſſe ignorantiam in eo locum habuiſſe contenderent.

Reſp. 2. nonnullos ex veteribus, quos in hunc Evangelii locum interpretes laudant, ut ſe tuerentur adverſus Arianos, qui Chriſto, ut Verbum eſt, ignorantiam adſcribebant, contendiſse, Chriſtum dum protulit verba, de quibus agitur, tanquam hominem locutum fuiſse, non autem ut Patris Verbum; ac proinde non Verbum ipſum, ſed humanitatem tantum, latuiſse extremam judicii diem. Verum cum ea reſponſio cum noſtra concluſione non cohæreat, aliam quæramus oportet.

Reſpondendum eſt igitur, diſting. ant. Chriſtus aſſerit Filium hominis, improprie ac metaphorice loquendo, neſcire extremam judicii diem, conc. ant. proprie & non metaphorice loquendo, neg. ant. Chriſtus metaphorice dicitur neſciſse diem judicii, eo quod Apoſtolos non fecerit illius ſcientes, hoc eſt, eo quod eam Apoſtolis non manifeſtaverit: unde ſententiæ apud Marcum laudatæ is eſt ſenſus: *Nemo ſcit, neque filius hominis, ſed ea ſcientia quæ aliis communicari debeat*: nec enim quidquam a Filio manifeſtari debuit, præter id quod Filius manifeſtandum a Patre didicerat. Apoſtoli jam obſervarant, Chriſtum ſæpius ſimilem adhibuiſſe loquendi modum; unde facile ſupplebant, quod in ſententia, de qua eſt quæſtio, ſubintelligebatur: Nimirum Joannis 13. in his Chriſti vocibus: *Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcumque audivi a Patre meo*, ſuppleverunt vocem, *manifeſtanda*; in his aliis de Spiritu ſancto, cap. 16. *Quæcumque audiet, loquetur*, ſuppleverant quoque vocem, *manifeſtanda*; ita ut ſic Chriſti ſententiam intellexerint: *Quæcumque manifeſtanda audiet, loquetur*. Vide Auguſtinum lib. 1. de Trinitate, cap. 12. lib. octoginta trium quæſtionum, q. 69. Ambroſium lib. 5. de fide ad Gratianum, c. 7. Hilarium lib. 9. de Trinitate poſt medium.

QUÆSTIO II.

De Chriſti ſanctitate.

Not. Quæremus hic 1. utrum ſanctitas fuerit in Chriſto: 2. quotuplex ſanctitas in eo fuerit; 3. cur humanitati Chriſti perfecta ſanctitas conceſſa fuerit.

CONCL. 1. In Chriſto vera fuit ſanctitas.

Probatur. Danielis 9. Chriſtus dicitur: *Sanctus ſanctorum*. Lucæ 1. Gabriel Archangelus ſic Chriſti ſanctitatem Mariæ prædicit: *Quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur Filius Dei*. Ipſi etiam dæmones Marci 1. Chriſti ſanctitatem agnoverunt: *Scio quis ſis, Sanctus Dei*. Tandem omnis Scriptura Chriſti ſanctitatem prædicat: *Non verba de Scripturis Evangelium ſumpſit, ſed ſenſum* (inquit Hieronymus in hunc locum Matthæi 1. Ut adimpleretur quod dictum eſt per Prophetam: Quoniam Nazaræus vocabitur). *Nazaræus quippe, ſanctus interpretatur; Sanctum autem Dominum futurum, omnis Scriptura commemorat*.

CONCL. 2. Duplex eſt in Chriſto ſanctitas, ſubſtantialis nimirum & accidentalis.

Probatur prima pars. Chriſtus per unionem hypoſtaticam, quæ (ut oſtendimus adverſus Neſtorium) ſubſtantialis eſt, formaliter, ut vocant, ſanctificatur, hoc eſt, perſona Verbi eſt formalis cauſſa ſanctitatis Chriſti: Nam 1. per unionem hypoſtaticam Chriſtus efficitur filius Dei naturalis: 2. per eam quoque non tantum fit immunis a peccato, ſed etiam a peccandi poteſtate. 3. Sanctitas & Dei unctio idem ſunt, juxta illud Auguſtini Tract. 3. in caput 2. epiſt. 2. Joannis: *Unctio inviſibilis, Spiritus ſanctus: Unctio inviſibilis, caritas illa eſt, quæ in quocumque fuerit, tanquam radix illi erit, quamvis ardente ſole areſcere non poteſt*; atqui in Chriſto unctio humanitatis non aliud eſt, quam unio hypoſtatica: *Deus Pater* (ait Gregorius Nazianzenus ad calcem orat. 5.) *unxit Chriſtum oleo exultationis præ conſortibus ſuis, cum humanitatem divinitate junxit, ut ambo unum faceret*.

Quæres, an perſona Verbi ſanctificet humanitatem Chriſti, prout eſt perſona, an vero prout eſt idem cum natura divina.

Reſp. humanitatem Chriſti ſanctificari a per-

Digitized by Google

perſona Verbi, non ut eſt perſona; nam perſona ſumpta reduplicative prout eſt perſona, nullum alium effectum habet, quam relativum, ſeu ſimpliciter terminat naturam, efficiens, ut juris ſit alieni. Unde cum Patres aſſerunt, Verbum ſanctificare Chriſti humanitatem, intelligendi ſunt de Verbo ſumpto non ſecundum conceptum explicitum quem importat, ſed ſecundum implicitum, nempe ſecundum divinam naturam. Verbum tamen, ut Verbum eſt, ſeu prout eſt perſona, exigit, ut a Verbo ipſo ſumpto ſecundum naturam divinam, humanitas, cui conjunctum eſt, ſanctificetur.

Probatur altera concluſionis pars. 1. Sanctitas accidentalis quæ oritur a dono quod a ſubjecto cui ineſt, diſtinguitur, quæque ob id eſt accidentalis ſubjecto, eſt perfectio quæ non repugnat perfectioni naturæ, quæ in Verbo ſubſiſtit: ergo admitti debet in Chriſto. 2. Sanctitas accidentalis, ſive ſit actualis, ſive ſit habitualis, non aliud eſt, ut theologi docent, cum agunt de forma juſtificationis, quam caritas, quæ aut actu aut virtute in anima remanet. at caritas hujuſmodi fuit in Chriſto, & quidem ſumme intenſa: ergo etiam & ſanctitas accidentalis.

Objicies 1. Sanctitas accidentalis hominem reddit adoptivum Dei Filium, quod tamen Chriſto repugnat. 2. Eminenter continetur in ſanctitate ſubſtantiali, ſeu in unione hypoſtatica; ac proinde inutilis eſt in Chriſto. 3. Textus ſive Scripturæ, ſive Patrum, quibus Scholaſtici probant eſſe in Chriſto formalem ſanctitatem a ſubſtantiali diſtinctam, facile exponi poſſunt aut de efficaci caritate, ſeu gratia actuali, per quam humanitas ad ſuas operationes mota fuit ac determinata, aut de ipſa ſanctitate ſubſtantiali, quæ (ut dictum eſt) non alia eſt, quam unio hypoſtatica: ergo ſanctitas accidentalis locum non habet in Chriſto.

Reſp. ad 1. Chriſtum ratione unionis hypoſtaticæ incapacem eſſe filiationis adoptivæ; ac proinde mirum non eſt, quod ſanctitas accidentalis, ſeu (ut loquuntur) gratia habitualis, adoptivam filiationem in Chriſto non operetur; neque enim forma producit ſuum effectum in ſubjecto, quod eſt incapax effectus hujuſmodi. Reſp. ad 2. humanitatem Chriſti per ſanctitatem accidentalem compleri, ut modo connaturali, per principium nempe ſecum proportionatum, actus ſupernaturales eliciat. Reſp. ad 3. propter allatam rationem, Vaſqueſium, Meratium, & plures alios Scholaſticos cenſere, non eſſe de fide, quod præter ſanctitatem ſubſtantialem ſit in Chriſto ſanctitas accidentalis, quæ ſaltem, ſicut in nobis, illius humanitati per modum habitus, ſeu formæ habitualis, recepta fuerit.

Quæres 1. Utrum ſanctitas accidentalis in Chriſto fuerit infinita.

Reſp. 1. ſanctitatem accidentalem phyſice ſumptam, in Chriſto eſſe finitam, cum ſit aliquid a ſanctitate ſubſtantiali, hoc eſt, a Verbo & natura divina diſtinctum: 2. acceptam objective, eſſe infinitam; poteſt enim ad objecta infinita ſeſe extendere, nempe ad omnium hominum poſſibilium redemptionem: 3. Sumptam in genere moris, eſſe pariter infinitam: nimirum eſt principium, quo perſona Verbi actus pretii infiniti operata eſt.

Quæres 2. de qua ſanctitate, ſubſtantiali, an accidentali, intelligi debeat plenitudo gratiæ, quæ, dicente Scriptura, in Chriſto reperitur.

Reſp. 1. Certum eſſe, gratiæ plenitudinem in Chriſto fuiſſe: Deus enim qui (ut ait Apoſtolus ad Rom. 12.) unicuique diviſit menſuram fidei, Chriſto tamen ad menſuram Spiritum ſanctum minime dedit: *Non enim* (ait Joannes Baptiſta Lucæ 3.) *ad menſuram dat Deus ſpiritum:* unde Apoſtolus ad Coloſſ. 2. ſcribit, in eo eſſe omnes theſauros ſapientiæ & ſcientiæ abſconditos. Reſp. 2. eam plenitudinem gratiæ recte intelligi poſſe de ſanctitate ſubſtantiali: *In ipſo enim* (ait Paulus) *inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter*. Reſp. 3. plenitudinem illam dici quoque poſſe de ſanctitate accidentali, quæ quidem ideo dicitur plenitudo, ideo dicitur non data ad menſuram, quod revera totam expleat humanitatis capacitatem.

CONCLUSIO 3. Neceſſe fuit, ut ſumma perfecta ſanctitas humanitati Chriſti tribueretur.

Probatur 1. Neceſſe fuit, ut is qui naturalis eſt Filius Dei, ſumma perfectaque ſanctitate donaretur. 2. Neceſſaria fuit ea ſanctitas ob capitis dignitatem, qua Chriſtus eminuit; de plenitudine enim ejus nos qui ſumus illius membra, recipere debuimus. 3. Tandem neceſſaria fuit ratione Sacerdotii, quo functus eſt: *Talis enim* (ait Apoſtolus ad Hebr. 7.) *decebat ut nobis eſſet Pontifex, ſanctus, immaculatus, impollutus, ſegregatus a peccatoribus, & excelſior cælis factus; qui non habet neceſſitatem quotidie; quemadmodum ſacerdotes, pro ſuis delictis hoſtias offerre, deinde pro populi.*

QUÆSTIO III.

De Libertate Chriſti.

Not. 1. Certum eſt, Chriſtum libertate non divina tantum, ſed etiam creata, præditum fuiſſe. Nam 1. Verbum humanitatem aſſumpſit inſtructam omnibus proprietatibus, quæ humanitati naturaliter conveniunt. 2. Ad merendum, ad ſatisfaciendum, ad obediendum vera libertas requiritur: at humanitas Chriſti meruit, ſatisfecit, obediit.

Digitized by Google

Not. 2. Certum eſt, etiam humanam naturam in Chriſto fuiſſe liberam circa exercitium aliarum a caritate & obedientia virtutum: nempe circa earum virtutum exercitium fuit prorſus indifferens, ita eas exercuit, ut potuerit non exercere; ſic v. gr. cum exercuit temperantiam, potuit eam non exercere, omittendo objectum ſpecificum temperantiæ, & eligendo objectum alterius virtutis: ſed gravis eſt difficultas, utrum humanitas in Chriſto fuerit libera circa exercitium virtutum caritatis & obedientiæ. Ratio dubii petitur ex eo quod circa virtutum caritatis & obedientiæ praxim non fuit indifferens, hoc eſt, non ita Deum amavit, ut potuerit non amare, non ita obediit, ut potuerit non obedire, alioquin enim peccare potuiſſet, quod quidem falſum eſſe ſuperius oſtendimus.

CAPUT PRIMUM.

Utrum Chriſtus fuerit liber ad amandum Deum.

Not. Circa quæſtionem, an humanitas Chriſti fuerit libera in exercitio actuum caritatis, hoc eſt, in Dei dilectione, triplex eſt auctorum ſententia. Thomaſſinus noſter, Theologicorum dogmatum de Incarnatione, lib. 5. cap. 13. 14. & ſequentibus aliis, docet, Chriſtum vere fuiſſe liberum in exercitio caritatis in Deum, quamvis propter viſionem beatificam, & ratione impeccabilitatis, quam habuit ex unione hypoſtatica cum Verbo, non potuerit non amare Deum. Ratio, qua nititur, hæc eſt, quod nempe indifferentia ſeu contrarietatis, ſeu contradictionis aut exercitii, non ſit de eſſentia libertatis generice ſumptæ: hoc eſt, prout Chriſto & aliis hominibus convenit; ſed ſola voluntas, modo ſit deliberata, modo rationis advertentiam præſupponat, ut revera eam in Chriſto præſuppoſuit: neque enim humana Chriſti voluntas Deum amavit, niſi quod prius in inſtanti naturæ, ſive per ſcientiam infuſam, ſive per ſcientiam beatam judicarit, eum eſſe ſumme amabilem.

Alii e contra recentiores, nimirum Thomiſtæ, contendunt, Chriſtum fuiſſe liberum circa Dei dilectionem, non quidem prout terminatam ad Dei bonitatem, ſed tantum prout terminatam ad creaturas, aut ad alias a caritate virtutes: hoc eſt, docent, Chriſtum non fuiſſe liberum circa actus elicitos a caritate, ſed tantum circa imperatos, ſeu prout amor Dei fuit motivum, quod eum impulit ad exercitium aliarum virtutum, & ad amorem creaturarum. Ratio eorum eſt, quod Chriſtus circa exercitium aliarum a caritate virtutum indifferens fuerit, non autem circa actus ab ipſa caritate elicitos.

Tertii tandem aſſerunt, Chriſtum fuiſſe liberum circa Dei dilectionem, etiam prout ad divinam bonitatem terminatur. Ratio eſt (inquiunt) quia licet amor ille ex uno capite fuerit neceſſarius, ex ſcientia nimirum beata, non fuit tamen neceſſarius ex alio capite, ſeu prout ſequebatur ex ſcientia infuſa: verum (addunt) cum Chriſtus ſimul fuerit comprehenſor & viator, ſatis eſt quod amor Dei non fuerit neceſſarius, prout ſequebatur cognitionem quæ viatori conveniret; non requirebatur vero ut eſſet indifferens, prout ſequebatur ex ſcientia beata, quæ propria eſt ſolis comprehenſoribus.

CONCLUSIO I. Chriſtus non fuit liber in actibus elicitis a caritate.

Probatur. Ille non fuit liber in actibus elicitis a caritate, qui circa eos actus non fuit indifferens, ſeu qui ita eos exercuit, ut non potuerit non exercere; ſcilicet (ut harum Inſtitutionum tom 3. dicetur) indifferentia contradictionis eſt ad libertatem neceſſaria; hoc eſt, requiritur ad libertatem, ut quis cum agit, poſſit non agere: atqui Chriſtus non fuit indifferens circa actus elicitos a caritate: non enim ita Deum amavit, ut eum potuerit non amare, eo quod viſio beatifica, qua a primo ſuæ conceptionis inſtanti fruitus eſt, neceſſario Dei amorem importet.

Confirmatur argumentum ex eo quod in hoc libertas arbitrii, de qua eſt hic quæſtio, opponatur libertati voluntatis; quod iſta ultimum finem reſpiciat; illa vero media quibus ultimus finis aut comparari, aut amitti poteſt: quod prior neceſſario ſuo objecto inhæreat, poſterior e contra ita adhæreat, ut poſſit non adhærere: *Liberum neceſſitati opponitur* (objectio eſt quam Sanctus Thomas q. 24. de veritate articulo I. ſibi proponit adverſus concluſionem, qua ſtatuerat hominem eſſe liberi arbitrii): *Sed reſpectu quorumdam, voluntas hominis neceſſitatem habet, de neceſſitatem enim vult beatitudinem: ergo non habet reſpectu omnium, libertatem, & ita non eſt liberum arbitrium, quantum ad omnia*: Eam autem objectionem ſolvens Sanctus Doctor, aſſerit, voluntatem ſe habere reſpectu finis ultimi, ſicut intellectus reſpectu primorum principiorum; ac proinde ſicut intellectus ſine examine adhæret primis principiis, ita & voluntas ultimo fini; inde autem concludit, eſſe quidem in homine reſpectu finis ultimi libertatem voluntatis, ſed non eſſe libertatem arbitrii, eo quod ultimus finis hominis electioni non ſubjaceat: *Unde* (verba ſunt Sancti Doctoris) *ſicut ex principiis non judicamus ea examinantes, ſed naturaliter eis aſſentimur, & ſecundum ea, omnia alia examinamus: ita & in appetibilibus de fine ultimo non judicamus judicio diſcuſſionis, vel examinationis: ſed naturaliter approbamus, propter quod*

de eo non eſt electio; ſed voluntas. Habemus ergo *reſpectu ejus liberam voluntatem, cum neceſſitas naturalis inclinationis libertati non repugnet ſecundum Auguſtinum lib. 5. de Civitate Dei: non autem liberum judicium proprie loquendo, cum non cadet ſub electione.* Ergo cum humanitas Chriſti Deo ultimo fine ſemper fruita ſit, non habuit illius reſpectu libertatem arbitrii, ſed voluntatis tantum; ac proinde non libere, ſed neceſſario per amorem ei adhæſit.

Objicies. Humanitas Chriſti per actus a virtute caritatis elicitos, & ſibi gloriam, & nobis ſalutem promeruit; ergo vere fuit libera circa actus a virtute caritatis elicitos. Conſequens eſt certum; meritum enim non comparatur, niſi per actum vere liberum: Itaque probatur ant. Homo dum eſt in via, meretur per actus elicitos a caritate: ergo & per eos humanitas Chriſti meruit; neque enim propter ſui cum Verbo unionem deterioris fuit conditionis, quam ſi revera nuſquam cum Verbo conjuncta fuiſſet. 2. Humanitas Chriſti in iis actibus meruit, in quibus Deo Patri fuit obediens: atqui in actibus elicitis a caritate revera fuit obediens Deo Patri, tum quod non minus ad eum, quam ad ceteros homines ſpectaret primum hoc, ac indiſpenſabile legis naturalis mandatum: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*; tum etiam quia Deus Pater humanitati Chriſti præcepit non tantum officia virtutum, ſed etiam motivum, propter quod ab illo exerceri debuerunt; ac proinde præcepit illi caritatem in Deum: non enim aliud eſt ultimum virtutis alicujus motivum. 3. Humanitas Chriſti per id meruit, per quod meritum habuere ceterarum virtutum officia: nam (ut fert tritum axioma): *Propter quod unumquodque tale, & illud magis*: atqui aliarum virtutum officia meritum habuere, quod ex caritatis motivo fierent: ergo &c.

Reſp. 1. conceſſo antecedente, diſt. conſeq. Ergo humanitas Chriſti fuit libera libertate voluntatis circa actus a virtute caritatis elicitos, conc. conſeq. fuit libera libertate, arbitrii, nego conſeq. Libertas voluntatis (ut poſt S. Thomam obſervavimus) ſtat cum neceſſitate, non quidem naturali, quæ (ut patet in motibus primo primis) tum coactionem externam, tum rationis advertentiam excludit; ſed ſtat cum neceſſitate quam præcedit, ſaltem in inſtanti naturæ, rationis advertentia: quam ipſa mentis reflexio comitatur, ut in beatis videre eſt. E contra libertas arbitrii, ex eodem S. Thoma, eſſentialiter includit indifferentiam, hoc eſt, licet nonnunquam actum ſecundum importet, ſupponit tamen ex parte operantis, potentiam ad non agendum. Iſta, ſeu libertas arbitrii, in ſtatu naturæ lapſæ requiritur quidem ad merendum, aut demerendum; hinc merito tamquam hæretica proſcripta eſt ab Innocentio Papa X. hæc propoſitio: *Ad merendum & demerendum in ſtatu naturæ lapſæ non requiritur in homine libertas a neceſſitate, ſed ſufficit immunitas a coactione.* Verum hæc arbitrii libertas Chriſto, qui nec fuit, nec eſſe potuit in ſtatu naturæ lapſæ, non fuit ad merendum neceſſaria, ſatis in eo fuit libertas voluntatis, idque eo quod ſimul eſſet comprehenſor & viator: unde licet neceſſario Deum amaverit, neceſſario ſervarit primum Decalogi mandatum; per eam tamen dilectionem, per illam obſervationem Decalogi meruit, ſibi quidem gloriam, nobis vero ſalutem. Ea reſponſio deſumpta eſt ex S. Thoma: Nempe S. Doctor in 3. Sent. diſt. 18. art. 2. ad 5. quærit, *Utrum Chriſtus potuerit mereri?* Ubi aſſeruit ipſum potuiſſe mereri, quinto loco ſibi hoc argumentum objicit: *Naturalibus non meremur, quia ſunt determinata ad unum: ſed liberum arbitrium in Chriſto erat determinatum ad unum: ergo ipſe per liberum arbitrium mereri non potuit.* Ad illud autem argumentum S. Thomas reſpondet 1. liberum arbitrium Chriſti fuiſſe quidem determinatum ad unum generice ſumptum, ſeu ad bonum in genere, non vero ad hoc aut illud bonum in particulari; indeque concludit, fuiſſe in Chriſto liberum arbitrium reſpectu huius aut illius boni in particulari: *Dicendum* (inquit) *quod liberum arbitrium Chriſti non erat determinatum ad unum ſecundum numerum, ſed ſecundum genus, ſcilicet ad bonum: quia in malum non poteſt.* Reſpondet 2. eſſe unum bonum in particulari, ad quod voluntas Chriſti erat determinata, amorem nimirum Dei; ſed negat Sanctus Doctor, inde ſequi, quod per eam determinationem ad unum, Chriſtus libertatem aut meritum amiſerit: *Dicendum* (ait) *quod etiamſi liberum Chriſti arbitrium eſſet determinatum ad unum numero, ſicut ad diligendum Deum, quod non facere non poteſt: tamen ex hoc non amitti libertatem* (voluntatis) *aut rationem laudis ſive meriti: quia in illud non coacte, ſed ſponte tendit, & ita eſt actus ſui dominus.*

Nec audiendi ſunt qui reponunt, hæc verba: *Quia in illud non coacte, ſed ſponte tendit*, intelligi de amore Dei prout ad creaturas terminato, ſeu prout divina bonitas amata, eſt ratio amandi creaturas. Nam 1. ne apex quidem eſt ejuſmodi effugii in textu, quem ex S. Doctore laudavimus: nempe quod ajunt nonnulli, ideo voces iſtas, *In illud*, intelligi de amore Dei prout ad creaturas terminatur, quia iis vocibus iſtæ ſubjiciuntur: *Et ita eſt actus ſui dominus*; voluntas vero Chriſti non ſit domina actuum, qui circa finem verſantur, ſed tantum circa eos, qui verſantur circa media:

Digitized by Google

Id (inquam) non eſt magni momenti; ſcilicet actus qui verſantur circa finem, vere ſunt in poteſtate voluntatis; fiunt enim quando voluntas vult eos fieri, nec revera fierent, ſi voluntas eos fieri nollet. 2. Voces iſtæ, *In illud*, intelliguntur de bono, ad quod ut ad unum, Chriſti voluntas eſt determinata: *Etiamſi liberum Chriſti arbitrium eſſet determinatum ad unum numero, ſicut ad diligendum Deum, tamen ex hoc non admittit libertatem, quia in illud ſponte tendit*: at Chriſti voluntas non eſt determinata ut ad unum ad amandum creaturas: ergo voces illæ, *In illud*, non intelliguntur de amore Dei, prout eſt ratio amandi creaturas, ſed prout ad Dei bonitatem in ſe ſumptam terminatur. 3. Si valeret ea ſolutio, ſecunda S. Thomæ reſponſio coincideret in primam: nam in prima docet, ideo Chriſtum in aliquibus eſſe liberum, quod ad bonum tantum in genere voluntas illius ſit determinata, non autem ad bona particularia quæ ſub ratione boni in genere ſumpti continentur: at idem & non aliud doceret in ſecunda reſponſione; nam doceret, ideo Chriſtum eſſe liberum, quod ejus voluntas ad amorem Dei tanquam ad unum determinata, poſſet ex illius amoris motu ac imperio, agere hoc vel illud bonum in particulari: ille vero amoris motus ac imperium non aliud ſunt, quam motus & imperium boni in genere: nam bonum in genere, ad quod tanquam ad unum Chriſti voluntas eſt determinata, eſt amor ultimi finis, ac proinde amor Dei clara ac intuitiva cognitione poſſeſſi. 4. Ratio propter quam, ex S. Thoma, Chriſtus liber eſt (libertate voluntatis) reſpectu amoris divini, eſt, quia non coacta, ſed ſponte in illum amorem tendit: *Quia* (inquit) *in illud non coacte, ſed ſponte tendit*: at ad amorem Dei in ſe ſpectati, ſeu ad amorem prout terminatum ad Dei bonitatem, voluntas Chriſti non coacte tendit, ſed ſponte; non quidem ſpontaneitate illa naturali quæ in nobis, ut videre eſt in motibus primo primis, prævenit rationis uſum; ſed ſpontaneitate, quam & antecedit & comitatur perfectiſſima rationis advertentia.

Eadem ad argumentum, quod adverſus concluſionem noſtram objectum eſt, reſponſio ex alio S. Thomæ textu confirmari poteſt; ſeu poteſt oſtendi, S. Doctorem cenſuiſſe, ad merendum in Chriſto ſatis fuiſſe libertatem voluntatis, quæ verſatur circa actum neceſſarium, nec opus fuiſſe libertate arbitrii, quæ verſatur circa actus qui eſſe & non eſſe poſſunt. S. Thomas quæſt. 29. de veritate art. 6. quærit; *Num Chriſtus mereri potuerit?* Eam autem quæſtionem in reſponſione ad 6. ſolvens, ſic loquitur: *Quod caritas, quantum eſt de ſe, ſemper eſt nata eſſe merendi principium: ſed quandoque non eſt merendi principium propter habentem, qui eſt extra merendi ſtatum, ſicut patet de ſanctis in patria. Chriſtus autem non erat extra ſtatum merendi, quia viator erat: & ideo caritate eadem fruebatur, & merebatur, ſicut eadem voluntate.* Ex eo vero textu ſic argumentum conficitur: Caritatis actus in Chriſto fuit neceſſarius: atqui Chriſtus meruit per actum caritatis: *Caritate eadem fruebatur & merebatur*: ergo &c.

Nec multi roboris eſt eorum ſolutio, qui contendunt, S. Doctorem non loqui de caritate prout ad Deum terminata, ſed tantum de caritate prout ad creaturas terminata, ſeu prout fuit ratio diligendi creaturas. Nam 1. abſque fundamento profertur ejuſmodi reſponſio. 2. Cur S. Thomas, qui variis in locis loquitur de merito quod Chriſtus per caritatis actus comparavit, nuſquam diſtinxit inter caritatem, prout eſt actus qui immediate ferebatur in Deum, & caritatem, prout erat ratio diligendi creaturas? 3. Unica ratio, cur caritas in beatis non ſit meritoria, eſt, ex S. Thoma, quod ſint extra viam poſiti; e contra ratio, cur caritas in Criſto, dum in terris ageret, eſſet meritoria, eſt, ex eodem S. Thoma, quod Chriſtus eſſet viator ſimul & comprehenſor: ergo non eſt, quod caritas ad creaturas terminaretur, ſeu quod eſſet ratio diligendi creaturas.

Quæ hucuſque tradita eſt reſponſio, eo tendit, ut probetur, quod licet Chriſtus (ut dictum eſt in noſtra concluſione) non fuerit liber libertate arbitrii circa actus elicitos a caritate, hoc eſt circa actus caritatis, prout ad Dei bonitatem terminatos, revera tamen per eos, utpote liberos ſola libertate voluntatis, & nobis & ſibi meruerit, eo quod viator eſſet ſimul & comprehenſor.

Sed licet reſponſio illa, quæ (ut dictum eſt) aſſerit, Criſtum meruiſſe per actus neceſſarios, aliquorum ſit Theologorum, & in primis Thomaſſini noſtri in ſuo Tractatu de Incarnatione: tamen, cum paſſim non defendatur in Scholis, proferenda eſt alia, quæ in Thomiſtarum libris reperitur.

Reſp. itaque 2. neg. ant. Ad cujus priorem probationem, neg. paritatem: Ratio diſparitatis eſt, quia cum Dei bonitas perfecte a nobis viatoribus non cognoſcatur, non ita dominatur voluntati noſtræ, ut in creatura finem ſuum ultimum conſtituere non poſſit: e contra vero perfecte cognoſcitur a beatis, perfecte cognita fuit a Chriſto ex primo ſuæ conceptionis inſtanti: ac proinde ita ſibi & beatos ſubjicit, & ſubjecit humanitatem Chriſti, ut alio divertere nec beati poſſint, nec Chriſtus, licet in terris agens, potuerit.

Ad alteram probationem, reſp. diſt. maj. Humanitas Chriſti in iis actibus meruit, in quibus Deo patri fuit obediens, ſi in illa obe-

obedientia humanitas fuerit libera, conc. ant. ſin minus, neg. ant. Amor Dei præcipitur beatis, præceptus eſt Chriſto viatori, in quocunque enim ſtatu creatura rationalis concipiatur, tenetur primo Decalogi præcepto. Verum executio ejuſmodi mandati, cum ex parte exequentis libera non fuerit, non fuit quoque meritoria. Nec id arguit imperfectionem, ſive in executione mandati, ſive in exequente: ſiquidem privatio libertatis quoad caput illud, non oritur ex defectu operantis, ſed potius ex illius perfectione, ſumma nimirum illius conjunctione cum ultimo fine.

Tandem, ad tertiam probationem, neg. maj. Ratio eſt, quia licet motivum ultimum propter quod Chriſtus exercuit virtutum, quæ a caritate diſtinctæ ſunt, officia, in ſe meritorium non fuerit, eo quod (ut diximus) non fuerit liberum; illarum tamen virtutum officio pretium ac dignitatem contulit: quemadmodum licet humanitas Chriſti nuſquam meruerit unionem hypoſtaticam, unio tamen hypoſtatica operibus Chriſti, quamdam contulit in genere moris infinitatem. Siquidem (ut hujuſce Tomi initio diximus) operis meritum, non tam ex illius entitate intrinſeca deſumitur, quam ex perſonæ operantis dignitate.

CAPUT II.

Utrum Chriſtus fuerit liber ad mortem ſubeundam.

CONCL. Chriſtus fuit liber libertate arbitrii ad mortem ſubeundam.

Probatur. Libertas arbitrii poſita eſt in indifferentia, hoc eſt, in poteſtate agendi & non agendi: atqui ea poteſtas fuit in Chriſto reſpectu mortis quam ſubiit; nempe ſic mortuus eſt, ut tamen potuerit non mori: id enim demonſtrant ipſiuſmet Chriſti verba, Joannis 10. *Ego pono animam meam, & iterum ſumo eam: nemo tollit eam a me, ſed ego pono eam a me ipſo: & poteſtatem habeo ponendi eam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam:* ergo &c.

Objicies. Libertas circa mortem, conciliari non poteſt cum præcepto, quo Chriſtus juſſus eſt eam ſubire, cum debito agendi ſemper id quod erat majoris perfectionis, cum efficaci motione per quam ad illius executionem determinatus eſt. Siquidem libertas arbitrii poſita eſt ſaltem in indifferentia activa, hoc eſt, in poteſtate agendi aut non agendi: atqui ea poteſtas conciliari non poteſt cum præcepto, quo Criſtus juſſus eſt mori, cum debito ſemper agendi id quod majoris eſt perfectionis: agere enim id quod imperfectum eſt, arguit defectum caritatis; cum efficaci motione per quam ad executionem præcepti determinatus eſt. Et ſane ſi in Chriſto fuit indifferentia reſpectu mortis præceptæ, humanitas Chriſti peccare potuit, potuit id omittere quod majoris eſt perfectionis, potuit impedire effectum divinæ motionis, una enim mortis omiſſione, ea omnia reipſa contingunt: ſed hæc abſurda ſunt: ergo &c.

Reſpondent 1. nonnulli, nullum moriendi præceptum Chriſto impoſitum fuiſſe. Verum ſtare non poteſt illa reſponſio. Nam 1. Chriſtus Joannis decimo de ſua morte loquens, hæc habet, quæ nonniſi de præcepto ſtricte ſumpto intelligi poſſunt: *Hoc mandatum accepi a Patre meo.* 2. Apoſtolus ad Philippenſes ſecundo, actum quo Chriſtus acceptum a Patre mandatum implevit, vocat obedientiam: *Humiliavit ſemetipſum factus obediens uſque ad mortem:* at obedientia eſt correlativa cum præcepto ſtricte ſumpto, hoc eſt, obedientia vere ac proprie ſumpta non habet locum, niſi ubi mandatum præceſſit. 3. Mori ex obedientia ſtricte ſumpta perfectius eſt, quam mori ex electione, quam mandatum non præceſſerit; ſcilicet virtuti, cujus officium exercetur per obedientiam, alia virtus additur: ergo Pater Filio præcepit mortem: id enim ex ſua parte egit, quod majorem perfectionem Chriſti operibus allaturum erat. 4. Si Chriſto non fuiſſet impoſitum ſtrictum moriendi præceptum, non fuiſſet cur a Patre diſpenſationem peteret: *Pater ſi fieri poteſt, tranſeat a me calix iſte:* neque enim inferiori opus eſt diſpenſatione, ubi nullum a ſuperiore latum fuit præceptum. 5. Tantum abeſt, ut vel unicum ſit in traditione fundamentum e verbis Chriſti: *Mandatum accepi a Patre*, excludendi ſenſum litteralem, quin potius contrarium in omnibus, qui de illo tractarunt, Patribus inveniatur. Gregorius Magnus lib. 1. in caput primum lib. 1. Regum ſic loquitur: *Silo miſſus, ſive miſſio interpretatur, Quid namque per hanc miſſionem, niſi ſummi Patris injunctum Unigenito præceptum obedientiæ deſignatur?* Chryſoſtomus Arianis ex exhibita Patri obedientia Chriſti divinitatem impugnantibus reſpondens, agnoſcit latum a Patre præceptum, illudque confirmat ex eo, quod filii parentibus obedientes, ex filii dignitate non excidant: *Sponte* (inquit hom. 7. in Epiſtolam ad Phil.) *Filius Patri obedivit, non quaſi in ſervilem conditionem decidiſſet, ſed hoc ipſo maxime ſervans ſuſcipiendam illam germani filii dignitatem, magnum, inquam, honorem Patri exhibendo.*

Reſpondent 2. alii, Chriſto equidem moriendi præceptum impoſitum fuiſſe, ſed quod penderet a præviſa illius acceptatione. Verum falſa eſt illa reſponſio. Nam 1. præviſa acceptatio non tollit a lege rationem præcepti. 2. Si præceptum pependit ab acceptatione reali; ergo primus actus, quem

Chri-

Chriſtus in utero matris elicuit, non fuit actus obedientiæ: contra quod tamen pugnant Scripturæ, ſcilicet in Pſalmis Chriſtus, in primo ſuæ conceptionis inſtanti, ſic Patrem alloquitur: *Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei*. 3. Mandatum quod ligat tantum poſt acceptationem, non eſt vere ac proprie dictum mandatum; ſiquidem mandatum proprie ſumptum, per ſe vim habet ſubditum ligandi; unde non diceretur præcipere ſubdito, qui ſic eum alloqueretur: Impero tibi ut hoc negotium pertractes, ſi tamen pertractare velis. 4. Novum eſt illud ad Evangelii verba reſponſum, ac proinde non debet admitti.

Reſpondent 3. aliqui, Chriſto præceptam fuiſſe mortem, ſed ſub hac conditione, quod penes ipſum eſſet petere diſpenſationem. Verum ea ſolutio ſupponit 1. conditionem illam a Patre non fuiſſe præceptam, quod tamen falſum eſt, cum omnes omnino Criſti actus fuerint actus, non ſolum virtutum quarum erant officium, ſed ipſius etiam virtutis obedientiæ, cum (ut jam monuimus) obedientiæ motivum multum afferat pretii actibus ab aliis virtutibus elicitis. 2. In ſuppoſitione, de qua agitur, inepta fuiſſet hæc Chriſti oratio: *Pater, ſi poſſibile eſt, tranſeat a me calix iſte*. Nam Chriſtus judicare debuit, id eſſe maxime poſſibile, quo ſciebat ſe eximendum, ſi diſpenſationem peteret. 3. Mandatum quo quis poteſt ſe liberare per diſpenſationem quam habet in ſua poteſtate, non eſt verum ac ſtrictum mandatum. 4. Chriſtus ibidem profitetur, voluntatem eſſe Patris, ut moriatur: *Verumtamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu*: igitur Pater penes filium non relinquerat poteſtatem petendi diſpenſationem: 5. Auctores qui ſic Scripturam interpretantur, proferant vel unum ex antiquis, ex quo ſuum illum commentarium hauſerint.

Reſpondent 4. plures alii, Chriſto liberam non fuiſſe mortem ſumptam ſecundum ſubſtantiam, ſed tantum ſecundum circumſtantias loci, temporis, motivi: ſcilicet, inquiunt, Pater imperavit quidem mortem, ſed illius circumſtantias non imperavit.

Sed ea reſponſio variis momentis confutari poteſt. Nam 1. ſequeretur, Chriſtum non meminiſſe, ac proinde nec redemiſſe genus humanum ex eo præciſe, quod mortuus ſit; quod tamen Scripturæ repugnat, quæ Chriſti morti, nulla facta circumſtantiarum mentione, noſtram adſcribit redemptionem; unde dicitur, quod ſuo ſanguine ſibi Eccleſiam adquiſiverit. Præterea idem ferri deberet judicium de aliis omnibus virtutum officiis quæ Chriſtus executus eſt: nempe nullum vel leve fuit opus, nullum fuit alicujus virtutis officium, quod ex obedientiæ motivo non peregerit; cum, ut jam obſervatum eſt, motivum illud multum dignitatis cuique virtutis officio conferat; ac proinde dicendum eſset, Chriſtum non libere, ſed neceſſario in deſerto per multiplicationem panum paviſſe quinque hominum millia; ipſum libere non oraſſe; libere non inſtituiſſe ſacramenta: quod quidem quam abſurdum ſit, nemo non videt. 2. Chriſtus in eo fuit liber, cui ſacri codices adſcribunt illius exaltationem; neque enim præmium, ut eſt exaltatio, eſt ſine præcedente merito: atqui ſacri codices Chriſti exaltationem adſcribunt morti ſecundum ſubſtantiam acceptæ, & prout diſtinctæ a circumſtantiis, quæ eam comitari potuerint: *Humiliavit ſemetipſum* (ait Apoſtolus ad Philip. 2.) *uſque ad mortem, mortem autem Crucis: propter quod & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen*. 3. Quæ data eſt reſponſio, ſupponit, mortis circumſtantias, ac varia illius motiva non fuiſſe Chriſto a Patre præcepta; ſed id falſum eſt: nam Scripturæ teſtantur, ipſum moriendi tempus Chriſto præfixum fuiſſe, unde ipſe ſæpius ait in Evangelio: *Nondum venit hora mea*. 4. Supplicii genus, præfixum quoque fuit: unde ad Philippenſes ſecundo, Chriſtus mortuus dicitur ex obedientia non ſolum ſecundum ſubſtantiam, hoc eſt, prout mors dicit animæ ſeparationem a corpore; ſed etiam habita ratione ſpeciei ſupplicii: *Factus obediens uſque ad mortem, mortem autem Crucis*. 5. Exigebat unio hypoſtatica, ut humanitas Chriſti nihil, vel leviſſimum, ageret, quod Verbum non dirigeret ac præciperet: alioquin ſi quid ex eis quæ ad noſtram ſalutem ſpectant, humanitas Chriſti egiſſet, præcepto non præcedente, eſſet aliquid ad noſtram ſalutem ſpectans, quod voluntati humanæ prius deberemus, quam æternæ Dei ordinationi, de certo, ac præcepto. 6. Tandem, cum Chriſtus id ſemper agere debuerit, quod erat perfectius, par fuit, ut non tantum mortem ex caritatis motivo pateretur, ſed etiam ex motivo obedientiæ: at obedientia non habet locum, ubi præceptum minime præceſſit.

Reſpondent 5. alii, quibus ſubſcribimus, ac fatentur, ſtrictum præceptum de morte ſubeunda Chriſto, etiam quoad motiva, ac circumſtantias omnes, fuiſſe impoſitum. Fatentur 2. humanitatem Chriſti potuiſſe non agere id quod perfectum eſſet. Fatentur denique 3. humanam Chriſti voluntatem ad unum, ſeu ad mortem, ſeu ad illius circumſtantias, determinatam fuiſſe ex duplici capite, ex præcepto nimirum Patris, & ex efficaciſſima Dei motione; ſed tamen contendunt, tria illa poſſe cum arbitrii libertate conciliari.

Et ſane (ajunt) Primo, ea tantum pugnant cum arbitrii libertate, quæ ſunt circa

finem

finem ultimum, non autem media quæ ſunt in ordine ad illum: at mors Chriſti in ſe aut ſecundum circumſtantias ſumpta, non eſt finis ultimus, ſed tantum medium quod in illum ex ſolo Dei decreto ordinatum eſt; ac proinde humana Chriſti voluntas non neceſſario, ſed libere, ſeſe circa mortem habuit. 2. Poteſtas peccandi tantum abeſt, ut ſit de eſſentia libertatis, quin potius maxima ſit illius imperfectio: unde Auguſtinus Pelagianos contrarium ſentientes hiſce verbis impugnat lib. de Prædeſtinat. ſanctorum cap. 15. *An ideo quia peccare non poterat* (humana Chriſti voluntas) *non libera voluntas erat, ac non tanto magis erat; quanto magis peccato ſervire non poterat?* Hincque colligitur, ad ſervandam Chriſto libertatem non fuiſſe neceſſarium, ut humana Chriſti voluntas poſſet non mortem cum paterno mortis præcepto conjungere, quia ſic eam conjungere, eſt poſſe peccare. 3. Determinatio ad unum tamquam ad medium, quod oritur ex efficaci Dei motione, non tollit indifferentiam judicii, quemadmodum tollitur per determinationem quæ oritur ab ultimo fine; hoc eſt non impedit, quin intellectus judicet medium illud ſub alia ratione poſſe non eligi a voluntate; hincque colligitur, motionem divinam ad unum quod habet tantum rationem medii, non tollere a voluntate poteſtatem omittendi illud medium, eo quod medium illud (ut dictum eſt) non habeat rationem finis ultimi.

Iis præmiſſis, ſic in forma reſpondemus ad argumentum, quod adverſus noſtram concluſionem objectum eſt. Una mortis omiſſione, ea omnia contingunt, ſeu, humanitas Chriſti potuit peccare, potuit, quod minus eſſet perfectum, eligere, ſi omiſſio mortis conſideretur prout conjuncta cum præcepto moriendi, conc. ant. ſi in ſe tantum & phyſice conſideretur, neg. ant. Humanitas Chriſti potuit omittere mortem hoc ultimo modo ſpectatam, quia mere ſic accepta, nullam habet connexionem neceſſariam cum ultimo fine; at vero non potuit omittere mortem prout conjunctam cum præcepto: nec ad id neceſſe fuit, ut eſſet libera: ſiquidem ad libertatem non requiritur, ut facultas id poſſit, quod malum eſt: nempe libertas non aliud eſt, quam voluntas mediorum ſervato ordine finis; at ordo ille non ſervatur ab eo, qui peccat, cum peccatum ex ſe, ab ultimo fine operantem avertat.

Quæ mox tradita eſt diſtinctio mortis in ſe ſpectatæ, & mortis conjunctæ cum præcepto, aliis quidem terminis, ſed eumdem ſenſum habentibus, a pleriſque ſancti Thomæ diſcipulis explicantur. Scilicet hanc propoſitionem; *Chriſtus potuit actum præceptum omittere*, ſic diſtinguunt: Potuit omittere actum *materialiter*, *& in ſe ſumptum*, concedunt, *formaliter ſumptum*, ſeu, *prout ſubjacet præcepto*, negant. 2. Potuit omittere actum præceptum, *negative*, concedunt, *privative*, negant. 3. Potuit omittere actum præceptum, *potentia antecedente præceptum*, concedunt, *potentia conſequente*, negant. 4. Potuit actum præceptum omittere, *in ſenſu diviſo*, ſeu potentia diviſa ab actu, concedunt, *in ſenſu compoſito*, ſeu potentia conjuncta cum actu, negant. Vide diſtinctiones illas fuſe explicatas apud doctiſſimum Antonium Mauſſoliè ex Ordine Prædicatorum Tom. 1. diſſertatione 2. quæſt. 8. art. 3. libri quem inſcripſit: *Divus Thomas ſui interpres, de divina motione & libertate creata*.

QUÆSTIO IV.

De merito Chriſti.

Not. QUæ ſpectant ad Chriſti meritum, reduci poſſunt ad has quæſtiones: utrum, per quos actus, quibus ſubjectis, & quid Chriſtus meruerit.

CONCLUS. 1. De fide eſt, Chriſtum vere & proprie meruiſſe.

Probatur 1. Iis Scripturæ locis, in quibus dicitur, quod Chriſtus ſua morte genus humanum redemerit: *Mementote* (verba ſunt Petri) *quod non corruptibilibus auro vel argento redempti eſtis de vana veſtra converſatione, ſed pretioſo ſanguine quaſi agni immaculati*; 2. ex Concilio Tridentino ſeſſ. 6. cap. 7. ubi definitur, Chriſtum eſſe noſtræ juſtificationis cauſſam meritoriam; 3. ex eo, quod in Chriſto fuerint omnes conditiones, quæ ad meritum requiruntur; ſanctitas nimirum, libertas, ſtatus viatoris, actiones bonæ tum ex objecto, tum ex fine, & tandem promiſſio divina, juxta illud Iſaiæ 53. *Si poſuerit pro peccato animam ſuam, videbit ſemen longævum, & voluntas Domini in manu ejus dirigetur. Pro eo quod laboravit anima ejus, videbit & ſaturabitur.*

Quæres, quo tempore Chriſtus mereri cœperit, & utrum nunc aliquid mereatur.

Reſp. ad 1. Chriſtum meruiſſe a primo ſuæ conceptionis inſtanti. Ratio eſt, quia per actum caritatis obtulit ſeſe Deo Patri hoſtiam pro generis humani redemptione; juxta illud Apoſtoli ad Hebræos x. *Ingrediens mundum, dicit: Hoſtiam & oblationem noluiſti, corpus autem aptaſti mihi: holocautomata pro peccato non tibi placuerunt. Tunc dixi: Ecce venio: in capite libri ſcriptum eſt de me: ut faciam, Deus, voluntatem tuam.*

Reſp. ad ſecundum negative. Ratio eſt, quia ad merendum, ex ordinatione divina, ſtatus viæ requiritur. Id, ut docent interpretes, Chriſtus ſignificatum voluit Joannis 9. ubi ſic loquitur: *Me oportet operari opera ejus qui miſit me donec dies eſt: venit nox, quando nemo poteſt operari.*

Digitized by Google

CONCLUSIO 2. Chriſtus meruit per ſolas actiones humanitati proprias, non autem per eas, quæ ſoli divinitati propriæ fuerunt.

Probatur. Ut quis mereatur, debet habere ſuperiorem, a quo meriti mercedem recipiat: atqui Chriſtus in ſolis actionibus humanitati propriis ſuperiorem habuit, a quo mercedem reciperet: ergo &c.

Quæres, per quos in ſpecie actus humanitati proprios Chriſtus meruerit.

Reſp. omnes actus qui libere ex humanitate manarunt, fuiſſe meritorios. Ratio eſt, quia nullus in Chriſto fuit actus liber, qui non fuerit aut elicitus aut imperatus a caritate: ſed (ut ſuperius oſtenſum eſt) Chriſtus meruit per actus caritatis, ſive eliciti, ſive imperati fuerint: *Nec tamen* (ait Sanctus Thomas 3. p. 9. quæſt. 19. art. 3. ad 1.) *per caritatem meruit, in quantum erat caritas comprehenſoris, ſed in quantum erat viatoris.*

CONCLUSIO. 3. Chriſtus ſibi meruit gloriam corporis, & nominis exaltationem, non vero aut primam gratiam actualem, aut gratiam habitualem, aut viſionem beatificam.

Probatur prior pars ex Apoſtolo, qui gloriam qua nunc Chriſtus in cælis fruitur, adſcribit illius morti tanquam cauſſæ meritoriæ; *Humiliavit* (inquit ad Philippenſes) *ſemetipſum, factus obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen*. Ad Hebræos 2. *Videmus Jeſum propter paſſionem mortis, gloria & honore coronatum*. Hinc S. Auguſt. Tractat. 104. in illud Joannis c. 17. *Pater, clarifica filium tuum*, ſic loquitur: *Ut Chriſtus reſurrectione glorificetur, prius humiliatus eſt paſſione: Humilitas claritatis eſt meritum: claritas humilitatis eſt præmium.*

Probatur altera pars. Principium meriti non cadit ſub meritum: atqui prima gratia actualis fuit in Chriſto principium meriti; quamvis enim unio hypoſtatica Chriſti actionibus meritum contulerit, elicitæ tamen non fuerunt, niſi ex motu auxilii ſupernaturalis, quo humana illius voluntas ad ſuos actus phyſice determinata fuit.

Probatur tertia pars. Chriſtus in primo ſuæ conceptionis inſtanti donatus fuit gratia habituali & viſione beatifica. Nec mirum: nam utraque debebatur unioni hypoſtaticæ connaturalitatis titulo. Potuiſſet tamen utrumque illud donum mereri: ſcilicet per unionem hypoſtaticam erat infinite ſanctus, ac proinde ſine gratia illa, quam Theologi habitualem vocant, potuiſſet actiones operari, quibus utpote infinite gratis propter dignitatem operantis, debitæ fuiſſent, tanquam vera merces, gratia habitualis & gratia viſionis, ſi Deus non impediiſſet, ne ex unione effluerent; quemadmodum impediit, ne ex eadem unione, debita alioquin, corporis gloria manaret.

CONCLUSIO 4. Chriſtus meruit nobis & ſalutem, & ea omnia, quæ ad illam ordinem dicunt.

Probatur. Concilium Tridentinum ſeſſ. 6. cap. 3. expreſſe definiit, Chriſtum nobis gratiam ſanctificantem meruiſſe: *Niſi* (inquit) *in Chriſto homines renaſcerentur, nunquam juſtificarentur, cum ea renaſcentia per meritum paſſionis ejus, gratia, qua juſti fiunt, illis tribuatur*. Cap. 16. definitur, juſtum ex Chriſti meritis mereri augmentum gratiæ: *Cum enim* (ait) *ille ipſe Chriſtus Jeſus tanquam caput in membra, & tanquam vitis in palmites, in ipſos jugiter virtutem influat, quæ virtus bona eorum opera ſemper antecedit & comitatur & ſubſequitur, & ſine qua nullo pacto Deo grata & meritoria eſſe poſſent, &c.* Eadem Synodus de diſpoſitionibus gratiæ ſanctificanti prærequiſitis, ſic loquitur ſeſſ. 6. cap. 5. *Declarat præterea, ipſius juſtificationis exordium in adultis Deo per Chriſtum præveniente gratia ſumendum eſſe*. Tandem Apoſtolus ad Epheſ. 1. aperte docet, gratias omnes etiam, ut loquuntur, gratis datas, eſſe ex Chriſti meritis: *Qui benedixit nos* (ait) *in omni benedictione ſpirituali, in cæleſtibus in Chriſto Jeſu.*

Quæres 1. utrum Chriſti meritis tribui debeat quod parvulis quibuſdam baptiſmus ante mortem conferatur: 2. utrum Chriſtus nobis temporalia promeritus ſit.

Reſp. ad primum affirmative. Ratio eſt, quia baptiſmus in parvulis unicum eſt & neceſſarium medium ad parvulorum juſtificationem. Reſp. ad ſecundum negative, ſi bona temporalia ad ſalutem non ordinentur: aperte nimirum Chriſtus in Evangelio profitetur, regnum ſibi datum a Patre non eſſe de hoc mundo.

Quæres 2. utrum Angeli & Adamus innocens gratiam ex Chriſti meritis habuerint?

Reſp. negative. Ratio eſt, quia Chriſtus, ut ſuo loco dictum eſt, non fuit futurus, niſi poſt præviſionem peccati originalis: ergo in juſtificationem ſive Angelorum, ſive Adami innocentis, influere non potuit: neque enim quod poſterius eſt tum in intentione divina, tum in executione, poteſt influere in id quod prius eſt. Præterea id aperte Scriptura demonſtrat. *Si unus pro omnibus mortuus eſt* (ait Apoſtolus 2. ad Corinth. 5.) *ergo omnes mortui ſunt*: hoc eſt, nonniſi pro lapſis in peccatum lethale, quod mors eſt animæ, Chriſtus mortuus eſt. Ad Hebræos 2. *Qui ſanctificant, & qui ſanctificantur, ex uno omnes, propter quod non confunditur fratres eos vocare, dicens: Narrabo nomen tuum fratribus meis*. At Angeli & Chriſtus non ex uno prodierunt, Angeli non fuerunt Chriſti fratres: ergo gratiam aut gloriam ex Chriſti meritis non habuerunt.

Nec

Digitized by Google

Nec obſtat Apoſtolus, cum dicit, Deum inſtauraſſe *omnia in Chriſto, quæ in cælis & in terra ſunt*. Neque enim eo ſenſu inſtaurata ſunt in Chriſto, quæ in cælis ſunt & quæ in terra, quod Chriſtus pro Angelis mortuus ſit, ſed quod Angelorum, qui lapſi ſunt, ruinæ per Chriſtum reparatæ ſint; in quantum ſcilicet ſuis meritis effecit, ut homines, eorum loco ſubſtituerentur: *Non pro Angelis mortuus eſt* (ait Auguſtinus Enchiridii cap. 16.) *ſed idem etiam pro Angelis fit quidquid hominum per ejus mortem redimitur, & liberatur a malo; quoniam cum eis quodammodo redit in gratiam poſt inimicitias, quas inter homines & ſanctos Angelos peccata fecerunt, & ex ipſa hominum redemptione, ruinæ illius Angelicæ detrimenta reparantur.*

QUÆSTIO V.

De ſubjectione Chriſti.

Not. IDea quæ ſubjectionis nomini convenit, tria complectitur, inæqualitatem, dependentiam, debitum obediendi. Nemo revocat in dubium, quin Chriſtus, prout eſt homo, ea triplici ratione æterno Patri ſubjectus fuerit. Scilicet Joannis 14. ipſe ſuam inæqualitatem prædicat: *Pater major me eſt*. Quæ de quolibet ente creato ſcribuntur Sapientiæ 16. *Creatura tibi facto deſerviens*, conveniunt humanitati Chriſti quæ licet unita Verbo, ex nihilo tamen educta eſt. Non ſemel in Evangelio Chriſtus meminit perfectæ obedientiæ, quam exhibuit Patri. Non ſemel ait ſe nihil operatum eſſe, quam id quod a Patre præceptum fuiſſe: *A me ipſo* (Joannis 8.) *facio nihil*.

Not. 2. Subjectio quæ attenditur ex obedientiæ debito, conſiderari poteſt vel in ordine ad præcepta legis naturalis, vel in ordine ad ea quæ ſunt juris poſitivi, ſive divini, ut erat lex Moſaica: aut humani, ut ſunt edicta principum, rerumpublicarum conſtitutiones ſancitæ in bonum ſocietatis civilis, cui præſunt. Certum eſt Chriſtum, ut homo eſt, ſtricto jure obligatum fuiſſe ad ſervanda legis naturalis præcepta; neque enim Deus quempiam ab eorum obſervatione eximere poteſt. Parentibus tamen non obedit ex debito; quia quartum decalogi præceptum, iis tantum filiis obedientiam reſpectu parentum præcepit, qui parentibus inferiores fuerint; ut proinde, cum Chriſtus ut homo per poteſtatem, quam *excellentiæ* vocant, dominus eſſet parentum, eis obtemperare non tenebatur. Certum eſt iterum, Chriſtum, ut homo eſt, liberum fuiſſe a præceptis Moſaicis; erat enim legiſlator Moyſe ſuperior: unde Matth. 12. ſe etiam ſabbati dominum prædicat. Certum eſt tandem, nullum in eo fuiſſe debitum parendi legiſlatoribus humanis: nam licet regnum illius de mundo non eſſet, tamen cum humanitas in eo eſſet conjuncta perſonæ Verbi, poteſtate pollebat, quæ humana præſtantior erat. Nec obſtat, quod Joannis 19. videatur agnoſcere, Pilatum aliquam in ipſum poteſtatem habuiſſe: nec enim agnoſcit eum quaſi de jure fuiſſet, ſed quæ eſſet de facto tantum, ſeu quod eam in Chriſtum exercere permitteretur; unde (ut ipſe ait Luc. 22.) Pilati in Chriſtum poteſtas, erat poteſtas tenebrarum, dicebatur tamen a Deo tradita: *Non haberes in me poteſtatem ullam, niſi tibi traditum eſſet deſuper*: quod illius exercitium in Pilato toleraretur.

Not. 3. Quamvis ratum ſit, naturam, quæ aſſumpta fuit a Verbo, eſſe naturam ſervam, juxta illud ad Philippenſes 2. *Formam*, hoc eſt, naturam, *ſervi accipiens*; dubium tamen eſt, an Chriſtus ſaltem cum hac additione, *prout homo*, ſit ac dici debeat ſervus Patris. Circa eam quæſtionem duplex eſt auctorum, etiam Catholicorum, ſententia. Prima docet in rigore veram eſſe hanc propoſitionem: *Chriſtus, prout homo, eſt ſervus Patris*. Altera e contra contendit, propoſitionem illam admitti non debere. Illi Sylvius & plures alii patrocinantur; iſti vero Thomaſſinus noſter, cui non pauci ſubſcribunt.

CONCL. Chriſtus etiam prout eſt homo, nec eſt, nec dici debet ſervus Patris.

Probatur 1. Ille nec eſt, nec dici debet ſervus Patris, qui nuſquam ſibi nomen illud tribuit, qui Patrem nuſquam appellavit dominum, qui ab Apoſtolis eo nomine nuſquam vocatus eſt: ſcilicet modus, quo tum Chriſtus ipſe de ſe ipſo locutus eſt, tum is, quem poſtea adhibuerunt Apoſtoli, regula eſt ad quam & noſtra fides, & modus loquendi exigi debent; atqui Chriſtus nuſquam ſe dixit Patris ſervum, nuſquam Patrem vocavit dominum, nuſquam ſic quoque aut ipſe aut Pater ab Apoſtolis vocati ſunt: ergo Chriſtus nec eſt, nec dici debet Patris ſervus. Minor propoſitio variis momentis oſtendi poteſt.

Et ſane nec in Evangeliis, nec in Epiſtolis canonicis, vel unum locum reperire eſt, in quo legatur modus loquendi, de quo agitur. Auguſtini eſt obſervatio illa: *Neque in ipſo Evangelio* (ait quæſt. ſuper Geneſim, cap. 59.) *facile invenimus a Chriſto Deum Patrem, Dominum appellatum, quod ejus dominus eſſet, quamvis Deum inveniamus in illo loco, ubi ait: Vado ad Patrem meum, & patrem veſtrum, Deum meum, & Deum veſtrum.*

Tempus quo Chriſtus inter duos latrones medius pendebat in cruce, cum orabat in horto, ut ab eo tranſiret calix paſſionis, aptum fuiſſe videtur, ut & ſibi nomen ſervi, & pa-

& patri nomen domini tribueret: at id ne tunc quidem præſtitit: *Enim vero* (verba ſunt Hadriani Papæ I. in epiſtola ad Epiſcopos Hiſpaniæ contra Felicem & Elipandum conſcripta) *etiam in ipſo articulo paſſionis, in quo ſervilis formæ pati parata erat, ubi omnis humanæ conditionis infirmitas monſtrabatur, non eum Dominum appellavit, ſed Patrem: Pater* (inquit) *ſi fieri poteſt, tranſeat a me calix iſte.*

Pater ipſe non ſemel in Evangeliis Chriſto locutus eſt: at eum filium vocavit ſemper, nuſquam vero ſervum: *Nuſquam* (ait mox laudatus Papa) *eum vocatum a Patre ſervum legimus, ſed filium & dilectum ſuum.*

Apoſtoli Chriſtum vocarunt quidem dominum ſuum, ſed nuſquam Patris ſervum: *Nullus Evangeliſtarum, nemo Apoſtolorum* (ait Hadrianus) *ſervum eum commemorat, ſed Dominum & Salvatorem. Nam Thomas cum exploraret veſtigia vulnerum, quæ clavi & lancea intulerunt, exclamavit, dicens: Dominus meus, & Deus meus. Petrus ait: Domine, tu mihi lavas pedes? Diſcipuli omnes: Domine, adauge nobis fidem. Paulus, clariſſima mundi tuba, ſemper eum Dominum & ipſe confitetur, & omnem linguam confiteri perdocet.*

Probatur 2. Tantum abeſt, ut aut Evangelium, aut Epiſtolæ canonicæ Chriſtum, etiam ut homo eſt, ſervum appellaverint, quin potius non obſcure innuant, eum ſic appellari non debere.

Chriſtus apud Matthæum ſic Patrem alloquitur: *Confiteor tibi Pater, Domine cæli & terræ, quia abſcondiſti, &c.* Ea in ſententia Chriſtus creaturas a ſe ipſo diſtinguit, creaturas Deo tanquam domino ſubjicit; ſeipſum vero, Deo, non ut Domino, ſed ut Patri ſubjecit: *Eam differentiam ipſe docuit* (ait Athanaſius orat. 3. contra Arianos) *pulcherrima interpunctione dicens: Confiteor tibi, Pater, deinde, Domine cæli & terræ. Ubi illum & Patrem ſuum dixit, & rerum creatarum Dominum.*

Paulus in epiſtola ad Hebræos, in eo Chriſtum opponit Moyſi, quod iſte Dei ſervus fuerit in domo Dei, ille vero Filius: *Moyſes quidem tanquam famulus fidelis fuit in tota domo ejus: Chriſtus autem tanquam filius in domo ſua.* Ea vero filii dignitas, quæ in Chriſto refulſit, excludebat ſervi conditionem; alioquin enim Apoſtolus fruſtraneam dignitatem ſervili Moyſis conditioni oppoſuiſſet: immerito eam oppoſitionem protuliſſet, ut ſuam hanc propoſitionem: *Amplioris enim gloriæ iſte præ Moyſe dignus eſt habitus*, aſſereret. Ita ratiocinatur Synodus Francofordienſis in epiſtola ad Epiſcopos Hiſpaniæ: *Quomodo* (ait) *amplioris gloriæ, ſi ſervus, ſicut & Moyſes? ſi vel ex ſerva adoptivus?* Quæcumque Moyſes egit, ſapiunt ſervitutem; e contra quæ Chriſtus præſtitit, longius ſervitutem abjiciunt: ille enim reis minas intentavit, iſte e contra reos abſolvit: *Per ſervum lex data eſt* (inquiunt Patres Concilii Francofordienſis) *& reos fecit: per Imperatorem indulgentia data eſt, & reos liberavit. Lex per Moyſen data eſt; non ſibi aliquid amplius ſervus aſſignet, quam quod per illum factum eſt. Electus ad miniſterium, tanquam fidelis in domo; ſed tamen ſervus, agere ſecundum legem poteſt, ſolvere a reatu legis non poteſt.*

Probatur 3. auctoritate Patrum. Dionyſius Alexandrinus in epiſtola ad Paulum Samoſatenum, & in reſponſione ad quæſtionem ſeptimam ejuſdem, expreſſe negat, Chriſtum *qui natura Dominus erat, fuiſſe natura ſervum.* Objiciens ſibi Apoſtolicum textum: *Formam ſervi accipiens*, reſpondet vero, formam eo in loco ſignificare non quidem intrinſecam naturam ſervi, ſed apparentem tantum: *Neque vero* (ait) *forma ſervi ſervus eſt. Ut ſi famulum ſuum herus jubeat pellem ovis induere, &c.*

Theodoretus ad calcem ſecundi Dialogi, Appollinario vertit crimini, quod corpus Chriſti nominaſſet ſtolam & creaturam & inſtrumentum, eumque vocaſſet ſervum: *Quod* (inquit) *nullus noſtrum antea auſus erat dicere.* In confutatione anathematiſmi ſexti Cyrilliani, expreſſe ſcribit, naturam aſſumptam, quæ in inſtanti rationis ante unionem ab Apoſtolo dicta fuit forma ſervi, poſt unionem ſic appellari non debere. *Non jam* (inquit) *locum habet, unitione facta, ſervitutis vocabulum.* Auguſtinus, ut referunt Patres Concilii Francofordienſis in epiſtola Synodica hom. 39. ſic loquitur: *Dominus noſter etiam in forma ſervi, non ſervus; ſed in forma etiam ſervi dominus fuit.*

Hadrianus Papa I. in epiſtola ad Epiſcopos Hiſpaniæ, ſic Felicem & Elipandum in Hiſpaniis Epiſcopos alloquitur: *Adoptivum eum filium quaſi purum hominem, calamitati humanæ ſubjectum, (& quod pudet dicere) ſervum eum impii, & ingrati tantis beneficiis, liberatorem noſtrum non pertimeſcitis venenoſa fauce ſuſurrare.* Solvit idem Pontifex argumenta omnia, quibus adverſarii noſtri poſt Felicem & Elipandum utuntur, ut Chriſto, prout eſt homo, ſervitutem aſſerant.

Concilium Francofordienſe docet, ſervi nomen in Scripturis nuſquam Chriſto tribui, contenditque, veteris Teſtamenti textus, qui prænuntiant Chriſtum futurum eſſe ſervum, non proprie, ſed per accommodationem tantum intelligi debere. Refert Pauli ſententias ad Hebræos; profert antiquorum auctoritates; varia colligit argumenta, quibus a Chriſto, etiam prout eſt homo, ſervitutem ablegat: *Si Deus verus eſt* (ait in epiſtola Synodica) *qui de Virgine natus eſt, quomodo poteſt tunc adoptivus eſſe vel ſervus?*

Deum

Digitized by Google

Deum enim nequaquam audietis confiteri ſervum vel adoptivum. Contendebant Felix & Elipandus, Chriſtum ideo & eſſe & dici debere filium adoptivum, quod eſſet & dici deberet ſervus; e contra Patres Francofordienſes contendunt, ideo nec eſſe nec dici debere filium adoptivum, quod nec ſit nec dici debeat Dei ſervus: hincque patet, verum non eſſe commentarium eorum, qui ut vim argumenti declinent, reſpondere ſolent, Concilium Francofordienſe rejicere ſervi nomen, non quidem (ajunt) abſolute, ſed tantum prout ex adoptione a Felice & Elipando colligebatur. Præterea, ſi Concilium exiſtimaſſet Chriſtum poſſe aliquo ſenſu dici ſervum Patris, non negaſſet ſimpliciter eum nec eſſe nec dici debere Patris ſervum, ſed reſtrictionem adhibuiſſet, ne indefinitus terminus, univerſaliter intelligeretur; nec ita ſolviſſet Felicis & Elipandi argumenta, ut ea eriperet auctoribus, qui ut ſibi videntur, Chriſtum alio ſenſu, quam Felix & Elipandus, ſervum & eſſe & dici poſſe contendunt. Vide ipſam Hadriani epiſtolam ad Hiſpaniarum Epiſcopos. Vide pariter epiſtolam Synodicam Concilii Francofordienſis; nimirum neceſſaria eſt ea lectio, ut Theologus de controverſia, de qua eſt hic quæſtio, certum judicium ferre poſſit.

Joannes Damaſcenus lib. 3. de fide orthodoxa cap. 21. fatetur, Verbum aſſumpſiſſe quidem naturam, quæ ex ſe ignorans eſset & ſerva: *Sciendum eſt ignorantem & ſervam illum naturam aſſumpſiſſe*: *Etenim ſerva eſt conditoris ſui natura hominis*; contendit tamen inde non ſequi humanitatem in Chriſto poſt unionem ſervam eſſe aut ignorantem. Hanc autem aſsertionis ſuæ rationem profert, quod ſervi nomen non in naturam, ſed in perſonam cadat. *Sciendum eſt* (inquit) *ne ſervam quidem poſſe nos illam nominare; ſiquidem ſervitutis & dominationis vocabula, non naturæ ſunt indicia, ſed ex eorum genere quæ ſunt ad aliud, quemadmodum paternitatis & filiationis nomina*. Ea Damaſceni ratio plane perimit eos qui Chriſtum alio, ut ſibi videntur, ſenſu, quam Felix & Elipandus, ſervum & eſse & dici debere contendunt.

Solvuntur argumenta, quæ tum pro Felice & Elipando, tum pro quibuſdam alioquin Catholicis objiciuntur.

Objicies 1. Iſaiæ cap. 42. hæc leguntur: *Ecce ſervus meus, ſuſcipiam eum, electus meus, complacuit ſibi in illo anima mea, dedi ſpiritum meum ſuper eum, judicium gentibus proferet*; Ea autem vera de Chriſto Jeſu intelligi debere fidem facit Matthæus cap. 12. ubi enim retulit Chriſtum a ſe ſanatis prohibuiſse, ne manifeſtum eum facerent, ſic loquitur: *Ut adimpleretur quod dictum eſt per Iſaiam Prophetam, dicentem: Ecce puer meus quem elegi, dilectus meus, in quo bene complacuit animæ meæ*; Ergo Chriſtus & eſt & vocari poteſt ſervus Patris.

Reſp. 1. Locum illum, ſi valeat textus, qui apud Septuaginta legitur, adverſariis non favere: ſic enim habet: *Jacob puer meus, aſſumam eum; Iſrael electus meus, ſuſcepit eum anima mea*. 2. Non favet quoque habita ratione dictionis Græcæ παῖς: vox enim illa & pro ſervo & pro filio ſumi poteſt; unde Cyrillus in laudatis ex Iſaia verbis, filium potius quam ſervum intellexit. 3. Etiamſi ſupponatur textum Hebraicum qui legit *ſervus* anteponi debere Septuaginta verſioni, & dictionem Græcam παῖς, eo loci ſumi pro ſervo, tamen textus ille adverſariis non favebit. Ratio eſt, quia in ea ſuppoſitione, metaphorice, non vero proprie ſumi debebit; hoc eſt, in quantum vox *ſervus* non conditionem, ſed ſervitutis exercitium ſignificat; ita ratiocinantur Patres Francofordienſes in epiſtola ad Epiſcopos Hiſpanos: *Etſi* (inquiunt) *eum Propheta ſervum nominaſſet, non tamen ex conditione ſervitutis, ſed ex humilitatis obedientia, qua factus eſt Patri obediens uſque ad mortem*. Itaque in forma reſpondeo, diſt. conſeq. Ergo Chriſtus improprie & metaphorice vocari poteſt ſervus Patris, ſeu in quantum ejus caritas eum ad officia ſervi impulit, conc. conſeq. proprie & non metaphorice, ſeu in quantum vox *ſervus* ſignificat conditionem operantis, neg. conſeq.

Objicies 2. Iſaiæ cap. 49. Chriſtus ſic loquens inducitur; *Et nunc dicit Dominus, formans me ex utero ſervum ſibi ... parum eſt ut ſis mihi ſervus*. In Pſalmis ipſemet Chriſtus ſe Patris ſervum prædicat; *O Domine, ergo ſervus tuus, & filius ancillæ tuæ*: ergo: &c.

Reſp. diſt. ant. Chriſtus apud Iſaiam, & in Pſalmis dicitur ſervus in perſona aliena, conc. ant. in perſona propria, neg. ant. Hoc eſt, ideo Chriſtus dicitur ſervus, quod aut ab Iſraele, aut a Davide, aut aliquibus aliis Prophetis, qui ſervi erant, in officiis, quibus poſtea perfunctus eſt, adumbraretur. Confirmatur ea reſponſio, 1. ex eo quod Iſaias eodem in loco textum ſuum ad Iſraelem reſtringat: *Et dixit mihi* (ait immediate poſt verba, quæ nobis objecta ſunt) *ſervus meus es tu, Iſrael, quia in te gloriabor*. Confirmatur 2. auctoritate Hadriani Papæ I. qui in ſua Epiſtola ad Epiſcopos Hiſpaniæ expreſse ait, eum qui per alium adumbratur, non poſse proprie loquendo, illius nomine vocari. *Hoc nos* (inquit, agens de hiſce Domini ad Jobum verbis: Conſideraſti ſervum meum Job, quod non ſit ei ſimilis in terra) *cum B. Gregorio intelligimus, & ſe-*

cun-

cundum hiſtoriam de ſancto Job, & allegorice de Chriſto dictum. Numquid propterea ſervi ei nomen imponere debemus, quia ſub perſona Job, Scriptura eum typice deſignabat?

Objicies 3. Ille & eſt & dici debet ſervus, quem Apoſtolus aſſerit ſervi formam accepiſſe, ſicut ille & eſt & dici debet Deus, quem idem Apoſtolus ſcribit in forma Dei eſſe: atqui Apoſtolus ſcribit, Chriſtum ſervi formam accepiſſe: *Qui cum* (inquit ad Philippenſes 2.) *in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinanivit, formam ſervi accipiens;* ergo, &c.

Reſp. diſt. maj. Ille eſt ſervus quem Apoſtolus aſſerit ſervi formam accepiſſe quoad conditionem, conc. maj. quoad officia tantum, neg. maj. Equidem ad officia ſervi ſeſe Chriſtus demiſit, ſed nuſquam ſervi conditionem ſuſcepit: ſic licet rex operoſiſſima & maxime ignobilia ſubditi exhiberet officia, ſervi tamen conditionem accepiſſe non diceretur.

Inſtabis. Chriſtus non officia tantum, ſed & conditionem ſervi ſuſcepit: eam enim ſervi conditionem Apoſtolus per ſervi formam expreſſit: *Formam ſervi accipiens;* ſiquidem ſervilis conditio non aliud eſt, quam natura creata, natura dependens: ac proinde cum Apoſtolus per hæc verba, *Formam ſervi*, naturam creatam ac dependentem intellexerit, ſequitur, Chriſtum non tantum officia ſervi, ſed & ipſam ſervi conditionem ſuſcepiſſe.

Reſp. hanc propoſitionem, *Servilis conditio non aliud eſt quam natura creata ac dependens*, eſſe falſam; licet enim ad ſervitutem ſumptam ſecundum officia, ſatis ſit natura creata ac dependens, ſatis tamen non eſt ad conditionem ſervilem; nempe requiritur præterea perſona quæ ſui juris non ſit, ſed alieni; proindeque cum ejuſmodi perſona non ſit in Chriſto, non poteſt dici ſervus, etiam prout eſt homo.

Confirmatur reſponſio 1. ex ſancto Joanne Damaſceno, qui (ut ſuperius oſtenſum eſt) expreſſe profitetur, conditionem ſervilem non in naturam, ſed in perſonam cadere, eo quod ſervilis conditio non ſit aliquid abſolutum, ſed relativum tantum; quemadmodum paternitatis & filiationis nomina, quæ non *ſubſtantiam*, ſed *habitudinem* ſignificant.

Confirmatur 2. ex Patribus Concilii Francofordienſis, qui confeſſi in Chriſto ſervi formam fuiſſe, negarunt tamen, inde ſequi Chriſtum etiam ut eſt homo, dici poſſe ſervum; idque ex Leone Magno & Auguſtino confirmant: *Præfato* (inquiunt in epiſt. ad Epiſcopos Hiſpaniæ) *Papa Leone dicente in homilia ſecunda de Nativitate Chriſti: Aſſumpta eſt de matre Domini, natura, non culpa; creata eſt forma ſervi ſine conditione ſervili.* *Item ſanctus Auguſtinus dicit: Dominus noſter etiam in forma ſervi, non ſervus, ſed in forma etiam ſervi, dominus fuit.*

Inſtabis. Ubi eſt cauſſa neceſſaria, ibi & effectus eſſe debet; atqui natura creata eſt cauſſa ſervitutis & ſervilis conditionis: ergo cum, Apoſtolo teſte, ejuſmodi natura in Chriſto reperiatur, *formam ſervi accipiens*, debet pariter in eo eſſe effectus ejuſmodi cauſſæ, ſeu ſervitus, ac ſervilis conditio.

Reſp. diſt. maj. Si effectus cauſſæ neceſſariæ non impediatur ab extrinſeco, conc. maj. ſi impediatur, neg. maj. Qualibet natura creata, eſt quidem cauſſa ſervitutis, ſeu ex ſe nata eſt ſervilem conditionem parere; verum ne effectus ille ex humana in Chriſto natura ſequeretur, impedimento fuit illius cum perſona Verbi conjunctio: *Beatus Paulus* (ait Theodoretus in reſponſione Anathematiſmi ſexti Cyrilliani) *ſervi formam appellavit naturam aſſumptam; non ultra locum habet, unione facta, ſervitutis nomen.* Id vero hac ratione idem Theodoretus confirmat: *Nam* (ait) *ſi idem Apoſtolus ſcribens his qui in illum crediderant, dicebat: Itaque jam non eſt ſervus, ſed filius; & Dominus diſcipulis: Jam non dicam vos ſervos, ſed amicos: multo magis primitia noſtræ naturæ, per quem & nos adoptionis nomen conſecuti ſumus, ſervi cognominatione liberatus eſt.*

Objicies 4. Qui Patri fuit obediens uſque ad mortem crucis, qui tenebatur legis naturalis præcepta ſervare, ille dici poteſt Patris ſervus; atqui Chriſtus, prout eſt homo, fuit obediens Patri, &c. Præterea, qui cultu latriæ Patrem olim adoravit, & nunc adorat, vere fuit, & eſt modo Patris ſervus; cultus enim latriæ, cultus eſt ſervitutis; atqui Chriſtus, prout eſt homo, Patrem olim adoravit, & nunc adorat latriæ cultu; unde ſe Judæis in Evangelio conjungens, ait: *Nos adoramus, quod ſcimus.*

Reſp. ad 1. diſt. maj. Qui Patri fuit obediens, timore ac neceſſitate conſtrictus, dici poteſt Patris ſervus, conc. maj. qui ex caritate & libere, neg. maj. Pater filium quidem pro nobis in mortem tradidit, ſed & ipſe filius *dilexit me* (ait Apoſtolus) *& tradidit ſeipſum pro me*. Aperte innuit ipſe, ſe ex amore in Patrem ſervaſſe lata ab eo præcepta; *Diligo Patrem* (ait); *& ſicut mandatum dedit mihi Pater, ſic facio*. Confirmatur reſponſio 1. ex eo quod licet quiſque natus patris ſui præceptis teneatur, non ob id tamen ſervus eſt, aut dici poteſt, ſed filius; illudque nomen eo magis merebitur, quo Patri ſeſe magis obedientem exhibuerit. Confirmatur 2. ex eo, quod petitum ab obedientia argumentum, ipſummet ſit, quod Felix & Elipandus objiciebant Catholicis; unde Alcuinus, qui horum nomine reſpondit, ſic lib. 5. loquitur: *Non conditione debita ſervitutis,*

Digitized by Google

tutis, ſed implendæ paternæ voluntatis in ſalute humana voluntaria obedientia: nam in Chriſto quidquid geſtum eſt, totum voluntatis fuit, non neceſſitatis.

Reſp. ad 2. neg. maj. Ratio eſt, quia licet adoratio ſit officium ſervi, tamen adorantem non conſtituit ſervum: ſicut in humanis obſequium ſervile, quod filius exhibet patri, filium non conſtituit ſervum. *Nam & filius* (verba ſunt Tertulliani lib. de carne Chriſti) *a Domino vinea mittitur ad cultores, ſicut & famuli, de fructibus petitum: Sed non propterea unus ex famulis deputabitur filius, quia famulorum ſucceſſit officio.* Præterea Chriſtus, etiam ut homo, non ſervili, ſed maxime mobili modo Patrem adoravit: ſcilicet adoravit digne Deo; unde Apoſtolus ait: *Exauditus eſt* (a Patre) *pro ſua reverentia.*

Objicies 5. Plures ex antiquis Patribus ſcripſerunt, Chriſtum, prout eſt homo, & eſſe & dici poſſe Patris ſervum. Primo, objicientibus Arianis Iſaiæ verba: *Hæc dicit Dominus, qui finxit me ex utero ſervum ſibi*, reſponderunt, ea non de Verbo, ſed de Deo homine intelligi debere: *Ex utero, ſervum ſe dixit* (inquit Ambroſius in Pſal. 35.) *Audi, Ariane, ex quo utero? paullulum ſupra recurro: Ex utero, inquit, matris meæ vocavit Dominus nomen meum.... Ex utero virginis idem & ſervus exivit, & dominus.* 2. Iidem Arianis contra Verbi divinitatem objicientibus Scripturam, in qua Dei Sapientia ſe a Domino creatam prædicat, reſponderunt, de Sapientia incarnata, hoc eſt de Chriſto, ut eſt homo, intelligi debere: *De eo tempore* (ait Athanaſius Oratione 3. contra Arianos) *proverbialiter dictum eſt, Creavit me, cum creatitiam induebat carnem:* At qui dominum habet, ſervus eſt. 3. Conceptis verbis Chriſtus a Patribus dictus eſt ſervus: *Habens* (inquit Hilarius lib. 11. de Trinitate) *Deum ſuum in diſpenſatione, cum ſervus eſt, & Patrem in charitate, cum Deus ſit.* 4. Patres exponunt Prophetarum oracula, in quibus ſervitutis ſit mentio, de Chriſto: *Quocirca* (ait Cyrillus in defenſione Anathematiſmi tertii adverſus Theodoretum) *ſi quis dicat, eum appellatum eſſe ſervum per vocem ſanctorum Prophetarum, nullo modo offendi decet.* Ego ex Patribus, Chriſtus, prout homo, & eſt, & dici debet Patris ſervus.

Reſp. ad 1. diſt. ant. Reſpondent, ea non de Verbo, ſed de Deo homine intelligi debere metaphorice, nempe in quantum ii, de quibus ad litteram loquebantur aut Iſaias, David, aut alii Prophetæ, erant typus Chriſti, conc. ant. proprie, hoc eſt, de ipſo Chriſto. neg. anteced. Ita reſpondet Hadrianus Papa in Epiſtola ad Epiſcopos Hiſpaniæ. Ad 2. Chriſtus prout homo, ex Patribus, Deum vocat Dominum ſuum, ratione formæ ſervi, quam Verbum aſſumpſit, conc. ant. ratione conditionis ſervilis, neg. ant. *Eum* (ait Athanaſius poſt verba quæ ex eo in objectione laudata ſunt) *non patrem ſuum, ſed dominum appellat. Non quia ſervus, ſed quia ſervi formam aſſumpſerat.* Ad 3. diſt. ant. Patres Chriſtum vocarunt ſervum improprie, conc. ant. proprie, neg. ant. hoc eſt, ſervum vocarunt propter naturam ſervi, quæ in eo erat; ſed non propter conditionem ſervilem, quæ ex ea natura fluxiſſet, ſi permanſiſſet ſui juris, nec Verbum eam ſibi hypoſtatice conjunxiſſet: *Denominative igitur* (ait Damaſcenus lib. de fide orthodoxa c. 21.) *dicitur ſervus, non quod ipſe ſane hoc exiſtat, ſed quod propter nos formam ſervi accepit, & ſervus nobiſcum vocatus eſt.*

Quæres, utrum Chriſtus, prout eſt homo, poſſit dici ſervus ſui ipſius, ut Verbum eſt.

Reſp. 1. eos qui docent Chriſtum, prout eſt homo, dici poſſe ſervum Patris, fateri quoque poſſe eum appellari ſervum ſui ipſius, ut Verbum eſt. E contra qui prius negant, negant & poſterius: nituntur autem auctorite Cyrilli, qui anathematiſmo ſexto damnat *eum, qui dicit Deum, vel Dominum eſſe Chriſti, Dei Patris verbum.* Idem confirmat in ejuſdem anathematiſmi defenſione adverſus Theodoretum, aitque, ex eo loquendi modo ſequi, duas eſſe in Chriſto perſonas: *Non igitur* (ait) *dici poteſt ſui ipſius Deus, & Dominus Emmanuel, ſiquidem Deus, idem eſt & homo.*

QUÆSTIO VI.

De adoptione Chriſti.

Not. 1. Circa annum Domini 783. Elipandus Archiepiſcopus Toletanus per litteras a Felice Urgelitano Epiſcopo quæſiit, quid de humanitate Chriſti ſentiret. Reſpondit Felix, Chriſtum & eſſe & dici debere adoptivum Patris filium: momenta quibus uſus fuerat in ſuo reſponſo, Elipandum in ejus ſententiam pertraxere. Beatus apud Aſturicenſes Presbyter, & Hætherius Epiſcopus Uxumenſis, doctrinam quam Elipandus in Hiſpania, & Felix in Gallia etiam & Germania, pro viribus diſſeminare conabantur, conſcriptis libris impugnarunt. Delata res eſt ad Hadrianum Papam primum, qui ampliſſimas de ea controverſia litteras dedit ad Hiſpaniarum Epiſcopos: delata quoque fuit ad Carolum Magnum, qui cauſſam in Francfordienſi Concilio judicari curavit. Felix non ſemel errorem ejuravit ſuum, ſed Elipandus in eo ad mortem uſque conſtans perſtitit.

Not. 2. Licet certum ſit apud omnes, Felicem & Elipandum aſſeruiſſe, Chriſtum eſſe filium adoptivum Patris: non conveniunt

tamen, an, dum aſſeruerunt Chriſtum eſse filium adoptione, negaverint eum eſſe filium natura. Lis eſt pariter inter eos, utrum Felix & Elipandus abſolute ac ſine additamento aſſeruerint Chriſtum eſſe filium adoptione, an vero cum hac reſtrictione & hoc additamento, *Prout eſt homo*.

Not. 3. Scotus in 1. Sent. diſtinct. 10. quæſt. 1. in reportatis eadem diſtinctione, quæſtione 1. docet Chriſtum dici poſſe filium adoptione: addit, vitari tamen debere eum loquendi modum propter hæreticos, qui eo abutuntur. Cum autem illius diſcipulis objicitur, Scotum Felicis, & Elipandi in eo capite ſententiam propugnaſse, reſpondent, non propugnaſse in ſenſu Felicis & Elipandi, quod, inquiunt, Felix & Elipandus contenderent, Chriſtum eſse filium adoptivum in ſenſu Neſtorii, qui Verbum inter & humanitatem admittens ſolum unionem moralem quæ adoptionem conſtituit, negabat unionem perſonalem, qua filiatio naturalis conſtituitur. Durandus, ac poſt eum plures alii, docent, Chriſtum abſolute quidem dici non poſſe filium adoptivum, ſed dici poſse cum additamento, *Secundum humanitatem*, vel, *Prout eſt homo*. Cum vero Durandus urgetur textibus Patrum qui Felicem & Elipandum damnarunt, reſpondet, in hoc uno poſitum fuiſse illorum errorem, quod aſſererent, Chriſtum ſine additamento, *Prout eſt homo*; dici poſse filium adoptivum. E contra ſanctus Thomas, cui tota fere ſchola ſubſcribit, docet, Chriſtum nec abſolute, nec cum additamento dici poſse filium adoptione. Licet S. Doctor in Summa 3. p. quæſtione 23. ubi agit de Chriſti adoptione, nec Hadriani litterarum ad Epiſcopos Hiſpaniæ, nec definitionis factæ a Francofordienſi Concilio meminerit (unde recte colligi poteſt, monumenta illa ad illius notitiam non perveniſse); ejus tamen diſcipuli utraque illa auctoritate utuntur, ut probent traditam a S. Thoma doctrinam, paſſimque contendunt, & Hadrianum & Francofordienſes Patres damnaſſe adoptionem in Chriſto, etiamſi ſuppoſita unione hypoſtatica admittatur, quamvis nonniſi cum additamento, *Prout eſt homo*, Chriſto tribuatur.

Not. 4. Ut quæ ad cauſſam, de qua agitur, ſpectant, cum methodo pertractemus, quæremus hic 1. utrum Felix & Elipandus, dum admiſerunt in Chriſto filiationem adoptivam, naturalem excluſerint: 2. utrum abſolute, an vero cum additamento tantum, *prout eſt homo*, vel, *ſecundum humanitatem*, aſſeruerint, Chriſtum eſse Patris filium adoptione: 3. quibus argumentis adoptiva filiatio a Chriſto excludi poſſit.

CAPUT PRIMUM.

An Felix & Elipandus agnoverint in Chriſto filiationem naturalem.

CONCL. Felix & Elipandus, dum adoptivam in Chriſto filiationem admiſerunt, non excluſerunt naturalem.

Probatur. Illi non excluſerunt a Chriſto filiationem naturalem, qui (contra quod Neſtorius ſenſerat) admiſerunt ſubſtantialem unionem Verbi cum humana natura; ſcilicet ex unione ſubſtantiali, ſeu quæ facta ſit in perſona Verbi, neceſſario ſequitur, Chriſtum eſſe Patris filium natura: is enim filius eſt natura qui ſubſiſtit in perſona, quæ Patris filius eſt natura: atqui Felix & Elipandus admiſerunt ſubſtantialem unionem Verbi cum humana natura: ergo non excluſerunt a Chriſto filiationem naturalem. Minor argumenti propoſitio variis momentis oſtendi poteſt.

1. Elipandus perſuaſus, ſanam eſse ſuam de Chriſti adoptione doctrinam, & e contra hæreticam eſse Beatianam & Hetherianam (ſic enim vocabat Beati, & Hetherii ſententiam) a Carolo Magno, ut patet ex fragmentis quæ idem Carolus inſeruit Epiſtolæ, quam ad Elipandum reſcripſit, enixe petit, ut convocato Epiſcoporum Concilio, Beatus & Hetherius tanquam hæretici damnarentur: at id petiiſset nunquam, ſi cum Neſtorio ſolam unionem moralem, per affectum nimirum, Verbum inter & humanam naturam admiſiſset, negaſsetve perſonalem conjunctionem: unde enim in mentem illi venire potuiſset, Gallos & Germanos antiſtites, qui ſemper audierant tanquam maxime Catholici, hæreſi jamdiu in Neſtorio damnatæ conſenſuros eſse, ac damnaturos doctrinam, quam Eccleſia Catholica in Epheſino Concilio proſcripſerat?

2. Patres Concilii Francofordienſis, in quo dirempta fuit lis, de qua eſt hic quæſtio, inducunt Felicem & Elipandum, ſic Catholicum hominem interrogantes: *Cur times adoptivum Chriſtum Dominum nominare?* at inepta fuiſset ea interrogatio, ſi Felix & Elipandus ſolam unionem moralem, cum perſonalis unionis excluſione, inter Verbum & humanitatem admiſiſsent; quaſi vero prævidere non potuiſsent, Catholicum reſponſurum eſse, ſe ideo Chriſtum non nominare filium adoptivum, quod jamdiu definitum eſset, illum eſse filium natura? Non minus quoque inepta fuiſset Concilii ad Felicis & Elipandi interrogationem reſponſio: neque enim reponit prædamnatam eſse in Neſtorio hæreſim illam, ſed hoc unum reſpondet, recenter audiri in Eccleſia illum loquendi morem; ac proinde a Catholicis admitti nequaquam poſſe: *Unde dico tibi* (verba

ſunt

Digitized by Google

ſunt Concilii ad Felicis & Elipandi quæſitum reſpondentis in Epiſtola ad Epiſcopos Hiſpaniæ) *quia nec Apoſtoli eum ſic vocaverunt, nec ſancta Dei Catholica Eccleſia conſuetudinem habet ſic eum nominandi, immo nec credere eum adoptivum eſſe.*

3. Nec Hadrianus Papa, nec Francofordienſe Concilium, nec Beatus, nec Heterius, nec Alcuinus (qui ex Anglia a Carolo Magno evocatus fuerat in Gallias) cum Felicem & Elipandum impugnarunt, & protulerunt teſtimonia pro unione ſubſtantiali Verbum inter & humanam naturam; ſed ſupponentes, unionem illam ab eis admitti, probarunt ex adoptionis doctrina, quam recenter in Eccleſiam invehebant, ſtare non poſſe unionem illam; immo ſequi admittendam eſſe moralem tantum; ac proinde multiplicitatem non ſolum naturarum, ſed etiam perſonarum.

4. Felix & Elipandus docuerunt, admitti debere realem ac proprie dictam idiomatum communicationem inter Verbum & humanam naturam: *Quem*; æternum Dei Filium, *ſcriptura ſacra*, (ait Elipandus in fidei confeſſione, quam ante Francofordienſe Concilium miſit ad Carolum Magnum) *teſtatur pro ſalute humani generis, Deitate exinanita, hominem factum, circumciſum, baptizatum, flagellatum, crucifixum, mortuum, ſepultum, ſervum, peregrinum, leproſum, & (quod deterius eſt) non ſolum ab Angelis, ſed etiam ab hominibus minoratum, vermem eſſe dictum*: atqui idiomatum communicatio ſupponit in Chriſto unionem hypoſtaticam; immo ex ea ita pendet, ut ſine ea ſtare minime poſſit.

5. Illi ſubſtantialem unionem admiſerunt in Chriſto, qui conceptis terminis profeſſi ſunt, ſe unam tantum in eo perſonam agnoſcere: ſcilicet unio, quæ tantum eſt moralis, duplicem importat perſonam in iis qui morali illa unione, utpote in ſolo affectu poſita, conjunguntur: atqui Felix & Elipandus unam tantum in Chriſto perſonam agnoverunt: *Cujus gloriam* (ait Elipandus in ſua confeſſione) *ſecundum divinitatem ſtupent cæleſtia, & magnitudinem contremiſcunt terrena: & qui dicis gloriam meam alteri non dabo, homo interior in una eademque Dei & hominis perſona deglomeratus*, &c.

Objicies 1. Jonas Aurelianenſis, Felici & Elipando coætaneus ſcriptor, libro 1. de cultu imaginum, narrat, Epiſcopos illos in Francofordienſi Concilio cum ſui erroris primo auctore Neſtorio damnatos fuiſſe: ergo ex Jona Aurelianenſi, idem cum Neſtorio ſenſerunt. 2. Ipſum Concilium Francofordienſe, in Epiſtola ad Epiſcopos Hiſpaniæ, ſic Felicem & Elipandum alloquitur: *Nonne olim eadem hæreſis veſtra in Neſtorio ab univerſali ſancta Eccleſia ſurata, eſt etiam damnata?* 3. In libro Sacroſyllabo, qui conſcriptus a Paulino Aquilejenſi, in Francofordienſi Synodo probatus eſt, hæc habentur: *Dei ergo filius qua ratione credi poteſt adoptivus, qui inſeparabiliter aſſumpto homine, in una perſona coeunte utraque natura, non duo filii, alius Dei & alius hominis, vel (ſicut illi errando æſtimant) adoptivus ſit filius hominis?* ergo ſive Concilio Francofordienſi, ſive auctori Sacroſyllabi perſuaſum fuit, Felicem & Elipandum non admiſiſſe ſubſtantialem unionem Verbi cum humana natura.

Reſp. Conceſſis ſingulis partibus antecedentis, diſt. conſeq. Ergo ſive Jonæ Aurelianenſi, ſive Francofordienſi Synodo, ſive auctori Sacroſyllabi perſuaſum fuit, errorem Felicis & Elipandi damnatum fuiſſe implicite & virtualiter in Neſtorio, conc. conſeq. explicite & expreſſe, neg. conſeq. Equidem Felicis & Elipandi error implicite damnatus fuerat in Neſtorio, ſcilicet contra Neſtorium definitum fuerat, unam eſſe in Chriſto perſonam: at ex unitate perſonæ neceſſario ſequitur (licet Felix & Elipandus id negarent) unitas filiationis, naturalis nimirum, eo quod filiatio, quæcumque ſit, non in naturam, ſed in perſonam cadat; verum error ille, explicite damnatus non fuerat in Neſtorio, nec enim expreſſum aliquid de quæſtione, de qua agitur, reperire eſt in Cyrillo, aut in Concilio Epheſino primo, aut in aliis auctoribus, qui ſæculo quinto Neſtorium impugnarunt. Eodem modo & Jonas Aurelianenſis, & Patres Concilii Francofordienſis intelligendi ſunt, cum dicunt, errorem Felicis & Elipandi in Neſtorio prædamnatum fuiſſe, quo intelligendi eſſent auctores qui inter argumentandum dicerent, Durandum, quod aſſerat, Chriſtum dici poſſe hominem Dominicum, in Neſtorio fuiſſe prædamnatum. Ergo quemadmodum is qui ſic Durandum impeteret, non haberet in animo ſignificandi, Durandum cum Neſtorio negaſſe unitatem perſonæ in Chriſto, ſed tantum ex illius ſententia, velit nolitve, ſequi duas eſſe in Chriſto perſonas; ita Jonas Aurelianenſis, nec Concilium Francofordienſe ſignificare voluerunt, Felicem & Elipandum negaſſe unitatem perſonæ in Chriſto, ſed tantum adoptionem quam tuebatur, vellent nollentve, ejuſmodi unitatem labefactari. Addendum eſt, hæc verba, quæ ex Sacroſyllabo relata ſunt, *ſicut illi errando æſtimant*, non referri ad hæc quæ præcedunt, *non duo filii, alius Dei & alius hominis*, ſed ad iſta quæ immediate ſequuntur, *Adoptivus ſit filius hominis*: unde is eſt Sacroſyllabi ſenſus: Non poſſunt eſſe duo filii in Chriſto, ita ut filius hominis dici poſſit adoptivus, ſicut illi, Felix & Elipandus, arbitrantur.

Digitized by Google

CAPUT II.

Utrum Felix & Elipandus, Chriſto tantum cum additamento, prout eſt homo, *adoptionem tribuerint.*

CONCL. Felix & Elipandus non ſimpliciter & abſolute docuerunt Chriſtum adoptivum eſſe filium; ſed cum additamento, *ſecundum humanitatem*, vel, *prout eſt homo.*

Probatur. Jonas Aurelianenſis lib. de cultu imaginum ſic de Felice loquitur: *Quoniam junſto ſuo ſceleratiſſimo errori Elipando Toletanæ urbis Epiſcopo, Chriſtum ſecundum humanitatem non eſſe proprium filium Dei, ſed adoptivum.* Addit auctor ille eam, quæ mox relata eſt, ſententiam tempore Caroli Magni in Concilio fuiſſe damnatam.

Annonius libro quinto de Geſtis Francorum c. 83. ſcribit, Elipandum a Felice in hæc verba per litteras quæſiiſſe: *Quid*, non de ipſo Chriſto ſimpliciter, ſed *de humanitate Chriſti ſentiret*: reſpondiſſe vero Felicem, *eſſe adoptivum*: uterque igitur, Felix & Elipandus, cum Chriſtum prædicarunt adoptivum, uſi ſunt additamento, *ſecundum*, vel, *prout eſt homo.*

Eodem modo Felicis errorem refert Ado Viennenſis in Chronico ad annum 793. hæc enim habet: *In hac Synodo*, Francofordienſi, *hæreſis cujuſdam Epiſcopi, Felicis nomine, damnata eſt, qui Chriſtum, ſecundum quod homo eſt, adoptivum Dei filium dicebat.*

Hadrianus Papa I. in Epiſtola ad Epiſcopos Hiſpaniæ, recenſens Felicis & Elipandi errorem, docet, in eo poſitum fuiſſe, quod Chriſtum ſecundum carnem adoptivum filium eſſe prædicarent: *Materia autem cauſalis perfidiæ* (ait) *inter cetera rejicienda de adoptione Jeſu Chriſti filii Dei ſecundum carnem, falſis argumentationibus digeſta perfidorum verborum ibi ſtramina, incompoſito calamo legebantur. Hac Catholica Eccleſia nunquam credidit, nunquam docuit, nunquam male credentibus aſſenſum præbuit.*

Concilium Francofordienſe in Epiſtola ad Epiſcopos Hiſpaniæ, ſolvens argumentum quod Felix ad Elipandum reſcribens, ex Auguſtino deſumpſerat, ſic loquitur: *Quam adoptionem praviſſimo ſenſu, qui ſcripſit Epiſtolam*, ad Elipandum, *ad Chriſti voluit transferre humanitatem.*

Fidei profeſſio, quam Elipandus miſit ad Carolum Magnum, quæque haud dubie in Concilio Francofordienſi perfecta eſt, cum de adoptione loquitur, eam non abſolute prædicat de Chriſto, ſed cum additamento, *ſecundum humanitatem*: hæc enim in ea leguntur: *Homo interior in una eademque Dei & hominis perſona deglomeratus . . . . filius adoptivus humanitate, & non adoptivus divinitate, mundum redemit.* Ex monumentis quæ hucuſque prolata ſunt, evidens eſt, Felicem & Elipandum Chriſto adoptionem abſolute non tribuiſſe, ſed cum additamento tantum, *ſecundum humanitatem*, vel, *prout eſt homo*. Hincque etiam evidens eſt, ſive Durandi, ſive Scoti ſententiam ſuperius relatam, eamdem eſſe omnino cum doctrina Felicis & Elipandi, quæ (ut mox dicetur) tum ab Hadriano Papa, tum a Concilio Francofordienſi proſcripta eſt.

Quæres, an hæc facti quæſtio, *Utrum Felix & Elipandus abſolute, aut cum additamento, Chriſto tribuerint adoptionem?* nonnihil ad fidem conferat.

Reſpondeo, quæſtionem illam nonnullis ſcholaſticis videri non levis eſſe momenti: ſcilicet (ajunt) ſi abſque additamento Felix & Elipandus adoptionem Chriſto tribuerint, nec Hadrianus Papa, nec Concilium Fracofordienſe damnarunt adoptionem quæ cum additamento defenditur. Si e contra Felix & Elipandus additamentum adhibuerit, & Hadrianus, & Concilium Francofordienſe adoptionem, etiam aſſertam cum additamento, damnarunt.

Sed eorum ſcholaſticorum pace dixerim, parvi ad rem conficiendam referre, an Felix & Elipandus cum additamento, aut ſine additamento, adoptionem Chriſto tribuerint: perinde enim eſt ſive exprimatur, ſive non exprimatur additamentum: ſcilicet, ex legibus de idiomatum communicatione, quæ cum additamento de aliqua natura enuntiantur, de compoſito in concreto abſolute prædicantur; ſic, licet paſſio Chriſto tantum, prout eſt homo, conveniat, abſolute tamen de Chriſto in concreto prædicatur: veræ enim ſunt hæ propoſitiones: *Chriſtus paſſus eſt, Chriſtus mortuus eſt.*

CAPUT III.

Quibus argumentis omnis adoptiva filiatio a Chriſto excludatur.

CONCL. Doctrina Felicis & Elipandi de Chriſti adoptione, Scripturæ, Patribus, & rationibus Theologicis adverſatur.

Probatur prior pars. Ille, etiam ſecundum humanitatem non eſt adoptivus, quem, etiam ſecundum humanitatem, Scriptura vocat proprium Dei filium; neque enim idem ſecundum idem poteſt eſſe ſimul filius adoptivus & proprius: atqui Scriptura Chriſtum, etiam ſecundum humanitatem, vocat proprium filium Dei: *Qui* (ait Apoſtolus ad Rom. 8.) *proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum*, nimirum ſecundum humanitatem traditus eſt: *Scimus enim* (inquit Hadrianus in epiſtola ad

Digitized by Google

ad Epiſcopos Hiſpaniæ) *quia non eſt traditus ſecundum divinitatem, ſed ſecundum id quod homo erat.*

Joannis capite 3. ſic de Dei filio Joannes Baptiſta loquitur: *Non enim ad menſuram dat Deus ſpiritum. Pater diligit filium, & omnia dedit ei in manu ejus*: atqui filius, de quo Baptiſta loquitur, non eſt adoptivus; ſiquidem 1. vocatur filius ſimpliciter, ac proinde cum excluſione adoptionis. 2. Vocatur filius, cui Pater dedit omnia; at is, cui Pater dedit omnia, filius eſt, non adoptione, ſed natura. 3. Loquitur de filio, prout eſt homo: hæc enim ſubſequuntur: *Quem enim miſit Deus, verba Dei loquitur. Qui credit in filium, habet vitam æternam.* Auguſtini eſt argumentum, quod ex Joannis Baptiſtæ ſententia deprompſimus: *Pater* (inquit Tractatu 14. in Joannem) *diligit filium, ſed quomodo Pater filium, non quomodo Dominus ſervum; quomodo unicum, non quomodo adoptatum.*

Apud eumdem Joannem c. 20. Chriſtus ſic loquitur: *Aſcendo ad Patrem meum, & Patrem veſtrum*; in quæ quidem verba notandum eſt 1. Chriſtum non dixiſſe *Patrem noſtrum*: Notandum eſt 2. ipſum, cum præcepit ut oraremus, in mandatis dediſſe, ut ſic Deum Patrem alloqueremur: *Sic autem orabitis: Pater noſter qui es in cælis*: atqui ſi Chriſtus, etiam prout eſt homo, filius eſſet adoptivus, dixiſſet: *Adſcendo ad Patrem noſtrum*, nec tam accurate diſtinxiſſet inter Patrem ſuum & Patrem noſtrum: tunc enim de ſe ipſo, non ut eſt Verbum, ſed ut homo, loquebatur: nempe ut Deus ad Patrem non aſcendit, ſed ut homo tantum: *Aſcendo ad Patrem meum & Patrem veſtrum, Deum meum & Deum veſtrum.* Sed placet in eum locum Auguſtinum audire tractatu 21. in Joannem. *Cui dicimus Pater noſter; Patri Chriſti. Qui ergo Patri Chriſti dicit, Pater noſter, quid dicit Chriſto, niſi, Frater noſter? non tamen ſicut Chriſti Pater, ita & Pater noſter. Numquam enim Chriſtus nos conjunxit, ut nullam diſtinctionem faceret inter nos & ſe. Ille enim, filius æqualis Patri .... nos, adoptati per unicum.*

Si Chriſtus Deum ſpeciali ratione Patrem ſuum vocavit, ſpeciali quoque ratione Pater de Chriſto loquutus eſt: *Hic eſt filius meus dilectus, ipſum audite.* In quæ quidem verba ſic loquitur Ambroſius lib. 1. de fide, cap. 5. *Non Moyſes filius, non Elias filius, ſed hic filius*; quaſi dixiſſet, Moyſes & Elias ſunt filii adoptione; hic autem filius eſt natura. Eo referri poſſunt innumera alia loca, in quibus aut Chriſtus Deum Patrem *ſuum*, aut Pater Chriſtum vocat filium *ſuum*, ut ſunt hæc apud Joannem: *Pater clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te.* Vide plura ejuſmodi loca, tum in Epiſtola Hadriani ad Epiſcopos Hiſpaniæ; tum in Epiſtola Synodica Concilii Francofordienſis ad eoſdem Hiſpaniæ Epiſcopos.

Probatur altera concluſionis pars, ſeu ſententiam quæ Chriſtum dicit adoptivum, repugnare ſanctis Patribus. Auguſtinus tract. 2. in Joannem cap. 1. in illud: *Quotquot autem*, ſic loquitur: *Non enim nos nati ſumus de Deo, quomodo ille unigenitus, ſed adoptati per gratiam ipſius.* Gregorius Magnus lib. 1. Moralium, c. 6. *Omnes homines tantummodo homines ſunt, ipſe autem Oriens, Deus & homo recte dicitur. Omnes qui in fide Deo naſcuntur, ſuperat, quia non ut ceteros adoptio, ſed natura illum divinitatis exaltat.* Hilarius lib. 6. de Trinitate, paullo ante finem, quamlibet adoptionem excludit a Chriſto; in ea enim verba Apoſtoli ad Romanos 8. *Qui proprio filio ſuo non pepercit*, quæ haud dubie de filio, ut eſt homo, intelliguntur, hæc habet: *Numquidnam etiam nunc adoptionis in eo erit nuncupatio, in quo proprietatis eſt nomen?*

Ildefonſus Archiepiſcopus Toletanus, qui vixit paucis ante Elipandum annis, libro de virginitate S. Mariæ, hæc ſcribit: *Ideo non eſt adoptivus filius, ſed adoptator, ut ita dicam, ceterorum.* Iis, pluribuſque aliis Patrum textibus nixus Hadrianus Papa, & poſt eum, Concilium Francofordienſe, definierunt, Chriſtum nec eſſe, nec dici debere filium adoptione, ſed natura tantum. Vide ejuſdem Hadriani ac Concilii Epiſtolas ad Epiſcopos Hiſpaniæ.

Probatur tertia pars concluſionis; ſeu, adoptionem in Chriſto repugnare rationi.

Primo, vel humanitas Chriſti adoptata fuiſſet ante unionem hypoſtaticam, vel poſt unionem hypoſtaticam; ſed neutrum dici poteſt: Non primum; ſiquidem (ut fides docet adverſus Neſtorium) humanitas Chriſti ne vel breviſſimo quidem inſtanti fuit ſine hypoſtatica unione cum Verbo. Non ſecundum, quia humanitas Chriſti per unionem cum Verbo jus habet ad hereditatem, quia, ut ſuperius dictum eſt, per eam unionem fit infinite ſancta: at is qui jam habet jus ad hereditatem, adoptari non poteſt: *Gratis* (inquit liber Sacroſyllabus) *adoptio tribuitur, quoniam non ex debito, ſed ex indulgentia tantummodo, adoptio præſtatur.* Confirmatur argumentum. Humanitas poſt unionem non fuit extranea, ſed propria Verbi: ſed qui extraneus non eſt, ſed proprius, adoptari non poteſt; propter eam enim rationem filius adoptari non poteſt a patre: *Hoc ideo poſuimus* (ait liber Sacroſyllabus de adoptione Moyſis in filium filiæ Pharaonis) *ut patenter daretur intelligi, eum dici adoptivum, qui nondum prius fuerat proprius filius adoptantis. Unde in Dei filium non cadit nomen adoptionis, quia ſemper*

verus filius, ſemper Dominus, ac per hoc & poſt aſſumptum hominem veri filii vocabulum non amiſit, qui numquam verus deſiit eſſe filius.

Secundo, filiatio (argumentum eſt S. Thomæ) proprie convenit perſonæ, non naturæ, neque enim natura, ſed perſona dicitur filius: atqui filiatio adoptiva convenire non poteſt perſonæ Chriſti, cum jam habeat filiationem naturalem: ergo adoptio nec eſt in Chriſto, nec de eo dici debet.

Tertio, ille qui adoptatur in filium, non ſecundum naturam, ſed ſolo affectu conjungitur adoptanti; id enim ipſa vox *adoptio* ſignificare videtur, nempe deſiderantis eſt, & nondum habentis: quare adoptare aliquem in filium, nihil aliud eſt, quam deſiderio & voluntate loco filii naturalis aliquem ſibi ſubrogare; & perinde eſt ſibi adoptare filium, atque deſiderare habere pro filio eum, qui alioquin ſecundum naturam ſibi conjunctus non eſt: Atqui humanitas Chriſti non fuit conjuncta Deo ſolo affectu, verum reipſa: ergo non potuit adoptari. Quæ mox prolata eſt ratio, deſumpta eſt ex libro Sacroſyllabo, cujus in hac quæſtione ſæpe meminimus: *Omnis* (inquit) *adoptio ex affectione ducit vocabuli ſui originem, quanquam etymologia ſua non videtur trahere ſimilitudinem. Habet namque ex utraque parte* Utinam, *adverbium eleganter inſitum, ut ſi dicat, Utinam ſit mihi in filium adoptivum, & e contra, Utinam merear a te in filium adoptari: ex affectu quidem dilectionis pars ſubrepit parti, ut in utraque conveniat dilectionis affectus.* Itaque cum Chriſtus nuſquam fuerit ſine filiatione naturali, cum nuſquam extraneus Deo fuerit, cum humanitas non ſolo affectu conjuncta fuerit Verbo, neceſſario ſequitur, Chriſtum, etiam cum additamento, *prout eſt homo*, nec eſſe, nec dici poſſe adoptivum Dei filium.

Quæres, an cenſoria aliqua nota affici deberet propoſitio, quæ aſſereret, Chriſtum eſſe ac dici poſſe filium Dei adoptivum.

Reſp. 1. hæreticam fore propoſitionem, ſi proferretur cum excluſione filiationis naturalis. Ratio eſt, quia excluderet ſubſtantialem Verbi cum humana natura unionem, quam contra Neſtorium Concilium Epheſinum primum expreſſe definiit. Reſp. 2. eamdem propoſitionem eſſe temerariam, ſive proferatur ſine additamento, *prout eſt homo*, ſive cum additamento. Ratio eſt, quia nec Prophetæ, nec Apoſtoli, nec Patres ſive cum additamento, ſive ſine additamento unquam aſſeruerunt, Chriſtum eſſe filium adoptivum: *Tu vero* (ait Concilium Francofordienſe in epiſtola Synodica ad Epiſcopos Hiſpaniæ) *quiſquis es qui Chriſtum prædicas adoptivum, unde iſte tibi ſenſus venisſet, voluiſſem ſcire: Patriarchæ neſcierunt; Tractatores hoc nomen tacuerunt; Doctores fidei noſtræ non docuerunt.* Reſp. 3. eamdem propoſitionem ſive cum additamento, ſive ſine eo prolatam, eſſe erroneam; ſcilicet unanimi fere conſenſu Theologi judicant, eam ſive Scripturæ, ſive Patribus adverſari, ex eaque ſequi pluralitatem perſonarum in Chriſto. Reſp. 4. eam, etiamſi contra Neſtorium præſupponat unionem perſonalem Verbi cum humana natura, etiamſi cum additamento aut exprimatur, aut ſaltem ſubintelligatur, hæreticam fore, ſi certo conſtaret, ab Hadriano & Concilio Francofordienſi fuiſſe damnatam, præſertim cum & Hadriano & Concilio, Eccleſiarum conſenſus acceſſerit. Verum cum id aperte non conſtet, immo ab aliquibus, alioquin Catholicis, Theologis negetur, ab inurenda hæreſeos nota temperamus.

CAPUT IV.

Solvuntur argumenta Felicis & Elipandi.

Not. QUæ a Felice, & Elipando objiciebantur olim, reducuntur ad quædam Patrum loca, nonnullaſque rationes Theologicas: ſed ea tum Patrum loca, tum rationes Theologicas ſolide ſimul ac clare ſolvit Concilium Francofordienſe in epiſtola Synodica ad Epiſcopos Hiſpaniæ.

Objicies 1. Irenæus lib. 3. adverſus hæreſes c. 21. ſic loquitur: *Propter hoc enim, Verbum Dei homo, & qui filius Dei eſt, filius hominis factus eſt, immixtus Verbo Dei, ut adoptionem percipiens, ſit filius Dei:* ergo &c.

Reſp. neg. conſeq. Ratio eſt, quia hæc verba: *Ut adoptionem percipiens, ſit filius Dei*, non referuntur ad iſta: *Qui filius Dei eſt, filius hominis factus eſt*, hoc eſt, non referuntur ad Chriſtum, ſed ad quemcumque hominem qui juſtificationis gratiam conſecutus ſit: unde Irenæi ſenſus eſt Dei filium factum fuiſſe hominem, ut homo per ejus merita juſtificatus, per adoptionem fiat Dei filius. Hincque patet immerito Vaſqueſium in tertiam partem, diſput. 89. c. 5. docere, Irenæum doctrinam defendiſſe aliam ab ea, quam tum Hadrianus Papa, tum Concilium Francofordienſe docuerunt.

Objicies 2. Marius Victorinus lib. 1. contra Candidum Arianum hæc habet: *Nos adoptione filii, ille natura etiam & quadam adoptione filius, & Chriſtus; ſed ſecundum carnem:* ergo, ex Mario Victorino, Chriſtus abſolute eſt filius Dei natura: cum additamento vero, *ſecundum carnem*, eſt filius adoptivus.

Reſp. conc. ant. diſt. conſeq. Eſt filius adoptivus ſecundum carnem, improprie, conc. conſeq. proprie, neg. conſeq. In eo ſenſu, ex Mario Victorino, Chriſtus ſecundum

Digitized by Google

carnem eſt adoptivus, quod nullis præcedentibus meritis, illius humanitas electa fuerit, ut ad Dei naturalem filiationem per hypoſtaticam unionem eveheretur; ſed ejuſmodi adoptio, eſt adoptio maxime impropria, unde Marius Victorinus non aſſerit ſimpliciter Chriſtum, etiam ſecundum carnem, eſſe filium adoptivum, ſed cum hoc addito, *quadam adoptione*.

Objicies 3. Hilarius lib. 2. de Trinitate, poſt medium, ſic de Chriſti nativitate loquitur; *Ita poteſtatis dignitas non amittitur, dum carnis humilitas adoptatur*; ergo caro, ſeu humanitas Chriſti fuit adoptata: quæ autem fuit adoptata, eſt ac dici debet filius adoptivus.

Reſp. Hilarium improprie, non autem proprie, locutum fuiſſe, hoc eſt, adoptionem ſumpſiſſe pro collatione doni, quod humanitas Chriſti nulla ratione meruerat. Reſpondent præterea nonnulli Theologi, mendum in Hilarii textum irrepſiſſe, ac loco, *adoptatur*, legendum eſſe, *adoratur*. Confirmant ex eo quod hæc verba, *Dum carnis humilitas adoratur*, proferantur tanquam cauſſa, cur dignitas poteſtatis in Chriſti nativitate non amittatur; is enim eſt (ajunt) Hilarii contextus: *Aliud intelligitur, aliud videtur. Parit Virgo, partus a Deo eſt, infans vagit, laudantes Angeli audiunt, panni ſordent, Deus adoratur: ita poteſtatis dignitas non amittitur, dum carnis humilitas adoratur.*

Objicies 4. Ildephonſus & Julianus Archiepiſcopi Toletani ante Elipandum, ſic in miſſa de Cœna Domini legebant: *Qui per adoptivi hominis paſſionem, dum ſuo indulſit corpori, &c.* & in Miſſa de Aſcenſione: *Hodie Salvator noſter poſt adoptionem carnis, ſedem repetivit Deitatis*: ergo, ex iis Epiſcopis, Chriſtus dici poteſt filius adoptivus.

Reſp. 1. dato antecedente, neg. conſeq. Ratio eſt, quia eam Ildephonſi & Juliani orandi formulam nuſquam Eccleſia Catholica probavit, immo rejecit uſu contrario. *Et melius eſt* (ait Concilium Francofordienſe in Epiſtola Synodica) *teſtimonio Dei Patris credere de ſuo filio, quam Ildephonſi veſtri, qui tales vobis compoſuit preces in miſſarum ſolemniis, quales univerſalis & ſancta Dei non habet Eccleſia. Et ſi Ildephonſus veſter in orationibus ſuis Chriſtum adoptivum nominavit, noſter vero Gregorius Pontifex Romanæ ſedis, clariſſimus toto orbe Doctor, in ſuis orationibus ſemper eum Unigenitum nominare non dubitavit*. Reſp. 2. nonnullos ſuſpicari, factum illud fuiſſe ſuppoſititium; ſed cum reſponſionis ejuſmodi nullum ſit fundamentum, eam probare minime poſſumus. Præterea qui fieri potuit ut Felix & Elipandus factum laudaverint, cujus falſitatem Patres Francofordienſes oſtendere facile potuiſſent ac debuiſſent?

Objicies 5. Ille dici debet filius adoptivus, qui habet in ſe formam adoptionis; nimirum forma quæ neceſſario operatur ſemper ſuum effectum producit: atqui humanitas Chriſti habet formam adoptionis, quæ quidem non alia eſt, quam gratia habitualis, quam in Chriſto eſſe omnes Theologi confitentur: ergo &c. Præterea Chriſtus, in quantum eſt homo, non eſt Dei filius naturalis; neque enim, prout eſt homo, genitus eſt filius Dei: ſed qui non eſt filius per generationem, non eſt filius natura, ſed adoptione: ergo &c.

Reſp. ad 1. neg. maj. Ad cujus probationem, diſt. ant. forma quæ neceſſario operatur, ſemper producit ſuum effectum, ſi ſubjectum ſit capax effectus hujuſmodi, conc. ant. ſi non ſit capax, neg. ant. Cum humanitas Chriſti in primo ſuæ exiſtentiæ inſtanti fuerit unita perſonæ Verbi, ac proinde natura Dei filius, incapax fuit adoptionis adoptivæ, quæ (ut obſervatum eſt) neceſſario debet eſſe perſonæ extraneæ reſpectu adoptantis, quæque excludit unionem per affectum tantum; in qua tamen poſita eſt (ut probatum eſt) adoptionis eſſentia.

Reſp. ad 2. diſt. min. Qui non eſt filius nec per generationem, nec per unionem ſubſtantialem, non eſt filius natura, conc. ant. ſi non ſit quidem per generationem, ſed ſit per unionem ſubſtantialem, neg. ant. Chriſtus, etiam prout eſt homo, eſt filius per unionem ſubſtantialem, quia (ut dictum eſt) in primo ſuæ conceptionis inſtanti hypoſtatice conjunctus fuit cum Verbo; non eſt tamen, prout homo, filius per generationem, quia prout homo non proceſſit a Patre in ſimilitudinem naturæ. Hinc autem colligitur Chriſtum futurum fuiſſe Dei filium natura, etiamſi Spiritus ſanctus loco Verbi illius humanitati conjunctus fuiſſet hypoſtatice.

QUÆSTIO VII.

De Prædeſtinatione Chriſti.

Not. Occaſione hujus Apoſtolicæ ſententiæ ad Romanos 1. *Qui factus eſt ei ex ſemine David ſecundum carnem, qui prædeſtinatus eſt filius Dei in virtute ſecundum ſpiritum ſanctificationis ex reſurrectione mortuorum Jeſu Chriſti Domini noſtri*, magna inter Scholaſticos orta eſt de Chriſti prædeſtinatione controverſia; ſcilicet dubium eſt, quid in Chriſto poſſit eſſe prædeſtinationis ſubjectum; an natura humana, an vero perſona Verbi: dubium eſt quoque, quinam ſit prædeſtinationis terminus, an filiatio divina, an viſio beatifica.

Digitized by Google

Not. 2. Quæ mox relata eſt Apoſtoli ſententia, nullam controverſiæ occaſionem præbet, ſi ad Græcorum Patrum mentem exponatur: volunt enim, vocis *Prædeſtinatus* loco, in Græco textu legi, *Declaratus*; ita ut is ſit Apoſtolicæ ſententiæ ſenſus: Idem ille qui factus eſt ex ſemine David ſecundum carnem, quem proinde conſtat verum hominem fuiſſe, etiam declaratus eſt, & certiſſimis argumentis comprobatus, eſſe Filius Dei. Ea autem argumenta ſunt; 1. *Ex virtute*, hoc eſt, per miracula; 2. *Secundum ſpiritum ſanctificationis*, id eſt, per Spiritum ſanctum; quem in ſe credentibus per evidentia ſigna multipliciter impertitus eſt; 3. *Ex reſurrectione mortuorum*, ſive a mortuis: ſeipſum enim, prout prædixerat, a mortuis ſuſcitavit. Verum cum Latini Patres in Apoſtoli textu legant *prædeſtinatus*, non autem *manifeſtatus*, neceſſe eſt, ut hic quæramus; 1. utrum Chriſtus ſit prædeſtinatus; 2. an prædeſtinatus ſit prout homo; 3. an illius prædeſtinatio ſit exemplar & cauſſa noſtræ prædeſtinationis.

CONCLUSIO 1. Chriſtus & eſt, & vere dicitur prædeſtinatus.

Probatur. Ille & eſt, & vere dicitur prædeſtinatus, de quo decretum fuit ab æterno, ut eſſet in tempore: nam prædeſtinatio eſt rerum, quæ fiunt in tempore, præordinatio in mente divina: atqui decretum fuit ab æterno, ut Chriſtus eſſet in tempore; ſiquidem (ut harum Inſtitutionum tom. 2. dictum eſt) nihil fit in tempore, quod ab æterno prædefinitum ac præordinatum non fuerit, ut exiſteret in tempore: ergo Chriſtus & eſt, & vere dicitur prædeſtinatus.

Objicies. Ut in aliquo locum habeat prædeſtinatio, tria requiruntur; ſubjectum in quod prædeſtinatio cadat; terminus ad quem ſubjectum prædeſtinetur, hoc eſt, ad quem ante ſuam exiſtentiam ordinetur; & tandem gratia, id eſt, ut ſubjectum non ex meritis, ſed ex gratia, ad terminum præordinetur: atqui ex iis capitibus nullum habuit locum in Chriſto. Nam 1. ſubjectum prædeſtinationis non potuit eſſe perſona Verbi; nihil enim titulo gratiæ potuit ei concedi, cum ſit æqualis Patri. Non eſt quoque humana natura: ſiquidem, cum prædeſtinatio ſit quædam præordinatio, ſeu prædirectio ad finem, ſuppoſito, non autem naturæ, proprie convenit. 2. Terminus prædeſtinationis non potuit eſſe filiatio divina, quia perſona Verbi non cœpit in tempore eſſe Dei filius; nec humana natura (ut jam dictum eſt) ad eam præordinari potuit: ergo Chriſtus nec eſt, nec vere dici poteſt prædeſtinatus.

Reſp. ad 1. neg. min. Ad 2. dico, ſubjectum prædeſtinationis in Chriſto, eſſe perſonam Verbi, terminum vero eſſe filiationem divinam. Ad id autem, quod in contrarium objicitur, diſt. primam partem antecedentis: Perſonæ Verbi, prout in ſe ſubſiſtit, nihil concedi potuit titulo gratiæ, conc. ant. prout ſubſiſtit in natura humana, neg. ant. ſcilicet prout ſubſiſtenti in natura humana, id debetur tantum, quod ipſi naturæ humanæ ſecundum ſe ſpectatæ deberetur; ac proinde, cum unio hypoſtatica humanæ naturæ non debeatur, recte dicitur non deberi Verbo prout ſubſiſtenti in humana natura. Diſting. pariter alteram partem ejuſdem antecedentis: Perſona Verbi non cœpit in tempore eſſe filius Dei, in ſe & abſolute, conc. ant. in natura humana, neg. ant. Nimirum qui in ſe erat ab æterno filius Dei, incepit eſſe filius Dei in humana natura, quia in tempore illi hypoſtatice conjungi cœpit. Diſtinguo pariter tertiam ejuſdem antecedentis partem: Idem ſecundum idem non poteſt eſſe ſubjectum & terminus prædeſtinationis, conc. ant. ſecundum diverſa, neg. ant. Verbum, prout in humana natura ſubſiſtit, eſt (ut jam obſervatum fuit) ſubjectum prædeſtinationis: at vero in ſe ſpectatum, eſt illius terminus; nempe Verbum tendit in humana natura, ut ſit naturalis filius Dei: ad hoc enim ei conjungitur, ut in ea filiationem naturalem habeat.

CONCL. 2. Chriſtus in quantum eſt homo, prædeſtinatus fuit, ut eſſet filius Dei.

Probatur. Vera eſt (ut ex præcedenti concluſione patet) abſoluta hæc propoſitio, *Chriſtus prædeſtinatus eſt filius Dei*: ergo a fortiori vera eſt iſta, *Chriſtus, in quantum eſt homo, prædeſtinatus fuit, ut eſſet filius Dei*, ſiquidem ideo prior eſt vera, quod illius ſenſus ſit, Verbum prout in natura humana ſubſiſtit, prædeſtinatum eſſe ad Dei filiationem.

Objicies. Terminus prædeſtinationis debet eſſe poſterior ſubjecto prædeſtinationis: atqui ſi admitteretur hæc propoſitio: *Verbum, in quantum ſubſiſtit in humana natura, prædeſtinatum fuit ut eſſet filius Dei*, terminus, nempe filiatio divina, non eſſet poſterior ſubjecto prædeſtinationis: nam Verbum, prout in humana natura ſubſiſtit, eſt Dei filius naturalis: ergo &c.

Reſp. diſt. ant. Terminus prædeſtinationis debet eſſe poſterior vel realiter, vel per mentem, ſubjecto prædeſtinationis, conc. ant. realiter ſemper, neg. ant. Ratio eſt, quia prædeſtinatio eſt actus intellectus, intellectus autem poteſt concipere unum ante aliud, licet reipſa ante ipſum non exiſtat; ac proinde ipſum ad aliud ordinare. Verbum, in quantum ſubſiſtit in natura humana, eſt quidem ſimul realiter cum divina filiatione; ſed tamen ſubſiſtentia illius in natura humana prior eſt, ſecundum noſtrum concipiendi modum, divina filiatione in natura humana; ea ni-

Digitized by Google

nimirum filiatio reſultat ex eo, quod Verbum in natura humana ſubſiſtat.

CONCLUSIO 3. Chriſtus prædeſtinatus fuit ad viſionem beatificam.

Probatur. Ille fuit prædeſtinatus ad viſionem, qui prædeſtinatus fuit ad id, ex quo ſequitur viſio beatifica: atqui Chriſtus ad id prædeſtinatus eſt; ſcilicet viſio beatifica ſequitur ex divina filiatione, ad quam (ut dictum eſt) Chriſtus prædeſtinatus fuit; par nimirum eſt, ut is Deo fruatur, qui Dei filius eſt natura: Hincque patet, terminum præcipuum prædeſtinationis Chriſti eſſe divinam filiationem: *Qui prædeſtinatus eſt* (ait Apoſtolus) *filius Dei in virtute*: ſecundarium vero, viſionem beatificam.

Objicies. In hac propoſitione, *Chriſtus prædeſtinatus eſt ad viſionem beatificam*, nomen, *Chriſtus*, ſupponit pro perſona: atqui Chriſtus ſupponens pro perſona, prædeſtinari non potuit ad viſionem beatificam; nempe prædeſtinatio eorum eſt tantum, quæ in tempore de novo eſſe incipiunt: ſed Chriſtus, ut perſona, de novo in tempore non cœpit frui viſione beatifica; nam ab æterno Verbum ſeipſo & aliis perſonis fruitum eſt: ergo &c.

Reſp. ad 1. conc. maj. neg. min. Ad 2. conc. maj. diſt. min. Perſona Chriſti, prout in ſeipſa ſubſiſtens, non incœpit frui viſione beatifica, conc. min. prout ſubſiſtens in natura humana, neg. min. Solutio patet ex iis, quæ dicta ſunt in reſponſione ad argumentum, quod objectum eſt adverſus ſecundam concluſionem.

Quæres, utrum ſicut Chriſtus dicitur prædeſtinatus ad filiationem divinam, humanitas quoque dici poſſit ad eam prædeſtinata?

Reſp. 1. dici poſſe humanitatem fuiſſe prædeſtinatam ad unionem hypoſtaticam; nam 1. ita loquitur Auguſtinus: *Profecto* (ait Enchiridii cap. 40.) *modus iſte, quo natus eſt Chriſtus de Spiritu ſancto, inſinuat nobis gratiam, qua homo, nullis præcedentibus meritis, in ipſo exordio naturæ ſuæ quo eſſe cœpit, Verbo Dei copularetur in tantam perſonæ unitatem, ut idem ipſe eſſet Filius Dei.* In ea nimirum Auguſtini ſententia, vox *homo*, non ſumitur in concreto, pro natura nimirum quæ perſonam includat: homo enim in concreto, in Chriſto ſupponit unionem hypoſtaticam: ergo ſumitur in abſtracto, ſeu pro natura humana. Nec id mirum eſt: quippe quod Auguſtinus in materia, de qua agitur, concreta pro abſtractis accipiat; unde capite 15. de Prædeſtinatione Sanctorum, loco illius vocis, *Homo*, utitur hac alia, *Natura humana*: hæc enim habet; *Qui ut hoc eſſet* (Deus) *quibus tandem ſuis vel operum vel fidei præcedentibus meritis, natura humana, quæ in illo eſt, comparavit?*

Reſp. 2. dici non poſſe, quod humanitas prædeſtinata fuerit ad filiationem divinam. Ratio eſt, quia natura humana non poteſt eſſe filius, ſiquidem filiatio cadit in perſonam: at humana natura in abſtracto non dicit perſonam, ſed ab illa abſtrahit. Confirmatur reſponſio ex S. Thoma qui 3. p. q. 24. art. 1. in Corp. ſic loquitur: *Eſſe filium Dei non convenit humanæ naturæ; eſt enim hæc falſa: Humana natura eſt filius Dei: niſi forte quis velit ſic exponere unitatem perſonæ: Qui prædeſtinatus eſt, ut humana natura uniretur filio Dei in perſona.*

CONCLUSIO 4. Prædeſtinatio Chriſti eſt exemplar noſtræ prædeſtinationis.

Probatur. Ea prædeſtinatio eſt exemplar noſtræ prædeſtinationis, cujus modum Deus ſervavit in hominum prædeſtinatione: atqui Deus in hominum prædeſtinatione ſervavit modum prædeſtinationis Chriſti; ſcilicet quemadmodum nullis præcedentibus meritis homo ille electus eſt ad naturalem Dei filiationem, & ad viſionem beatificam; ita etiam homines in ſtatu naturæ lapſæ, ſine præcedentibus meritis, prædeſtinantur ad gratiam, & gloriam. *Eſt etiam* (inquit Auguſtinus lib. de prædeſtinatione Sanctorum cap. 15.) *præclariſſimum lumen prædeſtinationis & gratiæ ipſe Salvator, qui ut hoc eſſet, quibus tandem ſuis vel operum vel fidei præcedentibus meritis, natura humana, quæ in illo eſt, comparavit? Reſpondeatur quæſo, ille homo, ut a Verbo Patri coæterno in unitatem perſonæ aſſumptus, Filius Dei unigenitus eſſet, unde hoc meruit? Quod ejus bonum qualecumque præceſſit.*

CONCLUSIO 5. Prædeſtinatio Chriſti eſt cauſa prædeſtinationis hominum.

Probatur. Illius prædeſtinatio eſt cauſſa prædeſtinationis hominum, quæ eſt cauſſa efficiens moralis, ſeu meritoria omnium auxiliorum & donorum, quæ ad hominum ſalutem conferunt: atqui prædeſtinatio Chriſti eſt ejuſmodi, teſte Concilio Tridentino ſeſſ. 6. cap. 7. teſte etiam Apoſtolo, qui ad Epheſios 1. ſic de Deo Patre loquitur: *Qui benedixit nos in omni benedictione ſpirituali in cæleſtibus in Chriſto... Elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem, ut eſſemus ſancti & immaculati in conſpectu ejus.*

Quæres: quinam ſecundum noſtrum concipiendi modum fuerit in mente divina ordo inter prædeſtinationem Chriſti, & prædeſtinationem noſtram.

Reſp. 1. uno eodem actu reali Deum nos ſimul cum Chriſto prædeſtinaſſe. At vero ſecundum noſtrum concipiendi modum, Deus ſtatuit 1. permittere Adami, ac proinde poſterum illius lapſum; 2. Decrevit nonnullos indeterminate ex maſſa corruptionis liberare; 3. Prædeſtinavit Chriſtum, ac ex illius præviſis in tempore meritis, hos & illos in ſpecie, ad gloriam primum, ac poſtea ad gratiam elegit: hincque patet, quod licet in Deo fuerit voluntas non

nullos

Digitized by Google

nullos homines indeterminate ſalvandi, antequam Chriſti futuritio decerneretur, non fuerit tamen voluntas aliquos in particulari eligendi non modo ad gratiam, ſed nec ad gloriam, ſine præviſis futuris Chriſti meritis. Quæ mox dicta ſunt, S. Thomas docuiſſe videtur 3. part. quæſt. 24. art. 4. *Reſpondeo, dicendum* (ait in Corpore articuli) *quod ſi conſideretur prædeſtinatio ſecundum ipſum prædeſtinationis actum, prædeſtinatio Chriſti non eſt cauſſa noſtræ prædeſtinationis; cum uno & eodem actu Deus prædeſtinaverit ipſum & nos. Si autem conſideretur prædeſtinatio ſecundum terminum prædeſtinationis, ſic prædeſtinatio Chriſti eſt cauſſa noſtræ prædeſtinationis. Sic enim Deus præordinavit noſtram ſalutem, ab æterno prædeſtinando, ut per Jeſum Chriſtum compleretur.*

QUÆSTIO VIII.

De dignitate capitis in Chriſto.

CONCLUS. CHriſtus eſt caput hominum & Angelorum.

Probatur. Primo, Chriſtum eſſe caput hominum, expreſſe aſſeritur ad Epheſios 1. *Et ipſum dedit caput ſuper omnem Eccleſiam.* Eum quoque eſſe caput Angelorum, docet Apoſtolus ad Coloſſ. 2. *Qui eſt caput omnis principatus, & poteſtatis.* Utraque ea pars concluſionis demonſtratur ex eo, quod perfectiones ad capitis dignitatem requiſitæ, in Chriſto reperiantur. Nam 1. omnibus omnino creaturis ſupereminet, & ratione unionis hypoſtaticæ, & ratione plenitudinis gratiæ. 2. Nulla, nec tenuis quidem, gratia hominibus conceditur, quæ a Chriſto non dimanet; unde totius gratiæ fons eſt & origo, in ipſo inhabitat omnis plenitudo. De plenitudine ejus (ut ait Joannes Evangelii cap. 1.) nos omnes accepimus: & licet Angelis nec gratiam (ut ſuperius dictum eſt) nec gloriam eſſentialem meruerit; meruit tamen gloriam accidentalem, ingens nimirum gaudium, quod percipiunt ex hominum electione ad ſedes, ex quibus Angeli Apoſtatæ dejecti fuerunt. 3. Chriſtum inter & Eccleſiam intima (ut inter caput & membra reperiri debet) eſt conjunctio, ita ut ipſa Eccleſia Chriſtus nonnunquam appelletur: *Sicut enim* (ait Apoſtolus ad Rom. 12.) *corpus unum eſt, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cum ſunt multa, unum tamen corpus ſunt: ita & Chriſtus.* Mirum igitur non eſt, quod ipſe & Eccleſia loquatur, hoc eſt, ut ea quæ Eccleſiæ contingunt, ſibi ipſi tribuat: *Ergo* (ait Auguſtinus in Pſal. 122.) *ipſe Dominus Jeſus Chriſtus caput & corpus. Voluit etiam loqui in nobis qui dignatus eſt mori pro nobis: membra ſua nos fecit. Aliquando itaque ex perſona membrorum ſuorum loquitur, aliquando ex perſona ſua tanquam capitis noſtri.* 4. Capite quarto Epiſtolæ ad Epheſios ſic Apoſtolus loquitur: *Veritatem autem facientes, in caritate creſcamus in illo per omnia, qui eſt caput Chriſtus: ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem juncturam ſubminiſtrationis, ſecundum operationem in menſuram uniuſcujuſque membri, argumentum corporis facit in ædificatione ſui in caritate:* hoc eſt, quemadmodum (ajunt Chryſoſtomus & Theodoretus) corporis membra ſibi invicem ſic inſerta ſunt, ut ſpiritus vitales & animales per univerſa, etiam tenuiſſima, diffundantur, eiſque vitam, robur ac incrementum conferant; ita Chriſti corpus ex ſuis membris conſtat quidem ſic ſibi invicem, & cum Chriſto per fidem & caritatem conjuncta ſunt, ut a Chriſto capite omnia ac ſingula vivificentur.

Quæres 1. quorum hominum Chriſtus ſit caput.

Reſp. Chriſtum eſſe caput 1. juſtorum, ab eo quippe ſpiritualem vitam recipiunt; perfectam quidem, ſi perfecta ſit eorum caritas: imperfectam vero, ſi caritas in eis imperfecta ſit, ut eſt revera in iis omnibus, qui adhuc in humanis agunt: neque enim niſi in cælis caritas poteſt eſſe perfecta, cum in cælis tantum nulla ſit cupiditas. Eſt quoque caput fidelium impiorum; ex illius enim meritis fidem habent, ſuntque abſolute ac ſimpliciter Eccleſiæ membra, licet mortua, propter caritatis defectum. Eſt etiam caput infidelium, qui aliquando habituri ſunt fidem, non quidem actu, ſed in potentia; ſcilicet nonniſi ex illius meritis vocandi ſunt ad Eccleſiam: infidelium vero qui nihil umquam audient de Evangelio, aut qui fidem nuſquam habituri ſint, non eſt caput, cum ad rationem capitis requiratur, ut cum ſuis membris conjunctum ſit, eiſque vitæ ſaltem initium conferat; ſed licet non ſit caput, eſt tamen eorum rex ac dominus.

Quæres 2. Per quam gratiam Chriſtus in ratione capitis conſtituatur.

Reſp. Chriſtum non eſſe caput præciſe per gratiam unionis, cum unio ſecundum conceptum explicitum nihil aliud efficiat, quam terminare humanitatem. Dicendum eſt igitur, Chriſtum eſſe caput per ſanctitatem, quam Dei eſſentia, cui humanitas eſt conjuncta in perſona Verbi, in eadem humanitate efficit, ac operatur. Ratio eſt, quia ſanctitas illa connotans gratiam unionis, eſt principium, per quod Chriſtus dona omnia ſupernaturalia nobis promeritus eſt.

Quæres 3. an Chriſtus ſit caput Eccleſiæ prout eſt homo?

Reſpondeo, Chriſtum eſſe quidem caput Eccleſiæ prout eſt homo, ſed prout eſt ho-

mo

mo ſubſiſtens in perſona Verbi. Ratio primæ partis eſt, quia Eccleſiæ, cum ſit viſibilis, debetur caput viſibile: unde Paulus docet, Chriſtum conſtitutum fuiſſe caput ſecundum eam rationem, ſecundum quam ſuſcitatus fuit a mortuis: *Suſcitans eum a mortuis* (inquit ad Epheſios 1.) *& conſtituens ad dexteram ſuam in cæleſtibus . . . . . ipſum dedit caput ſuper omnem Eccleſiam*. Ratio alterius partis petitur ex eo, quod merita, quæ Chriſtus, prout caput, membris ſuis communicat, dignitatem ac pretium habeant ex hypoſtatica naturæ humanæ cum Verbo conjunctione.

QUÆSTIO IX.

De Regia Chriſti dignitate.

Not. Quæremus hic 1. utrum Chriſtus dum in humanis egit, fuerit Rex; 2. an fuerit Judex; 3. utrum utraque illa dignitas Chriſto, ut Deus eſt, an vero ut homo, tribui debeat.

CONCLUSIO 1. Chriſtus, dum in humanis egit, vere fuit rex.

Probatur. Pſalmo 71. de Chriſto tamquam de vero rege propheta loquitur: *Deus judicium tuum regi da*. Pſal. 2. hæc de ſe ipſo Chriſtus habet: *Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum ejus*. Danielis 2. Chriſto promittitur regnum, quod nuſquam diſſipari debeat. Jeremiæ cap. 23. *Et regnabit, rex, & ſapiens erit*. Zachariæ 9. *Ecce rex tuus veniet tibi juſtus*. Non in antiquo tantum, ſed etiam in novo Teſtamento Chriſtus, Rex appellatur, & quidem rex Judæorum, rex Iſrael, ut Lucæ 23. videre eſt. Ipſe Dominus Matt. 27. de regia ſua dignitate interrogatus a Pilato, *Ergo rex es tu?* reſpondit, ſe regem eſſe, *Tu dicis, quia rex ſum ego*.

Quæres 1. an Chriſti regnum temporale fuerit, an ſpirituale.

Reſp. 1. homini Chriſto per communicationem idiomatum tribui poſſe & temporale & ſpirituale regnum; ſiquidem utrumque regnum Verbo, ut Verbum eſt, proprie convenit: at in Chriſto quæ propria ſunt Verbo, de homine in Verbo ſubſiſtente poſſunt (ut ſuo loco dictum eſt) per communicationem idiomatum prædicari.

Reſp. 2. regnum Chriſti, ut eſt homo, non fuiſſe temporale, ſed ſpirituale tantum, ſaltem quamdiu inter homines vixit. Ratio eſt 1. quia id ipſe Chriſtus coram Pilato teſtatus eſt: *Regnum meum non eſt de hoc mundo*. Unde Auguſtinus Tractatu 115. in Joannem ſic ipſummet Chriſtum loquentem inducit: *Audite ergo Judæi & gentes . . . . . Non impedio dominationem veſtram in hoc mundo: regnum meum non eſt de hoc mundo . . . Quid vultis amplius? Venite ad regnum quod non eſt de hoc mundo, venite credendo, & nolite metuere ſerviendo*. Ratio eſt 2. quia Chriſtus de jure non fuit temporalis rex Judæorum: nam quamvis ex Davide per Mariam progenitus eſſet, non erat tamen ex familia in qua ſceptrum eſſet; ſicut licet omnes Levitæ eſſent ex Tribu Levi, ſacerdotium tamen non erat in omnibus Levi familiis, ſed in Aaronica tantum, non fuit quoque rex aliarum a Judaica nationum: Non quidem ſucceſſione, utpote Hebræus; nec belli jure, cum non aliud geſſerit bellum, quam ſpirituale adverſus dæmonem & peccata: Non etiam electione; neque enim pati voluit, ut Judæi in deſerto illum eligerent in regem: Nec denique titulo donationis a Deo factæ; id ſiquidem nulla auctoritate poteſt oſtendi: hincque concludendum eſt, hæc Pſalmi 2. verba, *Poſtula a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam*, intelligi debere de regno ſpirituali, quod Chriſtus exercet in Eccleſiam ſibi ſubditam: unde Auguſtinus in hæc ejuſdem Pſalmi ſecundi verba: *Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum ejus*, ſic loquitur: *Sed Sion ille, & mons ille, non eſt de hoc mundo. Quid eſt enim ejus regnum, niſi credentes in eum?* Videri poſſunt, quæ de eodem argumento ſcribit S. Doctor lib. 12. contra Fauſtum cap. 42.

Quæres 2. In quo poſitum ſit ſpirituale Chriſti regnum.

Reſp. Chriſti regnum his prærogativis decoratum eſſe. Penes Chriſtum fuerunt inſtitutio, diſpenſatio, adminiſtratio, ac diſpoſitio rerum omnium, quæ ad ſalutem ordinem dicunt: unde potuit 1. ſacramenta inſtituere; 2. creare magiſtratus Eccleſiaſticos; 3. condere leges, ac tandem omnes homines ad ſuarum legum obſervationem obligare. Præterea in Chriſto fuerunt dotes omnes, quæ ad Eccleſiæ regimen ſpectant: ſcilicet eſt (ut ait Apoſtolus 1. ad Cor. 1.) *Dei virtus & ſapientia*: Eodem Apoſtolo teſte ad Coloſſ. 2. *In eo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi*.

CONCL. 2. Chriſtus judex eſt vivorum & mortuorum.

Probatur 1. ex Scriptura quæ docet, Chriſto omnium poteſtatem datam eſſe: *Data eſt mihi* (inquit ipſe) *omnis poteſtas in cælo & in terra*. Actorum 10. de eo dicitur: *Hic eſt qui conſtitutus eſt a Deo judex vivorum & mortuorum*. Hæc etiam habentur Joannis 5. *Neque enim Pater judicat quemquam, ſed omne judicium dedit filio*. Nec immerito judiciaria poteſtate Chriſtus fruitur: nam in illo reperiuntur dotes omnes, quæ in judice requiruntur, vitæ nimirum integritas ac ſanctitas, juxta illud primæ Petri cap. 2. *Qui peccatum non fecit, neque dolus inventus eſt*

Digitized by Google

eſt in ore ejus: ſingularis ſapientia, cum ſit ipſa Patris ſapientia; hinc de illo prædixerat Iſaias cap. 11. *Non ſecundum viſionem oculorum judicabit, neque ſecundum auditum aurium arguet, ſed judicabit in juſtitia pauperes, & arguet in æquitate pro manſuetis terræ*. Omnia fidei ſymbola eam, de qua agitur, poteſtatem Chriſto tribuunt! *Inde* (inquiunt) *venturus eſt judicare vivos & mortuos*.

CONCL. 3. Regis ac judicis dignitas Chriſto convenit, etiam prout eſt homo.

Probatur prior pars, ex eo quod textus omnes, quos pro afferenda Chriſto regia dignitate protulimus, de Chriſto, prout eſt homo, intelligantur. Altera vero pars eodem argumento demonſtratur. Præterea id ipſum expreſſe aſſeritur Joannis 5. *Poteſtatem dedit ei judicium facere, quia filius hominis eſt*. Aſſeritur pariter ab Apoſtolo, qui in Areopago, Actorum 17. de Chriſto ſic loquitur: *Eo quod ſtatuit diem, in quo judicaturus eſt orbem in æquitatem in viro* (Chriſto) *in quo ſtatuit, fidem præbens omnibus*. Hinc Matthæi c. 24. viſibilis futuri judicii apparatus & forma deſcribuntur.

QUÆSTIO X.

De Chriſti Sacerdotio.

Not. Quæ ad hanc quæſtionem ſpectant, ad plura capita reducemus: quæremus nimirum 1. utrum Chriſtus vere ac proprie ſit, ac dici debeat Sacerdos; 2. utrum ſit Sacerdos, prout eſt homo, an vero eſt Verbum; 3. utrum ſit Sacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech; 4. an Chriſti ſacerdotium ſit perpetuum; 5. denique, quinam ſint effectus ſacerdotii Chriſti.

CONCL. 1. Chriſtus vere ac proprie & eſt, & dici debet Sacerdos.

Probatur 1. ex Apoſtolo qui ad Hebræos c. 5. hæc verba Pſal. 109. *Tu es Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech*, de Chriſto dicta eſse contendit. *Sic & Chriſtus* (inquit) *non ſemetipſum clarificavit, ut Pontifex fieret; ſed qui loquutus eſt ad eum, Filius meus es tu, ego hodie genui te; quemadmodum & in alio loco dicit: Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech*: ergo, &c.

Probatur 2. ille fuit, & eſt modo ſacerdos, qui quondam preces & ſacrificium pro nobis obtulit, & nunc etiam offert: ſed id præſtitit olim, & nunc etiam præſtat Chriſtus; ſeipſum nimirum alias obtulit in cruce, & cruento quidem modo, nunc autem incruento tum in cælis, tum in Euchariſtia: *Sacerdos* (ait Auguſt. in Pſal. 26.) *quia pro nobis interpellat. Et quidem ſolus ille Sacerdos, talis extitit, ut ipſe eſſet etiam ſacrificium, obtulit Deo non aliud, quam ſeipſum*.

Quæres, quo tempore Chriſtus inauguratus fuerit Sacerdos?

Reſp. Chriſtum inauguratum fuiſſe Sacerdotem in primo ſuæ conceptionis inſtanti in Virginis utero: nempe tunc miſsus eſt a Patre ad offerendum cruentum in cruce ſacrificium, & incruentum ſub panis ac vini ſpeciebus. Confirmatur reſponſio. Tunc Chriſtus inauguratus eſt Sacerdos, cum Pater eum ſic allocutus eſt: *Filius meus es tu, ego hodie genui te*; id enim innuunt quæ in prima concluſionis probatione ex Epiſtola ad Hebræos laudata ſunt: atqui ea ratione Pater allocutus eſt Chriſtum in primo conceptionis inſtanti; eo enim primo inſtanti Chriſtus vere fuit Filius Dei natura, ut ſuo loco contra Neſtorium oſtenſum eſt.

Nec obſtat auctoritas Petri Damiani, qui in opuſculo ſexto capite quarto ſic loquitur: *Ipſe cum ſacramento Baptiſmatis, & veri ſacerdotii jura ſuſcepit .... quia baptizatus mox prædicare, diſcipulos eligere, noviſque cœpit miraculis coruſcare*. Non obſtat (inquam) nam ea Petri Damiani ſententia non intelligitur de ipſa ſacerdotii ſubſtantia, ſed de ejus officiis tantum, hoc eſt, voluit Petrus Damiani, Chriſtum in ſuo per Joannem baptiſmate receptæ antea ſacerdotalis dignitatis miniſterium & executionem ſuſcepiſſe.

CONCL. 2. Chriſtus non eſt Sacerdos prout eſt Verbum, ſed prout eſt homo, hypoſtatice conjunctus Verbo.

Probatur prior pars. Pontifex eſt inferior reſpectu illius, ad quem eſt Pontifex: ſcilicet eum ad quem eſt Pontifex, orat, ipſique offert ſacrificium; quæ duo (ut patet) inferioritatem arguunt: atqui Chriſtus reduplicative prout eſt Verbum, non eſt inferior Patre, cum ſub ea ratione illi (ut de Trinitate differentes oſtendimus) ſit conſubſtantialis: ergo Chriſtus non eſt Pontifex prout eſt Verbum.

Probatur altera pars. 1. Apoſtolus expreſſe aſſerit non eſſe Pontificem, niſi eum qui ex hominibus aſſumptus ſit: *Omnis Pontifex* (inquit ad Hebræos 5.) *ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur, &c.* Sed qui aſsumptus eſt ex hominibus, homo eſt: ergo Chriſtus prout homo, eſt Pontifex. Præterea ſub ea ratione tantum Chriſtus eſt inferior Patre: ergo, &c.

Probatur tertia pars. Humanitas in Chriſto nuſquam fuit, ne momento quidem, abſque ſubſtantiali unione cum Verbo: ergo Chriſtus non fuit ſacerdos, niſi prout homo Verbo ſubſtantialiter conjunctus. Confirmatur ex eo quod ex illa humanitatis cum Verbo unione, Chriſti Pontificatus eam habeat dignitatem, per quam oblatum ab ipſo ſacri-

Digitized by Google

ſacrificium tanti fuit pretii, ut ſatis fuerit ad exhaurienda omnium hominum peccata. Confirmatur iterum ex Cyrillo, qui Anathematiſmo decimo contra Neſtorium, ſic loquitur: *Si quis ergo Pontificem & Apoſtolum noſtrum alium dixerit eſſe factum, præterquam ipſum Dei Verbum, quando factum eſt caro, & ſecundum nos homo; ſed quaſi alterum præter ipſum ſpecialiter hominem, ex muliere .... anathema ſit.*

Objicies. Euſebius Cæſarienſis in libro primo contra Sabellium, de Chriſto ad baptiſmum accedente ſic loquitur; *Qui enim videbatur, erat agnus Dei: qui autem occultabatur, ſacerdos Dei:* ſed is qui occultabatur, erat Dei Verbum: ergo ex Euſebio, Chriſtus fuit ſacerdos, non prout homo, qui videbatur, ſed prout Verbum, quod occultabatur.

Reſp. Euſebium Cæſarienſem Arianiſmi fuligine tinctum fuiſſe, ut de Trinitatis myſterio differentes oſtendimus: unde mirum non eſt, quod Verbo, quod cum Arianis fatebatur Patre inferius eſſe, pontificatum Dei, Patris reſpectu tribuerit.

CONCL. 3. Chriſtus eſt ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech.

Probatur 1. auctoritate Scripturæ: *Tu es Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech.* 2. Chriſtus ſub panis & vini ſpeciebus, quibus olim Melchiſedech in ſuo ſacrificio uſus fuerat, ſuum corpus & ſuum ſanguinem incruento modo obtulit in ultima cœna, quam cum diſcipulis habuit. 3. Sicut Melchiſedech ex ſucceſſione ſuum ſacerdotium non habuit, ut innuit Scriptura, cum in epiſtola ad Hebræos aſſerit, eum ſine genealogia fuiſſe: ita Chriſtus non eſt ſacerdos ex ſucceſſione, ſicut filii Levi, ſed per extraordinariam & immediatam miſſionem ſuum a Deo ſacerdotium recepit. 4. Quemadmodum ſacerdotium Melchiſedeci præſtantius fuit Levitico (id enim tunc adumbratum fuit cum Melchiſedech ab Abrahamo, in cujus lumbis erant Levitæ omnes, decimas accepit:) ita Chriſti ſacerdotium longe dignius eſt Aaronico.

CONCL. 4. Chriſti ſacerdotium eſt perpetuum, hoc eſt, in æternum perdurabit.

Probatur. Tamdiu perdurabit Chriſti ſacerdotium, quamdiu ſtabit hypoſtatica unio Verbi cum humana natura; nempe ex illa unione emanat Chriſti ſacerdotium, juxta illud Auguſtini in Pſal. 26. *Unctus eſt ille ut rex & ſacerdos:* atqui unio hypoſtatica Verbi cum humana natura ſtabit in æternum; ſcilicet fidei ſymbola docent Chriſti, ſeu hominis Dei, regnum fore perpetuum: *Et regni ejus non erit finis.* Idem confirmatur ex Apoſtolo, qui hæc Pſalmi verba: *Tu es Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech,* de Chriſto dicta fuiſſe prædicat.

Objicies. Poſt extremam judicii diem homines non indigebunt ſacrificio, neque enim tunc erunt peccata, quæ expiari debeant: ergo inutile tunc erit Chriſti ſacerdotium; ac proinde ſtare non poterit.

Reſp. diſt. ant. Poſt extremam judicii diem homines non indigebunt ſacrificio, quo expientur, conc. ant. quo conſummentur, nego ant. Tunc Chriſtus ſeipſum Eccleſiæ caput, & Eccleſiam non habentem maculam neque rugam, Deo Patri in perpetuum ſacrificium offeret.

CONCL. 5. Effectus ſacerdotii Chriſti eſt expiatio peccatorum.

Probatur 1. ex Apoſtolo qui ad Hebræos 9. ſic loquitur: *Sanguis Chriſti, qui per Spiritum ſanctum ſeipſum obtulit immaculatum Deo, emundabit conſcientiam noſtram ab operibus mortuis, ad ſerviendum Deo viventi:* atqui conſcientiam emundare ab operibus mortuis per ſanguinis Chriſti oblationem, eſt expiare peccata: ergo expiatio peccatorum eſt effectus ſacerdotii Chriſti. Confirmatur argumento S. Thomæ. Ad perfectam peccatorum expiationem duo requiruntur, ut nempe deleatur culpæ macula, & reatus pœnæ tollatur: atqui utrumque efficitur a Chriſti ſacerdotio; & quidem primo deletur culpæ macula per gratiam quæ ex Chriſti meritis impium juſtificat, juxta illud ad Romanos 3. *Juſtificati gratis per gratiam ipſius per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Jeſu, quem propoſuit Deus propitiationem per fidem in ſanguine ipſius.* Secundo, tollitur quoque reatus pœnæ, quia Chriſtus per ſuam mortem, alioſque dolores, æquale peccato pretium perſolvit.

Objicies 1. Eadem ratio, quæ probat, peccata per ſacrificia veteris legis expiata non fuiſſe, probat quoque, non expiata fuiſſe per ſacrificium oblatum a Chriſto: nam ideo dicitur peccata veteribus ſacrificiis expiata non fuiſſe, quod illa ſacrificia iterari debuerint, juxta illud Apoſtoli ad Hebræos 10. *Umbram habens lex futurorum bonorum, non ipſam imaginem rerum, per ſingulos annos eiſdem ipſis hoſtiis, quas offerunt indeſinenter, nunquam poteſt accedentes perfectos facere, alioquin ceſſaſſent offerri: ideo quod non haberent ultra conſcientiam peccati cultores ſemel mundati; ſed in ipſis commemoratio peccatorum per ſingulos annos fit.* Atqui iteratur quoque oblatum a Chriſto ſacrificium, nempe ſingulis diebus offertur in Eccleſia miſſæ ſacrificium, quod quidem idem eſt cum ſacrificio crucis: ergo per ſacrificium in cruce oblatum a Chriſto, peccata expiata non fuerunt.

Reſp. ad 1. neg. ant. Ad 2. diſt. maj. Ideo dicitur peccata veteribus ſacrificiis expiata non fuiſſe, quod iterari debuerint, adhibitis victimis quæ jam oblatis ſuccederent,

conc.

Digitized by Google

conc. maj. non adhibitis aliis victimis, neg. maj. Scilicet eadem numero victima non ſæpius, ſed ſemel tantum offerebatur in antiqua lege, ac proinde ſatis non erat ad expianda peccata, præſertim cum alia offerri deberet, nulla facta mentione novi peccati a Judæis commiſſi; ſive enim Iſraelitæ de novo peccarent, ſive non ſingulis annis aliæ numero victimæ, quæ anno priore oblatis ſuccederent, offerri jubebantur, Levitici c. 16. ad quod alludit illud Apoſtoli ad Hebræos 10. *Et omnis quidem ſacerdos præſto eſt quotidie miniſtrans, & eaſdem ſæpe offerens hoſtias, quæ numquam poſſunt auferre peccata.* E contra in Eccleſia Chriſtiana idem numero, & ſola offerendi ratione diverſum ſacrificium offertur, quod oblatum eſt in cruce, ſeu potius idem Chriſtus qui modo cruento ſeipſum in cruce obtulit Deo Patri, ſeipſum quoque per miniſtrorum manus, ſed incruento modo, offert in Euchariſtia, juxta illud Auguſtini libro 12. De Civitate Dei, cap. 20. *Sacerdos ipſe Chriſtus offerens, ipſe & oblatio: cujus rei ſacramentum, quotidianum eſſe voluit Eccleſia ſacrificium.* Hincque patet, uni & eidem ſacrificio, crucis nimirum, in nova lege tribui remiſſionem peccatorum; ac proinde ſtat diſcrimen, quod Apoſtolus in epiſtola ad Hebræos, conſtituit inter Moſaicæ legis ſacrificia, & ſacrificium novæ legis. Nec quidquam illius virtuti detrahit quod incruento modo ſæpius offeratur: non enim ob aliud ſæpius incruento modo offertur, quam ut ejuſdem cruenti ſacrificii virtus nobis applicetur.

Quæ mox tradita eſt reſponſio, deſumpta eſt ex Chryſoſtomo, qui hom. 17. in epiſtolam ad Hebræos, ſic loquitur; *Etenim quotidie definita erant, ut pro omni populo ſemper offerrentur, ad veſperum & interdiu. Quare accuſatio peccatorum, non ſolutio fuit, quod tum gerebatur; accuſatio (inquam) imbecillitatis, non virtutis oſtenſio. Nam quia primum ſacrificium nihil poterat, ſecundum offerebatur: Et quia nihil iſtud quidem effectum habuerat, alterum adhibebatur; ut nonniſi peccatorum eſſet illa convictio. Siquidem hoc ipſum offerri ſacrificium, peccatorum erat manifeſta convictio; quod autem ſemper offerebatur, convictio erat imbecillitatis. Contra autem in Chriſto accidit: ſemel hic oblatus eſt, & in perpetuum ſufficiens fuit.*

QUÆSTIO XI.

De Oratione Chriſti.

Not. CHriſti ſacerdotio conjungi debet oratio ab illo fuſa; ſiquidem nemo fungi poteſt ſacerdotio, niſi oret: nempe oblatio ſacrificii, quæ ſacerdotio eſſentialis eſt, non aliud eſt quam quædam orationis ſpecies. De Chriſti autem oratione quæri poteſt 1. utrum Chriſto conveniat orare; 2. utrum omnis illius oratio fuerit exaudita.

CONCL. 1. Chriſto convenit orare.

Probatur. Primo Chriſtus de facto oravit, dum in humanis ageret, juxta illud Lucæ 6. *Exiit in montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei.* 2. In cælis pariter exiſtens orat, tum quod etiamnunc ſe pro nobis advocatum gerat: *Filioli mei* (ait Joannes in prima ſua canonica, cap. 2.) *hæc ſcribo vobis, ut non peccetis. Sed & ſi quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem Jeſum juſtum.* Tum etiam quod pro nobis interpellet: *Semper vivens* (ait Apoſtolus ad Hebræos 7.) *ad interpellandum pro nobis.* Licet autem duplicem illam ſive Joannis, ſive Pauli ſententiam nonnulli, poſt Rupertum lib. 15. de divinis officiis, de ſola exhibitione eorum quæ Chriſtus paſſus eſt, non autem de oratione proprie dicta, interpretari videantur: tamen unanimis eſt fere Patrum conſenſus, exponi debere de oratione proprie dicta, per quam Chriſtus a Patre petit applicationem meritorum, quæ per ſuam mortem conſecutus eſt. Sed audiendus eſt Auguſtinus, qui epiſtola 59. ſic loquitur: *Nam & de ipſo Domino Jeſu Chriſto dictum eſt, quod interpellet pro nobis. Numquid interpellat, & non etiam poſtulat? immo vero quia poſtulat, pro eo poſitum eſt, interpellat; evidenter quippe alibi de eo dicitur; Et ſi quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem Jeſum Chriſtum juſtum.* Præterea nihil eſt quo probetur, orationem Chriſtum in cælis minime decere; non quidem unio hypoſtatica cum natura divina: ſi enim id efficeret, ſequeretur, orationem Chriſtum nec decuiſſe, dum in terris ageret; Non etiam viſio beatifica, nempe ea fruitus eſt, dum nobiſcum verſaretur; Non denique beatitudo qua fruitur, alioquin nec ſancti in cælis pro nobis orarent. 3. Illi proprie convenit oratio, cujus voluntas per ſe non eſt effectiva ejus quod deſiderat: atqui humana Chriſti voluntas per ſe non eſt effectiva ejus quod deſiderat, ſed eſt effectiva tantum per virtutem, propriam quidem perſonæ in qua ſubſiſtit, ſed in ſe receptam ac datam: ac proinde humanæ Chriſti voluntati proprie convenit orare.

Objicies 1. Nonnulli Patres negant, Chriſtum proprie in cælis pro nobis orare. 2. Apoſtolo teſte, una oblatione conſummavit in æternum ſanctificatos: ergo &c.

Reſp. ad 1. Patres illos loqui de oratione, cujus effectus, ut in nobis viatoribus contingit, incertus fuerit. Reſp. ad 2. diſt. ant. Una oblatione conſummavit in æternum ſanctificatos quoad meritum, conc. ant. una nimirum oblatione, hoc eſt, uno crucis ſacrificio, Chriſtus ea omnia meritus eſt, quæ

ad

Digitized by Google

ad ſanctificatorum conſummationem neceſſaria ſunt: unde jam nihil, quemcumque actum eliciat, addit merito, quod, dum viveret, conſecutus eſt. Quoad applicationem, neg. ant. Solutio patet ex iis quæ ſuperius de Chriſti ſacerdotio dicta ſunt.

Quæres, utrum Chriſtus oraverit olim, & nunc etiam oret prout Verbum, an vero prout eſt homo. 2. An non ſolum pro hominibus, ſed etiam pro ſeipſo oraverit.

Reſp. ad 1. Chriſtum nec olim oraſſe, nec orare modo, prout eſt Patris Verbum. Ratio eſt, quia orare, eſt ab alio virtutem operandi poſtulare: at Chriſtus, prout Verbum eſt, non poſtulat a Patre virtutem operandi; cum enim ſub ea ratione ſit Patri conſubſtantialis, habet omnem operandi ad extra virtutem quæ Patri convenit: hincque patet, quam immerito olim Ariani ex oratione Chriſti colligerent, Chriſtum, etiam ut Verbum eſt, non eſſe conſubſtantialem Patri. Dicendum eſt igitur, Chriſtum oraſſe prout eſt homo, qui non in propria perſona, ſed in divina, Verbi nimirum, ſubſiſteret. Ratio eſt, quia Chriſtus, prout eſt homo, non habet (ut jam poſt S. Thomam obſervatum eſt) voluntatem quæ per ſe operativa ſit ejus quod deſiderat.

Reſp. ad 2. Chriſtum & ſibi & nobis oraſſe: ſibi quidem cum corporis ſui naturalis gloriam, & divinæ ſuæ miſſionis confirmationem a Patre petiit; unde ipſe ſic Joannis 17. loquitur: *Pater, clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te.*

CONCL. 2. Abſoluta Chriſti oratio ſemper a Patre fuit exaudita.

Probatur. Illius oratio ſemper fuit exaudita, cujus abſoluta ac ſimplex voluntas ſemper fuit adimpleta; nimirum oratio eſt interpretativa abſolutæ, ac ſimplicis voluntatis: atqui Chriſti abſoluta & ſimplex voluntas ſemper fuit adimpleta; non enim aliud voluit, quam quod certo ſcivit Patrem velle, alioquin peccaſſet id abſolute deſiderando, quod ſciviſſet Patrem nolle: ergo, &c. Ex S. Thoma deſumptum eſt illud argumentum: ſic enim loquitur 3. part. q. 21. art. 4. *Secundum autem voluntatem rationis Chriſtus nihil aliud voluit, niſi quod ſcivit Deum velle. Et ideo omnis abſoluta voluntas Chriſti, etiam humana, fuit impleta, quia fuit Deo conformis, & per conſequens omnis ejus oratio fuit exaudita.* Confirmatur ex eo quod in oratione Chriſti fuerint omnes conditiones ad obtinendum poſtulata requiſitæ: nam 1. in orante perfecta erat ſanctitas: 2. in poſtulatis ſumma æquitas, cum (ut jam obſervatum eſt) non aliud ſimpliciter & abſolute petierit, quam quæ certo ſcivit Patrem velle concedere: 3. in orandi modo emicuerunt maxima pietas & requiſita perſeverantia: hinc mirum non eſt, quod ipſe Chriſtus Joannis 11. ſic Patrem alloquatur: *Sciebam, quia ſemper me audis.*

Objicies 1. Chriſtus petiit removeri a ſe calicem paſſionis; hæc enim leguntur Matthæi 26. *Et progreſſus puſillum, procidit in faciem ſuam, orans & dicens: Pater mi, ſi poſſibile eſt, tranſeat a me calix iſte: verumtamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu:* Atqui Chriſtus non obtinuit a Patre diſpenſationem a calice paſſionis: ergo omnis illius oratio non fuit exaudita.

Reſp. diſt. ant. Chriſtus petiit conditionate removeri a ſe calicem paſſionis, conc. maj. petiit abſolute, nego maj. & conceſſa minore, diſting. conſeq. Ergo omnis oratio Chriſti conditionata, non fuit exaudita, conc. conſeq: ſimplex & abſoluta, neg. conſeq. Ratio eſt, quia oratio conditionata pendet a conditione, ſub qua funditur; ac proinde cum conditio ſub qua Chriſtus orabat, ut a morte diſpenſaretur, poſita non fuerit, mirum non eſt, quod diſpenſationem non obtinuerit. Jam vero ſi quis roget, cur Chriſtus oraverit ſub conditione, quam certo ſciebat nuſquam ponendam eſſe, dicendum erit, eum ſic ſe geſſiſſe, ut demonſtraret naturalem non moriendi voluntatem; quam tamen impleri ratio abſolute & efficaciter noluit: *Si vero intelligitur* (ait Sanctus Thomas) *petiiſſe, quod non biberet calicem mortis & paſſionis, vel quod non biberet ipſum a Judæis, non quidem eſt factum quod petiit, quia ratio quæ petitionem propoſuit, nolebat, ut hoc impleretur; ſed ad inſtructionem noſtram volebat demonſtrare nobis ſuam voluntatem naturalem, & motum ſenſualitatis, quem ſicut homo habebat.*

Objicies 2. Chriſtus Lucæ 23. petiit, ut peccatum ſuis crucifixoribus dimitteretur: *Jeſus autem dicebat, Pater dimitte illis;* ſed quoad illud caput exaudita non fuit oratio Chriſti; ſcilicet Deus per Titum Imperatorem poſtea ſæviit in Judæos, qui mortem Chriſti a Pilato petierunt: ergo omnis etiam abſoluta Chriſti oratio exaudita non fuit.

Reſp. diſting. ant. Chriſtus petiit, ut peccatum *aliquibus* e ſuis crucifixoribus dimitteretur, conc. ant. petiit, ut dimitteretur *omnibus* ſuis crucifixoribus, neg. ant. Ratio eſt, quia peccatum non dimittitur, niſi præſuppoſita cordis converſione, quæ fit per gratiam efficacem: at Chriſtus pro omnibus crucifixoribus ſuis non petiit actualem cordis converſionem; non enim pro omnibus petiit auxilium efficax, quod neceſſarium eſt, ut impius actu convertatur, petiit vero tantum pro aliquibus, qui revera poſtea converſi ſunt, ut refert Lucas Actorum 2. *His autem auditis* (Judæi) *compuncti ſunt corde: . . . . & appoſitæ ſunt die illa animæ circiter tria millia.* Confirmatur ſolutio ex S. Tho-

S. Thoma, qui 3. par. q. 21. ad ipſummet argumentum quod adverſus concluſionem noſtram objectum eſt, ſic reſpondet: *Ad ſecundum dicendum, quod Dominus non oravit pro omnibus crucifixoribus: neque etiam pro omnibus qui erant credituri in eum, ut per ipſum vitam conſequerentur æternam*. Quo autem ſenſu Chriſtus pro iis mortuus ſit, quorum converſionem abſoluta voluntate non petiit, in ſubſequenti quæſtione dicetur.

QUÆSTIO XII.

De redemptione per Chriſtum.

Not. DE redemptione per Chriſtum, quæremus 1. utrum Chriſtus revera ſit omnium hominum redemptor: 2. an homines redemerit pro illis ſatisfaciendo; 3. denique, utrum ſatisfactio ab eo exhibita fuerit ex rigore juſtitiæ.

CAPUT PRIMUM.

An Chriſtus ſit omnium hominum redemptor.

Not. NUllus inter Chriſtianos dubitat, quin Chriſtus ſit *hominum* redemptor; ea nimirum veritas aperte Scripturis continetur. Matthæi 20. filius hominis veniſſe dicitur, *dare animam ſuam redemptionem pro multis*. Ad Rom. 3. dicimur, *juſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem quæ eſt in Chriſto Jeſu*. Ad Galatas 4. Dei filius dicitur veniſſe, *ut eos qui ſub lege erant redimeret*. Ad Coloſſ. 1. *In quo habemus redemptionem per ſanguinem ejus remiſſionem peccatorum*. Apocalypſis 5. electi ſic Chriſtum alloquuntur: *Redemiſti nos, Deus, in ſanguine tuo*. Primæ Petri 1. *Scientes, quod non corruptibilibus auro vel argento redempti eſtis de vana veſtra converſatione paternæ traditionis, ſed pretioſo ſanguine quaſi agni immaculati*.

Not. 2. Conveniunt pariter omnes Chriſtiani Chriſtum eſſe redemptorem *omnium* hominum; ſcilicet non minus expreſſe ſacris litteris definitum eſt, eum eſſe redemptorem *omnium* hominum, quam hominum ſimpliciter; *Unus enim Deus* (inquit Apoſtolus 1. ad Timoth. 2.) *unus & mediator Dei & hominum homo Chriſtus Jeſus, qui dedit redemptionem ſemetipſum pro omnibus*. Præterea primæ Joannis 1. Chriſtus dicitur hoſtia propitiatoria Dei Patris pro peccatis totius mundi; *Et ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autem tantum, ſed etiam pro totius mundi*. Secundæ ad Cor. 5. *Si unus pro omnibus mortuus eſt: ergo omnes mortui ſunt*.

Not. 3. Licet omnes Chriſtiani conveniant Chriſtum eſſe omnium hominum redemptorem, non omnes tamen conveniunt, quinam termino illo univerſali *Omnium* intelligi debeant. Calvinus aliique hæretici, qui elapſo proxime ſæculo vexarunt Eccleſiam, docent, termino *Omnium* intelligi ſolos prædeſtinatos, ita ut omnes reprobi a redemptione, ea etiam quæ ſit per gratiam habitualem, & per actus qui ad eam præparant, omnino excludantur: Ratio (inquiunt) eſt, quia juſtificatio in eo poſita eſt, quod Deus non imputet peccata; at peccata ſemper ac quovis tempore Deus reprobis imputat, nuſquam vero quantumcumque gravia ſint, ea, ex Chriſti meritis, imputat electis; ac proinde Chriſtus electorum tantum eſt redemptor, pro iis dumtaxat mortuus eſt, ac ſanguinem fudit.

Not. 4. Catholici omnes confitentur quidem per vocem *Omnium* non intelligi eos tantum, qui in Scripturis electi, prædeſtinati dicuntur; ſed etiam eos ex reprobis qui in tempore aliquam actualem aut habitualem gratiam recipiunt; hincque contra Calviniſtas concludunt Chriſtum mortuum eſſe ac fudiſſe ſanguinem non pro electis tantum, ſed etiam pro iis reprobis qui in baptiſmo, aut in ſacramento pœnitentiæ juſtificati, labuntur poſtea in peccatum mortale, in eoque tandem moriuntur. Nec mirum (inquiunt) pro iis enim mortuus eſt Chriſtus, qui aliquod ex illius morte beneficium recipiunt; at recipiunt aliquod ii omnes qui baptiſmo, aut pœnitentia juſtificantur, quamvis ad finem uſque non perſeverent.

Not. 5. Nonnulli ex catholicis, inter quos Ludovicus Molina, contendunt, Chriſtum pro omnibus in individuo hominibus *æqualiter* mortuum eſſe; hoc eſt, æque efficaciter, quantum in ipſo fuit, pro reprobis ac pro electis, æternam ſalutem, & auxilia ad illius comparationem neceſſaria petiiſſe; reprobos tamen ſalutem non conſequi, quod uti nolint auxiliis, quibus electi ſive ad converſionem, ſive ad perſeverantiam utuntur. E contra Thomiſtæ paſſim aſſerunt, Chriſtum pro omnibus in individuo hominibus *æqualiter* mortuum non eſſe, ſeu contendunt, Chriſtum abſoluta, efficaci, & conſequente voluntate non petiiſſe æternam ſalutem reproborum, ac proinde nec auxilia ſpecialia quæ reprobis, licet in baptiſmo juſtificatis, neceſſaria ſunt, ut actu in juſtitia perſeverent. Addunt, non petiiſſe quoque efficaciter, ut parvulis qui in infantia ante baptiſmum moriuntur, aut infidelibus qui nihil audierunt de Evangelio, aut quibuſdam peccatoribus obcæcatis & induratis, actu & realiter conferantur auxilia, quibus parvuli de quibus agitur, poſſint ſalutem conſequi, aut infideles poſſint credere, aut indurati ad pœnitentiam converti vale-

Digitized by Google

valeant. Neque enim (ut ſuo loco dicetur) gratia ſufficiens ad ſalutem, omnibus infidelibus, ſingulis obcœcatis & induratis, conferretur tamen, ſi Chriſtus voluntate conſequente, quæ (ut ſuperius ex S. Thoma dictum eſt) ſemper eſt efficax, ſeu habet effectum quem deſiderat, eam gratiam a Patre petiiſſet.

Not. 6. Thomiſtæ, quibus (ut obſervatum eſt) placet, Chriſtum habita ratione voluntatis, quam moriens habuit, *æqualiter* pro omnibus in individuo hominibus mortuum non eſſe, docent, eum pro omnibus in individuo mortuum fuiſſe ratione pretii quod Patri perſolvit: Nempe (ajunt) mors quam Chriſtus Patri obtulit in cruce, meriti fuit infiniti; ac proinde pretium, quod oblatum eſt, ſatis fuit ad omnium in individuo ſalutem. Addunt iidem Angelici Doctoris diſcipuli, & in Chriſto moriente fuiſſe ſinceram voluntatem, non abſolutam quidem & conſequentem, ſed inefficacem & antecedentem, qua omnium in individuo hominum ſalutem, auxiliaque ad eam comparandam neceſſaria voluerit. Quid de quæſtione, de qua varias ſcriptorum ſententias hactenus retulimus, a nobis probatur, conſequentes concluſiones aperient.

CONCL. 1. Chriſtus non eſt mortuus tantum pro iis quos Scriptura electos, prædeſtinatos appellat; ac proinde in hac Apoſtoli propoſitione, *Unus pro omnibus mortuus eſt*, vox *Omnibus* non intelligitur tantum de prædeſtinatis.

Probatur. Pro iis tantum Chriſtus non eſt mortuus, præter quos ſunt qui ex Chriſti morte aliquem fructum recipiunt: atqui præter eos quos Scriptura electos, prædeſtinatos appellat, ſunt qui ex Chriſti morte aliquem fructum recipiunt: ii nimirum qui (ut in Tractatu de juſtificatione dicetur) aut in baptiſmo, aut in ſacramento pœnitentiæ juſtificationem conſequuntur, quamvis in ea ad finem uſque non perſeverent: neque enim aut juſtificatio, aut prærequiſitæ ad eam diſpoſitiones, aut donum aliquod ad ſalutem pertinens, in ſtatu naturæ lapſæ confertur alicui, niſi ex meritis quæ Chriſtus per mortem comparavit: ergo &c.

Hinc vero patet, quodnam judicium de hac propoſitione, quæ numero eſt quinta inter eas, quæ damnatæ ſunt Innocentii Papæ X. Conſtitutione data Romæ anno Incarnationis Dominicæ 1653. pridie Kalend. Junii: *Semipelagianum eſt dicere, Chriſtum pro omnibus omnino hominibus mortuum eſſe, aut ſanguinem fudiſſe*. Scilicet (ut declaravit idem Innocentius, cujus definitioni omnes Orbis Eccleſiæ unanimi conſenſu ſubſcripſerunt) falſa eſt, temeraria, ſcandaloſa: Et intellecta eo ſenſu, *ut Chriſtus pro ſalute dumtaxat prædeſtinatorum mortuus ſit*, eſt impia, blaſphema, contumelioſa, Divinæ pietati derogans, & hæretica.

Illi conſtitutioni ab Alexandro Papa VII. confirmatæ, cuilibet Catholico eſt firmiter inhærendum: cohæret nimirum cum Scriptura, & Traditione: e contra propoſitio damnata in eorumdem Summorum Pontificum Conſtitutionibus, Scripturæ, Traditioni & generalibus Conciliis opponitur. Vide quæ pluribus hujuſce capitis concluſionibus ſtatuta ſunt a nobis: in iis enim concluſionibus, SS. Patrum, de Chriſti morte pro omnibus hominibus oblata, doctrina fuſe explicatur. Conciliantur etiam cum Concil. Trid. quæ de eodem argumento tradidit nono ſæculo Eccleſia Lugdunenſis in libro de tenenda ſcripturarum veritate; Conciliatur quoque Synodi Valentinæ in Galliis eodem tempore habitæ eadem de re definitio: clareque explicatur vera & ſincera voluntas antecedens, quam de omnium ſalute Chriſtus moriens habuit.

Objicies. Chriſtus pro ſolis ſuis ovibus mortuus eſt; ipſe enim Jo. 10. ſic loquitur: *Animam meam pono pro ovibus meis*: Atqui ovium nomine ſoli prædeſtinati intelliguntur, nempe de ovibus, de quibus v. 15. Chriſtus dixerat, *Animam meam pono pro ovibus meis*, v. 17. 18. 29. ſic loquitur: *Oves meæ vocem meam audiunt; & ego cognoſco eas, & ſequuntur me; & ego vitam æternam do eis: & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quiſquam de manu mea. Pater meus quod dedit mihi, majus omnibus eſt, & nemo poteſt rapere de manu Patris mei*: Ergo Chriſtus mortuus eſt pro ſolis prædeſtinatis.

Reſp. diſt. maj. Chriſtus pro ſolis ſuis ovibus mortuus eſt, quantum ad efficacem, perfectam, & integram liberationem a maſſa perditionis, conc. maj. quantum ad inefficacem, imperfectam, & inchoatam liberationem a maſſa perditionis, neg. maj. Efficax, perfecta, & integra liberatio a maſſa perditionis, poſita eſt in tribus donis ſimul ſumptis, vocatione nimirum, juſtificatione, & perſeverantia uſque in finem: inefficax vero, imperfecta, & inchoata, poſita eſt in vocatione tantum, aut in vocatione ſimul cum juſtificatione. Mortem, quantum ad inefficacem, imperfectam, & inchoatam a maſſa perditionis liberationem, Chriſtus paſſus non eſt pro ſolis electis; etenim (ut jam obſervatum eſt) multi ſunt reprobi, qui imperfectam illam liberationem in tempore ex Chriſti morte conſequuntur; cum e contra prædeſtinati ex ea perfectam adipiſcantur; de his enim, non autem de illis, dicitur: *Ego vitam æternam do eis, & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quiſquam de manu mea*.

Confirmatur argumento, quod petitur ex Au-

Digitized by Google

guſtino. Eccleſia Chriſti non ex ſolis electis conſtat, ſed etiam ex iis reprobis qui baptizati, fidem catholicam exterius profitentur: & cum legitimis paſtoribus communione conjunguntur; ſcilicet Auguſtinus caput illud olim contra Donatiſtas pluribus propugnavit: atqui, ex eodem S. Doctore, Chriſtus pro tota ſua Eccleſia mortuus eſt: *Quid eſt hoc?* (ait Tractatu 1. in Epiſtolam Joannis) *Certe invenimus eam*, Eccleſiam, *in campis ſaltuum, invenimus Eccleſiam in omnibus gentibus. Ecce Chriſtus propitiatio eſt peccatorum noſtrorum, ſed & totius mundi. Ecce habes Eccleſiam per totum mundum. Noli ſequi falſos juſtificatores, & veros præcipitatores. In illo monte eſto qui implevit orbem terrarum, quia Chriſtus propitiatio eſt peccatorum noſtrorum, non tantum noſtrorum, ſed & totius mundi, quem ſuo ſanguine comparavit.*

CONCLUSIO 2. Chriſtus, habita ratione pretii, quod obtulit Patri, pro omnibus in individuo hominibus, ſive prædeſtinatis, ſive reprobis, ſufficienter mortuus eſt.

Probatur. Ille, habita ratione pretii, ſufficienter pro omnibus mortuus eſt, qui pretium obtulit Patri, quod ex ſe, ſi applicetur, ſatis eſt ad omnium in individuo hominum vocationem, juſtificationem, perſeverantiam uſque in finem: atqui Chriſtus ejuſmodi pretium obtulit Patri; nempe obtulit vitam propriam, quæ cum fuerit vita ſubſiſtens in Verbo, meriti fuit infiniti, ac proinde quæ per ſe ſatis fuerit ad omnium in individuo hominum integram, & perfectam redemptionem.

Confirmatur argumentum ex S. Proſpero, qui in reſponſione ad primam objectionem Vincentianam, exponens, quo ſenſu Chriſtus pro omnibus hominibus mortuus ſit, ſic loquitur: *Quod ad magnitudinem & potentiam pretii, & quod ad unam pertinet cauſſam generis humani, ſanguis Chriſti redemptio eſt totius mundi.* Paullo poſt hæc iterum habet: *Poculum quippe univerſalitatis, quod confectum eſt de infirmitate noſtra & virtute divina, habet quidem in ſe, ut omnibus proſit, ſed ſi non bibitur* (hoc eſt, ſi non applicetur) *non medetur.*

Nec adverſus expoſitionem ex Proſpero relatam valet eorum argumentum, qui contendunt ex ea ſequi, Chriſtum etiam pro dæmonibus ſufficienter mortuum fuiſſe; ſcilicet, ajunt, pretium quod Chriſtus obtulit, cum ex ſe meriti ſit infiniti, ſufficiens eſſe ad ipſorum etiam dæmonum redemptionem.

Non valet, inquam, argumentum illud: ſiquidem licet ex parte pretii, quod Chriſtus obtulit Patri, eadem ſit pro dæmonibus, quæ pro hominibus, ratio, diſpar eſt tamen ex parte ſubjecti; nempe quamdiu homines ſunt in via, Chriſto uniuntur aut actu, per fidem, nimirum, ſpem, caritatem; aut potentia, ut ii infideles qui nihil unquam audierunt de Evangelio; dæmones e contra, cum irreparabilis ſit eorum lapſus, & in via non ſint, ſed in termino, nec actu nec potentia Chriſto conjunguntur: unde licet nullus ſit homo viator, cui merita Chriſti applicari non poſſint, dæmonibus tamen, ſive ex irrevocabili Dei decreto, ſive ex eorum (ut Theologi loquuntur) inconvertibilitate, nulla ratione applicari poſſunt: Vide Sanctum Thomam 3. parte quæſt. 8. art. 3. in corp.

CONCLUSIO 3. Chriſtus, habita ratione ſuæ humanæ voluntatis, mortuus non eſt *æqualiter* pro omnibus in individuo hominibus. Ita Thomiſtæ omnes contra Molinæ diſcipulos.

Probatur. Ille non eſt mortuus *æqualiter* pro omnibus in individuo hominibus, qui eadem ac æque efficaci voluntate non voluit omnium in individuo hominum ſalutem; atqui Chriſtus eadem ac æque efficaci voluntate non voluit omnium in individuo hominum ſalutem; nam eorum, quos Scriptura electos, prædeſtinatos, appellat, ſalutem voluit voluntate conſequente, reproborum vero ſalutem non voluit voluntate conſequente: nempe 1. Si Chriſtus voluntate conſequente voluiſſet reproborum ſalutem, eam revera obtinuiſſet a Patre; quæ enim ea voluntate petiit, obtinuit ſemper, juxta illud Scripturæ, *Sciebam quia ſemper me audis*; nec non juxta hanc Apoſtoli ſententiam ad Hebræos 5. *Exauditus eſt pro ſua reverentia.* 2. Ea voluntate Chriſtus non voluit reproborum ſalutem, qua ſciebat Patrem æternum eam non velle; in omnibus enim abſoluta illius ac ſimplex voluntas, quæ idem eſt cum conſequente, conformis fuit cum voluntate conſequente æterni Patris: atqui (ut harum Inſtitutionum Tom. I. fuſe ex Sancto Thoma probatum eſt) Pater æternus nec vult modo, nec voluit unquam voluntate conſequente reproborum ſalutem: ergo nec Chriſtus eam ejuſmodi voluntate voluit, dum in cruce penderet.

CONCLUSIO 4. Chriſtus, habita ratione voluntatis antecedentis, pro omnibus in individuo hominibus mortuus eſt, & quidem æqualiter.

Probatur prior pars. Ille habita ratione voluntatis antecedentis, pro iis omnibus mortuus eſt, quorum ſalutem voluit voluntate antecedente: atqui Chriſtus omnium in individuo hominum ſalutem voluit voluntate antecedente; nam 1. Pater æternus eo modo, hoc eſt voluntate antecedente, vult omnium in individuo hominum ſalutem, ut Tom. I. dictum eſt ad hæc Apoſtoli verba, *Deus vult omnes homines ſalvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire*: ergo Chriſtus dum in cruce penderet, eadem voluntate voluit omnium in individuo hominum ſalutem; nam ſicut debuit habere voluntatem con-

Digitized by Google

conſequentem quæ conformis eſſet voluntati conſequenti Patris : ita etiam habere debuit voluntatem antecedentem , quæ conformis eſſet voluntati antecedenti Patris . 2. Id Chriſtus voluit voluntate antecedente, quod in ſe ſpectatum , bonum eſt ; nempe (ut Tom. I. dictum eſt) bonum conſideratum in ſe , & abſtractum a circumſtantiis particularibus , eſt objectum voluntatis antecedentis, ſic bonum conſideratum cum circumſtantiis quæ illud comitantur , eſt objectum voluntatis conſequentis : atqui in ſe bonum eſt , ut omnes in individuo homines ſalventur : ergo Chriſtus voluit voluntate antecedente omnes omnino homines ſalvari.

Objicies 1. Si Chriſtus , dum penderet in cruce , voluiſſet voluntate etiam antecedente omnium in individuo hominum ſalutem , omnes in individuo homines auxilia ad ſalutem , ſaltem ſufficientia , reciperent : atqui juxta doctrinam in ſchola Thomiſtarum receptiſſimam , omnes in individuo homines non recipiunt auxilia ad ſalutem ſufficientia ; negantur enim primo parvulis qui in utero materno ſine parentum negligentia moriuntur ; 2. Infidelibus qui nihil unquam de Evangelio audire potuerunt ; 3. tandem quibuſdam peccatoribus , quos Scriptura & Patres dicunt obcœcatos, & induratos: ergo &c.

Reſp. neg. maj. Ratio eſt, quia (ut Tom. I. de antecedente voluntate Dei agentes diximus) voluntas antecedens non eſt efficax ; ac proinde non eſt operativa effectus quem vult : unde mirum non eſt , quod licet humanitas Chriſti velit voluntate antecedente omnium in individuo hominum ſalutem , Deus omnibus in individuo hominibus non conferat auxilia , quæ ad eam comparandam requiruntur . Vide illud argumentum fuſius pertractatum harum Inſtitutionum part. 5. iis locis , ubi de gratia ſufficiente diſſeruimus. Vide etiam concluſionem quæ hic proxime ſequitur.

CONCLUSIO 5. Licet Chriſtus, habita ratione tum pretii , quod oblatum eſt , tum voluntatis antecedentis, pro omnibus omnino hominibus mortuus ſit ; meritum tamen mortis, quam paſſus eſt, omnibus hominibus non applicatur.

Probatur, Primo , meritum mortis Chriſti omnibus non applicatur per ſacramenta ab ipſo Chriſto inſtituta , & quæ Concilium Tridentinum vocat inſtrumentales juſtificationis noſtræ cauſas ; neque enim omnes aut recipiunt , aut recipere poſſunt baptiſmum & pœnitentiam; 2. Non applicatur quoque omnibus per auxilia actualia , quæ ad ſalutem ſufficiant : ſcilicet (ut ſuo loco dicetur) gratiæ ad ſalutem ſufficientes omnibus in individuo hominibus non conferuntur.

Confirmatur 2. ex Concilio Tridentino , quod quidem ſeſſ. 6. ſic loquitur : *Verum etſi ille pro omnibus mortuus ſit , non omnes tamen mortis ejus beneficium recipiunt , ſed ii tantum , quibus meritum paſſionis illius communicatur.*

Idem quod Synodus Tridentina , & non aliud ſenſit olim Eccleſia Lugdunenſis. Libro enim quem nono ſæculo inſcripſit, *De tenenda Scripturarum veritate*, quemque legere eſt Tomo ſecundo Bibliothecæ Patrum primæ editionis , ſic loquitur : *Catholica fides tenet , & Scripturæ ſancta veritas docet , quod omnibus credentibus , & per gratiam baptiſmi ex aqua & Spiritu ſancto regeneratis , & Eccleſiæ incorporatis vere Dominus & Salvator noſter ſit paſſus. De infidelibus vero eadem conſtantia definit : Ceſſet hæc nova & inaudita præſumptio , ut nullus hominum etiam impiorum , & apud inferos irrevocabiliter damnatorum fuerit , pro quo Chriſtus paſſus non fuerit : cum pro ſolis his defunctis paſſionem ſuſtinuerit , qui eum , dum in corpore viverent , fideliter venturum crediderunt . Hoc itaque eſt Catholicum , hoc fidei Eccleſiæ ab initio commendatum.*

Eadem pariter, & non alia , fuit mens Synodi Valentinæ ex tribus provinciis , Lugdunenſi, Viennenſi , & Arelatenſi , nono ſæculo , præſide ſancto Remigio Lugdunenſium Archiepiſcopo , coactæ , nec non alterius Synodi , quæ apud Lingonas paullo poſt Valentinam celebrata eſt . *Item* (inquit cap. 4.) *de redemptione ſanguinis Chriſti , propter nimium errorem qui de hac cauſa exortus eſt , ita ut quidam , ſicut eorum ſcripta indicant , etiam pro illis impiis qui a mundi exordio uſque ad paſſionem Domini in ſua impietate mortui , & æterna damnatione puniti ſunt , effuſum definiant , contra illud propheticum : Ero mors tua , o mors : Ero morſus tuus , inferne. Illud nobis ſimpliciter & fideliter tenendum ac docendum placet , juxta Evangelicam & Apoſtolicam veritatem , quod pro illis datum pretium teneamus , quibus ipſe Dominus noſter dicit : Sicut Moyſes exaltavit ſerpentem in deſerto , ita exaltari oportet filium hominis , ut omnis qui crediderit in ipſo , non pereat , ſed habeat vitam æternam.*

CAPUT II.

Utrum Chriſtus proprie homines redemerit.

Not. SOciniani fatentur quidem, Chriſtum, improprie ac metaphorice loquendo , homines per mortem ac paſſionem ſuam redemiſſe ; nempe docent , mortem ac paſſionem Chriſti eo ſenſu ad hominum redemptionem contuliſſe , quod admirabili patientiæ exemplo confirmaverint veritatis viam , quam Chriſtus verbo prædicaverat : ſed contendunt , Chriſtum, vero ac proprie loquendo , homines per mortem & paſſionem ſuam

Digitized by Google

non redemiſſe : neque enim (ajunt) eo fine Chriſtus paſſus eſt, ut pro hominibus ſatisfaceret, hoc eſt ; ut pœnæ quas paſſus eſt, eſſent veluti pretium, in quod debitæ hominibus pœnæ commutarentur, aut quo pœnæ hominibus debitæ compenſarentur ; unde inferunt, Patrem æternum ex mera miſericordia & abſque ullo reſpectu ad Chriſti paſſionem tanquam pretium ſibi oblatum, pœnam peccato debitam iis remittere qui credunt in eum qui impium juſtificat. E contra quotquot ab Eccleſiæ incunabulis ad Socinum uſque vixerunt Chriſtiani, crediderunt ac docuerunt ſemper, Chriſtum, vere ac proprie loquendo, homines a pœnis, peccato alioquin infligendis, redemiſſe.

Not. 2. Redemptio proprie ſumpta, tria complectitur ; ſupponit nimirum 1. Patrem æternum pœnas peccato debitas in Filium ſuum incarnatum conjeciſſe ; 2. Filium incarnatum pœnas ejuſmodi in ſeipſo ſuſcepiſſe, ut iis homines liberaret : 3. pœnas, peccatis alioquin infligendas, mutatas fuiſſe in eas, quas Chriſtus voluntarie, licet ex mandato Patris, in ſe ſuſcepit. Ut igitur adverſus Socinianos aſſreamus, Chriſtum vere ac proprie homines redemiſſe, operæ pretium eſt ut tria illa demonſtremus.

CONCLUSIO 1. Pater æternus pœnas peccato debitas in filium ſuum incarnatum conjecit.

Probatur. Hæc habentur ad Rom. 4. ℣ 25. *Qui traditus eſt propter delicta noſtra* ; in mortem vero ab ipſo Patre traditum eſſe, expreſſe aſſeritur ejuſdem Epiſtolæ cap. 8. verſu 32. *Qui etiam proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum*. Iſaiæ cap. 53. verſu 6. *Poſuit Dominus in eo iniquitatem omnium noſtrum* : quo autem ſenſu id factum ſit, dicitur verſu 5. *Ipſe autem vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra*. Secundæ ad Cor. 5. ℣ 21. *Eum qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit*, hoc eſt, Deus Pater, de quo ℣. 20. Apoſtolus dixerat, *Reconciliamini Deo*, Chriſtum fecit pro nobis hoſtiam pro peccatis offerendam ; nimirum in Scripturis hoſtia pro peccatis expiandis offerenda, vocatur peccatum : unde Oſee 4. de ſacerdotibus dicitur : *Peccata populi mei comedent*, id eſt, oblata pro peccatis ; vel (ut Auguſtinus interpretatur Enchiridii c. 21.) fecit eum obnoxium pœnis, quæ peccato debentur. Ad Galatas cap. 3. ℣. 13. *Chriſtus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum*. Vox, *maledictum*, eo loci ſignificat *execrabilem* ; unde ſenſus eſt, Chriſtum, in quo (ut ait Iſaias) poſuit Deus iniquitatem omnium noſtrum, factum fuiſſe execrabilem, non quidem intrinſece, ſed quoad effectum, quatenus Pater in eum tanquam in virum propter peccata noſtra execrabilem, debita ipſis peccatis pœna ſæviit ; eum vero tanquam execrabilem a Patre habitum fuiſſe, probat Apoſtolus ex cap. 21. Deuteronomii, ubi reus, qui patibulo ſuſpenſus fuit, ita execrabilis haberi debet, ut ejus cadaver eodem quo ſuſpenſus eſt die, viventium oculis, tanquam eorum conſpectu prorſus indignum, ſubduci debeat ; *Quia ſcriptum eſt* (ait Apoſtolus) *maledictus omnis qui pendet in ligno*. Ex ijs igitur textibus patet, eum Patrem in filium ſuum incarnatum conjeciſſe omnium hominum peccata, hoc eſt, exegiſſe ab eo pœnas, quæ alioquin reis hominibus deberentur.

Confirmatur argumentum ex typis, quibus Deus in antiqua lege Chriſtum adumbrari voluit ; nimirum adumbratus eſt 1. agno Paſchali, cujus mentio fit Exodi 12. Adumbratus eſt 2. hirco emiſſario, de quo Scriptura loquitur Levitici cap. 16. Adumbratus eſt 3. hirco & ariete qui (ut habetur Levitici 16.) a ſummo Sacerdote, ſollemnis expiationis die, pro ſacerdotis & populi peccatis immolari debebant : atqui ſive in agnum Paſchalem, ſive in hircum emiſſarium, ſive in victimam ſollemnis expiationis, peccata populi conjiciebantur, hoc eſt, agnus Paſchalis, ſollemnis expiationis victima, pœnam patiebantur, quæ alioquin reis hominibus debita fuiſſet : ergo & Deus Pater in Chriſtum illis imaginibus adumbratum conjici voluit omnium hominum peccata ; idque evidentiſſime præſignatum fuiſſe in hirco emiſſario, demonſtrant, quæ de hirco illo leguntur Levitici cap. 16. *Poſtquam Summus Sacerdos emundaverit Sanctuarium, & tabernaculum & altare, tunc offerat hircum viventem : & poſita utraque manu ſuper caput ejus, confiteatur omnes iniquitates filiorum Iſrael, & univerſa delicta, atque peccata eorum ; quæ imprecans capiti ejus, emittet illum per hominem paratum in deſertum. Cumque portaverit hircus omnes iniquitates eorum in terram ſolitariam, & dimiſſus fuerit in deſerta ; revertetur Aaron*, &c.

CONCLUSIO 2. Chriſtus pœnas, peccato alioquin infligendas, in ſe ſuſcepit, ut iis liberaret hominem reum.

Probatur. Ad Hebræos cap. 2. Chriſtus dicitur pro omnibus guſtaſſe mortem. Joannis c. 11. verſu 50. prænuntiatur moriturus pro gente. Primæ Petri 2. verſu 21. dicitur paſſus pro nobis ; *Chriſtus paſſus pro nobis ; vobis relinquens exemplum*, &c. Secundæ ad Corinth. 5. *Unus pro omnibus mortuus eſt*. Ex iis autem locis ſic arguitur : Ille pœnas, peccato alioquin infligendas, in ſe ſuſcepit, ut iis liberaret hominem reum, qui pro homine reo mortuus eſt ; ſiquidem is pœnas, peccato alioquin infligendas, ſuſcepit, ut iis hominem reum liberaret, qui ſeipſum

ſeipſum in hominis rei locum ſubrogavit ; at id præſtitit , qui pro homine reo mortuus eſt ; ſcilicet pro aliquo aut agere aut pati quidpiam , eſt id illius vitæ aut agere aut pati ; ac proinde eſt illius loco ſubrogari . Atqui Chriſtus (ut teſtantur allati ex Scripturis textus) mortuus eſt pro homine reo : ergo pœnas , peccato alioquin infligendas, ideo in ſe ſuſcepit, ut iis hominem reum liberaret.

Confirmatur ex uſu Scripturæ ſacræ : in ea nimirum præpoſitio, *Pro* , aut rei, aut perſonæ in alterius rei aut perſonæ locum ſubrogationem ſignificat , ut videre eſt primæ Petri 3. *Malum pro malo :* Matth. 5. *Oculum pro oculo, dentem pro dente*, Lucæ 11. *Pro piſce ſerpentem ;* Matth. 2. Archelaus in Judæa regnaſſe dicitur *pro Herode patre ſuo*, hoc eſt, ipſi in regnum ſucceſſiſſe.

Reſpondent adverſarii , præpoſitionem , *Pro* , non ſemel in Scripturis ſumi pro eo , quod eſt utile , nec ſemper pro ſubrogatione in alterius locum : unde quia mors Chriſti homini reo utilis fuit , ſive ad confirmationem veritatum, quæ eum ad ſalutem perducere poſſunt, ſive ad inſigne patientiæ exemplum : primæ Petri 2. ſic idem Petrus loquitur : *Chriſtus paſſus eſt pro nobis , vobis relinquens exemplum, ut ſequamini veſtigia ejus*.

Sed nullius plane ponderis eſt ea reſponſio . Nam 1. Subrogatio in alterius locum , cum agitur de pœna perferenda , non pugnat cum utili ; ſiquidem utile eſt alteri, ut quis ejus loco , cum agitur de pœna perferenda , ſubrogetur ; ac proinde licet detur , quod præpoſitio , *Pro* , in aliquibus locis ſumatur pro eo , quod eſt utile , non ſequitur , eam ſumi debere pro utili in genere, in locis de quibus eſt quæſtio, ſed pro utili ſpecifice ſumpto ; hoc eſt , prout dicit utilitatem ex ſubrogatione deſumptam. 2. Si mors Chriſti, pro nobis eſſet tantum , quod conferat ad veritatis confirmationem , præbeatque patientiæ exemplum , dici poſſet , Apoſtolos , aut ſanctos martyres, pro nobis mortuos eſſe : eorum enim mors plurimum contulit ad veritatis , quam prædicaverant , confirmationem, eximio fuit patientiæ exemplo , ſcilicet nonnullorum martyrum cruciatus, & diuturniores, & ſaltem in ſpeciem , acerbiores fuiſſe videntur iis , quos Chriſtus paſſus eſt : atqui tamen dici non poteſt , Apoſtolos aut ſanctos martyres pro nobis crucifixos , paſſos , mortuos fuiſſe, quemadmodum non ſemel de Chriſto dicitur : unde Paulus qui ſæpius ſcribit ſe tot tantaque pro Eccleſia paſſum fuiſſe, nuſquam dicit ſe pro Eccleſia aut mortuum aut crucifixum eſſe, immo vetat , ne id aut credatur aut dicatur , ut uni tribuatur Chriſto : *Numquid* (ait 1. ad Corinth. 1.) *Paulus crucifixus eſt pro vobis ?* 3. In Caiphæ prophetia præpoſitio, *Pro*, in ſenſu aut confirmandæ veritatis, aut hominum ad patientiam informandorum , ſumi non poteſt , ſed pro ſubrogatione unius in alterum locum : *Nec cogitatis , quæ expedit vobis , ut unus moriatur homo pro populo , & non tota gens pereat* . Siquidem (ut patet ex illius verbis) fingebat ille inevitabile exitium Judæorum , ſi Chriſtus vivere permitteretur , e contra ſi Chriſtus occideretur , incolumitatem certam ob hoc ipſum obtinendam : ac proinde mortem Chriſti , excidio alioquin imminenti , ſubſtituere voluit. 4. Non obeſt ſententia , quæ ex Petro laudata fuit : ſiquidem in ea Chriſti ſubrogatio aperte diſtinguitur ab exemplo patientiæ , quod Petrus commendat : non enim dicit ſimpliciter (ut tamen dicere debuiſſet , ſi ſolum patientiæ exemplum voluiſſet proponere) *Chriſtus paſſus eſt , vobis relinquens exemplum* ; ſed dicit : *Chriſtus paſſus eſt* PRO NOBIS , *vobis relinquens exemplum*. Non eſt igitur, cur Sociniani Chriſti mortem pro nobis , in ſenſum metaphoricum detorqueant.

CONCLUSIO 3. Pœnæ peccatis alioquin infligendæ, revera mutatæ ſunt in eas, quas Chriſtus pro nobis in ſe ſuſcepit.

Probatur. Scripturæ docent, Chriſtum morte ſua placaſſe Deum Patrem, hoc eſt, effeciſſe, ut Deus Pater nobis iratus eſſe deſineret : ſeu (ut proprie loquamur) Scripturæ docent , Chriſtum ſua morte avertiſſe pœnas nobis infligendas : Deus enim deſinit iratus eſſe nobis, cum ſævire deſinit. Primæ Joannis 2. dicitur ipſummet pro peccatis placamen : *Et ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris : non pro noſtris autem tantum, ſed etiam pro totius mundi* . Ejuſdem epiſtolæ c. 4. ob id miſſus dicitur , ut eſſet placamen pro peccatis ; *Miſit filium ſuum propitiationem pro peccatis noſtris* . Ad Rom. c. 3. *Quem propoſuit Deus propitiationem per fidem in ſanguine ipſius* ; hoc eſt , Chriſtus in ſuo ſanguine propitiatio eſt ; cujus quidem propitiationis, per fidem efficimur participes. Eædem Scripturæ teſtantur , nos in Chriſti ſanguine , cruce , Deo reconciliatos eſſe . Ad Eph. 2. reconciliatio hominum cum hominibus refertur tanquam ad cauſſam , ad eorumdem hominum reconciliationem cum Deo ; *Et reconciliet ambos in uno corpore Deo per crucem , interficiens inimicitias in ſemetipſo* ; verſu 13. ejuſdem ſanguinis virtuti unio noſtra cum Deo tribuitur ; *Facti eſtis prope in ſanguine Chriſti* . Ad Rom. 5. *Reconciliati ſumus Deo per mortem filii ejus* . Eædem Scripturæ fidem faciunt , nos Chriſti ſanguine redemptos eſſe , hoc eſt , a pœna commerita liberatos eſſe . Ad Galatas cap. 13. *Chriſtus nos redemit de maledicto legis* , ſeu , pœna prævaricatoribus infligenda . Ad Epheſ. 1. verſu 7. *In quo habemus redemptionem per ſan-*

Digitized by Google

ſanguinem ejus, *remiſſionem peccatorum*. Ad Rom. 3. verſu 24. *Juſtificati gratis per gratiam ipſius*, *per redemptionem quæ eſt in Chriſto Jeſu*. Ad Hebr. 9. v. 12. *Neque per ſanguinem hircorum aut vitulorum*, *ſed per proprium ſanguinem introivit ſemel in ſancta*, *æterna redemptione inventa*. Redimere vero, habita ratione tum vis vocis, tum Scripturarum uſus, importat pretii cum re redempta commutationem, juxta illud Matthæi 20. *Venit enim filius hominis dare animam ſuam redemptionem*, hoc eſt, redemptionis pretium, *pro multis*.

Ex textibus, quos hucuſque retulimus, ſic contra Socinum arguitur. Pœnæ nobis propter peccatum infligendæ, mutatæ ſunt in id quod fuit placamen, ſeu, propitiatio pro peccatis noſtris; in id per quod Deo reconciliati ſumus; in id quo redempti fuimus: atqui pœnæ quas Chriſtus in ſe ſuſcepit, hoc eſt, illius mors & paſſio, fuerunt placamen, ſeu propitiatio pro peccatis noſtris; per illius mortem, per illius ſanguinem reconciliati ſumus Deo; per eamdem mortem, per eumdem ſanguinem redempti fuimus a peccatis: ergo pœnæ, alioquin peccatis noſtris infligendæ, in eas mutatæ ſunt, quas Chriſtus in ſe pro nobis ſuſcepit.

Ex iis Scripturæ locis patet, Chriſtum nos redemiſſe, exhibita Deo Patri ſatisfactione proprie dicta. Et ſane ſatisfactio proprie dicta tria complectitur, pœnæ impoſitionem a ſuperiore, ejuſdem pœnæ voluntariam ſuſceptionem in inferiore, & tandem commutationem pœnæ, reo alioquin infligendæ, in eam quam pro eodem reo inferior ex mandato ſuperioris, ſuſceperit: atqui Chriſto a ſuperiore, nimirum Deo Patre, impoſita eſt pœna pro peccatis hominum perferenda, Chriſtus impoſitam eam pœnam in ſe ipſo voluntarie ſuſcepit, in eam pœnam voluntarie ſuſceptam mutata eſt pœna, reo alioquin infligenda, ut tribus præcedentibus concluſionibus probatum eſt: ergo Chriſtus nos redemit, exhibita Deo Patri ſatisfactione proprie dicta.

Eadem veritas ex traditione demonſtrari poteſt, hoc eſt, Chriſtum homines vere ac proprie redemiſſe, exhibuiſſe Patri veram ac proprie dictam ſatisfactionem.

Juſtinus Martyr ad Diognetum, hæc ſcribit: *Proprium ipſe filium pretium redemptionis noſtræ pro nobis dedit*. *O dulcem permutationem*! In breviſſima illa Juſtini ſententia continentur ea omnia quæ quatuor præcedentibus concluſionibus aſſerta ſunt. Docetur nimirum primo, DEUM Patrem pœnam peccato noſtro debitam in ſuum proprium filium conjeciſſe: *Proprium filium ſuum pro nobis dedit*. 2. Patrem non gratuito, ſed accepto pretio perperciſse nobis: *Pretium redemptionis noſtræ*. 3. Pœnas noſtro peccato debitas, non ſimpliciter, ſed per veram commutationem nobis eſſe dimiſſas: *O dulcem permutationem*!

Tertullianus ſcribit, oportuiſſe ut Chriſtus pro nobis ſacrificium fieret: *Chriſtum* (inquit adverſus Judæos, cap. 13.) *oportebat pro omnibus gentibus fieri ſacrificium*, *qui tanquam ovis ad victimam ductus eſt*, *& velut agnus coram tondente ſe ſine voce*, *ſic non aperuit os ſuum*: unde ſic arguitur: Ille proprie nos morte ſua redemit, qui redemit nos per vitam, quam velut ſacrificii victimam obtulit; qui enim ſic redimit, offert pretium pro re quam redimit: qui ſuſcepit in ſe pœnam, mortem nimirum, quæ alioquin deberetur redempto: atqui Chriſtus, ex Tertulliano, ſic nos redemit: ergo &c.

Origenes Hom. 3. in Leviticum, ſub initio, hæc de Chriſto ſcribit: *Quia peccata noſtra portavit*, *vitulum immaculatum*, *hoc eſt*, *carnem incontaminatam*, *obtulit hoſtiam Deo*. Hom. 4. in Numeros, ſic loquitur: *Quoniam intravit peccatum in hunc mundum*, *peccati autem neceſſitas propitiationem requirit*, *& propitiatio non fit niſi per hoſtiam*, *neceſſarium fuit provideri hoſtiam pro peccato*. Tractatu II. in caput XVI. Matth. hæc habet: *Homo quidem non poteſt dare aliquam commutationem pro anima ſua*: *Deus autem pro animabus omnium*, *dedit commutationem pretioſum ſanguinem filii ſui*. *Nec enim empti ſumus corruptibili argento*, *vel auro*, *ſed pretioſo ſanguine agni immaculati*. Ex iis autem Origenis textibus ſic conficitur argumentum: Ille vere ac proprie, ſeu per ſatisfactionem proprie dictam, nos redemit, qui redemit nos per ſui ipſius, tanquam hoſtiæ, oblationem; per veram ac realem commutationem; per pretium, quo noſtras animas emit: atqui ex Origene Chriſtus ſic nos redemit; ergo &c.

Cyprianus epiſt. 8. *Orabat* (inquit) *ille pro nobis*, *cum peccator ipſe non eſſet*, *ſed noſtra peccata portaret*. Euſebius Cæſarienſis lib. 10. de Demonſtratione Evangelica, cap. 1. *Utpote* (ait) *qui pro nobis & mortem ſubierit*, *& verbera & probra & contumelias*, *quibus nos digni eramus*, *in ſe tranſtulerit*, *& execratio pro nobis factus*, *execrationem quam nos ferre damnati eramus*, *ad ſeipſum attraxerit*. *Et quid vero ille*, *quam pro animis noſtris pretium?*

Athanaſius lib. 1. de Incarnatione Verbi Dei, hæc ſcribit; *Pro omnibus ſacrificium obtulit*, *pro omnibus templum ſuum tradens*, *quo omnes immunes & liberos a veteri tranſgreſſione efficeret*. Cyrillus Jeroſolymitanus Cathecheſi 13. *Si Phinees* (inquit) *agre ferens turpe patrantem*, *iram Dei placavit*, *Jeſus*, *non alium perdens*, *ſed ſeipſum in redemptionis pretium offerens*, *nonne illam adverſus hominem iram diſſolvit*? Baſilius in

Pſal.

Digitized by Google

Pſal. 48. eodem modo loquitur: *Unum inventum eſt rebus omnibus præſtantius, quod in pretium redemptionis anima noſtra datum eſt, ſanctus nimirum & pretioſus Domini noſtri Jeſu Chriſti ſanguis.*

Ambroſius libro de Joſeph Patriarcha, c. 4. *Pretio igitur noſtro debitum non ſuo ære contraxit: Chirographum ſuſtulit, fœneratorem removit, exuit debitorem, unus exſolvit, quod ab omnibus debebatur.* Chryſoſtomus proœmio Comment. in Iſaiam: *Sanguine filii ſui luit in pretium.* Hieronymus in Iſaiæ cap. 35. *Quando* (inquit) *pendebat in cruce, & factus pro nobis maledictum, peccata noſtra portabat, & loquebatur Patri: Deus meus, quare me dereliquiſti?*

Auguſtinus innumeris in locis idem docet, ac Patres qui hucuſque laudati ſunt. Libro 13. de Trinitate, c. 14. ſic loquitur: *Pergit inde ad paſſionem, ut pro debitis noſtris, quod ipſe non debebat, exſolveret*, Enarratione in Pſal. 95. *Tenebantur homines captivi ſub diabolo, & dæmonibus ſerviebant, ſed redempti ſunt a captivitate; vendere enim ſe potuerunt, ſed redimere non potuerunt. Venit redemptor, & dedit pretium, fudit ſanguinem ſuum, & emit orbem terrarum. Quæritis quid emerit? Videte quid dederit, & invenite quid emerit. Sanguis Chriſti pretium eſt*, &c. Gregorius Magnus lib. 3. Moralium, cap. 13. *Mediator noſter pro ſe ipſo puniri non debuit, quia nullum culpæ contagium perpetravit. Sed ſi ipſe indebitam mortem non ſuſciperet, nunquam nos a debita morte liberaret.*

Tandem quia Gregorii Magni temporibus ad Socinum uſque vixere Patres, tum in Oriente, tum in Occidente, eodem modo locuti ſunt; unde ſic adverſus eumdem Socinum arguitur: Iis perſuaſum fuit, Chriſtum vere ac proprie nos redemiſſe, ſeu, exhibendo ſatisfactionem proprie dictam, qui aſſeruerunt, Chriſtum ſe Deo Patri obtuliſſe hoſtiam ad delenda hominum peccata; qui docuerunt, Chriſti ſanguinem pretium eſſe quod pro peccatis noſtris Deo Patri perſolutum eſt; qui dixerunt, Chriſtum proprio ſuo ſanguine tanquam pretio nos emiſſe. Sed qui a Chriſto ad Socinum uſque vixerunt id aſſeruerunt, id docuerunt, id dixerunt: ergo perſuaſum eis fuit Chriſtum vere ac proprie nos redemiſſe, hoc eſt, exhibendo Patri veram ac proprie dictam ſatisfactionem.

Solvuntur argumenta Socinianorum.

Objicies 1. Dici non poteſt, quænam ſint cauſſæ redemptionis proprie ſumptæ, ſeu ſatisfactionis æterno Patri a Chriſto exhibitæ: ergo revera Chriſtus proprie homines non redemit: ergo, proprie loquendo, pro eis minime ſatisfecit.

Reſp. neg. ant. Scilicet prima cauſſa efficiens ſatisfactionis exhibitæ a Chriſto, eſt Deus ipſe; nam ad Rom. 8. *Proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum.* Cauſſa quæ Deum movit, ut filio ſatisfaciendi onus imponeret, non alia fuit, quam ſumma illius in homines miſericordia: *Sic Deus dilexit mundum* (Joannis 3.) *ut filium ſuum unigenitum daret.*

Altera cauſſa efficiens eſt humanitas Chriſti hypoſtatice conjuncta Verbo: *Ego pono animam meam* (Joann. 10.) *nemo tollit eam a me: ſed ego pono eam a me ipſo, & poteſtatem habeo ponendi eam.* Cauſſa quæ Chriſtum movit, fuit ipſius in homines amor: *In fide vivo filii Dei* (ait Apoſtolus ad Galatas c. 2.) *qui dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro me.* Ad Epheſ. 5. *Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis .... Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea.*

Cauſſa alia, quæ & Deum, ut filium traderet, & Chriſtum, ut traderet ſemetipſum, impulit, fuerunt hominum peccata. Ad Rom. 4. *Traditus eſt propter delicta noſtra*: quoties enim præpoſitio *propter* cum accuſativo conjungitur, cauſſam impulſivam ſignificat. *Propter hæc* (ad Epheſ. 5. *venit ira Dei in filios diffidentiæ.* (Levitici c. 26.) *Propter iſta abominanda Dominus Deus ejecit eos a conſpectu ſuo.* Idem quoque dicendum eſt de præpoſitione *Pro*, cum rem ſignificat cum perpeſſionibus conjunctam. *Chriſtus* (1. ad Corinth. 15.) *mortuus eſt pro peccatis noſtris.* Ad Hebr. c. 10. *Hic autem unam pro peccatis offerens hoſtiam, in ſempiternum ſedet in dextera Dei.*

Cauſſa materialis exhibitæ a Chriſto ſatisfactionis fuerunt tum corporei cruciatus qui Chriſti mortem præceſſerunt, quique 1. Petri 5. *Livor* appellantur; tum animi dolores quos Evangeliſtæ vocibus, *pavere, mæſtus eſſe*, expreſſerunt: tum denique mors ipſa: *Nunc autem* (ad Eoloſſenſes 1.) *reconcillavit in corpore carnis ejus per mortem.* Ex vero mors cum duabus præcipue qualitatibus in Scripturis deſcribitur, ut cruenta nimirum & ignominioſa. Qualitas illa, mortis cruentæ, voce *ſanguinis* denotatur: *Hic eſt ſanguis meus novi teſtamenti*, (Matth. 28.) *qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum.* Primæ Petri c. 1. *In obedientiam & aſperſionem ſanguinis Jeſu Chriſti.* Ad Ephel. 1. *In quo habemus redemptionem per ſanguinem ejus, remiſſionem peccatorum.* Qualitas autem altera, mortis nimirum ignominioſæ, notatur tum ipſa *Crucis* voce (ineſt enim illi ſupplicii generi ignominia maxima;) unde dictum eſt ad Hebræos 12. *Suſtinuit crucem, confuſione contempta*; tum etiam voce *contemptus*, quam Iſaias uſurpat c. 53.

Tandem forma ſatisfactionis exhibitæ a Chri-

Chriſto, eſt pœnarum pro peccatis noſtris perſolutio: nempe (ut fuſe ſuperius obſervatum eſt) Chriſtus in Scripturis dicitur portaſse hominum peccata: at portare alterius peccatum, non aliud in iiſdem Scripturis ſignificat, quam pœnas peccatis debitas luere. Levitici quinto: *Si peccaverit anima, & audierit vocem jurantis .... niſi indicaverit, portabit iniquitatem ſuam*. Levitici c. 20. *Frater & ſoror qui coierint, portabunt iniquitatem ſuam*: Primæ Petri ſecundo: *Qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum*; quæ quidem vox *pertulit*, non ſignificat (ut vult Socinus) *abſtulit*, ſed *patienter tulit*; tum quod eo loci propoſitum ſit Petro, inſigne patientiæ exemplum in Chriſto demonſtrare: *Qui* (inquit immediate ante verba, de quibus eſt quæſtio) *cum malediceretur, non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur: tradebat autem ſe judicanti injuſte*; tum etiam quod immediate poſt ſcribat, nos Chriſti cruciatibus a pœna peccato debita liberatos fuiſſe: *Cujus livore ſanati ſumus*.

Objicies 2. Redemptio proprie ſumpta dicit & redimentem, & redemptum, & eum ex quo fit redemptio: atqui dici non poteſt, quis ſit is ex quo Chriſtus humanum genus redemerit; neque enim reſponderi poteſt, quod Deus ſit: nempe Deus erat pars offenſa, erat creditor: at offenſor proprie non redimitur ex parte offenſa aut ex creditore, ſcilicet pars offenſa reduplicative, ut eſt pars offenſa; creditor reduplicative, prout eſt creditor, jus non habet exigendi pœnam, ſed reſtitutionem tantum & indemnitatem a perſona quæ læſit. Præterea dici quoque non poteſt, cujus ſpeciei fuerit actus, quo propter exhibitam a Chriſto ſatisfactionem, Deus condonaverit pœnam peccato alioquin debitam.

Reſp. ad 1. neg. min. Ad 2. dicendum eſt, Deo non ut parti læſæ, aut creditori, exhibitam fuiſſe a Chriſto ſatisfactionem, ſed Deo tanquam ſupremo rerum omnium moderatori: ſcilicet ſupremus rerum omnium moderator, ut æquitati conſulat, jus habet exigendi pœnam ab eo qui legem ſive naturalem ſive poſitivam infregit. Ad 3. dicendum eſt, actum quo pœna æterna, peccato alioquin debita, commutata fuit in eam quam Chriſtus in ſe ſuſcepit, fuiſſe actum juriſdictionis; neque enim pœna peccato naturaliter debita mutari poteſt in aliam, niſi a ſuperiore, ac proinde ab eo qui juriſdictionem habeat.

Objicies 3. Scripturæ loca, in quibus Chriſtus dicitur redemiſſe genus humanum; pro peccatis hominum Deo Patri ſatisfeciſſe; metaphorice, non autem ad litteram ſumenda ſunt: nempe toties Scriptura metaphorice ſumenda eſt, quoties ſumpta in ſenſu litterali, probare videtur factum quod eſt contra æquitatem: atqui Scripturæ loca, quæ probare videntur redemptionem a Chriſto exhibitam fuiſſe, ſatisfactionem ab eo oblatam eſſe Patri, ad litteram ſumpta, probare videntur factum quod eſt contra æquitatem: ſiquidem injuſtum eſt, Chriſtum, alioquin innocentem, rei loco caſtigari.

Reſp. ad primum, neg. min. Ad ſecundum dico 1. certum eſſe, non eſſe contra æquitatem quod juſti & innocentes in hac vita crucientur: nimirum, Deo ſic providente, ea eſt ſanctorum hominum conditio, ut dum in humanis agunt, multa patiantur. Dico 2. non eſſe quoque injuſtum, quod pœna pro peccato alieno infligatur: nempe contrarium in Scripturis docetur. Exodi c. 20. Deus ipſe ſic loquitur: *Ego ſum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, viſitans iniquitatem Patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me*. Geneſis 9. ob factum Chami, Canaan execrationi ſubjicitur. Libro 2. Regum cap. 24. ob Davidis peccatum perierunt ſeptuaginta hominum millia; ad quorum interitum David exclamavit: *Ego ſum qui peccavi: Ego inique egi: iſti qui oves ſunt, quid fecerunt? vertatur, obſecro, manus tua contra me, & contra domum patris mei*. Nec obſtant hæc verba, Ezechielis c. 18. *Anima quæ peccaverit, ipſa morietur; filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filii: juſtitia juſti ſuper eum erit, & impietas impii erit ſuper eum*; Non obſtant (inquam); iis enim verbis Deus non quid neceſſario & jure immutabili faciendum ſit docet, ſed quid facere libere decreverit, hoc eſt, Judæis pollicetur, ſe deinceps non caſtigaturum in filiis iniqua parentum facta, ſi filiifamilias non perpetraverint.

CAPUT III.

An Chriſtus homines redemerit per ſatisfactionem quæ ſit ex rigore juſtitiæ.

Not. 1. AD ſatisfactionem ex juſtitia ſtricte ſumpta plures conditiones requiruntur. Neceſſe enim eſt: 1. ut ſit ad alterum; nempe nemo, proprie loquendo, poteſt eſſe ſui ipſius creditor & debitor. Neceſſe eſt 2. ut actus quo ſatisfactio exhibetur, ſit voluntarius; ſiquidem debet eſſe meritorius, ſeu mereri debet remiſſionem debiti, quo quis erga creditorem tenebatur: at actus non eſt meritorius, niſi ſit voluntarius. Neceſſe eſt 3. ut res quæ per ſatisfactionem redditur, ſit æquivalens debitæ: neque enim juſtitia ſervatur ab eo qui pro decem duplionibus, quos debet creditori, novem tantum ſolvit. Neceſſe eſt 4. ut ſit ex bonis quæ ſatisfacienti propria ſint, ſeu, quorum ſatisfaciens dominium habeat; ſcilicet ob eam ratio-

Digitized by Google

rationem ſervus non poteſt ex rigore juſtitiæ domino ſuo ſatisfacere: quæcumque enim ſervus habet, ſunt ſub heri dominio. Neceſſe eſt 5. ut ſatisfactio ſit ex bonis alias indebitis, id eſt, ex iis quæ alio juſtitiæ titulo creditori non debeantur. Dictum eſt ex alio *juſtitiæ* titulo, eo quod bona quæ alio quam juſtitiæ titulo debentur, gratitudinis v. g. aut obedientiæ, nihil de juſtitiæ perfectione ac rigore detrahant. Neceſſe eſt denique 6. ut creditor acceptare teneatur ſatiſfactionem, quam debitor exhibuerit; nimirum ſi eam ex juſtitia acceptare non teneatur, gratia erit, quod accipiat; ac proinde ſatisfactio non ex juſtitiæ rigore, ſed ex liberalitate creditoris, debitum exhauriet.

Not. 2. Scotus in 3. Sentent. Diſt. 19. contendit plures ex iis conditionibus, quæ mox relatæ ſunt, deeſſe in ſatisfactione, quam Patri Chriſtus exhibuit: hincque concludit, eam non fuiſſe ex rigore juſtitiæ. Thomiſtæ e contra paſſim aſſerunt nullam ex conditionibus illis defuiſſe ſatisfactioni Chriſti; hincque colligunt, eam fuiſſe ex ſtricta ac perfecta juſtitia. Quid de ſcholaſtica illa quæſtione ſentiamus, ſubſequentes concluſiones aperient.

CONCLUSIO 1. Chriſti ſatisfactio fuit ad alterum.

Probatur. Primo ſatisfactio Chriſti fuit ad alterum, ſi conſideretur prout exhibita Patri & Spiritui ſancto; ſiquidem Pater & Spiritus ſanctus ſunt perſonæ realiter a Chriſti perſona diſtinctæ. 2. Fuit quoque ad alterum, ſi conſideretur prout exhibita Verbo; nam Verbum in ſeipſo ſubſiſtens, virtualiter a ſeipſo, prout in humanitate ſubſiſtit, diſtinguitur. Hinc Auguſtinus l. 10. de Civit. Dei, c. 20. ſcribit, Chriſtum in forma Dei ſacrificium cum Patre ſumere, licet in forma ſervi ipſummet ſit ſacrificium: *Cum* (inquit) *in forma Dei ſacrificium cum Patre ſumat, cum quo & unus Deus eſt, tamen in forma ſervi ſacrificium maluit eſſe, quam ſumere, ne vel hac occaſione quiſquam exiſtimaret, cuilibet ſacrificandum eſſe creaturæ. Per hoc & ſacerdos eſt ipſe offerens, ipſe & oblatio.* 3. Satisfactio Chriſti fuit ad alterum, non quidem ſuppoſito diſtinctum, ſed natura; quod quidem ſatis eſt ad perfectam juſtitiam, quia compoſitum quod pluribus ac diſtinctis naturis conſtat, plura a diſtincta habet jura, plures ac diſtinctas operationes, plures ac diſtinctas voluntates. Ex iis autem ſic conficitur argumentum: Ea ſatisfactio fuit ad alterum, quæ fuit ad creditorem ſuppoſito, vel natura ſaltem, diſtinctum a debitore: atqui ſatisfactio Chriſti fuit ad alterum ſuppoſito, vel natura ſaltem, diſtinctum; ſuppoſito quidem, ſi conſideretur in ordine ad Patrem aut Spiritum ſanctum; natura, ſi in ordine ad Filium conſideretur.

Objicies 1. Satisfactio filii reſpectu patris, ſervi reſpectu domini, non eſt proprie ad alterum, quia pater & filius, ſervus & dominus, unam tantum, moralem ſaltem, perſonam conſtituunt: atqui ſatisfactio Chriſti fuit filii reſpectu Patris; nam Chriſtus etiam prout eſt homo, eſt Dei Patris filius: & quidem naturalis, non autem adoptivus, ut paſſim contra Felicem & Elipandum Theologi docent: fuit quoque ſatisfactio ſervi ad dominum: nam Chriſti humanitas eſſentialiter a Deo pendet: ergo &c.

Reſp. ad 1. neg. maj. Ad 2. diſt. ant. Pater & filius, ſervus & dominus, unam tantum, ſaltem moralem, perſonam conſtituunt, ſi non habeant diverſa dominia, conc. ant. ſi habeant, neg. ant. At Chriſtus, prout eſt homo, dominium & jus habet plane (ut infra dicetur) diſtinctum a dominio & jure Patris, Verbi, & Spiritus ſancti; ac proinde licet unam phyſice cum Verbo perſonam habeat, unam tamen, moraliter loquendo, cum Verbo non conſtituit; unde exhibita ab ipſo ſatisfactio, proprie eſt ad alterum.

Objicies 2. Unius ad ſeipſum ſatisfactio non eſt ad alterum: atqui ſatisfactio Chriſti fuit unius ad ſeipſum; idem enim fuit offenſus, qui ſatisfaciens.

Reſp. diſt. maj. Unius ad ſeipſum, ſi non ſit virtualiter multiplex, non eſt ſatisfactio ad alterum, conc. maj. ſi ſit virtualiter multiplex, neg. maj. Chriſtus tum in genere entis, tum in genere moris, propter diſtinctas naturas, ex quibus conſtat, eſt virtualiter multiplex: proindeque illius ad ſeipſum ſatisfactio, vere ac proprie fuit ſatisfactio ad alterum.

CONCLUSIO 2. Actus quo exhibita fuit Chriſti ſatisfactio, fuit perfecte voluntarius.

Probatur. Actus, quo exhibita fuit Chriſti ſatisfactio, eſt mors quam paſſus eſt: atqui (ut agentes de Chriſti libertate, ſuperius dictum eſt) mors Chriſti perfecte fuit voluntaria, immo & libera: ergo &c.

CONCLUSIO 3. Pretium quod per Chriſti ſatisfactionem exhibitum eſt, debito per homines erga Deum contracto fuit omnino æquivalens.

Probatur. Pretium in Chriſti ſatisfactione exhibitum, fuit vita propria, quam pro nobis obtulit, ſanguis quem pro nobis fudit; debitum vero quod per homines erga Deum contractum eſt, fuit pœna æterna: atqui Chriſti vita, ſanguis ab eo fuſus, fuerunt prorſus æquivalentia pœnæ æternæ peccato debitæ: nempe Chriſti vita, ſanguis illius, propter unionem hypoſtaticam cum Verbo, meriti fuerunt infiniti; meritum enim operis ſumitur a dignitate operantis.

Confirmatur argumentum 1. ex Scriptura. Docet, copioſam eſſe noſtram per Chriſtum redemptionem: *Copioſa eſt* (ait Pſ. 12.) *apud eum redemptio*; eam ſuperaſſe peccati gravitatem:

tatem : *Non ſicut delictum* (inquit Apoſtolus ad Romanos 5.) *ita & donum : ubi abundavit delictum, ſuperabundavit gratia*; illius virtutem ſatis fuiſſe ad delenda omnium hominum peccata : *Ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris* (ait Joannes 1. Epiſt. c. 2.) *non pro noſtris autem tantum, ſed etiam pro totius mundi*: per eam Chriſtum expoliaſſe principatus & poteſtates : *Expoliane* (ait Apoſtolus ad Coloſſ. 2.) *Principatus & Poteſtates, traduxit confidenter palam triumphans illos in ſemetipſo*.

Confirmatur 2. ex Patribus : ii enim docuerunt, Chriſtum per juſtitiam ipſum dæmonem ſuperaſſe. Vide quæ de illo argumento dicta ſunt hujuſce T. p. 226. 227. & pluribus aliis. Docuerunt etiam, vel unam ſanguinis Chriſti guttulam ſatis fuiſſe ad totius humani generis redemptionem : *Non guttam ſanguinis modicam* (ait Clemens Papa VI. in Extrav. *Unigenitus*, de pœnit. & remiſſion:) *quæ tamen propter unionem Verbum pro redemptione generis humani ſuffeciſſet, ſed copioſe velut quoddam profluvium noſcitur effudiſſe*. Eadem fere ratione loquuntur Auguſtinus Enchiridii cap. 108. Leo Magnus Serm. 1. de Nativit.

Objicies 1. Qui pro culpa infinita ſatisfacit per actionem finitam, non ſatisfacit æquivalenter: atqui Chriſtus pro culpa infinita ſatisfecit per actionem finitam, nimirum per actionem ſuæ humanitatis propriam; quæ, cum ſit a principio finito, non poteſt eſſe, quin non ſit finita.

Reſp. ad 1. neg. min. Ad 2. diſt. ant. Actio humanitati propria, cum ſit a principio finito, non poteſt eſſe, quin ſit finita phyſice, conc. ant. quin ſit finita moraliter, neg. ant. Ratio eſt, quia finitas aut infinitas moralis non ſumuntur ſicut finitas aut infinitas phyſica, a principio efficiente, a quo actio quam efficiunt, emanat; ſed ſumuntur a perſona, quæ per principium efficiens operatur, ſicut finitas aut infinitas malitiæ, quæ ſunt in actu aliquo, non ſumuntur ex illius entitate phyſica, aut ex illius principio efficiente, ſed ex dignitate perſonæ quæ læditur; ac proinde, cum in Chriſto perſona, quæ per actiones humanitati proprias ſatisfecit, fuerit infinitæ dignitatis, actiones quæ immediate emanarunt ex humanitate, pretii fuerunt infiniti.

Inſtabis. Perſona Verbi nullo modo influit in dignitatem actionum, quæ propriæ fuerunt humanitati Chriſti : hoc enim unum in ea effecit, ut nimirum humanam naturam terminaret, quam revera, ſi adfuiſſet humana perſona, terminaſſet: ergo, &c.

Reſp. ad 1. neg. ant. Ad 2. nego, perſonam humanam non aliud effecturam fuiſſe, quam humanitatem ſuſtentare, ſcilicet humana perſona quo dignior eſt, vel minus digna, eo majorem vel minorem dignitatem confert actionibus, quæ a natura, quam ſuſtentant, emanant: propter eam rationem ſatisfactio exhibita a rege, majoris eſt dignitatis, majoris eſt pretii, quam quæ a plebejo peracta fuerit.

Objicies 2. Quando effectus producitur a duabus cauſſis, quarum una eſt finita & alia infinita, effectus eſt finitus, non autem infinitus; ob id enim viſio beatifica eſt finita, quamvis Deus, qui cauſsa eſt infinita, ad illam concurrat : ergo Chriſti ſatisfactio cum fuerit a cauſsa finita, humanitate nimirum, vere finita fuit, quamvis aliunde fuerit a perſona Verbi quæ eſt cauſsa infinita.

Reſp. diſt. maj. Si ambæ cauſsæ ſint tantum cauſsæ phyſicæ, conc. ant. ſi una ſit phyſica & alia moralis, neg. ant. Scilicet par eſt, ut quælibet cauſsa ſuo modo influat in actum; phyſica quidem conferendo eſse phyſicum finitum, ſi ipſa finita ſit; moralis vero conferendo eſse morale, quod ſit infinitum, ſi cauſsa moralis, ut fuit in Chriſto reſpectu illius operationum, ſit infinita.

CONCLUSIO 4. Satisfactio quam Chriſtus exhibuit, fuit ex propriis illius bonis.

Probatur. Satisfactio quam Chriſtus exhibuit, fuit ex actionibus quæ immediate emanarunt ab humanitate : atqui actiones illæ fuerunt propriæ Chriſto; & quidem primo ſi Chriſtus ſecundum perſonam conſideretur: ſecundo etiam ſi conſideretur ſecundum humanitatem. Nam illæ actiones fuerunt propriæ Chriſto conſiderato etiam ſecundum humanitatem, de quibus ad libitum, ſervato ordine finis, humanitas diſponere potuit: atqui ſic humanitas Chriſti diſponere potuit de actionibus, per quas Deo ſatisfecit : potuit enim illas ad alium finem, quam ad exhibendam ſatisfactionem, referre; ver. gr. ad exorandam divinam miſericordiam, ad perſolvendum dignum Deo cultum, ad exercendas varias virtutum ſpecies : ergo propriæ fuerunt humanitati Chriſti, hoc eſt, humanitas Chriſti verum ac ſtrictum in illas dominium habuit.

Objicies. Actiones per quas Chriſtus ſatisfecit, fuerunt actiones creatæ, cum a cauſſa creata, humanitate nimirum, prodierint : atqui actiones creatæ non fuerunt ſub dominio humanitatis Chriſti; ſiquidem non potuerunt eſſe ſimul ſub dominio Dei, & ſub dominio cauſsæ creatæ; fuiſſent tamen ſub utroque illo dominio, ſi humanitas Chriſti in eas dominium habuiſset : nempe nihil eſt creatum, in quod Deus ſummum dominium non habeat: ergo &c.

Reſp. ad 1. conc. maj. neg. min. Ad 2. neg. maj. Ratio eſt, quia Dei in res creatas dominium, eſt dominium univerſale; dominium vero humanitatis Chriſti, fuit dominium particulare: at Dei dominium univerſale non tollit a cauſsa creata libera dominium

nium particulare in ſuos actus; ſcilicet de eis, ut jam obſervatum eſt, poteſt pro libito diſponere; idque exigit eſſentialiter libertas qua fruitur.

CONCLUSIO 4. Licet actus, per quos Chriſtus ſatisfecit, alias Deo debiti fuerint; hinc tamen nihil detractum eſt ex ſtricta ejuſdem ſatisfactionis juſtitia.

Probatur prior pars. Illi actus alias debiti fuerunt, qui præter titulum ſatisfactionis, debiti fuerunt titulo religionis, obedientiæ, gratitudinis: atqui actus per quos Chriſtus ſatisfecit, Deo debiti fuerunt titulo religionis, obedientiæ, gratitudinis; nempe humanitatis Chriſti, quæ, conjuncta Verbo, ſatisfecit, jure naturali virtutibus religionis, obedientiæ, gratitudinis erga Deum tenebatur: ergo actus per quos Chriſtus ſatisfecit, Deo debiti fuerunt alio quam ſatisfactionis titulo.

Probatur altera pars: Per id nihil detractum eſt ex rigoroſa Chriſti ſatisfactione, quod omnes titulos, cujuſcumque ſpeciei fuerint, explere potuit: atqui actus per quos Chriſtus ſatisfecit, explere potuerunt titulos omnes, cujuſcumque ſpeciei fuerint: ſcilicet actus illi, quod a principio hypoſtatice conjuncto perſonæ Verbi emanarint, infiniti (ut ſuperius dictum eſt) pretii fuerunt, omnes titulos, cujuſcumque ſpeciei fuerint, explere potuerunt; ac proinde quamvis alio quam ſatisfactionis titulo jam debiti eſſent, ipſum juſtitiæ titulum explere poterunt; ſicque per alios præcedentes titulos nihil ex juſtitiæ rigoroſa ſatisfactione detractum eſt.

Probatur iterum eadem concluſionis pars. Per eos titulos nihil detractum fuit ex rigoroſa ſatisfactione, per quos multiplicata non fuerunt debita: ideo enim qui urgente neceſſitate pecuniam mutuo acceptam reddit creditori, & caritatis & juſtitiæ actum elicit, ſeu adimplet utrumque illum titulum, quod illi tituli debita a parte rei non multiplicent: atqui alii a ſatisfactione tituli debitoum in Chriſto non multiplicarunt; ſcilicet eon effecerunt, ut alii actus, præter eos quos Chriſtus elicuit, Deo debiti fuerint: ergo per eis nihil detractum fuit ex rigoroſa Chriſti ſatisfactione, ſeu non impedierunt, quin exhibita a Chriſto ſatisfactio, fuerit ex ſtricta, rigoroſa, ac perfecta juſtitia.

CONCL. 6. Deus non potuit non acceptare exhibitam a Chriſto ſatisfactionem.

Probatur: Deus non potuit non exaudire unigenitum ſuum filium; exigit nimirum infinita dignitas ejus qui filius eſt natura, ut ſemper a Patre exaudiatur; idque non obſcure innuunt hæc Apoſtoli verba ad Hebræos 6. *Exauditus eſt pro ſua reverentia*: ergo ex ſuppoſitione quod unigenitus Dei filius ſatisfactionem in ſua humanitate exhibuerit, Deus Pater non potuit eam non acceptare.

Objicies. Ille potuit non acceptare exhibitam a Chriſto ſatisfactionem, qui eam acceptavit tantum propter pactum, quod de ea acceptanda libere ſancitum eſt: atqui Deus Pater exhibitam a Chriſto ſatisfactionem acceptavit tantum propter pactum, quod de ea acceptanda libere inter ipſum & Chriſtum ſancitum fuerat: illius enim pacti non ſemel ſacri codices meminerunt: *Poſtula a me* (ait Deus Pater, Chriſtum alloquens Pſal. 2.) *& dabo tibi gentes hereditatem tuam*. Hæc enim habentur Iſaiæ 53. *Si poſuerit pro peccato animam ſuam, videbit ſemen longævum*: ergo &c.

Reſp. conc. maj. neg. min. Ad cujus probationem, conceſſo ant. neg. conſeq. Quamvis enim de acceptanda ſatisfactione Deum inter & Chriſtum pactum interceſſerit, ejuſque vi acceptata fuerit; tamen non ob id ſolum acceptata eſt, ſed etiam propter ipſiuſmet ſatisfactionis dignitatem: unde, ſecluſo pacto, Deus nihilominus exhibitam a Chriſto ſatisfactionem acceptaſſet, nimirum ex ſuppoſitione quod oblata fuerit, Deus Pater non potuit eam non acceptare. Hincque patet, Chriſti ſatisfactionem acceptam non fuiſſe ex gratia perſonæ offenſæ, ſed propter ipſiuſmet ſatisfactionis meritum & dignitatem.

Objicies 2. Chriſti ſatisfactio fuit ex gratia perſonæ offenſæ, ex unione nimirum hypoſtatica, quæ nullo titulo humanitati Chriſti debebatur: ergo &c.

Reſp. diſt. ant. Fuit præſuppoſitive ex gratia perſonæ offenſæ, conc. ant. fuit intrinſece, & (ut loquuntur) formaliter, neg. ant. hoc eſt, gratia unionis, præſuppoſita quidem fuit merito operum, per quæ exhibita eſt ſatisfactio, ſed non fuit pars quæ eadem opera componeret; at gratia quæ præſuppoſitive tantum ſe habet ad opus ſatisfactorium, non opponitur rigori juſtitiæ, ut patet in homine, qui creditorem ſolvit per pecuniam, quam ſua induſtria lucratus eſt ex auro, quod ab eodem creditore mutuatus fuerit.

QUÆSTIO XIII.

De Chriſti mediatione.

Not. BEllarminus hic obſervat, Mediatoris nomine intelligi eum qui inter aliquos diſſidentes, aut ſaltem non conjunctos, medium ſe interponit, ut eos redigat ad concordiam, vel novo fœdere conjungat. Ea mediatoris idea præſuppoſita, quærendum eſt hic 1. utrum Chriſtus inter Deum & hominem ſit mediator; 2. utrum ſit mediator, prout homo, an vero prout eſt Deus; 3. an invocatio Sanctorum in cælis regnantium oppoſita ſit mediationi, quæ Chriſto in Scripturis tribuitur.

C A-

Digitized by Google

CAPUT PRIMUM.

Utrum Chriſtus ſit mediator Deum inter & hominem.

Not. I. DUobus modis poteſt eſſe quis mediator, per ſubſtantiam nimirum, & per operationem; nempe duos poteſt conjungere, vel per unionem ſubſtantialem, quæ ſit inter eos, qui a ſe invicem diſtent; vel per operationem, qua efficiatur, ut diſſidentes mutuam inter ſe pacem ineant: hic igitur expendendum eſt, utrum Chriſtus utroque illo modo Deum cum homine conjunxerint, ſeu an utraque illa ratione mediator ſit Deum inter & hominem.

CONCL. 1. Chriſtus inter Deum & hominem mediator eſt per mediationem ſubſtantialem.

Probatur. Ille Deum inter & hominem mediator eſt per mediationem ſubſtantialem, in quo Deus & homo ſubſtantialiter uniuntur: atqui in Chriſto Deus & homo ſubſtantialiter uniuntur: ſiquidem uniuntur unione non affectiva tantum & morali (ut docuit Neſtorius), ſed, ut profitetur Eccleſia catholica, unione perſonali; una enim eſt Chriſti perſona, Verbi nimirum: at (ut diſputantes contra Neſtorium, obſervavimus) unio perſonalis eſt ſubſtantialis: ergo &c.

CONCL. 2. Chriſtus inter Deum & hominem mediator eſt per operationem.

Probatur. Ille Deum inter & hominem mediator eſt per operationem, qui mediator eſt per diſcretionem & judicium; per modum internuntii; per orationem & ſupplicationem; per ſolutionem & ſatisfactionem: atqui ſic Chriſtus Deum inter & hominem mediator eſt. Nam 1. ſcribit Ambroſius in caput ſecundum primæ Epiſtolæ ad Timotheum. Chriſtum a Deo conſtitutum arbitrum, judicaſſe pacem fieri poſſe, ſi Deus primum ignoſceret, & homo deinceps in Dei fide permaneret. 2. Chriſtum internuntii munere functum eſſe, colligitur ex eo quod ſancitas a Deo leges hominibus annuntiarit; unde Malachiæ tertio dicitur, *Angelus Teſtamenti*, & ad Hebræos nono, *Mediator novi Teſtamenti*, quemadmodum Moyſes veteris olim mediator fuerat, juxta illud Apoſtoli ad Galatas tertio, *Data eſt lex per Angelos in manu mediatoris*. 3. Eumdem Chriſtum fuiſſe mediatorem per orationem & ſupplicationem, docet Apoſtolus ad Romanos 8. ubi aſſerit, quod pro nobis interpellet; docet quoque Joannes primæ Epiſtolæ capite 2. ubi ſcribit eum pro nobis fungi advocati munere. 4. Mediator fuit ſolvendo & ſatisfaciendo: ſcilicet propitiatio eſt pro peccatis noſtris; unde Apoſtolus, poſtquam primæ ad Timotheum ſecundo hæc ſcripſit: *Unus mediator Dei & hominum homo Chriſtus Jeſus*, ſtatim cauſſam, cur ſit mediator, hiſce verbis tradit: *Qui dedit ſemetipſum redemptionem pro multis*. Triplici priore modo Moyſes Deum inter & homines mediator fuerat, idque innuunt hæc ejuſdem Moyſis verba, Deuteronomii quinto: *Ego medius & ſequeſter fui inter Deum & vos in illo tempore*: at quarto modo ſolus Chriſtus mediator eſt noſter; nempe ſolus ſolvit debitum pro peccatis pretium, ſolus nos per ſuum ſanguinem redemit, ſolus pro nobis ſatisfecit, ac mortuus eſt.

Quæres, quæ beneficia homines ex Chriſti mediatione conſecuti fuerint.

Reſp. per Chriſti mediationem homines Deo reconciliatos fuiſſe: *Omnia* (inquit Apoſtolus 2. ad Corinthios 5.) *ex Deo qui nos reconciliavit ſibi per Chriſtum, & dedit nobis miniſterium reconciliationis: quoniam quidem Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi, non reputans illis delicta ipſorum, & poſuit in nobis verbum reconciliationis*. Ad Epheſios 2. *In Chriſto Jeſu vos, qui eratis longe, facti eſtis prope in ſanguine Chriſti. Ipſe enim eſt pax noſtra, qui fecit utraque unum, & medium parietem maceriæ ſolvens, inimicitias in carne ſua: legem mandatorum decretis evacuans, ut duos condat in ſemetipſo in unum novum hominem, faciens pacem; & reconciliet ambos in uno corpore Deo per crucem, interficiens inimicitias in ſemetipſo*.

Non cum Deo tantum Chriſtus hominem reconciliavit, ſed etiam cum ſe ipſo, nempe dedit ei pacem: imperfectam quidem in hac vita, in qua concupiſcentia remanet; perfectam vero dabit in altera, in qua concupiſcentia plane deſtruetur: *Pacem* (inquit Auguſtinus Tract. 77. in Joannem) *nobis reliquit, in qua manentes hoſtem vincimus; pacem ſuam nobis dabit, quando ſine hoſte regnabimus . . . . Eſt ergo nobis pax aliqua, quoniam condelectamus legi Dei ſecundum interiorem hominem; ſed non eſt plena; quia videmus aliam legem in membris noſtris repugnantem legi mentis noſtræ*.

Chriſti mediatione effectum eſt quoque, ut homines pacem inter ſeipſos inirent, juxta illud vaticinium Iſaiæ 2. *Et conflabunt gladios ſuos in vomeres, & lanceas ſuas in falces. Non levabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur ultra ad prælium*. Id ad litteram adimpletum eſt ſub Auguſto, quo imperante Chriſtus in lucem prodiit: nam antequam Chriſtus adveniſſet, *& uſque ad viceſimum octavum annum Cæſaris Auguſti, cujus quadrageſimo ſecundo anno Chriſtus natus eſt in Judæa* (ait Hieronymus in Comment. ad cap. 2. Iſaiæ) *in toto orbe terrarum fuiſſe diſcordiam, & ſingulas nationes contra vicinas gentes arſiſſe ſtudio præliandi, ita ut caderent & cæderentur; Orto autem Domino Sal-*

vato-

Digitized by Google

vatore, quando ſub præſide Syriæ Cyrino prima eſt in orbe terrarum facta deſcriptio, & Evangelicæ doctrinæ pax Romani Imperii præparata, tunc omnia bella ceſſaverunt.

Ea terrena pace, qua, dum Chriſtus in lucem prodiit, homines fruebantur, adumbratum eſt, quid per ſe poſſit Evangelica doctrina, hoc eſt, ſignificata eſt cordis & animarum concordia, quam Chriſti lex per ſe poteſt efficere: ſcilicet ea eſt illius vis, ut qui eam amplexi fuerint, ad ejuſque præſcriptum mores compoſuerint ſuos, poſitis odiis, ac bellis, pacem inter ſe amicitiamque foveant. Et in hoc poſitum eſt aliquod novæ legis a vetere diſcrimen: Iſta enim, odia quoad effectum adverſus gentes quaſdam præſcribebat, juxta illud Matthæi 5. *Audiſtis, quia dictum eſt, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum:* cui quidem ſententiæ adjungi debet talionis lex, quæ *oculum pro oculo, dentemque pro dente* rependi jubebat. Illa e contra odii ac diſcordiæ fomites reſtringit, cum & odium etiam inimici prohibeat, vetetque, ne quis illatam ſibi injuriam altera injuria ulciſcatur.

Ea Evangelii virtute, ea novæ legis ſanctitate utitur Auguſtinus, ut adverſus gentiles demonſtret, quantum ad pacem, etiam in republica conſervandam, novum Teſtamentum per ſe conferat: *Proinde*) inquit Epiſtola quinta ad Marcellinum) *qui doctrinam Chriſti adverſam dicunt eſſe reipublicæ, dent exercitum talem, quales doctrina Chriſti eſſe milites juſſit: dent tales provinciales, tales maritos, tales conjuges, tales parentes, tales filios, tales dominos, tales ſervos, tales reges, tales judices, tales denique debitorum redditores & exactores ipſius fidei, quales eſſe præcepit doctrina Chriſtiana: & audeant eam dicere adverſam eſſe reipublicæ, immo vero dubitent, eam confiteri magnam, ſi obtemperatur, ſalutem eſſe reipublicæ.*

CAPUT II.

Utrum Chriſtus ſit mediator, prout homo, an vero prout Deus.

Not. QUidam ex veteribus docuerunt Dei filium, etiam ante Incarnationem, Deum inter & homines mediatorem fuiſſe: ſcribit enim Tertullianus l. 2. contra Marcionem cap. 27. *Item ſemper egiſſe in Dei Patris nomine, & cum Patribus, & Prophetis converſatum, & congreſſum eſſe*: adeo ut quoties in ſacris litteris vel Deus locutus eſſe, aut egiſſe quidpiam legitur, vel Angelus miſſus, ac legatione functus, hoc a Dei filio ſub Angeli perſona, & aſpectabili, externaque ſpecie, adminiſtratum eſſe complures exiſtimaverint.

Not. 2. Triplex extitit opinio de ratione, ſub qua Chriſtus poſt ſuſceptam a Verbo humanitatem mediator eſt Deum inter, & homines Franciſcus Stancarus Mantuanus, in Academia Regiomontana Lutheranæ Theologiæ Profeſſor, ſæculo decimoſexto jam adulto, docuit Chriſtum ita ſub ratione ſolius humanitatis mediatorem fuiſſe, ut ad mediationem illam divinum ſuppoſitum, ſeu perſona Verbi, nihil omnino contulerit. Calvinus adverſus Stancarum duas Epiſtolas ſcripſit ad Polonos; in utraque autem illa Epiſtola contendit: Chriſtum ſecundum utramque naturam, divinam, & humanam, mediatoris officiis perſunctum fuiſſe. Catholici e contra docent. Chriſtum eſſe mediatorem prout eſt homo, qui tamen Verbo ſubſtantialiter conjunctus ſit: ita ut humanitas Chriſti fuerit principium *quo* operationum, quibus mediatoris officio perſunctus eſt: Verbum vero fuerit earumdem operationum principium *quod*, adeoque ſuam dignitatem, ſuumque pretium deſumpſerit.

CONCLUSIO 1. Dei Filius ante Incarnationem non fuit mediator inter Deum, & homines.

Probatur. Ille non fuit mediator inter Deum & homines, qui nullo ex officiis, quæ mediatori propria ſunt, perſunctus eſt: atqui Dei Filius ante Incarnationem revera nullo perſunctus eſt. Nam 1. non fuit Dei Patris ad homines nuntius, cum (ut de Verbi conſubſtantialitate contra Arianos diſſerentes oſtendimus) ii qui in veteri Teſtamento Dei nomine locuti ſunt, ejuſque dignitatem ſibi tribuerunt, Angeli fuerint, non autem ipſummet Dei Verbum. 2. Verbum ante Incarnationem pro hominibus orare non potuit, cum oratio inferioritatem arguat in orante. 3. Non potuit quoque eſſe pro iiſdem hominibus propitiatio, ſive, pro eis nec ſolvere, nec ſatisfacere potuit Deo Patri; nempe ſolutio, ſatisfactio, hoſtiam ſupponunt, quæ offerri potuerit: at ante Incarnationem Verbum hoſtia non erat, quæ Patri offerretur.

CONCL. 2. Chriſtus non eſt mediator prout homo a perſona Verbi præciſus.

Probatur 1. Si Chriſtus ſit mediator prout homo præciſus a perſona Verbi, ſola humana natura in Chriſto agit opera, quæ mediatori propria ſunt; atqui id falſum eſt Nam 1. humana natura per ſe ſubſtitiſſet; ac proinde non una, ſed duplex in Chriſto fuiſſet perſona. 2. Scriptura mediatoris opera non ſoli humanitati, ſed & ipſimet Deo tribuit; ſcilicet Actorum viceſimo Deus dicitur: *Sanguine ſuo Eccleſiam acquiſiviſſe*. Primæ ad Corinthios ſecundo, *Dominus gloriæ* dicitur *crucifixus*. Ad Philippenſes ſecundo, *Qui in forma Dei erat æqualis Patri*, dicitur *humiliatus eſſe, & obediens factus uſque ad mortem, mortem autem cru-*

Digitized by Google

cis. 3. Unanimis eſt Patrum ſententia, neceſſarium fuiſſe hominem Deum, qui mediatoris partes impleret; *Neque* (ait Auguſtinus Enchiridii c. 108.) *per ipſum liberaremur unum mediatorem Dei & hominum, hominem Chriſtum Jeſum, niſi eſſet & Deus*: atqui ſi Chriſtus ſit mediator, prout homo præciſus a perſona Verbi, neceſſarius non fuiſſet mediator qui Deus foret ſimul & homo. 4. In ſuppoſitione, quam hic impugnamus, imperfectiſſima foret Chriſti mediatio: nempe ea ratione dicitur, & eſt perfecta, quod opera Chriſti mediatoris infinitam dignitatem, infinitum pretium hauriant ex perſona Verbi, cum qua humanitas, a qua tanquam a cauſſa efficiente eadem opera producuntur, conjuncta ſit.

Objicies 1. Perſona non influit in actiones, per quas Chriſtus mediatoris partes egit: nihil enim aliud perſona Verbi effecit in Chriſto, quam quod humana perſona, ſi adfuiſſet, præſtitiſſet: atqui perſona humana nihil aliud præſtitiſſet quam quod ſuſtentaſſet, ac terminaſſet humanam naturam: ergo &c.

Reſp. diſt. ant. Perſona non influit phyſice, tranſeat ant. non influit moraliter, neg. ant. ſcilicet (ut jam non ſemel obſervatum eſt) perſonæ dignitas operibus, quæ emanant a principio efficiente, dignitatem ac pretium confert: hinc Apoſtolus dicit Chriſtum exauditum fuiſſe pro ſua reverentia; hinc Patres docent, exhibitam a Chriſto ſatisfactionem, infiniti fuiſſe meriti, & ex ſtrictioris juſtitiæ rigore.

Objicies 2. Nemo poteſt eſſe mediator ſui ipſius: atqui ſi Chriſtus non eſſet mediator prout homo præciſus a perſona Verbi, idem eſſet ſui ipſius mediator: nam perſona Verbi eſt quid unum cum Patre & Spiritu Sancto: ergo &c.

Reſp. diſt. maj. Nemo in propria natura poteſt eſſe mediator ſui ipſius, conc. maj. in alia natura, nego maj. Chriſtus non eſt in natura divina mediator, ſed in humana, quæ tamen cum Verbo conjuncta ſit: unde ipſe in humana natura exiſtens, poteſt eſſe ſui ipſius in natura divina exiſtentis mediator, eo quod ubi ſunt duæ naturæ, duo ſint jura. Vide quæ ſuperius de CHRISTI ſatisfactione dicta ſunt.

Objicies 3. Si Chriſtus prout Deus, eſt mediator, dici poterit, Deum oraſſe, mortuum, ac paſſum fuiſſe pro nobis: ea enim ſunt mediatoris officia; atqui ea dici non poſſunt; nempe in ipſam divinitatem caderent, quod eſt abſurdum: ergo &c.

Reſpond. diſt. maj. Dici poterit, Deum oraſſe, mortuum, ac paſſum fuiſſe pro nobis in humana natura, conc. maj. in divina natura, neg. maj. Revera (ut ſuperius ex Scripturarum uſu probatum eſt) dicimus Deum oraſſe, mortuum ac paſſum fuiſſe; ſed ea non cadunt in naturam divinam, ſed in humanam tantum, ita tamen ut propter idiomatum communicationem, quæ reperitur inter ea, quæ ſubſtantialiter conjuncta ſunt, Deo ſimpliciter & abſolute tribuantur. Vide quæ ſuo loco de idiomatum communicatione diximus.

Objicies 4. Auguſtinus hæc habet in Pſal. 103. *Chriſtus inter hominem, & Deum, non quia Deus, ſed quia homo: non quia Deus æqualis Patri: ſed ſi æqualis Patri, non mediator*. Hæc etiam ſcribit Tractatu 72. in Joannem: *Mediator autem Dei & hominum, non in quantum Deus, ſed in quantum homo, eſt Chriſtus Jeſus*. S. Thomas 3. part. q. 26. art. 2. eodem modo loquitur: *In mediatore duo diſcernenda ſunt, ratio medii, & officium conjungendi*: atqui neutrum poteſt congruere Chriſto prout eſt Deus, ſed ſecundum quod homo. Siquidem *ratione medii eſt* (inquit) *quod diſtet ab utroque extremorum; conjungit autem per hoc quod ea, quæ unius ſunt, defert ad alterum*: Sed (proſequitur idem Sanctus Doctor) *ſecundum quod Deus non differt a Patre, & Spiritu ſancto in natura & poteſtate dominii, nec etiam Pater, & Spiritus Sanctus aliquid habent, quod non ſit Filii, ut ſic poſſit id quod eſt Patris, vel Spiritus ſancti, quaſi quod eſt aliorum, ad alios deferre. Utrumque vero convenit ei, in quantum eſt homo*: ergo &c.

Reſp. ad 1. diſt. ant. Ex Auguſtino, Chriſtus mediator non quia Deus in propria natura ſubſiſtens, eſt mediator, conc. ant. ſubſiſtens in natura humana, neg. ant. Hoc unum voluit Auguſtinus, filium Dei ante Incarnationem non egiſſe mediatoris partes, ſed tantum poſt Incarnationem; nempe poſt Incarnationem tantum, incœpit ſubſiſtere in natura humana, quæ orare, mori, pati, ſatisfacere potuit.

Reſp. ad 2. conceſſa maj. diſt. min. Neutrum poteſt congruere Chriſto prout Deus eſt in divina natura ſubſiſtens, conc. min. in humana natura ſubſiſtens, neg. min. Nempe Deus prout in humana natura ſubſiſtens, differt a Patre & Spiritu Sancto, inter Deum, & homines medius eſt, & utrumque conjungit; quippe ſe toto diſtat ab ambobus, licet non ex toto, ſeu (ut ſcholæ loquuntur) totaliter: Nec eſt neceſſe, ut quod comparatur cum altero, ut ei apponitur, ſecundum omnes ſui partes cum eo aut conveniat, aut ab eo diſcrepet.

CONCLUSIO 3. Chriſtus non eſt mediator prout Deus præciſus ab humanitate.

Probatur 1. ex Scriptura quæ teſtatur, Chriſtum, prout eſt homo, mediatorem eſſe: *Unus Deus* (inquit Apoſtolus 1. ad Tim. 2.) *unus & mediator Dei & hominum homo Chriſtus Jeſus*: At cur Apoſtolus addidit vocem

homo,

Digitized by Google

homo, niſi ut ſignificaret, Chriſtum eſse mediatorem in humana natura?

Nec valet ſolutio adverſariorum contendentium, ideo Apoſtolum addidiſſe vocem *homo*, ut ſignificaret Verbum, non autem alias Trinitatis perſonas, egiſſe mediatoris partes. Non valet, inquam, nam hæ voces: *Unus Deus*, non ſignificant aut perſonam Patris, aut perſonam Spiritus Sancti cum excluſione perſonæ filii: non enim perſona filii minus eſt Deus, quam Patris, ac Spiritus Sancti perſonæ; ſed excluduntur tantum Dii gentium, ita ut ſenſus ſit, unum (ut Chriſtiani profitentur) eſſe Deum, non autem (ut volunt gentiles) plures eſse Deos: at excluderetur perſona Filii his vocibus *Unus Deus*, ſi vox *homo* deſignaret perſonam Verbi præciſam ab humanitate: ſiquidem Apoſtolus ſignificaſſet, perſonam filii eſse reſpectu ſui ipſius mediatorem; dixiſset enim, filium in ſe ſumptum, eſse mediatorem unius Dei, ac proinde & ipſiuſmet filii in ſe ſubſtentis.

Confirmatur ex Auguſtino qui docet, unum Deum ſignificare totam Trinitatem, additque Chriſtum eſse mediatorem inter totam Trinitatem & homines: *Quid eſt* (inquit in Pſalmum viceſimum nonum) *mediatorem eſſe inter Deum & homines? Non inter Patrem & homines, ſed inter Deum & homines. Quid eſt Deus? Pater & Filius & Spiritus ſanctus. Qui ſunt homines? peccatores, impii, mortales. Inter illam Trinitatem, & hominum infirmitatem & iniquitatem, mediator factus eſt homo non impius, ſed tamen infirmus.*

Probatur 2. ex Patribus. Sub ea ratione Chriſtus eſt mediator, qua Sacerdos: eiſdem enim officiis ſacerdos fungitur, quibus mediator: atqui Chriſtus non eſt ſacerdos prout Deus præciſus ab humanitate; nempe Chriſtus ſibi ipſi, & Patri offert ſacrificium: at ſub eadem ratione non eſt offerens ſimul, & is cui offertur. Deſumptum eſt illud argumentum ex Cyrillo: *Quando factus eſt homo* (inquit agens adverſus decimum capitulum Orientalium), *vocatus eſt Pontifex, non quod major Deo offerat ſacrificium, ſed ſibi ipſi & Patri.* Idem Cyrillus lib. 11. in Joannem, cap. 7. Deum a quo bona cuncta procedunt, in Chriſto opponit mediatori & ſacerdoti; ac proinde cenſet eum non eſſe mediatorem, qua Deus eſt, præciſus ab humanitate. *In quantum* (inquit) *filius & Deus eſt, una cum Patre nobis bona largitur; in quantum vero mediator eſt & Pontifex, noſtras preces ad Patrem adducit.* Chryſoſtomus ſcribit, Chriſtum non eſſe mediatorem prout Dominus ab humanitate præciſus. *Quid eſt mediator?* (ait explicans illud ad Hebræos 9. Ideo novi Teſtamenti mediator eſt) *Mediator non eſt Dominus rei, cujus eſt mediator, ſed & alia quidem rei:* atqui Chriſtus prout Deus, eſt Dominus: ergo &c. Auguſtinus expreſſe docet, Chriſtum non eſse mediatorem prout Deus, conceptus ſine humanitate: *In quantum homo in tantum mediator* (ait libro 10. Confeſſionum, c. 43.) *in quantum autem Verbum, non medius, quia æqualis Deo, & Deus apud Deum, & cum Patre & Spiritu ſancto unus Deus.*

Probatur 3. rationibus. Primo, Chriſtus reduplicative prout Deus ſeorſim conſideratus, non eſt medium inter Deum & hominem. 2. Tres perſonæ eſsent mediatores. 3. Deus ab humanitate præciſus, orare non poteſt, nec ſacrificare, nec ſatisfacere: ergo Chriſtus prout Deus ſine humanitate conceptus, non poteſt eſse mediator.

Objicies 1. cum Calvino in epiſtola ad Polonos. Hæc verba: *Ego pono animam meam*, ſunt verba mediatoris: atqui non ſunt hominis, ſed Dei ſolius; ſolus enim Deus eſt vitæ ac mortis arbiter: ergo &c.

Reſp. ad 1. conc. maj. neg. min. Ad 2. diſt. ant. Solus Deus eſt vitæ ac mortis arbiter poteſtate non recepta ab alio, conc. ant. poteſtate ab alio recepta, neg. ant. Homo in Chriſto arbiter eſt vitæ ac mortis, ſed poteſtate accepta a Verbo, cui ſubſtantialiter unitus eſt: *Caro* (inquit Auguſtinus Tractatu 47. in Joannem) *ponit animam ſuam, & caro iterum ſumit eam: non tamen ſua poteſtate caro, ſed poteſtate inhabitantis carnem.*

Objicies 2. Sub ea ratione Chriſtus eſt mediator, ſub qua nos reconciliavit, ac ſancivit pacem: atqui Chriſtus nos reconciliavit, prout Deus ab humanitate præciſe, juxta illud ſecundæ ad Corinthios 5. *Omnia autem ex Deo qui nos reconcilliavit ſibi per Chriſtum . . . . Deus erat in Chriſto, mundum reconcilians ſibi*: nec non juxta hanc de Deo ad Coloſsenſes 1. ſententiam: *Pacificans per ſanguinem crucis ejus, ſive quæ in terris, ſive quæ in cælis ſunt*: ergo &c.

Reſp. diſt. maj. Sub ea ratione Chriſtus eſt mediator, ſub qua nos reconciliavit, ſancivit pacem, orando, ſupplicando, ſatisfaciendo pro nobis, conc. maj. ſub qua nos reconciliavit, exaudiendo, probando, acceptando, neg. maj. Hac poſtrema ratione, non autem priore, Deus nos reconciliavit ſibi, pacem iniit nobiſcum; ac proinde qua homo unitus divinitatis, mediator eſt, non autem qua Deus ſeorſim ab humanitate conceptus.

Objicies 3. Patres aſseruerunt, neceſse fuiſſe Chriſtum eſse Deum, ut mediator eſset; ita enim docent Iræneus libro 3. adverſus hæreſes cap. 20. Chryſoſtomus & Theophylactus in caput ſecundum prioris ad Timotheum, Auguſtinus Enchiridii cap. 18. ubi ſic loquitur: *Neque enim liberaremus per unum mediatorem Dei & hominum, niſi eſſet*

&

Digitized by Google

& Deus: ergo Patres docuerunt, Chriſtum qua Deus eſt, ac ſine humanitate conceptus, eſſe mediatorem.

Reſp. diſt. ant. Patres aſſeruerunt, neceſſe fuiſſe Chriſtum eſſe Deum, ut mediator eſſet, hoc eſt, ut mediatoris operibus moralem dignitatem conferret, conc. ant. ut ipſe eliceret & faceret mediatoris opera, neg. ant. & conſeq. Ratio eſt, quia is qui pretium ac dignitatem operibus confert, non eſt mediator, ſed is tantum qui opera elicit, per quæ impetrat reconciliationem, ac liberationem noſtram: ea autem opera humanitas cum Verbo hypoſtatice conjuncta elicuit; nimirum humanitati tantum convenit orare, interpellare, pati, ſatisfacere pro nobis; unde Auguſtinus, poſtquam ſic locutus eſt lib. 9. de Civ. Dei, cap. 15. *Quærendus eſt mediator, qui non ſolum homo, verum etiam Deus ſit*, ſic proſequitur: *Nec tamen ab hoc mediator, quia Verbum; maxime quippe immortale & maxime beatum Verbum longe eſt a mortalibus miſeriis, ſed mediator, per quod homo.*

Objicies 4. Ex Auguſtino Enchiridii cap. 33. renovare corda, dare Spiritum ſanctum, docere, officia ſunt mediatoris: atqui ea Deo ſoli, ut Deus eſt, conveniunt: ergo Chriſtus mediator eſt ſolum qua Deus eſt.

Reſp. diſt. maj. Renovare corda, dare Spiritum ſanctum, docere tanquam cauſſa meritoria ac miniſterialis, ſunt officia mediatoris, conc. maj. tanquam cauſſa principalis, neg. maj. Illo, non autem hoc modo, mediator corda renovat, docet, dat Spiritum ſanctum, iſto vero ſolus Deus ut Deus eſt.

Objicies 5. Plures Patres contendunt, Chriſtum, etiam ante Adami lapſum, fuiſſe caput hominum & Angelorum. Aſſerunt (ut videre eſt apud Chryſoſtomum & Hieronymum in commentario capitis tertii epiſtolæ ad Galatas, ubi exponunt illud Apoſtoli: *Lex ordinata per Angelos in manu mediatoris*) Legem per Chriſtum mediatorem datam fuiſſe: ergo cenſuerunt, Chriſtum qua Deus eſt præciſe, eſſe mediatorem: neque enim aut ante Adami lapſum, aut cum lex Moſaica data eſt, humanitas erat conjuncta Verbo.

Reſp. ad 1. Chriſtum, qua Deus eſt præciſe, fuiſſe quidem caput hominum & Angelorum tum dignitate, tum influxu; ſed non fuit mediator; alioquin enim & Pater & Spiritus Sanctus fuiſſent quoque mediatores, cum ea quæ ſunt ad extra, toti Trinitati communia ſint: unde Paulus, licet Chriſtum vocet Angelorum caput, nuſquam tamen eum Angelorum aut hominis innocentis mediatorem appellavit.

Reſp. ad 2. diſt. ant. Patres aſſerunt, legem datam fuiſſe per Chriſtum mediatorem, non quatenus mediatorem, conc. ant. quatenus mediatorem, neg. ant. hoc eſt, aſſerunt, perſonam in qua homo mediator ſubſiſtit, dediſſe Moyſi legem; ſeu (ut clarius loquamur) aſſerunt, perſonam, quæ in aſſumpta humanitate futura erat mediatrix, legem dediſſe: hincque Verbi divinitatem adverſus Arianos concludunt.

CONCLUSIO 4. Chriſtus eſt mediator prout homo, ſed qui Verbo conjunctus ſit.

Probatur prior pars. Chriſtus, tantum prout eſt homo, poteſt elicere ac facere opera, quæ mediatori propria ſunt, hoc eſt, orare, interpellare, ſatisfacere, & alia hujuſmodi: ea enim (ut ſæpius obſervatum eſt) inferioritatem arguunt. Altera pars non minus eſt evidens: ſiquidem opera illius qui inter Deum & homines eſt mediator, debent eſſe dignitatis infinitæ, pretii infiniti; atqui merita hominis Chriſti non habent dignitatem infinitam, pretium infinitum, niſi quia homo Chriſtus Verbo ſubſtantialiter conjunctus eſt: ergo &c.

Quæres 1. qua ratione ſe habeat humanitas in mediatione Chriſti, & qua ratione ſe habeat Verbum.

Reſp. humanitatem ſe habere per modum cauſſæ efficientis & meritoriæ; ipſa enim eſt quæ orat, interpellat, ſupplicat, ſatisfacit: Verbum vero per modum principii moralis, a quo in phyſicas humanitatis actiones pretium ac meritum dimanant: unde Verbum eſt in Chriſto principium *Quod* mediationis, humanitas vero principium *Quo*.

Quæres 2. utrum hæ propoſitiones ſimpliciter prolatæ, admitti debeant: *Chriſtus prout homo, eſt mediator. Chriſtus prout Deus, eſt mediator.*

Reſp. 1. primam propoſitionem admitti debere, tum quia expreſſe reperitur in Patribus, tum quia non excludit unionem Verbi cum humana natura; tum etiam quia ad litteram ſumpta, ſignificat hominem, ſeu humanitatem, eſſe in Chriſto principium efficiens & immediatum actionum, per quas Chriſtus mediatoris partes implevit. Reſp. 2. alteram propoſitionem ſimpliciter & abſolute prolatam, admitti non debere. Ratio eſt, quia in ſenſu obvio ſignificat, Deum, ſeu Verbum, eſſe cauſſam efficientem & elicitivam operationum, per quas Chriſtus mediatoris officio functus eſt: tum etiam quia principium *Quod*, non aliud confert officio, quam dignitatem; ipſumque principium, *Quod*, officii nomine ſimpliciter vocari poteſt.

CAPUT III.

Utrum invocatio Sanctorum oppoſita ſit Chriſti mediationi.

Not. Vigilantius (ut patet ex libro quem adverſus eum labente ſæculo quarto Hieronymus ſcripſit) primus inter Chriſtianos

ſtianos docuit, Sanctos in cælis cum Chriſto regnantes nullo modo pro viventibus orare; unde concluſit, eos invocari non debere. Alphonſus a Caſtro in libro de hæreſibus, verbo, *Sancti*, eumdem errorem adſcripſit Euſtachio, qui ante Vigilantium vixit, ſed (ut advertit Bellarminus) abſque fundamento: quamvis enim (ut refert Socrates hiſtoriæ lib. 2. cap. 33.) martyrum Baſilicas & reliquias contempſerit, nihil tamen de Sanctorum in cælis cum Chriſto regnantium invocatione protulit in medium.

Sæculo duodecimo (teſte Sancto Bernardo Sermone 66. in Cantica) Henriciani, ſeu Petrobuſiani, & Apoſtolici, apertius Sanctorum invocationi bellum indixere: quippe qui docuerint, impium eſſe per preces ad Sanctos recurrere.

Apud nonnullos auctores VVicleffus audiit tanquam hoſtis invocationis Sanctorum: ſed is error illi immerito tribuitur. Nam 1. non legitur inter articulos, quos in VVicleffo Concilium Conſtantienſe damnavit. 2. Dialog. libro tertio cap. 30. fol. 96. apud fratres de VValemburg, ſic ipſe VVicleffus loquitur: *Si ad acuendam devotionem noſtram beatos aliquos adoramus, videtur, quod relinquendo ambiguum, illos adorare debemus, quos fides Scripturæ, & ſic Dominus canonizat.*

Nonnulli aſſerunt, Joannem Huſs bellum invocationi Sanctorum indixiſſe. Verum (ut in Variationibus obſervavit doctiſſimus Meldenſium Epiſcopus) abſque fundamento id aſſeritur. Nam 1. in elucidatione confeſſionis ſuæ fidei, fol. 58. ſicut apud mox laudatos Antiſtites de Valemburg loquitur: *Sancti in patria juvant electos in militante Eccleſia, gaudentque de eorum pœnitentiis & vita meritoria.* 2. Ibidem tanquam calumniam a ſe depellit, quod damnaret Sanctorum invocationem: *Rogo* (inquit) *piiſſimum Jeſum Chriſtum, qui vere pœnitentibus denegat gratiam, ut dignetur illis culpam dimittere, qui de me dicunt, vel dixerunt, vel privatim, vel publice, quod ego negarem Sanctorum ſuffragia, & reſpectu viventium, & reſpectu in gratia mortuorum.* 3. Idem Joannes Huſs, quoad vixit, & quandiu potuit, miſſæ ſacrificium diebus ſingulis obtulit (ut in noſtro de Sacramentis commentario hiſtorico & dogmatico, agentes de erroribus circa præſentiam realem Chriſti in Euchariſtia, demonſtravimus) at non alia liturgia utebatur, quam ea quæ tunc in Eccleſia Latina erat in uſu: ac proinde cum in ea liturgia, Sancti cum Chriſto regentes invocarentur, neceſſario ſequitur, Joannem Huſs Sanctorum invocationem & dicto & facto probaſſe.

Not. 2. Sæculo decimo ſexto Lutherus, ut patet ex libris, quos ad VValdenſes ſcripſit, Calvinus Inſtitutionum libro 1. cap. 14. §. 12. quatuor de Sanctorum invocatione docuerunt. Contenderunt enim 1. ex divinis litteris non haberi quod Sancti in altera vita pro viventibus orent; 2. ſi Sancti orant, eos non orare, niſi in genere pro tota electorum Eccleſia, non autem ſpecialiter, hoc eſt, pro his aut illis hominibus in particulari; 3. inutile & illicitum eſſe Sanctos in cælis regnantes invocare, cum (ajunt) viventium preces minime cognoſcant; 4. denique per eam praxim non parum obſcurari gloriam Chriſti, qui unicus eſt mediator noſter & interceſſor.

Not. 3. Eccleſia Catholica de argumento, de quo agitur, docet 1. Sanctos in cælis cum Chriſto regnantes, ſuas orationes Deo pro hominibus offerre. Docet 2. bonum ac utile eſſe eos invocare: *Mandat ſancta Synodus omnibus epiſcopis, & ceteris docendi munus curamque ſuſtinentibus* (verba ſunt Concilii Tridentini ſeſſione 25.) *ut fideles diligenter inſtruant, docentes eos, Sanctos una cum Chriſto regnantes, orationes ſuas pro hominibus Deo offerre: bonum atque utile eſſe ſuppliciter eos invocare, & ob beneficia impetranda a Deo per filium ejus Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, qui ſolus noſter redemptor & ſalvator eſt, ad eorum orationes, opem, auxiliumque confugere.*

Not. 3. Ut quæ mox ex Concilio Tridentino propoſita eſt, Eccleſiæ Catholicæ fides, cum methodo explicetur, expendendum eſt 1. utrum Sancti una cum Chriſto in cælis regnantes pro viventibus orent: 2. utrum licita ſit eorum invocatio: 3. an ſit utilis: 4. utrum omnibus fidelibus, aut ſaltem aliquibus, ſit præcepta.

ARTICULUS I.

Utrum Sancti in cælis pro viventibus orent?

CONCLUS. Sancti una cum Chriſto in cælis regnantes, orant pro Eccleſia militante in genere, & in ſpecie pro pluribus illius membris.

Probatur prior pars. Primo, non minus pro Eccleſia Chriſtiana militante Sancti tunc orant in genere, quam olim Moyſes & Samuel pro Eccleſia Judaica; non minori enim caritate in Eccleſiam Chriſtianam Sancti flagrant, quam flagrarint olim Moyſes & Samuel in Judaicam: atqui Moyſes & Samuel orarunt olim pro Eccleſia Judaica; id enim aperte ſupponunt hæc Dei ipſius verba Jeremiæ cap. 15. *Dixit Dominus ad me: ſi ſteterint Moyſes & Samuel, coram me, non eſt anima mea ad populum iſtum*: ergo Sancti orant pro Eccleſia Chriſtiana.

Reſpondent adverſarii 1. in eo loco non dici quod Moyſes & Samuel pro Eccleſia, Ju-

Digitized by Google

Judaica reipſa oraverint; ac proinde ex eo colligi non poſſe, Sanctos qui mortui ſunt, revera orare pro Eccleſia militante. Sed inanis eſt illa reſponſio: ſiquidem textus, de quo agitur, licet non dicat Moyſem & Samuelem tunc oraſse pro Judæis, eo quod intelligerent Deum in ea ſingulari circumſtantia non exauditurum ſuas preces, ſupponit tamen, eos pro illis poſse ac ſolitos fuiſse orare; alioquin enim Deus ipſe inepte locutus fuiſset; ſicut princeps inepte loqueretur, qui rebellionis reo diceret: Si meus frater mortuus veniam depoſcat, non concedam; vel, Si Cicero mihi perſuadere conetur, ut tibi parcam, irritus erit Ciceronis conatus, inutilis illius eloquentia.

Reſpondent 2. laudatum ex Jeremia textum intelligi de conditione impoſſibili: *Si ſteterint Moyſes & Samuel, &c.* ut ſignificetur, Deum nullo modo velle parcere Judæis. At reſponſum illud non cohæret cum verbis, ex quibus textus conſtat: neque enim legitur, *Si ſtaret*; ſed, *Si ſteterint*; proindeque verba illa non ſunt de conditione impoſſibili.

Reſpondent 3. Scripturam eo in loco figurate loqui; hoc eſt, non ipſoſmet Moyſem & Samuelem intelligi, ſed viros pios, qui Moyſi & Samueli virtute ſint pares; ita ut ſenſus ſit: quamvis viri qui pietate Moyſem & Samuelem referant, veniam pro Judæis deprecentur, eam tamen minime concedam. Sed licet id detur, eadem erit vis argumenti. Præterea de vero Moyſe, de ipſomet Samuele traditio textum illum expoſuit, ut videre eſt apud Chryſoſtomum Hom. 1. in epiſt. 2. ad Theſſalon. Hieronymum in hunc locum, Gregorium l. 9. Moral. c. 12.

Libro 2. Machab. c. 15. Judas in viſu vidit Oniam, *qui fuerat ſummus Sacerdos, orare pro omni populo Judæorum*: Ab eodem etiam Onia hæc audivit: *Hic eſt fratrum amator & populi Iſrael: hic eſt qui multum orat pro populo, & univerſa ſancta civitate, Jeremias propheta Dei.*

Nec audiendi ſunt adverſarii, cum reſpondent libros Machabæorum non eſſe Canonicos. Nam 1. eſse canonicos, probavimus harum Inſtitutionum tomo primo. 2. Dato quod non revera ſint canonici, dubitari tamen non poteſt, quin pro Canonicis a majori antiquarum & quidem inſignium Eccleſiarum parte habiti ſint; proindeque demonſtrant, eas veteres Eccleſias crediidiſſe, Sanctos qui obierunt, pro viventibus orare. Immo cum ii libri ante natum Chriſtum ſummo in pretio fuerint apud Judæos Helleniſtas, ſeu, Græce loquentes, probant, illis Judæis qui cum Synagoga Jeroſolymitana conjuncti erant communione, perſuaſum fuiſse, Sanctos poſt hanc vitam pro viventibus hominibus orare.

Probatur altera concluſionis pars, ſeu, Sanctos poſt hanc vitam pro hominibus viventibus orare, non tantum in genere, ſed etiam in ſpecie. 1. Onias Pontifex & Jeremias Propheta a Juda Machabæo viſi ſunt orare poſt mortem, non tantum pro populo Iſraelitico in genere, ſed etiam ſpecialiter pro urbe Hieroſolymitana: *Qui multum orat pro populo & univerſa ſancta Civitate*. 2. Angelus Zachariæ primo, ſpecialiter pro Juda & Jeruſalem orat: *Domine exercituum*, ait, *uſquequo tu non miſereberis Jeruſalem & urbium Juda quibus iratus es? Iſte jam ſeptuageſimus annus eſt*. 3. Tobiæ capite duodecimo Angelus Raphael ſic Tobiam alloquitur: *Quando orabas cum lacrimis . . . . . . ego obtuli orationem tuam Domino*; non obtulit vero, ut eam Deo manifeſtaret, cum nihil omnino Deum lateat; ergo ut pro Tobia intercederet. 4. Deus Angelos præpoſuit, ut hominum curam gererent: *Angelis ſuis mandavit de te, ut cuſtodiant te in omnibus viis tuis*; proindeque pro ipſis ſpecialiter Deum orant, ut pericula tum vitæ corporeæ, tum ſaluti imminentia avertat. Quæ mox prolata ſunt ex Scripturis, a Patribus laudantur, ut beatorum ſpirituum pro hominibus interceſſionem aſſerant, ut videre eſt apud Hieronymum in primum Zachariæ caput, Auguſtinum Epiſtola 128. Hilarium, ubi exponit illud Chriſti apud Matthæum, *Videte ne contemnatis unum de puſillis iſtis, qui in me credunt*.

Reſpondent adverſarii, Angelos equidem pro nobis ſpecialiter orare: nec mirum (inquiunt), a Deo enim præpoſiti ſunt, ut noſtri curam gerant: at cum ejuſmodi cura Sanctis hominibus cum Chriſto regnantibus commiſsa non ſit, ex eo, quod Angeli ſpeciales pro viventibus orationes fundant, non ſequitur, idem poſt hanc vitam homines Sanctos præſtare.

Verum nullius eſt roboris illud reſponſum. Nam 1. Scriptura, qua docemur, Angelos pro viventibus ſpecialiter orare, idem de ſanctis hominibus aſſerit, ut ex ſecundo libro Machabæorum probatum eſt. 2. Eadem eſt in viventes Sanctorum caritas, quæ & Angelorum: ergo non minus Sanctos, quam Angelos movet, ut pro viventibus ſpecialiter orent. 3. Sancti, dum inter homines eſsent, propter caritatem qua in homines ardebant, ſolliciti erant de illorum ſalute: ergo eadem ipſos impellente caritate, de ea quoque poſt hanc vitam ſunt ſolliciti; cum ex Apoſtolo caritas nunquam excidat.

Confirmatur argumentum ex Patribus; docent enim, non Angelos tantum, ſed etiam Sanctos demortuos pro viventibus orare. Origenes hom. tertia in Cantica, ſic loquitur: *Omnes Sancti, qui de hac vita deceſſerunt, habentes adhuc caritatem erga*

Digitized by Google

eos, qui in hoc mundo ſunt, ſi dicantur curam gerere ſalutis eorum, & juvare eos precibus ſuis, non erit inconveniens: Scriptum namque eſt in Machabaeorum libris ita: Hic eſt Jeremias Propheta Dei, qui ſemper orat pro populo. Cyprianus Epiſt. 59. hæc habet; *Si quis iſtinc noſtrum prior divinæ dignationis celeritate præceſſerit, perſeveret apud Dominum noſtra dilectio, pro fratribus & ſororibus noſtris apud miſericordiam Patris non ceſſat oratio.*

Idem tum in Occidente tum in Oriente, non interrupta ſerie, docuerunt Patres, qui a Cypriani & Origenis temporibus ad elapſi proximè ſæculi novatores ſcripſerunt. Ex Scriptura igitur & Patribus conſtat, Sanctos poſt hanc vitam pro viventibus non in genere tantum, ſicut fingunt heterodoxi, ut declinent vim argumenti, quod tum ex Scriptura, tum ex Patribus petitur; ſed etiam in ſpecie hoc eſt, pro illis aut illis hominibus in particulari, preces Deo fundere.

ARTICULUS II.

An liceat Sanctos invocare.

CONCL. Licitum eſt Sanctos cum Chriſto regnantes invocare.

Probatur 1. ex eo, quod invocatio Sanctorum nec per ſe mala ſit, nec prohibita: 2. ex eo quod licita ſit Angelorum invocatio; 3. denique ex perpetuo totius Eccleſiæ uſu: ſed hæc ſigillatim exponenda ſint.

Primo, ſi non liceret Sanctos cum Chriſto regnantes invocare, id oriretur, vel quod ea invocatio in ſe ſit mala, vel quod ſit prohibita: atqui neutrum dici poteſt. Non primum, ſi enim alicujus Sancti invocatio eſſet *per ſe* mala, non licuiſſet eos invocare, dum in humanis agebant; nempe quæ *per ſe*, ſeu ab intrinſeco ſunt mala, nullo in tempore, nulla in circumſtantia poſſunt eſſe licita: at licuit tamen Sanctos cum Chriſto regnantes invocare, dum in humanis agerent. Libro primo Regum, cap. 7. dicunt filii Iſrael ad Samuelem, *Ne ceſſes clamare pro nobis ad Dominum Deum noſtrum, ut ſalvet nos de manu Philiſthinorum.* Job ultimo: *Ite ad ſervum meum Job, ille orabit pro vobis.* Ad Romanos 15. Paulus hæc ait: *Obſecro vos, fratres, ut adjuvetis me in orationibus pro me ad Deum.* Secundum pariter dici non poteſt: nempe nulla lex eſt ſive in veteri, ſive in novo Teſtamento, quæ Sanctorum cum Chriſto regnantium invocationem prohibeat: ergo nec per ſe, nec per accidens, ſeu ratione alicujus præcepti poſitivi, illicita eſt invocatio Sanctorum cum Chriſto regnantium.

Secundo, licita eſt Angelorum invocatio: ergo licita eſt quoque invocatio hominum Sanctorum, qui cum Chriſto regnant in cælis: nam ex Evangelio, Sancti qui regnant in cælis, æquales ſunt Angelis Dei. Probatur ant. Geneſis 19. ſic Angelus alloquitur Loth: *Ecce etiam in hoc ſuſcepi preces tuas, ut non ſubvertam urbem, pro qua locutus es.* Si Angelus (ajunt illuſtriſſimi Coepiſcopi, Fratres de Walemburg, de unitate Eccleſiæ libro 11,) ſuſcepit preces Loth, debuit Loth eas fudiſse; & ſi Angelus promittit, ad preces Loth ſe non ſubverſurum urbem, petivit ab Angelo Loth, ut eam non ſubverteret: ea enim duo ſunt correlativa, quæ ſe invicem includunt. Libro Judicum c. 6. hæc habentur: *Apparuit* (Gedeoni) *Angelus Domini, & ait: Dominus tecum, virorum fortiſſime; dixitque ei Gedeon: Obſecro, mi, Domine, ſi Dominus nobiſcum eſt, cur, &c.* Eo in loco Gedeon expreſſe Angelum orat: *Obſecro, mi domine.* Oſeæ 9. hæc de Jacob leguntur: *In utero ſupplantavit fratrem ſuum, & invaluit ad Angelum, & confortatus eſt, flevit & rogavit eum.*

Dices, legi quidem in veteri Teſtamento, Angelos a fidelibus invocatos fuiſse; ſed id in novo nuſquam reperiri. Verum inanis eſt illa reſponſio. Nam 1. quod de capite de quo agitur, in antiquo Teſtamento probatum eſt, novum Teſtamentum nullibi prohibet: ac proinde Angelorum invocatio non minus licita eſt in novo Teſtamento, quam fuerit in antiquo. 2. Eadem invocatio reperitur quoque in novo: nempe Apocalypſis capite primo hæc habentur: *Gratia vobis & pax ab eo qui eſt, & qui erat, & qui venturus eſt, & a ſeptem ſpiritibus, qui in conſpectu throni ejus ſunt.* Qui gratiam a ſeptem Angelis apprecatur fidelibus, haud dubie ſeptem Angelos invocat, ut pro obtinenda ejuſmodi gratia apud Deum intercedant.

Tertio, ubique gentium, quarto Eccleſiæ ſæculo, Chriſtiani Sanctos cum Chriſto in cælis regnantes invocabant; ergo licita eſt eorum invocatio. Antecedens certiſſimum eſſe, ſubſequentia monumenta demonſtrant.

In Oriente, quarto Eccleſiæ ſæculo, Græci in celebrandis divinis myſteriis utebantur liturgiis aut Jacobi, aut Baſilii, aut Chryſoſtomi, in quibus ſæpius Sanctorum in cælis regnantium auxilium invocatur: hæc nimirum habentur in liturgia, quæ Jacobo tribuitur: *Sanctiſſimæ, inviolatæ, glorioſiſſimæ, benedictæ Dominæ noſtræ, Dei genitricis, & ſemper Virginis Mariæ, & omnium Sanctorum ac juſtorum memoriam faciamus, ut precibus & interceſſionibus ipſorum, omnes miſericordiam conſequamur.*

Eodem quoque ſæculo, in liturgia ad quam Occidentales Euchariſtiæ ſacrificium exigebant, Sancti non minus quam apud Orientales

Digitized by Google

tales invocabantur; ideoque (ait Auguſtinus Serm. 17. de verbis Apoſtoli c. 1.) *habet Eccleſiaſtica diſciplina, quod fideles noverunt, cum martyres recitantur ad altare Dei, ubi non pro ipſis oretur: injuria eſt enim pro martyre orare, cujus nos debemus orationibus commendari*.

Quæ iis temporibus in liturgiis legebantur, Patres libris a ſe conſcriptis inſeruerant. Cyrillus Jeroſolymitanus Catheheſi quinta myſtagogica ſic loquitur: *Rogamus te omnes, & hoc tibi ſacrificium offerimus, ut meminerimus eorum qui dormierunt. Primum Patriarcharum, Prophetarum, Apoſtolorum, Martyrum, ut Deus illorum precibus & interceſſionibus preces noſtras ſuſcipiat*. Euſebius Cæſarienſis qui adfuit Nicæno primo Concilio, hæc habet lib. 13. præparationis Evangelicæ c. 7. *Hæc nos quotidie factitamus, qui veræ pietatis milites ut Dei amicos honorantes, ad monumenta quoque illorum accedimus, votaque ipſis facimus tanquam viris ſanctis, quorum interceſſione ad Deum non parum juvari profitemur*. Ambroſius libro de viduis, ultra medium, hæc ſcribit: *Obſecrandi ſunt Angeli, qui nobis ad præſidium dati ſunt: martyres obſecrandi, quorum videmur nobis quoddam corporis pignore patrocinium vindicare*.

Qui poſt ſæculum quartum vixerunt, ad Lutheranos uſque, praxim invocandi Sanctos ubique ſervarunt: antiquis enim liturgiis uſi ſunt; in ſuis ſcriptis ſæpius Sanctorum invocationem commendant; in ipſis etiam generalibus Conciliis uſum illum ſuo exemplo firmarunt. Cyrillus Alexandrinus in Concilio Epheſino primo cui præerat, hæc habet in oratione quam habuit in ipſo Concilio, in laudem S. Joannis Evang. *Myſterium hoc aperi, o Evangeliſta; aſſare etiam nunc, o Beate Joannes .... Ecce tantus hic paſtorum cœtus ad te venit: remove nobis lapidem ſicut S. Jacob paſtoribus; refera nobis puteum vitæ; da &c.* In Concilio Chalcedonenſi ſic Patres qui Eutychem & Dioſcorum damnarunt, exclamavere: *Veritas ſic habet: Omnes hæc ipſa diximus, Flaviano æterna memoria, Flavianus poſt mortem vivit, Martyr pro nobis orat*.

Ex iis quæ hucuſque dicta ſunt, certiſſimum eſt entymema, quod in defenſionem noſtræ concluſionis protulimus, hoc eſt, evidenter patet, Eccleſiam antiquam Catholicam ubique gentium, quarto ſæculo ac ſubſequentibus aliis, invocaſse Sanctos, qui cum Chriſto in cælis regnant: ſupereſt igitur, ut probemus ejuſdem enthymematis conſequens, ſeu licitam eſſe invocationem illam. Id vero variis argumentis demonſtrari poteſt. Nam 1. Superbiſſimæ inſaniæ eſt id damnare, quod ubique ſervat Eccleſia; quæ ex Evangelio, columna eſt, & firmamentum veritatis. 2. Si invocatio, quam Eccleſia ad uſum reduxit, illicita foret, Eccleſia in re, quæ (ut fatentur heterodoxi) magni eſt momenti, per duodecim & amplius ſæcula in errorem ubique lapſa fuiſset; ac proinde deſiiſset eſse vera Chriſti ſponſa, quæ (ut ajunt Patres) ideo virgo eſt ac erit ſemper, quod nullum unquam errorem docuerit, nec deinceps doctura ſit. 3. Quæ ubique ſervat Eccleſia, & cujus initium neque in Conciliis, neque in Paſtorum decretis invenitur (Auguſtino teſte) traditionis eſt Apoſtolicæ: atqui praxis, qua Sancti invocantur, neque in Conciliis, neque in Paſtorum decretis initium reperitur: ergo traditionis eſt Apoſtolicæ.

Reſpondent adverſarii, Patres quarti ſæculi qui Sanctos invocarunt, & quorum invocandorum praxim docuerunt fideles, novatores fuiſſe; uſum eos invexiſſe in Eccleſiam, qui trium priorum ſæculorum Patribus inviſus ac incognitus erat.

Sed falſiſſimum eſt reſponſum iſtud. Nam 1. principia, quæ mox prolata ſunt, evidenter demonſtrant, praxim de qua agitur, non fuiſſe novam quarto ſæculo. 2. Patres qui quarto ſæculo praxim de Sanctis invocandis fideles docuerunt, non tanquam rem novam, ſed quæ in uſu communi recepta eſset, eam tradiderunt. 3. Si tunc recenter invecta fuiſſet, eam omnes orbis Epiſcopi, omnes ubique gentium Eccleſiæ, omnes doctores, omnes fideles, nullo contradicente, eam non admiſiſsent, paſſique fuiſsent, ut uſus, quem heterodoxi impium & illicitum prædicant, liturgiis inſereretur: aliqui ex ſanctiſſimis illis Epiſcopis, qui Concilio Nicæno primo adfuerant (plures enim medio ſæculo quarto ſupererant) obſtitiſsent uſui, quo (ut volunt Lutherani) obſcuratur Chriſti gloria, cultus uni Deo debitus commaculatur. 4. Cyprianus qui tertio ſæculo floruit, Origenes, qui tunc etiam erat in humanis, fidem faciunt (ut ad primam concluſionem obſervatum eſt) Sanctos de ſua ſalute jam ſecuros, de noſtra ſollicitos eſſe; ad eos confugiendum eſſe ut a Deo per Chriſtum impetremus auxilia, quibus opus eſt nobis. 5. Gregorius Nazianzenus oratione decima octava, narrat, quod Juſtina virgo, cum Cyprianus magus pudicitiam illius ſuis diabolicis artibus tentaret, *Virginem Mariam ſupplex obſecravit, ut periclitanti virgini ſuppetias ferret*. Tunc igitur, hoc eſt, non multum provecto tertio ſæculo, fideles in anguſtiis conſtituti ad Deiparam confugiebant.

Nec eſt, quod factum illud a Gregorio relatum adverſarii falſitatis arguant: tum quia fingunt id abſque fundamento, cum nullus antiquus ſcriptor Gregorii narrationi contradixerit; tum etiam quod Gregorio viro ſapientiſſimo & accuratiſſimo, qui quarto ſæ-

Digitized by Google

ſæculo ſcripſit, exploratum magis debuit eſſe factum, quod tertio ſæculo contigiſſe fertur, quam Luthero, Calvino, aliiſque, qui duodecimo poſt Gregorium ſæculo vixerunt.

ARTICULUS III.

Utrum invocatio Sanctorum ſit utilis, & præcepta.

CONCL. 1. Utilis eſt invocatio Sanctorum cum Christo regnantium.

Probatur 1. Utilis eſt invocatio Sanctorum qui adhuc in terris militant: ergo & eorum qui in cælis regnant. Antecedens certum eſt ex Scripturis, quibus docemur, Paulum ſeſe Romanorum precibus commendaſſe: cenſuit igitur utiles ſibi fore preces hujuſmodi: itaque probatur conſ. Ideo utilis eſt invocatio Sanctorum, qui adhuc in terris militant, quod poſſint ac velint apud Deum pro nobis intercedere: atqui id quoque & volunt & poſſunt Sancti, qui regnant in cælis; cum enim major ſit ac perfectior eorum caritas quam cum in terris verſabantur, majoris quoque apud Deum pretii ſunt eorum orationes, magis ac perfectius nos diligunt, ac proinde magis ſunt de noſtra ſalute ſolliciti: *De ſua ſorte ſecuri* (ait Cyprianus libro de mortalitate) *ſunt de noſtra ſalute ſolliciti.*

Probatur 2. Uſus ille eſt utilis, quem Eccleſia a primis ſæculis ad hæc uſque tempora ubique gentium ſervavit, commendavit fidelibus; cum enim a Spiritu ſancto regatur, ſicut errorem docere non poteſt, ita nec praxim inutilem commendare: atqui, ut ex concluſione tertia conſtat, Eccleſia a primis ſæculis ad hæc uſque tempora uſum de invocatione Sanctorum ubique gentium ſervavit, commendavitque fidelibus: ergo &c.

Probatur 3. Ille uſus utilis eſt ac pius, quem Deus pluribus miraculis multoties confirmavit: quemadmodum enim Deus editis miraculis non poteſt impium dogma confirmare, cum id repugnet ſummæ illius ſapientiæ, ſummæ illius bonitati; ita nec praxim quæ pia ac utilis non ſit: atqui Deus editis miraculis multoties confirmavit uſum de Sanctorum invocatione. Legendus ea de re Auguſtinus libro 22. de Civit. Dei, c. 8. ubi plurima miracula narrat, quæ in Africa ad cultum & invocationem protomartyris Stephani edita ſunt: ea, cum ipſe Auguſtinus illorum teſtis fuerit oculatus, cum coram numeroſa multitudine pleraque patrata ſint, revocari non poſſunt in dubium, quin de rebus etiam certiſſimis dubitetur, factiſque omnibus, licet a viris fide digniſſimis relata fuerint, fides detrahatur.

CONCL. 2. Singuli Eccleſiæ fideles nullo divino aut Eccleſiaſtico præcepto tenentur Sanctos in cælis cum Christo regnantes invocare.

Probatur. Præceptum de quo in concluſione, nullibi aut in Scriptura, aut in traditione, aut in Eccleſiæ decretis legitur, ne in ipſo quidem Concilio Tridentino; non enim aliud de Sanctorum invocatione definit, quam quod pia ſit ac utilis. Hinc patet, quam merito coepiſcopi ac fratres de VVademburg hæc ſcribant, de unitate Eccleſiæ lib. 12. *Notandum, non eſſe quæſtionem fidei inter nos & Proteſtantes: An ſit præceptum aut mandatum divinum invocandi Sanctos, licet id fingat Molinæus. Immo ne quidem exiſtit mandatum Eccleſiæ, omnes & ſingulos fidelium ad invocationem Sanctorum obligans.*

Argumenta, quæ ab heterodoxis adverſus Sanctorum invocationem objiciuntur, reducuntur, 1. ad ea quæ probant, invocationem illam non eſſe piam. 2. ad ea quæ probant, eam non eſſe utilem. 3. ad nonnulla alia quæ oſtendunt, eam non ſemper fuiſſe in uſu. 4. tandem ad ea quæ petuntur ex abuſibus, qui in illam invocationem irrepſerunt.

Solvuntur argumenta quæ probant invocationem Sanctorum non eſſe piam.

Objicies 1. Impium eſt eum invocare, qui Deus non ſit: neque enim invocari debet, niſi is in quem credimus, juxta illud Apoſtoli ad Romanos: *Quomodo invocabunt, in quem non crediderunt?* at is, in quem credimus, Deus eſt, juxta illud Symboli: *Credo in Deum;* ergo cum Sancti non ſint Dii, impium eſt eos invocare.

Reſp. 1. illud argumentum nimis probare; nempe ſi valet, probat, impium etiam eſſe invocare Sanctos, qui adhuc in terris militant; ſic etiam ad formam academicam reduci poterit: Impium eſt invocare eum in quem non credimus: atqui non credimus in Sanctos, qui adhuc in terris militant: ergo &c.

Reſp. 2. diſt. maj. Impium eſt eum tanquam primum ac ſupremum auctorem bonorum invocare, qui Deus non ſit, conc. maj. tanquam interceſſorem apud Deum, neg. maj. De illa invocationis ſpecie, non autem de iſta, intelligitur Apoſtoli locus, *Quomodo invocabunt, in quem non crediderunt;* ſiquidem immediate ante locum illum hæc habentur: *Omnis enim quicumque invocaverit nomen Domini, ſalvus erit.* Nec obſtat vox hæc, *invocare;* neque enim in Scripturis (ut adverſarii fingunt) ei tantum orationi convenit, quæ ad Deum immediate dirigitur: ſiquidem Jacob Geneſis 48. filiis Joſeph benedicens, ſic loquitur: *Invocetur ſuper eos nomen meum, nomina quoque Patrum meorum Abraham & Iſaac.*

Reſp. 3. neg. maj. Ad cujus probationem diſt. ant. Invocari non debet, niſi is in quem credimus fide quæ ei conveniat, conc. ant.

Digitized by Google

ant. quæ ei non conveniat, neg. ant. Fides qua creditur, Deum eſſe bonorum omnium dominum ac largitorem, Deo ſoli convenit; fides vero qua creditur, Sanctos aliquid apud Deum poſſe, creaturis tribui poteſt, juxta illud Apoſtoli ad Philemonem: *Gratias ago Deo meo, audiens caritatem tuam & fidem, quam habes in Domino Jeſu & in omnes Sanctos*: hæc vero fides, non autem illa, neceſſaria eſt, ut Sanctos invocemus.

Objicies 2. Impia eſt praxis quæ Chriſto, apud Deum, mediatorem adjungit: *Unus enim Deus* (ait Apoſtolus ad Timoth. 2.) *unus & mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Jeſus*: atqui praxis de invocatione Sanctorum Chriſto, apud Deum, mediatorem adjungit: nempe ii ſunt mediatores, qui apud Deum pro nobis orant, ac intercedunt: ergo &c.

Reſp. 1. illud argumentum, ſi valeat, probaturum eſſe, impiam eſſe praxim invocandi Sanctos qui adhuc in terris verſantur: ſcilicet ideo invocantur, ut apud Deum pro nobis orent ac intercedant: quemadmodum igitur (fatentibus etiam adverſariis) invocatio Sanctorum, qui adhuc ſunt in humanis, injurioſa non eſt Chriſto, ſeu nihil de illius apud Deum mediatione detrahit; ita nec invocatio Sanctorum, qui cæleſti beatitudine fruuntur.

Reſp. 2. conc. maj. neg. min. Ad cujus probationem diſt. ant. Ii ſunt mediatores, qui pro nobis orant, ac intercedunt, ſi illorum oratio, ſi illorum interceſſio propriis, ſeu a nullo alio pendentibus meritis nitatur, conc. ant. ſi alienis meritis, hoc eſt, ab alio pendentibus, nitatur, neg. ant. Chriſtus ideo & eſt, & dicitur mediator noſter, quod ejus oratio, quod ejus interceſſio meritis illi propriis, & ab alio minime dependentibus nitantur: neque enim ipſe, ut placet Patrem, ſeu ut eum nobis propitium reddat, aliud offert, quam merita ſibi propria, & a quovis alio mediatore independentia: at vero Sancti cum aut in terra, aut in cælo pro nobis orant, offerunt ipſiuſmet Chriſti merita; quæ enim ipſi compararunt, effectus ſunt & participatio meritorum Chriſti; unde mirum non eſt, quod licet pro nobis orent, ac intercedant, Dei tamen & hominum mediatores non appellentur. Neque tamen nos fugit, apud plures etiam maxime Catholicos, Sanctos in ſenſu, de quo in tertia reſponſione dicetur, & eſſe & appellari debere mediatores: verum cum is loquendi modus ſit hæreticis ſcandalo, Theologi Catholici ab eo temperare poſſunt; ſcilicet (ut recte advertunt Coepiſcopi fratres de VValembur) *non eſt de fide Catholica quod Sancti ſint mediatores noſtri*, quamvis ea de fide certum ſit, eos pro nobis orare ac intercedere.

Reſp. 3. diſt. maj. Impia eſt praxis, quæ Chriſto mediatores primarios adjungit, conc. maj. quæ ſecundarios tantum, neg. maj. Ratio eſt, quia primarius mediator eſt is, qui pro nobis mortuus eſt, qui pro nobis Deo ſatisfecit, qui nos dato pretio redemit, qui cauſſa eſt meritoria omnium donorum & omnium gratiarum: Is autem haud dubie ſolus eſt Chriſtus, eumque tantum loco qui nobis objectus eſt, Apoſtolus intellexit; ſcilicet immediate poſt hæc verba: *Unus mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Jeſus*, hæc alia ſubjicit, quæ illorum ſenſum exponunt: *Qui dedit redemptionem ſemetipſum pro multis*. E contra ſecundarius mediator, eſt ille qui ex meritis mortis, quam primarius mediator paſſus eſt, in virtute gratiarum, quibus a primario donatus eſt, apud Deum cauſſam agit noſtram. Hac ratione, hoc ſenſu, impium non eſt Chriſto mediatores adjungere. Nam 1. tantum abeſt, ut obſcurent ejus gloriam, quin potius eam commendent, cum nihil, quam ipſummet Chriſtum, aut ejus dona, offerant Patri. 2. Quemadmodum mediatoris a rege inter ſe & populum conſtituti gloriam non obſcuraret, qui regem oraret, ut propter merita mediatoris a ſe conſtituti alicui reo ignoſceret: ita nec Sancti injuriam inferunt unico mediatori Chriſto, cum ejus nomine, ejus virtute, Deum ſupplices orant, ut propter Chriſti merita reis hominibus veniam concedat, aut auxilia, quibus ſive ad converſionem, ſive ad perſeverantiam indigent, largiatur.

Confirmatur reſponſio 1. ex eo quod Scriptura mediatoris (haud dubie ſecundarii) nomen Moyſi tribuerit: *Ego ſequeſter* (ait Moyſes Deuteronomii 5.) *& medius fui inter Deum & vos in tempore illo*. Apoſtolus ad Galatas 3. cum loquendi morem ſecutus eſt; ait enim, *legem ordinatam fuiſſe per Angelos in manu mediatoris*, hoc eſt, Moyſis. 2. Patres duplicem eam mediatoris ſpeciem, ſi non nomine tenus, reipſa tamen diſtinxerunt: *Joannes autem* (ait Auguſtinus Tractatu 1. in primam Joannis epiſtolam) *quid dixit? Et ſi quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem Jeſum Chriſtum. Sed dicet aliquis: Ergo Sancti non petunt pro nobis: ergo Epiſcopi, vel Præpoſiti non petunt pro populo? Sed attendite Scripturas, & videte, quia & Præpoſiti commendant ſe populo: nam Apoſtolus dicit plebi: Orantes ſimul & pro nobis: orat Apoſtolus pro plebe; orat plebs pro Apoſtolo. Invicem pro ſe omnia membra orent; caput pro omnibus interpellet*; 3. Attributa quæ Deo ſoli propria ſunt, Scriptura nonnumquam hominibus tribuit, ex eo quod quadam ratione, valde imperfecta, Dei proprietates participent; quid igitur mirum erit, ſi Eccleſia Sanctos appellet mediatores, eo quod, licet perfecte ſenſum eo nomine ſignificatum non impleant, ali-

liquo mediatoris officio, interceſſione nimirum, quæ in unius mediatoris primarii meritis fundetur, pro nobis apud Deum fungantur?

Objicies 3. Impium eſt alios orare, quam quos Chriſtus orari voluit: atqui Chriſtus ſolum Deum orari voluit: cum enim a diſcipulis rogatus eſſet: *Domine, doce nos orare*, ſic Matthæi 6. reſpondit: *Sic ergo vos orabitis, Pater noſter, qui es in cælis*; ergo impium eſt Sanctos invocare.

Reſp. 1. ſi valeat illud argumentum, ſequi 1. nec humanitatem Chriſti invocari debere; neque enim in oratione Dominica nominatur: ſequitur 2. impie ſe geſſiſſe Apoſtolum, cum ſeſe fidelium precibus commendavit: nempe in oratione Dominica non fit aliqua fidelium mentio: ſequitur 3. ipſos etiam Proteſtantes, qui ad exemplum Apoſtoli, a viventibus preces pro ſe depoſcunt, fieri reos impietatis. Neceſſe eſt, ut adverſarii abſurda illa concedant, ſi orationis Dominicæ formula contra Sanctorum interceſſionem uti voluerint.

Reſp. 2. conc. maj. neg. min. Ad cujus probationem, diſt. ant. Sic ergo vos orabitis, & iis verbis docetur, quod & quomodo orandum ſit, conc. ant. quis orandus ſit, neg. ant. Sciebant Apoſtoli ſolum Deum tanquam bonorum omnium auctorem ac largitorem rogandum eſſe, ſed neſciebant, quæ res & quo ordine in oratione petendæ eſſent: Chriſtus utrumque illos docet; nempe peti debere, quæ ad Dei gloriam, æternam noſtram ſalutem, vitam etiam temporalem, pertinent: ſed ita ut Dei gloria, æternaque noſtra ſalus rebus temporalibus præponendæ ſint, ac primum petendæ. Ratio eſt, quia Chriſtus opponit orationem, quam præſcribit, Ethnicorum orationi, qui non aliud petunt, quam quæ ad corpoream vitam pertinent; multiſque verbis utuntur, ut egeſtatem ſuam Deos ipſos doceant: *Orantes autem* (ait Chriſtus) *nolite multum loqui, ſicut Ethnici; putant enim, quod in multiloquio ſuo exaudiantur: nolite ergo aſſimilari eis: ſcit enim pater veſter, quid opus ſit vobis, antequam petatis eum.*

Solvuntur argumenta, quæ probant, invocationem Sanctorum eſſe inutilem.

Not. Argumenta de quibus agitur, petuntur 1. ex eo quod Sancti preces, quæ ad eos a viventibus diriguntur, minime cognoſcant; 2. ex eo quod immediate poſſimus ad Chriſtum ipſum accedere; 3. ex eo quod ipſe Chriſtus expreſſe aſſeruerit, neminem poſſe ad Patrem ire, niſi per ipſummet Chriſtum: neceſſe eſt igitur, ut argumenta quæ ex iis capitibus deſumuntur, ſigillatim hic proponantur, ac ſolvantur.

Objicies 1. Invocatio Sanctorum qui cum Chriſto regnant in cælis, eſt prorſus inutilis: ergo fruſtra a fidelibus adhibetur. Probatur ant. Invocatio quæ ignoratur ab iis, ad quos dirigitur, eſt prorſus inutilis; nimirum ſimilis eſt petitioni quæ ad dormientem dirigitur: atqui quæ ad Sanctos demortuos dirigitur, a Sanctis ignoratur; neque enim aut Scriptura aut traditione, aut ratione, probari poteſt, invocationem, de qua eſt quæſtio, Sanctis cognitam eſſe: ergo non niſi temerario aſſeri poteſt, quod ab eis cognoſcatur.

Reſp. neg. ant. Ad cujus probationem, diſt. maj. Invocatio quæ tum in genere, tum in ſpecie, ignoratur ab iis ad quos dirigitur, eſt prorſus inutilis, conc. maj. quæ ignoratur in ſpecie, & cognoſcitur in genere, neg. maj. Quamvis detur (quod mox oſtendetur eſſe falſum) Sanctos ignorare in ſpecie preces, quæ ad eos a viventibus diriguntur; eas tamen norunt in genere, hoc eſt, ſciunt, fideles in Eccleſia ſolitos eſſe eorum opem exorare, qui cum Chriſto in cælis regnant: ea autem cognitio ſatis eſt, ut iiſdem fidelibus apud Deum opitulentur, quemadmodum nos in terris pro mortuis oramus, quamvis nec ubi ſint, nec quid agant, nec utrum precibus noſtris indigeant, cognoſcamus. Auguſtini eſt ea ratio: nempe poſtquam in libro *De cura pro mortuis* quæſiit, quomodo *opitulentur Martyres iis quos certum eſt per eos adjuvari*; reſpondet id fieri poſſe: *Martyribus generaliter orantibus pro indigentia ſupplicantium, ſicut nos oramus pro mortuis, quibus utique non præſentamur, nec ubi ſint, nec quid agant, ſcimus.*

Reſp. iterum ad primum, neg. ant. Ad 2. conc. maj. neg. min. ſeu neg. invocationem non cognoſci ſpecialiter a Sanctis, ad quos a viventibus dirigitur. Ad 3. neg. ant. ſcilicet invocationem de qua agitur, ſpecialiter a Sanctis cognoſcitur, & Scriptura & traditione poteſt oſtendi. Liber ſecundus Paralipomenon, c. 28. fidem facit, Eliam aliquot poſt ſuam translationem annis per epiſtolam corripuiſſe Joram Judæ regem: ad eum enim (ait Scriptura) *allata ſunt litteræ de Elia propheta.* Lucæ decimo ſexto Abrahamus ſic divitem Epulonem alloquitur: *Fili, recordare, quia recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala.* Abrahamo igitur mortuo cognitum erat, divitem illum abundaſſe bonis, & Lazarum calamitatibus fuiſſe oppreſſum. Apocalypſ. 6. Martyres ſic Deum alloquuntur: *Uſquequo, Domine ſanctus & verax, non judicas ſanguinem noſtrum de iis qui habitant in terra?* Martyres igitur norunt ſui ſanguinis reos adhuc in terris impune verſari.

Præterea idem ferri debet judicium de San-

Digitized by Google

ctis poſt hanc vitam, ac de Angelis; ſunt enim, ex Scriptura, eis in cælo ſimiles: atqui Angelis ſpecialiter nota ſunt, quæ in terris aguntur: *Domine exercituum* (ait Angelus Zachariæ 1.) *uſquequo tu non miſereberis Jeruſalem & urbium Juda, quibus iratus es?* Apoſtolus primæ ad Corinthios 4. evidenter ſupponit, Angelos non latere, quæ a viventibus fiunt; *Spectaculum* (inquit) *facti ſumus mundo & Angelis*. Lucæ 15. dicitur, quod beati omnes ingenti gaudio ad impiorum pœnitentiam perfundantur: *Gaudium erit in cælo ſuper uno peccatore pœnitentiam agente*.

Non ex Scriptura ſolum, ſed etiam ex traditione probari poteſt, invocationem quæ a viventibus ad Sanctos in cælis regnantes dirigitur, Sanctis ſpecialiter cognitam eſſe. Ambroſius libro de viduis, ultra medium, ſic loquitur: *Iſti enim ſunt Dei Martyres, noſtri præſules, ſpeculatores vitæ, actuumque noſtrorum*. Auguſtinus libro *De cura pro mortuis*, pluribus locis idem, quod Ambroſius, aſſerit; immo (ut infra dicetur) explicat varios modos, quibus viventium acta Sanctis innoteſcere poſſunt.

Objicies 2. Plures ſunt in Scriptura textus, quibus oſtendi poteſt, ea quæ in terris fiunt, a mortuis nullo modo cognoſci. Job cap. 14. de homine mortuo hæc habet: *Sive nobiles ſint filii ejus, ſive ignobiles, non intelliget*. Hæc quoque leguntur Eccleſiaſti c. 9. *Mortui nihil noverunt amplius*. Hæc etiam Iſaiæ 63. *Tu es enim pater noſter, Abraham neſcivit nos, & Iſrael non novit nos*. Lib. 4. Regum, Deus Joſiæ Regi dicit: *Colligam te ad Patres tuos, ut non videant oculi tui omnia, quæ introducturus ſum in locum iſtum*: ergo Sancti cum Chriſto in cælis regnantes non noverunt ſpeciales preces, quæ ad eos a viventibus diriguntur.

Reſp. 1. neg. ant. Ad cujus probationem, dato antecedente, neg. conſeq. Ratio eſt 1. quia textus, qui allati ſunt in argumento, non intelliguntur de Sanctis, aut de precibus ad eos directis, ſed tantum de rebus quibuſdam externis, quas fatemur a Sanctis non cognoſci. Confirmatur ex Gregorio Magno, qui lib. 12. Moralium, c. 14. ſic loquitur: *Sicut hi qui adhuc viventes ſunt, mortuorum animæ quo loco habeantur, ignorant; ita mortui vitam in carne viventium, qui poſt eos æqualiter diſponuntur, neſciunt; quia & vita ſpiritus longe eſt a ſpiritu carnis; & ſicut corporea atque incorporea diverſi ſunt generis, ita etiam diſtincta cognitione. Quod tamen de animabus ſanctis ſentiendum non eſt, quia intus omnipotentis Dei claritatem vident, nullo modo credendum eſt, quia foris ſit aliquid, quod ignorant; ſed carnales quique qui omnem curam vita præcipuum filiis impendunt, hos ſcitus Job neſcire poſtmodum aſſerit, quod hic vehementer amaverunt, ut ſive nobiles, ſive ignobiles ſint filii, neſciant, quorum eos cura ſemper fatigabat*.

Reſp. 2. textum ex Iſaia deſumptum, non intelligi de qualibet cognitione, ſed tantum de cognitione approbationis: hoc eſt ſignificat, Abrahamum & Jacobum pro filiis non agnoſcere Judæos, qui ad eorum exemplum mores ſuos minime componunt: *Neſcit nos Abraham* (inquit Hieronymus in hunc locum) *& ignorat Iſrael, quia te offendimus. Nec cognoſcunt filios quos a Deo ſuo intelligunt non amari*. Quod ſpectat ad textum petitum ex libro quarto Regum, evidens eſt eum intelligi de cognitione experimentali; hoc eſt, ſignificat, Deum ad ſe vocaſſe Joſiam, ne pœnarum, quibus in Judæos animadverſurus erat, particeps fieret.

Inſtabis 1. Explicari non poteſt, quomodo, & quo in medio Sancti qui beatitudine fruuntur, cognoſcant preces, quæ ad eos a viventibus diriguntur: ergo revera eas non noverunt.

Reſp. 1. dato antecedente, neg. conſeq. Ratio eſt, quia plura ſunt certiſſima, quamvis modus quo fiunt a creaturis, ſive beatis, ſive adhuc in vita degentibus, cognoſci non poſſit: unde S. Auguſtinus libro *De cura pro mortuis*, aſſerit, Sanctis innoteſcere preces noſtras, quamvis modus quo id contingit, medium in quo id vident, hominibus viatoribus certum non ſit.

Reſp. 2. neg. ant. Scilicet S. Auguſtinus libro *De cura pro mortuis*, varios modos proponit quibus res noſtræ ad beatorum hominum notitiam venire poſſunt. Ubi Sanctus Doctor eo in libro hanc ſibi quæſtionem propoſuit: *quemadmodum opitulentur martyres iis, quos certum eſt per eos adjuvari*. Reſpondet 1. S. martyres res noſtras cognoſcere ex eorum relatione, qui a nobis ad eos per mortem migrant: *Proinde* (inquit) *fatendum eſt, neſcire quidem mortuos, quid hic agatur, ſed dum agitur; poſtea vero audire ab iis, qui hinc ad eos moriendo pergunt, non quidem omnia, ſed quæ ſinuntur indicare, qui ſinuntur etiam iſta meminiſſe, & quæ illos quibus hæc indicent, oportet audire*. Reſpondet 2. Angelos nonnunquam aperire, quid hic a viventibus agatur: *Poſſunt & ab Angelis, qui rebus quæ aguntur hic, præſto ſunt, audire aliquid mortui, quod unumquemque illorum audire debere judicat, cui omnia ſubjecta ſunt*. Reſpondet 3. res noſtras mortuis poſſe innoteſcere per ſpecialem Dei ipſius revelationem: *Poſſunt etiam ſpiritus mortuorum aliqua quæ hic aguntur, quæ neceſſarium eſt eos noſſe, non ſolum præterita vel præſentia, verum etiam futura, ſpiritu Dei revelante, cognoſcere; ſicut non omnes homines, ſed prophetæ, dum hic viverent, cognoſcebant; nec ipſi omnia, ſed quæ illis eſſent revelanda,*

Digitized by Google

Dei, providentia cognoſcebat. Reſponderi præterea poteſt, beatos in Verbo videre quæ hic in terris aguntur, ea præſertim quæ ad eos ſpecialiter ſpectant: *Quia* (ait Gregorius Magnus, lib. 12. Moralium, capite 14.) *omnipotentis Dei claritatem vident, nullo modo credendum eſt, quia foris ſit aliquid, quod ignorant*. Vide quæ de ea Theologorum doctrina diximus tomo 1. ubi actum eſt de iis, quæ beati vident in Verbo.

Inſtabis 2. Sanctus Auguſtinus libro *De cura pro mortuis*, c. 13. expreſſe aſſerit, ipſos noſtros parentes poſt mortem neſcire, quid in terris circa nos fiat: *Si* (inquit) *parentes non interſunt, qui ſunt alii mortuorum, qui noverint quod agamus, quodve patiamur?* Confirmat propria experientia, docetque, quod ſi mortui viventium rebus intereſſent, matrem cui cordi fuerat ſemper, ei in ſomno, ubi ſæpe viſa eſt, locuturam fuiſſe; *Si* (inquit libro *De cura pro mortuis*, c. 13.) *rebus viventium intereſſent animæ mortuorum, & ipſæ nos, quando eos videmus, alloquerentur in ſomniis: ut de aliis taceam, me ipſum pia mater nulla nocte deſereret, quæ terra, marique ſecuta eſt, ut mecum viveret, abſit enim, ut facta ſit vita feliciore crudelis, uſque adeo, at quando aliquid angit cor meum, nec triſtem filium conſoletur, quem dilexit unice, quem numquam voluit mæſtum videre*.

Reſp. diſt. ant. Auguſtinus aſſerit, parentes noſtros ſuis viribus relictos, poſt mortem neſcire, quid in terris circa nos fiat, conc. ant. adjutos divina virtute, neg. ant. illum, non autem iſtum res noſtras cognoſcendi modum Auguſtinus a beatis excludit: nempe (ut ſuperius probatum eſt) varios modos qui naturæ vires ſuperant, explicat, quibus res noſtræ in mortuorum notitiam venire poſſunt. *Sed ideo potius* (inquit) *intelligendum eſt, quod per divinam potentiam martyres vivorum rebus interſint, quoniam defuncti, per naturam propriam vivorum rebus intereſſe non poſſunt*.

Quæres, an fide catholica certum ſit, Sanctos in cælis cum Chriſto regnantes cognoſcere preces, quæ a viventibus ad illos ſpecialiter diriguntur?

Reſp. negative. Ratio eſt, quia illud non eſt certum fide catholica, quod neque in Scripturis, neque in Conciliis Œcumenicis, neque unanimi Patrum conſenſu expreſſe ac explicite definitum eſt: atqui articulus, de quo agitur, nec in Scripturis, neque in Conciliis Œcumenicis, neque unanimi Patrum conſenſu expreſſe ac explicite definitus eſt; ac proinde certus non eſt fide catholica; hoc eſt, ita certus non eſt, ut propoſitio quæ aſſereret, Sanctos in cælis cum Chriſto regnantes non cognoſcere omnes preces, quæ ad eos a viventibus ſpecialiter diriguntur, futura eſſet hæretica: hoc unum nempe Scripturis & Conciliis expreſſe definitum eſt, piam eſſe ac utilem Sanctorum cum Chriſto regnantium invocationem.

Confirmatur reſponſio auctoritate ac judicio facultatis Theologicæ Duacenſis, quæ (ut referunt Antiſtites de VVademburg Tom. 2. controverſiarum lib. 12. cap. 16.) quæſita, *Utrum ſit credendum fide catholica, Sanctis innoteſcere omnes preces noſtras ad eos directas: aut utrum hoc ſit abſolute neceſſarium ad fidem & praxim invocationis Sanctorum, ut ſit ſalutaris:* negative reſpondit die 12. Maji, anno 1635.

Objicies 3. Invocatio Sanctorum in cælis regnantium eſt inutilis iis, quos Deus ipſe paratiſſimus eſt audire; fruſtra enim quæruntur patroni apud regem, qui quemque libenter audit: atqui Deus ipſe paratiſſimus eſt nos audire. Scilicet Lucæ 16. omnibus omnino fidelibus dicit: *Petite & accipietis*; & Joannis 16. *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis*.

Confirmatur argumentum ex S. Joanne Chryſoſtomo, qui tantum abeſt, ut credat prodeſſe apud Deum patronos, quin potius contendat nocere eos quammaxime: *Ceterum* (inquit in Hom. de profectu Evangelii) *non opus tibi Patronis apud Deum.... neque enim tam facile Deus annuit, cum alii pro nobis orant, ut cum ipſimet oramus, etiam plurimis pleniſſimi malis*.

Reſp. diſt. maj. Quos Deus paratiſſimus eſt audire, ſi non ſit magis paratus audire, cum Sancti nobiſcum orant, tranſeat major: ſi magis ſit paratus, neg. maj. Deus equidem paratus eſt quemcumque audire, cum unicuique, qui debite diſpoſitus ſit, dixerit: *Petite & accipietis. Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis*: ſed tamen magis paratus eſt audire, ſi Sancti nobiſcum orent, quia Sancti Deo gratiores ſunt quam homines, quorum caritas vel nulla eſt, vel plurimum imperfecta: unde Apoſtolus ſuo exemplo nos docuit, ut nos fidelium precibus commendaremus: eam etiam ob cauſſam capite ultimo libri Job Deus ipſe dicit: *Ite ad ſervum meum Job, ut oret pro vobis*.

Ad confirmationem ex Chryſoſtomi teſtimonio deſumptam, dicendum eſt, eum loqui 1. de patronis adhuc in vita degentibus, non autem de iis qui jam cum Chriſto regnant in cælis; hæc enim ibidem ait: *Non eſt opus multo diſcurſu, ut blandire aliis*. Dicendum eſt 2. Chryſoſtomum eos tantum arguere, qui per ſe orare nolunt, ſed, ut ſe eo labore eximant, pauperibus qui pro ipſis orent, eleemoſynas largiuntur: *Neque enim* (inquit) *tam facile Deus annuit, cum alii pro nobis orant, ut cum ipſimet oramus*. Vide eumdem Sanctum Doctorem hom. 5. in

in Matthæum; nec non hom. 1. in priorem epiſtolam ad Theſſalonicenſes.

Solvitur argumentum, quod contra Sanctorum invocationem ex abuſibus deſumitur.

Not. Abuſus, de quibus agitur, ad tria capita reduci poſſunt. 1. Qui ad Sanctos confugiunt, paullatim deſinunt ad Chriſtum confugere. 2. Tanta eſt multorum in Sanctis confidentia, ut ſperent, ſe ſalutem conſecuturos eſſe, quamvis ad eorum exemplum mores ſuos non componant. 3. A ſanctis ipſis dona expectant, ſeu credunt Sanctos eis bona, quæ petunt, conceſſuros eſſe. Ea argumenta ſigillatim hic explicanda ac ſolvenda ſunt.

Objicies 1. Invocatio Sanctorum in cœlis cum Chriſto regnantium cauſſa eſt, quod fideles paullatim deſinant Chriſtum invocare: unde in pleriſque fidelibus contingit, ut perraro ad Chriſtum confugiant, quamvis tamen nemo niſi per eum ire poſſit ad Patrem: *Nemo* (ait ipſe) *venit ad Patrem, niſi per me*: ergo, propter illud periculum, aboleri debet praxis de Sanctorum invocatione.

Reſp. neg. ant. Ratio eſt, quia invocatio Sanctorum, ipſiuſmet Chriſti invocationem includit: nempe fidelis qui Sanctum invocat, precatur ut Sanctus ille Chriſti nomine a Deo petat beneficia, quibus ipſe fidelis indiget; precatur, ut Sanctus poſtulet a Deo, quatenus ex intuitu meritorum Chriſti concedere velit auxilia, quibus indiget is, qui ad Sanctum per preces confugit.

Confirmatur reſponſio 1. ex eo, quod Eccleſia orationes omnes quas ad Sanctos dirigit, ſemper hiſce verbis claudat: *Per Chriſtum Dominum noſtrum*.

Præterea invocatio Sanctorum in cælis regnantium non alterius eſt generis, quam invocatio piorum hominum in terris degentium: ac proinde, cum iſta (ut Heterodoxi fatentur) includat invocationem Chriſti, ita & illa: hoc eſt, ſicut a piis hominibus in terra degentibus nihil aliud petitur, quam ut orent Chriſtum, quatenus per eum nobis ad Patrem aditus pateat: ita nec a Sanctis, qui cæleſti beatitudine fruuntur. Nec obeſſet ſi imperiti quidam ea qua dictum eſt, ratione Sanctos non invocarent: ſiquidem Eccleſia eo in capite uſum illorum non probat; nempe parochis, aliiſque curam animarum habentibus injungit, ut fideles doceant, Sanctorum preces eo tantum titulo a Deo exaudiri, quod Chriſti nomine fiant; quod ad obtinenda quæ petierint, Deo Patri Chriſti meritum offerant. Eccleſia ſuos filios docuit ſemper ac docet modo, credere ſe tanquam articulum certiſſimum ſententiam, quam Auguſtinus in Pſ. 108. hiſce verbis tradit: *Oratio, quæ non fit per Chriſtum, non ſolum non poteſt delere peccatum, ſed etiam ipſa fit peccatum*.

Confirmatur 2. eadem reſponſio ex eo, quod ſi uſus per ſe bonus, pius ac utilis (ut eſt Sanctorum cum Chriſto regnantium invocatio) aboleri deberet propter quorumdam, aut imperitorum, aut inquorum hominum abuſum, propter eamdem rationem aboleri quoque deberet uſus Scripturæ, Sacramentorum, pluriumque aliarum ſanctiſſimarum rerum; ſcilicet non pauci ſunt, qui aut præ ignorantia, aut præ iniquitate, & Scriptura, & Sacramentis, aliiſque ſanctiſſimis rebus abutuntur.

Objicies 2. Invocatio Sanctorum contraria eſt bonis moribus. Nam 1. favet eorum errori, qui ob cultum huic aut illi Sancto impenſum, ſibi pollicentur ſe ex hac vita ſine pœnitentia non migraturos. 2. Docent aliqui, omnia ſcelera conciliari poſſe cum devotione erga Sanctos, ac præcipue Deiparam. 3. Nonnulli putant, ſe Sanctos colere, quamvis Deum non colant. 4. Tandem plures fiduciam ſuam ponunt in ſignis quibuſdam exterioribus inſtitutis ad Sanctorum, ac præſertim Deiparæ, cultum: ergo propter eas, ſimileſque rationes, aboleri debet invocatio Sanctorum.

Reſp. Eccleſiam Romanam damnaviſſe ſemper, & nunc etiam damnare abuſus, quorum meminit argumentum. De primo ſic loquitur primum Concilium Cameracenſe, titulo *De Sanctis*, capite 6. *Doceatur itaque populus, preces Sanctorum admodum utiles eſſe ad impetranda dona, non modo corporalia & temporalia, ſed & ſpiritualia & æterna; ſed tamen abominandam eſſe eorum vanitatem ac ſuperſtitionem, qui certo pollicentur, non ex hac vita migraturos ſine pœnitentia ac Sacramentis eos, qui hunc, illumve ex Divis coluerit; qui ſecuritatem in rebus agendis, fortunæ certum aut optatum eventum eiſdem promittunt: & ſi qua alia hujuſmodi proferantur & credantur. Veluti illud quoque reprobandum eſt, ſi qui, certo numero, præſcriptaque Miſſarum forma aliqua, aut precum, affirmant certas, deſignataſque animas e Purgatorio ſemper liberari*. Eadem ferme ratione locutæ ſunt Synodi, quæ tum in Galliis, tum in aliis orbis chriſtiani partibus, invocationis Sanctorum poſt Concilium Tridentinum meminerunt.

Quod ſpectat ad ſecundum, enormis eſt calumnia, quam ex heterodoxis Calviniſta Rivetus impegit Eccleſiæ Romanæ. Eccleſia Romana probat celebre hoc effatum Auguſtini, Sermone 30. inter eos quos edidit Sirmondus: *Martyres honorare & non imitari, nihil aliud eſt, quam mendaciter adulari*. Eccleſia hoc aliud ejuſdem S. Doctoris effatum transfert ad Deiparæ, aliorumque Sanctorum invocationem & cultum. Quærit Auguſtinus libro primo de conſenſu Evangeliſtarum, c. 18. *Cur Romani, qui omnium gentium*

Digitized by Google

Deos credebant colendos, Deum Judæorum non colerent? Eam vero quæſtionem ſolvit ſententia Socratis: *Socratis ſententia eſt* (inquit) *unumquemque Deum ſic colere oportere, quomodo ſe ipſe colendum eſſe præceperit. Proinde ipſis ſumma neceſſitas facta eſt non colendi* Deum *Hebræorum, quia ſi alio modo eum colere vellent, quam ſe colendum ipſe dixiſſet, non utique illum colerent, ſed quod ipſi finxiſſent. Si autem illo modo vellent, quo ipſe diceret, alios ſibi colendos non eſſe cernebant, quos ille coli prohibebat. Ac per hoc reſpuerunt unius veri Dei cultum, ne multos falſos offenderent: magis arbitrantes ſibi obfuturam fuiſſe iſtorum iracundiam, quam illius benevolentiam profuturam.* Quo autem modo invocari ſe ac coli præcipit Maria? eadem ratione qua Paulus ſe præcipit coli: *Imitatores* (inquit) *mei eſtote, ſicut & ego Chriſti*: Eadem ratione qua idem Apoſtolus coli vult demortuos Eccleſiæ Præpoſitos: *Mementote* (ait) *præpoſitorum veſtrorum, qui vobis locuti ſunt verbum Dei, quorum intuentes exitum converſationis, imitamini fidem.* Eccleſia Romana profitetur, nec cum Dei verbo, nec cum ſanctis Patribus cohærere ſententiam, qua aſſeritur, nullum, qui externum Virgini cultum exhibuerit, exceſſurum e vita, quin pœnitentiam egerit: novit nimirum ex Scripturis Deum, etiam cum irriſione, acturam cum eo, qui de illius mandatorum obſervatione non curaverit: *Ego autem in interitu veſtro ridebo, & ſubſannabo vos.* Optat pia mater, ut ſui filii præ oculis ſemper habeant præclaram hanc Auguſtini ſententiam: *Pœnitentia* (inquit. Serm. 57. de tempore) *quæ ab infirmo petitur, infirma eſt: quæ a moriente tantum petitur, timeo ne & ipſa moriatur. Et ideo, dilectiſſimi, quicumque vult invenire miſericordiam Dei, ſanus agat pœnitentiam in hoc ſæculo, ſi ſanus eſſe vult in futuro ſæculo.*

Ex iis quæ modo dicta ſunt, patet, quid ad tertium dicendum ſit: nempe manifeſtum eſt eos, qui Sanctos imitari nolunt, revera Sanctos non colere; ac proinde ſi non velint Dei mandata ſervare, hoc eſt, ſi Sanctos non invocent, ut pro ſe gratiam obtineant, qua Dei mandata cuſtodiant, ſuiſque iniquis habitibus liberentur, immerito jactitant ſe cultores eſſe Sanctorum.

Jam vero quod ſpectat ad quartum, plane falſum eſt: Scilicet externa devotionis in Virginem Deiparam, aut Sanctos cum Chriſto regnantes, ſymbola, quæcumque ſint ejuſmodi ſigna, non alio geſtantur fine, quam ut fideles excitentur ad imitationem eorum, quos iis exterioribus ſignis ſe pro patronis elegiſſe profitentur.

Ob eumdem quoque & non alium finem, plerique ex fidelibus dant nomen ſocietatibus, quæ in honorem ſive Virginis Deiparæ, ſive aliorum Sanctorum, erectæ ſunt in Eccleſia Catholica, hoc eſt, ideo ſodalitiis ejuſmodi inſcribi volunt, ut exercitiis quæ in iis præſcribuntur, ad Sanctorum, quos ſe colere profitentur, imitationem promoveantur; & ad ſincerum Dei cultum, qui in ejus amore caſto poſitus eſt, adjuventur. In tantum enim veri ſunt ſodales Sanctorum, in quantum cum illis Dei gloriam quærunt: *Ita omnes homines* (inquit Auguſtinus de catechizandis rudibus, cap. 19.) *& omnes ſpiritus humiliter Dei gloriam quærentes, non ſuam, & cum pietate ſectantes, ad unam pertinent ſocietatem.*

Objicies 3. In Eccleſia Romana Sancti invocantur tanquam auctores beneficiorum, & collatores auxiliorum, quæ ab iis poſtulantur; ſcilicet in hymno qui incipit: *Ave maris ſtella*, hiſce verbis virgo Deipara invocatur: *Solve vincla reis, profer lumen cæcis, mala noſtra pelle*: immo in aliquarum Eccleſiarum precibus Chriſtus Mariæ ſubjicitur; hæc enim precum formula, *Roga Patrem, jube Natum, jure matris impera Redemptori*, apud Pelhartum De Temeſvvar legitur: ergo aboleri debet Sanctorum invocatio.

Reſp. neg. ant. Ad cujus priorem probationem, diſt. ant. Et illa verba, *Solve vincla reis*, &c. intelliguntur de ſolutione per modum cauſſæ moralis, conc. ant. per modum cauſſæ phyſicæ, neg. ant. Maria peccatorum vincula ſolvit per modum cauſſæ moralis, quia Deum orat, ut propter Chriſti merita reis hominibus peccata dimittat: at vero ipſa non dimittit peccata. Idque confirmatur ex eo, quod verba, de quibus eſt quæſtio, immediate poſt de ſolutione per orationem explicentur, hæc enim ſubjiciuntur: *Bona cuncta poſce. Sumat per te preces, qui pro nobis natus tulit eſſe tuus.*

Ad alteram probationem dicendum eſt, formulam, de qua agitur, nuſquam ab aliqua Eccleſia adhibitam fuiſſe. Nec alicujus eſt momenti teſtimonium Pelharti De Temeſvvar: illius enim opus continet multas aniles fabulas, quæ demonſtrant, Auctorem nullam plane mereri fidem.

Præterea, etiamſi in aliqua particulari Eccleſia adhibita fuiſſet precum formula, quæ apud Pelhartum legitur, tribui tamen non deberet Eccleſiæ Catholicæ. Nempe nonnunquam per imperitiam & errorem aliqua in Eccleſiis particularibus fieri poſſunt, quæ ab Eccleſia Catholica rejiciuntur: idque jam alias Auguſtinus obſervavit; ſiquidem libro ſexto de Baptiſmo contra Donatiſtas cap. 26. Sedato a Tuborbo contendenti inſici Baptiſma, cum Sacerdos illud miniſtrans precibus utitur, quas non probat Eccleſia, ſic reſpondet: *Reſpondetur, quia ſi non ſancti*ſi-

ſtificatur aqua, cum aliqua erroris verba per imperitiam precator effundit, multi non ſolum mali, ſed etiam boni fratres in ipſa Eccleſia, non ſanctificant aquam : multorum enim preces emendantur quotidie, ſi doctioribus fuerint recitatæ, & in eis multa reperiuntur contra Catholicam fidem.

Ex iis Auguſtini verbis R. Pater Deneherceſſel primum Congregationis Oratorii Presbyter, ac poſtea Caſtorienſis Epiſcopus, & apud Batavos Vicarius Apoſtolicus, in aureo ſuo de cultu B. M. Virginis tractatu, colligit 1. nonnunquam in preces aliqua poſſe irrepere, quæ ſint contra Eccleſiæ fidem; 2. preces quotidie emendari cura Congregationis *de tribus*, cujus primarium officium eſt advigilare, ut emendanda corrigantur, & cavere, ne quid deinceps ſimile contingat.

QUÆSTIO XIV.

De adoratione Chriſti.

Not. IN hac quæſtione agemus 1. de Adoratione quæ Chriſto debetur : 2. de adoratione quæ debetur Sanctis : 3. de ea quæ exhibenda eſt Reliquiis : 4. tandem de ea qua imagines tum Chriſti, tum Deiparæ, tum aliorum Sanctorum, colendæ ſunt.

CAPUT PRIMUM.

De adoratione, quæ debetur Chriſto.

Not. ADoratio latriæ, de qua eſt hic quæſtio, definitur, Honor Deo exhibitus in teſtimonium ſupremi illius dominii in res omnes creatas. Ii omnes quibus perſuaſum eſt, Verbum eſſe Patri conſubſtantiale, ipſumque conſubſtantialiter humanitati conjunctum eſſe, profitentur adorationem latriæ deberi Chriſto, & quidem jure : nam adoratio latriæ debetur ei qui vere Deus eſt : atqui Chriſtus (ut credunt ii qui Verbi cum Patre conſubſtantialitatem, & illius ſubſtantialem cum humanitate conjunctionem profitentur) vere Deus eſt : ergo Chriſto adoratio latriæ debetur.

Not. 1. Certum eſt pariter apud omnes, recte per communicationem idiomatum, huic homini (qui Chriſtus eſt) adorationem tribui : ſicut enim, ex legibus de idiomatum communicatione, de hoc nomine, qui Chriſtus eſt, recte dicitur, quod ſit Deus, ita pariter recte dicitur quod adoretur. Verum cum idiomatum communicatio inter abſtracta locum non habeat; neque enim dicitur, quod divinitas mortua ſit, quamvis id vere de humanitate aſſeratur, controverſia eſt inter Theologos ; 1. Utrum humanitas Chriſti in abſtracto conſiderata, hoc eſt, non ſupponens pro ſuppoſito, quod eſt perſona Verbi, ſit terminus adorationis latriæ : 2. An ſic conſideratæ, præter adorationem latriæ, exhiberi poſſit adoratio hyperduliæ.

Not. 2. Circa duplicem illam controverſiam multiplex eſt auctorum ſententia. Alexander De Hales 3. p. q. 30. Gabriel in 3. Diſt. 9. q. 1. Antonius de Corduba, lib. 1. quæſt. 5. dubitatione 3. docent, humanitatem Chriſti in abſtracto ſumptam adorari quidem adoratione latriæ, ſed quæ relativa ſit, non autem abſoluta, eique ſimilis, quæ Chriſti imaginibus exhibetur : hoc eſt, quæ ultimo ad humanitatem non terminetur. Nonnulli alii ſunt, qui licet fateantur, humanitatem Chriſti in abſtracto ſumptam adorari abſoluta adoratione latriæ, contendunt tamen ei, etiam unitæ Verbo, tribui debere adorationem hyperduliæ propter dotes eximias, ſanctitatem nimirum, aliaſque virtutes quibus excellit. Ita decent Scotus in 3. diſt. 9. q. 1. Durandus q. 3. n. 7. Paludanus quæſt. 2. E contra alii paſſim Theologi poſt S. Thomam docent 1. humanitatem Chriſti, etiam in abſtracto ſumptam, coli debere abſoluta latriæ adoratione. Docent 2. eam in eo ſtatu conſideratam, coli non poſſe alia adoratione, quam adoratione latriæ. Quid nos de iis controverſiis ſentiamus, ſubſequentes concluſiones aperient.

CONCL. 1. Humanitas Chriſti, etiam in abſtracto conſiderata, coli debet abſoluta adoratione latriæ.

Probatur 1. ex Scriptura. Apoſtolus ad Hebræos cap. 1. ſic loquitur : *Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit : Et adorent eum omnes Angeli Dei.* Is quem Deus ab Angelis adorari voluit, eſt is quem in mundum introduxit : ſed is quem introduxit in mundum, eſt homo, ſeu humanitas conjuncta Verbo : ergo humanitas illa adorari debet abſoluta adoratione latriæ : eam enim adorationis ſpeciem Deus Angelis præcepit.

Confirmatur argumentum ex Chryſoſtomo, qui Hom. 8. in Epiſtolam ad Hebræos aſſerit textum ex Apoſtolo laudatum non intelligi de Chriſto prout Verbum eſt, ſed de Chriſto prout eſt homo; ac proinde de illius humanitate, quæ realiter eſt diſtincta a natura & perſona Verbi : ſic enim loquitur : *Non aliter introductus in mundum Dei filius dicitur, quam in carne, cum in mundo jam eſſet (ut ait Joannes) & mundus per ipſum factus ſit.* Idem Apoſtolus in Epiſt. ad Phillippenſes, capite 2. hæc habet de Chriſto : *Propter quod* (ſeu propter obedientiam) *& Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen; ut in nomine Jeſu omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium & infernorum.* Is quem Deus exaltavit, Chriſtus eſt, non qua Verbum, ſed qua homo, hoc eſt, non eſt divi-

divinitas Chriſti, ſed illius humanitas; ſcilicet Apoſtolus de Chriſto loquitur ratione ejus, ſecundum quod factus eſt obediens: at Chriſtus non qua Verbum, ſed quatenus homo, fuit obediens. Præterea Paulus agit de eo cui eximium nomen, ſingulariſque gloria in meritorum mercedem conceſſa ſunt: is autem non eſt Chriſtus prout eſt Verbum, ſed tantum prout eſt homo: ac proinde Chriſto, etiam ut eſt homo, ſeu, prout habet humanitatem diſtinctam a natura & perſona Verbi, & conſequenter humanitati Chriſti in abſtracto, Deus exhiberi voluit a creaturis abſolutam latriæ adorationem, quæ quidem genu incurvatione, cujus meminit Apoſtolus, ſignificatur.

Probatur 2. Ex Patribus. Athanaſius in Epiſtola ad Adelphium, expreſſe negat, adorationem carnis in Chriſto ſeparari debere ab adoratione Verbi; docet e contra, duas in eo naturas eadem adoratione coli: *Neque* (ait) *corpus ejuſmodi per ſe dividentes, per Verbum adoramus; neque Verbum adorare volentes, ipſum longe a carne disjungimus*. Unde ſic arguitur: Qui vetat, ne Chriſtum adorans, humanitatem a Verbo dividat, vult ut humanitati eadem adorationis ſpecies exhibeatur, quæ exhibetur Verbo: ſi enim adorans adorationis ſpeciem humanitati exhiberet aliam ab ea, quam exhibet Verbo, humanitatem, ſaltem in ſua mente, a Verbo divideret: atqui diviſionem illam vetat Athanaſius: ergo vult, ut abſoluta latriæ adoratio ipſimet humanitati cum Verbo conjunctæ exhibeatur.

Epiphanius in Ancorato, objicit ſibi calumniam hæreticorum, qui contendebant, orthodoxos, quod Chriſti corpus adorarent, adorare creaturam; illi autem objectioni reſpondens, non diffitetur orthodoxos Chriſti corpus ſeu humanitatem adorare, immo expreſſe aſſerit ab ipſis adorari, ſed una cum Verbo; neque enim cum fidelis Verbum adorat, ipſum adorat a corpore ſeparatum: *Sic igitur* (ait, ubi propoſuit exemplum imperatoris, cujus purpura ſimul cum ipſo honoratur) *nemo Unigenito dixerit; Depone corpus, ut adorem te; quin potius ipſum adorat cum corpore Unigenitum, increatum cum templo ſancto, quod vivens aſſumpſit*. Ex eo autem Epiphanii textu ſic argumentum conficitur: Ille docuit, humanitatem adorari debere adoratione latriæ, qui docuit, ea adorationis ſpecie adorari debere Chriſti corpus: atqui Epiphanius id docuit: tantum enim abeſt, ut reſponderit Arianis, orthodoxos non adorare Chriſti corpus (ut objiciebant) quin expreſſe confeſſus ſit, eos ipſum revera adorare; tantum abeſt (quod tamen in adverſariorum ſuppoſitione neceſſarium fuiſſet) ut dixerit ipſum non adorari eadem adoratione qua Verbum, quin e contra confeſſus ſit, ipſum una cum Verbo adorari: ergo Epiphanius docuit, humanitatem Chriſti, ſeu Chriſtum, prout eſt homo, hoc eſt, prout habet naturam a natura Verbi diſtinctam, adorari debere adoratione abſoluta latriæ.

Ambroſius libro tertio de Spiritu ſancto, capite 12. docet, hæc Pſalmi 98. verba, *Adorate ſcabellum pedum ejus, quia ſanctum eſt*, intelligi de carne Chriſti, quæ a Chriſtianis adoratur: *Itaque* (inquit) *per ſcabellum, terra intelligitur: per terram autem, caro Chriſti, quam hodie quoque in myſteriis adoramus, & quam Apoſtoli in Domino Jeſu, ut ſupra diximus, adorarunt*. Adorationis autem nomine S. Doctor latriæ cultum intelligit: ſcilicet, hoc eſt illius argumentum pro adoratione Spiritui ſancto a nobis impendenda: Ille adoratione latriæ adorandus eſt, qui opus effecit, cui adoratio debetur; atqui Spiritus ſanctus effecit opus ejuſmodi, carnem nimirum Chriſti, quam in myſteriis, id eſt in Euchariſtiæ ſacramento, fideles adorant.

Auguſtinus ſcabelli nomen, quo Pſaltes regius utitur, exponit, ſicut & Ambroſius, de carne Chriſti: *Quæro* (inquit Enarratione in Pſ. 98.) *quid ſit ſcabellum pedum ejus, & dicit mihi Scriptura, terra ſcabellum pedum meorum. Fluctuans converto me ad Chriſtum, quia ipſum quæro hic, & invenio, quomodo ſine impietate adoretur terra, ſine impietate adoretur ſcabellum pedum ejus. Suſcepit enim de terra terram, quia caro de terra eſt, & de carne Mariæ carnem ſuſcepit. Et quia in ipſa carne hic ambulavit, & ipſam carnem nobis manducandam ad ſalutem dedit: nemo autem carnem illam manducat, niſi prius adoraverit: inventum eſt, quemadmodum adoretur tale ſcabellum Domini, & non ſolum non peccemus adorando, ſed peccemus non adorando*. Evidens eſt, Auguſtinum in eo loqui de adoratione, quæ Deo ipſi exhibetur; quærit enim quomodo ſine impietate cultus poſſit exhiberi terræ. Evidens quoque eſt, S. Doctorem non agere de adoratione relativa, cujuſmodi eſt ea quæ imaginibus Chriſti tribuitur: nempe ſi relativam illam adorationem intellexiſſet, ſolvere debuiſſet dubium, quod ſibi propoſuerat, *Quomodo ſine impietate adoretur terra*, ſolvere (inquam) debuiſſet, reſpondendo, adorationem quæ carni Chriſti exhibetur in myſteriis, non ad carnem ipſam terminari, ſed ad Verbum, cui hypoſtatice conjuncta eſt; ſeu potius dicere debuiſſet, non terram adorari, ſed Deum ipſum tantum.

Joannes Damaſcenus in libro tertio de Fide, capite 8. expreſſe aſſerit, carnem & Verbum in Chriſto unica adoratione coli: *Unus igitur Chriſtus* (inquit) *Deus perfectus & homo perfectus, quem adoramus cum Patre & Spi-*

Digitized by Google

& Spiritu unica adoratione cum ejus immaculata carne. Depellit, immediate poſt illa verba, idololatriæ crimen ab ea adoratione: *Neque enim hoc agentes* (ait) *creaturæ ſervimus; non enim velut nudam carnem adoramus, ſed ut divinitati conjunctam*. Ut id explicet, utitur comparatione hominis, qui ferrum ignitum tangit: *Timeo* (ait) *carbonem tangere propter ignem*; ac proinde quemadmodum illius hominis tactus objectum non eſt ferrum tantum, ſed etiam ignis, ita adorationis objectum in Chriſto, non eſt Verbum ſolum, ſed etiam caro, quam in unam hypoſtaſim aſſumpſit: *Adora* (inquit) *utrumque, quod eſt Chriſti propter divinitatem carni copulatam*; hoc eſt, motivum adorationis, ſeu ratio formalis, quæ me ad orationem movet, eſt quidem divinitas; ſed objectum, ſeu terminus cui impenditur adoratio, non eſt divinitas tantum, ſed etiam caro, cui ſubſtantialiter eſt conjuncta.

Probatur 3. ex definitionibus, & quidem (ut nobis videtur) expreſſis, Conciliorum. Concilium Alexandrinum, quod Cyrillo præſide contra Neſtorium habitum eſt, expreſſe damnat eos, qui non confeſſi fuerint, Chriſtum totum, hoc eſt, naturam humanam & divinam hypoſtatice conjunctas, non una, ſed multiplici adoratione adorandas eſſe: *Si quis* (ait Cyrillus anathematiſmo octavo ex duodecim quæ leguntur in Epiſtola Synodali ad Neſtorium tranſmittenda, & ab eo, ſi catholicus audiri velit, ſubſcribenda) *hominem aſſumptum, una cum ipſo Dei Verbo adorandum, una cum illo glorificandum, una cum illo, tanquam alterum cum altero exiſtentem, Deum appellandum eſſe, docere auſus fuerit, & non una potius adoratione Emmanuelem honorat, unamque illi glorificationem attribuit, quatenus Verbum factum eſt caro, anathema ſit*. Unde ſic demonſtratio conficitur: Illi, & quidem abſoluta, exhiberi debet adoratio latriæ, qui eadem adoratione coli debet, qua Verbum ipſum; nempe Verbo, cum Deus ſit, ſupremus, ac abſolutus latriæ cultus debetur; atqui, ex Alexandrina Synodo, homo aſſumptus, hoc eſt, humanitas Chriſti, eadem tum in individuo, tum in ſpecie, adoratione coli debet, qua ipſummet Verbum, ita ut excommunicandus ſit, qui adorationem humanitatis & Verbi diviſerit, ac diſtinxerit: ergo humanitas Chriſti adorari debet abſoluta adoratione latriæ.

Reſpondent adverſarii, Synodum Alexandrinam damnare diviſionem adorationis tantum in ſenſu Neſtorii perſonas in Chriſto dividentis: ita ut (inquiunt) Alexandrina Synodus hoc unum velit, adorationem impendi non debere homini in Chriſto tanquam ſuppoſito, quod a ſuppoſito Verbi diſtinctum ſit. Verum frivola eſt hujuſmodi reſponſio; ſiquidem Neſtorius duo dicebat, nimirum in Chriſto duas eſſe perſonas, deinde duas adorationes ei attribuendas eſſe: Primum, capitulis octavum, de quo agitur, antecedentibus, Alexandrina Synodus damnavit; alterum vero proſcripſit capitulo, ſeu anathematiſmo octavo, ſeu, poſtquam Neſtorii errorem damnavit, damnat quoque ac corrigit ejuſdem Neſtorii loquendi morem, hoc eſt, definit, humanitatem non coadorari cum Verbo quaſi duæ ſint adorationes, ſed ſimul & eadem adoratione coli.

Confirmatur 1. ex eo quod Theodoretus, qui Orientalium nomine reprehenderat Cyrilli, hoc eſt, Alexandrinæ Synodi capitula, probat octavum quoad unam glorificationem, ſeu adorationem humanitati & Verbo tribuendam, modo tamen in ipſo Chriſto naturæ non confundantur, ut a Cyrillo cum Apollinariſtis confundi immerito ſentiebat: *Unam quidem* (ait in reprehenſione octavi capituli), *ut ſæpe dixi, glorificationem domino Chriſto tribuimus, & ipſum Deum ſimul & hominem confitemur*.

Confirmatur 2. ex eo quod Cyrillus in ſui octavi capituli defenſione contra Theodoretum, doceat, ex multiplicatione & diſtinctione adorationum, unius quidem quæ humanitati tribuatur, & alterius quæ adſcribatur Verbo, multiplicatio & diſtinctio ſuppoſitorum neceſſario ſequatur; ob idque damnari debere Neſtorii de adoratione humanitati impendenda loquendi modum: *Nam* (inquit) *ſi quidem ipſe DEUS ſimul & homo, & adoratur ſicut unus adoratione una, & non coadoratur, & ſimul appellatur DEUS*.

Cum Epheſinum Concilium 1. capitula contra Neſtorium a Cyrillo in Alexandrino Concilio ſcripta probaverit, ſequitur, ipſum definiiſſe, unam tantum adorationem, ſupremam nimirum & abſolutam, exhiberi debere Chriſto; ac proinde definiit etiam, humanitatem Chriſti coli debere abſoluta adoratione latriæ.

Quintum Concilium Œcumenicum, canone 9. non minus expreſſe quam Alexandrina & Epheſina Synodi, definiit, humanitatem & divinitatem Chriſti, una tantum adoratione coli debere; ergo definiit quoque, humanitati Chriſti deberi adorationem latriæ. Eum quinti Concilii canonem nonum probat Lateranenſe Concilium, hiſceque cum verbis refert: *Si quis adorari in duabus naturis dicit Chriſtum, ex quo duas adorationes introducunt, ſemotim Deo Verbo, ſemotim homini .... aut ſi quis non una adoratione Deum Verbum incarnatum cum ejus carne adorat, juxta quod ſancta Dei Eccleſia ab initio traditum eſt, talis anathema ſit*. In illo autem Canone res, de qua agitur, expreſſe definitur; ſed additur præ-

præterea (ut recte obſervat Petavius) dogma de una adoratione impendenda Chriſto, ſive prout eſt homo, ab initio Eccleſiæ traditum fuiſſe.

Probatur 4. noſtra concluſio ratione Theologica. Honor, ſive ſit adoratio latriæ, ſive duliæ, ſive hyperduliæ, primo & per ſe reſpicit perſonam cui exhibetur, ſecundario vero & ex conſequenti, reſpicit ea omnia quæ in illa perſona exiſtunt; ſic cum quis Papæ pedes oſculatur, interna reverentia, quam exhibet Papæ, primo ipſam Papæ perſonam reſpicit, ex conſequenti vero ea omnia quæ in Papa exiſtunt; unde ſic arguitur. Honor, qui Perſonæ Chriſti exhibetur, eſt abſoluta adoratio latriæ: atqui idem honor impenditur illius humanitati, ſiquidem honor (ut ex dictis patet) qui primo & per ſe reſpicit perſonam honoratam, ſecundo & ex conſequenti reſpicit ea omnia quæ ſunt in ea perſona; ſed humanitas eſt in perſona, cui exhibetur adoratio latriæ; ergo eadem adoratio latriæ humanitati quoque exhibetur.

Objicies 1. Adoratio latriæ proprie ſumpta ſoli Deo debetur, & ei ſoli tribui poteſt: atqui humanitas Chriſti non eſt Deus: ergo adoratio latriæ exhiberi non poteſt humanitati Chriſti.

Reſp. diſt. maj. Adoratio latriæ ſoli Deo primo & per ſe debetur, conc. maj. ſoli Deo debetur ſecundo & ex conſequenti, neg. maj. & conceſſa minore, diſt. conſeq. Ergo adoratio latriæ primo & per ſe exhiberi non poteſt humanitati Chriſti, conc. conſeq. exhiberi non poteſt ſecundo & ex conſequenti, neg. conſ. Adoratio latriæ ſumpta quoad internum adorantis affectum primo & per ſe reſpicit objectum, in quo eſt ratio formalis, quæ movet ad adorationem exhibendam: unde cum in perſona Chriſti, non autem in illius humanitate, ſit ratio formalis (divinitas nimirum) quæ nos movet ad Chriſtum adoratione latriæ colendum, humanitas primo & per ſe non adoratur in Chriſto, ſed tantum ſecundo & ex conſequenti.

Confirmatur reſponſio ex Epiphanio, qui (ut ſuperius obſervatum eſt) in Ancorato comparat adorationem, quam humanitati Chriſti exhibemus, honori quem deferimus purpuræ, qua rex eſt indutus. Confirmatur iterum ex Damaſceno, qui (ut ſuo loco dictum eſt) adorationem, de qua agitur, confert cum tactu ferri igniti: ergo quemadmodum honor quem exhibemus purpuræ, qua Rex eſt indutus; quemadmodum tactus, quo ferrum ignitum contingimus, non feruntur primo & per ſe in purpuram Regis, aut in ignem quo ferrum ardet, ſed tantum ſecundo & ex conſequenti; ita etiam adoratio latriæ quam exhibemus humanitati Chriſti, non primo & per ſe, ſed tantum ſecundo, & ex conſequenti eamdem reſpicit humanitatem.

Inſtabis. Si ſecundo tantum & ex conſequenti adoratio exhibita humanitati Chriſti ipſam humanitatem reſpicit, dici poterit humanitatem adorari tantum per accidens: atqui id abſurdum eſt, eum enim loquendi modum Theologi uno ore in Durando, qui illum adhibuit, proſcribunt ergo &c.

Reſp. diſt. maj. Dici poterit, humanitatem Chriſti adorari tantum per accidens, hoc eſt, quia non ſeorſim, ſed cum alio adoratur, conc. maj. quia ſequitur ex unione accidentali, neg. maj. Ideo Theologi paſſim proſcribunt modum loquendi, quo Durandus uſus eſt, quod credant eum favere Neſtorio, qui unionem tantum per accidens, ſeu per effectum, inter Verbum & humanitatem admittebat; non vero quod (ut nos profitemur) una tantum cum alio, Verbo nimirum, non autem ſeorſim, adoretur: quæ enim cum alio aut patiuntur, aut agunt, non primo & per ſe, quamvis ſit unita ſubſtantialiter, ut anima & corpus, ſed tantum ſecundo & ex conſequenti, pati aut agere dicuntur.

Inſtabis iterum. Si humanitas in Chriſto adoretur ſecundo tantum & ex conſequenti, quia cum alio adoratur, Verbum quoque ſecundo tantum & ex conſequenti adorari dicetur: non enim in Chriſto ſolum adoratur, ſed una cum carne cui hypoſtatice conjunctum eſt: ſed abſurdum eſt conſequens: ergo & antecedens.

Reſp. neg. maj. Ratio diſparitatis eſt, quia divinitas quæ eſt ratio motiva, ſeu impellens adorationem, eſt in Verbo, non autem in humanitate, cui conjunctum eſt; at parti alicujus compoſiti, primo & per ſe actio aut paſſio tribuuntur, cum in illa parte eſt ratio motiva, ſeu cauſſa formalis, propter quam toti tribuitur: ſic primo & per ſe de hominis anima dicitur, quod ſit immortalis, de toto vero compoſito dicitur tantum ſecundum & ex conſequenti, quia ratio, ex qua ſequitur immortalitas, eſt formaliter (ut ajunt) in anima rationali: nempe ideo eſt immortalis, quod ſit omnino ſpiritualis, hoc eſt, eo quod ſpiritus ſit, non autem materia.

Objicies 2. Quod coadoratur, non adoratur eadem adoratione, qua adoratur objectum, cum quo coadoratur; ſi enim eadem adoratione adoraretur, non eſſet, cur Cyrillus anathematiſmo octavo negaſſet, hominem aſſumptum, ſeu humanitatem, cum Dei filio coadorari: atqui humanitas Chriſti cum Dei Verbo coadoratur; ita enim expreſe loquitur Epiphanius in Anchorato, ubi humanitatem Chriſti comparat cum purpura quam Rex induit; ita etiam Damaſcenus libro de duabus Chriſti voluntatibus: *Adoro carnem (inquit) non propter naturam*

car-

carnis, ſed propter Deum Verbum ipſi copulatum: ergo, &c.

Reſp. diſt. mai. Quod coadoratur tamquam alterum ſuppoſitum cum altero ſuppoſito, non adoratur eadem adoratione, conc. maj. quod coadoratur tanquam altera natura cum altero ſuppoſito, neg. maj. Non iſta ratione, ſed illa tantum Cyrillus aſſeruit, hominem aſſumptum cum Dei filio non coadorari: ſcilicet humanitas, quam Cyrillus, & ante eum Auguſtinus, ſæpe vocat hominem aſſumptum, non habet humanum ſuppoſitum, ſeu non habet humanam hypoſtaſim, humanam perſonam; ac proinde dici non debet, tanquam alterum cum altero aut coadorari, aut connominari.

Eam autem eſſe Cyrilli mentem patet, 1. ex verbis quibus conſtat anathematiſmus octavus contra Neſtorium ſcriptus; ſic enim habet: *Si quis dicere audet, hominem aſſumptum una cum Dei Verbo adorandum & glorificandum, & Deum, tanquam alterum cum altero connominandum eſſe (hunc enim intellectum particula CUM, adjecta, perpetuo ac neceſſario affert) & non potius una adoratione Emmanuelem honorat, unamque illi glorificationem attribuit, quatenus Verbum factum eſt caro, anathema ſit*. Patet 2. ex eo quod idem Cyrillus libro ſecundo contra Neſtorium aperte ſcribat, *Deum Verbum adorari cum carne*, hoc eſt, cum altero, quod, non hypoſtaſi, ſed natura tantum, diſtinctum ſit. Eumdem ſenſum habuerunt in mente Patres qui Chriſti humanitatem dixerunt cum Dei Verbo coadorari & conglorificari. Patet denique 3. ex eo quod Cyrillus loquendi ratione, quæ nobis objicitur, non aliud ſibi propoſuerit, quam damnare iſtud Neſtorii dictum, ex quo ſequitur perſonarum diſtinctio: *Propter geſtantem, eum, qui geſtatur, venerer; propter eum, qui latet, eum, qui apparet, adoro*. Itaque Chriſti humanitas recte dicitur cum Verbo coadorari, quando præpoſitio *Cum* ſimultatem ſignificat, non autem quando intelligitur (ut intelligebatur a Neſtorio) de diſtinctione ſuppoſitorum.

CONCL. 2. Humanitas Chriſti coli non poteſt alia adoratione, quam adoratione latriæ. Eſt contra Cajetanum & nonnullos alios, qui contendunt, humanitatem, licet realiter unitam Verbo, coli poſſe adoratione hyperduliæ, ratione ſpecialis excellentiæ quam habet ex gratia habituali, aliiſque donis, quæ a perſona Verbi tanquam effectus a cauſſa diſtinguuntur.

Probatur 1. ex Patribus & Conciliis, quæ in defenſionem præcedentis concluſionis laudata ſunt. Nempe definiunt, humanitatem non duplici, ſed una tantum adoratione coli debere: ergo quamcumque aliam adorationem latria minorem excludunt.

Probatur 2. Si humanitas propter excellentiam ſibi propriam hyperdulia coli poſſet, immerito Cyrillus in Concilio Alexandrino damnaſſet hunc Neſtorii loquendi modum: *Adoro viſibilem propter inviſibilem, & hominem, quem induit, propter eum* (ſcilicet filium Dei) *qui ipſum induit*: nam illa hyperduliæ adoratio, licet proxime ad humanitatem terminaretur, ultimo tamen ad ipſum Verbum referretur; quemadmodum licet caritas, qua proximus diligitur, proxime ad ipſum proximum terminetur, ultimo tamen refertur ad Deum: non enim proximum propter ipſum ultimo diligere debemus, ſed propter Deum. Præterea vel humanitas in ſuppoſitione, de qua agitur, ab intellectu creato ſine unione ad Verbum conciperetur, vel cum unione ad ipſum. Si primum, non eſſet humanitas Chriſti, ſcilicet humanitas Chriſti, eſt humanitas unita Verbo. Si ſecundum, adorationem latriæ meretur; dignior enim adoratio, quæ, ut ſuppono, præcipue ſita eſt in affectu mentis, aliam minorem adorationem excludit.

Probatur 3. Eccleſia nuſquam illum minorem adorationis modum Chriſti humanitati impendiſſe legitur: immo videtur, quod eum aperte rejecerit in ſeptimo Concilio generali. Iconomachi in ſua pſeudoſynodo, quam falſo ſeptimam œcumenicam nuncuparunt, contendebant, depingi non poſſe imaginem Chriſti, quia humanitas illius ſeparari non poteſt a Deitate; e contra vero œcumenica Synodus ſeptima, quæ eſt ſecunda Nicæna, docuit, humanitatem Chriſti pingi poſſe, quod, etiam per mentem, humanitas in ſua imagine non apprehendatur tanquam a divinitate ſeparata: *Cum* (inquit actione ſexta) *Eccleſia Catholica Chriſtum pingit humana figura, non dividit eum a divinitate illi unita: Sicut qui hominem depingit, non inanimatum depingit*. Ergo falſum eſt, humanitatem Chriſti cogitari poſſe tanquam a Verbo ſeparatam, ut ei aliqua adorationis ſpecies attribuatur.

Eadem ratione loquitur Theodorus Patriarcha Jeroſolymitanus, in epiſtola quæ habetur in eadem ſeptima Synodo actione tertia prope finem, ubi hæc habentur: *Adoramus Chriſti imaginem, quemadmodum facies ejus viſa eſt, non tamen a Deitate ſeparata: abſit, ita ſentiamus, cum ab ipſa conceptione cum Deitate unita ſit*. Addendum eſt quod ſi tum ſeptima Synodus, tum Theodorus crediſiſſent, humanitatem per mentem a Verbo ſeparari, & ſic ſeparatam coli adoratione hyperduliæ, non dixiſſent ſimpliciter, Eccleſiam non depingere Chriſtum in figura humana, eumque a divinitate non dividere: ſed dixiſſent pingi quoque poſſe ea ratione, eique ſic depicto adorationem attribui minorem latria, ſeu adorationem hyperduliæ, cum ſic depictus excellentiam creatam exhibeat,

Digitized by Google

beat, quæ in ipſa humanitate realiter reperitur: at tantùm abeſt, ut id dixerit, quin abſolute pronuntiarit, humanitatem non magis pingi, nec adorari ſine divinitate, quam depingatur corpus ſine anima, cui ſubſtantialiter unitum eſt.

Objicies 1. Humanitas poteſt per mentem apprehendi ſine Verbo, & ſic pro nobis a fidelibus orari, ut pro nobis intercedat apud Deum Patrem, Filium & Spiritum ſanctum: ergo pariter ſic apprehendi poteſt, ut adoratione quæ minor ſit latria, a nobis coli poſſit.

Reſp. 1. neg. ant. ſeu negatur, humanitatem quæ in cælis (ut Scriptura loquitur) pro nobis interpellat, cogitari tunc, ut a Verbo ſeparatam, immo cogitatur ut conjuncta: neque enim pro ſuà reverentia (ut loquitur Apoſtolus) pro nobis exauditur, niſi quia illius oratio dignitatem habet a Verbo, cui ſubſtantialiter eſt conjuncta. Reſp. 2. dato antecedente, neg. conſ. Ratio diſparitatis eſt, quia humanitas eſt principium *Quo* orationis; ac proinde eo in caſu conſiderari poteſt ſine Verbo quod eſt principium *Quod*, nempe Verbum orat in humanitate: E contra eadem humanitas non eſt objectum cultûs noſtri, niſi prout conjuncta Verbo, quia in eo caſu non agit ſicut cum orat, ſed paſſive ſe habet, quæ autem paſſive tantum ſe habent, actionem agentis non terminant tanquam ſeparata a ſubjecto, in quo ſubſiſtunt.

Objicies 2. Natura quæ excellentiam habet diſtinctam ab excellentia ſui ſuppoſiti, poteſt coli honore diſtincto ab honore qui exhibetur ſuppoſito; ea enim excellentia, per ſe cultum & honorem meretur: atqui humanitas Chriſti eſt natura, quæ excellentiam habet diſtinctam ab excellentia ſui ſuppoſiti, Verbi nimirum; tum quia excellentia humanitatis eſt effectus ipſiuſmet Verbi tanquam cauſæ phyſicæ, cum Verbum ut habens naturam divinam, ſit prima cauſa excellentiæ quæ eſt in humanitate; tum etiam quia, cum illa excellentia ſit vel gratia habitualis, vel aliquod aliud ejuſmodi donum, neceſſario eſt creatum aliquid; excellentia vero Verbi eſt omnino increata: ergo &c.

Reſp. diſt. maj. Si excellentia quæ propria eſt illi naturæ, non ſit conjuncta cum excellentia quæ majorem cultum exigat, conc. maj. ſi conjuncta ſit, neg. maj. Equidem ſi excellentia creata quæ eſt in humanitate Chriſti, non eſſet cum Verbo conjuncta, coli deberet adoratione hyperduliæ, quæ rebus creatis maxime excellentibus, ut eſt Virgo Deipara, exhibetur. At vero, cum ſit conjuncta cum Verbo, coli debet adoratione latriæ, quæ cum ſit ſpeciei infinite perfectioris, quamcumque aliam adorationis ſpeciem abſorbet. Confirmatur reſponſum a ſimili. Si quis ejuſdem regionis eſſet ſimul Rex, Marchio, Comes, ut revera contingit in Francorum Rege, qui variarum provinciarum Comes eſt & Rex ſimul, non poſſet ſine injuria honorari prout tantum eſt Comes, hoc eſt, eo tantum honore coli qui Comitibus exhiberi ſolet, eo quod Comitis dignitas ſic in illo homine foret realiter conjuncta cum dignitate Regis: ergo a pari humanitas Chriſti, cum ſit ſubſtantialiter conjuncta cum Verbo, licet, ſi non eſſet illa unio, recte hyperduliæ cultu coleretur, propter unionem tamen eo cultu coli non poteſt, quin dignitati, quam humanitas ex unione realiter habet, injuria inferatur.

Objicies 3. S. Thomas 3. p. q. 35. art. 2. aperte diſtinguit duas adorationes Chriſto exhibendas; nam 1. ſic loquitur in Corpore articuli: *Adoratio igitur humanitatis Chriſti dupliciter poteſt intelligi. Uno modo ut ſit ejus ſicut rei adoratæ: & ſic adorare carnem Chriſti, nihil eſt aliud, quam adorare Verbum Dei incarnatum: ſicut adorare veſtem Regis, nihil eſt aliud, quam adorare veſtitum. Et ſecundum hoc adoratio humanitatis Chriſti eſt adoratio latriæ. Alio modo poteſt intelligi adoratio humanitatis Chriſti, quæ fit ratione humanitatis Chriſti perfectæ omni munere gratiarum: & ſic adoratio humanitatis Chriſti non eſt adoratio latriæ, ſed adoratio duliæ. Ita ſcilicet quod una & eadem perſona Chriſti adoretur adoratione latriæ propter ſuam divinitatem, & adoratione duliæ propter perfectionem humanitatis*: ergo Chriſtus non una, ſed duplici poteſt adoratione coli.

Reſp. diſt. ant. S. Thomas aperte diſtinguit duas adorationes hypotetice Chriſto exhibendas, conc. ant. exhibendas ſimpliciter & abſolute, neg. ant. S. Doctor duas adorationes Chriſto exhibendas eſſe concedit quidem hypotetice, ſi nempe humanitas concipiatur in ſtatu, in quo nec fuit, nec eſt, nec erit unquam in Chriſto, hoc eſt, ſi intelligatur tanquam a Verbo, non diſtincta tantum, ſed etiam realiter ſeparata: verum cum ille humanitatis ſtatus non ſit realis, ſed fictitius tantum, ſequitur, duplicem adorationem realiter & in praxi Chriſto exhiberi non poſſe. Eam autem eſſe S. Thomæ mentem, evidenter colligitur ex illius reſponſione ad primum argumentum; ſic enim loquitur: *Sic intellecta ut ſeparata a Dei Verbo, deberetur ſibi adoratio duliæ, non cujuſcumque, ſed cujuſdam excellentioris, quam hyperduliam vocant.*

CAPUT II.

De adoratione, quæ debetur Sanctis.

Not. 1. QUæremus hic 1. utrum aliqua adoratio, ſeu cultus aliquis religioſus debeatur Sanctis: 2. an feſta in eorum

rum honorem inſtitui poſſint: 3. utrum ædes ſacræ in eorum memoriam pie extruantur: 4. denique an emitti poſſint vota in eorum honorem.

Not. 2. Lutherani, Calviniſtæ, aliique Novatores, qui Eccleſiam ſæculo decimo ſexto vexarunt, negant, cultum aliquem, qui religioſus ſit, Sanctis cum Chriſto regnantibus exhiberi poſſe; contendunt, feſta in eorum honorem ſuperſtitioſe inſtitui; aſſerunt, pie non extrui ſacras ædes in eorum memoriam; affirmant denique, vota non poſſe in eorum honorem nuncupari. E contra Catholici omnes ſemper & ubique quatuor illa capita probarunt, ut concluſionibus proxime ſequentibus manifeſtum fiet.

CONCL. 1. Aliquis cultus religioſus debetur Sanctis una cum Chriſto in Cælo regnantibus.

Probatur 1. Non civilis tantum cultus, ſed etiam religioſus debetur Sanctis adhuc in terra degentibus: ergo & Sanctis qui una cum Chriſto regnant in cælis. Antecedens videtur certum: nam cultus religioſus eſt honor, ſive internus, ſive externus, exhibitus ob excellentiam aliquam, quæ ad religionem ſpectet: atqui Sanctis in terra degentibus debetur honor, ſive internus, ſive externus, ob excellentiam quæ ad religionem ſpectet: nempe vel quod paſtorali dignitate fulgeant, vel quod eximia pietate præditi ſint. Conſequens non minus videtur certum; ſcilicet perfectior eſt Sanctorum in cælis regnantium caritas, præſtantiores ſunt eorum virtutes, quam caritas & virtutes Sanctorum, qui adhuc in terris militant: ergo ſi iſtis cultus quidam religioſus debeatur, a fortiori debetur & illis.

Probatur 2. Eccleſia ſemper religioſe coluit Sanctos una cum Chriſto in cælis regnantes: ergo cultus religioſus, hoc eſt, a virtute religionis imperatus, eis debetur. Conſequens videtur certum. Nam 1. quod ubique ſemper ab Eccleſia factum eſt, & cujus initium in Conciliis, aut aliis Eccleſiarum decretis non reperitur, ex Auguſtino, traditionis eſt Apoſtolicæ; ac proinde licitum eſt, ac pium. 2. Superbiſſimæ inſaniæ eſt, ex eodem Auguſtino, id arguere, quod Chriſti ſponſa, quæ columna eſt ac firmamentum veritatis, quamque Chriſtus ab omnibus audiri juſſit, ſemper & ubique egit. Itaque probatur antecedens. Cultus Sanctorum meminit Auguſtinus lib. 20. contra Fauſtum, c. 21. eumque a Fauſti Manichæi dicteriis vindicat. Recenſetur ab Hieronymo contra Vigilantium ſcribente; a Gregorio Nazianzeno Oratione 2. ab Ambroſio lib. 1. de Virginitate; a Chryſoſtomo hom. 23. in caput decimum Actorum, & ab omnibus fere quarti ſæculi Scriptoribus: eam autem de cultu Sanctorum doctrinam ii Patres non ut rem novam, ſed antiquo Eccleſiæ uſu receptam tradiderunt, nec aliquis inter paſtores inventus eſt, qui illi doctrinæ novitatis notam inuſſerit: ergo Patres quarti ſæculi eam hauſerant a Patribus tertii ſæculi quibuſcum aliquandiu vixerant; Patres tertii ſæculi a Patribus ſecundi; Patres ſecundi a Patribus primi ſæculi; & iſti tandem ab ipſiſmet Apoſtolis; ac proinde Eccleſia ſemper & ubique religioſe coluit Sanctos, qui una cum Chriſto regnant in cælis.

Probatur 3. Non ipſa ſolum Eccleſiæ traditio, ſed ipſi etiam ſacri codices probant religioſum in Sanctos cultum; ergo cultus ille pie ac licite eis exhibetur. Probatur antecedens. Scripturæ fidem faciunt, viros maxime pios religioſum cultum Angelis exhibuiſſe. Geneſis 19. Loth duos Angelos, qui Sodomam venerant, *adoravit pronus in terram*. Ibidem de Abramo dicitur; quod *cucurrit in occurſum eorum* (Angelorum) *de oſtio tabernaculi ſui, & adoravit in terram*: Ad duplicem illum Geneſis textum alludit Apoſtolus ad Hebræos 13. ubi narrat Angelos hoſpitio receptos. Joſue c. 5. de Joſue dicitur, quod poſtquam conſpexiſſet virum ex adverſo ſtantem diſtricto gladio, dixerit: *Noſter es, an adverſariorum? Qui reſpondit: Nequaquam; ſed ſum Princeps exercitus Domini, & nunc venio. Cecidit Joſue pronus in terram, & adorans, ait*. Adoratio Angelis tum a Loth, tum ab Abrahamo, tum a Joſue exhibita, fuit cultus religioſus; ſcilicet ſancti illi viri in Angelis honorarunt eximiam eorum ſanctitatem, dotes ſupernaturales, quibus cum Deo intime conjunguntur: at eadem eſt ratio de hominibus beatis, ac de Angelis: ergo ſi Angeli (ut oſtenſum eſt) pie ac licite coluntur cultu religioſo, eo quoque pie ac licite coli poſſunt, qui cæleſti beatitudine cum Chriſto fruuntur.

Confirmatur argumentum ex libro 3. Reg. c. 18. ubi hæc leguntur: *Cumque eſſet Abdias in via, Elias occurrit ei: qui cum agnoviſſet eum, cecidit ſuper faciem ſuam*. Honor quo Abdias Eliam proſequebatur, non erat honor politicus & civilis; neque enim Elias habita ratione ſocietatis politicæ ac civilis ſuperior erat Abdia, qui unus erat e regni proceribus: ergo erat cultus religioſus, hoc eſt, exhibitus Eliæ propter ſpiritum propheticum, quo eum præditum eſſe cognoverat. Libro 4. Regum c. 2. cum filii Prophetarum intellexiſſent, Eliæ ſpiritum in Eliſeum tranſiiſſe, *venientes* (ait Scriptura) *in occurſum ejus, adorarunt eum proni in terram*: Honor vero Eliſeo a filiis Prophetarum delatus non fuit ob terrenam aliquam dignitatem, ſed ob Prophetiæ donum quo eminebat; ac proinde cultus religioſus, qui quidem (ut ſæpius obſervatum eſt) creaturis defertur propter dotes ſupernaturales, ac præſertim eximiam, qua eminent, ſanctitatem.

CON-

Digitized by Google

CONCL. 2. Cultus religioſus, qui Sanctis cum Chriſto regnantibus ab Eccleſia exhibetur, non eſt cultus latriæ. Eſt contra Lutheranos & Calviniſtas, qui propter cultum Sanctis exhibitum, Eccleſiam tanquam idololatriæ ream calumniantur.

Probatur. Eccleſia ore Sanctorum Patrum ſæpe profeſſa eſt, cultum quem exhibet Sanctis, non eſſe cultum latriæ.

Vigilantius, quarto ſæculo, idem crimen Catholicis impoſuerat. Verum ſic illud ab eis Hieronymus depellit libro, quem adverſus eumdem Vigilantium ſcripſit: *Quis enim, o inſanum caput, aliquando Martyres adoravit; quis hominem putavit Deum?*

Idem idololatriæ crimen a Fauſto Manichæo Eccleſiæ impactum eſt, Auguſtini temporibus. *Nobis* (ait Aug. lib. 20. contra Fauſtum c. 21.) *calumniatur Fauſtus, quod Martyrum memorias honoramus, in hoc dicens nos idola convertiſſe.* Ut autem calumniam confutet Auguſtinus, fatetur 1. Eccleſiam cultum religioſum Sanctis Martyribus exhibere: *Populus Chriſtianus memorias Martyrum religioſa ſollemnitate celebrat.* Fatetur 2. Eccleſiam Sanctos colere, ut eorum orationibus apud Deum adjuvetur: *Et ad excitandam imitationem, & ut meritis eorum conſocietur, atque orationibus adjuvetur.* Sed conſtanter negat, adorari eos latriæ cultu; idque probat ex eo, quod eis ſacrificium ab Eccleſia non offeratur. *Ita tamen* (inquit) *ut nulli Martyrum, ſed ipſi Deo Martyrum ſacrificemus, quamvis memorias Martyrum conſtituamus altaria.* Probat S. Doctor, Eccleſiam nuſquam Martyribus ſacrificaſſe: *Quis autem Antiſtitum in loco Sanctorum corporum aſſiſtens altari aliquando dixit: offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? ſed quod offertur, offertur Deo, qui Martyres coronavit.* Urgente vero Fauſto qua igitur cultus ſpecie Eccleſia Martyres proſequatur, ſi ipſis latriam non deferat, reſpondet Auguſtinus, cultum quem Eccleſia Martyribus exhibet, ejuſdem eſſe ſpeciei cum eo, quo viri pii in terris degentes coluntur: *Colimus ergo Martyres eo cultu dilectionis & ſocietatis, quo & in hac vita coluntur ſancti homines Dei, quorum cor ad talem pro Evangelica veritate paſſionem paratum eſſe ſentimus: ſed illos tanto devotius, quanto ſecurius poſt certamina ſuperata.* Rem totam breviter paullo poſt ſic idem Auguſtinus conficit adverſus Fauſtum Manichæum: *At illo cultu, qui græce latria dicitur, latine uno verbo dici non poteſt, cum ſit quædam proprie divinitati debita ſervitus; nec colimus, nec colendum ducimus, niſi unum Deum.*

Concilium Tridentinum eamdem calumniam a Luthero & Calvino Catholicis impactam depellit, ſeſſ. 25. titulo, *De invocatione, veneratione & reliquiis Sanctorum & ſacris imaginibus*; ſic enim loquitur: *Illos vero qui negant, Sanctos æterna felicitate in cælo fruentes, invocandos eſſe . . . . . . invocationem eſſe idololatriam; vel pugnare cum Dei Verbo . . . . jam pridem damnavit* (nimirum adverſus Vigilantium & Fauſtum) *& nunc etiam damnat Eccleſia.*

Quæres, quibus nominibus appelletur ille cultus inferior latria, qui Sanctis, ſive in terra adhuc degentibus, ſive in cælo regnantibus a Catholicis exhibetur?

Reſp. cultum illum a Theologis Catholicis vocari adorationem *duliæ*: verum ſi ſit quæſtio de B. Virgine Maria vocari adorationem *hyperduliæ*. Ad eorum autem nominum intelligentiam obſervandum eſt, cultum ſacrum, ac religioſum dividi in adorationem latriæ, duliæ, & hyperduliæ. Adoratio latriæ definitur, *Adoratio quæ exhibetur ob excellentiam divinam, ſeu increatam:* & hæc uni Deo tribuitur. Adoratio duliæ, *Adoratio quæ exhibetur propter excellentiam creatam & ſupernaturalem, ſed multis communem, & non alicui omnino ſingularem.* Adoratio hyperduliæ eſt, *Adoratio quæ exhibetur propter excellentiam creatam ſupernaturalem, ſed eximiam, & uni ſubjecto ſingularem.* Prima adorationis ſpecies uni Deo debetur: altera exhibetur Sanctis, ſive cum Chriſto jam regnent in cælis, ſive adhuc in Eccleſia militent: tertia adorationis ſpecie ſola Virgo Deipara colitur; ſcilicet eminet ſanctitate, quæ licet creata ſit, ita eximia & ſingularis eſt, ut nulli alii creaturæ conveniat: unde ſic de ea loquitur Ambroſius lib. 2. de Virginibus: *Quid nobilius Dei matre? quid ſplendidius ea quam ſplendor elegit?*

Mariæ ſanctitas reſpondet dignitati, ad quam evecta fuit, cum effecta eſt Dei Mater; ac proinde cum major dignitas creaturæ communicari non poſſit, nulli creaturæ tanta unquam conceſſa fuit ſanctitas. Hinc effectum eſt, ut quovis ſæculo fidelibus perſuaſum fuerit, plurimum eam ſuis precibus apud Chriſtum valere. Auguſtinus lib. *de ſancta virginitate*, c. 6. docet, Mariam non tantum naturalis corporis Chriſti matrem eſſe, ſed etiam myſtici; quod quidem non aliud eſt, quam Eccleſia: *Maria* (inquit) *faciens voluntatem Dei, corporaliter Chriſti tantummodo mater eſt, ſpiritualiter autem, & ſoror & mater. Ac per hoc una illa femina non ſolum ſpiritu, verum etiam corpore, & mater eſt, & virgo. Et mater quidem ſpiritu, non capitis noſtri, quod eſt ipſe Salvator, ex quo illa magis ſpiritaliter nata eſt; quia omnes qui in eum crediderint, in quibus & ipſa eſt, recte filii ſponſi appellantur: ſed plane mater membrorum ejus, quod nos ſumus, quia cooperata eſt caritate, ut fideles in Eccleſia naſcerentur, qui illius corporis membra ſunt; corpore vero mater ipſius capitis.* Mi-

rum igitur non eſt, quod Chriſtiani ad eam tanquam filii ad matrem confugerint ſemper, eamque eo nomine ſupplices invocaverint. Fatentur heterodoxi, totam Eccleſiam, tum in Occidente, tum in Oriente, quarto ſæculo Mariam & religioſe præ ceteris Sanctis coluiſſe, ejuſque opem & auxilium invocaſſe: neceſſe eſt igitur, ut fateantur quoque, Patres tertii, ſecundi & primi ſæculi, ipſos etiam Apoſtolos illum Mariæ cultum, eum invocandi morem ad praxim reduxiſſe; idque juxta celebrem hanc Auguſtini ſententiam: *Quod univerſa tenet Eccleſia, nec Conciliis inſtitutum, ſed ſemper retentum eſt, nonniſi auctoritate Apoſtolica traditum rectiſſime creditur.*

CONCLUSIO 3. Pie ac religioſe inſtituta ſunt feſta, tum in honorem Deiparæ, tum aliorum Sanctorum una cum Chriſto in cælis regnantium.

Probatur. Inſtitutio feſtorum poſita eſt in determinatione, ſeu præfixione quorumdam dierum, in quibus peculiariter honorentur Sanctorum virtutes, excitemur ad eorum imitationem, petamus eorum apud Chriſtum orationes: atqui pia ac religioſa eſt ejuſmodi determinatio, ea dierum præfixio; ſi enim (ut ſuperius probatum eſt) cultus Sanctorum nihil niſi pium & ſalutem contineat, determinatio dierum, in quibus peculiariter colantur eorum virtutes, excitemur ad eorum imitationem, petamus eorum apud Chriſtum orationem, non poteſt non eſſe pia ac religioſa.

Quæres, utrum perantiqua ſit inſtitutio feſtorum in honorem Sanctorum una cum Chriſto in cælis regnantium.

Reſp. 1. inſtitutionem feſtorum in honorem Martyrum, ab ipſis Eccleſiæ incunabulis eſſe in uſu. Conſtitutiones Apoſtolicæ, quæ vulgo ſancto Clementi tribuuntur, præſcribunt fidelibus, ut diebus Sancto Stephano & aliis Martyribus ſacris, temperent ab operibus, quæ ſervilia vocantur: *In die autem Stephani protomartyris, item vacent; ac reliquis diebus Sanctorum Martyrum, qui Chriſtum vitæ ſuæ antepoſuerunt.*

Eccleſia Smyrnenſis in Epiſtola, quam de martyrio Polycarpi, qui Joannem Evangeliſtam audierat, ſcribit ad Eccleſias Ponti, recenſet tamquam uſum multo tempore jam probatum, morem dies feſtos in honorem Martyrum celebrandi: ſic enim loquitur apud Euſebium hiſtoriæ lib. 4. cap. 15. *Oſſa illius gemmis pretioſiſſimis, & quovis auro puriora colligentes, ubi decebat, condidimus. Quo etiam in loco nobis, ſi fieri poterit, convenientibus, concedet Deus natalem ipſius martyrii diem cum hilaritate & gaudio celebrare, tum in memoriam eorum, qui glorioſo certamine perfuncti ſunt, tum ad poſteros hujuſmodi exemplo inſtruendos & confirmandos.*

Vigebat & uſus ille in Eccleſia Latina Cypriani temporibus: ſiquidem lib. 4. Epiſtola 5. ſcribit, ſe per ſacrificii oblationem Laurentii & Ignatii, qui martyrium paſſi fuerant, agere memoriam: *Quoties* (inquit) *Martyrum paſſiones, & dies anniverſaria commemoratione celebramus*. Lib. 2. Ep. 6. Clero præſcribit, ut diem, qua Martyres paſſi fuerint, diligenter litteris commendent, *Ut* (inquit) *commemorationes eorum inter memorias Martyrum celebrare poſſimus*. Nomine vero Martyrum ſanctus Doctor non eos tantum intelligit, in quos aut igne, aut gladio animadverſum fuerat; ſed eos etiam, qui in carceribus pro Chriſti cauſſa obierant: *Qui* (inquit lib. 5. Epiſt. 6.) *etſi torti non ſunt, in carcere tamen glorioſo mortis exitu excedunt. Neque enim virtus eorum aut honor minor eſt, quo minus ipſi quoque inter beatos Martyres aggregentur.*

Reſp. 2. poſt tertium ſæculum, in honorem Sanctorum qui in ſolitudine vitam egerant, pietatemque, ſive dum viverent, ſive poſt mortem miraculis probaverant, inſtituta fuiſſe feſta. Scilicet vita per multos annos in pœnitentiæ exercitiis tranſacta, habita fuit martyrii loco. *Secura eſto Euſtochi* (verba ſunt Hieronymi in Paulæ epitaphio) *mater tua longo martyrio coronata eſt. Non ſolum enim effuſio ſanguinis in confeſſione reputatur, ſed devota quoque mentis ſervitus immaculata quotidianum martyrium eſt: unde & in Cantico Canticorum ſcribitur: Fratruelis meus candidus & rubicundus: & in pace & in bello præmia eadem vincentibus tribuens.* Idem Hieronymus in Hilarionis vita refert ab ipſo Hilarione præceptum fuiſſe, ut ſuum corpus ſtatim poſt mortem ſecreto terræ mandaretur: verebatur nimirum ſanctus Abbas, ne oratorium in ejus honorem conſecraretur, celebraretque natalis illius dies, ut celebrabatur revera, quoties oratoria, aut martyria poſt mortem in alicujus honorem erigebantur. Idem a ſancto Antonio diſcipulis injunctum fuiſſe ſcribit mox laudatus Hieronymus. *Cauſſam* (inquit) *occultandi juxta præceptum Antonii fuiſſe referentes, ne Pergamus, qui in illis locis ditiſſimus erat, ſublato ad villam ſuam Sancti corpore, martyrium conſecraret.* S. Martino Turonenſium Epiſcopo ſtatim poſt mortem conſecratum fuit oratorium, ac in illius honorem inſtitutus feſtus dies, immo & officium, quod etiam nunc maxima ex parte in Eccleſia recitatur.

Reſp. 3. quod licet (ut ſuperius probatum eſt) Virginis Deiparæ cultus ab ipſis Eccleſiæ incunabulis in uſu fuerit, feſta tamen in illius honorem inſtituta, eadem antiquitate non commendantur. Feſtum Nativitatis cœpit circa annum milleſimum: de eo enim tanquam de re nuper inſtituta circa annum mil-

Digitized by Google

milleſimum, Fulbertus ſic loquebatur Serm. 1. de Nativit. *Inter omnes Sanctos memoria beatiſſimæ Virginis eo frequentius agitur atque feſtivius, quo majorem gratiam apud Dominum creditur inveniſſe. Unde poſt alia quædam ipſius antiquiora ſollemnia, non fuit contenta devotio fidelium, quin Nativitatis ſollemne ſuperadderet hodiernum.* Merito igitur Baronius ſcripſit, Sermones *de Nativitate Virginis Deiparæ*, qui antiquioribus Patribus tribuuntur, revera non eſſe germanum eorum fœtum.

Feſtum in honorem Conceptionis, novum erat Bernardi temporibus: ſic enim de eo loquitur Epiſt. ad Canonicos Lugdunenſes, in editione nova numero 174. *Unde miramur, ſatis, quod viſum fuerit hoc tempore quibuſdam veſtrum voluiſſe mutare colorem optimum; novam inducendo celebritatem, quam ritus Eccleſiæ neſcit, non probat ratio, non commendat antiqua traditio.*

Baronius in notis ad Martyrologium Romanum, ſcribit, feſtum *Purificationis* Juſtiniani Imperatoris temporibus inſtitutum fuiſſe. Nicephorus Calliſtus narrat, edixiſſe eum, ut feſtus ille dies toto orbe terrarum celebraretur. Imperatoris decretum Eccleſia ubique executioni mandari juſſit. Feſti, quod vocant feſtum *Annuntiationis*, non fit mentio in monumentis Græcorum, niſi poſt ſextum ſæculum: prima illius memoria reperitur in Concilio, quod habitum eſt in Trullo anno 692. in eo enim edicitur, ut per quadrageſimam miſſa non fiat, *Præterquam Sabbato & Dominica, & ſancto Annuntiationis die.* Apud Latinos ejuſdem feſti meminit decimum Concilium Toletanum.

Mox laudatus Baronius in notis ad Martyrologium Romanum aſſerit, feſtum *Viſitationis B. Virginis Mariæ*, inſtitutum fuiſſe ab Urbano Papa VI. & circa annum 1389. promulgatum a Bonifacio Papa IX. & tandem anno 1441. a Baſileenſi Concilio.

Circa finem ſæculi quinti primum prodierunt libri, qui Dionyſio Areopagitæ tribuuntur. Hæc illius verba, *de divinis nominibus*, cap. 3. art. 2. *Cum & nos & ipſe, plurimorum Sanctorum fratrum noſtrorum, ad corpus illud, quod dedit principium vitæ, Deumque ſuſceperat, contuendum veniſſemus; aderat autem & frater Domini Jacobus & Petrus:* Hæc (inquam) illius verba fundamento fuerunt ſententiæ, in quam ierunt Eccleſiæ, non de morte tantum, ſed etiam de reſurrectione & aſſumptione B. Mariæ Virginis in cælum; quanquam nonnulli crederent, in Dionyſii textu legi vocem μνήματος, qua ſignificat ſepulcrum, non autem σώματος: quæ ſignificat corpus: hoc eſt, quamvis nonnulli cenſerent, Dionyſium eo in loco non de corpore Mariæ Virginis, ſed de Chriſti ſepulcro locutum fuiſſe, oppoſita tamen ſententia prævaluit, indeque concluſum eſt, Mariæ corpus, quod in terris nullibi reperitur, in cælum una cum ejus anima aſſumptum fuiſſe. Non multo poſt inſtituta eſt ejuſmodi aſſumptionis memoria. Concilium Moguntinum quod anno 813. celebratum eſt, aſſumptionem in feſtorum catalogum retulit; relata eſt pariter a Capitularibus juſſu Caroli Magni promulgatis. Qui a Concilii Moguntini temporibus ſcripſerunt, eadem ratione locuti ſunt: ii etiam quibus viſum eſt, articulum de Aſſumptione Mariæ Virginis in aliquo œcumenico Concilio expreſſe non fuiſſe definitum. 1. Inſtar omnium erit Petrus Bleſenſis, qui Serm. 28. hæc habet: *Hodie veriſimile eſt, quod beata Virgo & animæ beatitudinem, & corporis glorificationem adepta eſt. Quod ne cui veniat prorſus in dubium, auctoritatibus aſtruimus, opinando tamen, non aſſerendo.* Si quis articulum, de quo ita locutus fuerat Petrus Bleſenſis, jam impugnare auderet, ad minus ſummæ temeritatis nota afficiendus eſſet. De feſtis beatæ Mariæ Virginis, de quibus ad minuendum lectoris laborem nonnulla hic inſeruimus, videantur Baronius in notis ad Martyrologium Romanum, Thomaſſinus noſter, in Tractatibus hiſtoricis de feſtis, De Tillemont, in Commentariis ad Hiſtoriam Eccleſiaſticam, tom. 1. pag. 495. & pluribus aliis proxime ſequentibus.

CONCLUSIO 4. Oratoria, Baſilicæ, Memoriæ pie & religioſæ, Virgini Deiparæ, Martyribus, ac aliis Sanctis cum Chriſto in cælis regnantibus, eriguntur.

Probatur. Primo, nulla lege, quæ Scripturis aut Patrum traditione contineatur, prohibitum eſt, ne Oratoria, Baſilicæ, Memoriæ, Sanctis una cum Chriſto regnantibus conſecrarentur: ergo Catholici, a quibus id fit, non peccant, cum ubi non eſt lex, nec fit prævaricatio. 2. Iis etiam temporibus, quibus heterodoxi fatentur, puriſſimam, ſeu omnis labis expertem, Eccleſiam fuiſſe, Oratoria, Baſilicæ, Sanctis una cum Chriſto regnantibus conſecrata ſunt.

Concilium Gangrenſe Can. 20. loquitur de Martyrum Baſilicis, eaſque probat. Earum quoque Canone ultimo meminit Chalcedonenſis Synodus. Patres Concilii Epheſini primi dicunt ſe conveniſſe *in ſanctiſſima Eccleſia, quæ dicitur Maria.* Chalcedonenſes Patres in actis Concilii dicuntur congregati *in Eccleſia ſancta ac triumphantis Martyris Euphemiæ.* Cyrillus Catecheſi 16. meminit Eccleſiæ Apoſtolorum erectæ Jeroſolymis in loco, quo Spiritus ſanctus in Apoſtolos deſcenderat. Athanaſius in Epiſtola ad Solitarios nominat templum S. Quirini. S. Gregorius Nazianzenus orat. in Julianum, ſcribit, Gallum & Julianum ædem ſacram Mamæ Martyri ingentibus ſumptibus ere-

erexiſſe. Chryſoſtomus hom. 28. ad populum Antiochenum hæc habet : *Ad veras , & regias Eccleſias dico , & oratorias ædes , & Martyrum templa* . Euſebius de vita Conſtantini lib. 4. cap. 58. ſcribit, templum elegantiſſimum a Conſtantino ſanctis Apoſtolis erectum fuiſſe Conſtantinopoli. Evagrius lib. 3. capite 8. templi S. Theclæ a Zenone exſtructi meminit.

Non in Oriente tantum, ſed etiam in Occidente mos, de quo agitur, obtinuit. S. Ambroſius lib. 1. Epiſt. 5. ad Felicem Epiſcopum Comenſem, ſic loquitur ; *Ortus eſt ſermo de Baſilica , quam condidit , Apoſtolorum nomine dedicanda* . Sic etiam Hieronymus libro contra Vigilantium , *Ingredere Baſilicas Martyrum*. Concilium Carthaginienſe quintum Canone 14. vetuit, ne ædes ulli Martyri ædificentur; niſi ibi ſit aut corpus, aut aliquæ ejus reliquiæ, aut eo in loco Martyr aliquandiu fuerit commoratus, aut martyrium paſſus fuerit. Tandem Patres omnes qui ad hæc uſque tempora a quarto ſæculo vixerunt, ad exemplum eorum qui præceſſerant, probarunt uſum de Baſilicis, Oratoriis, Ædibus, Memoriis (ea enim nomina rem eamdem ſignificant) aut Martyribus, aut ſanctis confeſſoribus conſecrandis ; ac proinde novatores ſæculi decimi ſexti, qui praxim illam inſimulant idololatriæ, crimen illud impingunt Eccleſiæ, quam prioribus temporibus puriſſimam ac ſanctiſſimam fuiſſe confiteri coguntur.

Quæres, utrum ædes, oratoria, memoriæ, baſilicæ, quæ Sanctis olim nuncupata fuerunt, templa appellarentur.

Reſp. Patres Græcos indiſcriminatim loca, de quibus agitur, vocaſſe ædes, memorias, oratoria, baſilicas, templa ; ut videre eſt apud Baſilium in Pſalmum 114. Gregorium Nyſſenum orat. in Theodorum, ubi multa dicit de templo quod illi Martyri conſecratum fuerat ; Chryſoſtomum hom. 18. ad populum, ubi ſic loquitur ; *Ad veras regias Eccleſias dico , & oratorias ædes , & Martyrum templa* ; Theodoretum qui l. 8. ad Græcos, ſcribit, templa olim idolorum, nunc Martyrum eſſe ; Euſebium qui lib. 4. de vita Conſtantini, cap. 58. narrat, templum pulcherrimum Conſtantinopoli, non ſolum Deo in honorem Apoſtolorum, ſed ipſis Apoſtolis a Conſtantino Magno extructum fuiſſe. E contra vero Latini paſſim templa a Baſilicis diſtinxerunt ; illa ſoli Deo conſecranda eſſe docuerunt ; oratoria vero, & Baſilicas Sanctis una cum Chriſto regnantibus ; *Nos autem* (ait Auguſtino libro 12. de Civitate Dei, cap. 10) *Martyribus noſtris non templa ſicut Diis, ſed memorias ſicut hominibus mortuis , quorum apud Deum vivunt ſpiritus , fabricamus* . Ratio quæ Latinos movit, ut uterentur ea loquendi ratione, petitur ex eo, quod templum, altare, ſacrificium, relativa eſſe crediderint; ac proinde, cum ſacrificium ſoli Deo offerri poſſit, dixerint, uni Deo, non autem hominibus, extrui debere templa. Ita ratiocinatur Auguſtinus libro 1. contra Maximinum, libro 8. de Civitate Dei cap. ult.

Verum quamvis Latini Patres non eadem ratione, qua Græci ; locuti fuerint, idem tamen ſenſerunt ; nempe licet ædes Martyribus ſacras propter rationem mox allatam, templa paſſim non appellaverint ; ſub diverſa tamen ratione dixerunt, ædes illas eſſe & ædes ipſis Martyribus erectas, & templa ſoli Deo conſecrata ; ædes quidem ad celebrandam Martyrum memoriam, templa vero ad offerendum Deo ſacrificium : *Nec ibi* (ait Auguſtinus lib. 12. de Civit. Dei c. 10.) *erigimus altaria, in quibus ſacrificemus Martyribus ; ſed uni Deo & Martyrum & noſtro , ſacrificium immolamus : ad quod ſacrificium ſicut homines Dei , qui mundum in ejus confeſſione vicerunt , ſuo loco & ordine nominantur ; non tamen a ſacerdote qui ſacrificat , invocantur : Deo quippe , non ipſis ſacrificat , quamvis in memoria ſacrificet eorum , quia Dei ſacerdos eſt , non illorum . Ipſum vero ſacrificium corpus eſt Chriſti , quod non offertur ipſis , quia hi ſunt & ipſi* . Itaque memoriæ Sanctis conſecratæ, ſunt & baſilicæ & templa ſub diverſa ratione ; baſilicæ quidem, in quantum Sanctis dedicantur, templa vero, in quantum in ipſis baſilicis DEO eriguntur altaria, in quibus illi ſoli, non autem Sanctis, Sacrificium offertur. Confirmatur ex uſu Eccleſiæ, quæ ubi martyres habuit, nullum unquam erexit altare, niſi ſupra Martyrum tumulos, hoc eſt, ſupra thecas, in quibus Martyrum reliquiæ concluderentur; unde ædes Martyribus dicatæ, nihil aliud ſunt quam ingentes tumuli, qui Martyribus conſecrati fuerint. Ii vero tumuli nonnunquam Eccleſiæ vocati ſunt, eo quod ad eas, ut Martyres colerentur, populi fideles congregarentur. Hinc evaneſcunt argutiæ hæreticorum, qui Catholicos idololatriæ inſimulant, quod Sanctis baſilicas conſecrent, in quibus cum uni Deo ſacrificium offerebatur, ſub diverſo reſpectu templa vocantur.

CONCLUSIO 5. Sanctis, nec ipſi etiam Virgini Deiparæ, vota, proprie loquendo, nuncupari poſſunt ; ſed improprie tantum.

Probatur prior pars. Votum ſtricte ac proprie ſumptum (ex S. Thoma 3. p. q. 25. art. 3.) eſt promiſſio facta Deo tanquam primo principio, & bonorum omnium auctori ; atqui votum ſic ſumptum ſoli Deo nuncupari poteſt ; ſic enim acceptum, eſt, ex eodem S. Thoma, latriæ cultus ; ergo &c.

Probatur altera concluſionis pars. Votum late & improprie ſumptum, eſt promiſſio facta de bono aliquo, in ſignum gratitudinis ob

ob acceptum aut accipiendum beneficium: atqui ſic acceptum, Sanctis una cum Chriſto regnantibus nuncupari poteſt: neque enim minus fieri poteſt Sanctis cum Chriſto regnantibus, quam iis qui adhuc in terris degunt; ac proinde, cum ſic acceptum fieri poſſit Sanctis adhuc in terra degentibus, nihil vetat, quin Sanctis cum Chriſto regnantibus nuncupetur.

Confirmatur argumentum ex veteribus Scriptoribus Eccleſiaſticis, qui votum late ſumptum, Sanctis Martyribus nuncupari dixerunt: *Nos* (inquit Euſebius lib. 13. præparationis Evangelicæ cap. 7.) *qui vera pietatis milites, ut Dei amicos honorantes, ad monumenta illorum Martyrum accedimus, votaque illis facimus, tanquam viris ſanctis, quorum intercesſione ad Deum non parum juvari profitemur*. Ubi Theodoretus lib. 8. ad Græcos dixit, varia a Martyribus peti, ſic loquitur; *Pie fideliterque precatos, ea maxime conſequi quæ deſiderant, teſtantur illa quæ votorum rei perſolvunt; nam alii quidem oculorum, alii pedum, alii manuum ſimulacra ſuſpendunt, ea argento, aureve confecta*. Gregorius Turonenſis lib. 2. hiſtoriæ Francorum, meminit voti, quod Regis Clodovei nomine, regii miniſtri Sancto Martino nuncuparent: *Domino* (ait) *gratias agentes, & vota beato Confeſſori promittentes, læti nuntiaverunt Regi*, &c. Ex his colligitur, quam immerito ſæculi decimi ſexti novatores Catholicos arguerint, quod vota late ſumpta, hoc eſt, pro promiſſione in genere, Sanctis una cum Chriſto regnantibus nuncupare ſoleant.

Solvuntur argumenta quæ contra Sanctorum cultum, feſta, baſilicas, vota, ab heterodoxis objiciuntur.

Not. Quæ contra Catholicos adverſus Sanctorum cultum, feſta, baſilicas, vota, ab heterodoxis objiciuntur, reducuntur ad quædam Scripturæ loca, nonnullos Patrum textus, aliquas Theologicas rationes: ut igitur ea ſolvamus.

Objicies 1. ex Scriptura. Actorum capite 10. hæc leguntur: *Cornelius accedens ad ejus* (Petri) *pedes, adoravit. Petrus vero erexit eum, dicens: Surge, & ipſe homo ſum*. Haud dubie Cornelius cum, ex Scriptura, vir eſſet religioſus ac timens Deum, adoratione quam impendit Petro, noluit ei latriæ cultum exhibere, ſed ſolum duliæ cultum, ſeu religioſum, qui, ex auctoribus Communionis Romanæ, Sanctis exhibetur: atqui tamen Petrus cultum illum improbavit, prohibuitque Cornelio, ne eum ſibi deferret, ratus, eo cultu idololatriam committi: hoc enim ſignificant Petri verba: *Surge, & ego homo ſum*; quaſi dixiſſet: Cultus ille Deo, non autem homini, ut ſum ego, exhiberi debet: ergo &c.

Angelus, qui Joanni futura revelarat, eadem ſe ratione geſſit erga Joannem, qua Petrus antea ſe geſſerat erga Cornelium: *Procidi* (ait Joannes Apoc. 19.) *ad pedes ejus* (Angeli) *ſed dixit mihi: Vide ne feceris: conſervus tuus ſum, & fratrum tuorum habentium teſtimonium Jeſu: Deum adora*. Certo certius eſt, Joannem habuiſſe Angelum illum pro creatura; ac proinde veriſimile non eſt quod ei latriæ cultum exhibere voluerit, ſed duliæ tantum, qui creaturis ob virtutem ſupernaturalem, qua eminent, exhibetur; & tamen Angelus cultum illum ſibi exhiberi noluit, ſed ſoli Deo: *Deum* (inquit) *adora*.

Actorum cap. 14. Paulus & Barnabas prohibuerunt cultum ſibi in Lycaonia exhibitum: *Quod cum audiſſent Apoſtoli Barnabas & Paulus, diſruptis palliis ſuis, inſiluerunt in turbam, clamantes, ac dicentes: Viri, cur iſta facitis? nos quoque ſumus homines iiſdem, quibus vos, affectionibus obnoxii*: ergo Scriptura damnat cultum religioſum, qui Sanctis exhibetur.

Reſp. ad primum textum ex Actis deſumptum, & ad ſecundum qui ex Apocalypſi petitur, fatendo, Cornelium Petro, & Joannem Angelo unum duliæ cultum, non autem latriæ, exhibere voluiſſe; ſed negamus cultum illum, ſive Petrum, ſive Angelum, improbaſſe. Cum autem urgent adverſarii, cur igitur, ſive Petrus, ſive Angelus cultum illum ſibi exhiberi noluerunt? reſpondemus, id actum ab eis ſolius humilitatis & modeſtiæ cauſa, ea ferme ratione, qua viris, a quibus exterius colimur, dicere ſolemus, ut cooperiant caput, & ne coram nobis procumbant; aut ſicut rex qui in genua procumbenti, ut beneficium aut veniam ab eo obtineat, dicit: *Surge*; unde cum ea agendi ratione non cenſeatur rex externum honoris ſignum, a ſubdito exhibitum, damnare; ita nec illud Petrus in Cornelio, aut Angelus in Joanne damnarunt, tanquam ſibi non debitum, & a fortiori tanquam idololatricum.

Confirmatur reſponſio ex Sancto Joanne Chryſoſtomo, qui priorem locum ex actis deſumptum exponit de rejectione cultus præ modeſtia & humilitate; ſic enim loquitur hom. 28. in c. 10. Actorum: *Hoc faciens* (Cornelius) *humilitatem ſuam oſtendit, & alios docuit, Deoque gratias agit ac declarat, quod licet juſſus ſit, tamen & per ſe multam habeat promptitudinem. Quid igitur Petrus? Surge, nam & ego homo ſum. Vide, quomodo præ aliis illos doceat, nihil de ſe magnum ſentire*. Eadem ratione textum illum interpretatur Gregorius Magnus l. 21. Moralium, c. 10.

Inſtabis. Hieronymus libro contra Vigilantium, c. 3. ſcribit, & Cornelium & Joannem voluiſſe externo ſigno, de quo Scriptura loquitur, Petro & Angelo latriæ cul-

Digitized by Google

tum exhibere: ergo nullum alium cultum religioſum agnovit ſanctis exhibendum. Probatur ant. ipſius Hieronymi verbis, quæ ſic habent: *Nam Paulus & Barnabas, cum a Lycaonibus Jupiter & Mercurius putarentur, ſe homines eſſe dixerant, quod ſub gentilitatis errore honor eis Deo debitus deferretur. Quod & de Petro legimus, qui Cornelium, ſe adorare cupientem, manu ſublevavit, & dixit: Surge: nam & ego homo ſum.* Auguſtinus libro de vera religione, cap. 55. ſic etiam de altero textu ex Apocalyſi petito loquitur: *Recte itaque ſcribitur, hominem ab Angelo prohibitum, ne ſe adoraret, ſed unum Deum, ſub quo ei eſſet & ille conſervus.*

Reſp. 1. conceſſa utraque antecedentis parte, ſeu & Hieronymum & Auguſtinum textus, de quibus agitur, explicaſſe de cultu latriæ, neg. conſeq. hoc eſt, neg. Hieronymum & Auguſtinum non alium religioſum, quam latriæ cultum, agnoviſſe: ſcilicet variis in locis alium, qui latria minor ſit, quemque duliæ cultum vocamus, agnoverunt. Nam 1. docuerunt (ut ſuperius oſtenſum eſt) pie ſanctos invocari. 2. Aſſeruerunt, feſta religioſe inſtitui in eorum honorem. 3. Scripſerunt, viventes cum laude eis baſilicas conſecrare; ſed hæc non ſunt cultus civilis, cum (ut obſervatum eſt) ab ipſis Imperatoribus exhibeatur mortuis, qui in infima plebe vixerunt; unde Chryſoſt. hom. 66. ad populum, ſcribit, Conſtantinum qui ad limen baſilicæ, quam Apoſtolis vivens conſecrarat, ſepultus eſt, poſt mortem factum fuiſſe piſcatoris janitorem. 4. Laudati DD. cultum religioſum, qui Sanctis defertur, expreſſe diſtinguunt a cultu latriæ, qui ſoli Deo exhiberi poteſt. Hieronymus in libro contra Vigilantium totus eſt in ea diſtinctione aſſignanda: cum enim Vigilantius Catholicos, quod colerent Martyrum reliquias, idololatriæ (quod & nunc Proteſtantes faciunt) hiſce verbis inſimularet: *Prope ritum gentilium videmus ſub prætextu religionis introductum in Eccleſia*, Hieronymus non reſpondet, honorem a Catholicis exhibitum reliquiis Martyrum, eſſe cultum mere civilem; ſed fatendo cultum eſſe religioſum, hoc eſt, a virtute religionis imperatum, unum idololatriæ crimen ſic depellit; *Quis enim, inſanum caput, aliquando Martyres adoravit?* Auguſtinus eadem ratione loquitur in libris de Civitate Dei, ubi de Stephani Protomartyris reliquiis loquitur.

Reſp. 2. nec Hieronymum, nec Auguſtinum ex profeſſo locis laudatis tractare textus, qui ex Actis objecti ſunt: unde cum aſſeruerunt, adorationem tum a Cornelio, tum a Joanne exhibitam intelligi de adoratione latriæ, ſe geſſerunt Scriptorum more, qui de argumento aliquo tractantes, ad illud reducunt ea omnia quæ aliquam argumenti ſpeciem referunt: unde mirum non eſt, quod cum oſtendere vellent, latriæ adorationem ſoli Deo exhibendam eſſe, in theſis illius confirmationem protulerint tum Petri, tum Angeli factum, qui vetuerunt, ne ſibi aut a Cornelio, aut a Joanne adoratio deferretur.

Jam vero, quod ſpectat ad locum deſumptum ex Actorum capite 14. reſpondemus, illum de ſola latriæ adoratione intelligi poſſe; ac proinde mirum non eſt, quod Apoſtoli Barnabas, & Paulus tam ſollicite caverint, ne ſibi a Lycaonibus deferretur. *Apparuit hoc* (inquit Auguſtinus lib. 20. contra Fauſtum, c. 21.) *in Paulo & Barnaba, cum commoti miraculis, quæ per eos facta ſunt, Lycaonii tanquam Diis immolare voluerunt.*

Objicies 1. Cultus qui Sanctis defertur, eſt religioſa ſervitus erga creaturas; atqui religioſa ſervitus erga creaturas prohibetur Deuteronomii 4. *Dominum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies*: ergo & cultus qui Sanctis defertur.

Reſp. 1. quod ſi omnis religioſa ſervitus eo Decalogi præcepto prohibeatur (ut volunt Proteſtantes) ſequitur graviſſimum abſurdum, quod ne ipſi quidem admittent; nimirum viros ſua doctrina & pietate optime meritos, nullo religioſo cultu colendos eſſe. Reſp. 2. diſt. maj. Cultus qui Sanctis defertur, eſt religioſa ſervitus minor ſervitute latriæ, conc. maj. non minor cultu latriæ, neg. maj. De iſta, non autem de illa intelligenda ſunt hæc Decalogi verba: *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies*: ita enim ea interpretantur Sancti Patres, inter quos ſic loquitur Auguſtinus epiſtola 66. veteris editionis: *Docere non differas, unum ſcilicet Deum eſſe ſolum, cui ſervitus illa debetur, quæ latria Græco vocabulo nuncupatur: ipſum enim verbum eſt in Lege, ubi ſcriptum eſt: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies: quem ſi Deum Patrem tantummodo dixerimus, reſpondebitur: ergo latria filio non debetur: quod nefas eſt dicere. Si autem debetur, quomodo ergo uni tantum debetur Deo, ſi & Patri & Filio debetur, niſi quia unus Deus, uni ſoli per latriam ſervire juſſi ſumus? ita dicitur ſolus, ut & Pater intelligatur & Filius, immo vero etiam Spiritus ſanctus.* Eumdem ſenſum Sanctus Doctor tribuit verbis, de quibus agitur, libro 1. de Trinitate, capite 6. *Idololatra* (ait) *dicuntur, qui ſimulacris eam ſervitutem exhibent quæ debetur Deo: ſecundum enim hanc ſervitutem dictum eſt: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies.*

Objicies 3. Idololatria eſt, templum creaturis conſecrare, dicente Auguſtino libro 1. contra Maximinum Arianum: *Si Angelo faceremus templum, anathematizaremur a veritate Chriſti, & Eccleſia Dei.* Idololatria eſt

eſt pariter creaturis aram erigere, eodem Auguſtino teſte Serm. 6. in Evangelium Matthæi: *Ara eſt, quæ teſtatur homini, pro nomine cujus erigitur:* atqui Sancti una cum Chriſto in cælis regnantes, ſunt creaturæ: ergo idololatria eſt, Sanctis templa conſecrare, erigere altaria; quod tamen fit in Romana communione.

Reſp. 1. conceſſa majore, neg. min. Neque enim in communione Romana Sanctis, aut templa conſecrantur, aut eriguntur altaria; ſed conſecrantur ædes, quæ proprie vocantur *Oratoria*, eo quod ad eas fideles orationis cauſſa confluant; vocantur quoque *Baſilicæ*, quia in iis reconduntur Martyrum & aliorum Sanctorum reliquiæ; unde etiam paſſim dicuntur *Memoriæ*, *Martyria:* vocantur denique *Eccleſiæ*, eo quod ad eas populus fidelis conveniat ad audiendum verbum Dei, & ut Sacramentis paſcatur.

Reſp. 2. diſt. maj. Idololatria eſt, templum creaturis conſecrare in ordine ad ſacrificium, conc. maj. uni nimirum Deo debetur ſacrificium: in ordine ad opus aliud a ſacrificio, neg. maj. De templo ſecundum priorem ſenſum accepto loquitur Auguſtinus, non autem de templo ſumpto ſecundum poſteriorem ſenſum: unde ipſemet Sanctus Doctor multis in locis affert Memorias, Martyria, Oratoria, Baſilicas Sanctis conſecrari: *Sed hoc* (inquit lib. 8. de Civitate Dei, cap. 26.) *videtur dolere, quod memoriæ Martyrum noſtrorum templis eorum delubriſque ſuccederent.*

Inſtabis. Scriptores communionis Romanæ ædes ſacras, quæ martyribus conſecrantur, paſſim templa vocant: ergo revera Sanctis exhibent latriæ cultum.

Reſp. 1. Scriptores illos improprie loqui, in hoc tamen imitantur plures Patres Græcos quorum textus ſuperius a nobis relati ſunt. Reſp. 2. diſting. ant. Ædes Martyribus conſecratas vocant templa, prout in eis Deo offertur ſacrificium, conc. ant. prout Sanctis conſecrantur, neg. ant. Eædem ædes ſub diverſo reſpectu & Baſilicæ & Templa vocantur; Baſilicæ quidem, quatenus recondunt Sanctorum reliquias; Templa vero, quatenus illæ Baſilicæ quæ (ut ſuperius jam obſervatum eſt) non aliud ſunt quam Sanctorum ſepulcra, inſerviunt ſacrificio quod in eis, non Sanctis, ſed uni Deo offertur, obtinuit nimirum ab ipſis Eccleſiæ Chriſtianæ incunabulis, ut ſupra ſepulcra Martyrum, quæ & nunc, quod breviora ſint, altaria dicuntur, ſoli ſupremo rerum omnium Domino ſacrificium offerretur. Vide quæ ſuperius ex Hieronymo & Auguſtino de illo uſu dicta ſunt.

Objicies 4. Voti nuncupatio eſt latriæ cultus: votum enim definitur in Scripturis, & ſumitur tanquam pro promiſſione ſoli Deo facta: atqui in Eccleſia Romana vota Sanctis nuncupantur; nempe (Cajetano teſte in 3. p. Sancti Thomæ quæſt. 25. art. 3.) ſic apud Fratres Prædicatores emittitur profeſſio religioſa: *Voveo Deo, B. Mariæ, & omnibus Sanctis, me prælato meo fore obedientem:* ergo in Eccleſia Romana latriæ cultus Sanctis exhibetur.

Reſp. diſting. majorem. Voti ſtricte ſumpti nuncupatio, eſt latriæ cultus, conc. maj. voti late ſumpti, neg. maj. Votum enim late ſumptum eſt quælibet promiſſio, abſtrahendo an DEO, an vero creaturæ fiat. Votum hac ultima ratione ſumptum nuncupatur Sanctis, non autem priore ratione ſumptum; ac proinde votum Sanctis nuncupatum non eſt latriæ cultus: alioquin enim quælibet promiſſio in rebus, quæ ad religionem ſpectant, facta præpoſitis Eccleſiaſticis, eſſet latriæ cultus; quod ne ipſi quidem Proteſtantes admiſſuri ſunt.

Inſtabis. Votum accipi tantum debet eo ſenſu, quo in Scripturis reperitur: atqui in Scripturis ſumitur tantum pro promiſſione ſoli Deo facta: ergo immerito detorquetur ad promiſſionem creaturis factam.

Reſp. 1. Illud argumentum ipſos etiam antiquos & doctiſſimos Patres impetere: ſcilicet antiqui & doctiſſimi Patres voti nomen (ut ſuperius oſtenſum eſt) ad promiſſiones, quæ creaturis fiunt, extendere. Reſp. 2. neg. ant. cum enim voces ex hominum inſtituto, non autem ex natura ſua, ſint ſignificativæ, poſſunt pro vario uſu, & recepta conſuetudine, modo unum, modo vero aliud ſignificare. Vide quæ ad probationem quartæ concluſionis dicta ſunt.

CAPUT III.

De adoratione reliquiarum.

Not. 1. Adorationis nomine hic idem intelligimus, quod capite præcedente intelleximus, agentes de Sanctorum adoratione; hoc eſt, intelligimus cultum religioſum, ſeu a virtute religionis imperatum, qui minor ſit latriæ cultu.

Not. 2. Reliquiarum cultum, etiam latria minorem, quarto Eccleſiæ ſæculo damnavit Vigilantius, ut patet ex libro, quem ea de cauſſa contra eum ſcripſit. Nonnulli Wicleffo poſt Thomam Waldenſem Tom. II. tit. 14. eamdem ſententiam tribuunt: ſed cum nullum illius veſtigium reperiatur in articulis, quos Concilium Conſtantienſe ex Wicleffi operibus deſumpſit, proſcripſitque, ſatius eſt aſſerere, eam non fuiſſe VVicleffi doctrinam. Lutherus Vigilantium ſecutus eſt; Luthero Calvinus adhæſit libro de reformandæ Eccleſiæ neceſſitate, & in admonitione de Reliquiis. De Reliquiis hæc habet

Digitized by Google

Helvetica confeſſio, art. 5. *Multo vero minus credimus, reliquias divinorum adorandas eſſe aut colendas.* Sic etiam de iis loquitur Anglicana confeſſio poſterior: *Doctrina Romanenſium in veneratione & adoratione reliquiarum, res futilis eſt, inaniter conficta.* Eccleſia Catholica de reliquiis docet 1. a fidelibus venerandas eſſe: *Sanctorum quoque Martyrum & aliorum cum Chriſto viventium* (ait Concil. Tridentinum ſeſſ. 25.) *ſancta corpora, quæ viva membra fuerunt Chriſti & templum Spiritus ſancti, ab ipſo ad æterna vitam ſuſtinenda & glorificanda, a fidelibus veneranda eſſe:* docet 2. per eas Deum multa beneficia largiri: *Per quæ* (proſequitur eadem Synodus) *multa beneficia a Deo hominibus præſtantur:* docet 3. contrarium aſſerentes damnari debere: *Ita ut affirmantes, Sanctorum reliquiis venerationem atque honorem non deberi, vel eas, aliaque ſacra monumenta a fidelibus inutiliter honorari; atque eorum opis impetrandæ cauſſa, Sanctorum memorias fruſtra frequentari, omnino damnandos eſſe, prout jam pridem eos damnavit, & nunc etiam damnat Eccleſia.*

Not. 3. Quæ ad cultum reliquiis exhibendum pertinent, reducemus, methodi cauſſa, ad ſubſequentes difficultates: quæremus nimirum 1. utrum ſit aliquod præceptum, quo prohibeatur reliquiarum cultus; 2. an ſit mandatum, quo præcipiatur; 3. utrum cultus ille ſit prius & utilis; 4. an recte ſupra reliquiarum tumulos, ſeu thecas, Deo ſacrificium offeratur; 5. denique utrum ſine ſuperſtitione in publicis ſupplicationibus deferri poſſint?

CONCLUSIO 1. Nullum eſt omnino præceptum, quo prohibeatur reliquiarum cultus.

Probatur. Præceptum illud nec in Scriptura, nec in decretis Eccleſiaſticis reperitur: ergo nullum eſt præceptum, quo reliquiarum cultus prohibeatur.

CONCLUSIO 2. Nullum eſt ſpeciale mandatum, quo præcipiatur reliquiarum cultus.

Probatur. Nullibi extat præceptum hujuſmodi. De reliquiis in Concilio Tridentino definitur quidem, *venerationem & honorem eis deberi; nec inutiliter eas honorari*; ſed nullum ſpeciale præceptum ſtatuitur, quo ſingulis fidelibus poſitivus earum cultus præcipiatur. Ita ratiocinantur Coepiſcopi de VValemburg, de unitate Eccleſiæ l. 12. titul. de reliquiarum cultu.

CONCLUSIO 3. Pius eſt ac utilis reliquiarum cultus.

Probatur. Ille cultus prius eſt ac utilis, qui laudatur in Scripturis, qui quovis ſæculo exhibitus eſt ab Eccleſia: atqui reliquiarum cultus laudatur in Scripturis, & quovis ſæculo exhibitus eſt ab Eccleſia: ergo &c. Minor propoſitio ſic per partes oſtenditur.

Primo. Cultum reliquiarum in Scripturis laudari, quæ hic ſubjiciuntur, momenta demonſtrant. Judæi, & quidem cum nuſquam id Scriptura redarguat, tabernaculum, arcam, & quæ in illa concludebantur, religioſo cultu proſequebantur: ex illo cultu Hieronymus, epiſtola ad Marcellam, argumentum ſumit, quo illam hortetur, ut in Palæſtinam commigret, ubi Chriſti Domini ſepulcrum venerari poterit: *Venerabantur* (inquit) *quondam Judæi Sancta Sanctorum, quia ibi erant Cherubim & Propitiatorium & Arca Teſtamenti, Manna, virga Aaron, & Altare aureum. Nonne tibi venerabilius videtur ſepulcrum Domini, quod quotieſcumque ingredimur, toties jacere in ſindone cernimus Salvatorem?*

Eliſæus l. 4. Regum, capite 2. Eliæ pallio aquas percuſſit, diviſæque ſunt: at uti pallio ad miraculum patrandum, nonne eſt Eliæ pallio cultum exhibere? Eodem libro, capite 23. cum in Eliſæi ſepulcrum projectum eſſet cadaver, revixit homo, & ſtetit erectus in pedes: igitur honoratum fuit, & quidem cultu religioſo, Eliſæi corpus mortuum. *Si oſſa mortuorum* (inquit Hieronymus in epiſtola ad Marcellam) *polluunt contingentes* (& quidem religioſo cultu; de illo enim erat quæſtio adverſus Vigilantium) *quomodo Eliſæus mortuus mortuum ſuſcitavit, & vitam dedit corpori, quod, juxta Vigilantium, jacebat immundum?* Moyſes ex Ægypto diſcedens, oſſa Joſephi Patriarchæ ſecum tranſtulit, non humano affectu, ſed religioſa pietate: ſi enim viventium corpora propter ſanctitatem, quæ redundat ex anima, religioſe colimus; cur Moyſes ea cultus ſpecie, viri ſanctiſſimi cineres proſecutus non eſt?

Actorum c. 19. hæc leguntur: *Virtutes non quaslibet faciebat Deus per manus Pauli: ita ut etiam ſuper languidos deferrentur a corpore ejus ſudaria, & ſemicinctia, & recedebant ab eis languores, & ſpiritus nequam egrediebantur.* Qui Pauli ſudaria, & illius ſemicinctia ægrotis applicabant, ea haud dubie honore religioſo proſequebantur. Matthæi 9. mulier hemorroiſſa ſperavit, ſe ex contactu fimbriæ Chriſti conſecuturam eſſe ſanitatem, & reipſa conſecuta eſt; eam igitur fimbriam tanquam rem ſacram, & quidem probante Chriſto, venerata eſt: ergo pie & religioſe eadem Chriſti veſtis coli poſſet, ſi jam foret præſens.

Secundo. Eumdem reliquiarum cultum probarunt Patres, qui ab orbe Chriſtiano condito ad hæc uſque tempora ſcripſerunt. Anno Chriſti 163. Polycarpus Smyrnæ martyrio coronatus eſt. Judæi Proconſuli ſuaſerunt, ut illius oſſa concremaret, *Ne forte* (verba ſunt Epiſtolæ Smyrnenſis Eccleſiæ, de morte Polycarpi, apud Euſebium, hiſt. Eccleſiaſt. lib. 4. cap. 15.) *ut ajebant, relicto crucifixo, hunc deinceps Chriſtiani colere inciperent.* Judæis igitur perſuaſum erat, ſecundi ſæcu-

Digitized by Google

ſæculi Chriſtianos cultum religioſum exhibere Martyrum reliquiis: nec id tanquam rem ſibi falſo impoſitam Chriſtiani negabant: ſcilicet ſic eadem Smyrnenſis Eccleſia proſequitur: *Stulti, qui ignorarent nos nec Chriſtum unquam poſſe relinquere, nec alium quemquam* (latriæ cultu) *colere. Illum enim utpote filium Dei adoramus: Martyres vero tanquam diſcipulos & imitatores Domini merito amore proſequimur, ob eximiam benevolentiam, quam erga Regem & Magiſtrum ſuum declararunt.* Addit eadem Eccleſia, ſe tandem collegiſſe Martyris oſſa, opportuno tempore, die feſto, publice colenda: *Atqui ita nos demum oſſa illius gemmis pretioſiſſimis cariora colligentes, ubi decebat condidimus: quo etiam in loco nobis, ſi fieri poterit, convenientibus, concedet Deus Natalem ejus Martyris diem cum hilaritate & gaudio celebrare,* & (ut ante dixerat) *ſacro illius cadaveri communicare.*

Idem Euſebius hiſt. lib. 7. cap. 19. ſic loquitur de cultu, quo Chriſtiani proſequebantur cathedram Jacobi, primi Jeroſolymorum Epiſcopi: *Jacobi cathedram . . . . . ad noſtra uſque tempora conſervatam, fratres illius Eccleſiæ, jam inde a majoribus, magna proſequuntur reverentia.*

Cyrillus Jeroſolymitanus Catecheſi 18. Catechumenos docet Eccleſiæ de honorandis Martyrum reliquiis praxim. Baſilius hom. in Pſalmum 115. ſcribit, ea praxi Eccleſiam Chriſtianam multum a Judaica diſcrepare: *Si quis* (verba ſunt quibus legis antiquæ prohibitio continetur) *tetigerit cadaver, immundus erit. Nunc e diverſo Martyris oſſa quiſquis attigerit, ob gratiam corpori inſidentem, fit quadantenus ſanctificationis particeps.* Gregorius Nyſſenus Oratione in Theodorum Martyrem hæc ſcribit de illius reliquiis: *Nam ipſas attingere reliquias quam optabile ſit, norunt quicunque ſunt experti. Hi enim tanquam vivum ipſum corpus & florens videntes, oſculantur, & ad oculos, ad os, ad aures, ad omnes ſenſus admovent. Deinde Martyri, quaſi integer eſſet ac præſens, ſupplicant, ut pro ipſis intercedat.* Verba illa Proteſtantes, ſi poſſunt, in cultum mere civilem & humanum detorqueant.

Eamdem de colendis Martyrum cineribus Eccleſiæ conſuetudinem refert Chryſoſtomus in Oratione de S. Ignatio, in qua deſcribit, quo cultu, qua reverentia, illius reliquias Roma Antiochiam tranſlatas, fideles proſecuti ſint. Hieronymus eamdem Eccleſiæ Catholicæ conſuetudinem ex profeſso tuetur adverſus Vigilantium, qui quarto ſæculo in eam inſurrexerat; ſicque ex recepto ubique uſu contra illum hæreticum argumentatur: *Male ergo facit Romanus Epiſcopus, qui ſuper mortuorum hominum Petri & Pauli, ſecundum nos, oſſa veneranda, ſecundum te, vilem pulviſculum, offert Domino ſacrificium, & tumulos eorum, Chriſti arbitratur altaria. Et non ſolum unius urbis, ſed etiam totius orbis errant Epiſcopi, qui cauponem Vigilantium contemnentes, ingrediuntur baſilicas Martyrum.* Ambroſius Epiſt. 53. refert, ſe, Deo revelante, reperiſſe Mediolani SS. Gervaſi & Protaſii corpora. Auguſtinus lib. 9. Confeſſ. cap. 7. narrat miracula, quæ in tranſlatione S. Gervaſii & Protaſii Mediolani patrata ſunt, quorumve ſcribit, ſe oculatum fuiſſe teſtem. Libro 9. de Civitate Dei, cap. 8. multis proſequitur, & ea quæ in Africa in inventione reliquarum Stephani Protomartyris edita ſunt, quæve ipſe oculis conſpexit.

Concilium Carthaginienſe quintum, Canone IV. vetat, ne altaria abſque Martyrum reliquiis extruantur. Tum Iconomachi, tum Nicæna II. Synodus, generalis VII. conveniebant, Martyrum reliquiis cultum impendendum eſſe. Quæ ſequentibus ſæculis habita ſunt Concilia, eumdem morem probarunt, ut videre eſt in Bracarenſi III. Lateranenſi IV. & tandem Tridentino, ſeſſione xxv.

Ex monumentis, quæ hucuſque prolata ſunt, ſic conficitur argumentum: Ea praxis eſt traditionis Apoſtolicæ, quæ ſemper & ubique fuit in uſu: atqui ejuſmodi eſt praxis de colendis, & quidem religioſo cultu, Sanctorum reliquiis: ergo traditionis eſt Apoſtolicæ, ac proinde pia eſt, utilis, ac ſancta; tantum abeſt, ut ſit (ut volunt Heterodoxi) ſuperſtitio vana, aut quæ idololatriam ſapiat.

Objicies 1. Deus noluit Judæos Moyſis corpus colere; ideo enim occultum voluit eſſe illius ſepulcrum: ergo pariter non vult a Chriſtianis coli Martyrum, aliorumque hominum cadavera. 2. Paulus ſecundæ ad Corinth. 5. ſcribit, ſe poſt reſurrectionem Chriſtum non noſse ſecundum carnem: *Si* (inquit) *novimus ſecundum carnem*, dum in humanis eſset, *jam non novimus*. 3. Si Chriſtiani tribus prioribus ſæculis coluiſsent Martyrum reliquias, gentiles inde ſumpſiſsent argumentum in defenſionem cultus, quem quibuſdam hominibus mortuis deferebant: ergo &c.

Reſp. ad 1. quod ſi Judæi noviſſent, ubinam extaret Moyſis corpus, illud latriæ cultu adoraturi fuiſſent; ad quod quidem periculum avertendum Deus ſanctiſſimi legiſlatoris corpus occultari voluit. Nec obeſt, quod viventem Moyſem eo cultu non adoraverint; ipſe enim viva voce prædicabat, edita a ſe miracula unius Dei virtute fieri: ceſsante vero admonitione hujuſmodi, facile in illius idololatriam ruiſsent, quemadmodum ruerunt poſtea in ſerpentem æneum, cujus aſpectu ſanati fuerunt; quique ob id (ut habetur lib. 4. Regum, cap. 18.) ab Ezechia rege confractus eſt. Vide Chryſoſtomum hom. 5. in Matthæum. Vide etiam Canonicam Judæ

Epiſto-

Digitized by Google

Epiſtolam, ubi de Moyſis corpore Michaelis cum dæmone altercatio refertur.

Reſp. ad 2. laudata ex Apoſtolo verba intelligi de carne Chriſti, non abſolute quidem, ſed ſecundum paſſibilitatem & mortalitatem: ita ut ſenſus ſit, Apoſtolum, qui credebat Chriſti carnem ante mortem fuiſſe paſſibilem, eam poſt reſurrectionem, paſſibilem non credidiſſe. Quod autem noluerit carnem Chriſti, etiam poſt reſurrectionem, tradi omnimodæ oblivioni (ut fingit Calvinus) demonſtratur ex eo, quod illius memoria plurimum ad alendam pietatem conferat: unde Chriſtus ipſe (Apoſtolo teſte) juſſit, ut eam in Euchariſtiæ perceptione præ oculis haberemus: *Quotieſcumque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat.*

Reſp. ad tertium 1. Judæis (ut patet ex Epiſtola Eccleſiæ Smyrnenſis de Polycarpi morte) cognitam fuiſſe praxim, de qua agitur: unde eam Chriſtianis crimini vertebant. 2. Nota quoque fuit pluribus Ethnicis, qui ne Chriſtiani poſſent Martyrum oſſa poſt mortem colere, enixe petebant a Proconſulibus, ut Martyrum corpora cremarent, eorumque cineres in profluentem dejicerent. 3. Chriſtiani cavebant, ne Chriſtianæ religionis myſteria gentilibus panderentur: ne ſcilicet ex iis male intellectis, arriperent occaſionem eos (ut conſueverant) ſuperſtitionis inſimulandi. 4. Longe diſtabat ea praxis a gentilium praxi; iſti enim adorationem latriæ hominibus mortuis deferebant, eorumque ſpiritus mortuorum ſepulcra circuire fingebant: illi econtra, Martyrum, quorum ſpiritus jam in cælis regnarent, reliquis religioſum quidem cultum, ſed latria longe minorem, exhibebant.

CONCLUSIO 4. Reliquiæ Martyrum & aliorum Sanctorum una cum Chriſto in cælis regnantium, licite, pie & religioſe deferuntur in publicis ſupplicationibus, exponuntur fidelium conſpectui, reconduntur in altaribus, ſupra quæ offertur tremendum Miſſæ ſacrificium, admoventur ægrotis, ut ſanitati reſtituantur.

Probatur. Ex iis quæ ad probationem tertiæ concluſionis dicta ſunt, patet, Sanctorum reliquias pie ac religioſe coli: ſed quæ pie ac religioſe coluntur, pie quoque, utiliter, ac religioſe deferuntur in publicis ſupplicationibus, exponuntur fidelium conſpectui, admoventur ægrotis, recluduntur in altaribus; ea enim omnia nihil aliud ſunt, quam diverſi modi exhibendi cultum religioſum, qui, ut ſupponitur, rebus ſacris deferri debet; ergo &c.

Probatur iterum ex antiqua fidelium praxi. 1. Sollemnes reliquiarum translationes nihil aliud ſunt, quam ſupplicationes publicæ: atqui ſollemnes illæ translationes multis abhinc ſæculis ſunt in uſu; ea nimirum ratione reliquiæ S. Samuelis de Judæa in Thraciam quarto ſæculo translatæ ſunt. *Sacrilegus* (ait Hieronymus lib. contra Vigilantium) *& nunc dicendus Auguſtus Arcadius, qui oſſa B. Samuelis longo poſt tempore ex Judæa tranſtulit in Thraciam? Omnes Epiſcopi non ſolum ſacrilegi, ſed & fatui judicandi, qui rem viliſſimam & cineres diſſolutos in ſerico & vaſe aureo portaverunt? Stulti omnium Eccleſiarum populi, qui occurrerunt Sanctis reliquiis, & tanta lætitia, quaſi præſentem, viventemque Prophetam cernerent, ſuſceperunt: ut de Palæſtina uſque Chalcedonem jungerentur populorum examina, & Chriſti laudes una voce reſonarent?* Ambroſius (ut patet ex illius Epiſtolis 53. 55.) ſollemniter tranſtulit reliquias Sanctorum Gervaſii, Protaſii, Nazarii, Celſi, Vitalis, Agricolæ, aliorumque plurium Martyrum. 2. Fideles, Gregorii Nyſſeni temporibus ſuis oculis, aliiſque membris laborantibus, eorumdem Martyrum reliquias ad recuperandam ſanitatem admovebant, ut patet ex S. Doctoris Oratione in S. Theodorum, & ex Auguſtini de Civitate Dei libris, ubi deſcribit miracula, quæ in inventione Stephani Protomartyris patrata ſunt. 3. Eædem reliquiæ, recepto ubique uſu, thecis incluſæ, altare erant, in quo tremendum Miſſæ ſacrificium offerebatur: *Male ergo facit Romanus Epiſcopus* (verba ſunt Hieronymi contra Vigilantium ſcribentis) *qui ſuper mortuorum hominum Petri, & Pauli corpora offert Domino ſarcificium, & tumulos eorum Chriſti arbitratur altaria?*

CAPUT IV.

De imaginum adoratione.

Not. UT argumentum ad imagines ſpectans cum methodo pertractetur, quærendum eſt 1. an Deus in antiqua lege prohibuerit, omnes prorſus imagines aut pingere aut ſculpere: 2. an in novo Teſtamento licitum ſit imagines pingere, aut ſtatuas ſculpere, quæ Trinitatem, Angelos, Chriſtum, Sanctos repræſentent: 3. utrum imagines, ſive pictæ, ſive ſculptæ, in templis collocari debeant: 4. an ſacris imaginibus cultus aliquis exhibendus ſit: 5. denique cujus naturæ ſit cultus ille, qui ſacris imaginibus debetur.

ARTICULUS I.

An Deus in antiqua lege omnes prorſus imagines aut pingere aut ſculpere prohibuerit.

Not. CIrca propoſitam quæſtionem multiplex eſt Theologorum, etiam Catholicorum, ſententia. Prior, quæ eſt venerabilis Bedæ in libro de templo Salomonis, cap.

Digitized by Google

cap. 19. Burgenſis in ſecunda additione ad Lyranum in illud Exodi viceſimo, *Non facies tibi ſculptile*, Cajetani in eumdem Exodi locum, Sanderi lib. 1. de imaginibus cap. 7. Alphonſi de Caſtro contra hæreſes, verbo *Imago*, Pamelii in annotationibus ad ſecundum librum Tertulliani contra Marcionem num. 104. Prior (inquam) docet Deum in antiqua lege non prohibuiſſe omnium prorſus imaginum uſum, ſed earum dumtaxat, quæ ad falſum aliquod nomen repræſentandum fierent, quæque, proprie loquendo, idola nuncupantur.

Altera ſententia contendit, prohibitum fuiſſe Dei, etiam veri, imaginem aut pingere aut ſculpere, non autem rerum aliarum quæ ad adorationem latriæ non effingerentur: ita S. Thomas ſenſiſſe videtur 3. p. q. 25. art. 3. ad 1. ubi ſic loquitur: *Ad primum ergo dicendum quod non prohibetur illo præcepto facere quamcumque ſculpturam, vel ſimilitudinem, ſed facere ad adorandum*; unde ſubdit: *Non adorabis ea, neque coles. Et quia idem eſt motus in imaginem & in rem, eo modo prohibetur adoratio imaginis, quo prohibetur adoratio rei, cujus eſt imago. Unde ibi intelligitur prohiberi adoratio imaginum, quas gentiles faciebant in venerationem deorum ſuorum, id eſt dæmonum: Et ideo præmittitur: Non habebis Deos alienos coram me. Ipſi autem vero Deo, cum ſit incorporeus, nulla imago corporalis poterat poni: quia (ut Damaſcenus dicit) inſipientia ſumma eſt & impietatis, figurare quod eſt divinum. Sed quia in novo Teſtamento Deus factus eſt homo, poteſt in ſua imagine corporali* (hoc eſt, in humanitate Chriſti, de cujus adoratione loquitur S. Doctor) *adorari*. Illi ſecundæ opinioni ſubſcribunt Alenſis 3. part. quæſt. 30. membro 3. art. 3. §. 1. Albertus in 3. diſt. 9. art. 4. Bonaventura art. 1. qu. 2. ad 1. & plures alii.

Tertia ſententia aſſerit, Judæis non ſolum gentilium adorationem, non ſolum Dei viri picturam, aut ſculpturam, prohibitam fuiſſe; ſed etiam cujuslibet alterius rei, ſive ſpiritualis, ſive corporalis, imaginem, non quidem jure naturali, ſed poſitivo & cæremoniali præcepto, vetitam fuiſſe. Ita ſentiunt Paludanus qu. 1. art. 2. Catharinus in opuſculo de adoratione imaginum, Dominicus Soto lib. 2. de Juſtitia, qu. 4. art. 2.

Quarta demum opinio affirmat, prohibitum fuiſſe uſum earum tantum imaginum, quæ per ſe ſtarent, hoc eſt, quæ non eſſent aliarum velut appendix, & ornamentum; non autem earum quæ per ſe non ſtarent, ſeu quæ loco eſſent appendicis & ornatus. Ita ex Judæis docet Rabbi Moyſes cap. 3. de idololatria. Illi opinioni plures inter Catholicos adhærent, & in primis Vaſquez in 3. partem S. Thomæ, quæſt. 25. art. 3. diſput. 104.

CONCLUSIO 1. Quæcumque Dei veri imago, aut ſculptura, poſitivo ac cæremoniali præcepto in antiqua lege prohibita fuit.

Probatur: Deuteronomii cap. 4. ſic Moyſes populum alloquitur: *Non vidiſtis aliquam ſimilitudinem in die qua locutus eſt vobis Dominus in Horeb de medio ignis, ne forte decepti faciatis vobis ſculptam ſimilitudinem, aut imaginem maſculi vel feminæ, ſimilitudinem omnium quæ ſunt ſuper terram*. Ex iis autem verbis patet 1. Deum ſe aut Moyſi, aut populo, ſub aliqua figura non oſtendiſſe; patet 2. Deum prohibuiſſe, ne fieret imago, in qua ipſe deinceps adoraretur: ideo enim, Scriptura teſte, Deus ſub aliqua figura non apparuit, ne alia, ad illius exemplar, effingeretur: ergo Dei ſive imago, ſive ſculptura in antiqua lege divinitus prohibita fuit. Idem etiam aperte probat locus, qui ſuperius ex S. Thoma relatus eſt.

CONCLUSIO 2. Non eſt omnino improbabilis ſententia, quæ contendit, omnem omnium imaginum, quæ per ſe ſtarent, uſum in antiquo Teſtamento divinitus prohibitum fuiſſe.

Probatur 1. ex Scriptura. Verba quæ ex capite quinto Deuteronomii relata ſunt, cujuſcumque rei, ſive ſpiritualis, ſive corporeæ, efformationem prohibent: *Similitudinem omnium quæ ſunt ſuper terram*, &c. 2. Exodi capite viceſimo eadem legitur prohibitio: *Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem* (hoc eſt, nullam) *quæ eſt in cælo deſuper, & quæ in terra deorſum, neque eorum quæ ſunt in aquis ſub terra*. Illi negativo præcepto, aliud diſtinctum ſtatim additur: *Non adorabis ea, neque coles*. Itaque duo vetantur; primum, ne fiat rei alicujus ſimilitudo: alterum, ſi forte contra Dei mandatum fiat illa ſimilitudo, ne adoretur aut colatur.

Probatur 2. auctoritate Patrum. Origenes libro 4. contra Celſum, de Judæis ſic loquitur: *Apud quos nullum aliud numen erat receptum, quam Deus hujus rerum univerſitatis præſes; procul ablegatis omnibus ſimulacrorum opificibus. Nam in civitate eorum nullus pictor admittebatur, nullus ſtatuarius, legibus totum hoc genus arcentibus, ne occaſio præberetur hominibus craſſis: neve animi eorum a Dei cultu avocarentur*. Iis verbis Origenes tria docet: 1. nec pictores, nec ſtatuarios in Judæorum civitatibus toleratos fuiſſe, quamdiu eorum reſpublica ſtetit. 2. id Lege ſancitum fuiſſe. 3. ſtatutum illud fuiſse, ne Judæi ad idololatriam procliviores, tandem inſpectis aliquibus imaginibus, ac ſtatuis, in illam laberentur.

Tertullianus libro quarto contra Marcionem, c. 22. ſcribit, ideo Moyſem & Eliam in Chriſti transfiguratione, cujus fit mentio Matthæi c. 17. a Petro cognitos non fuiſſe in aliqua

Digitized by Google

aliqua eorum ſimilitudine, ſed in ſpiritu tantum, hoc eſt ex Dei revelatione, quod revera, Lege omnem ſimilitudinem vetante, nulla eorum apud Judæos extaret imago: *Quomodo etiam Moyſem* (inquit) *& Eliam cognoviſſet, niſi in ſpiritu? Nec enim imagines eorum vel ſtatuas populus habuiſſet & ſimilitudines, Lege prohibente*. Frivola vero foret ea Tertulliani ratio, ſi Lex Judæis permiſiſſet imagines & ſtatuas, etiam quæ ab ipſis non adorarentur.

Idem Tertullianus libro de idololatria, ubi aſſeruit, Deum in lege vetaſſe, ne qua fieret ſimilitudo, capite quinto objicit ſibi Dei mandatum de conflando æneo ſerpente: reſpondet vero ipſum ex expreſſa Dei diſpenſatione, ac veluti legis derogatione, conflatum fuiſse: *Bene* (ait) *quod idem Deus qui lege vetuit ſimilitudinem fieri, extraordinario præcepto, ſerpentis ſimilitudinem induxit. Si eumdem Deum obſervas, habes legem ejus, Ne feceris ſimilitudinem. Si & præceptum factæ poſtea ſimilitudinis reſpicis; & tu imitare Moyſem. Ne facias adverſus legem ſimulacrum aliquod, niſi & tibi Deus juſſerit*. Sed qui ex ſola diſpenſatione a lege, factam fuiſse ſimilitudinem contendit, haud dubie cenſet Legem, omnem cujuſcumque rei ſimilitudinem prohibuiſse.

Juſtinus Martyr in dialogo cum Tryphone docet, ex eadem legis derogatione ac diſpenſatione, Moyſen, ut Chriſti paſſionem adumbraret, æneum ſerpentem erexiſse: *Dic cito mihi* (inquit) *nonne Deus erat, qui Moyſi juſſerat, ne qua prorſus imago* (omnem igitur excludit) *neque ſimilitudo, tum eorum quæ ſupra ſunt in cælo, tum quæ in terra ſunt, infra fieret: & idem tamen in deſerto per Moyſen, æneum ſerpentem elaborari voluit, & in ſignum erexit, per quod iſti a ſerpentibus ſanarentur? in quo extra culpam eſt: myſterium enim, ut diximus, ea prædicabat*.

Sanctus Joannes Damaſcenus libro quarto de fide, Iconomachis objicientibus imaginum prohibitionem in veteri Teſtamento factam, his verbis reſpondet: *Vides, quomodo vitandi ſimulacrorum cultus* (latriæ, de quo antea locutus fuerit) *gratia imagines fieri vetat?* Illam prohibitionis rationem paullo poſt ſic fuſius explicat; *Judæis igitur, quoniam ad ſimulacra erant propenſiores, hæc juſſa ſunt: nos autem, quibus, ut Theologice loquar, datum eſt, ut ſuperſtitioſum errorem fugientes, & veritatem cognoſcentes, pure cum Deo verſemur, eique ſoli ſerviamus, infantiamque prætereuntes, in virum perfectum evadamus, non ſumus amplius ſub Pædagogo*. Unde ſic arguitur: Damaſcenus id Judæis vetitum fuiſse ſcribit, quod jam Chriſtianis permittitur: atqui Chriſtianis non permittitur, ut rerum creatarum imagines fingant, quibus latriæ cultus exhibeatur: ergo Judæis non tantum erat vetitum, ne rerum creatarum imagines adorarent, ſed etiam ne earum imagines effingerent.

Quæ tum Origenes, tum Tertullianus, tum Juſtinus, tum Damaſcenus de ſenſu legis, *Non facies tibi ſculptile*, ſcripſerunt; hauſerant non tantum ex verbis, quæ legem exprimebant; ſed etiam ex peritiſſimis Judæorum ſcriptoribus.

Philo Judæus in libro, qui inſcribitur: *Quis rerum divinarum heres*: & in libro de Decalogo, ſcribit, in ſecundo præcepto prohiberi, *manufacta, ut ſimulacra, ſtatuas, & univerſe quæcumque dedicantur in templis, quorum pictura, & fictorum ars noxia, ſunt opifices*. In libro de legatione ad Cajum, teſtatur, pictores & ſtatuarios omnes a Moyſe ex republica & finibus Judæorum ejectos fuiſſe: ergo cenſuit, non Dei tantum ſimilitudinem, ſed rerum omnium, cujuſcumque ſint generis, effigiem, etiamſi non adorarentur, lege divina poſitiva prohibitas fuiſse: neque enim fuiſset ratio expellendi pictores omnes & ſtatuarios, ſi ob alium finem, quam cultus religioſi, licitum fuiſset aut picturas, aut ſtatuas effingere.

Joſephus idem ante Philonem ſcripſerat. Antiquitatum libro 17. narrat, Judæos ægre admodum tuliſse, quod Herodes, vetante Lege, aquilam auream ſupra majorem templi partem collocaſset: *Prohibuit lex* (inquit) *erectiones imaginum moliri, aut quorumcumque animalium effigies collocari, velut anathema, iis qui ex illius præſcripto vitam ſuam componere voluerint*. Idem affirmat libro ſecundo de bello Judaico. Idem etiam, & quidem apertius, Antiquitatum libro 8. ubi Salomonem violatæ legis accuſat, *quod ærearum boum effigies baſi maris adjecerat, & leonem in throno poſuerat: nefas enim erat iſta facere*.

Probatur 3. ratione. Ex S. Thoma cujus textum ſuperius deſcripſimus, lege Judæis vetitum erat, ne Dei veri imaginem aliquam aut pingerent aut ſculperent: ergo eadem pariter lege vetitum erat, ne aut hominis, aut aliarum rerum creatarum effigiem exprimerent. Probatur conſeq. Ideo vetitum erat Judæis, ne Deum verum aut pictura, aut ſculptura, aut opere textorio exprimerent, quod periculum eſset, ne tandem in rerum ſenſibilium adorationem laberentur: atqui idem fuiſset periculum, ſi Judæis ad idololatriam proclivioribus licitum fuiſset, aliarum a Deo rerum effigiem exprimere; ſcilicet (ut patet ex c. 14. libri Sapientiæ) idololatria cœpit ex filiorum imaginibus, quas patres, qui illos deperibant, poſt illorum mortem effinxerunt.

CONCLUSIO 3. Judæis divinitus prohibitæ fuerunt imagines non tantum rerum, quæ per ſe extarent, ſed etiam quæ aliis eſsent veluti appendicis & ornatus loco.

Pro-

Digitized by Google

Probatur 1. Lex cujus verba in ſecundæ concluſionis defenſionem retulimus, conſtat terminis univerſalibus & excluſivis: *Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem*; ergo de quacumque imagine, ſive per ſe ſtet, ſive ſit appendicis aut ornatus loco, intelligi debet. 2. Si licitæ fuiſſent imagines, quæ ſunt ad aliarum rerum ornatum, non erat cur, ex Joſepho, Philone, Origene Juſtino, pictores & ſtatuarii per legis præſcriptum ex Judæorum urbibus exſularent. 3. In figuris animalium aut aliarum rerum ſenſibilium, Judæis ad idololatriam maxime (ut jam obſervatum eſt.) proclivibus, idololatriæ periculum fuiſſet: quod tamen Deus hiſce verbis: *Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem*, avertendum curaverat: nam licet ornatus ejuſmodi non eſſent ad cultum accommodati, Judæis, utpote craſſioribus quippe qui Ægyptiorum Deos adoraſſent, in mentem venire potuiſſet, quod ad cultum poſiti fuiſſent.

Solvuntur argumenta, quæ probant, licuiſſe Judæis imagines pingere & ſculpere.

Not. Quæ adverſus præcedentes concluſiones objiciuntur, petuntur 1. ex figuris Cherubinorum, juxta arcæ latera poſitis. 2. ex erectione ænei ſerpentis in deſerto, & ex effigie boum, quam Salomon in baſi maris ænei collocaverat, nec non leonum figuris, quæ in throno Salomonis videbantur. 3. ex trito modo numerandi Decalogi præcepta. 4. ex nonnullis Patrum ſententiis. 5. denique ex ratione naturali. Eos omnes modos hic ſigillatim expendamus oportet.

Objicies 1. cum Beda venerabili. Idem debet eſſe judicium de figuris, ſaltem quæ ad ornatum tantum pertinerent, ac de iis quæ poſita erant ad arcæ latera, quæ ad oraculum templi, ad maris ænei baſes, ad Salomonis templum, in moneta quæ Chriſti tempore erat in uſu apud Judæos; non enim videtur fuiſſe potior ratio de illis figuris, ac de aliis: atqui Lex figuras illas non vetuit: nam, Deo jubente, duo Cherubini ad arcæ latera poſiti ſunt: *Duos quoque Cherubim aureos & productiles facies* (inquit Deus Moyſen alloquens Exodi capite 25.) *ex utraque parte oraculi. Cherub unus ſit in latere uno, & alter in altero. Utrumque latus Propitiatorii tegant, expandentes alas, & operientes Oraculum; reſpiciantque ſe mutuo verſis vultibus in Propitiatorium, quo operienda eſt Arca.* 2. Duas alias Cherubinorum ſtatuas Salomon poſuit in ipſo templi oraculo: *Et fecit* (verba ſunt Scripturæ libro 3. Regum, cap. 6.) *in Oraculo duos Cherubim, decem cubitorum altitudinis.* Idem Salomon in templo poſuit boum, leonum, & Cherubinorum, palmarum & malogranatorum figuras: *Fecit quoque* (ait Scriptura 3. Reg. 7. *mare fuſile decem cubitorum . . . Et ſtabat ſuper duodecim boves . . . Et inter coronulas & plectas, leones & boves & Cherubim.* 3. Idem pariter ad thronum ſuum poſuit leunculorum ſtatuas, *Fecit etiam rex Salomon Thronum* (tertii Reg. 10.) *qui habebat ſex gradus: & ſummitas throni rotunda erat in parte poſteriori: & duæ manus hinc atque inde tenentes ſedile: & duo leones ſtabant juxta manus ſingulas.* 4. Hæc Chriſti verba, Matthæi 22. *Cujus eſt imago hæc & ſuperſcriptio?* demonſtrant, Judæos in uſu communi recepiſſe monetam, cui inſculpta erat Cæſaris effigies; ergo Judæi non omni figurarum ac ſtatuarum genere per Legem prohibiti fuerant.

Reſpondent 1. nonnulli, figuras quarum argumentum meminit, fuiſſe aliarum rerum appendices, ad ornatum tantum poſitas; ejuſmodi vero generis ſtatuas ac figuras Judæis a lege prohibitas non fuiſſe. Sed admitti non debet ea reſponſio propter rationes, quæ ad tertiæ noſtræ concluſionis probationem allatæ ſunt.

Reſpondent 2. alii, Salomonem erectione ſtatuarum, quas ſive ad oraculum templi, ſive ad baſes maris ænei, ſive ad ſuum tronum poſuerat, violaſſe Legem, quæ omnem omnino figuram fieri vetuerat: *Nefas enim* (ait Joſephus, de illo facto Salomonis agens) *ita facere.* Verum cum Scriptura nuſquam ea de re Salomonem arguerit, non erat, cur Joſephus eam Salomoni crimini verteret. E contra ex octavo capite libri tertii Regum colligitur, totum Salomonis opus a Deo probatum fuiſſe: *Factum eſt autem, cum exiſſent ſacerdotes, nebula implevit domum Domini.*

Reſpondendum eſt igitur cum Catharino, eas omnes figuras fuiſſe factas Dei ipſius juſſu, qui præcepto ſuo, cum non eſſet juris naturalis, ſed poſitivi tantum, aut omnino, aut ex parte, derogare potuit. Nec obeſt, quod illud derogatorium Dei mandatum, ſaltem quoad ſtatuas a Salomone poſitas, expreſſe non legatur in Scripturis: cum enim totum opus Dei juſſu ſuſceperit, facile conjici poteſt, eum nihil niſi ex Dei inſpiratione molitum fuiſſe. Nec periculum erat idololatriæ, cum Scriptura moneret, ea omnia ad unius Dei gloriam erecta fuiſſe; fuiſſet vero in aliis figuris, eo quod perpetuum illud monitum quoad illas non extitiſſet. Unde in forma ad argumentum reſpondeo, neg. maj. Ratio eſt, quia alias ab enumeratis figuras Deus non permiſerat: ac proinde ad alias omnes prohibitio Legis extendebatur. Jam vero quod ſpectat ad monetam, dicendum eſt Judæos, cum ſui juris erant, nullam ſuæ monetæ figuram inſculpſiſſe; uſos tamen

Digitized by Google

tamen poſtea fuiſſe moneta Romanorum, ſed propter neceſſitatem, nec enim tunc auctoritate ſuprema potiebantur.

Objicies 2. Moyſes (ut habetur Num. capite 21.) poſt promulgatam legem erexit in deſerto ſerpentem æneum, ad cujus aſpectum ſanarentur, qui a ſerpentibus ignitis percuſſi fuerant: ergo non omnis imago, etiam rei per ſe ſtantis, & non ad ornatum tantum poſitæ, Lege prohibita fuerat: alioquin enim dicendum eſſet, Moyſem reum fuiſſe legis, quam ipſe Dei juſſu promulgaverat.

Reſp. diſt. ant. Moyſes ex expreſſa Dei diſpenſatione erexit ſerpentem æneum, conc. ant. abſque expreſſa Dei diſpenſatione, neg. ant. Tertulliani eſt ea reſponſio, ex eaque tria poſſumus colligere. *Primum*, prohibitionem effingendi, ſive per picturam, ſive per ſculpturam, ſive per opus textrinum, ſimilitudinem aliquam, non eſſe de jure naturali, ſed de poſitivo tantum & libero, neque enim Deus poteſt in jure naturali diſpenſare. *Alterum*, idolorum ſeu inanium deorum artifices, non poſſe ſuam artem Moyſis, qui ſerpentem erexit, exemplo tueri. *Tertium*, poſſe eoſdem artifices exemplum Moyſis pro ſe adhibere, ſi per impoſſibile, Deus eos, ſicut Moyſem, diſpenſaret: *Si eumdem Deum obſervas* (verba ſunt Tertulliani in libro de Idololatria, cap. 5. ubi exagitat idolorum artifices) *habes legem ejus, Ne feceris ſimilitudinem: ſi & præceptum factæ poſtea ſimilitudinis reſpicis, ſcilicet ænei ſerpentis, & tu imitare Moyſem: Ne facias adverſus legem ſimulacrum aliquod, niſi & tibi Deus juſſerit.* Jam vero diſcrimen eſſe inter illam legem poſitivam, & legem naturalem quæ vetat idola, ſeu falſi numinis effigiem, ad cultum nobis aut aliis fingere, hiſce verbis aperit ibidem Tertullianus: *Si nulla lex Dei prohibuiſſet, idola fieri a nobis, nulla vox Spiritu ſancti fabricatoribus idolorum, non minus quam cultoribus comminaretur, de ipſo ſacramento noſtro interpretamur nobis, adverſus eſſe fidei hujuſmodi artes.*

Objicies 3. Præcepta Decalogi ſunt tantum decem, Exodi 31. & 34. Deuteronomii 5. 9. & 10. atqui ſi Lege prohibitum fuiſſet non ſolum idola colore, ſed & quaſcumque imagines effingere, undecim eſſent Decalogi præcepta. Primum: *Non habebis Deos alienos*. Secundum: *facies ſculptile*: hæc enim duo debent eſſe diſtincta ex ſuppoſitione, quod non ſolum idoli cultus prohibeatur, ſed etiam rei cujuſlibet imago. Tertium: *Non aſſumes nomen Dei in vanum*. Quartum: *Memento, ut diem Sabbati ſanctifices*. Quintum: *Honora parentes*. Sextum: *Non occides*: Septimum: *Non mœchaberis*. Octavum: *Non furtum facies*. Nonum: *Non loqueris falſum teſtimonium*. Decimum: *Non concupiſces uxorem proximi tui*. Undecimum: *Non concupiſces domum proximi tui, non ſervum, non ancillam, non bovem, non aſinum, neque omnia quæ illius ſunt*: ergo præceptum de non effigiendis ſculptilibus, non aliud eſt a primo; ac proinde, cum primum idolorum cultum dumtaxat vetet, ita nec aliud his verbis prohibetur: *Non facies tibi ſculptile*; atque ita Lex non vetuit omnes omnino imagines pingere aut ſculpere, ſed eas tantum, quæ ad latriæ cultum effingerentur.

Reſpondent nonnulli poſt Joſephum libro 3. Antiquitatum cap. 6. & 8. Origenem hom. 8. in Exodum, Ambroſium & Hieronymum in caput ſextum ad Epheſios, præceptum, *Non concupiſces*, eſſe decimum & ultimum, eo quod in duo dividi non debeat; ſeu, eodem præcepto vetari & concupiſcentiam uxoris alienæ, & rerum aliarum quæ illius ſint. Inde vero ſequitur, quod quamvis hæc verba: *Non habebis Deos alienos coram me*: *Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem*, duo diſtincta præcepta contineant, unum quod juris ſit naturalis, & aliud quod juris ſit poſitivi, ac cæremonialis, decem tamen tantum ſint Decalogi mandata; idque ſat *Decalogi* verbum innuit: Decalogus enim quaſi decem verba dicitur.

Verum illa reſponſio non leves difficultates patitur. Nam 1. concupiſcentia uxoris alienæ, & concupiſcentia bonorum, ſpecie differunt: illa enim ad fornicationis, iſta vero ad furti peccatum pertinet: at par fuit, ut duæ diſtinctæ peccati ſpecies, non uno, ſed duobus præceptis vetarentur. 2. Quamvis concupiſcentia uxoris alienæ jam prohibita fuiſſet ſexto præcepto, *Non mœchaberis*; tamen quia actus exterior mœchiæ diſtinguitur ab interiori concupiſcentia uxoris alienæ, neceſſe fuit propter populi rudis ignorantiam, ut duobus diſtinctis præceptis mœchia vetaretur: ſic etiam propter diſtinctionem ſpecificam concupiſcentiæ uxoris alienæ a concupiſcentia aliorum proximi bonorum, par fuit, ut duplex illa ſpecies concupiſcentiæ duplici mandato prohiberetur. 3. Tenor ipſe verborum non obſcure innuit, duplicem illam ſpeciem concupiſcentiam duplici præcepto prohiberi. Nempe cum Scriptura dixiſſet: *Non concupiſces domum proximi tui*, non addidit: *Nec uxorem ejus*; ſic enim videretur, continenter ſub eadem prohibitione hæc duo comprehendere: ſed repetens illud, *concupiſces*, dixit: *Nec deſiderabis uxorem ejus*. 4. Ultimum præceptum: *Non concupiſces*, in duo diſtincta præcepta dividitur ab Auguſtino qu. 61. in Exodum.

Igitur ad objectionem reſpondendum eſt, hæc verba, *Non habebis Deos alienos coram me*. *Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitu-*

militudinem . Non adorabis ea neque coles pro uno & eodem præcepto poni ; cum eodem perpetuo tenore proferantur , & utrorumque obſervatio ad eamdem virtutem religionis , & tranſgreſſio ad idem ſuperſtitionis peccatum pertineant. Et ſane, quemvis facere ſculptile, imaginem effingere , ex ſe, ſeu , ex natura ſua , non ſit contra religionem, nec ſuperſtitioſum; lege tamen poſitiva id prohibente, in materia ſacrilegii contra religionem conſtituitur. Hanc nimirum vim habet poſitiva lex , non divina tantum, ſed & humana, ut id quod præcipit , conſtituat in materia neceſſaria illius virtutis, cujus intuitu aliquid jubet : contra vero in materia oppoſiti peccati id ponat quod prohibet.

Objicies 4. Irenæus libro quarto adverſus hæreſes , cap. 81. ſcribit , omnia Decalogi præcepta eſſe præcepta juris naturalis , uno tamen excepto quod eſt de ſanctificatione Sabbati . Auguſtinus idem docet libro de ſpiritu & littera , cap. 4. ubi ſic loquitur : *In illis igitur decem præceptis , excepta Sabbati obſervatione , dicatur mihi , quid non ſit obſervandum a Chriſtianis , ſive de non faciendis , colendiſque idolis , aliiſque ullis diis , præter unum verum Deum?* atqui ſi his verbis: *Non facies tibi ſculptile , neque omnem ſimilitudinem* , contineatur præceptum legis poſitivæ ac cæremonialis a præcepto legis naturalis , quo prohibetur effinctio idolorum ad latriæ cultum, præter legem de ſanctificando Sabbato, erit alia cæremonialis , ea nimirum qua prohiberetur idolorum ac imaginum omnium uſus : ergo , &c.

Reſp. conc. maj. diſt. min. Erit præter præceptum de ſanctificando Sabbato alia lex cæremonialis , quæ conſtituat minus præcipuam partem primi præcepti Decalogi, conc. min. quæ conſtituat præcipuam illius partem , neg. min. Quamvis præter præceptum de ſanctificando Sabbato, ſit aliquid aliud cæremoniale ; cum tamen præcipua non ſit pars primi precepti Decalogi , merito dicitur cum Irenæo & Auguſtino , præter legem de ſanctificatione Sabbati , non eſſe aliud præceptum cæremoniale : ſcilicet denominatio non ſumitur a parte minus præcipua (qualis eſt lex de idolis non effingendis , etiam ſecluſo latriæ cultu) quæ in primo Decalogi præcepto reperitur ; ſed a magis præcipua, quæ quidem (ut jam obſervatum eſt) juris eſt naturalis.

Objicies 5. Lex non dicit ſimpliciter, *Non facies ſculptile , neque omnem ſimilitudinem* ; ſed cum hac additione , *Non facies tibi* : atqui ex additione *Tibi*, innuitur, non ob aliud vetitum fuiſſe ſculptile , quam propter cultum : ergo, &c. ita ratiocinatur Cajetanus.

Reſp. 1. Illud *Tibi* aut redundare more Scripturæ, ſicut Geneſis 12. *Vade tibi de terra tua* : Et Canticorum, cap. 1. *Si ignoras te, pulcherrima* : Si vero particula *Tibi* redundet, perinde eſt ac ſi præceptum ſimpliciter hoc modo latum fuiſſet : *Non facies ſculptile*. Reſp. 2. pronomen *Tibi* non redundare ; nempe poſitum eſt , ut ſignificetur , nec ad proprium uſum, ac proinde nec ad alienum, licere idoli aut imaginis alicujus efformationem, quocumque modo efformetur.

Objicies 6. Tertullianus lib. 2. contra Marcionem, cap. 22. docere videtur, licitas fuiſſe in antiqua lege ſtatuas , non quidem rerum per ſe ſtantium, ſed earum quæ aliarum forent velut appendices & ornamenta ; ſic enim loquitur : *Sic & Cherubim & Seraphim antea in arca figuratum exemplum , certe ſimplex ornamentum , accommodata ſuggeſtui , longe diverſas habere cauſſas ab idololatriæ conditione , ob quam ſimilitudo prohibetur , non videtur ſimilitudinem prohibitorum legi refragare : non in eo ſimilitudinis ſtatu deprehenſa , ob quam ſimilitudo prohibetur* : ergo &c.

Reſp. neg. ant. Ratio eſt, quia licet Tertullianus ſcribat , Cherubim ac Seraphim figuras ad ornatum arcæ a Moyſe poſitas fuiſſe, non autem ad cultum; non dicit tamen, quod abſque Dei monitu , ac veluti ex præcepti ſui derogatione poſitæ fuerint : ac proinde ex verbis Tertulliani non ſequitur , figuras, etiam ad ornatum, non fuiſſe prohibitas univerſali præcepto : *Non facies tibi ſculptile , neque omnem ſimilitudinem* .

ARTICULUS II.

An in nova lege liceat Trinitatis ſtatuas aut imagines effingere .

Not. Circa propoſitam quæſtionem tres ſunt ſententiæ . Prima , quæ eſt Clichtovæi , docet , non licuiſſe quidem in antiquo Teſtamento Dei non incarnati ſtatuas aut imagines effingere, eo quod Deus in antiqua lege non apparuerit aliquando ſub aliqua viſibili ſpecie ; quæ enim in Scripturis recenſentur illius apparitiones , Angelorum (inquit) miniſterio factæ ſunt. At vero (proſequitur idem auctor) cum Spiritus ſanctus ſpecie columbæ apparuerit in novo Teſtamento, licitum eſt illius , non autem ceterarum perſonarum , ſtatuas ſculpere , aut imagines pingere ſub ſpecie columbæ.

Altera ſententia , quæ eſt Henrici Quodlib. 10. quæſt. 6. Abulenſis in caput 4. Deuteronomii , quæſt. 5. Durandi in 3. Sent. diſt. 9. art. 2. ad 4. docet , non minus in novo Teſtamento quam in veteri , prohiberi aliquas alicujus perſonæ Trinitatis ſtatuas aut imagines effingere. Calvinus libro 5. Inſtit. cap. 11. ſcribit, *per ſe* nefas eſſe Deum aut ſculpere, aut pingere.

Tertia denique ſententia, quæ eſt Cajetani in 3. part. q. 25. art. 3. Catharini in opuſculo de adoratione imaginum , Sanderi lib. 1. de Ima-

Digitized by Google

Imaginibus, c. 4. & Franciſci Turriani, libro 5. de characteribus dogmaticis, aſſerit, per ſe, ſeu ex natura rei, non eſſe illicitum, Deum aut ſculpere aut pingere; unde concludi poteſt, id in antiquo Teſtamento futurum fuiſſe licitum, ſi Deus cæremoniali lege id non prohibuiſſet. 2. Id jam (cum lex omnis cæremonialis abrogata fuerit) per ſe licitum eſſe.

CONCL. 1. Non licuit in antiqua lege aliquam Dei figuram effingere.

Probatur. Ex dictis articulo præcedente, omnis omnino figuræ efformatio primo Decalogi præcepto prohibita fuerat: ergo a fortiori & effinctio figuræ, quæ Deum ipſum aliqua ratione repræſentaret.

COCL. 2. Licitum eſt in novo Teſtamento Dei figuram effingere, non quæ repræſentet illius eſſentiam, ſed formas ſenſibiles, ſub quibus apparuit.

Probatur prima pars. Si in novo Teſtamento licitum non eſſet Dei figuram effingere, id oriretur ex eo, quod id malum eſſet, aut per ſe, aut ratione alicujus legis poſitivæ: atqui ex neutro capite malum eſt: Non quidem ex primo, ſiquidem ideo tantum malum eſſet per ſe, quod figura corporea & finita exhibere non poſſit ſubſtantiam mere ſpiritualem & infinitam: ſed illa ratio nulla eſt; neque enim (ut in probatione ſecundæ partis dicetur) cum Dei figura in novo Teſtamento effingitur, intendit quis Dei ſubſtantiam, ut in ſe eſt, exhibere; ſed tantum formas, ſub quibus olim hominibus apparuit: ergo per ſe malum non eſt aliquam Dei veri figuram effingere. Non eſt quoque malum ratione alicujus legis poſitivæ. Nam 1. nulla eſt quæ id in novo Teſtamento prohibeat. 2. Quæ olim id vetuerat in antiquo teſtamento, mere cæremonialis erat, ac proinde per Evangelii promulgationem abrogata fuit: ergo &c.

Probatur altera pars auctoritate S. Thomæ, qui 3. q. q. 25. art. 3. ad 1. ſcribit, antiquitus non licuiſſe Dei veri figuram effingere, quod Deus verus ſit omnino incorporeus: *Ipſi autem* (inquit) *vero Deo, cum ſit incorporeus, nulla imago corporalis poterat poni*: atqui non minus incorporeus eſt in novo Teſtamento, quam fuerit in veteri: ergo non minus illicitum eſt divinæ ſubſtantiæ, ut in ſe eſt, figuram affingere, quam in veteri teſtamento. 2. Idem S. Doctor ex Damaſceno probat, impietatis ac ſtultitiæ reum fore, qui divinæ eſſentiæ imaginem aut ſculperet aut pingeret: *Quia* (ait) *ut Damaſcenus dicit, inſipientiæ ſummæ eſt & impietatis, figurare quod eſt divinum*. 3. Ideo idem S. Thomas contendit, Deum incarnatum poſse in imagine repræſentari, quod corpus habeat: *Sed quia* (inquit) *in novo Teſtamento Deus factus eſt homo, poteſt in ſua imagine corporali adorari*: ergo cum Dei eſſentia in ſe ſumpta & præſciſſa tum ab incarnatione, tum ab apparitionibus ſub quibus viſa eſt olim, ſit expers cujuslibet corporis, ad illudque nullam relationem dicat; non poteſt, ex S. Thoma, in imagine aut ſtatua figurari.

Probatur tertia pars. Licet imagines effingere rerum ſenſibilium: atqui formæ, ſub quibus Deus apparuit, fuerunt ſenſibiles: ergo licitum eſt earum formarum imagines affingere. Probatur minor. Geneſis 3. Deus apparuit Adamo ad auram deambulans. Verbum ipſum (ſi vera ſit plurium Patrum ſententia) Moyſi, Patriarchis, pluribuſque ſub humana ſpecie, ut homines ad fidem incarnationis diſponeret, apparuit. Matthæi 3. Spiritus ſanctus ſub ſpecie columbæ in Chriſtum deſcendit. Atqui (ut patet) illæ formæ fuerunt ſenſibiles: ergo Deus Pater, Deus filius, Deus Spiritus ſanctus, ſub formis ſenſibilibus apparuerunt.

Confirmatur argumentum ex ſeptima generali Synodo, quæ Actione 4. decrevit, Angelos ideo in imaginibus exprimi poſſe, quod *hominibus humana ſpecie apparuerint*. Eadem actione lectum eſt cujuſdam Joannis fragmentum, quo aſſerebatur, Angelos pingi poſſe, quod & corpus habeant, licet tenuiſſimum, & ſint circumſcripti, ſeu ita exiſtentes in uno loco, ut ſimul non ſint in alio. Tharaſsus omiſſa prima Joannis ratione admittit alteram, cui & tertiam adjungit: docet enim, Angelos ideo pingi poſſe, *Quoniam* (inquit) *circumſcripti ſunt, & velut homines multis apparuerunt*: ergo, cum Deus (ut probatum eſt) ſub ſenſibili ſpecie nonnullis apparuerit, ejuſmodi ſpeciei ſenſibilis poteſt exprimi ſenſibilis imago.

Confirmatur rurſus idem argumentum 1. ex Eccleſiæ praxi: nimirum pluribus in locis, Romæ etiam, Trinitatis imaginem populorum oculis exponit. 2. Concilium Tridentinum ſeſſ. 25. titulo *de ſacris imaginibus*, ſic loquitur: *Quod ſi aliquando hiſtorias & narrationes ſacræ Scripturæ, cum id indoctæ plebi expediet, exprimi & figurari contigerit: doceatur populus, non propterea divinitatem figurari, quaſi corporeis oculis conſpici, vel coloribus aut figuris exprimi poſſit*. In ea autem verba obſervare eſt 1. Concilium aperte ſupponere Deum nonnunquam figurari: paſtoribus enim jubet, ut moneant fideles divinitatem non ideo figurari, quod corporeis oculis conſpici poſſit. Obſervare eſt 2. cum figuratur divinitas, non figurari Dei naturam & eſſentiam, ſed tantum illius apparitiones & externa facta; id enim innuunt hæc ſacræ Synodi verba: *Quod ſi aliquando hiſtorias & narrationes ſacræ Scripturæ figurari contigerit*: Scilicet hiſtoriæ ac narrationes non fiunt de eſſentia divina, ſed tantum de illius externis factis & apparitionibus ſub aliqua ſpecie ſenſibili: hinc vero ſequitur, tribus noſtris concluſionibus ex ſacra Synodo robur addi maximum.

Objicies 1. Gregorius Papa II. epiſtola prima

ma ad Leonem Iſauricum, Iconomachorum principem, ſic loquitur: *Cur Patrem Domini Jeſu Chriſti ſpectandum minime proponimus ac pingimus?* 2. Germanus Conſtantinopolitanus Patriarcha, qui vixit Leonis Iſaurici temporibus, in epiſtola ad Joannem Synadenſem Epiſcopum, relatam in ſeptima Synodo, Actione quarta, hæc habet: *Non enim invisibilis Deitatis imaginem, aut ſimilitudinem, aut figuram, aut formam aliquam exprimimus.* 3. Auguſtinus libro de fide, & Symbolo, c. 6. admonet, *cavendum, ne Deum putemus habere corporalia membra, & ne in illud incidamus ſacrilegium, quo execratur Apoſtolus eos, qui commutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinem corruptibilis hominis. Tale enim ſimulacrum Deo, nefas eſt Chriſtiano in templo collocare.* 4. Ambroſius in Pſ. 118. hæc habet: *Gentiles lignum adorant, quia Dei imaginem putant. Sed inviſibilis Dei imago non in eo eſt, quod videtur, ſed in eo utique quod non videtur.* 5. Ante illos omnes ſcriptores, Origenes libro ſexto contra Celſum Epicureum, cum gentilibus cultum idolorum objeciſſet, ſic eorum reſponſionem intercludit: *At tametſi quidam eorum idola iſta deos eſſe negantes, ſed verorum expreſſas ſimilitudines eſſe dicant; nihilominus etiam iſti in ſordidorum opificum manibus divinitatis imitationem eſſe fingentes ſibi, imperiti ſunt, & mancipia.* Quibus ex verbis patet, Origenem damnare gentiles, qui putant veræ divinitatis imaginem ſculpi aut pingi poſse. 6. Tandem Sanctus quidam in ſeptima Synodo, Actione 5. introducitur agens contra gentilem, qui ex eo, quod Angeli, licet incorporei, pingi poſſint, concludebat, Deum quoque, licet incorporeum, potuiſſe a gentilibus figurari. Sanctus autem ille fatetur, Angelos ideo pingi poſse, quod (ut putabat, licet falſo) non ſint omnis corporis expertes; ſed ob contrariam rationem, ſeu quod Deus ſit prorſus incorporeus, negat, illius imaginem aut ſculpi aut pingi poſſe. Eam vero Sancti illius ſententiam, proponente Tharaſio, tota Synodus approbaſſe videtur. Ergo nulla ratione licitum eſt Dei imaginem effingere.

Reſp. conceſſo antecedente quoad omnes illius partes, diſt. conſeq. Ergo nulla ratione licitum eſt Dei imaginem effingere, ut illius natura in ſe ſumpta repræſentetur, conc. conſeq. hoc enim (ut patet ex S. Thoma) ſtultitiam & impietatem argueret: ut illius apparitiones & facta repræſententur, neg. conſeq. Jam vero quod Patres in argumento laudati, in primo tantum ſenſu, non in ſecundo; damnaverint Dei imagines, facile poteſt oſtendi. 1. Gregorius II. verbis, quæ objecta ſunt, hæc alia ſubjicit: *Nimirum quia neſcimus quis ſit, & Dei naturam in conſpectum adducere, ac pingere nemo poteſt.* Addit: *Quod ſi eum vidiſſemus, & noſſemus, ſicut filium ejus; etiam ipſum videndum proponere, ac pingere poſſemus.* Ex quo ſequitur, quod cum Deus aliquando ſub ſpecie ſenſibili viſus ſit, eum poſſimus ſub ea ſpecie pingere. 2. Germanus Patriarcha Conſtantinopolitanus dicit, tantum Deitatis imaginem non exprimi: ergo non damnat eos, qui non ipſam, ut in ſe eſt, Deitatem exprimunt, ſed illius aut facta aut appariciones ſenſibiles, quæ in Scripturis leguntur. 3. Auguſtinus eas tantum Dei imagines execratur, quæ Deo, ut in ſe eſt, membra tribuunt: *Ne Deum* (inquit) *putemus habere corporalia membra.* 4. Ambroſii verba de Deo pariter, ut in ſe eſt, intelliguntur; nempe gentiles arguit, qui putabant ſtatuis ac picturis Deum, ut in ſe eſt, exhiberi, quod vellent eum, etiam ut in ſe eſt, habere membra corporea. 5. Non alius eſt Origenes contra Celſum diſputantis ſenſus: ſcilicet Celſus cum aliis gentilibus cenſebat, diis, quos veros eſſe deos prædicabat, ineſſe membra, indeque colligebat, ſimulacra eſſe genuinas illorum imagines. 6. Septima Synodus admiſit quidem concluſionem Sancti illius, cujus ſententiam Tharaſius propoſuit, nimirum Angelos eſſe pingendos; ſed non probavit illius rationem, ſeu Angelos eſſe corporeos: unde (ut jam obſervatum eſt) eam rationem omiſit, propoſuitque aliam quæ Dei efformandæ imagini faveret, contendens, ideo Angelos pingi poſſe, quod *veluti homines multis apparuerint:* ergo cum Deus nonnullis quoque ſub ſenſibili ſpecie apparuerit, ut patet ex 7. capite Danielis, poteſt ſub illa ſenſibili ſpecie figurari. Confirmatur ex eo, quod eadem ſeptima Synodus Actione 5. doceat, Spiritum ſanctum pingi poſſe ſub ſpecie columbæ, quod ſub ea ſpecie in Chriſti baptiſmo viſus ſit: ergo pariter pingi poteſt Deus Pater ſub illis ſpeciebus, ſub quibus nonnullis hominibus apparuit.

Objicies 2. Periculum eſt, ne Dei, etiam in appariſionibus conſiderati, imago populum fidelem ad idololatriam pertrahat: unde Hieremiæ 10. imago lignea vocatur doctrina vanitatis; & Abac. 2. conflatilis vocatur propter doctrinam mendacii: ergo, ſaltem propter illud periculum, nefas eſt, Dei etiam in appariſionibus conſiderati imaginem effingere.

Reſp. 1. equidem, cum adeſt periculum ſcandali in populo fideli, non eſſe depingendas divinarum appariſionum imagines: unde Concilium Tridentinum præſcribit, ut non fiant, niſi cum id indoctæ plebi expediet. 2. Illi periculo itum eſt obviam ab eodem Concilio Tridentino, cum paſtoribus injunxit, ut inſtruerent fideles *non propterea divinitatem figurari, quaſi corporeis oculis conſpici, vel coloribus aut figuris exprimi poſſit:* ſed tantum ad deducendam indoctam plebem ad cogni-

tionem aut memoriam hiſtoriarum & narrationum, quæ de Deo in ſacris Scripturis continentur. Ad textus vero ex Hieremia & Habacuc petitos, dicendum eſt, intelligi eos de deorum inanium imaginibus; aut potius, juxta ea quæ articulo præcedente a nobis dicta ſunt, ipſius Dei veri, etiam in apparitionibus conſiderati, imagines vocari doctrinam vanitatis & mendacii, quod quæcumque ſive Dei, ſive rei alicujus alterius ſimilitudo, cæremoniali Dei præcepto prohibita fuiſſent; *Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem.*

Quæres 1. utrum perantiquus ſit uſus depingendi Deum ipſum ſub figuris ſenſibilibus, ſub quibus in Scripturis apparuiſſe dicitur.

Reſp. 1. Septimæ Synodi generalis temporibus uſum illum nondum obtinuiſſe. Nempe ſacra Synodus reſpondens Iconomachorum argumentis, non ſemel aſſerit, quod quamvis Chriſtum depingere aut ſculpere liceat, Eccleſia tamen Deum ipſum nulla ratione depingere aut ſculpere ſolita ſit: *Chriſtiani* (ait ſacra Synodus ore Epiphanii Diaconi; Actione 6.) *neque inviſibilis naturæ imaginem unquam fecerunt, ſecundum quod Verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis, ea quæ humanæ diſpenſationis ejus ſunt, pingunt, & imaginantur* (aut, ut fert alia verſio) *imaginibus exprimunt.*

Reſp. 2. uſum de quo agitur, nondum quoque tempore S. Thomæ alicubi receptum fuiſſe; neque enim S. Doctor de imaginibus agens, illius meminit: immo (ut patet ex verbis ſuperius ex ipſo laudatis) nonnulli colligunt, eum ab ipſo rejectum fuiſſe. Itaque multo poſt Sanctum Thomam uſus ille cœpiſſe alicubi videtur.

Quæres 2. an alicujus Theologicæ cenſuræ nota affici debeat propoſitio. qua aſſeritur, Deum ne ſub ſpeciebus quidem, ſub quibus olim apparuit, figurari poſſe.

Reſp. 1. propoſitioni de qua eſt quæſtio inuri non debere hæreſeos aut erroris notam. Nam 1. ea propoſitio non eſt hæretica, cujus contradictoria expreſſe in Scriptura aut traditione definita non fuit; at nec in Scriptura aut traditione definitum eſt, Dei apparitiones poſſe figurari. 2. Illa propoſitio non eſt erronea, quæ unanimi Theologorum ſententiæ oppoſita non eſt: at ea, de qua agitur, non eſt oppoſita unanimi Theologorum ſententiæ; plures enim, & quidem non infimi nominis, Theologi, quos ſuperius laudavimus, contendunt, nullam omnino Dei non incarnati imaginem exprimi debere, contrariamque ſententiam Scripturæ aut Patrum teſtimonio non poſſe confirmari. Dicendum eſt igitur, propoſitionem de qua movetur quæſtio, nonnihil temeritatis ſapere, eo quod adverſetur uſui, non tolerato tantum ab Eccleſia, ſed etiam probato, ut ex Concilio Tridentino colligitur.

ARTICULUS III.

Utrum Angelorum, Chriſti, Sanctorum, imagines pingere aut ſculpere liceat.

Not. 1. Iconoclaſtæ in Conciliabulo, quod habuerunt ante ſeptimam generalem Synodum, definierunt, excepto crucis ſigno, cujus nullam fecerunt mentionem, nullam ſacram imaginem pingi poſſe; *Qui vero* (inquiunt) *auſus fuerit amodo conſtruere imaginem, vel adorare, aut ſtatuere in Eccleſia, vel in privata domo ſua occultare: ſi quidem Epiſcopus, aut presbyter, aut diaconus fuerit, deponatur: Si vero Monachus aut laicus, anathematizetur, & imperialium legum obnoxius ſit, tanquam contrarius præceptorum Dei, & inimicus dogmatum paternorum.* Calvinus negat quidem Angelos pingi debere, ſed fatetur, ſive Chriſti, ſive Sanctorum, una cum ipſo regnantium, ſive hiſtoriarum ſacrarum imagines depingi poſſe, modo tamen in Eccleſiis non collocentur, nec aliquo religioſo cultu colantur. E contra Eccleſia Catholica in ſeptima generali Synodo, cui omni ex parte adhæſit Concilium Tridentinum, definit licere Angelorum, Chriſti, Sanctorum, vivificæ crucis imagines exprimere: *Definimus* (verba ſunt ſeptimæ generalis Synodi) *in omni certitudine ac diligentia, ſicut figuram pretioſæ ac vivificæ crucis, ita venerabiles ac ſanctas imagines proponendas, tam quæ de coloribus & teſſellis, quam quæ ex alia materia congruenter in ſanctis Eccleſiis, & ſacris vaſis & veſtibus, & in parietibus ac tabulis, domibus & viis: tam videlicet imaginem Domini Dei & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti, quam intemeratæ Dominæ noſtræ ſanctæ Dei genitricis, honorabiliumque Angelorum, & omnium ſanctorum, & aliorum virorum.*

CONCL. 1. Licitum eſt Angelos imaginibus exprimere.

Probatur. Nulla lege prohibitum eſt Angelos imaginibus exprimere: ergo licitum eſt; ubi enim non eſt lex, non eſt prævaricatio. Probatur ant. Non eſt prohibitum lege naturali: ſcilicet Deus Moyſi permiſit, immo juſſit, ut Cherubimorum figuras ad Arcæ latera collocaret: at Deus non permittit, & a fortiori non jubet ea, quæ ſunt contra legem naturalem: nam (ut docent Theologi) indiſpenſabilia ſunt præcepta legis naturalis. Non eſt quoque prohibitum lege poſitiva divina: quæ enim olim extabat de non efformando aliquo ſculptili, aut effingenda rei alicujus ſimilitudine, *Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem*, cæremonialis erat: nempe præcepta omnia quæ non ſunt contra legem naturalem, cæremonialia erant in antiquo Teſtamento, ac proinde locum non habent in Evangelii lege. Non eſt quoque contra legem canonicam: immo (ut oſtenſum eſt) canones permittunt, a

Digitized by Google

ut Angeli depingantur: ergo nulla lege prohibitum eſt, ne Angelorum imagines effingantur.

Objicies. Subſtantia omnino ſpiritualis imaginibus exprimi non poteſt; nam rei ſpiritualis imago corporea, non eſt vera imago prototypi, ſed falſa, cum ipſum alio modo, quam ſit a parte rei, repræſentet: atqui Angeli ſunt ſubſtantiæ omnino ſpirituales: ergo &c.

Reſp. Epiphanium in ſeptima generali Synodo aſſeruiſſe, & quidem ad mentem plurium Patrum, Angelos non eſſe cujuslibet, ſaltem ſubtiliſſimi, corporis expertes, hacque ratione depingi poſſe: verum (ut ſuperius obſervatum eſt) quamvis ſeptima Synodus Epiphanii rationem nec probaverit nec rejecerit, veritate minime nitebantur: itaque conceſſo, quod (ut harum Inſtitutionum Tomo II. oſtendimus) Angeli ſint prorſus incorporei, diſtinguenda eſt major propoſitio: Subſtantia omnino ſpiritualis imaginibus exprimi non poteſt, quæ illius naturam aut eſſentiam repræſentent, conc. maj. quæ repræſentent illius proprietates, aut illius apparitiones, neg. maj. Angeli ſub humana ſpecie viſi ſunt hominibus; cur ergo ſub illa ſpecie non exhibeantur? Neque enim eis infertur injuria, ſi repræſententur ſub ſpecie, cujus aliquando fuerunt formæ, non informantes quidem, (ut loquuntur ſcholaſtici) ſed aſſiſtentes. Alæ humanæ illi ſpeciei plerumque adduntur, ut rudis populus doceatur, ſummam eorum eſſe in exequendis Dei mandatis celeritatem: exhibentur ad juvenum formam, ut diſcamus, eos eſſe immortalis naturæ: falſa non eſt igitur eorum imago, cum ex proprietates revera locum in Angelis habeant.

CONCL. 2. Licitum eſt, Deum incarnatum, qui Chriſtus eſt, imaginibus exprimere.

Probatur. Chriſtum imaginibus expreſſerunt majores noſtri. Et quidem 1. narrat Euſebius hiſtoriæ lib 7. cap. 18. Syrophœniſſam, quam Chriſtus (ut conſtat ex Evangelio) liberavit a ſanguinis profluvio, æneam Chriſti ſtatuam Cæſareæ erexiſſe; additque, ſua ætate adhuc fuiſſe ſuperſtitem, ac ad illius pedem herbam creſcere, quæ omnium morborum genera curaret. Sozomenus hiſtoriæ lib. 5. cap. 21. de ea plura addit, quæ oſtendunt, eam Syrophœniſſæ in Chriſtum pietatem, ſuæ ætatis fidelibus probatam fuiſſe. 2. Tertullianus in libro de pudicitia, cap. 10. ſcribit, calicibus quibus ad ſacrificium fideles utebantur, inſculptam fuiſſe Chriſti imaginem ſub ſpecie paſtoris ovem deperditam in ovile reducentis; refertque, ex ea etiam figura Catholicos deſumpſiſſe argumentum contra Montaniſtas, quibus Tertullianus, cum librum *de pudicitia* ſcriberet, jam dederat nomen. 3. Auguſtinus in lib. 1. de conſenſu Evangeliſtarum, c. 10. narrat, Gentiles, ut Chriſto libros quoſdam tribuerent, finxiſſe, illos ab ipſo Chriſto ad Petrum & Paulum ſcriptos fuiſſe, quod alicubi (apud Chriſtianos nimirum) vidiſſent Chriſtum una cum iis Apoſtolis depictum: *Credo* (inquit) *quod pluribus locis ſimul eos cum illis pictos viderunt: quia merita Petri & Pauli etiam propter eumdem paſſionis diem celebrius & ſollemniter Roma commendat*. 4. Nihil vetat, quin humanitas Chriſti, cum loco circumſcripta ſit, cum ſit ſenſibilis, figuris ſenſibilibus exprimatur: ergo revera Chriſtum licet imaginibus exprimere.

Objicies 1. Cum effinguntur imagines Chriſti, aut ejus perſona ſub figura humana exhibetur, aut non: Si primum, imago favebit errori Eutychis, qui naturas in Chriſto confundebat: ſi ſecundum, favebit Neſtorio, qui perſonam divinam ab humanitate ſeparabat: ita in ſua pſeudo ſynodo ratiocinabantur Iconoclaſtæ: *Si quis* (inquiunt) *dividit unitatem Dei Verbi a ſubſiſtentia carnis, carnem in ſenſu puram habens, & ex hoc pingere illam ex imagine ſtudens, anathema. Si quis Dei Verbi naturæ & carnis inſeparabilem per ſubſiſtentiam factam unitionem, id eſt patrationem, quæ ex utroque inconfuſa & inſeparabilis eſt facta, in imagine pingere tentat, nominans eum Chriſtum; Chriſti autem nomen Deum & hominem ſignificat, ac per hoc confuſionem duarum naturarum portentuoſe fingens; anathema.*

Reſp. in imaginibus Chriſti exhiberi ſolam illius humanitatem, quemadmodum cum Cæſarem depingimus in figura ſenſibili, ſolum illius corpus, non autem animam, quæ ſpiritualis eſt, exprimimus. Inde tamen non ſequitur, Verbi perſonam ab ipſa humanitate, ut exiſtit a parte rei, realiter ſeparari. Nempe ſe habet rei imago, ſicut illius idea, quam mente gerimus: quemadmodum igitur ex eo, quod res duas ſubſtantialiter unitas, ut ſunt corpus & anima, ſeorſim apprehendimus, non ſequitur, quod eas a parte rei, ſeu ex parte objecti, ſeparemus; ita nec ſequitur, quod Verbi perſonam ab humanitate realiter ſeparemus, quamvis humanitatem ſolam in imagine depingamus: non enim aliud eſt, nec aliud efficit in objecto externa illius imago, quam quod idea, quam in mente fingimus: ergo cum idea unius naturæ ſeorſim ſumpta non importet realem alterius cum ea unionem, ſed alium tantum conceptum; ita & imago externa non dividit a parte rei naturas ſubſtantialiter unitas, quamvis unam ſine altera repræſentet. Vide Iconoclaſtarum Synodi confutationem a Leontio conſcriptam, & coram Patribus ſeptimi Concilii generalis, actione ſexta, ab Epiphanio Diacono recitatam.

Quæres, an Chriſtum ſub ſola humanitatis ſpecie pingere liceat, an vero etiam ſub figuris, quæ eum in antiquo Teſtamento adumbrarunt.

Reſp. 1. ante ſeptimæ generalis Concilii tempora Chriſtum ſub antiqui Teſtamenti figuris, ac præſertim agni ſacrificio deſtinati, depictum fuiſſe: Verum Synodus *in Trullo* dicta, quæ & paſſim *Quiniſexta* nuncupatur, morem illum abrogavit, quod par ſit, ut veteres figuræ realitati cedant: *In quibuſdam venerabilium imaginum picturis* (ajunt Trulliani Patres Can. 82.) *Agnus digito præcurſoris exaratur oſtenſus, qui in figuram præceſſit gratiæ, verum nobis per legem præmoſtrans agnum, Chriſtum videlicet Deum noſtrum. Veteres ergo figuras & umbras, utpote veritatis indicia, & præcedentes characteres Eccleſiæ ſalutantes, gratiam honore præferimus & & veritatem, hanc ut legis plenitudinem admittentes. Ut ergo præfectio etiam per colorum operationes in omnium vultibus* (aut ut fert alia verſio, *ante omnium oculos*) *depingatur, characterem agni Chriſti Dei noſtri, qui tollit peccatum mundi, ſecundum humanitatem, etiam in Iconiis pro veteri agno deſinimus dipingi.*

Reſp. 2. licere his etiam temporibus non tantum ſub ſpecie humanitatis, ſed etiam ſub agni figura Chriſtum depingere. Ratio eſt, quia Canon ille, cum ſit juris mere canonici, per contrarium uſum abrogatus eſt, licet olim in Eccleſia Latina receptus fuerit; nempe laudavit eum Adrianus Papa in ſuo de Imaginibus ſcripto: *Sed etiam* (ait loquendo de Canonicis auctoribus) *eaſdem ſacras imagines venerantes ſtatuerunt, agnum Chriſtum Deum noſtrum ſecundum humanam figuram & in imaginibus a nunc pro veteri agno reticulare.*

CONCL. 3. Licitum eſt Sanctorum imagines depingere.

Probatur. Primo, imagines Sanctorum in uſu fuerunt apud veteres: horum teſtimonia deſcribuntur in ſeptima Synodo generali, Actione quarta. Gregorius Nyſſenus Orat. *De Deitate Filii & Spiritus*, meminit imaginis, in qua depictus erat Iſaac mox ab Abrahamo immolandus. Gregorius Nazianzenus in Serm. *de virtute*, loquitur de imagine Polemonis, ad cujus aſpectum meretrix converſa eſt ad meliorem vitam. Aſterius Amaſeæ Epiſcopus laudat pictorem, qui ſanctæ Euphemiæ martyrium ad vivum expreſſerat. Hieronymus in cap. 4. Jonæ ſic loquitur: *Et revera in ipſis cucurbitis vaſculorum, quas vulgo Saucomarios vocant, ſolent Apoſtolorum imagines adumbrari.* Ambroſius in Epiſtola 53. ſic de SS. Gervaſio & Protaſio ſibi per viſum oblatis loquitur: *Cum quædam mihi tertia apparuerunt perſona, quæ ſimilis eſſe beato Paulo Apoſtolo videbatur, cujus me vultum pictura docuerat.* Auguſtinus lib. 22. contra Fauſtum c. 73. meminit tabellæ, in qua depicta erat Abrahami Iſaacum in ſacrificium offerentis imago.

2. Alii Sancti homines (fatentibus ipſis etiam Iconomachis) pingi poſſunt: ergo etiam & Sancti; ſcilicet non minus fuerunt corporei, ac circumſcripti, quam ſint homines qui adhuc in humanis agunt.

ARTICULUS IV.

Utrum crucis Chriſti effigies ſive in tabellis, ſive in ære exprimi poſſit.

Not. Iconomachi qui (ut articulo præcedente dictum eſt) ſub anathemate vetarunt ne Chriſti, aut Sanctorum imagines effingerentur, nuſquam prohibuerunt, ne aut in tabellis, aut in ære, aut in aliqua materia conſiſtente, crucis ſignum exprimeretur. Nam 1. imaginis crucis Chriſti ne meminerunt quidem in ſua Synodo, quam falſo ſeptimam œcumenicam vocarunt. 2. Concilium ſeptimum œcumenicum, ut probet cultum ſacris imaginibus exhiberi debere, argumentum adverſus ipſos Iconoclaſtas ſæpe deſumit ex cultu, quem iidem Iconoclaſtæ fatebantur exhiberi debere ſacræ crucis imagini. In fidei definitione, quæ in ejuſdem Concilii actine ſeptima legitur, aperte factum, de quo eſt quæſtio, ſupponitur: *Definimus* (inquiunt laudatæ Synodi Patres) *ſicut figuram pretioſæ ac vivificæ crucis, ita venerabiles ac ſanctas imagines proponendas.* 3. Conſtantinus Copronymus, quo imperante celebrata fuit pſeudoſynodus ſeptima (Nicephoro Conſtantinopolitano teſte in Breviario hiſtoriæ) ſublato in altum crucis ligno dicitur Epiſcopos coegiſſe, ut jurarent ſe imagines nuſquam veneraturos eſſe: *Tum* (inquit) *Patriarcham Conſtantinopolitanum ſalutaribus lignis* (de crucis ligno loquitur) *in altum ſublatis, juraſſe, ſe ex eorum numero non eſſe, qui ſacras imagines adorarent.* 4. Joannes Damaſcenus in libro ſecundo de imaginibus, ex eo confutat Iconomachos, quod cum venerarentur crucis ſignum, & ſacra vaſa, quæ ſunt quædam materiæ, ſacris tamen imaginibus cultum deferre nollent: *Aut igitur* (ait) *horum omnium cultum, adorationemque tolle: aut Eccleſiaſticæ traditioni, etiam imaginum adorationem permitte.* 5. Jonas Aurelianenſis, qui unus fuit e patribus Gallicanis, qui Synodi Nicænæ II. de imaginibus decretum vellicarunt, in libro de cultu imaginum, aperte profitetur uſum fuiſſe tunc in Galliis ut Chriſti crucis effigies in templis collocaretur, & adoranda fidelibus offerretur. 6. Idem Jonas Claudio Taurinenſi Epiſcopo crimini vertit, quod cum, imperante Ludovico Pio, creatus fuiſſet Epiſcopus, primus omnium cruces abjecerit: *Verum etiam cruces materiales, quibus ob honorem & recordationem redemptionis ſuæ ſancta conſuevit uti Eccleſia, a cunctis parochiæ ſuæ baſilicis dictus deleviſſe, evertiſſe & penitus abdicaſſe.*

CON-

CONCL. 1. Licitum eſt, veræ crucis Chriſti effigiem exprimere.

Probatur. Tum hæretici Iconomachi, qui octavo ſæculo vexarunt Eccleſiam, tum adverſantes eis Catholici conveniebant (ut mox obſervatum eſt) licitum eſſe Chriſti crucis imaginem ſive pictura, ſive ſculptura exprimere; immo fatebantur, cultum religioſum ei deberi, ob idque in baſilicis collocandam eſſe. 2. Crucis imagines, quas (ut dicetur inferius) primi etiam Chriſtiani effinxerunt, Conſtantini Magni temporibus, palam expoſitæ ſunt: nempe ſacri illius ſigni, quod in ſomno cum hac inſcriptione, *Hoc vinces*, Conſtantinus conſpexerat, effigiem ex Chriſti mandato, qui per quietem ei apparuerat, elaborari juſſit, effecitque vexillum, cui *Labari* nomen impoſitum eſt: *Hoc vero ſalutari ſigno* (ait Euſebius lib. 1. de vita Conſtantini c. 32.) *velut munumento adverſus hoſtiles, infeſtaſque vires omnes, perpetuo uſus eſt Imperator, & ejuſdem expreſſas figuras præire deinceps mandavit exercitibus ſuis. Neque hoc contentus, eamdem effigiem tum militum clypeis, tum nummis inſculpi voluit.*

Ad Conſtantini exemplum ubique collocata eſt eadem crucis effigies: *Quippe reges* (ait Chryſoſtomus hom. 61.) *depoſito diademate, crucem ſuſpiciunt, mortis illius ſignum. In purpureis veſtibus crux ineſt; in diadematibus crux: in orationibus crux: in armis crux: in ſacra menſa crux; & ubique terrarum ſole ipſo clarius refulget.* Auguſtinus Sermone 18. de verbis Domini, ſecundum Matthæum, c. 9. idem quod antea Chryſoſtomus, obſervat: *Sed* (inquit) *quia ipſe honoraturus erat fideles ſuos in fine hujus ſæculi, prius honoravit crucem in hoc ſæculo: ut terrarum principes credentes in eum, prohiberent aliquem moriturum crucifigi: & quod cum magna inſultatione perſecutores Judæi Domino procurarunt, magna fiducia ſervi ejus, etiam reges, in fronte nunc portant.* Vide quæ inferius dicentur de ſacrarum imaginum cultu; ibi enim oſtendemus, crucis ſignum non tantum propoſitum fuiſſe ad memoriam Dominicæ paſſionis, ſed etiam ad cultum & venerationem fidelium.

CONCL. 2. Crucis ſignum, quod tranſiens dicitur, ſoletque manibus formari, primis Eccleſiæ ſæculis fuit in uſu.

Probatur. Tertullianus ſigni, de quo agitur, meminit in libro de corona militis, c. 3. ubi ſic loquitur: *Ad omnem progreſſum atque promotum, ad omnem aditum & exitum, ad veſtitum & calceatum, ad lavacra, ad menſas, ad lumina, ad cubilia, ad ſedilia, quæcumque nos converſatio exercet, frontem crucis ſignaculo terimus.* Non tunc recens erat mos ille; illum enim Tertullianus ad eorum uſuum genus refert, quod non ex Scriptura quidem, ſed ex majorum traditione recepimus. Idem mos ubique Tertulliani ætate receptus erat; nullum invenitur illius initium aut in Conciliis aut in Patrum decretis: igitur juxta Auguſtini contra Donatiſtas agentis principia, traditionis eſt Apoſtolicæ.

Quæres, cur majores noſtri tam ſæpe ſigno crucis frontem munirent.

Reſp. ſic ſe geſſiſſe majores noſtros multiplici de cauſa; 1. ut Chriſti paſſionem in memoriam revocarent; 2. ut teſtarentur ſe fiduciam omnem in una Chriſti morte collocare; 3. quod crederent, illi tranſeunti crucis ſigno ineſſe vim dæmones abigendi, propellendique mala quæ impenderent; 4. denique ut ſignificarent ſe Chriſtum non erubeſcere: *Hujus*, crucis, *ſignum* (ait Auguſtinus Tractatu tertio in Joannem) *in fronte geſtamus, de quo non erubeſcimus, ſi & in corde geſtamus.* De virtute ſigni crucis, quo frontem munimus, vide Chryſoſtomum hom. 12. in priorem epiſtolam ad Corinthios, Auguſtinum lib. 22. de Civitate Dei, c. 8. Cyrillum Jeroſolymitanum Catecheſi quarta, Epiphanium hæreſi 30. quæ eſt Ebionitarum. De virtute quam per crucis ſignum, quo ſeſe fideles muniunt, ipſe Deus operatur, perſuaſi majores noſtri, illud non ad prophana modo rite peragenda, ſed etiam in ſacris omnibus officiis adhibebant: *Quod ſignum* (ait Auguſtinus tract. 118.) *niſi adhibeatur ſive frontibus credentium; ſive ipſi aquæ, qua regenerantur; ſive oleo, quo chriſmate unguntur; ſive ſacrificio, quo aluntur, nihil eorum rite perficitur.* Eant nunc recentiores heterodoxi, qui nuſquam crucis ſignum adhibent, quique Catholicos, quod eo utantur ſuperſtitionis inſimulant: jactitent ſe, prout libuerit, doctrinam ac mores purioris Eccleſiæ adamuſſim ſervare.

ARTICULUS V.

Utrum ſacræ imagines recte in templis collocentur.

Not. Iconomachi, una excepta crucis effigie, omnem aliam imaginem ſacram ex baſilicis ablegari debere ſanxerunt in Conciliabulo, cujus decreta in ſeptimo Concilio generali, actione ſexta, fuſe confutata ſunt. Claudius Taurinenſis, imperante Ludovico Pio, ipſum etiam crucis ſignum ex ſuæ diœceſeos templis abſtulit. Calvinus lib. 1. Inſtit. cap. 2. damnat uſum collocandi imagines in templis; unde illius diſcipuli, ubicumque poſſunt, eas frangunt, aut comburunt, vel abradunt. Catholici e contra imagines, tum quæ ſacras hiſtorias exhibent, tum quæ Chriſtum, crucem, & Sanctos referunt, in Baſilicis collocant.

CONCL. Imagines ſacræ recte in templis collocantur.

Digitized by Google

Probatur 1. Jure naturali vetitum non eſt ſacras imagines effingere, & apud ſe in privatis domibus ſervare; id quoque jure divino, quod jam vigeat, prohibitum non eſt; non eſt quoque vetitum Eccleſiaſtico jure, cum ea de re nulli qui vim habeant, exiſtant Canones; ut patebit ex ſolutione objectionum: ergo pariter licitum eſt eiſdem ſacris imaginibus baſilicas exornare; ideo enim licitum eſt eas in privatis domibus ſervare, quod, ſi hiſtorias ſacras deſcribant, ſint veluti libri ſacri qui rudes populos ad earum hiſtoriarum cognitionem deducant; quod eorum, quorum ſunt imagines, memoriam excitent; quod ſint muta quædam vox, quæ hortetur ad eorum imitationem, qui in illis repræſentantur; quod probent reverentiam, qua qui eas domi ſervant, ipſamet exemplaria proſequuntur; atqui imagines ſacræ eamdem in templis habent utilitatem; unde, cum ineunte ſæculo ſeptimo Serenus Epiſcopus Maſſilienſis eas, quod nonnullis indoctis & rudibus idolololatriæ occaſioni eſſent, ex omnibus ſuæ diœceſeos baſilicis abſtuliſſet, dure increpatus eſt a Gregorio Magno, qui l. 7. ep. 3. hiſce ad eum verbis ſcripſit: *Præterea id dico dudum ad nos perveniſſe, quod fraternitas veſtra quoſdam imaginum adoratores aſpiciens, eaſdem Eccleſiæ imagines confregit, atque projecit. Et quidem zelum vos, ne quid manu factum adorari poſſit, habuiſſe laudavimus; ſed frangere eaſdem imagines non debuiſſe judicamus. Idcirco enim pictura in Eccleſiis adhibetur, ut hi qui litteras neſciunt, ſaltem in parietibus videndo legant, & quæ legere in codicibus non valent. Tua ergo fraternitas & illa ſervare, & ab earum adoratu populum prohibere debuit: quatenus & litterarum neſcii haberent, unde ſcientiam hiſtoriæ colligerent, & populus in picturæ adoratione minime peccaret.*

Probatur 2. Qui primis Eccleſiæ ſæculis floruerunt, ſacras imagines in baſilicis collocarunt: ergo rite in eis, his etiam temporibus, collocari poſſunt. Probatur ant. Tertullianus (ut ſuperius obſervatum eſt) narrat, Chriſti ſub paſtoris ovem in ovile reducentis forma imaginem ſacris calicibus inſculptam fuiſſe. Sozomenus hiſt. lib. 4. c. 20. ſcribit, ſtatuam Chriſti quam erexerat Syrophœniſſa, in templum a Chriſtianis religioſe introductam fuiſse. Euſebius libro 3. de vita Conſtantini teſtatur, in templis a Conſtantino extructis in Palæſtina multam fuiſſe imaginum aurearum & argentearum copiam. Gregorius Nyſſenus, Oratione de S. Theodoro, aſſerit, baſilicam quæ in honorem S. Theodori martyris erecta fuerat, picturis decoratam fuiſſe: idque non ſine fructu: *Solet enim* (ait) *pictura tacens in pariete loqui, maximeque prodeſſe.* Sanctus Aſterius Amaſeæ in Ponto Epiſcopus, in Sermone de S. Euphemia, ſcribit, ad ejus loculum appenſam fuiſſe tabulam, quæ Sanctæ martyrium ad vivum adumbraret: *Pictor vero* (ait) *etiam ipſe religioſe per artem ſuam, totam pro viribus in linteo deſignatam hiſtoriam ibidem juxta thecam ſacram appendit, ac propoſuit ſpectaculum.* S. Paulinus in Epiſtola duodecima, quæ recitata fuit in ſeptima Synodo generali, Actione 4. meminit picturarum & imaginum, quibus Severus Sulpitius extructas a ſe in Galliis baſilicas exornarat. Cum autem ii Patres ante quintum ſæculum vixerint, evidentiſſime conſtat, errare recentiores Iconomachos, cum ajunt, nullas ſacras imagines ante ſæculum quintum in templis collocatas fuiſſe.

Probatur 3. Ineunte ſæculo ſeptimo, ubique in baſilicis imagines ſacræ viſebantur: idque oſtenditur primum ex Gregorio Magno, qui duabus epiſtolis Serenum Maſſilienſem arguit, quod eas ſub alicujus abuſus obtentu, e templis ſuæ diœceſeos abſtuliſſet: *Dic frater* (ait epiſtola ſecunda ad eum data) *a quo factum ſacerdote aliquando auditum eſt, quod feciſti? Si non aliud, vel illud te debuit revocare, ut deſpectis aliis fratribus, ſolum te ſanctum & eſſe crediderit ſapientem.* Tempore quo habita eſt Nicæna II. Synodus, ſeptima generalis, idem uſus & in Oriente & in Occidente invaluerat. Nam 1. Leo Iſauricus & Conſtantinus Copronymus, qui inter Imperatores bellum ſacris imaginibus indixerunt, curarunt, ut ex omnibus baſilicis Chriſtianis auferrentur. 2. Præſules Iconomachi evidenter ſupponunt, in ſacris vaſis ac veſtibus imagines depictas fuiſſe, cum prohibent, ne ſub illo obtentu in uſus prophanos, ſaltem ſine Patriarchæ licentia, tranſferantur: *Definimus autem & hoc* (inquiunt actione ſexta ſeptimi Concilii generalis) *non audere hominem quemlibet, qui Eccleſiæ Dei aut venerabili domui præeſt, ſub obtentu diminutionis talis imaginis erroris, mittere manus ſuas in ſancta vaſa quæ ſunt DEO deputata, cauſa transferendi ea in ſimulacra*, aut, ut fert alia verſio, *in alios uſus, quod ſimulacris depicta ſint.* 3. Patres Francofordienſes, qui Nicænæ II. Synodo reluctati ſunt, imaginum in templis uſum admiſere: nec non ii qui Pariſienſi conventui ſub Ludovico Pio adfuerunt, ut patet ex libro Jonæ Aurelianenſis de imaginibus, ubi ſummo crimini vertit Claudio Taurinenſi, quod & crucem & alias ſacras imagines ex templis abſtuliſſet. 4. Adrianus Papa I. in epiſtola ad Carolum pro Nicæna II. Synodo expreſſe aſſerit tempore ſexti Concilii generalis imagines ubique in templis collocatas fuiſſe. Ab eo tempore ad Calvini aliorumque ſæculi decimi ſexti novatores, ubicumque idem uſus obtinuit.

Objicies 1. Tribus prioribus ſæculis nullus

Digitized by Google

las erat in baſilicis imaginum uſus. Siquidem Canone 36. hæc habet Concilium Eliberitanum, quod longe ante Nicænum primum habitum eſt: *Placuit, picturas in Eccleſia eſſe non debere, ne quod colitur, aut adoratur, in parietibus depingatur*: ergo nunc quoque in eis collocari non debent.

Reſpondent nonnulli, inter quos doctiſſimus Petavius, imagines per tria priora ſæcula in Oratoriis, ad quæ Chriſtiani conveniebant, collocatas non fuiſſe, nec frequenter etiam in domibus privatis ſervatas; non quidem quod Eccleſia illarum, ſive in domibus privatis, ſive in oratoriis uſum damnaret; ſed id factum fuiſſe œconomiæ cauſsa nempe ne Judæi, apud quos nullas imagines fieri permiſſum erat, earum expoſitione offenderentur; & ne etiam ſcandalo eſſent gentilibus converſis, qui idolorum ſimulacris ſervierant. Hinc (ajunt illi auctores) mirum non eſt quod Concilium Eliberitanum tertio ſæculo celebratum ſtatuerit, picturas in Eccleſia eſſe non debere.

Alii, inter quos Vaſqueſius, ad Concilium Eliberitanum reſpondent, eo non vetari ſimpliciter & abſolute, ne picturæ ſint in templis; ſed tantum ne fiant in parietibus; idque (ajunt) ſancitum fuit, ne imagines parietibus adhærentes, aut gentilium ludibrio exponerentur, aut ne præberetur eis occaſio credendi, non minus in chriſtiana religione, quam in gentilitate, eſſe ſimulacra quibus latriæ cultus deferretur; aut tandem ne non ſatis reverenter collocatæ viderentur: ſcilicet imagines in parietibus depictæ, ſplendorem & pulcritudinem amittunt, nec ita ad venerationem movent, ſicut ſi in tabulis, aut per ſe collocentur. Suam reſponſionem illi Scriptores confirmant 1. ex hiſce poſtremis Canonis vocibus: *Ne quod colitur, aut adoratur, in parietibus depingatur*. Eæ nimirum voces ſignificant, parum decere, ut id quod religioſi cultus eſt objectum, in eo loco collocetur: in quo tectorium facile decruſtari, ac facile etiam fœdari poſſit. Confirmant 2. ex antiqua & conſtanti conſuetudine Hiſpaniæ, in qua Concilium illud habitum eſt: In paucis Hiſpaniæ templis (obſervatio eſt Gabrielis Vaſqueſii) præter S. Chriſtophori effigiem, imagines in parietibus depictæ reperiuntur; ſed plurima templa, aut tabulis depictis, aut ſtatuis ligneis inauratis & coloribus variatis, exornata ſunt.

Objicies 2. S. Epiphanius Salamine in Cypro Epiſcopus epiſtola ad Joannem Jeroſolymitanum narrat, ſe dum vicum ex diœceſi Jeroſolymitana pertranſiret, ſcidiſſe velum in templi foribus appenſum, eo quod in eo quædam eſſet imago depicta: ergo labente quarto Eccleſiæ ſæculo, quo in humanis erat Epiphanius, imagines nondum in templis collocabantur. Probatur aut. ipſis in laudata epiſtola Epiphanii verbis, quæ ſic habent: *Præterea quod audivi quoſdam murmurare contra me, quia quando ſimul pergebam ad ſanctum locum, qui vocatur Bethel, ut ibi Collectam ex more Eccleſiaſtico facerem, & veniſſem ad villam quæ dicitur Anablatha, vidiſſemque ibi præteriens lucernam ardentem..... inveni velum pendens in foribus ejuſdem Eccleſiæ tinctum atque depictum, & habens imaginem quaſi Chriſti vel Sancti cujuſdam (non enim memini, cujus imago fuerit): cum ergo hoc vidiſſem in Eccleſia Chriſti, contra auctoritatem Scripturarum hominis pendere imaginem, ſcidi illud, & magis dedi conſilium cuſtodibus ejuſdem loci, ut pauperem mortuum eo obvolverent*. Si autem Epiphanio probata fuiſset conſuetudo collocandi imagines in baſilicis, non dixiſſet, conſuetudinem illam eſſe contra Scripturarum auctoritatem; nec præ zelo ſcidiſſet velum, in quo depicta erat, ſive Chriſti, ſive Sancti cujuſdam imago: ergo quarto Eccleſiæ ſæculo nondum obtinuerat mos imagines in templis collocandi.

Reſpondet Petavius concedendo, Epiphanio uſum, de quo agitur, probatum non fuiſſe; ſcilicet (ait) in Eccleſia, cui præerat Epiphanius, vigebat adhuc diſciplina, quæ tribus prioribus ſæculis paſſim obtinuerat. Nec id mirum videri debet: ſiquidem diſciplina quæ per multum tempus invaluit, ſimul ac ſemel in omnibus Eccleſiis non evaneſcit, ſed tantum ſenſim ſine ſenſu; idque variis exemplis, ac præſertim de celebratione Paſchatis in quamcumque hebdomadæ diem incideret, demonſtrari poteſt.

Reſpondet Vaſqueſius, Epiphanium non ideo ſcidiſſe velum illud, quod in eo Chriſti aut hominis pro Sancto recogniti depicta eſſet imago; ſed quod homini prophano, hoc eſt, pro Sancto nondum ab Epiſcopis agnito, ſacer honos exhiberetur. Sic autem ſuam reſponſionem probat. Si fuiſſet imago hominis ab Epiſcopis pro Sancto recogniti, Epiphanius hiſce verbis uſus non fuiſset, *habens imaginem, quaſi Chriſti vel Sancti cujuſdam*, ſed dixiſſet, *imaginem Chriſti, aut Sancti*. Addidit vero parentheſim (*non enim memini cujus imago fuerit*) non ut ſignificaret, ſe non potuiſſe diſcernere, an eſſet imago Chriſti vel alterius Sancti; nam ſi eam depoſuit & abſcidit, id facile judicare potuit: ſed ut indicaret, ſe etiam poſt examen ſcire non potuiſſe, cujuſnam hominis prophani illa eſſet imago. Quare parentheſis non debet referri ad illud, *Chriſti, vel Sancti cujuſdam*, ſed ad illud, *habens imaginem*, ut ſenſus ſit: ideo dixi, imaginem quæ erat in illo velo, nec addidi, cujus illa fuerit, quia non memini, cujuſnam hominis eſſet: Eam ergo quam ignoravi cujus eſſet, vidi pendere ante fores templi ea majeſtate ac vene-

Digitized by Google

veneratione, ac ſi eſſet Chriſti, aut alicujus Sancti. Probat iterum ex his verbis, quæ laudatis in argumento ab ipſomet Epiphanio ſubjiciuntur: *Illi contra murmurantes dixerunt; Si ſcindere voluerat, juſtum erat ut aliud daret velum, & mutari*. Quibus auditis, ipſe Epiphanius promiſit ſe aliud daturum, & ceſſavit murmuratio. At ſi Epiphanius ſcidiſſet imaginem Chriſti, aut Sancti ab Epiſcopis pro Sancto recogniti, tam facile non quieviſſent templi cuſtodes, nec paſſi fuiſſent, ut Epiphanius impune morem damnaſſet, qui in aliis Eccleſiis vigebat, ut in ſeptima Synodo Catholici, Actione ſexta demonſtrant. Probat denique ex eo quod diſcipuli Epiphanii, in ejuſdem Epiphanii honorem in Cypro (ut ibidem teſtis eſt ſeptima Synodus) baſilicam erexerint, quam illius imagine exornarunt. Nec obeſt, quod idem Epiphanius aſſeruerit, *contra Scripturarum auctoritatem*, velum illud depictum præ templi foribus appenſum fuiſſe; non enim hoc dixit, quod id in Scripturis ſit expreſſum (nunc enim de veteri teſtamento non agitur) ſed quod contra doctrinam ſacræ Scripturæ ſit, prophanum hominem judicare Sanctum, illique cultum exhibere religioſum.

Reſpondent alii, inter quos Alanus Copus, Dialogo 5. capite 21. epiſtolam quæ objicitur, non eſſe Epiphanii, ſed ſuppoſititiam eſſe, eo quod in exemplaribus Græcis operum quæ ſcripſit Epiphanius, minime reperiatur. Verum videtur, quod ſtare non poſſit illa reſponſio. Nam primo inter epiſtolas Hieronymi, numero 60. legitur. 2. Idem Hieronymus illius quoque meminit in epiſtola 63. quæ eſt ad Pammachium, de erroribus Joannis Jeroſolymitani, ubi loquens cum eodem Joanne Jeroſolymitano, hæc habet de Epiphanio: *Hic per totam epiſtolam queritur quod Origenis ſequaris errores*. Qui ergo illam epiſtolam negaverit eſſe Epiphanii, cogetur dicere ipſam quoque ſuppoſititiam eſſe inter Hieronymi epiſtolas, immo & idem de epiſtola ad Pammachium aſſerere debebit; quod tamen nemo hactenus aſſeruit.

Reſpondent alii, epiſtolam de qua agitur, non eſſe omni ex parte ſuppoſititiam, ſed tantum verba quæ ex ea objecta ſunt. Nec obſtat, quod apud ipſum etiam Hieronymum legantur; non minus enim eorum verborum translatio ſuppoſita fuit Hieronymo, quam ipſiuſmet Epiphanii exemplari Græco. Probant 1. eo quod Iconomachi in ſuo Conciliabulo, quod falſo ſeptimam Synodum generalem appellarunt, licet aliqua Epiphanii loca in ſuam de abolendis imaginibus ſententiam detorſerint; nuſquam tamen verbis de quibus agitur, uſi fuerint, ea tamen alioquin non omiſſuri, cum rem ipſam, ſaltem prima fronte, conficere videantur. Nec obſtat, quod Nicæni ſecundi Concilii Patres, actione 6. Tom. 5. dicant, laudatam ab Iconomachis tanquam ex Epiphanio epiſtolam, Epiphanii non eſſe: non enim loquuntur de Epiphanii epiſtola ad Joannem Jeroſolymitanum, ſed de epiſtola ad Theodoſium Imperatorem, ex qua Iconoclaſtæ in ſuo Conciliabulo teſtimonium hauſerant: *Ita* (inquiunt) *& præſens teſtimonium, dicitur quidem, ſed non eſt ſancti Patris noſtri Epiphanii .... Epiſtolam enim quam quidam eorum proferunt, falſo ſupraſcriptam ejuſdem Sancti Epiphanii Cypriorum inſulæ Præſulis ad Theodoſium Imperatorem, nos in manibus accipientes*, &c. Probant 2. ex eo quod eam ad Joannem epiſtolam Epiphanius hiſce verbis ea, de quibus agitur, præcedentibus, claudere videatur: *Cum hæc ita ſe habeant, dilectiſſime, cuſtodi & deſine circa nos murmurare*. Probant 3. ex eo quod verba, quæ in argumento relata ſunt, videantur ejuſdem auctoris non eſſe, cujus eſt reliquum epiſtolæ: non enim ſapiunt ſtylum, quo totum epiſtolæ corpus conſcriptum eſt. Probant 4. ex eo quod Hieronymus, cum in epiſtola ad Pammachium, epiſtolæ Epiphanii mentionem facit, veli tamen (quod tamen res erat non levis momenti) ab Epiphanio conſciſſi non meminerit.

Parvi ad praxis eccleſiaſticæ de collocandis in templis imaginibus defenſionem refert, quænam ex reſponſionibus hucuſque allatis eligatur. Nam 1. ſi ſuppoſititia ſint verba, de quibus agitur, nullum eſt argumentum, quod heterodoxi recentiores ex ea Epiphanii ad Joannem epiſtola deſumunt. 2. Nullius eſt quoque roboris, ſi (ut Vaſqueſius interpretatur) epiſtola non agat de Chriſti aut Sancti ab Epiſcopis recogniti, ſed hominis prophani imagine. 3. Ad rem etiam non eſt, ſi Petavii reſponſum locum habeat: Scilicet hoc unum probabit epiſtola, in Eccleſia cui Epiphanius præerat, adhuc iis temporibus viguiſſe diſciplinam, quæ licet tunc in pluribus aliis abrogata fuiſſet, per multum tamen temporis ſpatium, hoc eſt, per tria priora ſæcula, ſæviente perſecutione, in aliquibus Eccleſiis obtinuerat. Nec inde tamen peti poterit argumentum contra hodiernam praxim de collocandis in templo Sanctorum imaginibus: nimirum abſque fidei & morum periculo diſciplina vetus in novam aliam, rationibus veteris diſciplinæ non ſtantibus, mutari poteſt.

Inſtabis. Epiphanius in epiſtola ad Theodoſium imperatorem, hæc habet, quæ demonſtrant diſciplinam, cujus ſit mentio in epiſtola ad Joannem Jeroſolymitanum, ipſi probatam fuiſſe: *Et in hoc memoriam habete, filii dilectiſſimi, ne inducatis imagines in Eccleſias, neque in cœmeterio Sanctorum; ſed per memoriam habete Deum in cordibus veſtris; ſed neque in domum communem, non enim ex-*

pedit

Digitized by Google

pedit Christiano per oculos & vagationes mentis efferri: ergo, &c.

Reſp. 1. ſi valeat ille Epiphanii locus, probaturum eſſe, quod nec ipſi Calviniſtæ admittunt; probabit enim, nec in privatis domibus, etiam ſecluſo ſcandali & cultus periculo, licere Chriſti aut Sanctorum imagines ſervare.

Reſp. 2. epiſtolam ad Theodoſium non eſſe Epiphanii opus, nimirum ſuppoſita fuit ab Iconomachis in ſui erroris patrocinium. Reſponſionem illam, Actione 6. Tom. 5. probant ſeptimi generalis Concilii Patres, 1. ex eo quod epiſtola illa non reperiatur inter Epiphanii opera. 2. Sic diſcurrunt: *Sanctus Epiphanius temporibus erat Theodoſii & Arcadii, extenduntur ergo uſque ad præſentem hæreſim quaſi anni quadringenti. Et libros adverſus imagines nullus Chriſtianorum recepit, niſi falſi præſentis nominis aſſertores: & ſi tot annis in Eccleſia non ſunt recepti, neque nunc recipiuntur, eo quod aliquando recepti non fuerint*. 3. Non eſt veriſimile, Epiphanium praxim damnaſse, quam eadem ad Theodoſium epiſtola fidem facit Epiphanium agnoviſse probatam ab omnibus aliis tum Orientis tum Occidentis Præſulibus. *Epiſtolam enim* (ajunt laudati Nicæni Patres) *quam quidam eorum*, Iconomachorum, *proferunt falſo ſupraſcriptam ejuſdem S. Epiphanii Cypriorum inſulæ Præſulis ad Theodoſium Imperatorem, nos in manibus accipientes, & ſcrutabiliter, non tranſitorie perlegentes, invenimus in fine epiſtolæ ſententiam hujuſmodi contineri; Quia multoties locutus cum comminiſtris meis, ut auferrentur imagines, receptus non ſum ab eis, neque audire vocem meam ſaltem paullulum paſſi ſunt*. 4. Pſeudo Epiphanii textui iidem Patres Nicæni opponunt doctiſſimos Præſules, qui coævi erant Epiphanio: *Intendimus ergo* (inquiunt) *qui fuerint temporibus jam memorati Patris noſtri Epiphanii in Eccleſia illuſtres magiſtri, & incorrupta munitiones Eccleſiæ; Baſilius Magnus, Gregorius cognomento Theologus, Gregorius Nyſſenſium civitatis Præſul, pater patrum ab omnibus nominatus: & Joannes Chryſoſtomus & Cyrillus Jeroſolymitanus*. 5. Epiphanius non damnavit diſciplinam, quam immediate poſt Epiphanii mortem executioni mandarunt illius diſcipuli; *Etenim* (ait eadem ſacra Synodus) *templum dedicaverunt in Cypriorum inſula ejus diſcipuli, nominantes illud ejuſdem vocabulo Patris; & cum multis aliis titularibus picturis imaginem ejus in ipſo templo locaverunt. Et ſi iſte taliter venerabilium abominaretur vultum imaginum, quomodo diſcipuli ejus imaginaliter hunc depingerent?*

Objicies 3. Auguſtinus Epiſtola, quæ eſt 49. in veteri editione, docet ſimulacra, cum in ſublimi collocantur, nata eſse populos in errorem inducere: *Ipſa* (inquit) *ſimilitudine animatorum membrorum atque ſenſuum, quamvis ſenſu & anima careant, afficiunt infirmos animos, ut vivere ac ſpirare videantur*: ergo imagines palam in templis collocari non debent.

Reſp. diſt. ant. Simulacra inanium deorum, cum in ſublimi collocantur, nata ſunt populos in errorem inducere, conc. ant. imagines aut Chriſti, aut Sanctorum, aut Sacrarum hiſtoriarum, neg. ant. Non de iſtis, ſed de illis, eo loci Auguſtinus agit: ſiquidem diſserit de idolis, in quibus gentiles putabant aliquid numinis latere: hæc autem iis qui putant aliquid numinis habere, ita animum commovent ipſa ſimilitudine membrorum atque ſenſuum, ut ipſis vivere videantur; ac proinde eos in errorem inducunt; e contra Chriſtianis, qui profitentur, nullam imaginibus ineſse virtutem, nullamque niſi ex exemplari dignitatem, etiam extrinſecam, habere, periculum non eſt (præſertim accedentibus paſtorum frequentioribus monitis, quæ adhiberi jubet Concilium Tridentinum) ne rudes populos pertrahant in errorem, quo credant, non tantum exemplaria, ſed exemplariorum imagines vivere.

ARTICULUS VI.

Utrum ſacræ imagines coli debeant.

Not. 1. Alia eſt hæc quæſtio ab iis, quas quinque ſuperioribus articulis pertractavimus. Quamvis enim ſupponatur licere Deum, crucem Chriſti, Chriſtum ipſum, Angelos, Sanctos homines figuris exprimere, eorumque imagines in templo collocare, non ſequitur tamen deberi eis cultum aliquem religioſum: nempe pingi poſsunt vel ad excitandam Dei, veræ crucis Chriſti, Angelorum, Sanctorum hominum memoriam: vel ad privatarum domorum & publicorum templorum ornatum: vel ad fidelium inſtructionem: vel ad excitandos homines ad exemplarium imitationem, licet nullus eis religioſus cultus deferatur.

Not. 2. Iconomachi (ut ad caput articuli quarti ſuperius obſervatum eſt) omnem imaginum cultum religioſum (eo tamen excepto, qui veræ cruci Chriſti & ejus figuræ exhibetur) idololatricum eſse cenſebant. Hæretici qui Proteſtantes appellantur, poſt Claudium Taurinenſem qui octavo ſæculo vixit, contendunt, eum etiam cultum religioſum, qui ſive veræ Chriſti cruci, ſive illius figuræ, ſive Chriſti ſive Sanctorum imaginibus defertur, cultum eſse idololatricum ac ſuperſtitioſum. E contra Catholici docent, cultum ſive cruci Chriſti veræ, ſive illius figuris, ſive aliis ſacris imaginibus delatum, eſse pium ac ſanctum: *Imagines porro Chriſti* (ait Concilium Tridentinum, ſeſſ. cap. 25.) *Dei paræ Virginis, & aliorum Sanctorum*,

ctorum, in templis præſertim habendas & retinendas, eiſque debitum honorem & venerationem impertiendam: non quod credatur ineſſe aliqua in iis divinitas, vel virtus, propter quam ſint colendæ, vel ab eis ſit aliquid petendum; vel quod fiducia in imaginibus ſit figenda, veluti olim figebatur a gentibus, quæ in idolis ſpem ſuam collocabant: ſed quoniam honos qui eis exhibetur, refertur ad prototypa quæ illæ repræſentant.

CONCL. Cultus religioſus ſacris imaginibus debetur.

Probatur 1. ex Scriptura. Cherubimi ad Arcæ latera poſiti, imagines erant Angelorum, idque Judæis notum erat: Atqui Cherubimis cultus a Judæis exhibebatur; alio enim modo, quam res prophanæ apud eos habebantur: ergo, cum rebus prophanis, ſaltem ſi ſint alicujus dignitatis, deferatur honor civilis, ſacris deferri debet religioſus, hoc eſt, a virtute religionis imperatus. Idem dici debet de æneo ſerpente, quem Moyſes Dei juſſu erexit in deſerto; cum enim qui inter Judæos ſpirituales erant, ſcirent, ipſum eſſe Chriſti in cruce pendentis figuram, non poterant ad ejus conſpectum, non adorare Chriſtum. Idem quoque judicium ferri debet de Arca fœderis, quæ Dei majeſtatem exhibebat: unde coram Arca fœderis Judæi procumbebant: *Joſue pronus cecidit ſuper terram coram Arca Domini uſque ad veſperam* (verba ſunt Scripturæ Joſue 7.) *tam ipſe, quam omnes ſenes Iſrael*. David Rex (ut habetur 3. Reg. 6.) ſumma cum ſollemnitate eamdem Arcam tranſtulit: ea vero ſollemnitas non aliud eſt quam honor, non quidem civilis, cum Arca res eſſet apud Judæos maxime ſancta, ſed religioſus, id eſt is honor, qui rebus ſanctis, ſeu res ſacras repræſentantibus, debetur. Idem Rex Propheta Pſalmo 98. jubet, ut eidem Arcæ, quod eſſet Dei ſcabellum, id eſt, locus in quo Dei majeſtas modo peculiari reſidebat, adoratio exhibeatur. *Adorate ſcabellum pedum ejus, quoniam ſanctum eſt*. Iidem Judæi ad Dei nomen, externa ſigna venerationis exhibebant. Paulus monet, ut quiſque, audito Jeſu nomine, procumbat in genua: *In nomine Jeſu* (ait ad Philippenſes 2.) *omne genuflectatur*. Atqui ideo Judæi, audito Dei nomine, exhibebant externa venerationis ſigna; ideo Chriſtiani ad Jeſu nomen genua flectunt, quod Dei & Jeſu nomina, ſint Dei & Jeſu imagines, non quidem permanentes, ut ſunt figuræ quæ in tabellis depinguntur, ſed tranſeuntes: ergo ex Scriptura, ſacris imaginibus honor religioſus exhiberi debet.

Dices, maximum eſſe diſcrimen inter honorem, quem Judæi Cherubimis, æneo ſerpenti, Arcæ fœderis, & Dei nomini exhibebant, & eum quem Catholici deferunt imaginibus, nempe Judæi non colebant materiam ex qua conſtabant Cherubimi, Serpens æneus & Arca fœderis; nec ſonos, ſeu litteras, ex quibus Dei nomen; ſed adorabant Dei majeſtatem, cujus memoriam externa illa ſigna excitabant. E contra vero Catholici, & materiam & figuram imaginum colunt; ac proinde quamvis Judæi non fuerint rei idololatriæ propter honorem rebus illis inſenſibilibus exhibitum, illius tamen rei ſunt Catholici coram imaginibus procumbentes.

Sed frivola eſt ejuſmodi reſponſio. Scilicet Proteſtantes Catholicis imponunt factum, quod expreſse negant: declarant enim ſe, cum ante imagines ſacras edunt aliqua venerationis ſigna, nec materiam, nec figuram imaginum colere, ſed prototypa, quæ per imagines repræſentantur: *Quoniam* (verba ſunt Concilii Tridentini ſeſſ. 25. Titul. de veneratione imaginum) *honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illa repræſentant: ita ut per imagines quas oſculamur, & coram quibus caput aperimus & procumbimus, Chriſtum adoremus, & Sanctos, quorum illæ ſimilitudinem gerunt, veneremur*. Eadem ratione calumniam illam ab Iconomachis in ſuo Conciliabulo Catholicis impoſitam diluunt Nicæni Patres in ſeptima generali Synodo.

Probatur 2. ſpecialiter contra veteres Iconomachos, qui (ut ſuperius oſtenſum eſt) venerabantur veram Chriſti crucem & ejus imagines. Ideo veræ cruci debetur honos, quod res ſit ſancta, utpote quæ Chriſti ſanguine irrorata fuerit: ideo veræ crucis imagines venerabantur, quod rem ſanctam repræſentarent: atqui imagines, ſive Chriſti, ſive Sanctorum, res quoque ſanctas repræſentant; immo & ipſa vera cruce ſanctiores: ergo non minus iſtorum imaginibus, quam veræ crucis imaginibus, exhibendus eſt honor religioſus. Ita ſæpius ratiocinantur Nicæni Patres in ſeptima Synodo generali.

Dices, veteres Iconomachos idololatriæ reos ſuiſse, quod veræ cruci ac ejus imaginibus religioſum honorem detulerint.

Sed Proteſtantes illam ſolutionem, ſi poſſint, concilient cum ſuo ſyſtemate; nempe cum urgentur a Catholicis, ut laudent veteres, qui negaverint ſacris imaginibus deferri debere cultum, in ſuæ cauſſæ patrocinium laudant aut Iconomachos, quos Nicœnum ſecundum Concilium confutavit; aut Patres Gallicanos, qui Francofurti ſub Carolo Magno, & Lutetiæ ſub Ludovico Pio ad Concilium convenerunt: at ſi debeat admitti reſponſio, de qua agitur, idololatras vocant in ſui ſubſidium, cum certo conſtet, & Iconomachos & Patres Gallicanos cenſuiſſe, tum veræ cruci, tum ejus imaginibus cultum deberi religioſum.

Probatur 3. Ab exordiis Eccleſiæ uſque ad ſæculum, quo Proteſtantes adverſus eamdem Eccleſiam inſurrexerunt, honor religioſus exhibi-

hibitus eſt ſacris imaginibus : ergo nunc quoque exhiberi debet. Antecedens oſtendi poteſt, & argumento præſcriptionis & argumento diſcuſſionis.

Primo, cum Iconomachi cultum imaginum oppugnarunt, ubique cultus ille pius ac licitus habebatur: in omnibus nimirum templis, venerationi fidelium (ut articulo præcedente oſtendimus) exponebantur; immo & in ipſorum Iconomachorum baſilicis retentæ ſunt crucis imagines, eiſque cultus religioſus delatus eſt: ergo ſæculis, quæ octavum præceſſerant, idem honos imaginibus exhibitus fuerat: neque enim aut veteres Iconomachi, aut hodierni Proteſtantes, notare poſſunt tempus, quo imaginibus cultus ille deferri cœperit, nec auctores appellare, per quos primum in Eccleſiam invectus ſit.

Secundo, Patres antiqui expreſſe definierunt cultum religioſum ſacris imaginibus deberi. Diffiteri nemo poteſt, quin ubi vera Chriſti crux reperta fuit, ſtatim ubique coli cœperit, ut videre eſt apud Paulinum Nolæ Epiſcopum Ep. XI. quæ eſt ad Severum Sulpicium, apud Cyrillum Jeroſolymitanum Catecheſi X. apud Joannem Chryſoſtomum Hom. LXI. in qua Chriſtum demonſtrat eſſe Deum, quod id quod probroſum & ignominioſum antea ducebatur, paſſione ſua glorioſum effecerit; apud Ruſticum Diaconum, qui in Dialogo contra Acephalos ſic loquitur: *Clavos quibus confixus eſt Chriſtus, & lignum venerabilis crucis, omnis per totum mundum Eccleſia abſque ulla contradictione adorat*: apud Theodoretum qu. 26. in Geneſim; apud Auguſtinum libro viceſimo ſecundo de Divinitate Dei, cap. 8.

Diffiteri quoque nemo poteſt, quin veræ crucis effigiei, ſive permanenti, ſive tranſeunti, honor exhibitus ſit. Ideo enim primi Chriſtiani a gentilibus vocabantur *Crucicolæ* (ut patet ex Tertulliano libro primo ad Nationes cap. 12. ex Origene libro ſecundo contra Celſum.) quod crucis imagines colerent. Idque poteſt confirmari ex Juliano Apoſtata, qui cum Chriſtianorum ſacris innutritus fuiſſet, accurate noverat illorum praxes; ſic autem loquitur apud Cyrillum lib. 6. contra ipſum Julianum: *Pro eo* (clypeo, ut dicebat, e cælo delapſo) *crucis ſignum adorant, ejus imagines adumbrantes in frontibus, & præ ædibus ſuis inſcribentes*. Anaſtaſius Bibliotecarius in Præfatione ad ſeptimam Synodum expreſſe ait, ubique, etiam apud Iconomachos, adoratam fuiſſe tum veram crucem, tum depictam, aut ſculptam illius effigiem.

Aliis a veræ crucis imaginibus cultum deberi expreſſis textibus docuerunt veteres, qui ante Iconomachos vixerunt. Chryſoſtomus Sermone in lavationem quintæ feriæ, ſic loquitur: *Non tabulam honorantes, neque perfuſam ceræ picturam, ſed characterem Imperatoris: ... creatura non terrenum habitum, ſed cæleſtem figuram veneratur*. Sic etiam Athanaſius Ser. 4. contra Arianos: *Qui ergo adorat imaginem, in ipſa adorat Imperatorem*. Sic etiam Baſilius in Epiſtola ad Julianum tranſgreſſorem: *Unde & characteres imaginum eorum* (de Prophetis, Apoſtolis, & Martyribus agit) *honoro & adoro: præcipue cum hoc traditum a ſanctis Apoſtolis, & non prohibitum ſit: quin & in omnibus Eccleſiis noſtris oſtendatur depictum*. Vide plurima alia Patrum loca, quæ inferius agentes de ſpecie cultus, qui ſacris imaginibus debetur, recenſebimus, quæque Nicæna II. Synodus actionibus quinta & ſexta deſcribit. Vide etiam antiquas liturgias, in quibus inclinatio capitis ſacerdoti ſacra myſteria peragenti præſcribitur ad Sanctorum imagines. *Sacerdos* (verba ſunt liturgiæ, quæ Chryſoſtomo tribuitur) *ad imaginem Chriſti caput inclinat*. Vide etiam Damaſcenum Orat. 1. 2. & 3. de imaginibus.

Idem imaginum cultus probari poteſt rationibus. 1. Plurima miracula patrata ſunt, quibus Deus aut iram demonſtravit in eos qui imagines contemnerent, aut beneficia in eos qui eas pie venerarentur; neque enim Deus edit miracula quibus error confirmetur. Ejuſmodi vero miracula legere eſt in veterum monumentis, quæ in ſeptima Synodo generali, actionibus quinta & ſexta, referuntur. 2. Regis imaginem, ob ipſam regiam dignitatem, quam repræſentat, honore civili proſequimur: ergo a pari honore religioſo proſequi debemus Sanctorum imagines ob ſupernaturales eorum virtutes, quæ in imaginibus repræſentantur. 3. Honor imagini delatus redundat in eum quem repræſentat, ſicut & injuria illata imagini refunditur in illius prototypum: ergo cum Sanctis qui in imaginibus repræſentantur, cultus debeatur; honor eorum imaginibus delatus in eoſdem Sanctos refunditur. Ita ratiocinatur Simeon Stilita in Epiſtola quinta ad Imperatorem Juſtinianum, quæ refertur in ſeptima Synodo, actione quinta; in ea nimirum Epiſtola ſuadet Imperatori, ut ſevere animadvertat in eos qui ſacras imagines male tractaverint; ſicut etiam leges politicæ graviſſimam pœnam in eos decernunt, qui ſtatuam Imperatoris affecerint ignominia.

Solvuntur argumenta, quibus imaginum cultus impugnatur.

Not. Quæ contra imaginum cultum objiciuntur, reducuntur ad nonnulla Scripturæ verba; aliqua teſtimonia Irenæi, Euſebii, Ambroſii, Auguſtini, Gregorii Magni; ad libros qui Carolini dicuntur; ad Concilia quæ ab Iconomachis olim habita ſunt; ad Concilium Francofordienſe; ad conventum Pariſienſem ſub Ludovico Pio; neceſſe

eſt

eſt igitur, ut ea momenta ſigillatim expendamus.

Solvuntur quæ ex Scriptura, Irenæo, Euſebio, Ambroſio & Auguſtino objiciuntur.

Objicies 1. In Scriptura veteris Teſtamenti prohibetur, ne quis cultus, cujuſcumque ſit rationis, ſculptilibus exhibeatur. Scilicet prohibetur cultus, quem gentiles idolis & Judæi ſimulacris detulerunt: at is cultus non erat latriæ cultus; neque enim gentiles aut Judæi ſimulacra aliquando pro diis venerati ſunt; ergo omnis omnino cultus religioſus prohibetur.

Reſp. ad 1. neg. ant. Ad 2. neg. utramque partem. Nam 1. Gentiles ſimulacra pro diis habuiſſe, demonſtrant hæc verba Sapientiæ 13. *Appellarunt deos opera manuum hominum, aurum & argentum, artis inventionem, & ſimilitudinem animalium.* 2. Judæos ejuſdem criminis reos fuiſſe probat Scriptura: ſiquidem Exodi 32. ad Aaronem dixerunt: *Fac nobis deos, qui nos præcedant;* & conflato vitulo, dixit Aaron ad populum: *Hi ſunt dii tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra Ægypti.* 3. Gentiles credebant, deos ſuos, ſaltem per virtutem aliquam, ineſſe ſimulacris, quibus thus adolebant: at neutrum Chriſtiani credunt; hoc eſt, non credunt, imagines aut Deos eſſe, aut aliquam in eis eſſe virtutem, propter quam cultum mereantur: *Non quod credatur* (inquit Concilium Tridentinum ſeſſ. 25.) *ineſſe aliqua in iis divinitas, vel virtus, propter quam ſint colendæ, vel quod ab eis ſit aliquid petendum, vel quod fiducia in imaginibus ſit figenda, veluti olim fiebat a Gentibus, quæ in idolis ſpem ſuam collocabant.*

Objicies 2. Irenæus libro 1. capite 24. inter alios Carpocratis & Gnoſticorum errores, hunc quoque refert, quod depictam haberent imaginem Chriſti, eamque coronarent. 2. Ambroſius hæc habet in Oratione de obitu Theodoſii: *Helena crucem invenit, Regem adoravit, non lignum utique, qui eſt error Gentilium.* Sic etiam loquitur Hieronymus in caput tertium Danielis: *Cultores Dei, imagines adorare non debent.* Hæc quoque ſcribit Auguſtinus libro de moribus Eccleſiæ, c. 34. *Novi multos eſſe ſepulcrorum & picturarum adoratores:* ergo, &c.

Reſp. ad 1. Carpocratianos & Gnoſticos ſuperſtitioſa gentilium ſacrificia imagini Chriſti obtuliſſe; unde & eam inter gentilium ſimulacra collocabant: *Cum quibus* (ſcilicet Protagora, Ariſtotele, & aliis) *etiam alias imagines Jeſu collocant, collocataſque adorant, & gentium miniſteria perficiunt. Erectis enim his imaginibus de cetero gentium mores ſervant. Qui vero ſunt gentium mores alii, quam ſacrificiorum atque alia?* Verba illa deſumpta ſunt ex Epiphanio, hæreſi 27. ubi Carpocratianorum & Gnoſticorum errores deſcribit.

Reſp. ad 2. Ambroſium loqui de adoratione quæ ſimilis eſſet ei, quæ idolis a gentilibus exhibebatur: hoc eſt, Sanctus Doctor ſcripſit, Helenam non adoraſſe lignum, aut credendo, quod in eo eſſet aliqua divinitas, aut ſuum in ligno affectum collocando; ſed ita, ut deoſculans crucem, ac coram ea procumbens, internum ſervitutis affectum ad Chriſtum direxerit.

Reſp. ad 3. Auguſtinum eo loci de iis agere qui non tumulos Martyrum, nec picturas Sanctorum colebant; ſed de iis qui ad quorumcumque hominum ſive tumulos, ſive picturas, feſta conviviis, aliiſque lætitiæ demonſtrationibus celebrare videbantur. Hos autem arguit Auguſtinus, quod ille prophanorum hominum cultus religionis Chriſtianæ moribus repugnet. Aliud ſenſit Sanctus Doctor de iis qui ad martyrum ſepulcra deferebant epulas, quibus & ipſi & pauperes veſcerentur: eorum enim laudat zelum, licet non approbet factum, ut patet ex lib. 2. Confeſſ. cap. 2. nec non ex lib. 8. de Civitate Dei capite ultimo.

Objicies 3. Euſebius Cæſarienſis negat, Chriſti imaginem effingi poſſe; Nam in Epiſtola ad Conſtantiam Licinii uxorem ea ratione utitur ut liberet ſe a mittenda quadam imagine Chriſti, quam Auguſta ab eo petierat: probat vero Chriſtum figurari non poſſe, quod nec Verbum, nec humanitas unita Verbo, ad vivum exhiberi poſſint, præſertim poſt reſurrectionem, in qua Chriſti corpus ſumma gloria cumulatum eſt: *Sed* (inquit) *de forma quidem Dei, nec ipſe arbitror te quærere, ſemel ab ipſo edoctam, quoniam neque Patrem quis novit niſi filius, neque ipſum filium novit quis aliquando digne, niſi ſolus Pater qui eum genuit ... Sed utique ſervi formæ imaginem quæris, & corpuſculi quo amictus eſt propter nos; ſed & id gloria divinitatis temperatum didicimus, & abſorptum eſſe mortale a vita ... Quis ergo hujuſmodi dignitatis & gloriæ vibrantes & præfulgentes radios exarare potuiſſet mortuis & inanibus coloribus?*

Reſpondet Petavius, epiſtolam illam falſo ab Iconomachis Euſebio Cæſarienſi adſcriptam fuiſſe: nec enim Euſebianum ſtylum, aut characterem redolet. Reſpondent Patres ſeptimæ generalis Synodi, Euſebium, cum Arianus eſſet, ſenſiſſe, Verbum in Chriſto fuiſſe animæ rationalis loco; ac proinde Verbo tribui debere dolores quos Chriſtus paſſus eſt: unde inter Theopaſchitas recenſeri debet; Theopaſchitæ vero contendebant, non eſſe licitum Chriſti imagines effingere. Reſpondent alii, Euſebium iis rationibus, quarum meminit argumentum, uſum fuiſſe, ut ſe liberaret a mittenda imagine, quæ in aula Licinii Imperatoris Ethnici aut ſcandalo fuiſſet gentilibus, aut ſaltem eorum patuiſſet contumeliis. Reſpondent demum alii, Euſebium

bium

Digitized by Google

bium eo loci ſilere omnino de cultu imaginibus debito, loqui vero tantum de praxi ſuæ Cæſarienſis Eccleſiæ, in quam publicus imaginum uſus nondum obtinuiſſet: nec enim (ut ſuperius obſervatum eſt) conſuetudo de non exponendis palam ſacris imaginibus, quæ pluribus in locis ſæviente perſecutione viguerat, ubique ſimul & ſemel evanuit.

Solvuntur quæ objiciuntur ex Gregorio Magno.

Objicies. S. Gregorius Magnus in ſuis ad Serenum Epiſcopum Maſſilienſem Epiſtolis docet nullum plane cultum imaginibus deberi. In priore Epiſtola, quæ lib. 7. n. 110. legitur, hæc habet S. Papa: *Indico dudum ad nos perveniſſe, quod fraternitas veſtra quoſdam imaginum adoratores aſpiciens, eaſdem Eccleſiæ imagines confregit, atque projecit. Et quidem zelum vos, ne quid manufactum adorari poſſit, habuiſſe laudamus; ſed frangere eaſdem imagines non debuiſſe, judicamus. Idcirco enim pictura in Eccleſiis adhibetur, ut hi qui litteras neſciunt, ſaltem in parietibus videndo legant, quæ legere in codicibus non valent. Tua ergo fraternitas & illas ſervare, & ab earum adoratu populum prohibere debuit, quatenus & litterarum neſcii haberent, unde ſcientiam hiſtoriæ colligerent, & populus in pictura adoratione minime peccaret.* Ex iis vero Gregorii verbis ſic conficitur argumentum: Gregorio cum Sereno conveniebat imagines adorari non debere; diſſentiens autem erat in eo, quod Serenus nollet eas in templis collocandas eſſe; e contra Gregorius contenderet in templis retineri debere: atqui adorationis nomine Gregorius & Serenus omnem omnino cultum religioſum intelligebant. Nam 1. ſi Serenus cenſuiſſet, imaginibus deberi alium ab adoratione latriæ cultum, non fuiſſet cur fregiſſet imagines: ſcilicet eas retinuiſſet, ut populus, non latriam quidem, ſed inferiorem cultum eis deferret. 2. Si Gregorio perſuaſum fuiſſet, imaginibus, quibus deferri vetuit latriam, deberi minorem alium cultum, ejuſmodi cultus meminiſſet ad Serenum reſcribens: nempe debuiſſet eum monere, non ideo tantum imagines in templis retineri debere, quod aptæ ſint ad rudis populi inſtructionem, ſed etiam quod cultum aliquem religioſum mereantur: atqui Gregorius id non monuit Serenum, ſed unius imaginum utilitatis meminit, eaque ſola ratione uſus eſt, ut Sereno ſuaderet imagines in templis retineri debere.

Confirmatur argumentum ex altera ejuſdem Gregorii ad Serenum epiſtola, quam lib. 9. n. 9. legere eſt. In ea nimirum, ſicut & in priore, 1. Gregorius damnat Serenum, quod imagines confregiſſet; laudat vero, quod prohibuiſſet adorari: *Perlatum ſiquidem ad nos fuerat, quod inconſiderato zelo ſuccenſus, ſanctorum imagines ſub hac quaſi excuſatione, ne adorari debuiſſent, confregeris. Et quidem quia eas adorari vetuiſſes, omnino laudavimus; fregiſſe vero reprehendimus.* 2. Docet, imagines multum conferre ad rudium & idiotarum inſtructionem: *Aliud eſt enim picturam adorare, aliud per picturæ hiſtoriam, quid ſit adorandum, addiſcere. Nam, quod legentibus Scriptura, hoc idiotis præſtat pictura cernentibus, quia in ipſa etiam ignorantes vident, quod ſequi debeant, in ipſa legunt, qui litteras neſciunt.* 3. Addit, ad eum dumtaxat finem, hoc eſt, ad rudium inſtructionem, imagines in templis collocari: *Frangi vero non debuit, quod non ad adorandum in Eccleſiis, ſed ad inſtruendas ſolummodo mentes fuit neſcientium collocatum.* 4. Monet, ut oves quæ propter imaginum fractionem a ſui paſtoris ſocietate diſceſſerant, ad ovile reducere conetur. *Convocandi enim ſunt diſperſi Eccleſiæ filii, eiſque Scripturæ ſacræ eſt teſtimoniis oſtendendum, quia omne manufactum adorare non licet; quoniam ſcriptum eſt: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies. Ac deinde ſubjungendum eſt, quia picturas imaginum, quæ ad ædificationem imperiti populi fuerant factæ, ut neſcientes litteras ipſam hiſtoriam intendentes, quid actum ſit, diſcerent, quia tranſiſſe in adorationem videras, idcirco commotus es, ut eas imagines frangi præciperes.* 5. Jubet, ut populum ſibi creditum doceat ad imaginum conſpectum conari quemque debere ad compunctionem cordis; proſtrationem quæ fit coram imaginibus, ad unam Trinitatis adorationem referri debere: *Sed hoc ſollicite fraternitas tua admoneat, ut ex viſione rei geſtæ ardorem compunctionis percipiant, & in adoratione ſolius omnipotentis ſanctæ Trinitatis humiliter proſternantur.* In tota illa epiſtola damnatur abſolute imaginum adoratio: nec apex quidem eſt, quo probetur cultus latria minor, qui in communione Romana imaginibus exhibetur: ob hoc tantum in templis collocari Gregorius aſſerit, quod ad idiotarum inſtructionem conferant: præcipit, ut populus, dum ante imagines proſternitur, non ad imaginem, ſed ad SS. Trinitatem cultum ſuum referat.

Reſp. diſt. maj. Gregorius cum Sereno conveniebat imagines adorari non debere cultu latriæ, conc. maj. cultu qui minor ſit latria, neg. maj. De illo, non autem de iſto, quæſtio eſt in epiſtolis Gregorii ad Serenum.

Ratio ſolutionis eſt, quia Gregorius eum dumtaxat cultum damnavit, qui in primo Decalogi mandato prohibetur; ſcilicet monet Serenum, ut primo Decalogi mandato utatur, quo rudem populum avertat ab imaginum adoratione: *Oſtendendum* (inquit epiſtola ſecunda) *quia omne manufactum adorare non licet, quoniam ſcriptum eſt: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies.* Atqui cultus religioſus latria minor, primo Decalogi man-

mandato non prohibetur: alioquin enim dicendum eſſet prohiberi honorem, quem Epiſcopis exhibemus; cultum quo Sanctos una cum Chriſto regnantes proſequimur: venerationem quam reliquiis deferimus; at dici non poteſt, ſaltem in Gregorii ſententia, de qua eſt hic quæſtio, primo Decalogi mandato prohiberi honorem ſacrum, quo Epiſcopos, Sanctos, Reliquias proſequimur: ergo &c.

Ratio eſt 2. quia falſo ſupponitur in objectione, quod Gregorius religioſi cultus latria minoris in ſuis ad Serenum epiſtolis non meminerit: Nam probavit 1. ut imagines honorifice in templo collocentur: *Et quia* (ait epiſtola ſecunda) *in locis venerabilibus Sanctorum depingi hiſtorias non ſine ratione vetuſtas admiſit*, &c. Probavit 2. ut ad imaginum conſpectum fidelis populus detectum caput inclinet, genua flectat, in humum procumbat, ac ad compunctionem excitetur: eos nimirum exteriores actus innuunt hæc ejuſdem Gregorii verba: *Sed hoc ſollicite fraternitas tua admoneat, ut ex viſione rei geſtæ ardorem compunctionis percipiant, & in adoratione ſolius omnipotentis ſanctæ Trinitatis humiliter proſternantur*: at iis in exterioribus actibus, qui ad prototypum coram imaginibus terminentur, poſitus eſt cultus, qui debetur imaginibus; non enim Concilium Tridentinum aliis verbis, quam quibus antea Gregorius, uſum eſt, cum ejuſmodi cultum fideli populo commendavit: *Sed quoniam* (inquit ſeſſ. 25.) *honor qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illæ repræſentant, ut per imagines quas oſculamur, & coram quibus caput aperimus & procumbimus, Chriſtum adoremus, & Sanctos, quorum illæ ſimilitudinem gerunt, veneremur*. Eadem quoque verba Hadrianus Papa in reſponſione ad Carolum Regem adhibuit.

Ratio eſt 3. quia idem Gregorius libro 7. ep. 74. laudat Secundinum, quod imaginem Salvatoris peroptaret, quod ad illius conſpectum procumberet, quod ea uteretur, ut myſteriorum Chriſti memoriam in ſe ipſo excitaret: *Scio quidem* (ait) *quod imaginem Salvatoris noſtri non ideo petis, ut quaſi Deum colas; ſed ob recordationem filii Dei, in ejus amore recaleſcas, cujus te imaginem videre deſideras. Et nos quidem, non quaſi ante divinitatem, ante illam proſternimur; ſed illum adoramus, quem per imaginem aut natum, aut paſſum, aut in throno ſedentem recordamur. Et dum nobis ipſa pictura, quaſi ſcriptura ad memoriam filium Dei reducit, animum noſtrum aut de reſurrectione lætificat, aut de paſſione demulcet:*

Ratio eſt 4. quia idem Gregorius libro 7. ep. 5. ad Januarium Calaritanum data, jubet, ut crucis & Virginis Deiparæ imagines, quas Judæus quidam collocarat in ſuorum gentilium Synagoga; quam poſt receptum in Eccleſia baptiſmum per vim... paverat, jubet (inquam) ut Judæis Synagoga reddatur: *Sublata* (inquit) *exinde cum ea, qua dignum eſt, veneratione, imagine, atque cruce*.

Solvuntur quæ ex libris Carolinis objiciuntur.

Not. Calvinus libro 1. Inſtitutionum, c. 2. Centuriatores Magdeburgenſes centuria 8. cap. 9. aliique ſæculi decimi ſexti novatores pluris faciunt libros, qui vulgo *Carolini* dicuntur, eo quod aut a Carolo Magno, aut ſaltem illius juſſu, contra ſeptimam generalem Synodum conſcripti ſint. In iis vero libris Iconomachia (ut putant) adſtruitur, omniſque ſanctarum imaginum cultus in ſecunda Nicæna Synodo aſſertus, evertitur: expendendum eſt igitur, an res ita ſe habeat, ſeu utrum ex illis libris argumentum peti poſſit adverſus imaginum venerationem.

Objicies. Quatuor libris Carolinis omnis imaginum cultus damnatur tanquam religioni chriſtianæ contrarius. Nam 1. librorum illorum auctor Nicæni ſecundi Concilii Patribus eripit, tum Scripturæ, tum traditionis textus, quibus cultum imaginum adſtruere conati fuerant; concluditque, imaginum *adorationem nec per patriarchas, nec per prophetas, nec per apoſtolos, nec per apoſtolicos viros uſpiam inſtitutam eſſe*. 2. Nicænam ſecundam Synodum arguit imprudentiæ & præſumptionis, quod anathema iis dixerit qui imagines adorare renuerint. 3. Docet libro ſecundo, cap. 21. ſoli Deo adorationem exhiberi poſse; & ubi id Scripturis oſtendit, concludit, nullum omnino cultum ſacris imaginibus deſerri poſse: *Solum Deum colere, ipſum adorare, ipſum glorificare debere, totius divinæ Scripturæ tuba terribilis inſonat ... imagines vero omni ſui cultura & adoratione ſecluſa, utrum in baſilicis propter memoriam rerum geſtarum & ornamentum, ſint, an etiam non ſint, nullum fidei catholicæ afferre poterunt præjudicium; quippe cum ad peragenda noſtræ ſalutis myſteria nullum penitus officium habere noſcantur*. 4. Contendit libro ſecundo c. 25. venerationem quæ Sanctis vita functis debetur, imaginibus deſerri non poſse. Cap. 29. negat imagines poſse cum Evangeliorum libris comparari. Libro 2. c. 26. arguit Nicænam Synodum, quod Sanctorum imagines cum cruce comparaverit. Libro 3. cap. 24. non patitur, ut cum Sanctorum reliquiis conſerantur. 5. Non abſolutum dumtaxat cultum abdicat imaginibus, ſed etiam relativum: *Dicant igitur* (inquit L. 3. c. 16.) *quibus hoc peculiare eſt dicere, quia imaginis honor in primam formam tranſit: dicant ſi hoc legerint, aut quibus valeant teſtimoniis approbare*.

Reſpondent Sanderus lib. 2. de imaginibus c. 5. Alanus Copus Dialogo 4. c. 19. Surius & Bellarminus, libros, de quibus agitur, non eſse aut a Carolo Magno, aut illius

juſſu

Digitized by Google

juſſu editos; ſed eſſe hæretici cujuſdam opus, quod cum in manus Imperatoris incidiſſet, ab eo miſſum eſt ad Hadrianum Papam, ut illud refelleret.

Verum ea reſponſio ſtare non poteſt. Nam 1. Carolus Magnus in præfatione totius operis profitetur, ſe auctorem eſſe librorum illorum: *Quod opus* (ait) *aggreſſi ſumus cum conhibentia Sacerdotum, in regno a Deo nobis conceſſo, Catholicis gregibus prælatorum, non arrogantiæ ſupercilio, ſed zelo Dei, & veritatis ſtudio.* 2. Libri primi cap. 6. auctor operis Pipinum regem vocat progenitorem ſuum: *Veneranda memoriæ genitoris noſtri, illuſtriſſimi atque excellentiſſimi viri Pipini regis cura*, &c. 3. Concilium Pariſienſe, quod in imaginum cauſſa ſub Ludovico Pio celebratum eſt; in epiſtola Synodali ad Ludovicum & Lotharium Imperatores aſſerit, Carolum Magnum in Concilio Nicæno ſecundo quædam capitula reprehendiſſe, ac prænotata miſiſſe ad Hadrianum Papam, ut illius judicio & auctoritate corrigerentur: *Eamdem porro Synodum* (Nicænam ſecundam) *cum ſanctæ memoriæ genitor veſter coram ſe ſuiſque perlegi feciſſet, & multis in locis, ut dignum erat, reprehendiſſet, & quædam capitula, quæ reprehenſioni patebant, prænotaſſet, eaque per Angilbertum Abbatem eidem Hadriano Papæ direxiſſet, ut illius judicio & auctoritate corrigerentur.* Addit idem Pariſienſe Concilium, operi quod Carolus ad Hadrianum direxerat, reſponſum quidem fuiſſe, ſed omnino incongrue: *Ipſe rurſus favendo illis* (Nicænis Patribus) *qui ejus inſtinctu tam ſuperſtitioſa tamque incongrua teſtimonia memorato operi* (hoc eſt ſecundi Concilii Nicænis actis) *inſeruerant, per ſingula capitula in illorum excuſationem reſpondere quæ voluit, non tamen quæ decuit, conatus eſt.* 4. Hadrianus Papa capitulorum per Angilbertum Abbatem a ſe miſſorum reſponſionem ad ipſummet Carolum Magnum direxit. 5. Hincmarus Remenſis libro contra Hincmarum Laudunenſem loquens de Nicæna ſecunda Synodo, a Concilio Francofordienſi rejecta, meminit voluminis a Carolo magno ad Hadrianum contra eamdem ſeptimam Synodum miſſi: *De cujus deſtructione* (ait) *non modicum volumen, quod in Palatio adoleſcentulus legi, ab eodem Imperatore* (Carolo) *Romam eſt per quoſdam Epiſcopos miſſum*, &c. 6. Exemplaria mſſ. Vaticanum & Tillianum Caroli Magni nomen præ ſe ferunt; ſic enim habetur in Tilliano: *In nomine Domini & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti, incipit opus illuſtriſſimi, & excellentiſſimi, ſeu ſpectabilis viri Caroli, nutu Dei, Regis Francorum . . . . . contra Synodum quæ in partibus Græciæ pro adorandis imaginibus ſtolide ſive arroganter geſta eſt.*

Dices cum Bellarmino, 1. Carolinos libros Iconomachorum errorem tueri: at (addit) Carolus Magnus nuſquam pro Iconomacho audiit. 2. Carolus & Hadrianus ſemper conjunctiſſimi fuere; unde mortuo Hadriano, Carolus ipſe epitaphium poſuit.

Sed frivolæ ſunt Bellarmini rationes. Prima ſupponit, Carolinos libros Iconomachiam adſtruere; ſed falſo: nimirum pluribus in locis auctor docet ſe deteſtari Synodum, quam Iconomachi in Oriente contra ſacras imagines, imperante Copronymo, celebraverant: *Geſta ſane eſt* (inquit libro 1. cap. 1.) *ante hos annos in Bithiniæ partibus quædam Synodus tam incauta, tamque indiſcreta procacitatis, ut imagines in ornamentis Eccleſiæ & memoria rerum geſtarum ab antiquis poſitas incauta abolerent abdicatione: quodque Dominus de idolis præcipit, hoc illi de cunctis imaginibus perpetrarent, neſcientes, imaginem eſſe genus, idolum vero ſpeciem: & ſpeciem ad genus, genus ad ſpeciem referri non poſſe.* 2. Stare potuit, & revera ſtetit amicitia Hadrianum inter & Carolum, quamvis in omnibus Nicænæ ſecundæ Synodi actis non convenirent. Carolus, ſervata in Pontificem reverentia, Hadrianus, illæſa cum Imperatore pace, diſputarunt. 3. Controverſia (ut mox dicetur) Hadriani cum Carolo, non fuit de dogmate, quod Nicæna ſecunda Synodus definierat, ſed de ſenſu verborum, quibus in adſtruendo imaginum cultu uſa fuerat; ſeu de verbis potius, quam de dogmate litigarunt.

Reſpondendum eſt igitur ad argumentum, miſſa Bellarmini, aliorumque reſponſione, Carolinos libros non omnem ſacris imaginibus venerationem abdicare; ſed tantum abſolutum latriæ cultum, quem per errorem facti, librorum auctores crediderant, Nicænos Patres Sanctorum imaginibus adſcripſiſſe.

Ratio eſt 1. quia librorum Carolinorum auctor eum duntaxat cultum abdicat imaginibus, qui primo Decalogi mandato præcipitur: eum enim imaginibus a Nicæna Synodo aſſertum fuiſſe crediderat: *Non enim* (inquit lib. 1. c. 2.) *mediocris eſt error, cum aliud adoratur religionis cultu, quam is qui dixit Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies.* Ea autem verba non excludere religioſum cultum latria minorem demonſtratur ex eo, quod librorum auctor aſſerat, venerationem religioſam Cruci, Sanctis, Reliquiis, Codici Evangeliorum, vaſis ſacris deberi, ſubiraſcaturque, quod Nicæna Synodus imagines cum Cruce, Sanctis, Reliquiis, Codice Evangeliorum, vaſis ſacris, in quibus tremenda myſteria celebrantur, comparare viſa ſit.

Ratio eſt 2. quia eam tantum venerationem negat imaginibus deferri poſſe, quæ ſpei noſtræ objecto, beneficiorum collatori debetur; ſcilicet putarat, eam venerationis ſpeciem imaginibus a Nicæna Synodo delatam fuiſſe; *Jam vero* (ait libro 2. cap. 18.) *quia ſe imaginum inſpectione ſalvandos* cre-

Digitized by Google

credunt, ſicut ſerpentis inſpectione Iſraeliticus populus a ſerpentium morſibus ſanabitur, ſi qua forte eis corporis inclementia acceſſerit, recurrant ad imagines, easque aſpiciant, quatenus dum illarum inſpectione minime ſanati fuerint, revertantur ad Dominum, & per Sanctorum interceſſiones ab eo ſanitatem ſe accepturos credant, qui totius ſanitatis & vitæ eſt auctor: Atqui ſpecies cultus, qui noſtræ fidei objecto, bonorum collatori debetur, eſt abſolutus latriæ cultus: ergo eam tantum cultus ſpeciem Carolinorum librorum auctor abdicat imaginibus. Idem ab auctore ſupponitur ejuſdem libri c. 24. *Sed nec illud* (inquit) *quod ſcriptum eſt, Vultum tuum deprecabuntur omnes divites plebis, de quodam manifacto vultu intelligendum eſt: præſertim cum manufacti vultus ideo non deprecandi ſint, quia nec exaudire queunt.*

Ratio eſt 3. quia eam adorationis ſpeciem rejecit Carolinorum librorum auctor, quam cenſebat imaginibus aſſertam in Conſtantini apud Cyprios Epiſcopi ſententia: atqui cenſebat Conſtantinum, cum in Concilio Nicæno ſuam ſententiam protulit, ipſis imaginibus aſſeruiſſe eamdem adorationem, quæ conſubſtantiali Trinitati debetur: ſic enim laudati Epiſcopi dictum convellit: *Quis ergo* (ait lib. 4. c. 17.) *unquam ſani capitis talem abſurditatem vel dixerit, vel dicenti cenſenſerit, ut in tanto honore habeatur picturarum varietas, quanto ſancta vivificatrix & omnium operatrix Trinitas? & tale exhibeatur ſervitium picturæ, quale exhibetur Domino totius creaturæ?*

Ratio eſt 4. quia eam tantum adorationem ab imaginibus rejecit, quæ debeatur rebus quæ non repræſentativam tantum, ſeu extrinſecam habent ſanctitatem, ſed veram & internam: *Unde* (ait ejuſdem libri cap. 26.) *magna ex parte errare eos conſtat, cum eas ſanctas eſſe aſſerunt, & in locis contaminatis ſtatuendas decernunt*; atqui adorationis ſpecies, quæ debetur rebus quæ intrinſecam habeant ſanctitatem, non eſt qualibet cultus ſpecies, ſed tantum ſpecies abſoluti cultus, licet latria minoris; cum e contra Nicæni Patres relativum tantum cultum imaginibus, utpote extrinſece tantum, ſanctis deferendum eſſe decreverint.

Ratio eſt 5. quia eum duntaxat cultum impugnat auctor, quem Vigilantius contendebat reliquiis Sanctorum a Catholicis impendi; *Quia igitur* (inquit c. 27.) *ſolus DEUS adorandus ſit, Martyres vero, vel quilibet Sancti venerandi potius ſint, quam adorandi, & in hoc opere jam diximus, & egregii doctoris Hieronymi documentis roborandum eſt; qui dum contra Vigilantium quemdam hæreticum, qui Martyrum reliquias nequaquam dicebat eſſe venerandas, ſcriberet, inter cetera ait: Quis unquam, o inſanum caput, martyres adoravit? Si ergo ſecundum ejuſdem ſententiam, Martyres non adorantur, multo minus eorum imagines a fidelibus adoranda ſunt*. Atqui cultus quem a Catholicis Vigilantius ſupponebat reliquiis impendi, erat abſolutus latriæ cultus, ut patet ex Hieronymi verbis: ergo Carolinorum librorum auctor ſolum abſolutum latriæ cultum imaginibus abdicavit.

Ex iis, quæ hucuſque dicta ſunt, patet, Opus Carolinum damnare tantum in imaginibus aut latriæ adorationem, aut abſolutum duliæ cultum, quem crediderat a Nicæno Concilio ſecundo imaginibus delatum; hoc eſt, aut eum quo jubemur Deum proſequi, aut eum quem Sanctis, eorumque reliquiis deferimus; non autem cultum latria minorem, & quidem reſpectivum, ſeu qui in ipſis imaginum coloribus non inhæreat; ſed qui ad prototypa ex mentis affectu referatur.

Inſtabis. Carolinorum librorum auctor omnem omnino cultum imaginibus abdicat: ut ex ſubjunctis momentis patebit.

Primo, ea tantum lege patitur, ut imagines in templis collocentur, ut nullus ipſis cultus exhibeatur: *Imagines vero*, (ait libro ſecundo cap. 21.) OMNI *ſui cultura & adoratione ſecluſa*, &c.

Secundo, contendit, unam tantum cultus ſpeciem, nimirum adorationem latriæ, admittendam eſſe; ac proinde cum adorationem latriæ imaginibus abdicet, omnem quoque eis cultum denegat: *Unde* (inquit lib. 2. c. 21.) *cavendum illis eſt, & modis omnibus pertimeſcendum, ne dum imaginum cultum, & adorationem Chriſtianæ religioni ingerere nituntur, ſingularem unius Dei cultum & adorationem fruſtrari videantur. Quæ duo ita inter ſe mutuo reluctantur, ut ſi unum ſteterit, aliud ſtare non poſſit. Si enim ſingularis cultus ſoli & uni Deo debitus inconvulſus erit (& revera inconvulſus erit) imaginum cultus modis omnibus caſſabitur; & ſi imaginum cultus non convellatur, ſoli & uni DEO cultus debitus, non erit ſingularis.*

Tertio, convellit non abſolutum dumtaxat cultum, ſed etiam relativum: *Dicant igitur* (ait libro 3. capite 16.) *quibus tam peculiare eſt dicere: quia imaginis honor in primam formam tranſit, dicant, ſi hoc legerint, aut quibus valeant teſtimoniis approbare.*

Quarto, damnat praxim oſculandi imagines, coram illis procumbendi, concinnandi luminaria, thus adolendi, aliaque hujuſmodi, quæ facienda decreverat Nicæna Synodus. *Admonet etiam* (inquit libro 4. cap. 3.) *ne quis ſcandalizetur, eo quod ante imagines luminaria concinnant, & thymiamata adoleantur: quaſi non illi ſcandalizati ſint,*

qui

Digitized by Google

qui rebus luce carentibus luminaria incendunt, & odore carentibus odorifera thymiamata offerunt. Illi etiam ſcandalizantur, qui ea, quæ digne Deo offerenda ſunt, rebus ſenſu carentibus offerunt, & offerre hortantur: & nos ſcandalizandos autumant, a quibus ſuam veſaniam rationabiliter ſubſannandam formidant.

Quinto, tandem ubi aſſeruit, Deiparam, ſive in privatis domibus, ſive in baſilicis, nonnunquam dipingi aſello vectam, ac cum puero Jeſu, quem in ulnis teneat, fugientem in Ægyptum, concludit; non magis adorari debere Deiparæ, quam aſelli imaginem; non minus illicite fideles poſſe oſculari imaginem Deiparæ, quam aſelli imaginem: ac proinde cum nec latria, nec dulia, nec honor aliquis dulia minor, ſive ſit abſolutus, ſive ſit relativus, aſelli picturæ deferri debeat; ita nec ullus omnino imagini Deiparæ exhibendus eſt: *Pingitur autem* (ait lib. 4. c. 21.) *eadem beata Virgo, qualiter aſelli geſtamine vecta puerum in ulnas ferens, Joſeph prævio, in Ægyptum deſcenderit: qualiterve ex Ægypto ad terram Iſrael redierit: nunquidnam hæc omnia adoranda ſunt? cum ergo in quolibet horum imago ſanctæ Virginis puerum tenens pecualis animantis tergo ſuſcepta adoratur, numquid non ipſius animantis quædam poteſt fieri diremptio? præſertim cum unius ſint materiæ, unoque artificis ingenio compaginatæ, aut utriuſque adoratio eſt ſpernenda, aut utræque ſunt adorandæ.*

Reſp. ad 1. verba illa, *Omni ſui cultura*, intelligi de abſoluta cultura latriæ. Ratio eſt 1. quia Carolinorum librorum auctor ſemper, ac præſertim toto cap. 21. libri ſecundi, *Cultus* nomen ſumpſit pro adoratione ſoli Deo debita: *Solum namque Deum* (ait ibidem) *colere, ipſum adorare, ipſum glorificare, totius divinæ Scripturæ turba terribilis intonat.* Ratio eſt 2. quia eodem c. 21. *cultum* opponit venerationi, quam Sanctis una cum Chriſto regnantibus exhibendam eſſe fatetur: at cultus oppoſitus venerationi Sanctorum, eſt ſolus & quidem abſolutus latriæ cultus; ergo ſolum latriæ cultum abdicat imaginibus: *Cunctis etiam Sanctis* (ait), *qui triumphato diabolo cum eo regnant, veneratio exhibenda eſt: imagines vero omni ſui cultura & adoratione ſecluſa*, &c.

Reſp. ad 2. diſt. ant. Auctor Carolinorum librorum unam tantum cultus ſpeciem, adorationem nimirum latriæ, admittendam eſſe cenſet errore facti, conc. ant. errore juris, neg. ant. hoc eſt, ideo contendit, unam tantum cultus ſpeciem admitti debere, quod putaverit *cultus* nomen non aliud ſignificare, quam abſolutam adorationem latriæ; non vero quod excluſerit quamlibet aliam venerationem religioſam, ſeu a virtute religionis imperatam.

Ratio ſolutionis eſt 1. quia nondum apud Latinos tunc invaluerat uſus ſumendi *cultus* nomen pro alia adorationis ſpecie, quam pro abſoluta adoratione latriæ: idque ex eo probatur, quod non ſolus auctor librorum Carolinorum, ſed etiam Jonas Aurelianenſis, aliique Epiſcopi, qui iis temporibus adverſus ſecundam Nicænam Synodum ſcripſere, nuſquam *cultus* nomen Sanctorum ac reliquiarum venerationi, quam ultra admittebant, tribuerint.

Ratio eſt 2. quia auctor, de quo agitur, multis in locis fatetur, Sanctis, reliquiis, vaſis ſacris, Evangeliorum codici venerationem deberi; proindeque, cum aſſerit, unam eſſe cultus ſpeciem, abſolutam nimirum latriæ adorationem, non excludit alias religioſi honoris ſpecies latria monores, quamvis nomine cultus eas appellare renuat. Nam 1. (ut jam obſervatum eſt) hæc habet lib. 2. c. 21. de Sanctorum veneratione: *Cunctis etiam Sanctis veneratio exhibenda eſt.* 2. Libro tertio c. 24. ſic de honore reliquiis deferendo loquitur: *Sanctis ergo corporibus honorem impendere, magnum eſt fidei emolumentum ..... Nos itaque nec cum Vigilantio ejuſque ſequacibus reliquias abnuentes, nec cum Simone ejuſque complicibus imagines adorantes, & reliquiis, ſive Sanctorum corporibus, opportunum obſequium exhibemus.* Libro 2. c. 29. ſic loquitur de honore qui ſacris vaſis deferendus eſt: *Hæc quoque vaſa quæ ad peragendum noſtræ redemptionis myſteria, ſancta habet Eccleſia, ſemper ſunt fidelibus neceſſaria, ſemperque in divino cultu officioſa.* Capite 30. meminit venerationis, quæ tum vivificæ cruci, tum Evangeliorum codicibus debetur: falſum eſt igitur, quod auctor librorum Carolinorum nullam religioſam venerationem, nullum honorem ſacrum, præter abſolutam latriæ adorationem, admiſerit.

Reſp. ad 3. diſt. ant. Carolinorum librorum auctor convellit non ſolum abſolutum, ſed etiam relativum cultum, alio ſenſu intellectum, quam intellexerunt Nicæni Patres, conc. ant. in ſenſu Nicænorum Patrum intellectum, neg. ant. Per cultum relativum Nicæni Patres intellexerunt venerationem, quæ non imaginum coloribus, aut materiæ, ex qua conſtant, exhibeatur; ſed quæ coram imaginibus, ipſis earum prototypis deferatur. E contra auctor de quo eſt hic quæſtio, intelligit cultum relativum de honore; qui ſit veluti effectus honoris, quo prototypa coluntur; quique ipſis imaginum delineamentis ac materiei deferatur, ſeu qui propter prototyporum honorem, artificum operi ac materiæ exhibeatur. Ex ea falſa ſuppoſitione cultum relativum merito rejicit ac ſuggillat; neque enim aliquis religioſus honor lineamentis, aut materiæ imaginum, etiam propter prototypa, debetur; quaſi vero honor qui Sancto coram illius imagine defertur, alius ſit ab eo qui ipſimet Sancto, ſi viſiliter præſens eſſet, exhiberetur. Jam vero quod ea quæ mox dictum eſt ratione auctor

Digitized by Google

relativum honorem intelligat, variis momentis demonſtrari poteſt.

Demonſtratur 1. ex his auctoris verbis libro tertio c. 16. *Quis eos credat imaginum adoratione delectari, aut picturarum obſequiis demulceri? aut qualiter ad eos honor, picturis exhibitus, quæ nec de illorum corpore, ſeu veſtibus ſunt, ſed pro captu ingenii cujuſque ab artificibus præparantur, poteſt pervenire?*

Demonſtratur 2. ex eo, quod putaverit, imaginem pro majori aut minori cum prototypo ſimilitudine, pro majori vel minori illius venuſtate, ex mente Nicænorum Patrum, majorem aut minorem honorem mereri: Nam (ait ibidem) *cum imagines plerumque ſecundum ingenium artificum fiant, ut modo ſint formoſæ, modo deformes, nonnunquam pulcræ, aliquando etiam fœdæ, quædam illis, quorum ſunt, ſimillimæ, quædam vero diſſimiles, quædam novitate fulgentes, quædam etiam vetuſtate fatiſcentes, quærendum eſt, quæ earum ſint honorabiliores, utrum eæ quæ pretioſiores, an eæ quæ viliores eſſe noſcuntur: Quoniam ſi ſpecioſiores plus habent honoris, operis incit cauſſa, vel materiarum qualitas habet venerationem, non fervor devotionis; ſi vero viliores eæ quæ minus ſimiles ſunt illorum, quibus aptari parantur, injuſtum eſt, cum hæ, quæ nec opere nec materia præcellunt, nec perſonis ſimiles eſſe naſcuntur, auctius, propenſiuſque venerentur.*

Demonſtratur 3. ex eo, quod arbitratus ſit Nicænos Patres docuiſſe, venerationem deberi ipſis parietibus & tabulis in ſe ſumptis: cum e contra ipſe glorietur: ſe Sanctorum reliquiis & veſtibus honorem deferre. *Nam dum nos* (ait ibidem) *nihil in imaginibus præter adorationem ſpernamus . . . . illi pene omnem ſuæ credulitatis ſpem in imaginibus collocent, reſtat ut nos, Sanctos in eorum corporibus vel potius reliquiis corporum, ſeu etiam veſtimentis veneremur, juxta antiquorum Patrum traditionem: Illi vero parietes & tabulas adorantes, in eo ſe arbitrentur magnum fidei habere emolumentum, eo quod operibus ſint ſubjecti pictorum.*

Reſp. ad 4. Auctorem librorum Carolinorum rejicere quidem conſuetudinem oſculandi imagines, coram illis procumbendi, offerendi thymiamata, ac exhibendi externa ſigna, quibus demonſtratur honor, qui Sanctis eorum imaginibus defertur: ſed contendimus, inde non ſequi quod omnem honorem imaginibus abdicaverit: nempe externorum illorum ſignorum exhibitio, res eſt, quæ non ad aliquod fidei dogma, ſed ad meram diſciplinam pertineat. Populii in honore exhibendo rei, cui debere putant, non iiſdem ubique ſignis exterioribus utuntur, ut patet ipſius etiam Euchariſtiæ exemplo: mirum igitur non eſt, quod auctor Latinus non probaverit uſum, qui licet apud Græcos obtineret, nondum tamen apud Gallos iis temporibus invaluerat. Præterea commotus fuit auctor, quod crederet, Nicænos Patres decreviſſe, ut ipſis imaginum coloribus, ipſi earum materiæ, non autem Sanctis coram eorum imaginibus externa illa honoris ſigna exhibeantur. Addendum eſt, ægre eum tuliſſe, quod Nicæna Synodus diſciplinam illam, alioquin arbitrariam, ſub anathemate præcepiſſet: *Si quis imagines non ſalutaverit in nomine Domini & Sanctorum ejus, anathema ſit.* Ægre admodum tulit, quod Epiphanius Diaconus, actione 7. plaudente Sacra Synodo, eos vocaſſet *Semipravos*, qui dicebant *imagines formationes ſufficere in commemorationem tantum haberi, & non etiam ad ſalutationem.*

Reſp. ad 5. diſt. ant. Auctor concludit ex falſa facti ſuppoſitione, aſello honorem deberi, ſi debeatur imagini Deiparæ, quæ illo aſello vecta depingitur, conc. ant. ex vera ſuppoſitione, neg. ant. Putaverat, ſed falſo, librorum Carolinorum auctor, Nicænam Synodum ipſis imaginum coloribus, ipſi earum materiæ in ſe ac realiter ſumptæ, honorem detuliſſe; unde mirum non eſt, quod inde concluſerit, aſellum cum Virgine depictum, honorem mereri; neque enim minoris pretii erant colores, quibus depictus erat, nec minoris momenti materia, ex qua conſtabat in tabula, quam colores, quam materia, quæ Virginem Deiparam repræſentant; *Nullo enim pacto* (ait) *in adoratione utriuſque imaginis, Virginis videlicet, ſive animantis, quædam poteſt fieri diſcemptio, præſertim cum unius ſint materiæ, unoque artificis ingenio compaginatæ.*

Inſtabis. Auctor librorum Carolinorum non vult, ut imagines in honore æquiparentur aut Sanctorum reliquiis, aut eorum veſtibus, aut vaſis quibus ad ſacrificium utimur, aut Evangeliorum codici: ergo cum rerum illarum reſpectu admitteret honorem latriæ minorem, & quidem relativum, omnem omnino cultum imaginibus abdicavit.

Reſpondent nonnulli conceſſo antecedente, neg. conſeq. Ratio eſt 1. quia (inquiunt) licet idem honor imaginibus non debeatur, qui rebus de quibus in argumento, defertur, non ſequitur nullum omnino deberi. In honore, qui rebus ſacris exhibetur, ſunt certi quidam gradus, qui ex rerum majore vel minore externa ſanctitate petuntur; ac proinde licet nonnulla non in eodem honoris gradu colantur, non ſequitur, quod nullus honor ipſis deferendus ſit; unde nec ipſe auctor probaret eos, qui eamdem omnino honorem Sanctorum veſtibus exhiberent, quem exhibendum eſſe dicit Sanctorum reliquiis. Ratio eſt.

eſt 2. quia (inquiunt) honor debitus Sanctorum reliquiis abſolutus eſt, licet a reverentia qua ipſoſmet Sanctos proſequimur, imperetur, ſitque illius veluti effectus: e contra vero honor imaginibus delatus, eſt (ut ſuo loco dicetur) omnino relativus; hoc eſt, affectio honorantis non ad imagines terminatur, ſed totus ad earum prototypta effertur, nec diſtinctus eſt ab eo, quo ipſoſmet Sanctos, ſi viſibiliter adeſſent, proſequeremur.

Reſpondent alii, quibus ſubſcribimus, diſt. ant. Auctor librorum Carolinorum non vult, ut imagines æquiparentur Sanctorum reliquiis, aut eorum veſtibus, aut ſacris vaſis, aut vivificæ crucis imagini, aut Evangeliorum codici, quoad externa honoris ſigna, conc. ant. quoad internum animi affectum, ſeu reverentialem animi ſubmiſſionem, neg. ant. Nondum (ut jam fuit obſervatum) in Galliis obtinuerat uſus oſculandi imagines, coram illis procumbendi, inclinandi caput; licet uſus ille reliquiarum, ſacrarum veſtium, ſacrorum vaſorum, vivificæ crucis, codicis Evangeliorum reſpectu jam invaluiſſet; unde mirum non eſt, quod auctor ægre ferat, quod quoad illa externa honoris ſigna Nicænum ſecundum Concilium imagines Sanctorum illis æquiparaſſet; ſed non ægre tulit, quod mens eodem modo ad præſentiam imaginum affecta ſit, ac ad præſentiam reliquiarum, veſtium, vaſorum, vivificæ crucis, codicis Evangeliorum affecta eſt; ſeu non ægre tulit, nec arguit, quod mens ad præſentiam imaginum, affectum ſuum ad earum prototypa dirigat, eiſque per internam ſubmiſſionem reverentiam exhibeat. Videnda ſunt ad hujuſce reſponſionis lucem ea quæ dicentur, ubi quæremus infra, an uno ac eodem inviſibili cultu imagines & earum prototypa honorentur.

Solvitur argumentum ex Jona Aurelianenſi deſumptum.

Objicies. Jonas Aurelianenſis, qui fuit veluti ſignifer Patrum Gallorum, qui in ſeptimam generalem Synodum tumultus excitarunt, multa ſcripſit, quæ imaginum cultui oppoſita ſunt.

Libro 1. adverſus Claudium Taurinenſem qui omnos imagines, ipſius etiam crucis effigiem, ex omnibus ſuæ diœceſeos baſilicis abſtulerat, quemque legere eſt Tom. 4. Bibliothecæ Patrum, part. 1. pag. 341. & ſequentibus, contendit adorationem quæ Deo debetur, nulli creaturæ deferendam eſſe: *Creaturam vero adorari, eique aliquid divinæ ſervitutis impendi, nefas ducimus.*

Ibidem Græcos arguit, quod cum faterentur nihil divinum in imaginibus eſſe, eis tamen uni Deo debitum honorem exhiberent: *Una autem reprehendimus, ac deteſtamur, quia cum eorum ſcientiam non ſubterfugit, imaginibus nihil eſſe divini, majori digni ſunt invectione, eo quod debitum honorem divinitati impenderint infirmo & egeno ſimulacro.*

Docet eodem in libro erraſſe Italos, licet tamen citra idololatriam, quod Nicænæ II. Synodo ſubſcripſiſſent: *Nam & illi qui nimio & indiſcreto amore, ob honorem Sanctorum eorum imaginibus ſupplicant, neſcio, an temere idololatræ ſint vocandi. Videntur potius ab hac ſuperſtitione, adhibito rationis moderamine revocandi, quam idololatræ, cum utique ſanctæ Trinitatis fidem veraciter credant & prædicent, nuncupandi.*

Conſtanter aſſerit, imagines non ob aliud fieri aut in baſilicis collocari, quam ut Chriſti myſteriorum, aut Sanctorum victorias rudibus populis oſtendat: *Sinantur a te* (ait, Claudium Taurinenſem alloquens, qui imagines omnes abjecerat) *imagines Sanctorum, non ut adorentur, ſed potius ut quamdam pulcritudinem reddant, & quarumdam præteritarum rerum memoriam ſenſibus imperitorum ingerant, in Eccleſia depingi.*

Abdicat imaginibus cultum etiam relativum: cum enim Claudius hoc illi argumentum propoſuiſſet: *Opera manuum Dei non ſunt adoranda & colenda: quanto magis opera manuum hominum adoranda & colenda non ſunt prorſus, nec in honore eorum, quorum ſimilitudines eſſe dicuntur*: hiſce verbis reſpondet: *In hujus ſententiæ ſenſu nobiſcum ſobrie ſapis.* Tandem idem Jonas in toto ſuo contra Claudium opere nihil ſcribit, quod imaginum cultui, etiam ſecundum Eccleſiæ Romanæ ſenſum expoſito, favere poſſit.

Ex momentis, quæ hucuſque ex Jona Aurelianenſi prolata ſunt, ſic argumentum conficitur: Ille omnem cultum imaginibus abdicavit, qui docuit, nullam creaturam adorari debere; qui rejecit Græcos, quod imaginibus cultum impenderent; qui negavi cultum, etiam relativum, eis impendi poſſe; qui ob ſolam rerum præteritarum memoriam imagines paſſus eſt; qui nihil dixit, quod faveat cultui ad Eccleſiæ Romanæ ſenſum expoſito: atqui Jonas Aurelianenſis &c. ergo &c.

Reſp. diſt. maj. Qui docuit, nullam creaturam adorari debere adoratione latriæ, conc. maj. adoratione, quæ longe minor ſit latria, neg. maj. Qui rejecit Græcos, quod crederet, eos imaginibus latriæ cultum deferre, conc. maj. quod crederet, deferre cultum latria longe minorem, neg. maj. Qui docuit, Italos indiſcreto zelo ſubſcripſiſſe Synodo II. Nicænæ, quam putavit imaginibus detuliſſe latriæ cultum, conc. maj. detuliſſe cultum latria longe minorem, neg. maj. Qui aſſeruit; imagines non ob aliud proxime poni, quam ut præteritarum rerum memoriam excitent, conc. maj. non ob aliud poni remote, neg. maj. Qui imaginibus abdicavit cul-

cultum relativum pravo ſenſu expoſitum, conc. maj. ſano ſenſu compoſitum, neg. maj. Qui in toto ſuo opere nihil ſcripſit, quod implicite faveat imaginum cultui, conc. maj. quod explicite faveat, nego majorem.

Evidens eſt 1. Jonam Aurelianenſem ſolam latriæ adorationem, quam falſo putavit Græcos & Italos detuliſſe ipſis ſacris imaginibus, rejeciſſe. Scilicet (ut patet ex textibus in objectione laudatis) rejecit ſolam adorationem, quæ imaginibus divinam ſervitutem impendit; quæ egeno ſimulacro honorem ſoli divinitati debitum tribuit; per quam non imaginum prototypis, ſed ipſis imaginibus ſupplicatur.

Evidens eſt 2. eumdem Jonam damnaſſe tantum relativum cultum pravo ſenſu expoſitum, hoc eſt, intellectum de latria, quæ ad imagines ipſas ex indiſcreto amore prototyporum terminetur; non autem cultum latria longe minorem, qui non ad ipſas imagines terminetur, ſed per quem ipſa prototypa coram imaginibus honorentur.

Evidens eſt 3. eumdem Jonam, cum ſcripſit Sanctorum imagines ad præteritarum rerum memoriam tantum in templis collocari, locutum fuiſſe ſolum de fine proximo, propter quem collocantur, non autem de fine remoto: nempe ideo collocari voluit, ut per imagines præteritarum rerum memoria excitetur, eaque memoria moveat ad honorandum prototypa coram eorum imaginibus: neque enim a Gregorio Magno ad Serenum Maſſilienſem ſcribente diſſenſit, cum expreſſe profiteatur, ſe traditæ ab eo doctrinæ inhærere; at (ut ſuperius oſtenſum eſt) Gregorius ſenſit, licitum eſſe prototypa coram imaginibus honorare & invocare.

Evidens eſt 4. quod licet explicite in locis objectis non faveat honorariæ in imagines venerationi, ea tamen ſcribat, quæ implicite honorariam illam venerationem adſtruunt: nam damnat Claudium Taurinenſem, quod ex primo Decalogi mandato concluſiſſet, ex baſilicis auferri debere omnes imagines, quaſi vero una tantum ſit adorationis ſpecies: *Alia* (inquit ibidem) *eſt adoratio quæ non niſi ſoli Deo debetur, alia quæ a mortalibus humilitatis & ſubjectionis gratia æque mortalibus exhibetur. Rurſus alius eſt cultus, quo nonniſi divinæ potentiæ famulandum eſt, & alius eſt qui non ſolum rationalibus, verum etiam irrationalibus creaturis juxta modum proprium impenditur. De diverſitate itaque cultus habes una nobiſcum B. Auguſtinum*, &c. Ad hunc ſecundi generis cultum reducit venerationem, quæ Sanctorum reliquiis debetur; reducit quoque honorem qui exhibetur Evangeliorum codici: *Sacra religionis uſus* (inquit in Præfatione lib. II.) *in ſancta Eccleſia adhuc ſervatur, ſi tamen apud te, ut perlecta ſacri Evangelii lectione, ab Epiſcopo, vel presbyteris, ceteriſque ſacri ordinis religioſis, codex in quo Evangelii lectio recitata eſt, multiplicibus oſculis veneretur: ſed hoc cujus cauſſa, niſi illius cujus eſſe verba creduntur, agimus?* Ex quo patet, ideo res illas honorari etiam per externa ſigna, quod iis externis ſignis Deus ipſe honoretur, ſeu, quod licet coram Evangeliorum codicibus fiant, ad Deum tamen per mentis affectum terminentur. Ad eam quoque cultus ſpeciem reducit adorationem quæ imagini crucis Chriſti, juxta antiquum Eccleſiæ morem, ac proinde & eam quæ aliis imaginibus defertur: *Neque enim* (ait in eadem Præfatione ad librum II.) *noſtro tempore uſus irrepſit figuram crucis in baſilicis Sanctorum ſtatui ... Nec tamen ideo crucem ut Dominum adoramus, ſed magis eum qui per crucem mortis deſtruxit imperium. Porro etſi oſcula infigimus, non utique cauſſa ligni, ſed potius amore illius id a nobis agitur, qui in ea veteris ligni damna reſtauravit.*

Solvitur argumentum quod ex Agobardo Lugdunenſi deſumitur.

Objicies. Agobardus, Lugdunenſis Archiepiſcopus, Ludovico Pio imperante, librum edidit *de picturis & imaginibus*. In eo autem libro multa ſcripſit, quæ damnare videntur cultum religioſum, qui jam in Eccleſia Romana ſacris imaginibus exhibetur.

Docet nimirum 1. Judæos Decalogo vetitos fuiſſe, ne aliquam ſive Dei, ſive alicujus creaturæ imaginem effingerent. Docet 2. nulli, præterquam Deo, religionis cultum deferri poſſe: *Cum omnium* (inquit) *una ſententia ſit, cultum religionis ſoli Deo deberi*. Docet 3. cultum imaginibus deferri non poſſe, licet eis nihil divinum ineſſe credatur. Docet 4. Sanctorum & ipſiuſmet Chriſti imagines, *ob amorem potius & recordationem, quam ob religionis honorem aut aliquam venerationem, more gentilium ab antiquis expreſſas fuiſſe*. Docet 5. conterendas eſſe Sanctorum imagines, ſicut Ezechias æneum ſerpentem contrivit: *Multo magis* (ait) *religioſius Sanctorum imagines omni genere conterendæ, & uſque ad pulverem ſunt tradendæ, præſertim cum non illas Deus fieri juſſerit* (ut tamen fieri ſerpentem æneum mandaverat) *ſed humanus ſenſus excogitaverit*. Docet 6. neminem ex antiquis cultum imaginibus detuliſſe: *Sed nullus antiquorum Catholicorum unquam eas colendas vel adorandas forte exiſtimavit.*

Ex iis autem Agobardi locis ſic conficitur argumentum: Ille damnavit imaginum venerationem, qui docuit, earum efformationem divinitus prohibitam fuiſſe; qui aſſeruit, uni Deo exhiberi poſſe religionis cultum; qui ſcripſit, eas non ob religionis honorem & venerationem ab antiquis effictas fuiſſe; qui

con-

Digitized by Google

contendit, neminem ex antiquis catholicis cultum eis detuliſſe; qui tandem ſenſit, imagines omnes ad pulverem uſque conteri debere; atqui ea omnia (ut patet ex locis laudatis) docuit, aſſeruit, ſcripſit Agobardus: ergo Agobardus damnavit omnem omnino imaginum venerationem.

Reſp. diſt. maj. Ille damnavit imaginum venerationem, qui docuit, earum efformationem divinitus prohibitam fuiſſe præcepto aut naturali, aut divino poſitivo, quod in novo Teſtamento vigeat, conc. maj. præcepto tantum poſitivo & cæremoniali, quod in novo Teſtamento non vigeat, neg. maj. Qui aſſerit, uni Deo exhiberi poſſe cultum latria minorem, conc. maj. cultum qui non fit latria major, neg. maj. Qui ſcripſit, imagines non ad cultum latria inferiorem ab antiquis effectas eſſe, conc. maj. ad cultum latria minorem, neg. maj. Qui ſenſit, imagines abſolute conteri debere, conc. maj. hypothetice tantum, neg. maj.

Evidens eſt 1. Agobardum non ſenſiſſe, imaginum efformationem naturali aut divino præcepto, quod jam vigebat, prohibitam fuiſſe: nempe probavit antiquos catholicos qui imagines effinxerunt. Probavit 2. uſum Eccleſiæ quæ ubique ſuo tempore imagines in templis collocabat, idque juxta Gregorii Magni ad Serenum Maſſilienſem Epiſtolas, quas in ſuo opere laudavit.

Evidens eſt 2. Agobardum damnaſſe cultum imaginum tantum ex ſuppoſitione, quod, ut putabat, a Græcis & ab Italis definitus eſſet abſolutus latriæ cultus; nam 1. ſacrilegos dicit imaginum cultores, quod eis divinum cultum exhibeant: *In quo genere* (ait) *iſtæ quoque inveniuntur, quas ſanctas vocant, imagines: non ſolum ſacrilegi ex eo quod divinum cultum operibus manuum ſuarum exhibent, ſed & inſipientes*. Dicit 2. Imagines coli non debere eo cultu, quo ipſimet Sancti coli nolunt: *Cui facile reſpondetur, quia ſi imago quam honorat, Deus non eſt, nequaquam veneranda eſt quaſi pro honore Sanctorum, quia nequaquam divinos ſibi arrogant honores*. Dicit 3. imagines coli non debere cultu ei ſimili qui per ſacrificium offertur, cum nec ipſi ſancti quos repræſentant, per ſacrificium coli poſſint: *Adoretur, colatur, veneretur a fidelibus Deus, illi ſoli ſacrificetur ... Angeli, vel homines ſancti amentur, honorentur caritate, non ſervitute; non eis corpus Chriſti offeratur, cum ſint & hoc ipſi*. Dicit 4. imagines coli non debere cultu ſervitutis, cultu votorum, cultu confidentiæ, cultu precum, quo tamen a Græcis & ab Italis coli, falſo ſuppoſuerat: *Nunc autem* (ait) *error invaleſcendo tam perſpicuus factus eſt, ut idololatriæ, vel Antropomorphitarum hæreſi propinquum aut ſimile ſit, adorare figmenta, & ſpem in eis habere*.

Evidens eſt 3. eo tantum ſenſu Agobardum dixiſſe, imagines ad cultum poſitas non eſſe, quod cenſebat, in templis a Græcis & Italis quos confutat, collocari: at cenſebat, ad cultum latriæ qui ad eas terminaretur, poni eas & a Græcis & ab Italis. Et ſane jubet, ut inſpectis imaginibus mens ad prototypa conſurget, eaque veneretur: *Aſpiciamus picturam quaſi picturam, vita, ſenſu & ratione carentem. Paſcatur hac viſione oculus, Deum vere veneretur animus, qui & Sanctis ſuis victoriæ coronam, & nobis interceſſionis eorum tribuit adjutoria*.

Evidens eſt 4. eumdem Agobardum non ſenſiſſe, Sanctorum imagines abſolute frangi ac conteri debere. Nam 1. probat ac laudat Gregorii Epiſtolas, a quibus Serenus arguitur, quod eas contra receptum ubique Eccleſiæ morem fregiſſet in diœceſi Maſſilienſi, cui præerat. 2. Habebat ipſe in ſuæ Lugdunenſis diœceſeos baſilicis imagines. 3. Laudat veteres, quod imagines effinxiſſent: *Habuerunt namque & antiquas Sanctorum imagines vel pictas vel ſculptas*. Frangendas ergo dixit hypothetice tantum, ſi nempe ſuperſtitioſe (ut a Græcis & Italis fieri cenſebat) ita colerentur, ut ea ſuperſtitio per Paſtorum doctrinam & inſtructionem aboleri non poſſet; idque tamen non privato alicujus Epiſcopi decreto, ſed ex coepiſcoporum aliorum, ac præſertim Romani Pontificis, ad quem cauſſæ majores referri debent, conſenſu & auctoritate.

Quæ hucuſque dicta ſunt ad oſtendendum Agobardum, non alium quam abſolutum latriæ cultum ſacris imaginibus abdicaſſe, confirmantur ex eo, quod in ſuæ ſententiæ confirmationem Patres laudet tantum iis locis, ubi damnarunt eos qui creaturis cultum ſoli Deo debitum impenderent: nempe laudat Auguſtinum lib. 10. de Civ. Dei, cap. 1. 4. 19. & 20: ubi certum eſt, S. Doctorem de ſolo loqui latriæ cultu, quem accurate diſtinguit ab eo, quem Angelis ac Sanctis martyribus exhibemus. Laudat Hieronymum in epiſtola contra Vigilantium: laudat denique epiſtolam Smyrnenſis Eccleſiæ de Polycarpi martyrio, ubi narratur, Judæos Proconſuli ſuaſiſſe, ut martyris corpus concremaret, ne (ut ajebant) Chriſtiani, crucifixo derelicto, illud adorarent.

Solvitur argumentum deſumptum ex Hincmaro Remenſi, Dungalo, & VValfrido Strabone.

Objicies 1. Hincmarus Remenſis, opuſc. 55. c. 20. ſcribit, per Concilium generale in Francia deſtructam fuiſſe Nicænæ Synodi de imaginum adoratione definitionem. 2. Dungalus Catholicus Theologus, qui Ludovico Pio & Lothario imperantibus vixit, in

Digitized by Google

ſuo adverſus Claudium Taurinenſem opere, Iconomachis favere videtur cum ſubſcripſit Synodo, quæ Pariſiis adverſus Nicænam ſecundam habita eſt. 3. VValfridus Strabo, Augiæ divitis Abbas, c. 8. de rebus Eccleſiaſticis, alludens ad Nicænam Synodum, ſic loquitur: *Sed in his*, imaginibus, *colendis ſuperſtitionem & hebetudinem, qua ſpiritualem cultum ad corporalia traducere erronei nituntur, eſſe damnandam*.

Reſp. ad 1. diſt. ant. Hincmarus ſcribit, deſtructam fuiſſe in Francia ſeptimam Synodum generalem, quoad dogma quod non ſtabilierat, conc. ant. quoad dogma quod revera ſtabilierat, neg. ant. Errarunt Præſules Galli, non quidem errore juris, ſed errore facti, qui, ſive vivente Carolo Magno, Francofurti, ſive Pariſiis poſtea, imperante Ludovico Pio, ſeptimam Synodum generalem rejecerunt: ſcilicet (ut inferius dicetur) arbitrati fuerant, ſeptimam Synodum generalem imaginibus decreviſſe abſolutam latriæ adorationem; licet decreviſſet adorationem aut latria longe minorem, aut latriam quidem, ſed quæ non ad Chriſti imagines, ſed ad ipſummet Chriſtum terminaretur: *Septima autem apud Græcos* (inquit Hincmarus) *vocata univerſalis pſeudoſynodus de imaginibus, quas quidam confringendas, quidam adorandas dicebant*: Per hanc autem vocem *adorandas* Hincmarus intellexit abſolutam adorationem latriæ: iis enim temporibus (ut jam obſervatum eſt) *adorationis & cultus* nomina apud Francos pro ſola abſoluta latria ſumebantur: unde licet Præſules Galli, qui, ſive Francofurti, ſive Pariſiis, ad Synodum convenerunt, docerent Sanctos & eorum reliquias honorandas ac venerandas eſſe, nuſquam tamen, ut eum honorem, eamque venerationem exprimerent, uſi ſunt *cultus* aut *adorationis* nominibus.

Eum autem eſſe Hincmari ſenſum, demonſtratur ex Flodoardo, qui in hiſtoriæ Rem. l. 3. c. 29. ſic de Hincmaro loquitur: *Scripſit etiam librum, flagitantibus Coepiſcopis fratribus ſuis, qualiter imagines Salvatoris noſtri vel Sanctorum ipſius venerandæ ſint.*

Reſp. ad 2. diſt. ant. Dungalus ſubſcripſit Synodo Pariſienſi, quæ per errorem facti damnaverat ſeptimam generalem Synodum, conc. ant. per errorem juris, neg. ant. Ratio ſolutionis eſt 1. quia Dungalus in ſuo opere graviſſime Claudium Taurinenſem arguit, quod idololatras appellaſſet eos qui *imaginem Chriſti & Sanctorum ejus pingunt & venerantur pro amore & honore Salvatoris & ſanctorum electorum ejus*. 2. Hoc unum in Concilio Pariſienſi definitum fuiſſe contendit, *ut nemo poſthac imaginibus, aut cuipiam penitus in mundo creaturæ, excuſabiliter divinum poſſit honorem deferre*. 3. Hocce argumento Claudium Taurinenſem refellit, quod Catholici, non cultu, qui ſoli Deo debetur, ſed *congruis honoribus picturas ſanctas venerentur*.

Reſp. ad 3. VValfridum Strabonem cum multis aliis Gallicanis Patribus credidiſſe, ſed falſo, ſeptimam generalem Synodum decreviſſe, ipſi imaginum materiei cultum latriæ deferri debere: unde mirum non eſt, quod eam Synodum hebetudinis arguerit. Eumdem autem auctorem, non omnem religioſum honorem, ſed immoderatum tantum, hoc eſt, qui aut ſit latriæ, aut ad ipſam imaginum materiem terminetur, imaginibus abdicaſſe, demonſtratur ex his illius verbis: *Nunc jam de imaginibus, & picturis, quibus decus Eccleſiarum augetur, dicenda ſunt aliqua. Quia & earum varietas nec quodam cultu immoderato colenda eſt, ut quibuſdam ſtultis* (loquitur de Græcis) *videtur*.

Solvitur argumentum ex Conciliis deſumptum.

Not. Tria præcipua ſunt Concilia, in quibus de imaginibus actum eſt; primum, imperante Conſtantino Copronymo, Conſtantinopoli habitum eſt; alterum Francofurti, imperante Carolo Magno, anno 749. tertium Pariſiis, imperante Ludovico Pio, anno 824. Cum heterodoxi ex iis tribus Conciliis argumenta contra imaginum venerationem petant, expendendum eſt, cujus ſint auctoritatis, quæve de ſacris imaginibus fuerat eorum ſententia.

Objicies 1. In Concilio, quod ſub Conſtantino Copronymo Conſtantinopoli celebratum eſt, decretum fuit 1. ex omnibus baſilicis & domibus privatis auferri debere Chriſti, Deiparæ ac Sanctorum imagines. 2. Eradi eas debere ex calicibus & veſtibus, aliiſque tremendorum myſteriorum inſtrumentis. 3. Nullum omnino cultum ſine idololatria eis exhiberi poſſe. Atqui Concilium illud non levis videtur auctoritatis eſſe, tum quod totius Orientis aſſenſu comprobatum ſit; tum etiam quod trecenti & amplius antiſtites ei ſubſcripſerunt: ergo &c.

Reſp. conc. maj. neg. min. Ratio eſt, 1. quia illi Concilio ſummus Pontifex, nec per ſe, nec per legatos adfuit. 2. Tantum abeſt, ut ſummus Pontifex, aut aliqui ex Occidentalibus Epiſcopis illi poſtea ſubſcripſerint, quin aperte omnes (uno excepto Claudio Taurinenſi) ipſi contradixerint. 3. Immo nec præcipuas Orientis ſedes conſentientes habuit: *Quomodo autem* (ajunt Nicæni ſecundi Concilii Patres, per os Joannis diaconi Tom. I. Act. 6.) *magna & univerſalis, quam neque receperunt, neque concordaverunt reliquarum Præſules Eccleſiarum, ſed anathemati hanc tranſmiſerunt? Non habuit enim adjutorem illius temporis Romanorum Papam, vel eos qui circa ipſum ſunt ſacerdotes, nec etiam per vicarios ejus, neque per Encyclicam epiſtolam; quemadmodum lex dictat Conciliorum. Sed*

non

Digitized by Google

non conſentientes ſibi Patriarchas Orientis, Alexandriæ ſcilicet, Antiochiæ, ac ſanctæ civitatis, vel comminiſtros & ſummos ſacerdotes qui cum ipſis exiſtunt.

Objicies 2. Concilium Francofordienſe rejecit Nicæni ſecundi Concilii de imaginibus decretum; ſic enim habet Canone 2. *Altera eſt in medium quæſtio de nova Græcorum Synodo, quam de adorandis imaginibus Conſtantinopoli fecerunt, in qua ſcriptum habebatur, ut qui imaginibus Sanctorum, ita ut Deificæ Trinitati, ſervitium aut adorationem non impenderent, anathema judicarentur. Qui ſupra ſanctiſſimi Patres noſtri omnimodis adorationem & ſervitutem renuentes contempſerunt, atque conſentientes condemnaverunt.* Multi vero ponderis eſse hujuſce Concilii definitionem, oſtenditur ex eo quod conſentientes habuerit legatos Romani Pontificis, omneſque Epiſcopos, qui tunc temporis in ditione erant Caroli Magni; hæc enim eſt ejuſdem Concilii ſubſcriptio: *Concilium Francofordienſe, in quo hæreſis Feliciana, ab Epiſcopis univerſi regni Francorum, Italiæ, Galliæ ac Germaniæ, præſente Carolo Magno rege, atque Hadriani Papæ legatis, Theophylacto & Stephano Epiſcopis, tertio damnata eſt*: ergo &c.

Reſp. Gabriel Vaſquez, Suarez, Gregorius de Valentia, Synodum damnatam in Concilio Francofordienſi, non eſse Nicænam ſecundam, ſed Conſtantinopolitanam, in qua Iconomachi Imagines abolendas eſse decreverant. Sed falſa eſt ea reſponſio: ſiquidem Francofordienſe Concilium damnat Synodum, in qua definitum fuerat, imagines adorandas eſse: at Concilium ab Iconomachis habitum id nequaquam definierat: e contra ſtatuerant abolendas, omnique prorſus cultu fruſtrandas eſse. Nec obeſt, quod in Canone Francofordienſi dicatur rejici Concilium Conſtantinopolitanum: nam ſic Nicænam II. Synodum vocarunt, quod primum Conſtantinopoli coacta eſset, licet poſtea Nicæam tranſlata fuerit.

Reſpondet in Annalibus Francorum, Tom. 6. Pater Le Cointe ex noſtra Oratorii Congregatione, in Concilio Francofordienſis damnatam fuiſse Synodum, quæ aliquibus annis poſt Concilium Iconomachorum, & ante Nicænum ſecundum, a quibuſdam Epiſcopis ſuperſtitioſis Conſtantinopoli celebrata eſt. Verum ſtare non poteſt ea reſponſio, tam quod nullus auctor meminerit illius Conſtantinopolitanæ Synodi, quæ divinum honorem, ſeu adorationem latriæ, imaginibus tribuerit: tum etiam quod evidenter conſtet, libros Carolinos, de quibus ſuperius actum eſt, Patreſque Gallicanos, quorum ſententiam expoſuimus, non commentitiam illam Synodum, ſeu Nicænam ſecundam impugnaſse, eamque Hadrianum Papam in ſua apologia defendiſse.

Reſpondent alii, quibus ſubſcribimus, Canonem ſecundum Concilii Francofordienſis non damnare Nicænæ II. Synodi de imaginum cultu definitionem, ſed unam Conſtantini Conſtantiæ Epiſcopi ſententiam Concilii ſeſs. 3. prolatam, quæque, quod ei Nicæna Synodus in eadem ſeſſione non contradixiſset, habita eſt a Gallis pro ipſiuſmet Synodi ſententia.

Ratio eſt 1. quia Nicæna Synodus in definitione fidei, venerationem honorariam, quam imaginibus decernit, aperte diſtinguit a cultu latriæ, quæ uni Deo exhiberi poteſt: ſic enim habet: *Quanto enim frequentius per imaginalem formationem videntur, tanto qui eas contemplantur, alacrius eriguntur ad primitivorum eorum memoriam & deſiderium. Non tamen ad veram latriam, quæ ſecundum fidem eſt, quæque ſolam divinam naturam decet, impertiendam.* Illa enim, non in alia quam in exterioribus quibuſdam ſignis, oſculo v. g. genuflexione, inclinatione capitis poſita eſt: iſta vero in interiori affectu, quo mens ſeipſam Deo, ut rerum omnium auctori, ſubmittit. Illa proxime (ut dicetur ſuo loco) ad imagines, ſeu materiam & colores; iſta vero ad ipſum Deum immediate terminatur.

Ratio eſt 2. quia hæc verba quæ damnat ſecundus Canon Concilii Francofordienſis: *Ut qui imaginibus Sanctorum, ita ut Deificæ Trinitatis, ſervitium aut adorationem non impenderent*, nullibi in actis Nicæni Concilii leguntur, quam ſeſſ. 3. in qua Conſtantinus Conſtantiæ Epiſcopus ſuam ſententiam hiſce verbis protuliſse, ex infideli interpretatione aſserit librorum Carolinorum auctor, & quam præ manibus habuit Concilium Francofordienſe: *Suſcipio & amplector honorabiliter ſanctas & venerabiles imagines, atque ſecundum ſervitium adorationis, quæ ſubſtantiali & vivificatrici Trinitati, emitto.* Dixi, *falſo* id aſseruiſse auctorem librorum Carolinorum; hiſce enim verbis, non autem illis, ſuam ſententiam Conſtantinus Conſtantiæ Epiſcopus expreſserat: *His conſentio, & concors efficior: ſuſcipiens & amplectens honorabiliter ſanctas & venerabiles imagines; atque adorationem, quæ per latriam, id eſt, Deo debitam ſervitutem efficitur, ſoli ſuperſubſtantiali & vivificæ Trinitati impendo.* Ea vero parum fideli interpretatione moti ſunt Patres Francofordienſes, ut non habita ratione monitionis Hadriani Papæ, aut illius ad Concilium Francofordienſe legatorum, aut ipſiuſmet Synodi Nicænæ definitionis expreſsæ, eidem Nicænæ Synodo adſcripſerint dogma de impendenda imaginibus adoratione, quæ uni ſuperſubſtantiali ac vivificæ Trinitati deferri poteſt, quæque in eo poſita eſt, quod mens Deo tanquam rerum omnium auctori ſeipſam ſubjiciat. Hincque patet, errore non quidem juris, ſed facti tantum, Francofordienſes Patres Nicænam Synodum proſcripſiſse.

Quæres, qui fieri potuerit, ut Patres Concilii Francofordienſis Canonem dogmaticum

Digitized by Google

in Concilio generali, Nicæno nimirum ſecundo, editum, in examen iterum adducere, immo & proſcribere auſi fuerint.

Reſpondet, & quidem merito, Sirmondus in admonitione de Canone ſecundo Concilii Francofordienſis, Patres Francofordienſes non habuiſſe Nicænam ſecundam Synodum pro Synodo œcumenica. Conſtat enim (ait mox laudatus auctor) ſic in hac quæſtione verſatos eſſe, tum Synodi Francofordienſis, tum Carolini voluminis auctores, ut ſibi non cum œcumenico Concilio, ſed cum peculiari Græcorum (ut appellabant) Synodo rem eſſe contenderent. Ita enim paſſim in libris illis profitentur, queruntur que propterea illam ſibi, aut univerſalis, aut ſeptimæ Synodi nomen arrogare, cum œcumenicam dici poſſe negarent, ad quam ſoli Græci conveniſſent, reliquarumque provinciarum Eccleſiæ convocatæ, aut ſententiam per epiſtolas more Eccleſiaſtico rogatæ non fuiſſent. Et quidem ſi rem ſuis momentis expendamus, ſatis omnino cauſſæ videbatur, cur Synodum, cui tot adhuc provinciarum, ac totius pene Occidentis ſuffragia deeſſent, pro œcumenica nondum haberent. Nec Hadrianus ipſe aliter ſe ſentire oſtendebat, qui allatam e Græcia Synodum (ut Hincmarus eodem loco docet) in Galliam miſit, Conciliumque ejus cauſſa convocari a Carolo juſſit, & libris Carolinis, quibus oppugnata eſt, ita reſpondit, ut œcumenicæ Synodi nomen illis auctoritatemque nuſquam objiciat. Quare habebant, ut dixi, hac in parte Galli quo ſe defenderent, haud perinde forte in reipſa, hoc eſt, in quæſtione imaginum, in qua vehementer Synodo diſſentiebant. Nam cum in Synodo Nicæna de ſacris imaginibus duo eſſent conſtituta, & recipiendas nimirum, & adorandas imagines eſſe; prius illud noſtri libenter complectebantur, quod ipſi quoque jam ante in Synodo Gentiliaca contra Græcos Iconoclaſtas adſtruxerant; alterum vero penitus reſpuebant, imagineſque non adorandas, ſed memoriæ tantum cauſſa & inſtructionis habendas affirmabant; Gregorium Magnum, ut ajebant, ducem ſequuti, qui in eam ſententiam Sereno Maſſilienſi Epiſcopo reſcripſiſſe videbatur. Ac merito ſane adorandas imagines negarent, ſi adorare id erat, quod interpretabantur, hoc eſt, divinum honorem, cultumque deferre: Sic enim vitandam imaginum adorationem docuerat S. Gregorius, & adorari Deum ſolum oportere, manifeſtum eſt. Hactenus laudatus auctor.

Solvitur argumentum ex Concilio Pariſienſi deſumptum.

Not. 1. Cum anno Chriſti 824. (ait Sirmondus in ſua in Conventum Pariſienſem obſervatione) ad Ludovicum Pium veniſſent Michaelis & Theophyli Græcorum Imperatorum legati, atque inter cetera diſſidium expoſuiſſent, quod in Eccleſia Orientali propter imagines verſabatur, quas alii adorandas, alii non adorandas eſse contenderent, ſeque hac de cauſſa Romam etiam ad Pontificem ituros ſignificaſsent, Ludovicus pacis componendæ ſtudio, Epiſcopos, Eugenii Papæ II. permiſsu, Pariſiis in Palatio convenire, ſanctorumque Patrum de imaginibus ſententias colligere juſſit, quæ Pontifici ad rem definiendam adjumento, ut ajebat, futuræ viderentur. Hanc illorum collectionem, cum epiſtola quam Eugenii Papæ ad eoſdem Imperatores nomine concinnarant, cum accepiſſet Ludovicus, utramque mox Romam miſit ad Eugenium cum altera privata epiſtola, quam Jeremiæ Senonenſi, & Jonæ Aurelianenſi, cum ſecreto commonitorio perferendam tradidit. Ex ea autem Gallicanorum Patrum collectione, & ex epiſtola ad Imperatores Græcos Eugenii nomine mittenda, quam ipſi concinnarunt, peti poteſt argumentum adverſus imaginum cultum: operæ pretium eſt igitur, ut hic ejuſmodi argumenti vim expendamus.

Objicies. Concilium Pariſienſe, quod imperante Ludovico Pio, anno 825. celebratum eſt, omnem imaginibus cultum abdicavit. Nam 1. aſſerit, Nicænum Concilium, quod imagines coli ac adorari præceperat, non mediocriter erraſse: 2. Hadrianum Papam ad capitula, quæ ad eum Carolus Magnus miſerat, ut potuerat, non ut decuerat, reſpondiſse: 3. Cultum imaginum partim veritatis ignorantia, partim peſſimæ conſuetudinis uſu in ipſa etiam Italia inoleviſſe: 4. Hoc ſuum eſſe conſilium, ut retineantur quidem imagines, ſed non colantur & adorentur: 5. Eugenium ad Græcos Imperatores debere ſcribere, *ut qui volunt, pro pia memoria, vel ſana doctrina, in locis competentibus, abſque ullo illicito cultu, pictas vel fictas habeant imagines: qui autem nolunt, abſque ullo illicito cultu taliter habentes, vel habitas imagines nullatenus ſpernant*: 6. Errare eos, *qui ſignum ſanctæ crucis in teſtimonium aſſumunt, ut eis ita licitum ſit adorare imagines, ſicut lignum ſanctæ crucis*. Ex iis autem textibus ſic conficitur argumentum. Illi ſenſerunt, nullum plane cultum imaginibus deberi, qui ſcripſerunt, erraſse Nicænam ſecundam Synodum, quod imaginibus cultum detuliſset. Qui aſſeruerunt, Hadrianum Papam, non ut decuerat, reſpondiſse ad Caroli Magni contra Nicænam II. Synodum capitula. Qui nec illum cultum imaginibus tribuerunt, qui debetur cruci ac illius ſigno: atqui Concilium Pariſienſe, &c. ergo &c.

Reſp. diſt. maj. Illi ſenſerunt, nullum plane cultum imaginibus deberi, qui ſcripſerunt, Nicænam II. Synodum, cujus mentem aſſecuti ſint, erraſse quod imaginibus cultum detuliſſet, conc. maj. cujus mentem non ſint aſſecuti, neg. maj. Qui nec eum cultum imagini-

ginibus detulerunt, qui debetur cruci ac illius ſigno, & non conceſſerunt minorem, conc. maj. & conc. min. neg. maj. Ex antiquis præjudiciis, quorum ſpecimina, tum in libris Carolinis, tum in Concilio Francofordienſi viſa fuerant, Conventus Pariſienſis Epiſcopi judicarunt Nicænam II. Synodum latriæ cultum, ac ſoli Deo debitum, imaginibus detuliſse. Nam 1. eam dumtaxat cultus ſpeciem impugnant, ſive Scripturæ, ſive Patrum textus, quos ſuæ collectioni inſeruerunt. 2. Suppoſuerunt, Nicænos Patres ſanctitatem internam, immo & ſanctificandi virtutem, quæ Deo ſoli convenit, in imaginibus agnoviſse. *Iſti* (inquiunt, in collectione ad Ludovicum Pium miſsa) *non mediocriter errarunt, qui eas non ſolum coli & adorari & ſanctas nuncupari ſanxerunt; verum etiam ſanctimoniam ab iis ſe adipiſci profeſſi ſunt*. 3. Iidem Conventus Pariſienſis Epiſcopi pariter ſuppoſuerunt, Nicænam ſecundam Synodum eamdem cultus, etiam relativi, ſpeciem imaginibus Sanctorum tribuiſse, quæ debetur imagini crucis: & in hoc decepti ſunt; nempe Nicæna II. Synodus imagini cruci detulerat relativum latriæ cultum, hoc eſt, ſanxerat, Chriſtum ipſum, qui pependit in cruce, coram crucis imagine latriæ cultu coli debere, cum e contra ſtatuiſset Sanctos coram ſuis imaginibus ſolo duliæ cultu honorari debere. In eam vero falſam de Nicænis Patribus opinionem abierant illi Epiſcopi, quod Nicæni Patres inclinationes capitis, genuflexiones, oſcula, thymiamata coram imaginibus fieri præcepiſsent. Cum ea honoris ſigna tunc in Galliis ſolius crucis, non autem Sanctorum imaginibus, hoc eſt, uni Chriſto coram crucis imaginibus deferrentur, judicarunt Præſules Galli, latriæ cultum, ſaltem relativum, a Nicænis Patribus imaginibus Sanctorum delatum fuiſse. Præterea dici poteſt Conventum Pariſienſem non improbaſse, quod Nicæni Patres internum reverentiæ affectum ad imaginum præſentiam prototypis exhibendum decreviſsent; ſed tantum externam honorariam venerationem, quæ in oſculis, inclinationibus capitis, genuflexionibus poſita eſt, & per quam fideles, dum imagines oſculantur, ſignificent, ſe per internum mentis affectum oſculari ac amplecti Sanctos ipſos, qui per imagines repræſentantur. Ratio autem cur ea ſigna improbaverit, eſt quod in Galliis uni veræ crucis imagini ex antiqua conſuetudine deferrentur.

Jam vero Gallicanos Præſules non omnem cultum imaginibus abdicaſse, demonſtratur 1. ex eorum epiſtola ad Ludovicum Pium & Lotharium imperatores in qua cenſent, prohibendam eſse imaginum contractionem, præcipiendumque e contra ut in templis ſerventur *memoria & amoris cauſſa, ob recordationem eorum quorum ſunt imagines*. 2. Docent, quæſtionem de imaginibus expendi debere ad normam quam Gregorius Magnus ad Serenam ſcribens præſcribit: *Sicut* (ajunt) *a beatiſſimo Gregorio ſatis catholice perſpicueque dictum declaratur*: Atqui (ut ſuperius oſtenſum eſt) Gregorius non omnem religioſum cultum imaginibus abdicavit. 3. Iidem Præſules, ſive in ſua ad Ludovicum Pium, & Lotharium epiſtola, ſive in ea quam ad Græcos imperatores Papæ nomine mittendam cenſuerant, non alium in imaginibus cultum arguunt, quam immoderatum & ſuperſtitioſum, probantque moderatum & diſcretum: *Contra* (inquiunt) *ſiquis es intemperans deſtructor, vide, ne hæc audiens putes temeritati tuæ licentiam dari, ut ubicumque non propter illicitum cultum, ſed propter diſcretum, & ob hoc propter licitum mentis affectum, pictas vel fictas ſimilitudines videris, illas aut deſtruas, aut irridendo ſubſannare debeas.*

ARTICULUS VII.

An cultus imaginibus debitus, ſit abſolutus, an vero relativus tantum.

Not. 1. Status quæſtionis eſt, utrum cultus qui exhibetur imaginibus, in ipſis imaginibus ſiſtat, an vero ad earum prototypa referatur, hoc eſt, utrum cum oſculamur imagines, quando coram eis procumbimus, mentis affectus aliqua ratione ad ipſas imagines, an vero ad ſola eorum prototypa terminetur.

Not. 2. Circa eam quæſtionem, triplex eſt auctorum ſententia. Prima, quæ eſt Eſtii, pluriumque aliorum, docet, imagines coli quidem propter prototyporum dignitatem, diſtincto tamen cultu ab eo quo ipſa prototypa coluntur: ſicut licet proximus propter Deum diligatur, diligitur tamen amore diſtincto ab eo, quo ipſemet Deus amatur. Ut illi Scriptores mentem ſuam explicent, diſtinguunt in imaginibus materiam, & eſse repræſentativum; illi nullum cultum tribuunt: iſti vero honorariam quamdam venerationem, quæ longe minor ſit, ſive latria qua Deus ipſe colitur, ſive dulia qua Sancti honorantur. Eam honorariam venerationem, & quidem non externam tantum, ſed etiam internam, docent in ipſo typo hærere, ac proinde non eſse relativam, ſed omnino abſolutam.

Altera ſententia quæ eſt Alenſis, Bonaventuræ, Sanderi & aliquorum aliorum, aſserit, imagines coli cultu diſtincto a cultu quo prototypa coluntur, quoties apprehenduntur ſine prototypo: e contra vero coli eodem cultu quo prototypa, quoties cum prototypis conjunctæ concipiuntur. Se habent imagines ſine prototypis conceptæ (ajunt ſcriptores illi) ſicut regis legatus: quemadmodum ergo regis legatus, ratione dignitatis quam accepit a rege, honoratur honore diſtincto ab eo qui regi

gi exhibetur: ita & imagines prout ſunt repræſentativæ prototyporum, honorantur honore diſtincto ab eo qui prototypis defertur. Se habent imagines ſimul cum prototypis apprehenſæ, ſicut veſtes quæ regi conjunctæ ſunt: quemadmodum ergo (ajunt iidem auctores) una ſimul cum rege, eodemque honore venerantur veſtes illi conjunctæ; ita & imagines conjunctæ per mentem cum exemplaribus, eodem cultu coluntur, quo coluntur exemplaria, per accidens tamen; cum e contra exemplaria per ſe, id eſt ratione virtutis ſibi intrinſecæ, colantur.

Tertia ſententia, quæ eſt Thomaſſini noſtri, pluriumque aliorum tum recentiorum, tum veterum Theologorum, contendit 1. imaginibus ſive ſimul cum exemplaribus apprehendantur, ſive ſine illis concipiantur, nullum internum honorem deberi, qui ipſis inhæreat. Contendit 2. totum mentis honorem ad prototypa referri: ita ut cum oſculamur imagines, quando coram illis procumbimus, mens affectu amplectatur ſola prototypa, illiſque ſolis, utpote ſeipſa dignioribus, ſeſe ſubjiciat. Quænam ex iis Catholicorum opinionibus verior ſit, ſubſequentibus concluſionibus declaratur.

CONCLUSIO 1. Imagines ſine prototypis apprehenſæ, nullo honore, qui ipſis inhæreat, ſeu qui ad ipſas imagines terminetur, coli poſſunt. Eſt contra Eſtium, aliosque plures Theologos.

Probatur 1. Si imagines coli poſſent aliquo honore, qui ad ipſas imagines terminaretur, id fieret aut ratione materiæ ex qua conſtant, aut ratione virtutis quam continerent, aut ratione repræſentationis rei factæ: Atqui nec ratione materiæ, nec ratione virtutis, nec ratione repræſentationis, aliquo honore, qui ad ipſos terminetur, coli poſſunt. Nam 1. coli non poſſunt ratione materiæ: ſiquidem cultus non exhibetur niſi ſuperiori, quamdam nimirum ſubjectionem importat: at materia, quæcumque ſit, ſuperior non eſt mente, proindeque coli non poteſt. 2. Coli quoque non poſſunt ratione alicujus virtutis quæ in ipſis ſit: nempe Concilium Tridentinum expreſſe aſſerit, non coli eas, quod aliqua virtus eis ineſſe credatur. 3. Coli quoque non poſsunt ratione repræſentationis. Illa enim repræſentatio non dicit aliquam excellentiam in imagine, ſed tantum in artifice qui eam aut pinxit, aut ſculpſit: ergo imagines nullo honore, qui ad ipſas terminetur, coli poſſunt.

Dices: Se habet imago ſicut regis legatus: non minus enim tenet locum prototypi, quam legatus vices agit regis, atqui regis legatus colitur aliquo honore, qui ad ipſum terminetur: ergo &c.

Reſp. neg. maj. Ratio diſparitatis eſt, quia in legato eſt virtus a rege conceſſa, ſeu eſt poteſtas quam accepit a rege; ac proinde ratione illius virtutis, ratione hujuſmodi poteſtatis, coli poteſt, cum propter eam virtutem, propter eam poteſtatem ſuperior ſit colentibus. E contra imagines nullam a prototypis virtutem recipiunt, nullam poteſtatem adquirunt ex eo, quod prototypa ſancta repræſentent: proindeque non fiunt ſuperiores homine, & conſequenter homo illis ſe per cultum ſubjicere non poteſt.

CONCLUSIO 2. Imagines, etiam cum prototypis apprehenſæ, coli non poſsunt honore, qui ad ipſas terminetur.

Probatur; Imagines nullam recipiunt virtutem, nullam excellentiam ex eo, quod mens eas cum prototypis apprehendat: ergo remanent creatura rationali inferiores: ac proinde, ſervato ordine rationis, creatura rationalis non poteſt ſe illis per cultum ſubjicere.

Dices; Veſtes regis ſimul cum rege honorantur: ergo a pari imagines, per mentem cum prototypis apprehenſæ, ſimul cum eis coli debent.

Reſp. diſt. ant. Veſtes regis ſimul cum rege honorantur honore non diſtincto ab eo qui regi defertur, conc. ant. honore diſtincto, neg. ant. Inde vero ſequitur, imagines, etiam apprehenſas cum prototypis, non honorari honore, qui ipſis peculiaris ſit, ſive qui ad ipſas terminetur, ſicut veſtes regis non honorantur honore qui diſtinctus ſit ab eo qui regi exhibetur, ſive qui ad ipſas veſtes terminetur.

CONCLUSIO 3. Cultus qui imaginibus exhibetur, totus eſt relativus; hoc eſt, totus ad earum prototypa terminatur.

Probatur 1. auctoritate ſeptimi Concilii generalis, quod quidem non ſolum definiit, honorem imaginibus deberi, ſed etiam ejuſmodi honoris naturam explicuit; idque neceſse fuit, eo quod Iconomachi cultum illum idololatriæ ac ſuperſtitionis inſimularent. Sancta Synodus ſeſſ. 7. in definitione fidei decrevit, ideo imagines Crucis, Chriſti, Deiparæ, Angelorum, ac Sanctorum in cælis regnantium, in Eccleſiis retineri debere, & honorari, quod externus honor, oſculi nimirum, incenſi, luminis, ad ipſa prototypa referatur; & quod prototypa in imaginibus honorentur: *Imaginis enim honor* (inquit) *ad primitivum tranſit: & qui adorat imaginem, adorat in ea depicti ſubſiſtentiam:* unde ſic arguitur. Ille cultus eſt omnino relativus, qui non inhæret objecto, cui exteriora cultus ſigna deferuntur; ſed ad aliud objectum, quod non videtur, tranſit; in quo colitur ipſa ſubſiſtentia, quæ in re ſenſibili depingitur: atqui ex definitione Nicæni II. Concilii, cultus qui Imaginibus exhibetur, non inhæret imaginibus, immo tranſit ad aliud objectum quod non videtur, illud nimirum quod in imaginibus repræſentatur; in ima-

Digitized by Google

imaginum cultu colitur objectum, quod in re ſenſibili depingitur, ergo imaginum cultus eſt omnino relativus.

Reſpondent adverſarii, non eo ſenſu honorem imaginibus delatum tranſire in earum prototypa, in imaginibus prototypa honorari, quod honor ille immediate ac proxime circa prototypa verſetur: ſed remote tantum, ſcilicet in quantum honor qui imaginibus defertur, redundat in earum prototypa, quemadmodum honor delatus legato regis, redundat in regem: aut ſicut eleemoſyna, quam pauperibus elargimur, in Dei ipſius honorem refunditur; igitur ſicut ex eo, quod honor exhibitus legato redundet in regem, eleemoſyna erogata pauperi cedat in honorem Dei, non ſequitur, honorem exhibitum legato, aut eleemoſynam erogatam pauperi, proxime ac immediate ad legatum & pauperem non terminari: ita ex eo, quod honor delatus imagini, in prototypum ultimo refundatur, non ſequitur, quod proxime & immediate ad imaginem non terminetur.

Verum ea reſponſio nullius eſt ponderis. Nam 1. dignitas vere, licet participata, ineſt regis legato: ac proinde mirum non eſt, quod ipſi a populo delatus honor, ad ipſum terminetur. In paupere vere eſt indigentia, cui per eleemoſynam medemur: at vero imagini non ineſt virtus aliqua, non ineſt excellentia aut aliquid aliud, ratione cujus honor illi delatus, ad ipſam, etiam proxime, terminetur. 2. In ſuppoſitione quam confutamus, Concilium Nicænum nihil definiſſet de cultu imaginum, quod in omnibus aliis pietatis operibus locum non haberet: nimirum in omnibus pietatis operibus Deus honoraretur, cum ultimo ad eum referantur, cum imperentur a caritate, qua Deum ipſum proſequimur. 3. Definitio Concilii eſt adverſus Iconomachos, qui Eccleſiam ſuperſtitionis arguebant, quod res ratione & ſenſu vacuas coleret: at ad eos confutandos, ſi vera ſit adverſariorum reſponſio, non valuiſſet Concilii ratio; theſim enim ipſam ſuppoſuiſſet, nempe prototypa honorari ex cultu, qui eorum imaginibus defertur, quaſi vero ſi cultus ille ſit (ut ſupponebant Iconomachi) ſuperſtitioſus, eo delectari poſſint earum prototypa. E contra vero ſi cultus ille ſit mere relativus, invicte deſtruitur Iconomachorum ſuppoſitio: qui enim fieri poteſt, ut ſuperſtitioſus ſit cultus, qui non ad creaturam ratione ac ſenſu vacuam, ſed ad ipſosmet Sanctos terminatur? 4. Fruſtra ex ultimo ac remoto fine excuſatur crimen, quod in medio eſſe ſupponitur: bonum enim ex integra cauſa, malum autem ex quolibet defectu; ergo ſi (ut Iconomachi ſupponebant) cultus imaginis delatus crimen eſt, fruſtra per finem ultimum, ad quem tendit, excuſatur.

Objicies. Nicænum Concilium aperte diſtinguit honorem imagini delatum, ab eo qui prototypo defertur, ſcilicet aſſeruit eum a cultu latriæ omnino diſtinctum eſſe; ſic enim loquitur: *Qui has contemplantur, alacrius eriguntur ad primitivorum earum memoriam & deſiderium, & ad oſculum & ad honorariam his adorationem tribuendam: non tamen ad veram latriam; quæ ſecundum fidem eſt, quæque ad ſolam divinam naturam decet, impertiendam.*

Reſp. neg. ant. Ratio eſt, quia honoraria illa adoratio non in alio poſita eſt, quam in exterioribus honoris ſignis, quæ imagini deferuntur; non autem in mentali aliqua reverentia, qua imaginem ipſam proſequamur. Nam 1. ipſummet Concilium poſt hæc verba, *Honorariam adorationem*, hæc alia ſubjungit, quæ externos tantum honoris actus ſignificant: *Ita ut iſtis* (imaginibus) *ſicut figuræ pretioſæ ac vivificæ crucis, & ſanctis Evangeliis, & reliquis ſacris monumentis, incenſorum & luminum oblatio ad harum honorem efficiendum adhibeatur.* 2. Tota Synodus Actione tertia hæc etiam habet, quæ docent, honorariam adorationem in exterioribus ſignis poſitam eſſe: *Conſentimus & ſalutamus, & honoranter adoramus ſacras & adorandas Iconas.* 3. Idem Concilium in Epiſtola Synodica ad Imperatores, pro uno & eodem ſumit adorationem quæ imaginibus defertur, & ſalutationem, utique externam, quæ illis impenditur: *Et has adorandas, id eſt ſalutandas; id ipſum enim eſt utrumque.* Addit ibidem Synodus varia exempla, tum ex Scripturis, tum ex traditione, quæ probant honorare, idem prorſus eſſe ac oſculari & ſalutare.

Inſtabis. Imaginum ſalutatio eſt ſignum honoris interni, quo ipſaſmet imagines proſequimur: alioquin enim ea ſalutatio eſſet ſignum mendax: quod eſt abſurdum: ergo &c.

Reſp. neg. ant. Scilicet externa ſalutatio eſt ſignum interni cultus, quo mens non ipſas imagines, ſed earum prototypa veneratur; neque enim ejuſmodi ſalutatio hæret in ipſis imaginibus, ſed ad prototypa refertur: hoc eſt, cum ore oſculamur imagines, mens interno affectu amplectitur prototypa, quando caput ſeſe coram imaginibus inclinat, animus ſeſe, non ipſis imaginibus, ſed perſonis quæ per eas repræſentantur, interius ſubmittit, earumque ſupernaturalem excellentiam reveretur: *Sicut* (ait Leontius Epiſcopus Neapoleos, in ſermonis pro Chriſtianorum apologia fragmento, quod recitatum eſt actione quarta Concilii Nicæni II.) *Jacob acceptam a filiis ſuis tunicam variam & ſanguinolentam Joſeph, deoſculatus eſt cum lacrimis & propriis oculis hanc compoſuit, & non veſtimentum amans, vel honorans, hoc fecit, ſed per id æſtimans Joſeph oſculari, & in manibus eum habere: ita & Chriſtiani univerſi imaginem Chriſti,*

vel

vel Apoſtolorum, aut Martyrum tenentes, aut ſalutantes carne, anima ipſum Chriſtum æſtimamus, vel martyrum ejus habitum retinere.

Dices: Si imaginum externa ſalutatio, non in ipſis imaginibus hæreat, ſed immediate ad prototypa referatur, non erat, cur Iconomachi, librorum Carolinorum auctor, Jonas Aurelianenſis, Gallicani Præſules in Conventu Pariſienſi qui habitus eſt ſub Ludovico Pio, tantopere ab ea ſalutatione abhorruerint, tantoque conatu eam in Nicænis Patribus ſuperſtitionis & idololatriæ arguerint: ergo, &c.

Reſp. 1. Iconomachos eam ſalutationem rejeciſſe, quod nullas omnino imagines ſive in templis, ſive in privatis domibus retinendas eſſe crederent. 2. Eamdem ſalutationem Gallicani Præſules ſuperſtitionis in Nicænis Patribus arguerunt, quod per errorem facti arbitrarentur, eam in mente Nicænorum Patrum eſſe latriæ ſignum quod in ipſis imaginibus hæreret, ſeu quo mens ſignificaret, ſe latriæ cultum, uni Deo debitum, imaginum materiei aut formæ deferre; in eam autem interpretationem abierant, quod (ut jam ſæpe monuimus) externa illa imaginum ſalutatio apud ipſos nuſquam in uſu fuiſſet.

Quæ hucuſque de ſenſu Nicæni Concilii dicta ſunt, confirmari poſſunt ex Patribus, ex quibus idem Concilium editam a ſe fidei definitionem eruit, ſeu quos appellat tanquam teſtes antiquæ traditionis, ad cujus normam fidei definitionem exegit.

Hadrianus Papa in Epiſtola ad Imperatores, quæ lecta eſt ac probata Actione ſecunda Concilii Nicæni, ſic loquitur: *Nam idem ipſe Jacob proprio demum arbitrio ſummitatem virga filii ſui Joſeph deoſculatus eſt, filii dilectione hoc agens, ſicut B. Paulus in Epiſtola ad Hebraeos teſtatur; non virgæ, ſed tenenti eam, honoris ac dilectionis exhibuit affectum. Sic & nos pro amore & dilectione quam apud Dominum & Sanctos ejus habemus, honorabiles eorum effigies imaginibus depingentes, non tabulis & coloribus honorem exhibemus, ſed illis pro quorum honore conſiſtunt.* In eum autem textum obſervare eſt 1. Hadrianum conferre fideles, qui imagines oſculantur, cum Jacob oſculante filii virgam. Obſervare eſt 2. eumdem Hadrianum expreſſe aſſerere, honorem quem Jacob exhibuit virgæ filii ſui, terminatum non fuiſſe ad virgam ipſam, ſed ad ipſummet filium. Obſervare eſt 3. Hadrianum ex eo Jacobi exemplo colligere, fideles, cum imagines oſculantur, tabulis & coloribus honorem internum non exhibere, ſed earum tantum prototypis. Obſervare eſt 4. eumdem Hadrianum quemlibet honorem, qui ſit in honorantis affectu (de eo enim hic agitur) negare imaginibus: nempe cum excluſione indefinita loquitur; *Non tabulis & coloribus honorem exhibemus.* Unde ſic arguitur: Se habet honor imaginibus Sanctorum delatus, ſicut honor quem Jacob detulit virgæ filii ſui: atqui honor quem Jacob detulit virgæ filii ſui, totus fuit relativus; nec enim (ut docet Hadrianus) virgam habuit pro termino, quem Jacob in mente ſibi propoſuit, ſed unam filii ejus perſonam. Si honor imaginibus delatus aliqua ex parte eſſet abſolutus, in mente honorantis exhiberetur imaginibus; ſaltem prout imaginum officio funguntur, ſeu prout ſunt repræſentativæ: atqui, ex Hadriano, honor in mente honorantis non exhibetur imaginibus, quæ nihil aliud ſunt quam tabulæ & colores, ſed illis tantum exhibetur qui per eas repræſentantur: ergo, ex Hadriano, honor qui defertur imaginibus, nulla ex parte in mente honorantis eſt abſolutus. Si aliquis honor qui ſit in honorantis mente, deferri debeat imaginibus prout ſunt Sanctorum repræſentativæ, id Hadrianus in ſua Epiſtola aſſerere debuiſſet; ſed tantum abeſt, ut id aſſeruerit, quin e contra dixerit indefinite, imaginibus honorem (mentalem) non deferri, ſed perſonis tantum quarum ſunt imagines.

Eadem ratione qua Hadrianus, loquuntur Patres, quos Nicænum Concilium, Actionibus 4. & 5. laudat ad vindicandum imaginibus cultum, quem eis Iconomachi abdicarant: ſcilicet fere omnes ajunt 1. in imaginibus nec tabulam, nec colores honorari: Ajunt 2. honorem imagini delatum tranſire ad earum prototypa: 3. Unam eſſe imaginis & prototypi glorificationem, ſeu adorationem mentalem: 4. Ne verbum quidem faciunt honoris, qui imaginibus, etiam prout imagines ſunt, deferatur, ſed nuſquam meminerunt honoris abſoluti, quem nonnulli ſcholaſtici eis deferendum eſſe putant: 5. Expreſſe teſtantur nos oſculari imagines, quod mens eas habeat prototyporum loco, videaturque ſibi amplecti prototypa, cum os imaginibus oſculum infigit. Unde ſic conficitur argumentum: Nicæna ſecunda Synodus eum duntaxat cultum imaginibus aſſerit, quem illis vindicarunt Hadrianus, aliique Patres, quos tanquam ſuæ definitionis teſtes laudavit; atqui (ut ex dictis patet) & Hadrianus & alii Patres, quos Nicæna ſecunda Synodus tanquam ſuæ definitionis teſtes laudavit, non alium cultum (mentalem) imaginibus vindicarunt, quam relativum, hoc eſt qui ad ſola imaginum prototypa, ſive proxime, ſive remote, terminetur; ergo non alium quam relativum cultum (mentalem) ſecunda Synodus imaginibus aſſeruit.

Probatur tandem noſtra concluſio ex Concilio Tridentino. Sacra Synodus ſeſſ. 24. definit 1. imagines non honorari, *Quod credatur ineſſe aliqua in his divinitas, vel virtus, propter quam ſunt colendæ.* Definit 2. ideo ho-

Digitized by Google

norari, *quoniam honor, qui eis exhibetur, ad prototypa refertur*. Definit 3. quod, *per imagines quas oſculamur, & coram quibus caput aperimus & procumbimus, Chriſtum adoremus, & Sanctos quorum illa ſimilitudinem gerunt*. Ex iis autem Concilii verbis ſic arguitur. Ille cultus (mentalis nimirum, de quo hic agitur) eſt mere relativus, qui non impenditur imagini propter aliquam illius virtutem aut excellentiam; qui non ad imagines, ſed ad prototypa ab adorante refertur; per quem, cum imagines oſculamur, earum prototypa mente colimus: ſiquidem ſi cultus non impendatur propter aliquam imaginis excellentiam, ſi ad prototypum referatur, ſi mens, dum os imagines oſculatur, non imagines honorat, ſed prototypa tantum, nihil eſt in imagine, ad quod mentalis cultus terminetur; atqui, &c. ergo &c.

Reſpondent adverſarii, eſse in imagine repræſentationem rei ſanctæ; quæ repræſentatio (inquiunt) honorem meretur, eo quidem minorem qui ipſis prototypis defertur.

Sed contra eſt 1. quia Concilium ejuſmodi repræſentationis, tanquam quæ mentalem cultum terminet, non meminit: ergo non cenſet, ejuſmodi repræſentationem mereri internum adorantis honorem. 2. Tota ratio, cur Concilium dicat imagines coli debere, eſt quod honos eis exhibitus ad prototypa referatur; neque enim aliam rationem profert. 3. Docet, mentem adorantis, cum os imagines oſculatur, ipſa prototypa venerari: non dicit vero, quod mens ipſas imagines veneretur. 4. Aſserit, ipſum etiam oſculum quod ore infigitur imaginibus, ad prototypa mente referri: ergo non cenſuit, imagines ratione repræſentationis aliquem abſolutum cultum, quantumcumque minor ſit, imaginibus deberi. 5. Illa repræſentatio non eſt aliquid ſacrum, ſed ſola artificis fictio: ergo non eſt ratio, quæ mentalem aliquem cultum terminare poſſit.

Objicies: Concilium aſserit, *imagines in templis habendas eſſe & retinendas, eiſque debitum honorem & venerationem impertiendam*: Honor autem debitus alicui rei, ad ipſam rem, immediate ſaltem, terminari debet: ergo &c.

Reſp. diſt. min. Honor alicui rei debitus, ad ipſam rem terminari debet, ſi ſit res abſoluta, conc. min. ſi tantum ſit alterius ſignum, neg. min. Imagines mera ſunt ſigna, ac proinde quod coram eis fit, ad ipſas minime terminatur. Confirmatur ex eo, quod ubi Concilium Tridentinum aſſeruit, venerationem imaginibus impertiendam eſſe, ſtatim aſſerat, venerationem illam eſſe quid externum, oſculum nimirum, detectio capitis, quæ quidem licet exterius ad imagines terminentur, in mente tamen adorantis non ad imagines terminantur, ſed ad earum prototypa: *Ut per imagines quas oſculamur, & coram quibus caput aperimus, & procumbamus, Chriſtum adoremus & ſanctos, quorum illa ſimilitudinem gerunt*.

Quæres 1. utrum idem dici poſſit de adoratione Crucis, in qua Chriſtus pependit, de Sanctorum reliquiis, ac de ſacris imaginibus: ſeu utrum cultus internus, qui eis exhibetur, totus ſit relativus: ſicut totus relativus eſt ille, qui ſacris imaginibus defertur.

Reſp. & veram crucem, & Sanctorum reliquias coli tantum interno cultu relativo, quo uno (ut dictum eſt) imagines ſacræ coluntur. Ratio eſt 1. quia (ut in defenſionem primæ ac ſecundæ noſtræ concluſionis dictum eſt) creaturæ irrationali exhiberi non poteſt internus cultus, qui ad ipſam terminetur. 2. Leontius in Sermone 5. qui lectus eſt in ſeptima Synodo, Actione 4. ſic loquitur: *Multa quippe & ineffabili erga ipſum* (Chriſtum) *affectione, ubi aſcendit, vel ſedit, vel illuxit, vel tetigit, aut omnino obumbravit, colimus & adoramus ut locum Dei, non locum, neque domum, neque regionem, vel civitatem, aut lapides honorantes, ſed eum qui in illis converſatus eſt, & illuxit, atque incarne innotuit, atque ab errore liberavit, Chriſtum videlicet Dominum noſtrum*. In illo Leontii textu obſervatione dignum eſt verbum iſtud *tetigit*; nempe rebus etiam, quas Chriſtus tetigit, Leontius abdicat abſolutum cultum internum; probatque ea, quæ Chriſtus tetigit, non alio interno cultu coli, quam relativo, hoc eſt, qui ad ipſum Chriſtum immediate terminetur. Hincque patet, nec veram crucem Domini, nec Sanctorum reliquias coli, niſi cum ipſomet Chriſto, & cum ipſis Sanctis conjunctæ, per mentem apprehendantur.

Quæres 2. quis loquendi modus uſurpari debeat, cum agitur de imaginum cultu.

Reſp. 1. nuſquam coram rudi populo dicendum eſſe, cultum aliquem internum imaginibus inhærere, etiamſi vera ſupponeretur opinio quæ docet, cultum aliquem internum diſtinctum ab eo qui prototypis defertur, imaginibus exhiberi. Ratio eſt, quia periculum eſset, ne inde populi conjicerent, imaginem per ſe eſse ſanctam, ſanctificantem, interna aliqua virtute præditam.

Reſp. 2. concedi non poſse hanc propoſitionem abſolute prolatam: *Imagines Chriſti aut Trinitatis adorantur adoratione latria*. Ratio eſt 1. quia Nicænum ſecundum Concilium ſimpliciter illam propoſitionem rejecit Actione ſeptima in definitione fidei, ubi ſic tum de Chriſti, tum de Sanctorum imaginibus loquitur: *Qui has contemplantur, alacrius erigantur ad primitivam earum* (imaginum) *memoriam, & ad oſculum & ad honorariam his adorationem tribuendam: non tamen ad veram*

eam latriam, quæ ſecundum finem eſt, quæque ſolam divinam naturam decet, impartiendam. Ratio eſt 2. quia periculum eſſet, ne fideles crederent, latriæ adorationem ad ipſas imagines, ſeu earum aut materiam aut formam, terminari; quemadmodum proxime ſaltem, ad eam ſive materiam, ſive formam, terminantur oſcula, aliaque exteriora ſigna cultus interioris, quo mens exemplaria proſequitur.

Reſp. 3. non alia ratione fideles docendos eſſe modum cultus qui defertur imaginibus, quam quæ adhibita eſt a Concilio Nicæno, & Concilio Tridentino; hoc eſt, docendi ſunt, quod dum oſculamur imagines, dum coram iis procumbimus, Chriſtum ipſum & Sanctos adoremus. Addendum etiam eſt, externa honoris argumenta quæ imaginibus deferuntur, eſſe ſigna ſubmiſſionis internæ, quam earum prototypis exhibemus; latriæ quidem ſigna, ſi quæſtio ſit de imaginibus Chriſti; duliæ vero, ſi de Sanctorum imaginibus agatur.

QUÆSTIO XV.

De fide in Chriſtum Mediatorem.

Not. 1. NON eſt hic quæſtio de neceſſitate præcepti: nempe perſuaſum eſt omnibus, eos omnes quibus Chriſtus annuntiatur, præcepto divino teneri in illum credere: ſed agitur de neceſſitate medii, hoc eſt, quæritur, utrum fides in Chriſtum mediatorem ſit ita neceſſaria, ut ſine ea actu habita, nemo ſalutem conſequi poſſit. Ut autem ea quæſtio cum aliqua methodo pertractetur, expendendum eſt 1. utrum ſine fide in Chriſtum mediatorem aliquis ante Chriſti adventum ſalutem conſequi potuerit: 2. Quæ Chriſti mediatoris fides fuerit olim, & nunc ſit neceſſaria; 3. Utrum ab Abrahami tempore uſque ad adventum Chriſti, præter populum Judaicum, fuerit gens aliqua, quæ verum Dei cultum habuerit, & implicitam in Chriſtum mediatorem fidem.

CAPUT PRIMUM.

An fides in midiatorem fuerit quovis tempore neceſſaria neceſſitate medii.

Not. 1. ANdreas Verga lib. 6. in Concilium Tridentinum, cap. 20. docet hominem, etiam poſt promulgatam legem Evangelicam, ſine fide, ſive in Deum, ſive in Chriſtum, aliquo caſu poſſe ſalvari per cognitionem naturalem Dei, vel boni honeſti; ſi alias ex viribus naturæ declinet a malo, & bonum honeſtum operetur: unde a fortiori conſequens eſt, homines tempore legis naturæ ſine ulla fide, ſive in Deum, ſive in Chriſtum, ſalutem æternam conſequi potuiſſe.

Not. 2. Dominicus Soto libro 2, de Natura & Gratia c. 11. in eamdem ſententiam abierat in prima ſui operis editione, cum hoc tamen diſcrimine, quod vellet, etiam tunc fuiſſe neceſſarium auxilium ſupernaturale Dei moventis ad opus bonum, quod ad juſtificationem præpararet: Verum in altera editione diſceſſit a ſententia, quam in prima docuerat; ſic enim loquitur: *Igitur in ea ſi quis fuerit opinione, quam nos in ſcholis nonnunquam defenſavimus, & in prima hujus operis impreſſione Veneta probatiorem arbitrati ſumus: videlicet quod non eſſet in jure naturæ ſingulis de plebe alius radius lucis neceſſarius, quam naturalis, propterea quod illis gentibus, ubi non erat depravata natura, vitiorumque caligine obducta, hic radius videtur efficax ad cognoſcendum de Deo quod eſt, & quod remunerator eſt, ubi cognitio confuſe implicatur Chriſti. Et quod magnum præterea eſt argumentum, eſt, quod nulla erat revelatio particularior eorum, quæ neceſſaria erant ad ſalutem, facta publicitus, quam illa quæ fiebat per lumen naturale . . . . . At vero re meditatius perpenſa, abjiciendam exiſtimo opinionem hanc & alteram amplectendam: videlicet quod neque in lege naturæ ſatis fuerit naturale lumen ad illam cognitionem fidei, quæ neceſſaria eſt ad ſalutem.*

Not. 3. Eo etiam tendunt, ſeu fidem in Mediatorem non fuiſſe quovis tempore neceſſariam ad ſalutem, quæ nuperi quidam Scriptores aſſeruerunt in Commentariis, Hiſtoriis, Epiſtolis Gallice ſcriptis de Sinarum monarchia, religione, cultu, antequam Chriſtus in lucem prodiiſſet. Nempe contenderunt, Sinas, qui nihil unquam de Chriſto futuro audierant, per duo annorum millia ante Chriſtum natum, integram ſervaſſe Dei cognitionem, puriſſima caritate præditos fuiſſe, uni ac vero Deo cultum exhibuiſſe ſuperſtitionis expertem. Loca quibus evincitur, eo tendere Scriptorum illorum ſyſtema, legere eſt in cenſura facultatis Theologicæ Pariſienſis, quam ad hujuſce tomi calcem deſcribemus.

CONCL. Fides in Chriſtum quovis tempore ad ſalutem neceſſaria fuit neceſſitate medii.

Probatur 1. ex Scriptura. *Primo*, illud eſt neceſſarium neceſſitate medii, ſine quo Dei nomen invocari non poteſt; nempe cum Apoſtolus ad Rom. 10. laudat illud Joelis 2. *Omnis enim quicumque invocaverit nomen Domini, ſalvus erit*, non obſcure innuit, eum qui non invocat, ſalvum eſſe non poſſe: atqui ſine fide in mediatorem nuſquam ab Adami lapſu nomen Dei potuit invocari; ſiquidem ſine eo nunquam potuit invocari Dei nomen, ſine quo neſcitur, per quem invocandum ſit; ſine quo ignoratur via, per quam eundum ſit ad Deum; ſine quo nemo poteſt ſperare ſe conſecuturum a Deo quod petierit: Atqui ſine

fide

Digitized by Google

fide in mediatorem neſcitur, per quem Dei nomen invocandum ſit: ait enim ipſe, *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis*. Petere vero in nomine Chriſti non aliud eſt, quam petere ex fide in eum: poſtquam enim Petrus Actor. 3. verſu 6. hæc ait; *In nomine Jeſu Chriſti Nazareni ſurge & ambula*, verſu 16. nomen Chriſti expouit de fide in eum: *In fide nominis ejus hunc, quem vos vidiſtis & noſtis, confirmavit nomen ejus: & fides, quæ per eum eſt, dedit integram ſanitatem iſtam in conſpectu omnium veſtrum*. Sine fide in Chriſtum neſcitur via, per quam eundum ſit ad Deum; ait enim ipſe: *Nemo venit ad Patrem, niſi per me. Ego ſum via*. Quæ quidem verba intelligi non poſſunt de Chriſti meritis in ſe ſumptis, hoc eſt, abſtrahendo a fide in Chriſtum; ire enim ad Patrem per Chriſtum, eſt ire per fidem in ipſum; eo ſenſu eſt via quod in ipſum credatur, juxta illud Apoſtoli ad Rom. 5. *Per quem & habemus acceſſum per fidem in gratiam iſtam*. Sine fide in Chriſtum nemo ſperare unquam potuit ſe poſtulata conſecuturum: *In quo* (ait Apoſtolus ad Epheſ. 3.) *habemus fiduciam & acceſſum, in confidentia per fidem ejus*.

Secundo. Illud fuit ſemper ad ſalutem neceſſarium neceſſitate medii, ſine quo Scriptura nulli unquam tribuit juſtificationem; cur enim aliquid toties recenſeret, quoties agit de juſtificatione, ſi ſimpliciter & abſolute ſemper requiſitum non fuiſſet? atqui Scriptura nemini unquam ſine fide in Chriſtum juſtificationem tribuit. Joannis c. 1. *Quotquot receperunt eum* (Chriſtum) *dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus*. Cap. 3. *Sicut Moyſes exaltavit Serpentem in deſerto, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis, qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam*. Cap. 6. *Hæc eſt voluntas Dei Patris mei, qui miſit me, ut omnis qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternam* Apoſtolus nuſquam ultra credentes in Chriſtum extendit juſtificationem: *Juſtitiam autem Dei* (inquit ad Rom. 3.) *per fidem Jeſu Chriſti in omnes & ſuper omnes qui credunt in eum*. Addit, Chriſtum nemini, niſi credenti in eum, propitiationem eſſe: *Quem propoſuit Deus per fidem in ſanguine ipſius*: nec diſtinguit inter eos qui aut ante illius adventum, aut poſtea vixerint: *Omnes enim egent gloria Dei, juſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem quæ eſt in Chriſto Jeſu*. Præmittit rationem, quæ ad omnes omnino homines quocumque tempore vixerint, pertinet: *Non enim eſt diſtinctio: omnes enim peccaverunt*. Negat aliquem, ſive circumciſus ſit, ſive incircumciſus, ſine fide juſtificari: *Unus eſt Deus qui juſtificat circumciſionem ex fide, & præputium per fidem*.

Expreſſe aſſerit, Abrahamum, qui ante legem vixit, per fidem juſtificatum fuiſſe: *Credidit Abraham Deo*, (inquit ad Rom. c. 4.) *& reputatum eſt illi ad juſtitiam*. Addit, eos ſolum juſtificari, qui *ſectantur veſtigia fidei, quæ eſt in præputio Patris noſtri Abrahæ*: At per eam fidem juſtificatus eſt Abram, de qua in epiſtola ad Romanos agit Apoſtolus; nam a juſtificatione Abrahæ petit exemplum quo probat, fidem, de qua agit, ad juſtificationem neceſſario requiri.

Capite undecimo epiſt. ad Hebræos ſcribit: *Sine fide impoſſibile eſt placere Deo*; & ne quis illa verba ad eos tantum homines reſtringat, qui poſt Chriſti mortem vixerunt, enumerat juſtos qui ſive ante legem, ſive poſt eam in humanis fuerunt. Ne quis etiam eadem verba de fide in Chriſtum non intelligat, obſtat, tum quod profert exemplum Moyſis, de quo hæc ait: *Majores divitias æſtimans theſauro Ægyptiorum, improperium Chriſti*; tum etiam ſcopus, quem in epiſtola ad Hebræos ſibi proponit: nempe & ipſa, & quæ ad Romanos, & ad Galatas ſcriptæ ſunt, eo tendunt ut probetur, fidem in Chriſtum ad juſtificationem abſolute requiri.

Ut oſtendat, neminem jam ſine fide in Chriſtum juſtificari, laudat in epiſtola ad Galatas, cap. 3: illud Habacuc 2. *Juſtus autem meus ex fide vivit*; ac proinde cenſet, Habacuc locutum fuiſſe de fide in Chriſtum. In epiſtola ad Rom. cap. 10. laudat illud Deuteronomii 30. *Ne dixeris in corde tuo, Quis aſcendit in cælum?* illudque ibidem mox exponit de Chriſto, id eſt, (ait) *Chriſtum deducere*. Laudat & iſtud: *Aut quis deſcendet in abyſſum?* quod pariter de Chriſto interpretatur: *Hoc eſt*, (inquit) *Chriſtum a mortuis revocare*. Addit, utrumque fieri per fidem in eumdem Chriſtum: *Sed quid dicit Scriptura? prope eſt verbum in ore tuo, hoc eſt, verbum fidei quod prædicamus, quia ſi confitearis in ore tuo Dominum Jeſum, & in corde tuo credideris, quia Deus illum ſuſcitavit a mortuis, ſalvus eris; corde enim creditur ad juſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem*.

Tandem idem Apoſtolus, ſive ad Romanos, ſive ad Epheſios, ſive ad Galatas, ſive ad Hebræos ſcribens, duas tantum vias recenſet, quibus tum Patriarchæ ante legem ſcriptam, tum Prophetæ & alii poſt promulgationem legis, juſtificari potuerunt, obſervationem nimirum legis tum naturalis, tum poſitivæ, & fidem in Chriſtum. Addit juſtitiam non externæ legis obſervationi, ſed fidei in Chriſtum, quæ per dilectionem operatur, adſcribi debere; contenditque, quod ſi ex lege fuerit juſtitia, gratis mortuus ſit Chriſtus. Eodem ſpectant hæc Petri verba Actorum cap. 4. *Non eſt in alio aliquo ſalus; nec enim aliud eſt nomen ſub cælo datum hominibus* (non diſtinguit inter tempus, quod fluxit ante adventum CHRISTI, & illud quod ipſum ſubſecutum eſt; ſed abſolute ac ſine reſtrictione dicit, Non eſt datum hominibus) *in quo oporteat nos ſalvos fieri*.

Probatur 2. noſtra Concluſio ex Traditione.

Irenæus lib. 1. adverſus hæreſes, c. 24. eamdem, quam poſtea Auguſtinus, veritatem docuit, Abrahamum per eamdem fidem juſtificatum fuiſſe, per quam nunc juſtificamur: *Propheta ergo* (inquit) *cum eſſet Abraham, & videret in ſpiritu diem adventus Domini, & paſſionis diſpoſitionem, per quem ipſe quoque, & omnes qui ſimiliter, ut ipſe credidit, credunt Deo, ſalvari inciperent, exultavit vehementer. Non incognitus igitur erat Dominus Abrahæ, cujus diem concupivit videre.* Atqui certum eſt nos jam non juſtificari, niſi per fidem in Chriſtum; ergo nec Abraham, aliique veteres nonniſi per eamdem in Chriſtum fidem juſtificati ſunt. S. Martyr lib. 4. cap. trigeſimo octavo idem confirmat. Videri poſſunt & de eodem argumento Cyprianus in epiſtola ad Cæcilium, ubi docet, homines novi Teſtamenti tempore juſtificari per eamdem fidem, per quam Abrahamus juſtitiam conſecutus eſt; Hilarius lib. 9. de Trinit. in hæc Evangelii verba: *Hæc eſt autem vita æterna, ut cognoſcant te ſolum Deum verum, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum:* ex quibus infert, fidem in Chriſtum ex ipſa mediatoris natura ad ſalutem eſſe neceſſariam; Theodoretus in Caput quartum epiſtolæ ad Romanos, ubi aſſerit, Abrahamum fuiſſe ratione ſuæ fidei patrem & eorum qui in præputio, & illorum qui in circumciſione juſtificationem conſecuti ſunt: At ſi pater eſt eorum qui nunc credunt, per eamdem fidem, per quam nunc juſtificamur, & ipſe juſtificatus eſt. Videri etiam poteſt Cyrillus Alexandrinus in caput tertium Joannis, nec non lib. 8. de adoratione in ſpiritu & veritate.

Auguſtinus lib. de natura & gratia contra Pelagium, c. 2. adverſus abſolutam neceſſitatem fidei in Chriſtum hoc ſibi argumentum proponit: *Quid facit humana natura, vel fecit, quæ vel ante non audierat hoc futurum, vel adhuc non comperit factum, niſi credendo in Deum, qui fecit cælum & terram, a quo & ſe factum naturaliter ſentit, & recte vivendo ejus impleat voluntatem, nulla fide paſſionis Chriſti, & reſurrectionis imbuta?* Illud autem argumentum ſic ſolvit idem S. Doctor: *Quod ſi fieri potuit, aut poteſt, hoc & ego dico, quod de lege dixit Apoſtolus: Ergo Chriſtus gratis mortuus eſt. Si enim hoc ille dixit de lege, quam accepit genus una Judæorum, quanto juſtius dicitur de lege naturæ, quam accepit univerſum genus humanum? Si per naturam juſtitia, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt: Si autem non gratis mortuus eſt, ergo omnis humana natura juſtificari & redimi ab ira Dei juſtiſſima, hoc eſt, a vindicta, nullo modo poteſt, niſi per fidem & ſacramentum ſanguinis Chriſti.* Idem Auguſtinus enarratione in Pſ. 104. ſic loquitur: *Non enim quiſquam præter iſtam fidem, quæ eſt in Chriſto Jeſu, ſive ante ejus incarnationem, ſive poſtea, reconciliatus eſt Deo: cum ſit ab Apoſtolo veraciſſime definitum: Unus enim Deus & unus mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Jeſus.* Idem docet libro de peccato originali contra Pelagium & Cæleſtium, c. 24.

Sed vix ullus clarius unquam de argumento de quo agitur, locutus eſt, quam Leo Magnus; *Omnes* (inquit Serm. 29. c. 7.) *ſancti, qui Salvatoris noſtri tempora præceſſerunt, per hanc fidem juſtificati, & per hoc ſacramentum Chriſti ſunt corpus effecti.* Serm. 63. c. 2. docet, Sanctos, qui ab initio uſque ad adventum Domini laudabiles extiterunt, per fidem in Chriſtum juſtificatos fuiſſe: cujus quidem effati hanc reddit rationem. *Una enim fides juſtificat univerſorum temporum fideles.*

Tandem quotquot extitere Patres, qui quatuor prioribus ſæculis diluerunt novitatis notam, quam ethnici ſcriptores inurebant religioni Chriſtianæ, non alio argumento uſi ſunt, quam quod & ii qui ante legem, & qui ſcripta lege vixerunt, eamdem religionem profeſſi ſint, quam & ii qui poſtea Chriſtiani dicti ſunt: at eadem non eſt religio, ubi cultus internus non eſt idem; internus vero Dei cultus eſſentialiter poſitus eſt in earumdem virtutum exercitio, fidei nimirum, ſpei & caritatis: *Fide* (inquit Auguſtinus in Enchiridio ad Laurentium) *ſpe & caritate colitur Deus.*

Objicies 1. Gregorius Nazianzenus Or. 22. doctrinam de neceſſitate fidei in Chriſtum non tradit tanquam omnino certam, ſed tantum tanquam *probabilem*. 2. S. Chryſ. hom. 37. in Matth. ſcribit: *In veteri Teſtamento non fuiſſe requiſitam confeſſionem Chriſti; verum ſuffeciſſe fidem in Deum.* 3. Cyrillus libro tertio de adoratione in ſpiritu & veritate, docet, Deum per anfractus legis Judæos ad terram promiſſam deduxiſſe, cum e contra novi Teſtamenti fideles brevi compendio, nimirum per fidem in Chriſtum, deducat: ergo &c.

Reſp. ad 1. vocem *probabile* apud antiquos rem omnino certam ſignificare: unde cum adverſus Ethnicos agunt, ut ſignificent, religionem Chriſtianam certam fieri ex motivis credibilitatis, nonnunquam utuntur *probabilis* nomine; hoc eſt, aſſerunt, motiva credibilitatis argumentum eſſe, quo religionis veritas certo perſuadeatur. Reſp. ad 2. Chryſoſtomum loqui de fide, quam Sancti ante legem Evangelicam coram tyrannis confitebantur, hoc eſt, contendit, non fuiſſe neceſſe, ut fidem in Chriſtum coram eis confiterentur, tum quod a tyrannis plane ignorabatur, Sanctos ante legem Evangelicam in futurum Chriſtum credere, tum quod de ſola in unum Deum fide accuſarentur. Reſp. ad 3. Cyrillum hoc unum velle, quod & ante ipſum ſæpe docuerat Auguſtinus, Deum clare Judæis non revelaſſe Chriſti diſpenſationem, ſed tantum ſub legis umbra, quæ fuerit (ut ipſemet Cyrillus ibidem aſſerit) veluti pædagogus, quo Judæi, utpote rudes & ſenſibilibus addicti, ad mediatoris fidem veluti manu ducerentur.

Quæres, an aliqua Theologica cenſura debeatur

Digitized by Google

beatur propoſitioni qua aſſeritur, fidem in Chriſtum olim ad ſalutem non fuiſſe neceſſariam, aut nunc abſolute non requiri.

Reſp. Illam propoſitionem eſſe hæreticam. Ratio eſt 1. quia expreſſe contraria eſt unanimi Patrum traditioni. 2. Expreſſe contradictoria eſt definitioni Concilii Tridentini, quod quidem ubi ſeſſ. 6. c. 7. docuit, fidem in Chriſtum abſolute neceſſariam eſſe ad conſequendam juſtificationis gratiam, hæc ſubjungit: *Sine qua nemini unquam contigit juſtificatio.*

CAPUT II.

Quæ in Chriſtum fides ad ſalutem neceſſaria ſit neceſſitate medii.

Not. 1. FIdes paſſim a Theologis dividitur in implicitam & explicitam. Prima (inquit Eſtius) eſt ea, per quam quid creditur in alio, tanquam in univerſali, in quo continetur. Ejuſmodi eſt fides de numero ſacramentorum in eo qui non ſciens diſtincte, quot ſint ſacramenta, credit omnia quæ ab Eccleſia Catholica proponuntur. Altera eſt ea, per quam quid diſtincte & in particulari creditur: ſic in eo, qui in particulari profitetur ſe credere incarnationem Verbi, eſt explicita fides de Verbi incarnatione.

Not. 2. Ex iis quæ præcedenti cap. dicta ſunt, ſequitur, fidem in Chriſtum, ſaltem implicitam, quovis tempore ad ſalutem fuiſſe neceſſariam neceſſitate medii: unde quæſtio eſt hic 1. utrum ante Evangelii promulgationem explicita fides in Chriſtum fuerit neceſſaria: 2. An ſaltem poſt Evangelii promulgationem requiratur.

ARTICULUS I.

An explicita in Chriſtum fides ante Evangelium neceſſaria fuerit.

Not. NOnnulli docent, nullam fidem explicitam in Chriſtum antiquis ad ſalutem fuiſſe neceſſariam, ſed implicitam tantum, quæ includitur in fide in Deum remuneratorem, aut in fide de Dei providentia: nempe (ajunt) fides in Deum remuneratorem, fides de Dei providentia, includunt fidem de remiſſione peccatorum: in fide vero de remiſſione peccatorum continetur fides in eum, per cujus merita fit ejuſmodi peccatorum remiſſio, ac proinde fides in Chriſtum. Alii contendunt, præter fidem explicitam in Deum remuneratorem, quovis tempore requiſitam fuiſſe fidem explicitam in aliquem redemptorem, abſtrahendo tamen a modis, quibus redemptionem operaturus eſſet. Alii tandem arbitrantur, fidem explicitam in redemptorem qui Deus eſſet & homo, qui ſua morte operaturus eſſet hominum ſalutem, & nunc & olim fuiſſe neceſſariam neceſſitate medii. Quid nos de ea controverſia ſentiamus, ſubſequentes concluſiones aperient.

CONCLUSIO 1. Fides in Deum remuneratorem, nuſquam ſatis fuit ad ſalutem.

Probatur. Fides in Chriſtum, ſaltem implicita, quovis tempore fuit ad ſalutem neceſſaria: atqui fides in Chriſtum non includitur in fide in Deum remuneratorem: ſi enim homo in innocentia perſtitiſſet, habiturus fuiſſet fidem in Deum remuneratorem; ſcilicet ad quemcumque hominis ſtatum pertinent hæc indefinita Apoſtoli verba: *Accedentem ad Deum oportet credere, quia eſt, & quod inquirentibus ſe remunerator ſit*: At homo in illo ſtatu non habiturus fuiſſet fidem in Chriſtum; neque enim, Adamo non peccante, ipſe Chriſtus futurus fuiſſet: ergo fides in Chriſtum non includitur in fide in Deum remuneratorem.

CONCLUSIO 2. Fides de Dei providentia nuſquam ſatis fuit ad ſalutem.

Probatur. Fides de Dei providentia non includit aliquam fidem in Chriſtum; nempe ſi Adamus non fuiſſet peccaturus, habiturus fuiſſet fidem de Dei providentia ſine ulla fide in Chriſtum. Præterea, abſolute loquendo, Deus alio modo quam per Chriſtum, ſeu mediatorem aliquem, potuit homini lapſo conſulere: ergo, etiam ſuppoſito hominis peccato, futuritio Chriſti non ſequitur ex divina providentia; ac proinde fides de Dei providentia non includit fidem aliquam in Chriſtum redemptorem.

CONCL. 3. Quovis tempore neceſſaria fuit ad ſalutem fides explicita in futurum aliquem redemptorem, non autem in modos, quibus ille redemptor redemptionem operaturus eſſet.

Probatur prior pars. Nulla datur alia fides in redemptorem, quam explicita: ergo cum aliqua in Chriſtum fides quovis tempore neceſſaria fuerit, explicite in eum fides fuit ſemper neceſſaria. Probatur ant. Nulla datur alia fides in redemptorem, quam explicita, ſi nulla datur implicita: atqui nulla datur; ſiquidem implicita fides eſt ea quæ ſequitur ex alio articulo, ſaltem tanquam ex cauſa virtuali; ſed fides in redemptorem non ſequitur ex alio articulo, tanquam ex cauſa, virtuali ſaltem; nempe non poteſt ſequi ex aliis articulis niſi ex articulis de Deo remuneratore, de Dei providentia: atqui (ut jam probatum eſt) fides in mediatorem ex illis articulis non ſequitur: ergo, &c. Vide Bernardi textum, qui ad probationem ſecundæ partis inferius adducetur.

Objicies: Fides explicita in redemptorem ſupponit fidem explicitam de Adami lapſu, & de peccato originali; ſed fides explicita de Adami lapſu, & de peccato originali non fuit quovis tempore neceſſaria neceſſitate medii: ergo nec fides explicita in aliquem redemptorem.

Reſp. conc. maj. neg. min. Ratio eſt, quia in eorum etiam ſyſtemate qui contendunt, fidem explicitam in aliquem redemptorem, quicumque tandem futurus eſſet, non fuiſſe neceſſariam, ſed implicitam ſatis fuiſſe, dicendum eſt, fidem de hominis miſeria prærequiſitam fuiſſe: neque enim valentibus opus eſt medico, ſed tantum male habentibus: unde ipſe Chriſtus in Evangelio dicit: *Non veni vocare juſtos, ſed peccatores.*

Probatur altera concluſionis pars. Patres cum de fide mediatoris antiquis abſolute neceſsaria loquuntur, expreſse excipiunt fidem explicitam de modis, quibus operaturus erat hominum ſalutem. Nam 1. ſic Bernardus loquitur ep. 77. quæ eſt ad Hugonem: *Quod ſi prophetæ, & qui illuſtriores videbantur in illo populo, non omnes omnia liquido æqualiter agnoſcere valuerunt; ſed alii plus, alii minus: quanto minus ſimpliciores quique juſti ſine detrimento ſalutis, ſalvationis tempus, modum & ordinem neſcire potuerunt: quæ tamen certa fide & ſpe, uti promiſſa fuerant, firmiſſime tenuerunt.* Hæc ibidem ait idem Bernardus: *Multi ergo ante Salvatoris adventum, Deum omnipotentem tenentes & diligentes ſuæ ſalutis gratuitum promiſſorem, credentes in promiſſionem fidelem, ſperantes certiſſimum redemptorem, in hac fide & exſpectatione ſalvati ſunt, licet quando, & qualiter, & quo ordine ſalus repromiſſa fieret, ignorarent.* 2. Sic etiam loquitur S. Th. 2. 2. q. 1. art. 7. ad 7. *Si qui tamen ſalvati fuerunt, quibus revelatio* (immediate) *non fuit facta, non fuerunt ſalvati abſque fide mediatoris, quia etſi non habuerunt fidem explicitam* (de modis quibus redemptio fieri debebat), *habuerunt tamen fidem implicitam in divina providentia, credentes Deum eſſe liberatorem hominum ſecundum modos ſibi placitos, & ſecundum quod aliquibus veritatem cognoſcentibus ſpiritus revelaſſet.* Una eſt vox Patrum, Chriſti myſteria, quæ nunc cuique aperte proponuntur, antiquis paſſim confuſe tantum propoſita fuiſſe: ergo perſuaſum illis fuit, quod omnibus neceſſaria non fuit explicita fides de modis, quibus divina providentia, per redemptorem a ſe mittendum, hominum ſalutem operatura erat.

Objicies 1. Judæi paſſim credebant, Meſſiam quem expectabant, futurum eſſe filium Dei: ergo, ipſi etiam vulgo Judæorum neceſſaria fuit fides non tantum in redemptorem in genere, ſed etiam in redemptorem, qui ſimul eſſet Deus & homo; ac proinde & fide explicita de modis præcipuis, quibus redemptio fieri debeat; inter eos enim modos incarnatio principem locum tenet. Probatur ant. Martha apud Joannem capite 11. Chriſtum confitetur Dei filium: *Ego credidi, quia tu es Chriſtus filius Dei.* Idem pariter confeſsus eſt Nathanael, ubi primum ad Chriſtum venit, Joannis 1. *Tu es filius Dei, tu es Rex Iſrael.* Sacerdotes & ſeniores aperte in ſuo Concilio judicant Chriſtum & Deum, eſſe unum & idem: *Dic nobis, ſi tu es Chriſtus Filius Dei*: ergo, &c.

Reſp. ad 1. neg. ant. Ad 2. dicendum eſt, Judæos nomine Filii Dei, paſſim intellexiſſe adoptivum, non autem naturalem. Et ſane (inquit Eſtius) credibile eſt, minus aliquid de Chriſto ſenſiſse Nathanaelem, quando eum ſtatim initio confeſsus eſt filium Dei; quam Petrum, qui propter confeſſionem verbo tenus ſimilem, factus eſt princeps Apoſtolorum, & totius Eccleſiæ paſtor. Nec obſtat nomen Filii Dei, quod Judæi Meſſiæ tribuebant: ſcilicet Scriptura tam vetus, quam nova, etiam aliis a Chriſto frequenter nomen illud tribuit. Præterea, dato quod Chriſti divinitas Marthæ, Nathanæli & aliquibus aliis revelata fuerit; inde tamen non ſequitur, aliis Judæis paſſim cognitam fuiſſe.

Objicies 2. Fides explicita de Verbi Incarnatione, de Chriſti tum morte, tum reſurrectione, præcipui ſunt modi, quibus futurus redemptor operaturus erat hominum ſalutem; atqui hominibus qui tum in lege naturæ, tum in lege ſcripta vixerunt, neceſsaria fuit neceſſitate medii fides de Verbi incarnatione, de Chriſti tum morte, tum reſurrectione: ſic enim loquitur Auguſtinus libro de peccato originali, c. 24. *Sine fide incarnationis & mortis & reſurrectionis Chriſti, nec antiquos juſtos, ut juſti eſſent, a peccatis potuiſſe mundari, & Dei gratia juſtificari, veritas chriſtiana non dubitat.* Eodem modo loquitur S. Doctor Epiſtolis 89. 95. l. 2. de peccatorum meritis, c. 29.

Reſp. ad 1. conc. maj. neg. min. Ad 2. dicendum eſt, fidem de myſteriis, quorum argumentum meminit, fuiſſe quidem ſemper neceſſariam, ſed implicitam, non autem explicitam: nec enim in locis, de quibus agitur, Auguſtinus inter utramque illam fidem diſtinguit: nec ea diſtinctio quidquam ad illius ſcopum conferebat: nimirum agebat contra Pelagianos, qui contendebant homines in ſtatu legis naturæ juſtificationem ſine ulla in Chriſtum fide conſecutos fuiſse: ac proinde ſatis erat, ut iis in locis implicitæ fidei neceſſitatem adſtrueret.

Quæres 1. utrum non in omnibus quidem juſtis, ſed in aliquibus ſaltem ex iis qui ante Evangelium vixerunt, fuerit diſtincta & explicita fides in redemptorem, tum ſecundum illius divinitatem, tum ſecundum modos alios quibus hominum ſalutem operaturus erat.

Reſp. in Patriarchis qui in lege naturæ vixerunt, in Prophetis aliiſque inſignioribus viris qui in lege Moſaica floruerunt, ex ſpeciali Dei beneficio diſtinctam, atque explicitam fuiſse fidem in redemptorem, tum ſecundum illius divinitatem, tum ſecundum modos quibus hominum ſalutem operatus erat. *Abraham* (inquit ipſe Chriſtus in Evangelio) *exultavit, ut videret diem meum, vidit & gaviſus eſt.* Propheta regius non ſemel in Pſalmis de Chriſti divinitate, morte, ac reſurrectione vaticinatur. Iſaias tam accurate deſcribit circumſtantias diſpenſationis Chriſti, ut Evangeliſta potius quam Propheta appellari debeat. Verum licet plura Chriſti myſteria veteres illi ex ſpeciali revelatione cognoverint, eorum tamen cognitio non fuit æqualis ei, qua Apoſtoli donati ſunt; alioquin enim dies Chriſti fruſtra in ardentiſſimis votis habuiſsent: *Quare* (inquit Bernar. in Epiſt. 77. quæ eſt ad Hugonem de ſancto Victore) *voluerunt videre & audi-*

re ?

Digitized by Google

re? ut videlicet clarius largiuſque perciperent, quod vix tenuiter obſcureque præſenſerant. Ratio autem, cur Patriarcharum ac Prophetarum cognitio fuit obſcurior ac minus diſtincta, quam ea quæ data eſt Apoſtolis, eſt, quia illi rerum futuritionem tantum, iſti vero & myſteriorum complementum conſpexerunt: *Quamvis* (inquit Auguſtinus præfatione in Pſal. 96. *viderent iſta in ſpiritu, tamen futura illis quodammodo formabantur; Apoſtolis autem jam præſentia reddebantur*.

Quæres 2. an in Patriarchis, Prophetis, aliiſque inſignibus viris, qui Evangelii tempora præceſſerunt, æqualis, ſeu æque diſtincta ac clara fuerit myſteriorum ad Chriſtum pertinentium cognitio.

Reſpondendum eſt negative: *Sciendum eſt* (ait Gregorius Magnus hom. 16. in Ezechielem) *quia per incrementa temporum crevit ſcientia ſpiritualium Patrum. Plus namque Moyſes quam Abraham, plus Prophetæ quam Moyſes, plus Apoſtoli quam Prophetæ in omnipotentis Dei ſcientia eruditi ſunt*.

ARTICULUS II.

An explicita in Chriſtum fides poſt Evangelii promulgationem neceſſaria ſit neceſſitate medii.

Not. 1. Circa propoſitam quæſtionem non una eſt Theologorum, etiam Catholicorum, ſententia. Nonnulli recentiores poſt Franciſcum Suarezium, cujus Commentarii in ſanctum Thomam prodierunt in lucem ineunte ſæculo decimo ſeptimo, docent, fidem explicitam in Chriſtum, etiam poſt Evangelii promulgationem, ad ſalutem non eſſe neceſſariam neceſſitate medii, ſed præcepti tantum, iis nimirum quibus annuntiatur Evangelium. Sylvius e contra, cui non pauci veteres ſcholaſtici præiverunt, quemque ſequuntur non pauci recentiores, contendit fidem explicitam in Chriſtum eſſe neceſſariam neceſſitate medii.

Not. 2. Simon Epiſcopus in ſuis Inſtitutionibus Theologicis, lib. 4. ſect. 2. c. 33. & ante eum Socinus, docent, articulum de Chriſti divinitate (quem, ut ſuperius dictum eſt, Sociniani negant) ex iis eſſe, quos abſque ſalutis diſpendio, quiſque, prout libuerit, amplecti poteſt aut rejicere: unde concludunt, ne implicitam quidem in eum articulum fidem eſſe neceſſariam.

CONCLUSIO 1. Fides explicita de Chriſto Meſſia, ſeu qua diſtincte creditur, Jeſum Nazarenum eſſe Chriſtum, ſeu Meſſiam in lege promiſſum, ad ſalutem neceſſaria eſt neceſſitate medii.

Probatur 1. ex Scriptura. Joannis 3. hæc habentur: *Qui non credit, jam judicatus eſt*: Sed cur judicatus eſt: *Quia* (inquit) *non credit in nomine unigenii Filii Dei*. Nec dici poteſt, locum illum intelligi poſſe de ſola neceſſitate præcepti: nempe Chriſtus comparat fidem in ſe ipſum cum aſpectu in ſerpentem, quem Moyſes erexerat in deſerto: *Et ſicut Moyſes exaltavit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis qui credit in ipſum, non pereat, ſed habeat vitam æternam*: Atqui actualis aſpectus in illum ſerpentem neceſſarius erat neceſſitate medii ad obtinendam corporis ſalutem: ergo fides explicita in Chriſtum eadem quoque neceſſitate neceſſaria eſt, ut quis poſt promulgatum Evangelium animæ ſalutem conſequatur. Capite 14. docetur, fidem in Chriſtum non minus eſſe nunc neceſſariam, quam fides in Deum: *Creditis in Deum* (ait Chriſtus ipſe) *& in me credite*: Sed fides explicita in Deum neceſſaria eſt neceſſitate medii: ergo & fides explicita in Chriſtum. Capite 17. iterum fides in Chriſtum comparatur cum fide in Deum, aſſeriturque, iſtam eſſe viam non minus neceſſariam, quam ſit illa: *Hæc eſt autem vita æterna, ut cognoſcant te ſolum Deum verum, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum*: ergo &c.

Probatur 2. ex Traditione. Irenæus lib. 3. c. 21. excludit a regno cælorum eos qui Chriſtum non noverint: *Ignorantes autem eum, qui ex Virgine eſt Emmanuel, privantur munere ejus quod eſt vita æterna*. Auguſtinus libro de Corrept. & grat. c. 7. ſcribit, a damnatione liberandos non eſſe, qui fidem in Chriſtum non habuerint, quamvis Evangelium ipſis annuntiatum non fuerit: *Si enim, ſicut Veritas loquitur, nemo liberatur a damnatione quæ facta eſt per Adam, niſi per fidem Jeſu Chriſti; & tamen ab hac damnatione non ſe liberabunt, qui poterunt dicere non ſe audiſſe Evangelium Chriſti, cum fides ex auditu ſit*, &c.

Probatur 3. rationibus. Primo, dogma Catholicum eſt, ſine baptiſmi voto neminem ſalvari poſſe: ita enim Concilium Tridentinum definit: atqui votum baptiſmi non poteſt haberi ſine explicita fide in illius auctorem, qui Chriſtus eſt Dominus. 2. Inter neceſſarias ad juſtificationem diſpoſitiones, eadem Synodus ſeſſ. 6. c. 6. recenſet fidem in Chriſtum, quæ auditu concipiatur. 3. Si fides, quod Jeſus Nazarenus ſit Meſſias lege promiſſus, neceſſaria non ſit ad ſalutem, Judæi, qui Meſſiam ſperant, ſalutem in Judaiſmo conſequi poſſent. 4. Apoſtoli, iique qui illis ſucceſſerunt, parum prudentes fuiſſent id prædicare, quod Judæis eſt ſcandalum, & gentibus ſtultitia, ſi non judicarunt, ad ſalutem eſſe neceſſarium neceſſitate medii.

CONCL. 2. Articulus de Chriſti divinitate non ex iis eſt, quos quiſque abſque ſalutis diſpendio pro libito aut amplecti aut rejicere poſſit.

Probatur 1. Certiſſimum eſt, articulum, de quo agitur, cujuſque Chriſtiani arbitrio permiſſum non fuiſſe a Patribus primi Niceni Con-

cilii; nimirum anathema dixerunt Ario neganti Verbi cum Deo Patre conſubſtantialitatem. Epheſina prima Synodus Neſtorio quoque anathema dixit, quod ſubſtantialem humanitatis Chriſti cum Verbo unionem inficiaretur. 2. Articulus ille non fuit quoque permiſſus Chriſtianorum arbitrio a Patribus, qui tribus prioribus ſæculis vixerunt. Ignatius Martyr in Epiſtola ad Epheſios ſcribit, eos qui alterutram in Chriſto naturam negaverint, aut divinam aut humanam, ſumma cura vitandos eſſe: *Sunt enim* (ait) *canes rabidi, latenter mordentes, quos oportet vos obſervare, exiſtentes difficile curabiles: unus eſt enim medicus carnalis & ſpiritualis, factus & non factus, in carne Deus, in morte vita æterna, & ex Maria & ex Deo*. Irenæus l. 3. c. 31. de Cerinthianis & Ebionæis ſic loquitur: *Ruſus autem qui nude tantum hominem eum dicunt ex Joſeph generatum, perſeverantes in ſervitute priſtinæ inobedientia, moriuntur*. Dionyſius Alexandrinus apud Athanaſium de decretis Synodi Nicænæ ſcribit, blaſphemum eſſe qui dicit *Dominum quodammodo manufactum*. Tandem ſecundum Concilium Antiochenum, quod Aureliani Imperatoris temporibus habitum eſt, depoſitione & anathemate damnavit Paulum Samoſatenum, quod Chriſto divinitatem abdicaret.

CONCL. 3. Fides explicita de Chriſti divinitate, non modo cujuſque arbitrio non permittitur, ſed præterea eſt ad ſalutem neceſſaria neceſſitate medii.

Probatur. Ignatius Martyr loco ad defenſionem noſtræ ſecundæ Concluſionis laudato ſcribit, eos qui Chriſto divinitatem abdicant, verſari in ſummo periculo ſalutis, *exiſtentes difficile curabiles*, quod unus ſit medicus homo Deus: hoc eſt, quod non habentibus fidem in Chriſtum Deum, ſpes non ſit ſalutem, per eum qui unus eſt hominis medicus, conſequendi.

Irenæus loco ſuperius adducto docet, non liberari per Filium eos, qui Chriſtum nude tantum hominem dicunt. Addit, eos qui ignorant Verbi cum humana natura commixtionem, non aſſecuturos eſſe vitam æternam: *Ignorantes autem eum qui ex virgine eſt, Emmanuel* (hoc eſt, nobiſcum Deus), *privantur munere ejus, quod eſt vita æterna*.

Origenes (ut habetur in apol. Pamphili martyris) docet 1. Apoſtolos quædam creditu abſolute neceſſaria omnibus, vel etiam rudioribus, tradidiſſe: *Illud tamen ſcire oportet, quoniam S. Apoſtoli fidem Chriſti prædicantes, de quibuſdam quidem, quæcumque neceſſaria crediderunt omnibus credentibus, etiam his qui pigriores erga inquiſitionem divinæ ſcientiæ videbantur, manifeſte tradiderunt*. Docet 2. has eſſe ſpecies rerum neceſſariarum, quas Apoſtoli omnibus tradiderunt, *Quod unus ſit Deus: quod hic Deus in noviſſimis diebus miſit Dominum Jeſum Chriſtum; quod Jeſus Chriſtus, qui venit, ante omnem creaturam natus ex Patre eſt...: Incarnatus eſt cum Deus eſſet, & homo factus, manſit quod Deus erat*.

Juſtinus Maryr in dialogo cum Tryphone multis argumentis probat, Prophetas prædixiſſe Meſſiam lege promiſſum futurum eſſe Deum, additque, ejuſmodi articuli fidem ad ſalutem requiri: eum enim recenſet inter eos, quos quiſque Chriſtianus profiteri debet. Sed quæ fuerit Juſtini mens, patebit clarius ex reſponſione ad ſubſequens argumentum, quod ab Epiſcopio, aliiſque Socinianis demonſtrativum judicatur.

Objicies 1. Juſtinus in diagolo cum Tryphone docet 1. non ſequi, Jeſum Nazarenum non eſſe Chriſtum lege promiſſum, ex eo, quod probari non poſſit eum eſſe Deum: *Verum enim vero, o Trypho, non amittitur illud, hunc eſſe Chriſtum Dei, ſi probare nequeam, & extitiſſe ipſum prius filium conditoris hujus univerſitatis, eſſeque Deum*, Docet 2. aliquos ſuo tempore Criſtianos extitiſſe, qui licet faterentur eum eſſe Chriſtum, negarant tamen eſſe Deum: *Sunt enim nonnulli ex genere noſtro, confitentes ipſum eſſe Chriſtum, ſed hominem ex hominibus genitum eſſe affirmant, quibus ego minime aſſentior*: Unde ſic arguitur. Non requiritur fides explicita de articulo, quo, licet non probato, ſtat, quod Jeſus Nazarenus ſit Meſſias: de articulo, cujus impugnatores remanent in Eccleſiæ gremio: atqui ex Juſtino, articulo de divinitate Chriſti minime probato, ſtat Jeſum Nazarenum eſſe Meſſiam: illius impugnatores remanſerunt in Eccleſiæ gremio; eos enim Juſtinus ait fuiſſe *ex genere noſtro*; hoc eſt, ex Eccleſiæ] membris: ergo &c.

Reſp. conc. maj. diſt. minorem. Articulo de divinitate Chriſti non probato, ſtat in Judæorum ſuppoſitione, Jeſum Nazarenum eſſe Meſſiam lege promiſſum, conc. min. ſtat in rei veritate, neg. min Tryphoni, contra quem Juſtinus diſſerit, ceteriſque Judæis perſuaſum erat, Meſſiam non futurum eſſe Deum, ſed purum hominem: *Omnes nos* (ait Trypho ad Juſtinum reſpondens) *Chriſtum hominem ex hominibus naſciturum præſtolamur*. Juſtinus, ut cum methodo procedat, primo per figuram, quam conceſſionem vocant, annuit Tryphoni ſuppoſitionem, quaſi dixiſset, dato & non conceſſo, quod ex Prophetis probari non poſſit, Meſſiam futurum eſſe Deum; inde tamen non ſequitur, Jeſum Nazarenum non eſſe Chriſtum lege promiſſum; nempe Jeſu Nazareno conveniunt characteres omnes quos tu, cæterique Judæi, adſcribitis Meſſiæ in lege promiſſo. Secundo, ubi Juſtinus, ne quæſtiones implicaret, id per conceſſionem dedit Tryphoni, late poſtea probat, quod & ante jam probaverat, Prophetas docuiſſe, Meſſiam in lege promiſſum futurum eſſe Deum, additque, hunc etiam characterem Jeſu Nazareno convenire.

Digitized by Google

Ad alteram propoſitionis partem, reſpondeo verba illa: *Ex genere noſtro*, non eſſe idem ac iſta, *Ex Eccleſia Catholica*; nempe non aliud ſignificant, quam quod Ebionæi, quos tunc Juſtinus præ oculis habuit, Jeſum Nazarenum pro Chriſto, quem lex promiſerat, agnoſcentes, Chriſtianum nomen ſibi vindicarent. Ratio eſt 1. quia idem S. Maryr in Apologia ſecunda ad Antoninum Pium, Simonem, Menandrum, & Marcionis diſcipulos, ex nomine, non ex Catholica profeſſione, Chriſtianos appellat: *Omnes hi* (inquit) *qui ab his prodeunt, Chriſtiani vocantur: plane quemadmodum Philoſophis, cum eis non ſint communia dogmata, nomen tamen, quod a Philoſophis ducitur, commune eſt.* Ratio eſt 2. quia ſi Juſtinus verbis iſtis, *Ex genere noſtro*, intellexiſſet vera Eccleſiæ membra, Eccleſiæ corpori inſeruiſſet homines, qui Chriſtum ſemine virili progenitum, non autem de Spiritu ſancto conceptum profitebantur; ſcilicet (ut patet ex Juſtini textu) ii de quibus eſt quæſtio, Chriſtum *hominem ex hominibus eſſe genitum affirmabant*.

Inſtabis 1. Juſtinus de iis Chriſtianis loquens qui Chriſto divinitatem abdicabant, nullam eis hæreſeos notam inurit, ſed ſuum tantum diſſenſum opponit: *Quibus ego* (inquit) *minime aſſentior*. 2. Mirum videri non debet, Juſtinum eos, apud quos Chriſtus audit ut purus homo, habuiſſe pro veræ Eccleſiæ membris, cum & Socratem & Heraclitum, alioſque Philoſophos qui ad rationis normam mores ſuos exegerunt, in Apologia quæ ſecunda inſcribitur, habuerit pro Chriſtianis, qui cum Chriſto Dei primogenito vixerint.

Reſp. ad 1. ideo Juſtinum iis, de quibus agitur, non inuere notam aliquam, quod cum illis rem non agat, obiterque eorum, in aliud intentus, meminerit. Nec neceſſe eſt, ut quoties ſcriptor vel obiter alicujus hæretici nomen recitat, toties ipſum hæreticum appellet. Præterea falſo ſupponitur, quod iis, de quibus eſt quæſtio, ſuum tantum diſſenſum opponat: nimirum expreſſe docet, eorum doctrinam humanum eſſe commentum, quod ſacris litteris oppoſitum ſit: *Quibus ego* (inquit) *minime aſſentior, neque ſane plerique eadem mecum ſentientes, illud dixerint. Siquidem non hominum traditionibus ac doctrinis juſſi ſumus a Chriſto credere, ſed eis quas beati Prophetæ promulgarunt, & ipſe Chriſtus docuit.*

Reſp. ad 2. diſt. ant. Juſtinus Philoſophos appellat chriſtianos ſecundum quid & imperfecte, conc. ant. ſimpliciter & abſolute, neg. ant. Philoſophi, qui ſpretis gentilium idolis, verum Deum coluerunt, multaque ad mores ſpectantia docuerunt, quæ rationi conſentanea ſunt, quoad illud caput a ſancto Juſtino Chriſtiani appellati ſunt; cum vero in Chriſtum minime crediderint, nec alia præcipua Chriſtianæ religionis dogmata profeſſi ſint, ſimpliciter & abſolute Chriſtiani appellari non potuerunt. Quod vero ea fuerit Juſtini mens, patet ex eo, quod S. Maryr in eadem Apologia ſecunda ad Antonium Pium ſic loquatur: *Chriſtum eſſe primogenitum Dei edocti ſumus; ipſumque Rationem eſſe, cujus univerſum hominum genus eſt particeps, antea oſtendimus. Et quicumque cum ratione vixere, Chriſtiani ſunt.* In Apologia quæ prima dicitur, licet revera ſecunda ſit, ſcribit, hoc eſſe diſcrimen inter Philoſophos & Chriſtianos, quod illi, *Juxta aliquam partem ſeminalis Rationis mores ſuos conformaverint*, iſti e contra, *Secundum univerſæ Rationis, & Verbi, hoc eſt Chriſti, notionem & contemplationem vivunt.*

Ne quis vero inde colligat, aliquem ſolo rationis lumine veram ac cæleſtem beatitudinem conſequi poſſe, obſtant hæc, quæ S. Martyr ſcribit in Oratione Parenetica ad Græcos: *Undequaque ergo & modis omnibus ſcire convenit, nullo plane pacto aliter, aut aliunde de Deo, vel de recto Dei cultu diſci quidquam poſſe, quam a Prophetis ſolis, qui divina inſpiratione inflati vos docent & inſtituunt.* Obſtant quoque hæc alia quæ in epiſtola ad Diognetum ſcribit: *Nemo mortalium Deum vel vidit, vel cognovit; ſed ipſe ſe ipſum oſtendit; oſtendit autem per fidem, cui ſoli Deum videre conceſſum eſt.*

CAPUT III.

Utrum ante Chriſti nativitatem præter Iſraeliticum populum gentes aliquæ fidem habuerint.

Not. 1. NOn eſt hic quæſtio de hominibus qui ante Noemum vixere: nempe conſtat, eos unum ac verum Deum coluiſſe: nec enim in Scripturis legitur, quod eorum aliquis inanes deos veneratus ſit. Non eſt etiam quæſtio de iis qui a diluvio ad Abrahamum uſque in humanis fuerunt: ſcilicet notum eſt, eos poſt turris Babylonicæ conſtructionem, & poſt ſuam in univerſum orbem diſperſionem, ita ſucceſſu temporis a Dei veri cultu receſſiſſe, ut in ſola familia Thare Patris Abraham remanſerit, immo & aliquandiu etiam ex ea evanuerit. *Una igitur Thare domus erat* (inquit Aug. lib. 16. de Civ. Dei, c. 13.) *de qua natus eſt Abraham, in qua unius Dei veri cultus, & quantum credibile eſt, in qua jam ſola etiam Hebræa lingua remanſerat; quamvis & ipſa ſicut jam manifeſtior Dei populus in Ægypto, ita in Meſopotamia ſerviſſe diis alienis, Jeſu Nave narrante, referatur.* Quamdiu vero unius ac veri Dei cultus a diluvio apud homines permanſerit, difficile admodum ſtatui poteſt: *Poſt diluvium* (ait idem Aug. lib. 16. de Civitate Dei, c. 1.) *procurrentis ſanctæ veſtigia Civitatis, utrum continuata ſint, an intercurrentibus impietatis interrupta temporibus, ita ut nullus hominum veri unius Dei cultor exiſteret, ad liquidum Scripturis loquen-*

Digitized by Google

quentibus invenire difficile eſt: propterea quod in Canonicis libris poſt Noe .... non invenimus uſque ad Abraham cujuſquam pietatem evidenti divino eloquio prædicatam, niſi quod Noe duos filios ſuos, Sem & Japhet, prophetica benedictione commendat, innuens & prævidens, quod longe poſt fuerat futurum.

Not. 2. Non eſt etiam quæſtio, an privati aliqui homines ex ſpeciali Dei privilegio, extra populum Iſraeliticum, ab Abrahæ temporibus verum Deum coluerint, fidemque, implicitam, in Chriſtum futurum habuerint; ſcilicet certo certius eſt, Melchiſedecham, qui Abrahamo ex prælio revertenti occurrit, unum ac verum Deum coluiſſe, obtuliſſeque ſacrificium, quod typus fuit ſacrificii incruenti, quod Chriſtus obtulit in ultima cœna, quodque ad finem uſque ſæculum in Eccleſia Chriſtiana offerretur: *At vero* (ait Scriptura Geneſis 14.) *Melchiſedech Rex Salem, proferens panem & vinum, erat enim Sacerdos Dei altiſſimi, benedixit ei, & ait: Benedictus Abraham Deo excelſo, qui creavit cælum & terram.* Certiſſimum pariter eſt, Jobum vera tum in Chriſtum fide donatum fuiſſe. *Homines autem quoſdam* (ait Auguſt. lib. de Civit. Dei, c. 47.) *non terrena, ſed cæleſti ſocietate ad veros Iſraelitas ſupernæ cives patriæ pertinentes etiam in aliis gentibus fuiſſe, negare Judæi non poſſunt: quia ſi negant, facillime convincuntur de ſancto & admirabili viro Job, qui nec indigena, nec proſelytus, id eſt, advena populi Iſrael fuit; ſed ex gente Idumæa genus ducens, ibi ortus, ibidem mortuus eſt: qui divino ſic laudatur eloquio, ut quod ad juſtitiam, pietatemque attinet, nullus ei homo ſuorum temporum coæquetur.* Fuit vero Job (ut ibidem ait Aug.) tertia generatione poſterior, quam Iſrael. Potuiſſe etiam & alios eſſe apud nationes viros pios, docet ibidem Aug. *Divinitus autem* (ait) *proviſum fuiſſe non dubito, ut ex hoc uno ſciremus, etiam per alias gentes eſſe potuiſſe, qui ſecundum Deum vixerunt, eique placuerunt, pertinentes ad ſpiritualem Jeruſalem.* Si quis vero roget, qui fieri potuerit, ut apud nationes aliqui privati veram in Deum & Chriſtum fidem habuerint; reſpondendum erit homines illos aut ex majorum ſuorum per Sem & Japhet traditione, aut ex Abrahæ familia, aut ex ſpeciali & immediata revelatione, ſuam in Chriſtum fidem habuiſſe: *Quod* (ait ibidem Auguſt.) *nemini, ut pertineret ad ſpiritalem Jeruſalem, conceſſum fuiſſe credendum eſt, niſi cui divinitus revelatus eſt unus mediator Dei & hominum homo Chriſtus Jeſus: qui venturus in carne ſic antiquis ſanctis prænuntiabatur, quemadmodum nobis veniſſe nuntiatus eſt, ut una eademque per ipſum fides omnes in Dei Civitatem, Dei domum Dei templum prædeſtinatos perducat ad Deum.*

Not. 3. Non eſt quoque quæſtio de populis, ad quos Prophetæ tempore legis Moſaicæ divinitus miſſi ſunt: nempe nemini dubium eſt, quin Ninivitæ, qui (ut ait Scriptura) ad prædicationem Jonæ pœnitentiam egerunt ante Chriſtum natum, unum ac verum Deum aliquandiu coluerint, veramque a Jona fidem in Chriſtum futurum edocti ſint: ſed quæſtio eſt de integra aliqua natione, de aliquo populo in unum reipublicæ corpus adunato, ad quem nulli Prophetæ miſſi ſint; & quæritur, utrum apud eam nationem, apud eum populum, qui extra gentem Judaicam fuerit, verus ac ſincerus unius Dei cultus, tum interior, tum exterior, ante Chriſtum natum extiterit: ita ut populus ille vera fide, ſincera charitate fuerit præditus, ac ſanctis ritibus uſu ſit.

Not. 4. De quæſtione ſic propoſita prodiere nuper libri quidam galico idiomate conſcripti, in quibus aſſerebatur, 1. Sinarum gentem per duo circiter annorum millia ante Chriſtum natum, puram ac integram conſervaſſe unius ac veri Dei cognitionem, ab eaque toto eo tempore Deum verum ea ratione adoratum fuiſſe, ut Chriſtianis & exemplo & inſtructioni eſſe potuerit. Aſſerebatur 2. eandem Sinarum gentem uni ac vero Deo ſacrificaſſe in templo omnium antiquiſſimo. Aſſerebatur 3. per ampliſſimum illud temporis ſpatium apud Sinas fuiſſe fideles vera ſanctitate præditos, plenos Dei Spiritu, regularum puriſſimæ charitatis obſervantiſſimos; ita ut hominum illorum ſanctitatem, charitatem, Deus, etiam miraculis, confirmaverit. Aſſerebatur 4. nulli cumulatius, quam Sinarum genti, Deum beneficiorum ac gratiarum dona contuliſſe.

CONCL. Extra Abrahami poſteros nulla gens, nullus populus ante Chriſtum natum veram ac puram religionem profeſſus eſt.

Probatur 1. ex Scriptura. Sacri Codices, cum de gentibus, quæ ante Chriſtum natum vixere, loquuntur, eas indefinite, imo & univerſim idololatras appellant. Pſ. 95. *Omnes dii gentium dæmonia.* Pſ. 113. *Simulachra gentium, argentum & aurum.* Deuteronomii c. 13. *Si tibi voluerit perſuadere frater tuus clam dicens: Eamus & ſerviamus diis alienis cunctarum in circuitu gentium, quæ juxta vel procul ſunt, ab initio uſque ad finem terræ: non acquieſcas ei.* Actor. 14. *In præteritis generationibus dimiſit omnes gentes ingredi vias ſuas.*

Iidem ſacri codices gentibus idololatris, aut ſolos Iſraelitas, aut ſolos Chriſtianos opponunt. Ezechielis 25. *Hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quod dixerunt Moab & Seir, ecce ſicut omnes gentes domus Juda* 1. ad Corinth. 10. *Quæ immolant gentes, dæmoniis immolant & non Deo: nolo autem vos fieri ſocios dæmoniorum.* Ad Epheſ. 2. *Memores eſtote .... vos gentes in carne .... qui eratis in illo tempore ſine Chriſto, alienati a converſatione Iſrael, & hoſpites teſtamentorum,*

pro-

promiſſionis ſpem non habentes, & ſine Deo in hoc mundo.

Eadem ſacra Scriptura æternam mortem minatur gentibus omnibus, quod Deum ignorent. Pſ. 78. *Effunde iram tuam in gentes quæ te non noverunt, & in regna quæ nomen tuum non invocaverunt.* Jeremiæ 10. *Effunde indignationem tuam ſuper gentes, quæ te non cognoverunt.*

Ex iis autem locis ſic conficitur argumentum: Si præter Iſraelitas tempore veteris Teſtamenti, ſi præter Chriſtianos tempore novi Teſtamenti extitiſſet gens aliqua, quæ verum Deum coluiſſet, immerito ſacri codices ſolos Iſraelitas, ſolos Chriſtianos idololatris oppoſuiſſent, immerito eos dumtaxat excepiſſent ab idololatrarum numero: non fuiſſet enim ratio, cur iiſdem idololatris gentem eam, populum illum non oppoſuiſſent, ad quem fuiſſet ſincerus veri Dei cultus: atqui &c. ergo &c.

Iiſdem ſacris codicibus docemur, vocationem gentium ad fidem nonnullis Chriſti diſcipulis incredibilem initio viſam fuiſſe: *Et obſtupuerunt* (ait Lucas Actor. 10.) *ex circumciſione fideles qui venerant cum Petro: quia & in nationes gratia Spiritus ſancti effuſa eſt.* Cap. 11. *Cum autem aſcendiſſet Petrus Jeroſolymam, diſceptabant adverſus illum, qui erant ex circumciſione, dicentes: Quare introiſti ad viros præputium habentes?* Petrus rem a ſe geſtam non confirmavit exemplo alicujus gentis quæ tunc Deum verum coleret, & in quam effuſus eſſet Spiritus ſanctus; ſed Dei revelatione ſibi in ſomno facta, ac prodigiis quibus illud Deus ipſe confirmarat: petro igitur ceteriſque Apoſtolis ignotum erat, aliquas, præter Judæos, gentes extitiſſe, quæ verum Deum ante Chriſtum natum coluiſſent, quæque fide & caritate præditæ fuiſſent: alioquin enim gentes eas opponere debuiſſent iis, quibus probatum non erat, quod Petrus acceſſiſſet ad incircumciſos, eiſque Chriſtianam religionem annuntiaſſet.

Tantum abeſt, ut Apoſtoli in ſui defenſionem protulerint exemplum alicujus gentis quæ extra populum Judaicum credidiſſet, quin e contra affirmarint, vocationem gentium myſterium eſſe quod tunc primum Apoſtolis revelatum ſit: *Quod* (inquit Paulus ad Epheſ. 3.) *aliis generationibus non eſt agnitum filiis hominum: ſicut nunc revelatum eſt ſanctis Apoſtolis ejus, & Prophetis in Spiritu: Gentes eſſe cohæredes & concorporales promiſſionis ejus in Chriſto Jeſu.* Nec id ſolum, ſed præterea Actorum 15. expreſſe negatur, myſterium illud in aliqua gente ante novi Teſtamenti tempora impletum fuiſſe; unde Paulus ad Rom. 7. docet, gentes quæ Chriſtianiſmo dederunt nomen, non habere propriam radicem, neque naturales ramos, ſed inſititios eſſe, eaſque beneficiis, quæ olim Judæis promiſſa fuerant, a Chriſti Salvatoris tempore tanquam advenas & peregrinos uti.

E laudatis locis ſic arguitur. Si ante Chriſtum natum gens aliqua Deum verum coluiſſet, ſi apud aliquam vera fides, & ſincera caritas extitiſſent, vocatio gentium viſa non fuiſſet incredibilis primis Chriſti diſcipulis, eam Apoſtoli illius antiquæ gentis exemplo confirmaſſent; immerito aſſeruiſſent, ſibi primum revelatum fuiſſe myſterium de vocatione gentium; nec unquam dixiſſent, gentes non habere radicem, non eſſe naturales ramos: nimirum habuiſſent radicem in populis, qui extra Judaicum vero ac ſincero cultu uni Deo ſerviiſſent: atqui &c. ergo &c.

Reſpondent adverſarii, gentes omnes, ipſos etiam Sinas, quingentis ante Chriſtum annis defeciſſe a ſincero Dei cultu, quem antea per annos bis mille integrum ſervaverant; ac proinde mirum non eſſe, quod Apoſtoli eorum exemplo in confirmationem vocationis gentium uſi non ſint,

Sed frivola eſt ejuſmodi reſponſio. Nam 1. a temeritate excuſari non poteſt, cum ſine ulla prorſus auctoritate proferantur. 2. Qui Sinarum religionem accuratius rimati ſunt, ut Patres Longobardi, ex Sinarum hiſtoriis ac libris demonſtrant, veteres Sinas aut materiam primam coluiſſe, aut Manichæiſmo, quod poſtea prodiit, laboraſſe. 3. Illud annorum bis mille ſpatium, ipſum eſt tempus quo Prophetæ ſcribebant, omnes omnino gentes eſſe idololatras, unumque Judaicum populum, verum Deum colere. 4. Etſi detur Sinas quingentis annis ante Chriſtum a vera Dei religione defeciſſe, Apoſtoli ad confirmandam vocationem gentium uſi fuiſſent exemplo veterum illorum Sinarum, qui per annos bis mille Deo ſerviſſent. 5. Univerſales ſunt ac indefinitæ Scripturarum quas laudavimus, ſententiæ: ſine ulla igitur exceptione temporum intelligendæ ſunt.

Probatur iterum noſtra Concluſio ex Traditione. 1. Cum pagani Chriſtianis objicerent noſtræ religionis novitatem, Patres, ut ſeſe eo argumento liberarent, nuſquam confugerunt ad gentem aliquam, quæ extra Judaicam, Deum verum coluiſſet, ac futurum expectaſſet Meſſiam; ſed confugerunt ad unum Judaicum populum, ut videre eſt in primis noſtræ religionis apologiſtis. 2. Patres expreſſe aſſerunt, omnes populos, uno excepto Iſraelitico, ab unius Dei cultu defeciſse ut idola venerarentur: *Deſertæ enim omnes gentes* (ait Juſtinus in Apologia ad Antoninum Pium) *a Deo vero erant, quod manuum operibus ſervirent.*

Lactant. lib. 4. Inſtit. c. 2. ſcribit, Pythagoram & Platonem apud nullam omnino gentem reperiſse ſapientiam, quod ad Judæos non acceſſiſsent, divina id impediente providentia: *Ne* (inquiunt) *ſcire poſſent veritatem, quia nondum fas erat alienigenis hominibus religionem veri Dei, juſtitiamque cognoſcere: Statuerat enim Deus, appropinquante ultimo tempore, ducem magnum cœlitus mittere, qui eam perfido, ingratoque populo oblatam, exteris gentibus revelaret.*

Eu-

Digitized by Google

Euſebius lib. 2. demonſtr. Evang. demonſtratione 1. ſcribit, myſterium de benedictione gentium in ſemine Abrahæ ideo olim latuiſse, quod Abrahæ temporibus omnes gentes inſano ſuperſtitionis errore tenerentur. S. Auguſtinus lib. 16. de Civit. Dei, cap. 12. expreſse aſserit, poſt diluvium in una Thare domo veri Dei cultum permanſiſse: *Proinde ſicut per aquarum diluvium una domus Noe remanſerat ad reparandum genus humanum, ſic in diluvio multarum ſuperſtitionum per univerſum mundum una remanſerat domus Thare, in qua cuſtodita eſt plantatio Civitatis Dei*. Lib. 18. c. 47. hæc ait: *Populus enim revera, qui proprie Dei populus diceretur*, præter Judaicum, *nullus alius fuit*.

Chryſoſtomus in Pſ. 95. docet, tempore veteris Teſtamenti cantari non potuiſse Canticum Domini in terra aliena, hoc eſt, extra Judaicam.

Cyrillus l. 3. in Julianum apoſtatam aſserit Judæis ſolis datam eſse legem, quod aliæ omnes gentes eſsent idololatriæ. Objicienti Juliano, cur Deus ad alios ab Hebræo populos Prophetas non miſiſset, non reſpondet, ad Sinas aut aliquam aliam gentem miſsos eſse, ſed ad inſcrutabilia Dei judicia recurrit.

Auctor libri de vocatione gentium, l. 1. c. 13. ſic loquitur: *Gentium non eſt prius facta vocatio*. Cap. 21. ait: *populum ſibi, quem ad veritatis cognitionem erudiret, excepit*. Lib. 3. c. 14. *Tam pauci fuerunt, ut vix cognoſcatur, an fuerint*. Vide ea loca, ac plura alia fuſius pertractata in libro qui nuper cum hac ſuperſcriptione prodiit: *Tractatus dogmaticus de vocatione gentium*.

Objicies 1. Pſal. 104. Joſeph a Pharaone conſtitutus eſt, *ut erudiret principes ejus ſicut ſe ipſum, & ſenes ejus prudentiam doceret*. Melchiſedech Abrahæ temporibus in urbe Salem Sacerdos erat Dei ſummi: ergo ſaltem urbs Salem Deum verum colebat; Sibyllæ de Chriſto propheta runt: Euſebius libro 6. de præparatione Evangelica ſcribit, Brachmanes extitiſse, ſuo tempore, qui *ſoli Deo* attendentes rationis dictamen in ſuis moribus ſequerentur. *Apud Indos autem* (ait. c. 8.) *& Bactros multa millia hominum ſunt, qui Brachmanes appellantur. Ii tam traditione Patrum, quam legibus, nec ſimulacra colunt, nec animatum aliquid comedunt, vinum aut cerviſiam nunquam bibunt, ab omni malignitate abſunt, ſoli Deo attendentes*.

Reſp. ad 1. prudentiam, quam ſenes ſuos Pharao doceri voluerat, fuiſse politicam, qua adverſus famem quæ vexarat Ægyptum, aliaque pericula quibus Joſeph conſuluerat, regnum ſuum tutaretur in poſterum.

Reſp. ad 2. ex Melchiſedecis ſacerdotio colligi quidem privatos quoſdam extra Abrahami poſteros verum Deum coluiſse, ſed non aliquam gentem integram: nempe præterquam quod Salem tunc temporis oppidum erat exiguum, Scriptura non dicit quod totius oppidi Sacerdos eſset, ſed Rex tantum.

Reſp. ad 3. dato (quod tamen non pauci negant,) Sibyllas de Chriſto prophetaſse, non ſequitur eas, aut eos quibus prophetabant, purum ac ſincerum cultum vero Deo exhibuiſse; ſiquidem Prophetiæ donum cum impietate conjungi poteſt, ut patet in Balaam, Caipha, pluribuſque aliis; *Quapropter* (inquit Auguſtinus lib. 18. de Civ. Dei, c. 47.) *quiſquis alienigena, id eſt, non ex Iſrael progenitus, nec ab illo populo in Canonem ſacrarum litterarum receptus, legitur aliquid prophetaſſe de Chriſto, ſi in noſtram notitiam venit aut venerit, ad cumulum a nobis commemorari poteſt; non quod neceſſarius ſit, etiamſi deſit; ſed quia non incongrue creditur fuiſſe & in aliis gentibus homines, quibus hoc myſterium revelatum eſt, & qui hoc etiam prædicere impulſi ſunt, ſive participes ejuſdem gratiæ fuerint, ſive expertes; ſed per malos Angelos docti ſunt, quos etiam præſentem Chriſtum, quem Judæi non agnoſcebant, ſcimus fuiſſe confeſſos*.

Reſp. ad 4. Brachmanes non unam gentem fuiſse, ſed plurium gentium Philoſophos: ac proinde ex eorum exemplo non concluditur, integras nationes, ante Chriſtum natum, Deum verum coluiſse. Præterea eo tantum ſenſu dicuntur non adoraſse ſimulacra, quod ſolem & lunam, aut quid aliud ſuis ſenſibus ſubjectum, immediate, non autem in eorum ſimulacris adorarent. Nec id mirum eſt; qua enim ratione ſimulacra lunæ, aut ſolis adoraſsent, qui nec ſculpendi, nec pingendi artem noverant? Scribit idem Euſebius lib. 9. Præpar. Evang. cap. 3. Numam Romanis prohibuiſse, ne ullam imaginem Deo tribuerent; unde (ait) annis centum atque ſeptuaginta nullam imaginem, nec ſculptam, nec pictam, in templis Romanorum conſpici potuiſse. Nec obſtant hæ voces, *ſoli Deo attendentes*; ſignificant enim eos ad cultum inanis Dei, quem colebant, attentos ſe præbuiſse, ne quid agerent, quod ab eo caſtigari poſset. Tandem cum nec Dei ut auctoris naturæ cognitio, nec opera extrema ad rationis normam exacta ſine fide in Chriſtum, ſatis ſint ad pietatem, ex eo quod nonnulli Philoſophi lumine naturali Deum cognoverint, colligi non poteſt, eos pium cultum Deo exhibuiſſe, eos vera ac ſincera caritate fuiſse præditos.

Iis quæ toto hoc in capite dicta ſunt, robur maximum addi poteſt ex cenſura quam adverſus doctrinam noſtræ Concluſioni contrariam nuper tulit Facultas Theologica Pariſienſis: operæ pretium ducimus hic eam lectorum oculis ſubjicere.

CEN-

Digitized by Google

CENSURA

Facultatis Theologicæ Pariſienſis adverſus propoſitiones excerptas ex libris, quorum hæc eſt ſuperſcripto.

Nouveaux Memoires ſur l' Etat preſent de la Chine. Hiſtoire de l' Edit de l' Empereur de la Chine. Lettres des Ceremonies de la Chine.

CUM anno Domini 1700. die prima Julii, in Comitiis ordinariis Sacræ Facultatis Theologiæ Pariſienſis, habitis in Collegio Sorbonæ, poſt Miſsam de Spiritu ſancto ſollemniter, ut mos eſt, celebratam, S. M. N. Salomon Prioux Doctor ejuſdem Facultatis e Societate Sorbonica detuliſset ad ſacram Facultatem quoſdam Libros vernaculo ſermone ſcriptos, & typis editos ſub his titulis *Nouveaux Memoires ſur l'etat preſent de la Chine, imprimez à Paris, chez Jean Aniſſon, en 1696. & en 1697. Hiſtoire de l'Edit de l' Empereur de la Chine, imprimée par le même Jean Aniſſon, en 1998. Lettre ſur les ceremonies de la Chine, imprimee à Liege, chez Daniel Moumal, en* 1700. In quibus Libris quaſdam propoſitiones contineri contendebat, dictæ Facultatis cenſoria animadverſione dignas: Selecti ſunt ad poſtulationem S. M. N. Guillelmi le Bas ejuſdem Facultatis Syndici, octo Magiſtri, qui una cum D. D. Decano & Syndico dictos libros diligenter & accurate legerent, expenderent, & de iis ad Facultatem referrent. Quod cum illi in variis conceſſibus privatis, in ædibus Sacræ Facultatis per dictum menſem habitis, præſtitiſsent; die ſecunda menſis Auguſti ejuſdem anni, D. D. Deputatorum antiquior ea quæ fuerant per eoſdem D. D. Deputatos acta, retulit, exhibuitque propoſitiones quaſdam excerptas ex dictis Libris, quas SS. MM. NN. Deputati concordi conſenſu damnandas cenſuerunt; ſimulque cenſuræ notas, quibus eas eſse configendas exiſtimarunt.

Quibus auditis, &c. ea de re duobus comitiis, diebus ſcilicet 2. & 3. menſis Auguſti habitis, decrevit Sacra Facultas, typis mandandum eſſe Indiculum dictarum propoſitionum abſque cenſuræ notis, illumque ſingulis Magiſtris eſse diſtribuendum. Et aſſignata ſunt comitia ad diem 17. ejuſdem menſis Auguſti, ut de iis deliberaret Sacra Facultas.

In quibus comitiis, auditis tum primum quibuſdam e SS. MM. NN. Deputatis, & habitis triginta Congregationibus, in quibus centum ſexaginta Magiſtri ſententiam dixerunt, die tandem 18. menſis Octobris ejuſdem anni prædictas propoſitiones damnandas cenſuit Sacra Facultas, & revera, ac de facto damnavit in hunc modum.

I.

Le peuple de la Chine a conſervé près de deux mil ans la connoiſsance du veritable Dieu, & l'a honore d'une maniere, qui peut ſervir d'exemple & d' inſtruction meme aux Chretiens. *Memoires de la Chine, Tom. 2. p. 142. de la premiere Edition, & 114. de la troiſieme.*

CENSURA.

Hæc propoſitio eſt falſa, temeraria, ſcandaloſa, erronea, ſanctæ Religioni Chriſtianæ injurioſa.

II.

Si la Judée a eu l' avantage de conſacrer (un Temple a Dieu) plus riche & plus magnifique, ſanctifié meme par la preſence, & par les prieres du Redempteur, ce n'eſt pas une petite gloire a la Chine d'avoir ſacrifié au Createur dans le plus ancien Temple de l' Univers. *Ibid. p. 134. & 135. de la premiere Edition; & 109. de la troiſieme.*

CENSURA.

Hæc propoſitio eſt falſa, & temeraria.

III.

La Morale des Chinois parut auſſi pure que la Religion. *Lettre ſur les Ceremonies de la Chine, pag. 32.*

La Chine a pratiqué les maximes les plus pures de Morale, tandis que l' Europe & preſque tout le reſte du monde, etoit dans l' erreur & dans la corruption. *Memoires de la Chine, Tom. 2. p. 147. & 148. de la premiere Edition, & 118. 119. de la troiſieme.*

La connoiſsance du vrai Dieu, qui avoit duré pluſieurs ſiecles apres le regne de l' Empereur *Kam Vam*, & meme fort probablement long-temps après Confucius, ne ſe conſerva pas toujours dans cette premiere pureté. L'idololatrie s'empara enfin des eſprits, & les mœurs devinrent ſi corrompus, que la Foy n' etant plus qu' une occaſion d' un plus grand mal, fut peu a peu otée (aux Chinois) par un juſte jugement de Dieu. *Ibid. pag. 148. de la premiere Edition, & 120. de la troiſieme.*

Outre le culte interieur qui etoit recommandè, on s' attachoit avec ſcrupule juſq' aux moindres ceremonies exterieures. *Ibid. p. 144. & 142. de la premiere Edition, & 114. de la troiſieme.*

Tchoven Hio, cinquième Empereur de la Chine, nomma des Preſtres, ou Mandarins Eccleſiaſtiques en diverſes Provinces, pour préſider aux Sacrifices. *Ibid. p. 135. de la premiere Edition, & 109. de la troiſieme.*

Confucius dit à ſon fils: Les Saints ſe ſont d'abord appliquez aux choſes les plus aiſées. *Ibid.*

Digitized by Google

Ibid. Tom. 1. *p.* 431. *de la premiere Edition*, & 347. *de la troiſieme.*

Un Philoſophe du Pays lui dit un jour (a Confucius) vous qui etes le petit fils d' un Saint. *Ibid. pag.* 421. *de la premiere Edition*, & 339. *de la troiſieme.*

Confucius tachoit en tout d' imiter ſon ayeul, qui vivoit pour lors à la Chine en odeur de Saintetè. *Ibid. p.* 406. *de la premiere Edition*, & 327. *de la troiſieme.*

Confucius étant mort, il fut pleuré de tout l'Empire, qui dès ce-temps là l'honora comme un Saint, *Ibid. p.* 418. *de la premiere Edition*, & 336. *de la troiſieme.*

Son humilitè, & ſa modeſtie donneroient lieu de croire, que ce n' a pas eté un pur Philoſophe formé par la raiſon, mais un Homme inſpirè de Dieu pour la reforme de ce nouveau monde. *Ibid. p.* 416. *de la premiere Edition*, & 335. *de la troiſieme.*

On raconte dans l' hiſtoire, que l' Imperatrice femme de *Tine* Roy de la Chine étant ſterile, demanda à Dieu des enfans avec une ſi grande ferveur durant le temps du Sacrifice, qu' elle conçut peu de jours après, & accoucha dans la ſuite d' un fils celebre par quarante Empereurs conſecutifs que ſa famille donna à la Chine. *Ib. Tom.* 2. *p.* 135. *de la premiere Edition*, & 109. *de la troiſieme.*

Cette pietè du Prince toucha le Ciel, l' aïr ſe chargea de nuages, & une pluye univerſelle, qui tomba ſur l' heure, donna en ſon temps à tout l' Empire une abondante recolte. *Ibid. pag.* 145. *de la premiere Edition*, & 117. *de la troiſieme.*

Vou Vam, Fondateur de la troiſiéme Race, offroit luimeme des Sacrifices ſelon l'ancienne coutume; & ſon frere .... le voyant un jour en danger de mourir, ſe proſterna devant ſa Majeſté divine pour en obtenir la gueriſon ..... Pour moy, Seigneur, ajouta ce bon Prince, je ſuis peu utilè en ce monde, s' il vous faut une victime, je vous offre de tout mon cœur ma vie en ſacrifice, pourvu que vous conſerviez mon Maitre, mon Roy, & mon Frere. L' hiſtoire aſſure qu' il fut exaucè, & qu' il mourut en effet après ſa priere.

Exemple qui prouve manifeſtement, que non ſeulement l' eſprit de la Religion s' etoit conſervèe parmi ces peuples (Chinois) mais qu' on y ſuivoit encore les maximes de la plus pure charitè qui en fait la perfection, & le caractere. *Ibid. p.* 137. & 138. *de la premiere Edition*, & 111. *de la troiſieme.*

Ces peuples (Chinois) anciennement ſi ſages, ſi pleins de la connoiſſance, & ſi je l' oſe dire, de l' Eſprit de Dieu. *Ibid. p.* 173. *de la premiere Edition*, & 148. *de la troiſieme.*

CENSURA.

Doctrina his propoſitionibus contenta, nempe, *Moralis diſciplinæ puritatem, morum ſanctitatem, fidem, cultum Dei veri internum & externum, ſacerdotes, ſacrificia, ſanctos, ac homines inſpiratos a Deo, miracula, ſpiritum Religionis, puriſſimam caritatem, quæ Religionis eſt perfectio, & character, & ſi auſim dicere,* inquit Auctor, *Spiritum Dei, apud Sinas olim per duo annorum millia vel amplius permanſiſſe*; falſa eſt, temeraria, ſcandaloſa, impia, Verbo Dei contraria, hæretica, Chriſtianæ Fidei & Religionis everſiva, virtutem Paſſionis Chriſti & Crucis ejus evacuans.

IV.

Quoy qu'il en ſoit, dans la ſage diſtribution des graces, que la Providence divine a faite parmi les nations de la terre, la Chine n'a pas ſubjet de ſe plaindre, puiſqu'il n'y en a aucune qui ait eté plus conſtamment favoriſée: *Memoires de la Chine, Tom.* 2. *p.* 147. & 148. *de la premiere Edition*, & 119. *de la troiſieme.*

CENSURA.

Hæc propoſitio falſa eſt, temeraria, erronea, & verbo Dei contraria.

Qu' au reſte il ne falloit pas que Sa Majeſte (Chinoiſe) regardat la Religion Chretienne comme une Religion etrangere, puiſqu' elle etoit la meme dans ſes principes, & dans ſes Points fondamentaux, que l'ancienne Religion dont les Sages & les premiers Empereurs de la Chine faiſoient profeſſion, adorant le meme Dieu, que les Chrétiens adorent, & le reconnoiſſant auſſi bien qu' eux pour le Seigneur du ciel & de la terre. *Hiſtorie de l' Edit de l' Empereur de la Chine, Liv. II. p.* 104.

CENSURA.

Hæc propoſitio eſt falſa, temeraria, ſcandaloſa, & erronea.

Inſuper declarat ſacra Facultas, ſuæ mentis non eſſe probare cetera quæ in prædictis Libris continentur.

Actum in Sorbona, die 18. Octobris, & recognitum ac confirmatum die 19. ejuſdem menſis, anno Domini ſupra milleſimum ſeptingenteſimo.

FINIS TOMI SECUNDI.

VITTORIO EMANUELE BIBLIOTECA IN ROMA

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google